UC-NRLF
B 3 085 048

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA XV.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

KNJIŽNICA
V. Presečkoga u Samoboru
Broj 1401

U ZAGREBU.
TISKOM DIONIČKE TISKARE.
1889.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

K1
M57
v.15

I. KAZALO STVARNO

petnaeste godine „Mjesečnika.“

Agent trgovački za stanovito mjesto nije ovlašćen primati novce 514.
Afekt duševni (veliki) i posljedice mu prema ubrojivosti 163.
Alcoholica excitatio 161.
Amnezija podpuna 161.
Analfabeta može da se mjenbeno-pravno obveže 30.
„Animus injuriandi“ za prekršaj § 487 k. z. može i manjkati 333.
— possidendi i trajanje mu 565.
Antichreticum pactum 2.
Assignacija nepodpuna obvezuje samo one stranke, koje su medjusobno ugovarale 318.
Autosugestija (utvaranje) 404.
Beccarija Cesar o zločinstvih i o kaznah: 11, 67, 122, 173, 310, 371.
Bianco-mjenica i obveza iz nje 145.
Bicyklista nije krivac prestupka § 335 k. z., ako netko trpi štetu, što se tegleća živina poplašila 451.
Biljegovanje brzojavnih molbenica, sudbenim oblastim upravljenih 17.
— grunt. molbe s nenaznačenom vriednosti predmeta uknjižbe 19.
— grunt. molbe sa više zahtieva 19.
— molbe za brisanje trg. tvrdke 19.
— molbe za upis podružnice (fllialke) 19.
— ostavinsko-razpravnih zapisnika prekinutih i nastavljanih 18.
— zapisnika, ako je na kojoj strani tiskano, što u zapisnik bitno nespada 435.
Biljezi uknjižbene pristojbe kada se mogu povratiti stranci? 435.
Bilježnici občinski i njihove nagrade za poslove privatno pravne naravi 186.
Bilježnička substitucija 223
Bilježničko poslovanje i pravna mu narav 211, 275.
Bilježništvo (kr. javno) naprama odvjetništvu, — razlika 292.
Bilježnik (kr. javni) nemože uspješno biti pozvan od ostavinsko-razpravne oblasti, da položi novac, koji posjeduje kao zastupnik nasljednika 28.
Bilježnički i odvjetnički ispit 399.
Bir (župnički) prieporan, nadležna upravna oblast 326.
Blagodat nesvjedočenja prihvatila osoba; može li se uvažiti izjava ovake osobe trećom odkrivena? 527.
Bosna i Hercegovina neima se smatrati inozemstvom, kada valja dostaviti tužbu 89.

Digitized by Google

Bračna zajednica dok nije zakonitim putem ukinuta, smetanja posjeda neima medj supruzima 137.
Bratovština crkovna razpuštena i aktivna legitimacija na tužbu 143.
Brzojavljeni priziv i postupak s takovim 84.
Cienik minimalni za odvjetničke pristojbe 47.
Crkvena bratovština razpuštena i aktivna legitimacija na tužbu 143.
Crnogorski imovinski zakonik i načela njegova 103, 151.
Crtica o hipnotizmu, sugestiji i somnambulizmu prema kaz. pravu 159, 226, 361, 403.
— iz financijalne struke 17.
— „ „ judikature 383, 433.
Culpa i dolus te odnošaj osude naprama obtužbi 423.
Curator ad actum neima se postaviti uknjiženomu vjerovniku za razpravu o razdiobi kupovnine 261.
Čedomorstvo s gledišta kazneno-pravnoga 315.
Činovnik ako je malodoban, ostaje pod otčinskom vlasti 395.
Član javnoga trgov. družtva, vlastan podpisivati firmu, može imenovati i prokoristu 677.
Darovnica tvrda i kraj prikraćena vjerovnika darodavčeva 133.
Delikt nastavljeni ili više delikta? 6 1.
Diobni nacrt nuždan je u parnici za razvrgnuće zajednice 392.
Dionice deponirane mogu biti retinirane za tražbine zavoda naproti deponentu dioničaru 200.
Dioničarskim družtvom može li se pretvoriti zadruga bez likvidacije? 420.
Dokaza teret za pravo vlastnosti iz uporabne pogodbe 321.
Dokinuće iztražnoga zatvora tko je nadležan riešiti u slučaju prijavljene ništovnice i priziva? 148.
Dolus i culpa te odnošaj osude naprama obtužbi 423.
Dominicalis (gospodarev dohodak) u Dalmaciji i nadležnost suda za taj odnošaj 263.
Dopisivanje s oblastmi Bosne i Hercegovine 689.
Dosielost tabularna i valjanost joj sadašnja 536, 592
Dostavnica i dokazna moć njezina 442.
Dražba pokretne stvari ukinuta, na toj dražbi kupljena pokretnina može se samo tužbom potjerati 389.
Družtvo jest subjekt na polju kazneno-pravnom pred obrtnom oblasti 452.
— trgovačko (javno) i pravna mu narav 169.
Epilepsija v. „padavica“.
— radja kontinuitetom čina i osjećaja 168.
Evikcija može se postići samo u roku zakonitom 254
Exceptio „litis pendentis“ 23.
Fiduciae pactum 2.
Financijalno upravno sudište i financ. ministarstvo te nadležnost im 19, 20.
Firmu i nepismena trgovca valjano podpiše prokurista 146.
Fundus instructus (parno mlatilo) kada može biti predmetom ovrhe na gibivosti? 509.
Girirana iz uslužnosti mjenica i udes uslužnoga giranta 625.
Gornicom obterećena zemljišta ovlaštenik neima zakonsko pravo zaloga na prirod istoga zemljišta 85.
Gradjanski zakonik crnogorski i njegova načela 103, 151.

Digitized by Google

Gruntovnice nove tražbina ima prvenstvo pred onom stare ako iz ove nije u onu prenesena 20.
Hipnotizam, sugestija itd. 159, 226, 361, 403.
Hipnoze stupnjevi 229.
Holtzendorff Fr. profesor i posmrtnica mu 101.
Hotimičan samo čin uglavljuje parnicu sbog smetana posjeda 621.
Imovinski zakonik (obći) za Crnu goru i njegova terminologija 548.
Imovne obćine posjed in possessorio summarissimo i teret dokaza 557.
Imputacija v. „upisljivost".
Infamija 176.
Informacija nepovoljna, podieljena o trgovcu, netvori učin uvriede poštenja klassifikata 448.
Inozemstvo nije Bosna ni Hercegovina, kada valja dostaviti tužbu 89.
Intabulirane glavnice kamati i prvenstveno pravo ovih 476.
Izborne listine za biranje obć. zastupstva nije slobodno ispravljati u posljednjem tjednu prije izbora 682.
Izkaz (poslovni glavni) kr. banskoga stola u Zagrebu za g. 1888. 207.
Izključivanje kaznenih sudaca po okrivljeniku zajamčuje pravednost osude 125.
Izlučna tužba i teret dokaza 505.
Iznos štete, što ju pretrpi gospodar na radnoj snazi svoga mlina usljed nečišćenja kanala, je li moguće konstatovati, itd. 674.
Izplatu prigovara tuženik, tužitelj se oglušio, a ipak osuda po zahtievu tužbe 567.
Iztražni postupak tko je nadležan dokinuti, kada osudjeni iztraženik prijavi ništovnicu s prizivom? 148.
„Izviditi će" i obseg te rieči prema kaz. postupku 518.
Jamstvo putem izbjede valja tražiti samo u roku zakonitom 254.
Javni mir 75.
Javno trgovačko družtvo i pravna mu narav 169.
Javnoga nasilja zločinstvo § 81 k. z. 631.
Javnoga trgovačkoga družtva član, vlastan podpisivati firmu, može imenovati prokuristu 677.
Javnost pogrde ili zlostave 450.
— pogrde sbog prekršaja mora biti pred prizivnim kaznenim sudom pod inakom protuzakonitosti osude 630.
Kamata zakonitih uplaćeni višak pro praeterito ubroji se u odplatu dužne glavnice 3.
Kamate zajma može li nadomjestiti uživanje zemljišta? 1.
Kamatne pogodbe i narav im 2.
Karnostni štatut za odvjetnike 40.
Katalepsija i stanje dok traje 226 i 227.
Kazna čim bržja, tim pravednija i koristnija 173.
— mjeri se po šteti zločinstva za družtvo 71.
— poradi zločinstva budi blaga 180.
— težja od one u osudi oglušnoj sbog prekršaja nemože sliediti nakon obnove postupka 332.
— smrtna v. „smrtna kazna".
— za plemića 174.

Digitized by Google

Kazna strožija nesmije se dosuditi obtuženomu nakon ponovne rasprave od one kazne, koja mu je dosudjena prvom osudom presudnoga suda 679.
Kazne izvor (po Cezaru Beccariji) 15.
— nemjeri po nakani zločinstva i koje sve bludnje stiču se pri odmjeri 71.
— pravo i potreba 15.
— svrha jedinstvena 76.
— u kojem omjeru da budu prema zločinstvu 69.
Kazneni postupak informativni 131.
— postupak ofenzivni 131.
Kaznenika odpuštenih podupiranje 683.
Kažnjivost nedorasle osobe 268.
Kmet u Dalmaciji naprama gospodarevu dohodku (dominicalis) i nadležnost suda 263
Kmetske poboljšice mogu pružiti hypothekarnu sigurnost u Dalmaciji 199.
Knjiga priepisâ (Copierbuch) mora se predložiti sudu na očevid, da se ustanovi manjak upisa 573.
Književne viesti 51, 154. 208. 271. 334. 401, 459, 526, 582, 634.
Konfiskacija dobara zločinčevih 178.
Kongres poljskih pravnikâ i ekonomista 400 i 581.
— ugarskih pravnikâ 580.
Korčulanski i spljetski štatut te oporuka po njem 297 i 339.
Koristi zločina i krivi nazori o tom 377.
Kradja i kazna sbog nje koja je najpravednija? 175.
— mjenbene naputnice 33.
— izvedena za somnambulizma 412, 413.
— zločinstvo ili prekršaj? 516.
Kridatar v. „propalica“.
Kriomčarenje sa stanovišta kriminalnoga 317.
Krojač, koji neradi samo po naručbi, jest trgovac; krojilac, koji ga zastupa, jest trgov. pomoćnik 677.
„Kućanstvo imati ili voditi“ i zakoniti obseg tih rieči 394. 395.
Kumuliranje raznih vrsti ovrhe jednom molbom nije dozvoljeno 669.
Kupci pokradenih stvari kao tuženici kojim razmierjem odgovaraju za štetu tužitelju-oštećeniku 615.
Kupovno pravo može biti predmetom ovrhe 327.
Legatar, a ne nasljednik jest suprug svojemu pokojnomu drugu 65.
Legitimacija aktivna na tužbu crkovne bratovštine poslje razpusta 143.
— pasivna u parnici negatornoj 664.
Likvidacija nije nuždna, kada se zadruga pretvara u dioničarsko družtvo 420.
— odvjetničkoga troškovnika može li se obaviti i onda, kada je troškovnik izvansudbeno priznan ili ća plaćen 90.
Likvidacionalnoj molbi mora odvjetnik položiti punomoć stranke 260.
Litis pendentis exceptio 23.
Ludost ili slaboumnost ustanovljuje sud po vlastitoj razsudi svojoj 436.
Maćuha nije bliži rod pastorku 330.
Magistratura diritri o njoj 7.
Maličnoga postupka podneske koje mora osigurati odvjetnih? 510.

Digitized by Google

Maloljetnik i onda, kada postane činovnikom, ostaje mjenbeno nesposobnim 394.
Mandatnoga postupka dopustivost može se pobijati samo utokom proti platežnoj zapovjedi 262.
Miraza trgovačkoga protokoliranje po § 552 tr. z. 463 i 632.
Mjenbena tužba ima se odbiti, ako je dana predaje mjenica zastarjela 91.
Mjenbene naputnice kradja 33.
Mjenbeno-pravna sposobnost zadruge 650.
Mjenica in bianco i obveza iz nje 145.
— naknadno priznana valjanom ostaje ipak manjkavom 395.
— nije predočena radi izplate i odnošaj, u koji pada glavni mjenbeni dužnik 513.
— valja, ma da je vrieme isplate naznačeno riečmi: „do 1. prosinca t. g.“ 676.
Mjestni sud i svojstvo prisežnika njegova 97.
— sudovi kao kazneni sudovi u prekršajih suprot sigurnosti poštenja 4, 613.
— kao civilni i kazneni sudovi 430, 495.
Mnenje ob osnovi zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda 583.
Nacrt diobni nuždan je u parnici sbog razvrgnuća zajednice 392.
Nadležnost i postupak u prieporih trgovačkih 118, 307
Nagrada krieposti jest sredstvo, kojim se predusriće zločinstvom 381.
Naputnice mjenbene kradja 33.
Naručitelj umorstva ostaje ma i nedao stanovitu pogodjenu plaću 203
Nasilja javnoga zločinstvo § 81 k. z. 631.
Nasilje javno ili prevara na hipnotizovanoj osobi 415, 416.
Nasljedna pristojba neplaća se od posmrtnine 385.
Nasljedno očitovanje valja li primiti, ako i neima imovine ostavinske? 259.
— pravo očitovanih nasljednika čim je sud priznao, prestaje pravo skrbnika ad hoc postavljena 444.
Nasljedovna pogodba ili oporuka zamjenita? 80.
Naslov pravni v. „pravni naslov“.
Nastavljeni delikt ili više delikta? 681.
Nedorasla osoba počinila zločinstvo, kažnjivost njena 268.
Nekažnjivost zajamčena u zakonu izdajom 373.
Neodvisno neka bude sudstvovanje 7—10.
Neodvisnost sudačka narušena je zakonom o mjestnih sudovih 430—433.
Nepristojan način pisanja pripada presuditi onoj molbi, koja je pozvana riešiti podnesak, u kojem je nepristojno pisano 142.
Ništovna žalba u stvarih kazn. bez odvjetničke signature ima li se zabaciti ili povratiti na popravak? 602.
Nova teorija o temelju zaštite posjeda 349.
Novo sveučilište u Švajcarskoj 690.
Občinski bilježnici i njihove nagrade za poslove privatno-pravne naravi 186
— činovnik nemože svoju likvidnu plaću utužiti pred sudom, nego pred upravnom oblasti 511.
Občinskoga ureda prostorije jesu javno mjesto 450.
Objektivnost prekršaja u § 497 k. z. označena 33.
Oblast prema § 188 k. z. nisu poštanski i željeznički činovnici 37.

Digitized by Google

Oblasti (magistrati) su sredstvo, da se zločinstvom predusretne 381.
Obnova postupka nemože uroditi težom kazni od prve u prekršajih 332.
— pravnoga posla i njezini uvjeti 256.
Obredjenje troška za skrbnika na čin tuženiku postavljena, kada tužitelj odustane od tužbe 139.
Obtužbom tajnom oduzima se mir pojedincu, a namjerava se postići mir obćenit (javni) 126.
Očevid trg. knjiga mora se dozvoliti, da se konstatuje manjak upisa 573.
Očevida sudbenoga trošak mora predujmiti ona stranka, koja ga je ponudila 25.
Očitovanje nasljedno valja li primiti, ako i neima imovine ostavinske? 259.
Odgoj najsigurnije sredstvo, da budu zločinstva predusretnuta 381.
Odgovori na glavne upitke svjedoka — ako su krivi — podpadaju pod udar § 199 a) k. z. 38.
Odgovornost sudaca za propuste sa gledišta financijalnih zakona 383.
Odkaz najma i prigovor prava vlastnosti; teret dokaza 321.
Odštetu od koga da traži oštećeni podzakupnik? 190.
Odpreme pravo iz zadruge biva dokazano svjedočbom upravne oblasti, a ne popisnom listinom 143.
Odreknuće od svjedočanstva § 143 k. p. 527.
Odvjetnik treba li da bude poučen o dokaznom postupku po § 46 gpp. 585.
Odvjetnička signatura na kojih podnescih maličnoga postupka je nuždna? 510.
— zaslužba podmirena je stanovitom uplatom ona, koja je utužena ili likvidovana 189
Odvjetnički i bilježnički ispit 399.
— karnostni statut 40.
— troškovnik može li se likvidovati i nakon izvansudbena priznanja ili čak izplate? 90.
Odvjetničkih pristojba minimalni cienik 47.
Ogluha tužitelja, — osuda ipak po tužbovnom zahtievu — uzprkos tuženičkoga prigovora izplate 567.
Oporuka po štatutu korčulanskom i spljetskom 297 i 339.
— zamjenita ili pogodba nasljedovna? 80.
— uništena tužbom 86.
Osiguranja radi ovrha na temelju dviuh suglasnih još nepravomoćnih osuda 622
Osiguranje tražbine izpod 100 for. uknjižbom prava zaloga kako i kada dopustivo? 471.
Osigurateljna (za slučaj smrti) gotovina nepodpada nasliednoj pristojbi 385.
Osjeguranje tražbina, koje se imadu utužiti pred mjestnimi ili pred kotarskimi sudovi po maličnom postupku 660.
Osobne vlastitosti glavnoga krivca da li terete i sukrivca? 330.
Osnova zakona o postupku sbog smetana posjeda, mnenje o njoj 478 i 583
Ostavinsko-razpravna oblast jedino može pritegnuti kr. javn. bilježnika, da položi novac, koji drži kao sudbeni povjerenik 28
„Ostavitelj“ (deponent) pravilniji je izraz nego „ostavljač“ 551.
Oštećenik kao tužitelj naprama tuženikom kao kupcem pokradenih stvari 615.
Otčinska vlast proteže se i na činovnika, dok je maloljetan, u stvarih imovno-pravnih 395.

Digitized by Google

Ovrha izvedena na temelju dviuh nižih osuda, ukinutih po trećoj molbi 508.
— na pravo kupovno dopustiva je 327.
Ovrhovoditelj naproti ovršeniku sa poštanskom predatnicom 266.
Ovršni trošak prisudjen polovicom u slučaju krivnje prvoga sudca 624.
— uvod u posjed obavljen uz intervenciju odvjetnika, tko da ovoga trošak podmiri? 393.
Ovršno pravo mora da je spisovno izkazano 624.
Pactum antichreticum 2.
— fiduciae 2.
Parnice trgovačke v. „priepori trgovački".
Parbeni trošak u parnici smetana posjeda; rok utoka glede onog kako dug? 623.
Pasivna legitimacija u negatornoj tužbi 664.
Pastorak nije bliži rod maćuhi 330.
Parnicu medj posjednikom šume i pravoužitnikom, gledeć na način vršenja paše šumske riešava upravna oblast 138.
Pijanstvo podpuno izpričavajuće ubrojivost kaznenopravnu 161.
Pismo razšireno i njim počinjena uvrieda poštenja 269.
Plemić neka bude jednako kažnjen kao i neplemić 174.
Plemićke zadruge dioba i tužba na razvrgnuće zajednice 53.
Podupiranje odpuštenih kaznenika 683
Podzakupnik oštećen, proti komu da izvede odštetni zahtjev? 190.
Pogodba nasljedovna ili oporuka zamjenita? 80.
— kamatna i pravna joj narav 2.
Pogrda u pisarni občinskoga ureda je javna 450.
Pokretna stvar kupljena na dražbi, koja bude ukinuta, može se samo parnicom nazad tražiti 389.
Pokušaj zločinstva naprama dovršenu zločinstvu i kazna onoga i ovoga 374.
Politike i morala vrela 12.
Poludokaz u kaznenom pravu jest nesmisao 313.
Pomiešanje kada nedovede do prava vlastnosti i zastara tužbe 77.
Popis poreznih občina, za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci pre dani na rukovodjenje nadležnim sudovom 270, 523.
Posjed imovne občine in possessorio summarissimo i teret dokaza 557.
Posjed nebiva izgubljen prekidanjem posjedovnih čina 566.
— stvari mora da je prieporan inako nedaje se sekvestracija iste 568.
Posjeda smetana postupak i zakonska osnova o njem 487.
— „vršenje" odlučuje in possessorio summarissimo a ne „stečenje" 557—562.
— zaštita i nova teorija o tom 349.
Posjednik nadvladao uknjižena vlastnika nekretnina 386.
Poslovni izkaz (glavni) kr. ban. stola u Zagrebu za g. 1888 207.
Posmrtnina nepodpada nasljednoj pristojbi 385.
Poštanska predatnica kao dokazalo proti ovrhovoditelju 266.
Poštenja uvriede neka sude mjestni sudovi kao sudovi kazneni 4, 613.
Poštenje nije uvriedjeno nazivi „vol", „bukvan" 576.
Potvore zločinstvo uvjetuje, da je kažnjivo djelo prišiveno, koje po svih svojih dielovih tvori zločinstvo 574.
Povodom crnogorskoga gradj. zak. 103.
Povrata u prijašnje stanje u parnici smetana posjeda nije umjestna 589.

Digitized by Google

Povratne razprave zapisnik po bagatelnom postupku mora sadržati razlog, s kojega se protustranka protivi povrati 145.
Poziv pred sud kada prekida zagodu? 147.
— ustmen na razpravu smetana posjeda da li vriedl? 193.
Pravednost ljudska ili državna (politička) je nestalna i promjenljiva 13.
Pravna terminologija i prinos k njojzi 604.
Pravni liek u parnicah smetana posjeda prečesto biva zlorabljen 586.
— liek u parnici sbog razvrgnuća zajednice 392.
„Pravnik" slovensko pravničko družtvo u Ljubljani 102, 157, 637.
Pravo vlastnosti i njegovo sućanstvo 505
Predbilježba prava zaloga na temelju osude po bagatelnom postupku kada se može dozvoliti? 391.
Predizvidi moraju se popuniti na predlog drž. odvjetničtva; zaključak suda suvišan 576.
Predstavka (odnosno utok) nije umjestan u postupku usmrtbenom 194.
Predusretanje zločinstva najuspješnije biva postignuto odgojem 379.
Prekršaje suprot sigurnosti poštenja bi li bilo shodno prenieti na mjestne kao kaznene sudove? 4.
Preljub s gledišta kazneno-pravnoga 314.
Prestolonasljednik Rudolf br. 2.
Prevare zločinstvo počini svjedok, ako na glavne upitke dade kriv odgovor 38.
Priepori trgovački, nadležnost im i postupak 118.
Priepornost gruntovnoga objekta i zabilježba njena, te uvjeti zabilježbe 569.
Prigovor proti kaznenoj odredbi; nakon razprave nemože sliediti teža kazna od one u odredbi kaznenoj 522.
Prijavu pravnoga posla radi odmjerenja pristojbe mora učiniti prodavalac 18, 19.
Prinos k nauci o posjedu prava 666.
Pripomoć dana zločincu i uvjeti, pod kojimi biva zločinstvom 93.
Prisega dopustiva je i u dielomičnom sadržaju, gdje stranka izuzimlje neke tvrdnje 325.
— izpričavajuća (purifikaciona) 132.
— stranke poput svjedoka u parnici smetana posjeda i važnost joj 588.
Prisežnika mjestnoga suda svojstvo 97.
Pristojba čistoga prihoda katastralnoga, kada ovaj neodgovara faktičnomu stanju 18.
— odvjetničkih minimalni cienik 47.
Pristojbe biljegovne prikrata ima li se prijaviti, ako stranka odustane od parnice prije donesene osude 435.
Priziv brzojavom i postupak nanj 84.
Prizivi proti osudam upravnih oblasti u poslovih prekršajnih nepodpadaju biljegovini 19.
Progonstvo (izgon) 177.
Prokaz imovine nakon dokinuta ovršnoga osobnoga zatvora nemože se tražiti 201
Prokurista i nepismena trgovca valjano podpisuje firmu 146.
Propalica ravan je krivotvoritelju novca 371.
Propust sudca i prikrata financ. erara 383.
Protokoliranje trgovačkoga miraza i pravne posljedice otud 463, 632.

Digitized by Google

Prvenstvo kamata uknjižene glavnice 476.
Psyhopathia sexualis 577.
Punoljetnost izpod 20 godina nemože se dozvoliti sve ako i privoli tutorstvo 322.
Punomoć za parnicu nevriedi i za ovrhu 513.
— stranke valja da odvjetnik priloži molbi za likvidaciju troškovnika 260.
Putnik trgovački ovlašćen je inkasirati novac za principala 514.
Razširena pisma pojam 269.
Razvrgnuća zajednice praktični slučaj 618.
— zajednice tužba i ove stilizacija 22, 562.
Retencija deponiranih dionica pripada novčanomu zavodu za tražbine proti deponentu dioničaru 200.
Rok dulji od tri dana proti odluci u mjenb. postupku 572.
— platežni dok nenastupi, nemože biti dozvoljena ovrha 624.
— utoka kako dug u parnici smetena posjeda, kada je u pitanju parbeni trošak 623.
— zastare u kaznenom pravu 311.
Samokrv s gledišta kazneno-pravnoga 315.
Sekvestracija nemože biti dozvoljena, ako posjed stvari nije prieporan 568.
Signatura odvjetnička u maličnom postupku gdje je potrebna? 510.
Skrbnik na čin kada se neima postaviti uknjiž nomu vjerovniku za razpravu o razdiobi kupovnine 261.
— ostavine ad hoc znajuć za nasljednike, neobvezuje ove za poslove, koje izvodi bez njihove privole 446
— ostavine ad hoc gubi pravo zastupanja, čim je nasljedno pravo očitovanih nasljednika priznano 444.
Slaboumnost ili ludost ustanovljuje sud po vlastitoj razsudi svojoj 436.
Služnost ugovorna prije uknjižbe opozvana nevalja 501.
Smetanje posjeda nemože biti, a da čin smetanja nije bio hotimičan 621.
— „ nepočini suprug naprama ženitb. drugu, dok bračna zajednica nije zakonitim putem ukinuta 137.
— posjeda nepočini svaki put onaj, koji naruši izkazani posjed drugoga 25.
— posjeda po tudjem nalogu — tužba dozvoljena 671.
Smetana posjeda zaštitu traži odmah tužbom 565.
Smrtna kazna da li je koristna i pravedna? 181.
Somnambulizam 403.
— kako nastaje? 227.
— i u njem počinjena razna zločinstva 412.
Sravnjivajući sumarni izkaz o poslovanju kr. sudb. stolova i kr. kotar. sudova u gradj. predmetih, za god. 1887. i 1888. str. 455.
Substitucija kr. javn. bilježnika ima da bude oglašena 279.
— „ „ „ lišava svakoga ureda 291.
Substitut kr. javnoga bilježnika i njegov djelokrug 278.
— kr. javn bilježniku kada i kako se postavlja? 275.
Sudstvovanje neka je neovisno 7.
Sućanstvo prava vlastnosti 505.
Sugestija hipnotična 403.
— i njezino djelovanje u bližoj i daljoj budućnosti 366.
— i različiti primjeri dok traje 406.

Digitized by Google

Sugestija kao sredstvo uspavanja 228.
— posthipnotična 362.
Sugestivno pitanje-kada je umjestno? 410.
Sukrivci naprama neposrednomu počinitelju i kažnjivost njihova 374.
Sukrivca da li terete osobne vlastitosti glavnoga krivca? 330.
Sumarni pregledni izkaz kralj. kot. sudova za g. 1888. o poslovih u malič. postupku 337.
Suparnici i dužnost naknade parb. troška 394.
Suprug nije nasljednik nego legatar preminuloga si druga 65.
Supruga zakoniti dio nasljedstveni (§ 757 o. g. z.) 57.
Svjedok i njegova vjerodostojnost pri raznih zločinstvih 122.
Svjedoka krivi odgovori na glavne upitke podpadaju pod sankciju § 199 a) k. z. 38.
Šumske paše parnicu medju posjednici i pravoužitnici riešava upravna oblast 138.
Tabularna dosielost i njezina sadašnja valjanost 536, 592.
Taglija i uspjesi njom postignuti 373.
Tajna obtužba i posljedice joj 125.
Terminologija pravnz, itd. 548, 604.
Tortura i njezine prividne svrhe 127.
Trgovac zlo klasifikovan u povjerljivu zapečaćenu pismu nemože dići kazneni progon 448.
Trgovački posao nije, ako trgovac preuzme odpremiti robu iz prijateljske uslužnosti 395.
— priepori, nadležnost i postupak im 118.
— putnik ovlašćen je inkasirati novce za principala 514.
Trgovačkih knjiga ogled ima se dozvoliti za ustanovljaj, da neki upis manjka 573.
Trgovačko družtvo javno i pravna mu narav 169.
— družtvo, kojega svi na zastupanje ovlašteni članovi prebivaju u inozemstvu, mora imati zastupnika s prebivalištem u sjedištu družtva 31.
Trgovca nepismena firmu valjano podpisuje prokurista 146.
Tumačenje § 81, 82 i 109 k. p. 655.
Tužba brisovna po § 148 grunt. reda 596.
— izlučna i teret dokaza 505.
— mjenbena ima se odbiti, ako je mjenica zastarila dana predane tužbe 91.
Trošak parbeni dužni su suparnici insolidno nadoknaditi 394.
— „ neka se nedopita odvjetniku manji, nego je njegovoj stranci dopitan 141, 142.
— parbeni predmet utoka u parnici smetanja posjeda; rok utoka kako dug? 623.
— za intervenciju odvjetnika pri uvodu u posjed tko je dužan nositi? 393.
— skrbnika na čin tuženičkoga kada da se obredi, ako tužitelj odustane od tužbe 139.
— očevida sudbenoga ima predujmiti ona stranka koja je očevid ponudila 25
Troškovnik odvjetnički može li se dati likvidovati i nakon izvansudb. priznanja ili ća izplate? 90.
Tumačenje zakona kazneno-pravnoga 67.

Digitized by Google

Tužba mora se podići, da se nazad dobije stvar, koja je kupljena na dražbi, naknadno ukinutoj 389.
— na razvrgnuće zajednice 22, 562.
— na uništenje oporuke 86.
— o pravo vlastnosti na nekretninu, gdje uknjiženi kupac izgubi naprama posjedniku 386.
— smetana posjeda ili molba za zaštitu već zabranjena smetanja? 565.
— „ „ nije svaki put uvjetovana djelom, kojim se izkazani posjed inoga naruši 25.
Tužbi o razvrgnuću zajednice da li je nuždan nacrt objekta, koji se ima dieliti 54.
Tuženici-kupci pokradenih stvari kojim razmierjem odgovaraju za štetu oštećeniku-tužitelju? 615.
Ubojstvo ili prekršaj odnosno ća prestupak § 335 k. z.? 397.
Ubroj v. „upisljivost“.
Ukinuće zastare kada urodi izdanom pozivnicom 147.
Uknjižba prava zaloga za tražbinu izpod 100 for. kako je moguća? 471.
Uknjižbena pristojba i pitanje o povrativosti njezinoj 434.
— „ mora li se platiti i od iznosa eventualnih troškova ovršnih 433.
Uknjižena tražbina u staroj gruntovnici kod preustrojivanja nove mora se prijaviti za prenos u potonju 20.
Uknjiženo pravo vlastnosti slabije od posjeda 386.
Umorstva naručiteljem smatra se, ma i nebila pogodjena stanovita plaća 203.
Uništenje oporuke tužbom 86.
Upisljivost kazneno pravnu izpričuje podpuno pijanstvo 161—163.
— neka biva riešena negativno, nikada pozitivno 426.
Uputa v. „asignacija“.
Usmrtbeni postupak i neumjestnost predstavke odnosno utoka 194.
Ustav kraljevine Srbije 236.
Ustmeno može li biti naredjeno ročište za razpravu sbog smetanja posjeda? 193.
Utok (previdni) proti dvim nižim odlukam gruntovnim dozvoljen 569.
— proti odluci kotar. suda u stvari, u kojoj je i mjestni sud sudio, kada dozvoljiv? 324.
— proti odluci mjenbeno-pravnoj kada i komu dozvoljen u roku od 14 dana? 572.
Utokom samo može se pobijati platežna zapovjed u postupku mandatnom 262.
Uvedenje (ovršno) u posjed obavljeno uz intervenciju odvjetnika, tko da nosi ovoga troškove? 393.
Uvrieda poštenja nije počinjena nazivom: „vol“ i „bukvan“ 576.
— „ prikorom pretrpljene kazni počini se i u zapečaćenom pismu 396.
Uvriede poštenja bi li bilo shodno povjeriti na presudjivanje mjestnim kao kaznenim sudovom 4, 613.
— poštenja prestupak po § 488 k. z ili po § 491 k. z. 629.
Uživanje zemljišta mjesto kamata na glavnicu uzajmljenu 1.
Vjerojatnost jest moralna izviestnost 124.
Vjerovnik prikraćen darovnicom kada može ukinuće ove utužiti? 133.

Digitized by Google

Vlastnost na nekretninu prieporna, — uknjiženi kupac podlegne posjedniku 386.
Vrieme isplate na mjenici, izraženo riečmi: „do 1. prosinca t. g.“ 676.
Zabilježba zametnute tužbe na temelju napisa ove uzkraćena 569.
Zadruga može li se pretvoriti dioničarskim družtvom bez likvidacije? 420.
— je li mjenbeno-pravno sposobna? 650.
Zadruge plemićke dioba i tužba na razvrgnuće zajednice 53.
Zagoda kada je prekinuta pozivom pred sud? 147.
Zajednica bračna dok nije zakonito ukinuta, nemože utemeljiti smetanje posjeda medj supruzi 137.
— dade se razvrći tužbom, ako ovoj prileži diobni nacrt 54, 392.
Zajednice razvrgnuće 53, 562, 618.
Zaklada za obskrbu odvjetnika, njihovih udova i sirotčadi 50, 156.
Zakon od 6. travnja 1881. 471.
Zakona kaznenoga nejasnost i posliedice joj 68.
— „ tumačenje 67.
Zakoniti dio nasljedstveni preživjela supruga 57.
Zakonska blagodat „nesvjedočiti“ 527.
Zaloga pravo kada se može postići predbilježbom na temelju osude suda maličnoga 391.
Zamoljeni sud da li smije po presudnom sudu imenovanoga sekvestra prekrižiti i mjesto njega drugoga upisati i uvesti? 672.
Zapisnika o razpravi na povratnu molbu potrebština u postupku bagatelnom 145.
Zastara tužbe, kojom se traže stvari pomiešane, nije ravna onoj tužbe odštetne 77—80.
Zastare rokovi u kazn. pravu 311.
Zatezne kamate platiti obvezan je glavni mjenb. dužnik, a ne i parb. trošak 513 i 514.
Zatvor iztražni na koliko je opravdan? 310.
Zatvorenom smatra se stvar, ako slobodan pristup k njoj ili faktično razpolaganje istom prieči navlaš postavljena zapreka, itd. 678.
Zla nakana i odnošaj osude prama obtužbi 423.
Zločinstvo u omjeri s kaznom 69.
— težko dokazljivo 313.
Zločinstvu neka je oznaka točna 423—430.
Znanosti su najsigurnije sredstvo da se zaprieče zločinstva 379.
Žalba ništovna postupka kaznenoga bez signature odvjetnika ima li se zabaciti ili povratiti na popravak? 602.
— ništovna postupka maličnoga mora da je po odvjetniku signirana 510.

Digitized by Google

II. KAZALO ZAKONSKO.

1. Obći gradjanski zakonik.

Paragrafi	*Strana*
6	395
7	2
19	138, 566, 666
21	437—441
91	138, 321
91—93	137
108, 117	138
149, 150	63
174	322, 395
246	395
252	322
255	323
260	323
269, 270	441
273, 283	436—442
294, 296	510
309	558, 561
310	559
312, 313	666
322, 323	392
328	601
337, 339	454, 558 561, 666
344	25
349	559, 566
351	666
352	566
354	505, 507
362	619
366, 369	505, 664
367	508
369	505, 619
370, 371	508
372	619
380	286, 392, 508
404, 405	85
414, 415	77
423	505
423, 424	386
424	392, 618
425	618
429	505
431	392, 505, 601, 618
431, 432	386
434, 435	618
440, 441	387
441	387, 601
443	505
444	619
445	601
447, 448	329
456	508
459	391
461	329
480, 481	503, 505
509	63
510	65
513	63
532	60
533, 534	198
535	60
547	61
552	504
565—566	87
567	439—442
579—580	80
579—581	86
581	84
594	87
601	84
680	508
732	57
757	57—66
799	62
817	63
819	64
827	619
829	504
830	620
833	454
841	55, 172, 565, 620
842	620
843	564—565, 620
861	190, 503
865	437—441
869	415
870	540
871	257
874	415
875	540
876	257
878	2
888, 889	625
914	82
915	193
916	2
931, 933	254
943	505
953	133
956	504
1008, 1009	447, 665
1011	454
1016	558
1017	257
1019	504, 505
1029	257
1034	665
1057	454
1096, 1098	190
1105	190
1181, 1183	170
1190	454

Digitized by Google

Paragrafi	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*	*Paragrafi*	*Strana*
1248, 1249	80, 83	1345	318	1461	539
1252, 1253	198	1346	170, 172	1463	601 i 602
1253	80	1351	172	1466	538
1260	82	1372	2	1467	592—598, 602
1293. 1294	77	1376	258	1467, 1469	536
1295.	190, 221	1377	3	1469	592—598, 602
1301, 1302	615	1378	3, 257	1472	542, 600, 602
1302	625	1392	328	1477	539, 601
1304	615	1400, 1402	318	1487	198
1306, 1313	221	1416	189	1489	77, 617
1323	77	1431	2, 195	1494 i 1497	542
1331, 1332	190	1432	2	1500	541
1339	577	1438	328	1501	91

2. Gruntovni red od 15. prosinca 1855.

3 i 5	595, 596	119	259	149	544, 595
29 i 46	596	143	393	150	545, 594, 601
92	391, 622	145	569, 572	151	571
101	622	148	570, 595	151 i 152	570
102	623	148, 154	598	151—154	546
104	570, 571				

3. Mjenbeni zakon, zak. čl. XXVII. g. 1876.

1	395, 650	51	626	92	627, 628
3	30, 676	84, 87	91	93 i 104	30
39, 40, 43, 44	514	90	92	105	650

4. Trgovački zakon, zak. čl. XXXVII. g 1875.

3, 4	454, 678	65, 67	32	150—153	422
7	93	68	421	159—161	421
9	421, 422	69	170	163	171
10, 16	92, 146	76	171	177	421
19	93, 421, 422	81, 82	677	181	421, 422
25	146	84	170, 171	188	454
31	319	86	172	203	420
33	32	95	171	235	422
37	93, 146	101	267	247 i 250	420
41	32	104	93	259—261	395
41, 43	92	106	172	309 i 310	172, 201
45	515	112	420	552	632
61	454	149	421		

5. Sudovnik od 16. veljače 1853.

1	138	15 a) b)	326	69. 70	266
14	565	42	308	75 - 80	213
15 a)	141	47, 49, 51	563		

Digitized by Google

6. Gradjanski parbeni postupnik.

Paragraf	Strana	Paragraf	Strana	Paragraf	Strana
2 a)	138, 139	211	389	425, 427, 430	568
2 b)	617	216	386	440	624, 673
2 d)	84	217	25	444	257
3	141	218	441	445	266
4	84	236	33	447	328, 505
4_2	571	242, 245	326, 327	449	669
4_3	447	270	628	450	393
7 c)	57	273	617	455, 456	57
10	571	274, 275	77	459	328
11	54	278, 280	201	460—468	261, 327
12	23	299	254	478	328, 329
24, 25	254	300, 301	624	480 i 481	670
35	23	312	267	498	90
37	392	316	25, 625	503, 505	329
39	23	318	31, 139, 393	526	327, 510
40	194	334	22	534, 535	389
46	88, 392, 585	334 i 335	89	540	201
86	140	335	84, 393	560	477
104	321	336	31	584	625
105	77	339	23, 88, 393	606	194
108	257, 666	342	88	618	25, 138
113	619	342, 343	138, 139	618—635	584—592
117	447	343	23	619 i 621	194
117 i 118	386	344	84	620	667
123	505	345	85	626	138, 139
155 c)	628	352	584	627	194
158 i 160	386	354	505	631, 632	586
159	77, 83, 558	371	586	632	138, 139
160 (krivo 760)	320	391	622	634	393
204	441				

7. Bagatelni parbeni postupnik.

1	122	9	120	$7\frac{5}{6}$	120, 511, 568
1, 2	308	25	567	76, 81	511
2	118, 120	30, 48	120	91	324
2_6	122, 308	71	391	92	391
3	308				

8. Izvanparbeni postupnik.

3	281, 285	43, 49	281	151	214
16	29—32, 93, 323, 570—572	79	447	154, 157	216
		92, 93, 114	216	161	63
29	216, 285	122	259	162, 165, 172	216
29, 30	281	145, 148	216	174	64
37, 38	216	149	215	277	564

Digitized by Google

9. Zakon o mjestnih sudovih g. 1876.

Paragraf	Strana	Paragraf	Strana	Paragraf	Strana
1	391	6	391	23	120
2	118, 308	21	118, 308	61	391
3	324				

10. Odvjetnički red od 14. srpnja 1852.

16	260, 447	26 i 27	90	79	447
26	90, 260				

11. Bilježnički red od 21. svibnja 1855.

1	211	142	275	167	219
5	214, 221	143	223, 225, 284	171, 172	213
9, 17	276	145	(224, 276, 278 (282, 283, 290	175, 176	221
18	224, 282			176	213
19	276, 282	158	28, 218	180	220
22	276	159	212, 225	183	214, 221, 283 285
34	211	161	212		
40	212, 218	162	225	184	215, 282, 283, 290
76	211, 277	163	212, 219		
90	211	164	213, 219	188	218, 220
119, 130, 136, 137 i 139	211	166	220	192	284

12. Pristojbeni propisi.

25	17	92, 94, 117, 118	384	124	383
46	18	123	18, 383	129	384

13. Kazneni zakon od 27. svibnja 1852.

1	423—425	134	203, 398	176 i 177	332
2	428, 520	135	203	178, 179	206
2 c) g)	414	136	205	179	34, 95
2 e)	37	137	204	185, 186	517
5	38, 203, 330—332	139	332	187	34, 428
		142	330, 331	188 b)	37
12—14	423	152	398, 520, 658	197	34, 35, 38, 415
16	425	154	332	199 a)	38
54, 55	631	155 b) c)	520	200	34
57	423	165, 168	428	203	96
68	428, 631	171, 173	34, 206, 517	209, 210	574
81, 82	631			211, 214, 216	93
93	415	171, 174 II c)	96	216	331
104, 105	332	174 II c)	517, 679	217, 218	93
125	415, 576	176 I	95	233	424
126, 127	576	176 II b)	517	237	268
127	415	176 II c)	96	238	424

Digitized by Google

Paragraf	Strana	Paragraf	Strana	Paragraf	Strana
240 b)	454	431	418	491	629
266	333	460	518, 576	491, 593, 494	269
273	268	461	38	492	575
285, 296	454	464	516	493 . 333,	575, 629
303	34	465	518	496 . . .	576, 630
385 . 397,	418, 520	477	616	497 . . .	33, 396
343	418	478 . . .	333, 575	531 i 532 . . .	148
411, 112 .	332, 576	488 . . .	448, 629		

14. Kazneni postupnik od 17. svibnja 1875.

12	150	250, 253 . . .	33	287	452
15	149	251	427	288 . . .	520, 680
81, 82 . .	576, 655	254	34	290	522
84	430	261, 266 . . .	680	291	149
88	576	268 . .	424—428	293, 294 . . .	519
105	149	274	150	298 . . .	518, 519
109	655	277	527	300 . 332,	333, 520
125	428	277 . 39,	203, 206,	307 . 333,	575, 632
143	527		398	307 . 206,	452, 631
158 . . .	235, 409	277	520	330 . . .	34, 206
166	149	277 b) i 11 . .	36	337	148
171 . . .	148, 149	277 . 148,	397, 398	391	333
181	149	277 a)	451	394	269
187	150	277 a)	630	414	333
188	149	277 b)	269	415	452
191 . 235,	408, 409	277 . . 35,	39, 96	416	148
193, 197 . . .	408	279	452	418 . . .	33, 269
198	427	281 . . .	602, 632	419	333
212	530	282	632	421, 423 . . .	451
249 . 206,	427, 520	284 . 428,	520, 630	426	333
250 . . .	95, 577	286 II. .	630, 680	427	630

15. Ini razni zakoni i naredbe.

Godina		Strana
1786.	Patenat o pravu nasljedstvenom	58, 66
1817.	Dvorski dekret o zamjenitih oporukah (Sbir. pravnih z. br. 134)	81
1825.	Ces. rješitba o postupku u parnicah smetena posjeda	583
1833.	Dvorski dekret br. 2612 od 11. svibnja	89
1835	„ „ tičući se veniae aetatis (Sbirka pr. z. br. 38)	322
1836.	zak. čl. VI. i VII. urbar patenta o pravu gornič nom	85
1846.	Dvorski dekret o pravu hypothekarnom (Sb. pr. z. 951)	542
1849.	Ces. naredba o postupku u parnicah smetena posjeda	583
1850.	Nar. min. prav. d. z. l. br. 52 o mjenb. postupku	84, 572
1850.	Službeni naputak za oružničtvo	575
1852.	C. patent (uvodni) k zakonu kaznenom	139
1852.	„ „ djedovinski	2

Digitized by Google

Godina		*Strana*
1853.	C. patent uredjujući odnošaje urbarske	85
1853.	„ „ „ poslovni red sudb. oblasti	219, 221
1853.	Naredba ministar. pravosudja o stečajnom redu d. z. l. br. 43 (§§ 1. 27)	268
1854.	Naredba ministar. pravosudja o načinu dostavljanja sudb. odluka i poziva	442
1854.	Naredba carska o plaćah obć. činovnika	512
1857.	C. patent k šum. zakonu od 3. prosinca 1852.	139
1858.	„ „ k bilježničkomu redu za Hrvatsku i Slavoniju d. z. l. br. 23	288
1858.	Nar. min. prav. o postupku mandatnom	262
1858.	„ „ „ „ „ iz uporabnih pogodaba	321
1859.	„ „ „ „ „ mandatnom	262
1860.	„ „ „ „ poljskom redarstvu	631
1860.	„ „ „ „ postupku ovršnom na nekretnine	622
1860.	„ „ „ „ substituciji kr. javnih bilježnika	285
1863.	„ „ „ ob uredjenju trgovačkog registra	93
1865.	„ carska o postupku u stvarih trgovačkih	32
1870.	Zak. čl. VIII. o dokinuću ovršnoga osobnoga zatvora	201
1870.	„ „ XVI. ob uredjenju selskih občina i trgovišta	561, 562
1871.	Cesarska zapovied tičuća se Krajine	20, 22
1871.	Službeni propis za c. kr. šerežansku četu u hrv.-slav. vojnoj Krajini	575
1873.	Zakon o poljskom redarstvu	631
1873.	„ od 3. ožujka 1874. o zadrugah	650
1874.	„ ob ustroju sudova	118
1876.	„ o postupku u stvarih trgovačko-mjenbenih	31, 118—121
1876.	„ ovršne novele	622
1876.	„ o sastavljanju novih grunt. uložaka	595, 596
1877.	„ o kamatah	2, 195
1878.	Naredba kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade, odjela za pravosudje u Zagrebu o ovlašćivanju kralj. javnih bilježnika za sudb. povjerenike	215, 285
1879.	Naputak o sastavljanju novih gruntovnih uložaka u vojnoj Krajini	595
1881.	Zakon o stegah uknjiživanju ovršnoga prava zaloga	391, 471
1881.	Zak. čl. XXXIII. (zajednički) o postupku usmrtbenom	194
1882.	Zakon o preinaci nadležnosti mjestnih sudova	308
1883.	„ o stegnuću prava ovršnoga	327, 510
1883.	Zak. čl. XLIII. (zajednički) o nadležnosti financ. upravnoga sudišta	19
1884.	Zak. čl. XVII. o zakonu obrtnom	452
1884.	Zakon o poljskom redarstvu uveden u Krajini	631
1886.	Novela k zakonu kaznenom	35, 95
1888.	Zakon o nadležnosti kotar. sudova u sjedištih sudb. stolova	141
1889.	Zakon od 9. svibnja o zadrugah	650

Digitized by Google

Uživanje zemljišta mjesto kamata.

Čitajuć rimsko pravo divio sam se onoj vanrednoj oštrini uma i praktičnomu shvaćanju narodnih potreba rimskih pravnika, kojim su zaoblivajući postepeno oštrine strogoga staro-civilnoga prava digli ovo do onoga stupnja savršenstva, na koj se je popelo bilo, i od kojega vremena eto i poslje toliko viekova nije nijednomu narodu pošlo za rukom recipirano rimsko pravo usavršiti onoliko, da bi barem prema pravnim odnošajem i potrebam svoga naroda stojalo na onoj visini, na kojoj stojaše rimsko pravo za cara Justiniana prema pravnim odnošajem i potrebam rimskoga naroda.

Držim, da je tomu kriva okolnost, što su se svi pravni odnošaji u zemaljah, gdje se je rimsko pravo recipiralo, ma se i razvili iz posve specijalnih, rimskomu pravu nepoznatih nazora i okolnosti naroda, ako se je ikako dalo, subsumirali pod stanoviti pravni pojam rimskoga prava; ili ako to nije išlo, to se uza sve to propustilo dotični specijalni pravni odnošaj po shvaćanju naroda zakonom precizirati, ter ga, ako je u interesu kulturnoga i ekonomskoga napredka naroda, zakonom sankcionirati, ako ne, proglasiti ga nedopustivim.

Toga radi imade i u našem narodu dosta pravnih odnošaja, koji nisu precizno općim gradjanskim zakonikom uredjeni.

Ta mana našega obć. gradj. zak. povodom jest i polemiki, koja se razvila o naravi pogodaba, usljed kojih naš narod u nekih krajevih daje vjerovniku mjesto kamata zemljište na uživanje.

U Mjesečniku od 1883 br. 12, 1884 br. 6, 1885 br. 2 ter 1886 br. 5 nalazim o pravnoj naravi spomenute pogodbe kratke rasprave, u kojih se s jedne strane želi — po mom mne-

Digitized by Google

nju — vrlo umjetnim načinom razlučiti u takovih pogodbah realno-zajamna i konsenzualna pogodba,[1] dočim se s druge strane nazivlje ta pogodba „pactum fiduciae“ i takodjer tvrdi, da se nemože ipso jure smatrati ništetnom; a konačno s treće strane imenuje taj pravni posao „pactum antichreticum“, označen u § 1372 o. g. z. i u § 19 djed. patenta.

O tom neima dvojbe, da je volja stranaka kod ovakovih pogodaba, da se stvori zalog, sigurnost za tražbinu (pogodba vrlo običajna za krieposti hrvatsko-ugarskoga privatnoga prava), pa ako ima razloga dvojiti o tom, da li se tu radi doista o zalogu, kriva je tomu samo ona mana obć. gr. z, koju netom spomenuh.

Svakako se pako na tu pogodbu po § 7 o. g. z.[2] *obzirom na § 916 o. g. z., nadalje § 1 zakona od 8. prosinca 1877 imade uporaviti ustanova § 1372 o. g. z. i § 19 djed. patenta od 29. studenoga 1852 (br. 247 d. z. l.), pa prema tomu ista nedopustivom, dakle pravno neobstojećom, ništetnom smatrati.*

Pravni razlog dakle s kojega je vjerovnik došao u uživanje nekretnosti po zakonu jest *nedopušten, pravno nepostoji*, a kad je tako, onda uživa vjerovnik koristi dotičnoga zemljišta **bez pravnoga razloga**; a pošto stoji neoborivo načelo, da si nitko nemože bez pravnoga razloga namaknuti koristi, koje je načelo izraženo u § 1431 ogz.: to stoji, da je dužnik vlastan *condictione indebiti* tražiti povratak nepovlašteno pobranih koristi, eventualno iste *ope exceptionis* staviti u preboj tražbini vjerovnikoj. § 878 o. g. z. Neizvadjam dakle opravdanost odbijanja pomenutoga viška kamata iz zakona od 8. prosinca 1877, već iz ustanova §§ 878, 1372 i 1431 o. g. z.

Nastojalo se je propisom § 1432 o. g. z. posljednje alineje, koja glasi: „A nemože se iskati ni ono, što je tko platio zna-

[1] Bez obzira na vrlo jasnu ustanovu § 1 zakona od 8. prosinca 1877 koj veli: „Po ovom zakonu *prosudjuju se* ne same pogodbe o zajmu, u kojih se dužnik bud pismeno, bud ustmeno obvezuje plaćati kamate, već i *svaki posao, koji u sebi krije pravnu narav kamatne pogodbe.*“

[2] Pošto bo takove vrsti zaloga o. g. z. nepoznaje (već samo ugarsko-hrvatsko pravo), to se imade narav istoga *per analogiam* legis kao pactum antichreticum prosudjivati. Rješitba kr. stola sedmorice od 27. prosinca 1883 br. 3516. Vidi raspravu g. Popovića Mjesečnik br. 2 ex 1885 str. 71.

Digitized by Google

jući, da nije dužan" obrazložiti, da se nemože vjerovniku odbiti višak preko zakonite mjere pobranih kamata; nu to obrazloženje nedržim valjanim, jer dužnik nije znao, da nije dužan bio taj višak platiti, kad eto imade i mnogo vanredno vrstnih pravnika, koji drže, da ta dužnost dotle postoji, dokle se tražbina neutuži.

Dužnik se je nalazio u bludnji, sastojećoj se u uvjerenju, da mu je upravo dužnost plaćati tolike kamate, koliko je ugovorio. § 1431 o. g. z.

Prema tomu dielim, ako i ne s posve istih pravnih, a to svakako s istih humanitarnih razloga ono mnenje gg. Popovića i Femenića, da se pomenuti višak zakonitu mjeru prelazećih kamata imade za svaku godinu odbiti od glavnice, željom, da se nikada nebi uvriežilo u našem sudstvu u dotičnoj polemici (po g. dru. Bišćanu) iztaknuto načelo „fiat iustitia, pereat mundus", koje bi sudca snizilo na niveau nesvjestna orudja u ruci zakona, a nikada ga nepodiglo na visinu, na kojoj valja da stoji, naime misleća i za sve plemenito i pravedno zauzeta individua.

Da su se rimski pravnici stavili na to načelo, to se nebi sigurno rimsko pravo bilo nikada iz krutih prostih forma u tako savršeno svjetsko pravo razvilo.

Praksom naših sudova zadobilo je ovo odbijanje viška zakonitu mjeru prelazećih kamata pro praeterito od glavnice svoju sankciju.

Medjutim počeše se lihvari služiti novim sredstvom, kojim pokušaše zakon obići te kojim im je doista pošlo za rukom, kako to novije vrhovne rješitbe dokazuju, odvratiti štetne po se posljedice ovakove sudbene prakse.

To se sredstvo sastoji u tom, da si dadu, bilo svake godine bilo iza nekoliko godina, izdati nove obveznice, ter tako predusretnu na temelju §§ 1377 i 1378 o. g. z. iztaknutomu apliciranju zakona od 8. prosinca 1877.[3]

Imade mnogo na zakonu utemeljenih razloga, kojimi bi se liepo dalo obrazložiti odbijanje pomenutoga viška kamata bez obzira na tu tobožnju novaciju i za razdoblje pred izdanjem nove

[3] Rješitba kr. banskoga stola od 11. siečnja 1887 br. 23 823, potvrdjena rješitbom kr. stola sedmorice od 14. rujna 1887 br. 1642.

Digitized by Google

obveznice, pa ću u budućem sastavku nastojati dokazati opravdanost ovoga moga navoda.

Držim naime, da imade biti najsvetijom zadaćom svakoga pravnika nastojati oko toga, da se svakomu obilazenju zakona zakrči put, jer zakoni su ovdje, da se vrše i obvezuju, a ne da se obilaze. *Dr. Gustav Gaj.*

Mjestni sudovi kao sudovi kazneni u prekršajih suprot sigurnosti poštenja.

U strukovnom listu pravničkoga družtva i u našem zakonodavnom tielu zapodjela se je bila ove godine u oči toga, što se je smjeralo ukinuti instituciju prisežnika kod kotarskih sudova, živahna polemika o tom, da li je u istinu potrebno i koristno, da laikalni elemenat sudjeljuje kod riešavanja prekršaja, doznačenih sudbenosti kotarskih sudova. Ta me je polemika potakla na to, da razmišljam, nebi li se laikalni elemenat mogao u inoj formi zgodno upotrebiti za riešavanje kaznenih slučajeva strogo privatne naravi. U tom razmišljanju bodrila me je i želja, da nadjem način, kako da se posao kot. sudova u kaznenoj struci, imenito u sudovanju o prekršajih suprot sigurnosti poštenja[1], znatno umanji. Ja sam već jednom[2] imao priliku iztaknuti osobito povoljni učinak pučkoga suda u slučajevih uvrede poštenja. Nadala mi se je dakle sama po sebi misao, da se mjestnomu sudu, koji se sastoji od biranoga sudca i dvojice članova iz puka kao prisežnika, doznači sudbenost u prekršajih suprot sigurnosti poštenja uz ona ograničenja, koja iziskuju današnji stepen kulture našega naroda i viši državni obziri. Valjalo je sad prema ovoj misli stvoriti osnovu postupka, kako bi isti imao teći u spomenutih prekršajih. Ja nesmatram ovu osnovu savršenom, pače držim da će se ona moći a možda i morati modificirati na temelju izkustva onih faktora, koji bolje od mene poznavaju naš narod te mogu bolje ocjeniti moguće zaprieke. Ja ću biti zadovoljan, ako

[1] Prijave radi uvreda poštenja nadmašuju često brojem sve prijave radi inih prekršaja zajedno.

[2] Vidi „Smotru“ sezak IV. god. 1887.

Digitized by Google

potaknem mjerodavne krugove na to, da o stvari razmišljaju i ako je dobra, da ju izvedu. Evo dakle moje osnove u kratkih crtah:

Svaka tužba radi uvrede poštenja da se podnese mjestnomu sudu. Za raspravu tužbe odredit će se bez predhodnih izvida odmah ročište i na ovo pozvati stranke i svjedoci, koje je tužitelj naznačio, a pozvat će se eventualno i svjedoci tuženikovi, ako su prije ročišta naznačeni. Rasprava teče sumarno. Rasprava će se odgoditi, ako bude potrebno preslušati dalnje svjedoke stranaka, ili ako budu ini važni razlozi za tu odgodu. Svjedoci se samo zavjeravaju. Mjestni sud moći će saslušati i vještake. Ako tužitelj na raspravu nedodje, mjestni sud će izreći, da se tužba odbija i odsuditi tužitelja, da naknadi eventualne pristojbe svjedoka i vještaka; pa ako tuženik zahtieva, i troškove njemu prouzročene. Ako tužitelj dodje, a tuženik nedodje, ima se ovaj, u koliko neprotuslove izjave svjedoka, koji su na raspravu došli, iz ogluhe odsuditi. Ako se stranke na ročištu pomire, izreći će mjestni sud, da se postupak obustavlja i eventualnu izjavu časti (Ehrenerklärung) tužitelju na njegov zahtjev u ovjerovljenom prepisu izdati. Ako se stranke nepomire, ili ako tužitelj neodustane od tužbe, izreći će mjestni sud osudu prema uspjehu rasprave ili odbijajuću ili osudjujuću.

Mjestni sud nije nadležan odmjeriti kaznu; s toga, je li mjestni sud izrekao osudu osudjujuću, pa ako se tužitelj s tim zadovolji[3], ostaje pri tom. Ište li pako tužitelj, da se tuženik kazni po kaznenom zakonu, imaju se spisi ustupiti kotarskomu sudu, koj će razpisati redovitu raspravu, i nebudući vezan na posljedak rasprave kod mjestnoga suda, izreći prema okolnostim obustavni zaključak ili osudu. Ako razabere, da neima uvjeta, da se inkriminirani čin po kaznenom zakonu progoni, ili da je tužba prekasno mjestnomu sudu podnesena, ili da sud nije mogao steći uvjerenje ob istinitosti navoda tužbe, izreći će zaključkom, da kazneni postupak obustavlja. Proti tomu zaključku može tužitelj

[3] Mnogi naći će dovoljnu zadovoljštinu već u tom, što je mjestni sud osudom obtuženika ožigosao kao klevetnika ili smutljivca; a mnogi umirit će se, ako bude tuženik poslje proglašenja osude priznao svoju krivnju.

Digitized by Google

uložiti pritužbu sudb. stolu, koj će ili potvrditi ili ukinuti zaključak; a u ovom potonjem slučaju prema okolnostim ili odmah izreći osudu, ili kot. sudu naložiti, da stvar iznova u pretres uzme.

Ako kotarski sud nadje, da je osuda mjestnoga suda prema stanju stvari i u smislu kaznenoga zakona opravdana, izreći će osudom, da je tuženik kriv prekršaja, te izreći kaznu. Proti takvoj osudi može se podnieti samo priziv radi odmjerenja kazne.

Mogla bi se stvar i tako udesiti, da se mjestnomu sudu povjeri sudovanje o prekršajih suprot sigurnosti poštenja u prvoj instanciji; dočim bi kot. sud bio glede pitanja o krivnji druga i zadnja instancija. Nu meni se čini, da bi to slabo pomoglo intenciji razteretiti kotarske sudove, a ujedno pružiti državljanom za riešavanje prieporâ o poštenju najshodnije sudište. Stranke bi naime prizivale redovito proti svakoj presudi mjestnoga suda. Nije bo vjerojatno, da će se zadovoljit osudom, kad se nisu htjele prije izrečenja osude pomirit. To bi dakle bila veoma neznatna polakšica za kotarske sudove. Tim pako, što bi kotarski sudovi mogli ukidati svaku osudu mjestnih sudova, izgubile bi ove onaj eminentno moralni učinak, koji je skopčan sa svakom presudom pučkoga suda. S toga držim, da će, ako se prihvati načelo, da se mjestnim sudovom dade sudbenost u prekršajih suprot sigurnosti poštenja, onaj sustav[4], kao što sam ga gore nacrtao, najbolje odgovarati zahtjevom pravosudne uprave kao i duhu našega naroda.

Dr. M. Bišćan.

[4] Taj sustav daje se bez uštrba za temeljnu misao modificirati tako, da se izvješće mjestnoga suda uzme ravnim svakoj drugoj prijavi radi prekršaja, po čem bi mjestni sud bio samo nekim posrednikom medju državljani i državnom vlaćću ili rešetom, koje samo krupne stvari zadržaje. U tom slučaju postupao bi kot. sud sa dotičnim izvješćem mjestnoga suda, kao sa inimi prijavami radi prekršaja, kojemu neposredno stignu.

Digitized by Google

Dvie tri o magistraturi.

O velikoj zadaći sudstva pisalo i govorilo se je mnogo i temeljito, gotovo bi čovjek morao reći: da se jedva dade štogod nova o njoj reći ili napisati. Učeni muževi sa katedre i u sjajnih spisih, plemeniti parlamentarni govornici, odlični publiciste, kad god im se dade sgoda, naglasuju misiju sudstva na ovom svietu dodavajuć: da se nemože dovoljno obratiti pažnje, nježne brižljivosti i neumornoga mara ovoj instituciji, da se popne na visinu svoga zvanja i sačuva od pogubnih uticaja, koji se rado zaletavaju u krugove sudačke nakanami, koje često stoje u diametralnoj opreci sa pravim pozivom njenim. Prosvjetljeni muževi neškrtare hvalom prama sudovom, kad god misle da je umjestna, a treba li reći koju nepoćudnu ili trpku, biraju svaku rieč i meću na vagu dobro znajuć, koli je opasno drmati autoritetom sudačkim.

Kad je nedavno grof *Schönborn*, novi ministar pravosudja kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću, nastupio svoje zvanje, reče sakupljenomu činovničtvu svoga ministarstva: „Uzvišena je bitnost prava, ono stoji nad svakim strančarstvom i nad svakom političkom borbom; izvor prava imao bi svim misaonim ljudem biti *nadzemaljski* Taj nadzemaljski izvor liepo označuje duhoviti englezki pravnik *Blackstone*, koji u raspravi o izvorih prava govori o pravu naravnom, koje je diktirao sam Bog. Tomu uzvišenomu izvoru i ljudem prirodjenomu strahu pred pravom uvjek je odgovaralo, da pravosudje imade ostati intaktno od vanjskih, osobito *političkih* upliva, a naročito funkcija sudećega sudca. To bijaše communis opinio najvrednijih muževa svake dobe, a to načelo prešlo je u krv svim civiliziranim narodom. I u Austriji je nezavisnost sudaca temeljnimi državnimi zakoni zajamčena; nu ja mogu i sada iztaknuti, da i u prijašnjih vremenih austrijski sudac za svoje osude nije imao drugoga temelja do zakona i savjesti".

Što je novi austr. ministar pravosudja ovdje rekao i priznao, nije dakako ništa nova, to su predšastnici njegovi isto tako izticali, to je nepreporno ne samo medju učenjaci i pravnici, nego

Digitized by Google

i prosvjetljenimi vladami: najme, da se za očuvanje i sigurnost prava i pravnoga reda iziskuje prije svega neodvisnost i neodgovornost sudaca. Tko hoće da sudac sudi po pravu i zakonu nepazeć na nikakove obzire, najprije ogradi ga pravom nezavisnosti. Istom kad se sudovom svestrano osigura i utvrdi neodvisnost, može se i djelovanje njihovo podvrći kritici s nadom u uspjeh. Toliko se poštuje i priznaje nuždnom ova neodvisnost, da su pače i odlični muževi zahtievali, da se u interesu slobode mnenja i nezavisnosti karaktera nebi smjela sudcem kratiti podpuna sloboda glasovanja kod izbora, pa je — toga se dobro sjećam — pokojni ugarski ministar pravosudja dr. *Pauler* u oči izbora saborskih zastupnika ne jedan put naglasio u svojih okružnicah, da je sudcem prosto glasovati po svom uvjerenju, ali da nesmiju agitirati kod izbora za nijednu stranku. Ovo stanovište smatraju mnogi posve korektnim; dočim drugi bi htjeli, da se sudcem u obće uzkrati aktivno izborno pravo, što bi se dalo manje opravdati.

Dokazuju neki preku nuždu, da se načelo neodvisnosti i neodgovornosti za sudački pravoriek ne samo prizna nego temeljito ostvari. Ali misle da je to moguće samo za *civilno* pravo, gdje se radi o preporih i odnošajih privatno-pravnih; jer da u ovom području država neima drugoga interesa, nego da se sudi objektivno, prama slovu i duhu zakona. Nu da se za *kazneno* pravo nemože to isto reći, jer da ta vlast državna hoće per fas i nefas uplivati na judicaturu, osobito u koliko se radi o *političkih* zločinih ili o deliktih političkih muževa. I pošto sudci po vladi imenovani nisu dosta jaki, da odole uticaju vlade, zato da bi trebalo sudovanje u kaznenih predmetih prenieti na element posve neodvisni, a to su državljani sami, koji kao *porotnici* sude svomu sugradjaninu, sude konačno i neprizivno.

Nećemo da ispitujemo, je li ispravno mnenje, da imenovani te iz državne blagajne plaćani sudac nemože u kaznenih poslovih sačuvati svoju neodvisnost naprama uticajem vlade. Nećemo opetovati ni onih ne već mladih prepirka o prednosti i nedostatcih porote, daje li ona više garancije, da će se u kaznenih stvarih suditi pravedno i nepristrano; može li porotnik zamieniti izučenoga sudca. Nije nepoznato, što se spočituje poroti: da se

Digitized by Google

najme amo tamo opaža tendencija uvažavati i stranačke obzire, da porota u t. z. konstitucionalnih državah nemože ili neće da se otme uplivu stranačkomu, da i ona nepita uvjek: je li kriv ili ne, nego kojoj pripada stranki ili kojoj narodnosti. Porota ima odlučnih protivnika ne samo medju vladami, nego i pravnici. Nu factum jest, da je ta institucija pučkoga sudovanja uvedena u velikih i prosvjetljenih državah, da u njoj i u instituciji prisežnika traže mnogi garancije, da se neće kazneno sudovanje premetnuti u ružno oružje državne vlasti, kojim se ova služi ne po pravu i pravdi i neuporavlja ga prema težini povredjena prava, nego prema drugim posebnim obzirom, koji su često vrlo daleko od načela pravde.

„Ako je istina — piše čuveni taljanski pisac Federico *Sclopis* — da je zakon mučeći sudac a sudac govoreći zakon, reći ćemo, da sudački red ima biti nepomičan kao i zakon, te stran svakomu uticaju, osim uticaja same pravde. Velika je nesreća, što se čuje, da gdje god obziri nestalne politike utiču na izbor osoba sastavljajućih sudački red (stališ); a još daleko veća, što slični obziri utiču i na *izdavanje osuda.*

Koliko tužba, i to temeljitih, na razne odredbe u sudačkih stvarih, što su ih absolutne vlade izdavale nekoč ekonomnim putem, te što narod dosjetljivo nazva ekonomijom pravde. Pa dobro, neoklevam reći, da su takove odredbe bile manje zlosretne, nego što bi bili izbori sudaca i sudačka djela, izvedena po slobodoumnih vladah pod političkim nadahnućem. Prije svega ekonomne odredbe bijahu u skladu s okupom vlasti, što je upravo svojina absolutnih vlada, dočim bi se ove protivile početku dielenja vlasti, što je temelj svakoj ustavnoj vladi. Nevalja pako zaboraviti, da su strasti manje žive pod vladom jednoga samo ili malo njih, nego pod pučkom upravom, koja se neprestano koleba i prigiblje na duvanje promjenljivih vjetara politike. I to neka se nepremuči, da posebne koristi se množe u razmjerju broja osoba, koje uticaju na upravu države, nego onog autokrata, komu nije para, i koji ovršuje prava proti svakomu, a nebrine se u pravilu, što drugi hoće da ovrše proti njemu. I ako se pazi na stanje vladajućih u zemljah ustavnih, bolje će se viditi koliko stoji

Digitized by Google

do toga, da se izvršivanje sudbene vlasti izbavi od svakoga uticaja vojujuće politike. Ministar obično se pozivlje na svoju odgovornost, da samovlastno može dieliti javne službe. Ali naglasivana odgovornost brzo izčezava i pretvara se u dim, čim ministar ostavi listnicu: ministra neima više, ali nevaljani izbori ostaju. Ljudi vikli gledati neprestano na politički obzor, nevide kad bi valjalo gledati na nepromjenljivi tečaj práva i pravičnoga.

Uzdržite vlast zakona; tražite ljude, koji ga hoće dobro izvršivati; uzdržite ugled sudaca i sudova; izkažite im počitanje svakom vrsti odlikovanja i časti; uglavite puk, da se što dublje klanja dieliteljem pravde; ali s njimi budite strogi. Netrpite, treba je reći, da pod plaštem tobože drugih dužnosti izbjegavaju vršenje najprve svoje dužnosti, to jest sudačke. Sudački je čin mučan i trudan; mnogo je lasnija, ugodnija i koristnija radnja političkoga muža; nu opetujem, nije moguće pod običnimi uvjeti sdružiti jednu s drugom, a da prva neoćuti zasjeda druge. Treba da se sudci zatvore u svoj vlastiti krug, da tim osiguraju javno povjerenje u njihovu nepristranost i neodvisnost, koje su najljepši ures i odsjev njihovoga zvanja".

Naglasuje se nadalje, da nemože biti valjanoga sudstva, ako se ova dva preduvjeta neuzpostave: 1. da se kod imenovanja najprije pomno gleda na integritet karaktera, znanje i radinost, i 2. da je zakonom jasno zajamčena nezavisnost sudaca i da svatko bez razlike najskrupuloznije poštuje ovu neodvisnost. Nikada nesmie da vladu ravnaju politički razlozi kad imenuje ili promiče sudce; jer sudac nesluži nikakovoj političkoj stranki, nego pravu i samo pravu, a pravo vredi za sve jednako, pripada li ovoj ili onoj stranki političkoj. Talenti, čestitost, znanje i radinost nisu svojina članova jedne stranke. Pretjeranosti svagdje škode. Nekoć su privilegia plemstva zatvarala vrata u državne službe neplemićem; nebi se smjelo dopustiti, da se povrate ta privilegia u drugom obliku, te da se zatvaraju vrata u državne službe ljudem, koji o nekih pitanjih drugčije misle, ali su inače sposobni i vredni.

Dr. M. J.

Digitized by Google

O zločinih i kaznah.*

Napisao Cesar Beccaria.

Čitatelju.

Neki ostanci zakonâ staroga jednoga naroda osvajača, sakupljeni po odredbi vladara, koji je prije dvanaest vjekova vladao u Carigradu, kasnije pomješani sa longobardskim običajnim pravom, te izdani u raznoličnih knjigah i svezcih po privatnih i obskurnih tumačih, sačinjavaju onu predaju pravnih nazora, koji se pored svega toga u velikom dielu Europe zovu zakonom; pak premda je to žalostno, ipak je još i danas obično, da su: mnienje Carpzovovo, stari po Clariu iztaknuti običaj, tortura bjesnom nasladom po Farinnacciu ocrtana, zakoni, kojim se pouzdano pokoravaju oni, koji bi imali krzmajuć odlučivati o životu i sudbini ljudi.

Ovi zakoni, proizvod vjekova najbarbarskijih, izpitani su ovoj knjizi u onom njihovom dielu, koji se odnosi na sistem kaz. prava; pisac usudjuje se mane tih zakona razložiti onim, koji bdiju nad javnom dobrobiti, u jeziku, koji izbjegava publika neprosvietljena i nestrpljiva.

Ono slobodno iztraživanje istine; ona neodvisnost o predsudah puka, kojom je pisano ovo djelo, valja zahvaliti blagoj i prosvjetljenoj vladi, pod kojom je živio pisac. Veliki monarke, dobročinitelji čovječanstva, koji nami vladaju, ljube istine razložene po nepoznatom filozofu jezikom krepkim, ali ne fanatičnim, i razborom suspregnutim; sadanji bo nedostatci jesu za onoga, koji pomno izpituje sve okolnosti, satira i prikor na prošla vremena, ne pako na ovo stoljeće i njegove zakonodavce.

Tko bi me dakle htio počastiti svojom kritikom, neka počme s tim, da dobro shvati cilj, koji je označen ovomu djelu; cilj, koji ni

---

* Djelo, što ga sada u hrvatskom prevodu g. dra. J. *Šiloviéa* predajemo našim čitateljem, izašlo je prvi put u taljanskom izvorniku god. 1764, dakle pred sto dvadeset i pet godina. Pa ipak nemislimo, da će nam itko prigovoriti što ga priobćujemo, tek se mora požaliti, da to nije već prije učinjeno. Beccariev spis „Dei Delitti e delle Pene" probudi veliku senzaciju u cielom obrazovanom svietu, prevedeno je gotovo na sve evropske jezike, na jedne prije na druge kašnje; na njemački jezik prevede ga pokojni J. *Glaser* (1851), u magjarskom prevodu izadje — ako se nevaramo — prošle godine. Pravnici dobro znadu, kako su Beccarievi nazori djelovali na kazneno zakonarstvo; u ovom spisu, veli Glaser, ima toga dosta, što je i danas još važno; u mnogih mjestih moglo bi se još i sada uvažiti, što Beccaria govori o dužničkih zatvorih, o tajnih obtužbah, ob iztražnom zatvoru, ob ograničenju pojma veleizdaje itd. O svem tom može se svatko sam uvjeriti, čitajuć ga. G. dr. Josip *Šilović*, kr. sudb. pristav u Zagrebu, priredio je hrvatski prevod po taljanskom izdanju. — Ured.

Digitized by Google

s daleka neće da legitimne oblasti ponizi nego hoće da ih ukriepi, u koliko bi mnienje više djelovalo na ljude, nego li sila; te kada bi ga pred očima sviuh opravdavala blagost i čovječnost. Zlo shvaćajuće proti ovomu momu djelu objelodanjene kritike, temelje se na konfuznih pojmovih, te me sile, da za čas prekinem razmatranja upravljena na prosvietljene čitatelje, da jednom za svagda zatvorim svaki put zabludam bojazljive gorljivosti, ili klevetam zlorade zavidnosti.

Tri su vrela, iz kojih izviru načela morala i politike, koja uredjuju djela ljudska: objava, zakon prirodni i dobrovoljni sporazumci družtveni. Neima sravnjivanja medju prvim i oba druga obzirom na načelnu svrhu onog; ali u tom se slažu, što sva tri vode k sreći ovoga smrtnoga života. Razmatrati odnošaje posljednjega neznači izključiti iz razmatranja odnošaje izmedju prvih dvajuh; dapače ova dva premda su božanska i nepromjenljiva, ipak su u sviesti, potamnjeloj krivnjom čovjeka, krivimi vjerozakoni te arbitrarnimi pojmovi o krieposti i zloći, zahirila. S toga se pokazuje nuždnim izpitivati odlučeno od svakog drugog obzira ono, što proizlazi iz čistih ugovora ljudskih, budi naročito budi muče sklopljenih radi sveobće nužde i koristi — ideju, u kojoj se svaka sekta i svi sustavi morala složiti moraju; i biti će uvjek hvalevriedno ono poduzeće, koje će prisiliti i najtvrdoglavije i najnevjerovanije, da se slože u načelih, koja vode ljude k družtvenom životu. Imade vam dakle tri vrsti krieposti i opačina: religiozna, naravna i politička. Ove tri vrsti nesmiju nikada biti medju sobom u protuslovju; ali sve posljedice i dužnosti, koje su prema jednoj vrsti, neproizlaze i iz ostalih. Netraži sve ono, što traži objava i zakon naravni, niti sve ono, što traži ovaj, netraži čisti zakon družtveni; ali osobito je važno, da se sve izluči, što nastaje iz ovoga ugovora, to jest iz ove naročito ili muče sklopljene pogodbe ljudi medju sobom, jer to je granica one sile, koja se pravom može uporaviti medju čovjekom i čovjekom bez posebnoga naloga najvišega bića. Dakle ideja krieposti političke neokalja se tim, ako se označi promjenljivom; ona naravne krieposti bila bi uvjek vedra i jasna, da ju nemute slaboumnost i strasti ljudske; ona krieposti religiozne je uvjek ista i stalna, jer je neposredno od Boga objavljena i po njem čuvana.

Bila bi dakle bludnja pripisivati onomu, tko govori o družtvenih zasadah ili o njihovih posljedicah, načela, koja se protive zakonu naravi ili objave, jer on negovori o njih; bila bi bludnja, gdje se govori o stanju rata, koje je predhodilo družtvenomu stanju, da se ovo shvati u Hobesovom smislu kao takovo, u kojem neima nikakovih dužnosti ni obveza, mjesto da se uzme kao činjenica, potekla iz pokvarene ljudske naravi i pomanjkanja svake naročite sankcije. Bila bi bludnja upisati u grieh piscu, koji promatra posljedice družtvenoga ugovora, zašto nije one priznao prije ovoga.

Digitized by Google

Pravednost božanska i pravednost naravna po svojoj su sućnosti nepromjenljive i stalne, jer odnošaj medju dvimi jednakimi predmeti ostaje uvjek isti; ali pravednost ljudska ili državna (politička), pošto nije nego odnošaj medju činom i promjenljivim stanjem družtva, može se u onoj mjeri mienjati, u kojoj je stanovito djelo družtvu manje ili više koristno, i nemože se inače razpoznati, nego analizovanjem kompliciranih i veoma promjenljivih odnošaja gradjanskoga medjusobnoga uticanja. Čim se ova bitno različita načela pomješaju, neima više nade, da bi se moglo razborito raspravljati o javnih poslovih. Stvar je teologa, da ustanove granice pravednog i nepravednog, u koliko se radi o nutarnjoj valjanosti ili opakosti stanovitog djela; a ustanoviti odnošaje pravednosti ili nepravednosti političke, t. j. koristi ili štete družtva, imade publicista. Prosudjivanje jednoga predmeta nemože nikada štetno djelovati na prosudjivanje drugoga; jer to svaki uvidja, da čisto politička kriepost ustupa mjesto nepromjenljivoj bogom objavljenoj krieposti.

Tko god bi me, opetujem, htio počastiti svojom kritikom, neka nepočme tim, da mi podmiće načela, koja obaraju ili kriepost ili vjerozakon; jer sam dokazao, da moja načela takva nisu; mjesto da me proglasi nevjernikom i buntovnikom, neka nastoji, da me nadje lošim logikom i kratkovidnim politikom; neka nedrhće kod svakoga stavka, koji zastupa interese čovječanstva; neka mi dokaže bezkorist ili političku štetu, koja bi se mogla poroditi iz mojih načela; neka mi pokaže koristi dosadanjega postupka.

Ja sam u odgovoru na „Note et Osservazioni“ dao javnu svjedočbu o mojem vjerozakonu i podložnosti momu suverenu; bilo bi suvišno odgovarati dalnjim sličnim spisom; ali tko god bude pisao onom uljudnošću, koja dolikuje ljudem pristojna ponašanja, i sa toliko znanja, da nebudem morao dokazivati prva načela, kakvoga god karaktera bili, naći će u meni ne toliko čovjeka, koji nastoji da mu odgovori, koliko miroljubivog prijatelja istine.

U v o d.

Ljudi prepuštaju većinom najznamenitije uredbe svakdanjem razboru ili uvidjavnosti onih, u kojih je interesu obaći mudre odredbe takih zakona, koji po svojoj naravi pružaju svim jednake probitke, a protive se nastojanju onih, koji bi ih rado obezkriepiti i tako jednostrano izcrpiti, da samo neki riedki budu obsipani vlašću i srećom, svim ostalim da nepreostane ništa drugo nego nemoć i nevolja. Pa ipak tekar pošto su prošli kroz tisuću bludnja u stvarih najbitnijih za život i slobodu; pošto su u nepojmljivoj tromosti tako dugo trpili, i kad je stradanje do skrajnosti već dotjerano: tada tekar odlučuju se, da odstrane zlorabe, koje ih težko pritištu, te da upoznaju najjednostavnije istine, kojih uprave radi

Digitized by Google

njihove jednostavnosti slabe glave neshvaćaju; koji (ljudi) budući nesposobni da predmete analizuju, primaju ukupni utisak ovih kako im se više po predaji nego po ispitivanju prikazuju.

Ako otvorimo povjest vidit ćemo, da zakoni, koji jesu ili bi barem imali biti ugovori ljudi slobodnih, većinom nisu bili opredieljeni za drugo, nego da budu orudje strasti njekolicine pojedinaca, ili stvoreni za podmirenje slučajne i prolazne potrebe; da ih nije izdao hladni iztraživaoc naravi ljudske, koji sve djelovanje jedne skupine ljudi sa jednoga stanovišta uredjuje i sa tog jedinog stanovišta ga promatra, najme sa stanovišta što moguće veće sreće, podieljene medju čim moguće više ljudih. Sretnih li ono malo naroda, koji nemoraju istom čekati, dok polagani preokret, sporo se razvijajuće preobraženje svih ljudskih odnošaja utre put poboljšanju iza najvećih zloporaba; sretni su narodi, koji umiju dobrimi zakoni pospješiti taj prelaz. I zaista, čovječanstvo ima biti zahvalno onomu filozofu, koji je imao odvažnosti, da iz svoje samotne i neznatne sobice posije medju mnoštvo prvo sjeme koristnih istina, koje su dugo bezplodne bile.

Napokon upoznao se je pravi odnošaj medju suverenom i podanici, kao i medju raznimi narodi; promet je oživio po istinah filozofičkih, koje su kroz štampu postale obćim dobrom; u industriji uzpalila se medju narodi tiha borba, borba zaista ljudska i najdostojnija razboritih ljudi. Evo plodova, koji su dozrievali na svjetlosti ovoga našega stoljeća; ali riedki su pobijali okrutnost naših kazna i nepravilnost našega postupka kaznenoga; riedki su proučavali tu stranu zakonodavstva, tako znamenitu, pa ipak skoro u cieloj Europi tako zapuštenu; jako ih malo ima, koji su, povrativ se na prvobitna načela, u punoj golotinji prikazali kroz više stoljeća nagomilane zablude, obuzdavajuć barem sa onom snagom, koju imade upoznana istina, previše slobodan tok krivo vodjene vlasti, koja je davala do sada veliki, ugledom državnih oblasti podržavani primjer hladne okrutnosti. A ipak imao bi vapaj slabih, koji padoše žrtvom okrutnosti neznalica, udobnosti bogataša; imala bi barbarska mučila, što ih bezkoristno rasipna strogost radi nedokazanih ili chimeričnih prestupaka nagomilava; imale bi odurnost i groza tamnica, kojim se pridružuje najgroznija od svih muka — najme čuvstvo neizvjestnosti — sve bi ovo imalo ganuti i onu vrst magistrata, koji upravljaju mnenjem ljudi.

Neumrli predsjednik Montesquieu prošao je letimice preko ovoga predmeta. Nedieljivost istine prisili me, da sliedim svietle staze ovoga velikoga čovjeka; nu misaoni muževi, za koje pišem, znati će razlučiti moje stope od njegovih. Sretna li mene, da mogu, kao on, steći tajnu zahvalnost nepoznatih i mirnih sljedbenika razuma; da mogu izazvati onaj blagi nemir, kojim nježne duše susreću muža, koji brani interese čovječanstva!

Digitized by Google

§ 1. Izvor kazne.

Zakoni su uvjeti, pod kojimi se ljudi neodvisni i osamljeni sdružuju, da umaknu neprestanom ratovanju te uživaju slobodu, koja je dotle nekoristna, dok nije obstanak njezin osiguran. Oni su je žrtvovali jedan dio te slobode, da ostali dio uživaju u sigurnosti i miru. Skup svih ovih djelova slobode, žrtvovanih dobrobiti svakoga pojedinca, sačinjava suverenitet naroda, a zakoniti čuvar i upravitelj istih jest souveren. Ali nebijaše dovoljno, da se to ukupno dobro prikupi, nego ga je valjalo čuvati od usurpacije pojedinih ljudi, od kojih svaki neprekidno nastoji ne samo da odnese iz depozita svoj vlastiti dio, nego da si prisvoji i dielove ostalih. Trebalo je osjetljivih uticaja, koji su priečili, da despotična ćud čovjeka nebaci zakone družtva natrag u stari kaos. Ovi osjetljivi uticaji jesu kazne, odredjene proti prekršiteljem zakona.

Velim: osjetljivi uticaji, jer je izkustvo pokazalo, da mnoštvo nečini svoga ponašanja ovisnim od stalnih načela, i da se neda inače razstaviti od obćenitoga načela raztvaranja, koje se opaža u svemiru fizičnom i moralnom, nego poticajî (motivî), koje neposredno osjeća, koji mu neprestano lebde u pameti, te tako sačinjavaju protutežu jakim utiskom privatnih strasti, koje se protive javnom dobru; niti rječitost, niti deklamacije, niti uzvišene istine nedotiču, da duže vremena drže na uzdi strasti, uzbudjene neposrednim utiskom prisutnih predmeta.

§ 2. Pravo kazne.

Svaka kazna, koja nepotiče od absolutne potrebe, veli veliki Montesquieu, jest tiranska; propozicija, koja se dade obćenito ovako izraziti: svaki čin auktoriteta čovjeka napram čovjeku, koji neproizlazi od absolutne potrebe, jest tiranski.

Evo dakle, na čem se osniva pravo suverena kazniti zločine: na potrebi, da se brani depozit javnoga dobra od usurpacije pojedinaca; kazne su tim pravednije, čim je svetija i nepovredivija sigurnost i veća sloboda, koju suveren čuva za svoje podanike. Pitajmo za savjet srce ljudsko, pa ćemo i u njem naći temeljna načela pravoga prava suverena kazniti zločine; od političke bo etike neimamo se nadati trajnoj probiti, ako je netemeljimo na neizbrisivih čuvstvih čovjeka. Svaki zakon, koji neštuje ovih, naići će uvjek na odpor, koji na koncu mora pobjediti; kao što ma kako malena sila, ako se neprestano upotrebljuje, zaustavlja konačno i najžešće gibanje komunicirano kojemu tielu.

Nitko nije dragovoljno poklonio svoj dio osobne slobode javnoj dobroti. Ta chimera stoji samo u romanih pisana. Da je moguće, svaki nas

Digitized by Google

bi želio, da ugovori, koji vežu ostale, nas nevežu; svaki čovjek čini sebe središtem svih kombinacija svieta.

Umnožanje ljudskoga roda po sebi maleno, ali daleko prelazeć sredstva, koja je pružala škrta i samoj sebi prepuštena narav za podmirenje ljudskih, sve više medju sobom se preplićućih potreba, sdruži medjusobno prve divljake. Prva udruženja morala su roditi druga, koja nastadoše, da se opru prvim, i tako stanje ratno predje od individua na narode.

Nužda je dakle prisilila ljude, da odstupe dio vlastite slobode; s toga je izviestno, da je svatko želji, da koliko moguće manji dio odstupi zajednici, dakle upravo onoliko, koliko treba, da druge pobudi, da ga brane. Agregat ovih što moguće manjih dielova utemeljuje pravo kazniti; što ide preko toga jest zloporaba, a ne pravednost; to je činjenica, ali nikakovo pravo. Valja naglasiti, da rieč p r a v o nije kontradiktorna rieči s i l a, već je dapače prva modifikacija druge, i to modifikacija većini koristna. Pravednost nije ništa drugo nego vez, nuždan da se održe udruženimi privatni interesi, koji bi se inače pretvorili u pravi chaos. Sve kazne, koje prekoračuju što je nuždno, da se podpuno sačuva javna dobrobit, jesu po svojom sućanstvu nepravedne. Valja se čuvati, da se sa riečju p r a v e d n o s t nespoji pojam nečesa realnoga, kakve fizične sile ili postojećega bića; ona je naprosto način kako ljudi ovo ili ono shvaćaju, način o kojem dakako bitno zavisi sreća svakog pojedinca. Isto tako nerazumjevam ja pod njom onu drugu vrst pravednosti, koja nam je od Boga objavljena, i koja stoji u savezu sa kaznami i nagradami vječnoga života.

§ 3. Posljedice.

P r v a posljedica ovih načela jest, da samo zakoni mogu odredjivati kazne za zločine; da ova vlast može biti samo u rukuh zakonodavca, koji zastupa cielo družtvenim ugovorom ujedinjeno družtvo. Nijedan (urednik) činovnik (koji je sam tek čest družtva) nemože pravom kazniti po svojoj vlasti drugoga člana istoga družtva. Kazna, koja prekorači granicu postavljenu zakonom, jest pravedna kazna uz drugu kaznu; s toga nemože službenik (činovnik), bilo pod kakovom izlikom revnosti ili obćega dobrobitka, svojevoljno povisiti kaznu, ustanovljenu zakonom za kriva gradjana.

D r u g a posljedica jest, ako je svaki pojedini član vezan sa družtvom da je isto tako i ovo vezano sa svakim pojedinim članom po ugovoru, koji po svojoj naravi obvezuje dvie strane. Ova obveza, koja siže od priestolja do kolibe, koja veže jednako i najvećega i najsiromašnijega, neznači ništa drugo, nego da je u interesu sviuh da se ugovori, koristni većemu dielu naroda, očuvaju.

Digitized by Google

Povrieda, ma samo jednoga, počimlje učvršćivati anarhiju.* Suveren, koji zastupa družtvo, može samo izdavati obće zakone, koji obvezuju sve članove; a nemože sam da sudi, da li je tko povriedio družtveni ugovor, jer bi se inače narod razdielio u dvie stranke, od kojih bi jedna, zastupana po suverenu, tvrdila, da je družtveni ugovor povriedjen, a druga, stranka obtuženog to niekala. S toga je nuždno, da treći sudi o istinitosti čina. U tom se vidi nužda, da bude oblasti, kojih osude izključuju priziv i sastoje samo iz tvrdjenja ili niekanja pojedinih činjenica.

Treća je posljedica: da, kada bi se dokazalo, da je strogost kazne, ako se i neprotivi neposredno javnom dobru i vlastitoj svrsi kazne, najme da se preprieče zločinstva, je samo nekoristna, već i u tom slučaju bila bi ne samo protivna onim blagoslovljenim kriepostim, što no su efekt prosvjetljenog razuma, koji predpostavlja vladanje nad ljudmi sretnimi onomu nad krdom robova, u kojem neprestano cirkulira kukavna okrutnost, nego bi se protivila i pravednosti te samomu družtvenomu ugovoru.

(Dalje sliedi.)

Crtice iz financijalne struke.

I. O biljegovanju brzojavnih molbenica, podnešenih administrativnim oblastim, odredjuje § 25 pristojbenih propisa. Nu ovake brzojavne molbe podnose se ne samo administrativnim nego i sudbenim oblastim, pa bi, da su u formi pisane molbenice podastrte, svakako podpadale biljegovini. Sada se pita, da li i na sud upravljena brzojavna molba podpada biljegovini, ili ne?

Pristojbeni propisi neodredjuju glede toga ništa; pače govore samo ob onih brzojavnih molbah, koje se podnose administrativnim oblastim.

Prosudjivajuć ovo pitanje valja, po mom mnienju, obazrieti se na razliku, koja postoji medju podneskom na upravnu oblast i podneskom na sud u formalnom t. j. u pogledu formalnih potrebština; jer dočim kod prvih, da se na temelju istih može izdati odredba, nije potrebna i nezahtieva se nikakova formalnost, naročito nije baš nuždno, da ju stranka vlastoručno podpiše ili po odvjetniku signirati dade itd., kod molba na sud upravljenih zahtieva se, da su prema propisom gr. p. p. sastavljene. — Po pravilu dakle na sud nebi se ni mogla upraviti brzojavna molba, pošto nije predvidjena u g. p. p. i nemože imati onih formalnih potrebština, koje se za sudbene podneske iziskuju. Pa ipak upravljaju se —

* Rieč obveza jest jedna od onih mnogo češćih u moralu, nego li u ikojoj drugoj znanosti, koje su pokraćen znak stanovitog umovanja, nipošto pako ideje. Tražite ideju za rieč obveza, i nećete je naći; stvorite umovanje, pak ćete sami razumjeti i biti ćete shvaćeni.

Digitized by Google

osobito u ovršnom postupku — i na sud brzojavne molbe a sud ih prima i propisno riešava. Usljed toga nemože biti dvojbe, da se i sudu podnesene brzojavne molbe biljegovati moraju kao podnesci, pa zaista neima temeljita važna razloga, zašto se nebi i ovakove brzojavne molbe biljegovale. — Po mom mnienju može ipak nastati eventualnost, da odnosna brzojavna molba nepodpada biljegovini, i to onda, kada ju sud kao formalno nekorektnu ureda radi odbije. Nu pošto stranke neznaju, hoće li sud brzojavnu molbu njihovu uzeti u raspravu ili ne, to neka svakako i uvjek biljegovinu podmire, pa ako sud brzojavni podnesak ureda radi odbaci, mogu moliti povratak podmirene biljegovine.

2. Kako treba biljegovati ostavinsko-raspravne zapisnike? — Dogadja se ne riedko, da se od ostavinsko-raspravnih zapisnika, koji se na jednom te istom arku više dana nastavljaju, traži zapisnička biljegovina toliko puta, koliko ima zapisnik nastavaka t. j. za svaki nastavak iznovična biljegovina. To nije korektno, što dokazuje zaglavna točka 2 alineje § 46 prist. propisa, koja izrično veli, da se o jednom te istom pravnom poslu, ma i prekidano i nastavljeno sastavljeni zapisnici, imadu jednom ispravom smatrati, dakle i zapisnici o raspravi ostavine, ma i više puta i kroz više dana nastavljani bili, padaju samo jedan put pod biljegovinu na zapisnik; a ovo tim više, što alineja treća istoga § izrično odredjuje iznimke, a u njoj neima govora ob ostavinsko-raspravnih zapisnicih.

3. Kako je poznato, odmjeruje se pristojba na temelju u posjedovnom listu izkazanoga katastralnoga čistoga prihoda. — Sa više strana pitalo se, što biva onda, kad u posjedovnom listu naznačeni kat. čisti prihod više neodgovara faktičnomu stanju n. p. kada vinograd philoxera opustoši, kada voda jedan dio posjeda odlomi, itd.? — U ovakovih slučajevih neka vlastnik posjeda nastavšu promjenu prijavi kr. por. nadzorniku, koji je dužan po svojih organih stanje stvari izviditi te na temelju tih izvida kat. čist prihod ispraviti. Za temelj odmjere pristojbe uzimlje se tada ispravljeni iznos.

4. Tko je dužan prijaviti pravne poslove da se odmjeri pristojba? Točka c) § 123 prist. propisa sadržaje medj ostalimi i tu ustanovu, da je n. pr. kupoprodajni ugovor dužan prijaviti, tko ga na prvom mjestu podpiše, ako ugovor sam inako nerazpolaže. U praksi se ova odredba nepokazuje svrsi shodnom i osobito je teretna za prodavaoca. Vrlo često biva najme, da prodavaoc na prvom mjestu podpiše ugovor, pa se obično dalje nebrine za stvar, niti mu je stalo, bude li ugovor prijavljen ili ne? Pa ipak u smislu one ustanove on odgovara za prijavu, ako ju kupac propusti učiniti i on bude sudjen na globu. Istina, postalo je već običajem, da kupac obavlja prijavu, na što ga zakon

Digitized by Google

faktično neveže (nego prodavaoca), i čini to u vlastitom interesu. Ali baš u tom običaju leži pogibelj za prodavaoca, jer se obično nebrine, bude li pravni posao prijavljen ili ne. — Prodavaoci dakle, ako žele eventualnim globam izbjeći, neka nepropuste pobrinuti se, da se prijava učini.

Konačno i za erar nije ova odredba koristna, jer nisu riedki slučajevi, da prodavaoc zadnju svoju nekretnost proda te se globa sbog njegove bezimućnosti nemože ni utjerati.

5. Odgovori na nekoliko pitanja o biljegovanju podnesaka.

a) Kada se u jednoj molbi i kod jedne te iste gruntovne oblasti moli obava uknjižbe prava vlastnosti, te ujedno i brisanje zaloga služnosti i malodobnosti: da li se ovakova molba ima biljegovati sa četverostrukom ili samo jednostavnom biljegovinom za podnesak? Neima dvojbe, da se takova molba, jer odnosne čine provadja jedan te isti gruntovni ured, providjuje jednostavnom biljegovinom.

b) Kako se ima biljegovati molba za brisanje tvrdka? — Sa 12 odnosno sa 36 nč., a ne prema točki IV. 16 t. čl. 48.

c) Kako valja biljegovati molbu za upis podružnice (filialke)? — Prema toč. IV. 16 c) tar. čl. 48 valja ju biljegovati sa 10 for.

d) Ako niti u molbi za uknjižbu prava vlastnosti, niti u ugovoru ovoj priloženom nije iztaknuta vriednost (n. p. kod darovanja), kolika biljegovina ide na molbu? Ide 1 for. 50 nč.

e) Da li podpadaju biljegovini prizivi, podneseni proti osudam, koje su upravne oblasti izrekle u prekršajnih poslovih? Prema ustanovi slova l) tar. čl. 49 nepodpadaju biljegovini.

6 Podpadaju li pristojbi one pokretnosti, koje izključivo žena može rabiti (kao n. p. ženska odiela, itd.)? — Odgovarajuć na ovo pitanje, valja dva slučaja razlikovati. — Ako najme takove pokretnosti roditelji daju zaručnici te oni i podpišu ženitbeni ugovor, tada ima se od vriednosti njihove platiti darovna pristojba ($1^3/_{10}$ %). Nu ako je te pokretnosti zaručnica jur prije posjedovala, nepripada od njih nikakova pristojba. — Pristojba pako po scali II. (od uživanja) neplaća se pod nikakovimi uvjeti od takovih predmeta, koji nisu prikladni da ih muž rabi.

7. Da li vjerodostojni prepisi diobnih nagoda, koje prigodom ostavinske rasprave kr. javni bilježnik izda za sirotinjsku oblast, podpadaju biljegovini ili ne? — Nepodpadaju, jer su izdani u uredovne svrhe.

8. Nadležnost fin. upravnoga sudišta opredieljuje § 1 zak. čl. XLIII.: 1883 u obće, a glede pristojbenih posala toč. 3 istoga §. Nu u praksi pojavljuju se slučajevi, da se pitanje o nadležnosti može tek dubljim proučenjem intencije cieloga zakona i sravnjivanjem s ostalimi zakoni ustanoviti.

S toga je u vrlo čestih pitanjih dvojbeno, tko ima zadnju reći, da li fin. upr. sudište, ili ministarstvo financija? Primio sam već više upita

Digitized by Google

o nadležnosti, a pošto su amo zasjecajuće decisije i rješitbe upr. sudišta o poreznih poslovih uvrštene u mojoj sbirci porez. zakona, to se ograničujem sada lih na rješitbe o pitanju nadležnosti u pristojbenih poslovih.

Kada fin. ravnateljstvo odputi priziv stranke sbog toga, što je više molba kumulirala t. j. što je jedan priziv uložila proti više pristojba odnosno više platežnih naloga, tada financ. upravno sudište nije nadležno odlučivati o prizivih, naperenih proti takovim odlukam fin. ravnateljstva. (Decisija V.)

U pitanjih izmjene biljegovka (§ 57 prist. propisa) t. j. na prizive, naperene proti odlukam fin. ravnateljstva, kojimi ovo uzkraćuje izmjenu biljegovka, neodlučuje u trećoj molbi fin. upr. sudište nego ministarstvo financija. (Decisija XVII.)

Prieporna pitanja, odnoseća se na gruntovno osiguranje dužnoga poreza i pristojba, spadaju u nadležnost fin. upr. sudišta. (Decisija XXII.)

Ako se neutjeriva erarska tražbina propiše na teret fin. činovniku, koji je utjeranje zanemario; odnosni prizivi proti naknadi nespadaju pred upr. sudište, već pred ministarstvo fiuancija. (F. u. s. 196.)

Proti naknadnoj pristojbi, koju propiše strukovno računovodstvo ministarstva financija na teret stranke (mjesto na teret organa): ide priziv na upr. sudište. (F. u. s. 423)

Fin. upr. sudište zvano je u zadnjoj molbi odlučivati u prieporih o zateznih kamatah. (F. u. s. 486.)

Ako tko u biljegah uplati više biljegovine, nego po propisu pripada, o molbi za povratak prekomjerno uplaćene pristojbe odlučuje fin. upr. sudište. (F. u. s. 766.)

Ako je stranka uplatila pristojbu ili porez občinskim (gradskim) organom, a ovi uplaćenu svotu pronevjerili, prosudjenje obveze na naknadu nespada pred upr. sudište, isto tako ni razsudjivanje, je li dotični občinski (gradski) organ bio ovlašten primiti porez ili ne. (F. u. s. 781.)

S. Kocian.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ako je tražbina uknjižena u starom gruntovnom listu N. S. prije c. kr. zapovjedi od 8. lipnja 1871, založno pravo ovakovo spada medju stare terete, koji nisu od prijavnoga roka izuzeti (naredba od 12. travnja 1877 br. 1691).

U ustmeno raspravljenoj parnici sisačke štedione, tužiteljke, proti J. M, radi priznanja prvenstva prava zaloga za tražbinu tužiteljke od

Digitized by Google

2000 for. c. s. c. pred založnim pravom tuženog za mjenbenu tražbinu 4500 for. c. s. c., obiuh upisanih na ime G. R. u zem. zap. br. 93 obć. N. S., navela je tužiteljica, da je u predmetu razdiobe kupovnine, unišle prodajom nekretnina G. R., upisanih u zem. zap. br. 93 obć. N. S., kr. stol sedmorice a i kr. banski stol odputio ju na put pravde. Na temelju založne isprave G. R-a pod C izdane za osiguranje vjeresije u iznosu od 2000 fr., dozvoljena bi povodom molbe pod D., uknjižba prava zaloga u korist njihovu za rečenu svotu od 2000 for., te na teret nekretnina G. R. upisanih, a provedba iste bje naložena kao pod E.

Pošto je gruntovnica preustrojena bila, bijaše i tražbina prenešena kao pod F., te na istoj predbilježeno pravo zaloga u korist tuženog za glavnicu od 4500 for. Uvaži li se, veli tužiteljica, da je ona na istih nekretninah stekla pravo zaloga 30. studenoga 1870 odnosno 12. prosinca 1870, dočim je tuženi stekao pravo zaloga iza nje, i to tek 15. listopada 1879, to da neima dvojbe, da njezina tražbina od 2000 fr. uživa prvenstvo prava pred onom protivnika od 4500 for.

Zahtieva se u tužbi: da je tuženi dužan priznati, da njezina temeljem založne isprave G. R-a za osiguranje vjeresije uknjižena tražbina od 2000 for., upisana na teret nekretnina G. R., bez unosa tog tereta uživa prvenstvo prava zaloga od 30. studenoga 1870 odnosno od 12. prosinca 1870 pred njegovom na istih nekretninah dana 15. listopada 1879 uknjiženom tražbinom od 4500 for. c. s. c., i da je dužan naknaditi parb. troške itd.

Kr. kot. sud u S. osudom od 31. svibnja 1886 br. 2473 sudio je: Tužitelj odbija se sa svojim tužbenim zahtjevom, da je najme tuženi J. M. dužan priznati, da tužiteljeva, temeljem založne isprave G. R. dtto. Sisak 28. studenoga 1870 za osiguranje vjeresije uknjižena tražbina od 2000 for., upisana na teret nepokretnina G. R. u pukovnijskoj gruntovnici pod Com. br. 83 Vojni Sisak, odnosno u novoj štopskoj gruntovnici str. 43 sv. II. obć. Novi Sisak, prenešenih u grunt. nap. br. 93 obć. N. S., bez unosa toga tereta, uživa prvenstvo prava zaloga od 30. studenoga 1870 odnosno 12. prosinca 1870 pred tuženikovom na istih nepokretninah dana 15. listopada 1879 uknjiženom tražbinom od 4500 for. c. s. c., te je usuprot tomu tužiteljica dužna naknaditi tuženiku parbene sudbeno sa 23 for. 85 nč. obredjene troškove u roku od 14 dana.

Kr. banski stol usljed priziva tužiteljice presudom od 18. studenoga 1886 br. 17.655 potvrdi napadnutu osudu prvoga suda.

Kr. stol sedmorice osudom od 30. lipnja 1888 br. 634 ex 1887 obnašao je izvanredni previd tužiteljice sisačke štedione odputiti tim, da tuženom J. M. u roku od 14 dana ima naknaditi trošak previdnog protuizvedenja u obaljenom iznosu od 3 for. 50 novč.

Razlozi: Dolnjosudne suglasne osude, kojimi se tužiteljica sisačka štediona odpućuje tužbom de praes. 24. siečnja 1885 br. 662 podnesenom

Digitized by Google

proti J. M.. zahtjevom na priznanje prvenstva prava zaloga za tražbinu iz založne isprave od 28. studenoga 1870 pcto. 2000 fr., pred mjenbenom tražbinom tuženika od 4500 fr., te osudjuje na naknadu sudbenog troška u iznosu od 23 for. 85 nč, neosnivaju se na nijednom od razloga spomenutih u § 335 g. p. p., budući je, kako to kr. banski stol u razlozih svoje osude ističe, tužiteljičina tražbina uknjižena u starom grunt. listu sa prvenstvom od 12. prosinca 1870, dakle prije c. i kralj. odpisa od 8. lipnja 1871 (Sbor. br. 5 B.), poslje kojeg se je istom založno pravo po II. dielu grunt. reda od 15. prosinca 1855 (d. z. l. br. 222) steći moglo, usljed čega tužiteljičino založno pravo spada medju stare terete, koji nisu po naredbi od 12. travnja 1877 br. 1691 od prijavnog roka izuzeti bili.

S toga valja izvanredni previd tužiteljice sisačke štedione odputiti kao nedopustiv po § 334 gpp. Osudjenje tužitelja na naknadu troškova previdnog protuizvedenja tuženoj stranci utemeljeno je na propisu § 573 gpp.

Priobćio A.

K razvrgnuću zajednice.

Juda C. tuži Stjepana i Janka C. na razvrgnuće zajednice nekretnina.

Kotarski sud u V. G. izreče osudu od 15. studenoga 1885 br. 8313: „Tuženi Stjepan i Janko C. dužni su dopustiti, da se izmedju tužiteljice Jude C. i njih postojeća zajednica glede nekretnina zem. br. 31 obć. L. D. razvrgne; te su usljed toga dužni dopustiti, da se polovica ovih zajedničkih nekretnina u naravi izluči, tužiteljici u fizični posjed predade i u gruntovnici na njezino ime kao samovlastnicu u novo otvoriti se imajući zemljištnik prenesti dade; te napokon dužni su joj solidarno naknaditi prouzročeni parbeni trošak od 70 for. 95 nč. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.“

Kr. banski stol na priziv tuženika 5. svibnja 1886 br. 3168: „uvaživ, da tužbe na razvrgnuće zajednice vlastničtva valja da budu naperene proti svim sudionikom tužiteljevim; uvaživ, da polag doprinešenoga po tužiteljici rodoslovja pod F. na III. na zadrugu C. spada i Ana udova Z., kći pokojnog Lacka C., proti kojoj ipak tužba Jude C. upravljena nije; uvaživ, da je istina tužiteljica Juda C. uručbenicom od 20. siečnja 1881 br. 251 pod A. na I. dokazala, da joj je uručena nakon Gjure C. polovica nekretnina zem br. 31 obć. L. D., ali da ona osim toga ima i to dokazati, da je isti pokojnik doista imao pravo na tu polovicu nekretnog imetka plemićke zadruge C.; uvaživ, da tužbi na razvrgnuće zajednice i na fizičnu diobu nekretnina valja da bude priložen i nacrt o načinu, kako da se ta dioba izvede, i koji da se alikvotni dio svakom dioniku u naravi izluči; uvaživ, da je s toga ne samo rasprava ostala nepodpuna, nego da se niti na temelju tako manjkave tužbe ras-

Digitized by Google

pravljati nemože, § 339 toč. 3 i § 343 g. p. p.: — obnašao je ukinuti napadnutu osudu prvog suda sa cielom raspravom do uključivo prve odluke izdane na tužbu, te prvomu sudu naložiti, da ponajprije po § 35 g. p. p. pouči na posebnom ročištu tužiteljicu, kako joj valja tužbu ispraviti, pa neka zatim dalje po zakonu postupa. Sa zahtjevom na naknadu troška priziva upućuju se tuženici ad finalia causae."

Kr. stol sedmorice na previdni utok tužiteljice riešitbom od 14. rujna 1886 br. 2501: „obnašao je uz odpućenje previdnog utoka tužiteljice potvrditi napadnutu odluku kr. banskog stola sa razloga u istoj navedenih."

Priobćio D. M.

Uporava §§ 12 i 39 g. p. p ; prigovor odgadjajući, litis pendentis.

M. H. i M. H. tuže kr. kot. sudu u L. F. H-a i traže da izpuni kupoprodajnu pogodbu od 22. svibnja 1886 glede nepokretnina u grunt. ulož. br. 76 obć. Križovljan, te izdadu uknjižbenu dozvolu. Ova je tužba predana sudu 4. rujna 1886.

S druge strane tuži opet 13. rujna 1886 br. 364 ista tuženica gore navedene tužitelje i zahtieva, da priznaju pravo vlastničtva na jednu polovicu nekretnosti, upisanih u grunt. ulož. br. 76 obć. Križovljan (iste nekretnosti), da privole na dielenje čestica uz mjerničkog vještaka a dio čestica da se proda, kupovnina razdieli, a razdieljene čestice ustupe u posjed.

Prvoj tužbi zadovoljio je kr. kot. sud u L. osudom od 3. prosinca 1886 br. 1396. — Proti toj osudi uložila je tuženica priziv sa žalbom ništovnom, koji je predložen kr. banskom stolu. Medjutim je tekla kod istog suda povodom druge tužbe rasprava ob istih nekretnostih, pa su ovdje tuženici (inače tužitelji u prvoj parnici) stavili prigovor: a) rei judicatae, b) litis pendentis, c) druge prigovore o vlastnosti samoj vindicirajuć sebi sva vlastnička prava. Dok se je to sbivalo, bijaše riešen priziv podnesen u prvoj parbi te je kr. banski stol rieśitbom od 1. lipnja 1887 br. 5117 odredio, da se nadopuni rasprava. I to bje alegirano kod druge parbe; dočim su tuženici zahtievali, da se rasprava druge parbe obustavi i ova neuskladi, dok nebude prva pravomoćno dovršena.

Na taj zahtjev kr. kot. sud u L. odlukom od 17. srpnja 1887 br. 6905: Vidiv, da se prigovor rei judicatae nemože uvažiti, jer sam tuženik priznaje, da je u njegovoj parnici proti tužiteljici, podignutoj tužbom de pr. 4. rujna 1886 br. 43, osuda kot. suda u L. od 3. prosinca 1886 br. 1396 ukinuta rieśitbom kr. banskoga stola od 1. lipnja 1887 br. 5117; tuženik nije prigovorio, da potonja viśja rieśitba nebi bila jur pravomoćnom postala; da se nemože uvažiti prigovor litis pendentis; jer su zahtjevi obiuh tužba po priznanju obiuh stranaka različiti, te se nemože

Digitized by Google

udovoljiti zahtjevu tuženika, da se nazočna parnica završi odlukom raspravu obustavljajućom prije usklade, pak se s toga za uskladu spisa, eventualno za nastavak ustmene rasprave odredjuje ročište na dan itd.

Utok tuženikov proti ovoj odluci kr. banski stol riešitbom od 6. listopada 1887. br. 22.642 zabaci a potvrdi napadnutu odluku.

Razlozi: Vidiv, da se prigovor viseće jur parnice pod § 2 sl. b) g. p. p. subsumirati nemože, a da i inače za taj slučaj posebne zakonske ustanove neima; da se indi tuj obćeniti propis § 12 g. p. p. uporaviti i prigovor osudom riešiti ima, a da je po tom napadnuta odluka na zakonu utemeljena; da po sadanjem stanju parnice nije još nadošlo vrieme, da druga molba prosudjuje umjestnost § 35 g. p. p.: obnašao je itd.

Usljed utoka ukine kr. stol sedmorice obie niže riešitbe vrhovnom odlukom od 28. lipnja 1888 br. 771, te obustavi sâm raspravu na tužbu France udove H. de pr. 13. rujna 1886 br. 364 do riešenja parnice, zametnute tužbom de pr. 4. rujna 1886 br. 43, koje nadopuniteljna rasprava se nalazi u tečaju usljed riešitbe kr. banskog stola od 1. lipnja 1887 br. 5117.

Razlozi: Vidiv, da medju strankami nije prieporno, už to da je i ustanovljeno spisî nalazećimi se kod prvoga suda, da se ob istom predmetu, najme o nekretninah grunt. ulož. br. 76 obć. Križovljani, nalazi u tečaju usljed tužbe previdnog utjecatelja Mije H. i njegove supruge Marije H. proti Franci udovi H. de praes. 4. rujna 1886 br. 43, rasprava, i da je tim izkazana obstojnost utjecateljevoga prigovora litis pendentis, kojim se odklanja zahtjev tužbe France H. na njeko vrieme, dok se konačno prosudi prespomenuta tužba utjecateljeva (§ 12 g. p. p.); da pri tom stanju stvari nije odlučna okolnost, što je gore spomenuta tužba podignuta ne samo od utjecatelja Mije H, nego ujedno i od strane njegove supruge M. H., pošto je ona ovlaštena na ovu tužbu usljed dobrovoljne sa Francom udovom H. sklopljene pogodbe od 22. studenoga 1885, na kojoj se temelji pozvata tužba, i pošto će se priepor iznešen kasnijom tužbom France udove H. ob istom predmetu presuditi i na temelju gore spomenute tužbe supruga M. i M. H.; da naprama tomu nije opravdana odredba učinjena napadnutimi dolnjosudnimi odlukami, kojom se odredjuje ročište za eventualni nastavak rasprave i za uskladu spisa na temelju kasnije tužbe France udove H. de pr. 13. rujna 1886 br. 364.

Usljed toga bude odredjeno ponovno ročište za nastavak nadopunjenja medjutim obustavljene raspravne parnice Mije i Magde H. proti Franci udovi H. pcto. izpunjenja kupoprodajnog ugovora spp.

Priobćio Fran Kucelić.

Digitized by Google

Tko imade predujmiti trošak za sudbeni očevid (§ 217 g. p. p.)?

U parnici I. i V. P. proti I. i F. V. pcto. 115 for. spp. odredi kr. kot. sud u P., u smislu riešitbe kr. banskoga stola od 24. studenoga 1886 br. 9810, odlukom od 28. veljače 1887 br. 2067 sudbeni očevid, da se ustanovi godišnji čisti prihod, te je zastupniku tužitelja naložio, da za 14 dana kod suda polože predujam od 20 for.

Proti ovomu potonjemu dielu spomenute odluke uložiše tužitelji utok sa ništovnicom, a tim povodom je kr. banski stol riešitbom od 13. travnja 1887 br. 8091: s razloga, što tuženici dokazuju prigovor, da su se tužitelji namirili iz dohodka založenog trsja, ter što po tom imaju oni trošak očevida predujmiti (§ 217 g. p. p.): — napadnuti dio odluke preinačio te odvjetniku F. B-u kao zastupniku tuženika naložio, da u roku od 14 dana predujmi iznos od 20 for. s tim, da se trošak utoka imade obrediti pri svršetku parnice, jer nedotiču uvjeti § 316 g. p. p.

Previdni utok tuženika je kr. stol sedmorice riešitbom od 14. rujna 1887 br. 2310 odbio, te potvrdio napadnutu odluku kr. banskog stola s razloga u istoj navedenih.

Priobćio A.

Djelo, kojim izkazani mirni posjed inoga biva narušen i smeten, neutemeljuje uvjek uvjetâ za tužbu (§ 618 gpp.) sbog smetanja posjeda; jer je napadnuti kadikad (§ 344 o. g. z.) ovlašćen s mjesta i unapredak nastraj odbiti.

Dana 10. lipnja 1886 bila je obnovljena granica izmedju zemljišta A-a i B-a uz intervenciju obiuh stranaka, te je medjašna linija bila označena tako, da je diljem ustanovljene granice ukopano oko deset medjnika. Dana 9. srpnja 1886 dade A. diljem tako obnovljene granice po dvojici tesara podići dašćani plot, tim pako zapriečio je B-a, te ovaj nije mogao svoju marvu kao dosada prigoniti na vodu na bližnji potok. — To je dalo B-u povoda i on još istoga dana, kojega je plot bio podignut, poruši i ukloni duljinom triuh metara istoga plota. Sad ustane A. proti B-u tužbom sbog smetanja posjeda i zahtievaše presudnu odluku, kojom da se B. proglasuje krivcem smetanja posjeda, počinjena tim, što je plot, koji je on (tužitelj A.) duž granice izmedju njihovih zemljišta podigao bio, porušio i odstranio, dosljedno tomu da je tuženik B. dužan okaniti se toga smetanja pod inakom globom od 50 for. odnosno pod supletornom kazni zatvora c. s. c.

Tuženik B. branio se prigovarajuć, da je baš tužitelj A. pravi krivac smetena posjeda zato, što je odsutnost njegovu upotriebio i plot duž granice izmedju njihovih pograničnih zemljišta podići dao, te tako njemu onemogućio, da on (tuženik B.) nemože svoju marvu na vodu na potok prigoniti, što je od zamande sve do časa činio; a sbog prešnosti slučaja,

Digitized by Google

jer zdenca inoga nije nigdje bilo, nije se na sudbenu zaštitu i pomoć čekati moglo.

Prvi sud odputi tužitelja s razloga: Tužitelj mnije, da je smeten u svojem posjedu tim, što je tuženik B. još istoga dana porušio i odstranio do tri metra od plota, koji je on (tužitelj) duž granice izmedj njihovih zemljišta dana 9. srpnja 1886 podigao bio. Prieporni plot medjutim nemože se smatrati stvarju samostojnom, nego samo sredstvom, kojim tužitelj pristup na svoje zemljište zapriečiti namjerava; riešenje indi nazočnoga priepora sudara se i sastaje s riešenjem pitanja: da li je tužitelj bio u faktičnom posjedu povlasti, te mogao svoje zemljište od tuženikova zemljišta razgraditi, dotično da li je tužitelj u faktičnom posjedu te povlasti smeten biti mogao.

Kada se uvaži, da je tužitelj na zapisniku od 27. studenoga 1886 izrično priznao, da je tuženik godine i godine sve do najskorijega vremena dnevno progonio svoju marvu na vodu na potok preko zemljišta tužiteljeva, da je tuženik godine i godine na obalah potoka travu kosio, dotično svoju marvu pasao; kada se nadalje uvaži, da je izpovjedkom svjedoka uglavljeno, da tuženik tim, što je tužitelj plot podigao, svoju marvu na potok na vodu ni na obale potoka na pašu nikako prigoniti ni dognati nemože; napokon kada se uvaži, da tuženik tim, što je čest plota porušio i odstranio, nije nikoje zaduje faktično stanje promjenio ni narušio, što više, da je on tim samo uzpostavio prijašnje stanje i postojavši prijašnji posjed, koji je tužitelj sam narušio i smeo, kada je plot podigao; da se dakle pravom može predbaciti samo tužitelju, da si je on nepovlašćeno sam pomogao (sudio), kada je plot bez znanja i intervencije oblasti podigao i tako tuženika smeo u posjedu prava dogona marve na vodu i prava paše; nipošto pako se nemože to uztvrditi o tuženiku, jer se od ovoga s razlogom nije dalo očekivati, da će on skrščenih ruku gledati i čekati na sudsku zaštitu, dok mu marva od žedje i bez običajne paše skapava, i jer se — kako je dokazano — djelovanje tuženika, koje nije ni najmanje u oprieci sa zadnjim faktičnim stanjem i posjedom, nemože smatrati smetanjem posjeda samo zato, što je tuženik samovlastno i samovoljno postupao.

Prizivno sudište uvaži tužiteljev utok, ukine odluku prvoga suda i udovolji zahtjevu tužbe s razloga: Svaki odgovara po § 19 o. g. z. za posljedice svojih čina, ako, mimoišavši oblast, sam sebi sudi (pomaže), ili ako granice pravedne obrane prekorači; zatim po § 344 o. g. z. medju prava posjeda spada i pravo braniti se u posjedu svojem, i u slučaju, da bi sudska pomoć stigla posve kasno, odbiti navalu s primjerenom silom. Iz navedenih dviuh ustanova sliedi nuždno: da je obrana u nuždi ili samoobrana, kojom se namjerava odbiti samovoljan i inim načinom neukloniv nasrt na vlastitu osobu dotično vlastitu imovinu, do-

Digitized by Google

zvoljena samo u granicah, normiranih u § 2 lit. g) k. z.; obratno da je zabranjeno samu sebi pomoći (suditi) te prisudjeno si pravo samovoljno i samosilno proturati i realizovati.

Prema svemu tomu uvaživ, da tužitelj tim, što je prieporni plot podigao, proti tuženiku nije još izveo napadaj ni silu onakovu, kakovu obći grądj. zakonik u § 344 predvidja, dosljedno tomu nemože se uztvrditi, da je tuženik odbio napadaj ili silu § 344 o. g. z., kada je do tri metra spominjana plota porušio i uklonio, da dakle u ovom posebnom slučaju niti netreba izpitivati ni ustanoviti: da li bi sudska pomoć prekasno stigla, što se u ostalom mora zaniekati i uztvrditi, da postupak tuženika uključuje u sebi § 339 o. g. z. zabranjeno samovlastno smetanje tužiteljeva posjeda spominjana plota; zatim uvaživ, da je tuženik — kako svjedoci tvrde — porušio i uklonio plota samo duljinom triuh metara, a za prosudjenje upitnoga slučaja da je posve neodlučno, kojim načinom i koliko je tuženik prieporna plota uklonio; jer tužitelj netraži, da mu se porušeni plot uzpostavi; napokon uvaživ, da se i dielomično porušenje plota mora smatrati smetanjem posjeda, te da nezaslužuje obzira prigovor, da bi učin smetena posjeda mogao odpasti, što plot po svoj duljini nije bio porušen, kako se u prvi mah u tužbi uztvrdilo.

Na previdni utok tuženika ukinulo je vrhovno sudište bečko odluku prizivnoga, a potvrdilo onu prvoga suda s razloga: jer je prema sadržaju tužbe smetanje posjeda počinjeno tim, što je tuženik 9. sipnja 1886 porušio diljem sve medje daščani plot, pa to još istoga dana, kojega je i podignut bio, te tim tužitelja u mirnom posjedu toga plota smeo; jer je tužitelj nakon duljega i tečajem sve rasprave tvrdokornoga niekanja tek na zapisniku 27. studenoga 1886 — samo da svjedoci tužitelja nebudu preslušani — priznao, da je tuženik od zamande sve do zadnjih dana preko tužiteljeva zemljišta svoju marvu na vodu na potok danomice gonio, isto tako travu na obali potoka stranom kosio stranom opâsti dao; jer je što priznanjem što zapriseženom izpovjedkom tuženikovih svjedoka uglavljeno, da je tužitelj plotom, o koji je priepor, pristup na potok i obalu mu posve zapriečio koli marvi, toli i ljudem, dakle da je tužitelj tim plotom tuženiku onemogućio ne samo progon marve na vodu, nego i pristup da si vode nacrpa, ili mu ovo potonje u najvećoj mjeri barem otegotio; jer sve kada bi tužitelj tim, što je podigao plot, a tuženik ga još istoga dana odstranio, do faktičnoga posjeda i bio došao, (što se medjutim nemože dopustiti, pošto bi tim načinom svako djelo, kojim tudj miran posjed biva smeten, utemeljilo miran i faktičan posjed za onoga, koji smeta): nemože se uztvrditi, da je tuženik skrivio smetanje posjeda, kada je jednu čest prieporna plota i to samo oko tri metra duljine, koliko je dostatno za progon marve na vodu, uklonio; nego da se je on (tuženik) tim svojim postupkom samo branio i nastojao održati u svojem posjedu

Digitized by Google

prava progona svoje marve na vodu, ta pako obrana mora se na temelju § 344 o. g. z. tuženiku dozvoljenom smatrati tim prije, što je progon marve na vodu bio tuženiku neodvlačno i silno nuždan, dočim se s nikoje ine strane do vode doći moglo nije, niti se od tuženika razložno i opravdano moglo zahtievati, da na sudsku pomoć čeka; napokon, jer je tužitelj, podižuć plot, nedvojbeno posegao i narušio miran posjed tuženika, i jer je ovaj opet plota samo toliko, koliko mu je bilo nuždno da se u posjedu prava progona održi, porušio i odstranio, a nije samovoljno i samosilno razvalio sav plot, kako je to tužitelj s prvoga početka u tužbi svojoj tvrdio.

Pr. L. Matasović.

Ostavinsko-raspravni sud nemože naložiti bilježniku, da položi novac, što ga ima u svojih rukuh ne kao sudbeni povjerenik, nego kao zastupnik nasljednika. (§ 158 bilež. reda).

Dovršenje ostavinske rasprave iza Ignjata F., umrloga 5. listopada 1883, zavlačilo se kroz duže vrieme, pa su se sbog toga kćeri i nasljednice njegove pritužile pismeno predsjedničtvu prizivnoga suda. Povodom ovoga podneska zaišće predsjedničtvo prizivnoga suda, da mu podnese opravdavajuće izvješće onaj sudbeni stol, kod kojega se vodila ostavinska rasprava. I pošto je bilo ovo izvješće predloženo, podnese predsjedničtvo sudb. stola tako pritužbu kao i ono opravdavajuće izvješće zajedno s ostavinsko-raspravnimi spisi višemu sudu radi riešenja.

Odlukom od 16. kolovoza 1886 br. 20.788 naloži prizivno sudište sudu prve molbe, da opozove ovlaštenje izdano c. k. bilježniku N., da sastavi konačni izkaz one ostavine, jer da još nije riešen svoga ureda kao sudbeni povjerenik, a ovdje da postupa kao zastupnik nasljednika, ovakovo pako kumuliranje nije dopušteno; da mu ima spise oduzeti te ga pozvati, da u što kraćem roku položi kod suda novac ostavine, koji je u njegovih rukuh; nadalje pripomenuto je sudu prve molbe, u koliko postoje uvjeti naredbe minist. pravosudja od 7. svibnja 1860, da bi valjalo na mjesto bilježnika N. postaviti drugoga u području dotičnoga sudbenoga stola namještenoga bilježnika, koji bi priveo kraju poslove sudbenoga povjerenika.

Ob ovom riešenju višega suda bijahu ubaviešćene kćeri ostaviteljeve i bilježnik N. te bje ujedno dodano: 1. da se usljed odredbe višega suda opozivlje bilježniku N. izdani nalog o sastavljanju razdiobe; 2. da se pozivlje bilježnik N., da ima za tri dana položiti sudu novac, spadajući u ostavinu Ignjata F. i nalazeći se u njegovih rukuh i 3. pošto bilježnik N. ima „kao punomoćnik nasljednika“ instrumentum divisionis ob ostavini Ignjata F. do 30. kolovoza 1886 predložiti, da se neimenuje drugi notar, „da dovrši sudbeno-povjereničke poslove“, jer je vrieme kratko.

Digitized by Google

Bilježnik N. podnese utok proti tomu, što je pozvan, da novac, spadajući u ostavinu Ignjata F., a nalazeći se u njegovih rukuh, za tri dana kod suda položi. Nu viši sud neuvaži utoka: jer pošto do sada neima sudbeno odobrene razdiobe ostavine, dakle pošto nije poznato, koliki iznos iz ostavine dolazi na pojedinoga nasljednika, to se neda kao izviestno tvrditi, da će malodobne nasljednike dopasti samo 2549 for. 3 nč, i da su ovi dielovi nasljedni pokriti štedioničkim uložkom od 4000 for., a to tim manje, što je štedionička knjižica na 4000 for. uzeta u sudbenu pohranu za ostavinu Ignjata F., a ne specialno za njegove malodobne nasljednike. S toga posve je opravdan nalog, da ima bilježnik N. deponirati sav novac ove ostavine, što ga ima u svojih rukuh, primio on taj novac u svojstvu sudbenoga povjerenika ili u svojstvu generalnoga punomoćnika.

C. k. vrhovno sudište bečko odlukom od 4. siečnja 1887 br. 14.566 ex 1886 zadovolji izvanrednomu previdnomu utoku bilježnika N. prema § 16 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (br. 208 d. z. l.) te dokine po sudu prve molbe bilježniku N. izdani nalog, koji je napadnuto riešenje prizivnoga suda uzdržalo u krieposti, po kojem nalogu bi imao predati kod suda novac spadajući u ostavinu Ignjata F., a nalazeći se u njegovih rukuh: jer c. k. bilježnika N, koji je prvobitno u poslu one ostavine kao sudb. povjerenik intervenirao, mogla bi ostavinsko-raspravna oblast prisiliti, da položi kod suda samo onu gotovinu i vredne papire, koji su došli u njegove ruke povodom uredovnih djela, što ih je kao takov t. j. kao sudbeni povjerenik obavljao, pa je s toga imala raspravna oblast točno navesti iznose novca, što ga je c. k. bilježnik N. u tom svojstvu t. j. kao sudb. povjerenik primio, i koji još ima u svojih rukuh, jer obćeniti nalog, a da se pobliže neoznači iznos, koji treba deponirati, neda se niti ovršiti. Uz to nemože se iz predloženih ostavinskih spisa razabrati, da li ima bilježnik N. još novca ostavinskoga, što ga je kao sudb. povjerenik primio. A glede one gotovine, koju je on digao kao generalni punomoćnik, ovlašteni na primanje novca, odgovara on svojim mandantom te mora njim položiti račun, na što je upotrebio te iznose novca. Ostavinsko-raspravnoj oblasti kao takovoj nepripada nikakova dalnja kontrola, pa se mora opunomoćiteljem prepustiti, da se sami pobrinu, kako će naprama svomu punomoćniku očuvati svoje interese. S toga nije zakonom opravdan po bilježniku N. napadnuti, u ostalom posve neopredieljeni nalog o deponiranju, zato ga valja dokinuti.

(Zeitschrift für d. Notariat.)

Digitized by Google

B. Mjenbeno i trgovačko.

Analfabeta može se mjenbeno pravno obvezati.

Pavao P. iz B. izhodio je proti Josipu Č. iz B. kao prihvatniku dospjele 19. ožujka 1886 mjenice, mjenbeni platežni nalog na 200 for. spp. — Tomu platežnomu nalogu prigovori Josip Č., da je istina doduše, da on tužitelju Pavlu P. duguje 200 fr., nu da neduguje ih temeljem utužene mjenice. Mjenica nije valjana, jer on (tuženi) da nezna pisati, pa s toga podpis njegov kao prihvatnika na mjenici, da nije njegov vlastoručni podpis, nego ga je njegovom privolom podpisao njegov sin. Netaji dakle obstojnost duga, ali nije mjenbeno-pravno, već civilno-pravno obvezan (§ 104 mj. z.), pa s tih razloga moli da se platežni nalog dokine.

Kr. sudbeni stol u B. izreče osudom od 16 rujna 1886 br. 1677, da se platežni nalog ima u krieposti držati i to s razloga: Vidiv, da tuženi priznaje obstojnost duga, samo negira podpis na mjenici, nu priznaje, da je takav njegov sin njegovom privolom postavio onamo pošto on pisati neumije; pa ako se nadalje uvaži, da se glasom § 3 toč. 6 mj. z. traži samo ime tezovnika t. j. one osobe, koja ima platiti, a netraži se podpis: morao se je platežni nalog u krieposti uzdržati i tuženikov prigovor odputiti.

Proti ovoj osudi prizva se tuženi, te u prizivu brani se §§ 104 i 93 mj. z navodeć glede ove zadnje okolnosti, da prigodom, kada je njegov sin njegovo ime na mjenicu stavio, ista nebijaše ispunjena, tako da je manjkao i podpis izdatnika. Naročito pako iztaknuto je, da se kao analfabeta nikako valjano mjenbeno obvezati nemože.

Kr. banski stol odputiv priziv tuženoga potvrdi osudu prvog suda sa tamo navedenih razloga.*

Pošto je medjutim dužnik platio, postala je drugomolbena osuda pravomoćnom. —r.

---

* Mora se požaliti, da kr. banski stol nije svoju osudu potanje obrazložio, nego se naprosto pozvao na razloge osude prvoga suda, koji su razlozi stranom mršavi stranom posve krivi; ta valjda se mora ime (§ 3 toč. 6 m. z.) po nekom i podpisati. Bilo bi nuždno, da se sudbena praksa ustali glede ovoga pitanja, koje je preporno, pošto sam mjenb. zakon nije jasan u tom, može li se po punomoćniku mjenbeno-pravno obvezati, tko neumie pisati. Zakon (§ 104) je jasan glede onih, koji radi tjelesne mane nemogu podpisati svoga imena, ovi se mogu mjenbeno-pravno obvezati po punomoćnicih; nu to je pitanje drugo, različito od onoga, o kojem radi ovaj slučaj. — Ured.

Digitized by Google

Za protuizvedenje na izvanredni previd u trgovačkih prieporih valja 8-dnevni a ne 14-dnevni rok.

U trgovačkoj parnici Nikole P., tužitelja proti Emilu i Ivanici W. radi plateža ostatka od 441 for. 90 nč. spp., podneo je prvoimenovani tuženik proti osudi kr. banskoga stola od 17. veljače 1887 br. 4550 potvrdjujućoj osudu kr. sudbenog stola u G. od 31. prosinca 1885 br. 2374, pravodobno svoj izvanredni previd, koji bijaše odlukom istoga suda od 20. ožujka 1887 br. 669, na popravak u smislu § 336 g. p. p. povraćen, a zatim popravljen pravodobno reproduciran i odlukom od 31. ožujka 1887 br. 780 protivniku u smislu § 336 g. p. p. i § 10 zakona od 3. listopada 1876 na podnešenje njegove protuizvedbe u roku od 8 dana dostavljen.

Usljed utoka pravodobno podnešenoga proti ovoj odluci po tužitelju bijaše riešitbom kr. banskoga stola od 27. svibnja 1887 br. 11.241 spomenuta prvomolbena odluka potvrdjena; nu usljed izvanrednog previdnog utoka kr. stol sedmorice rješitbom od 3. rujna 1887 br. 3113 ukine obie odluke nižih sudova po § 318 g. p. p., ter odredi, da imade izvanredni previd po jednom odvjetniku prije predaje sudu biti signiran.

O tom su bile obie stranke 29. listopada 1887 br. 2436 po prvom sudu ubavješćene, te je prvotuženi Emil W. glasom dostavnice pravodobno podneo svoj po odvjetniku N. signirani izvanredni previd, koji bijaše odlukom od 10. prosinca 1887 br. 2747 protivniku dostavljen time, da svoje protuizvedenje u roku od 8 dana podnese.

Proti ovoj odluci podnese tužitelj Nikola P. pravodobno svoj utok, u kojem navadja, da se je imao njemu rok za protuizvedbu po § 336 g. p. p. od 14 dana ustanoviti, jer rokovi u § 10 zak. od 3. listopada 1876 su taksativno navedeni, medju kojimi pako roka za protuizvedbu neima, dakle valja po 336 g. p. p. rok od 14 dana.

Kr. banski stol riešitbom od 16. svibnja 1888 br. 1514 odbio je utok i potvrdio je napadnutu odluku s r a z l o g a: što je za podnos previda u stvarih trgovačkih shodno propisom § 10 zakona od 3. listopada 1876 ustanovljen rok od 8 dana, a prema tomu se i za protuizvedbu za mjerilo ovaj rok držati mora.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 6. prosinca 1888 br. 2888 zabaci izvanredni previdni utok tužitelja Nikole P. u pomanjkanju uvjeta § 318 g. p. p.

Priobćio A.

Javno trgov. družtvo, kojega svi na zastupanje pozvani članovi stanuju u inozemstvu, mora imenovati zastupnika, ovlaštena zastupati družtvo, koji stanuje u sjedištu družtva, te ga za upis u registar prijaviti.

Oto Homberger, John Thomas Mc. Craith, William Arbothnot Blain i James William Mc. Craith, stanuju svi u Nottinghamu u Englezkoj,

Digitized by Google

prijaviše okružnomu sudu u bečkom Novom Mjestu, da su osnovali javno trgovačko družtvo pod firmom W. A. Blain et Cie. i zamoliše, da se upiše u trg. registar. Sjedište družtva nalazi se u bečkom Novom Mjestu, gdje se nalaze takodjer comptoir i tvornica, kojom upravlja ravnatelj.

Molbu za upis u trg. registar odbaci c. kr. okružno sudište u bečkom Novom Mjestu odlukom od 4. rujna 1888 br. 4331 i to s razloga: što sve osobe, pozvane da zastupaju družtvo, po glasu prijave, stanuju u inozemstvu, a što nije postavljen reprezentant, koji bi u Novom Mjestu stanujući vlastan bio družtvo zastupati, dotično nije prijavljen da se upiše u registar; pa s toga za registriranje podnesena prijava, da se obrtno dotično trgovačko sjedište poduzeća ipak nalazi u bečkom Novom Mjestu, nije niti prema faktičnim odnošajem niti prema potrebštinam trgov. dotično obrtnoga zakona.

U utoku, podnesenom proti ovoj odluci, razlažu utjecatelji, da su zadovoljili svim uvjetom, potrebitim za upis njihove firme te izbrojenim u čl. 86 i 88 t. z. (§§ 65 i 67 hrv.-ug. t. z.), pošto su u molbi prijavnoj spomenuli ime, prezime, stališ i obitavalište svakoga pojedinoga člana družtva, te firmu družtva i mjesto, u kojem je sjedište njegovo (družtva).

C. k. prizivni sud u Beču riešenjem od 2. listopada 1888 br. 13.793 potvrdi odluku prvoga suda pozivljuć se na analogne ustanove §§ 2 i 4 zakona od 27. lipnja 1878 (br. 63 d. z. l.) i čl. 4 car. naredbe od 29. studenoga 1865 (br. 127 d. z. l.).

Izvaredni previdni utok odbaci c. k. vrhovno sudište bečko riešenjem od 7. studenoga 1888 br. 16.083 i to s razloga: što navod, da je bečko Novo Mjesto sjedište družtva, oprovrgavaju dalnji navodi, u kojih se veli, da svi na zastupanje družtva ovlašteni članovi stanuju u inozemstvu, pa se s toga nastan u bečkom Novom Mjestu, gdje bi se imalo trgovačko poslovanje, kako se u molbi navodi, samostalno tjerati, može samo kao podružnica uvažiti; da se prema ovomu stanju stvari doduše ima firma družtva upisati kod c. k. okružnoga sudišta u bečkom Novom Mjestu, ali da za sada neima pouzdanih podataka o sjedištu družtva; jer se nuždno predpostavlja, da se za trg. poduzeće, koje se ima u bečkom Novom Mjestu samostalno tjerati, postavi prokurista, pošto na zastupanje ovlašteni članovi družtva stanuju u inozemstvu: to se u ovom slučaju ima zadovoljiti ne samo propisu čl 36, nego i onomu čl. 45 t. z. (§§ 33 i 41 hrv.-ug. t. z.), a dosljedno neobstoje predpostave § 16 car. patenta od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l.

(Jur. Blätter.)

Digitized by Google

C. Kazneno.

Objektivnost prekršaja označenoga u § 497 k. z.

Katarina P. prijavi kr. kot. sudu u B. 18. ožujka 1888 br. 1256, da je Adam St. u gradj. tužbi radi plateža svote od 174 for. povredio njezino poštenje riečmi: „Nu pošto do nikakva resultata prijateljski doći nisam mogao, što više izjavi mi supruga tuženoga Katarina P., da mi neduguje ništa, što je pripravna i pred sudom potvrditi, što onakovoj osobi niti stalo nije, a još manje da bi joj se vjerovati moglo, pošto je u stanju bila čovjeka ubiti i za njega pet godina težke tamnice pretrpiti, to bi i lažju moju tražbinu odbila".

Kr. kot. sud u B. osudom od 5. travnja 1888 br 1256 proglasi Adama Št-a krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 497 k. z. držeć ustanovljenim objektivni učin toga prekršaja.

Povodom priziva obsudjenoga kr. banski stol riešenjem od 5. srpnja 1888 br 16.716: Vidiv, da Katarina P. osniva svoju prijavu na sadržaju tužbe, koju je Adam Št. proti Luki P-u i njoj radi dužnih 174 for. spp. kot. sudu u D. podnio; vidiv, da je okrivljenik u toj tužbi naveo, da mu je, iza kako nije mogao doći do nikakova resultata, supruga Luke P-a izjavila, da mu neduguje ništa, što je pripravna i pred sudom potvrditi, što ovakvoj osobi niti stalo nije, a još manje da bi joj se vjerovati moglo, pošto je u stanju bila čovjeka ubiti i pet godina težke tamnice pretrpiti, to bi lažju njegovu tražbinu odbila, pa tako na jeftini način svoga se vjerovnika riešila; vidiv, da okrivljenik navodeć gore navedena u tužbi nije namjeravao, da osramoti ili ukori prijaviteljicu podnešenom radi zločinstva kaznom, nego se iz sadržaja tužbe vidi, da je on hotio prama § 236 g. p. p. dokazati, da se njoj nebi smjela dopustiti napomenuta po njoj prisega, jer je bila osudjena radi zločinstva; vidiv usljed prenavedenoga, da neima učina za ustanovljenje prekršaja § 497 k. z.: dokine prvostepenu osudu po § 418 k. p. te Adama Št-a po § 250 – 253 k. p. rieši obtužbe. *D. Becić.*

Kradja mjen. naputnice.

Kr. državno odvjetničtvo u O. tuži R. Z., da je u noći od 2. na 3. prosinca 1887 u pisarni željezničke postaje na Meji upotrebio neznanje Pauline Š., te iz jednog preporučenog lista, glasećeg na ovu potonju, otvoriv listovni omot, izvadio mjenicu izdanu u Buenos Ayeresu, trasiranu na London e River Platebank Limited u Londonu, glaseću na ime Pauline Š. u svoti od 30 lira sterlinga = 376 for. 20 nč.; da je 3. prosinca 1887 otišao na Rieku u mjenjačnicu K. i tu očitovao, da je iz Rakovice i da mjesto Pauline Š. dolazi, kojim himbenim predstavljanjem

Digitized by Google

zaveo je činovnika u mjenjačnici Vinka P., te mu je na donešenu mjenicu izplatio 376 for. 20 nč., usljed česa nanio je Paulini Š. štetu preko 300 for. i tim počinio zločinstvo prevare, označeno u §§ 197, 200 i 203 k. z. a kažnjivo po § 303 k. z.

Kr. sudbeni stol u O. osudom od 24. ožujka 1888 br. 497 proglasi R. Z. krivim zločinstva kradje označenoga u §§ 171 i 173 k. z. te ga po § 179 k. z. uporavom § 254 k. p. osudi na kazan težke tamnice od dvie godine i po § 330 k. p. na naknadu troškova kaz. post. i ovrhe kazni.

Razlozi: Obtuženi R. Z. priznanje, da je u noći od 2. na 3. prosinca 1887 na kolodvoru na Meji preuzeo od poštarskoga konduktera noćnog vlaka, prispjevšeg iz Rieke, listovnu poštu, opredieljenu za pošt. ured na Meji, da ju pridrži kod sebe, dok ju u jutro nepreuzme poštarski sluga, koji je običavao po nju dolaziti; da je otvorio preporučeno pismo glaseće na Paulinu Š. a dolazeće iz Buenos-Ayres, u kojem je našao osim pisma Luke Š. još i mjenicu glaseću na 30 lira šterlinga, držeći, da su to taljanske lire po 40 nvč. a. v. svaka, da je tu mjenicu izvadio a list zaliepio i natrag u omot metnuo; da je sliedećeg jutra otišao na Rieku i to u mjenjačnicu K., gdje su mu na pokazanu mjenicu izplatili 376 for. 20 nč. Ovim novcem kupio si je obtuženi, po vlastitom priznanju, uru za 43 for.; iz Rieke otišao je u Bakar i tu kupio raznih malenkosti za kućnu potrebu za 12 for.; zatim je tastu si u Krapini poslao 5 for., da mu nabavi jaja, za vino u Jasku 5 for., konsumnom družtvu u Pešti 20 for. A kada se stalo sumnjati, da se nije htio odati od stida; ali pred mješovitim povjerenstvom, pošto je bio suočen sa Vinkom P. i pošto je prigodom premetačine preduzete u njegovoj škrinji pronadjena svota od 276 for., priznade čin.

Obtuženikovo priznanje podupiru podpuno izkazi svjedoka Vinka P., Pauline Š. i Vinka Ž.

Obtuženi navadja na svoju obranu, da je mislio, da je uzeo samo 30 lira taljanske vriednosti; da sama mjenica kao isprava nepredstavlja nikakove vriednosti osim one blanketa, i da postoje uvjeti § 187 k. z., jer je šteta prije naknadjena bila, nego li je oblast doznala za čin, jer se mješovito povjerenstvo u smislu k. z. nemože smatrati oblašću. Nu obrana ta nije opravdana, jer je obtuženi u sami tren počinjena djela znao o faktičnoj vriednosti mjenice, a kao prometni službenik morao je znati, da se tu radi o novcu englezke vriednosti; nu da bi i sve bilo kako on veli, ipak je, kada mu za mjenicu izplatiše 376 for. 20 novč. aust. vriednote, novac pridržao i njim se nakanio okoristiti i u istinu se okoristio nakupovav raznih stvari što na Rieci, što u Bakru, te je tu jasno izražen „dolus subsequens“. Što se pako tiče prigovora, da mjenica nepredstavlja novčane vriednosti kao isprava, obzirom da nije osnovano na zakonu mnienje komentatora Herbsta, da kradja isprava služećih za dokaznó

Digitized by Google

sredstvo, kao stvari bez vriednosti, nije moguća, a i pošto se tu radi o realizovanoj mjenici, dakle ob ispravi, koja se rabi kao obilježje vriednote, što i isti Herbst dopušta (na str. 333 svoga komentara kaz. zak.), nije ni taj prigovor obrane temeljit i opravdan; pošto je napokon iznos od 276 for. predan po izaslaniku pošte 16. prosinca 1887 Paulini Š., i pošto je dalnji iznos od 100 for. 18. prosinca 1887 tek podmiren glasom očitovanja Pauline Š. pred obć. poglavarstvom na Meji, a pošto je na 16. prosinca i. g. medjutim kod istog obć. poglavarstva kao redarstvene oblasti podnešena te istoga dana kr. kot. sudu u Bakru ustupljena prijava, pošto po tom nemogu postojati uvjeti § 187 k. z., i pošto se svakako obć. poglavarstvo, koje imade u svom djelokrugu i redarstvo vršiti, mora smatrati onom oblasti, koja je zvana posredovati u zaštitu vlastnosti, kako to osobito ističu riešitbe bečkog kasacionog sudišta br. 997 i 1015, na koje se je obrana pozvala; te pošto je Luka Š., koji svojoj ženi posla pismo sa mjenicom, uvjek jošte kao posjednik, a obtuženi si prisvojio tudju stvar u vriednosti od preko 300 for. bez privole posjednika: to je prema svemu morao sud crpiti uvjerenje o krivnji i proglasiti obtuženika krivim zločinstva kradje, označena u §§ 171 i 173 k. z. ne pako onoga prevare, jer za prevaru po § 197 k. z. potrebno je, da počinitelj himbenim predstavljanjem zavede koga u bludnju i da dotičnik trpi štetu; a pošto je dokazano, da obtuženi nije oštećenicu Paulinu Š. u bludnju zaveo, jer nije s njom u nikakov doticaj došao, a opet nije ni poslovodju mjenjačnice na Rieci ničim zaveo u bludnju, jer mu je ovaj na prvi pokaz mjenice njezinu valutu izplatio, a niti je onaj poslovodja oštećen, jer je mjenica u Londonu bankiru K. izplaćena: — s toga je opravdana gornja kvalifikacija čina.

Odmjerivajuć kazan uvažio je sud kao olahkotno: priznanje, naknadjena šteta, sgodna prilika itd., pa je s toga opravdana uporava § 254 k. z.

U izvedenju uložene ništovnice naveo je branitelj okrivljenoga R. Z. sliedeće: „Osuda je ništetna po § 277 t. 10 k. p., jer je sud očito krivo shvatio obilježja zločinstva kradje. U razlozih osude veli se, da prisvojena mjenica nije kradja isprave, već svote, koju mjenica predstavlja, pa se tu citira Herbst, koji veli, da isprave, koje nisu samo dokazalo, nego „Vorstellungszeichen von Werthen", jesu u istinu objekt kradje. Nu to mnenje još nedaje sudu pravo onaj čin kvalifikovati zločinstvom. Po § 171 k. z. išće se za pojam kradje, da tko svoje koristi radi uzme „tudju pomičnu stvar" bez privole posjednika; a § 173 k. z. obzirom na iznosak veli, da taj čini kradju zločinstvom, kad iznos tatbine ili vriednost onoga što je ukradeno nadilazi (prema noveli od 29. prosinca 1886) 50 fr.

Prema tenoru osude prisvojena je „mjenica". Bilo to mjenica bilo naputnica, svakako je papir, koji se je tek realizirati morao. Mjenica kao takova nije novac. Koliko god komentatori mjenb. prava dokazivali, da

Digitized by Google

je mjenica novac, ona to nije. Plemeniti metali su novac, bilo na njih urezano ime bieloga ili crnoga cara. Mjenica nije novac, već isprava, dokazalo, da ovlašteni na nju dobije novac prema kreditnoj snazi obvezanika. — Mjenica podpisana po grupi Rothschild izplaćuje se al pari na svjetskom tržištu; mjenice n. p. S . . . . . štedionice retorsirane su mnogo prije stečaja te štedionice, jer nepredstavljaše njezina mjenica vriednost, već vjera u podpisanoga na njoj obvezanika. Mjenica nepredstavlja vriednost svote glaseće na izplatu, već predstavlja dokazalo za postignuće te svote. Njezina vriednost — iznosak onoga, što je ukradeno — je vriednost objekta na čem je napisana. Ona može biti napisana na papiru i uvajana na zlatnoj ploči, prema vriednosti toga objekta ravna se iznosak ukradene mjenice, pa ako je na biljegovanoj bjelici, to se iznosak taj mora uzeti za vriednost ukradena objekta. Jurare in verba magistri. Moj je profesor na bivšoj pravosl. akademiji u Zagrebu učio, tko ukrade mjenicu glaseću na 100 for. nije ukrao 100 for., već stvar prema vriednosti bjelice i biljega, on nije ukrao 100 for., već si prisvojio samo dokazalo za tu svotu. Jedino to mnenje je pravilno. Sud, obaziruć se na unovčenje mjenice od 30 f. šterlinga, veli, da je zločinstvo kradje zato, što je na mjenicu izplaćeno 376 for. 20 nč. a. vr., a u tom da je izražen „dolus subsequens". Taj nazor nevredi. „Kasniji" udes ukradena objekta neupliva na oznaku čina. Ukrade se ždriebe, pak se za dvie godine proda za velike novce; po teoriji o dolus subsequens računala bi se vriednost ukradena objekta prema vriednosti konja a ne ždriebeta. Ciganin ukrade konja vriedna 25 for. na sajmu u Ogulinu, pa bjež s njim na Kapelu. Ta je zametana sniegom i bogati trgovac, da prodje mećavu, kupi toga konja za 75 for. Zar je ciganin ukrao konja vriedna 75 for.? Ne! Tako u svih tih slučajevih odlučuje vriednost objekta, bez obzira na kasniji udes ukradene stvari.

R. Z. je mogao tu mjenicu ili naputnicu pridržati. Quid juris tada? Mogla je ostati u njegovoj ostavini, pa za slučaj kraha amerikanskog inštituta nebi vredila ni lule duhana. Postoji dakle samo prekršaj § 460 k. z. U razlozih osude zaboravlja se, da je R. Z. za drugi dan imao dopust i voznu kartu za Bakar, pak da ga nije ukradena naputnica vukla na put. Taj dio osude je prema § 277 t. 5 k. p. ništetan, tek pokazuje ispravnost ovog tumačenja, jer je R. Z. uz put, slučajno unovčio mjenicu, te prema agiju dobio 376 for, dočim nominalna vriednost livra šterlinga iznaša 9·5 for., što nedonaša ni po novčanoj vriednosti 300 for., te se gornjem razlogu ništovnom još pridružuje glede stavke razlog ništovni § 277 t. 11 k. p. Osuda je nadalje ništetna po § 277 t. 9 b) k. p. — R. Z. najme tvrdi, a to mu se nije ni poreklo ni protivno dokazalo, da je mislio na 30 taljanskih lira = 12 for. a. vr. Veli se istina, da je on kao prometni činovnik morao znati da je ovo englezki novac. Nu valja

Digitized by Google

uvažiti, da je R. Z. prometni činovnik ne na kolodvoru, nego na malenoj stanici; da je Meja blizu Primorja, u kojem se jezik i običaji taljanski vidjaju u svakdanjem prometu; da je na ženu seljakinju glasio list, kojoj je 300 for. ogromna svota, a 12 for. već velika: to se navod obrane R. Z. o taljanskih lirah po 40 novč. čini vjerojatan. Obtuženomu se je kod prisvojenja mjenice podkrala bludnja takova, koja nije dala spoznati zločinstvo, što se vidi i odatlje, jer je kupovao suvišne stvari. — Obzirom na § 2 e) k. z. neima tu zločinstvene nakane, s toga je gore navedeni razlog ništovni opravdan. Isti razlog ništetnosti § 277 t. 9 b) k. p. valja i za bezkažnjivost kradje. Razloženo je, da učinjeno uzeće mjenice nije van prekršaj, u kojem slučaju iznosak tatbine 50 for. nemože prevaliti. Okrivljeni je, ma i poticajem oštećenice te uz znanje organa drž. poduzeća željeznice i pošte, oštećenici vratio u gotovom 276 for., te tim pokrio prekršaj. Poštarski i željeznički činovnici nisu „Obrigkeit“; ali osuda tvrdi, da su to občine, koje autoritativno posreduju kod narušaja proti kaz. zakonu. Pak pošto je občinski ured dobio prijavu 16. prosinca 1887 a Paula Š. je odustala od progona 18. prosinca i. g., to da je prije znala javna oblast za kradju, te da 1. nije šteta sva namirena, 2. da je za to znala občina. Nu tu se na nešto zaboravilo. R. Z. je u gotovom platio 276 for., te se pogodio sa oštećenicom prije učinjene prijave za dalnjih 100 for. Kazneni zakon priznaje bezkažnjivost takova pakta (§ 188 b) k. z.) i pošto je bez Š. 16. prosinca 1887 prijava podnešena, to je ona dala 18. prosinca svoje očitovanje, a dužnost suda bijaše pitati po § 2 k. p., kad je taj pakt učinjen. Obrana tvrdi prije znanja oblasti, pak pošto ta tvrdnja oborena nije, to je ništetna osuda po § 277 t. 9 b) k. p.; ili je sud načela k. p., izražena u § 2 k. p., pustio iz vida, te postoji ništetnost § 277 t. 4 k. p.

Kr. stol sedmorice kao sud kasacioni osudom od 7. srpnja 1888 br. 1203 potvrdi prvomolbenu osudu a kazan snizi, i to sa sliedećih razloga: Obtuženik napada osudu prvoga suda kano ništovnu, jer da nije dokazan učin zločinstva kradje, već samo prekršaja § 460 k. z. i § 277 toč. 5 k. p. Žaoba ova očito je neosnovana u očigled razloga prvosudne osude, koji u podpunom stoje skladu sa posljedkom glavne rasprave, i iz kojih proizlazi, da je obtuženik nakanu imao prisvojiti si ne puku mjenicu, već svotu toj mjenici odgovarajuću, a to bijaše u nazočnom slučaju iznos od 376 for. 20 nč. Obrana obtuženika, da je na korist njegovu nastupila bezkažnjivost po § 187 k. z. odpada s obzirom na prijavu pod dn. br. 1 od 16. prosinca 1887.

S tih razloga valja žalbu ništovnu kano neosnovanu zabaciti po § 282 k. p. — Priziv obtuženika ima se uvažiti s pogledom na veoma važne olahkotne okolnosti u osudi prvoga suda navedene, naprama kojim nepredleži nijedna okolnost otegotna.“

Digitized by Google

Po mojem mnenju predleži:

1. prekršaj kradje prisvojenjem mjenice (§ 460 k. z.);

2. zločinstvo prevare unovčenjem mjenice predstavljajuć se R. Z. kao po gradjanskom pravu legitimirani držalac iste (hinbenim predstavljanjem § 197 k. z.).

Priobćio R. V. T.

Pod sankciju § 199 a) k. z. podpadaju i odgovori na glavne upitke, na svjedoke upravljeni.

Zemaljski sud u Krakovu osudom od 4. travnja 1886 br. 4427 odriešio je Mariju H. i Stjepanu L. od obtužbe sbog zločinstva prevare, predvidjena u §§ 197 i 199 a) k. z. odnosno sukrivnje istoga zločinstva, a proglasio krivimi obtuženicu Stjepanu L. samo prekršaja § 461 k. z., Mariju H. pako sukrivnje potonjega prekršaja po §§ 5 i 461 k. z. — Kasaciono sudište bečko povodom ništovnice, koju su uložile i stranke i drž. odvjetničtvo, ukine u smislu § 288 br. 1 austr. k. p. (§ 284 br. 1 hrv. k. p.) osudu prvoga suda i svu stvar uputi natrag postupajućemu sudu, da glavnu raspravu ponovi i novu osudu izrekne.

Razlozi: Po redu činjenica uzeo je postupajući sud dokazanim, da je c. kr. kot. sud u Liszku u parnici I. L. Bester proti S. Freundu sbog uništenja presude obraničkoga suda, tičuće se neke tražbine od 250 for., odlukom od 23. rujna 1884 br. 2181 naredio preslušanje nekojih svjedoka, medju ovimi i svjedokinje Marije H., sadanje tuženice, koju je usljed rekvizicije c. kr. grad. del. kot. sud u Krakovu za dan 9. studenoga 1885 pozvao, da bude preslušana te svjedočanstvo položi. Na ročište dodje Marija H. praćena svojom sestrom Stjepanom L., suobtuženicom. Tu pred sudom izdade se potonja za svjedokinju Mariju H., koja je u istinu bila pozvana, položi u ime potonje svjedočanstvo pred sudom pod prisegom i podpiše sav preslušni zapisnik sa zaporkom, kojom je njezino zaprisegnuće konstatovano, imenom svoje sestre Marije H., prije pako, kada je na obćenite upitke odgovarala, krivo je uztvrdila, da joj je ime Marija H., da ima 24 godine i da je za trgovcem udata. — Nadalje ustanovio je prvi presudni sud istinitim, da je Stjepana L. preuzela ulogu svjedokinje usljed nagovora sestre si Marije H., te da je na obćenita pitanja, koja se na identičnost osobe odnose, danimi odgovori, koji su istini bili protivni, sud himbenim načinom u bludnju zavela. Pored tako ustanovljenih činjenica bjehu obadvie obtuženice i to Stjepana L. neposrednom počiniteljicom, a Marija H. sukrivom samo prekršaja prevare po § 461 k. z. proglasene; jer raspravni i presudni sud nije mogao doći do uvjerenja: da bi Stjepana L. pogledom na bitne i glavne stvari, t. j. odgovarajuć na posebne upitke, ikoju neistinitu okolnost uztvrdila i posvjedočila bila, i jer po nazoru istoga prvoga presudnoga suda odgovori, koji se

Digitized by Google

na obćenita pitanja dadu istini protuslovno, imaju se smatrati samo „krivimi navodi“, nipošto pako nemogu se takovi odgovori uvrstiti pod obseg i pojam „kriva svjedočanstva“ pred sudom; napokon, jer se sudbenim svjedočanstvom može i mora uzeti izpovjedka, koja se tiče stvari glavne, i koja je pri izricanju presude od bitna i odlučna upliva.

Državno odvjetničtvo temelji svoju ništovnu žalbu na razlog § 281 br. 10 austr. k. p. (§ 277 br. 10 hrv. k. p.) tvrdeć, da je čin, na kojem se osniva riešitba prvoga suda i koji nedvojbeno sva momenta zločinstva prevare, počinjena položenjem kriva svjedočanstva pred sudom i označena u §§ 197 i 199 a) k. z., u sebi sadržaje, po krivom tumačenju zakona nepravo kvalifikovan samo prekršajem prevare po § 461 k. z., ustanova kojega § nemože se i nesmije na konkretni čin uporaviti.

Obtuženice opet osnovale su svoju ništovnu žalbu medj inimi razlozi, koji se nespominju zato, jer su za utemeljenje ništovne žalbe neodlučni, na onom § 281 br. 5 aust. k. p. (§ 277 br. 5 hrv. k. p.), jer da su u razlozih prve osude navedena kazivanja svjedoka Ivana C. i Zakarije D., koji svjedoče proti obtuženim, u očitom protuslovju sa kazivanjem, kako je u zapisniku o glavnoj raspravi konstatovano. — Obadvie ništovne žalbe jesu opravdane i valjalo je obadvie uvažiti.

Pravom žali se drž. odvjetničtvo, da prvi presudni sud pojam sudbenoga svjedočanstva steže i svadja na obseg, koji je zakonu očito protuslovan: kada samo odgovorom na posebne upitke dopušća karakter svjedočanstva sudbenoga, a odgovore na obćenite upitke izjavljuje ciglimi navodi pred sudom, koji neuživaju kazneno-pravnu zaštitu §§ 197 i 199 a) k. z.; a polazeć prvi presudni sud s takova stanovišta, da u nazočnom slučaju učin zloč. prevare (§§ 197 i 199 a) k. z.) izključuje, premda je učin taj prema svojstvu izvedena djela evidentan; jer sudbena izpovjedka, koju osoba, poput svjedoka preslušavana, pred sudom daje, jest po cielom sadržaju svojem sudbeno svjedočanstvo, te neima s nikoje strane razloga, zašto da se na obćenite upitke dani odgovori — koji se svakako imadu smatrati integrirajućom sastojinom izjave, od svjedoka na posebne upitke dane — po svojoj bitnosti mogu lučiti od pravoga sudbenoga svjedočanstva, kakovim se odgovori na posebne upitke drže. Tá prvim presudnim sudom stavljena razlika izmedju „navoda“ i „svjedočanstva“ svjedočkoga jest u evidentnom protuslovju s običnim načinom govorenja i sa zakonskom terminologijom, te se tim većma mora da perhorescira, što odgovori na obćenita pitanja ravno su važni za prosudjenje vjerodostojnosti svjedoka, kao što su važni i oni na pitanja posebna za pretres i presudu same stvari glavne, pa u interesu uredjena sudstva mora se tražiti ravna kazneno-pravna zaštita za prave i istinite odgovore kako na pitanja posebna, tako i na obćenita. — Na koliko je dakle čin, na kojem je prvosudna riešitba osnovana, podvržen bio po krivom shvaćanju razložena nazora,

Digitized by Google

te samo prekršajem prevare po § 461 k. z. kvalifikovan: mora se izreći, da je zakon krivo uporavljen bio.

Što se ništovne žalbe obiuh obtuženica tiče, mora se dopustiti bitno protuslovje medj kazivanjem imenovanih dvajuh svjedoka obterećujućih, kako je u razlozih prvosudne osude navedeno, te medj kazivanjem, kako je u zapisniku o glavnoj raspravi konstatovano; . . . da se to protuslovje tiče činjenice, koja je za pretres i presudjenje pitanja o krivnji od bitna upliva, i koja se s obzirom na ostali sadržaj osudnih razloga nemože zaniekati; jer su kazivanja tih dvajuh svjedoka bila od znamenita i odlučna upliva za uvjerenje presudnoga suda o zloj nakani, koja se nuždnom ukazuje za učin djela, u raspravi stojećega, a koju obadvie obtuženice odlučno nieču.

S tih razloga uvažilo je kasaciono sudište ništovnu žalbu državnoga odvjetničtva i obadviuh obtuženica, ukinulo napadnutu osudu itd.

Pr. L. Matasović.

Osnova odvjetničkoga reda i karnostnoga štatuta.

(Konac.*)

B. Karnostni štatut

za odvjetnike i odvjetničke vježbenike.

I. Nadzor nad odvjetnici.

§ 1. Odvjetnike, upisane u imenik odvjetnika, nadzirati će odbor dotične odvjetničke komore.

§ 2. Proti odvjetniku, koji prekrši dužnosti svoga zvanja, ili koji budi vršeć svoje zvanje, budi inače povriedi svojim ponašanjem čast ili ugled odvjetničtva, ima nadležno karnostno vieće povesti karnostni postupak.

§ 3. Ustanove ovoga karnostnoga štatuta, tičuće se odvjetnika, neka se analogno uporavljaju i na odvjetničke vježbenike, upisane u imenike komora odvjetničkih.

§ 4. Po ustanovah ovoga štatuta suditi će se i onomu, tko si steče upis u imenik odvjetnika ili odvjetničkih vježbenika himbeno, premda se tomu protivi zakon.

II. O karnostnom vieću.

§ 5. U pravilu ima se ondje, gdje je sjedište kojoj odvjetničkoj komori, sastaviti za cielo njezino područje posebno karnostno vieće.

Ovo se vieće sastoji od predsjednika, zatim od sedmorice članova, ako neima u odvjetnički imenik upisanih 50 odvjetnika; ako li jih ima 50 ili više, no ne preko stotine, od devetorice; kad jih pako ima još više od stotine, od petnaestorice članova. Osim pravih ovih članova iza-

* Vidi Mjesečnik br. 12. 1888 str. 644.

Digitized by Google

biru se u karnostna vieća sa 7—9 članova četvorica, a u vieće sa 15 članova šestorica zamjenika Vieću dodati će se još i povjerenik komore sa jednim ili ako su poslovi veći, s dvojicom substituta.

§ 6. Predsjednika, članove i zamienike karnostnoga vieća, povjerenike komore i njihove substitute bira odvjet. komora i to na tri godine i istim načinom, kojim se izabiru odbori odvjetničke komore (§ 41 odvj. reda).

I predsjednik i članovi odbora odvjetničke komore mogu se izabrati kao članovi vieća karnostnoga, povjereni i komora i njihovimi zamjenici.

Ob uspjehu izbora valja svaki put obavjestiti banski stol, stol sedmorice i kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljsku vladu odjel za pravosudje.

Zamjenici dužni su zamieniti članove karnostnoga vieća onim redom, kojim su izbrani, i to samo onda, kad koji član nemože vršiti svojih dužnosti ili kad se koji odrekao viećničtva.

Substituti zamienjivati će povjerenika komore, ako ovaj nemože obavljati svojih dužnosti.

Poslovnikom valja ustanoviti, koliko će se članova karnostnoga vieća nakon prve i druge godine izključiti žriebom i kako će jim se izabrati nasliednici.

Predsjednik vieća i povjerenik komore neizključuje se žriebom

§ 7. Svaki je član odvjetničke komore, bude li izabran karnostnim viećnikom ili povjerenikom, dužan primiti tu službu.

Po izmaku njihova službovanja može jih doduše komora izabrati i po drugi put, no oni tada nisu dužni prihvatiti izbora.

Da li se može izbor odbiti i s drugih razloga, o tom odlučuje u svakom pojedinom slučaju plenarna skupština odvjetničke komore.

Ako plenarna skupština komore zavrgne razlog, s koga tko odklanja izbor, a ovaj ipak neće da ga prihvati ili da dalje službuje, to ga komora mora osuditi na globu od dvadeset do sto forinti i izjaviti, da je na stanovito vrieme — dokle, ima se s mjesta izreći — izgubio pravo izbora i izberivosti u odvjet. komori. Globa ima se uplatiti u blagajnu komore.

Proti ovim odlukam komore neima pravna lieka.

§ 8. Osim predsjednika mora da bar još polovica članova disciplinarnoga vieća i njihovih zamjenika stanuje ondje, gdje je sjedište istomu vieću.

Povjerenik i njegovi substituti mogu se birati samo izmedju odvjetnika, stanujućih u sjedištu karnostnoga vieća

§ 9 Članovi karnostnoga vieća i povjerenici vrše svoju službu bezplatno.

Poslovnikom valja ustanoviti, u koliko jim blagajna odvjetničke komore i kako jim imade nadoknadjivati trošak u gotovu, osobito pako ono što potroše, kad službujući putuju.

§ 10. Članovi karnostnoga vieća, njihovi zamjenici, te povjerenici i njihovi substituti, proti kojim teče iztraga ili razprava sboz karnostna kakva prestupka ili kakve povriede obćega kazn. zakona, nemogu vršiti svoje službe u karnostnom vieću, dok se nedovrši iztraga ili razprava.

Ako jih vieće karnostno ili kazneni sud osudi na kazan, utrnuti će, čim osuda zadobije pravnu moć, počastna njihova služba; no kasnije može jih plenarna skupština komore i opet izabrati.

§ 11. Karnostne su kazni: a) pismeni ukor; b) globa do svote od 300 for. Globe se uplaćuju u blagajnu odvjet. komore na korist zaklade

Digitized by Google

za podporu nemoćnih odvjetnika ili udova i sirota odvjetničkih. Dokle se takova zaklada neosnuje, utjerane globe imadu se koristonosno uložiti, a dohodak pridodati k glavnici. Pravomoćni dekret, kojim je globa dekretirana, imade ovršnu kriepost; c) obustava od vršenja odvjetničtva. Obustava ova nesmije trajati više od godine dana. Odvjetničkim vježbenikom ima se mjesto ove kazni produljiti vrieme vježbe, al najviše na godinu dana, te mogu na stanovito vrieme biti lišeni prava, zamienjivati odvjetnike; c) brisanje iz imenika.

Koja da se od ovih kazna izrekne, o tom valja odlučiti prama tomu, kolika je krivnja i kolika je od nje potekla šteta.

§ 12. Odvjetnik ima se brisati iz imenika ponapose: a) ako je, prem se tomu protivio zakon, himbeno izhodio upis u imenik; ili b) ako je, prem ga je nadležno karnostno vieće suspendiralo od odvjetovanja, ipak vršio odvjetntčtvo, dok je obustava trajala.

§ 13. Bude li koji odvjetnik usljed osude kaznenoga suda izbrisan iz imenika, nemože ga nijedna odvjetnička komora upisati u svoj imenik odvjetnika sve dotle, dok će biti po zakonu nesposoban odvjetovanju ili dok on ima po presudi, koju je po § 20 ovoga štatuta izreklo karnostno vieće, biti izbrisan iz imenika.

Ako li se s drugoga koga razloga izrekne, da se koji odvjetnik ima izbrisati iz imenika odvjetnika ili ako je odvjet. vježbenik usljed karnostne presude bio izbrisan iz imenika odvjet. vježbenika, neće se ni jedan ni drugi moći s nova upisati, dok neminu tri godine od dana, kad je bio izbrisan.

§ 14. Odvjetniku ili odvjet. vježbeniku, izbrisanu iz imenika, glede kojega valja § 13 ovoga štatuta, može svaka komora i poslje kako je već minuo spomenuti rok, uzkratiti upis, ako ga drži nevriednim povjerenja. Komora, kojoj je tko izbrisan iz imenika, može ovu uzkratu izreći i onda, ako si je dotičnik već prije u druge koje komore izhodio upis u imenik. Ako odvjetnik ili odvjetnički vježbenik drži ovakovu uzkratu krivičnom, može se proti njoj uteći stolu sedmorice.

§ 15. Drži li vieće karnostno, da disciplinarni postupak, koji se kojemu odvjetniku upisuju u krivnju, treba suditi po općem kaz. zakonu, dužno je ono prijaviti stvar nadležnomu kaznenomu sudu.

Dok kazneni sud proti dotičniku vodi iztragu, nemože se proti njemu sbog istoga čina postupati i karnostnim putem.

Čim se proti odvjetniku ili odvjet. vježbeniku izdade obtužnica, ima se ovjerovljen njezin prepis dostaviti odboru odvjetničke komore.

§ 16. Kad je proti odvjetniku ili odvj. vježbeniku povedena kaznena iztraga, ili se odredio iztražni zatvor, vlastno je karnostno vieće u svako doba, a je li prieka potreba i za iztrage suspendirati odvjetnika od odvjetovanja, a odvjetničkoga vježbenika od prava zastupanja.

O takovoj odluci valja s mjesta obaviestiti odbor odvjet. komore, okrivljenika i povjerenika komore.

§ 17. Kazneni sudovi dužni su javiti s mjesta nadležnomu karnostnomu vieću, čim su poveli proti kojemu odvjetniku ili odvjet. vježbeniku kaznenu iztragu, a nakon iztrage priobćiti mu prepis konačne riešitbe.

Uztraži li karnostno vieće, mora mu kazneni sud dopustiti, da pregleda spise i ovako dozna stanje stvari.

Digitized by Google

§ 18. Kad kazneni sud osudi odvjetnika na kazan, usljed koje on po zakonu gubi pravo odvjetovanja, neka tad karnostno vieće s mjesta, čim osuda zadobi pravnu moć, i nerazpravljajući više o tom, izrekne, da se osudjenik briše iz imenika; u drugih slučajevih neka se postupa po ustanovah § 28.

§ 19. Ako karnostno vieće drži, da bi odvjetnik, koji bude, kad je pretrpio kazan, opet po zakonu sposoban vršiti odvjetničtvo, morao još i dulje biti izbrisan iz imenika odvjetnika (§ 18), reka ono tad, povede karnostni postupak.

No u presudi svojoj nesmije ono izreći, da će odvjetnik taj, pretrpiv kazan, biti još i više od tri godine izbrisan iz imenika.

§ 20. U pravo sudova, uzdržavati red kod sudbenih razprava, nedira ovaj zakon.

Pravo nalagati globe, osnovano u postojećih zakonih o gradjanskom i kaznenom postupku, može se vršiti i proti odvjetnikom.

§ 21. Poslovnik karnostnoga vieća sastavlja odvjetnička komora, a potvrdjuje pravosudni odjel kr. zemaljske vlade.

III. O postupku karnostnom.

§ 22. Karnostno vieće postupati će ureda radi, čim je budi samo, budi čijom prijavom doznalo za karnostni prestupak kojega odvjetnika ili odvjetničkoga vježbenika (§§ 2 i 3).

Svoje odluke stvara ovo vieće, pošto je saslušalo komorina povjerenika.

§ 23. Povjerenik komore dužan je bditi nad čašću i ugledom odvjetničtva i gledati, vrše li odvjetnici svoje dužnosti. S toga i mora da ureda radi ili po nalogu odbora odvjet. komore ustane pred karnostnim viećem proti odvjetniku ili odvjetničkomu vježbeniku, koji je počinio čin kažnjiv disciplinarnim putem.

Njegova je dužnost, da sve ovakove čine, koji mu se dojave, il za koje dozna sam, s mjesta prijavi karnostnomu vieću i da prisustvuje iztragi i razpravi, predlažući tuj što treba, tužeći i braneći tužbu, ili postupajući inim načinom po propisih ovoga zakona.

On se može svako doba upućivati o stanju povedene iztrage, pregledavajući iztražne spise, a vlastan je tražiti, da mu se svi priobćuju. No sve to nesmije da zategne karnostni postupak.

Opazi li on kakvo zatezavanje ili druge kakve neurednosti, neka proti tomu u karnostnoga vieća potraži pomoći, a ako se takva šta upisuje u krivnju sudbenomu kojemu organu, neka se uteče banskomu stolu.

§ 24. Da disciplinarno vieće uzmogne stvoriti valjan zaključak, treba da su u sjednici predsjednik ili njegov zamjenik i bar četiri člana karnostnoga vieća.

Karnostno vieće zaključuje absolutnom većinom glasova.

Predsjednik neglasuje; samo ako se glasovi članova razpolove, odlučit će on svojim glasom.

§ 25. Izvršivanju karnostne vlasti nadležno je karnostno vieće one odvjetničke komore, kod koje je obtuženik u čas prijave upisan u imeniku odvjetnika.

Porodi li se medju karnostnimi vieći dvijuh komora priepor o nadležnosti, riešiti će ga kr. stol sedmorice.

Digitized by Google

§ 26. Ako ima razloga dvojiti o nepristranosti karnostnoga vieća koje odvjetničke komore, ili ako ima drugi koji važan razlog, mogu se na predlog obtuženika ili komorina povjerenika karnostna iztraga i razprava povjeriti karnostnomu vieću druge komore

O takvu predlogu odlučuje kr. stol sedmorice

§ 27. Članovi karnostnoga vieća, koji su: a) sami oštećeni disciplinarnim prestupkom; b) koji su ožnjeni s oštećenicom, koje je oštećenik izabrao svojim odvjetnikom ili koji su njegovi zakoniti zastupnici, ili c) koji su u ulaznoj ili silaznoj lozi s okrivljenikom ili oštećenikom u rodu, tastbini ili po adopciji u savezu, ili u pobočnoj lozi do četvrtoga koljena u rodu, il do drugoga koljena u tastbini, nemogu učestvovati kod karnostnoga postupka.

A kod stvaranja odluke nemože učestvovati ni onaj član, komu je karnostno vieće bilo povjerilo iztragu (§ 30).

§ 28. Dodje li do pritužbe proti kojemu odvjetniku, ima karnostno vieće, saslušav komorina povjerenika i svoga izvjestitelja, te izvidiv predbježno stvar, izreći odlukom, ima li povoda karnostnomu postupku proti okrivljenomu.

Ako odluči, da ima povoda karnostnomu postupku, mora o tom obavjestiti okrivljenika i komorina povjerenika. Proti toj odluci neima pravna lieka.

Izrekne li karnostno vieće, da disciplinarnom postupku neima povoda, ima se to priobćiti okrivljeniku i komorinu povjereniku, a osim ovih i pritužitelju. Prepis odluke valja napokon dostaviti odboru odvjet. komore

§ 29. Čim se odlučilo, da ima povoda disciplinarnomu postupku proti okrivljeniku, to se pred karnostnim viećem ima povesti ustmena razprava.

§ 30. Ako su prije ustmene razprave potrebna kakva izvidjenja, neka se za to jedan od članova karnostnoga vieća izabere povjerenikom iztražnim. Ovaj mora, iztražujući, raditi dogovorno sa komorskim povjerenikom.

Iztražni povjerenik vlastan je, ustmeno ili pismeno izpitivati okrivljenika, preduzimati očevide i saslušavati svjedoke i vještake.

Povjerenik ovaj vlastan je napokon umoliti i nadležne sudove, da oni saslušaju obtuženika, svjedoke i vještake, te izvide što treba. Sud mora zadovoljiti njegovoj molbi.

§ 31. Odvjetnici, upisani u imenik komore, i odvjetnički vježbenici dužni su, da pred karnostnim viećem ili njegovim iztražnim povjerenikom bud svjedoče, budi pako izjavljuju svoje vještačko mnienje. Drugi se nitko nemože na to siliti.

Saslušavati svjedoke ili vještake pod prisegom smiju jedino nadležni sudovi.

§ 32. Čim se obave izvidjenja, imaju se spisi podnieti karnostnomu vieću.

Predsjednik odredjuje dan i sat ustmene razprave.

Na ovu treba pozvati okrivljenika i priobćit mu, čim je okrivljen. Predsjednik odredjuje, da se obavjesti povjerenik komore, da se pozovu svjedoci i da se priredi sve što se hoće ustmenoj razpravi.

Okrivljeniku i komorinu povjereniku slobodno je pregledati spise i to sve do dana ustmene razprave. Oni su vlastni potražiti da se nadopuni postupak. Okrivljenik može zahtievati i to, da se suoči sa svjedoci.

Digitized by Google

Nezadovolji li karnostno vieće bilo komu od tih zahtjeva, ili neodgodi li ustmene razprave, dopuštene su proti njegovoj odluci pritužbe na kr. stol sedmorice.

No ove nemogu obustaviti postupka, a podnieti jih valja zajedno s prizivom proti presudi.

§ 33. Ustmena razprava nije javna; u sjednicu mogu doći samo tri pouzdanika okrivljenikova, a tek njegovom privolom i svaki član odvjetničke komore.

Viećanju i glasovanju karnostnoga vieća nemogu prisustvovati ni ove osobe ni povjerenik komore, ni okrivljenik ni njegov branilac.

§ 34. Okrivljenika ide pravo, da prije nego li započme razprava, odkloni, nenavedši nikakovih razloga, dva člana karnostnoga vieća, te jih ovako izključi od razprave.

§ 35. Okrivljenik jest, došao on ili nedošao glavom na razpravu, vlastan izabrati si branioca.

No disciplinarno vieće može u svako doba pozvati okrivljenika, neka dodje sam na razpravu i zaprietiti mu, da se mjesto njega odsutna neće njegov branilac pustiti pred vieće.

§ 36. Izvjestitelj razložiti će stvar, čim se započme razprava Iza toga saslušati će se okrivljenik i pozvani svjedoci, pročitati iztražni zapisnici i druge izprave i napokon saslušati predlozi komorina povjerenika.

Posliednja rieč ide okrivljenika i njegova branitelja, i to redom onim, kako su se njih dvojica dogovorila.

Pronadje li karnostno vieće, da su potrebna nova izvidjenja ili novi dokazi, ima za to odrediti što je nuždno, a bude li potreba, može ureći i drugu sjednicu, da se u njoj nastavi ustmena razprava.

§ 37. Karnostno vieće ima, stvarajuć svoju presudu, uvažiti samo ono, što se čulo na ustmenoj razpravi, a sudi po svom uvjerenju, što si ga je steklo, izpitav i razsudiv sdušno i savjestno sva dokazala, navedena za ili proti okrivljeniku.

§ 38. Okrivljenik ima se presudom ili odriešiti od disciplinarnoga prestupka, koj mu se upisuje u grieh, ili proglasiti krivcem istoga prestupka. U presudi, koja proglašuje okrivljenika krivim, ima se naročito navesti, da li je on povriedio dužnosti svoga zvanja ili pako čast i ugled odvjetničtva ili da li je skrivio i jedno i drugo.

Presuda ova mora takodjer da izkrene disciplinarnu kazan i da osudi okrivljenika na naknadu troškova disciplinarnoga postupka.

§ 39. Presuda neka se s mjesta proglasi i neka se sa razlozi najkasnije za osam dana dostavi okrivljeniku, povjerenику odvjet. komore i pritužitelju odnosno oštećeniku Prepis presude neka se priobći i odboru one odvjetničke komore, kojoj je okrivljenik članom.

Onomu koji drži da ga je okrivljenikov čin oštetio u njegovih pravih, neka se, ako uztraži, izdade prepis presude i njezinih razloga

§ 40. Trošak disciplinarnoga postupka u prvoj instanciji ima predujmiti odvjetnička komora u sjedištu karnostnoga vieća, zemaljski erar pako trošak postupka u drugoj instanciji.

Naknada troškova, odmjerena po propisih kaznenoga postupnika, ima se naložiti osudjeniku.

Ako okrivljenik nebude osudjen ili ako nije od njega moći utjerati troška, nositi će tad trošak onaj, koji ga je predujmio bio.

Digitized by Google

Ako li je pako zajedničko ili delegovano karnostno vieće (§ 26) postupalo proti odvjetniku, koji nije članom odvjetničke komore u sjedištu karnostnoga vieća, to će ovoj nadoknaditi trošak ona komora, u čiji je imenik odvjetnik upisan.

§ 41. Ob ustmenoj razpravi ima jedan od članova karnostnoga vieća voditi zapisnik, u ovaj uvrstiti imena svih članova karnostnoga vieća, zatim povjerenika, okrivljenika i njegova branioca, te napokon navesti najvažnije momente rasprave.

Zapisnik podpisuje predsjednik i onaj koj je zapisnik vodio.

§ 42. Pravo na odštetu, koje si tko izvodi odatle, što je odvjetnik povriedio dužnosti svoje, nemože se tražiti u disciplinarnom postupku.

§ 43. Okrivljeniku imaju se pisma dostavljati budi njemu samomu budi njegovomu punomoćniku.

Ako li se nezna gdje boravi okrivljenik i ako si on nije uzeo punomoćnika, dostavljati će se pisma kojemu članu komore, odabranomu po karnostnomu vieću, a ovaj biti će dužan braniti interes odsutnika u disciplinarnoj stvari svimi pravi, koja idu okrivljenika. Za razprave dostavljati će se ovomu članu i sva ostala pisma i to pravnom krieposti po okrivljenika sve dotle, dok ovaj neprijavi svoga boravišta ili dok si koga neimenuje punomoćnikom.

Postupak izročni nije dopušten, a nije ni slobodno priobćivati ureda radi presuda u javnih glasilih, van u slučaju § 57 ovoga zakona.

§ 44. Koncem svake godine mora odbor odvjetničke komore podnieti kr. zem. vladi, odjelu za pravosudje, popis prijava, podnešenih karnostnomu vieću, te riešenih već ili tekućih iztraga.

Kr. zemaljskoj vladi ide pravo, razpustiti karnostno vieće koje odvjetničke komore. Čim to učini, ima se s mjesta odrediti nov izbor.

IV. O pravnih liekovih proti odlukam i presudam karnostnoga vieća.

§ 45. Proti presudam karnostnoga vieća ide priziv, proti njegovim odlukam pritužbe.

§ 46. Pravni liek priziva ide: 1. okrivljenika, ako je osudjen na globu veću od 50 for. ili na jednu od kazna navedenih u § 11 sl. c) i d); 2. povjerenika odvjetničke komore.

§ 47. Priziv mora se najaviti karnostnomu vieću, koje je izreklo presudu, u neproduljivu roku od osam dana, i to od dana, kad je dostavljena osuda s razlozi. U daljem roku od osam dana može se priziv i obrazložiti, pa se za to ima dozvoliti prizivniku ili njegovomu braniocu pregledba spisa.

Čim se podnese obrazložba ili čim mine rok, u kom bi se imala predati, valja podnieti sve spise kr. stolu sedmorice, da izreče odluku, u kojoj se mora izjaviti i to, da li je priziv za dobe najavljen.

§ 48. Drži li stol sedmorice da treba nadopuniti izvidjenja, ima naložiti bud karnostnomu vieću, bud kojemu sudcu, da to učini.

§ 49 Stol sedmorice riešava prizive u sboru od šest sudaca i predsjedatelja.

§ 50. Ako proti presudi karnostnoga vieća, izričućoj kaznu budi samo s toga, što je povriedjena čast i ugled odvjetničtva, budi s toga, što je ujedno povriedjena i koja dužnost zvanja odvjetničkoga, bude uložen priziv

Digitized by Google

jedino za to, da se odvjetnik, povriedivši dužnosti svoga zvanja, strože kazni, mora tad stol sedmorice, ako uvaži priziv, uvažiti, odmjerujući kazan, i kazan izrečenu karnostnim viećem, ma da i nebi bila predmetom priziva, te ju, ako je istovrstna, uračunati u ukupnu kazan, koju kani izreći.

§ 51. Riešitba stola sedmorice neka se dostavi karnostnomu vieću, a ovo neka tad o njoj obaviesti one, kojim pristoji i kojih se tiče.

§ 52 Pravni liek pritužbe ide: a) okrivljenika; b) povjerenika odvjetničke komore; c) onoga, koji je s disciplinarnoga prestupka štetovao na svojih pravih, no i to jedino proti zaključku da neima povoda disciplinarnomu postupku proti obtuženiku (§ 28).

§ 53. Pritužbu valja u neproduljivu roku od osam dana, od dana kad je dostavljena odluka, pismeno predati onomu karnostnomu vieću, koje je izreklo odluku.

Ovo podnieti će ju kr. stolu sedmorice. — Stol sedmorice riešava pritužbu u sboru od četiri sudca i predsjedatelja.

§ 54. Pravni liek bude li za dobe podnešen, imati će odgodne moći u toliko, u koliko to ovaj zakon inače neustanovljuje.

No izvršba odredaba, koje karnostno vieće zaključi po § 16 ovoga štatuta, nemože se obustaviti pritužbom, uloženom proti njim.

V. Ob izvršivanju presuda.

§ 55. Svaka karnostna kazan izrečena pravomoćno proti kojemu odvjetniku ili odvjetničkomu vježbeniku, ima se ubilježiti u registar, što ga o tom vodi odbor odvjetničke komore.

Odvjetnik ili odvjetnički vježbenik biti će vlastan, ako se je tri godine vladao neporočno, uztražiti od vieća karnostnoga, da se iz registra izbrišu ukori, što jih je dob o bio.

Odborova je briga, da se izvršuju presude i medjutomne odredbe (§ 16).

§ 56. Ako uztreba utjerati silom globu, neka odbor za to umoli nadležni sud, priobćiv mu pravomoćnu presudu.

§ 57. Ako presuda disciplinarna izriče, da se obustavlja izvršivanje odvjetničtva, ili da će se dotičnik izbrisati iz imenika odvjetnika, dužan je odbor, čim presuda dobije pravnu moć, prijaviti to banskomu stolu, stolu sedmorice i kr. zemaljskoj vladi odjelu za pravosudje, i odrediti da se to obznani u službenih novinah.

Ako se disciplinarnom kaznom kazni odvjetnički vježbenik, upisan u imenik branitelja u kaznenih parnicah, mora se to, čim presuda bude pravomoćnom, priobćiti banskomu stolu.

§ 58. Da li se i kada se ima obnoviti disciplinarna iztraga, o tom odlučuju ustanove kaznenoga postupnika.

Minimalni cienik za odvjetničke pristojbe.

Članak 1. Odvjetničke pristojbe jesu:

I. Poslovna nagrada i to budi po vriednosti priepornoga predmeta, budi u stalnom iznosu.
II. Nagrada po vremenu.
III. Naknada putnoga truda i troška.
IV. Pristojbe za pisarije, papir i odpravak.

Digitized by Google

Članak 2. Poslovna nagrada.

§ 1. **Uputa**: Ako uputa neiziskuje vrieme dulje od pol sata a predmet neiznosi više od 1000 forinti . . . . . for. 2·—

Ako pak uputa iziskuje veće vrieme, onda se nagrada opredieljuje po članku 3.

§ 2. **Podnesci**:

I. Za sastavak tužba i ovršnih molba, ako vriednost predmeta bez kamata i pripadaka iznosi:

a) do 50 for. . . . . for. 2·—
b) od 50— 200 for. . . . . „ 3·—
c) od 200— 1000 „ . . . . . „ 4·—
d) od 1000— 3000 „ . . . . . „ 5·—
e) od 3000— 5000 „ . . . . . „ 6·—
f) od 5000—10000 „ . . . . . „ 8·—
g) od 10000 for. za svaku dalnju hiljadu 1 for. više, nu nikako preko 25 for., ako se tužba izvorno osniva na ispravi.

II. Ako se tužba izvorno neosniva na ispravi, kao što su tužbe o nasljedstvu, tužbe odštetne, tužbe na izpunjenje ugovora itd., imade se odmjeriti odvjetnička pristojba po uloženom, budi vidljivom budi dokazanom trudu i vještini.

III. Za sastavak svih inih manjih podnesaka u stvarih parbenih, za koje se zahtieva signatura odvjetnika:

a) do iznosa od 200 for. . . . . for. 2·—
b) preko iznosa od 200 for. . . . . „ 3·—

IV. Sastavak parbenih podnesaka, kao odgovora, protuodgovora, drugotnice, zaključnice, priziva, previda, utoka i žalba, neimadu se nikada nagraditi po arku, već po uloženom trudu i posvjedočenoj vještini.

§ 3. Sastavak jednostavnijih poslovnih listova:

a) u predmetih do 200 for. . . . . for. —·60
b) od 200—1000 for. . . . . „ —·80
c) preko 1000 for. . . . . „ 1·—

Ovo isto valja i za pismene opomene.

§ 4. Za listove, za koje se iziskuje dulje poslovanje od pol sata, odmjeruje se nagrada po članku 3.

§ 5. Za brzojavke bez pristojbe . . . . . for. —·50

§ 6. Punomoći bez razlike (izključivo biljega) . . . . „ —·80

§ 7. Za ročišta, na kojih niti se uvršćuje u zapisnik kakov parbeni govor, niti podulje očitovanje, niti se vode podulji dogovori medju strankami, bila ova odgodna, ogledna, dozvoljujuća povratu itd.

a) do 200 for. . . . . for. 2·—
b) preko 200 for. . . . . „ 3·—

§ 8. Oglušna i uskladna ročišta:

a) do 200 for. . . . . „ 3·—
b) od 200—1000 for. . . . . „ 4·—
c) preko 1000 for. . . . . „ 5·—
d) skladnik na pol arka . . . . . „ 3·—
e) skladnik na cielom arku . . . . . „ 5·—

§ 9. Raspravna ročišta, ako se uvrštuje govor parbeni, naprama trudu uloženom i vještini posvjedočenoj, ali nikad manje od . for. 5·—
Ostala očitovanja prema sadržaju nikad manje od . . . „ 3·—

Digitized by Google

O p a z k a. K §§ 1—9. Gotov trošak, kao biljege, prepisi, poštarina i t. d. imadu se napose naknaditi.

§ 10. Za poslovanje kod novca i vriednostnih papira po burzovnom tečaju i to:

a) za dignuće novaca i vriednostnih papira upis u knjigu i pohranu do iznosa od 1000 for. $^1/_4$ %, ali nikad manje od 1 for.;
b) za svaki dalji iznos koji nadmašuje prvu 1000 for. $^1/_{10}$ %;
c) isto toliko za izdanje, brojenje, namiru na novce i vriednostne papire.

Članak 3. Nagrada po vremenu iznosi:

§ 1. Za dogovaranja i poslovanje u pisari za svaki pojedini sat for. 3·—

§ 2. Za komisije, izvidjenja i t. d., što se obavljaju izvan pisarne, ako se unutar jednog sata obavi . . . . . for. 3·—
Za svaki daljnji sat . . . . . „ 1·—

§ 3. Za odsutnost izvan odvjetničkoga sjedišta:

a) za pol dana . . . . . „ 6·—
b) za cieli dan . . . . . „ 10·—

Dan se računa od 7 sati u jutro do 6 sati poslje podne.

Članak 4. Naknada putnoga truda i troška.

§ 1. Ima li odvjetnik poduzeti koji posao izvan svoga sjedišta, osim nagrade navedene u članku 3, pripada mu jošte:

a) za putni trud i trošak od pol dana . . . . . for. 2·—
b) za putni trud i trošak od cieloga dana . . . . . „ 4·—

§ 2. Ako se je odvjetnik radi posla dao na put, a ma u koje vrieme počam od večera pa do rana jutra, to ga ide naknada za trud i trošak od for. 5·—
Za prenoćenje u gostioni naknada stana od . . . . . „ 3·—
Poslovanje po noći izvan sjedišta dvostruko je od onoga po danu.

§ 3. Odvjetnik dobiva za putovanje, u koliko može rabiti kola, a nisu mu bezplatno stavljena, pristojbu za dvoprežna kola, kakova postoji na mjestu njegova sjedišta, do mjesta poslovanja, a po željeznici pristojbu II. razreda.

§ 4. Nemože li se odvjetnik voziti na mjesto poslovanja budi posve, budi djelomice, ide ga pristojba za put pješke od svakoga sata hoda 3 for.

Članak 5. Pristojbe za pisariju, odpravak i papir.

§ 1. Za prepis spisa i priloga u čisto, uključivo p a p i r, s r a v n j i v a n j e, n o š e n j e n a p o š t u, računa se pristojba po broju pisanih strana tako, da za svaku stranu sa najmanje 25 redaka, a u redku pet rieči, ide . . . . . for. —·20
Za stranu samo dielomice napisanu, napis i t. d. ide pristojba ciele strane.

§ 2. Tabelarni prepisi sa brojevi za svaku stranu . . . for. —·30

Članak 6. Poslovi izvanparbeni podpadaju ovomu istomu cieniku, ugovori se odmjeruju po članku 3 § 1.

Digitized by Google

Članak 7. Ovaj cienik valja kao minimalni, zato neizključuje veću pristojbu u poslovih osobito težkih, te za koje se iziskuje osobita vještina i marljivost, ili posebno koje strukovno znanje.

Članak 8. Cienik ovaj valja za odvjetnika, ako sam poduzima uredovanja; u koliko bi to učinili po zamjeniku, koji nije odvjetnik, tad pripada: a) odvjetničkomu koncipientu (vježbeniku) $^2/_3$ od gornje ciene; b) pisaru $^1/_2$ od gornje ciene.

Dodatak.

G. dr. Ljudevit Kraškovi ć, odvjetnik u Vukovaru, predložio je sastanku odvjetnika, koji bje otvoren 10. prosinca 1888 ovaj predlog, a ujedno ga dostavio i uredničtvu ovoga časopisa. Nemogav ga uvrstiti u br. 12, jer je već bio konačno redigiran, a držeć temeljnu misao ovoga predloga veoma važnom, priobćujemo ga na ovom mjestu sada.

G. dr. Lj. Kraškovi ć predlaže:

„Sastanak odvjetnika u obsegu vis. kr. banskoga stola zaključuje:

I. Imade se ustrojiti družtvo odvjetnika za promicanje njihovih materijalnih interesa.

II. Izabire se u tu svrhu odbor od šest lica.

III. Izabrani odbor imade najkašnje za četiri mjeseca podnieti izvješće uz pravila ustrojit se imajućeg družtva odvjetničkim odborom u Zagrebu i Osieku, i to izvješće sa pravili istodobno putem novina obielodaniti.

IV. Odvjetnički odbor u Zagrebu uriče najkašnje mjesec dana iza toga sastanak odvjetnika za raspravu tih pravila.

R a z l o z i: Nuždu za ustrojenje takova družtva držim da je suvišno dokazivati.

Predložio sam osnutak družtva obćenito „za promicanje materijalnih interesa odvjetničtva“, jer nisam se smatrao kompententnim riešiti pitanje, imadu li članovi takova družtva biti: 1. samo odvjetnici ili 2. odvjetnici i kandidati odvjetničtva; 3. imade li se ustrojiti družtvo, koje bi osiguralo samo mirovinu odvjetnikom ili pružalo druge pogodnosti; 4. imadu li žena i djeca članova toga družtva pravo na podporu?

Izabrani odbor imao bi glede ovih točaka točno izpitati pravila zaklade Ertlovice, Zelinkove, družtva za obskrbu juridičkoga doktorskoga kolegija i družtva za mirovinu udovica i sirota juridičkoga doktorskoga kolegija u Beču, kako su ista u Manzovom izdanju odvjetničkoga reda natiskana kao i privita statuta družtva za mirovinu odvjetnika i odvjet. kandidata, jer po mom mnienju nijedno od tih družtva neodgovara odnošajem hrvatskih odvjetnika, te bi se iz pravila svake zaklade i svakoga družtva imalo u pravila našega družtva uzeti ono, što nam prija, a usavršiti ta naša pravila prema našim potrebam.

Mirovina i podpore, što ih većina tih družtva daju, odnosno protučinitbe za iste, valjda bi bile za naše odnošaje i naše odvjetničtvo previsoke.

To je pitanje, koje imade riešiti odbor, a u tu svrhu je nuždno mnienje vještaka i računarskih i bankovnih.

Digitized by Google

Tu valja tim opreznije postupati, jer su pravila družtva za osiguranje mirovine odvjetnika i odvjetničkih kandidata u Beču tek 19. listopada 1888 br. 18.050 odobrena, i jer se i to družtvo tek u osnutku nalazi, kako mi je to velikom pripravnošću slavni odbor odvjetničke komore u Beču svojim dopisom od 19. studenoga 1888 br. 4000 i javiti izvolio, na čem mu ovim najtoplije zahvaljujem.

Izabrani odbor, ako bude potrebno može si u najkraćem roku nabaviti pravila sličnih inozemnih družtva tako, da ćemo moći ustrojiti, samo ako ozbiljno hoćemo, najbolje družtvo te vrsti.

Odbor od šest lica dovoljan je za izradbu štatuta našega družtva uz računarske i bankovne vještake. Glede pristojnih troškova vještaka držim, da je suvišno govoriti, a još manje o našoj dužnosti naknaditi ih.

Rok od četiri mjeseca držim dovoljnim za sastav pravila, jer ako taj rok neće biti dovoljan, to će težko naša generacija to družtvo doživjeti.

Isto tako je opravdan što brži sazov odvjetničkoga sastanka, jer nam mora biti svrha što prije to družtvo ustrojiti.

VIESTNIK.

(Sastanak odvjetnika.) 10. prosinca sakupilo se do preko dvadeset odvjetnika što iz Zagreba što izvan njega da raspravljaju osnovu odvjetničkoga reda, statuta disciplinarnoga i osnovu minimalnoga cienika, koje osnove je izradio poseban odbor, i koje su priobćene i u ovom listu. Sastanak se konstituirao izabrav gg. M. *Daubacha*, predsjednika zagreb. odvjetničkoga odbora, za predsjednika, dra Š. *Mazzuru* za izvjestitelja a M. *Sterna* za perovodju. Rasprave nisu dovršene, jer je izvjestitelj bio obolio, pa će se nastaviti do skora.

(Novi kotarski sud.) Naredbom kr. zem. vlad. odjela za pravosudje od 17. prosinca 1888 br. 14.379 ustrojava se novi kotarski sud u okolišu sudb. stola varaždinskoga sa sjedištem u Novom Marofu za cieli obseg kotar. oblasti u Novom Marofu. Uredovanje započe taj novi sud 1. siečnja t. g.

(Umrli su): Albert pl. *Jakopović*, umirovljeni kot. sudac, član pravničkoga družtva 2. siečnja o. g. u 72 godini života; Marko *Kasumović*, vel. župan županije ličko-krbavske 16. prosinca 1888 u Gospiću u 59 godini života; Antun *Mažuranić*, umirovljeni ravnatelj gimnazijalni, vrlo zaslužni hrvatski književnik, koji je prvi izdao „Vinodolski zakon“, taj važni hrvatski pravni spomenik iz srednjega vieka, preminu 18. prosinca 1888 u Zagrebu u 84 godini života; Kosta *Trumić*, odvjetnik u Mitrovici, 10. prosinca 1888 u 57 godini života.

(G. dr. Antun Kovačić) otvorio je odvjetničku pisarnu u Glini.

(Novi bilježnici.) Imenovani su kr. javnimi bilježnici: dr. Milan *Vardian* za obseg sudb. stola u Ogulinu sa sjedištem u Ogulinu; Broz *Brozović* za obseg sudb. stola u Varaždinu sa sjedištem u Pregradi; dr. Nikola *Šobat* za obseg sudb. stola u Požegi sa sjedištem u Požegi; dr. Mihalj *Posilović* za obseg istoga sudb. stola sa sjedištem u Novoj Gradiški; Pavao *Stefanović* za obseg sudb. stola u Požegi sa sjedištem u Brodu; Mihajlo *Anastasijević* za obseg sudb. stola u Osieku sa sjedištem u Vinkovcih, te dr. Petar *Paulović* za obseg sudb. stola u Mitrovici sa sjedištem u Zemunu.

Književne viesti. *Hrvatski pravnički koledar za godinu 1889.* II. godište. Urednik dr. Hugo Spitzer, odvjetnik u Osieku. U Osieku tiskom i

Digitized by Google

nakladom Julija Pfeiffera. — Ciena ukusno vezanoga eksemplara 1 for. 80 nč., sa poštarinom 1 for 90 novč. — Govoreć u Mjesečniku (br. 11 g. 1887) o prvom godištu ovoga koledara poželismo, da nakladnik i urednik nastave izdavanje. Drago nam je, da im je to bilo moguće. „Hrvatski pravnički koledar" obilna je sadržaja, kao što i lanjski, netreba se ni malo postiditi pred „Frommeovim Juristen-Kalender". Osim običnih stvari bez kojih nemože biti koledara, saobćuje ovaj žrebanja tuzemnih i dozvoljenih inozemnih srećaka, ljestvicu biljegovine, obširan izvadak iz pristojbene tarife, što je veoma koristno, pregled vrednosti inozemna novca, novu mjeru, poštarsku i brzojavnu tarifu, novelu kaz. postup. (zakon od god. 1888); pregled sudbenih, političkih, financijalnih i nastavnih oblasti u Hrvatskoj i Slavoniji; pregled pravosudnih oblasti kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću, zatim Ugarske sa Erdeljem te Bosne i Hercegovine. Napokon dobro uredjenu i obsežnu bilježnicu a uz to uz svaki mjesec dovoljna prostora, gdje se bilježi prihod i razhod. Možemo svakomu pravniku preporučiti ovaj koledar, da si ga nabavi, ta ovaj naš za *nas* je svakako bolji od stranih; a u koliko naši pravnici, imenito odvjetnici i sudovi trebaju znati za sudove cislitavske, ugarske, tu će naći što trebaju. Želimo ipak, da se još više pomnje uloži i u stvari, koje se čine možda manjimi, ali u koledaru pravničkom imale bi biti točno pobilježene, n. p. na Rieci neživi nikakov dr. Bakotić (štampano je: Bakotik), ovaj se već *davno* preselio u Spljet; izpušteni su medju riečkimi odvjetnici: dr Bakarčić i dr. A. Vio. Bilo bi nadalje nuždno, da je šematizam bosanskih sudbenih oblasti potanji, da su uz sudbene i političke oblasti navedene. A napokon opetujemo, što smo i prošle godine iztaknuli, da u *hrvatskom* pravničkom koledaru upravo vredja čitaoca, kad se čita: Cherso, Arbe, Lussin, Pinguente, Parenzo, Staguo, Risano, Curzola, Almissa, Lissa, Trau itd. Ta već su nas u školi učili, da imamo otoke: Cres, Rab, Korčulu, Vis, Lošinj; da je Trau = Trogir, Almissa = Omiš, Parenzo = Poreč itd. Tako isto trebalo bi, da se u Kranjskoj, Štajerskoj i Koruškoj, zatim u Českoj, Moravskoj i Slezkoj mjesta pišu onako kako ih narod slovjenski u svom jeziku zove, zato n. p. Jungbunzlau, Saaz, Lomnitz, Laun itd. trebalo bi da dodju pod zaporku, a na prvo mjesto česka imena. Bilo bi dobro, da se ovo uvaži.

— Unger, Walther, Pfaff: *Sammlung der Civilrechtlichen Entscheidungen* des k. k. obersten Gerichtshofes. Svezak 23. Ovaj svezak obuhvaća rješitbe iz g. 1885 (br. 10.364—10.844), zatim 34. iz g. 1879—1884 (br. 10.845—10.878), u svem dakle 515 rješitba. Dodano je i sistematično kazalo, sastavljeno po prof. barunu Scheye-u. Beč 1888. Str. 748. Ciena 6 for.

— *Das Strafgesetz* über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen, von 27. Mai 1852 (R. G. B. Nr. 117) und des Pressgesetz vom 17. December 1862 itd. Manzovo izdanje zakona. Ciena 2 for. 30 nč.

— *Der Ur-Entwurf und die Berathungs-Protokolle* des österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches. Herausgegeben von Dr. Julius Ofner. Knjižara Alfreda Hölderа poče g. 1887 izdavati u svežćićih gradivo ovo, vele znamenito za interpretaciju obć. gr. zak. Ovo velikim trudom i vještinom uredjeno izdavanje dosta dobro napreduje te je već prekoračilo sedmi svežćić. U prvom i drugom svežćiću priobćena je ciela prvobitna osnova od god. 1797 (Ur-Entwurf) i počela publikacija raspravnih zapisnika, koja se u sliedećih nastavlja. Protokoli štampani su podpuno, a izpuštene čisto formalne uvodne i zaključne rieči. Ciela publikacija imat će dva svezka; pojedini svežćić stoji 2 for.; pravnikom jedva ju treba preporučivati napose. —*ć.*

Digitized by Google

✝

Priestolonasljednik Rudolf.

Kad prispiju ovi redci u ruke čitatelja, bit će nestalo žalobnih znakova, crnih okvira u novinah, tužnih nekrologa; ali će se još dugo i dugo spominjati tragična smrt mladoga carevića i kraljevića Rudolfa, koji preminu 30. siečnja o. g. u Mayerlingu kraj Badena, navršiv tek 30 godinu života.

Priestolonasljednik Rudolf mogao se podičiti velikom te iskrenom ljubavlju svih naroda prostranoga carstva, poštovanjem odličnih umnika u znanosti i umjetnosti. Oni se nadali od Bogom obdarena, vjerom i istinom proniknuta carevoga sina, da će biti, kad ga providnost pozove da zasjedne priestol svoga uzvišenoga otca, moćni zaštitnik prava i pravde, promicatelj svih opravdanih interesa; a ovi, da će znanosti i umjetnosti imati u njem neumornoga zaštitnika, neutrudivoga njegovatelja, kao što ga imadu i u carskoga otca njegovoga.

Prejasni pokojnik osobitom je ljubavlju njegovao prirodoslovne nauke; ovo, pa temeljita njegova obrazovanost historička vrlo mu olakotiše i omilišo studij pravo- i državoslovnih nauka. Jedna od najmilijih idea njegovih bijaše, da filosofični i historički pronikne u pravu narav države, da prouči široko područje pozitivnih pravo- i državoslovnih disciplina. A napose rado se zadubljivaše njegov bistri i prosvjetljeni um u državno-filosofička i narodnogospodarska djela, da crpi odatlje stalno uvjerenje, kako

Digitized by Google

bi se trajno utvrdila dobrobit državljana i njihovo gospodarsko stanje poboljšalo. Kao osobiti ljubitelj naravoslovnih nauka blagopokojni carević i kraljević uljevao je svim narodom preliepih nada, da će kao što u divnoj prirodi obstoje i razvijaju se vrsti, tako i svaka individualnost narodna imati široka prostora za njegovanje svoje osebnosti, svoga narodnoga života.

Napose nikada nećemo zaboraviti mi Hrvati, kolikim je oduševljenjem pokojni priestolonasljednik 10. lipnja 1888 u Zagrebu hvalio junačke krieposti hrvatskoga naroda; kolikom pohvalom obsipao naš starodavni kulturni jezik i bogatu našu književnost; kako je mladež našega sveučilišta bodrio da goji i dalje usavršuje taj jezik i književnost.

Ovaka riedka svojstva kadra su najtjesnije spojiti dinastiju sa narodi. Potekav iz oduševljenja za sve što je pravedno, istinito i koristno u državi i u družtvu, zapaljuju srdca naroda te radjaju neuzkolebivom odanosti ovih prama dinastiji, kakovoj bijasmo svjedoci baš ovih tužnih dana.

I hrvatski pravnici duboko osjećaju veliki gubitak, koji oplakuju carski roditelji, dinastija, narodi i znanost.

Najplemenitije dobro svakoga naroda jest znanje; država se oplemenjuje i uzveličava, ako ovo uvjerenje pronikne sve dielove njezine. Ovo riečju i djelom toli često potvrdjeno osvjedočenje plemenitoga, u najljepšoj dobi preminuloga, darovi uma i srdca prebogato obdarenoga priestolonasljednika Rudolfa neka ostane dragocjenim zapisom, da kriepi i tješi sadanju i buduće generacije.

Digitized by Google

O razvrgnuću zajednice.

Plemićke zadruge do sada nisu spadale pod zadružni zakon, te je s toga dielenje ovih zadruga obavljao sud, ravnajući se pri tom po propisih o. g. z. Novi zakon o zadrugah odlučuje drugačije; kad stupi u kriepost, valjati će i za plemićke zadruge.

Nu sudovi će ipak i u buduće imat posla sa dielenjem drugih zajednica, kao što su imali i do sada, ako i ne toliko; pa s toga neće ova raspravica promašiti svrhe, ako se nešto reče u obće o postupku kod razvrgnuća zajednica; jer pravac, kojim je taj postupak osobito u najnovije doba kod sudova pošao, prava je nevolja ne samo za dieleće se zajedničare, nego i za niže sudove. Tu bo neima nikakvih stalnih pravila, po kojih bi se sudovi mogli ravnati, te se s toga nezna, ako se hoće izhoditi dioba, mora li stranka podignuti jednu, dvie ili ćak tri tužbe? Jednom bi najme tužbom imala izposlovati stranka priznanje prava vlastnosti uz oznaku diela, koji joj od nekretnina pripada; drugom dozvolu, da se zajednica dokinutom smatrati ima; a trećom tek tražiti, da joj se dosudi i preda pripadajući dio. Kako se dakle vidi, za postignuti jedan cilj, trostruki posao i trostruki trošak, a dalo bi se to jednom tužbom sve obaviti, kako se i do sada prakticiralo. Tu pako praksu promjeniše u najnovijoj dobi viši sudovi, čim se otegoćuje nižim sudovom uredovanje. Viši najme sudovi zahtievaju, da stranka odmah sa tužbom donese nacrt o načinu, kako se imaju pojedine parcele dieliti, i da u petitu točno označi one dielove, koji će koga dielbenika zapasti; jer inače, ako se osudom to neizreče, da je osuda neovršiva. Tako pako instruirati tužbu je jako težko, pače usudio bih se reći, gotovo nemoguće, jer ima parcela malenih, ili pak takovih, koje

Digitized by Google

se sa gospodarstvo-redarstvenih razloga dieliti nesmiju itd.; a i težko je tužitelju odmah, bez saslušanja i privolje ostalih dielbenika, izabrati si dio nekretnina, pa ako to i učini, izabrati će si svakako bolje dielove. Naravna je stvar, da će se kod raspravljanja ovako sastavljene tužbe ostali suvlastnici tomu protiviti, svaki će za sebe tražiti bolji dio, pa će tako nastati prepirke, koje će se vući na dugo i daleko te otegotiti riešenje parnice.

S toga bi bilo najbolje, da se dosadanja praksa i nadalje pridrži i sama dioba ovrhi prepusti, kako je to i g. dr. *Posilović* u Mjesečniku g. 1885 br. 3, 5 i 7 posve pravilno razložio. To se pako postizava jednom tužbom, jer ja nedržim, da bi se u tužbi, u kojoj se zahtieva priznanje prava vlastnosti, ukinuće zajednice i predaja pripadajućeg diela u posjed, kumulirali zahtjevi, čemu bi se § 11 g. p. p. protivio. I kod raspravljanja ovakove tužbe može doći medju suvlastnici do priepora, da li i koliki dio zajedničkih nekretnina pripada pojedinomu suvlastniku; ali se to može sasma dobro raspraviti i osudom priepor riešiti prema uspjehu same parnice. Bude li stranka dokazala, da ju ide zahtievani dio, suditi će se po zahtjevu tužbe, inače dosuditi će joj se onaj dio, koji joj pripadne usljed raspravnog dokaza, a ujedno će se izreći, da se glede toga diela zajednica ukida.

U ovom posljednjem slučaju mislim da bi bilo suvišno prinieti nacrt, jer niti bi on mogao biti podlogom raspravi, niti bi se po njem mogla ovrha izvesti. Ja sam imao u vlastitoj praksi slučaj, koji najbolje dokazuje neshodnost doprinašanja nacrta. Dva se brata radi triuh parcela pravdaju, te je jedan podnio tužbu (prvobitno bez nacrta), u kojoj traži polovicu nekretnina. Oba su uknjižena u gruntovnici, ali dielovi njihovi nisu označeni; usljed česa tuženik, da stvar zamrsi i zategne, poreče, da tužitelju pripada polovica, nego mu priznaje suvlastnost samo u jednoj šestini.

Nakon rasprave izrečena je osuda za tužitelja povoljna; ali usljed priziva kr. banski stol ukine onu osudu te naredi, da tužitelj ima donieti nacrt a tuženi protunacrt.

Dok je tomu zadovoljeno bilo, proteče mnogo vremena, pa kad su stranke i to učinile, ostade sud nemoćan, jer niti je

Digitized by Google

mogao uvažiti nacrt niti protunacrt (Zašto ne? Ured.), te je bez obzira na ove izrekao novu osudu. Nu tu opet ukine kr. banski stol i odredi, da imadu vještaci prosuditi jedan i drugi nacrt. Kako sam gore spomenuo, radi se ovdje o trima parcelama, od kojih se, kako svjedoči obć. poglavarstvo, plaća zemljarine 37 nč., koje prema tomu vrede 37 for. Odavlje se vidi, da za nekretnine ovako malene vrednosti treba već tekom parnice nositi trošak, koji njihovu vrednost daleko nadmašuje. Ako pako stranka i nakon pravomoćnosti osude neće da se ovoj pokori, tada i opet nastaje, ili bolje rekuć, opetuje se trošak već učinjeni, jer i kod ovrhe treba vještaka, koji sudb. izaslaniku pokazuje dielove i ustanovljuje medje.

Evo primjera, kako i posve jednostavna stvar može postati zamršenom po ovom načinu postupanja; ako se pako dioba prepusti ovrhi, postaje postupak jednostavniji, brži i jeftiniji.

Ja držim, da se ako ne sasma jasno, a ono bar približno iz § 841 o. g. z. vidi, da se sama dioba zajedničke stvari ima izvesti odlukom a ne osudom. U podkrepu toga priobćujem ovdje razloge jedne osude, koju je kr. kot. sud u Križevcih izrekao 4. veljače 1888 br. 818 u parnici na razvrgnuće zajednice, u kojoj je tužitelj tražio, da se zajednica ukine te njemu polovica nekretnina odciepi i u posjed preda; ali niti je označio, koji dio pojedinih parcela traži, niti je doprineo nacrt, već je samo općenito zahtievao polovicu. Ob ovom zahtjevu vele razlozi:

„Nastaje pitanje, da li je taj zahtjev tužbe umjestan i prikladan, da se osudom realizira. O tom doduše neima u zakonu točne ustanove, ali dugotrajnom praksom razvio se običaj te se prema tomu mora uzeti ako i ne „inveterata consuetudo pro lege habetur", a ono barem načelo: „optima enim est legum interpres consuetudo".

U § 841 o. g. z. veli se najme, da se ima dioba preduzeti tako, da svaki dionik bude zadovoljan. Ako se dionici neslože, odlučuje žrieb ili odabranik; ili ako svi jednoglasno nepristaju na koj god od ta dva načina odluke, presudjuje sudac. Ova zadnja doduše stavka u hrvatskom tekstu obć. gr. z. mogla bi koga zavesti, kao da sudac mora presudom (osudom) to učiniti; ali kad se pročita njemački tekst, koji je u tom mjerodavan, izčezava svaka dvojba, jer se tu veli: „Können sie nicht einig werden, so entscheidet das Loos oder ein Schiedsmann, oder wenn

Digitized by Google

sie sich über die Bestimmung der einen oder anderen dieser Entscheidungsarten nicht einhellig vereinigen, der Richter".

Praksa je pako od vajkada usvojila način, kako je u zahtjevu tužbe stavljen; jer kada se zna, kolik dio pripada jednoj ili drugoj stranki, mogu se stranke lahko složiti kako će diobu izvesti; a ako se neslože, mogu tražiti odluku suda. Ovaj je način i mnogo jednostavniji i mnogo jeftiniji za sve stranke, jer se to može obaviti na jednom ročištu, a nezadovoljnoj stranci pristoji pravo utoka proti odluci suda; a i taj pravni liek je mnogo jeftiniji, nego li je priziv proti osudi. Usvoji li se načelo protivno onomu u ovoj tužbi označenomu, t. j. da se mora odmah kod tužbe naznačiti, koji dio pojedinih parcela traži jedna ili druga stranka i da se to mora osudom izreći, toliko će se nagomilati troška, da će stranke, kad se dioba povede, ostati bez nekretnina i pokretnina, jer će tu trebat sijaset očevida, a svrha neće se postići ništa bolje, nego gore opisanim praktičnim načinom, dapače dogodit će se protivno, da će najme jedan suvlastnik moći osujetiti svako podignuće tužbe o razvrgnuću zajednice, tim da zaprieči mjerenje potrebno za sastav nacrta, jer tada tužitelj neće moći doći do nacrta, to neće moći niti podignuti tužbu."

Ova je osuda doduše postala pravomoćnom, jer nisu stranke proti njoj prizvale; ali je ta pravomoćnost prekarna, jer ju može viši sud u svako doba izvan krieposti staviti t. j ako stranka jedna ili druga dade tomu povoda i sgode.

Ja sam u dosadanjoj praksi izkusio, da se obično dionici nagode, kada se radi ovrhe osude dodje na lice mjesta i ondje pomoćju mjernika ustanovi način dielenja. Dogadja se više puta, da s jednom ili drugom parcelom nije koja stranka zadovoljna (osobito nastaje prepora glede gruntišta), ali kad se kašnje izrekne odluka, prosto joj stoji proti tomu uložiti pravni liek. To se je više puta i dogodilo; ali viši sudovi, kada su im na takav način došli spisi do ruku, ukinuli bi cieli postupak do uključivo odluke na tužbu odrediv, da treba tužitelja pozvati, da ispravi tužbu doprinešenjem nacrta. U ovakvih slučajevih nije obično niti došlo do konačnog riešenja parnice, jer bi stranke same odustale od tužbe, pošto im je uzmanjkalo sredstva da se dalje pravdaju; jesu li pako u parbi uztrajale, parnica je tekla svojih 6 do 8 godina i više.

Napokon moram spomenuti, da mi se nečini ispravnom tvrdnja, da je osuda neovršiva, ako nisu točno navedeni dielovi, što

Digitized by Google

će svaki dielbenik dobiti, pa da s toga sudac nije vlastan tek kod ovrhe izreći, koji dio će koju stranku zapasti. Kada bi tako bilo, tad nebi postojali §§ 455 i 456 g. p. p., u kojih se takodjer dozvoljuje sudcu, da prigodom ovrhe može odustati od načina osudom propisanog, te izabrati drugi način, kako da se osuda realizira. Nije bo osuda uvjek tako izrečena, da bi se doslovce provesti mogla, te je s toga i predvidjeno u zakonu, da mogu i tekom ovrhe nastati medjuupadna ili uzgredna pitanja, o kojih valja tek kašnje posebno odlučiti (§ 7 sl. c) gpp.), dakle je po tom moguće, da se i nakon izrečene osude mogu stranke o pojedinom predmetu, koji je u osudi obćenito spomenut, posebno nagoditi ili pak tražiti odluku suda.

Ja dakle na temelju do sada rečenoga mislim, da je svakako svrsi shodnije, da se dioba zajednice prepusti ovrhi, te dozvoli, da praksa i nadalje tako postupa, dok nebude izrikom drugčije ustanovljeno. *R.*

Kako se uračunava doživotno uživanje preživjeloga supruga, kada konkurira troje ili više djece?*

Nije tomu baš davno, što se je medju pravnici pojavilo mnenje, *da se preživjeli suprug, kad se dieli ostavina preminuloga mu druga, neima brojiti,* nego da treba svakomu djetetu pripadajući nasljedni dio opredieliti tako, kao da preživjeloga supruga neima, a tada da se ovomu s djecom jednaki dio uživanja opredieli.[1] Prema tomu bi preživjelomu suprugu pripalo: uz jedno ili dvoje djece četvrtina, uz troje trećina, uz četvero četvrtina uživanja ostavine (§ 757 ogz.) itd.

To se mnenje podkriepljuje sliedećimi razlozi:

1. Djeci pokojnikovoj pripada po § 732 ogz. ciela ostavina, a više djece dieli tu imovinu medju se na jednake dielove. Po tom ima se ova dioba obaviti prije nego će se preživjelomu

* Ovo se pitanje smatra doduše kao riešenim; mislimo ipak, da se može čuti i ovo mnenje. — Ured.

[1] Vidi: „Allg. österr. Ger.-Ztg." 1854 br. 99 i 100; Reisky: „Die Grösse des gesetzlichen Erbtheiles des mit Kindern zur Verlassenschaft concurrirenden Ehegatten".

Digitized by Google

suprugu pripadajući dio uživanja odmjeriti; inače nebi se mogao opredieliti ovomu jednaki dio s onim djece. N. p. kod ostavine od 12.000 fr. i kraj troje djece dolazi na svako diete 4000 fr., a isto toliko (ne 3000 for.) dopada preživjelomu suprugu na doživotno uživanje.

2. Zakon točno razlikuje, kad je preostalo *troje ili više djece,* a kada *manje od troje djece.* Po mnenju, što ga zastupaju protivnici gore iztaknutoga, dobio bi preživjeli suprug kraj troje djece upravo toliko (jednu četvrtinu), kao kad bi konkuriralo dvoje ili baš i jedno diete; dakle nebi bilo nikakve razlike, premda ju zakon izrično ističe (§ 757 ogz.), i koja prema gore spomenutom mnenju (gdje preživjeli suprug kraj troje djece dobiva trećinu uživanja ostavine) u istinu postoji.

3. Napokon i sâm zakon štiti interese preživjeloga supruga te nedozvoljuje, da mu se i onako kvalitativno ograničeni dio i *kvantitativno* okrnji; jer, ako dobiva samo uživanje, nek mu se dade bar sve, što mu zakon dopituje, dakle kraj troje djece jednaki dio, jednu trećinu.

Proti ovomu mnenju ustadoše *Unger, Winiwarter, Stubenrauch, Kirchstetter* i dr., te suglasno nastoje oboriti iztaknute razloge, na koje se ono (mnenje) upire. Oni tvrde:

Ad 1. Zakon (§ 732 ogz.) dopituje zakonitoj djeci prvoga koljena svakako cielu ostavinu; nu to pravilo ima vrediti samo u toliko u koliko nije jošte komu kakav dio reserviran.

Kad se ostavina dieli medju ovom te medju pozakonjenom, adoptiranom i — ako se radi ob ostavini matere — medju nezakonitom djecom, zašto da se kod te diobe neobazre i na preživjeloga supruga? Rieči „jednaki dio kao svakomu djetetu“ kažu jasno, da se preživjeli suprug kod odmjerivanja njegova diela *ima brojiti zajedno sa djecom.*

Ad 2. Neda se tajiti, da je zakon kod oba u § 757 ogz. normirana slučaja (kao u nov. 117 cap. 5) imao ustanoviti jasniju razliku kod nasljedstva kraj četvero djece od onoga kraj troje; nu to se je valjda uvuklo iz patenta od 11. svibnja 1786; a danas postoji razlika u tom, što preživjeli suprug dobiva u prvom slučaju (t. j. kraj manje od troje djece) $^1/_4$ ostavine na

Digitized by Google

uživanje kao fiksni (neprekoračivi) kvantum, dočim u potonjem (t. j. kraj troje ili više djece) dobiva *portionem virilem*. Bilo bi nepravedno, da zakon dopita suprugu kraj 1 ili 2 djece $^1/_4$, kraj 3 djece $^1/_3$ a kraj 4 djece opet $^1/_4$ ostavine na uživanje i t. d. Koji razlog bi mogao zakonodavca privoliti, da ruši naravni red i kraj troje djece da dade preživjelomu suprugu najveći dio ($^1/_3$) kao usufructus?

Ad 3. Što se napokon tiče po *Reisky-u* iztaknute pogodnosti preživjeloga supruga, to je pogodnost djece daleko veća, pa u istinu nebi bilo prema duhu zakona, da preživjeli suprug dobije *veći* dio na uživanje, nego što dobiva svako pojedino diete. Ovo bi se dogodilo, da se onako računa kao što računaju protivnici, jer bi suprug po onom računu dobio kod ostavine od 12.000 fr. na uživanje 4000 for. ($^1/_3$), dočim bi svakomu od troje djece samo 3000 fr. na uživanje preostalo, pošto ona od suprugovih 4000 fr. nebi mogla ništa uživati. — Takova dioba nebi suglasila sa slovom i duhom zakona, te bi se protivila historičkom razvitku nasljednoga prava supruga.

Qva dva protuslovna mnenja potakoše me da razmotrim potanje nasljedno pravo preživjeloga supruga, pa moram očitovati, da pristajem uz ono prvo na čelu ove rasprave iztaknuto mnenje, te ću svoje razloge za to ovdje u kratko izložiti.

Načelo zakonskog nasljedstva podkriepljeno je ne samo naravskimi posljedci, već i izvorom, iz koga obično imovina potiče te sačinjava predmet nasljedstva.[2]

U gospodarstvu oba ženitbena druga svojim zajedničkim imetkom i svojimi silami rade i nastoje da što privrede, a ta privreda postaje, kad jedan umre, predmetom nasljedstva za preživjeloga supruga.

Ovo nasljedstvo ograničeno je kvalitativno i kvantitativno uz preostalu djecu više, nego kraj drugih srodnika.

Po § 757 ogz. pripada preživjelomu suprugu pokojnika, *dok živi*, ako je troje ili više djece, uživanje jednakoga diela ostavine kao svakomu djetetu; a uživanje četvrtog diela ostavine, ako je manje od troje djece; vlastnost ostaje uvjek djeci.

[2] Vidi: Zeiller, com. str. 755.

Digitized by Google

Neprieporna je ustanova, da preživjeli suprug kraj jednog ili dvoje djece dobiva $^1/_4$ ostavine na uživanje, dočim se, kako je gore rečeno, kraj troje ili više djece, tumačitelji zakona razdvojiše: jedni hoće, da se preživjeli suprug broji, a drugi da se nebroji kod uračunavanja njegova diela uživanja.

Da ovo potonje mnenje, komu se pridružih, donjekle opravdam, valja naročito riešiti pitanje: da li je taj suprugov dio uživanja u pravom smislu nasljedstvo, ili je zapis, t. j. nešto bar slična zapisu?

Pravo nasljedstva jest izključivo pravo, svukoliku ostavinu, ili obzirom na cielost stanoviti koji dio iste u posjed uzeti (§ 532 ogz.); dočim se zapisom nekomu namienjuje pojedina stvar, kakova svota ili pravo; dosljedno i pravo plodouživanja bilo koje stanovite stvari, bilo kakva diela ostavine. Pravo nasljedstva dakle, jer se ovo uzima u posjed po ustanovah poglavlja XV. o. g. z., jest pravo, koje sadržaje u sebi titulum et modum acquirendi za pravo vlastnosti. Svako drugo pravo na ostavinu nemože se subsumirati pod § 532 ogz., nego samo pod ustanove § 535 ogz., jer § 757 ogz. izrikom uzkraćuje preživjelomu suprugu vlastnost njegova diela, zato taj dio nemože biti ni dio nasljedni, već se ima smatrati zapisom ili bar nešto slična zapisu.[3]

Istoga je mnenja i *Unger,* koji (Erbrecht str. 144 op. 11) doslovce veli: „Die Annahme einer Singularsuccession in diesem Fall rechtfertigt sich durch die Erwägung, dass in der gesetzlichen oder letztwilligen Zuwendung eines Niessbrauchs an der ganzen Erbschaft oder einem aliquoten Theil derselben doch immer nur die Berufung zur Nachfolge in ein einzelnes Recht (§ 535), nicht in das gesammte Erbvermögen (in universum jus) liegt . . .

---

[3] Vidi: Stubenrauch, Komentar II. str. 19; Dr. Heyssler, Jurist, svez. 2 str. 77: „Gebührt dem überlebenden Ehegatten, wenn zugleich Kinder vorhanden sind, ein gesetzliches Erbrecht, oder bloss ein Legat des Fruchtgenusses?“; Dr. S. Swoboda (Haimerl's Vierteljahrsschrift, svez. 8. str. 127): „Ist der Fruchtgenuss des ganzen oder eines aliquoten Theiles der Verlassenschaft eine Erbschaft oder ein Vermächtniss?“; Larcher (Ger.-Halle, br. 39—43 ex 1883): „Gesetzliche Erbfolge der Ehegatten“. — Vidi rješitbe bečkoga vrhovnoga suda od 10. travnja 1866, 18. studenoga 1869, 29. travnja 1875 i 26. ožujka 1879, Glaser-Unger br. 2445, 3575, 5704 i 7388.

Digitized by Google

Als Vermächtniss ist daher nicht bloss die letztwillige Zuwendung einzelner Sachen oder Rechte, oder mehrerer Sachen einer bestimmten Gattung oder einer Summe, sondern auch die Zuwendung aller beweglichen oder aller unbeweglichen Sachen des Erblassers, sowie des Niessbrauchs am ganzen Nachlass oder einem Bruchtheil desselben, ja unter Umständen selbst die Zuwendung eines aliquoten Theiles der Erbschaft anzusehen". „Und kann man denn von dem Gatten, der nur den Niessbrauch an einem Theil des Erbvermögens erhält, irgendwie sagen, dass er den Erblasser repräsentire (§ 547)?"

Istina, zapis predpostavlja oporučitelja, dočim suprugu pripada njegov dio uživanja po *zakonu* i osim volje pokojnikove; ali zato netvrdim odrješito, da je taj dio uživanja zapis, a preživjeli suprug da je zapisovnik, već je taj dio takovo pravo uživanja, koje bi mogli nazvati nekim zakonskim legatom, zakonitim dielom preživjeloga supruga.*

Ako dakle taj dio uživanja preživjeloga supruga nije dio nasljedstva, nego pravo doživotnoga uživanja, koje se neodnosi na svukoliku ostavinu, već ga je zakon temeljem povjestnog razvoja prava supruga na ostavinu preminuloga supruga ovomu ostavio: to se taj dio nemože istomu uručiti kao nasljedstvo djeci, kojoj zakon prepušta vlastnost svekolike ostavinė; a kada se to nemože, tada se preživjeli suprug nesmije niti brojiti s djecom kod dielenja ostavine; dakle će se ostavina podieliti na toliko dielova, koliko imade djece, a suprugov dio uživanja odmjerit će se iz ukupne ostavine, koji će biti jednak pojedinom dielu svakoga djeteta; a taj dio uživanja postojat će od tada kao teret na imovini po djeci nasliedjenoj.

Prema tomu može uručbenica glasiti ovako: „Kr. kot. sud u B. uručuje ovim ostavinu iza dne . . . u B. preminuloga Pavla B-a, sastojeću od . . . . . njegovoj na temelju zakona očitovaloj se djeci mlt. Ivanu, Petru i Josipu na jednake dielove tim, da one nekretnine, kad se izkažu, da su nasljednu pristojbu platili, mogu na svoje ime uknjižiti, nu sa teretom doživotnog uživanja

* Ima još i treće mnenje. Vidi: Pfaff u Hofmann Com. II. str. 742 i sl. Ured.

Digitized by Google

jedne trećine u korist preživjeloga bračnoga druga Marije udove B. i t. d.“

Ovakovom uručbenicom ukazuje se vrlo jasnom opreka izmedju oba gore spomenuta mnenja. Iz nje se vidi, tko je pravim i izključivim vlastnikom ostavine, tko je dakle nasljednikom pokojnika, a tko opet nekim zakonitim legatarom, kojega pravo doživotnoga uživanja postoji kao *teret* na ostavini.

Ovo pravo preživjeloga supruga neima mu se uručivati, ono već samo po odredbi zakona obterećuje uručenu ostavinu.

Protivnici ovoga mnenja upiru se na marginalne napise u gradj. zakoniku, pa izvadjaju, da je preživjeli drug zakoniti nasljednik pokojnoga druga, jer i sâm gradj. zakonik veli: „Zakonito pravo nasljedovanja muža i žene“. Nu svatko će uviditi, da ovakove formalnosti nemogu odlučivati o bitnosti stvari. Pa kao što taj razlog neposťoji, tako nemože postojati niti tvrdnja, da je preživjeli suprug zakonit nasljednik po § 532 ogz. i radi toga, što se: a) ima kao nasljednik očitovati na nasljedstvo; b) što mu je zajednički s djecom prepuštena uprava i poraba ostavine; c) što mu se ima na nj odpadajući dio nasljedstva sa ograničenjem doživotnog uživanja uručiti; i napokon d) što po tom ima pravo proti svojim sunasljednikom tražiti, da se ostavina podieli i tako da mu se njegov dio dopita.

Da vidimo:

Ad a) Ustanova § 799 ogz. doduše veli: „tko nasljedstvo hoće da uzme u posjed . . . mora izrikom očitovati, da prihvaća nasljedstvo“. Ako se preživjeli suprug ima očitovati radi prihvata svoga diela uživanja, odatle nesliedi, da je on nasljednik u pravnom smislu, jer glede nasljednog očitovanja zakon nigdje nepravi razlike medju nasljednikom i zapisovnikom: oba imadu očitovati, da li prihvaćaju ili odklanjaju što im je namienjeno iz ostavine.

Ako se promotri, kako se dio uživanja preživjelomu suprugu uručuje, pa i to, da taj dio nije vlastnost, koja preživjelomu suprugu ima pripasti: tad je jasno, da to očitovanje preživjeloga supruga nije baš posve nuždno, kao što nije nuždno niti očitovanje zapisovnika, jer je jednomu i drugomu, ovomu oporukom,

Digitized by Google

onomu zakonom njihovo pravo, izviruće iz ostavine zajamčeno i opredieljeno.[4]

Ad b) Razumie se, da preživjeli suprug, dok su djeca malodobna, kao zastupnik njihov upravlja imovinom njihovom (§ 149 i 150 ogz.) naravno i onom imovinom, koja joj je pripala iza pokojnog roditelja. Uz porabu ili uživanje te imovine od strane djece kao nasljedniká pripada uživanje iste i preživjelomu suprugu, nu dakako u dielu, koliki zakon odredjuje.

Zato vrhovnimi rješitbami od 10. studenoga 1857 br. 11.543 (br. 25 „Allg. Gerichts-Ztng." god. 1858 i u Glaser-Ungerovoj sbirci br. 464), i od 23. listopada 1860 (Glaser-Ung. br. 1211) izraženo načelo, ako je jednoj od nasljednika različitoj osobi plodoužitak nasljedstva namienjen, da uprava istoga nemože nasljedniku povjerena biti, nemože u ovakovom slučaju pravno postojati. Istina, po § 509 ogz. ima uživalac pravo, stvar bez svakog ograničenja, nu čuvajuć sućanstvo njezino, uživati, a § 513 ogz. obvezuje ga pače, da tu stvar u dobru stanju kao dobar domaćin uzdržava, pa da bi se timi zakonskimi ustanovami moglo doći do kriva zaključka,[5] da nasljednik nebi mogao doći niti do uprave a niti do uživanja pripaloga mu nasljedstva. To bi se moglo dogoditi samo onda, ako bi oporučitelj nekoga postavio universalnim svojim nasljednikom s dodatkom, da neki treći ima na isto nasljedstvo pravo doživotnoga uživanja.[6]

---

[4] U § 817 ogz. spominje se samo, „da će izvršilac oporuke — dotično nasljednik — imati dokazati, da je zapisovnike obznanio o zapisih njima ostavljenih". Dakle će biti dovoljno — kako to i § 161 ipp. propisuje — da se zapisovnici o pripalih im zapisih samo ubavjeste; očitovanja njihova tu netreba.

Što se tiče preživjelih supruga, to i Schuster u svom komentaru izvanparb. post. str. 151 misli doduše, da i preživjeli suprug radi svoga prava uživanja mora dati svoje nasljedno očitovanje, „kao da bi imao steći vlastničtvo kojeg diela nasljedstva". „Propusti li dati svoje očitovanje, tada pripada njegovo pravo uživanja poznatim nasljednikom, kojim se nasljedstvo kao slobodno vlastničtvo uručuje". — Odavle (? Ured.) možemo razabrati, da je pravo preživjelih supruga ono isto, što i zapis; pa da zato niti očitovanja netreba.

[5] Vidi: Stubenrauch Kom. str. 121 toč. 6.

[6] Sravni M. Hawelka, Ger.-Ztg. 1854 br. 113, 114. — Ako oporučitelj odredi: B. ima biti mojim nasljednikom, C. ima dobiti sa B. jednaki dio nasljedstva na doživotno uživanje, dočim vlastnost istoga pripada B-u, to mislim, da C. tim dobiva pravo uživanja na cielo nasljedstvo, a tim bi B. bio izključen ne samo od uživanja, već i od uprave pripalog mu nasljedstva.

Digitized by Google

Nu ovdje se radi samo o jednom dielu uživanja, jednakom dielu vlastničtva jednoga od n. p. troje djece, te je isto ograničeno koli u upravi toli i u uporabi na taj stanoviti dio.

Zar da punoljetna djeca neimaju vlasti razpolagati slobodno sa svojim nasljedstvom kao vlastnošću, zar da ona budu pod skrbstvom preživjeloga supruga do njegove smrti?

Ad c) Doživotno uživanje preživjeloga supruga nemože se ovomu uručbenicom uručivati kao nasljedstvo nasljednikom, jer ako se nasljedstvo kao vlastničtvo uruči jednoj osobi (§ 819 ogz.), nemože se isto nasljedstvo ili bar dio njegov kao vlastničtvo istom uručbenicom uručivati drugoj osobi, kojoj zakon opredieljuje samo uživanje nasljedstva ili stanovitoga diela ovoga.

Sâm § 174 patenta od 9. kolovoza 1854 u toč. 3 propisuje, da se u uručbenici mora navesti, da li nasljednik stiče slobodno vlastničtvo, ili mu je ovo *kakovim uživanjem* treće osobe ograničeno. Neima dvojbe, da se uručbenicom stiče vlastnost, kakovu § 354 ogz. tumači; nu ta vlastnost može se kadkada okrnjiti tim, što se nekoj drugoj osobi priznaje pravo na koristi iste vlastnosti (§ 357 ogz.).

Ovo ograničenje vlastnosti doživotnim uživanjem može se u korist preživjelih supruga u uručbenici spomenuti samo tako, da se nametne nasljedstvu kao *teret*,[7] koji će se kod nasljedstva nekretnina kao takov u „teretovnici“ i uknjižiti.

Dakle nemože se govoriti o posebnom uručivanju prava uživanja preživjelomu suprugu.

Ad d) Pravo uživanja preživjeloga supruga jest takovo, po kom ovaj može u svako doba zahtievati, da mu se njegov dio iz ostavine dade t. j. može tražiti koli procjenu toli i prodaju ciele ostavine u svrhu, da mu se njegov dio i u gotovu novcu izluči[8];

[7] Vidi: Primjer uručbenice, gore navedeni.

[8] Winiwarter, Gradj. pravo, svez. 3 str. 314 tvrdi: Preživjeli suprug morao bi se u pravilu zadovoljiti tim, da mu se njegov dio polag vriednosti ostavine u stanovitom iznosu odmjeri; pa se u tom pogledu pozivlje na § 784 ogz. — Nippel, Erläut. sv. 5. str. 37 uči takodjer, da suprug nemože nikakve stanovite stvari za uživanje tražiti, već se mora zadovoljiti kamatami osigurane glavnice, koje odgovaraju njegovomu dielu uživanja; pa dodaje, da je vlastan iskati, da se sva ostavina javno proda u svrhu odredjenja pripadajućega mu diela.

Digitized by Google

nu odavlje opet nesliedi, da se preživjeli suprug ima smatrati *nasljednikom,* i da to pravo pripada samo nasljedniku; tim pravom vlastan je poslužiti se i „zakoniti legatar" (preživjeli suprug), da dodje do realiziranja svoga zakonitoga diela.

Iz svega ovoga, mislim, da se jasno razabire, da preživjeli suprug nije *nasljednik* svoga pokojnoga druga nego *legatar,* koga je zakon i bez volje pokojnoga druga za uvjek imenovao; a kad je on takov quasi-legatar, tada se ostavina nemože i nesmije dieliti tako, da se preživjeli suprug zajedno sa djecom broji i jednaki mu se dio sa djecom odmjeruje.[9]

A kako je kod ostavine, koja sastoji samo od gotova novca?

Novac je stvar potrošna, a § 510 ogz. veli, da stvari potrošne nemogu same po sebi biti predmetom porabe ili uživanja, nego samo vrednost njihova. Ovaj § doduše veli dalje: tko ima pravo uživanja, može s gotovim novcem po volji razredjivati; ali ako je dana na uživanje ili porabu kakova glavnica jur uložena, tad onaj, koji ima pravo, može iskati samo kamate.

Doživotno uživanje jednog diela ostavine, sastojeće se samo od gotova novca, mora se po tom tumačiti tako, da preživjeli suprug ima uživati koristi — dakle kamate od uložene ostavinske glavnice, a nebi mu se morao izdavati dotični dio gotovine, koja ostavinu sačinjava, jer bi se tim dirnulo u slobodu (? Ured.) vlastničtva zakonitih nasljednika — pokojnikove djece.[10]

Zato valja ostavinu n. p. od 12.000 for. i kraj troje djece razdieliti na tri diela, dakle će zapasti svako diete 4000 for., dočim se preživjeli suprug ima zadovoljiti s onim, što se kao korist od uložene ciele ostavine od 12.000 for. dobije, ali tako, da ta korist, dakle kamate iznašaju toliki kvantum, kolik je dio svakog pojedinog djeteta.

[9] Na taj način — kada bi se ostavina dielila i na proživjela supruga — doživili bi n. p. kod nekretne ostavine, da dio suprugov ostane neuknjižen; a kada bi i ovaj umro, ili bi taj dio ostao vacans ili bi se morala opet i iza njega povadjati ostavinska rasprava, što se medjutim protivi jasnomu slovu zakona. — A uživanje nasljedstva dieliti medju preživjelim suprugom i djecom nebi imalo smisla a niti svrhe.

[10] Ako su jošte djeca malodobna, brinut će se nadtutorstvena oblast, da se u glavnicu ostavinsku nedira, nego da se iz uložene glavnice pravo uživanja preživjelih supruga kamatami opredieli i podmiruje.

Digitized by Google

Odavlje se razabere, da se i kod ostavine, sastojeće se od gotova novca, uživanje preživjeloga supruga ima smatrati teretom, visećim na ostavini, gdje se preživjeli suprug kao i kod nekretne ostavine ukazuje nekim vjerovnikom naprama zakonitim nasljednikom.

Dakle ni u ovom slučaju preživjeli suprug nemože biti pravim nasljednikom pokojnoga si druga.

Konačno obazrieti ću se i na tekst § 757 ogz.

Kada sâm zakon razlikuje, kad je troje ili više djece, i kad je manje no troje djece, zašto da se i mi nedržimo te razlike, te preživjelomu suprugu nezaračunavamo u potonjem slučaju zakonom opredieljeni mu fiksni dio u veličini od $^1/_4$, a u prvom slučaju onoliki dio, koliki dobiva svako od troje, četvero i t. d. djece u vlastničtvo?

Kada preživjeli suprug dobije kraj troje djece $^1/_3$, kraj četvero $^1/_4$, kraj petero $^1/_5$ itd., tada se upravo držimo reda zakonom propisana, a taj red bi se poremetio, kada bi preživjelomu suprugu kraj troje djece davali opet $^1/_4$ kao i kod jednoga ili dvoje djece. Tada bi zakonska ustanova: „jednaki dio sa svakim djetetom“ bila posve iluzorna, i zakonodavac bi ovo odredjenje jednakoga diela sa djecom sigurno ustanovio bio počam od četvrtoga djeteta, kao što je to nasljednim redom od 28. svibnja 1720 za Austriju (Codex austr. Suppl. I. str. 952. § 14) ustanovljeno bilo, te se preživjelomu suprugu kraj *troje ili manje djece jedna četvrtina* uživanja davala; a ovako se je § 24 patenta od 11. svibnja 1786 br. 548 konačno došlo do današnje ustanove § 757 ogz., u kojoj je jasna razlika medju oba slučaja izražena.

Ovo su razlozi, koji, mislim, govore više za mnienje, na čelu ove raspravice iztaknuto, pa da li je to mnenje zakonom više opravdano ili nije, to prepuštam prosudjenju vrstnijih sila; a meni je bilo pišuć ove redke namjerom, da čitaocu priobćim, da se u svakdanjoj praksi i na ovaj način doživotni užitak preživjeloga supruga kadkada odmjeruje i zaračunava.

Dragutin Becić.

Digitized by Google

O zločinih i kaznah.

Napisao Cesar Beccaria.

(Nastavak.)

§ 4. Tumačenje zakona.

Četvrta posljedica: Isto tako nemogu sudci imati pravo tumačiti zakone, jer nisu zakonodavci. Sudci nisu primili zakonâ od naših otaca, kao domaću predaju, kao zapis, koji nebi potomkom ostavljao ništa drugo, nego da imadu slušati; nego su ih primili od živućega družtva ili od suverena, zastupnika ovoga, kao zakonitoga čuvara faktičnoga proizvoda volje svijuh; oni su ih primili, ne kao dužnosti proizlazeće iz prastare prisege; jer bi ova bila ništetna, pošto bi vezala volju bića neobstojećih; nepravedna, jer bi preniela ljude iz stanja družtvenosti u stanje čopora. Ne, oni su posljedica naročite ili muče prisege, koju su položile sjedinjene volje svih sada živućih podanika suverenu; oni su vez nuždni, da se zauzdaju i vode interesi pojedinaca. Ovo je fizikalni i realni auktoritet zakona.

Tko će dakle imati pravo tumačiti zakone? Da li suveren, koji je organ faktičnih volja svijuh, ili sudac, čije je samo zvanje izpitavati, je li stanoviti čovjek počinio protuzakonito djelo ili nije?

Pogledom na svaki zločin mora da si sudac stvori podpuni silogizam; prednji stavak mora da je obćeniti zakon; dolnji stavak čin, koji je prema zakonu, ili nije; zaključak: sloboda ili kazna. Kada bi sudac morao ili hotio načiniti samo dva silogizma, otvorila bi se širom vrata nesigurnosti.

Neima vam stvari pogibeljnije od onog obćenitog aksioma: da valja izpitavati duh zakona. To je nasip, provaljen bujicom mnienja. Ovu istinu, koja se čini paradoksnom običnim ljudem, koje više uzdrma malena nesgoda sadašnjosti nego li užasne ali naravno udaljenije posljedice, koje se radjaju od krivoga načela, ukorenjenog u narodu, jedva bi trebalo dokazivati. Naši pojmovi i sve naše ideje najtjesnije su medju sobom spojene; čim su više komplicirane, tim više puteva vodi k njim i od njih. Svaki čovjek ima svoje gledište, a ovo je različito u raznih periodah života. Duh zakona bio bi po tom rezultat dobre ili zle logike sudca, dobroga ili lošoga shvaćanja njegova; zavisio bi o njegovih strastih, o slaboći trpećega, ob odnošaju sudca prama oštećenomu, i o svih onih tajnih silah, koje daju stvarim u nestalnoj ćudi čovjeka drugačiji oblik. Po tom vidimo, kako se često mienja sudbina čovjeka već samim prelazom njegove stvari od jednoga tribunala k drugomu; kako život ne sretnika postaje žrtvom krivih zaključaka, ili slučajno razdraženih hirova

Digitized by Google

sudca, koji smatra nejasni rezultat konfuznih, njegovu sviest izpunjujućih predstava, ispravnim tumačenjem zakona. Odatle dolazi, da su iste zločine isti sudovi u razno vrieme raznom kaznom kaznili, jer nije bilo mjerodavno stalno i nepromjenljivo slovo zakona, nego zavarljiva nestalnost tumačenja. Nedostatci, koji nastaju iz ukočenoga uporavljanja slova zakona, nemogu se uzporediti bezbrojnim zlim porabam, koje se radjaju iz tumačenja.

Onakova prolazna mana čini, da se poprave, što je nuždno i lahko, rieči zakona, koje su prouzročile onaj nedostatak; ali prieči pogibeljnu slobodu umovanja, odakle potiču samovoljne i podle kontroverze. Kada stalni sbornik zakona, koji se moraju obdržavati po slovu, nedozvoljava sudcu druge djelatnosti, nego da izpituje djela gradjanâ te izreče, da li se slažu ili su protivna zakonu pisanom; kada norma prava i neprava, koja ima da ravna djelima neobrazovanoga kao i filosofični obrazovanoga gradjanina, nemože biti više predmetom prepirke, već u istinu postoji: tada podanici nisu predani na milost bezbrojnim malim tiranom, kojih se jaram tim teže osjeća, čim je manji razmak izmedju trpećih i ugnjetavajućih; kojih djelovanje je pogubnije nego tiranija jednoga jedinoga, jer se despotizmu mnogih može doskočiti jedino despotizmom jednoga, a okrutnost despota nije u razmjeru prama njegovoj moći, nego prama zaprekam na koje nagazi. Samo takovimi zakoni stiču gradjani onu sigurnost osobe, koja im pripada, jer su se ljudi radi nje sdružili; koja je koristna, jer ih postavlja u položaj, da unapred proračunaju posljedice zla djela. Istina je, da se odatle radja duh neodvisnosti, ali taj nedrma zakoni, neprotivi se vrhovnim magistratom, nego se protivi onim, koji su se usudili nazvati svetim imenom krieposti slaboću, koja se pokorava sebičnim i mušičastim nazorom pojedinca.

Ova načela neće se svidjati onim, koji su stekli pravo, da batine, koje njim zadaje tiranija viših, dadu osjetiti svojim podčinjenim.

Ja bih se imao puno toga bojati, kad bi želja za tiranijom bila spojiva sa željom za čitanjem.

§ 5. Nejasnost zakona.

Ako je tumačenje zakona nedostatak, zlo, to neima sumnje, da je drugo zlo, ako je zakon nejasan, jer nejasnoća čini tumačenje nuždnim; još je mnogo veće zlo, ako su zakoni pisani u jeziku narodu stranom (tudjem), jer to ga čini odvisnim od njekolicine, jer nemože sam (narod) prosuditi, što se odredjuje o njegovom životu i njegovoj slobodi; ako su pisani u jeziku, koji knjigu svetu i javnu pretvara malo ne u privatno dobro, u neku kućnu tajnu. Što da mislimo o ljudih, kada se sjetimo, da je to stanje uvriežено u najvećem dielu obrazovane i prosvjetljene Europe?

Digitized by Google

Čim bude veći broj onih, koji će imati u rukuh i razumjeti sveti sbornik zakona, tim će redji bivati zločini; jer neima dvojbe, da nepoznavanje kazna i nestalnost ovih veoma podupiru strasti ljudske.

Iz ovih razmatranja sliedi, da bez pisanih zakona družtvo nikada neće postići stalne forme vladavine, kod koje bi bila sila proizvod sudjelovanja svih, a ne strančarenja, i u kojoj se zakoni mogu mienjati jedino voljom svih (ciele zajednice), a da nebi u borbi privatnih interesa oslabili i vrednost izgubili. Izkustvo i razum uče, da predaje ljudske postaju tim nesigurnijimi i nevjerojatnijimi, čim se više odaljuju od svoga izvora.

Ako dakle neobstoji trajni spomenik družtvenog ugovora, kako da se zakoni odupru neizbježivoj navali vremena i strasti?

Odavle razabiremo blagodati štampe, koja predaje javnosti na čuvanje svetinju zakona, a ne tek njekojim pojedincem; koja je razpršila onaj duh tmine i spletke, koji sada uzmiče pred svjetlom i znanošću, koju na oko privrženici toga duha preziru, ali u istinu se je boje. To je razlog, zašto se danas u Europi sbiva manje onih užasnih zločinstva, nego li se sbivalo kod naših otaca, koji su izmjenice bili sad tirani sad robovi. Tko pozna poviest od prije dva ili tri vieka, i našu, može razabrati, kako su se iz razkoši i mekoputnosti razvile najsladje krieposti: čovječnost, dobrotvornost, snosljivost prama ljudskim manam; može viditi, kakovi bijahu učinci onoga, što se nepravom zove starom jednostavnošću i starom vjerom. Čovječanstvo, gaženo nepomirljivim praznovjerjem; riznice, priestolja kraljevska okaljana krvlju radi pohlepe i častoljubja pojedinaca; potajna izdajstva i javni pokolji, narod u poniznosti pokoran svakomu plemiću; ruke sluga evangjelja, ruke, koje se svaki dan dotiču Boga blagosti, krvlju okaljane — svega toga nije stvorio naš prosvjetljeni viek, koji njeki rado zovu pokvarenim.

§ 6 Razmjer medju zločini i kaznami.

Nije samo u interesu svih, da se nepočinjaju zločini, već i da budu tim redji, čim su družtvu pogubniji. Mora dakle da su tim jače zaprieke, koje odvraćaju ljude od zločina, čim se veća šteta ovimi javnom boljku nanaša i čim je jači nagon, iz koga dolaze. Valja indi da kazne stoje u pravilnom razmjerju sa zločini.

Nije moguće predusresti svim neredom u običnoj borbi ljudskih strasti. Oni dapače rastu razmjerno prema tomu, kako se množenjem pučanstva češće križaju privatni interesi, kojih se nemože geometrijski točno podrediti javnom interesu. Pošto manjka matematična točnost, valja da se politička aritmetika upire na račun vjerojatnosti. Ako se zaviri u poviest, vidit će se, da rastu neredi tim više, čim se dalje razmiču granice državе; pak, dočim narodna sviest većma oslabljuje, raste nagon na zločin

Digitized by Google

sa korišću, koju si svatko neredom pribaviti može; zato sili sve jače i jače nužda, da se kazne pooštre.

Ona sila, nalik teži, koja nas nagoni, da idemo za srećom, samo se u toliko dade u granicah uzdržati, u koliko joj se suprotstave primjerene zaprieke. Učinci ove sile jesu konfuzni niz ljudskih djela. Ako se ova medju sobom taru i sudaraju, kazne, koje bih ja nazvao p o l i t i č k i m i z a p r i e k a m i, odstranjuju njihove štetne posljedice, a da neuniš̌te temeljnog im povoda, koji je čovjeku prirodjena, od njegovog bića nerazdruživa osjetljivost, i zakonodavac radi tu kao mudri graditelj, koji se opire samo štetnim posljedkom teže, a služi se onimi, koji pomažu učvrstiti sgradu.

Ako postoji nužda udruživanja ljudi; ako postoje ugovori, koji postaju potrebitimi upravo radi oprieke privatnih interesa: naći će se ljestvica nereda, medju kojimi ide prvo mjesto one, koji neposredno uzrokuju rasulo družtva, a najniže (mjesto) ide najneznatnije povrede prava privatnoga pojedinih članova družtva. Medju ovimi ekstremi uključena su sva ona djela, štetna javnoj dobrobiti, koja se zovu zločini, i koja se neopazivo postepeno uspinju do najvišega i silaze do najnižega. Kad bi se geometrija dala uporaviti na bezkonačna i tamom obavita zamienita djela ljudska, morala bi se ustanoviti i primjerena ljestvica kazna, koja bi od najtežih silazila do najlagljih; nu dovoljno će biti mudromu zakonodavcu, da točno označi glavne točke ovoga stupnjevanja, a da neporemeti reda neodredjujuć za delikte prvoga reda kaznu opredieljenu za najniži delikt. Da imamo ovako točnu i obćenitu ljestvicu zločina i kazna, imali bismo prokušano i obće mjerilo, kojim bi se dao izmjeriti stepen tiranstva ili slobode, dobroćudnosti ili zlobe u karakteru naroda.

Nijedan čin, koji se nenalazi unutar spomenutih granica, nemože se nazvati z l o č i n o m niti kao takov kazniti, izim po onih, koji svoj interes nalaze u tom, da se tako zove. Nestalnost ovih granica porodila je u narodih moral, koji je u protuslovju sa zakonodavstvom; ona je prouzročila, da si protuslove istodobno postojeći zakoni; ona je izazvala toliku množinu zakona, da niti najpravedniji nije siguran od težkih kazna, i radi toga su postala nejasna i promjenljiva imena o p a č i n e i k r i e p o s t i; radi toga lebdi nad životom svakoga pojedinca ona nesigurnost, koja radja letargijom i smrtnim snom političkih tjelesa. Tkogod filozofskim okom pregleda zakonike naroda i njihovu povjest, naći će, da se skoro uvjek izrazi: o p a č i n a i k r i e p o s t, d o b a r g r a d j a n i n i z l o č i n a c, u revolucijah vjekova mienjaju, ne s obzirom na nastale promjene u odnošajih zemalja, dosljedno tomu u postojanom suglasju sa interesi sviuh, već obzirom na razne strasti i zablude, kojim su se podali zakonodavci, što no su jedan za drugim sliedili. Vidit će veoma često, da strasti jednoga vieka služe za podlogu moralu budućih viekova; da jake strasti,

Digitized by Google

čeda fanatizma i entuziazma, izglodane i oslabljene, da tako kažem, vremenom, koje sve fenomene fizične i moralne svadja u ravnotežje, postaju malo po malo razborom vieka i koristno sredstvo u ruci jakoga i vještoga. Ovako nastali su najtamniji pojmovi časti i krieposti, kojih nemienja samo vrieme, što no uvjek samo stvari uništuje, a imena im ostavlja, već i rieke i gore, koje često naznačuju granicu ne samo u fizičnoj geografiji, već i u moralnoj.

Budući da su radosti i boli pokretala svih osjećaja; budući da je nevidivi zakonodavac medju motive, koji imadu čovjeka poticati na najuzvišenije čine, uvrstio takodjer nagradu i kaznu: mora da nejednako razdieljenje ove potonje rodi protuslovjem, koje se doduše riedko opaža, ali ipak često nastaje, da najme kazne stižu zločinstva, koja su same proizvele. Ako je jednaka kazna opredieljena za dva zločina, koja na razni način vriedjaju družtvo, neće čovjeku, hotećemu počiniti veći zločin, na putu stajati jača zaprieka, dočim se možda pri tom može nadati većoj koristi.

§ 7. Bludnje u odmjeri kazne.

Prijašnje razlaganje daje mi pravo tvrditi, da je šteta, koju družtvu nanosi zločinstvo, jedina i prava mjera zločina. Zato varali su se oni, koji mišljahu, da pravu mjeru zločina valja tražiti u nakani onoga, koji ga počinja. Ona ovisi o utisku, što ga predmeti na zločinca čine, i o prediućem razpoloženju njegova duha; nu ovo oboje mienja se kod ljudi, pače i kod svakoga pojedinoga čovjeka, jer naglo se potiskuju jedna za drugom najrazličitije ideje i prikaze. Moralo bi se po tom sastaviti ne samo poseban zakonik za svakog pojedinog gradjanina, nego pače morao bi se za svaki delikt izdati novi zakon. Kadšto ljudi u najboljoj nakani nanesu veliku štetu družtvu; a drugi put opet u najzlobnijoj nakani veliko dobročinstvo.

Drugi uzimlju više za mjerilo zločina čast povriedjene osobe nego li njihov upliv na javnu dobrobit. Kad bi to bila prava mjera zločina, morala bi se nesmjernost prama najvišemu biću strože kazniti nego li umorstvo monarka; jer neznatnost povriede po sebi biva više nego izravnana savršenošću Boga.

Konačno mnijahu neki, da težina grieha ima odlučiti, uz ostale okolnosti, veličinu ili mjeru zločinstva. Nu tko nepristrano prosudjuje odnošaje medju ljudmi i Bogom, kakovi zaista postoje, vidit će odmah, da je ovo mnenje krivo. Prvi su odnošaji jednakosti. Sama nužda stvorila je od sukoba strasti i od opreke interesa ideju zajedničke koristi, koja je podlogom svake ljudske pravde. Ovi drugi jesu odnošaji odvisnosti od bića savršenog i stvoritelja, koji si sam priuzdržaje pravo biti istodobno zakonodavcem i sudcem, jer samo kod njega nemože iz ovoga

Digitized by Google

sjedinjenja nastati nikakva šteta. Ako ovo vječno biće vječnom kaznom kazni one, koji se nepokoravaju njegovoj svemogućnosti — koji crv da se usudi pripomagati božjoj pravednosti; koji da se odluči osvećivati biće, koje je samo sebi dovoljno, na koje nemože nikakova stvar djelóvati ni ugodno ni bolno, i koje jedino od svih bića djeluje a da neizazivlje reakcije? Težina grieha zavisi od tajne zlobe srdca; nu ovu mogu ograničena bića upoznati jedino objavom. Kako se dakle može ona uzeti normom, po kojoj bi valjalo opredieliti kaznu zločinstva? Inače bi mogli u ovom slučaju ljudi kazniti kada Bog oprašta, a oprostiti kada Bog kazni. Ako mogu ljudi sa Svemogućim doći u oprieku kada griešе, mogu takodjer onda, kada kazne grieh.

§ 8. Dielenje zločina.

Vidili smo, koja je prava mjera zločina — najme šteta, koju družtvo trpi. Ovo je jedna od onih jasnih istina, koje se mogu upoznati bez pomoći kvadranta i teleskopa, pače može ih shvatiti i čovjek srednjih duševnih sposobnosti, a ipak su, usljed čudnovate kombinacije okolnosti, sasma poznate tek vrlo riedkim misliocem svakoga naroda i vieka. Nu nazori azijski, strasti, koje su se zaodjele auktoritetom i moćju, većinom su neopazice, a kadkada i silovitom navalom na bojazljivu povjerljivost ljudi, smutile jednostavne spoznaje, koje su možda sačinjavale prvu filozofiju radjajućih se družtva, i kojoj, čini se, da nas natrag vodi svjetlo ovoga vieka, samo sa većom stalnošću, jer ga podpomaže geometričko ispitivanje tisuće žalostnih izkustva i nadvladanih zaprieka.

Red bi bio sada, da ispitam i razaberem sve razne vrsti zločina, ili način kažnjenja istih, kada me nebi promjenljiva narav njihova kroz razne okolnosti vjekova i mjesta silila na bezkrajne i dosadne potankosti. Biti će s toga dovoljno, da naznačim glavna načela te pogrieške težke i općenite, da skinem krinku s lica onim, koji nebi marili radi zlo shvaćene ljubavi slobode uvesti anarhiju, kao i onim, koji bi najvoljeli dovesti ljude do samostanske urednosti.

Mnogi zločini napereni su neposredno proti družtvu, ili njegovim zastupnikom; drugi vriedjaju privatnu sigurnost gradjana u životu, imetku ili u časti; neki su pako čini ili propusti protivni onomu, što je svaki državljanin po zakonu dužan gledeć na obće dobro učiniti ili propustiti.

Prvi i najteži zločini, jer najpogibeljniji, jesu oni, koji se zovu veleizdajom. Samo tiranija i neznanje, koja pomućuju i najjasnije rieči te pojmove, mogu dati ovo ime, dosljedno i najveću kazan, zločinom razne naravi, i tako, kao u stotini drugih prilika, žrtvovati ljude rieči. Svaki delikt, dakle i onaj, koji je na privatnoj osobi počinjen, vriedja družtvo; ali nije svaki zločin neposredno naperen na razsap družtva; moralni čini kao i fizični imadu svoj točno ograničeni djelokrug, te su različito ome-

Digitized by Google

djašeni vremenom i prostorom, kao što i sva pitanja u naravi; i radi toga samo cjepidlačivo tumačenje, koje je redovito filozofija robstva, može smiešati ono, što je po vječnoj istini nepromjenljivo odieljeno.

Za ovimi dolaze delikti proti sigurnosti privatnih osoba. Pošto je sigurnost prva svrha svakoga pravnoga družtva, moraju se kazniti povriede svakom gradjanu pripadajućega prava na osobnu slobodu najtežimi kaznami, koje zakon propisuje.

Svaki državljanin može predpostavljati, da mu je slobodno poduzeti sve, što se neprotivi zakonom, a da se netreba bojati druge štete do one, koja može iz samoga čina za nj nastati. Ovo je politička dogma, koja bi trebalo da pronikne narode, a koju bi najviši magistrati, nepomično se držeći zakona, morali izpoviedati; sveta dogma, bez koje se pravno družtvo neda ni pomisliti, — pravedna odšteta za to, što se ljudi odriču onoga, na što ima pravo svako osjećajuće biće: da najme uplivaju na sve stvari, u koliko dostaju vlastite sile. Ova dogma stvara slobodne i krepke duhove i prosvjetljene mislioce; ucjepljuje ljudem u srdce kriepost, ali kriepost, koja nepozna straha, a ne pružívu razboritost, koja dolikuje samo čovjeku, koji podnosi jedino nesigurnu i svakoj samovolji otvorenu eksistenciju.

Navale dakle na sigurnost i slobodu gradjana spadaju medju najveće zločine; u ovaj razred nespadaju samo umorstva i kradje, što ih počinjaju prosti ljudi, nego i one velikaša i činovnika, kojih upliv dosiže u mnogo šire krugove te je i mnogo snažniji, pa usljed toga u sviesti podanika ruši ideju pravednosti i dužnosti pravom jačega, koje je konačno jednako pogibeljno onomu, koji ga vrši, kao i onomu, na kojem se izvršuje.

§ 9. O poštenju.

Postoji čudnovata razlika medju zakoni gradjanskimi, koji vrlo brižno i prije svega čuvaju tielo i imovinu svakoga gradjanina, i medju zakoni onoga, što se zove p o š t e n j e, koji postavljaju mnienje nada sve. Rieč p o š t e n j e jest jedna od onih, iz kojih potiče duga povorka sjajnih umovanja, a ipak neoznačuju izvjestne i točno označene ideje. Mora da nestoje dobro stvari uma ljudskoga, kad mnogo bolje shvaća najudaljenije i najneznatnije promjene nebeskih tjelesa, nego li tako blize i važne pojmove moralne, kad ih uhvati oluja strasti, a nesamostalno neznanje usvaja i dalje predaje! Nu to nam se neće više činiti paradoksnim, kad pomislimo, da kao što se nemogu razlikovati predmeti previše blizi oku, tako čini i prevelika blizina ideja moralnih, da se veoma lahko pobrkaju premnoge jednostavne ideje, iz kojih se one razvijaju, i tako smiešaju njihove granične crte, nuždne duhu geometričkom, koji hoće da mjeri fenomene ljudskog senzibiliteta. Svemu pako tomu neće se više čuditi

Digitized by Google

tko objektivno motri ljudske odnošaje i tko se domišlja, da nije možda nuždan tolik moralni aparat, niti tolike sveze, da ljudi postanu sretni i sigurni.

Poštenje jest dakle jedna od onih kolektivnih predstava, koje su agregat ne samo jednostavnih, nego i takovih sastavljenih predstava, koje pod raznimi odnošaji, u kojih se čovjeku natiskuju, sada zadrže, a sada izključuju nekoje od raznih elemenata, od kojih su sastavljene, te imadu samo njekoliko zajedničkih ideja, kao što više sastavljenih algebraičkih olina imadu jedan zajednički divizor. Da se nadje taj zajednički divizor u raznih idejah, što si ih ljudi o poštenju stvaraju, treba da trkimice pogledamo poviest razvoja družtva.

Prve zakone i prve oblasti rodila je nužda, da se doskoči neredom fizičkoga despotizma svakoga pojedinca. Radi ovoga bijaše ustrojeno družtvo, i ova svrha ostade stranom u istinu, stranom samo prividno, na čelu svih zakonika; dapače i onih, koji su proti njoj djelovali. Nu pošto ljudi žive zajedno i blizu, pošto se razvilo njihovo spoznanje, odatle porodi se bezkonačni niz neprestano i zamienito djelujućih djela i potreba, koje uvjek nadilaze predvidjenje zakona, a slabije su od aktualne snage individua.

S ovom epohom počimlje despotizam (javnoga) mnienja, koje bijaše jedino sredstvo, da se od drugih dobiju ona dobra i odstrane ona zla, glede kojih se zakoni nisu mogli unapred i shodno pobrinuti. A to mnenje baš zlostavlja mudraca kao i prostaka, koje je prividnu kriepost podiglo do većeg ugleda, nego li ga ima prava kriepost; ono čini samog opaka svojim misijonarom, jer je to u njegovom interesu. Od tada bijaše ne samo koristno nego i nuždno da te ljudi štuju, da nepadneš pod obični niveau. Od sada netraži ga samo častohlepan, jer mu koristi; neprosjači za nj samo tašti, da mu bude svjedočbom vlastite vriednosti, nego ga traži i poštenjak, jer mu ga treba. Ovo poštenje je uvjet, od kojeg mnogi ljudi i svoju eksistenciju odvisnom čine. Nastalo poslje ustrojenja družtva, nije se poštenje moglo uvrstiti medju zajednička dobra, koja valja čuvati, već dapače sili povratiti se za časak u stanje naravno i izuzeti kadšto vlastitu osobu od zakona, koji nezaštićuju dovoljno gradjanina. Po tom izčezavaju ideje o poštenju i u skrajnjoj slobodi političkoj i u skrajnjoj neslobodi, ili se pomješaju sa drugimi; jer u prvom slučaju despotizam zakona čini suvišnim zahtjev, da ga priznaju ostali; u drugom pako despotizam ljudi uništava gradjansku eksistenciju, te ostavlja samo nesigurnu, o momentu ovisnu osobnost. Poštenje je dakle jedno od temeljnih načela onih monarkija, koje su samo niži stupanj despocije; tuj leži u njem isto, što u despotičkih državah u revolucijah — časak povratka k naravnom stanju i opomena gospodaru, da su njekoč svi ljudi jednaki bili.

Digitized by Google

§ 10. O dvoboju.

Iz potrebe, da se drugi poštuju, porodiše se privatni dvoboji, kojih izvor valja tražiti baš u anarkiji zakona. Tvrdi se, da ih stari sviet nije poznavao, možda zato ne, jer se stari, ne tako sumnjičivi sastajahu oružani u hramovih, kazalištih i u prijateljskom krugu; možda i zato ne, jer dvoboj bijaše igra obična i prosta, koju su svaki dan izvodili prezreni i robski gladijatori, i jer su se slobodni gradjani bojali, da bi ih gladijatorima prozvalo, da se upuste u dvoboj. Uzalud su nastojali edikti, prieteć svakomu smrću, ako se upusti u dvoboj, izkoreniti ovaj običaj, koji imade svoj izvor u onom, česa se mnogi ljudi boje više od smrti. Lišen štovanja ostalih, pošten čovjek vidi da mu prieti pogibelj: ili da ga svi ostave — stanje nesnosno čovjeku družtvenom — ili da postane nišanom rugla i sramote, koja daleko silnije djeluje nego li pogibelj kazne. Zašto prosti sviet nezalazi u dvoboj u pravilu onako kako velikaši? Ne samo s toga, što nenosi oružja, nego i zato, što neosjeća toliko potrebe, da ga drugi štuju, kao što osjećaju oni, koji su na višem stepenu, te jedan drugoga gleda većom zavisti i sumnjom.

Nije suvišno opetovati što su drugi pisali, najme: da je najbolje sredstvo predusresti ovom deliktu, da se kazni napadač, to jest onaj, koji je dao povoda dvoboju; a proglasiti onoga nevinim, koji je bez vlastite krivnje bio prisiljen braniti ono, česa pozitivni zakoni neštite, a to je — poštenje; i koji je morao pokazati svojim sugradjanom, da se boji samo zakona a ne ljudi.

§ 11. O javnom miru.

Konačno k deliktom treće vrsti spadaju napose oni, koji smetaju javni mir i red gradjana, kao n. p. halabuka i junačke igre na javnih cestah, opredieljenih za promet i prolaz gradjana; fanatički govori, koji pobudjuju lahko upaljive strasti zvedljiva množtva, koji crpe svoju snagu mnogo više iz množtva slušatelja i iz otajstvenoga i nejasnoga entuzijazma, nego li iz čistog i mirnog promišljanja, koje nikada nevlada velikom masom ljudi.

Nevćna razsvjeta na javne troškove, smještenje straže u raznih predielih grada; jednostavne i moralne propovjedi, obdržavane u blaženom miru hramova, zaštićenih po javnoj oblasti; govori, kojimi se brane interesi privatni i javni u narodnih skupštinah, u parlamentih, ili gdje stoluje veličanstvo suverena — sve su to uspješna sredstva, da se zaprieči pogibeljna koncentracija pučkih strasti. Ove osobito svraćaju na sebe pažnju one oblasti, koju Francezi zovu „p o l i c e“ (policija); nu ako ta oblast radi po zakonih arbitrarnih, a ne po stalnih, koji su sakupljeni u zakoniku, nalazećem se u rukuh svih gradjana, otvaraju se širom vrata

Digitized by Google

tiraniji, koja vreba i obilazi granice političke slobode. Ja nedopuštam nikakove iznimke od ovoga glavnoga pravila: da svaki gradjanin mora znati, kada je kriv, a kada nevin. Ako su ma bilo kod koje forme vlade nuždni cenzori ili u obće oblasti upućene na vlastitu samovolju, valja tomu uzrok tražiti u slaboći ustava; takova uredjenja neišće narav dobro uredjene vlade. Nesigurnost glede vlastite sudbine mnogo je više doniela žrtava u tami puzećoj tiraniji, nego li javna formalnostmi odobrena okrutnost. Ona ne samo da tišti duhove, već ih dapače buni. Pravi tiran počima uvjek s tim, da zavlada mnenjem, koje pretiče hrabrost; nu hrabrost može sjati samo u svjetlu istine, ili u plamenu strasti, ili u nepoznavanju pogibelji.

A koje kazne odgovaraju ovim deliktom? Da li je smrt u istinu koristna i nuždna kazna za sigurnost i dobar red družtva? Je li pravedna tortura i mučila, postizava li se njimi svrha zakonom opredieljena? Kako će se najbolje predusresti zločinom? Jesu li iste kazne jednako koristne u svakom vremenu? Kako uplivaju na ćudorednost? Ove probleme valja riešiti onom geometričkom preciznošću, kojoj se nemogu oprieti ni magla sofizma, ni zavodljiva rječitost, ni bojazljiva dvojba. Kad nebih imao druge zasluge nego tu, da sam u Italiji prvi nešto jasnije razložio, što su se drugi narodi usudili pisati i počimaju izvadjati, smatrao bih se sretnim; nu ako sam, braneć prava ljudska i nepobjedive istine, doprinjeo, da se rieši muka i straha smrti koja nesretna žrtva tiranije ili neznanja ne manje strašnog, blagoslov i suze ma i samo jednog nesretnika biti će uzrokom, da ću u svom prevelikom veselju zaboraviti prezir ljudi.

§ 12. Svrha kazne.

Promotrimo li istine, do sada razložene, vidit ćemo, da nije svrha kazne, da se zadaje muke i boli ćutljivom biću, niti da se izgladi već počinjeni delikt. Može li političko tielo, koje, daleko od toga, da bude zavadjeno strastmi, pače koje si je postavilo zadaćom da zauzdava posebne strasti, može li takovo tielo sadržavati onu nekoristnu okrutnost, koja je orudjem biesa i fanatizma, ili bolestnih tirana? Može li možda natrag tražiti jauk nesretnika od vremena, koje se nepovraća, čine već dovršene? Svrha dakle nije druga, nego da se zaprieči te krivac nezadade novih šteta svojim sugradjanom i da se suzdrže ostali te nepočine sličnih djela. One kazne dakle i onaj način ovršivanja ovih zaslužuju prednost pred ostalimi, koje će, uz inače jednake okolnosti, prouzročiti čim veći i trajniji utisak na dušu čovjeka, a krivcu koliko je samo moguće, malo tjelesne boli nanesti. (Dalje sliedi.)

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Prinos tumačenju §§ 1293, 1294, 1323, 1489 te §§ 414 i 415 o. g. z. i §§ 159, 105, 274 i 275 g. p. p.

Tužitelj I. N. Gradwohl veli, da je god. 1874 tužio sudu A. i G. Tausiga na temelju računa pod A., pošto mu nije htio platit 338 for. 79 nč. Usljed sporazumka povedena je na ovu tužbu de praes. 9. svibnja 1874 pismena rasprava podneskom pod C., te je u svom odgovoru pod D. uztvrdio prvotuženi medju ostalim, da upitni predmeti na njega a po tom ni na H. Tausiga sinove nespadaju, pošto on nije nikada bio poduzetnik u Lepoglavi, već samo i jedino drugotuženi.

Prema tomu, te pošto je pometnjom u toj tužbi tisuću mjesto 100 for. računao po 50 for., to je uvjetno od te tužbe odustao; pa jer sveudilj s dobra do svoga novca nemože da dodje, to je prisiljen G. Tausiga tužiti.

Kao što je, veli, već prije naveo, imao je u kaznioni lepoglavskoj, tada stojećoj pod upravom milosrdnica, 6000 komada jedno- i dvovedrenih dužica za izradjivanje bačva. God. 1872, kadno bje uprava kaznione i obskrba kaznenika milosrdnicam oduzeta i potonja Gustavu Tausigu na tri godine po kr. zem. vladi povjerena, pošalje G. Tausig magazinera Franju W., sadašnjeg trgovca u I., u Lepoglavu, da za njega od milosrdnica što je erarsko preuzme, a što je njihova vlastnost, kao razna zaliha, što jeftinije kupi. Nadošavši medju ostalim do hrpe dužica, izjavi č. majka T. G., bivša tamo predstojnica (oberica) a sada u Z., da su te dužice njegove (tužiteljeve), te da mu ih ona ni prodati a ni predati nemože i neće, te neka se samo na njega (tužitelja) obrati i glede ciene s njim pogodi, ako ih je voljan prodati. O tom ga je i spomenuta predstojnica ubaviestila.

Kad se je sa tuženikom sastao reče mu, da će mu dužice prodati i to hiljadu po 100 for.; a ako mu se ciena nesvidja, da će ih dati prenieti. — Tuženi je vazda pogodbi izbjegavao kadgod bi se s njim sastao i o tom počeo govoriti, te mu je na višekratne ponude odvraćao, da će se već izravnati, a to je zato tako postupao da dobije vremena, da svoje dužice sa tužiteljevimi pomješa i odstrani. Pošto se nemogoše pogoditi, poslao je po dužice, ali ih više nije tamo našao.

U dokaz, da je g. 1872 u kaznioni lepoglavskoj imao jedno- i dvovedrenih dužica 6000 komada, koje su nakon predaje zavoda od milosrdnica na G. Tausiga po milosrdnicah za njega (tužitelja) tamo ostavljene, po tuženiku primješane k njegovim (tuženikovim), koje je on pre-

Digitized by Google

uzev zavod naknadno onamo dopremio, a odatle sve zajedno odpremio: pozivlje se na svjedoke F. W., G. T. i P. D., eventualno navraća tuženom glavnu odlučnu nečnu prisegu. — Predbježno mimoilazi kazneni sud te traži odštetu prema ondašnjoj tržnoj cieni od 600 for.

Kr. kot. sud u I. odbio je osudom od 29. prosinca 1886 br. 3366 tužitelja i osudio ga da plati protustranci parbene troške u iznosu od 55 for. 66 nč.

Razlozi: Tužiteljica (tvrdka) navadja, da je u kaznioni lepoglavskoj g. 1872 još pod upravom milosrdnica imala 6000 komada svojih jedno- i dvovedrenih dužica, pak da si je tuženik, preuzev te godine upravu kaznione, iste prisvojio primješav ih k svojim i odstraniv je s istimi. Traži s toga da mu plati 600 for. kao vriednost dužica u ime odštete zajedno sa 6 % kamati od 9. svibnja 1874.

Tuženi poričuć pojedine navode tužbe prigovara zastarjelost iste, kao tičuće se odštete, jer da ju je tužiteljica podigla istom iza tri godine nakon saznanja štete (§ 1489 o. g. z.). — Tomu nasuprot navadja tužiteljica, da je istom god. 1879 saznala, da joj prieti šteta tvrdeć ujedno, da je jur god. 1874 podigla tužbu pod B—I. radi u pitanju stojeće štete, od koje je samo uvjetno odustala, čim da je zastara tražbine njezine u smislu § 1497 o. g. z. prekinuta.

Pošto je tom posliednjom tvrdnjom tužiteljice u smislu § 105 gpp. dokazano, da je ona jur god. 1874 za nanešenu joj štetu znala, te pošto se u smislu § 1497 o. g. z. zastara prekida samo priznanjem obvezanika prije izminuća roka za zastaru, ili tužbom uredno produženom, a tužiteljica nije ni uztvrdila, da je tuženi iza nanešene joj štete njezino pravo na odštetu ikad priznao, god. 1874 pako podignuta tužba nemože se usljed odustaje tužiteljice od iste smatrati uredno produženom: to neima dvojbe, da je u vrieme podnešenja nazočne tužbe pravo tužiteljice na odštetu proti tuženiku jur zastarilo, pa se je s toga, neobaziruć se na ine okolnosti, tužiteljica odbiti morala.

Osuda glede parbenih troškova temelji se na propisu § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 9. studenoga 1887 br. 4044 odbio je priziv tužiteljice i potvrdio napadnutu osudu.

Razlozi: Nazočna tužba o naknadi štete, kao što ju i sama tužiteljica pravilno nazivlje, imala bi se po § 1489 o. g. z. podignuti u roku od tri godine, računajuć od vremena kada je tužiteljica saznala za štetu. Šteta nastala je po navodu tužiteljice još god. 1872, a nazočna tužba podignuta je god. 1879; sama pako tužiteljica priznaje, da je za štetu saznala god. 1874, kad je radi naknade iste podniela bila tužbu proti H. T. sinovom, od koje je ipak odustala, ter je s toga očito, da je tužbeno pravo tužiteljice zastarilo i da je tuženikov prigovor zastare opravdan.

Digitized by Google

Tvrdnja tužiteljice, da je tužbom podignutom god. 1874 zastara prekinuta, nije osnovana; jer se zastara po § 1497 o. g. z. prekida tužbom uredno produženom, dočim je tužiteljica od spomenute tužbe odustala bila.

Kr. stol sedmorice osudom od 25. listopada 1888 br. 918 preinačio je usljed izvanrednog previda tužiteljice suglasne osude nižih sudova ter sudjo: Tuženi dužan je tužiteljici za njezine duge, bivše u kaznioni lepoglavskoj god. 1872, kada je ovaj zavod od milosrdnica preuzimao, i koje duge je sa svojimi pomješao i preradio, iznos od 200 fr. sa 6 % kamatami počam od dana dostavljene mu tužbe pak do isplate tekućimi sve za 14 dana pod prietnjom ovrhe platiti; ali samo onda, ako tužiteljica položi prisegu od ucjene, da su rečene njezine duge, koje je tuženik g. 1872 u kaznioni lepoglavskoj sa svojimi pomješao i preradio, vriedne bile 200 for. Tužiteljica je dužna za 14 dana, od kako joj se ova vrhovna osuda dostavi, zamoliti ročište za položenje ove prisege, ter ju na odredjenom za to ročištu položiti, i to tim sigurnije, što će se u protivnom slučaju smatrati njezin dokaz neuspjelim, pa se za taj slučaj tužiteljica sa svojim tužbovnim zahtjevom odpućuje.

Parbeni troškovi se u jednom i drugom slučaju medjusobno prebijaju.

Razlozi: Tužiteljica tvrdi, da je god. 1872, kada je tuženi obskrbu kaznione lepoglavske preuzeo, imala tamo oko 6000 jedno- i dvovedrenih duga, koje je tuženik sa svojimi dugami pomješao i izradio, akoprem je znao, da su one vlastničtvo tužiteljice a ne zavodsko ili milosrdnih sestara, jer je sam rekao, da će se glede istih s njom (tužiteljicom) izravnati. Ovu tvrdnju posvjedočavaju svjedoci F. W. i milosrdna sestra G. Č., a ova potonja veli, da je tuženiku kod predavanja materijala rekla, da duge pripadaju tužiteljici, na što da joj je ovaj odvratio, da će sa tužiteljicom stvar izravnati, pa da je svoje duge na ove pometao; dočim svjedok F. W. navadja, da je prigodom onom, kada je u ime tuženika materijal preuzimao, upitne duge tamo vidio, no da mu se nije činilo, da ih je moglo 6000 komada biti. Svjedok F. K., kojem je zavržnost prigovorena, potvrdjuje, da je tada u lepoglavskom zavodu bilo 6000 komada duga, no da nezna, koje su dimensije bile.

Prema tomu se mora po §§ 159 i 105 g. p. p. dokazanim uzeti ne samo to, da je prigodom onom, kada je tuženik obskrbu lepoglavske kaznione preuzeo, tužiteljica imala tamo oko 6000 komada duge, nego takodjer i to, da ih je tuženi sa svojimi pomješao i sebi prisvojio, a to tim više, što tuženik niti uztvrdio nije, da je upitne duge tko drugi iz kaznione odvezao ili odvesti mogao.

Proti zahtjevu tužiteljice, da joj tuženi vriednost ovih duga nadoknadi, prigovara ovaj zastaru, pošto odštetni zahtjevi po § 1489 o. g. z.

Digitized by Google

zastaruju za tri godine, koji prigovor niži sudovi uvažuju, ter tužiteljicu sa tužbovnim zahtjevom odpućuju.

Nu kada se uvaži, da tužiteljičino iskanje neproizlazi iz naslova nanešene joj štete po §§ 1293, 1294 i 1323 o. g. z., nego da ova traži u smislu §§ 414 i 415 o. g. z. naknadu njezinih dužica, što ih je tuženi sa svojimi pomješao i preradio bio, pa koje joj u naravi više povratiti nemože, to njezino iskanje još zagodom utrnulo nije.

Glede vriednosti upitnih dužica mora se u obzir uzeti, da tužiteljica nije podpuno dokazala, da je duga na broju 6000 bilo, kao što nije dokazano, koliko je na broju jedno- a koliko dvovedrenih bilo, pa pošto vještak Š. P. cienu pomješanih jedno- i dvovedrenih duga god. 1872 za 1000 komada na 40 for. ustanovljuje, dočim vještaci I. L. i M. H. istu cienu za 1000 komada jednovedrenih na 35 for. a dvovedrenih na 60 do 65 for. ustanovljuju: to se zahtjevana po tužiteljici naknada po §§ 274 i 277 g. p. p. umjeriti mora većim obzirom na tuženika, pošto si tužiteljica nije za vremena pribavila dokazala za iznos svoje tražbine, pa joj mjesto zahtjevanoga iznosa od 600 for. valja dosuditi 200 for. pod uvjetom, ako prisegu od ucjene položi, kako je to u dispozitivnom dielu ove vrhovne osude odredjeno.

Troškovi parbe se imadu za svaki slučaj medju strankami prebiti, pošto tuženik imade dvie povoljne osude za sebe, dočim je tužiteljica izkazala obstojnost njekoga potraživanja, kojemu se ima samo još iznos ustanoviti.

Priobćio A.

Da li zamjenita oporuka ili nasljedovna pogodba? (§§ 579 i 580 ogz., odnosno §§ 1248 i 1249 u savezu sa § 1253 ogz)

Kr. kot. sud u N. Gradiški izrekao je osudom, da tuženica A. S. u O. nije dužna priznati, da ženitbeni i nasljedovni ugovor od 18. veljače 1869, sklopljen medju njom i pokojnim J. S. iz O., nesadržaje pravovaljane ni zamjenite oporuke ni nasljedovne pogodbe izmedju nje i pok. J. S.; naprotiv dužan je tužitelj tuženici u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe naknaditi parbeni trošak, nu samo onda, ako tužena A. S. položi domirnu prisegu sadržaja: „Istina je, da je pokojni J. S. njemu predloženu ispravu „Ehe- und Erbvertrag“, sačinjenu po I. K., vlastoručno podpisao i to u prisutnosti svih na toj ispravi podpisanih svjedoka“.

Razlozi: U nazočnom slučaju nastaje pitanje, da li ima isprava C—I., nazvana ženitbeni i nasljedovni ugovor, sve potrebštine pismene oporuke § 579 u savezu sa § 580 o. g. z.; taj bo § naredjuje, da oporuku spisanu po drugom ima oporučitelj vlastitom rukom podpisati, i k tomu pred tri svjedoka sposobna, od kojih barem da su dva zajedno prisutna, potvrditi, da sastavak sadržaje njegovu posljednju volju. Svjedok

Digitized by Google

I. K. tvrdi, da je on ispravu C—I. sastavio i napisao naročito točku 6, po kojoj taj ugovor ima vrieditи kao testament, da je tu ispravu pročitao pokojnom J. S., koji ju je podpisao i sadržaj u cielosti potvrdio. Neima dakle dvojbe, da je pok. J. S. izjavio, da sadržaj te isprave odobrava, i da ona, u točki 6. nazvana oporuka, sadržaje njegovu posljednju volju; što se tim jasnije vidi, jer je J. S. tečajem sliedećih godina više puta očitovao pred svjedoci Ferdom R., Milom i Petrom D., da su on i A. S. tako odredili, da cieli imetak po smrti jednog ženitbenog druga pripadne drugomu, te da rod pokojnikov ništa tražiti neima; što pod prisegom potvrdjuju gore navedeni svjedoci.

Sad preostaje dokazati još drugu u § 579 o. g. z. po tuženici uztvrdjenu okolnost odnosno potrebštinu, najme, da li je tu ispravu odnosno ženitbeni i nasljedovni ugovor pok. J. S. podpisao vlastoručno pred tri svjedoka. Svjedok Ivo K. tvrdi pod prisegom, da je J. S. pred njim i pokojnim Justinom K. ispravu podpisao, ali da se nesjeća, je li prisutan bio svjedok Glišo J.; svjedok Nikola V. priznaje, da je na predočenom mu ugovoru podpis njegov vlastoručni, ali se nesjeća, da li su ostali svjedoci taj ugovor pred njim kao i pok. J. S. podpisali. Moralo se s toga u tom predmetu uz izkaz svjedoka Ivana K. suditi na formuliranu prisegu, te o položenju iste osudu ovisnom učiniti.

Sad još nastaje pitanje, da li se za slučaj, da su dokazane gornje potrebštine § 579 o. g. z. isprava ta ima smatrati uzajamnom oporukom ili nasljedovnom pogodbom.

Neima dvojbe, da ne samo muž i žena već i zaručnici mogu sklopiti uzajamnu oporuku, što jasno proizlazi iz br. 73 tumačenja § 1249 o. g. z. (dvor. dekret od 25. lipnja 1817 br. 134 Sb. pr. zak.), pa iz po tuženici alegovanih riešitba vrhovnoga sudišta u Beču, te iz cielog ugovora, koji se u točki 6 krsti imenom oporuke (koja ima, kako je gore dokazano, sve potrebštine pismene oporuke), jasna je namisao oporučitelja, najme da su htjeli pok. J. S. i tuženica u formi oporuke postaviti jedan drugoga za slučaj smrti baštinikom; što se nadalje jasno vidi iz kazivanja svjedoka Ferde R., Mile i Petra D., pred kojimi je pok. J. S. češće kazivao, da su on i žena mu tako uredili, da preživivšemu zakonitomu drugu pripada ciela imovina, a ponajpače iz rieči: da rod pokojnikov neima nikakova prava na imetak s nijedne strane; što sve dokazuje, da je J. S. zaista hotio praviti zamjenitu oporuku a ne nasljedovnu pogodbu. Po § 1249 o. g. z. potrebito je za nasljedni ugovor, da se baština obećaje i prima; a § 1253 o. g. z. izriče, da se ugovoritelji nasljednoga ugovora odriču prava testirati, što u nazočnom slučaju ni iztaknuto nije. Već točka 3 ugovora C—I. neodgovara stipulaciji ugovornoj; točka 6 pako jasno izriče protivno nasljednom ugovoru: „diese Erbseinsetzungen sollen die rechtliche Wirksamkeit eines Testamentes haben“. Nasljednik

Digitized by Google

postavlja se samo u oporuci, dočim se u ugovoru nasljedstvo samo obećaje i prima. Izim toga točka 6, imenito zadnje rieči, sadržaje razpolaganje mortis causa uvršteno u ugovoru C—I.; mora se dakle uzeti, da je u tih riečih izražena volja stranaka.

Što tužitelj veli, da točka 8 oporuke izigrava ustanovu § 1260 ogz. najme za slučaj stečaja, nemože oduzeti valjanosti ispravi, jer glede toga slučaja stoji načelo § 1260 ogz., kojega stranke svojevoljno nemogu mienjati; a ni za slučaj otvorenja stečanja ova točka oporuke inter vivos nebi imala vriednosti.

Tužitelj prigovara, da u oporuci nije označeno, koju imovinu dobiva preživivši drug. To je neumjestno, jer se svakako razumieva imovina pokojnog druga. Ako oporuka nije pravo okrštena, to neodlučuje ništa, jer točka 6 iste veli, da ta pogodba ima pravnu valjanost oporuke; a što je u naslovu upotrebljen izraz „ženitbena i nasljedovna pogodba", jasno se vidi volja kontrahenata, da sačine ujedno ženitbeni ugovor kao i naredbu mortis causa. Ako je tužena A. S. podpisala odnosno podkrižala ispravu u jeziku njoj neznanom, to ovdje neupliva, jer se neradi o tom, da se sa njene strane oporuka proglasi ništetnom. U ostalom svjedok Ivo K. tvrdi, da je Justin K. prisutnoj A. S., koja njemački nezna, protumačio ugovor. Ako se tvrdi, da isprava C—I. nevalja s toga, što je pok. J. S. bio istom vezan, pošto je hotio svomu nezakonitomu sinu M. M. ostaviti znatan dio svog imetka, ali mu rekoše, da toga nesmije učiniti usljed tog ugovora: to ni ovo nije u zakonu utemeljeno, što sliedi iz § 1255 o. g. z., jer je mogao, ako je J. S. htio obdariti svog nezakonitog sina, na ovoga prenieti za života kupljene nekretnine i ostalo dobro, česa ipak nije učinio, već upravo protivno t. j. upisao na ime svoje i tuženice; odaklje se takodjer vidi, da je J. S. hotio načiniti zamjenitu oporuku. Mogao je J. S. tu zamjenitu oporuku opozvati i tako obdariti svoga nezakonitoga sina, jer se zamienite oporuke mogu opozvati, česa ipak kroz 18 godina nije učinio.

Isprava ova odnosno oporuka ima dakle formalnosti propisane u zakonu, a jasnom je volja pok. J. S., najme, da ovim ženitbenim i nasljedovnim ugovorom načini zamjenitu oporuku a ne nasljedni ugovor, a tada odlučuje volja testatora a ne rieči tim više, što § 914 o. g. z. ustanovljuje, kako se imadu pogodbe tumačiti, najme da nikakova protuslovja u sebi nesadržavaju i da budu kriepostne.

Presuda na naknadu parbenih troškova temelji se na § 573 g. p. p.

Proti toj osudi uloži P. S. priziv, koji je kr. banski stol odbio, potvrdiv osudu prvoga suda.

Razlozi: Tužitelj napada ispravu pod C—I. kao neistinitu i nevaljanu. Što se tiče uztvrdjene neistinitosti, to tužitelj nije ni naveo, da osobe na njoj podpisane nebi bile tu ispravu podpisale, pače u samoj

Digitized by Google

tužbi i tečajem rasprave sam iztiče, da je pok. J. S. priznavao ispravu ovu kao istinitu i za njega obvezatnu; pa je s toga očito, da je poreka istinitosti učinjena samo od objesti. — Gledeć na porečenu valjanost te isprave, budi kao zamjenite oporuke, budi kao pogodbe nasljedovne, valja iztaknuti, da ona po vanjskoj svojoj formi nosi na sebi sve potrebštine pismene oporuke, jer su ju podpisale stranke i četiri svjedoka. Pošto ipak nije po izdatnicih iste vlastoručno pisana i podpisana, nastaje pitanje, da li su u nazočnom slučaju glede pokojnog J. S. obdržavane potrebštine § 579 o. g. z.?

O tom kazuje svjedok Ivo K., da je spomenutu ispravu napisao, pok. J. S. pročitao, koji ju je odobrio i vlastoručno podpisao, a tada da je bio prisutan na ispravi podpisani svjedok Justin K., ali se nesjeća, da li su na ispravi podpisani svjedoci Gregur J. i Nikola V. onda prisutni bili. Svjedok Nikola V., koji izrično priznaje svoj podpis na ispravi, nesjeća se gdje i pred kim je tu ispravu kao svjedok podpisao. Ostala dva svjedoka umrla su. Nu osim svjedoka Ive K., koji tvrdi da je J. S. pred dvojicom zajedno pritomnih svjedoka ispravu nakon pročitanja i odobrenja podpisao, još su tu svjedoci Petar i Mile D. te Ferdo R., koji tvrde, da je J. S. pred njimi više puta pripoviedao, da medju njim i njegovom suprugom obstoji ženitbeni ugovor odnosno takova naredba, koja odgovara sadržaju isprave C—I.

Prema tomu može se po § 159 g. p. p. izkaz svjedoka Ive K. smatrati u savezu sa izkazom prije spomenutih svjedoka podpunim dokazom, kad proti istinitosti toga izkaza neima upravo nikakve sumnje.

Ako je pake prvomolbeni sud uz to sudio još na domirnu prisegu tuženice, to neima tužitelj razloga, da radi toga žali. Valjalo je indi prvomolbenu osudu potvrditi ni neupuštajuć se u riešenje pitanja, da li se preporna isprava C—I. prema svom sadržaju ima smatrati zamjenitom oporukom ili nasljedovnom pogodbom, kako je to učinio prvomolbeni sud u obrazloženju svoje osude, jer u tom pogledu neima nikakva zahtjeva, a za riešenje nazočnoga prepora ob istinitosti i valjanosti spomenute isprave je posve neodlučno, smatrala se ona zamjenitom oporukom ili nasljedovnom pogodbom.

Tužitelj P. S. uloži proti ovoj osudi izvanredni previd, koji je kr stol sedmorice riešitbom od 16. studenoga 1888 br. 3232 odputio odsudiv ga na naknadu troškova previdnog protuizvedenja.

Razlozi: Po tužitelju pod C—I. producirana i kao bračni i podjedno nasljedovni ugovor označena isprava, glasom koje su J. S. i tuženica u točki 3, 4 i 5 za slučaj smrti jednog ili drugog ženitbenog druga učinili odredbe glede nasljedstva, te u točki 6 izrično očitovali, da ove nasljedovne odredbe imadu pravnu kriepost oporuke, odgovara u vanjskom obliku ustanovi §§ 579 i 580 (1249) o. g. z.

Digitized by Google

Pošto tužitelj zahtieva, da tuženica prizna, da ženitbeni i nasljedovni taj ugovor nesadržaje pravovaljane zamjenite oporuke ni nasljedovne pogodbe, trebalo bi da dokaže okolnosti takove, iz kojih proizlazi neistinitost isprave; ili to, da je u ovoj ispravi sadržano očitovanje, u koliko se isto kao oporuka ili nasljedovna pogodba smatrati ima, nevaljano (§ 601 o. g. z.).

U tom pravcu zadovoljio se je tužitelj tim, da izjavi, da ovaj ugovor istinit nije, i što sve da je istinit, ipak J. S. nije najmanje pred dva svjedoka očitovao, da ovaj ugovor sadržaje njegovu posljednju volju, i da zatim glede tuženice nije udovoljeno propisu §§ 580 i 581 o. g. z.

Ovu tvrdnju je htio tužitelj dokazati svjedoci Ivom K. i Nikolom V., ali nije uspio; usuprot je kazivanjem svjedoka Ive K. u savezu sa kazivanjem svjedoka tuženičenih Petra i Mile D. i Ferde R. istinitost isprave C—I. sa strane J. S. dokazana tako, da neobstoje glede suglasnih, jedino po tužitelju napadnutih dolnjosudnih osuda uvjeti § 335 g. p. p., usljed česa se izvanredni previd kao po § 344 g. p. p. nedopustiv morao odputiti. — Osudjenje tužitelja na naknadu troškova za previdno protuizvedenje temelji se na ustanovi § 573 g. p p.

Priobćio dr. V. Matijević.

Kako se ima postupati sa brzojavnom prijavom priziva?

Proti osudi kr. sudb. stola kao mjenbenog suda u O. od 11. prosinca 1886 br. 6841, izrečenoj u mjenbenoj parnici braće B. proti I. T. radi 106 for. 76 nč. spp., prijavio je tuženi I. T. brzojavkom pravodobno priziv, ali ga nije izveo.

S toga je po rečenom sudu u smislu § 325 g. p. p. ova brzojavna prijava priziva sa svimi spisi kr. banskomu stolu predložena.

Kr. banski stol riešitbom od 16. veljače 1887 br. 2190 obnašao je odluku od 31. prosinca 1886 br. 8244, kojom je izrečeno, da se ovaj priziv prima i da će se prema propisu § 25 ministarske naredbe od 25. siečnja 1850 po propisih gr. parb. post. dalje uredovati čim stigne izvedenje, ukinuti, te je sudu prve molbe naložio, da shodno §§ 2 sl. d) i 4 g. p. p. vrati brzojavku na popravak I. T-u, opredieliv mu za to stanoviti rok i to sa sliedećih razloga: Ako i neima razloga, da se brzojavke nebi mogle smatrati shodno § 109 poslovnog reda podneskom, ipak one neodgovaraju propisu § 4 g. p. p., po kom je ustanovljeno kako moraju podnesci u parbenih predmetih sastavljeni biti; zato je pravilno, da se dotični brzojav, sadržavajući izjavu stranke, primi, nu mora se vratiti na popravak uz opredieljeni rok, jer se prema tomu zadnja stavka spomenute odluke, koja toga nepokazuje, pokazuje sasvim nepravilnom, pošto bi tim prizivatelju slobodno bilo, kad mu se svidi, odnosno izvedenje priziva podnieti.

Digitized by Google

Proti toj riešitbi uloži tužiteljica utok, a kr. stol sedmorice riešitbom od 29. rujna 1887 br. 2015 odputio je taj previdni utok kao neumjestan s r a z l o g a: što prvosudna odluka od 31. prosinca 1886 br. 8244 za tužitelje braću B. povoljna bila nije, pa da im dosljedno tomu proti ukidajućoj riešitbi kr. banskog stola pravo utoka nepripada (§ 345 g. p. p.).

Priobćio A.

Ovlaštenik sa urbarskom daćom gornice obterećenog zemljišta, neima zakonskoga založnoga prava na prirod istoga zemljišta.

Na molbu Jakova Rechnitzera dozvolio je kr. kot. sud u Zagrebu ovrhu na pokretnine Jure i Jane Krupljanić radi dužnih 40 for. spp. i zaplienio 10 vedara vina.

Dragutin vitez Sigmund tuži sudu Jakova R. te Jurja i Janu Kr. i traži, da priznaju njegovo pravo vlastničtva toga vina, jer da je ovo priraslo u vinogradu, iz kojega njemu Juro i Jana Kr. imadu na godinu u ime gornice davati 701 litar vina, koje gornice za tekuću godinu t. j. 1883 jošte dobio nije.

J. R. priznaje tužbene navode, nu tvrdi, da je on stekao ovršno pravo zaloga na isto vino prije, nego je tužitelj od Krupljanića gornicu preuzeo.

Prvi sud odbi tužitelja i odsudi na naknadu parbenih troškova s r a z l o g a: što mu je upitno vino predano kao gornica tek nakon obavljene ovršne pljenitbe, nakon što je J. R. već na isto putem ovrhe stekao stvarno pravo zaloga, dočim je vjerovnik ovlašten, neobziruć se na tečajem ovrhe dogodivše se odsvojenje pod ovrhu padšega objekta, ovrhu nastaviti i proti novomu vlastniku.

Kr. banski stol potvrdi u cielosti osudu prvoga suda, nu obrazloži istu svojim riešenjem od 25. srpnja 1888 br. 14.555 ovako: Tužitelj nije porekao, da su sutuženici Juro i Jana Kr. pravi i neograničeni vlastnici sa urbarskom daćom gornice obterećenog gornog zemljišta, jer on nije niti uztvrdio, da imade za se pravomoćnu osudu radi nazadnoga odkupa gorice po § 48 urb. pat od 2. ožujka 1853; odkuda proizlazi, da su rečeni sutuženici po §§ 404 i 405 o. g. z. takodjer neograničeni vlastnici na dotičnoj gorici dobivenog svekolikog priroda vinskog kano priraštaja naravskog, od kojega deveti dio kano urbarsko podavanje gornice u smislu čl. VI. i VII.: 1836 § 2 i 3 pripada vlastelinstvu, kojega je dozvolom gorica lozom zasadjena, i kojemu nepripada nikakovo pravo vlastničtva ili zaloga na svakogodišnji vinski prirod za očuvanje njegovoga prava na pobiranje gornice, koja je za vlastelinstvo osigurana samo tim, što je zabranjeno bez naročite njegove dozvole prodavati groždja iz trsja; što politička oblast ustanovljuje dobu berbe, i što je gornjak dužan vlastelinstvu

Digitized by Google

takodjer za one godine, u kojih nije on iz gorice dobio nikakovoga mošta, gornicu naknaditi vinskim prirodom buduće godine.

Premda je svaki vlastnik sa urbarskom daćom gornice obterećenog zemljišta po § 39 urb. pat. od 2. ožujka 1853 dužan taj teret na se preuzeti i po zakonu od 10. siečnja 1876 vlastan zaiskati razterećenje toga zemljišta odkupom iste daće; ipak odtuda nesliedi, da dotični ovlaštenik ima zakonito pravo zaloga budi na samo gorno zemljište vinskim prirodom u naravi kano stalnom urbarskom daćom obterećeno, budi na jur razlučeni i sabrani vinski prirod od istoga zemljišta u svrhu osiguranja odnosne njegove pripadnosti.

Proti ovoj osudi nije dalnji pravni liek poprimljen.

Dr. Gjuro Horvat.

Parnica na uništenje oporuke po §§ 579, 580 i 581 o. g. z.

E R. rodj. M. tuži I. M. kao očitovanu nasljednicu iza M. M. na uništenje oporuke M. M., a tužbu svoju obrazlaže kako sliedi:

Oporuka pokojnog otca joj M. M. od 19. studenoga 1883, od koje prilaže prepis pod A, nije istinita i nevalja, jer nije sastavljena po zahtjevu zakona, pak se s toga kod ostavinske rasprave nikako uvažiti nemože. Oporuka ta neodgovara usljed formalnih mana. Tužiteljica veli, da njezin otac nije znao niti čitati ni pisati, a za ovakav slučaj odredjuju §§ 579, 580 i 581 o. g. z., da u tom slučaju jedan od triuh sposobnih svjedoka pred dva sposobna svjedoka, koji su vidili sadržaj, u prisutnosti oporučitelja pročita oporuku, a ovaj mora u nazočnosti svijuh triuh svjedoka izrično potvrditi, da pročitani sastavak se slaže sa voljom njegovom.

Moraju dakle sva tri svjedoka sposobna biti; najme medj inimi moraju na sastavku i podpisati se kao svjedoci posljednje volje (§ 579 ogz.), moraju sva tri svjedoka u jedan mah prisutna biti (§ 580 ogz.), jedan od svjedoka mora oporuku pročitati, druga dvojica moraju ga pratiti kod toga, a oporučitelj mora izrično izjaviti, da je to njegova posljednja volja (§ 581 o. g. z).

U nazočnom slučaju nije na ove ustanove obzir uzet. Svjedoci podpisani na oporuci nisu sposobni u smislu zakona, jer svjedoci M. S. i I. K. neznaju ni čitati a ni pisati. Svjedoci na oporuci nisu se podpisali kao oporučni svjedoci, kako to zakon zahtieva. Nadalje svjedoci nebijahu kod sastavka i podpisa u jedan mah sva tri prisutna. Napokon nije udovoljeno zahtjevu § 581 ogz., nije najme oporuka po jednom svjedoku na glas pročitana, a naročito nisu pri tom druga dva svjedoka čitaoca pratila, ugledajući u sadržaj čitanog spisa.

Nije ni oporučitelj poslje pročitanja upitnog spisa pred sva tri svjedoka izjavio, da je taj njemu pročitani sastavak razumio i da je to zaista njegova prava i posljednja volja.

Digitized by Google

Za dokaz istinitosti ovih navoda poziva se tužiteljica na M. S., I. K. i M. S. uz svoju domirnu prisegu eventualno navraća protivnici glavnu negativnu neuzvrativu prisegu, neuzvrativu zato, što tužiteljici ove okolnosti iz vlastitog opažanja poznate nisu.

Što se tiče svjedoka primjećuje, da je M. S. svak (šurjak) protivnice, te kao takav u smislu § 594 o. g. z. nije valjan svjedok; isto tako jest i drugi svjedok I. K. sa protivnicom u uzkoj rodbini, te po istom paragrafu nemože ni on valjan svjedok kod oporuke biti.

To su formalne mane, usljed kojih je oporuka pod A. ništetna. Nu sve da ovih mana i nebi bilo, kao što u istinu obstoje, to bi ova oporuka ipak ništetna bila sa sliedećih razloga.

Tužiteljičin otac nije nikad tu oporuku vlastoručno podkrižao, pa ako ju je ipak podkrižao, to ju je podkrižao, neznajući što podkrižava.

Oporuka najme nije sastavljena u smislu § 565 o. g. z., njezin (tužiteljičin) otac bio je u vrieme sastavljenja oporuke 65 godina star, te već usljed ove visoke starosti bijaše djetinjasta uma, te nije imao nikakove svoje slobodne volje. Nu ne samo visoka starost, nego i težka dugotrajna bolest djelovala je pogubno na njegov um. Od svoje mladosti bolovao je on na padavici (epilepsiji). Ova se je bolest u starosti sve češće i češće pojavljala, te je od iste otac joj pod svoje stare dane sasma duševno i tjelesno iznemogao tako, da je u zadnjih godinah već sasma slaboumnim postao i nije znao više što čini i što govori, jer nije mogao misliti i prosuditi valjano domašaj svojih čina i rieči, već je sve činio što mu je ma tko naložio i nepitajući zašto. Tako je usljed bolesti i visoke starosti duševno pao i slaba uma bio. Za dokaz svih ovih okolnosti poziva se na svjedoke M. M., G. M., A. K., M. M. i S. V. uz domirnu prisegu, eventualno navraća protivnici glavnu negativnu uzvrativu prisegu salvo jure affirmativo, eventualno nudja jošte dokaz po sudbeno imenovat se imajućih liečničkih vještacih. U takovom, usljed visoke starosti i dugotrajne težke bolesti, stanju slaboumnosti navela je protivnica možda otca joj, da stavi svoj križ na sastavak o kom nije znao, što u njem stoji. Promišljeno, ozbiljno i pri punoj sviesti otac joj oporuku podkrižao nije, već je samo upotrebljena njegova slaboumnost, te je on lukavošću priveden da podkriža nešto o čem nije znao što mu je sadržaj, jer mu taj nije čitan; a ako mu je čitan, to mu nije čitan onako kako ovdje sada predleži. Ova oporuka dakle po § 566 o. g. z. nemože nikako valjati, jer stoji u protuslovju sa § 565 o. g. z.

Vidi se dakle, da ova oporuka pod A. nemože nikako ostati u krieposti, da se kod ostavinske rasprave nemože uvažiti.

Zahtieva, da je tužena I. M., kao očitovana nasljednica iza pokojnog M. M. dužna priznati, da je pismena oporuka M. M. od 19. studenoga 1883 ništetna, nekriepostna, nevaljana i neistinita, jer nije sastavljena po

Digitized by Google

propisu zakona; pa je dužna pristati, da se ostavinska rasprava iza M. M. provede bez obzira na ovu oporuku, te da je dužna naknaditi joj prouzročene parbene troške, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Kr. kot. sud u B. osudom od 31. prosinca 1886 br. 10.148 sudio je po tužbenom zahtjevu osudiv podjedno tuženicu na platež parbenih troškova.

Kr. banski stol osudom od 11. siečnja 1888 br. 11.772 ex 1887 odbio je priziv i ništovnicu tuženice te je prvomolbenu osudu potvrdio.

Razlozi: Oporuka M. M. od 19. studenoga 1883 pod A—I. podpisana je po svjedocih M. Š., I. K. i M. S. te je providjena ručnim znakom oporučitelja, koji nije umio ni pisati ni čitati. Od spomenutih oporučnih svjedoka neumije I. K., kao što to iz njegova izkaza proizlazi, ni čitati ni pisati, već znade samo podpisati svoje ime; a drugi svjedok M. S. jest u drugom koljenu tastbinstva sa oporučnom nasljednicom i sadašnjom tuženicom I. M., jer mu je njezina sestra suprugom.

Prema tomu je očito, da se kod upitne oporuke nije ni mogao obdržati propis § 581 ogz., po kojem analphabetnom oporučitelju ima sastavak pročitati jedan od svjedoka pred druga dva svjedoka, koji su vidili sadržaj sastavka, jer oporučni svjedok I. K. sam neumije čitati, dočim M. S. nije po § 594 ogz. sposoban svjedok za ovu oporuku, jer je svak I. M., koja je tom oporukom jedini postavljeni nasljednik.

Spomenuta oporuka nemože se dakle prema gore navedenim zakonskim propisom smatrati oporukom tvrdom, a to niti kao pismena niti kao ustmena; ovo posljednje ne zato, jer je M. S. i za ustmenu oporuku, koja bi bila istog sadržaja, kao i predležeća pismena, nesposoban svjedok.

Valjalo je indi priziv i ništovnicu tuženice odbiti i potvrditi prvomolbenu osudu.

Kr. stol sedmorice osudom od 31. listopada 1888 br. 2338 zabacio je žalbu ništovnu tuženice kao neosnovanu, a i njezin izvanredni previd u koliko je upravljen proti riešitbi u glavnoj stvari; nu usuprot dao je mjesta njezinom izvanrednom previdu u pogledu parbenih troškova, te je u tom napadnutom dielu obie dolnjosudne osude preinačio i parbene troškove sviuh molba medju strankami prebio.

Razlozi: U napadnutih dolnjosudnih osudah i u cielom postupku neima nijedne mane, koja bi mogla utemeljiti koju ništetnost po smislu § 339 g. p. p., napose nestoji tvrdnja tuženice I. M., da su prigodom glavne rasprave povriedjeni ili zanemareni bili propisi § 46 g. p. p. Dosljedno tomu ima se ništovna žalba tuženice I. M. po § 342 g. p. p. kao neosnovana zabaciti.

U pogledu glavne stvari su obje dolnjosudne osude opravdane s razloga toga, što se je tečajem rasprave izpostavilo, da je M. Š. svak tužene

Digitized by Google

I. M., koju je pokojni sad M. M. oporukom svojom A—I. postavio kao universalnu nasljednicu; a dósljedno tomu da M. Š. u predležećem slučaju nije bio sposoban da služi kao svjedok oporuke pogledom na propise § 594 o. g. z.

Iz prenavedene okolnosti sliedi, da oporučitelj M. M. nije pravio svoje oporuke u prisutnosti trojice sposobnih svjedoka, kako to propisuje §§ 579, 580 i 585 o. g. z., pa da je oporuka A—I. toga radi ništetna (§ 601 o. g. z.).

Navodi tužene I. M. u izvanrednom previdu, da je onom sgodom, kada je oporučitelj svoju oporuku A—I. pravio, osim svjedoka na istoj podpisanih, bio prisutan još jedan svjedok (G. M.); pa da tužiteljica nije vlastna pobijati valjanost ove oporuke obzirom na nagodu, koju je ona navodno sklopila sa tuženicom 12. ožujka 1884 pred občinskim poglavarstvom u R. — izpostavljaju se kao neumjestne novote, koje se po §§ 326 i 333 g. p. p. neimadu uvažiti pri riešitbi.

U takovom stanju stvari valja izvanredni previd tužene I. M., u koliko je upravljen proti riešitbi u glavnoj stvari, po § 334 g. p. p. obzirom na § 335 g. p. p. kao nedopustiv odputiti.

Nu pošto je tuženica kao oporučna nasljednica obzirom na sadržaj oporuke i na očitovanje preslušanih svjedoka imala dovoljnih razloga, braniti se proti zahtjevu tužiteljice, smjerajućem na uništenje upitne oporuke; pa pošto se po cielom stanju stvari uztvrditi neda, da se je tuženica objestno upustila u parnicu, valja po §§ 334 i 335 g. p. p. uvažiti njezin izvanredni previd u pogledu parbenih troškova, ter uz preinačenje obiuh dolnjosudnih osuda, parbene troškove sviuh molba po § 573 g. p. p. medju strankami prebiti.

Priobćio A.

Bosna i Hercegovina nisu inozemna država, te za dostavu tužbe tuženiku tamo nastanjenomu nesmije se uporavit dvorska odluka od 11. maja 1833 br. 2612.

L. T. sa odvjetnikom dr. P. S. podnese mjenbenu tužbu dé praes. 5. juna 1888 br. 2624 pred spljetsko sudište proti R. G., trgovcu u Mostaru rad platežnog naloga pcto. 175 for. c. s. c., te zaišće, da se u smislu dvorske odluke od 11. maja 1833 br. 2611 Sb. pr. z. odredi tuženiku, prebivajućemu u inozemstvu, skrbnik ad actum.

Spljetsko sudište odlukom od 9. juna 1888 br. 2624 udovolji iski tužiteljevoj, te odredi tuženiku za skrbnika odvjetnika dra. K. Nu ovaj držeć da Bosna i Hercegovina nije inozemstvo, uloži utok proti rečenoj odluci spljetskog sudišta, te c. k. prizivno sudište dalmatinsko, riešitbom od 13. jula 1887 br. 2508, s razloga: što se Bosna i Hercegovina, imadu prama kraljevinam i zemljam zastupanim u carevinskom vieću

Digitized by Google

smatrati kao inozemska država, pa da je s toga u nazočnom slučaju, glasom § 498 gradj. prav. (gr. p. p.) i dvórske odluke od 11. maja 1833 br. 2612 Sb. pr. z., trebalo uporavit propise o dostavi sudbenih spisa na osobe prebivajuće u inozemstvu, odbacilo utok i potvrdilo napadnutu odluku.

Ali se odvjetnik dr. K. nije htio podložit spomenutim suglasnim riešitbam, te uloži revizionalni utok na vrhovno sudište bečko, a ovo riešitbom od 7. novembra 1888 br. 12.969: Vidiv, da sada, po ces. odluci od 10. marta 1882, Bosnom i Hercegovinom upravljaju austro-ugarske oblasti; vidiv, da se tamo dostave obavljaju po sudovih uredjenih prama ustanovam obstojećim u krunovinah austro-ugarskih; vidiv, da po tom neima nikakva razloga, da se na ovaj slučaj uporavi dvorska odluka od 11. maja 1833 br. 2612, koja propisuje, da se traženiku (tuženiku), nalazećemu u inozemstvu, osim lične dostave tužbe zamolnicom, jošte odredi skrbnik; — obnašlo uvažiti revizionalni utok izvanredni, te ukinuti obie odluke nižih sudova, u koliko se bave imenovanjem pomenutoga skrbnika, oprostiv ovoga od podatog mu naloga.

A. M.

Može li se sudbeno likvidirati troškovnik odvjetnički i u onom slučaju, ako odvjetnik prigovori, da je troškovnik vansudbeno priznan i jur naplaćen? (§§ 26 i 27 odvjet. reda.)

Odlukom kr. kot. suda u O. od 9. prosinca 1887 br. 7286 u predmetu I. Š. proti odvjetniku B. radi obredjenja troškovnika, odbijen je molitelj I. Š. glede obredjenja troškovnika od 21. prosinca 1884, 1. srpnja 1885 i 1. srpnja 1886, dočim je onaj od 1. srpnja 1887 obredjen sa 2 for. 26 nč. te podjedno molitelj osudjen, da odvjetniku B-u za troške likvidacije naknadi 11 for. 52 novč. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe s r a z l o g a: što § 26 odvjet. reda odredjuje, da sudac one pristojbe, koje stranka platiti mora svomu vlastitomu odvjetniku, imade na zahtjev ove stranke likvidirati, odakle proizlazi, da se ove pristojbe imadu samo onda obrediti, ako to stranka sama zahtieva. To pako nije onda, ako stranka obredjenje takvih troškova traži, koje je već pred više mjeseci podpunoma platila. U takovom platežu bo nazrieva se priznanje troškovnika likvidnim u podpunom iznosu, jer se upravo stranka prije obredjenja troškovnika nemože prisiliti da ga plati. Prema takovu stanju imao se je samo troškovnik od 1. srpnja 1887 obrediti, koji stranka tim, jer ga nije izplatila, likvidnim priznala nije.

Proti toj odluci uložio je I. Š. utok, a kr. banski stol riešitbom od 16. svibnja 1888 br. 1231 ukine napadnutu odluku po § 343 g. p. p. i naloži sudu prve molbe, da utočnikovu molbu po § 27 odvjet. reda izravno rieši s r a z l o g a: što po § 26 odvjet. reda sudbenoj likvidaciji

Digitized by Google

odvjetničkih pristojba ima samo onda mjesta, kada stranka svomu odvjetniku troškovnik izvansudbeno priznala nije; što se pitanje o tom, da li je stranka svojem odvjetniku troškovnik izvansudbeno priznala, ako u tom odvjetnik i stranka suglasne nisu, može riešiti samo nakon contradictornog postupka u parnici plateža odvjetničkih pristojba, ne pako u postupku likvidacionalnom po § 26 odvj. reda,* jer je taj postupak izvanparben, u kojem se radi jedino ob ustanovljenju odvjetničkih pristojba prema ustanovam § 27 odvj. reda; što utočnik poriče, da je uvodno spomenute troškovnike vansudbeno priznao, i što se to pitanje kao i ono u koliko je troškovnik namiren ili nenamiren ostao, ima riešiti contradictornim postupkom.

Ova je riešitba pravomoćnom postala.

Priobćio A.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Mjenb. tužba ima se odbiti a limine, ako je na dan predaje mjenica zastarjela.

Mjenica dospiela bje 30. kolovoza 1885; mjenbena pako tužba, koja se osniva na toj mjenici, predana je sudu 30. kolovoza 1888. Prvi sud odbaci tužbu a limine; to potvrdi viši sud; a vrh. sud bečki riešenjem od 23. listopada 1888 br. 12.555 potvrdi odluke nižih sudova s ovih razloga: Mjenbeno-pravni zahtjev, koji tužitelj diže proti tuženiku na temelju mjenice, tužbi priložene, jest po čl. 77 m. z. (§ 84 hrv.-ug. m. z.) zastario; da se po čl. 80 mj. z. (§ 87 hrv.-ug. m. z.) zastara mj. zahtieva prosudjuje ne po vremenu kada je tužba podnesena, nego kada je tuženiku uručena** i da je ovo potonje t. j. uručenje tužbe odlučno; da se u ovom slučaju tužba, predana sudu u posliednjem danu zastarnoga roka, nije mogla još istoga dana t. j. 30. kolovoza 1888 uručiti tuženiku, koji stanuje izvan mjesta, u kojem se sud nalazi; da ta nemogućnost nebi bila odstranjena ni tim, da je istoga dana t. j. 30. kolovoza 1888 tužba i riešena; nadalje da je mjenb.-pravno iskanje tužitelja na temelju tužbi priložene mjenice, svakako zastarjelo, a napose da je bilo zastarilo 31. kolovoza i 18. rujna 1888, a da nije potrebit istom prigovor u smislu § 1501 o. g. z., da se uzmogne uztvrditi zastara tražbine

* Vidi: Mjesečnik br. 6 god. 1888 str. 315 „likvidacija odvjetničkih pristojba".

** Ovo je sasma prema spomenutom čl. 80 njem. m. z., koji veli, da se zastara prekida „durch die Behändigung der Klage", dočim § 87 hrv. ug. mj. z. odredjuje, da se zastara „prekida dignućem tužbe". Ured.

Digitized by Google

po mjen. pravu; pače na zastaru mjenb. prava ima se u r e d a r a d i* paziti, a to se vidi odatlje, jer se na mjen. tužbu, koja se temelji na mjenici, koje posjednik prema gore navedenim propisom mj. z. nemože zaiskati po mjen. pravu isplatu, nego kako odredjuje čl. 83 m. z. (§ 90 hrv.-ug. m. z.), oštetu po civilnom pravu sa razloga obogaćenja, na takovu dakle mjen. tužbu se nemože izdati ni platežni nalog, niti može na to nadležni trgov. sud povesti postupak po mjen. pravu.

(Centralblatt.)

Firma nemože se upisati u trgov. registar na temelju prijave i podpisa, što ih je podnio punomoćnik za trgovca (čl. 19 t. z.; § 16 hrv.-ug. t. z.).

A., upravitelj imanja u X., u pismenom podnesku, kojemu priloži po C. izdanu, po javnom bilježniku ovjerovljenu punomoć od 27. ožujka 1888, prijavi firmu, kojom će se služiti kao punomoćnik C-ov za posao palenja žeste u X., te predloži ujedno vlastoručno pisani i po javnom bilježniku ovjerovljeni podpis firme, da se upiše u trg. registar za inokosne firme.

C. k. okružni sud u Pisku odlukom od 29. svibnja 1888 br. 4000 odbije molbu, jer da nije prema zakonu; pošto, kako naredjuje čl. 19 trg. z., mora svaki trgovac sám prijaviti svoju firmu trgov. sudu; pošto trgovac ima firmu i svoj osobni podpis pred trgov. sudom podpisati ili podpis ove u ovjerovljenoj formi predložiti; pošto u ovom slučaju nije A. nego je C. trgovac, s toga mora ovaj potonji ovoj dužnosti zadovoljiti. U tu svrhu podieljuje mu se rok.

Utok A-ov, podnesen proti odluci prvoga suda, odbaci prizivni sud pražki riešenjem od 27. lipnja 1888 br. 16.569, jer da § 19 t. z. odredjuje, da svaki trgovac mora osobno u zakonu propisanoj formi prijaviti svoju firmu radi upisa u trg. registar, pa ako sam neće da podpisuje firmu nego postavi za to punomoćnika trgovačkoga, da ima podieljenje punomoći osobno ili u ovjerovljenoj formi prijaviti trg. sudu, da se upiše u trg. registar (čl. 47 u savezu sa čl. 45 t z.; v. §§ 43 i 41 hrv.-ug. t. z.); obćenita punomoć pako od 27. ožujka 1888 podieljena A-u te po ovom predložena nemože nadoknaditi one potrebštine, koju zakon postavlja: najme da trgovac ima osobno prijaviti firmu i da on ima izdati punomoć, a to tim manje, pošto ona punomoć neima za predmet prijavu firme i imenovanje A-a za trgov. punomoćnika, a i samo u § 10 uvod. zakona trg. zak. spomenuto podieljenje punomoći trg. punomoćniku svakako predpostavlja, da je trgovac već prijavio firmu.

---

* § 88 hrv.-ug. mj. z. naročito odredjuje, da se „zastara ureda radi u obzir neuzimlje". Ured.

Digitized by Google

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 21. kolovoza 1888 br. 9882 zabaci vanredni previdni utok A-ov s razloga: što se „podnesak A-ov već i s toga nemože smatrati ispunjenjem obveze, pripadajuće službodavcu njegovomu po čl. 19 t. z., jer manjka podpis firme po principalu, a nemože ga zamieniti podpis njegov na punomoći; u ostalom pako da ta punomoć prema čl. 41 t. z. (§ 37 hrv.-ug. t. z.) nije dovoljnom, da se smatra podieljenjem prokure za molitelja; da punomoć, koja nesadržaje prokure, u obće nemože biti predmetom upisa u registar trgov., iz česa svega vidi se, da tu neima predpostava § 16 car. pat. od 9. kolovoza 1854 d. z. l. br. 208.“

Nije dopušteno zabilježiti u trgov. registru tužbu, kojom se hoće da se izključi jedan učestnik iz trgov. družtva.

Prvi sud uvaži molbu, podnesenu po ostalih članovih trg. družtva proti članu B., u kojoj mole, da se u trgov. registru zabilježi tužba njihova, da se B. izključi iz trgov. družtva. Prizivni sud odbaci tu molbu, jer da čl. 12 t. z. (§ 7 hrv.-ug. t. z.) odredjuje, što se imade upisati u trg. registar; a niti u trg. zak. niti u minist. naredbi od 9. ožujka 1863 (d. z. l. br. 27) nije rečeno, da bi se imala ili mogla u trgov. registar upisati tužba; a pošto se u trg. zak. navode svi slučajevi, kada treba što upisati u trg. registar, to se spomenuta molba mora odbiti.

Previdni utok tužitelja zabaci c. k. vrhovno sudište bečko riešenjem od 10. travnja 1888 br. 4317 s razloga navedenih u osudi prizivnoga suda, a osobito, pošto se po čl. 12 t. z. samo oni upisi imadu unieti u trgov. registar, koji su tu navedeni, a medju ove upise nipošto nespada zabilježba tužbe, kojom se kane izvesti promjene u stanju koje firme; a izim toga ovakova zabilježba nebi mogla imati pravnih učinaka, kakove ima po čl. 129 dotično po čl. 25 trg. z. (v. §§ 104 i 19 hrv.-ug. t. z.) upisani te obavljeni istup ili izključenje kojega člana iz družtva.

(Allg. Ger.-Ztg.)

C. Kazneno.

Tumačenje § 217 k. z. III. slučaj pripomoći dane zločincem u savezu sa §§ 214 i 216 k. z.

Kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji podnielo je 8. veljače 1888 br. 2475 medju ostalim i proti Petru G. obtužnicu radi zločinstva zločincu Miliću G. dane pripomoći slučaj III., označena u §§ 211 i 217 k. z., kažnjiva po § 218 k. z. a počinjena tim, što je poglavarstvu, koje je Milića G., uhvaćenog radi više zločinstva i iz pritvora kr. kot. suda u Glini pobjegavšeg, tražilo da ga iznovice uhvati, postavljao zaprieke.

Digitized by Google

Slučaj jest u kratko, da se bolje uzmogne prosuditi niže navedena riešitba kr. stola sedmorice, sliedeći: Milić G., žitelj iz Bojne u glinskom kotaru, bijaše u g. 1887 osvadjen, da je mnoga zločinstva paleža i javna nasilja zlobnom oštetom tudjega vlastničtva u tamošnjoj okolici počinio, usljed česa ga oružnici uhitiše i predaše uz dotične prijave u pritvor kr kot. suda u Glini. Rečeni sud obavi potrebite izvide i odredi proti Miliću G. pritvor; nu on pobježe 4. rujna 1887 iz pritvora, ode kući i počini grozno zločinstvo paleža na zadružnoj si kući, pa je tu izgorjela i njegova nemoćna starica majka. Iza toga pobjegne Milić G., dok ga 31. prosinca 1887 zatekoše i uloviše oružnici u kući Petra G., njegovoga stričevića. Pošto je bilo dokazano, da je Petar G. nekoliko vremena Milića G. držao sakrivenog u svojoj kući, a da o tom poglavarstvu nehtjede prijave podnieti, premda je znao, da je za Milićem G. odredjena poglavarstvena potraga: to je medju ostalim i Petar G. bio obtužen, kako je gore navedeno, radi zločinstva zločincu Miliću G. dane pripomoći, označenoga u §§ 211 i 217 k. z.

Kr. sudb. stol u Petrinji osudom od 20. ožujka 1888 br. 576 obnašao je Petra G. krivim spomenutoga zločinstva ter ga po § 218 k. z. osudio na primjerenu kaznu težke tamnice.

Povodom ništovne žalbe obtuženoga Petra G. kr. stol sedmorice kao kasacionalni sud riešitbom od 10. studenoga 1888 br. 3488 ukine ureda radi osudu kr. sudb. stola po § 303 k. p. ter odrieši obtuženika Petra G. po § 250 toč. 3 k. p. od obtužbe radi zločinstva dane pripomoći zločincem.

Razlozi: Svjedočbom parobijalnog ureda u Bojnoj jest ustanovljeno, da su obtuženi Petar G. i smaknuti medjutim zločinac Milić G. djeca dvoje rodjene braće. Obtuženi Petar G. bio je dakle sa Milićem G. u takovoj rodbini, da se ovaj radi pripomoći dane Miliću G., predvidjene u § 214 k. z., nije kazniti mogao (§ 216 k. z.). Što se obtuženiku Petru G. upisuje samo u grieh, najme da je zločinca Milića G. sakrivao pred poglavarstvom, spada u bitnom pod § 214 k. z. Istina, da § 214 k. z. govori u obće o zataji i zaklonu, podanom zločincem, dočim § 217 k. z. sadržaje posebne ustanove o kažnjivosti pripomoći k pobjegnuću takove osobe, koja je radi kojega zločinstva jur uhvaćena bila.

Istina je nadalje, da § 217 necitira § 216 k. z., no ipak se jedva dade pomisliti, da bi se rodjaci kojega zločinca zarad puke zataje, koja u slučaju, predvidjenom u § 214 k. z. po § 216 k. z. ostaje bezkažnjena, imali kazniti po § 218 k. z. samo poradi toga, što je dotični zločinac već bio uhvaćen i što mu je za rukom pošlo pobjeći iz zatvora bez ikakove pripomoći sa strane onih rodjaka, koji ga, iza kako je pobjegao, primaju ili mu daju zaklonište; jer isti razlozi, koji su sklonuli zakonodavca, zajamčiti rodjakom, naznačenim u § 216 k. z., bezkažnjivost zataje u slučaju, predvidjenom u § 214 k. z., vojuju i za bezkažnjivost zataje

Digitized by Google

u slučaju § 217 k. z. — Osim toga govori § 217 k. z. u prvoj alineji „o lukavštini ili sili", kojom se olahkoćuje zločincu prigoda da pobjegne, pa odatle te iz rieči alineje druge § 217 k. p. sliedi, da kazneni zakon predpostavlja svakako pozitivno činjenje i u onom slučaju „kad tko postavi zaprieku poglavarstvu ištućemu, da iznovice uhvati pobjegloga zločinca" (§ 217 al 2 k. z.). Uvaži li se napokon, da ničim ustanovljeno nije, da je obtuženik Miliću G. sâm priredio ili razširio onaj trap, koji je istomu služio za zaklonište; pa uvaži li se, da se obtuženik sâm brani tim, da on od straha i bojeć se prietnja Milića G. nije se usudio iztjerati ga iz svoje kuće ili odmah prijaviti ga poglavarstvu — što donekle dokazanim smatra i presudni sud — to valja povodom žalbe ništovne obtuženoga Petra G. po § 303 k. p. ureda radi ukinuti kaznenu osudu, izrečenu proti istomu obtuženiku i po § 250 al. 3 k. p. odriešiti ga od obtužbe radi zločinstva pripomoći dane zločincem, označega u §§ 211 i 217 k. z., jer objektivni učin toga zločinstva ustanovljen nije, a s druge strane predleže i takove okolnosti, koje ukidaju kažnjivost obtuženiku inkriminiranoga čina.

Priobćio Krunoslav Klaić.

Da li se i nakon novele ka kaz. zak. od 29 prosinca 1886 imade tatu, kojemu je kradja postala navadom, odmjeriti kazna po § 179 k. z., najme težka tamnica od 5—10 godina?

Odgovarajuć na ovo pitanje, još uvjek vladaju medju pravnici, a naročito medju sudci, različita mnenja, ma da je jur jednom načelnom riešitbom kr. stola sedmorice kao kasacionalnoga sudišta, priobćenom, čini mi se u „Nar. Nov.", a odnosećom se na jednu kaznenu osudu zagrebačkoga sudb. stola, izrečeno, da se za tata, za koga se dokaže, da mu je kradja postala navadom, ima kazan odmjeriti po kaznenoj stavci § 179 k. z. Većina sudaca i to starijih, rekao bih, drže za nedvojbeno, da je s novelom od 29. prosinca 1886, kojom su preinačene odnosno nadopunjene neke ustanove kaz. zak. od 27. svibnja 1852, izvan krieposti stavljena i uporava kaznene stavke § 179 k. z. za tata, komu je kradja postala navadom. Oni vele: pošto je kvalifikacija kradje po prijašnjem § 176 I. k. z. — „gdje no je najme kradja postala zločinstvom bez obzira na iznosak, ako je učinitelju kradja postala navadom" kaz. novelom od 29. prosinca 1886 — eliminirana — da je dokinuta i dotična kaznena stavka 179 k. z. za tata od navade. Veli se, da je zakonodavac kvalifikatornu ustanovu § 176 I k. z. eliminirao s toga, pošto da su shvaćanja sudova pitanja, komu se može reći da mu je kradja postala navadom, odviše različita, a usljed toga i praksa nesigurna; zato da je za tako kvalificirano zločinstvo kradje dostatna uporava više stavke § 178 k. z. tim većma, jer da je kod nas glede čina u rečenoj noveli napomenutih

Digitized by Google

uveden princip, poprimljen u modernih kaz. zakonih, a ovaj da je u obće proti takovoj kvalifikatornoj ustanovi; dosljedno tomu da odpada i uporava kaz. stavke za ovako kvalificirani čin.

Da ovako još i sada misle pravnici i sudci, dokazuje sliedeći konkretni slučaj:

Kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji podnielo je proti Antunu I. obtužnicu radi zločinstva kradje, označena u §§. 171, 174 II. c) i 176 c) k. z.; a jer je taj čovjek radi zločinstva kradje bio već tri puta kažnjen i to: na 3 godišnju, 1 godišnju i 6 mjesečnu težku tamnicu; zatim radi prekršaja kradje sa 3 mjesečnim i 4 nedjeljnim zatvorom: to je predložilo, da se zanj kazan odmjeri po § 179 k. z, jer da je gledeć na gornje činjenice očito, da mu je kradja postala navadom.

Nu kr. sudb. stol u P., držeć se gore iztaknutih načela glede derogacije kaz. stavke § 179 k. z. novelom od 29. prosinca 1886 za tata, komu je kradja postala navadom, sankcioniralo je ta načela glede Ant. I. u svojoj kaz. osudi od 25. srpnja 1888 br. 2657 veleć, da se nije sudište moglo sklonuti na uporavu § 179 k. z., jer da je eliminiranjem kaznene kvalifikatorne ustanove § 176 I. k. z. usljed novele od 29. prosinca 1886 derogirana i dotična ustanova § 179 k. z., pa je s toga kazan Antunu I. bila dosudjena po II. st. § 178 k. z.

Na temelju razloga ništetnosti § 277 toč. 10 i 11 k. p. prijavilo je kr. drž. odvjetničtvo proti toj osudi ništovnu žalbu, u kojoj je dokazav, da je Antunu I. doista kradja postala navadom, iztaknulo, da je kaz. novelom od 29. prosinca 1886 ostala netaknutom ustanova § 179 k. z., gdje je spomen o tom, da se za tata, komu je kradja postala navadom, imade kazan odmjeriti od 5—10 godina težke tamnice, a samo da je istom eliminirana kvalifikatorna ustanova § 176 I. k. z.

Povodom ove ništovne žalbe izdao je kr. stol sedmorice kao sudište kasacionalno svoju riešitbu od 29. rujna 1888 br. 3065, pa je u istoj baš glede spomenutih kontroverza izrekao sliedeće: Kr. drž. odvjetničtvo napada osudu prvoga suda sa ništovnih razloga, navedenih u § 277 toč. 10 i 11 k. p. tvrdeć, da se je imala u nazočnom slučaju uporaviti kaznena stavka § 179 k. z., a ne ona § 178 k. z.

Navod suda prve molbe, da se u ovom slučaju nije mogla uporaviti kaz. stavka § 179 k. z. s razloga, što je kaznenom novelom od 29. prosinca 1886 derogirana i kaznena stavka od 5—10 godina u § 179 k. z., ustanovljena za tata od navade, n e s t o j i.

Kaznenom novelom od 29. prosinca 1886 derogirana je jedino kvalifikatorna ustanova § 176 I. k. z., no njom nije izvan krieposti stavljena ustanova § 179 k. z., po kojoj se ima zločin kradje kazniti težkom tamnicom od 5—10 godina u tom slučaju, kad je kradja postala tatu navadom, što se jasno vidi iz ustanove § 203 k. z., po kojoj se ima uporaviti

Digitized by Google

viša kaznena stavka od 5—10 godina kod takovoga čovjeka, koji se je krivim učinio zločinstva prevare, i kojemu je varanje postalo navadom, koja ustanova kaznenom novelom nije derogirana.

Spomenuta ustanova § 179 k. z. ima se smatrati posebnom otegočujućom okolnosti, koja, kad nastupi, uvjetuje višu u § 179 k. z. za zločinstvo kradje ustanovljenu kaznu; pa takove posebne otegočujuće okolnosti, koje uvjetuju veće kaznene stavke, nalaze se i kod drugih vrsti zločina n. p. kod pronevjerenja, prevare itd.

Nu žaoba ništovna kr. drž. odvjetničtva mora se ipak zabaciti, pošto se iz dosadašnjega predživota osudjenoga neda sa stalnošću uztvrditi, da mu je kradja postala navadom."

S ovim načelnim riešenjem biti će nedvojbeno sporazumni svi oni, koji su zagovarali kaznenu novelu od 29. prosinca 1886, a možda će i protivnike o drugom uvjeriti. *Priobćio K. Klaić.*

D. Upravno.

Mjestni sud valja da počeka dok postane pravomoćnom odredba, kojom prisežnik mjestnoga suda gubi svojstvo vršiti ovo zvanje.

J. L. iz S. izabran je god. 1884 za prisežnika mjestnoga suda u P. te je u tom svojstvu bio pozvan na mjestni sud u P. na dan 20. lipnja 1884, da kao prisežnik toga dana kod mjestnog suda u P. ureduje. Dne 18. lipnja 1884 dobije J. L. od mjest. suda u P. dopis bez broja i pečata, u kojem se veli: „Pošto ste naredbom (?!) kr. podžupanije u K. svih službenih uredovnih časti dignuti (!), s toga se poziv, kojim ste na 20. lipnja 1884 pred mjestni sud kao prisežnik pozvani, ovim opozivlje. Mjestni sud u P. dne 17. lipnja 1884. Mjestni sudac N."

Ovaj dopis bijaše napisan samo na komadu papira, u obliku tako zvane kartice (mali oktav), a nebijaše providjen ni brojem ni pečatom.

Proti ovom dopisu podneo je J. L. po odvjetniku pritužbu na prije obstojalu podžupaniju u K. veleć: da podžupanija neizdaje nikakove naredbe, da ovaj poziv neima niti oblika niti potrebštine službenog dopisa. Kr. podžupanija u K. da je izrekla doduše proti pritužitelju odluku pod 24. svibnja 1884 br. 9049, ali da ta nije jošte pravomoćnom postala, pošto je pritužitelj proti njoj za vremena pravnim liekom se poslužio. Mjestni sud da dakle nije imao pravo izdati gore spomenuti dopis.

Na ovu pritužbu izreče kr. podžupanija u K. 15. listopada 1884 br. 7063 odluku: „da pritužbi prileżeća cedulja mjestnoga suda u P. od 17. lipnja 1884 bez broja mjerodavna nije, pošto odluka kr. podžupanije u K., kojom je medju ostalim J. L. takodjer skinut kao sudbeni prisežnik, do sada pravomoćnom postala nije."

Tko sada plaća trošak pritužbe?? —*r.*

Digitized by Google

Glavna skupština pravničkoga družtva.

Kako je u posljednjem broju „Mjesečnika“ oglašeno, glavna skupština pravničkoga družtva obdržavala se je 28. siečnja u sveučilištnoj sgradi. Otvorio ju predsjednik družtva presv. g. dr. Franjo Burgstaller te označiv dnevni red pozove družtvenoga tajnika prof. dra. Josipa Pliverića, da pročita izvješće odborovo o djelovanju družtva u g. 1888. Nu pošto je to izvješće štampano i medju prisutne skupštinare razdieljeno, odustane se na predlog g. državnoga nadodvjetnika Spitzera od čitanja izvješća.

Za tim tajnik i blagajnik izvješćuje o financijalnom stanju družtvenom u minuloj godini. I ovo će izvješće naći članovi štampano u „Izvješću pravničkoga družtva za g. 1888“, koje je s ovim brojem zajedno razaslano. Skupština je uzela na znanje ovo izvješće nadajući se pouzdano, kao što se nada i upravni odbor, da će se u tekućoj godini dužni zaostatci članova, koji prekoračuju svotu od 3000 for., isplatiti. Revizionalni odbor izabran u glavnoj skupštini prošle godine, pregledao je račune, našao ih u redu te predložio, da se blagajniku podieli absolutorij što je glavna skupština jednoglasno usvojila i odobrila. Izraziv svoju zahvalnost revizorom računa gg. Juliju pl. Halperu i Ivanu pl. Kugleru izabra ih s nova, da pregledaju tako račune položene za g. 1888 kao i one, koje će blagajnik položiti u svoje vrieme za tekuću godinu 1889; a za zamjenike njihove izabra gg. dra. M. Bišćana i dra. Jos. Šilovića.

Odobri poslje toga proračun, predložen po upravnom odboru za god. 1889, koji glasi ovako:

Prihod:

Naslov	Stavka	Vrst dohodka	Predlog for.	Predlog nč.
I. Prinos	1	Prinos za god. 1889	2000	—
	2	Od zaostaloga prinosa do 31. prosinca 1888 sa 3497 for.	1000	—
II. Predplata	3	Od vis. kr. zem. vlade	656	—
	4	Od privatnika	100	—
III. Od knjiga	5	Za prodane družtvene knjige	40	—
IV. Gotovina	6	Gotovina u blagajni dne 31. prosinca 1888	459	08
V. Kamati	7	Kamati od uložene glavnice 1846·61 fr.	89	40
		Ukupno	4344	48

Digitized by Google

Razhod:

Naslov	Stavka	Vrst izdatka	Predlog for.	Predlog nč.
I. Mjesečnik	1	Štampa za 12 brojeva u 700 komada .	1000	—
	2	Vez, omet i ekspedicija	150	—
	3	Poštarina za „Mjesečnik“	70	—
	4	Uredničtvu nagrada	600	—
	5	Honorar za pisce	600	—
II. Uprava	6	Nagrada za g. 1888 blagajniku . . .	240	—
	7	Paušal tajniku	10	—
	8	Paušal blagajniku	30	—
	9	Štampanje izvješća za g. 1888 . . .	50	—
	10	Tiskanice	20	—
	11	Pomanje nagrade	50	—
	12	Sabiranje prinosa u Zagrebu (7% od ubrane svote)	60	—
III. Biblioteka	13	Časopisi, knjige, vezanje istih	150	—
IV. Izvanredno	14	Štampa za „Kazalo“ Mjesečnika za g. 1875—1887	353	70
	15	Nagrada kot. sudcu L. M	50	—
	16	Honorar piscem za listopad, studeni i prosinac 1888	150	—
	17	Nepredvidjeni troškovi	30	—
		Ukupno	3613	70

Izabrav skupština gg. prof. dra. K. Vojnovića i viećnika kr. stola sedmorice pl. Rakodczaya da ovjerove zapisnik ove glavne skupštine, predloži upravni odbor neke preinake pravila družtvenih.

§ 15 družt. pravila odredjuje, da se redovita glavna skupština ima obdržavati u drugoj polovici mjeseca prosinca svake godine. Nu ovo je vrlo nesgodno sbog toga, jer se nemogu računi zaključiti, pa s toga niti skupština točno izvjestiti o financijalnom stanju družtva. Zato je odbor predložio, da se ta odredba § 15 tako preinači, da se glavna skupština ima držati u prvoj polovici mjeseca veljače. Na predlog kr. drž. nadodvjetnika Spitzera zaključi skupština jednoglasno, da se rekne u pravilih: glavna skupština ima se držati tečajem mjeseca veljače. Tako neće biti odbor vezan da uriče glavnu skupštinu baš u prvoj polovici mjeseca veljača. Po ovom predlogu ima § 15 pravila ovako glasiti:

„Poslovna se godina sudara sa koledarskom godinom. Redovita glavna skupština držat će se tečajem mjeseca veljače sliedeće godine.

Digitized by Google

Izvanrednu glavnu skupštinu može sazvati upravni odbor u osobito važnih i silnih slučajih, a mora ju sazvati, ako to zahtieva dvadeset članova."

§ 17 pravila glasi ovako:

„Predmeti za raspravu u glavnoj skupštini jesu:

a) godišnje izvješće upravnoga odbora, predlaganje godišnjega računa o družtvenoj imovini, izbor dvajuh pregledatelja, da ispitaju taj račun;

b) izvješće pregledatelja o godišnjem računu, predloženom u posljednjoj glavnoj skupštini;

c) predlaganje i odobrenje proračuna za sliedeću družtvenu godinu;

d) izbor upravnoga odbora;

e) promjena godišnjega prineska;

f) imenovanje začastnih članova;

g) predlozi o preinaci pravila ili o razpustu družtva."

Upravni odbor predloži, da se promiene sl. a) i b) § 17 i to da glase:

a) Godišnje izvješće upravnoga odbora, predlaganje godišnjega računa o družtvenoj imovini skupa s izvješćem izabranih u posljednjoj glavnoj skupštini pregledatelja o tom računu;

b) izbor dvojice pregledatelja i dvojice zamjenika za ispitanje godišnjega računa, koji im se imade dostaviti najkašnje 14 dana prije glavne skupštine."

Ove promjene prihvati glavna skupština jednoglasno. Ostale točke § 17 ostaju nepromienjene.

Napokon se prešlo na posljednju točku dnevnoga reda. Predsjednik zahvali se u ime svoje i u ime odbora na povjerenju, pozove skupštinu da izabere, kako pravila odredjuju, predsjednika i 12 odbornika za god. 1889, te umoli presv. g. Kostial-Živanovića, da primi privremeno ravnanje skupštine, dok se obavi izbor. G. kr. držav. nadodvjetnik Spitzer predloži, da se ukupnomu odboru na njegovom radu i maru oko družtvenih posala izrazi zahvala i priznanje, što je jednoglasno prihvaćeno.

Biralo se najprije predsjednika, te je sa 22 od 23 glasova prisutnih skupštinara izabran za g. 1889 predsjednikom družtva dosadanji predsjednik presv. g. dr. Franjo Burgstaller. U odbor pako izabrana su velikom većinom glasova sliedeća gg.: dr. Al. pl. Bresztyenszky, kr. sveuč. profesor; Daubach Mirko, odvjetnik i predsjednik zagreb. odvjet. odbora; Hruby Kajetan, viećnik kr. stola sedmorice; dr. Jakšić N., viećnik kr. sudb stola; Kranjčić Stjepan, tajnik u kr. vlad. odjelu za pravosudje; dr. Bl. Lorković, kr. sveuč. profesor; dr. Malin Ivo, tajnik u kr. vladnom odjelu za pravosudje; dr. Mikulčić Mirko, odvjetnik; dr. Pliverić Josip, kr. sveuč. profesor; Rušnov Adolf,

Digitized by Google

viećnik kr. sudb. stola zagreb.; dr. Franjo J. Spevec, kr. sveuč. profesor; dr. pl. Špun-Stržić Napoleon, viećnik kr. stola sedmorice. Izabran je dakle prijašnji odbor, tek je na mjesto g. I. Urbania, viećnika kr. banskoga stola, izabran g. prof. dr. Franjo J. Spevec.

Tim je bio dnevni red izcrpljen, te je novo izabrani predsjednik, zahvaliv se na iznovičnom povjerenju zaključio glavnu skupštinu.

VIESTNIK.

† Prof. Franjo Holtzendorff.

Dana 4. veljače o. g. preminu Franjo pl. *Holtzendorff,* profesor javnoga prava na sveučilištu u Monakovu. Rodjen 14. listopada 1829 u Vietmansdorfu u Ukermarki jedva je navršio 59 godina. Za nauku umrie prerano njezin prerevni svećenik i neumorni trudnik. Holtzendorff bolovaše već od prije, a imenito mnogo ga mučila kostobolja, koja se osobito žestoko pojavila u mjesecu prosincu prošle godine; nu on se nadao, da će se pošav prema koncu veljače o. g. u Italiju tamo oporaviti. Na veliku štetu nauke ova se nada nije ispunila.

Holtzendorff vrlo je mnogo radio i ustrojenje mnogih koristnih zavoda potaknuo; kad je trebalo prirediti kakovo predavanje na korist humanitarna zavoda; popularnim načinom predočiti reforme u kaznenom pravu ili u socialnom životu, vazda se Holtzendorff rado odazivao pozivu i sred zime zaputio se u daleke gradove, da izjavi svoje mnenje, da lahko shvatljivim načinom rekne, što bi trebalo promieniti ili popraviti. Kao privatni docent na berlinskom sveučilištu potaknu u pravničkom družtvu god. 1860 ustrojenje njemačkoga *sjezda pravničkoga* (Juristentag), koji se od ovoga vremena drži gotovo svake godine, i koji steče velikih zasluga za zakonodavstvo njemačko; on je potaknuo i počeo izdavati *enciklopediju* pravo- i državoslovnih nauka; živo je učestvovao u kongresih *kaznioničkih,* u družtvu za *medjunarodno pravo,* na statističkom kongresu u Petersburgu i na sjezdih njemačkih pravnika; sa Virchovom izdavaše „Sammlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge", a sa Onckenom „Deutsche Zeit- und Streitfragen"; izdavaše neko vrieme „Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche"; potakne i sudjelovaše kod izdavanja „Handbuch des deutschen Strafrechtes in Einzelnbeiträgen". Uz enciklopediju pravnih nauka, koja je god. 1882 izašla u 4 izdanju, izdao je „Rechtslexicon"; god. 1879 „Handbuch des deutschen Strafprocessrechtes"; g. 1885 „Handbuch des Völkerrechtes", a g. 1888 u družtvu sa *Jagemannom* „Handbuch des Gefängnisswesens in Einzelnbeiträgen", 2 svezka. Osim toga napisao je množinu većih ili manjih djela n. p.: Deportation als Strafmittel und die Verbrechercolonien (1859); die Reform der Staatsanwaltschaft in Deutschland (1864); Kritische Untersuchungen über die Grundsätze und Ergebnisse des irischen Strafvolzuges etc.; das Verbrechen des Mordes und die Todesstrafe (posvećeno Manciniu i Laskeru); über den Werth der öffentlichen Meinung (1879); Principien der Politik (2. izdanje 1879) itd., nespominjuć množinu pravnih mnenja, što ih je na poziv pojedinaca ili vlada napisao. Uredjivaše velikim trudom i žrtvami „Allgemeine deutsche Strafrechtszeitung", a poslje smrti Schwarze-a na liepom glasu stojeći „Gerichtssaal". Holtzendorff je kao profesor vazda otvoreno zastupao svoje mnenje i nije sagibao svoga koljena

*

Digitized by Google

pred mogućnici; da nije bio rado viđjen u krugovih vlade pruske dokazuje i to, što kao vanredni profesor na berlinskom sveučilištu nije imao nikakove plaće. G. 1873 predje na sveučilište u Monakov. Valja još spomenuti, da je branio grofa Harry *Arnima* u parnici, koja se povela na poticanje kneza Bismarka; ta mu je obrana rodila mnogo neprijatelja u Berlinu.

Prof. Holtzendorff uživao je veliki ugled u pitanjih medjunarodno- i državopravnih, tako, da su mu i strane vlade po više put povjeravale svoje razmirice, da izreče o njih svoje pravno mnenje. Zato nam je drago, da je on i o pitanju, koje nas Hrvate u prvom redu zanimati mora, rekao svoju i to u prilog onoga stanovišta, koje su Hrvati uviek branili, naime, *da je Hrvatska s pravnoga gledišta državom,* a ugarsko-hrvatska državna zajednica da nije *jedna* država, nego realna unija *dvijuh* država. Raspravljajući naime u drugom god. 1887 izašlom svezku svoga „Handbuch des Völkerrechtes" o udruženjih državnih, napose o realnoj uniji, navodi (str. 130), kako je po kadšto težko razpoznati realnu uniju od provincijalne sveze decentralizovane ali jedinstvene države, pa kaže: „Tako se prepiru o tom, da li se *Hrvatska* uz Ugarsku prikazuje kano realno unirana zemlja ili je puka autonomna provincija". U opazki 8 na str. 131 primećuje k tomu: „Naproti Jellinku brani *Plivarić* u svom spisu „Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn" (Agram 1885), kako se meni čini, *podpuno osvjedočujućimi* razlozi (wie mir scheint mit völlig überzeugenden Gründen) stanovište realne unije". — Slava mu!

(Osobne viesti.) Hinko *Schreiber* imenovan je viećnikom kr. stola sedmorice u Zagrebu; Josip *Čermak* predsjednikom kr. sudb. stola u Gospiću; Gustav *Strauss,* predsjednik sudb. stola u Gospiću, premješten je u istom svojstvu k sudb. stolu u Mitrovici; Stjepan *Kralj,* predsjednik sudb stola u Mitrovici, premješten je na vlastitu molbu u gremium kr. banskoga stola; Adolfo *Ružnov,* viećnik sudb. stola zagreb., dodieljen je kao pomoćni izvjestitelj kr. banskomu stolu. — Šimunu *Krekiću,* savjetniku c. kr. višega suda *dalmatinskoga,* podieljen je naslov i karakter dvorskoga savjetnika.

(Slovensko pravničko družtvo u Ljubljani.) Ispunila se živa želja mnogih rodoljuba slovenskih, da se ustroji družtvo slovenskih pravnika. Na sastanku obdržavanom u Ljubljani 29. prosinca 1888 prihvaćena su pravila družtva, koja je vlada potvrdila. Pravila u mnogih točkah slažu se sa pravili zagrebačkoga pravničkoga družtva. Svrha je družtva, da goji pravo- i državoslovne nauke (§ 1). Da se ta svrha ostvari izdaje: strukovni časopis, pospješuje izdavanje sbirka, zakona i drugih strukovnih knjiga u slovenskom jeziku; osniva strukovnu knjižnicu; naručuje strukovne časopise, koje mogu članovi rabiti i priredjuje predavanja, čitanja i rasprave u družtvenih prostorijah (§ 2). Članom družtva može postati i nepravnik, ali mora biti državljanin austrijski. Članovi stanujući u Ljubljani plaćaju 8 for., a izvan Ljubljane 5 for. Strukovni list dobivaju članovi bezplatno. — Organom družtvenim biti će „Slovenski Pravnik", koji je do sada velikimi žrtvami uredjivao i izdavao vrstni odvjetnik i rodoljub dr. Adolfo *Mosche,* a sada ga bezplatno predaje pravničkomu družtvu.

Mi najsrdačnije pozdravljamo ovo družtvo, želeć, da se u njem nadju na okupu svi slovenski pravnici, da neumornim radom unaprede interese družtva, a ponajviše očekujemo, da će družtvo svom snagom raditi, da slovenski jezik ovlada svimi uredi i da se jednom ostvari § 19 temeljnoga državnoga zakona. Nije dosta, da se govori o potrebi uredovanja na slovenskom jeziku, nego valja da se i radi za to, t. j. da zaista ima dovoljno sudaca i administrativnih urednika, koji umiju podpuno slovenski.

Digitized by Google

Povodom crnogorskoga gradjanskog zakonika.

Nekoliko rieči o načelih i metodu usvojenih pri izradbi.

Pismo* jednomu prijatelju od V. *Bogišića*. Preveo s francuskoga jezika N. *Dučić*, arhimandrit.

Vi ste mi više puta izjavljivali, da želite imati podataka o sistemi i metodu, što sam usvojio u kodifikatorskom radu crnogorskoga gradjanskog zakonika. Ako se zadovoljavate općimi pogledi, pokušat ću, da prema mieni, u koju je rad ušao, donekle zadovoljim vašoj radoznalosti.

Kad se je razglasilo, da mi je inicijativom crnogorskoga vladaoca povjeren ovaj delikatni posao, pojavila su se dva vrlo različna mišljenja o načinu, kako bi valjalo izvršiti to preduzeće.

Jedni, imajući po svoj prilici pred očima osobitu originalnost zemlje, o kojoj je rieč, mišljahu, da treba samo sabrati i pismeno utvrditi najiztaknutije i najpotrebnije pravne običaje, dotjeravši ih donekle prema potrebam sadašnjosti. Drugi, jako odani predanju rimskoga prava, govorahu, da bi dosta bilo, i nebrineći se mnogo o većem ili manjem podudaranju djela sa zemaljskimi osobinami, približiti se onima izmedju najslavnijih i najnovijih zakonika, koji najbolje izpuniše *desiderata* teorije.

* Pisano je u septembru 1885, a štampano u Parizu 1886; drugo izdanje izašlo je takodjer u Parizu 1888. Po drugom izdanju priredio je ovaj prievod odlični i puno zaslužni srbski pisac Dučić, i dao ga štampati u „Braniču“ br. 13 i 14 g. 1888, odaklje ga mi preštampavamo. Znademo, da će ovi „obći pogledi“ u sustav i metodu, koju je slavni naš zemljak usvojio u kodifikatornom radu crnogorskoga gradj. zakonika, baš dobro doći pravničkoj publici našoj, koju je već prof. Vojnović upoznao sa načelima (V. Mjesečnik br. 7 str. 321 g. 1888) toga rada prof. Bogišića, pa će dobro učiniti, da čitajuć ovaj liepi prevod nezaborave ni na Vojnovićevu raspravu. Dučićev prevod preštampan je doslovce, tek da su jezični oblici promienjeni prema pravopisu ovoga časopisa. — Ured.

Digitized by Google

Nezanemarujući ni teoretičarske ideje o kodifikovanju ni već svršene radove naličnih preduzeća, treba samo staviti se na objektivnu tačku posmatranja, te se nezanieti ni teorijami ni primjeri, da bi se uvjerilo, da moj rad, ako će da bude od kakve koristi, valja da udari posve samostalnim pravcem.

Priroda onoga diela prava, kojim je trebalo da se u ovom poslu bavim, sadašnje prilike, u kojih narod živi, a koje potječu iz njegova istorijskoga života, budući narodni razvitak, dovedoše a i trebalo je da me dovedu, do potrebe *izraditi djelo, koje bi ujedno bilo sistematsko i prostonarodno.* U svojoj radnji, dakle, imao sam neprestano pred očima, s jedne strane, oblike i mišljenja, što vladaju u teoriji i zakonodavnoj praksi zemalja, koje već imaju gradjanski zakonik; s druge — originalne elemente same zemlje, kojoj je zakonik namienjen; dvostručni cilj, koji, razumjet ćete, vise nego udvostručava težkoće moga zadatka.

Moja „rasprava o načelih i o metodu“ dala bi nam prilično tačan pojam o planu, koji sam nacrtao za svoj kodifikatorski rad; ali je do sada nisam mogao posve dovršiti. Kako ni sam neznam, kad će pomenuta „rasprava“ izaći na sviet, treba nam se zadovoljiti saobćenjem nekolikih primjetaba, da biste mogli sebi sastaviti o tome, barem približno, pojam. Kako neće biti još daleko do obnarodovanja mojega kodifikatorskoga rada, manj da se dese nepredvidjene smetnje, vi ćete ispitivanjem teksta moći konstatovati, u koliko sam postigao cilj, koji sam pred očima imao, i i kakve sam izmjene, često preko svoje volje, morao činiti, izradjujući različite predmete.

I.

„Rasprava“ najprije počinje konstatovanjem glavnih razlika, koje stoje, s tačke posmatranja: istorijskoga, političkoga, zakonodavnoga i pravnoga izmedju Crne Gore i drugih evropskih država, u vrieme kodifikovanja njihovog gradjanskoga prava.

Jer, kako treba da bude blizak saodnošaj izmedju zakonskih pravila i potreba vlastitih svakoj zemlji, taki isti saodnošaj valja takodjer da obstoji medju ovimi potrebami i različitimi ciljevi, koje zakonodavac hoće da postigne. Zato sam dužan bio odrediti uvjete, koje je trebalo izvršiti u mojem kodifikatorskom radu,

Digitized by Google

imajući pred očima pri tom izradjivanju izuzetni karakter istorijskoga života zemlje, njezine predjašnje usamljenosti i njezina nedavnoga ulazka, sve to više, u veze i dodir s ostalom Evropom.

Evo tih uvjeta:

1. Osnov zakoniku valja da je sastavljen od pravila i ustanova, koja se doista nahode u životu, duhu i predanju narodnjem; to, što obstoji, netreba ni da se izključi, ni izmieni, osim slučaja prieke potrebe.

2. Ustanovam, koje obstoje i sastavljaju, tako reći, glavnicu narodnjega predanja, da im se nedomeću nove, osim, ako to prilike svakdanjega života neminovno iziskuju.

3. Da bi se izbjegao svaki dualizam ili razciep u pravu, i da se olakša spajanje izmedju novih i starih elemenata, valja da se prvi uvode takim načinom, da izmedju njih bude stajalo uzajamno i neprekidno obćenje.

4. Sva naredjenja zakonika treba da se sastave, razrede i izlože tako, kako bi ih sami tamošnji ljudi mogli bez muke primjenjivati pomoću sredstava, kojimi zemlja razpolaže.

5. Zakonik valja da je takav, da svako prinudjenje pri njegovoj primjeni bude zališno, te da novi dielovi, koji su unj primljeni, neuzbudjavaju ljude, ni da mu naredjenja upravo narušavaju, ni da ih stranputno izigravaju.

6. Zakonik valja da je jednolikošću (homogénéité) svoje gradje, njezinim metodičnim rasporedom i jasnošću izlaganja pristupan svima, koliko se više može.

7. Spoljašnje odnošaje nemogući i netrebajući gubiti iz vida, zakonik valja da u isto vrieme pruži priliku Crnogorcem, da steku obći pojam o pravu u inostranstvu; a inostrancem, da imaju ideju o osobinah crnogorskoga prava.

8. U pogledu daljega pravnog razvitka u zemlji, zakonik netreba sprečava, nego da služi za naslon i polaznu tačku ovomu razvitku u svih njegovih granah i oblicih.

Ako je bilo donekle lasno odrediti različite ciljeve, koji se žele postići, ali nebješe tako lako naći sredstva, kako da se postignu. Ta sredstva, po mom mišljenju, valja da su takodjer u podpunom saodnošaju s ukupnimi prilikami društvenog života zemlje.

Digitized by Google

Vi vidite već iz toga, da se gore spomenuta „rasprava", premda dosta prostrana, zanima samo općimi pitanji.

Odmah, stupivši na prag ovoga posla, činilo mi se da treba prije svega odrediti spoljašnje granice zakoniku, t. j. dielove, od kojih će biti sastavljen; zatim ocrtati prostor, koji treba dati ovim različitim dielovom i ustanovam, koje oni sadrže; označiti glavne odnošaje, koji stoje izmedju sadržine zakonika i običaja; udesiti red i podjelu predmeta, i najposlje uočiti pitanja oblika, t. j. jezika i stila.

II.

Pitanje o granicah činilo mi se tako važno, da sam smatrao za dužnost osobitom ga brižljivošću sa više strana ispitati; te po tom ono predstavlja najprostraniji odjeljak u „raspravi", i rezultati do kojih dohodim, mnogo se odmiču od onih, koji se obično sretaju u ovakih pitanjih.

Iz toga vam vadim ovdje glavne tri tačke:

a) Sve grupe naredjenja, što se obično nahode u gradjanskih novih zakonicih, jesu li medju sobom jednolike (homogènes) i valja li ih po tom svih unieti u naš zakonik?

b) Nezavisno od predhodnoga postavio sam sebi i ovo pitanje: neima li u novijih gradjanskih zakonicih kakva grupa, s kojom, radi osobite prirode njene, radi njene složnosti i s toga, što je malo izučavana bila, nije moguće, osobito pogledom na mjestne prilike, postupiti onako isto, kao i s ostalimi dielovi zakonika, nego s kojom valja da se postupa posve zasebno i na drugi način?

c) Netreba li, osobito pogledom na zemaljske prilike, da se unesu u zakonik kakvi dielovi, kojih neima u gradjanskih zakonicih drugih zemalja?

Na prvo od ovih pitanja bio sam nagnat, da odrično odgovorim, uvjeren budući, da pravo porodično, sa svim što je s njim spojeno, nesastavlja jednoličnu cjelinu s glavnom sadržinom zakonika, t. j. s pravom imovinskim. A jednolikost svih dielova zakonika uvjet je „*sine qua non*" prostote, sljedstveno savršenoga razumievanja, bez čega bi njezina primjena pružala nesavladljive smetnje, i zajednički i harmonični razvitak dielova zakonika bio

Digitized by Google

bi spriečen. I negovoreći o specijalizaciji, koja je najpotrebniji uvjet svakoga napredka, već bi dosta bilo i tih navedenih uzroka, da opravdaju izbacivanje svih raznoličnih elemenata. Ali, kako me ovo mora odmaći mnogo od zakonodavne praktike drugih zemalja, i od sistema, kojih se obično pridržavaju u teoriji, smatrao sam za potrebno, da opravdam ovu svoju novinu razlozima, kojima se, kako barem ja mislim, nemože odricati važnost.

„Rasprava" počinje ispitivanjem različitih elemenata, koji proizvode prirodnu razliku medju onim, što nazivaju: „pravo porodično" i „pravo imovinsko".

Zatim se konstatuje i dokazuje obstanak ove razlike u Rimljana (jus commercii, jus connubii) i nahode se njezini tragovi, više ili manje čisti, u tečaju srednjega vieka; u vrieme preporodjaja (renaissance), i čak docnije. U „raspravi" se takodjer napominje, kako je tu prirodnu razliku medju pravom porodičnim i pravom imovnim priznala doista i moderna nauka; ali, da se predanje drži i u teoriji i u kodifikovanju, te da se produljuje postupati s ovim dvima grupama, kao i prije. Tu se navode i dosta zanimljivi primjeri pocrpeni iz teorije i iz kodifikatorske praktike, kako se i u naše vrieme bješe predlagalo i pokušavalo postupati sa svakom grupom posebice i nezavisno. Tu se govori upravo i o jednoj još nedovršenoj kodifikaciji, u poslu koje bijah zapitan (g. 1878) za savjet, i gdje se može konstatovati pobjeda načela, kojega se držim.

Pošto je na taj način dokazano, da čak moderna nauka priznaje u teoriji dvojstvo medju pravom porodičnim i pravom imovnim, i da je ova doktrina imala odjeka i u zakonodavstvu, zaustavljam se u „raspravi" na jednom pitanju od najveće važnosti, u kom se neslažem čak ni s većinom onih, koji priznaju ovo dvojstvo. — Pitanje je u ovom: da li odredjena grupa da udje u dio namienjen porodici, ili u onaj — imovini?

Mišljenje je, koje vlada u teoriji i zakonodavnoj praksi, kao što vi to znate, da pravo nasljedno pripada pravu imovnom; medjutim, ja mislim, da ga treba povratiti pravu porodičnom, osobito pogledom na vrlo odvojenu prirodu te ustanove u Slovena. U ostalom ja nahodim naslona svojoj tezi i u rimskom pravu,

Digitized by Google

gdje se vidi, da je s nasljedstvom postupano neodvojeno od porodice; pojav, koji se nahodi takodjer u više izvora rimsko-bizantinskoga prava, čak u spisih nekolika nova i čuvena pisca, a osobito u novom zakonodavstvu ove ustanove u Srba i Hrvata.

Pošto je konstatovana raznolikost raznih dielova sadašnjih zakonika, mogao bih se smatrati, da sam ovlašćen već samo zato, da izključim iz zakonika, koji sadržava „pravo imovinsko", sve dielove, koje smatram kao raznolične. Ipak neznam, bi li me ovaj jedini fakat bio odlučio na to, da se odaljim od tradicione sisteme.

Ja sam tada predložio sebi jedno drugo pitanje — po redu drugo od onih, koje sam gore naveo — sasvim nezavisno od predhodnoga, t. j. je li pravo porodično sa svim što je s njim u svezi, — pogledom na originalnu prirodu svojih sastavnih elemenata, na nekolicinu oblika ove ustanove u zemlji, na nedovoljnost dosadašnjih proučavanja ovih različitih oblika i njihovih uzajamnih odnošaja,[1] najposlje pogledom i na ukupne uvjete družtvenoga života ovoga naroda; je li zgodno, velim, da se ovo pravo umetne u tako obširnu sistemu zakonskih pravila, kojim se daje, i ako ne nepomičnost, a ono barem osobita stalnost? Ovdje, priznajem, moje je ustezanje malaksalo, te sam se odlučio za izključenje; to upravo i jesu glavni uzroci, koji me na izključenje i nagnaše. Kad je Savigny u prvoj polovini ovoga vieka tvrdio, da nauka gradjanskoga prava svojega vremena nije na visini kodifikacije, smatram se za ovlaštena misliti danas o nauci našega vremena onako kao on, barem, što se tiče elemenata narodne porodice u Slovena.[2]

Ja ipak neidem tako daleko, da u načelu odbacim mogućnost zakonodavnih radnja u pravu porodičnom; ali bi trebalo, da ove radnje budu zasebne, vršene tako, da bi odgovarale stručnoj prirodi gradje, držeći osobito računa u najširoj mjeri, o velikoj količini moralnih elemenata, kojimi je ova ustanova prepunjena.

---

[1] Vidi moju brošuru „Ikonoština" porodice seoske u Srba i Hrvata. Pariz 1884. — Pisac.

Ovu je brošuru preveo s francuzkoga jezika na srbski g. Ačimović u Beogradu 1885. — Prevodilac.

[2] Vidi spomenutu brošuru „Ikonoština".

Digitized by Google

Nemogu ovdje ulaziti u izlaganje dokaza, tvrdjenja i upo-redjenja, koja se tiču ovoga pitanja; to treba čitati u gore spo-menutoj „raspravi".

Treba ipak da vam rečem, da, i ako smatram za potrebno, izključiti iz zakonika pravo porodično, mislim opet, da je prieko potrebno uvesti unj pravila, koja se tiču imanja, u toliko, koliko ona upravljaju vezama i odnošajima ne članova porodice medju se, nego porodice i njezinih članova sa spoljašnjim svietom. Uvrštenje ovih *externa,* nagnalo me je u ostalom, da tu izložim čak neke konstituivne elemente porodice.

Ovu dvostručnu radnju, t. j. izključenje iz zakonika poro-dičnog prava i svega, što je s njim u sveži (izuzimajući externa), i njegovo zasebno izučavanje i zakonodavno obradjivanje, ne-smatram samo da je od velike važnosti, nego ja držim za *con-ditio sine qua non* svakoga napredka u gradjanskom zakonodav-stvu, i to ne samo crnogorskom, nego još svih slovenskih zemalja, u kojih su se, više ili manje, u cielosti sačuvale pravne narodne ustanove.

Pobrojivši zatim glavne dobre posljedice, koje bi potekle od ovoga izbacivanja i za kodifikatorski rad i za stručne zakone, „rasprava" prelazi na pretresanje trećega pitanja, t. j. treba li, da se u zakonik prime, usljed mjestnih prilika, kakvi dielovi, kojih neima u drugih zakonicih? Odgovor je potvrdan. Dio ob-jašnjenja postaje doista prieko potreban. Svak zna, u ostalom, da se elementi ovakoga diela nalaze: u kodifikaciji Justinijanovoj (vidi n. p. glavu: de regulis juris, de verborum significatione etc.); a toga ima i u pravu rimsko-bizantinskom; u zakonicih englezkih i sjeverne Amerike, itd. Osim toga nezaboravite, da većina ovih zemalja imahu u vrieme kodifikacije svoje pravne škole, gdje oni, koji se zanimaju zakonima, dobiše stručno obrazovanje; škola, kakvih Crna Gora nema.

Nemože se dakle kazati, da je u našem zakoniku izlišan dio objašnjenjâ, pošto je on naznačen za zemlju, koja prvi put dobiva zakone sistematički uredjene. Osim toga, kako u ovaj dio ulaze i odredjenja (definitions), svi se drugi dielovi zakonika oslobo-djavaju od onih mnogobrojnih poučnih pravila, čija je mješavina

Digitized by Google

sa zakonskimi naredjenji svagda bila kritizovana, ali nikad izbjegavana.

Ako se pored svega izbacivanja, o kom malo prije govorih, prostor zakonika uveličava, što je za žaljenje — da doista dostiže, ili prevazilazi obseg drugih zakonika, n. p. srbskog, koji, i ako je sasvim usvojio obične granice drugih gradjanskih zakonika, ima opet oko sto članaka manje — to dolazi ne samo od dodavanja ovoga diela tumačenja, nego i od toga, što je u zakonik uvršteno nekoliko novih predmeta, i što su neki drugi podpuno obradjeni.

I tako ovaj rad kodifikacije obuhvaća: obća uvodna pravila i naredjenja s pravili o radnji (djejstvu) zakonika, a uza njih u dosta širokom razmjerju, ona privatnoga medjunarodnog prava; ono, što nazivaju: „lično pravo“ *(jus personarum); externa* prava porodičnoga, ka kojim su dodana *externa* starateljstva; pravo stvarno; obveze svih vrsta izvora (glavna od ovih, t. j. ugovora, ima svoj obći i specijalni dio); najposlje dio objašnjenja i dopuna, koji je zajednički svim odielcima zakonika.

Na taj je način vrlo raztegljivi i neodredjeni naziv „gradjanski zakonik“, koji je tako često kritizovan bio, svuda narodu nepojmljiv; ali, koji bi osim toga u Crnoj Gori radi osobitih uzroka mogao dovesti do zabune; taj naziv, velim, biti će izbjegnut i zamienjen ovim drugim, koji je, po mom mišljenju, tako prost, tako prirodan: „*Obći imovinski zakonik*“.

III.

Pošto su odredjene spoljašnje granice zakoniku, trebalo je metnuti granice, tako rekuć, unutrašnje. U ovom izrazu treba razumieti s jedne strane različite ustanove, koje obuhvaća zakonik; s druge — prostor, što je dan svakoj od njih.

Od ustanova, koje zakonik obuhvaća, u „raspravi“ se navode samo one, koje se nenahode u običaju, ili su tek u začetku; i one, koje se obično nenahode u drugih zakonicih. Uz to se daju sumarno i razlozi toga uvrštenja.

Medju onima, koje se nenahode u običaju, i koje je ipak valjalo unieti u zakonik, opazit ćete: formalnosti za prenos svojine nepokretnih stvari; poslužje; zastavu (hypotèque); držinu

Digitized by Google

(possession); održaj (usucapion); zastaru. K drugoj vrsti pripadaju: pravo preče kupovine medju blizikom[3]; pomedjaške ugodbe (što je u nekih zakonicih nesvojstveno nazvano: zakonito poslužje); podlog (l'antichrèse), i više vrsta ugovora posve zemljodjelskog karaktera.

Što se tiče prostora, koji u izradjivanju treba dati svakoj od ovih ustanova u zakoniku, iznose se o tom u „raspravi" glavne crte, potvrdjujući primjeri pocrpljenimi iz teorije i zakonodavne prakse, da je nemogućno napred odrediti obća pravila o ovom predmetu; ovaj prostor u izradjivanju valja da je prema prirodi različitih ustanova; prema potrebam, koje su ih stvorile; prema zloupotrebam, za koje se sprema zakonom liek i t. d. Šta više, ima slučajeva kad i *rara* i *minima,* i tačke sporne, za koje se u obće misli, da im neima mjesta u zakoniku, mogu prinuditi kodifikatora, da i o njih drži računa.

Što se tiče kratkoće, koju tako preporučuje većina zakonodavnih teoretičara, i ako je podpuno usvajam u načelu, izjavljujem, da je nemogu primiti kao izključivo pravilo. Ima slučajeva, gdje se potankosti i dobro shvaćeno prostranije odredjivanje pojedinih ustanova po prirodi stvari neminovno iziskuju, kao što se takodjer ponekad najstrože nalaže kodifikatoru najveća sažetost i kratkoća. Oni, koji misle, da je moguće unapred odrediti granice različitim predmetom jednoga zakonika, neka mi dopuste, da im navedem jedan primjer vrlo karakterističan; taj je primjer jedna zakonodavna radnja, učinjena u obrnutom pravcu u dvie zemlje o istom predmetu, da bi se došlo do istih rezultata jasnoće i odredjenosti. U pruskom Landrechtu, glava, u kojoj se govori o starateljstvu u 1007 članaka, zamienila se zakonom od 102 članka; a u srbskom gradj. zakoniku 4. glava prvoga diela, koja se bavila istimi predmeti u 25 članaka, bila je zamienjena drugim zasebnim zakonom sa 165 članaka.

[3] U Crnoj Gori izgovara se „bližika". — Prevodilac.

Digitized by Google

IV.

Prije nego počnem govoriti o podieli i izlaganju sadržine u zakoniku, smatram za dužnost, da kažem nekoliko rieči o odnošaju izmedju zakona i običaja.

Ova posmatranja učinila su mi se, da su ovdje na svom mjestu, pošto se tiču jednoga pravnoga izvora, koji se poglavito još tiče prostora zakonikova. I doista, kodifikator, koliko mu god to umnožilo trud, naprezanje, ako hoće, da postigne gore spomenute ciljeve, treba da ima uvjek na umu sva pravila običaja isto onako, kao kad bi ta pravila bila sastavni dio njegova zakonika. Po tom, već pogledom na ulogu, koju je običaj do sada imao u životu crnogorskog naroda, jasno je, da moj rad valja da udje u vrstu onih, koje neki pisci nazivaju „*incorporation*“, čiji je glavni karakter, da se svagda dopunjavaju nepisanim pravom.

Nemože doista biti sumnje o tom, da se naredjenja zakonika dopunjavaju pravili običaja u svih slučajevih, kad ih u zakonu neima; ali pitanje nije tako prosto, kad se pita, kakva je uloga običaja, kad njegova pravila dodju u sukob sa zakonom? U ovom, kao u ostalom u svih pitanjih konkurencije izmedju zakona i običaja, konstatuje se velika razlika mišljenja i u teoriji i zakonodavnoj praksi; nu, najvećma pada u oči podpuna protivo rječnost o načinu, kojim se uočava to pitanje. Dok se čini, da teorija mnogo ustupa običaju, mećući ga ponekad iznad zakona, dotle bi nasuprot zakonodavstvo htjelo, da zabašuri pravila običaja preko svake potrebe.

Ova proturječnost izmedju teorije i prakse nije od jučer; ona se nahodi još u izvorih rimskoga prava, od kuda se nije mogla ukloniti uzprkos svemu potrošenu na to talentu i naprezanju; ovu upornu protivnost, čini mi se, valjalo bi pripisati ovomu faktu, da priroda različitih izvora prava i njihovih uzajamnih odnošaja, u svih njihovih pojavih i njihovih radnjah u obće, nije još bila pored svih mnogobrojnih radova proučena na istinskom pozitivnom osnovu. U većini slučajeva postupalo se više spekulativno i radilo na abstrakcijah.

I ako je konstatovano, da su zakonodavna sredstva nemoćna, u borbi izmedju rdjava zakona i dobra običaja, spriečiti pobjedu

Digitized by Google

posljednjega; opet je dopušteno zapitati se: je li, u pogledu harmonije uvjek podpune, koja valja da vlada medju zakonikom i običajem, zgodno izrečno predvidjeti u samom tekstu zakonika ove slučajeve sukoba medju zakonom i običajem? Činilo mi se, da ovo pitanje treba presjeći odričnošću, tim više, što je u dielu objašnjenja neposredno i dovoljno ta potreba namirena. „Rasprava" navodi zgodne primjere za ovo dosta zanimljive, pokazujući nam crnogorskog sudiju, koji inače u veliko poštuje volju zakonodavčevu, kako on prosto primjenjuje pravilo običaja *contra legem.*

Ova se posmatranja završuju nabrajanjem činjenica i razloga, koji jasno pokazuju, da slučaji sukoba medju običajem i zakonikom, zahvaljujući usvojenoj sistemi kodifikacije, mogu biti krajnje riedki u zemlji, kojoj je zakonik namienjen.

V.

Ovaj odjelak govori o podjeli i razporedjenju predmeta u zakoniku. Pojmljivo je, da se u ovoj radnji nije moglo usvojiti subjektivno gledište starih učitelja tako zvanog „prirodnog prava", koji, uzimajući čovjeka kao središte, okružavahu ga pravi svake vrste, kojimi je mogao biti subjekat. Trebalo je dakle, razumije se, objektivno uočiti gomilu zakonskih razporedjenja onako kakva su, i kako rade u životu, i uzeti za glavno pravilo: razredjivati gradju po prirodnom srodstvu, koje imaju različite ustanove medju sobom, umjeravajući ipak donekle to pravilo ovimi načeli:

a) postavljati predmete, koji se redje nahode u narodnom životu, poslje onih, koji su češći, kako bi ovi vodili drugim; te bi tako čitalac postupao od bolje poznatoga k manje poznatomu;

b) učiniti, koliko je god moguće, da obćenita pravila, t. j. abstraktna dodju poslje konkretnih elemenata.

Na osnovu ovoga načela valjalo je sadržinu zakonika razporediti u šest dielova ovim redom:

I. dio. Uvodna pravila i naredjenja;
II. dio. Prava stvarna;
III. dio. Različite vrste ugovora;
IV. dio Ugovori u obće i drugi izvori dugova;

Digitized by Google

V. dio. Imaonici (t. j. lica ili subjekti prava);

VI. dio. Objašnjenja, odredjenja, dopune.

Kao što vidite, ovo razredjenje glavnih grupa gradje udaljuje se u nekih važnih tačkah od onoga, što se obično nahodi u drugih zakonicih i učebnicih gradjanskoga prava.

Imamo najprije VI. dio, kojega nikako neima u drugih zakonicih, barem kao zasebne grupe. Osim toga, grupa „uvodna naredjenja“ zauzima mjesto, koje je dano „dielu općem“, u učebnicih gradjanskoga prava i u nekih riedkih zakonicih. Najposlje svratit ću osobito vašu pažnju na mjesto, koje je dano „pravnim subjektima“ i „različitim vrstama ugovora“.

Ništa nije lakše opravdati, po mom mišljenju, kao novinu, koja se sastoji u zamieni „diela općeg“ tako obširnog u učevnih knjigah, tako kratkim „uvodnim naredjenjima“, koja samo dodiruju osnovna pravila predmeta. Kratkoćom, koja je dana ovomu dielu, htio sam postići dvogubi cilj: upoznati, prije svega, čitaoca sa sadržinom, uvjeren budući, da narodni duh isto tako lahko shvaća krajnje općenite ideje (pravo, zakon, pravda itd.), u koliko one imaju svoj izraz u njegovu jeziku, kao i ideje najkonkretnije; zatim uvesti čitaoca, koliko se skorije može, k samim naredjenjima o pojedinih predmetih, što su u zakoniku. Potreba ove kratkoće priznata je, kao što vi to znate, od autoriteta takih, kao što je Savigny, koji preporučuje čak za predavanja u fakultetih, da „obći dio“ bude kratak i sažet koliko se god može. Osim toga, neimamo li primjere od vrlo poznatih zakonika, koji su sasvim izbacili ovaj dio, te voljeli drugdje izložiti pravila, koja u općem dielu učevnih knjiga tako prostrano mjesto zauzimaju.

Što su „lica“ (jus personarum) metnuta u peti dio, to je ona tačka, koja će jamačno u ovom dieljenju najviše pasti u oči; jer se ovaj fakat nenahodi ni u jednom zakoniku. Medjutim oštra je logika iziskivala ovaj način postupanja, pošto su izbačeni iz zakonika predmeti, koji se smatraju, da nisu jedne vrste s glavnim sadržajem. Ovaj se postupak u ostalom opravdava tim lakše, što se nebi moglo doći do toliko željene, toliko preporučene kratkoće za dio „uvodnih naredjenja“ bez ovoga poremještaja ličnoga prava.

Digitized by Google

Za druge razloge, koji govore u prilog uvodjenju ove novine, upućujem vas na „raspravu“. Samo dodajem, da mi je pored svega toga valjalo učiniti neku koncesiju tradicionoj sistemi i onim, koji svagda hoće *„ab homine principium“*: metnuo sam u dio uvodnih naredjenja i neposredno poslje pravila, koja se tiču zakona, neka obćija naredjenja o subjektih prava.

Što se tiče mjesta, koje je dano „obvezama“, napomenut ću, da su u većini zakonika „različite vrste ugovora“ prosto uvršćene u „obveze“, gdje one sastavljaju samo znatnu grupu ovog važnog diela, i da je tu ova grupa uvrštena svagda poslje obćega diela o obvezah. U mene je nasuprot primljen posve drugi red, i što se tiče ove grupe, imamo dvostruku novinu: najprije „različite vrste ugovora“ predstavljaju jedan posve nezavisan dio; zatim ovaj je novi dio metnut ne poslje, nego prije onoga o „obvezama“ u obće.

Razloga za naslon uvodjenju ove novosti ima nekoliko, ali je glavni neosporno onaj, koji potječe od već navedenog načela: po kom treba da pravila obćijega karaktera, t. j. odlučna, u koliko su narodu manje poznata, treba da dodju poslje naredjenja konkretne prirode.

Poslje razporedjenja glavnih dielova govori se, i to dosta obširno, o razporedu pojedinih uredaba. Polazeći od istoga načela, koje je služilo za osnovu podieli dielova; razumije se, da i razpored pojedinih uredaba predstavlja takodjer znatnih razlika s onim, što obično sretamo u drugih zakonicih i u proizvodih teorije.

Za sve ove razlike, kao i za razloge na kojih su osnovane, upućujem vas opet na rečenu „raspravu“. Samo dodajem, da predmeti diela objašnjenja odgovaraju, što se tiče njihova grupisanja, pojedinim dielovom zakonika, što podobro olakšava iziskivanje.

Ovaj dio objašnjenja sadrži takodjer i dopune nekim ustanovam, koje su više abstraktne prirode, ili su sitnije i redje primjene; kad bi se one podpuno uvrstile na obična mjesta, njihove bi potankosti odveć zasule, te činile da su nejasnija ta mjesta; one, šta više, nebi mogle biti, kako treba, ni objašnjene na tih mjestih. Tako n. p. držina, koja predstavlja težkoća i za same

Digitized by Google

stručnike, zauzeće na običnom mjestu samo par osnovnih članaka; a ostatak će biti prenesen u dio objašnjenja; tako će dalji naziv njegov „dio dopuna“ biti posve opravdan.

Ovaj se odjelak „rasprave“ završuje izkazom razloga, radi kojih je zakonik podieljen samo u tri vrste postupnih podjela (razdio, podrazdio). Mišljenje je moje, da ništa većma nesprečava brzo shvatanje namienjene narodu knjige, kao preveliki broj različitih podjela i podpodjela.

Na posljedku, u jednoj su dosta dugoj opazci „rasprave“ razredjeni svi gradjanski zakonici evropski i amerikanski s pogledom na njihovo razredjenje predmeta. Dodan je izkaz toga razredjenja predmeta o svakom zakoniku, koji pokazuje pet, šest različitih tipova (neračunajući varijante); razlike, koje daju nov dokaz istinitosti toga, što je kazano na više, t. j. da svi predmeti, što se nalaze u gradjanskih zakonicih, daleko su od toga, da obično budu jednolični.

VI.

Ako sam odredjenjem granica zakonika, izbacivanjem iz njega nekih predmeta i uvrstenjem unj nekih drugih predmeta, harmonijom, koju sam se starao da postavim medju zakonikom i običajem; ako sam, velim, tome odao svoju postojanu brigu, da učinim, kako će zakonik biti u najširoj mjeri narodu pristupan, nećete, nadam se, naći, da je neopravdano, što sam se tako obširno bavio u ovoj glavi svoje „rasprave“ o jeziku i stilu, uvjeren budući, da od ovoga elementa zavisi, manje ili više, jasnost mojega djela. Ovdje nepriobćavam do samo jednu ili dvie tačke.

Pošto je u „raspravi“ označena važnost ovoga pitanja, važnost priznata od najvećih teoretičara kodifikacije, ispitavši njihova mišljenja o različitih tačkah; kritizujem ih, i iznosim na vidjelo svoja vlastita mišljenja. Što se tiče oblika, starao sam se, da jezik bude prost i narodan, izbjegavajući u istome, koliko se god moglo, obrte i rieči, koje su uzajmili književnici iz inostranih jezika, ili ih načinili po duhu tih jezika. Za stil u zakoniku uzeo sam za glavno pravilo to: da me narod može dobro razumieti; i kad bi god suvišna sažetost morala dovesti nejasnost, tu sam se volio izložiti ukoru, da sam mnogoriečiv. Tako isto i s jednog

Digitized by Google

drugog gledišta, nisam zapinjao, da uvrstim isto zakonsko pravilo na više mjesta, kad god je to pogledom na razumljivost do potrebe bilo.

Valja da spomenem ovdje jedan fakat, koji potvrdjuje moju postojanu gore spomenutu vjernost načelu, baš i onda, kad je rieč o pitanjih, koja bi se mogla smatrati kao sitničarska; ja ovdje mislim o nadpisih različitih odjelaka.

U svih su zakonicih svi nadpisi sastavljeni na školski način, i imaju generalisan smisao posve, kratak i abstraktan, što za teoretičare može biti vrlo umjestno. U mojem je radu nasuprot; ja sam se jednako držao i u ovom već spomenutom pravilu, da valja postupati od konkretnoga k abstraktnomu, od bolje poznatoga k manje poznatomu. Po ovom pravilu: nadpis, n. p. „prava stvarna", koja nahodimo gotovo u svih zakonicih, valjalo bi da bude, po mom mišljenju, izmienjen na način, da u njem dodje na prvo mjesto elemenat, koji nije riedak ni nepoznat, kako bi se zatim prešlo na obću ideju. Ja bih to dakle uredio na ovaj način: „*o vlaštini i drugim stvarnim pravima*".

U „raspravi" se govori zatim o važnom predmetu tehničkih termina. Pošto je dokazana potreba, čak za najprostiji zakonik, odredjivanja tehničkih termina, a ponekad šta više i gradjenja novih, ja dielim svu gomilu termina u različite grupe; izlažem pravila, po kojih valja da se po prirodi svake grupe u tom postupa, pokazujući u ostalom i izuzetne slučajeve, kojim se ta pravila u cjelini svojoj primieniti nemogu. Već sam prije nekoliko godina bio saobćio svoje misli o ovom pitanju[4]; ali su u „raspravi" u nekoliko tačaka toga predmeta učinjene dosta znatne izmjene[5]. U ostalom tehnički termini, koji se nenahode u narodnom jeziku, valja da se protumače u „dielu objašnjenja", ako to nije bilo učinjeno na mjestu, gdje se prvi put sretaju.

---

[4] Vidi „O stručnom nazivlju u zakonima". Spljet g. 1876.

[5] Vidi čitanje g. Bogišića u petrogradskom univerzitetu januara 1887: „O tehničkih terminih u zakonodavstvu". Prevodilac je ove rasprave preveo i to čitanje, koje je predprošle godine bilo štampano u „Braniču" i zasebno. Zatim je iz „Braniča" preštampano u hrvatskom „Mjesečniku" u Zagrebu.
Prevodilac.

Digitized by Google

VII.

U posljednjem je odjelu „rasprave“ rieč o gradji, koja bi mogla služiti s jedne strane istoriji kodifikacije (spoljašnje uredjenje rada, predhodna proučavanja u zemlji, red izrade, mjesto gdje je vršeno, savjetovanja, čitanja osnove itd. sve stvari, koje bi bile vrlo interesne i dostojne znanja sa više gledišta); s druge pak strane izlogu razloga i uzroka, koji se tiču izključno pojedinih ustanova, u koliko bi to potrebno bilo.

Na posljedku „rasprava“ se završuje zahvalom: vladam, njihovim organom i svim onim, koji su ma čime olakšali kodifikatoru izvršenje njegova zadatka.“

Nadležnost i postupak u trgovačkih prieporih.

Do sada su se trgovački priepori izpod 100 for. bez zaprieke utuživali kod trgovačkih sudova t. j. sudbenih stolova, dotično onih kotarskih sudova, kojim je prama ustanovi § 5 zakona od 21. studenoga 1874 ob ustroju sudova prve molbe podieljena trgovačko-mjenbena sudbenost.

Nu povodom jedne rješitbe vis. kr. stola sedmorice odpućuju sudbeni stolovi (barem postupa ovako kr. sudb. stol u Zagrebu) tužbe iz ovakovih priepora radi *nenadležnosti,* pozivajući se na § 21 zakona o mjestnih sudovih, i § 2 al. 3 zakona o maličnom postupku.

Meni se čini, da ovaj nazor nije opravdan.

* * *

Zakon o sudbenosti trgov.-mjenbenoj od 3. listopada 1876 ustanovljuje *obćenito kauzalnu nadležnost* trgovačkih sudova za parnice iz trgovačkih priepora.

§ 6 dopušta od ovoga obćenitoga pravila *iznimku:*

U mjestih, gdje neima suda trgovačkoga, mogu se parnice iz priepora trgovačkih podići i pred običnim nadležnim sudom.

Ova iznimka postoji samo za mjesto, gdje neima suda trgovačkoga. Dakle se u mjestih, gdje postoji sud trgovački, parnice

Digitized by Google

iz trgovačkih priepora *nemogu* podići pred običnim nadležnim sudom, već izključivo samo pred sudom trgovačkim.

U mjestih, gdje neima suda trgovačkoga, trgovački se priepori *mogu,* ali nemoraju utužiti pred običnim nadležnim sudom; mogu se utužiti *i* pred običnim nadležnim sudom *i* pred sudom trgovačkim.

U mjestih, gdje je trgovački sud, nadležan je isti u trgovačkih prieporih *absolutno* (t. j. bez obzira na vriednost priepora) i *izključivo.*

Za druga mjesta postoji *fakultativna* nadležnost: ili trgovačkoga suda ili običnoga nadležnoga suda.

U Zagrebu n. p. *mora* se svaka trgovačka stvar utužiti kod sudbenoga stola; dužnik u Karlovcu *može* se utužiti *i* kod sudbenoga stola u Zagrebu kao trgovačkog suda *i* kod običnoga nadležnoga suda.

* * *

Pod „*pod običnim nadležnim sudom*“ razumieva se očevidno onaj sud, koji je nadležan bez obzira na trgov. narav priepora.

Recimo, da imam u Maksimiru tri dužnika. Kod sve trojice proiztiču moje tražbine iz trgovačkih posala. Proti jednomu je tražbina 20 for., proti drugomu 70 for., proti trećemu 150 for.

Svu trojicu mogao bih tužiti kod sudb. stola u Zagrebu kao nadležnoga trgovačkoga suda. Ali ih mogu tužiti i pred običnim nadležnim sudom.

Koji je — u konkretnom slučaju — taj „obični nadležni sud“?

Trgovačke se stvari imadu riešavati uz uporavu ustanova trg. zakona, i to parbe po gradj. postupniku uz preinake, sadržane u zakonu o sudb. trg.-mjenb. (§ 8); a u granicah § 1 mal. zakona po postupku maličnom (§ 2 c. z.).

Prama tomu raspravit će kot. sud u Zagrebu obie moje gore spomenute tužbe pcto. 70 fr. i 150 fr. *po ustanovah trgovačkoga zakona,* i to prvu pcto. 70 for. po postupku maličnom, a onu pcto. 150 for. po postupku redovitom — s obzirom na preinake, sadržane u zakonu o sudbenosti trg.-mjenbenoj. Kako je poznato, tiču se ove preinake u parbenom postupku poglavito rokova.

Digitized by Google

Ustanovom § 2 al. 3 mal. z., po kojoj se trgovačke stvari do 100 for. imadu raspravljati po mal. postupku, neuredjuje se *nadležnost* glede trgovačkih priepora do 100 for., već *postupak* u takovih prieporih.

Ta ustanova nepropisuje, da se svi trgovački priepori do 100 for. imadu raspravljati kod kot. suda, i to po postupku maličnom; već odredjuje, da se u svih trgovačkih prieporih do 100 for. (u koliko se raspravljaju kod kot. suda; kod sbornih bo sudova neima mjesta maličnom postupku) ima postupati po postupku maličnom.

Zakon o mjestnih sudovih, o maličnom postupku i onaj o trgovačko-mjenbenoj sudbenosti nose jedan te isti datum; izmedju njih mora dakle da postoji podpun sklad.

§ 23 zakona o mjestnih sudovih posve je istovjetan sa § 2 al. 1 i 2 mal. zakona — do jedine te razlike, da se tražbine iz rudarskih posala nemogu raspravljati pred mjestnim sudom.

Napadno je prije svega, da zakon o mjestnih sudovih *neima* onoga dodatka, koji je u § 2 mal. zakona uvršten pod al. 3: „*Usuprot na priepore iz trgovačko-pravnih poslova proteže se ovaj zakon . . .*“

To daje naslućivati na to, da zakonodavac nije htio da doznači mjestnim sudovom rasprave o trgovačko-pravnih prieporih, ma kako neznatna bila utužena svota.

Već je iztaknut propis § 8 zakona o trg.-mjenb. sudbenosti, po kojem se trgovačke stvari — bez iznimke! — imadu rieša-vati uz uporavu trgovačkoga zakona.

Mjestni sud nemože u trgovačkom prieporu biti nadležan već s toga, što nesudi ni po kakvom materijalnom zakonu, već jedino — poput porote — po slobodnom svom uvjerenju (§ 48).

I u maličnom postupku razsudjuje doduše sudac dokazni materijal po slobodnom svom osvjedočenju (§ 30), ali je vezan na pravilnu uporavu materijalnoga (dakle i trgovačkoga) zakona (§ 75, 9).

S toga je zakonodavac maličnom sudcu mogao povjeriti raspravu o trgovačkom prieporu, jer je malični sudac i u stanju i obvezan da udovolji propisu § 8 zakona o trg.-mjenb. sudbenosti.

Digitized by Google

Izključio je pako sudca mjestnoga, jer ovaj u pravnih pitanjih sudi ne po pozitivnom kojem zakonu, već izključivo samo po slobodnom svom ubjedjenju, koje nije vezano ni na koji pozitivni materijalni zakonski propis.

Pošto mjestni sud nemože da rieśava trgovačkih priepora, nemože ni kot. sud doći u položaj, da usljed pritužbe proti osudi mjestnoga suda sudi kao druga molba o trg. prieporu (§ 1, 2 m. z.).

S toga se u gornjem mom primjeru, gdje se radi o 20 for., nemože tužba podnieti mjestnomu sudu u Maksimiru.

Jer prem mi je slobodno u mjestih, gdje neima suda trgovačkoga, podnieti tužbu običnomu nadležnomu sudu; prem je taj obični nadležni sud mjestni sud u Maksimiru: ipak je nadležnost toga suda izključena, jer mjestni sud nemože uzeti za podlogu svoje osude jedino mjerodavni trgovački zakon.

Strogo uzev, nebi se ova tražbina smjela utužiti ni kod kot. suda u Zagrebu, budući da ovaj, s obzirom na svotu 20 for., za dužnika u Maksimiru nije „obični nadležni sud".

Prama tomu ukazuje se ta anomalija, da se proti dužniku u Maksimiru tužba iz trgovačkoga priepora radi 20 for. može izključivo samo podnieti sudb. stolu u Zagrebu, dočim se tužba radi 70 for. može podnieti i sudb. stolu i kot. sudu zagrebačkom.

* * *

§ 2 al. 3 mal. zak. ustanovljuje iznimku od § 8 zakona o trg.-mjenb. sudbenosti glede *postupka,* a ne modifikaciju § 6 istoga zakona glede *nadležnosti.*

Da nebude te iznimke, moralo bi se u svihkolikih trgovačkih prieporih — bez obzira na iznos — postupati po redovitom gpp.

Da je postojala nakana, te bi se trgovački priepori do 100 for. lišili kauzalne nadležnosti trgovačke, ta bi se ustanova bila uvrstila onamo, kamo spada t. j. gdje se uredjuje nadležnost: u zakon o trg.-mjenb. sudbenosti, naročito u § 6.

Ali nemože se dopustiti, da bi se zakonodavac u tolikoj mjeri ogriešio i o zakonotvornu tehniku i o logiku, te bi u jedan te isti hip, o jednom te istom pitanju (o nadležnosti) toli protuslovno raspravljao u dva različita zakona.

Digitized by Google

Jer shvati li se § 2, 3 m. z. onamo, da je u svih trgovačkih prieporih do 100 for. *isključivo* nadležan kot sud, onda postoji nerazriešivo protuslovje sa § 6 zakona o trg.-mjenbenoj sudbenosti, kako smo ga gore razmotrili.

Usuprot se po nazočnom tumačenju pokazuje, kako sve odnosne ustanove svih trijuh zakona od 3. listopada 1876 sačinjavaju jednu organičku cjelinu.

* * *

Rezultat ovoga sastavka je u kratko ovaj:

Sve trgovačke stvari riešavaju se uz uporavu ustanova trgovačkoga zakona.

Za parnice iz trgovačkih posala nadležan je:

1. u mjestih, gdje je sud trgovački, izključivo samo ovaj;

2. u mjestih, gdje neima suda trgovačkoga, fakultativno: ili dotični trgovački sud ili obični nadležni sud, koji potonji nemože biti drugi van sud kotarski;

3. u mjestih, gdje neima suda trgovačkoga, a tražbina bi po novčanom svom iznosu inače podpadala pod sudbenost mjestnoga suda, nadležan je izključivo samo dotični trgovački sud.

Mjestni sudovi nisu nikada nadležni za raspravljanje trgovačkih priepora.

Parnice iz trgovačkih poslova riešavaju se po gradj. parb. postupku uz preinake, sadržane u § 8 zakona o trgov.-mjenbenoj sudbenosti.

Raspravlja li se pako priepor pred kot. sudom, obvezatni su — u granicah § 1 m. z. — propisi maličnoga postupka.

Dr. H. Hinković.

O zločinih i kaznah.

Napisao ***Cesar Beccaria.***

(Nastavak.)

§ 13. O svjedocih.

Glavnom točkom svakoga dobroga zakonodavstva mora biti, da točno opredieli vjerodostojnost svjedoka i dokaze za okrivu. Svaki razborit čovjek, t. j. svaki, čije ideje stoje medjusobno u stanovitom savezu i čija

Digitized by Google

se opažanja slažu sa onimi ostalih ljudi, može biti svjedokom. Koliko je njegovo kazivanje vjerodostojno, to se ravna prema interesu, koji on ima da kaže ili zataji istinu; zato je nevaljan razlog, kad bi se hotjelo ženu izključiti od svjedočenja, jer je tobože slaba; djetinjasta je aplikacija posljedica prave smrti na gradjansku kod odsudjenih, i nerazborito odbaciti svjedočanstvo osoba nepoštenimi proglašenih, kad neimaju interesa lagati. Vjerodostojnost dakle svjedoka umanjuje se u onoj mjeri, u kojoj se pokazuju mržnja, prijateljstvo ili ini uži odnošaji medju njim i okrivljenikom. Potrebno je više nego li jedno svjedočanstvo; jer dok jedan tvrdi, a drugi nieče, neima ništa izvjestna, pa s toga može se obtuženi poslužiti predmnjevom, da je nevin. Vjerodostojnost svjedoka tim se većma umanjuje, čim je veća grdoba zločina,* ili nevjerojatnost okolnosti. Takovi su n. p. čarobije i bezkoristno počinjene okrutnosti. Vjerojatnije jest kod prve obtužbe, da više ljudi laže, jer je vjerojatnije, da se u više ljudi nadje budi iluzija neznanja, budi zlobno progonjenje, nego li da vrši jedan čovjek vlast, koje bog nije dao, ili ju oduzeo svakomu živomu biću. To isto vriedi i o drugoj obtužbi, jer čovjek obećaje biti samo u toliko okrutan, u koliko ga na to nagoni interes, mržnja ili strah. Pravo veleć u čovjeku i neima nenaravna čuvstva; njegova sviest nije nikada što drugo, nego rezultat utisaka učinjenih na njegova ćutila. Isto tako može se koji put vjerodostojnost kojega svjedoka umanjiti, ako je članom kakova privatna družtva, čiji običaji i načela ili nisu posve poznata, ili se razlikuju od obćenito priznatih. Takov čovjek ima ne samo svojih, nego i tudjih strasti.

Konačno nije gotovo nimalo vjerodostojan svjedok, ako se od rieči tvori zločin; budući da glas, kretnja, sve što izazivlje i što sliedi razne ideje, koje ljudi istimi riečmi označuju, mienja i modificira u tolikoj

---

* Većina kriminalista drži, da je tim veća vjerodostojnost svjedoka, čim je veće zločinstvo o kom se radi. Evo željeznog aksijoma najokrutnije slaboumnosti: In antrocissimis leviores conjecturae sufficiunt, et licet judici jura transgredi. Prevedimo to, da vide Europejci jednu od bezbrojnih ne manje bezumnih izreka muževa, kojim su oni, a da skoro i neznadu, podvrženi: Kod najtežih zločina t. j. kod najnevjerojatnijih, dovoljni su i manji razlozi sumnje, te je dozvoljeno sudcu da ide i preko zakona. Absurdne uporabe zakona često su proizvod straha, glavnog izvora protuslovja ljudskih. Zakonodavci (takvi bo jesu oni pravnici, koji su slučajem dobili pravo, da o svem odlučuju i da postanu od pristranih te podmitljivih pisaca zakonodavci i gospodari sudbine ljudske) preplašeni osudjenjem nekolicine nevinih, prenatrpaše pravosudje suvišnimi formalnostmi i iznimkami, pa da se ove točno vrše, zasjela bi bezkažnjivo anarhija priestolje pravde; naprotiv preplašeni nekojimi osobito strašnimi zločini, koje bijaše težko dokazati, držahu se ovlaštenimi odstraniti iste te formalnosti, koje su samo nuždno proglasili i tako su sad despotskom nestrpljivošću, sada ženskom plahošću pretvorili kazneni postupak u vrst igre, u kojoj imadu slučaj i nagle promjene glavnu ulogu.

Digitized by Google

mjeri rieči čovjeka, da je malo ne nemoguće opetovati ih točno onako, kako su izrečene bile. Osim toga siloviti i neobični čini, redovito veoma riedki, što i jesu većinom pravi zločini, ostavljaju trag u sebi u množini okolnosti i u posljedicah, koje iz njih proizlaze; dočim rieči neostaju nego u pameti slušatelja, koja je većinom nevjerna, a često se vara. Radi toga je mnogo laglje potvoriti čovjeka radi njegovih rieči, nego li radi njegovih čina; jer kod posljednjih čim se više okolnosti navadja za dokaz istih, tim je više sredstva pruženo okrivljenom, da se brani.

§ 14. Indicije i postupak.

Postoji obćeniti teorem, koji pomaže ustanoviti stepen izvjestnosti stanovitog čina, n. p. dokaznu moć indicija za okrivu. Kada su svi dokazi činjenice odvisni jedan od drugoga, t. j. kada se indicija samo dokazuju medjusobno, tada je, čim se više dokaza doprinese, tim manja vjerojatnost činjenice, jer okolnosti, koje oslabljuju prediduće indicije, oslabljuju i sliedeće. Kada svi dokazi činjenice odvise od jednoga, broj tih dokaza niti neumanjuje niti nepovećava vjerojatnosti te činjenice, jer sva njihova važnost osniva se na vrednosti onoga jednoga dokaza, od koga odvise. Kada su dokazi neodvisni jedan od drugoga, to jest kada se indicije dokazuju drugčije, a ne medjusobno, to čim se više dokaza doprinese, tim više raste vjerojatnost činjenice, jer neuspjeh jednoga dokaza neupliva na drugi. Ja govorim o vjerojatnosti obzirom na zločine, koji da zasluže kaznu, moraju biti izvjestni.

Ali to se neće činiti parodoksnim onomu, tko pomisli, da, strogo uzev, moralna izvjestnost nije nego vjerojatnost, ali vjerojatnost takova, koja se zove izvjestnost, jer ju svaki razborit čovjek takovom priznaje usljed običaja, koji se je porodio iz nagona za radnjom i koji je stariji od svake spekulacije. Izvjestnost, koja je nuždna, da se čovjek krivim proglasi, nije druga nego ona, koja je kadra sklonuti čovjeka na najvažnije čine u životu. Dokazi za okrivu mogu se dieliti u podpune i nepodpune.

Podunimi zovem one, koji posve izključuju mogućnost, da dotičnik nije kriv; nepodpunimi pako one, koji je neizključuju. Od prvih i jedan je dovoljan, da se čovjeka osudi; od drugih potrebno ih je toliko, koliko ih je nuždno, da se sastavi podpuni dokaz, to će reći, da, ako i nijedan izmedju njih, uzet sam za se, neizključuje podpuno mogućnosti, da je okrivljenik nevin, ako se svi stiču u jednoj osobi, izključuje to posve mogućnost nevinosti okrivljenika. Valja pamtiti, da nepodpuni dokazi, glede kojih se može okrivljenik opravdati, postanu podpunimi čim se neopravda kako treba. Nu ova moralna izvjestnost dokaza dade se laglje ćutiti, nego li točno definirati.

Digitized by Google

Zato ja mislim, da je najbolji onaj zakon, koji postavlja o bok glavnom sudcu prisjednike, pozvane za ovo zvanje žriebom a ne izborom; jer u ovom slučaju više sigurnosti daje neznanje, koje sudi po svom osvjećenju, nego li znanje, koje sudi po privatnom nazoru. Gdje su zakoni jasni i precizni, sudčeva je samo ta, da ustanovi čin. Ako je, za naći dokaz zločinu, nuždna okretnost i vještina; ako je nuždna jasnost i preciznost, da se predstavi rezultat iztrage: to kod prosudjivanja samoga rezultata nije nuždan nego jednostavan zdrav razum, koji se mnogo redje prevari nego li znanje sudca, kojemu je već u navadi, da hoće naći krivce i sve strpati pod umjetan i naučen sistem. Sretan li je onaj narod, gdje zakoni nebijahu predmetom znanosti. Najkoristniji je onaj zakon, da svakomu čovjeku sude drugovi po zvanju; jer gdje se radi o slobodi i životu gradjana, mora da umuknu čuvstva, što ih izazivlje nejednakost; i ona premoć, kojom sretan čovjek gleda na nesretnika; i ono ogorčenje, kojim niži gleda višega, nesmiju imati na osudu nikakva upliva. Nu kada je treći povredjen zločinom, treba da bude jedna polovica sudaca iz stališa oštećenoga, a druga polovica iz stališa obtuženoga. Budući da su tako izjednačeni svi interesi, koji bi i nehotice mogli dati drugo lice predmetom, govore tu samo zakoni i istina. Pravednost iśće takodjer, da bude okrivljenik, unutar stanovitih granica, vlastan izključiti one, koji mu se čine sumnjivimi; ako mu se to pravo dade podpuno, kad ga osude činit će se kao da se je sam osudio. Javno se moraju osude izricati i javno doprinašati dokazi zločina, da javno mnenje, koje možda jedino drži na okupu družtvo, zauzda silu i strasti, da narod bude mogao reći: „nismo robovi, nas se brani“ — čuvstvo, koje nadahnjuje hrabrost i koje više vriedi suverenu, koje pojmi svoje prave interese, nego li najobilniji danci. Nemogu se upustiti, da navadjam ostale pojedinosti i mjere opreznosti, koje su potrebite kod takih uredaba. Ništa nebih bio kazao, kad bi bilo nuždno sve kazati.

§ 15. Tajne obtužbe.

Očita, ali predajom posvećena, kod mnogih naroda krivnjom ustava neobhodno nuždnom postala, zloporaba jesu tajne obtužbe. Takov običaj čini ljude hinbenimi i podmuklimi. Tko samo naslućuje, da ga susjed prijavlja, vidi u njem svoga neprijatelja. Ljudi priviknu sakrivati vlastita čuvstva, a jesu li jednom tomu navikli, dodju brzo do toga, da ih sakrivaju pred samim sobom. Jao pako ljudem, ako su do toga došli! Bez stalnih i jasnih načela, kojih bi se mogli držati, blude kolebajuć i basajuć pustim morem mnenja; uvjek nastojeć da se izbave strašila, koja im priete, nekoriste se sadašnjošću, koju im ogorčuje nestalnost budućnosti; lišeni prave radosti, koju daje pokoj i sigurnost, jedva nalaze u

Digitized by Google

njekojih nasladah, koje vrlo redke u žalostnom njihovom životu, brzo i neuredno uživaju, utjehu za to, da su živili.

I od takih ljudi hoćemo da napravimo odvažne vojnike, neustrašive branitelje domovine i priestolja? Medju timi hoćemo da nadjemo nepodmitljivih činovnika, koji slobodnom i patriotičnom rječitošću brane i razlažu prave interese suverena, koji nose priestolju uz daće (tribute) ljubav i blagoslov svijuh slojeva puka, a odavlje donose u palače i kolibe mir, sigurnost i temeljitu nadu bolje budućnosti, tu žilu kucavicu država?

Tko da se brani od potvore, kada je oružana najačim štitom tiranije, najme t a j n o š ć u? Kakova je to vlada, gdje vladar o svakom svom podaniku sumnja, da mu je neprijatelj, te mora, da uzdrži javni mir, oteti mir pojedincu? Kojimi se razlozi opravdavaju tajne obtužbe i kazne? Javna dobrobit, sigurnost i uzdržavanje forme vladanja? Čudna li ustava, kad se onaj, koji ima moć i, što je još jače, javno mnenje, boji svakoga gradjanina! Nepovriedivost tužitelja? Dakle ga zakoni neštite dovoljno; pa zar ima podanika jačih od suverena! Infamija tužitelja? Po tom se štiti tajna obtužba, a kazni se javna! Narav zločina? Ako se indiferentni čini, pače ako se i čini obćem dobru koristni, zovu zločini: tada naravno obtužbe i osude nemogu se nikada dosta tajnimi držati. Dakle može biti zločina, to jest napadaja na javnu dobrobit, a da ipak javnost zastrašujućeg primjera, dakle osude, nije u interesu svih? Ja štujem svaku vladu i negovorim o nijednoj napose. Narav stvari kadšto je takova, da se odstranjenje kakova zla drži najvećom nesrećom onda, ako je ono ukorenjeno u cielom sistemu vlade naroda. Nu da ja imam izdati nove zakone u kakvom zabitnom kutu svieta, ruka bi mi drhtala i ciela budućnost pred oči stala, kad bi imao povladiti takov običaj.

Već je M o n t e s q u i e u rekao, da su javne obtužbe primjerenije republici, gdje bi javno dobro moralo sačinjavati prvu strast gradjana, nego li monarhiji, gdje je ovo osjećanje već po naravi forme vladanja oslabljeno, gdje je najbolje postaviti činovnike, koji će u ime države tužiti prekršitelje zakona. Nu svaka vlada, bila republikanska bila monarhična, mora potvaratelja kazniti onom kaznom, koja bi bila postigla obtuženoga.

§ 16. O torturi.

Okrutnost, posvećena običajem kod većine naroda, jest mučenje okrivljenika u vrieme iztrage, budi zato, da ga se prisili na priznanje zločina, budi radi protuslovja, u koje se je zapleo, budi zato, da se sazna za ortake, budi radi, neznam kakvog, metafizičkog i nepojmivog očišćenja od infamije; budi konačno radi drugih zločina, kojih bi mogao biti kriv, ali nije radi njih obtužen.

Digitized by Google

Čovjeka se nemože prije smatrati k r i v i m, dok ga sudac neosudi; niti mu smije družtvo uzkratiti svoje zaštite dok nije odlučeno, da je povredio ugovore, kojimi mu bijaše priznata zaštita. Kakvo je to pravo, ako nije pravo jačega, koje daje sudcu vlast, da kazni gradjanina, dok je još dvojbeno, je li kriv ili ne? Nije nova dilema ova: ili je zločin ustanovljen ili nije; ako je ustanovljen, onda obtuženoga neima postići druga kazna, nego zakonom odredjena, i suvišna su sva mučenja, jer je suvišno i priznanje okrivljenoga; ako nije ustanovljen zločin, nesmije se mučiti nedužna; a nedužan je po zakonu svatko, komu nije zločin dokazan. Ja dapače tvrdim, da znači pomiešati sve ljudske odnošaje, kada se zahtieva, da čovjek bude u isto doba i tužitelj i tuženik; da bude bol mjerilom istine, kao da njezin kriterij leži u mišicah i trzanju nesretnika. To je sigurno sredstvo, da se rieše obtužbe krepki zločinci, a osude boležljivi nedužni. Evo žalostnih posljedica toga prividnog kriterija istine, kriterija dostojna kanibala, koji su i Rimljani, koji bijahu više nego sa jednog stanovišta takodjer barbari, pridržali samo za robove, ove žrtve okrutne i odviše hvaljene krieposti.

Koja je politička svrha kazna? Zastrašenje ostalih ljudi. Nu što da sudimo o tajnih i sakritih mučenjih, koje tiranija običaja vrši na krivcih i nevinih? Važno je, da svaki poznati zločin bude kažnjen; ali nekoristi ništa ako se sazna, tko je počinio zločin, zakopan u najtamnijoj tami. Zlo već počinjeno, kojemu više neima lieka, smije političko družtvo kazniti samo u toliko, u koliko bi moglo u drugih uzbuditi zavarljivu nadu, da neće biti kažnjeni. Ako je istina, da je veći broj ljudi, koji budi od straha, budi radi kriepostnoga mišljenja, štuju zakone, nego li onih, koji ih krše: mora se pogibelj, da bi mogao biti nevini mučen, tim većma uvažiti, čim je vjerojatnije, da je dotični zakone štovao, nego li da ih je kršio.

Drugi smiešni razlog za porabu torture jest, da se dotičnik očisti od infamije, to jest čovjek, proglašen zakonom za bezčastna, mora istinu svoga kazivanja utvrditi izčašenjem svojih kostiju. Ova zloporaba nebi se smiela trpiti u osamnaestom stoljeću. Može li se misliti, da bol, koja je čisto tjelesno osjećanje, čisti od infamije, koja je moralno stanje? Zar je bol tolika? Zar je možda infamija tielo, u kojem su pomješane nečiste tvari? Nije težko pronaći izvora ovomu smiešnomu zakonu; jer su i sami absurdi, koje je prihvatio cieli narod, uvjek u nekom odnošaju s drugimi idejami, koje narod takov pravom kao svoje sveto obće dobro poštuje. Čini se, da je ovaj običaj ukorienjen u religioznih predstavah, koje u velike djeluju na misli ljudi, na narode i na vjekove. Jedna nepogriešiva dogma uči nas, da ćemo se od onih ljaga, koje smo počinili po slabosti ljudskoj, i radi kojih nismo zaslužili vječnu kaznu božju, očistiti u vatri, koje si dakako nemožemo predstaviti; nepoštenje pako je ljaga civilna, a

Digitized by Google

pošto nas bol i oganj čiste od duhovnih i religioznih ljaga, zašto nas nebi mogle muke torture očistiti od gradjanske ljage — od infamije? Ja držim, da se priznanje okrivljenika, koje sačinjava kod mnogih sudova bitnu potrebštinu da se dotičnik osudi, sa sličnoga razloga onako visoko cieni, jer najme pred tajnovitim tribunalom pokore čini priznanje (izpovjed) grieha glavnu potrebštinu sakramenta. Evo tako zlorabe ljudi i nevaravo svjetlo objavljene istine, a pošto je ono jedino, koje postoji u doba neznanja, utiče se k njemu povodljivo ljudstvo u svih prilikah, te pravi od njega najludje i najabsurdnije aplikacije. Nu nepoštenje je stanje, koje nevisi ni o zakonu ni o razboru, već o javnom mnenju. Sama tortura čini faktično bezčastnim svakoga, koji joj postane žrtvom. Dakle čovjek da se očisti od infamije tako, da ga se učini — nepoštenim?

Treći razlog, zašto se tortura upotrebljuje, čine protuslovja, u koja da se tobože okrivljenici upletu kod svoga preslušanja; kao da nebi strah pred kaznom, neizvjestnost osude, premoćna prikaza i veličanstvo sudca, neznanje, zajedničko mal ne svim zločincem i nevinim, mogla zaplesti u protuslovja isto tako strašljivog nedužna, kao i krivca, koji se nastoji sakriti; kao da se protuslovja, u koje zapadaju često i posve mirni ljudi, nemoraju još umnožati, kada najdublje potreseni duh samo na jedno misli, najme, kako da se spasi od prieteće pogibelji?

Ovo zloglasno sredstvo, da se pronadje istina, jest preostali spomenik starog, surovog zakonodavstva, kada su se dokazi vatrom i ključajućom vodom, kao i neizvjestan izlaz dvoboja, nazivali b o ž j i m i s u d o v i; kao da bi se mogle karike za vječna vremena skovanoga lanca, uzroka i posljedica, svakoga časa pomješati i razkidati radi frivolnih ljudskih uredaba. Jedina razlika medju torturom i dokazi vatrom i ključajućom vodom jest, što se čini, da svršetak prve zavisi od volje okrivljenoga, a onaj ovih drugih od čisto fizičnih i vanjskih činjenica; nu ova razlika je samo prividna i neobstoji u istinu. Kao što nekoć okrivljenik nije mogao inače nego prevarom zapriečiti djelovanje vatre ili kipuće vode, tako nije ni sada u mukah i strahu slobodan, da kaže istinu. Svaki akt naše volje stoji uvjek u čvrstom odnošaju prama sili tjelesnoga utiska, odakle je nastao; i osjetljivost svakoga čovjeka ima svojih točnih granica. Može dakle utisak boli tako porasti, da zaokupi svega čovjeka, te neostavi mu druge slobode do one, da potraži sredstvo, kako će se najprije osloboditi sadanjih muka. Ali tada pada odgovor okrivljenika pod zakone iste nužde, kojoj su podvrženi učinci vatre i vode; onda će osjetljivi nedužni očitovati, da je kriv, ako misli da će tako biti kraj njegovim mukam. Svaka razlika medju krivim i nekrivim izčezava upravo kroz ovo sredstvo, koje se upotrebljuje, da se ta razlika pronadje. Suvišno bi bilo još više razjašnjivati stvar navadjanjem nebrojenih primjera, gdje su nevini priznali se krivimi pod mukami torture;

Digitized by Google

neima naroda, neima dobe, za koju se nebi moglo takovih primjera navesti; ali ljudi se nemienjaju, niti povlače odtuda posljedica. Neima čovjeka, čije ideje samo malo nadilaze krug svakdanjih životnih potreba, koji nebi kadkada osjećao, kako ga privlači narav, koja ga tajnim i nejasnim glasom k sebi zove; ali običaj, tiran ljudskih volja, prestraši ga i tjera natrag.

Uspjeh torture odvisi dakle od temperamenta i od proračunavanja, koje se u svakoga čovjeka mienja prama njegovoj jakosti i ćutljivosti; tako da bi s ovom metodom matematik bolje nego li sudac riešio ovaj problem: „Iz poznatog stupnja jakosti mišica i ćutljivosti živčevlja nevinog pronaći stupanj boli, koji ga sili priznati, da je počinio stanoviti zločin".

Okrivljeni preslušava se zato, da se sazna istina; nu ako se ta istina težko spoznaje po licu, ponašanju i fizionomiji mirna čovjeka, mnogo teže će se odkriti kod čovjeka, kojemu konvulzije boli alteruju sve one znakove, kojimi se kadkada na licu čovjeka, i proti njegovoj volji, čita istina. Svaki siloviti utisak briše tako veoma fine razlike onih objekta, po kojih se kadkada razpoznaje pravo od krivoga.

Ove istine poznali su rimski zakonodavci, koji nisu upotrebljivali torture, nego kod robova, kojimi bijaše zaniekana svaka osobnost; vriede u Englezkoj, u naroda, kod koga nam slava znanosti, premoć trgovine i bogatstva, a po tom i snage, te primjeri krieposti i hrabrosti nedadu dvojiti o dobroti zakona. Tortura je ukinuta u Švedskoj, ukinu ju jedan od najmudrijih vladara u Europi, koji je donesao filozofiju sobom na priestolje, te kao zakonodavac, vodjen ljubavju prama svojim podanikom, učinio ih jednakimi i slobodnimi u odvisnosti od zakona — jedina sloboda, jedina jednakost, koju mogu razboriti ljudi pod današnjimi okolnostmi tražiti. Torture nenaredjuju zakoni vojske, koja je većim dielom sastavljena od taloga naroda, te bi ju rabiti mogli više nego zakoni ijednoga drugoga stališa. Zaista čudnovatim mora se svakomu činiti, tko nepozna tiranske vlasti običaja, da zakoni mira moraju poprimiti od duhova utvrdnulih u borbah i prolievanju krvi, najblažiji način sudjenja.

Konačno ćute ovu istinu i oni, koji se od nje udaljuju. Nevalja priznanje učinjeno za vrieme torture, osim ako je pod prisegom potvrdjeno iza kako je prestalo mučenje; nu ako okrivljenik nepotvrdi priznanja, s nova ga muče. Neki pravnici i neki narodi nedozvoljuju ove infamne „petitio principii" više od tri puta; drugi narodi i drugi pravnici ostavljaju i to rasudi sudca; tako da će od dvajuh čovjeka jednako nevinih, ili jednako krivih, onaj, koji je jak i hrabar, biti riešen; a onaj, koji je slab i bojazljiv, osudjen usljed ovog posve ispravnog umovanja: Ja sudac imao bih vas obojicu proglasiti krivimi stanovitog zločina; ti jaki znao si odoljeti boli, i radi toga te

Digitized by Google

riešavam obtužbe; ti slabi si joj podlegao, i radi toga te osudjujem. Ja znam, da priznanje, iztisnuto vam mučenjem, neima nikakove dokazne moći; ali ja ću vas mučiti na novo, ako nepotvrdite onoga, što ste pod mukami priznali.

Čudnovata, ali nuždno iz uporave torture izviruća posljedica jest, da je nedužni postavljen u gori položaj od krivca; jer ako budu obojica podvržena mučenju, imade prvi sve kombinacije proti sebi; budući da ili prizna zločin, pak ga osude, ili ga proglase nekrivim, pak je trpio nezasluženu kaznu. Krivac naproti ima za sebe jednu vrlo povoljnu mogućnost; kada najme odoli boli mučenja, te bude proglašen nevinim, promjenio je veću kazan u manju. Dakle nedužan nemože nego izgubiti, dočim krivac može i dobiti.

Zakon, koji nalaže torturu, jest zakon, koji kaže: Ljudi odolite boli; te ako je narav stvorila u vas neugasljivu ljubav prama samim sebi; ako vam je dala neotudjivo pravo braniti sama sebe: ja stvaram u vami posve protivan nagon, a taj je heroička mržnja samih sebe, i ja vam nalažem, da tužite same sebe govoreć istinu i za vrieme trganja vaših mišica i dok vam previjaju vaše kosti.

Tortura se upotrebljava, da se sazna, da li je okrivljenik počinio još i druge zločine osim onih, radi kojih je tužen, što se ovim umovanjem predstaviti dade: Ti si kriv jednog zločina, dosljedno je moguće, da si kriv i stotine drugih zločina; ova dvojba ljuti me, hoću da svojim sredstvom pronašašća istine dodjem do izvjestnosti: zakoni te daju mučiti, jer si kriv, jer bi mogao biti kriv, jer hoću da si kriv.

Konačno se upotrebljava tortura, da se obtuženi prisili da oda sukrivce svog zločina. Nu, ako je dokazano, da ona nije shodno sredstvo da se nadje istina, kako će moći odkriti istinu pogledom na sukrivce? Kao da čovjek, koji sama sebe obtužuje, neće još laglje tužiti drugoga! Je li pravedno mučiti ljude radi tudjih zločina? Zar se nemogu pronaći sukrivci izpovjedkom svjedoka, kazivanjem okrivljenika, izvidjenjem okolnosti i tragova zločina: u obće svimi onimi sredstvi, koja moraju služiti, da se obtuženomu dokaže počinjenje zločina? Sukrivci pobjegnu većim dielom neposredno iza kako je sudrug njihov zatvoren; sama neizvjestnost njihove sudbine osudjuje ih na izgon i oslobodi narod od pogibelji nove uvriede, dočim kazna okrivljenog, koji je u zatvoru, izpunjuje jedinu svrhu kazne, a ta jest: zastrašenje ostalih ljudi, da nepočine sličnog zločina.

Digitized by Google

§ 17. O fisku.

Bijaše vrieme, kad su mal ne sve kazne bile novčane kazne. Tad bijahu zločini stožerna imovina kneza; navale na javnu sigurnost vrelo dohodka; tko je bio dužan braniti ju, imadjaše interesa, da ju vidi povriedjenom. To bijaše posao civilni, preporan, više privatan no javan, koji je davao fisku drugčija prava od onih, koja bijahu potrebita za obranu javne probiti; a okrivljenom druge dužnosti, koje nebijahu u savezu sa nuždom statuiranja primjera. Sudac bijaše dakle više odvjetnik fiska, nego li nepristrani iztražitelj istine; poslovodja fiskalnog erara, a ne zaštitnik i sluga zakona.

Pošto je pod ovim sustavom priznati se krivcem značilo priznati se dužnikom fiska, što bijaše svrhom cieloga postupka: to bijaše priznanje zločina, i to priznanje, koje bijaše tako udešeno, da je opravdavalo zahtjeve fiska, te da im nije na put stajalo — središte, oko kojega se je kretao cieli kazneni postupak; a to je i danas, jer posljedice uvjek za dugo vrieme preživu svoje uzroke.

Kad se zločin neprizna, biti će zločinac, komu je zločin nedvojbeno dokazan, kažnjen kaznom manjom od redovite; gdje njega neima, nemože okrivljenik biti stavljen na muke sbog drugih zločina, koje je možda još počinio. Gdje se je postiglo priznanje, pograbi sudac tielo okrivljenog, te ga razkomada metodičkimi formalnostmi, za da iz njega, kao iz pravovaljano stečenog zemljišta, toliko koristi izvadi, koliko bude samo mogao. Kada je dokazan objektivni učin zločina, sačinjava priznanje okrivljenoga neoborivi dokaz; pak da taj dokaz bude što manje dvojben, iztiska se od okrivljenog silom, pod mukami i užasnom boli, dočim izvansudbeno priznanje: mirno, indiferentno, gdje nebijaše straha od prietećih muka, nedostaje za osudjenje.

Izključuju se dalnji izvidi i dokazi, koji bi mogli razjasniti činjenice, ali koji bi mogli škoditi i zahtjevom fiska; neštedi se često okrivljenog sa torturom s obzirom na biedu i nevolju, nego radi toga, da nebi izgubio tražbina fiskus, ovo biće, koje je danas imaginarno i nepojmivo. Sudac postaje neprijatelj okrivljenog, čovjeka okovanog, padšeg žrtvom biedi, mukam, užasnoj budućnosti; on netraži istine, već traži zločin u okrivljenog; postavlja mu zamke i misli, da je izgubio, ako ga u njih neuhvati; on se vidi povriedjenim u nepogriešivosti, koju si čovjek u svih stvarih pripisuje. Indicije, koje daju povoda zatvoru, u vlasti su sudca; da može čovjek svoju nevinost dokazati, mora biti prije proglašen krivim, to se zove p o s t u p k o m o f e n z i v n i m; i to je kazneni postupak mal ne u svih dielovih prosvjetljene Europe u osamnaestom vieku! Pravi i n f o r m a t i v n i p o s t u p a k, to jest nepristrano traženje istine, kako ga razbor nalaže, kako ga vojni zakoni uporabljuju, kako je

Digitized by Google

i za azijatskog despotizma vriedio u mirno raspravljanih i indiferentnih slučajevih, jako se riedko uporabljuje pred europejskimi tribunali. Kakva li komplikovanog labirinta čudnovatih absurda, u koje bez dvojbe neće vjerovati sretnije potomstvo! Samo filozofi onoga vremena čitati će iz naravi čovjeka, da je i ovakov sustav moguć bio.

§ 18. O prisegah.

Čudnovata oprieka nastaje medju zakoni i naravnimi čuvstvi čovjeka iz prisege, koju ima položiti okrivljeni, da govori istinu, kada mu je u najvećem interesu, da laže; kao da čovjek može pravo prisjeći, da će raditi oko vlastite propasti; kao da kod većine ljudi nezamukne religija, kada govori interes! Izkustvo svijuh vjekova dokazuje, da ljudi ništa tako zlorabili nisu, kao ovaj divan dar nebeski. Pak zašto da baš zločinci časte vjerozakon, kada su ga često oskvrnuli ljudi, koje se držalo mnogo pravednijimi? Preslabi, jer od premalenog upliva na ćutila, jesu motivi, koje religija suprotstavlja uzbuni straha i ljubavi života.

Nebeske stvari odvise od sasma drugih zakona, nego li su oni, koji ravnaju našimi čini. Zašto dakle škoditi jednim kroz konflikt sa drugimi? Zašto postavljati čovjeka u užasan položaj, da bira medju griešenjem proti bogu i sudjelovanjem na vlastitoj propasti?

Zakon, koji nalaže takovu prisegu, nalaže okrivljenom, ili da bude loš kršćanin, ili mučenik. Prisega postaje malo po malo pukom formalnošću, te se tako uništuje moć religioznih čuvstva, koja su kod većine ljudi jedini zalog poštenja.

Kako su koristne prisege, dokazuje nam izkustvo; jer mi svaki sudac može posvjedočiti, da još nijedna prisega nije okrivljenika nagnala na to, da govori istinu; dokazuje nam razum, koji očituje, da su nekoristni, dosljedno štetonosni svi zakoni, koji se protive naravnim čuvstvom čovjeka. Ovakovim zakonom dogadja se što i nasipom, koji izravno prieče tok rieke; ili budu odmah porušeni i poplavljeni, ili se pomoćju njih samih napravi vrtlog, koji ih neopazice podruje i podkopa.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Vjerovnik, prikraćen darovnom pogodbom, nije ovlašten zahtievati ukinuće darovne pogodbe, jer ga ustanova § 953 o. g. z. ovlašćuje samo na to, da bude prema svom dužniku stavljen u stanje, koje je postojalo prije učinjenog darovanja.

G. K., tužitelj, navadja, da je dokazom pravomoćne osude od 20. lipnja 1885 br. 6284 pod A. sudjeno, da je M. K. dužan platiti mu svotu od 174 for. 57½ nč. sa 6% kamati od 19. veljače 1885 do plateža tekućimi, kao i naknaditi mu parbeni trošak od 6 for. 55 nč. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Na temelju te osude, veli tužitelj, da je zamolio proti M. K. ovršnu dražbu uz predhodnu ovršnu pljenitbu i procjenu njegovih pokretnina radi prisilnog namirenja dužne mu tražbine spp.; nu glasom zapisnika pod B. ostala je pljenitba i procjena pokretnina M. K. bezuspješna, pošto isti nikakovih pokretnina neposjeduje.

Tužbu na isplatu svote od 174 for. 57½ nč. podnio je, veli tužitelj, proti M. K. 13. veljače 1885, nu da se ovaj, pošto neima pokretnina, kao što je dokazano, platežu izmakne, to je glasom darovnice od 18. veljače 1885 pod C. nekretnine svoje kbr. 19 u obćini Sv. Ivan upisane pod brojem lista 735 darovao Mari K., udatoj D., i dokazom gruntovnog izvadka pod D. uknjiženo je to pravo vlastnosti na nekretninah upisanih pod br. 735 a pod kbr. 19 obć. Sv. Ivan.

Pošto je M. K. to darovanje učinio, da bude tužitelj skraćen kao vjerovnik, koji je napram njemu u tom položaju nalazio se, kad je darovanje učinjeno, to drži tužitelj, da je vlastan po § 953 o. g. z. tražiti ukinuće ove darovne pogodbe i zato podnosi tužbu zahtievajuć: neka se sudi, da je tužena M. K. udata D. dužna priznati, da se darovna pogodba od 18. veljače 1885, sklopljena izmedju tužene i M. K. o nekretninah, upisanih pod br. l. 735 a pod kbr. 19 obć. Sv. Ivan, ukida i za ništetnu proglašuje s razloga, što je tim darovanjem skraćen kao vjerovnik M. K., koji se je za svoju tražbinu od 174 for. 57½ nč. nalazio jur kad je učinjeno darovanje, ter da je dužna dopustiti, da se na temelju odsude, uzsliedivše na ovu tužbu, nekretnine upisane pod br. l. 735 a pod kbr. 19 obć. Sv. Ivan, kao vlastnika opet upišu na ime Mike K., i napokon da je dužna naknaditi mu parbeni trošak, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Kašnje je tužitelj tu svoju tužbu ispravio, pošto se je vidilo, da je Mara K. maloljetna i da je njezin zakoniti zastupnik otac Miko K. i to

Digitized by Google

ovako: Pošto mu valja tužbu uperiti takodjer proti Miki K. kao darovcu, to ju upravlja i proti imenovati se imajućem kuratoru ad actum.

Zahtjev svoj upravlja i proti Miki K.

Kr. kot. sud u K. osudom od 1. srpnja 1887 br. 6289 udovoljio je tužbenom zahtjevu i to sa sliedećih r a z l o g a: Tužitelj se upire na § 953 ogz. ter išće, da se njegova tražbina namiri iz nekretnina, koje je drugotuženi prvotuženoj darovao, usljed česa bje tužitelj prikraćen. Tuženi prigovaraju, da je darovna pogodba sklopljena prije izrečenja osude, kojom je sudjeno, da drugotuženi imade tužitelju platiti 174 f. 57½ n., pa prema tomu da je darovanje bilo učinjeno u dobi kad drugotuženi nije bio dužnikom tužitelja. Drugimi riečmi, tuženici tvrde, da je tek izrečenom osudom nastao medju drugotuženim i tužiteljem odnošaj dužnika prema vjerovniku.

Uzme li se u obzir, da sudačka presuda nestvara novo pravo medju strankami (bar ne u ovom slučaju), već izriče, da pravo postoji ili nepostoji: to se tvrditi nemože, da je drugotuženi postao dužnikom tužitelja, već da je takovim bio i prije izrečenja osude. Prigovor dakle odpada.

Tuženici nadalje prigovaraju, da se je tužitelj mogao namiriti iz drugoga imetka drugotuženog, a ne tražiti uništenje darovne pogodbe, jer da drugotuženi posjeduje i inih nekretnina. — Nu tužitelj je prilogom C. dokazao, da drugotuženi neposjeduje nikakovih pokretnina, odakle bi se mogao namiriti; a porekao je, da posjeduje kakovih drugih nekretnina. Bilo je dakle tuženikom dokazati, da se je tužitelj mogao namiriti iz drugog imetka drugotuženog, pa bi se onda prigovor bio mogao uvažiti.

Treći napokon prigovor, da petit tužbe nije udešen prema § 951 dotično 953 o. g. z., nestoji, jer se iz petita ispravljene tužbe skroz jasno vidi, da tužitelj traži ukinuće darovne pogodbe samo u toliko, u koliko bje istom u svojem vjerovničkom pravu prikraćen; a da to postigne, mora tražiti posvemašnje utrnuće darovne pogodbe, a ako što ostane, može si ostatak prvotužena zadržati.

S ovih razloga moralo se je suditi po zahtjevu tužbe, te tuženici temeljem § 573 gpp. osuditi na naknadu parbenog troška.

Na priziv i žalbu ništovnu tuženih k r. b a n s k i s t o l osudom od 29. veljače 1888 br. 19.999 ex 1887 odbaciv ništovnu žalbu sudio je: da se onaj dio prvomolbene osude, kojim se izriče, da su Mara K. udata D. i Miko K. dužni priznati, da se darovna pogodba od 18. veljače 1885, sklopljena izmedju tužene Mare K. udate D. i tuženog Mike K. o nekretninah, upisanih pod br. lista 735 a pod kbr. 19 obć. Sv. Ivan, ukida i za ništetnu proglašuje, preinačuje, te je sudio: da spomenuta darovna pogodba neima napram tužitelju Gjuri K. pravne krieposti, dočim se

Digitized by Google

tužitelj sa zahtjevom, da se spomenuta pogodba ukine i ništetnom proglasi, odbija; nadalje je potvrdio onaj dio prvomolbene osude, kojim se izriče, da je prvotužena dužna dopustiti, da se tužitelj za svoju tražbinu od 174 f. 56½ n. proti Miki K. namiri iz spomenutih nekretnina; i napokon je preinačio onaj dio prvosudne osude, kojim se izriče, da su tuženici dužni tužitelju in solidum naknaditi parbeni trošak obredjen na 38 f. 95 n., te je izrekao, da se parbeni troškovi medjusobno prebijaju. Troškove priziva da ima prizivatelj sam nositi.

Razlozi: Prizivatelj tvrdi, da je darodavac Miko K. postao dužnikom tužiteljevim tekar onda, kada je proti njemu izrečena osuda na platež, a jer je ta osuda izrečena 20. lipnja 1885, dakle nakon učinjena darovanja, da tužitelj u vrieme darovanja nije još bio vjerovnikom Mike K.

Nu taj nazor je kriv, jer je tužitelj napram Miki K. stupio u odnošaj vjerovnika napram dužniku od onoga časa, kad je nastala obveza ovoga potonjega da plati stanovitu svotu tužitelju; a pošto je tužitelj Miku K. prije učinjena darovanja tužio da plati tražbinu od 174 for. 57½ nč., o kojoj se sada radi, i koja je osudom od 20. lipnja 1885 br. 6284 priznana pravno obstojećom: to se mora smatrati ustanovljenim, da je ta tražbina proti Miki K. jur prije učinjena darovanja i obstajala, da je dakle tužitelj u vrieme učinjena darovanja bio jur vjerovnikom darodavca. Prizivatelj tvrdi, da tužitelj učinjenim darovanjem nije skraćen, jer da nije dokazao da Miko K. neima drugih plativa; nu ta tvrdnja je prigovor, koji bi morao bio prigovoritelj dokazati, dočim je za utemeljenje tužbe bilo dovoljno, da je tužitelj izkazao svoju tražbinu i naveo, da nezna za imetak dužnikov, iz kojeg bi se namirio. Nu, ako prema rečenomu i jest ustanovljeno, da je tužitelj učinjenim darovanjem prikraćen, to tužitelj usljed toga nipošto nije ovlašten zahtievati ukinuće darovne pogodbe, jer ga ustanova § 953 ogz. ovlašćuje samo na to, da bude prema svom dužniku stavljen u stanje, koje je postojalo prije učinjenog darovanja, dakle da se iz darovane stvari može za svoju tražbinu namiriti.

S toga je valjalo zahtjev tužiteljev na ukinuće darovne pogodbe kao neosnovani odbiti, ter pravo njegovo stegnuti samo na to, da upitna darovna pogodba neima napram njemu pravne krieposti, a pravna posljedica te izreke je ta, da tužitelj na darovane nekretnine može voditi ovrhu za namirenje svoje tražbine, obstojale prije učinjena darovanja, prema čemu je drugi dio prvomolbene osude potvrdjen. Što se tiče po prvom sudu izrečene naknade parbenih troškova, to valja opaziti, da je tužitelj podigao tužbu neposredno proti Mari K. udatoj D., pak da se je kasnije pokazalo, da je ova malodobnom, odaklje očito sliedi, da tužitelj prije podignute tužbe nije ni kušao dobiti platež svoje tražbine od tuženice, jer ona u ovom poslu nije ni imala zakonitog zastupnika, dočim bi mu ipak prije podignute tužbe valjalo bilo zaiskati od štitničke oblasti, da

Digitized by Google

za malodobnu tuženicu bude imenovan skrbnik na čin, pošto je darodavac otac tuženice, ter bi se moguće tim načinom zapriečila bila ova parnica. Kad je pako tužba prije imenovanja skrbnika podignuta, ovomu nije drugo preostalo, nego zaći u parnicu da odbije djelomično neosnovani zahtjev tužiteljev, koji tužbom svojom nije doista podpuno uspeo.

S toga je valjalo prvomolbenu osudu glede naknade parbenih troškova preinačiti i te troškove medjusobno prebiti.

Kr. stol sedmorice je osudom od 18. listopada 1888 br. 2159 žalbu ništovnu skrbnika na čin mldne. Mare K. udate D. kao neosnovanu zabacio i njezin izvanredni previd kao neumjestan odputio tim, da je Mara K. dužna naknaditi tužitelju G. K. trošak previdnog protuizvedenja u obaljenom iznosu od 3 f. 50 n. za 14 dana pod prietnjom ovrhe; ter uz odpućenje redovitog previda tužitelja G. K. potvrdio banskostolnu osudu u točki onoj, kojom se parbeni troškovi prve molbe medju strankami prebijaju.

Razlozi: Proti banskostolnoj osudi uložio je odvjet. dr. O. kao skrbnik na čin prvotužene Mare K. udate D. žalbu ništovnu i previd.

Žalba ništovna ima se po § 342 gpp. kao neosnovana zabaciti, jer u napadnutoj osudi i u cielom postupku neima nijedne mane, koja bi mogla utemeljiti koju ništetnost po smislu § 339 g. p. p.

Previd tužene Mare K. ima se smatrati izvanrednim previdom, pošto je kr. banski stol usljed njezinog priziva prvosudnu osudu stranom potvrdio, stranom na korist prizivateljice preinačio (§ 334 gpp. i naredba ministarstva pravosudja od 30. svibnja 1853 br. 8224).

No svi prigovori, kojimi Mara K. pobija banskostolnu osudu, dovoljno su oprovrgnuti već u razlozih ove osude.

Ovo valja napose u pogledu prigovora, da je tužitelj G. K. tobože tekar osudom od 28. lipnja 1885 br. 6284 A—I. postao vjerovnikom u tužbi na drugom mjestu imenovanog tuženika Mike K., dočim drugi prigovor, da tužitelj nije dokazao, da Miko K. neima drugog jošte imetka, iz kojega bi se tužitelj namiriti mogao sa svojom tražbinom, odpada, tim više, pošto je tužitelj dokazao zapisnikom od 22. rujna 1885 B—I., da je ovrha vodjena na pokretni imetak Mike K. ostala bezupješna, ter da je ovaj potonji prigodom pokušane pljenitbe sam izjavio, da on nikakove imovine neposjeduje. Vidiv po tom, da nepredleži nijedan od uvjeta naznačenih u § 335 gpp., ima se izvanredni previd Mare K. po § 334 gpp. kao neumjestan odputiti.

Previd tužitelja Gjure K. jest upravljen proti onoj točki banskostolne osude, kojom se uz preinačenje prvosudne osude parbeni troškovi prve molbe medju se prebijaju. U tom pak pogledu je banskostolna osuda s razloga tamo navedenih i obzirom na propise §§ 573 i 576 r. p. p. opravdana po zakonu, pa ima se s toga uz odpućenje previda

Digitized by Google

po tužitelju uloženoga, u toj napadnutoj točki potvrditi tim, da je tužena Mara K. dužna po § 573 gpp. naknaditi tužitelju trošak previdnog protuizvedenja, pošto ona izvanrednim svojim previdom uspjela nije.

Priobćio A.

Dok nebude bračna zajednica zakonitim putem dokinuta, nije tužba smetanja posjeda umjestna.

Kr. kot. sud u M. odlukom od 12. rujna 1888 br. 7649 izrekao je: Tužena M. B. smetala je tužitelja M. B. u vršenju prava njegovoga, koje mu kao kućegospodaru glede uprave kućanstva pripada tim, što je ulazna vrata stana samovlastno zaključala ter zapriečila tužitelja kao glavu porodice pokućtvo prenieti, pa je s toga dužna okaniti se svakog daljeg smetanja, i stvari u stanu nalazeće se na razpolaganje mu staviti pod prietnjom globe od 50 for. dogodno 10 dana zatvora, kao i parbeni trošak naknaditi itd., i to sa sliedećih r a z l o g a: Supruzi M. i M. B. uživaju zajednički stan i u stanu nalazeće se stvari; tužitelj M. B. htjede iz toga stana 1. rujna 1888 izseliti se, ali tuženica je zapriečila izvedenje te namjere zaključav vrata od ulaza u stan, čim se je oprla dužnosti, koju joj nalaže ustanova § 92 ogz. — Vidiv, da se smetanje u obće nesastoji samo u tom, da je tko u posjedu koje stvari smetan, već i u tom, ako je tko u posjedu prava kakova prikraćen; vidiv, da tuženica priznaje činjenicu tu, da nije dala iznieti stvari iz stana; vidiv, da je suprug, komu kao glavi obitelji po § 91 o. g. z. pripada pravo upravljati kućanstvom, ovlašten, sve dok bračna zajednica postoji, i dok dioba zajedničkog imetka bračnih drugova obavljena nije, predmete zajedničkog kućanstva dati prenieti onamo, gdje su po njegovom mišljenju baš potrebni; vidiv, da nije dokazano, da je bračna zajednica izmedju parbećih se stranaka zakonito razriešena: to je tužitelj, budući lišen protuzakonito svoga prava glede uprave kućanstva, imao zakonitog povoda, da podigne tužbu radi smetanja posjeda prava svoga.

Presuda o parbenom trošku osniva se na § 573 g. p. p.

Proti ovoj odluci podniela je tužena M. B. po zastupniku svom dr. V. N. utok, a kr. banski stol riešenjem od 29. studenoga 1888 br. 24.705 ukine napadnutu odluku uz preboj troškova s r a z l o g a: Što bračna zajednica izmedju parbećih se supruga jošte nije dokinuta, niti je podieljen njihov zajednički ili u brak donešeni imetak, dočim tužitelj priznaje, da je bio nakanio, da svoj i tuženice supruge zajednički stan, u kojem bje suprugu i diete svoje pakostno ostavio, i tim proti ustanovi § 93 o. g. z. samovlastno ženitbeni savez ukinuo, proti volji svoje supruge izprazni, te u tom zajedničkom stanu nalazeće se svekoliko zajedničko pokućtvo i sve ine pokretnine, koje su služile kano zajednički posjed za zajedničko uživanje i na zajedničko porabu, upotriebi na svoju izključivu osobnu korist

Digitized by Google

nipošto pako u interesu njihovog zajedničkog jošte nerazdieljenog kućanstva; što ustanova § 91 o. g. z, koja odgovara crkvenom i naravnom pravu, nesmije ostati mrtvo slovo po ćudi muža, koji se iz bračne zajednice sa tuženom suprugom nesmije samovlastno izključiti samo zato, što je možda on sam bio uzeo stan u najam, i što je ondje smješteno pokućtvo njegovo, jer je on do sada u istom stanu sa suprugom zajednički živio; što je u zajedničkom stanu supruga nalazeće se pokućtvo, bilo ono vlastnost tužitelja ili tuženice, nedvojbeno svagda bilo u suposjedu i sauživanju tužene supruge, koja se njim služila, sa kojim pokućtvom, jer ono nije u izključivom posjedu muža, može ovaj tim manje po svojoj volji razpolagati i tim svoju suprugu za trajanja bračne zajednice njezinoga prava suposjeda lišiti, što on tim hoće da svoju suprugu rieši dužnosti njoj po § 92 ogz. nadležeće, da ide za njim kao za svojim mužem u njegovo prebivalište, na što on pako nije bio ovlašćen bez dozvole nadležnoga suda; što je tužitelj tim, da je nastojavao zajednički stan izprazniti, te svekoliko zajedničko pokućtvo na svoju izključivu korist kroz faktičnu razstavu sebi prisvojiti, šta više sam smetao svoju suprugu u njezinom pravu suposjeda i sauživanja toga pokućtva; te da odbije ovaj tužiteljev napadaj, imala je ona pravo po § 344 ogz. braniti se u ovom svojem suposjedu, te odbiti silu sa primjerenom silom (§ 19 o. g. z.), kojim pravom ona se je poslužila, kada joj je muž, da faktično dokine bračnu zajednicu, nastojavao, da samovlastno iz zajedničkog stana iznese svekoliko pokućtvo uz povriedu njezinoga prava suposjeda; što kroz vrieme, dok nebude bračna zajednica zakonitim putem dokinuta, nije tužba smetanja posjeda niti umjestna, jer priepori medju supruzi glede imetka i inih tražbina po §§ 108 i 117 o. g. z. spadaju na redoviti put pravde.

Preboj parbenih troškova osniva se na §§ 573 i 577 g. p. p.

Dalnjim pravnim liekom nisu se stranke poslužile.

Kosta Radoslav.

Parnice medju posjednici šume i pravoužitnici gledeć na način vršenja šumske paše (§ 60 zak. šum.), nadležne su riešavati samo političke oblasti (v. § 2 toč. a) g. p. p.; § 1 sudovnika i § 632 g. p. p.).

U parnici Mike B. proti imovnoj občini Cvetković radi smetanja posjeda izrekao je kr. kot sud u J., odlukom od 13. prosinca 1888 br. 11.240 što sliedi: U pohrani kod Mike L. nalazećih se sedam komada svinja imadu umah tuženici ustupiti u posjed tužitelju pod prietnjom globe od 100 for.

Razlozi: Tuženica nije prigovorila, da je tužitelj za žirenje prijavio 54 komada svinja i da je za ovaj broj platio žirovinu; a prema tomu nemože biti ni govora o šumskoj šteti, jer tužitelj nije na žirenje nagnao više komada svinja, nego ih je prijavio i za njih platio.

Digitized by Google

Tuženica priznaje, da je tužitelj preko 30 dana držao ove svinje u žirovini u šumah tuženice, i da je bio u držanju tih svinja, pa se s toga prema sadanjem stanju alegata, neprejudicirajuć konačnoj odluci, predmnjeva, da je tužitelj bio u posjedu svinja.

Pošto tuženica nije zadovoljila ovoj privremenoj odredbi, to je isti sud odlukom od 31. prosinca 1887 br. 11.597 izrekao, da se zapriečena globa propalom proglasuje i tuženici nalaže pod prietnjom globe od 200 for., da predade svinje tužitelju u posjed. Parbeni trošak dopitan bje tužitelju sa 12 for. 50 nč.

Proti ovoj odluci tuženica podastre utok i žaobu ništovnu, u kojoj je dokazivala absolutnu nenadležnost suda obzirom na § 64 šum. zak. A kr. banski stol zabaci utok riešitbom od 4. travnja 1888 br. 8410 a potvrdi prvomolbenu odluku u cielosti.

Razlozi: Napadnuta odluka osniva se na medjutomnoj odredbi, koja je zaiskana po § 626 gpp., te koja se posebnim utokom po § 632 g. p. p. napadati nemože, već jedino utokom podnešenim proti odluci u glavnoj stvari, koja medjutim jošte nije izrečena.

Kr. stol sedmorice na utok i žalbu ništovnu tuženice rješitbom od 27. rujna 1888 br. 10.300 ukine obie niže odluke i čitavi postupak do uključivo odluke izdane na tužbu, radi absolutne nenadležnosti suda.

Razlozi: Vidiv, da nije porečena tvrdnja tužene občine, da je Miko B. pravoužitnik u šumah imovne občine Cvetković, i da je samo u svojstvu pravoužitnika stanoviti broj svinja, plativ izvjestnu tangentu, na žirenje u te šume utjerao; vidiv, da se ovaj priepor odnosi na način vršenja šumske paše, koj je uredjen § 60 toč. 8 car. patenta od 24. lipnja 1857 u uvedenju šumskoga zakona od 3. prosinca 1852 (br. 121 d. z. l.) za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, i da o svih parbah, nastalih medju posjednici šuma i pravoužitnici glede uporave ustanova toga zakona odlučivati imadu političke oblasti izključiv put pravde; vidiv, da je prema tomu prvi sud po propisu § 1 sudovnika i § 2 sl. a) gpp. nazočnu tužbu, jer predmet njezin nije podvržen postupku gradj. suda, odmah imao odputiti, pa jer toga nije učinio, ima tu ništovni razlog § 339 t. 1 gpp.: te se sbog toga ureda radi ukida po §§ 318, 342 i 343 gpp. cieli postupak, radi očite nenadležnosti suda, te tužitelja upućuje na nadležnu političku oblast.

Priobćio dr. Gustav Gaj.

Imade li sud ureda radi odrediti ročište za obredjenje troškova skrbnika na čin?

V. S. u L. podnio je mjenbenu tužbu proti ostavini J. G. i zamolio ujedno, da se imenuje tuženoj ostavini skrbnik na čin.

Digitized by Google

Sudbeni stol u B. zadovolji prošnji tužitelja, imenova dra. P. u K. skrbnikom na čin ostavini J. G. te mu dostavi platežni nalog. — Udova pok. J. G., začuv za ovu mjenbenu tužbu, izplati odmah V. S. u L. tuženu tražbinu sa pripadci. — Medjutim podnese skrbnik na čin utužene ostavine dr. P. (koji je pok. J. G. za života zastupao) prigovore proti spomenutom platežnom nalogu. Usljed toga tužitelj, koji nije ni mislio, da će tu biti prigovora, pošto je udova tuženika odmah nakon podnesene tužbe tražbinu izplatila, očitova u posebnom podnesku, da odustaje od podnesene mjenbene tužbe, još prije ročišta odredjena na protivničke prigovore i prije dostave istih.

Kr. sudb. stol u B. uze onu odustajnu molbu na znanje, te je povodom iste ureda radi odredio ročište, da se preslušaju stranke o obredjenju troškova skrbnika na čin. Na tom ročištu branio se je tužitelj, da sud nije bio vlastan ureda radi odrediti ročište radi obredjenja troškova skrbnika na čin, nego da takovo ročište ima sama stranka zatražiti. U ovom slučaju pako da skrbnik neima prava tražiti naknadu troška od tužitelja, jer je skrbnik dr. P., komu su kao zastupniku pok. J. G. poznati bili i nasljednici i njihova boravišta, dužan bio obavjestiti se potanko o predmetu parnice (§ 86 gpp.), pa bi bio vidio, da netreba mjenbenih prigovora, pošto je udova tuženika odmah po podnešenju tužbe tražbinu namirila, i da je on (tužitelj) usljed toga u sporazumku s udovom pok. J. G. odustao od podignute tužbe. Ako je skrbnik na svoju ruku, nepitajuć nasljednike pok. J. G., i neupućen u stanje stvari podneo mjenbene prigovore, neka i sam trošak nosi.

Ovaj ročištni zapisnik riešio je kr. sudb. stol tako, da se pozivlje skrbnik na čin, neka se očituje, je li tužitelj u sporazumku s udovom pok. J. G. odustao od tužbe.

Ovoga očitovanja skrbnik na čin nije još do danas, akoprem su tomu već skoro četiri godine, podneo,* pa stvar tako neriešena stoji.

Interesantno bi bilo, da se ovo pitanje konačno rieši, da se vidi, je li ovdje sudb. stol ovlašten bio ureda radi odrediti ročište za obredjenje troškova kuratora ad actum, i da li je u ovakovom slučaju tužitelj dužan naknaditi kuratoru troškove, što ih je on proti § 86 g. p. p. načinio?

—*r.*

Kod kr. kot. suda, koji se nalazi u sjedištu kr. sudb. stola, može se utužiti iznos od 500 for. nenadilazeći ostatak prvobitno većega duga.

I. P. tuži H. G. kr. kotarskomu sudu u Zagrebu i traži, da mu plati ostatak od 211 for. 5 nč., pošto je na račun svoje tražbine od 711 for. 5 nč. primio 500 for. od tuženika.

---

* Ovaj slučaj primili smo pred dva mjeseca po prilici. Ured.

Digitized by Google

Tuženi prigovori u odgovoru nenadležnost kot. suda u Zagrebu, jer tužitelj traži dio glavničnoga duga, koji nadilazi 500 for. (§ 15 a) zadnja alinea gradj. sudovnika).

Odlukom od 8. kolovoza 1887 br. 9770 ukine kr. kot. sud u Zagrebu u smislu § 3 gpp. postupak radi nenadležnosti (§ 15 sl. a) zadnja alinea gr. sudovnika) i osudi tužitelja, da naknadi parbeni trošak i to s r a z l o g a: što tužitelj tužbom svojom, a na temelju računa A—I. za raznovrstne tehničke radnje i obave traži ukupno 711 for. navodeći, da je na račun ove tražbine primio od tuženika 500 for., dakle tuži sbog ostatka od 211 for. 5 nč.; dočim tuženi tvrdi, da onih 500 for. nije platio tužitelju na račun cjelokupne prvobitne tražbine od 711 fr. 5 nč., nego da mu ih je dao kao kaparu u ime gradnje kuće, te prema tomu biva jasno, da tužitelj traži dio glavničnoga duga, koji nadilazi 500 for., u ovom slučaju 711 for. 5 nč., koji se u cielosti svojoj ukazuje prie-pornim; te da će se sa tog stanovišta prosuditi imati i obstojnost utuženog ostatka od 211 for. 5 nč.; na što se je obzir uzeti morao, jer je tuženi prigovorio nenadležnosti, te izreći odluka, kakova je gore navedena.

Na utok tužiteljev kr. banski stol riešitbom od 19. siečnja 1888 br. 22.630 ex 1887 potvrdi odluku prvoga suda s razloga u njoj navedenih.

Na previdni utok tužitelja ukine kr. stol sedmorice riešitbom od 7. lipnja 1888 br. 840 obie odluke nižih sudova, jer se temelje očevidno na pogrešnoj uporavi zakona, po §§ 318 i 343 gpp.; zabaci prigovor tuženikov o nenadležnosti suda kao neumjestan, ter naloži prvomu sudu, da u ovom parbenom predmetu dalje postupa po propisu zakona.

R a z l o z i: Kr. kot. sudovi u sjedištu sudbenih stolova imadu izvršivati sudbenost, ustanovljenu za obstojavše kr. gradsko-delegovane kot. sudove (§ 3 zakona od 3. kolovoza 1888 br. 24 Sbornika); zato se pred kot. sudom, koji se nalazi u sjedištu sudb. stola, nemože podignuti tužba, kada tužitelj traži dio duga glavničnog, nadilazećega 500 for., ili pak višak, koji se pokazuje, prispodobiv više tražbina, pripadajućih stranki jednoj i drugoj (§ 15 gradj. sudov. in fine). Nu iz ove ustanove zakona nesliedi, da se pred kot. sudom u sjedištu sudb. stola nebi moglo tužiti, kao što je u ovoj parnici, iznosak od 500 for. nenadilazeći ostatak od prvobitno većega duga. Po tom je prigovor tuženikov o nenadležnosti suda neosnovan, pa se ima pridržati konačnoj osudi, da li je tužitelj u tužbi napomenutu svotu od 500 for. primio na račun prvobitne svoje tražbine od 711 for. 5 nč. ili kao kaparu u ime gradnje kuće.

Priobćio dr. Šilović.

Jedan slučaj likvidacije odvjetnikova troškovnika.

Tužbom de praes. 14. lipnja 1879 br. 7960 tužili su kod kr. grad. deleg. kotarskoga suda u Zagrebu Juraj i Marija F. po odvj. dru. Š. M.

Digitized by Google

Juru i Janu H. radi smetanja posjeda puta, odnosno prelaza preko protivničkoga dvorišta. — Iza dovršene rasprave izreče sud odluku 22. svibnja 1885 br. 7617, kojom odputi tužitelje, te im naloži, da naknade tuženikom parbeni na 53 for. 35 nč. obredjeni trošak.

Tuženike zastupao je u parnici odvjetnik dr. Z.

Proti ovoj odluci utekoše se tužitelji kr. banskomu stolu, koji je riešitbom od 14. listopada 1885 br. 16.899 utok odbacio a odluku prvoga suda potvrdio.

Dalnjega pravnoga lieka tužitelji nepoprimiše.

Kad je postala riešitba kr. banskoga stola pravomoćnom, zatražiše tuženici molbom od 9. prosinca 1885 br. 23.547 dozvolu ovrhe na pokretnine tužitelja za dosudjeni im trošak od 53 for. 35 nč. — Trošak ovršne molbe obredjen im je bio na 8 for.

Ovrha na pokretnine ostade bezuspješnom, jer tužitelji neimaju ništa (za vrieme apelovanja prenesoše sve na djecu). Dr. Z., zastupnik tuženika zatraži od svojih klienta, da mu plate trošak parbe, pa kad nehtjedoše toga učiniti, dade svoj troškovnik po sudu obrediti. Kr. kot. sud u Zagrebu obredi mu čitavi troškovnik sa 72 for. 19 nč. (odluka od 6. prosinca 1887 br. 23.336).

Proti toj odluci ulože tuženici utok, a kr. banski stol rješitbom od 8. veljače 1888 br. 3481 snizi taj trošak na 42 for. 49 nč. — I proti toj rješitbi podnesoše tuženici zapisnički utok, a podnese ga i dr. Z.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 3. svibnja 1888 br. 1264 jednostavno potvrdi napadnutu odluku kr. banskoga stola.

Reasumirajmo: Stranci dopitan je parbeni trošak od 53 for. 35 nč.
trošak ovršne molbe sa . . . . . 8 „ — „
ukupno . 61 „ 35 „
odvjetniku, koji je pravdu izveo i poslje ovrhu zatražio
za čitavi rad dopitana su . . . . . 42 „ 49 „
dakle manje za . 18 for. 86 nč.

t. j. kad bi utjerao trošak, toliko bi odvjetnik morao stranci izplatiti, naprosto rečeno, toliko bi stranka na odvjetnikovu poslu profitirala.

Franjo Potočnjak.

Koje sudište je zvano nepristojni način pisanja u sudbenih podnescih kazniti?

Kr. banski stol podieli odvj. N. opomenu, „što se je kao zastupnik K. H. u previdu proti banskostolnoj presudi od 24. studenoga 1880 br. 13 633, po njem sastavljenom, poslužio nepristojnim načinom pisanja“.

Proti ovoj presudi podnese odvjetnik previdni utok.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice riešenjem od 1. srpnja 1881 br. 997 izrekne: „Jer po postojećih zakonskih propisih riešenje previda spada u nadležnost ovoga vrhovnoga suda, a ne kr. banskoga stola; po čem kr. banski stol nije pozvan da izda napadnutu odredbu: obnašao je povodom utoka odvj. N. napadnutu riešitbu kr. banskoga stola ukinuti".

Priobćio G. Št.

Pravo na odpremu iz zadruge nedokazuje se popisnom listinom, već svjedočbom upravne oblasti, pak se s toga na temelju takova popisa nemože izhoditi ovršna uknjižba prava zaloga na idealni dio.

E. K. zamolio je ovršnu uknjižbu prava zaloga na idealni dio I. V. na nekretnina zem. uložka br. IV. 154 obćine I. zadruge kbr. 161 radi mjeničnog duga od 20 for. spp.

Kr. sudbeni stol kao trgovačko-mjenbeni sud odbio je ovu molbu odlukom od 26. svibnja 1888 br. 2538 s razloga, što pod H. priloženom popisnom listinom nije dovoljno dokazano, da ovršeniku pripada pravo na odpremu imetka iz zadruge V.

E. K. podnese utok proti toj odluci, a kr. banski stol rješitbom od 7. lipnja 1888 br. 16.404 potvrdio je napadnutu odluku, jer ju opravdavaju njezini razlozi, pošto se pravo na odpremu jedino svjedočbom nadležne upravne oblasti a ne popisnom listinom dokazati može; jer ova dokazuje, da se dotičnik vodi kao član zadruge, a nedokazuje, da li nisu možda nastale takove okolnosti, koje dotičnika od tog prava na odpremu izključuju i dotično da postoje takove, koje mu to pravo podjeljuju.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 6. prosinca 1888 br. 2977 edputio je izvanredni previdni utok molitelja po § 318 g. p. p.

Priobćio A.

O aktivnoj legitimaciji crkovne bratovštine, razpuštene po administrativnoj oblasti prije podnešenja tužbe.

U parnici pismenim postupkom izmed bratovštine sv. Križa, zastupanoj po članovih starešinstva i St. P., zametnutoj tužbom de pr. 1. svibnja 1885 br. 1417, rad polaganja računa, tuženik u odgovoru prigovori nenadležnosti suda osim s drugog razloga još s onoga, što bratovština nije već obstojala, jer bje razpuštena usljed odluke lokalne političke oblasti od 8. kolovoza 1884 br. 14.249.

C. kr. okružno sudište u Spljetu neuvaži ovaj prigovor, te izreče svoju presudu udovoljiv tužbi.

Prizivno sudište dalmatinsko riešenjem od 18. travnja 1888 br. 288 ukine napadnutu prvomolbenu presudu sa predstojećim postupkom sve do tužbe, te povrati tužiteljici tužbu, jer da je podnesena od stranke, koja neima aktivne legitimacije.

Digitized by Google

Razlozi: Prije tužbe političke oblasti izdadoše odluka, tičućih se juridične obstojnosti rečene bratovštine, te njenog prava da štiti pred sudom svoje interese po zastupnicih odabranih glasom društvenih pravila. Take odluke naredjuju razpust bratovštine, naloživ crkovinarstvu župne crkve V. Varoša, da preuzme privremeno bratovštinsko imanje i dotičnu upravu, te očituju ništovnim starešinstvo (društveno upraviteljstvo) odabrano 26. listopada 1884. Pokle do tužbe te odluke nebijahu zalegle, bratovština je tada doista imala pravo, da upravlja sa imetkom bratovštine po pravilih, pa dakako da štiti i svoje interese pred sudom. Ali to je moglo trajati dok rečene odluke nebi postale ovršivimi eventualnom potvrdom. S tim slučajem je naravno bila skopčana dužnost bratovštine, da se okani dotičnog svoga djelovanja netom bi viša administrativna oblast priznala njenu zakonitu neobstojanost usljed pravnog lieka, što je uložila bila proti razpustu. Tužba dakle bijaše privremeno pripustljiva pod suspensivnim uslovom, pod kojim je ostala podredjena djelatnost bratovštine, sbog neizvjestnosti daljega njenoga obstanka i pravnoga zastupstva. Taj uslov je definitivno prestao poslje tužbe i prije odgovora, jer je c. kr. ministarstvo unut. djela naredbom od 31. svibnja 1885 br. 4733 i 4734 pripoznalo i potvrdilo gore spomenuti razpust. U tom se nemože viditi novi čin, koji da se je slučio poslje tužbe, pa je neobstojanost zastupstva, stavljenog u tužbi, očevidna. Pošto dakle pri podnesenju tužbe bijaše neizvjestno pravno zastupstvo tražiteljice i dvojbena njena realna obstojanost, danas, rad gore navedenog fakta i potvrde, nemože se već uzdržat tražiteljičina pravica, jer joj je nestalo moći u smislu § 56 gradj. post., pa se ima držat, da dotičnog postupka nije ni bilo, a dotičnu tužbu, kao subjektivno neosnovanu, trebalo je odbacit.

Vrhovno sudište u Beču riešenjem od 7. studenoga 1888 br. 9959: Smotriv, da samo spljetsko sudište i pravom drži, da odluke političke oblasti do podnesenja tužbe nisu bile još postale pravomoćnimi, pa da je s toga tužiteljica imala pravo da upravlja s društvenim imetkom, te da je dakle bila vlastna da pred sudom štiti respektivna svoja prava; promotriv, da u načelu pravo, pače dužnost na zaštitu pred sudom društvenih prava tim više se pokazuje opravdanom, što u nekih slučajevih je potrebita tužba, da se s njom prekine zastara; promotriv, da ministerijalna riešenja, kojimi se potvrdjuju odluke podčinjenih administrativnih oblasti, nemogu lišiti tražiteljicu njene aktivne legitimacije, jer je i proti onim riešenjem pripustljiva pritužba, pa je doista, kao što se uztvrdilo u parnici, ova i uložena bila: obnašlo je dokinuti prizivno riešenje, naloživ prizivnom sudištu, da držeć opravdanom aktivnu legitimaciju tužiteljice, na žalbu tuženika izrekne svoju eventualnu presudu.

A. M.

Digitized by Google

U postupku za tanke (manje) iznoske, radi li se o molbi za opravdanje nedolazka na ročište, ili za povratu u prijašnje stanje radi promašena roka, valja da u napisniku rasprave, obavljene o takovoj molbi, budu navedeni razlozi stranaka.

A. B. prikaza c. k. kot. sudu u D. tužbu po postupniku za tanke iznoske proti M. P. — Ovaj podnese molbenicu de praes. 26. siečnja 1888 br. 466 za opravdanje ogluhe, radi nedošašća prijavljene mu. Napomenuti c. k. sud odbio mu je tu molbenicu, zaključkom 6. travnja 1888 br. 466.

Prizivni sud dalmatinski na utok tuženika, odlukom od 4. kolovoza 1888 br. 2845, dokine prituženi zaključak, a u isto doba opaziv: da u napisniku napravljenom o ročištu, urečenom na molbenicu M. P. za opravdanje ogluhe, neima što je stranka navela protiva toj molbenici; da drugomolbenom sudu po § 84 zakona od 27. travnja 1873, koji redi postupak u parnicah za tanke (bagatelne) iznoske, valja da pod oči dodje, što su stranke navele na ročištu urečenom o takovoj molbi, kad mu je o njoj sudit usljed utoka uložena po § 84 toga zakona; da § 77 istoga zakona odnosi se samo na napisnik meritorne rasprave, kao što je razabrat po tom, što taj § u točki 6. spominje odsudu, a u točki 4. pozivlje se na paragrafe, koji takodjer meritornu raspravu rede; da po § 88 istoga zakona, u koliko neima u njem ustanova posebnih, valja se držat občenitih propisa o sudbenom postupku u stvarih parbenih: zamjerio je prvomolbenom sudu, što na ročištu 6. travnja 1888 nisu bile u napisniku navedene izvedbe stranaka, bez kojih u takovim dogodjajima drugomolbeni sud, koji ima da meritorno odluči svrhu iske, nebi imao dostatna temelja svojoj presudi. *A. G.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Kolika je obveza iz bianco-mjenice, koju je primalac ispunio?

A. tuži B-a zbog duga od 271 for. 48 nč. na temelju trg. knjige svoje. Na to mu preda B. dvie mjenice in bianco, koje A. ispuni pridav trošak tužbe, i to jednu na 150 for., a drugu na 128 for. 15 nč. Pošto je B. prvu mjenicu isplatio, a na račun druge položio 124 for. 72 nvč., tuži ga A., da mu plati još ostatak od 3 for. 43 nč.

Prvi sud odbaci tužbu s ovih razloga: Iz onoga što je B. naveo, pa i iz pisma od 16. prosinca 1887, po njem citirana, nevidi se, da je bilo uglavljeno, da će se i trošak platit, i da je tužitelj bio ovlašten opredieliti trošak po svojoj volji. A pošto se nije postignuo sporazumak glede troškova, koji su se imali, kako tužitelj veli, u račun uzeti kad je drugi mjen. blanket ispunjen, nije smio A. svojevoljno ispunjivajuć mje-

Digitized by Google

nicu trošak priračunati glavnici, nego je imao izhoditi, da sud opredieli trošak; nije smio ni tužiti, da se plati ostatak mjen. duga, jer su mjenice bile izdane da se pokrije dug od 271 for. 48 nč., a ne da se pokriju i troškovi. A nemože svoje pravo izvoditi iz pisma od 8. travnja 1888, jer tu tuženik nepreuzimlje isplatu troška od 6 for. 67 nč., pače tvrdi, da tužitelju ništa neduguje i da je trošak svoj platio. Dokazano je dakle, da je A. ispunio mjenicu neovlašteno i protivno dogovoru dodav i trošak; zato se proti njemu mora uporaviti naredba minist. od 6. listopada 1853 (d. z. l. br. 200).

Prizivni sud sudio je prema molbi tužitelja.

Razlozi: Tuženik netvrdi, da je neispunjene mjenice poslao A-u uz naročitu primjetbu, da obie svote mjenične nesmiju da prekoračе sami kapital tražbine utužene zajedno sa kamati i troškom. Pače tuženik u pismu od 16. prosinca 1887, o kojem nije rečeno da je spatvoreno, moli tužitelja, neka mu radi duga od 271 for. 48 nč. nečini dalnjega troška, a da ostavi ročište, odredjeno na 28. prosinca 1887, in suspenso. S toga kad su tužitelju poslani neispunjeni mjen. blanketi, hotjelo se tim postići, da se odklone posljedice već podignute tužbe pokrićem ciele tražbine neizuzev ni uzgrednih pristojba, imenito neizuzev već narasle stvari primjerene troškove. A pošto to ovako stoji, a stranke toga neporiču, nemože se odavlje izvoditi, da je tužitelj protupravno radio, kad je ispunjivajuć mjenicu pridao mjeničnoj svoti i uzgredne pristojbe od 6 for. 67 nč., napose kad je pridao i trošak tužbe te prvoga ročišta, na koje je radi opreznosti morao doći; zato se kasniji prigovori tuženika proti uračunanju troška, koji zaista nije pretjeran, nemogu uvažiti. S toga valja preinačiti osudu prvoga suda te uzdržati na snagi platežni nalog.

C. k. vrhovno sudište bečko osudom od 5. listopada 1888 br. 10.216 potvrdi osudu druge molbe s ovih razloga: Osuda prizivnoga suda posve je opravdana razlozi njenimi i mora se uzdržati u krieposti; jer gledeć na pismo tuženikovo od 16. prosinca 1887 nemože se reći, da je mjenica neovlašteno ispunjena, jer u tom pismu tuženik priznaje, da je dužan platit tražbinu od 271 for. 48 nč. i narasli već trošak te samo moli, da mu se nečine nikakovi dalnji troškovi, a tim je tužitelj bio ovlašten ovaj trošak priračunati svojoj tražbini; iznos pako od 6 f. 67 n. nemože se smatrati pretjeranim.

(Centralblatt.)

I trgovci, koji neumiju pisati, mogu voditi trgovinu te firmu podpisivati — po prokuristi. (Tumačenje §§ 10, 16, 25 i 37 trg. z.; v. čl. 15, 19, 28 i 41 njem. trg. z.)

Maria Glaser zamolila je kod kr. sudb. stola kao trgov. suda u Z., da se tvrdka „S. Glaser“ prenese na njezino ime i vlastničtvo. Spomenuti

Digitized by Google

sud odlukom od 31. prosinca 1887 br. 17.162 odbije moliteljicu s r a z l o g a: što ona neumie pisati, te što po tom nemože zadovoljivati dužnostim, koje trgovcu nalaže trgovački zakon.

Kr. banski stol riešitbom od 2. lipnja 1888 br. 5262 odbije utok Marije G. i potvrdi napadnutu odluku s r a z l o g a: što je po § 10 t. z. ime, pod kojim trgovac tjera posao svoj i kojim se služi *kao podpisom* t. j. vlastoručnim pisanjem svoga imena; što se u § 16 t. z. ustanovljuje, da trgovac ima tvrdku svoju prijaviti sudbenomu stolu radi upisa u registar trgovački i ujedno ju tamo vlastoručno podpisati; što se u § 25 i slied. trg. z. ustanovljuje, da je trgovac dužan voditi trgovačke knjige, da je dužan sastaviti inventar, inventar i bilancu podpisati itd.; što iz svih tih ustanova proizlazi, da zakon glede onih trgovaca, kojim nalaže upis tvrdke njihove u registar trgovački, predpostavlja, da su to osobe vješte barem čitanju i pisanju.

Na izvanredni previdni utok Marije G. kr. stol sedmorice riešitbom od 19. siečnja 1889 br. 3140 ex 1888 ukine po § 16 izv. parb. post. obie niže odluke ter sudu prve molbe naloži, da na molbu br. 668 odredi ročište i na isto osobno pozove S. G-a i Mariju G. radi izjave, da S. G. prenaša vlastničtvo svoje tvrdke „S. Glaser" na Mariju G., a ova, pošto je nepismena, da mu podjedno podieljuje prokuru, koju će S. G. podpisati imati, i da po tom obie stranke zapisnik podpisati imaju, dotično da Marija G. svoj rukoznak ima staviti, i to s r a z l o g a: što trg. zakon priznajući inštitut „prokuriste", koji prokurista dakako pismen biti mora, pruža i onim trgovcem, koji pisati neumiju, mogućnost, da trgovinu vode i da tvrdku podpisuju, a to biva pomoćju prokuriste, koji je od vlastnika trgovine opunomoćen, da per procura podpisuje firmu njegovu (§ 37 trg. z.); i što Marija G. nije ni podpisala molbu br. 668, niti je u istoj sadržana podpuna izjava o prenosu tvrdke i podieljenju prokure, niti podpis tvrdke per procura.

Priobćio A.

C. Kazneno.

Kada izdani poziv prekida zagodu u smislu § 531 k. z.?

Marija G. tužila je 16. lipnja 1887 Julijanu K. kr. kot. sudu u Osjeku, da je pred svjedoci — i to prije mjesec dana — govorila, da je ona (tužiteljica) puteno obćila sa Šandorom B., s ovim zanosila, nu plod pometnula.

Sud izdade 2. kolovoza 1887 pozive za raspravu na dan 16. kolovoza 1887; nu dostavljač pometnjom dostavi poziv nekoj drugoj Julijani K., a ne tuženici; s toga izdade sud 17. rujna 1887 nove pozive, pa je i tuženica 19. rujna primila poziv za raspravu.

Digitized by Google

Tuženica na raspravi medju inim prigovori zastaru, jer da je od čina pa do vremena, kad je poziv primila, prešlo preko tri mjeseca. — Prvi sud neuvaži toga prigovora, nego proglasi Julijanu K. krivom prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 488 k. z., jer je zagoda prekinuta izdanjem poziva, a nije nuždno, da bude poziv tuženici uručen.

Usljed priziva Julijane K. kr. banski stol osudom od 31. siečnja 1889 br. 25.559 ex 1888 ukine napadnutu osudu kao ništetnu po § 277 t. 9 sl. b) k. p., dotično § 416 t. 3 k. p. i odrieši Julijanu K. po § 250 toč. 3 k. p. od obtužbe, a to s razloga: što se je zadnje priobćenje uvredljivog govora sbilo početkom svibnja 1887, a prvi poziv na kaznenu raspravu izdan je 2. kolovoza 1887, koji medjutim nije dostavljen okrivljenici, već sasma trećoj osobi; ponovni poziv pako izdan je tek 17. rujna 1887 tako, da je do tog dana od vremena počinjene uvriede prošlo preko tri mjeseca, dakle nastupila zagoda prema §§ 531 i 532 k. z.

Meni se ovo obrazloženje kr. banskog stola nečini temeljitim*, jer je za prekidanje zagode dovoljno, da je izdan poziv, a nije nuždno, da je okrivljeniku uručen, prema tomu pako irelevantno je u konkretnom slučaju, što prvi poziv pometnjom nije uručen okrivljenici, već trećoj nekoj osobi, proti kojoj nije ni izdan bio. I pravednost vojuje za takovo tumačenje, jer nije pravo, da stranka usljed čije god krivnje trpi u pravih svojih. *D. Št.*

Tko je nadležan riešiti pritužbu prijavljenu i podnesenu u smislu § 188 k. p., kad je obtuženik proti osudi prijavio ništovnu žalbu i priziv?

1.

Usljed pritužbe kr. držav. odvjetničtva pravodobno uložene i izvedene proti zaključku sudb. stola u N., kojim je na molbu X-a i Y-a, nakon proti njim izrečene osude, odlučeno, da se obojica do pravomoćnosti iste iz iztražne uze na slobodu puste, kr. banski stol rješitbom od 23. kolovoza 1888 br. 20.382 vidiv: da je proti obima povedena bila iztraga, pa da su i pod obtužbu stavljeni radi zločinstva umorstva uz zatvor iztražni po § 171 II. k. p.; vidiv, da su obojica osudom od 31. srpnja 1888 krivimi pronadjeni zločinstva ubojstva i to jedan kao neposredni počinitelj, a drugi kao sukrivac; vidiv, da usljed toga odpada razlog obligatornog iztražnog zatvora, ali da tim još nije opravdan zahtjev obtuženika, da se iztražni zatvor dokine, jer niti obtuženik, koji je osudom obtužbe riešen, nemora se po zadnjoj stavci § 337 kp.

---

* I nam se tako čini, imajuć pred očima jasne odredbe § 531 k. z. Uredn.

Digitized by Google

već toga radi na slobodu staviti, ako ima drugih zakonitih razloga, da se još dalje u zatvoru pridrži; vidiv, da su oba obtuženika proglašenom jur osudom saznali, da nje radi kažnjivoga toga čina čeka osjetljiva kazan; da su tečajem iztrage i glavne rasprave saznali bitne okolnosti i svjedočanstva, na kojih je njihova krivnja osnovana, i da je zato osnovana bojazan, da bi na slobodu pušteni, uskočili; vidiv, da prema tomu stoje razlozi § 171 st. I. i § 166 toč. 2 k. p., a pošto je i uvjetu § 188 k. p. udovoljeno, te da se izpostavlja pritužba državnoga odvjetničtva osnovanom: obnašao je . . . . pritužbi mjesta dati, i t. d.

2.

Riešenjem od 6. prosinca 1888 br. 30.361 izrekao je kr. banski stol ovo: Izvješćem od . . . amo podneseni spisi u kaznenom predmetu . . . . . radi zločinstva ubojstva, vraćaju se tomu sudbenomu stolu s nalogom, neka i ovu pritužbu držav. odvjetničtva proti zaključku sudišta, dozvoljujućem dokinuće iztražnog zatvora, na riešenje podnese visokomu stolu sedmorice, koji je jedini zvan za riešenje pritužbe, čim je u glavnoj stvari uložena žalba ništovna proti osudi.

* * *

U prvom slučaju nije kr. stol sedmorice u konačnoj osudi ništa opazio radi toga, što je pritužba o iztražnom zatvoru podnesena bila kr. banskomu stolu da ju rieši; a ovaj potonji se je upustio u meritorno riešenje, prem je iz prepisa zapisnika o glavnoj raspravi vidio, da su obtuženici proti osudi prijavili ništovnu žalbu i priziv.

U drugom slučaju je prema nalogu kr. banskoga stola, pritužba podnesena kr. stolu sedmorice sa izvješćem, da ju je sud podastro bio kr. banskomu stolu, držeći se ustanova §§ 15 i 105 k. p., i pošto nema odredbe u kaznenom postupniku, da bi kasaciono sudište riešavalo o pritužbi. Kr. stol sedmorice je osudom od 31. prosinca 1888 br. 4110 riešio podjedno i pritužbu: „. . . . isto tako valja odputiti prijavljenu pritužbu kr. drž. odvjetničtva proti rešitbi presudnoga suda, kojom je dokinut na temelju toč. 2 § 166 k. p. odredjeni iztražni zatvor, pošto su prestali razlozi, na kojih bje isti odredjen (§ 181 k. p.) . . .“

Niti je kr. banski stol u slučaju drugom naveo ustanovu zakona, po kojoj nebi on bio nadležan riešiti pritužbu; niti je kr. stol sedmorice, prem na neki način izazvan u izvješću sudbenoga stola, naveo odredbu zakona, na kojem temelji svoju nadležnost u tom pitanju.

Reć bi dakle, da viša sudišta nisu glede toga na čistu.

§ 291 k. p. govori samo o prizivih u slučaju, da je prijavljena proti osudi žalba ništovna, a ustanove §§ 15 i 105 k. p. posve su jasne i bez iznimke. Po § 291 k. p. samo se prizivi spajaju sa ništovnom

Digitized by Google

žalbom, pritužbe po nijednom § k. p., i nikad. Ako se pritužba spaja sa ništovnom žalbom, bit će zajedno i riešena — osudom. Pritužbe se pak neriešavaju „osudom“, a u takovu slučaju i iluzorno je odpućenje pritužbe državnoga odvjetnika, kao n. p. u slučaju drugom.

Svrha je molitelja, da se što prije oslobodi iztražnoga zatvora, kojemu razlozi više nepostoje.

Po § 181 k. p. imadu vlasti, udioničtvujuće u postupku, nastojati, da se po mogućnosti uza iztražna prikrati. Tomu nebi odgovaralo, da se čeka izvedba i protuizvedba pravnih liekova, ili dok mine vrieme za podnesenje ovih, jer to po okolnostih može trajati i po više nedjelja. Zato je opravdana praksa, da se, nečekajući toga, višoj molbi napose predlaže takova pritužba uz prepis zapisnika o glavnoj raspravi i viećanju pak osude. Za pravo govoreć, višemu sudcu i netreba drugo da prosudi pitanje, da li postoje ili ne razlozi, s kojih bi obtuženik i nakon prve osude imao bit pridržan u zatvoru iztražnom.

Ako pak to pitanje riešiti može viši sudac i bez izvidnih odnosno iztražnih spisa, to je svejedno, riešio ga kr. stol sedmorice ili kr. banski stol; pošto važnost ovoga pitanja nebiva veća zato, što je proti osudi prijavljena ništovnica, nego li ako je samo prijavljen priziv.

Ako se dakle pritužba u smislu § 188 k. p. nakon prve osude napose ima podnieti višoj molbi, kao što se faktično i podnaša, onda neima nikakova opravdana razloga pravit iznimku od propisa §§ 15 i 105 k. p.

* * *

Još nešto. Iz zapisnika o glavnoj raspravi vidi se, da je zaključke spomenute pod 1. i 2. stvorio presudni senat, pošto je obtuženik podnio molbu odmah nakon proglašene osude. Nijedna viša molba nije tomu prigovorila, akoprem je branitelj obtuženoga u slučaju drugom (neznam kako je do toga došao) napadao nadležnost presudnog senata, pozivajuć se na ustanove § 187 k. p. Po mom mnenju, branitelj je imao pravo, ali ne na temelju § 187 k. p., jer ovlasti sudca iztražitelja kao takova, medju koje spada odrediti i dokinuti zatvor iztražni (naravno u sporazumku sa državnim odvjetnikom ili proti volji ovoga s odobrenjem suda) prestaju onim časom, kad obtužba u cielosti bude pravomoćna. Što njega zapane raditi nakon toga, izuzev slučaj na glavnoj raspravi ili nakon već predane obtužnice odredjenog popunjenja, pa onda obnove kaznenog postupka — radi on kao izvjestitelj. Po mom mnenju drugi je razlog tomu: jedan možebit onaj isti, s kojega je sudac iztražitelj izključen od glavne rasprave; drugi, što pred glavnu raspravu spada samo raspraviti i suditi obtuženi faktum i iznimno još slučaj § 274 k. p. — Možebit da imade još i više tih razloga.

Sve drugo spada pred stalni senat, odredjen po § 12 k. p. — Obtuženik bi dakle imao predati molbu sudbenomu stolu, koju bi

Digitized by Google

imao raspravit stalni senat, u kojem bivši sudac iztražitelj, odnosno kod neposrednih obtužnica predsjedatelj suda, fungira kao izvjestitelj.

Ako to nestoji, onda bi se analogno moralo dopustiti, da presudni senat riešava svaki zahtjev, što ga nakon osude, stante još sessione, stavi obtuženik; dakle n. p. i molbu za odgodu nastupa kazne, što se kod jednog sudišta i prakticira. — ? —

Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru
s obzirom na ostalo crnogorsko zakonarstvo.

O tom predmetu čitao je dne 9. o. mj. prof. dr. K. knez Vojnović kao gost u sjednici jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Iz te zanimive rasprave donašamo sliedeći izvadak:

Rasprava se dieli u devet odsjeka: I. Uvod, u kojem se crtaju uzroci pokretu na polju civilnoga zakonarstva od polovice tekućega vieka. II. Prvi pravni spomenici crnogorski. III. Crnogorski zakonik Petra Petrovića I. IV. Crnogorski zakonik Danila I. V. O postanku opštega imovinskoga zakonika za Crnu Goru Nikole I. VI. Sustav novoga crnogorskog zakonika. VII. Sadržaj novoga imovinskoga zakonika u dva razdiela: a) pravne ustanove narodnoga značaja; b) pravne ustanove općenitoga značaja. VIII. Juridički termini. IX. Zaključak.

Iz III. diela čita profesor, pod kojimi je prilikami nastao crnogorski zakonik Petra Petrovića I., te crta značaj i djelovanje ovoga znamenitoga vladara, koji je uz mnoga ina za Crnu Goru vrlo zaslužna djela izdao prvi crnogorski zakonik u tri razdobja: 1790, 1798 i 1803. Označuje pravac i analizuje sadržaj toga zakonika, kojega veći dio ustanova spada u kazneno pravo, a samo dvie, najme ustanova „preče kupnje medju blizikom“ i „pravo na naknadu radi nehotimične štete“ tiču se privatnoga prava, te je obie Bogišić u svoj zakonik uvrstio i sustavno razvio. Prelazi za tim na onaj dio svoje rasprave, u kojem su ocrtani rezultati, do kojih vodi analiza prvoga i drugoga crnogorskoga zakonika. Taknuv se poslje toga petoga diela, gdje opisuje postanak novoga zakonika, čita iz šestoga diela obširniji izvadak o sustavu crnogorskoga imovinskoga zakonika, te ističe, kako je Bogišić u tom zakoniku „kodificirao“ i „inkorporirao“, „sačuvao pravnu baštinu otaca te je umnožio vlastitom vrlinom i radnjom napram novim potrebam života“; on je dakle prihvatio i uzakonio pravne običaje, a gdje je trebalo štvorio nove ustanove, kakove iziskuju nove potrebe života i općenja. Imovinski zakonik za Crnu Goru jest „organičko tielo, koje će živjeti iz prirodnih elemenata“, te će moći „asimilirati i one tudje, koji su s prvimi smješani, i koji će ga kriepiti a ne raztvoriti“. Predočuje zatim

Digitized by Google

prof. sredstva, što ih je dr. Bogišić uporavio, da postigne glavnu cielj „sačuvati pravu u Crnoj Gori njegovu organičku prirodu i razvitak“. U sedmom pako dielu razlažu se pravne ustanove čisto narodnoga značaja; spominje razloge, zašto prof. Bogišić, nedirajuć u bitnost zadružnoga sustava, ipak ga nije mogao uzdržati in statu quo glede njegovih vanjskih dodira. Obširno razlaže, kako je uredjena zakonikom p r e č a k u p n j a i zamašaj njezin za sačuvanje narodnoga teritorija; a isto tako o radnji i pomoći na u z a j m i c u i bez u z a j m i c e (čl. 341—347) i o s p r e z i (čl. 4[illegible]-456, 893), te dokazuje navadjanjem iz Vukovih narodnih običaja, kako [illegible]ogišić ovim iznašao pravničke formule; veli, da bi se Hrvatska mogla okoristiti onim razdielom crnogorskoga zakonika, koji radi o v o d i i o n a t a p a n j u z e m a l j a (Dio II. 5, čl. 117—135).

Čita poslje toga odlomak osmoga diela o j u r i d i č k i h t e r m i n i h te izrazuje želju, da se službeni jezik kod Hrvata i Srba bez razlike teritorija ujedini, kao što se je u Njemačkoj i Italiji, dok još bijahu na više državica podieljene. Prvi pako korak k tomu bio bi, da se civilnopravna terminologija složno ugovori, što nebi bilo baš toli težko, pošto je srbski gradj. zakonik sastavljen po kalupu austrijskoga, te je terminologija podobrano slična hrvatskomu zakoniku. A k uspjehu doprinieti će imovinski zakonik za Crnu Goru, u kojem je Bogišić tolikom pomnjom i vještinom gradio juridičke termine.

U zaključku profesor resumira, da se može slobodno kazati, da imovinski crnogorski zakonik stoji kao prvi pokušaj, dovesti i uzdržati u skladu pisano pravo sa običajnim i sa narodnim životom, dočim svi moderni zakonici do najnovije osnove gradj. zakonika za njemačko carstvo prekinuli su občenje sa tim prirodnim vrelom prava i jezika. Kodifikator se dakle podpuno odazvao cilju, koji je lebdio pred očima sjajnom vladaru Crne Gore, da pri njezinom državno-gradjanskom preobražaju ova ima biti rukovodjena načelom, da svaki narod svojim životom živi, da se nijedan narod bez opasnosti po svoj obstanak nemože odreći svoga narodnoga temelja. Da li je ravnotežje izmedju pisanih i nepisanih pravila polučeno, da li je primjesa novih elemenata prava u zakoniku taka i tolika, da će ih moći asimilirati crnogorski narod, — to će vrieme i iskustvo dokazati. — Profesor izražava želju, da kod toga trudnoga izvanredno zanimivoga procesa asimilacije sudjeluje sam kodifikator nadgledajući i upućujući za prvo vrieme i sudce i narod; da se čim prije izvede članak 17 imovinskog zakonika, koji stavlja u izgled sudovni postupnik, bez kojega imovinski zakonik naići će na velike potežkoće; treba za podpuno provedenje zakonika, da se uzgoji pravnički stališ, ali ne samo u zapadnoj pravoslovnoj kulturi, nego bi se imao paralelno upoznati i uvježbati u narodnom pravu. Zaključuje se rasprava riečima francezkoga akademika i glasovitog pravnika Dereste-a, koji izvješćujući akademiju o crnogorskom

Digitized by Google

zakoniku reče, da ovo djelo služi na čast učenjaku pravniku, koji ga je izveo, i vladaru, koji ga je nadahnuo.

U sjednici pravničkoga družtva u Berlinu od 9. veljače o. g. poslje izvještaja dra. Fuchsa o osnovi njemačkoga gradj. zak., uze rieč član magistrature glavnoga grada Njemačke, dr. Dickel, da drži vrlo zanimivo predavanje o novom gradjanskom zakoniku Crne Gore. Evo glavnih misli g. Dickela:

„Crna Gora imala je do sada vrlo malo pisanih zakona. Običaj bijaše jedini izvor gradj. pravu. Za izradjenje „imovinskoga zakonika", koji je stupio u kriepost 1. srpnja 1888, označilo je na naročitu molbu kneza Nikole g. 1873 Njeg. veličanstvo car ruski učena stručnjaka, koji imade sva svojstva, što se išću, da se može podvrći toj zadaći. To bijaše pravi državni savjetnik dr. V. Bogišić, profesor sveučilištni u Odesi.

G. Bogišić rodom Dalmatinac, koji je učio pravo i filologiju u Beču, Monakovu, Berlinu i Parizu, te je iz prva bio stupio u službu u svom zavičaju, objelodanio je vrlo važnih djela o slavenskom običajnom pravu, medju kojimi treba napose spomenuti bogat zbornik pravnih običaja južnih Slavena, izdan g. 1874. Polazeć s istih načela kao Jakov Grimm, Bogišić je u svojoj struci otvorio nove vidike. On je osobito dokazao težke pogrieške (bludnje) u legislaciji južnih Slavena. Njegova zadaća bijaše jedna od najtežih. Zakonik, koji mu valjalo izraditi, namienjen je narodu, koji nije priviknuo pisanomu pravu; sudcem, koji nisu stručnih nauka učili; zemlji, koja živi u posve iznimnih prilikah. Jezik, kojim se je zakonik imao pisati, to jest srbski, još ni iz daleka nije utvrdio tehničko nazivlje u jurisprudenciji. G. Bogišić morao je po tom napeti sve sile, da zgodno kodificira običajno pravo zemlje, a napose da se ukloni dualizmu izmedju učenoga i narodnoga prava (Juristenrecht und Volksrecht) dualizmu, za kojim idu skoro sve države stare kulture.

Uprav radi toga bio je Bogišić prisiljen prihvatiti sustav kodifikacije, što ga je g. 1861 Danz nazvao „inkorporacijom". U ostalom Danz je držao inkorporaciju neprovedljivom, a g. Bogišić je činom dokazao, da ona nije nemoguća.

Da može iz bliza posebne juridične oblike proučavati u Crnoj Gori kodifikator je odmah s početka proveo čitavu godinu u samoj zemlji.[1]

U svrhu fiksiranja rezultata svojih iztraživanja g. Bogišić je publicirao više specijalnih studija, od kojih spominjemo studiju o tehničkom nazivlju u legislaciji, o pravnom ustrojstvu zadruge srbsko-hrvatske i napokon pregled načela i metode, što jih je sliedio u svom kodifikatornom radu.

Zakonik crnogorski sadržava samo „imovinsko pravo". Obiteljsko je pravo izključeno (externa odnoseća se na „imovinsko pravo" ipak su u njem inkorporirana) i to radi toga, što obiteljsko pravo po mnienju samih njemačkih pravnika na glasu, osobito profesora Sohma, neima karakter gradj. prava[2]; taj karakter ima samo „imovinsko pravo". Isto tako je izključeno nasljedno pravo, jer je osvjedočen — a to osvjedočenje imadu neki pravnički uglednici njemački, osobito profesor Brunner — da je

---

[1] Kašnje je ponovno tamo putovao i svaki put po pó godine ostao.

[2] U Rusiji pokojni Kavelin bijaše istoga mnienja.

*

Digitized by Google

nasljedno pravo sastavni dio obiteljskoga prava. Japanci su se postavili na isto gledište usljed posavjetovanja sa prof. Bogišićem g. 1878. Uzprkos njihova entuziazma za kodifikaciju izključili su obiteljsko pravo iz svoga zakonika, barem za sada.

Zakonik crnogorski buduć namienjen sudcem, koji nisu učili pravnih načela na sveučilištu, morao je donjekle imati didaktični karakter. Kad je Suarez, predstojnik rada oko kodifikacije pruskoga „Landrechta" mislio, „da je poželjno, da budu zakoni stvoreni tako, kako bi jih mogli razumjeti i nestručnjaci", Bogišić je bio prisiljen ovaj uvjet smatrati upravnuždnim za svoj rad.

Da postigne tu cielj, kodifikator je nastojao da bude što se više može jasan. U tu svrhu dodao je zakoniku čitavu jednu poučnu partiju (šestu), u kojoj tumači i popunjuje odredbe predidućih partija. U svem djelu nastojao je tumačeć materije, postupati od konkretnoga do abstraktnoga, od poznatoga do nepoznatoga. Sustav zakonika, osnovan na ovih istih načelih, jest posve nov.

Jedna od najvećih zasluga kodifikatorovih, reče dr. Dickel na koncu, jest formacija tehničkih naziva osnovanih na narodnom jeziku, kako se govori, tako da bude lahko pristupan narodu. Što se jezika tiče, veli neki strani kritičar zakonika, da će crnogorski zakonik ostati za dugo uzorom legislacije kod južnih Slavena.

Poslje ovoga razlaganja dra. Dickela konstatira predsjednik pravničkoga družtva u Berlinu dr. Koch, da bi crnogorski zakonik mogao služiti u mnogom pogledu Niemcem za uzor.

KNJIŽEVNOST.

Prava zakonske, nezakonske i pozakonjene te pod svoju uzete djetce, osobitim obzirom na bračne, obiteljske i nasljedstvene odnošaje na temelju oporuke i zakona, sa stanovišta naravnoga prava, obće sociologije i poredjujuće etnologije, rimskoga, crkvenoga (rimokatoličkoga, grčko-iztočnoga i evangelično-protestantskoga), ugarskoga (starijega i današnjega), austrijskoga, mozaičko-rabinskoga (mozaičko-talmudskoga) te muhamedanskoga ili muslomanskoga prava, po izvorih i inih mnogobrojnih pomagalih izradio i sastavio Vilim Graber, Zagreb 1888. Osmina 256 strana.

Ovo je prva, a po svoj prilici i veća polovica monografije pod navedenim neobično dugim naslovom štampane o pravnom pitanju, koje može i nepravnike zanimati. Kako je komparativna jurisprudencija u obće mlada znanost, mora se iztaknuti odvažnost g. pisca, što je odabrao komparativnu metodu (Česa se žacaju mnogi stariji i ne baš loši pisci. Ur.); je li i u koliko je uspio, nemože se još reći, pošto monografija nije dovršena. Dvoje bi mogli već sada iztaknuti: G. pisac je razdielio djelo na knjige, razdjele, odsjeke, glave, podglavlja itd., što bi moglo biti jednostavnije. Drugo se čudimo marljivosti i strpljivosti g. pisca u prevadjanju i citiranju izvora. Referentu se nije nikada svidjala metoda pisaca pravnika njemačkih, koji u svojih učenih djelih često imadu više opazaka i citata, nego samoga teksta. To su učene spone, koje savjestnijemu čitaocu nedadu napried. Tako je i g. pisac postupao. Osim toga imade i nekih osebujnosti u jeziku samom, kojim nismo vični. To su medjutim samo vanjski nedostatci, koji za nutrnju vriednost djela nisu odlučni. Može se pohvaliti

Digitized by Google

trud i revnost, koja je uložena u ovo djelo. O samom djelu, kada bude dovršeno, nadamo se, da ćemo moći donieti pravedan sud stručnjaka. *L. M.*

— *Ugarsko-hrvatsko financijalno-zakonoslovje.* G. Samuel Kocian, minist. perovodja kod kr. financ. upravnog sudišta u Budimpešti i naš vrli suradnik, priredio je po magjarskom izvorniku prof. Mariske djelo pod gore navedenim naslovom, koje će zaista dobro doći. Djelo je imalo izaći već početkom veljače o. g., ali nije moglo biti, jer je pisac uvrstio najnoviji zakon o točarini, raspravu o mirovinskom zakonu i t. d., pa se sbog toga otegnulo. No svakako će izaći tečajem mjeseca ožujka. Ciena je knjizi 3 for. 50 nč., te se šalje prosto od poštarine. Ako se naruči barem *pet* ili više primjeraka na jedan put, tako da se na *jednu osobu* mogu poslati, popušta se od svakoga primjerka 25 nč. Naručbe prima g. Samuel Kocian, a predplata šalje se tiskari Julija *Pfeiffera* u Osieku.

— Obće je mišljenje, a i meni se samom čini, da je živa potreba, da se izda jedna knjiga, u kojoj bi bilo izloženo pravo, koje danas važi u pojedinim autokefalnim pravoslavnim crkvama, i u kojoj bi i pravnik i sveštenik mogao naći što mu treba po crkveno-pravnim pitanjima, te sam evo odlučio da štampam: *Pravoslavno crkveno pravo po obćim i posebnim zakonima u Austro-Ugarskoj, Srbiji, Rusiji, Vlaškoj itd., a uporedo u glavnijim pitanjima sa rimo-katoličkim i protestanskim crkvenim pravom.*

Neko je opazio, da knjiga po crkvenom pravu pok. mitropolita Šagune može nešto značiti za bogoslova, ali za pravnika ništa. Ja sam dobro upamtio tu opazku, te sam uredio moju knjigu tako, da se o njoj neće moći to isto kazati. — Knjiga će iznieti oko 30 štampanih tabaka formata moga „Sbornika“. Ciena joj je 3 for. Izdat ću knjigu u tri svezke, i svaka svezka po 1 for. Svezke će izlaziti jedna za drugom. — Ja ovim otvaram pretplatu; pa tko želi, neka mi se prijavi i slat ću mu dotične svezke o mom trošku, ako mi pošalje unapried novce; inače ću mu ih slati per Nachnahme, i tada će ga naravno knjiga stati nešto skuplje. — Tko mi skupi 10 pretplatnika, darovat ću mu jednu knjigu. — Čim bude toliko pretplatnika, koliko treba da se isplati izdanje, odmah ću rukopis dati u štampu. — Zadar, februara 1889.

Dr. *Nikodim Milaš.*

— *Бранич.* Часопис за правне и државне науке donosi u broju 2. (god. III.): Važnost medjunarodnog privatnog prava i potreba izučavanja njegovog, od dra. M. P. Vesnića; Pravda i uprava u vranjanskoj pokrajini za vlade Turaka, napisao Aleksa S. Jovanović; Predstavnički sistem i načelo srazmerne reprezentancije manjina u narodnom predstavništvu, napisao Živko Milosavljević; Enciklopedija prava u redu pravnih nauka, s ruskoga preveo Poličević; zatim praktične slučajeve (iz sudnice), obznane itd.

— *Juridičesko spisanie.* Ovaj bugarski pravnički list baš liepo napreduje. U svezku 4. donosi rasprave ob evikciji (niešo po evikcijata) od dra. Dončova; od Bernkopfa „Po projekta za nakaz. (kazneni) zakon“ itd.; razne slučajeve iz sudbene prakse. Svakako je vrlo povoljan znak, da se za nekoliko mjeseca prvi broj, jer ga bilo nestalo, morao po drugi put štampati. Pa sada iznosi naklada 600 eksemplara. Ovomu se napredku našega druga u Sofiji baš iskreno radujemo. „Jur. spisanie“ stoji 10 leva (franak) za Bugarsku, a 12 za predplatnike izvan Bugarske.

— Dr. Prážak Georg, Prof.: *Die principielle Abgrenzung der Competenz der Gerichte und Verwaltungsbehörden.* Freiburg i. B. 1889. — Ciena 96 novč.

č.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Sjednica upravnoga odbora.) Novoizabrani odbor našega pravničkoga družtva sastao se 27. veljače o. g. u prvu sjednicu, da se konstituira i obavi tekuće poslove. Za zamjenika predsjedniku izabran je prof. dr. Aleksander pl. *Brezztyenszky*, za blagajnika prof. dr. Josip *Plivarić*, za tajnika prof. dr. Franjo Jos. *Spevec*, a prof. dr. Blaž *Lorković* za urednika družtvenoga časopisa „Mjesečnik". Zatim se je većalo o drugih nekih poslovih, a imenito duže raspravljalo, kako da se što živahnija djelatnost družtvena razvije imenito pogledom na § 10 pravila, pa je zaključeno, da se članovi družtva u „Mjesečniku" upozore na ovu ustanovu pravila i pozovu na živo učestvovanje. Predmet može si svatko po volji izabrati, a ima ih zaista dovoljno. Ta evo radi se n. p. oh reformi odvjetničkoga zakona, da nespominjemo drugih mnogobrojnih pitanja, o kojih bi trebalo da se svestrano i temeljito proučavaju.

(Osobne vieści.) Rektor hrv. sveučilišta i prof. na bogoslovnom fakultetu dr. Antun *Franki* imenovan je papinskim komornikom; naš zemljak dr. Vatr. *Jagić*, prof. na c. kr. sveučilištu bečkom, imenovan je c. k. dvorskim savjetnikom; Franjo *Schmidt*, većnik sudb. stola u miru, reaktiviran je te dodieljen kr. sudb. stolu u Varaždinu.

(Novi odvjetnici.) G. dr. Gustav *Gaj* otvorio je odvjetničku pisarnu u Jaski; a dr. Vlad. *Prebeg*, odvjetnik i kr. javni bilježnik, otvorio je pisarnu u Djakovu.

(Zaključak za obskrbu odvjetnika, njihovih udova i djece njihove.) G. dr. L. Krašković, odvjetnik u Vukovaru iznese u formi predloga zaodjenutu misao, koja je i u ovom listu nekoliko puta spominjana, a kod naroda nekih je već i izvedena: najme, da se odvjetnici pobrinu kako bi osigurali svoju i eksistenciju svoje obitelji. Da je stanje materijalno mnogih naših odvjetnika nepovoljno, to je na žalost poznato. Tuže se često, da sudovi likvidirajuć zaslužbu njihovu nesliede stalna načela, a niti se neobaziru dovoljno na vrednost rada odvjetnikova. Zato bi dobro bilo opredieliti neki cienik. Kako će se predlog g. Krašković riešiti, to ćemo viditi. Mi ćemo rado zagovarati sve, što je kadro donieti pomoći a uz to sačuvati neodvisnost položaja odvjetnika. Priobćujemo ovdje niže predlog ili misao g. Milana P. Jovanovića; ona, kako mislimo, nije praktična a ni shodna, jer bi se odvjetnici prometnuli u agente osjeguravajućih družtva — ako smo tu misao dobro razumieli — ali ju priobćujemo, neka se čuje i čita. G. Jovanović piše:

„Tako n. p. spomenuti mogu jedan način poslovanja, koji pozivu odvjetničkom baš nederogira (? Ured.), sa malim je poslom i trudom skopčan, ni veliku vještinu neiziskuje. Izvjestno je, da družtva obezbjedjenja poslovaćem svojim za svako pribavljeno obezbjedjenje poslje faktičnoga primanja izvjestan *postotak* daju. Zašto da se nepotrude odvjetnici i odvjet. kandidati *ulog* svoga obezbjednjenja iz ovakovih zasluga podmirivati sredstvom i pod *poslovanjem* i *rukovodjenjem* njihovih odvjet. *odbora* u *Zagrebu* i *Osieku*.

Da ovu ideju praktičnim primjerom razjasnim, spomenut ću sliedeće:

Ulog obezbjedjenja za osobu od 30 godina u slučaju smrti njene za svakom tisućom glavnice kod raznih družtva iznosi oko $22^1/_2$ for. Ali kada bi u *zajednicu* članovi *velikim brojem* po dotičnih *odvj. odborih* stupali, koji bi se kod kakvog s njimi *kontraktualno* stupivšeg družtva *zajedničkoga* obezbjedjenja primili, to bi bilo nade, da bi ulog na 22 for., a valjda još *i na manje* svesti mogli. Predpostavljajući sad dakle, da tkogodj 2000 for. glavnice želi obezbjediti, to bi godišnji ulog 44 for. bio; toliko bi mu trebalo svake godine

Digitized by Google

zaslužiti. Ako li bi pak *kontraktualno* dobivajuća se provizija na 15 for. od stotine bila uglavljena, to bi mu dosta bilo da postigne gornju ciel ako 300 f. godišnjeg obezbjednosti honorara zasluži. Sada kad kao agent već ne 300 for., nego 600 for. obezbjednosti honorara pribavi, što se lasno zbiti može, nuz koju svotu pored 15% dopadalo bi mu *90 for.* zasluge, i tim načinom imala bi odvjet. porodica u slučaju smrti njegove već *4000 for.* glavnice obezbjedjenja.

Kako bi velik i blagokoristan ovo uspjeh bio, a nežahtievá še drugo nego da svaki odvjetnik i odvjet. kandidat neku djelatnost na ovom polju razvije, te se upravo *obveže,* da će zasluženi honorar u glavnicu za slučaj smrti njegove obratiti.“

(Slovensko društvo „Pravnik“.) Slovensko pravničko družtvo, o kojem javismo u posljednjem broju da se ustrojava, zove se „Pravnik“. Pošto su sve predhodne radnje obavljene i pravila potvrdjena, držana je 26. siečnja o. g. prva glavna konstituirajuća skupština, koju otvori predsjednik privremenoga odbora g. c. k. viečnik zem. suda I. *Vencajz.* Govornik se osvrne na g. 1848, kad se počelo živo zahtievati i raditi, da slovenski postane službenim jezikom u slovenskih krajevih, te su već bile i neke odredbe izdane; ali poslje za absolutne vladavine pa i kasnje sve do sadanje vlade na ovaj zahtjev slovenskih rodoljuba nije se obaziralo. Sadanja bečka vlada nije protivna ovomu zahtjevu, pače ona hoće da se slovenski uredjuje. Nu do sada se premalo njegovao slovenski jezik u uredih onako, kako u privatnom i inače u javnom životu. Zatim označuje zadatak družtva „Pravnik“ i pozivlje članove, da revno rade te se svrha družtva ožívotvori. Poslje toga družtvo se konstituiralo: za predsjednika izabrau je jednoglasno i uzklikom dr. Franjo *Papež,* odvjetnik i zastupnik naroda u kranjskom saboru. U odbor izabrana su tri vanjska člana (medju njimi i Bogdan *Trnovec,* savjetnik zem. suda u Trstu, poznat i u Hrvatskoj) a sedam izmedju članova stanujućih u Ljubljani. Izabrani predsjednik zahvaliv se na izboru naglasi, koli je nuždno bilo ustrojiti ovo družtvo, „za platoničku naklonost, za puke rieči o potrebi našega družtva, našega lista, u uzajamnosti pravnika nemarimo; mi živimo u dobi velikih žrtva za velike ciljeve; u dobi kad se radi sa kondenzovanimi silami“. A svrši svoj govor doslovce ovako: „Osnovali smo društvo, kateremu je najvišji smoter kulturno delo, katero je bilo v poprejšnjih časih nekako zanemarjeno. Za tako delo se nam pri našem zakonitem postopanji ni bati nobenoga nasprotnika, a če bodemo imeli nasprotnikov, ti nam nebodejo škodovali, ti nas bodo oživljeli v to, da ih bodemo naučili boljšega prepričanja o nas“.

Organ družtveni jest „Slovenski Pravnik“, koji izlazi jedan put na mjesec, a uredjuju ga dr. Franjo *Papež* (predsjednik družtva) i dr. Dahilo *Majaron.* Članovi družtva dobivaju list bezplatno, a za nečlanove stoji na godinu 4 for.

Družtvo „Pravnik“ prijavilo je zagrebačkomu pravničkomu družtvu vrlo liepim dopisom, da se je ustrojilo i da želi s našim družtvom stupiti u prijateljsku svezu, da si zamienito šalju časopise i druge publikacije, što bi ih jedno i drugo izdalo. Ovaj prijateljski poziv nalazi najživljega odziva kod nas, te mi želimo od srdca, da naš drug u bieloj Ljubljani radi dugo i uspješno oko cilja, koji nam je zajednički: najme oko razvoja prava.

(Právnicka Jednota Moravská u Brnu.) Gotovo u isto vrieme kad je ustrojeno slovensko družtvo „Pravnik“ u Ljubljani, podiglo se u Brnu *češko* pravničko družtvo pod imenom gore navedenim. 28. prosinca 1888 imalo je prvu glavnu skupštinu. Pismeno pozdravište mlado ovo družtvo ministar barun *Prážak,* koji se prijavio za člana družtva, grof *Schönborn,* ministar pravosudja, dvorski

Digitized by Google

savjetnik *Havelka* u ime pravnicke Jednote u Pragu itd.; pravničko družtvo pražko zastupahu na skupštini prof. i dvorski savjetnik *Randa* te docent dr. *Trakal*. Zadaća je družtva: gojiti pravne znanosti na jeziku českom priredjivajuć čitanja, predavanja, vježbe u govorničtvu itd. Organom ovoga novoga družtva bit će „Právnik", što ga izdaje Pravnicka Jednota u Pragu. — Na onoj prvoj glavnoj skupštini krasnimi je riečmi pozdravio prof. Randa novo družtvo, kojemu mi iz Zagreba šaljemo najtoplije pozdrave.

Gg. članovom pravničkoga družtva.

§ 10 pravila pravničkoga družtva odredjuje: „Svakoga mjeseca, izuzamši mjesec kolovoz i rujan, ima se držati bar jedna družtvena skupština. Djelokrug označen je u § 2 sl. a., b., c. (izuzam izdavanje lista)". A § 2 pravila opriedieljuje, da će družtvo, da postigne svoju svrhu, nastojati: a) predavanji, zajedničkimi razgovori, b) priredjivanjem vježba u sudbenom govorničtvu, c) izričuć pravna mnenja, očitovanja itd.

Upravni odbor živo želi, da se ova ustanova pravila obdržaje ne samo zato, jer to propisuju pravila, nego jer je uvjeren, da se priredjivanjem čitanja, rasprava i vježba u govorničtvu vrlo uspješno promiče svrha družtva: razvoj prava u teoriji i praksi. Zato se i opet umoljavaju gg. članovi pravničkoga družtva, da podupru upravni odbor u ovom nastojanju, te da prirede predavanja, koja bi se u skupštinah čitala, ili da naznače, o kojih bi pitanjih htjeli zapodjeti ustmene rasprave u skupštinah. Predmet može si svatko po volji izabrati, pa ga neka prijavi odboru, a on će opredieliti dan skupštine.

I vanjski članovi mogu izraditi predavanje, koje će ili sami čitati, ili će to učiniti koji član odbora, kako budu htjeli. Svaka rasprava štampa se u „Mjesečniku", ako dotičnik želi, pa će se kao takova honorirati.

Mjesečna skupština pravničkoga družtva bit će **30. ožujka** o. g. u **5 sati** poslje podne u sveučilištnoj sgradi. Prof. dr. Franjo **Spevec** čitat će svoju radnju:

„Oporuka po statu korčulanskom i spljetskom."

Upravni odbor prav. družtva.

Digitized by Google

Crtica o hipnotizmu, sugestiji i somnambulizmu prema kaznenom pravu.

Piše *Milan Rojc.*

I.

Samo z l a nakana, u koliko bude ostvarena, ima se kazniti. To je načelo zakona, koje odgovara i obćenitom shvaćanju pojma pravde. To je načelo kazneni zakon naš izrekao kratko i jasno u § 1,[1] te ga se, do nekih inkonsekvencija, koje ću jednom prilikom u posebnoj radnji iztaknuti, diljem svojih ustanova drži. U § 4 još ponapose naglasuje, da se ta zla nakana mora nalaziti u činitelja, a ne u objektu njegovoga djelanja.[2]

Svakomu, pa i nepravniku je poznato, da imade okolnosti, koje izključuju kažnjivost, ma se i čin po svojih objektivnih oznakah pokazao zločinstvom. To biva onda, kada je u činitelja bud svako razumno djelovanje volje izključeno ili onemogućeno (§ 2 sl. a), b), c) i g),[3] bud kada on nepozna mogućih posljedica svoga čina (§ 2 sl. d), e) i f).

---

[1] Da čitaoc netreba uzeti u ruku kaz. zak., ovdje se preštampavaju dotične ustanove:

§ 1. k. z.: „Zločinstvu je potrebita zla nakana. A nakana je zla ne samo onda, kad se budi prije, budi prigodom čina ili propusta, upravo promisli i odluči zlo, skopčano sa zločinstvom; nego i onda, kad se zarad ine koje zle svrhe učini ili propusti štogod, iz česa obično izlazi, ili lasno može izaći ono zlo, što tim nasta".

[2] § 4.: „Zločinstvo nastaje iz zlobe učinitelja, a ne zarad naravi onoga, suprot komu se učini. Čine se dakle zločinstva i prema zlikovcem i prema ludjakom, i prema djeci, i prema spavajućim, dapače i prema onim, koji štetu svoju sami zahtievaju, ili na nju privoljuju sami".

[3] § 2.: „Neubraja se dakle kao zločinstvo čin ili propust:

a) kad učinitelj bude posve bez porabe razuma;

b) kad pri ludosti, na čase nastupajućoj, čin bude učinjen u doba ludovanja; ili

Digitized by Google

Držim bo, da se svih onih sedam u § 2 k. z. razvrštenih, zlu nakanu a priori izključujućih okolnosti, dade svesti samo na ova dva slučaja. Ovo svoje mnenje neću ovdje da potanko opravdavam, jer to za svrhu, koju sam naslovom ove crtice naznačio, nije odlučno; ali se nadam, da će mi biti sgode i ob ovom posebice svoje nazore opravdati.

Kada se ustanove §§ 1 i 2 k. z. promotre, valja reći, da bi kao komentar istim trebalo učiti logiku, psihologiju, fiziologiju, psihiatriju a i patologiju, to jest, da bi sve ove znanosti morale pravniku-kriminalisti ponajpače služiti kao pomoćne znanosti, i to barem u onoj mjeri, u kojoj mu služe sve ine znanosti i umjeća za ustanovljenje objektivnoga učina (n. pr. je li čovjek umro upravo od onoga otrova, koji mu je obtuženik dao, da li je rana koja težka ili lahka, hoće li imati trajnih i kakovih posljedica; pak je li neki podpis u istinu falzificiran; je li sgrada u istinu bila tako zlo gradjena, da se je sine vi mojori srušiti morala itd.). — Pravnik-kriminalista mora bo da izpita troje:

1. da li se je tudjim djelanjem dogodio čin, podpadajući pod kazneno sudovanje (da li ima „objektivnoga učina“)?

2. tko je taj čin počinio? pak

3. da li ga je taj počinio u zloj nakani, ili pod okolnostmi, koje po § 2 k. z. zlu nakanu i kažnjivost izključuju (da li ima: „subjektivne krivnje“)?

Mnogi se današnji pravnici-kriminaliste premalo i preriedko obaziru na treću ovdje navedenu točku, već kod svoje logične operacije, stvarajuć osudu, pitaju samo ovo:

1. ima li objektivnoga učina? i

2. tko ga je počinio?

---

c) kad bude učinjen u podpunu pijanstvu (§§ 236 i 523) pribavljenu bez namišljaja na zločinstvo, ili u inoj kojoj takovoj smeći od ćutah, da učinitelj sam nije znao što čini;

d) kad učinitelj nebude još navršio četrnajste godine vieka svoga (§§ 237 i 269);

e) kad se prigodom činjenja podkrade takova bludnja, koja neda u činu spoznati zločinstva;

f) kad zlo nastane slučajem, nemarnošću ili neznanjem posljedicâ čina;

g) kad čin bude učinjen usljed neodoljive sile, ili u izvršivanju pravedne obrane“.

Digitized by Google

ter apliciraju dotičnu ustanovu zakona na čin po kriterijih njegovih, pak izriču ondje navedenu kaznu uvažujuć tako zvane olahkoćujuće i otegoćujuće okolnosti; a na treće pitanje odgovaraju, u istinu ničim opravdanom trivialnom floskulom: „nakana leži u samom činu".

Neima pako dvojbe, da je upravo odgovor na pitanje u točk trećoj navedeno najbitnije i najteže, te da zahtieva ne samo mnogogodišnjega izkustva, nego i svestrane naobrazbe. Mnogi učitelji i komentatori kaz. zak. n. p. naglašuju, da praksa premalo uvažuje duševno stanje onoga, koj brani sebe ili bližnjega od nepravednoga napadaja na život, slobodu ili imetak (čast?). Isto tako premalo uvažuju se ine u § 2 sl. a), b) i c) navedene okolnosti, koje sam gore sveo pod oznaku tu, da izključuju ili onemogućuju svako razumno djelovanje volje. Primjerice: ima kriminalista, koji tvrde, da se na pijana može uporaviti nekažnjivost po § 2 sl. c) samo onda, ako je dokazano, da je bio tako pijan, da nije mogao u savezu govoriti, da je posrtavao i bljuvao; jer da je samo tada bio u onom stanju, koje zakon označuje riečju „podpuno" pijanstvo. Ova predmnieva nestoji, najpače nemože postojati kao obćenito pravilo. Ovakovo stanje pijanstva jest početak depresije, koja sliedi iza excitacije, te prelazi u duboki san. U ovom stanju dogadjaju se najredje kažnjivi čini. Pijanstvo je pogibeljno u stadiju excitacije, u kom su dotičnomu individumu do skrajnosti razdraženi živci i mišice, ter treba neznatna povoda, dapače je dovoljan i umišljeni najmanji povod, da se mišice u akciju stave i nesreću kakovu stvore. Tako shvaća i narod. On zove taj stadij „najgorim", te će na pitanje, da li je bio inkulpat podpuno pijan? odgovoriti: „nije, bio je baš najgori; da je bio podpuno pijan, nebi mogao hodat ni govorit". — Ovaj stadij obično je skopčan s podpunom amnezijom, ali neriedko može se odmah ili po malo sjetiti na dogodjaje, koje je u tom stadiju doživio baš onako, kao što se možemo sjetiti mnoge sanje, premda neće nitko poreći, da smo spavajući bili bezsvjestni. — Primjetiti mi je ovdje, što se lahko razumije, da se u stanju excitacije alcoholicae usljed izvanredne razdraženosti živaca, budi motorna snaga i potreba mišične radnje prije svega

Digitized by Google

u onih mišicah i organih, koje dotični individuum u trieznosti najviše rabi. Time se lahko tumači, da se u pijanstvu tučnja (težke tjelesne ozlede i ubojstva) dogodi malo ne izključivo samo kod onih, koji se bave mišičnim radom (seljaci, težaci, sluge itd.), dočim se kod inteligentnijih klasa, koje se bave duševnim radom (ili točnije radom moždjana), ta excitacija pokazuje pjevanjem, brbljavošću, dugimi bezkonačnimi govori, svadjami i prepirkami (tučnja riečima) itd., a da se prečesto drugoga dana govornik nesjeća, da je i što je govorio, s kim se prepirao, s kim možda pobratio, kako je kući došao itd. Triezni motrioc-svjedok bi ipak mogao po duši reći, da ovaj ili onaj nije bio pijan, jer je pametno govorio, svoj račun platio (nije li mu gostioničar više računao i ovaj to bez prigovora platio, toga motrioc dakako nezna), da si je obukao kaput i otišao ravno nesrtajuć kući. — Da je takov čovjek počinio u tom stadiju kakovo kažnjivo djelo, sva je prilika, da bi bio odsudjen i da se nebi nanj uporavio § 2 sl. c) k. z., jer nije buncao, nije posrtavao i nije bljuvao. — Dočim mi je naglasiti, da srtanje i bljuvanje obratno može u gdjekojega nastati od piča mnogo prije, nego li bude u patološkom smislu pijan; da su to dakle vrlo varavi simptomi.

Znadem dva slučaja uz podpunu amneziju, koji su mi najvjerodostojnije zajamčeni, pak ih zato ovdje pripoviedam kao ilustraciju, kako razno djeluje alkohol.

Bilo je u Slavoniji, u nekom povećem mjestu uz Savu dodje u gostionu čovjek, koj se bio dovezao ladjom. U gostioni nadje staroga znanca i uz ovoga nepoznata si čovjeka. Sjede k njim za stol, upozna se sa drugom svoga staroga znanca, i sva tri zapredu ugodan razgovor, te uz čašu vina (nepijući previše) ostadoše dvie ure zajedno. Drugi dan k objedu opet se ova trojica sastadoše kod istoga stola, ali spomenuti stranac nije više poznavao druga svoga staroga znanca, niti se sjećao, da je sinoć dvie ure s njim razgovarao, te ga morade njegov znanac iznova s njime upoznati. One dvie ure razgovora bijahu zanj kao izbrisane. Moram opetovano naglasiti, da ovo družtvance nije odviše pilo. Spomenuti došljak bio je izvanredno slab na vinu.

Digitized by Google

Drugi slučaj dogodio se u Hrvatskoj, u bivšoj Krajini, u povećem gradu. Sastalo se u zimsko doba — tako mi se zajamčilo — oveće družtvo u večer, da proslavi imendan svoga druga. Na polju zima, snieg bio visoko zapao. Medju njimi desio se i N. N., koji je, kako ono vele, uvjek jak pri vinu. Družtvo se ovo po malo izvanredno razigra. — N. N. bijaše stolaravnateljem, te mi pripovieda sliedeće: Pio sam mnogo, nu najednom osjetih neko gmizanje u glavi; sjećam se, da sam htio otići, ali mi družtvo nije dalo. Dalje se nesjećam ničesa više. Drugoga dana u jutro nadjoh se u svom krevetu — bio sam neženja — i prepadoh se spaziv, da su mi ruke čadjave, crne. Tako se i na plahtah (ponjave) vidili jasni crnkasti odtisci mojih pet prstiju, a da se nisam mogao dosjetiti, odkale to, niti sam ikada doznao gdje sam bio, gdje li sam se tako očadjavio; putem to nije moglo biti, jer je bio visok snieg. Pogledam oko sebe i opazim, da sam u onoj bezsvjestici, u kojoj iz družtva utekoh — rekoše mi, da sam utekao — za sobom zaključao vrata i ključ pod ova metnuo za poslužnika, da ga u jutro nadje; da sam svjetiljku sa ormara skinuo i k postelji donesao, zapalio i ugasio, uru navinuo, odielo uredno po svom običaju spremio na stolcu, itd.

Moram pripomenuti, da nedržim ova dva slučaja osamljenimi; uvjeren sam, da se neprekidno dogadjaju i dogadjali budu, dok bude u nas alkoholnih pića. Tako isto sam uvjeren, da je i da će još biti odsudjivano ljudi radi čina, učinjenih u ovakovoj alkoholnoj bezsvjestici.

Budući, da me ovakova razmatranja dovadjaju do onoga, o čem poglavito kanim raspravljati, neka mi bude dozvoljeno izvan pijanstva navesti još inih poznatih, funkciju razumne volje izključujućih okolnosti.

Mogu predpostaviti, da je ovo do sada spomenuto već svatko imao prilike motriti. — Posve slično duševno stanje bezsvjestice i pukoga reflektornoga uporavljivanja motornih živaca i mišica, nalazimo takodjer i u velikom duševnom afektu. — U velikom duševnom afektu (n. p. u ljutini, u jedu) sve se funkcije razuma slože u jednu točku, u nazrievanje jednoga jeditoga pojma, te čovjek nereagira ni na kakov razboriti razlog, ni na vanjski dojam

Digitized by Google

njuhom, sluhom, okusom ili opipom, sve dok nemine taj afekt; a kad ga nestane, riedko kada će se sjetiti, zašto je ovo ili ono u tom afektu učinio, dapače neće ni vjerovati, da je ono rekao ili ovo učinio; u kratko: nastati će što veća što manja amnezija. Ako li je u tom afektu zadobio ozledu, ma i težku, osjetit će ju često tek poslje, kad ga afekt mine.

Odatlje dolazi često, da n. p. oštećenik ili ozleditelj, jer su obično ova dvojica u najvećem afektu, najmanje znadu točno pripoviedati dogodjaj čina; kao što i medju svjedoci jedan je vidio i čuo ovo ili ono, česa drugi — koji je možda bio takodjer afektom zaokupljen — nije ni vidio ni čuo.

Ovakovoj bezćutnosti ili neosjetljivosti, kakova često prati u većoj ili manjoj mjeri afekt, nalazimo traga i u inih slučajevih, kada pozornost duše (moždjana) samo na jedan predmet koncentriramo. Ako smo n. p. zabavljeni osobitom duševnom radnjom, ili pišemo stvar zanimivu i misaonu, ili čitamo osobito zanimivu i uzrujavajuću knjigu: nečujemo, što okolina naša razgovara, neopažamo, da je tkogod do nas ili pred nas stao, nevidimo, da nam svjetla ponestaje itd. — Kad se pako trgnemo iz take radnje, pa za čas opet k njoj obratimo, trebamo duže vreme, da se saberemo, da se opet domislimo onomu, što smo napisali i što u savezu s onim jošte napisat kanismo.

Kad znamo, da alkoholizam i afekt mogu čovjeka na oko triezna učiniti makinom reflektornih mu gibanja, makinom slučaja, koj pobuditi može ta reflektorna gibanja; kad vidimo, da koncentriranje naših misli na jedan predmet može u nas oslabiti osjećanje drugih dojmova, koje nam osjetila vjerno javljaju: pitamo se, nije li moguće, da bude ovakovo stanje duše u čovjeka takodjer inim načinom uzrokovano; dade li se to stanje i drugimi sredstvi pobuditi ili stvoriti?

Na ovo pitanje moramo jestno odgovoriti.

Ovakovo stanje može nastati s prirodno patologičnih (bolestnih) uzroka, kao što je: ludilo, epilepsija i somnambulizam; a može se i umjetno stvoriti hipnotizmom.

Gore opisana stanja duše, pak epilepsija (padavica) i hipnotizam pokazuju neke slične momente, samo što razvijaju uz to

Digitized by Google

još mnogo inih patologičnih pojmova, koji se razlikuju medjusobno i oba opet od onih, do sada u kratko promatranih.

Prije nego li dodjemo na razgovor o hipnotizmu, neka budu dvie tri rečene o padavici.

Padavica — velika nevolja, kako ju narod zove — jest bolest živčevlja, koja se sporadično pojavlja. — Ona se pako neočituje, kako to sviet drži, samo u formi grčevitoga padanja (t. z. klasična forma), već takodjer i to mnogo češće u manje ili dulje trajućih momentih bezsvjestice ili zamaglice. Ima mnogo ljudi, koji su padavičavi, a da ni oni sami ni njihov najbliži okoliš toga neznaju. — Pojavila se epilepsija kod ovakih u snu ili na javi, vazda dolazi u obliku momentane zamaglice, momentanoga odsuća sviesti. Kod osobito izraženih slučajeva, može ta epileptična bezsvjestica trajati i duže, dva do četiri sata. U to vrieme epileptik može hodati, trčati, govoriti i raditi; ali to sve čini bez svjesti, i kad se iza duboka sna, u koji obično padne i kojim se završuje takva navala, probudi, nesjeća se ničesa više, nastupila je podpuna amnezija. Kadšto ipak sjeća se toliko koliko zdrav čovjek živahna sna.[4]

U takovom stanju — napadaju — epileptici rado pale, kradu, napadaju sve i sva, što im na put dodje, što se zove piromanijom, kleptomanijom itd., ali to sve nije drugo nego raznoliko očitovanje padavice.

Drugom prigodom priobćiti ću dva kriminalna veoma zanimiva slučaja epilepsije, koji su bili predmetom kaznenih rasprava kod kr. sudb. stola u Belovaru.

II.

Kako se vidi, u takvih nesretnih časovih bolestnici kan da živu dvostrukim životom: Jednim razumnim, drugim bezsvjestnim, premda i u ovom drugom stanju mogu agirati na oko kao svaki razuman čovjek. — Svim ovim raznim bolestim duše (moždjana, živaca) sličan je pojav, koji se može izvesti umjetnim uspavanjem, i koji danas znanost zove hipnotizmom.

[4] Vidi dr. Hofmann: Lehrbuch der gerichtlichen Medizin. Beč 1884.

Digitized by Google

Pošto se nesjećam, da se je kod nas o tom štogod obširnijega pisalo, mislim, da će biti dobro, ako ob ovom pojavu potanje progovorim; povjest odkrića i bitnost njegovu u kratko razložim[5], jer će nam tek onda i važnost istoga za kazneno pravo posve jasnom postati.

Već Paracelsus govori o nekoj magnetičnoj snazi zviezda i dojma istih na čovjeka i njegove bolesti.

Bečki liečnik F. A. Mesmer oko g. 1780 postavio je bezsmislenu teoriju o životinjskom magnetizmu, uvjetovanom o dojmu planeta na živo tielo, te je pod okriljem ove svoje na oko učene, ali u istinu nikomu razumljive teorije, u velike liečio svojim „životinjskim magnetizmom" a za vrlo skupi novac. — On je u istinu umio mnoge i premnoge umjetno uspavati, ter histerične osobe dovesti do pogibeljnih histeričnih grčeva, koje je mudro nazvao ljekovitimi krizami. Mesmer rabio je ovo lih za svoju novčanu korist; ali nadje ipak mnogo sliedbenika, n. p. marquis de Puysegur, koji je, baveć se kao amateur životinjskim magnetizmom, odkrio g. 1784 umjetno provociranje somnambulizma. Ali on je sam još uvjek pripisavao ovaj posljedak životinjskomu magnetizmu.

U to pojavi se u Parizu portugijski svećenik, abbè de Faria, koji je došao ravno iz Indije. On uztvrdi, da neima nikakova životinjskoga magnetizma, nikakova fluida, sva tajna umjetnoga uspavanja da se nalazi u mašti objekta, ali ne u utvaranju magnetizera, već u utvaranju magnetiziranoga individua. Ovaj da se umjetno — nagovorom, utrudjenjem — uspava, ali da za to nije svatko sposoban, nego samo osobito nervozne, živčano boležljive osobe.

Nespominjem ovdje mnogih učenjaka a i šarlatana, koji su se takodjer bavili, ili su bar hinili da se bave znanstvenim iztraživanjem pitanja o životinjskom magnetizmu. Pitanje ovo, koje je izprva pobudilo svu Francezku, a po njoj i ostalu srednju Evropu, zamrlo je u velikoj revoluciji, te se opet pojavilo u dobi prvoga carstva. Tu ustaje više učenjaka, koji su velikim trudom, ali slabijom srećom nastojali odgonetnuti ovo pitanje. G. 1843 izda

[5] Za ovo rabio sam djela: dra. H. Bernheima, profesora medecine u Nancy-u i dra. Gilles de la Tourette, profesora medecine u Parizu od g. 1889.

Digitized by Google

englezki kirurg James Braid knjigu o nervoznom snu ili hipnotizmu, koja 15 godina kasnije, kad se je u Francezkoj pozornost na nju svratila, uzbudi pravu revoluciju u znanstvenih krugovih.

Braid suglasno s abbè de Faria tvrdi, da sposobnost hipnotiziranja (magnetiziranja) neleži u onoga, koji drugoga uspava, nego u onoga, koji se mu podaje. Umornost živaca, nastavša duljim motrenjem tik pred očima namještenoga svjetloga predmeta, po njegovom je nazoru dostatna izazvati umjetni san.

Poslje njega motrili su ovaj prirodni pojav i pisali o njem mnogi, nu najvažniji je dr. Azam (god. 1858), koji je svojimi pokusi ovjerovio skoro sve navode kirurga Braida, tako ponajpače i pojav sugestije i anesterije (bezćutnosti).

Poslje opet jenja dalnje proučavanje toga predmeta do god. 1875, kada je to pitanje opet uzbudio Richet.

G. 1878 obrati dr. Charcot svu svoju pažnju iztraživanju umjetnoga somnambulizma kod histeričnih osoba i stvori, rekao bih, u tom pitanju parižku školu; dočim njegov učenik dr. Bernheim u Nancy-u stvori opet nancijsku školu; nazori obajuh liečnika razlikuju se u tom, što prvi tvrdi, da se živčani pojavi hipnotizma samo kod histeričnih izazvati mogu; dočim potonji uči, da to može biti i kod posve zdravih. — Ob ostalih njihovih razlikah kasnije više.

Od god. 1878 do danas ima već prilična literatura o tom novoodkrivenom živčanom svojstvu.

Glavni pisci o tom predmetu jesu: dr. Charcot, dr. Ladame, dr. E Jung, dr. Bottey, prof. Beannis, dr. Cullerse, Binnet i Fèrè, dr. Gilles de la Tourette, Brullard, dr. Liegéois, Weinhold, Kuhlmann, Berger, Haidenhain, Schneider i mnogi drugi.

To je u kratko novovjeka historija ovih živčanih pojava, koji su pako nedvojbeno bili poznati i u starom vieku čarobnikom i svećenikom. U srednjem vieku pripisivahu ih dojmu vraga i zloduha.

Uzrok ovim živčanim pojavom počelo se tražiti te ih točnije proučavati istom početkom ovoga stoljeća, a izdašnije nastavilo od g. 1878 ovamo. Ipak se danas još nemože reći, da su nam poznati uzroci tih pojava; nemožemo toga reći, kao što nemožemo

Digitized by Google

opredieliti i pokazati, koje patologične promjene tvore pijanstvo, epilepsiju te ine razne bolesti moždjana (duše) ili živčevlja; koji su fiziologični razlozi i uzroci spavanju i snivanju.

Jedni i drugi pojavi mnogo su naličui hipnotizmu. U jednom i drugom slučaju vidimo tertium comparationis; a to jest neka dvostručna narav individua, normalna i abnormalna. Prelaz iz jedne u drugu može biti i kod prespomenutih pojava, a i kod hipnotizma nagao.

U jednom kao i drugom (u normalnom kao i u abnormalnom) stadiju individua misle i rade, ali nemisle i nerade u jednom i u drugom stadiju savezno. Individum nalazeći se u abnormalnom stanju, jest biće za se, posebnim značajem, posebnimi svojstvi, posebnim sjećanjem providjeno. Isti individuum, kad se nalazi u normalnom stanju, jest drugo biće sa drugimi svojstvi, drugim značajem i posebnim sjećanjem, koje obično posve izključuje svako sjećanje na čine i dojmove, dobivene u abnormalnom stanju. Tako biva i obratno.

Prema gore rečenomu o stadiju pijanstva, afekta, sna, epilepsije itd. netreba ovo primjeri razjasniti, jer je to utvrdjeno već onim, što je prije rečeno ob ovih stadijih.

Kod hipnotizma nalazimo pako ovu dvostrukost bića u jednoga te istoga individua osobito izraženu, te se pokazuje kontinuitet činâ i pamćenja (sjećanja) u dvojakom smjeru, t. j. individuum, kad se iz anormalnoga stanja povrati u normalno, nesjeća se čina i dojmova počinjenih i dobivenih u abnormalnom. Ali kad se isti opet nadje u abnormalnom stanju, oživi sjećanje čina i dojmova iz prijašnjega abnormalnoga stanja; dočim je često ugaslo sjećanje na čine i dojmove iz normalnoga stanja. U jednom i drugom obstoji posebni kontinuitet mišljenja i pamćenja, a medjusobno neodvisan.

Može li se ovakov pojav naći izvan hipnotičnoga stanja? Ima li tomu primjera u pijanstvu, snu, afektu, epilepsiji ili ludilu? — Da li se može naći u pijanstvu i afektu, nemogu potvrditi ni zaniekati, jer nisam imao dovoljno prilike to motriti. U epilepsiji rekao bih da nalazimo neki ako i ne podpuni kontinuitet. Za to svjedoči okolnost, da mnogi epileptik, kad ga napade

Digitized by Google

ta bolest, krade, a kad napadaj mine, za kradju nezna. Kada ga pako opet bolest napadne, opet krade. Tako drugi epileptik u bolestnom času pali, treći biesni itd. uz veću ili manju amneziju, kad mu bolestni čas prodje.

Kod sna motrio sam takov, ali takodjer nepodpun kontinuitet. Često sanjamo nešto, a u jutro samo se malo ili i ništa sjećamo sadržine sna; tek se sjećamo, da smo sanjali. Drugu ili treću noć snivamo nastavak one sanje, sjećajuć se u snu živo na prvu sanju. — Evo posebnoga kontinuiteta pamćenja u snu, a posebnoga na javi.

Ova dvojakost bića vidi se takodjer u ludilih. — In lucidis intervallis bolestnik se nesjeća svojih u ludilu učinjenih djela i dobivenih dojmova, a tako i obratno. U časovih ludila vraća se na ideje poprimljene u ludilu.

Ovoliko htio sam da spomenem prije, nego li uzmem tumačiti, što je hipnotizam i slični mu pojavi, da uzmognem pokazati, kako fiziologični taj pojav nije — in ultima alinea — ništa izvanredna, ništa što nebi imalo sličnih do sele već svakomu poznatih svojstva. (Dalje sliedi.)

Pravna narav javnoga družtva trgovačkoga.

A. i B. stupiše u javno trgovačko družtvo pod tvrdkom A. & B. Tom prigodom uložio je A. u družtvo 4000 for. Tast B-ov C. obveza se A-u, da će mu naknaditi taj uložak, u koliko bi mu u družtvu propao. Nakon kratkoga vremena padne tvrdka A. & B. pod stečaj. Prije toga ustupio je A. svoj odštetni zahtjev proti C-u svomu rodjaku D-u.

Temeljem ovoga ustupa podigne D. tužbu proti C-u na isplatu 4000 for., tvrdeći, da je uložak A-ov propao, pošto je nad tvrdkom A. & B. otvoren stečaj.

Izmedju ostalih vrlo zanimivih pitanja u ovom prieporu zapodjelo se i pitanje o pravnom naslovu tužbovnoga zahtjeva, naročito da li proizvire iz poručanstva. Ako je C. poruk, za koga je preuzeo jamstvo, t. j. tko je dužnik A-ov glede njegova uložka? Da li tvrdka A. & B.?

Digitized by Google

Prvi sud odbio je tužbovni zahtjev, jer nije mogao naći glavnoga dužnika, pa prama tomu nije mogao da konstruira poručanstvene pogodbe.

Drugi sud sudio je po tužbi, držeći, da je glavni dužnik tvrdka A. & B., a za ovu da je C. preuzeo poručanstvo.

Treći sud potvrdio je osudu druge molbe.

Prvi i drugi sud raspravljahu o našem pitanju.

Razlozi prizivnoga suda (osuda od 28. listopada 1886 br. 8911) ističu:

„Da je ova pogodba poručanstvo iz obveze trgovačke, proizlazi od tuda, što se tu stiču sve potrebštine za poručanstvo (§ 1346 o. g. z.).

Tuženi . . . . priznaje, da je A. sklopio sa B-om tečevno trgovačko družtvo, u koje je A. doprineo 4000 for.

Ovaj uložak je dugovina družtva (§ 84 trg. z.), na koji treba računati kamate, a dok se ove nepokriju, nema dobitka, već te kamate čine gubitak, koji je dugovina družtva.

Pita se: kako se povraća uložak? — Odgovorit se mora: novcem, jer se likvidacijom realizira družtvena imovina, ustanovljuje dobitak ili gubitak, pa se medju članove razdjeljuje — dakle vraća se uložak družtvenom članu ili mu se uračunava u dobro; a to s toga, jer se član družtveni neidentificira sa družtvom — *njegova pravna osobnost nije istovjetna sa osobnosti družtva.*

Od tuda sliedi, da je dužnikom družtvenoga člana A-a družtvo A. & B., a ovomu družtvu nije drugi vjerovnik, već član istoga A.“

* * *

Držim, da ovaj nazor nije ni u kojem pogledu osnovan.

Trgovačko družtvo nije juristička osoba, već je prama vani jurističko jedinstvo, a prama unutra zajednica dobara (Blaschke, Handelsrecht § 121; Thöl, 1862, § 34). Nije juristička osoba t. j. nije samostalan od pojedinih družtvenih članova neodvisan nosioc prava i obveza, već je zajednica dobara t. j. družtveni su članovi suvlastnici družtvene imovine. Uložak pojedinih članova neprelazi u vlastničtvo „družtvene osobnosti“, već postaje zajedničkom imovinom, suvlastničtvom svih članova (§§ 1181 i 1183 o. g. z.), družtvenom (zajedničkom) svojinom (§ 69 trg. z.).

Digitized by Google

Svakomu članu pripada porazmjeran dio imovine družtvene (§§ 69, 76, 84 i naročito 163 trg. z.); glede svihkolikih u imovinu družtvenu spadajućih stvari, tražbina i prava, pripadaju pojedinim članovom porazmjerni dielovi (§ 95 trg. z.).

Ustanova § 84 trg. z. nema druge ni svrhe ni smisla, već da se koncem svake poslovne godine ustanove porazmjerni dielovi pojedinih članova.

Ako je A. uložio u družtvo A. & B. 4000 for., on nije u obće prestao biti vlastnikom ove svote, već je samo prestao biti njezinim samovlastnikom; *on je zajedno sa svojim drugom postao suvlastnikom obiuh uložaka.* Osnutkom družtva nije stvoreno novo biće — juristička osoba, „družtvena osobnost“ — već je nastala samo zajednica dobara, koja se od ostalih razlikuje poglavito time, što su članovi za družtvene (zajedničke) dugove solidarno i neograničeno obvezani (§ 64 trg. z.).

Ako su n. pr. A. i B. suvlastnici jedne kuće, svaki u polovici, predleži zajednica dobra, iz koje svakomu pripada dio, polovica. Ali bi bilo absurdno reći, da je time nastala „družtvena osobnost“, da je ta fingirana osobnost vlastnica ciele kuće, a svaki član (suvlastnik) da ima tek proti ovoj umišljenoj družtvenoj osobnosti tražbinu na polovicu kuće. A ipak je ovaj čisti odnošaj zajednice dobra puno bliži pojmu juristička osobe, nego li kvalificirana zajednica trgovačkoga družtva. Jer kuća — kao takova — može biti obterećena služnošću i drugimi realnimi tereti, dočim trgovačko družtvo — kao takovo — nema nikakvih obveza, već te obveze padaju na njegove članove, koji za izpunjenje zajedničkih obveza jamče solidarno i osobno.

Nu ni kod juristička osobe nemože se odnošaj shvatiti onako, kako ga konstruira priobćena riešitba. Nitko bo neće ozbiljno tvrditi, da kod juristička osobe, n. pr. države, pojedini ovlaštenik (državljan) ima iz ovoga odnošaja kakovu tražbinu proti državi.

Ako dakle trgovačko družtvo nije nikakva, od pojedinih članova različita družtvena osobnost, već zajednica, u kojoj su članovi suvlastnici zajedničke (družtvene) imovine; ako uložak pojedinoga člana postaje zajedničkom imovinom, suvlastničtvom članova: onda je već i pojmovno nemoguće, te bi pojedini član

Digitized by Google

imao za svoj uložak, kojega je suvlastnikom, tražbinu — proti samomu sebi, kao članu zajednice, *dakle da bude istodobno vlastitim svojim vjerovnikom i dužnikom!*

Treba li još dokaza za ovdje razviti nazor, eno ga u § 86 trg. zak.

Pošto nijedan član družtveni nemože umanjiti uložka ili diela svojega u imovini družtvenoj; pošto ga dakle nemože ni sasvim ni djelomice izvaditi: sliedi, da se za-nj nemože namiriti, dosljedno da radi toga uložka nema tražbine ni proti komu, a najmanje proti družtvu, kojega je sam članom.

Ali, kao što kod svake zajednice dobara (§ 841 i sl. ogz.), tako pristoji i članu trgovačkoga družtva pravo, da *izluči* svoj dio iz družtvene imovine, čime on opet postaje samovlastnikom istoga svoga diela (§ 106 trg. z.). To jest, dok družtvo (zajednica) obstoji, nepripada njegovomu članu nikakva tražbina proti bilo komu glede njegova uložka; tek kod razvrgnuća zajednice povraća mu se njegov dio ili uložak u samovlastničtvo.

Da je družtvo A. & B. bilo dužnik A-ov za njegov uložak, moralo bi se dopustiti, da je A., bivši u faktičnom suposjedu družtvene imovine, mogao vršiti pravo retencije (§ 309 trg. z.), te da je, pošto je družtvo palo pod stečaj, mogao tražiti prodaju družtvene imovine (§ 310 trg. z). *Na taj način mogli bi članovi družtva trgovačkoga, na mjesto da otvore stečaj, za svoje uložke svaki priuzdržati sebi i u svoju korist prodati razmjeran dio družtvene imovine.* — Vjerovnici pako ostali bi praznih ruku, pošto aktivna imovina redovito nedosiže, da se namire družtveni uložci.

Gdje nema vjerovnika, nema ni dužnika, nemože dakle ni biti poručanstva (§§ 1346 i 1351 o. g. z.). — Poruk se obvezuje za slučaj da prvi dužnik nebi izpunio obveze. Ako je družtvo dužnikom člana glede njegova uložka, kad nastupa dužnost, da se povrati uložak? *Nikada.* Dok družtvo obstoji, ne (§ 86 trg. z.), a razvrgnućem prestaje družtvo, nema više glavnoga dužnika. Pa opet: gdje nema dužnika, nema ni poruka.

Dr. H. Hinković.

Digitized by Google

O zločinih i kaznah.

Napisao Cesar Beccaria.

(Nastavak.)

§ 19. Brza kazna.

Čim bude kazna brža i bliža počinjenom zločinu, tim će biti pravednija i koristnija. Velim pravednija, jer prištedjuje okrivljenom nepotrebne i okrutne muke neizvjestnosti, koje tim više rastu čim je živahnija mašta i i sviest vlastite slabosti; pravednija, jer je lišenje slobode kazna, pak s toga smije samo u toliko predhoditi osudi, u koliko je neobhodno nuždno. Zatvor je dakle samo jednostavno čuvanje gradjana, dok nebude osudjen, i jer je ovo čuvanje po svojoj naravi pečalno, ima trajati što je moguće kraće vrieme, i mora biti što je moguće blaže. Kratkoća vremena mora se opredieliti i neobhodno nuždnim trajanjem postupka i pravom onih, koji smiju zahtievati, da budu prije sudjeni. Zatvor nesmije biti kraći, nego li je nuždno, da se preprieči bieg i uništenje dokaza zločina. Postupak sam mora se dovršiti u što kraće vrieme. Imade li okrutnije oprieke, nego li je ona medju indolencijom sudca i strahom okrivljenoga? Udobnosti i naslade bezćutnog magistrata na jednoj strani, a na drugoj suze i boli zatvorenika!

U obće mora težina kazne i posljedica zločina djelovati što je moguće jače na ostale, a što je moguće manje tištiti onoga, koji ju trpi; jer ono družtvo nemože se nazvati pravednim, koje si nije postavilo nepomičnim načelom, da su se ljudi htjeli podvrći samo što je moguće manjemu zlu.

Rekao sam, da je kazan tim koristnija, čim se brže ovršuje, jer čim je manji razmak vremena medju zločinom i kaznom, tim se čvršće vežu medju sobom oba pojma: zločin i kazna, tako da se i neopazice do toga dolazi, da se drži onaj uzrokom, a ova nuždnom, neizbježivom posljedicom. Dokazano je, da ovakova asocijacija ideja odlučuje cielim smjerom našega duševnoga djelovanja, i da bi bez nje naslada i boli bile čuvstva osamljena i bez svakog efekta. Čim više se ljudi udaljuju od najviših ideja i od obćih načela, to jest čim su prostiji: tim više rade po neposrednih i bližih asocijacijah, neobazirajuć se na udaljenije i komplicirane, koje uplivaju jedino na čovjeka, koji strastveno teži za stanovitim predmetom; jer svjetlo pazljivosti razsvjetljuje samo jedan predmet oštro, a sve ostale ostavlja u tami. Služi takodjer prosvjetljenijim duhovom, jer su ovi stekli vještinu, da mogu na jedan put proći letimice preko mnogo predmeta, te lahko dovadjaju u savez parcijalna osjećanja jedna s drugimi, tako da je rezultat, što no je čin, manje pogibeljan i neizvjestan.

Digitized by Google

Dakle je od najveće vaznosti blizina zločina i kazne, ako se hoće, da surovim, prostim naravim (ljudem) fantazija uvjek sa unosnim zločinom pred oči donese i kaznu, zanj odredjenu.

Dugo zavlačenje služi samo tomu, da se one dvie ideje sve više rastavljaju; pak kakov god utisak onda prouzroči kažnjenje zločina, prouzroči ga manje kao kazan, nego li kao igra; ona ga prouzroči samo u ono vrieme, kada je već oslabila u gledaocih odurnost nad takovim posebnim deliktom, koji joj je uzrokom, te koja odurnost bi imala znatno povećati djelatnost kazne.

Jedno i drugo načelo služi još više tomu, da se iztakne važnost uzkog saveza medju zločinom i kaznom; a to jest, da kazan odgovara, koliko je samo moguće, naravi zločina. Ova analogija obih suprotstavlja nagonu k zločinu jasno i izrazito odrazujuću ga kaznu, zapriećenje koje imade duh odvratiti i dati mu smjer, sasma protivan onomu, kamo ga je vabila zavodljiva ideja povriede zakona.

§ 20. Nasilja.

Jedni delikti su navale na osobu, a drugi navale na stvari. Prve valja bezuvjetno kazniti tjelesnimi kaznami. Niti velikašem niti bogatašem nebi smjelo dozvoljeno biti, da radi svoje koristi napadaju slabe i siromake; jer inače postaju bogatstva, koja su pod zaštitom zakona nagrada marljivosti, pomagala tiranije. Neima slobode dotle, dok zakoni kadkada dozvoljuju, da čovjek prestane biti o s o b o m, te postane s t v a r j u; u tom slučaju upotrebljuje naravno mogućnik svu svoju pažnju na to, da odabere iz množine gradjanskih kombinacija one, kod kojih mu zakon najviše pogodjuje. Ovo odkriće je magička tajna, koja pretvara gradjane u služeće životinje, koja su u rukuh jakoga negve, kojimi okiva neopreznoga i slaboga. To je uzrok, zašto postoji kod nekih vlada, koje pružaju podpunu vanjsku sliku slobode, tajna tiranija, ili se uvuče nevidjena u koji kutić, te neopažena po zakonodavcu, malo po malo jača se i raste. Ljudi postavljaju ogromne nasipe proti javnoj tiraniji, ali nevide malena insekta, koji ih grize i otvara tim sigurniji čim više sakriti put poplavljujućoj bujici.

§ 21. Kazne plemića.

Koje će dakle biti pravedne kazne za zločine plemića, čiji privilegiji sačinjavaju veći dio zakona naroda? Ja neću ovdje izpitavati, da li je ovo nasljedno razlikovanje medju plemići i plebejci u ikojoj državi koristno; da li je u monarkiji nuždno; da li je istina, da tvori posredujuću moć, koja obie skrajnosti suzdržaje od ekscesa; ili netvori li možda kastu, koja, služeći kao robkinja sebi i drugim, zatvara u vrlo maleni krug svu sreću i sav ugled, slična plodnim i ugodnim otočićem, koji se

Digitized by Google

pomaljaju iz pieska i pustoši arabske pustare; da li je, kad bi i bila istina, da je nejednakost u družtvu nuždna ili koristna, isto tako istina, da se moraju odlikovati kaste, a ne individua, da se to odlikovanje mora na jednoj strani zaustaviti, mjesto da kola cielim tielom političkim, neprestano postajući i prelazeći. Ja ću se ograničiti samo na kazne, koje bi se glede ove kaste imale izricati, pa tvrdim, da moraju kazne biti jednake za prvoga kao i posljednjega gradjanina.

Svaka razlika, budi časti, budi bogatstva, predpostavlja, ako hoće da bude zakonitom, jednakost sviuh, utemeljenu na zakonih, kojim su svi gradjani jednako podložni. Mora se dakle uzeti, da su ljudi, kada su se odrekli despotizma, naravnoga stanja, izjavili: umniji neka ima više časti, i njegova slava neka obasjava njegove potomke; nu tko je sretniji od drugih ili čašćeniji, neka se više nada, ali neka se neboji manje od drugih povrieditи ugovore, koji su ga podigli nad ostale. Istina je, da ovakovi zaključci nisu stvoreni u sastanku cieloga čovječanstva; nu oni leže u nepromjenljivih odnošajih stvari medju sobom; oni nas nelišavaju prednosti, o kojih se drži, da ih plemstvo pruža, već nas samo lišavaju šteta izvirućih iz plemstva; povećavaju strah pred zakonom, jer zatvaraju bezkažnjivosti sve puteve.

Tko bi mi rekao, da kazna, ovršena na plemiću i plebejcu, nije faktično ista radi infamije, koja prelazi i na nedužnu obitelj, odgovorio bih mu, da ćutljivost okrivljenika nije mjera kazne, nego povreda javne dobrobiti, tim veća, čim se više pogoduje onomu, koji ju je proizveo; da jednakost kazne nemože biti nego vanjska, jer je po svojoj sućutnosti kod svakoga individua drugčija; da može suveren javno kazivajuć dobrohotnost nedužnu obitelj okrivljenoga riešiti infamije. A tko nezna, da lahkovjeran i diveći se narod više drži do vanjskih formalnosti, nego li do razboritih razloga.

§ 22. Kradja.

Kradju, izvedenu bez nasilja, valjalo bi kazniti novčanom kaznom. Tko hoće da se obogati tudjim, neka osiromaši u vlastitoj imovini. Ali buduć da je ovaj zločin redovito zločin nevolje i zdvojnosti; zločin onog nesretnog diela ljudi, kojim pravo vlastnosti (strašno i možda ne nuždno pravo) nije ništa ostavilo do golog života, buduć bi se novčanimi kaznami daleko više ljudi kaznilo, nego li je zločina počinjeno; buduć da one uzimlju kruh nevinom, da ga dadu zločincem; biti će najprikladnija kazna jedino ono robstvo, koje se može opravdati, a to je vremenito robstvo rada i osobe naprama družtvu, da ovo (družtvo) odšteti tat vlastitom podpunom odvisnošću za nepravedan despotizam, koji leži u svakoj povredi družtvenoga ugovora. Nu ako je počinjena kradja nasiljem, mora da uz kaznu

Digitized by Google

slobode nastupi i kazna tjelesna. Drugi pisci su prije mene dokazali evidentan nered, koji nastaje odatle, što se nije dielila kazna kradje nasiljem od kazne za lukavošću izvedenu kradju, čim se je život čovjeka absurdnim načinom uzporedio svoti novca; ali nije nikada suvišno opetovati, što se gotovo nikada nije sliedilo. Političke mašine uzdržavaju duže od svih drugih započeto gibanje, te poprimaju vrlo lagano drugo gibanje. Ovo su zločini posve razne naravi, te i u politici za stalno vriedi onaj matematički aksiom, da heterogene oline ostaju do bezkrajnosti različite.

§ 23. Infamija.

Osobne nepravde i protivne poštenju, to jest onomu pravednomu dielu štovanja, što ga je svaki gradjanin vlastan tražiti od ostalih, moraju se kazniti infamijom. Ova infamija jest znak javnog negodovanja, koje lišava okrivljenog javnog poštovanja, povjerenja domovine i onog kao bratimstva, koje udahnjuje družtvo svojim članovom. Zakon nemože infamije po volji odrediti. Zato mora da je infamija, koju zakon izriče, isto onakova, kakova se sama iz naravi odnošaja radja; isto onakova, kakova se razvija iz obćeg morala ili iz posebnog moralnog sustava, koje opredjeljuju u stanovitom naredu obće priznata etička načela. Čim se jedna od druge razlikuje, ili izgubi zakon obće štovanje, ili se ideje ćudorednosti i čestitosti potiskuju natrag pored svih deklamacija, jer ove nemogu nikada uspješno oprieti se primjerom.

Tko proglasuje bezčastnimi djela po sebi indiferentna, umanjuje infamiju djela, koja jesu u istinu takova. Kazne infamije nesmiju se niti prečesto izricati, niti na jedan put na previše osoba; prvo ne, jer se snaga, moć javnoga mnenja upravo tim umanjuje, što se njegovo uticanje na stanovite predmete prečesto iztiče; drugo ne, jer obezčašćenje mnogih konačno sve opet k poštenju privodi.

Tjelesne kazne nesmiju se nikada izricati radi zločina, koji, proizašav iz ponosa, u boli nalaze hranu, pače slavu da isti ponos; onim zločinom bolje pristoji ruglo i infamija, kazne, gdje ponos fanatika nadkriljuje ponos gledalaca, i kojih je upliv tolik, da im se i sama istina samo lagano i sa težkom mukom oteti može. Tako suprotstavlja mudar zakonodavac silu sili, mnenje mnenju te tako neda, da se narod zatekne i divi krivomu načelu, kojega sjajni posljedci sakrivaju pred očima množtva temeljni mu nesmisao.

Ovo je način, da se nepomješaju odnošaji i da se nedodje u opreku sa nepromjenljivom naravi stvari, koja, nebuduć ovisna od vremena i radeći neprestano, uništuje sve uredbe, koje nisu njoj primjerene. Nepostavlja si samo estetika vjerno nasljedovanje naravi temeljnim načelom, već i politika, barem politika prava i trajna priznaje ovu glavnu mak-

Digitized by Google

simu, pošto ona nije ništa drugo, nego vještina valjano ravnati na put dobra nepromjenljive nagone ljudi, te činiti da služe javnoj dobrobiti.

§ 24. Politička danguba.

Tko smeta javni mir, tko se nepokorava zakonom, to jest uvjetom pod kojimi se ljudi medjusobno trpe i brane, mora biti izključen iz družtva, to jest mora biti prognan. To je razlog, radi kojega razborite vlade netrpe usred rada i obrta političke dangube. Ovu dangubu konfundiraše strogi deklamatori sa dangubom bogatstva stečena industrijom; dangubom nuždnom i koristnom u onoj mjeri, u kojoj se družtvo širi a uprava sužuje.

Političkom dangubom zovem onu, koja nekoristi družtvu niti radom niti bogatstvom; koja samo stiče, a da nikada ništa negubi; koju svjetina ludo obožava, dočim ju mudrac gleda ogorčenjem i sažaljuje ona bića, koja su joj žrtvom, koja se, lišena nagona k radu, ležećeg u potrebi skrbiti za uzdržanje i pomnožanje ugodnosti života, podaje svom eneržijom strastim borbe mnenja, koje strasti nisu medju svimi najslabije. U političkom smislu nije bezposlica onaj, koji troši plodove krieposti ili opačina svojih djedova, te prodaje radi časovite naslade kruh i eksistenciju marljivom siromaštvu; koji u miru podržaje tihi rat obrta proti bogatstvu, mjesto nestalnog i krvavog rata proti surovoj sili. I radi toga moraju zakoni ustanoviti, a ne stroga i ograničena kriepost njekojih cenzora, koju dangubu valja kazniti.

Čini se, da bi valjalo izreći progon proti svim, koji su obtuženi radi težkog zločina, koji im se zločin doduše nije mogao dokazati, ali su u velikoj mjeri sumnjivi ostali. Nu zato treba zakon što moguće manje arbitraran i što moguće točnije sastavljeni, koji će osuditi na progon onoga, koji je postavio družtvo u alternativu: ili da ga se boji, ili da ga u njegovih pravih povriedi; nu ostaviti će mu sveto pravo da dokaže svoju nevinost. Veći razlozi moraju u tom slučaju vojevati proti tuzemcu, nego li proti inozemcu, proti obtuženom prvi put, nego li proti onom, koji je već više puta obtužen bio.

§ 25. Progonstvo i konfiskacija.

Mora li se onoga, koji je za uvjek izključen iz družtva, komu bijaše članom, lišiti i imovine njegove? Ovo se pitanje dade sa više stanovišta promatrati. Gubitak dobara je veća kazan od izgona; mora dakle da bude slučajeva, kad prema veličini zločina nastupa gubitak jednoga diela ili cieloga imetka, i opet drugih, kad takav gubitak nenastupa. Cieli će se imetak izgubiti, kada izgon odredjen po zakonu bude takov, da prekine sve odnošaje medju družtvom i krivcem; tada umre gradjanin

Digitized by Google

i ostaje samo čovjek, ta smrt mora da ima prama političkom tielu isti posljedak, koji i naravna smrt. Čini se s toga, da bi dobra, oduzeta okrivljenom, imala pripasti njegovim nasljednikom prije nego li vladaru, pošto je izgon krivca za državu istovjetan sa naravnom smrću njegovom.

Nije ovo umovanje razlogom, zašto se usudjujem ustati proti konfiskaciji dobara. Ako su njeki tvrdili, da su konfiskacije bile zauzdavanje premoći i osvetljivosti gradjana, to nisu promislili, da još zato nisu zakoni pravedni, ako su koji dobar posljedak prouzročili; jer da budu takovi, moraju biti nuždni, i da koristne nepravde nesmije trpiti onaj zakonodavac, koji hoće da zatvori sva vrata bdijućoj tiraniji, koja laska časovitom dobru i sreći njekolicine visoko rodjenih, preziruć buduću nevolju i suze bezbrojnih siromaka.

Konfiskacije postavljaju cienu na glavu nevoljnika, daju da nedužan trpi kaznu krivca, postavljaju same nedužnike u zdvojan položaj, da moraju počinjati zločine. Imade li žalostnije slike, nego li je obitelj povučena u infamiju i biedu po zločinih svoje glave, kojoj podložnost naredjena po zakonih zabranjuje zapriečiti ih, kada bi sve imala i sredstava zato?

§ 26. O duhu obitelji.

Mnoge zlosretne nepravde, koje se i u najslobodnijih republikah bez straha čine, odobravahu i najprosvjetljeniji muževi, jer se je smatralo družtvo više zajednicom o b i t e l j î, nego li zajednicom l j u d i.

Uzmimo, da družtvo sastoji od sto tisuća ljudi ili dvadeset tisuća obitelji, kojih svaka ima pet osoba, uračunav ovamo i glavu obitelji; to će družtvo sastavljeno po o b i t e l j i h sastojati od dvadeset tisuća ljudi i osamdeset tisuća robova; ako je pako ustrojeno na temelju sjedinjenja pojedinih l j u d i, sastojati će od sto tisuća gradjana a nijednoga roba. U prvom slučaju nastaje republika, sastojeća od dvadeset tisuća malenih monarkija; u drugom slučaju duh republikanski neće se pokazivati samo na trgovih i u skupštinah, nego i u životu obiteljskom, o kojem i zavisi dobar dio sreće ili nesreće ljudi. U prvom će slučaju, jer su zakoni i običaji izraz načina mišljenja svih članova republike, odnosno glava obitelji, monarkički duh prodirati malo po malo u samu republiku, te će ga zauzdavati samo oprečni mu interesi pojedinaca, nipošto pako oduševljenje za slobodu i jednakost. Duh obitelji jest duh pojedinosti, koji se priljepljuje na sitnosti. Duh, koji ravna životom državnim, gospoduje glavnimi načeli, promatra činjenice, te ih koncentrira u najodlučnijih po javno dobro najvažnijih ruzredih naroda. U obiteljskoj republici ostaju sinovi pod vlašću otca dok on živi, te mogu samo smrću otca dovinuti se položaja, u kom neće zavisiti od nikoga osim od zakona. Naučeni popuštati i plašiti se u mladjahnoj i snažnoj dobi, kada su čuvstva manje modifi-

Digitized by Google

cirana strahom izvirućim iz izkustva, koji se zove umjerenošću; kako da se nadvladaju zaprieke, na koje kriepost redovito nailazi u dobi mlitavosti i slaboće, gdje već ta okolnost prieči svaku znatniju promjenu, jer se mora bojati, da joj neće doživjeti plodova?

Ako se republika osniva na individuih, tada nepostoji u obitelji posluh na temelju ugovora; i sinovi će, kada ih doba oslobodi od naravne odvisnosti, koja je osnovana na slabosti i potrebi odgoja i obrane, postati slobodni članovi gradjanstva, te će se podložiti glavi obitelji, za da udioničtvuju kod probitaka obitelji, kao što to čine slobodni ljudi u velikom družtvu. U prvom slučaju su sinovi, to jest najveći i najkoristniji dio naroda, izvrgnuti samovolji svojih otaca; u drugom naprotiv neimaju druge dužnosti do one svete i nepovredive, da si medjusobno nuždnu pomoć dajemo, i dužnosti zahvalnosti za primljena dobročinstva, koje toliko neuništuje naravna zloba ljudskoga srdca, koliko to, što nas zakoni sile na krivo shvaćenu podložnost.

Ovakova protuslovja medju zakoni obitelji i temelji države jesu izdašno vrelo drugih protuslovja medju kućnim i državnim moralom, te radjaju zato vječnim konfliktom u sviesti svakoga čovjeka. Ona proizvadja u nas podložnost i strah, ova hrabrost i slobodu; ona nas upućuje, da ograničimo našu dobrohotnost na nekoliko samo osoba, kojih nismo sami odabrali; a ova, da ju vršimo prama svim ljudem; ona nam nalaže, da se neprestano žrtvujemo kumiru, koji se zove d o b r o m o b i t e l j i, nu koje vrlo često nije i dobro pojedinih njezinih članova; a ova nas uči, da se brinemo za vlastitu probit nepovriediv zakona, ili nas pobudjuje, da se žrtvujemo za domovinu, a za to da tražimo nagradu u oduševljenju, predhodećem činu. Takovi kontrasti su uzrokom, da se ljudi odvraćaju od krieposti, koja im se čini nejasnom, konfuznom i dalekom, kao što i svi u tamu zaviti predmeti, bili oni fizični ili moralni. Koliko puta se čovjek osvrne na svoje prošle čine, pak na svoje ne malo čudo opazi, da je nepošteno radio! U onoj mjeri, u kojoj se družtvo množa, postaje svaki njegov član manjim dielom cielosti, te se razmjerno umanjuje i osjećanje zajedničtva, ako se zakoni nestaraju za to, da ga učvrste. Družtva imadu kao i ljudi stanovite granice, pa ako ove prekorače, mora da im se cieli organizam poremeti. Čini se, da veličina države mora da stoji u obratnom razmjeru prama osjetljivosti gradjana; inače, kad bi obje rasle, stajalo bi zakonom, kojim je zadaća zapriečiti zločine, uprava ono dobro na putu, što no su ga sami stvorili. Prevelika republika neće se inače spasiti od despotizma, osim ako se razdieli na mnogo tiesno spojenih država. Nu kako doći do toga? Kroz despotičkog diktatora, koji je hrabar kao Sula i koji ima toliko genija za stvaranje, koliko je onaj imao za rušenje. Takova čovjeka, ako bude častohlepan, čeka slava sviuh viekova; ako bude filozof, tješiti će ga blagoslivljanje njegovih sugradjana za iz-

Digitized by Google

gubljenu vlast, ako neostane i kod njihove nezahvalnosti ravnodušan. U onoj mjeri, u kojoj oslabljuju čuvstva, koja nas vežu sa narodom, jačaju se osjećaji za predmete, koji nas okružuju, i zato pod najvećim despotizmom postoje najtrajnija prijateljstva; obične, bolje rekuć jedine krieposti, koje uvjek ostaju samo srednje ruke. Odavlje može svaki razabrati, kako je ograničen vidik većine zakonodavaca.

§ 27. Blagost kazna.

Tečaj mojih ideja odveo me je od mog predmeta, te mi se je žuriti da ga nastavim raspravljati. Jedna od glavnih zaprieka zločina nije okrutnost kazna, već neizbježivost istih i dosljedno budno oko oblasti te ona strogost neumoljivog sudca, koja ako hoće da bude koristna, mora da ju prati blago zakonodavstvo. Neizbježivost kazne, ma i blage, uvjek će jače djelovati, nego li strah pred težom kaznom, spojen sa nadom da neće biti kažnjen; jer i najmanja zla, ako su izvjestna, zastraše uvjek dušu čovjeka; a nada, dar božji, koji nam često nadomještuje sve ostalo, odaljuje uvjek misao na veću kaznu, najpače kada joj nekažnjivost, koju škrtost i slaboća često sprovadjaju, umnožaje snagu. Strogost kazna prouzrokuje, da se počinja više zločina, da se može izbjeći kazni jednoga. Države i vjekovi najokrutnijih kazna vidjeli su takodjer i najteže i najnečovječnije zločine; jer isti onaj duh surovosti, koji je upravljao rukom zakonodavca, vodio je i ruku ubojice otca i ubojice majke; na priestolju diktiraše užasne zakone proti otvrdjelim dušam poniznih robova; u tami privatnog života poticaše na umorstvo tirana, da uzmnogne druge na priestolje postaviti.

U onoj mjeri, u kojoj bivaju kazne okrutnijimi, otvrdjuju i duše ljudske, koje se kao i tekućine uvjek drže na jednakom niveauu sa predmeti, koji ih okružuju; i uvjek živa moć ljudskih strasti prouzrokuje, da neće poslje sto godina okrutnih smrtnih kazna, kolo jače zastrašiti ljude nego li prije kazan zatvora. Da stanovita kazna postigne svoju svrhu, dovoljno je, da donese sobom zlo, koje nadilazi dobro, što no bi se moglo postići zločinom, i u ovo zlo valja uračunati neizbježivost kazne i gubitak koristi, koju bi bio zločin sobom donio. Sve što je više od toga, suvišno je, i zato okrutno. Ljude vodi kod njihovih djela obzir na zla, koja poznadu, a ne na zla, kojih nepoznaju. Pomislimo si dva naroda: kod jednoga zauzima na ljestvici kazna, razmjernoj prema ljestvici zločina, najviše mjesto doživotno robstvo, a kod drugoga kolo; ja tvrdim, da će kod prvoga naroda isto tolik strah vladati pred njegovom najvećom kaznom, kao kod drugoga pred njegovom, te ako postoji razlog, da prvi narod poprimi najveću kaznu drugoga, isti taj razlog mora postojati i za drugoga, da i on svoju najveću kaznu pooštri, te tako prelazi od kola k mučilom laganijim i bolje proučenim, sve do zadnjih finoća znanosti predobro poznate tiranom.

Digitized by Google

Još dvie žalostne posljedice izviru iz okrutnosti kazna, protivne samoj svrsi kazna, da se preprieče zločini. Prva je, da nije više tako lahko uzdržati pravi razmjer medju zločini i kaznami; jer koliko god je radina okrutnost i pronašla stepena kod kazna, nemogu ti stepeni preći one granice, koja je po naravi postavljena organizmu i ćutljivosti ljudskoj. Kada bi se došlo do ove skrajnosti, nebi se više moglo za najteže i najpogibeljnije zločine pronaći primjerene kazni, kao što bi to trebalo, da se preprieče takovi zločini. Druga posljedica jest, da iz prevelike strogosti kazna nastaje bezkažnjivost. Ljudi se drže tako u dobru kao i u zlu stanovitih granica, i prevelika okrutnost može biti prouzročena prolaznim bjesnilom, nikada pako nemože počivati na sustavu, koji ima vriediti za dulje vremena, što svakako zakoni treba da budu; ako su ovi (zakoni) zaista prestrogi, ili će ih do skora izmieniti, ili sami daju povoda pogubnoj bezkažnjivosti.

Koga da nepotrese užas, kada čita poviest, nad barbarskimi i nekoristnimi mučili, koja su tako zvani mudri muževi hladne krvi pronašli i upotrebljavali? Koga neće u dnu duše potresti gledajući one tisuće nesretnika, koje su zakoni, što no uvjek pogodovahu njekolicini, a sve ostale zlostavljahu, rinuli u biedu ili barma dopustili da ova dodje, koja ih prisili da se sdvojni povrate k naravnom stanju, i kojim se u grieh upisuju nemogući ili po strašljivom praznovjerju izmišljeni zločini, ili koji nisu ništa drugo sakrivili, nego da su ostali vjerni svojim vlastitim načelom: sve ove mučahu i razdirahu hladno promišljenimi formalnostmi i polaganimi mučili, po ljudih obdarenimi istimi osjetili, dosljedno i istimi strastmi, na najveće veselje fanatičke svjetine?

§ 28. O smrtnoj kazni.

Ovo nekoristno gomilanje kazna, koje nije nikada poboljšalo ljudi, pobudilo me je da iztražujem, da li je smrtna kazna u istinu koristna i pravedna u dobro uredjenoj državi.

Od kuda izvode ljudi pravo ubijati sebi ravne? Svakako ne iz istoga vrela, iz koga izviru suverenost i zakoni. Ovi bo nisu drugo nego skup što moguće manjih dielova osobne slobode, koju je pojedinac žrtvovao općemu dobru; oni zastupaju obću volju, koja nije ništa drugo nego skup pojedinih volja.

Nu tko je ikada mogao htjeti prepustiti drugim na volju, da ga ubiju? Kako može u žrtvovanju što moguće manjega diela slobode biti sadržano napuštanje najvećega od sviuh dobara, života? Pa, ako je to i bilo učinjeno, kako se to načelo slaže s onim, da čovjek neima prava ubiti se? Svakako morao je imati i to pravo, ako ga je mogao ustupiti drugom individuu ili cielom družtvu.

Digitized by Google

Smrtna kazna neupire se dakle na nikakovo pravo, jer sam dokazao, da takova prava nemože biti; ona je tek rat naroda proti jednomu gradjan'nu, jer narod drži nuždnim ili koristnim, da pojedinca uništi. Nu ako ja dokažem, da ovo uništenje čovjeka nemože biti ni nuždno ni koristno, ja sam za čovječanstvo održao pobjedu.

Smrt gradjanina može se smatrati nuždnom samo sa dva razloga: prvi, kada, premda lišen slobode, još uvjek imade takovih saveza i tako veliku moć, da je u pogibelji javna sigurnost naroda, kada bi sam njegov život mogao prouzročiti ustanovljenoj formi vladavine pogibeljnu promjenu. Smrt gradjanina ukazuje se dakle nuždnom, kada narod svoju slobodu opet zadobije ili netom ju izgubi; ili u vrieme anarkije, kada nered dolazi na mjesto zakona; ali za mirnog vladanja zakona, za vlade, koja se slaže sa željami naroda, štićene napram vani i napram unutri moćju i javnim mnienjem, koje je možda jače od same moći; gdje nezapovjeda nitko nego suveren, gdje se za novac može kupiti naslada nipošto pako auktoritet: tamo ja nevidim drugog razloga usmrćenju gradjanina, nego ako je njegova smrt jedino i pravo sredstvo, da se drugi uzdrže od počinjenja zločina — to je drugi razlog, radi kojega se može držati smrtnu kaznu pravednom i nuždnom.

Kada izkustvo sviuh vjekova, u kojih smrtna kazna nije mogla zaštititi družtvo od napadaja smjelih ljudi; kada primjer gradjana rimskih i dvadeset godina vlade ruske (moskovske) carice Jelisave, koja je dala otcem naroda uzvišeni primjer, što no je barem ravan mnogim osvojenjem, kupljenim krvlju sinova domovine — nisu mogla uvjeriti ljude, kojim je jezik razbora uvjek sumnjiv, a pouzdan samo onaj auktoriteta: mora da im promatranje naravi čovječje zajamči, da je istinito što tvrdim.

Nečini intenzivnost kazne veći utisak na dušu čovjeka, nego njezina ekstenzivnost; jer našu osjetljivost laglje i stalnije uzbudjuju maleni ali opetujući se utisci, nego li jako ali prolazno uzrujanje. Moć običaja proteže se na sva osjetljiva bića, i kao što je učila čovjeka govoriti, hodati i svoje potrebe podmirivati, tako se i moralne ideje neutuvljuju u pamet, nego trajnimi i ponovnimi utisci. Nesuzdržaje nas toliko od zločina strašan ali prolazan prizor usmrćenja, koliko mučni i dugotrajni primjer čovjeka lišena slobode, koji, ponižen do tegleće životinje, svojim radom odštećuje družtvo, koje je povriedio. Ova krjepka, jer uvjek i uvjek opetujuća se uporava na same nas: i ja ću doći u ovako žalostan položaj, ako počinim slične opačine, djeluje mnogo jače, nego li kazna smrti, koju ljudi uvjek u nekoj tamnoj daljini gledaju.

Smrtna kazna duboko djeluje, ali utisak njezin podvržen je onoj brzoj zaboravi, kojoj su podvržene i najvažnije stvari; a osobito brzo zaboravlja se pod uplivom strasti. Glavno pravilo: žestoke strasti svladaju ljude, ali ne za dugo vrieme; one doduše mogu proizvesti revolucije,

Digitized by Google

koje od običnih ljudi prave Perzijce i Lacedemonče; ali u slobodnoj i mirnoj državi treba više trajnih nego li žestokih utisaka.

Smrtna kazna je za veći dio naroda neka vrst žalostne igre; a za njekolicinu predmetom smilovanja, pomješana sa ogorčenjem; oba ova čuvstva napunjuju mnogo više dušu gledalaca, nego li onaj spasonosni strah, koji namjerava zakon uliti. Nu kod kazna umjerenih i trajnih jest strah vladajuće i zadnje čuvstvo. Granica, koju bi imao zakonodavac postaviti strogosti kazne, označena je onom točkom, gdje u duši gledaoca, za koje je kazna više proračunana nego li za kažnjenika, čuvstvo smilovanja počima prevladjivati sva ostala čuvstva.

Da bude kazna pravedna, nesmije da bude intensivnija nego li je nuždno, da se ljudi zastraše. Neima pako čovjeka, koji bi, mirno razmišljajuć, htio navući na se podpuni i vječni gubitak vlastite slobode ma radi kako koristonosnog zločina. Dakle intenzivnost kazne vječnoga robstva, postavljene na mjesto smrtne kazne, sadržaje sve, što je nuždno, da se duhovi zastraše. Dodajem, da sadržaje još više! Mnogi ljudi gledaju čvrsto i mirno u oči smrti: jedan iz fanatizma, drugi od taštine, koja malo ne uvjek čovjeka prati i preko groba; treći, jer je samo zadnji zdvojni pokušaj učinio, da bude konac njegovu životu i njegovoj biedi; ali niti fanatizam, niti taština neuztraju u kladi, u okovih, pod batinom, u jarmu, u željeznoj krletci, gdje nesretnik nesvršava svojih nevolja, već gdje one tek počimaju. Naša duša odoljeva prije silovito nanešenoj žestokoj ali prolaznoj boli, nego li vremenu i neprekidnoj i bezkrajnoj muki; jer se ona može, da tako reknemo, za čas koncentrirati sama u sebi, da odbije prvu, ali ona neima dovoljno uztrajnosti i živahnosti, da se izvine izpod uticaja duge i ponovne navale ove posljednje. Kod smrtne kazne predpostavlja svaki primjer, koji se daje narodu, jedno zločinstvo; kod kazne vječnoga robstva pruža jedan jedini delikt množinu trajnih primjera; pa ako je potrebno, da se ljudem često pokaže moć zakona, to bi se imale smrtne kazne brzo jedna za drugom ovršivati; dakle se mora dogadjati mnogo zločina; da bude dakle ova kazna koristna, nesmije na ljude praviti onoga utiska, koji bi morala, to jest valja da bude u isto vrieme koristna i nekoristna. Da mi tko rekne: vječno robstvo isto tako boli kao i smrt, odgovorio bih mu, da je još okrutnije, ako se uzmu u obzir svi nesretni momenti robstva; ali da se ovi momenti razdiele na cieli život, dočim smrtna kazna svu u sebi sadržanu bol koncentrira u jedan čas; i to je prednost kazne robstva, da ona zastrašuje više onoga, koji ju gleda, nego li onoga, koji ju trpi; jer prvi ima pred očima cieli skup nesretnih momenata, a drugomu nesreća sadanjeg časa neda misliti na buduće. Mašta povećava sve boli, i onaj koji trpi, nalazi takovih odšteta i utjeha, koje su nepoznate i nevjerojatne gledaocu, koji predpostavlja da je otvrdnuli nesretnik isto onako osjetljiv kao što su i oni (gledaoci).

Digitized by Google

Razbojnik ili ubojica, koga ništa drugo neuzdržaje od povriede zakona nego kotač i vješala, ovako po prilici umuje: (Ja znam, da je ovakovo izrazivanje nutarnjih osjećaja umjetnost, koja se uči samo odgojem; nu ako razbojnik neumie točno izraziti svojih načela, odatlje nesliedi, da ona imadu nad njim manju moć.) „Kakovi su to zakoni, koje ja moram poštovati, a koji čine tako veliku pukotinu medju menom i bogatašem? On mi neda novca, koji od njega tražim, te se zadovoljava da me uputi na rad, koji sam ni nepoznaje. Tko je stvorio te zakone? Bogataši i mogućnici, koji se nikada nisu snizili, da pohode prljave kolibice ubogih; od kojih nije nikada ni jedan dielio komadić pljesniva kruha uz viku gladujuće djece i uz suze svoje žene. Uništimo zakone, koji većini škode, a samo njekolicini lienih tirana koriste; navalimo na nepravdu u njezinom izvoru. Vraćam se u stanje naravne neodvisnosti, živiti ću neko vrieme slobodno i sretno, uživajuć plodove svoje hrabrosti i okretnosti; možda će nadoći dan boli i kajanja, ali će to vrieme biti kratko, te ću platiti samo jednim danom boli mnogo godina slobode i uživanja. Kao kralj šačice ljudi, ispravljati ću pogrieške sreće i vidjeti blieditи i strepiti ove tirane pred onim, koga su u svojoj drzovitoj oholosti manje cienili, nego svoje pse i konje.“ Onda dolazi na pamet zločincu, koji sve zlorabi, vjera, pa mu nudi za maleno pokajanje malo ne sigurnost vječnog spasa, te umanjuje tako strahotu užasnog zadnjeg čina.

Naprotiv tko mora imati pred očima, da će dugim nizom godina, možda i cieli život, sprovesti u robstvu i biedi — na očigled svojih sugradjana, medju kojimi živi kao slobodan drug, kao rob onih zakona, koji su ga prije štitili — on će sravnjivati takov udes sa neizvjestnim svršetkom zločina i sa kratkoćom vremena, u kom bi uživao njegove plodove. Neprestani pred očima mu lebdeći primjer onih, koje vidi kako nose posljedice vlastite nepromišljenosti, mnogo jače djeluje nanj, nego li prizor usmrćenja, koji ga više čini okorjelim, nego li popravlja.

Smrtna kazna je štetonosna, jer daje primjera okrutnosti ljudem. Ako su strasti ili potreba rata naučile ljude prolievati ljudsku krv, nebi barem smjeli zakoni, koji upravljaju njihovimi djeli, množati tih primjera okrutnosti, tim žalostnijih, jer se tuj ubija promišljeno i sa formalnostmi. Meni se čini protuslovjem, da zakoni, koji su izraz javne volje, koji zabranjuju i kazne umorstvo, sami počinjaju umorstvo, pa da odvrate gradjane od umorstva, naredjuju javno umorstvo. Koji su pravi i koristni zakoni? Oni ugovori i uvjeti, koje bi svi predložili i držali ih se tako

Digitized by Google

dugo dok muči glas vlastite probiti, koji uvjek tako rado slušamo, ili dok je istovjetan sa probiti sviuh. Što misli svaki pojedinac o smrtnoj kazni? To saznajemo iz negodovanja i prezira, kojim svaki gleda krvnika, premda je on samo nevini ovršitelj javne volje; dobar gradjanin, koji podpomaže obće dobro; nuždno orudje javne sigurnosti u nutarnjosti zemlje, kao što su hrabri vojnici napram stranomu svietu. Zašto se ovo čuvstvo na sramotu zdravoga razuma kod ljudi neda utisnuti? Jer su ljudi u najskrovitijem kutiću svoga srdca, gdje se je prvobitna narav čovjeka najčišća uzdržala, uvjek sačuvali vjern, da ljudskim životom neima nitko odredjivati, osim nužde, koja sa svojim željeznim žezlom vlada svemirom.

Što da misle ljudi, kada vide učene činovnike, te ozbiljne svećenike pravednosti, kako ravnodušno daju polagano vući krivca na smrt; kada gledaju, kako sudac sasma hladno prolazi kraj mjesta, na kojem upravo nesretnik, u smrtnom strahu, čeka na strašni čas, možda tajnim zadovoljstvom sjećajuć se svoje vlasti, da se dalje uživa udobnosti i slasti života. „Ah! reći će: ti su zakoni puka izlika sile; promišljene i okrutne formalnosti pravde jesu rečenica, koja se rabi, da nas pod tim plaštem tim sigurnije ubijaju kao žrtve, opredieljene za nezasitnog kumira despotizma.

Umorstvo se proglašuje strašnom opačinom, a ipak vidimo, kako se u najvećem miru ubija čovjek, koji se nemože braniti! Sliedimo taj primjer. U opisih, koje smo o silovitoj smrti čitali, prikazivala nam se je užasnom, a sad vidimo, da je ciela stvar u jednom časku obavljena. Koliko je manje užasna za onoga, koji je nije očekivao, te si je tako prištedio malo ne sve ono, što ima na sebi bolnoga!“

Eto tih žalostnih krivih zaključaka, koje izvadjaju, ma da si ih i nisu sviestni, ljudi skloni na zločine; ljudi, na koje, kako smo vidjeli, više djeluje i zloraba religije nego li sama religija.

Kada bi mi se suprotstavio primjer malo ne svih naroda i malo ne svih vjekova, koji su stanovite zločine kaznili smrću, odgovorio bih, da ovaj primjer izčezava pred istinom, koja nezastaruje: da nam se ciela povjest čovječanstva prikazuje kao neizmjerno more zabluda, u kojem se samo riedko u neizmjernih razmacih pojedine istine nad vodom drže. Kod svih gotovo naroda žrtvovalo se ljude, pa tko da se usudi opravdavati ih? Ako su samo nekoja riedka družtva, i to za kratko vrieme, dokinula smrtnu kaznu, govori to prije za me nego li proti meni; jer je baš to obća sudbina svih velikih istina, da u dugoj i tamnoj noći, koja okružuje ljude, samo prosinu poput svetiljke. Još nije nadošlo ono sretno vrieme, kada bude istina, kao sada bludnja, proniknula sviest velikog

Digitized by Google

diela naroda, i od ovog obćenitog zakona bijahu do sada izuzete samo one istine, koje je vječna mudrost htjela objavom od ostalih odieliti.

Glas filozofa je preslab proti viki i vapajem množine, vodjene sliepim običajem; ali duboko u srdcu onih riedkih mudraca, što no na zemlji raztrešeno živu, odjeknuti će moje rieči; i ako bi istina mogla, medju neizmjernimi zapriekami, koje ju odalečuju od monarha, proti njegovoj volji doći do njegova priestolja, neka znade, da ju nose k njemu tajne želje svih ljudi; neka znade, da će pred njim potamniti krvava slava osvajača, a da će mu pravedno potomstvo odrediti prvo mjesto medju jamci mira, mjesto pred Titom, pred Antonini i Trajani.

Koli sretno bi bilo čovječanstvo, da sada prvi put dobije zakone; sada, kada vidimo na priestoljih Europe dobrohotne vladare, koji njeguju krieposti mira, znanosti i umjetnosti; koji su otcevi svojih naroda, okrunjene gradjane, kojih moć umnaža samo sreća njihovih podanika, jer ukida onaj medjudespotizam, tim okrutniji čim nesigurniji, koji potlačuje uvjek iskrene želje naroda i uvjek blagoslovne, kada mogu doprieti do priestolja! Ako ovaki vladari, velim, dopuštaju, da i nadalje postoje stari zakoni, to dolazi odatlje, što je neizmjerno težko, da se od bludnja odliepi poštovana mnogih vjekova stara hrdja. To je takodjer razlog za prosvjetljene, za gradjane, da još vruće žele neprestano množenje njihove moći.

(Dalje sliedi.)

Mnenje kr. kot. suda zemunskoga ob uvedenju tarifa za zaslužbu občinskih bilježnika.

Kr. kot. sud u Zemunu, na poziv vis. kr. banskoga stola br. 30.719 da dadne mnenje svoje ob osnovi statuta, normirajućega odgovornost obć. bilježnika za pravnovaljan sastavak privatno-pravnih isprava i njihov pristojbenik, podastro je sliedeće mnenje:

„Kr. kot. sud u Z. zauzima odlučno stanovište proti tomu, da se obć. bilježnici ovlaste da strankam u privatno-pravnih poslovih sastavljaju podneske. Svaki bo sudac službujući više godina u kotaru imao je dovoljno prilike osvjedočiti se, da su obć. bilježnici za takav posao nedorasli, tako gledeć na obćenitu svoju kvalifikaciju, kao još više obzirom na to, da jim, što se tiče zakona uredjujućih odnošaje privatno-pravne i postupak pred oblastmi sudbenimi, ni običnije procesualne ustanove ne samo nisu poznate već ni pristupne.

Okrom toga pako oni bi se po naročitoj takovoj ovlasti imali samo više prilike otudjiti svomu naravnomu i uredovnomu djelokrugu.

Digitized by Google

S toga scieni i sud ovaj posvema osnovanim nazor vis. kr. zem. vladnoga odjela za nutarnje poslove, izražen u dopisu od 30. listopada 1888 br. 24.560, s kojega se nije našao pobudjenim u tom pitanju putem naredbenim štogod ustanoviti.

Nemogu biti pozvani sudovi reći svoju o doraslosti il sposobnosti obć. bilježnika, da prave strankam podneske upravljene na upravne oblasti ili financijalne; nu na koliko u odnošajih samoobrane interesa individualnih napram občen'tosti leži, svaki će pojedinac moći se slobodno sa svakim pogoditi, koji će preuzeti obranu njegovih interesa, kada za pravne liekove, barem većinu njih — u području javne uprave, nije propisana signatura odvjetnička, zašto da se stranka i s obć. bilježnikom, poduzme li se on toga posla, nebi mogla pogoditi kako hoće?

Posvuda još u našoj domovini na selu, običajna je trgovina načinom zamiene. I ostale svoje obveze voli seljak podmiriti, ako može ili prirodom, što ga je stekao, il osobnimi činitbami, jer gotovoga neima, i kad ga ima voli ga čuvati u krupnom, jer drži, da sitniji novac laglje utroši. I bilježnici su dosele za svoje usluge primali bud prirodnine bud protuusluga — pa i danas još tako. Ovakve bi se pako činitbe jedva dale po kakvom cieniku ustanoviti, a još težje kontrolirati. K čemu dakle mimo volje stranaka, da se sili seljak da stanovitu činitbu baš novcem naplatiti mora, kojega neima, bud koji bi si tek skupo ili bar s nerazmjernim troškom vremena nabaviti morao? (Nemislimo da je gospodarski-mudro, što naš seljak neplaća novcem. Znade se, da on plaćajuć u naravi plaća sve usluge, koje mu se čine, mnogo skuplje, a od toga valjalo bi ga odvraćati. Ured.)

Posao uvjetuje plaću. A je li moći unapred kazati vazda kakovu i koliku? (Ako ovo vredi, onda se u obće nebi mogao nikakov cienik na svietu ustanoviti. Ured.)

Posao naveden u cieniku pod 5, 7 i 8 unapred ocieniti je nemoguće. Napose baš u pogledu navedenih stavka, kojimi su ucienjene gruntovne molbe i ugovori, pa i oporuke.

Izravna i povoljna odluka u gruntovnih stvarih; valjanost i sprovedivost kupoprodajnoga ugovora, bud zamjene ili zajma, u pogledu prvenstva, uvjetovana je svagda poznavanjem gruntovnoga stanja.

Il će biti vezan bilježnik na uputu stranke, a ta je redovito nedostatna, a u kolikih slučajevah da ga se nebude možda i hotimice zavela; ili će si morati uputu dobaviti kod gruntovne oblasti. U prvom slučaju kako će moći kontrolirati se krivnja; a u drugom slučaju ubavjest, koju si je morao sam dobaviti uvidom gruntovnice, nije ucienjena. Mogla bi takova ubavjest stajati i više od 10 for., a molba 1 for.

Pa u istini i nije drugačije. Osobito što se tiče kupoprodajnih ugovora. Oni se prave bez ikakva obzira na ine gruntovno izkazane intere-

Digitized by Google

sente. Tomu je posljedicom, da se gruntovno sprovesti nemogu na kupca, a u dalnjem tečaju jesu povodom tolikoga broja malovriednih vlastničkih parnica, koje izcrpljuju novčanu snagu obih parbenika.

Prodavaoc običaje se popišmaniti, pa izvraća tad prodaju u zakup. Sve iz takovih ugovora ima u suda ovoga dostatno još parnica u tečaju, kojim sigurno nebi bila predusrela ni preventiva usvojena po § 4 priobćene osnove statuta.*

Što se tiče oporuka, drži sud da takovu može praviti svatko, pače je i svojim gradjanskim poštenjem obvezan na to, nebude li pri ruci pismenije ili bolje osobe. Nu pošto nije izključena mogućnost, da prizove bilježnika i takav oporučitelj, koji boluje na bolesti priliepčivoj, to i bilježnik občinski, kad mu to nije uredovna dužnost, bude li se odvažio do takova oporučitelja, zašto da si neosigura i premiju za pogibelj, kojoj se izlaže, bez povrede svoje tarife, kad se ni drugomu kome za takovu uslugu nagrada nebi dala unapred odmjeriti.

S toga se, nakon predidućega obrazloženja kao i u pogledu priobćene osnove statuta i tarife, svodi u cielosti mnenje suda ovoga na sliedeće točke:

1. Ako se obć. bilježnici bave i sastavci isprava i podnesaka za privatne stranke, u koliko takove nepotrebuju odvjetničke ili bilježničke signature, što im je dosele bilo slobodno, oni odgovaraju za posao, da izpane kakav je pogodjen, po ustanovah poglavja XXVI. odnosno XXX. obć. gradj. zak.

Njihova se odgovornost netreba napose statuirati, niti njihova zaslužba, koja je predmetom slobodne pogodbe, kotrolirati, jer je ta kontrola i po sebi nedostatna, a dosta bi slučajeva prouzrokovalo suvišna posla.

2. Bude li ipak osnova statuta prihvaćena, da se bar izpusti iz cienika pristojba za oporuke, a povisi pristojba za gruntovne podneske, dok ih ni ini stručnjaci nisu obvezani tako jeftino praviti, od 1 for. na 2 for., a za ugovore od 2 for. na 3 for.

---

* Karakteristična je primjetba jednoga odvjetnika, čitavšega ovo mnenje: „Kud bi mi odvjetnici dospjeli, da se bilježnikom zabrani sastavljanje isprava?“

Poslao dr. A. S.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ako druge tražbine odvjetnika nisu utužene odnosno likvidirane, uzimlje se, da je tuženik predujmom namirio onu glavnicu, koja je utužena, dotično koja je obaljena. (Prinos tumačenju § 1416 o. g. z.)

Kr. kot. sud u I. izrekao je u parnici odvjetnika Antuna Z., tužitelja proti Simi M. radi isplate tražbine iz troškovnika, sniženoga od 104 for. 10 nvč. na 89 for. 10 nvč. spp. 27. travnja 1888 br. 1801 sliedeću osudu: Tužiteljeva tužba odbija se i u njoj odnosno u protuodgovoru sniženi zahtjev, da je tuženi Simo M. dužan platiti iz troškovnika 89 fr. 10 nč. sa 6% kamati od dana tužbe do isplate tekućimi itd., te je nasuprot tužitelj dužan tuženiku nadoknaditi parbeno-sudbeni na 12 for. 95 nč. obredjeni trošak u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: Tužbom traži tužitelj naplatu odvjetničkih zasluga, obredjenih mu odlukom pod A—I. sa 104 for. 10 novč., koju tražbinu po odbitku primljenog predujma od 15 for. snizuje na 89 for. 10 nč.

Tuženi priznaje, da je tužitelj vodio zanj parnicu proti zadrugi B. radi 241 for., koju da tužitelj kao njegov zastupnik dovršio nije, nu da mu je izdao predujma do 500 for., pa pismom pod br. 1 ad II. da tužitelj sam priznaje, da je primio predujam od 239 for. 18 novč. u ime ukupnih troškovnika.

Uvaživ, da tužitelj priznaje pismom pod br. 1 ad II., da je u ime ukupnih troškovnika, koji iznose do 700 for., primio 239 for. 18 nč.; uvaživ, da je tužitelj pismom pod br. 3 ad III. priznao, da je primio 53 for., od kojih si je u ime predujma svog troškovnika pridržao 30 fr. 4 nč.; uvaživ, da je tužitelj tuženika zastupao u više pravnih poslova, što se vidi iz pisma pod br. 2 ad III. a i iz same rasprave: to je valjalo tužitelju sudbeno si dati najprije obrediti sve troškovnike, koji su mu narasli u pravnih poslovih u kojih je zastupao tuženika, pa bi se tek onda vidilo, da li mu tuženi u ime odvjetničke zasluge što platiti imade, a ne pako pojedinu obredjenu zaslužbu utužiti, jer priznaje pismom pod br. 1 ad II., da je primio 239 for. 18 nč.

Na temelju toga trebalo je tužitelja odbiti. — Osuda glede parbenog troška temelji se na propisu § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 14. studenoga 1888 br. 25.863 odbio je priziv tužitelja u glavnoj stvari, nu trošak je medjusobno prebio.

Razlozi: Neprieporno je medju strankami, da je tužitelj tuženika u više parnica zastupao, da je na račun tog zastupstva od tuženika predujma primio i to u visini, koja utuženi odnosno restringirani iznos

Digitized by Google

daleko nadmašuje. Neprieporno je i to, da je tužitelj dosad samo si dao sudbeno likvidirati zaslužbu svoju za zastupanje u parnici tuženikovoj proti zadrugi B. radi 241 for. spp., a za druga zastupanja da mu nije zaslužba njegova sudbeno likvidirana.

Tuženik prigovorio je tužbenom zahtjevu navodeć, da je položio predujam nadmašujući utuženu tražbinu, čemu se pako tužitelj opire; s toga se po ustanovi § 1416 o. g. z. mora uzeti, jer ostale tražbine utužene odnosno likvidirane nisu, da je tuženi predujmom namirio ovu glavnicu, koja je utužena odnosno koja je obaljena.

S ovih razloga valjalo je priziv tužitelja odbiti a osudu suda prve molbe u glavnoj stvari potvrditi.

Pošto je pako tužitelj obzirom na medjusobni odnošaj prama tuženiku imao razloga, da parnicu povede, trebalo je parbeni trošak medjusobno prebiti (§ 573 g. p. p.).

Proti ovoj osudi nije dalnji pravni liek poprimljen.

Priobćio A.

Eventualnu odštetu za štetu ili izmakli dobitak ima podzakupnik tražiti od podzakupodavca, a ne od drugih zakupnika (v. §§ 1096, 1098, 1105, 1331 i 1332 o. g. z.).

P. i S. R. tuže sudu A. W. i A. B. i traže, da im ovi in solidum u ime štete plate 3500 for. sa 6% kamati.

Kr. kot. sud u Vukovaru osudom od 13. ožujka 1886 br. 731 odbaci tužbu s ovih razloga: Tužitelji zahtievaju na temelju ugovora sklopljena izmedju njih i Alekse Vukašinovića, da im tuženici A. W. te A. B. plate štetu, nastalu tobože odatlje, što A. W. nije držao ugovora sklopljena izmedju njega i vlastelina vukovarskog.

Pošto po §§ 861 i 917 o. g. z. iz ugovora nastaju prava i dužnosti samo za ugovarajuće stranke, mogli su tužitelji po § 1096 o. g. z. Al. Vukašinovića na predaju i uzdržavanje zakupnoga predmeta tužiti, ne pako tužene: ovi bo nisu dužni naknaditi štete ni po § 1295 o. g. z., jer nije medj njimi i tužitelji obstojala pogodba, koja bi se prekršila; niti po §§ 1331 i 1332 o. g. z., jer tužitelji nisu uztvrdili, a kamo dokazali činjenice, koje bi imale biti dokazane, da se tuženi na naknadu štete osuditi mogu. Dužnost nadvladane stranke nositi parbene troškove, obredjene sa 34 for. 50 nč., osniva se na propisu § 573 g. p. p.

Povodom priziva tužitelja kr. banski stol osudom od 26. svibnja 1886 br. 10.846 zabaci priziv, potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Pravni naslov tužitelja na odštetnu tražbinu od 3500 f. za izmakli dobitak osniva se na podzakupnom ugovoru A—I., koji su sklopili sa A. V. i kojim ovaj prepušta u podzakup po njem od vlastelinstva grofa E. u zakup uzeto vlastelinsko regalno pravo točenja pića i

Digitized by Google

gostione u obsegu revira t. zv. „Beli Golub“ na vrieme od 1. listopada 1882 do konca rujna 1885 za godišnju podzakupninu od 1500 for. spp., odaklje sliedi, da bi tužitelji kao podzakupnici bili ovlašteni po §§ 1096 i 1098 o. g. z. zahtievati od podzakupodavca A. W., da im on predade uživanje spomenutoga regalnoga prava; ili ako toga nebi mogao, mogu od njega po § 1105 o. g. z. zahtievati primjernu odštetu, ma bilo odpustom surazmjernog diela ugovorene zakupnine; ili ako bi ona bila sasvim namirena, isplatom odpadajuće odštetne svote za njihov izmakli dielomični dobitak, uz njegovo pravo regresa proti vlastelinstvu kao zakupodavcu, koje opet iste obveze prema njemu kao zakupniku imade.

Ovo su i sami tužitelji uvidili, uztvrdiv u tužbi, da je A. B. na temelju podzakupnoga ugovora od 11. lipnja 1883, sklopljenog s A. W. kano izkazanim zakupnikom vlastelinstvu vukovarskom pripadajućeg regalnog prava točenja pića i gostione u t. zv. magazinskom reviru, proti istomu podzakupodavcu tužbom prim. 22 travnja 1884 br. 936 utužio odštetnu tražbinu od 300 for. u ime izmaklog dobitka, što mu je posrednom krivnjom tužitelja uzkraćeno bilo uživanje njegovog podzakupnog predmeta za vrieme od 7. studenoga 1883 do 10. veljače 1884.

Pošto tuženici nisu ni najmanje intervenirali pri sklapanju podzakupnog ugovora A—I., iz kojega su samo izmedju tužiteljâ i A. V. kao ugovarajućih stranaka nastala prava i obveze, to nemogu iz toga tužitelji baš nikakovo pravo proti tuženikom izvoditi; nego ako drže da su njihova prava iz ovoga podzakupnoga ugovora povredjena, mogu radi toga udariti tužbom proti A. V.; nu proti sadanjim tuženikom nepripada im nikakovo pravo.

Na izvanredni previd tužiteljâ ukine kr. stol sedmorice riešitbom od 24. ožujka 1887 br. 4121 obie niže osude, ter uvaživ, da je tuženik A. B. u odgovoru uztvrdio, da kuća njegova, u kojoj je krčmario, nespada pod revir „Bieli golub“, već pod revir „Magazin“, i da se je na dokaz ove tvrdnje pozvao na svjedoke I. K., Gj. Š. i A. B.; uvaživ, da su se tužitelji na oprovrgnuće rečene tvrdnje tuženika A. B pozvali opet na svjedoke; uvaživ, da pomenuta okolnost o položaju prieporne kuće može biti odlučna za riešenje parnice, pa je s toga trebalo dokaz po svjedocih, kako su ga obie parbene stranke ponudile, provesti a po okolnosti i sudbeni očevid preduzeti; uvaživ nadalje, da je tuženik A. B. u odgovoru uztvrdio, da on tužiteljem nikakove štete nije nanio, čim poriče i odštetu zahtievanu po tužiteljih; uvaživ, da je usljed toga valjalo odrediti saslušanje vještaka ob iznosu mjesečne štete, koja je mogla tužiteljem nastati od tuda, što je prvotuženi A. W. na senjskoj pijaci u Vukovaru u kbr. 450 otvorio, odnosno držati dao krčmu; uvaživ, da dok se neodstrane navedeni nedostatci u postupku, nije moguće predležeću parnicu temeljito riešiti: naloži prvom sudu, da postupak u nazočnom pravcu dopuni i zatim dalje po zakonu postupa.

Digitized by Google

Nakon nadopunjenja ove parnice kr. kot. sud u Vukovaru osudom 31. svibnja 1888 br. 6037 zabaci tužbu de pr. 12. travnja 1884 br. 1081 i osudi tužitelje da plate A. B-u parbeni trošak.

Razlozi: Suglasnim priznanjem obiuh stranaka dokazano je (§ 108 g. p. p.), da je Aleksa V. uzeo pravo točenja pića u reviru „bieli golub", a A. W. opet u reviru „Magazin" u St. Vukovaru od vlastelina grofa E. u zakup. Ugovorom A—I. dokazano je, da je Aleksa V. tužiteljem u podzakup dao po njemu u zakup uzeto pravo regalno točenja pića za 1500 for. za vrieme od 1. listopada 1882 do 30. rujna 1885. Pošto su tuženici t. j. zakupnik revira A. W. i njegov podzakupnik A. B. otvorili u kbr. 450 na senjskoj pijaci krčmu, oštetili su ga u njegovom pravu, jer glasom isprava B—C nije smio prvotuženik A. W. dotično drugotuženik A. B. krčmu otvoriti na senjskoj pijaci.

Pravni naslov tužitelja na utuženu odštetu od 3500 for., dotično i na izmakli dobitak osniva se na podzakupnom ugovoru A—I., iz kojega sliedi, da su tužitelji ovlašteni po §§ 1096 i 1098 o. g. z. od podzakupodavca A. V. zahtievati, da im preda u uživanje u podzakup uzeto prava točenja pića u reviru „Bieli golub", ili ako nije mogao, da im po propisu § 1105 o. g. z. odštetu dade tim, da ima zakupnik pravo regresa proti vlastelinstvu kao zakupodavcu.

Pošto se odšteta traži od oštetioca (§ 1295 o. g. z.), ako je pogodbenu dužnost prekršio, ili neovisno od pogodbe; a pošto po gore izloženom tužitelji i tuženici nestoje u nikakvoj pogodbenoj obvezi, a samo takova radja prava i dužnosti §§ 861 i 917 o. g. z., i pošto nisu dokazali, da su ih, kako §§ 1331 i 1332 o. g. z. zahtievaju, prekršili, te da bi se tuženici na osnovu propisa tih §§ osuditi morali. — Obzirom na to moralo se tužitelje beuzvjetno odbiti.

Da li je kbr. 450 na senjskoj pijaci ili na glavnoj pijaci, kao što je svjedocima ustanovljeno, da je zaista na senjskoj pijaci, na tu okolnost nije se sud obazreo, a niti na visinu štete, jer tužiteljem manjka pravni naslov i pasivna legitimacija.

Presuda na naplatu parbenih troškova osniva se na § 573 g. p. p.

Povodom priziva tužitelja kr. banski stol osudom od 17. listopada 1888 br. 19.322 potvrdi napadnutu osudu prvog suda.

Razlozi: Na dražbi 24. travnja 1882 dostao je Aleksa V. vlastelinsko regalno pravo vinotočja u reviru „Bieli golub", koje dade poslje tužiteljem na temelju ugovora u podzakup; nu niti u podzakupnom ugovoru ni u dotičnih dražbenih uvjetih nije jasno i točno označeno, da gradsko mjesto t. z „Senjska pijaca" spada k reviru „Bieli golub", što je bilo tim nuždnije navesti, pošto se iz kazivanja svjedoka J. K. i A. B. jasno vidi, da je sve do konca zakupne periode 1882 isti trg spadao k reviru „Magazin", i što i sam vlastelinski zastupnik odvj. dr. P. kao

Digitized by Google

svjedok preslušan priznaje, da je uprava vlastelinstva zaključila, da se na dražbi 24. travnja 1882 dosadanji običaj u ograničenju revira „Bieli golub“ i „Magazin“ promieni tako, da će kao što je izrekao svjedok P. T. u buduće trg „Senska pijaca“ spadati k reviru „Bieli golub“; nu ova odredba vlastelinstva nije našla jasnoga i razumnoga izraza u dražbenih uvjetih, gdje se veli, da zakupnik revira „Magazin“ nesmie držati krčmu na „glavnom trgu“ bez pobliže oznake, gdje se taj glavni trg nalazi; a to bijaše tim nuždnije, što drugotuženik A. B. u svojem odgovoru tvrdi, da se pod imenom glavni trg (Hauptplatz) neima razumievati „Senjska pijaca“, nego drugi prostor u St Vukovaru, koji faktično služi za glavno tržište. Nu kada bi se pod imenom „Hauptplatz“ razumievalo „Senjska pijaca“, ipak ustanove sadržane u dražbenih uvjetih pod J—I. nisu ni najmanje obvezatne za tuženika, jer zastupnik vlastelinstva vukovarskog kao svjedok potvrdjuje, da je 24. travnja 1882 pokušani dražbeni zakup regalnog prava vinotočja za revir „Magazin“ ostao bez uspjeha, te da je vlastelinstvo kasnije isto svoje pravo prvotuženiku A. W. na temelju sa ovim sklopljenog posebnog pismenog ugovora u zakup izdalo, s toga samo sadržaj toga ugovora može biti za riešenje ove parnice mjerodavan.

Tužitelji dužni su podpuno dokazati, da je prvotuženik A. W. preuzeo na sebe obvezu, da se „Senjska pijaca“, koja je do onda spadala na revir „Magazin“, prepusti zakupniku revira „Bieli golub“ i da on usljed toga nesmije na rečenoj pijaci držati krčmu; tužitelji, koji jedino iz ove činjenice mogu prava za sebe izvoditi, nisu pak tečajem parnice sa ovim dokazom uspjeli, jer ta odlučna okolnost nemože se dokazati jednostranom i prostom svjedočbom odvjet. dra. P., niti zakupnim ugovorom B—I., koji su tužitelji u prepisu pridonieli, a protivnici izjavljuju taj prepis neistinitim, dočim odvjet. dr. P. nemože točno opredieliti stilizaciju toga ugovora, kojega izvornik nenalazi se niti kod vlastelinstva, niti u rukuh tužitelja.

Tužitelji dakle nisu dokazali, da je Aleksa V. uzeo u zakup regalno pravo točenja na „Senskoj pijaci“, koja je od prije svagda spadala k reviru „Magazin“; a rieči nerazgovjetne u točki 5 dražbenih uvjeta, koje i onako nisu za tuženike obvezatne, imadu se po § 915 o. g. z. tumačiti na štetu vlastelinstva: to se je morala osuda prve molbe u cielosti potvrditi.

Dalnji pravni liek po tužiteljih nije preduzet.

Milan P. Jovanović.

Mogu li se stranke ustmeno pozvati na ročište?

Na tužbu F. K. proti M. i P. M. radi smetanja posjeda vinograda odredio je kr. kot. sud u St. ročište, da se preduzme očevid i ustmena rasprava na licu mjesta na dan 11. studenoga 1887. — Očevid bijaše

Digitized by Google

preduzet, nu ročište za raspravu na zahtjev tužitelja odgodjeno i novo kod suda urečeno na 13. studenoga 1887, a strankam ustmeno priobćeno na licu mjesta, da druge ubavjesti dobiti neće.

Na ročištu 13 studenoga 1887 zamoli tužitelj, da se, jer tuženici nepristupiše, oglušna odluka izreče; kojemu je zahtjevu odlukom od 20. studenoga 1887 br. 5624 zadovoljeno.

Proti toj odluci podnieli su tuženici utok sa ništovnicom iztičuć naročito, da je 13. studenoga 1887 bila nedjelja i da poziva na ročište nisu dobili.

Kr. banski stol riesitbom od 1. ožujka 1888 br. 5229: vidiv, da se rasprava o tužbah smetana posjeda po § 619 g. p. p. može voditi i u svaki praznik; vidiv, da se gledeć na propise §§ 619 i 621 gpp. mora sudcu priznati vlast, da može, ako bude ročište odgodjeno, odrediti iznovično ročište i to odmah ustmeno obznaniti strankam — odbaci utok sa ništovnicom te potvrdi odluku prvoga suda.

Kr. stol sedmorice: vidiv, da su napadnute niže odluke, kojimi je s ogluhe tuženika po zahtjevu tužbe sudjeno, i bez obzira na okolnost, da u gr. p. p. neima naročita propisa za to, da se stranke mogu ustmeno na ročište pozivati, već s toga razloga ništetne (§ 339 t. 3 gpp.), što u zapisniku od 11. studenoga 1887 br. 5627, na kojem su stranke ustmeno ubavješćene ob odgodi rasprave na 13. studenoga 1887, nije podjedno prema propisom §§ 627 (? Ured.) i 40 gpp. uvrštena opomena, da će se za slučaj nedolazka jedne ili druge stranke donieti odluka iz ogluhe; — uvaži ništovnu žalbu tuženika, ukine obie niže odluke po § 343 gpp. i prvomu sudu naloži, da za raspravu odredi novo ročište, a zatim da dalje po zakonu postupa.

Priobćio A. B.

K § 606 g. p. p. odnosno § 24 zajedničkog zak. čl. XXXIII.: 1881 br. 50 Sbornika zakona i naredaba.

M. T. zamoli podneskom od 19. listopada 1887 br. 14.040 kao skrbnik nepoznatih nasljednika preminulog A. V., da se povede usmrtbeni postupak glede uložnice prve hrvatske štedione u Zagrebu br. 54.424 na 700 for. glaseće.

Molbi bje zadovoljeno odlukom kr. sudbenog stola u Z. od 24. listopada 1887 br. 14.040.

Zapisničkom molbom de praes. 23. ožujka 1888 br. 3667 zaišće neki A. V. kao posjednik prenavedene uložnice, da se obustavi usmrtbeni postupak.

Na ovu molbu pozva rečeni kr. sudbeni stol odlukom od 26. ožujka 1888 br. 3667 molitelja usmrtbe, da u roku od 30 dana redovitom tužbom izvede svoja prava suprot posjedniku prenavedene uložnice.

Digitized by Google

Nu proti ovoj odluci uložio je molitelj usmrtbe pravodobno predstavku odnosno utok.

Predstavku prvi sud neuvaži glasom odluke svoje od 14. travnja 1888 br. 4658 s razloga, što nazočni predmet nije izvanparbeni, a parbeni postupnik pravni liek predstavke nepoznaje.

Kr. banski stol riešitbom od 23. svibnja 1888 br. 11.439 odbije utok a napadnutu odluku potvrdi, i to sa razloga: što je napadnuta odluka obzirom na ustanovu § 606 gpp. odnosno § 24 zajedničkog zak. čl. XXXIII.: 1881 (br. 50 Sbornika) opravdana; i što prijava, kako je u uvodno spomenutoj molbi navedena, nije takove naravi, za koju bi valjale ustanove § 187 o. g. z.

Izvanredni previdni utok i žalbu ništovnu odvjetnika M. T. kao skrbnika nepoznatih nasljednika ostavine A. V. kr. stol sedmorice riešitbom od 25. listopada 1888 br. 2210 odputio je po § 318 gpp., te je kr. sudb. stolu u Z. naložio, da prvu hrvatsku štedionu po § 606 gpp. o prijavi A. V. de praes. 23. ožujka 1888 br. 3667 naknadno ubaviesti.

Priobćio A.

Ako pravila štedionice naročito ustanovljuju, da dužnici plaćaju i kamate na kamate, svaki dužnik, kontrahirajuć zajam, podvrgava se statutom i prema tomu ima plaćati i kamate od kamata. (Prinos tumačenju § 8 zakona od 8. prosinca 1877. Sbor. br. 70 g. 1877 u savezu § 1431 ogz.)

Kr. kot. sud u N. G. u maličnoj parnici zadruge V. proti novogradiškoj štedioni radi 55 for. 38 nč. sudio je prama zahtjevu tužbe.

Razlozi: Zadruga V. duguje novogradiškoj štedioni kao zajam 100 for., te novogradiška štediona vodi proti zadruzi jur ovrhu, koja je dozvoljena. U mjesecu svibnju 1885 platila je ovršenica zadruga, da ovrhi izbjegne i da joj ostane i nadalje glavnica od 100 for., u ime kamata, providbe i kamata od kamata 129 for. 88 nč. Kamate od kamata iznose 55 for. 38 nč., te ovršenica zadruga traži ove kamate od kamata natrag, jer ih izrično ugovorila nije.

Štedionički cenzori D. pl. D., J. B., J. K. i S. Sch. navode, da oni nisu izrično s kućegospodarom tužiteljice zadruge ugovorili, da ima, za da im glavnica ostane, i kamate od kamata platiti, nu da je kućegospodar izjavio, da će platiti sve, što duguje u ime troškova, samo da mu ostave glavnicu. Kućegospodar Aćim V. priznaje, da je rekao sve troškove platiti, ali o kamatah na kamate govora bilo nije.

Iza kako su cenzori štedione tužiteljici dozvolili, da joj uz uplatu svih troškova ima ostati glavnica, obračunao je knjigovodja Emil pl. H. sve, i ona je platila. Svjedok E. pl. H. tvrdi doduše, da je on sa kućegospodarom Aćimom V. obračunao, što ima sve platiti, i da mu je izrično kazao, da ima u ime kamata na kamate platiti 55 for. 38 nč.; nu

Digitized by Google

ova tvrdnja, buduć ju tužiteljica poriče, stoji osamljena, i nemože moć dokaza imati, jer knjigovodja nemože u ime štedione ugovore praviti.

Novogradiška štediona ovlaštena je doduše po svojih pravilih pobirati 4% kamate od kamata, nu u ovom slučaju obračunate su sve četvrtgodišnje unapred, zato iznose skoro svotu kao i prave 8% kamate; ali pošto po zakonu od 8. prosinca 1877 mogu se kamate od kamata zahtievati samo, ako su ugovorene, to pako dokazano nije, zato se je zahtjevu tužbe udovoljilo.

Parbeni trošak dosudjen je po § 71 mal. p.

Na ništovnu žalbu kr. banski stol naredbom od 3. listopada 1888 br. 22.030 ukine napadnutu osudu po § 75 br. 9 bag. p, ter naloži maličnom sudcu, da izreče novu osudu s razloga: što se iz raspravnih spisa vidi, a što i sam tužitelj priznaje, da je sa tuženicom glede obstojalog zajma od 100 for. spp. nagodio se tako, da plati sve pripadke, samo da mu glavnica od 100 for. i nadalje ostane; što se tužitelj sklapajuć pogodbu zajamnu sa tuženicom svakako podvrgao i pravilom tuženog zavoda, i što tužitelj nemože sada natrag iskati nedug, o kom priznaje, da ga je dobrovoljno isplatio.

Na raspravi, koja je usljed te naredbe 10. prosinca 1888 obdržavana, i na kojoj je drugi postupajući sudac tečaj iste vodio, izrečena je osuda, kojom se tužba odbija a tužiteljica osudjuje, da plati parbenoga troška 15 for.

Razlozi: Tužena novogradiška štediona priznaje, da je prigodom obračuna po knjigovodji Em. pl. H., kad je tužena molila obustavu ovrhe, zatražila od tužitelja isplatu svih po njenih statutih pripadajućih joj kamata i troškova, te da je knjigovodja iz knjiga proračunao pripadajuće kamate, troškove, koji su iznašali utuženu svotu, jer da samo za taj slučaj, ako tužiteljica tu svotu plati, voljna je povedenu ovrhu obustaviti; te da je ona predložila račun tužiteljici sa utuženim iznosom, na koji je tužiteljica dobrovoljno pristala isplativ tu svotu, a tužena odustala od jur povedene ovrhe. Za dokaz toga poziva se na Em. pl. H. knjigovodju, te pravila odobrena za taj zavod po zem. vlasti. Svjedok pako Em. pl. H. pod prisegom potvrdjuje u cielosti navode tužene, a naročito okolnost, da se je tužiteljica prigodom predloženog joj računa dobrovoljno obvezala platiti proračunanu joj svotu, koju je i platila; a izvan svake je dvojbe, da se je tužiteljica kontrahirajuć dug dobrovoljno podvrgla statutom zavoda, pa po takovom stanju stvari morala se tužiteljica odbiti sa svojim zahtjevom tužbe.

Presuda na naknadu parbenih troškova temelji se na § 71 mal. p.

Proti toj osudi uloži tužiteljica ništovnu žalbu, u kojoj se veli:

Kr. banski stol predaleko je pošao u riešitbi od 3. listopada 1888 br. 22.030 uztvrdiv, da se je tužiteljica nagodila, da plati sve pripadke,

Digitized by Google

samo da joj glavnica od 100 for. i nadalje ostane, i da se je sklapajuć tu nagodu podvrgla pravilom zavoda; a prvi sud krivo je shvatio ovu riešitbu, jer je imao tek ispitati okolnost, da li se je tužiteljica sa tuženim zavodom u istinu nagodila platiti i kamate od kamata, kao i okolnost, da li se je muče ili izrično podvrgla pravilom tuženog zavoda.

§ 8 zakona od 8. prosinca 1877 veli: „kamate od kamata pripadaju, ako su izriekom ugovorene, ili ako se utužuju dospjele kamate, od dana dostavljene tužbe". U ovom slučaju nisu ovakove kamate izriekom ugovorene, jer ako je tužiteljica dobrovoljno platila cieli račun, nije tim naročito ugovorila platiti kamate od kamata, jer joj izriekom nerekoše, da su tu uračunate i kamate od kamata; a tu okolnost potvrdio je i svjedok Em. pl. H. Kada je tužiteljica uzajmila 100 for., nebijahu joj poznata pravila, niti su joj onda bila pročitana; nego je mislila, da će od nje tražiti samo glavnicu, 8% kamate i ½% provizije. Nalazila se dakle u izpričivoj bludnji, o kojoj izrično § 1431 o. g. z. kaže, da ako je u istoj, ma bila i pravna bludnja, kakova stvar dana ili kakav posao učinjen, koji drugi neima prava iskati, to se može natrag iskati. A s druge strane sve da je tužiteljica znala za statute tužene štedione, što se od seljačke zadruge očekivati nemože, da je podpisala ne statuta tuženog zavoda nego obveznicu, a u obveznici neima govora o kakvih kamata od kamatah. § 8 zak. od g. 1877 vredi za svakog, te mu se niti pravila bud kojeg zavoda nesmiju protiviti; dosljedno tomu posve je protuzakonito, ako se u pravilih štedione novogradiške dozvoljava ubiranje odnosno i sudbeno utjerivanje kamata od kamata, ili kako se tamo kaže zateznih kamata (Verzugszinsen), ako iste nisu izrično ugovorene. U ostalom u pravilih rečene štedione nestoji, da ima pravo i na kamate od kamata, jer tu stoji „Verzugszinsen", koji izraz neznači isto, što i „kamate od kamata". Zatim dokazuje tužiteljica, da je trebalo odrediti, da vještaci prosude račun tužene štedione, pa je ona takov dokaz ponudila; račun štedioničin nije ispravan, pa je specialista u matematici izračunao, da kamate od kamata kroz 9 godina neiznose 55 fr. nego samo 21 fr. 66 nč. Eto kolika razlika izmed ovdje proračunatih pravih kamata od kamata i onih po tuženoj štedioni, koje bi kao puke zatezne kamate iznosile još manje, naime samo 18 for. 36 nč.

Nu i bez točnoga računanja mora svaki na prvi mah uviditi, dočim na 100 for. 8% kamate iznose za 9 godina 72 for., da nemogu zatezne kamate činiti skoro alterum tantum t. j. 55 for. 38 nč., ili kako je u priloženom kašnje računu knjigovodja Em. pl. H. proračunao 58 for. Ponajprije ½% provitbe jest provitba, a nespada medju kamate, pa se s toga od toga ½% provitbe nemogu zatezne kamate pobirati; zatim po § 8 zakona od 8. prosinca 1877 (br. 70 Sbor.) nesmiju kamate od kamata iznositi preko 6%, dakle ako ih tko ubere u višem iznosu, za

Digitized by Google

sjegurno je to nedug. Kod računa solidnih trgovaca vredi svagdje načelo salvo errore et omissione, moralo bi dakle vrediti i kod vjeresijskoga zavoda. Bludnja u računu jest error in facto, koji se mora uvažiti, jer da je tužiteljica znala 6% kamate zatezne izračunati, jamačno bi bila računu štedione prigovorila. — S toga je maličnі sud očito krivo uporavio § 8 zak. od 8 prosinca 1877 i § 1431 o. g. z. Iz svega prenavedenog razabiru se jasno ništovni razlozi točke 8 i 9 § 75 zakona o maličnom postupku.

Kr. banski stol odbaci ništovnu žalbu riešenjem od 9. siečnja 1889 br. 375 s r a z l o g a: jer u postupku neima nikakve ništine, navedene u § 75 mal. postupka, a sama prvomolbena osuda opravdana je prema propisu § 30 maličnog postupka.

Priobćio dr. V. Matijević.

Propis § 1487 o. g. z. proteže se svakako i na nasljedovne pogodbe.

T. Ž. podigne pred kr. kot. sudom u Klanjcu proti T. F. tužbu na ukinuće nasljedovne pogodbe spp.

Sva tri suda odputiše tužbeni zahtjev, jer da je zastarom utrnuo.

R a z l o z i presude kr. banskoga stola od 30. ožujka 1887 br. 11.547 glase: „Tužiteljica hoće da se nasljedovna pogodba od 7. veljače 1875, sklopljena medju zaručnici, kasnije ženitbenimi drugovi Josipom Ž. i Terezijom F., proglasi ništetnom. Ta nasljedovna pogodba proglašena je nakon smrti Josipa Ž. 16. lipnja 1877, ter pošto je od toga vremena do dana podignute tužbe, najme 6. ožujka 1885 minulo jur vrieme od tri godine, to je pravo tužiteljice na uništenje nasljedovne pogodbe po § 1487 o. g. z. zastarjelo. U tom § nespominje se, istina, nasljedovna pogodba izrično kao takova, glede koje tužbeno pravo zastaruje za tri godine; nu jer je nasljedovna pogodba i po svojem obliku i po posljedcih jednaka pismenoj oporuci; jer ju zakon spominje u poglavju 9 II. diela o. g. z., u kojem govori ob očitovanju posljednje volje; jer ju u §§ 533 i 534 o. g. z. stavlja uz oporuku kao naslov za pravo nasljedstva; jer u §§ 1252 i 1253 o. g. z. supruga, koji svoje pravo na zaostavštinu umrvšega ženitbenoga druga temelji na nasljedovnoj pogodbi, nazivlje nasljednikom, i jer su napokon zakonski razlozi za vanredno kraće vrieme zastare za nasljedovnu pogodbu, kao i za oporuku nedvojbeno isti: to se mora držati, da i pravo uništiti nasljedovnu pogodbu, koju zakon uzporedjuje očitovanju posljednje volje, zastaruje za tri godine.

Valjalo je tužiteljicu već s toga na prigovor tuženice glede zastare odbiti, niti neupuštajući se u pitanje o valjanosti napadnute nasljedovne pogodbe.“

R a z l o z i kr. stola sedmorice od 9. prosinca 1887 br. 2812 glase: „Tužiteljica, spojivši sa vanrednim previdom žalbu ništovnu, nije iztaknula

Digitized by Google

nijedan na ustanovi § 339 g. p. p. osnivajući se razlog, koji bi činio dolnjosudne osude ili prediduci im postupak ništetnim, ter pošto neima nikakove ništine, na koju bi se već ureda radi paziti imalo, mora se sa previdom spojena ništovnica kao neosnovana zabaciti.

Ni u meritornom pogledu obzirom na to, da se propis § 1487 ogz. bezdvojbeno proteže takodjer i nasljedovne pogodbe, i da je u nazočnom parbenom predmetu trogodišnja zastara započela svakojako jur godine 1879, pošto je odlukom od 23. prosinca 1879 br. 3407 (A—I.) stranka upućena radi pobijanja nasljedovne pogodbe po § 126 izv. p. p. na put parnice, nepredleže ovdje uvjeti u § 335 g. p. p. naznačeni; pa se s toga takodjer izvanredni previd tužiteljice, pošto niti za medjusobni preboj parbenih troškova neimade važnih razloga, kao po § 334 g. p. p. nedopustiv odputiti mora.

Osudjenje tužiteljice na naknadu troškova za previdno protuizvedenje osniva se na § 573 g. p. p.“*

Priobćio G. Št.

Na kmetske poboljšice smije se u Dalmaciji dat upisat pravo zaloga u zemljištnoj knjizi. U molbenici, da se prenesu u zemljištnik stoprv osnovan, stari tereti, dosta je po § 12 zak. od 25. srpnja 1871 br. 96, naznačit koji su ti tereti; ako ima o njih ispravâ, dosta je kazat gdje se one nalaze.

T. K. zaiskao je molbenicom 7. travnja 1887 br. 1543, da na teret zemljištničkog uložka 89 u zemljištniku za poreznu občinu S., budu ponajprije uknjižene kmetske poboljšice na korist njegova hipotekarnog dužnika G., i da zatim bude upisana na teret tih poboljšica ugovorena medju istim strankam hipoteka na korist tražitelja, na temelju sudbene pogodbe od 9. rujna 1884, dočim ta hipoteka nije bila nikad upisana u hipotekarnim knjigam.

Tu molbenicu kot. sud odbacio je za cielo s razloga: što odredba § 78 obć. zemlj. zak. od 25. rujna 1871 br. 96, na koju bijaše se tražitelj oslonio, nije uporavljiva na slučaj o kom se radi, pošto ista samo ovlašćuje dotičnika, da može zaiskat uknjižbu onih prava, što ih je predšastnik imao, koja nisu upisana bila u javnih knjigah, a da taj mu je dozvolio na ista prava ino pravo, koje je predmetom uknjižbe.

Prizivni sud dalmatinski odbio je utok tražitelja T. K. odlukom od 2. srpnja 1887 br. 2142 s ovih razloga: što da 1. točkom napomenute molbenice ište se uknjižba kmetskoga prava na korist G. u smislu § 7 sl. b) zak. od 25. srpnja 1871 br. 96, i što nije bila izne-

* Ovako shvaća i c. k. vrhovno sudište bečko. V. plenarno riešenje od 23. rujna 1868 br. 4731. — Ured.

Digitized by Google

šena nikakva isprava, koja bi bila kadra dokazati da to pravo postoji po smislu 2. stavke § 12 istoga zak., nedostatna budući u tu svrhu pogodba sub a), kojoj nije učestvovao vlastnik zemljišta, na koje se traži da bude upisan jedan stari teret; da s toga molbenica nije bila pripustiva.

C. kr. vrhovni sud u Beču, na previdni vanredni utok T. K. proti napomenutim odlukam prvo- i drugomolbenih sudova: Smotrivši, da utok podnešen na prizivni sud, bio je odbijen s jedinog uzroka, što nije bila iznešena isprava, koja bi bila kadra opravdat navedeno kmetsko pravo po § 12 zak. od 25. srpnja br. 96 d. z. l.; smotrivši, da § 12 istoga zakona propisuje, da se ima samo naznačit na čemu se osniva navedeno pravo, i da se iznesu isprave, kojih ima; smotrivši, dakle, da se imadu izniet isprave u samom slučaju da ih imade; smotrivši, da u prijavi je rečeno, da se kmetsko pravo osniva na pogodbi ustmenoj — ukinulo je prizivnoga suda odluku, naloživ istomu, da izreče na utok tražiteljev zakonitu odluku.

C. kr. prizivni sud, usljed te odluke vrhovnoga suda 19. studenoga 1887 br. 13.182, izrekao je: Smotrivši, da traženik G. sudbenom pogodbom od 9. rujna 1884 priznao se je dužnikom 100 for. i obvezao se je platit ih u tri godišnja obroka, dobitkom 8%; smotrivši, da tom pogodbom podložio je hipotekom kmetske poboljšice u prijavi naznačene, i da duznik nije dao u hipotekarnim upisnicim upisati to pravo podloga; smotrivši, da kroz to doba bi otvoren zemljištnik za poreznu občinu S. u području koje leži zemljište, na kom se nalaze kmetske poboljšice hipotekom podložene, i da dužnik nije skrbio, da te poboljšice budu na njegovu korist uknjižene u zemljištniku medju starimi tereti, na koje poboljšice vjerovnik ište, da bude upisano ugovoreno pravo podloga; smotrivši, da po odredbi § 78 obć. zemlj. zak. vjerovnik tražitelj na temelju § 7 sl. b) zak. od 25. srpnja 1871 br. 96 ima pravo dati upisati napomenuto pravo svoga dužnika, ostajuć prosto dotičniku, koji bi se tim činom smatrao u čem povredjen, poslužit se odredbami § 14 istog zem. zak.; opaziv, da postoje uvjeti označeni u §§ 12 i 13: zaradi tih uzroka, preinakom napadnute odluke, bi prihvaćen utok i udovoljeno prijavi de praes. 7. travnja 1887 br. 1543. *A. G.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Dionice, koje dioničar ostavlja u pohrani novčanoga zavoda, mogu biti radi dospjelih zavodskih tražbina predmetom retencije

Zemunska štedionica po odvjet. dr. A. B. molbom de praes. 7. veljače 1888 br. 1646 proti I. B. V. izlaže, da se je protivnik glasom

Digitized by Google

ovjerovljenoga izvadka iz redovito vodjene knjige zadužio sa 9324 for. 48 nč., koja tražbina je tužbom prim. 20. kolovoza 1886 br. 4201 utužena. Protivnik je položio dionice iste štedionice broj 8, 9, 10, 11, 22, 53, 54, 64 i 67.

Pošto su nastupili uvjeti, da štedionica za svoju dospjelu i utuženu tražbinu vrši pravo retencije, poslužuje se tim pravom i moli sud, da to na znanje uzme i protivnika o tom obaviesti.

Kr. ket. sud u Z. pod 18. veljače 1888 br. 1646 zadovolji molbenomu zahtjevu ovako, s razloga: što je tužbom prim. 20. kolovoza 1886 prilog B nazočne molbe vjerojatno izkazana dospjelost moliteljičine tražbine 9324 for. 48 nč.; što je prilogom C dokazano, da moliteljica drži dionice zemunske štedionice br. 8, 9, 10, 11, 22, 53, 54, 64 i 67, I. B. V., s kojimi nije u ničije ime i za ničiju korist ina kakova razpoložba učinjena: to se u smislu prve stavke ustanove § 309 trg. zak. prima na znanje pridržaj navedenih dionica po moliteljki za osjeguranje njene tražbine od 9324 for. 48 novč. i o tom u smislu ustanove § 310 trg. zakona protivna stranka obavješćuje.

Kr. banski stol je svojim riešenjem od 4. travnja 1888 br. 8738, a kr. stol sedmorice vrhovnom riešitbom od 3. kolovoza 1888 br. 2439 potvrdio odluku prvoga suda. *Dr. A. S.*

Dokinućem osobnoga zatvora kao ovršnoga sredstva radi novčanih tražbina nemože se zahtjevani prokaz imovine ostvariti u smislu § 540 g. p. p. (V. §§ 540 i 278 g. p. p. i § 1 zak. čl. VIII. hrv. sabora od 29. kolovoza 1870. Sbornika br. 54.)

Trgovačka tvrdka P. L. povede ovrhu proti P. M. i doznav, da je ovrha ostala bezuspješnom, jer da ovršenik neima imetka, zamoli sud, neka naloži ovršeniku, da za 14 dana kod suda prokaže cieli svoj imetak i u smislu § 278 g. p. p. svoj prokaz prisegom potvrdi pod prietnjom posljedica § 280 g. p. p.

Kr. kot. sud u St. Pazui odlukom od 11. lipnja 1887 br. 4279 odbije molbu s razloga: što je zak. čl. VIII. hrv. sabora od 1870 § 1 ukinut osobni zatvor kao ovršno sredstvo radi novčanih tražbina, normiran u § 540 i slied. g. p. p.; što je prokaz imetka preduvjet ovoga zatvora, jer ako dužnik neprokaže za tri dana cieloga imetka svoga, ima sudac na dalnju prošnju ovrhovoditelja dozvoliti da se zatvori; pošto se zahtievani prokaz imetka nemože u smislu § 540 g. p. p. ostvariti: to neima smisla izdavanju takove odluke; što se nemože u smislu § 540 g. p. p. ovršeniku naložiti, da za 14 dana prokaže cieli svoj imetak i da svoj prokaz na ročištu odredit se imajućem u smislu § 278 g. p. p. pod prietnjom posljedica § 280 g. p. p. prisegom potvrdi, jer se takov nalog nije mogao izdati ni za krieposti § 540 g. p. p.; pošto se prokaz u

Digitized by Google

smislu § 278 g. p. p. osniva na ustanovah obć. gradj. zak., a prokaz imetka u smislu § 540 g. p. p. jest svojevoljno sredstvo ovršenika, da se ugne osobnomu zatvoru: to se, pošto je ukinut § 540 g. p. p., jošte manje može takav nalog izdati.

Ovrhovoditelj podnese utok proti toj odluci, u kojem iztaknu: Ako je zak. čl. VIII.: 1870 hrv. sabora i ukinut osobni zatvor, nije dokinuta prokazna prisega kao sredstvo, da vjerovnik sazna za imetak, koji ovršenik sakriva. U tom bo zakonu govori se jedino ob ukinuću osobnog zatvora, a nipošto i ob ukinuću prokazne prisege. Pravilo je pako tumačenja, da se derogativni zakoni strogo tumače.

Kr. banski stol riešitbom od 14. rujna 1887 br. 21.073 zabaci utok, jer da je vodjenje ovrhe na temelju § 540 g. p. p. sa razloga navedenih u odluci prve molbe neumjestno.

I proti ovoj riešitbi podastre ovrhovoditelj opet utok kr. stolu sedmorice, u kojem opet sliedeće navede: Ovdje se radi o načelnoj riešitbi, koja je veoma važna za kreditne odnošaje, a i po sudbenu praksu. Pita se naime, kako da se učini mogućim voditi ovrhu na onaj imetak, koji ovršenik skriva? Zakon dozvoljuje vjerovniku ovrhu na sav imetak, a iznimlje taksativno opredieljene dielove imovine. Tu nije nabrojen sakriveni imetak, zato se na nj može ovrha voditi. A kada zakon dozvoljuje svakoj osobi, ako se je bojati, da se imetak krije na njenu štetu, i treće osobe na prokaznu prisegu siliti; kad spominje i slučajeve prokazne prisege napose normirane, kad § 540 g. p. p. dozvoljuje tu prisegu i proti ovršeniku, kod koga nije se našlo imetka za ovrhu prikladnoga: držim, da se može i ovršenik na ovakav prokaz imetka prisiliti. Dozvoliti bo ovrhu i na skriveni imetak, a nedati sredstva, da se imetak pronadje, tako je nepraktično, da se nemože predpostaviti da je to zakon htio. Doduše odredbe o prokazu imetka po ovršeniku dolaze u poglavju ob osobnoj ovrhi; ali taj prokaz nestoji u takovom nutarnjem savezu sa osobnom ovrhom, da bi se ukinućem osobne ovrhe imao i taj prokaz smatrati ukinutim (Derenčin, komentar ovrš. post. str. 83).*

Vrhovnom riešitbom od 15. prosinca 1887 br. 4100 kr. stol sedmorice potvrdi obie niže odluke, a zabaci izvanredni previdni utok kao po 318 g. p. p. nedopustiv. *Priobćio Petaj.*

---

* Mnenje ovo u previdnom utoku izloženo upire se poglavito na tumačenje dra. M. Derenčina (Ovršni postupak, razložen itd. str. 83 i sl.) i ovo je tumačenje logično i pravnički korektno, pa bi se moglo uvažiti tim više, što je komentar ovršnomu postupku pisao g. Derenčin kao predstojnik vlad. odjela za pravosudje, koji je i ovršnu novelu izradio i u saboru ju zastupao, mogao je dakle dobro znati smisao dotičnih ustanova zakona. Napokon izdan je Derenčinov komentar g. 1877, dakle kratko vrieme nakon što je ovršna novela postalo zakonom. — Ured.

Digitized by Google

C. Kazneno.

„Naručiteljem" umorstva smatra se ne samo tko skloni koga na umorstvo za stanovitu plaću ili nagradu, nego i onaj, koji je počinitelja inim kojim načinom sklonio na ovo zločinstvo (§§ 5, 134 i 135 toč. 3 k. z.).

Kovač Mato M. živio je vrlo zlo sa svojom ženom Magdom i sa svojom punicom Jelom K., a ponajviše s toga, jer je sprovodio sa drugimi ženskami razkalašen život, pa je usljed toga ženu si i punicu od sebe tjerao. U proljeću g. 1887 dodje k njemu kao kovački djetić Štefo C., koji se je počeo za spomenute žene kod kovača Mate M. zauzimati ter ga znao i sklonuti, da je na vrieme ženu i punicu opet u svoju kuću uzeo. Nu to je opet potrajalo samo kratko vrieme, jer ih je pok. Mato M. opet od sebe odtjerao i sa jednom svojom ljubovcom živio. Štefu C. uzeše sada žena kovačeva Magda i punica nagovarati i zaklinjati, neka ubije kovača Matu; pače žena Magda je zajedno š njim čekala jedne noći na kovača, koji je bio u krčmi, u dvorištu kuće, da ga ubiju zajednički, česa ipak neučiniše; obie su ga nagovarale, neka ili kovača usmrti kad spava, ili u kovačnici kod rada; pa su mu obećale ili da će ga postaviti gospodarom u ostavinskom imetku pok. Mate i oženiti sa Magdom, ili ako to nebude htjeo, dati mu iz imetka liepu odpravninu. Napokon dade se zaista Štefo C. nagovoriti te i odluči kovača Matu usmrtiti, što je 30. lipnja 1887 učinio u kovačnici kod rada, lupiv Matu M. dva puta velikim kladivom. Obie žene znajuć, da će on to izvesti, otišle su bile po svom poslu u Sisak; a kad su se pred večer povratile i on im saobćio, da je gospodar gotov, pohvališe ga, izjaviv, da je on od sada gospodar.

Na temelju ovih činjenica, utvrdjenih priznanjem Štefe C. i upodpunjenih sa inimi okolnostmi, tužilo je kr. drž. odvjetničtvo Štefu C., Magdu M. i Jelu K. i to prvoga kao neposrednoga počinitelja, potonje dvie kao intelektualne začetnice-sukrivce zločinstva običnoga naručenoga umorstva, označenoga u §§ 134 i 135 toč. 3, a kažnjiva za sve troje po § 136 k. z.

Kr. sudbeni stol u Petrinji osudom od 12. prosinca 1887 izreče, da su krivi: Štefa C., što je 30. lipnja 1887 sklonjen, akoprem ne naručen, već prije toga po Magdi M., ženi pok. Mate M. i po Jeli K., punici Mate M, nagovorom, savjetom, naputom, pohvalom, odobrenjem, kao neposredni učinitelj, a Magda M. i Jela K. kao sukrivci zločinstva običnoga umorstva, označenoga u §§ 134 i 135 toč. 4 k. z., pa da se radi toga osudjuju Štefa C. na smrt vješalima, a Magda M. i Jela K. kao neposredni sukrivci po § 137 k. z. Magda na 15 a Jela na 10 godina težke tamnice, itd.

Kr. drž. odvjetničtvo uloži proti toj osudi ništovnu žalbu, te ju utemelji na ništovnih točkah 5, 9 sl. a), 10 i 11 § 277 k. p. (§ 281

Digitized by Google

aust. k. p.), jer da izreka suda ob odlučnih učinih stoji sama sa sobom u protuslovju; da su navedeni razlozi osude očito neosnovani; da je usljed takovih razloga stvorenom izrekom suda o pitanju, da djelo Štefe C. tvori samo obično umorstvo, a djelovanje Magde M. i Jele K. samo podalje dioničtvo, označeno u § 137 k. z., kazneni zakon krivo uporavljen; odnosno, da je sud pri odmjerivanju kazne prešao svoje pravo kaznenja.

Napadnuta osuda kr. sudbenoga stola ma da je sama uzela, da su Magda M. i Jela K. savjetom, naputom, pohvalom itd., uticale na Štefu C., da je Matu M. usmrtio; dapače da je on po njih „sklonjen" to umorstvo izveo, neuze ipak, da su Magda M. i Jela K. intelektualne začetnice toga umorstva bile; da su dakle Štefu C. baš za usmrćenje Mate M. naručile! A rečena osuda nije označila djelovanje spomenutih osoba „zločinstvom naručenoga umorstva" s toga, „jer da nije stanovita nagrada dokazana" za naručenje!

Kr. stol sedmorice povodom ništovne žalbe kr. drž. odvjetničtva i obtuženih vrhovnom riešitbom od 7. travnja 1888 br. 479/1124 ex 1887 ukinu po § 284 k. p. osudu prvoga suda i odredi, da se o stvari ponovno raspravlja i odluči.

Razlozi: Kr. drž. odvjetničtvo pobija prvosudnu osudu sbog pogriešne kvalifikacije kažnjivoga čina, pozivljuć se na § 277 toč. 5, 9 a), 10 i 11 k. p., jer da u inkriminiranom činu ima svih kriterija zločinstva naručenoga umorstva (§§ 134 i 135 toč. 3 k. z.), da su se obtuženici učinili krivimi toga zločinstva i to: Štefo C. kao neposredni počinitelj, a Magda M. i Jela K. kao intelektualne začetnice ili naručiteljice po smislu §§ 135 toč. 3 i 136 k. z., s toga da se ima izreći kazan smrti po § 136 k. z. ne samo proti obtuženiku Štefi C., nego i proti Magdi M. i Jeli K.; i to proti prvomu kao neposrednomu počinitelju, a proti Magdi M. i Jeli K. kao podaljim sukrivcem po § 137 k. z.

Kao što je u dispozitivnom dielu napadnute osude izrečeno, uze prvi sud dokazanim, da je obtuženi Štefo C. 30. lipnja 1887 „sklonjen, akoprem nenaručen" — već prije toga po Magdi M. i Jeli K. nagovorom, savjetom, naputkom, pohvalom i odobrenjem — svomu gospodaru u nakani, da ga usmrti, zadao dva udarca velikim kladivom po glavi, pa tim načinom suprot svomu gospodaru uzradio tako, da je isti usljed zadobivenih ozlieda umro i umrieti morao.

Obtuženi Štefo C. priznaje, da je svoga gospodara zaista usmrtio, da je to zločinstvo izveo samo po nagovoru suobtuženih Magde M. i Jele K., koje su ga na to sklonule, ne samo savjetom, pohvalom, naputom i odobrenjem, već i obećanjem, da će ga obtužena Magda M. k sebi priženiti ili pol grunta na njega prepisati, ili ga nagraditi inim načinom.

Prvi sud ističe u razlozih riešitbenih, da se ta izpovjedka obtuženoga Štefe C. podpuno slaže sa svimi izvidjenimi okolnostmi i da je u

Digitized by Google

svakom pravcu vjerodostojna; spominje nadalje, da obtuženik sâm za se nije imao nikakvoga razloga umrtiti svog gospodara, jer da je s njim dobro živio, pa da je usljed toga dokazano, da je on počinio to zločinstvo samo po nagovoru suobtuženih žena. Nu ipak drži presudni sud, da su obtužene Magda M. i Jela K. obtuženog Štefu C. „samo sklonule" a ne „naručile" za umorstvo, „jer da nije dokazana stanovita nagrada". To je jedini razlog, s kojega sud izključuje uporavu § 135 toč. 3 k. z.; ali taj je razlog u očitoj oprieci sa propisom § 135 toč. 3 k. z. Po prenavedenoj zakonskoj ustanovi ima se umorstvo smatrati „naručenim", ako tko za umorstvo bude od kojega trećega najmljen „ili sklonjen inim kojim načinom". Odavlje sliedi nedvojbeno, da se § 135 toč. 3 k. z. neima uporaviti samo na slučaj „ako tko bude najmljen za umorstvo uz stanovitu plaću ili nagradu", nego da se i onaj, koji je sklonuo umoritelja ma kakovim inim načinom na umorstvo, ima smatrati „naručiteljem", pa da kaz. zak. nečini nikakove razlike, da li je neposredni umoritelj bio „najmljen" za umorstvo ili „sklonjen" na to inim kojim načinom, pa da se umorstvo u prvom i u drugom slučaju ima smatrati „naručenim" ter kao takovo ubrojiti ne samo neposrednomu umoritelju, već i onomu, koji ga je za to „naručio" (§ 136 k. z.).

Zato je izreka suda ob odlučnih učinih u protuslovju sama sobom, ter je utemeljena na krivom tumačenju ustanova § 135 toč. 3 k. z., pa dosljedno tomu, da nisu uglavljene ni one odlučne okolnosti čina, koje bi se uporavljujuć, kao što treba zakon, uzeti bile imale za podlogu riešitbe, jer je očevidno, da se rieč „sklonjen" u prvosudnoj osudi nemože uzeti u onom smislu, u kojem je uporavljena u § 135 toč. 3 k. z., ter da postupajući sud nije bio na čistom ni glede one razlike, koju čini kaz. zak. kod zločinstva umorstva (pa i kod zločinstva naručenoga umorstva) medju sukrivci, koji neposredno sudjeluju (§ 136 k. z.) i koji sudjeluju samo podaljim kojim načinom, spomenutim u § 5 k. z. (§ 137 k. z.). U tom pogledu je prvosudna osuda nejasna i nerazgovjetna s razloga toga, što se obtuženice Magda M. i Jela K. označuju kao neposredni sukrivci zločinstva običnoga umorstva, što se neda dovesti u sklad sa propisi §§ 136 i 137 k. z., jer § 136 k. z. govori doduše o „neposredno sudjelujućih" t. j. o takovih sukrivcih, koji su neposredno pri samom morenju uložili ruke svoje ili činom sudjelovali pri tom; ali u ovom slučaju uze sud, kako se vidi iz razloga riešitbenih, da je obtuženik Štefo C. sâm usmrtio Matu M. bez neposredne pripomoći suobtuženih Magde M. i Jele K. i u njihovoj odsutnosti. Obzirom na ove mane je prvosudna osuda po § 277 toč. 5 k. p. ništetna. Osim toga nisu dovoljno izvidjene i razjašnjene sve one okolnosti, koje bi mogle biti od upliva za presudu tim više, pošto obtuženice Magda M. i Jela K. taje u grieh im upisani čin i pobijaju prvosudnu osudu u točki krivnje sbog neosnovanosti razloga,

Digitized by Google

navedenih za izreku o krivnji njihovoj. — S ovih razloga valja po § 284 k. p. ukinuti napadnutu osudu prvosudnu i odlučiti, kao što je učinjeno u dispozitivnom dielu vrhovne ove riešitbe.“

Spominjem na svršetku, da je pred kr. sudb. stolom u Petrinji na temelju obtužnice kr. drž. odvjetničtva 31. siečnja i 1. veljače o. g. obdržavana proti Štefi C., Magdi M. i Jeli K. iznovična glavna rasprava, pa da je osudom proglašeno sve troje krivimi zločinstva naručenoga umorstva označena u §§ 134 i 135 toč. 3 k. z. i to Štefo C. kao neposredni počinitelj, a Magda M. i Jela K. kao intelektualne začetnice-naručiteljice, ter osudjeni Štefo C. na kazan smrti, koja se imade izvršiti na vješalih, a Magda M. i Jela K. po § 136 k. z., osvrtom na § 252 k. p. na 15 odnosno 10 godina težke tamnice. — Osudjenici prijaviše ponovno proti osudi pravni liek ništovne žalbe.

Priobćio Krunoslav Klaić.

Kradja štedioničke knjižice.

Kr. stol sedmorice, kao sud kasacionalni, povodom žalbe ništovne kr. drž. odvjetničtva proti osudi kr. sudb. stola u Osieku od 31. prosinca 1888 br. 8124, kojom je rečeni kr. sudb. stol Evu P. radi kradje štedioničke založnice na 430 for. glaseće, proglasio krivom zločinstva kradje (§§ 171 i 173 k. z.) te ju osudio po § 178 kaz. zak. uporavom §§ 54 i 55 k. z. na kazan težke tamnice od 4 mjeseca, pooštrene svakih 14 dana postom, po § 307 k. p. na odštetu a po § 330 k. p. na platež kaz. post.; saslušav kr. državno nadodvjetničtvo zabaci žalbu ništovnu po § 282 k. p. s ovih razloga: Kr. drž. odvjetničtvo pobija osudu prvoga suda kao ništetnu pozivljuć se na § 277 t. 10 k. p., pa ističe, da štedionička knjižica, koju je obtužena Eva P. ukrala oštećeniku Većeslavu Č., vriedi 430 for., a ona da je podigla i pridržala sebi 100 fr.; nadalje, da se iz svih izvidjenih okolnosti vidi, da je obtužena Eva P. smjerala na to, da si cieli onaj iznos prisvoji, a dosljedno tomu, da se kazna odmjeriti ima po § 179 k. z. a ne po § 178 k. z., kako je to učinila osuda prvoga suda. Nu pošto postupajući u prvoj molbi sud nesmatra dokazanim, da je obtuženica zaista imala nakanu prisvojiti si cieli iznos od 430 fr. ili u obće koju svotu nadilazeću 300 fr., pa pošto u tom pogledu odlučuje slobodno uvjerenje suda presudnoga (§ 249 k. p.); pošto se nadalje šted. uložnica po naravi svojoj smatrati može samo kao isprava, na temelju koje vlastnik ili posjednik njezin eventualno podignuti može uloženu svotu kod dotične štedione, ali da šted. knjižica sama po sebi nerepresentira vriednost uložene svote, niti je istovjetna sa samim novčanim uložkom, što biva tim jasnije, ako se uvaži, da su ovake uložne knjižice predmet usmrćenja (amortizacije) kao i svaka druga zadužnica (§ 1428 ogz.): to valja žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva, koja se po bitnosti svojoj svesti ima na § 277 t. 5 k. p. kao netemeljitu zabaciti tim više, pošto razlozi napadnute prvosudne osude nisu očito neosnovani, niti u kojem drugom pravcu manjkavi.

H.

Digitized by Google

Glavni poslovni izkaz kr. banskog stola za godinu 1888.

	U uručbeni zapisnik unešeni spisi				Presude kr. banskoga stola u gradj. parbenih predmetih			Riešitbe kr. banskoga stola o utocih u gradjanskih pravnih poslovih	Presude o sindikatnih poslovih	Presude kr. banskoga stola u predmetih kaznenih			Riešitbe kr. banskoga stola o utocih tečajem kaz. postupka			Prispjevše presude vrhovnoga suda o podnešenih osudah u gr. parbenih predmetih			Prispjevše rješitbe vrhovnoga suda kr. stola sedmorice o utocih u gradjanskih predmetih	Prispjevše presude vrhovnoga suda u kaznenih predmetih		
	od godine 1887 zaostalo	u godini 1888 pridošlo	koncem godine 1888 riešeno	koncem godine 1888 neriešeno ostalo	potvrdjujuće	preinačujuće	ukidajuće			zločina	prestupka	prekršaja	zločina	prestupka	prekršaja	potvrdne	preinačujuće	ukidne		zločina	prestupka	prekršaja
Ukupno . .	1589	32.908	32.548	1949	1442	444	1489	4767	4	288	4	4646	212	5	466	438	62	52	1086	3	—	1
K tomu urbarskih	2	304	291	15																		
Svega skupa .	1591	33.212	32.839	1964																		

Digitized by Google

Iz glavnoga ovoga izkaza vidi se, da je tečajem godine 1888 prispjelo ukupno 33 212 poslovnih komada, a kada se ovim pribroje koncem god. 1887 neriešeni zaostali 1.591 poslovni komad, pokazuje se, da se je u godini 1888 imalo riešiti ukupno 34.805 poslovnih komada, od kojih je koncem godine 1888 riešeno 32.839 komada.

Prispodobiv ovaj poslovni izkaz s ovim od god. 1887 ukazuje se, da je tečajem god. 1888 pridošlo više za 1275 komada, a riešeno više za 362 komada; a sravniv ostatak od god. 1887, koji je iznosio 1591 komad, s onim od god. 1888, koji je iznosio 1964 komada, to se obzirom na sumarni izkaz prispjelih podnesaka od god. 1887 sa 31.937 komada sa onim od god. 1888, u kojoj je prispjelo 33.212 komada, ukazuje znatno manji zaostatak.

Godine 1887 riešeno je ukupno gradjanskih parnica 3112, a god. 1888 ukupno 3325, dakle više sa 213 komada.

Godine 1887 riešeno je gradjanskih utoka ukupno 4688, a godine 1888 ukupno 4767, dakle više sa 79 komada.

Pri kr. banskom stolu su, kako doznajemo, službovala prošle godine 23 izvjestitelja; šestorica provede na dopustu po šest nedjelja, a osam po četiri nedjelje.

Na povjerenstvu izbivala su dvojica, i to jedan šest nedjelja, a drugi osam dana.

Prestadoše službovati četiri i to jedan od 1. svibnja, jedan od 1. lipnja a dva od 15. rujna p. g., dočim je jedan službovanje pri kr. banskom stolu nastupio 1. listopada p. g.

Valja napomenuti, da kr. banski stol drži dva puta u tjednu redovite sjednice, a po potrebi se i izvanredne sazivlju; konačno da izvjestitelji sudjeluju kao izpitni povjerenici pri sudačkih, odvjetničkih i bilježničkih izpitih.

Pri takovom stanju stvari može se ovaj izkaz posve povoljnim smatrati, a to tim više, što je godine 1887 bio broj izvjestitelja veći za tri, a pored izkazanog nestatka izvjestitelja mnogo uspješniji od g. 1887.

KNJIŽEVNOST.

Kazneni postupnik od 17. svibnja 1875, izpravljen prema zakonu od 6. srpnja 1888, kojim se preinaćuju i nadopunjuju neke ustanove zakona o kaznenom postupku. Kr. zem. vlada, odjel za pravosudje, izdala je *službeno izdanje* zakona o kaz. postupku, izpravljeno prema zakonu od 6. srpnja 1888. S istim zakonom uvezani su i zakoni od 17. svibnja 1875: 1. ob uvedbi kaznenoga postupnika, zakona o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih listinah i zakona o postupku u poslovih tiskovnih; 2. zakon o porabi tiska za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju; 3. zakon o propisu, kako se imadu sastavljati porotnički imenici za sudove tiskovne u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i napokon 4. zakon o kaz. postupku u poslovih tiskovnih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

Službeno izdanje dobiva se *tvrdo vezano* kod ravnateljstva pomoćnih ureda kr. vladnoga odjela za pravosudje u Zagrebu (Gospodska ulica kbr. 4) uz cienu od 60 novčića.

Digitized by Google

— Др. Герасимовнћ: *Судска медицина.* Књига прва, свезка друга. Београд 1889. — Mjesečnik je jur upozorio (br. 6 str. 315 g. 1888) na ovo velikim trudom i marom pisano djelo g. Gerasimovića. U prvom svezku razložen je obći i čest specijalnoga diela sudske medicine. U drugom svezku (str. 149—273) govori se „o nezakonim obljubama", pak najprije citira doslovce i u izvorniku, što o bludu odredjuju kazneni zakonici: srbski (§§ 188, 189, 191, 196, 197, 201—202 i 204—206), *hrvatski* (§§ 125—133 uključivo), ruski, austrijski i njemački. Govoreć o „nedozvoljenim obljubama" razlaže pisac znakove prve obljube, okolnosti u kojih je izvršena obljuba; pak glede ovih potonjih spominje, da se žensko čeljade može na silu obljubiti ne samo kad se prietnjom i grubom silom natjera, nego i kad silovana dodje u posve nemoćno stanje, koje je napadač sam prouzročio n. p. hipnotizam, ili koje je bez njegova uticaja nastalo. Vrlo su poučni primjeri, što ih pisac navodi, kako su ženske imajuće t. z. veliku bolest, zatim u stanju hipnotizma i katalepsije, benaste te tupoglave zloupotrebljene, jer se nisu mogle oduprieti ili nisu shvaćale znamenitost onoga, što se s njimi sbiva. Isto je tako zanimivo razlaganje posljedica nasilne obljube: da mogu najme silovane osobe zadobiti se raznih bolesti, pače i umrieti odmah ili poslje svršenoga čina, a da je dokazano, da i silovana žena zatrudni. Napokon govori se „o drugim vrstama bluda" kao što su: oskvrnjenje, pederastija, tribadija, sodomija ili blud sa životinjama.

Preporučamo toplo ovo vrstno djelo.

VIESTNIK.

(U mjesečnoj skupštini pravničkoga družtva), koja se držala 30. ožujka o. g., čitao je g. prof. dr. Franjo J. *Spevec* raspravu svoju „oporuka po statutu korčulanskom i spljetskom". Prisutni članovi — a moglo ih svakako više doći — vrlo su pozorno slušali učeno razlaganje g. profesora, koji je razvio pred nami u jasnih oblicih oporuku, kako ju shvaćahu ova dva stara hrvatska pravna spomenika. Mjesečnik će donieti cielu raspravu što prije.

(Pr. g. Budislav Budisavljević-Priedorski), do sada veliki župan županije belovarsko-križevačke, imenovan je vel. županom ličko-krbavskim te gradova Senja i Baga.

(G. Gl. Geršić), profesor prava na vel. školi u Beogradu, imenovan je srbskim ministrom pravde. G. Geršić poznat je ne samo u Srbiji nego i na strani kao naučnik i vrstan profesor. „Branič" čestita pravosudnoj struci u Srbiji, što je dobila u g. Geršića predstavnika, koji će je umjeti povesti modernim pravcem i osigurati joj stalni napredak. „Nema sumnje — tako završuje „Branič" — da će naše gradjansko i krivično zakonodavstvo naći u njemu reformatora i u duhu nauke i u duhu *narodnih* potreba.

U Ugarskoj odstupio je dosadanji ministar pravosudja *Fabinyi,* a imenovan je za ministra dr. Desider *Szilagyi,* sveuč. profesor u Pešti, koga hvale kao izvrstnoga govornika i pravnika.

(Umrli.) U Zagrebu umre 20. ožujka o. g. Janko *Jurković,* savjetnik u kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlad. odjelu za bogoštovje i nastavu, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, odlični hrvatski pisac i rodoljub. — U Beogradu preminu 16. februara (po starom koledaru) Milenko M. *Žujović,* sekretar ministarstva pravde, vrlo darovit i raden stručnjak, koji je pomno

*

Digitized by Google

proučavao i kaznionički struku napisav o njoj interesantni studij, a neumorno pomagaše „Branič“. — U Daruvaru preminu 8. marta o. g. Karlo Ljudevit Franjo pl. *Tucić*, kr. podžup. tajnik i advokat; a u Zagrebu Antun *Krieger*, odvjetnik.

(Umirovljen je) dr. barun Vjekoslav *Lapena*, senatski predsjednik kod c. kr. vrhovnoga sudišta bečkoga.

Stečaji.

Svibanj. Ostavina Giuseppe *Bazzolia* u Zagrebu. — Kr. sudbeni stol zagrebački (odl. od 4. ožujka o. g. br. 2363). — Z. i m. u. im. odvjet. dr. Kopač, zamj. odvjet. St. Osjak. — Rok pr. 6. svibnja; ročište 7. svibnja o. g.

— S. *Mihaljević*, trgovac sa pisarskimi i risarskimi predmeti u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački (odl. od 4. ožujka o. g. br. 2567). — Z. i m. u. im. odvj. dr. Hönigsberg, zamj. odvj. H. Ostoić. — R. pr. 6. svibnja o. g.

— Sava *Csokrljan*, protok. trgovac u Zemunu. — Kr. kot. sud u Zemunu (odl. od 21. ožujka o. g. br. 3867). — Z. i pr. u. im. odvj. dr. A. Badaj, zamj. odvj. dr. P. Mihajlović. — R. pr. 15. svibnja; ročište 16. svibnja o. g.

— Terezija *Klug*, modistica u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki (odl. od 10. ožujka o. g. br. 1793). — Z. i m. u. m. odvjet. dr. I. Springer, zamj. odvjet. Nikola Vitković. — R. pr. 15. svibnja; ročište 16. svibnja o. g.

— Nikola *Sivjavnović*, neprotok. trgovac u Novigradu. — Kr. kot. sud u Koprivnici (odl. od 25. ožujka o. g. br. 3876). — Z. i m. u. im. dr. M. Pavelić, zamj. Viktor pl. Špišić, oba odvjetnici u Koprivnici. — R. pr. 25. svibnja o. g., a istoga dana i ročište za izbor vjerov. odbora.

Lipanj. Šandor *Papai*, trgovac u Novskoj. — Kr. sudb. stol u Požegi (odl. od 9. ožujka o. g. br. 408). — Z. i m. u. im. odvjet. dr. Lad. Virag, zamj. odvjet. dr. Dragutin Kovačić, oba u Požegi. — R. pr. 1. lipnja o. g.

Pošlo mi je za rukom preuzeti sve za prodaju odredjene iztiske znamenitoga djela našega učenjaka dra. V. V. Bogišića:

Општи имовински законик за књажевину Црну Гору.

Издање Цетинске државне штампарије, а тисак Ђ. Шамро (G. Chamerot) у Паризу. 1888. (8°, VI. + 356 str. na velenovom papiru.) Ciena 2 for. 60 nč., sa poštarinom 3 for.

Novce molimo pošiljati: gospodjici Ljubici Heruc u Križevce. a naručbu meni u Petrograd.

Krunoslav Heruc,
vladělec slavjanskago književnago sklada
u Petrogradě, Nevskij 74.

Digitized by Google

O pravnoj naravi bilježničkoga poslovanja.

Piše dr. Jos. Hofman.

Carskim patentom od 7. veljače 1858 (br. 23 d. z. l.) u Hrvatskoj uveden bilježnički red od 21. svibnja 1855 razlikuje točno medju poslovi *bilježničkimi, sudbeno-povjereničkimi* i *privatnimi stranaka.*

I. Poslovi bilježnički. Koji su poslovi bilježnički, to je u § 1 bilj. reda naznačeno, naime: sačinjati *javne* isprave o pravnih poslovih — od ovih isprava izdavati uredovne odpravke — primati u pohranu svakovrstne isprave, medju koje spadaju i mjenice (nipošto pako novci, javne zadužnice ili drugi vriednostni papiri, koji valjaju za javni promet, § 90 bilj. r.), i napokon, u slučajevih zakonom (§ 76 bilj. r.) ustanovljenih, — izdavati svjedočanstva o činih. Radi ovih poslova je i kod nas državna uprava uvela instituciju kr. javnih bilježnika i ove autorisirala. Ove i *samo* ove poslove ima kr. javni bilježnik kriepošću zakona u svojstvu bilježnika obaviti *u vlastitom djelokrugu.*

O bilježničkih poslovih vlastitoga djelokruga rade §§ 34 do 119 bilj. r. — *Neposrednu upravu* s ovimi poslovi bilježnika, eventualno preuzimanje i pohranjivanje spisa, sastavljenih o tih bilježničkih poslovih, ter u pogledu otih spisa, u slučaju potrebe, shodne odredbe učiniti, povjerio je zakon *bilježničkoj komori.* Ona je po zakonu u prvom redu zvana, da skrbi za čast i dostojanstvo bilježničkoga stališa, da strogo bdije nad uredovnim djelovanjem i ponašanjem bilježnika i bilježničkih vježbenika; ona ima činiti potrebite predloge, da se uklone opažene mane i zloporabe, i uvedu svrsi shodne promiene u ustrojstvu bilježničtva; ima uticati u popunjivanju bilježničkih mjesta sposobnimi i vriednimi prositelji; ona ima spise bilježnika svoga okoliša po kojem svojem izaslaniku ad hoc dati *pregledati i time se osvjedočiti,* da se poslovi obavljaju, kao što treba (§§ 130, 136, 137 i 139 bilj. r.).

Digitized by Google

Pravo nadzora i disciplinarna vlast nad bilježnici i bilježničkimi poslovi pripada sudištu prve, druge i treće molbe, i ministru pravosudja (kod nas dakle kr. zem. vladi, odjelu za pravosudje). Ovo pravo vrhovnoga upravljanja proteže se i na bilježničke komore i bilježničke arkive (§ 159 bilj. r.). Predsjednik sudišta prve molbe navlastito ima bditi nad tim, da bilježnička komora *češće pregledava* spise bilježnika u smislu § 139 bilj. r., naime, da na pregledavanje spisa bilježničkih češće izašalje svoj organ u urede bilježnika svojega kotara i da se to pregledavanje spisa tako preduzme, da bude ne samo uvjeren, nego *osvjedočen* o tom, da se poslovi redovito obavljaju. Obnadje li se temeljita sumnja, da uredovanje kojega bilježnika (bilj. substituta) ima velikih mana ili nedostataka, tad ima predsjednik sudišta prve molbe odredbu učiniti, da koji izaslanik sudišta prve molbe potrebite izvide preduzme, prizvav k tomu, ako bi potrebno bilo, kojega člana bilježničke komore (§ 161 bilj. r.) i da onda iztraži u svih grana poslovanje dotičnoga bilježnika.

U § 40 bilj. r. sadržana je „*obća ustanova o izvršivanju bilježničkoga ureda*“, glaseća, da svako zanemarenje propisa bilj. reda, koji se odnose na bilježničko uredovanje, podvrgava bilježnika kazni po ustanovah navedenih u 12. poglavju bilj. reda, a povrh toga je bilježnik odgovoran strankam za svaku štetu, koju im je prouzročio svojom krivnjom.

Disciplinarni postupak u iztragi proti bilježniku normiran je §§ 161 do 182 bilj. reda.

Kao načelo u § 162 bilj. r. ustanovljeno je: bilježnici se imadu strogo kazniti. Imadu se pako kazniti: ako zanemare koji mu drago propis bilj. reda, koji se odnosi na bilježničko uredovanje, ili ako se vladaju protivno dužnosti i dostojanstvu svojega zvanja.

Nemarnost u obdržavanju propisa bilj. reda može biti: *pomanji prestupak* ili pako *težji službeni prekršaj.*

Kazni za *pomanje prestupke* jesu: opomena, ukor ili globa do 100 for sr, a može ih odredjivati sudište prve, druge i treće molbe — uslied provedene disciplinarne istrage. Novčane globe mogu se proti bilježniku upotrebljivati i bez poprednje disciplinarne istrage kao usilno sredstvo proti bilježniku, koji nezadovoljuje svojim dužnostim (§ 163).

Kazni za *težje službene prekršaje* jesu novčane kazni od preko 100 do 500 for. sr.; suspenzija od službe na stanovito vrieme, ne preko jedne godine dana, i svrgnuće s ureda. Kazni

Digitized by Google

ove vrsti može samo, po dovršenoj disciplinarnoj istragi, odredjivati sudište druge molbe (§ 164).

U svakoj disciplinarnoj istragi moraju se *ureda radi dobaviti sva dokazala*, koja su kadra stvar razjasniti (§ 171).

U pogledu odgovornosti za štetu i načina, kako valja postupati pri utjerivanju tražbina proti bilježniku, nastalih strankam, što im je bilježnik svojom krivnjom prouzročio štetu, propisano je: ako stranka traži odštetu od bilježnika, koji je svoju uredovnu dužnost zanemario, to se ima preslušanjem interesiranih stranaka kakvoća i kolikoća štete („die Beschaffenheit u. der Betrag des Schadens") temeljito pronaći, te o tom bilježnik svojim opravdanjem preslušati (§ 172).

Oštećenik može putem pravde proti bilježniku tražiti odštetu samo onda, ako je disciplinarna oblast uzkratila povesti disciplinarnu istragu proti bilježniku; ako ga je ona odpravila na put pravde, ili ako stranka nije zadovoljna s dosudjenom joj odštetninom (§ 176).

Nakon zaglavljene disciplinarne istrage ima sudište druge molbe presuditi: ima li se okrivljeni bilježnik osloboditi ili pako kazniti i to kojom kazni. Sudište treće molbe odlučuje stvar kao zadnja instancija (§§ 173 i 177 bilj. r.).

II. Poslovi sudbeno-povjerenički. U pogledu poslova *sudbeno-povjereničkih* u obće, a onih u ostavinskih rasprava napose, *neima* bilježnik nikakve *vlastite uredovne djelatnosti;* poslovi ovi spadaju u *uredovni djelokrug suda* (§§ 75—80 sudovnika od 16. veljače 1853 br. 30 d. z. l.).

Kr. javni bilježnici su pri ostavinskih rasprava pozvani po zakonu *samo na sudjelovanje,* ako ih i na koliko ih sud kao raspravna oblast propisanim načinom opunovlasti na preduzimanje pojedinih sudbenih uredovnih djela, odnosećih se na posao ostavinske rasprave. Kada dakle kr. javni bilježnici ureduju u poslu ostavinskih rasprava, to kod ovih poslova fungiraju samo kao namjestnici i mandatari sudu. Prije nego ga je raspravna oblast propisno ovlastila na uredovanje ili poslovanje u ostavinskih rasprava, bilježnik u obće ni nemože doći do preduzimanja sudbenih uredovnih djela ni u ovoj vrsti sudb. poslova, jer po zakonu ovlasti k tomu neima.

Ali sud ni u ostavinskih rasprava nemože po svojoj volji svaki posao bilježniku kao svojemu mandataru naložiti, nego *samo one poslove*, za koje mu je *zakonskimi propisi povlast podieljena, da ih može ili mora prenieti* na bilježnika kao sudb. povjerenika. Samo ovakve poslove dužan je bilježnik, uslied

Digitized by Google

naloga suda, obavljati u svojstvu sudb. povjerenika. — Ni u parbenih a ni u neparbenih pravnih poslovih nesmije sud prekoračiti granice svoje sudbenosti, ili u drugom pogledu odstupiti od propisa zakona. Zakon se ima obdržavati.

Vaskoliki ostavinski posao (po § 151 neparb. p.) sastoji iz sastavka: smrtovnice, inventara (ili očitovanja imovine umjesto prisege), prijave na nasljedstvo, zamjenite priznaje nasljednoga prava, izkaza obveza koje imaju nasljednici izpuniti, a po okolnostih iz sastavka diobe nasljedstva ili konačnoga izkaza o nasljedstvu.

Pita se (u § 5 bilj. r.): *u koliko imadu sudovi uporavljivati bilježnike kao sudbene povjerenike?* Odgovor na ovo pitanje sadržan je u spomenutom paragrafu; on kaže da je to ustanovljeno u 13. poglavju bilješ. reda. Po tom dakle 13. poglavje bilj. reda ustanovljuje, u koliko imadu sudovi bilježnike uporavljivati kao sudbene povjerenike

Prvi § toga poglavja (§ 183) propisuje, da je slobodno bilježnikom nalagati, da kao sudbeni povjerenici obavljaju ove „poslove", naime: a) da sačinjaju smrtovnice (obskrblju zapečaćivanja) i druge *spise, potrebite pri ostavinskoj raspravi*, pri kojih se neradi o kakvoj sudbenoj odluci; b) da preduzimaju sudbene prociene u postupku parbenom i neparbenom; nadalje c) dražbenu prodaju pokretnina u parbenom i neparbenom postupniku, i d) sudbenu dražbu nekretnina u neparbenom postupku[1], a povrh toga slobodno je nalagati im, da sačinjaju osnutke o diobi ostavinske imovine („ausserdem kann den

[1] Kao prilog k tumačenju § 183 bilj. r. navodim prejudikat c. kr. vrhovnoga sudišta od 16. travnja 1878 br. 4405. — Kot. sud naložio je bilježniku A. kao sudbenomu povjereniku *ovršnu* dražbenu prodaju nekih nekretnina; ovaj ju izvede i prijavi svoje pristojbe. Prizivno sudište ukine dražbeni čin, i na to je sud prve i druge molbe bilježnika s njegovimi pristojbami odputio. Vrhovno sudište potvrdilo je ove naredbe.

Razlozi: Da putem ovršne dražbe bilježnik nekretnine prodaje, nije dopušteno (§ 183 lit. d) ces. patenta od 21. svibnja 1855 br. 94 d. z. l.), a za preduzimanje *čina nevaljana*, neimaju se nikakve pristojbe plaćati (§ 181 bilj. r. od 25. srpnja 1871 br. 75 d. z. l., kod nas § 117 bilj. r.). Ako je sud prve molbe i delegirao notara na preduzimanje ove ovršne dražbe, to je ovomu ipak iz naredbe § 183 car. pat. od 21. svibnja 1855 br. 94 d. z. l. i iz nar. minist. prav. od 7. svibnja 1860 br. 120 d. z. l. moralo poznato biti, da dražbe nekretnina u ovršnom postupku može samo sud a ne bilježnik preduzimati, i zato *je podieljen mu nalog prekoračio njegov uredovni djelokrug. Bilježnik bijaše dužan pozvati se na spomenute zakonske ustanove i nalog povratiti sudu, i na taj način zapriečiti ništetno uredovanje.* (Glaser-Unger i Walther, sv. 16., br. 6916.)

Digitized by Google

Notaren auch die Verfassung von Vermögenstheilungen aufgetragen werden").

Sliedeći odmah § 184 odredjuje *način, kako se imaju* ovi poslovi bilježniku nalagati. On propisuje posve insperativno: „Ako bilježnik bude naredjen (bestellt), bilo za *pojedine slučajeve*, bilo za *čitavu koju općinu* ili mjesto, da sačinja spise u stvarih ostavinskih, *to mu se za to ima dati pismeni nalog*". („Wird ein Notar zur Vornahme von Acten in Verlassenschaftsangelegenheiten für einzelne Fälle, oder für eine ganze Gemeinde oder Ortschaft bestellt, so ist ihm hierzu ein schriftlicher Auftrag zu ertheilen", kaže se u originalu).

§ 183 bilj. reda, očito u namjeri, da naznači poslove, koje je slobodno nalagati bilježniku, da je preduzme u svojstvu sudb. povjerenika, govori u točki a) ne samo o smrtovnici (zapečaćivanju mase), nego i „*o sačinjanju drugih spisa, potrebitih pri ostavinskih rasprava*"; — § 29 izvp. post., koji normira sudjelovanje bilježnika kod ostavinskih rasprava, naredjuje najprije, da se javni bilježnici mogu „izašiljati", da sačinjaju smrtovnice, sastavljaju inventare i preduzimaju dražbene prodaje, a zatim *dozvoljuje,* da, pošto je sud primio nasljedno očitovanje: javni bilježnici „*mogu sastavljati* ostavinske izkaze, diobe nasljedstva *i priugotavljati sve spise, potrebite da se izhodi uručbenica, i podnositi ih sudbenomu odobrenju*"; — § 12 naredbe kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. ožujka 1878 br. 1955 (Sbornika br. 14 str. 137) govori takodjer o načinu, kako raspravne oblasti imaju kr. javne bilježnike kao sudbene bilježnike ovlašćivati, da *obavljaju sva pripravna uredovanja, potrebita za uručenje ostavštine* iza osoba, umrvših, gdje sudb. stol svoje sjedište ima. Pita se dakle: *koji su to spisi ili koja su to pripravna uredovanja, potrebita* u ostavinskih rasprava, *da se izhodi uručbenica, te se imaju priugotoviti i sudu podnieti na odobrenje?*

Na to pitanje, ovako stavljeno, težko je odgovoriti; jer, koji su spisi potrebni pri ovoj ili onoj ostavinskoj raspravi, to je odvisno od raznih pravnih odnošaja, koji u konkretnom slučaju ostavinske rasprave obstoje.

Da se izhodi uručbenica potrebno je, da je nasljednik svoje nasljedno pravo izkazao kao što treba; da je namirio pristojbe, koje treba od ostavine platiti i, po okolnostih, da je *izpunio svekolike obveze,* naložene mu po zakonu ili po ostavniku (ako u konkretnom slučaju budi zakon budi ostavnik nasljedniku nalaže, da kao nasljenik ima izpuniti kakve obveze) § 149 izvp. p.

Digitized by Google

Uzevši općenito ostavinsku raspravu, to ona sastoji iz sliedećih poslova odnosno spisa: iz smrtovnice (zapečaćivanje mase §§ 36 i 37), inventara (§§ 92 i 93), očitovanja ostavinske imovine umjesto prisege (§ 114), dražbe ostavinskih pokretnina i nekretnina (§§ 145—148), sazova ostavinskih vjerovnika (§ 133), izkaza ostavinskih pristojba (§ 154), izkaza ob izvršbi posljednje volje (§ 157), izkaza o zakonitom nuždnom dielu nasljednika, koji su pod skrbstvom (§ 162), iz diobe nasljedstva (§ 165) i konačnoga izkaza (§ 172 izvp. p). To su oni poslovi, koje eventualno može sud kao raspravna oblast naložiti bilježniku da ih obavi.

Ali ovi sada izbrojeni poslovi nespadaju svi u kategoriju „*sudbenih uredovnih djela*“ (gerichtliche Amtshandlungen)[2]; jer sudbena uredovna djela ili poslove, kriepošću postojećih zakonskih propisa o raspravljanju ostavština, ima i može samo sud obavljati intervencijom sudbene osobe, na to po sudu ovlaštene, a nikada sudbena uredovna djela nemože preduzimati sáma stranka, jer stranka neima nikakve sudbene uredovne djelatnosti ili vlasti, nemože dakle ni sudbenih uredovnih djela preduzimati, ni drugoga na preduzimanje istih povlastiti.

Kako je prije spomenuto, mogu po § 29 izvp. p. raspravne oblasti javne bilježnike izašiljati: da sačinjaju smrtovnicu (§ 36), da napravljaju našastar (§ 93) i da preduzimaju dražbene prodaje (§ 148), a osim toga — pošto bude po sudu prihvaćeno nasljedno očitovanje — „*mogu bilježnici sastavljati*“ *izkaze* ostavinske, *diobe* nasljedstva i *sve spise* potrebite, da se izhodi uručbenica i podnositi ih sudu na odobrenje. Naredba minist. pravosudja od 7. svibnja 1860 br. 120 d. z. l. propisuje u § 1, da se za preduzimanje poslova, koji se po § 183 bilj. r. mogu prenieti na bilježnika kao sudb. povjerenika, ovi u buduće *moraju* po ustanovi § 184 bilj. r. narediti za sudb. povjerenike u gradovih, gdje je sjedište suda prve molbe; § 3 iste naredbe ustanovljuje, da se ovi bilježnici imaju za sastavljanje u § 29 izvp. p. spomenutih „izkaza i dioba“, kao i za priugotovljenje svih spisa, potrebitih da se izhodi uručbenica, ovlastiti općenito; — ali spomenuti § 3 u drugoj alinei osobitim načinom naglašuje *i pravo stranaka* u pogledu sastavljanja spomenutih spisa i izkaza, ter propisuje, *da strankam ostaje i nadalje slobodno, da si ove izkaze i podneske ili same sastave, ili*

[2] „Sudbena uredovna djela“, vidi § 2 ces. naredbe od 12. ožujka 1859 br. 46 d. z. l.

Digitized by Google

dadu sastaviti po punomoćniku, na to osposobljonom, kojega si izaberu, pa da ih sudu podastru. On odredjuje napokon, da se sastavljanje spomenutih izkaza i podnesaka ima povjeriti bilježniku samo onda, kad se izkazi i podnesci, koje su *stranke same sastavile,* obnadju tako manjkavimi, da nisu prikladni za ispravno riešenje. Napokon i naredba kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. ožujka 1878 br. 1955 (Sbornika br. 14 str. 137) u § 12 propisuje, da raspravne oblasti imadu kr. javne bilježnike, uredujuće u sjedištu sudb. stola, ovlastiti, da *beziznimno* kao sudb. povjerenici obavljaju *sva* pripravna uredovanja potrebita za uručenje ostavina iza osoba, umrvših, gdje sudb. stol svoje sjedište ima; ali i ona u zadnjoj alinei toga § ustanovljuje: „da je strankam ipak slobodno, da si same ili po punomoćnicih sastavljaju spise u ostavinskih raspravah; a raspravna oblast ima podneske, koje nisu prikladni za riešenje, povjeriti kr. jav. bilježnikom, da ih, saslušav stranke, isprave".

Odatle se vidi, *prvo:* da nije svaki posao, koji sud u ostavinskih rasprava povjerava bilježniku „sudbeno uredovno djelo"; *drugo:* da su sudb. uredovna djela u ostavinskih rasprava samo sačinjanje smrtovnice (zapečaćenje mase), sastavljanje našastara i preduzimanje dražbene prodaje; *treće:* da sastavljanje nasljednoga očitovanja, ostavinskoga izkaza o pristojbah, diobe nasljedstva i priugotavljanje svih ostalih spisa, potrebitih da se izhodi uručbenica, koji se imaju sudu podnieti na odobrenje, nespadaju medju „sudbena uredovna djela" raspravne oblasti nego medju poslove stranke, koje mogu spise ove same sastaviti ili ih dati sastaviti po svojem na to osposobljenom punomoćniku, koga si one izaberu i na to ovlaste; napokon *četvrto:* da ovi priugotovljeni izkazi, spisi i diobni nacrti stranaka, sastavljeni po bilježniku kao sudb. povjereniku, u slučaju, kad stranka nije učinila porabu od svojega prava, da si ih sáma sačini, *nemienjaju svoju pravnu narav ni u onom slučaju, kad su sastavljeni i priugotovljeni i sudu podnešeni po bilježniku kao sudb. povjereniku.* I u tom slučaju njihova kriepost i pravna valjanost odvisna je od odobrenja suda upravo onako, kao da ih je stranka sama sastavila i sudu podniela. Ti poslovi, po svojoj pravnoj naravi, ostaju privatni poslovi stranke i onda, kad ih stranka povjeri bilježniku, koji je u ono doba, kad mu ih je stranka preniela da ih obavi, bio sudbeni povjerenik. Po tom, što mu ih je stranka preniela za obavu, nisu svoju pravnu narav, izgubili niti pretvorili se i postali bilježničkimi a ni sudbeno-povjereničkimi poslovi. Ostali su, što su i bili, privatnopravni poslovi stranke.

Digitized by Google

Nadzor, disciplinarna vlast i odgovornost za poslovanje bilježnika u svojstvu sudb. povjerenika normirana je posve drugčije, nego li nadzor, disciplinarna vlast i odgovornost bilježnika za njegovo poslovanje u svojstvu bilježnika.

Nadzor i izvršivanje disciplinarne vlasti nad bilježnici, a ne manje i disciplinarni postupak uredjen je, kako znamo, propisi, sadržanimi u dvanaestom poglavju (§§ 159—182), a odgovornost u § 40 bilj. r. Odmah u trinaestom poglavju, koje je namienjeno izključivo uredjenju pravnih odnošaja sudbenih povjerenika, ter se izkazuje kao posebna cielina za se, posve različita od stvari, u prijašnjih 12 poglavja pretresivane, sadržani su opet propisi o pravu nadzoru i izvršivanju disciplinarne vlasti i ob odgovornosti bilježnika kao sudb. povjerenika. Već spoljašnja razredba zakona daje mjesta predmnievi, da se u trinaestom poglavju u pogledu nadzora, izvršivanja disciplinarne vlasti i odgovornosti bilježnika kao sudb. povjerenika jamačno odstupljuje od propisa, kojimi je nadzor, izvršivanje disciplinarne vlasti i odgovornost bilježnika normirana u dvanaestom poglavju.

O pravu nadzora, izvršivanju disciplinarne vlasti i odgovornosti bilježnika u svojstvu sudb. povjerenika govori § 188; glasi imperativno: „Radi *nemarnoga ili protuzakonitoga ponašanja* bilježnika, kad ureduje kao sudb. povjeronik, ima *sud, koji ga je naredio* („hat das Gericht, welches denselben [Gerichtscommissär] bestellt hat“) ili *opozvati* dano mu punomoćje, ili odrediti proti njemu primjerene *ukore* ili novčane *kazni,* a u važnijih slučajevih ima *prijavu podnieti sudištu druge molbe,* koje će prema okolnostim *odrediti* proti njemu disciplinarnu iztragu i kazniti ga kao što treba, a *ako bude nuždno* (wenn es *nothwendig* wird) suspendirati ga ili svrgnuti s ureda bilježničkoga. Povrh toga odgovoran je bilježnik strankam za svaku štetu, nanešenu im svojom krivnjom.“

Sravnimo za časak samo ovaj zakonski propis o pravu nadzora, izvršivanju disciplinarne vlasti i odgovornosti za štetu od strane bilježnika kao sudb. povjerenika s ustanovami, odnosećimi se na isti predmet, sadržanimi u 12. poglavju.

Kako se bilježnik kao sudb. povjerenik pri povjerenih mu sudbenih uredovnih djela vlada: da li nemarno ili marljivo, protuzakonito ili zakonito, to po § 188 *ima u prvom redu prosuditi sud, koji ga je odredio* svojim povjerenikom. Taj sud nemora baš biti sudište prve molbe, nego može biti i kotarski sud. Kotarski sudac ima upravljati i nadzirati *svekolike sudbene*

Digitized by Google

poslove, koji su doznačeni njegovim pomoćnim urednikom (§ 68 c. pat. od 3. svibnja 1853 br. 81 d. z. l.); on ima pravo i dužnost takodjer nadzirati i upravljati i onim sudb. poslom, koji je doznačen bilježniku kao povjereniku suda. Samo onaj sud, koji je posao svojemu organu doznačio, u stanju je temeljito prosuditi, koji sudbeni posao, kada i komu ga je sud povjerio i do kad ga ima povjerenik obaviti i sudu predložiti, i zadovoljuje li danomu mu nalogu. U tu svrhu ima sud, koji svoje sudbene poslove nadgledava, upravlja i za nje odgovara, učiniti shodne naredbe, i bilježnik kao sudb. povjerenik dužan je ovim odredbam suda pokoriti se[3]. Zato sud, koji je bilježnika naredio za sudb. povjerenika, ima pravo, ako obnadje, da je ovaj nemaran ili da se vlada protuzakonito, ne samo opozvati dano mu punomoćje i naložiti da mu se spisi povrate, nego ima i pravo i dužnost, odrediti proti takvomu svojemu mandataru primjerene ili ukore ili novčane kazne, bez razlike, je li taj sud sudište prve molbe ili sud kotarski.

Kotarski sud je dakle vlastan kazniti bilježnika kao sudb. povjerenika onimi kaznami, koje se po § 163 bilj. reda radi manjih prestupaka uslied predhodne disciplinarne iztrage imaju proti bilježniku odrediti samo po sudištu prve, druge i treće molbe.

Ako kot. sud opazi, da je *bilježnik* šta sakrivio, ima to po § 167 bilj. r. prijaviti njegovomu predpostavljemu sudištu prve molbe, a ovo ima, ako misli, da je nastupio koji od slučajeva § 164 bilj. r., učiniti izvide o tom i stvar predložiti sudištu

[3] C. kr. kotarski sud u X. je tamošnjemu bilježniku kao sudbenomu povjereniku, na temelju propisah 13. poglavja bilježn. reda od g. 1855, naredbe minist. prav. od 7. svibnja 1860 br. 120 d. z. l. i §§ 3, 29 i 37 zak. od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l. povjerio sačinjanje spisa u ostavinskih poslovih svojega kotara Bilježnik je s obavom povjerenih mu agenda zaostajao, i zato je sud, da uzmogne nadzirati, kako bilježnik izvršuje dani mu nalog, pozvao ga, da sastavi poseban izkaz ob ostavinskih rasprava, koje mu je sud predao a on jih još dovršio nije, i da ga u roku od osam dana sudu podnese. Povrh toga naložio mu je, da unapried koncem svakoga mjeseca podnese izkaz ob ostavinskih rasprava, koje su mu tečajem dotičnoga mjeseca doznačene, i da naznači, koje je od ovih ostav. rasprava već dovršio, a koje još nisu dovršene i da navede zaprieke, sbog kojih nije nalogu zadovoljio. — Proti ovoj odluci uložio je bilježnik utok, i pošto ju je viši sud potvrdio, podnio je c kr. vrhovnomu sudištu izvanredni previdni utok — bez uspjeha i to iz razloga: *„Što se mora sudu prepustiti, da nadzire, izvršuje li bilježnik kao sudbeni povjerenik podieljeni mu nalog, i u tu svrhu ima sud učiniti primjerene odredbe, kojim se je bilježnik kao sudbeni povjerenik dužan pokoriti“*. (Decisija vrhov. sudišta od 26. lipnja 1878 br. 7146. Ger.-Halle br. 91 ex 1878.)

Digitized by Google

druge molbe; ako je pako što sakrivio bilježnik *kao sudben povjerenik,* te sud, koji ga je naredio, misli, da tu predleži važniji slučaj, u kojem nije dovoljno, da opozove dano mu punomoćje ili da odrediti proti njemu primjerene ukore ili novčane kazni, ima i kot. sud (a i sudište prve molbe) prijavu o tom učiniti sudištu druge molbe, te niti može kot. sud, niti sudište prve molbe proti njemu odrediti disciplinarnu iztragu, nego — po zakonu — samo sudište druge molbe.

Proti *bilježniku* može suspenziju na neizvjestno vrieme kao medjutomnu odredbu u slučaju § 180 bilj. r. izreći i odrediti sudište prve molbe; usuprot *proti sudbenomu povjereniku* nemože suspenziju ni kao kazan, a ni suspenziju na neizvjestno vrieme kao medjutomnu odredbu, odrediti po zakonu sudište prve molbe, nego samo sudište druge molbe i samo na temelju provedene disciplinarne iztrage i to — kao disciplinarnu kaznu.

Svako zanemarenje propisa bilj. reda, koji se *odnose na bilježničko uredovanje*, a isto tako i ponašanje bilježnika, protivno dužnosti i dostojanstvu svojega zvanja, ima se (§ 162 bilj. r.) strogo kazniti; navlastito: zanemarenje propisa §§ 36, 37, 38, 68 i 70 bilj. r., zatim: ako bilježnik pri sačinjaju ili odpravljanju bilježničkoga spisa ili bilježničke svjedočbe znalice[4] neistinu kaže; ako su kazne, ponovljene više puta, bile bezuspješne, ili ako živi ili se ponaša budi u ćudorednom budi u političkom obziru tako, da je postao nedostojan javnoga pouzdanja — može se na temelju § 166 bilj. r. proti bilježniku izreći suspenzija ili svrgnuće s ureda; dočim se proti bilježniku kao sudb. povjereniku s ovih razloga nemože izreći ni suspensija ni kasacija. Zakon pače u poglavju, koje samo pravni odnošaj bilježnika kao sudb. povjerenika uredjuje, neuzimlje na ustanovu § 166 bilj. r. nikakov obzir; zakon upravo na mjerodavnom mjestu, gdje nadzor i disciplinarnu vlast nad bilježnikom kao sudb. povjerenikom ex professo normira, posve drugo ustanovljuje, naime, da višje sudište ima proti bilježnikom kao sudb. povjereniku izreći suspenziju ili svrgnuće s ureda bilježničkoga, *ako to potrebno bude („wenn es nothwendig wird“),* dakle posve po svojoj razsudi (§ 188 bilj. r.).

Za svaku štetu, koju je svojom krivnjom strankam prouzročio, odgovoran je bilježnik, a odgovoran je i bilježnik kao sudb. povjerenik[5]; ali pokraj svega toga ipak postoji razlika

[4] „Iz gole pometnje“; vidi § 41 bilj. r.

[5] Odgovoran je za štetu, koju nemarom ili prekršajem svojih uredovnih dužnosti bude prouzročio, i svaki sudbeni urednik i podvornik, i ima se zako-

Digitized by Google

medju odgovornošću bilježnika i odgovornošću sudb. povjerenika u pogledu realiziranja ove odgovornosti, t. j. zakonitoga puta i načina, kojim se ima ovaj ili onaj prisiliti, da takovu štetu nadoknadi. — Proti bilježniku, koji je povriedio svoju uredovnu dužnost i time dao povoda stranki tražiti odštetu, ima se postupati po § 40 i 12. poglavju bilj. r., ter je i parb. postupak proti njemu dozvoljen u slučajevih, koji su u §§ 175 i 176 bilj r. specialno navedeni; dočim se proti bilježniku kao sudb. povjereniku, koji je bio po sudu naredjen (bestellt), da obavlja sudbena uredovna djela, te je, povriedivši ili zanemarivši svoju uredovnu dužnost, svojom krivnjom štetu nanio, ima postupati po ces. naredbi od 17. ožujka 1859 br. 46 d. z. l., kojom je uredjen *način,* kako sudbeni urednici imadu za svoja uredovna djela naprama strankam jamčiti, i *kako valja postupati* s tražbinami, podignutimi na temelju toga jamčenja. Sudbeni povjerenik se na naknadu štete može primorati samo sindikatnim putem — a nikad ni disciplinarnim ni parb. putem.

III. Poslovi privatni. Osim poslova, naznačenih u § 1 bilj. r., koji su kriepošću zakona doznačeni samo bilježniku, te donekle izključivo spadaju u njegov vlastiti djelokrug, i osim sudbenih uredovnih spisa (§§ 5 i 183 bilj. r.), koji su zakonom doznačeni samo kompetenciji suda, a kriepošću pismenoga sudb. naloga (§ 184 bilj. r.) mogu po sudu biti prenešeni u djelokrug bilježnika kao sudb. povjerenika, „*dopušta*“ zakon „takodjer bilježnikom“, da na zahtjev stranaka mogu sastavljati *privatne* isprave i privatne podneske u stvarih neparbenih, koji se imaju predati ma kojoj oblasti. Kad bilježnik obavlja poslove ove vrsti, onda, naravno, neposluje ni u svojstvu bilježnika, ni u svojstvu sudb. povjerenika, onda bilježnik (ma ga titulirale stranke pri tom „bilježnikom“, „sudbenim povjerenikom“ ili njegovim imenom) radi u svojstvu mandatara *stranke* kao punomoćnik stranke.

Pri obskrbljivanju poslova ove vrsti podvrženi su bilježnici svim dužnostim „zapriseženih poslovodja“ („beeideter Sachwalter“). I bilježnik dakle, kad na zahtjev stranke u ime stranke radi, treba za svoje poslovanje u ovakvih poslovih privatno-

---

nitim putem prisiliti, da takovu štetu naknadi (§ 59 c. pat. od 3. svibnja 1853 br. 81 d. z. l.). — A svaki ima pravo iskati od *oštetioca da mu naknadi* štetu, kojoj je on *kriv,* te mu je učinjena. — Nitko pako nije dužan naknaditi štetu, koju je prouzročio, nebudući tomu kriv, ili po kakvom djelanju nehotice. Naravno je i u zakonu je osnovano, da nitko *neodgovara za tudja protuzakonita djelanja,* u kojih *nije udioničtvovao* (§§ 1295, 1306 i 1313 o. g. z.).

Digitized by Google

pravne naravi, da ima punovlašće od stranke, za koju ima obaviti povjereni mu posao. Treba da se iz njegovoga sadržaja bude znalo, ne samo tko i kada ga je povlastio, nego i na što; treba osobito da ga ima kod poslova, za koje je propisano budi pismeno posebno punomoćje za svaki posao, budi punomoćje, glaseće na vrst odnosnoga posla (§ 1008 o. g. z.); treba da se zna iz njega, ima li neima li pravo, u slučaju svojega zapriečenja, imenovati si zamjenika; ako ima, znati se mora, s kojom povlašću, ili pod kojimi stegami i ograničenjem ga može narediti (bestellen), — u obće treba da se iz njega zna za cieli obseg podieljene mu povlasti.

U vrst ovih poslova, gledom na ostavinske rasprave, spadaju: sastavak nasljednoga očitovanja, očitovanje imovine umjesto prisege; zamjenito priznanje nasljednoga prava; izkaz obveza, koje imadu nasljednici izpuniti; dioba nasljedstva; konačni izkaz; izkaz ob ostavinskih pristojba; nadalje poslovi, kao: izposlovati upravu i uživanje ostavine; prodavati i zalagati nepokretna dobra i pokretnine; ustupljivati tražbine; primati novac od ostavinskih dužnika; namirivati troškove bolesti i pogrebe i obavljati druga hitna plaćanja; preuzimati u pravni posjed ostavinske glavnice i druge pokretne stvari, spadajuće na ostavinu; sudbeno ili izvansudbeno prodavati ostavinske pokretnine; namirivati pristojbe, koje se imaju platiti od ostavine; izpuniti svekolike obveze, koje su nasljedniku naložene budi po zakonu budi po ostavniku (kao izplaćivati legate, osjegurati iste) itd. — Svi ovi poslovi nespadaju ni u vrst bilježničkih, ni sudb. uredovnih poslova, nego u vrst privatnih poslova stranke, koja je može sáma, ali ih može i po svom mandataru obaviti.

Glede plaće bilježnika za ovakve poslove i naknade troškova, skopčanih s timi poslovi, imaju se obdržavati propisi, koji postoje za odvjetničke pristojbe.

Bilježnik jamči stranki za svaku štetu, koju joj je prouzročio svojom krivnjom. I glede ovih poslova pripada *nadzor i disciplinarna vlast* nad bilježnikom, oblastim, naznačenim u dvanaestom poglavju bilježničkoga reda, po ustanovah tamo sadržanih (§ 6 bilj. r.).

Naglasiti mi je: tko u svakom slučaju nerazlikuje točno poslovanje bilježnika od poslovanja sudb. povjerenika i od poslovanja privatnoga punomoćnika stranke, nego propise bilježn. reda, valjane samo za poslovanje u svojstvu bilježnika protegne i preko tih granica na poslovanje bilježnikovo u svojstvu sudb.

Digitized by Google

povjerenika ili pako u svojstvu punomoćnika stranke; taj je zauzeo krivo stanovište, ter radi krivih praemissa nemože doći do zaključka, koji bi zakonu odgovarao. Lege distinguente et nostrum est distinguere.

IV. O bilježničkoj substituciji, navlastito: zastupa li substitut substituenta ili stupa na njegovo mjesto?

Uzrok i svrhu, zašto je državna uprava uvela instituciju bilježničtva i bilježnika, naznačio je zakon u § 1 bilj. r. — Da se občinstvo bude njihovom pripomoći u poslovanju moglo lakše posluživati, porazmjestila je bilježnike u razne kotare prema potrebi, i doznačila je svakomu svoje bilježničko mjesto kao uredovno sjedište mu, ustanoviv, da se uredovna djelatnost svakoga bilježnika razprostire na vaskoliki okoliš sudišta prve molbe, za koji je imenovan (§§ 10 i 11 bilj. r.).

Može se dogoditi, da bilježnik nije u stanju obavljati poslove svojega bilježničkoga zvanja, i to se može dogoditi ne samo sbog zaprieka, nabrojenih u § 143 bilj r. (što je bilježnik umro, izstupio iz službe, kasiran, suspendiran, na dopustu, odsutan, bolestan), nego i iz drugoga razloga (kad ima preuzeti naplatnu občinsku službu, postao saborski zastupnik itd.).

Da na sistemiziranom uredovnom sjedištu bilježnika uredovna djelatnost bilježnička u pogledu poslova, doznačenih bilježničkomu djelokrugu, neprestane toga radi, što je bilježnik sbog kojega goder razloga ili slučaja zapriečen obavljati poslove svojega bilježničkoga ureda ili zvanja, propisano je zakonom, da se sudište prve molbe ima u svakom ovakvom slučaju pobrinuti za substituiranje bilježničkoga mjesta.

Nastala sad potreba substitucije bilježnikovog mjesta ma iz kojeg razloga[6], dužnost je bilježničke komore, prijavu o tom podnieti sudištu prve molbe i predložiti mu drugoga bilježnika ili pako sposobnog bilj. vježbenika. Samo u jednom slučaju, naime kad bilježnik moli dopust, po naročitoj odredbi zakona, prelazi ova uredovna dužnost bilježničke komore na bilježnika, ter je ovaj dužan u molbenici za dopust substituta predložiti. Ako je drugi koji bilježnik imenovan substitutom, neima nikakvoga ni pitanja o bilježničkoj jamčevini i prisegi; položena jamčevina bilježnička a isto tako i položena uredovna prisega valja i za njegovo poslovanje u svojstvu bilj. substituta. Ako

[6] „Wird durch den Tod oder Austritt des Notars, durch dessen Krankheit, Abwesenheit, Suspension oder aus anderen Gründen die „Substituirung" seiner „*Stelle*" nothwendig". § 143 bilj. reda — kaže se u originalu.

Digitized by Google

li pako bude imenovan koji bilj. vježbenik za substituta, to ovaj ima sám za se položiti bilježničku jamčevinu, ako nije bilježnik kojega mjesto ima substitut zastupati, očitovao, da svojom kaucijom jamči za njegovo poslovanje („cautio voluntaria“)[7].

Sudište prve molbe imenuje substituta. Ako je substitutom naredilo bilježn. vježbenika, koji još nije bio zaprisegnut, ima prije nastupa službe zamjenika kr. javnoga bilježnika položiti propisanu „bilježničku prisegu“.

I bilježnik i bilj. substitut jednako prisižu . . . „da će *u uredu, koji mu je povjeren*[8] svagda se najstrože vladati po zakonih; . . . napose, da će točno i savjestno izpunjavati dužnosti, koje su mu naznačene u zakonu o bilježničtvu“.

Sudište prve molbe, koje je substituta zapriseglo i time ga osposobilo, da nastupi povjereni mu bilježnički ured, daje to na znanje svim kotarskim sudovom svojega okoliša, (analogno sudištu, koje je zapriseglo bilježnika i time ga osposobilo, da nastupi povjereni mu bilježnički ured, i to na znanje daje sudištu prve molbe, za obseg kojega je imenovan, i svim kotarskim sudovom, nahodećim se u okolišu toga sudišta, § 18 bilj. r.).

Svrha, u koju je substitut imenovan, naznačena je u § 145 bilj. r., koji imperativno propisuje: „Substitut ima na bilježničkom sjedištu obavljati poslove bilježnika, *kojega mjesto zastupa*[9]. — U svakom (bilježničkom) spisu, što ga sastavlja ili izdaje, ima naznačiti svoje svojstvo kao substitut i pozvati se na podieljeni mu nalog.

Državna oblast, imenovav za sistemizirano bilježničko mjesto substituta, postavlja ga dakle onamo u tu svrhu, da na njem obavlja bilježničke poslove, navlastito, da u svojem svojstvu

---

[7] Ein Notariatspraktikant kann zum Substituten nur dann ernannt werden, wenn . . . der Notar, *dessen Stelle er vertretten soll,* mit seiner Caution für ihn zu haften erklärt, oder er selbst eine Caution für sich leistet. — Onda jamči bilježnik za poslovanje substituta *na temelju svojega očitovanja,* dakle bez toga očitovanja nejamči zanj ni svojom kaucijom, što biva i u slučaju, kad je substitutom imenovan drugi uredujući bilježnik, ili kad je bilježnički vježbenik, imenovan substitutom, sam za se položio jamčevinu. — Poručanstvo se nemože protegnuti dalje, nego je poruk izriekom očitovao (§ 1350 o. g. z.).

[8] Rieči u bilježničkoj prisegi, glaseće „u uredu, koji Vam je povjeren“ — glase u originalu: „*in dem Ihnen übertragenen Amte*“.

[9] U originalu se kaže: „Der Substitut *hat* die Geschäfte an dem Standorte des Notars zu besorgen, *dessen Stelle er vertritt*“; a u službenom izdanju hrvatskom: „Zamjenik obavlja poslove u stanovištu bilježnika kojega zamjenjuje“. Pri ovom zakonu od prieke je nužde, da se čita i citira u originalu!

Digitized by Google

kao bilj. substitut sastavlja i izdaje bilj. spise, naznačene u § 1 bilj. r., koji spadaju po zakonu u vlastiti uredovni djelokrug bilježnika. U tu svrhu prenosi na substituta bilježnički ured i povlast bilježnika, uredovati u bilježničkih poslovih, a prenosi nanj bilježnički ured i povlast uredovati sa svimi pravi i dužnostmi, naznačenimi u bilj. redu. Mjesto bilježnika, koji je prestao uredovati, budi zato, što je s dozvolom vlade primio saborski mandat, naplatnu općinsku službu, izstupio iz službe bilježnika, na dopustu, suspendiran, kasiran, odsutan, bolestan — te zato iz ovoga ili onoga od ovih razloga ili „iz drugoga kojega razloga" (§ 143 bilj. r.) nije u stanju uredovati — preuzimlje sada substitut, ter preduzimlje i nastavlja bilježničko uredovanje, kriepošću istoga bilj. reda i u njemu propisane ter položene bilježničke prisege, posve samostalno, neodvisno od bilježnika, (koji iz ovoga ili onoga razloga nije u stanju uredovati), pod osobnom svojom odgovornošću za svaku štetu svojom krivnjom prouzročenu strankam i uz jamstvo položenom bilježničkom jamčevinom, podčinjen istoj upravi bilježničke komore, istomu nadzoru i disciplinarnoj vlasti sudišta prve, druge i treće molbe kao i kr. zem. vlade (§§ 159—162 bilj. reda) — upravo onako, kao što je to dosad bio bilježnik, dok je uredovao na sistemiziranom mjestu i zastupao ured, koji mu bijaše povjeren, ter bio odgovoran za svoje uredovanje.

Bilježnik si nemože substituta imenovati ni zapriseći, niti može po državnoj upravnoj vlasti povjereni si bilježnički ured prenieti na substituta; nemože toga učiniti ni u slučaju, kad je umro, izstupio iz službe, na dopustu, odsutan, bolestan, ni u slučaju, kad je suspendiran, u obće u nijednom slučaju. Izvršivanje prava, imenovati substituta, zapriseći ga, ter time osposobiti ga za uredovanje, i nanj prenieti i povjeriti mu bilježnički ured, doznačila je državna uprava sudištu prve molbe kao svojemu na to odredjenomu organu.

Zato neima sumnje, da bilježnički substitut[10] *zastupa na sistemiziranom bilježničkom mjestu povjereni mu bilježnički ured,* a nezastupa bilježnikovu osobu nego biljezničko mjesto.

Der Substitut vertritt nicht den Substituenten, sondern — *tritt an seine Stelle,* kažu njemački pravnici.

[10] „Substitut" = Stell-Amtsvertretter; „Substitution" = Stell Amtsvertrettung; „substituiren" = an eines Anderen Stelle setzen; Heyse, Fremdwörterbuch, Leipzig, VII. Stereotype-Aufl. 1886, p. 793. Prema tomu bi možda bilo bolje, rieč substitut prevesti sa „namjestnik" mjesto „zamjenik"; uzimlje se, da *zamjenik* zamjenjuje osobu — a ne mjesto, ured.

Digitized by Google

Crtica o hipnotizmu, sugestiji i somnambulizmu prema kaznenom pravu.

Piše *Milan Rojc.*

(Nastavak.)

Prema dosad rečenomu netreba ni osobito naglasiti, da je sjelo pojavu hipnotizma, sugestije i somnambulizma u moždjanih i centralnom živčevlju.

Mnogi tvrde, da su ovi pojavi patologičnoga (bolestnoga) poriekla, dakle da se samo kod živčano bolestnih pokazuju; a drugi opet tvrde, da su fiziologičkoga (prirodnoga) poriekla, da se dakle i kod živčano zdravih pokazati mogu, ali nemoraju. Već sam spomenuo, da je ovo mnenje jedna od glavnih razlika škole parižke (dra. Charcota), koja tvrdi prvo, od škole Nancyske (dra. Bernheima), koja tvrdi potonje.

Evo pokusa i motrenja jedne i druge škole.

Kad se (po dru. Charcotu) živčano bolestnoj osobi dade, da sjedeć u podpunom miru i tišini gleda n. p. u svjetli predmet, pak se taj iznenada odmakne ili se nenadana momentana jaka buka digne, nastaje u take osobe prvi stadij hipnotizma t. zv. katalepsija. Individuj postane nepomičan, te pokazuje vanrednu uztrajnost da ostane u položaju, što mu ga hipnotizer daje. Uda podavaju se svakomu gibanju, koje hipnotizer hoće; lice neima nikakova izražaja, oči su otvorene a suze kapaju niz lice. Dihanje se neopaža, zato sapomjer (pneumograph) pokazuje duge stanke. (Ovdje simulant može lahko pasti u stupicu, jer on, nije li u istinu kataleptičan, nemože tako podpuno prestat disati.) Kataleptik ostaje u danom mu položaju vanredno dugo. Ako mu se spruži ruka, on će ju 15 do 25 minuta vodoravno držati, a da drnezahtne. (Simulant toga nemože, on će drhtati.) Kataleptik ništa neosjeća, dakle neosjeća, ako ga udariš, ubodeš, porežeš itd. (U takovom kataleptičnom anestetičnom stanju izvedeno je na kataleptiku bez boli mnogo inače vrlo bolnih kirurgičnih operacija. Ali to je i vrlo pogibeljno stanje za kataleptika, jer je podpuno u vlasti hipnotizera. — U takovom stanju zlorabljene su

Digitized by Google

već mnoge žene i djevojke za spolno općenje, a da zato ništa nisu znale.)

Kod kataleptika vid i sluh najduže funkcioniraju; hipnotizer može po ovih osjetilih na kataleptika vanredno djelovati. Osobito je razvijena mišična snaga i osjetljivost za pokazana individuu gibanja. — Primjer o mišičnoj snazi već sam naveo. A velika mišična osjetljivost pokazuje se, ako podražimo kataleptiku mišicu nosnu i gornjih ustnica stezanjem, kojim običajemo izrazivati prezir. Kataleptik nereagira samo na taj mjestni podražaj, nego će odmah cielo tielo staviti u položaj izrazujući prezir.

Ovo kataleptično stanje znači za dotični individuj najskrajniji automatizam; tu je dotičnik kadar po volji i zapovjedi hipnotizera, a bez sviesti i znanja izvesti najčudnija djela (automatički); podvrgnut je posvema volji hipnotizera (sugestiji).

Iz ovoga stanja najlaglje ćeš probuditi kataleptika, ako mu dahneš u oči. — Ali iz ovoga stanja prelazi bolestnik lahko u općenito grčevito trganje, ili u podpunu letargiju (nemoć). — Bolestnik u letargiji nemože se maknuti, sve su mu mišice podpuno klonule i gibke kao u mrtvaca prije nego li nastaje mrtvačka ukočenost. Ovdje mi je napomenuti, da nancijska škola dra. Bernheima niječe obstojnost ovakove letargije.

Kada se letargiku lahko tare zatiljak, prelazi u stanje somnambulizma, koji je najsavršenija faza umjetnoga sna ili hipnotizma.

Isti učin, somnambulizam, može se postići sugestijom, nu o tom poslje, jer spada u nauku nancijske škole; ali dr. Charcot priznaje ovu činjenicu dru. Bernheimu.

Somnambulizam često je vrlo nalik letargiji, samo što mišice nisu podpuno nemoćne. Uzdignuta ruka ostaje u istom položaju, te se nevraća kao u letargika u prijašnji položaj. — Često je sa somnambulizmom spojena podpuna neosjetljivost boli na koži i sluznicah. U somnambulizmu nalazeći se individuj vrlo se lahko i rado podaje vanjskomu podražaju, a razvija obično veću snagu mišica, vida, sluha, njuha i opipa. (Ovo potonje čini mi se u oprieci sa gore uztvrdjenom neosjetljivosti kože i sluznica.) Neriedko i pamti se jače i misli oštrije, nego li u normalnom stanju.

Digitized by Google

Sva ova ojačana svojstva u somnambulika razvijaju se osobito onda, ako ga tko riečima ili sugestijom navodi da ih uporabi. Somnambulik je podpuni automat, koj sluša na sve podražaje onoga, koji ga je uspavao (hipnotizera, vulgo magnetizera), ali ipak je toliko pri sviesti, da može i sam misliti i htjeti. Dapače on može kad se probudi na javi provesti ono, što mu je u snu po hipnotizeru naloženo; ali se nesjeća, što se je s njim za vrieme somnambulizma dogadjalo. Ako obavlja na javi nalog, dobiven u somnambulizmu, nezna više tko mu ga je dao.

Somnambulizam može potrajati 24 i 48 sati, više dana, dapače i više tjedana; a može i spontano nastati bez umjetnoga uspavanja.

Somnambulik se najlaglje probudi, ako mu se dahne na oči.

Ovako razlikuje dr. Charcot razne faze hipnotizma, nu dodaje, da ih nije tako lahko razlikovati, jer se sve nepojavljuju u svakom individuu ovako jasno, nego samo po koja, a druge više ili manje; pa da imade i raznih posredujućih faza.

Drugu metodu uspavanja rabi dr. Bernheim. On taj uspjeh polučuje sugestijom, nagovaranjem na spavanje, zapovjedju da se zaspi. On kaže: „Pošto ja hipnotiziranje rabim za liečenje raznih najpače živčanih bolesti, to najprije tumačim dotičniku, da hipnoza nije nikakvo štetno ili izvanredno dojmljivanje, nego da se tuj radi o jednostavnom uspavanju, koje se može kod svakoga proizvesti. Zatim mu rečem, neka pogled svoj stanovito u mene upilji i pri tom da nemisli na drugo, nego na spavanje. „„Vi ćete za malo osjetiti kako su vam vedje težke, oči nekako umorne; oči vam se već sklapaju, ovlažile su se; već nevidite jasno, sad vam se oči zaklapaju.““ Za neke ovo je dovoljno; zaklope oči i zaspu. — Kod drugih moram ova uvjeravanja opetovati i opet naglasiti, da će zaspati; n. p. „„vedje vam se zaklapaju, nemožete ih više ni otvoriti; ruke i noge posve su vam klonule; vi nečujete ništa više; ruke su vam nemoćne; nevidite više nista, dolazi vam spavanje““, i tada dodajem zapovjedajućim glasom: „„spavajte!““ — Često odlučuje ova zapovjed, bolestnik sklapa oči i spava, ili je već više ili manje došao u moju moć.“

Digitized by Google

Ako ovakov postupak nedjeluje, pomaže si dr. Bernheim tim, da dade fiksirati svoje prste itd.

Dr. Bernheim veli, da ovako proizvadja san sugestijom, on sugerira bolestniku pomisao spavanja i uvodi u njegove moždjane sliku sna[1]; ova pomisao biva tako jaka, da joj dotični individui u istinu podliega te pada u umjetni (hipnotički) san.

Ovako nepodležu samo neuropatičke (živčano bolestne) osobe, slabiši ili histerici, niti možda samo žene. „Većinu opažanja mojih, veli dr. Bernheim, učinio sam kod mužkaraca i to od svih klasa. Istina je pako to, da laglje i brže podlegne hipnotičnomu (umjetnomu) snu individuj, koji je vikao slieditи naloge i zapovjedi (težaci, vojnici itd.). Nasuprot umobolni težko ili nikako se nedadu hipnotizirati[2]."

Dr. Bernheim konstatuje, da se svaka osoba pokazuje kao posebni sugestivni individualitet, zato da se može razlikovati množina vrsti ili faza hipnotičnoga dojimanja. Nu pošto ipak treba razlikovati ponajglavnije faze, to i on čini postavljajuć devet ovakih faza, dočim dr. Charcot samo tri. Evo u kratko tih faza:

Prvi stupanj. Dotičnik ostaje normalan, ali se nalazi u nekoj omami zatvorenih očiju, nu čuje i osjeća, te se na poziv ili zapovjed iz te omame probuditi može. Može primati neke laglje sugestije, n. pr. osjet topline, premda mu neima vanjskoga po-

[1] Pošto se ovdje sada mnoge govori o sugestiji, treba da taj pojam razjasnim i da ustanovim, što se ima pod sugestijom razumievati. Sugestija je svakako neko psyhično dojimanje (uplivanje) jednoga na drugi individuj. Sugestija razlikuje se od ostalih psyhičnih dojimanja, kao što jesu: zapovjed, saobćenje, itd. tim, da se sugestijom pobudjuje u moždjanih drugoga slika, pomisao ili pojava (Vorstellung), o kojoj on neiztražuje odkuda mu je, već ju prima kao samoniklu, kao da se je spontano u njegovih moždjanih rodila. — Prvi individuj sugestijom pobudjuje u drugom misao, o kojoj ovaj drži, da mu ju nije nitko drugi udahnuo, nego da se je sama po sebi u njegovih moždjanih pojavila. To jest prvi individuj nastoji pobuditi u drugoga pomisao ili sliku s uvjerenjem, da je samonikla. Ovo bismo najbolje mogli reći ovako: prvi individuj navodi (sugerira) drugoga na autosugestiju.

[2] Vidi o tom moje predhodno izvadjanje, o stanju umobolnika, koje i onako već upućuje na neke simptome, koji su slični stanju hipnotičkomu. Nestoji li možda ovo u savezu sa opažanjem dra. Bernheima, da se umobolnici nedadu ili samo vrlo težko hipnotizirati? — Samo što dr. Bernheim misli, da je tomu jedini uzrok, što umobolnici, melankolici i hipohondrici nisu kadri podvrći se stalnomu jednomu pomišljanju i htienju pokoriti se volji hipnotizera.

Digitized by Google

dražaja (uzroka osjećanoj toplini); ili navodi: sugerira mu se neosjetljivost za faktično postojeću bol. U ovom stupnju hipnoze izliečio je dr. Bernheim više živčanih boli sugerirav bolestniku, da bol neobstoji, da ga u istinu ništa neboli.

Drugi stupanj. Ovo je nešto jača omama. Hipnotički omamljeni nemože više svoje volje otvoriti očiu, ma ga na to hipnotizer i pozvao.

Treći stupanj. Hipnotik jest kataleptičan. Ovo stanje opisuje dr. Bernheim onako kao i Charcot svoju prvu fazu — katalepsiju; samo razlikuje u hipnotika jošte mogućnost svojom voljom na poziv hipnotizera trgnuti se iz omame.

Četvrti stupanj jest podpuna katalepsija. Kataleptik nemože svojevoljno promieniti položaja, u kom se nalazi, te oponaša automatički sugerirana mu gibanja, kojih opet od svoje volje obustaviti nemože.

Peti stupanj. Kataleptiku može se k svemu prije rečenomu sugerirati kontraktura mišica tako, da nije kadar toj umišljenoj kontrakturi odoljeti ili svladati ju.

Šesti stupanj. Uz sve prije navedeno pokazuje kataleptik veću ili manju obćenitu podvrženost pod volju hipnotizera, on ga automatički posluša. Po sebi je nepomičan, ali na sugestiju diže se, hoda, stane itd. Kad se osviesti, sjeća se svega, ali misli, da je spavao. U ovom i sliedećem stanju hipnotizirani individuj interesantan je za kriminalistu, jer bud može izvesti zločin na zapovjed hipnotizera, a da izvršenju te zapovjedi nemože odoljeti, a sjećat će se kad se osviesti svoga čina[3]; bud da se nalazi u stanju podpunoga pomanjkanja volje, u podpunom pasivitetu, te se osviešćen nesjeća zločina medjutim na njem počinjena, n. pr. silovanja[4].

[3] Spominjem sličnost simptoma kod alkoholizma i afektnih čina, u kojih tielo automatički radi, dočim su funkcije razuma i volje obustavljene; a ipak se često donekle čina svoga sjetit može; ili kod djela epileptika, koji se takodjer mogu, ako su bili u stanju sumračja (Dämmerungszustand) ponešto, ali posve tamno, sjećati proživjelih dogodjaja.

[4] I ovo s podpunom amnezijom skopčano stanje ima sličnosti sa prije spomenutimi; n. pr. nakon silnoga afekta, često još i u silnom afektu, slušati će dotičnik automatički svaki vanjski dojam, dati će se mirno odvesti, vezati, tući itd. uz naknadnu podpunu amneziju.

Digitized by Google

Sedmi stupanj. K ovom što je do sada spomenuto dolazi pravilno puna ili nepodpuna amnesija, sjećanje se nikada nepojavlja podpuno.

Osmi stupanj. Uz amneziju i većinu prije navedenih pojava dadu se u ovom stadiju pobuditi iluzije i halucinacije, nu prestaju, čim se kataleptik probudi.

Deveti stupanj. U ovom stupnju hipnoze mogu se u hipnotika pobuditi halucinacije i iluzije, koje će trajati i poslje hipnoze, dakle posthipnotičke halucinacije i iluzije[5]; mogu mu se dati sugestije, koje će izvesti za trajanja hipnoze, a i poslje nje na javi. — U ovaj stupanj ubraja i somnambulizam (treći stupanj po dru. Charcotu).

Prošav ovako glavne točke opažanja jedne i druge škole, te upozorujuć opetovano na načelnu razliku obiuh: najme da jedna tvrdi, da se hipnotički pojavi mogu samo kod živčano bolestnih pojaviti, i da se pokazuju u umjetno provociranom snu; a druga, da hipnotizam nije nikakva patologična promjena (bolest) živčevlja, nego da se sugestijom u svakoga više manje proizvesti dade; — rekav to, prelazim sada, da ponajvažnijimi primjeri, iz kojih su izkustvom i promatranjem motrioci došli do gornjih nauka, ilustriram ovaj pojav i to osobitim obzirom na kazneno pravo, što je tim važnije, jer se ovi pojavi hipnotizma mogu pojaviti i spontano, t. j. bez uticaja druge osobe.

III.

Kako sam jur spomenuo, prvi je bečki liečnik Mesmer pojave hipnotizma, koje nazvao magnetizmom, rabio za tobožnje liečenje, u istinu pako, da što dublje posegne u kesu svojih bolestnika. On je umio umjetno dovesti je u stanje, koje zovemo katalepsijom, i koje se lahko izvrgne u obćeniti grč mišica, što

[5] Iluzija jest varka osjetila, usljed koje osjetilo u istinu dobiveni podražaj krivo tumači, krivo reproducira ili onakovim predstavlja, kakov je upravo onda uobičajen.

Halucinacija jest varka osjetila (tlapnja), kojom ono javlja i pokazuje bez svakoga vanjskoga podražaja koji pojam ili predmet, kojega u istinu pred dotičnikom neima.

Digitized by Google

je Mesmer nazvao liekovitimi krizami, prem su to bili zdravlju upravo pogibeljni grčevi.

Svakako je on prvi u novom vieku izrabljivao ovaj pojav. Premda je njegova teorija o životnom magnetizmu u istinu glupo djelo, ipak se nije moglo tajiti, da on proizvadja neke još neraztumačene i neiztražene pojave. Tako se dade razumjeti, zašto je imao ozbiljnih sljedbenika, medju koje ubrojismo već prije marquisa Puysegura. — Ovaj je kao amateur magnetizirao, tobož radi liečenja, svoje podanike na selu, pa mu se dogodi nešto, što on ovako opisuje: „Pošto mi je nekoliko neznatnih liečenja uspjelo, pokušao sam, da pomognem nekomu mladiću seljaku (23 g.), koji bolovaše od upale pluća. Posjetih ga prošloga utorka 4. svibnja 1784 u 8 sati na večer. Vrućica je bila jenjala. Rekoh mu, da ustane, te ga uzmem magnetizirati. Nu začudih se nemalo, opaziv nakon pol četvrt sata magnetiziranja, da je mladić mirno bez trzanja i boli usnuo. Gonio sam ga do krize, te poče fantazirati, govoriti i razgovarati o svojih poslovih. Opaziv, kako se njegove misli svraćaju na neugodne mu predmete, odvratih ga od njih i svratih bez težke muke na ugodne mu okolnosti. Sada bijaše zadovoljan, našao se u svojoj pomisli, kod svečanoga gadjanja (nišanjenja), na plesnoj zabavi itd. Trudio sam se, da ovo njegovo pomišljanje uztraje, i evo prisilih ga, te je na svom stolcu gibao se kao da pleše po melodiji, koju si je sam u sav glas pjevao čim mu ju natuknuh u misli.“

Ovom je sgodom odkriven umjetno proizvedeni somnambulizam, i ovo je prva viest o tom odkriću.

Godine 1858 pozvaše profesora medicine u Bordeauxu dra. Azama k bolestnoj djevojci Mariji X., koja je, kako su kazivali ljudi oko nje, poludila i pokazivala pojave spontane katalepsije. Dr. Azam uze ju motriti ter posvjedočuje sliedeće: „Gdjca. Marija X., 22 godine stara, stanujuća u Bordeauxu u ulici Amand-Miqueu, radnica kod zlatara, visoka je i kriepka stasa, nervozne ćudi, ali još nikada nebolovaše na živcih; bijaše vazda zdrava; u licu pokazuju se slabi tragovi obstojale ukočenosti živaca lica. Sjedi na običnom stolcu; ja ju zamolim, da pozorno motri ključ, lancetu ili u obće štogod svjetla, što se je 15—20 cm. nad nje-

Digitized by Google

zinima očima nalazilo. Za kratko vrieme, bilo je izmedju jedne do tri minuta — nikada dulje — oči joj se uzbibaju, srce mirnije bije, oči se zaklope i lice prima izraz mira. Odmah iza toga uda ostanu u onom položaju, koji im dadoh izvanrednom lahkoćom do 20 časova, a da neodade znakova umornosti. Često puta ona je uztrajala u tom položaju tako, da je ruke napred izpružila i noge nad podom uzdigla tako, da se je samo na skrajnjem bridu stolca sjedeć držala. Ovaj sam pokus opetovao, ali ga moradoh dovršiti, jer joj srce uze vrlo naporno raditi. Kod nje traje neosjetljivost 3—4 minuta; riedko sam tako kratkotrajnu neosjetljivost kod drugih motrio.

Sliedećim načinom kušao sam njenu neosjetljivost: uštipnem ju ljuto, metnem amoniaka pod nos, pero u nos, škakljem joj tabane, probodem nabor od kože itd. Iznenada pojavi se opet obratno stanje najveće osjetljivosti. To sam razabrao iz sliedećega: Gdjica. X. bacila bi glavu unazad, lice joj odavaše bol, na moje pitanje odgovara, da joj je nesnosan vonj duhana, što sam ga uza se imao. Buka s ulice, zvuk moga glasa ili glasa moga asistenta, najtanji šum čini se kao da vredja osjećaj njena sluha. Običajni dodir osjeća bolno. Ona čuje moj sat na 8—9 metara daljine; razumije razgovor ma ga najtišije šaptao. Kadšto nemože govoriti. Dah, trenje učine kraj katalepsiji uda. Donesem li dotično udo opet oprezno u prijašnji položaj, nastupa opet katalepsija. Ako joj, dok je u kataleptičnom stanju, ruke sklopim kao na molitvu i u tom ih položaju nekoliko časova uzdržim, njezini odgovori pokazuju, da misli na molitvu, te da drži, da je u crkvi. Ovo je indi izrazit slučaj sugestije. Koliko puta i kod koliko god sam osoba ove pokuse ponovio, došao sam mal ne uvjek do istih posljedaka."

Ovo bijaše povodom, da su počeli ovaj pojav u Francezkoj opet potanje proučavati; pače kirurgi i operateri služili se hipnotičkom neoćutnosti da izvedu znatne inače vrlo bolne operacije. Tako odrezaše nekomu bolestniku u takovoj hipnotičnoj neoćutnosti, bez boli nogu u stegnu, nekoj ženi bolestnu sisu itd.

Hipnotiziranje ovako jasno i oštro crta dr. Brémaud: „Lice hipnotika zarumeni, oči se široko otvore, zjenice razširuju; bilo

Digitized by Google

učesta te 80 do 120 udara u minuti; od tog časa njegovo oko neodoljivom silom sliedi moje oči. Ja koraknem natrag, Z.: me sliedi, i to čudnim načinom: glavu sagnuo napred, ramena uzdignuo, a ruke mu vise niz tielo. Kad Z. svoj korak pospješi, da me dostigne, njegove ruke ostaju ko mrtve, u licu nikakova izražaja, nemiče nijednim živcem, ustne su sklopljene te nedaju nikakva glasa, lice mu je ko okamenjeno, u glavi njegovoj čini se, da ima mjesta samo jednoj (fiksnoj) misli: da pod nijednu cienu neizgubi iz vida svjetleću točku — moje oči".

„Ako mu govorim, neodgovara niti miče licem, udarim li ga, neosjeća boli, neoćutnost boli jest podpuna; štipanje, škakljanje nezaustavlja njegova kretanja, a ipak si je Z. svjestan svoga stanja, razumio je sve, što se je govorilo, pa vrativ se u normalno stanje, pripovieda o svem, što mu se je dogodilo".

„Abnormalno ovo stanje dovršavam tim, da mu dahnem na oči, te Z. odmah opet dobiva ućut kao i prije, čini se ko da se je riešio bremena, te se čudi i pripovieda nam, da si je svih dogodjaja bio sviestan, ali da bijaše podpuno nemogućan izraziti svoju volju, da su ga moje oči privlačile silom jačom od njegove volje".

„Svako gibanje i svaku kretnju moram mu sugerirati, nemože da sliedi vlastite misli, kao stroj automatički izvodi kretnje, koje mu se sugeriraju, te on nebi mogao dovršiti koje sugerirano činjenje, da mu ga tudja volja do kraja nenadaje".

U ovakovom stanju može individuj biti i aktivno i pasivno predmetom zločinstva. Aktivno, ako radi po nalogu drugoga; a pasivno, kad trpi na njem počinjeno zločinstvo bezćutno i bez mogućnosti voljom oprieti mu se, uz podpuno sjećanje čina[6].

Gore je spomenuto, da je hipnotik vanredno podložen tudjoj zapovjedi, tudjemu nadahnuću, što nazivlju sugestijom, koj pojam prije razumismo kao psihično dojimanje jednoga individua na

[6] Nije li možda ovakov slučaj bio prvim povodom vjeri u vrače i vračarice (coprnjake i coprnice)? — Nije li možda ovakov slučaj u mračno doba srednjega vieka dao povoda vjeri u uroke? da je tko urečen pogledom? — Spomenuo bo sam već, da hipnotički pojavi mogu nastati i spontano, t. j. bez htienja druge osobe, iz bolestnika samoga.

Digitized by Google

drugi, kojim se u moždjanih toga drugoga individua pobudjuje slika ili pomisao, o kojoj neiztražuje, odkuda mu je, već ju prima kao samoniklu, kao da se spontano u njegovih moždjanih rodila, te ju kao takovu izvodi.

Ovaj pojav osobite podvrženosti za sugestiju držim za kriminalistiku osobito važnim i to ne samo zato, jer sugerirani može postati žrtvom zločinstva, i jer može i sam učiniti (u objektivnom pravcu) zločinstvo, nego osobito i obzirom na to, što sugestija — srodna s mnogimi inimi psihičkimi pojavi — veoma često djeluje u svjedocih, te tako prieči, a i čini nemogućim da iztražujući sud dozna punu istinu, premda se takovu svjedoku nemože prigovoriti, da je lažno svjedočio. Takov svjedok svjedoči, izkazuje sve po istini, kako je to u svojoj duši (u svom pamćenju) našao; ali nezna, da mu toga nisu njegova osjetila dojavila, već da je to drugi zasadio u njegovo opažanje.

Premda, dok je valjao stari kaz. post., bijaše opažanje o sugestiji još vrlo manjkavo, ipak imade već ustanovu, koja nalaže sudcu, da kod izpitivanja svjedoka „treba se čuvati takovih pitanja, koja mu stavljaju pred oči stvari takove, koje bi se stoprv njegovim odgovorom utvrditi imale“ (§ 126 k. p. od 29. srpnja 1853). Novi naš kaz. postupnik od 17. svibnja 1875 naravski u tom je vrlo malo napredovati mogao, jer je tek, kako pokazah, od g. 1878 razmatranje i iztraživanje toga pojava ozbiljno napredovalo. Ipak imade mali, ali vrlo važni dodatak, kojim nezabranjuje uploške sva pitanja sugestivna, već dozvoljuje, da se takova pitanja stave, kad se pokaže da je nuždno, nu treba da se razlog tomu u zapisniku napiše (§§ 158 i 191 k. p.).[7] — Ustanove te imadu dvojaku svrhu. Jedno: da nepodupiru laž, koja bi bila vrlo lahka, kad bi svjedok imao na pitanja tek od-

[7] Spomenuta stavka § 158 k. p. glasi: „Svjedok se ima navlastito opomenuti, da kaže izvor svoga znanja. Treba što je više moguće uklanjat se pitanjem, koja svjedoku stavljaju pred oči takove okolnosti čina, koje bi se imale istom njegovim odgovorom utvrditi, a ako takova pitanja stavljati treba, valja razlog zabilježiti u zapisnik“.

Rečena stavka § 191 k. p. glasi: „S toga navlastito neka se nedaju takova pitanja, u kojih se uzima, kao da je jurve priznan učin, kojega okrivljenik priznao nije“.

Digitized by Google

govarati dà ili ne; a drugo: da zaprieče sugeriranje, t. j. mogućnost, da se istim pitanjem sudca u glavi svjedoka neporodi dotična slika ili pojava (Vorstellung), koja mu je pitanjem predočena, te bi se ovomu moglo pričiniti, kao da se je u njega već prije nalazila, a sada samo sjećanje na nju pojačano, usljed česa mogao bi svjedok pomisliti, da je ono doista vidio ili čuo, ter to pripoviedati kao u istinu vidjeno i čuveno. Moglo bi se dogoditi, da mu sugestivnim pitanjem bude sugerirana (u gore raztumačenom smislu) slika ili pojam, o kojem u istinu nije ništa čuo ni vidio tako, da on nezna, da je od pitajućega sudca u obće to prvi put čuo i doznao. Ovako dvojaku svrhu ima i ustanova kaz. post., da kod izpitivanja svjedoka drugi još neizpitani, a tako ni tužitelj, ni tuženi, ni oštećenik prisustvovati nesmiju (§§ 153 i 239 k. p.) kao i ona, da se nesmiju dogovarati (§ 232 k. p.). Dodatak u novom kaz. post. u § 158, koj iznimice dopušta sugestivna pitanja, jest zato vrlo važan, jer se sugestivnim pitanjem navlaš stavljenim) može vrlo često uloviti u laži svjedok, koji hotice negovori istinu, i odkriti sugestljiva narav svjedoka, koji je pod dojmom sugestije krivo svjedočio. — Moje je osvjedočenje, koje ću poslje obrazložiti, da se još uvjek previše rabe sugestivna pitanja i nemisleć na posljedice sugestije, a da se premalo rabe za odkriće laži i eventualno sugestljive naravi svjedoka. Ima osoba, koje su tako osjetljive za svaku sugestiju, da je dovoljan najmanji pritisak sudca, ili da izrazi želju svoju, da mu svjedok ovo ili ono posvjedoči, da je dovoljno da svjedok pogodi samo mnenje sudca o stvari, pa će i nehotice zabluditi. Ima osoba (a nisu baš riedke) u kojih može ovako pitalac nehotice pobuditi sugestiju i tim zamrsiti stvar. Potonji slučajevi dokazati će to. Svaki pako praktični kriminalista, ako pomisli natrag, sigurno je već i sám imao sgode motriti ovakove pojave. (Dalje sliedi.)

Ustav kraljevine Srbije

(od 22. decembra 1888.).

Pretpostavljajući da se čitatelji „Mjesečnika“ interesuju za *nov* ustav kraljevine Srbije, mi ćemo im ovde važnije odredbe

Digitized by Google

istoga saopštiti, nalazeći za shodno, da ih pre toga upoznamo sa razvitkom ustavnog života u Srbiji u opšte, počevši to od dana, kad je Srbija po oslobodjenju svom od Turaka po novo uskrsla kao država.

Državno pravo Srbije pod kojim mi razumemo skup sviju onih političkih aktova, koji se odnose na postanak kneževine Srbije, priznato je kao pravo od Jevrope pomoću Rusije najpre bukureškim ugovorom 1812 godine, za tim akermanskom konvencijom 1826 godine[1], što je prostranije utvrdjeno *Hatišerifom* od 1830 godine[2]. No do god. 1835 srpski narod neimadjaše svoga ustava za koji se i pobunio, jer *Milošina pobuna* imala je za celj, da se zemlji dá ustav[3]. Pošto je ova pobuna stišana, narod je opet preko svojih starešina i kmetova tražio od kneza Miloša ustav. Rezultat pobune i ovog zahteva bi taj, što se na skupštini držanoj u Kragujevcu 2. februara na *Sretenje* 1835 izda *ustav,* koji je knez *Miloš* 3. februara potvrdio i na nj se zakleo[4]. Prvi dakle ustav srpski više je stečen *revolucijom.* No ovaj ustav beše suviše kratkog veka. Protivu njega odmah je uložila protest *Austrija* a ne odobriše ga ni *porta* kao sizerena sila ni *Rusija* kao pokroviteljka Srbije, te tako ovaj ustav posle mesec i po dana života propade, pre nego i što se otpočelo što po njemu da radi[5]. Prisvršetku godine 1838 izradjen je nov ustav za Srbiju u *Carigradu* pod vladom *Mahmuda II.* i poslan narodu srpskom, da se po njemu upravlja[6]. Taj *oktroirani* ustav darovao je sultan narodu srpskom, kako se u uvodu istoga kaže: za vernost i privrženost k njemu, i bi obnarodovan 13. februara 1839 na *Kalimejdanu*[7], koji je i Rusija kao pokroviteljka Srbije — odobrila kao dopunu traktata izmedju nje i porte[8]. Kako u ovaj ustav nebeše ušla najvažnija ustanova, srpska skupština, koja je stara kao narod srpski, to je izradjeno naknadno odobrenje od dvorova, da se ona po starom običaju „kad god potreba ove priznana bude, sazivlje“[9].

[1] Vidi: Javno pravo knjažestva Srbije, od Dim. Matića (1851), str. 4, 13 i 33.

[2] Tako se zove *Sultanski* potpis i ono što on svojeručno na fermanu napiše; *„po tome da se postupi“.*

[3] Srbija i Rusija, od *Nila,* str. 272 i 278.

[4] Zbornik XXX. str. 2.

[5] Srbija i Rusija, od *Nila,* str. 294.

[6] Srbija i Rusija, od *Nila,* str. 398, što se može čitati u knjizi: Pisani zakoni na slovenskom jugu, od g. *Bogišića,* str. 176.

[7] Zbornik I. str. 1 i Javno pravo knjažestva Srbije str. 113.

[8] Javno pravo str. 138.

[9] Zbornik XXX. str. 248.

Digitized by Google

To je dakle *drugi* ustav kneževine Srbije, koji je bio od velike štete i nesreće narodu srpskom.

Povratkom *Obrenovića* na presto srpski izdat je pod knezom *Mihailom* zakon o narodnoj skupštini i zakon o državnom savetu, oba dana 17. avgusta 1861[10]. Oba ova zakona sastavljala su *ustav* Srbije, čim je prećutno uništen carigradski ustav od god. 1838. Po zakonu o narodnoj skupštini, ova se sazivala svake treće godine imajući savetodavnog glasa; a po zakonu o državnom savetu ovaj je pravio zakone, a knez ih potvrdjivao, imajući u tom pogledu bezkonačno svoj veto. To je dakle bio *treći* ustav kneževine Srbije. Posle topčidorske katastrofe — ubistva kneza *Mihaila* — zbog maloljetstva ondašnjega kneza a sadanjeg kralja, upražnjavali su knjaževsku vlast namesnici, koji na skupštini držanoj u Kragujevcu izdadu ustav od 29. juna 1869, koji je do ovog novog imao svojstvo zakona, no kojega su odredbe samo utvrdjivale vlasničku vladavinu na štetu zemaljskih interesa. Ustav dakle od g. 1869 bio je *četvrti* ustav kneževine Srbije, koji je 22. decembra 1888 predat istoriji. Ustav od 22. decembra 1888, kojega važnije odredbe ovde saopštavamo, *peti* je ustav sada kraljevine Srbije, te tako je Srbija za 76 godina računajući od g. 1812 od kad joj je državno pravo od Jevrope priznato imala do sada pet ustava, računajući u ovaj broj ovaj najnoviji sada važeći ustav.

Izloživši u kratko razvitak ustavnog života u Srbiji, sad ćemo preći na nov ustav, vadeći iz njega za čitatelje „Mjesečnika“ *važnije odredbe* i stavljajući kod istih nužne primetbe ili objašnjenja; a po svršetku toga izložićemo postanak kao i način votiranja istog od strane velike narodne skupštine.

* * *

1. Oblik vladavine, državna vera i državna oblast (I. dio). Kraljevina Srbija je nasledna ustavna monarhija s narodnim prestavništvom (čl. 1).

Državna je *vera* u Srbiji istočno pravoslovna. Srpska je crkva aftokefalna. Ona nezavisi ni od koje druge crkve; ali održava jedinstvo u dogmama sa istočnom vaseljenskom crkvom (čl. 3).

Kraljevina Srbija nemože se ni otudjiti ni razdvajati. Ona se nemože ni smanjiti ni razmeniti bez pristanka velike narodne skupštine (čl. 4). Kraljevina Srbija deli se na 15 okruga. Okruzi se dele na srezove a srezovi na opštine (čl. 5).

[10] Zbornik XIV. str. 137 i 156.

Digitized by Google

2. **Ustavna prava srpskih gradjana** (II. dio). *O dobitku i gubitku srpskog gradjanstva.* Kako se zadobija i gubi srpsko gradjanstvo, kakva prava ono daje i kako ta prava prestaju, odredjuje se ovim ustavom i zakonima. Čl. 29 ustava o gubitku srpskog sažiteljstva glasi: Svakome je srpskom gradjaninu slobodno da istupi iz srpskog gradjanstva, pošto ispuni obaveze vojne službe i druge dužnosti, koje bi imao spram države ili spram privatnih lica[11],

Svi su Srbi pred zakonom *jednaki* (čl. 7). Gradjanima srpskim niti se mogu davati nitĭ priznati titule plemićstva (čl. 8).

Lična sloboda ujamčava se ovim ustavom. Niko nemože biti uzet na odgovor, sem u slučajima, koji je zakon predvideo i načinom kako je zakon odredio.

Niko nemože biti pritvoren, niti inače lišen slobode, bez pismenog i razlozima potkrepljenog rešenja istražnoga sudije. Ovo rešenje mora se saopštiti licu, koje se pritvara, u samom času pritvaranja. Samo kad je krivac uhvaćen na delu može se odmah pritvoriti, ali mu se opet rešenje o pritvoru mora saopštiti najdalje za 24 časa odkako je pritvoren.

Protiv rešenja o pritvoru ima mesta žalbi prvostepenome sudu. Ako pritvoreni neizjavi ovu žalbu za tri dana od kako mu je rešenje o pritvoru saopšteno, onda najdalje za 24 časa posle toga roka mora istražni sudija poslati predmet sudu i bez žalbe. Sud mora u roku od 24 časa od kako je predmet primio, izdati svoje rešenje, kojim rešenje istražnoga sudije o pritvoru osnožava ili uništava. Ovo je sudsko rešenje izvršno.

Organi vlasti, koji bi skrivili protiv ovih odredaba kazniće se za nezakono lišenje slobode[12]. Nikome nemože suditi nenadležan sud (čl. 10). Niko nemože biti sudjen dok nebude nadležno

---

[11] Ovo je ustavno poredjenje kako se gubi srpsko gradjanstvo. Procedura o tom propisana je uredbom od 2. maja 1844 br. 603. Zbor. XI. str. 300. Radi potpunosti izložićemo kako se dobija srpsko gradjanstvo, o čemu govori zakon gradjanski na koji se čl. 6 ustava poziva: „odredjuje se zakonima". Po § 44 gradj. zak. srpsko se gradjanstvo dobija: 1. po samu rodjenju ili 2. prirodjenjem. Kod rodjenih Srba pravo gradjanstva prelazi s roditelja na djecu; prirodjenjem pak gradjanstvo se dobija kad stranac punih sedam godina provede u Srbiji u poštenom zanimanju, ne učiniv za to vreme nikakva zločinstva. Izuzetno od ovoga roka može se dobiti srpsko gradjanstvo sa dozvoljenjem kralja i državnog savjeta.

[12] Po § 123 kriv. zak. od 29. marta 1860 činovnik koji bi narušio ovu ustavnu odredbu podleži kazni od 250 do 1000 dinara, ili od tri meseca do pet godina zatvora, ili se kazni samo lišenjem zvanja, što se meri prema olakšavnim ili otežavnim okolnostima i prema nameri ili nehotu.

Digitized by Google

saslušan ili zakonim načinom pozvan da se brani (čl. 11). Kazna se može ustanoviti samo zakonom i primeniti jedino na dela, za koja je zakon unapred rekao, da će se tom kaznom kazniti (čl. 12). Smrtna se kazna ukida za čisto političke krivce. Izuzimaju se slučajevi izvršenja ili pokušaja atentata na ličnost vladaočevu i na članove kraljevskog doma, za koje je odredjena smrtna kazna, kao i slučajevi, koje *vojni* zakoni kazne smrtnom kaznom (čl. 13). Srpski gradjanin nemože biti prognan iz zemlje (čl. 14).

Vlast *nemože* preduzeti *pretresanje* ni istraživanje *u stanu* srpskih gradjana, osim u slučajima, koje je zakon predvideo i načinom kako je zakon propisao. Ni u kome slučaju pretres ne može biti *noću*[18].

Svojina je nepovredna. Niko nemože biti prinudjen da svoje dobro ustupi na državne ili druge javne potrebe, sem gde zakon to dopušta i uz naknadu po zakonu. Kazna oduzimanja imanja nemože se ustanoviti. Sloboda je savesti neograničena. Sve priznate vere slobodne su i stoje pod zaštitom zakona. Srpski se gradjani nemogu osloboditi svojih gradjanskih i vojnih dužnosti pozivajući se na propise svoje vere.

Nastava je slobodna, u koliko njezino vršenje nebi vredjalo javni red i moral. Osnovno je školovanje obavezno i besplatno u javnim osnovnim školama.

Štampa. Svaki Srbin ima pravo, da u granicama zakona iskaže svoju misao: govorom, pismeno, štampom ili u slikama. Štampa je slobodna. Nemože se ustanoviti ni cenzura ni kakva druga preventivna mera, koja sprečava izlazak, prodaju ili rasturivanje spisa i novina. Za izdavanje novina nije potrebno prethodno odobrenje vlasti. Od pisca, urednika, izdavaoca ili štampara neće se tražiti nikakvo jemstvo (kaucija).

Novine i druge štampane stvari mogu se zabraniti (uzaptiti) samo ako sadrže: uvredu kralja i kraljevskog doma, ili uvredu stranih vladalaca i njihovih domova ili poziv gradjana da ustaju na oružje. Ali i u tim slučajima vlast je dužna za 24 časa po izvršenju zabrane sprovesti delo sudu, a ovaj je dužan takodje

[18] O nepovrednosti stana govori belgijski ustav u čl. 10, grčki u čl. 12, rumunski u čl. 15, norveški u čl. 102 i amerikanski; ali ni u jednome od ovih nema odredbe ovako zapovedne: „da ni u kom slučaju pretres stana ne može biti noću". Ruzume se prema ovakovoj ustavnoj odredbi vlast neće smeti ući u stan srpskog gradjanina ni onda, kad ima nepobitnih dokaza da je lopov s pokradenim novcima u toj i toj kući na prenoćištu. Ovo je istina origjinalna odredba srpskog ustava, ali ovaj azil vrlo je ubitačan za pravdu.

Digitized by Google

za 24 sata osnažiti ili poništiti zabranu. U protivnom slučaju smatra se da je zabrana dignuta.

Nepovredna je tajna pisama i telegrafskih depeša osim u slučaju krivične istrage u slučaju rata (čl. 23).

Zborovi i udruženja. Srpski gradjani imaju pravo skupljati se mirno i bez oružja u zborove, upravljajući se pri tome po zakonu. Za držanje zbora u zatvorenom prostoru nije potrebna prijava vlasti. Za zborove pod vedrim nebom, koji podleže naročitim zakonima i uredbama, mora se prethodno vlast izvestiti. Srpski gradjani imaju pravo udruživati se u celima, koje nisu protivne zakonu. Ovo pravo nemože se potčiniti nikakvoj preventivnoj meri (čl. 24 i 25).

Tužba. Svaki Srbin ima pravo da neposredno i bez ičijeg odobrenja tuži sudu državne činovnike i zvaničnike, kao i presednike opština, kmetove i opštinske zvaničnike, ako su oni u svojem službenom radu povredili njegova prava[14]. Za ministre, sudije i vojnike pod zastavom važe naročite odredbe.

Stranci, koji se nalaze na srpskom zemljištu, uživaju zaštitu srpskih zakona što se tiče njihove ličnosti i njihovoga imanja. Ali oni su dužni podnositi terete opštinske i državne, u koliko se tome neprotive medjunarodni ugovori. Zabranjuje se izdavanje čisto političkih krivaca (čl. 30 i 31).

3. **Državne vlasti** (III. dio). Sve državne vlasti vrše se po odredbama ovoga ustava. Ustav se nemože obustaviti ni u pojedinim delovima. Zakonodavnu vlast vrše kralj i narodno prestavništvo zajednički. Pravo predlaganja zakona pripada i jednome i drugome činiocu zakonodavne vlasti. Za svaki zakon potreban je pristanak oba činioca zakonodavne vlasti. Zakon nema povratne sile na štetu prava stečenih ranijim zakonima. Obavezno tumačenje zakona pripada samo zakonodavnoj vlasti. Izvršnu vlast ima kralj. On je vrši preko svojih odgovornih ministara po odredbama ovoga ustava. Ministre postavlja i razrešava kralj. Sudsku vlast vrše sudovi. Njihova rešenja i presude izriču se i izvršuju u ime kralja a na osnovu zakona.

4. **Kralj** (IV. dio). Kralj je poglavar države. On ima sva prava državne vlasti, i izvršuje ih po odredbama ovog ustava. Kraljeva je ličnost neprikosnovana. Kralju se nemože ništa u odgovornost staviti, niti kralj može biti tužen. Kralj i njegov dom moraju biti istočno pravoslavne vere. Kralj je zaštitnik sviju priznatih veroispovesti u Srbiji. Kralj potvrdjuje i proglašuje za-

[14] Ovako naredjuje grčki ustav u čl. 19 i rumunjski u čl. 29.

Digitized by Google

kone. Nikakav zakon nemože važiti dokle ga kralj neproglasi. Naslednik prestola i ostali članovi kraljevskoga doma nemogu stupiti u brak bez dopuštenja kraljevog. Kralj postavlja sve državne činovnike. U njegovo ime i pod njegovim vrhovnim nadzorom vrše svoju vlast sva zemaljska nadleštva. Kralj je vrhovni zapovednik sve zemaljske sile. Kralj daje vojne činove prema odredbama zakona. Kralj daje zakonom ustanovljene ordene i druga odličija. Kralj ima pravo kovanja novaca prema zakonu. Kralj ima pravo amnestije. Kralj ima pravo pomilovanja u krivičnim delima. On može dosudjenu kaznu krivcu preobratiti u kaznu drugog blažeg roda, ili mu je smanjiti, ili sasvim oprostiti. Kralj zastupa zemlju u svima odnosima sa stranim državama. On oglašuje rat, zaključuje ugovore mira, saveza i druge, i saopštava ih narodnoj skupštini, u koliko i kad interesi i sigurnost zemlje to dopuštaju. Ali trgovački ugovori i ugovori za izvršenje kojih se ište kakvo plaćanje iz državne kase, ili izmena zemaljskih zakona, ili kojima se ograničavaju javna ili privatna prava srpskih gradjana, vrediće tek pošto ih odobri narodna skupština.

Kralj saziva narodnu skupštinu u redovan ili vanredan saziv. On otvara i zaključuje sednice narodne skupštine lično, prestonom besedom, ili preko ministarskog saveta poslanicom ili ukazom. I prestonu besedu, i poslanicu, i ukaz premapotpisuju svi ministri. On ima pravo da odlaže sednice narodne skupštine, ali to odlaganje nemože biti duže od dva meseca, niti se može ponoviti u istome sazivu bez pristanka narodne skupštine. On ima pravo da raspusti narodnu skupštinu, ali akt raspusta mora sadržavati naredbu za nove izbore u najdaljem roku od dva meseca i naredbu za saziv narodne skupštine najdalje za tri meseca od dana raspusta. Ukaz o raspuštanju skupštine premapotpisuju svi ministri. Kralj nemože biti u isto vreme poglavar druge koje države bez pristanka velike narodne skupštine. Nijedan akt kraljev, koji se odnosi na državne poslove, nema snage niti se sme izvršiti, ako ga nije premapotpisao nadležni ministar, koji je samim tim za nj odgovoran.

Kralj i naslednik prestola punoletni su kad navrše osamnajest godina.

U slučaju kad presto prema odredbama ovoga ustava ostane bez naslednika, ministarski će savet uzeti kraljevsku vlast u svoje ruke. On je tada dužan, da najdalje za mesec dana od dana smrti kraljeve, sazove veliku narodnu skupštinu, koja će rešiti o prestolu (čl. 75).

Digitized by Google

5. **Narodno predstavništvo** (V. dio). Narodno je predstavništvo narodna skupština. Narodna je skupština obična i velika. Narodnu skupštinu sastavljaju poslanici, koje narod slobodno bira po odredbama ovoga ustava. Izbori su narodnih poslanika neposredni. Glasanje je tajno i vrši se kuglicama. Svaki okrug bira onoliko poslanika koliko dolazi na njega po broju poreskih glava. Na svaki 4500 poreskih glava dolazi po jedan poslanik. Ako višak poreskih glava u jednome okrugu prelazi 3000, biraće se u njemu još jedan poslanik. U ovaj broj poslanika, koje bira okrug, ulaze i oni poslanici, za koje čl. 100 ovoga ustava iziskuje naročite uslove. Koliko je u kojem okrugu poreskih glava, i koliko poslanika on ima da bira prema odredbama ovoga ustava, odrediće za svake opšte izbore jedan naročiti odbor sastavljen od predsednika državnoga saveta, predsednika i oba potpredsednika poslednje skupštine i predsednika kasacionog suda. Varoš Beograd bira četiri poslanika; varoši Niš i Kragujevac po dva a ostale varoši svaka po jednog poslanika.

Seoska opština, kojoj pripada selo Dobrinje u sadanjem užičkom okrugu, i seoska opština, kojoj pripada selo Takovo u sadanjem rudničkom okrugu biraju zasebno svaka po jednog narodnog poslanika[15]. Svaki narodni poslanik predstavlja ceo narod, a ne samo one, koji su ga izabrali. Birači nemogu davati ni narodni poslanici primati zapovedna ili obavezna uputstva.

Pravo biračko ima svaki gradjanin ili prirodjeni Srbin, koji je navršio 21. godinu, i koji plaća državi najmanje 15 dinara neposredne poreze na godinu. Zadrugari, koji su navršili 21 godinu, imaju pravo biranja ma koliku neposrednu porezu plaćali.

Svaki, koji hoće da upotrebi svoje biračko pravo, mora predhodno uzeti biračku kartu. A biračku je kartu nadležna vlast dužna izdavati svakome, koji dokaže priznanicom ili protokolom u koji se zavodi plaćanje poreza, da je u prošlom ili u tekućem polgodju platio porezu, koja daje pravo biranja. Svaki birač ima pravo da bira samo na jednome mestu, a to u onome izbornom krugu, u kojem je kao birač upisan. Oficiri aktivni i u nedejstvu,

[15] U selu *Dobrinju* rodjen je knez *Miloš*, a u selu *Takovu* on je licem na Cveti 1815 oglasio *nov* ustanak protivu Turaka. Iz pijeteta prema mestu rodjenja kneza Miloša i novom ustanku proizišlo je ovo izuzetno ustavno naredjenje. Sa te iste pobude trebalo je ovde uvrstiti i ona druga dva sela: *Višević*, gde je rodjen *Karagjorgje*, i *Topolu*, gde je nikla veličanstvena devetogodišnja srpska revolucija protivu Turaka pod *velikim Karagjorgjem*. Svakom svoje, jer priznati se mora da su Miloš i Karagjorgje dva *najveća* sina novouskrsle kneževine, sada kraljevine Srbije.

Digitized by Google

i vojnici pod zastavom nemogu glasati. Svi birači jednog okruga sastavljaju jedno izborno telo i glasaju ne za pojedine kandidate, već za celu kandidatsku listu. Istim načinom biraju i one varoši u kojima se bira više od jednog poslanika. Na svakom mestu, gde se vrši glasanje, biće obrazovan birački odbor, sastavljen od jednog opštinskog odbornika, kojeg je opštinski odbor izabrao, od po jednog predstavnika svake biračke liste i jednog sudije, sudskog činovnika ili pravnika. U svakom glavnom okružnom mestu, kao i u varošima, što biraju više od jednog poslanika, obrazovaće se glavni birački odbor, koji prikuplja sve glasove, prebrojava ih, proglašuje rezultat izbora i daje poslanička punomoćstva.

Količnik. U svakom okrugu sto birača, a u svakoj varoši, što bira više od jednog poslanika, pedeset birača, imat će prava da sastave svoju biračku listu. Na svakoj listi morat će da bude zapisano toliko imena, koliko poslanika bira dotični okrug ili varoš. Lista će nositi ime onoga kandidata, koji je na njoj prvi zapisan. Takva će lista imati svoju kutiju na svakome mestu gde se vrši glasanje. Celokupan broj birača, koji su glasali, podeljen brojem poslanika, koji ima da izbere dotično izborno telo, daće količnik glasova, prema kome se svakoj listi dosudjuje razmeran broj poslaničkih mesta. Svaka će lista dobiti toliko poslaničkih mesta koliko se puta količnik sadrži u glasovima, koje je ona dobila. U svakoj listi količnik će se pridavati najpre kandidatu na čelu lista, pa zatim ostalim kandidatima u redu u kojem su naznačeni, dok se neiscrpa broj njezinih glasova[16]. Ako bude poslaničkih mesta, za koja nijedna lista nije dobila broj glasova

[16] Kao što se vidi čl. 89, 91, 92 i 93 zavedena je nova izborna sistema po kojoj u narodnoj skupštini mogu biti zastupljene sve struje i pravci, po kojoj dakle može ući i manjina. Da bi jasnije prestavili količnik na kome je osnovana ova izborna sistema, mi ćemo poći malo izdalje. U jednom okrugu ima da se izbere recimo osam poslanika i u tome izboru učastvovale su sve tri partije: radikalna, liberalna i napredna. Po svršenom glasanju svi se glasovi iz celoga okruga prikupe i svede se račun. Taj račun iznese: da je radikalna lista dobila svega glasova na svima mestima u okrugu 8000, liberalna 3000 a napredna 2000 glasova. Svega glasača je dakle u okrugu bilo 13.000. Sad treba ovih 13.000 glasova podeliti sa osam poslanika. Kad to učinimo, onda dobijemo 1625. To se zove količnik, i znači toliko glasova treba da ima svaki kandidat, pa da se prizna da je izabran za poslanika narodnoga. Sad se tim količnikom podeli broj glasova, koji je svaka lista dobila, pa onaj novi količnik pokazuje broj poslanika, koji ta lista odmah dobija. Evo kako to izgleda na našem primeru. Radikalna je lista dobila 8000 glasova i kad se oni podele sa količnikom 1625, onda dobijemo resultat ovaj: $\frac{8000}{1500} : 1625 = 4.$

Digitized by Google

ravan količniku, pridavaće se po jedan poslanik onim listama, koje imaju broj količniku najbliži, dok se nedobije odredjeni broj poslanika za dotično izborno telo. U slučaju da je taj broj jednak na više lista, rešit će kocka, kojoj se listi ima dati poslaničko mesto.

Izbor u varoši. U varošima gde se bira jedan poslanik, kao i u opštinama, kojima čl. 81 ovoga ustava daje izborno pravo, izabran je onaj kandidat, koji je dobio apsolutnu većinu glasova[17].

Za poslanika narodne skupštine može biti onaj, koji ima ove uslove:

1. da je Srbin po rodjenju, ili da je, ako je prirodjen, nastanjen pet godina u Srbiji;
2. da uživa sva gradjanska i politička prava;
3. da živi stalno u Srbiji, izuzimajući one, koji se stalno bave na strani po državnome poslu;
4. da je navršio 30 godina;
5. da plaća državi najmanje 30 dinara neposredna poreza na godinu.

Policijski *činovnici* nemogu biti birani za narodne poslanike. A po čl. 99 ustava mogu biti izbrani: ministri, savetnici, ministri akreditovani kod stranih dvorova, predsednici i članovi sudova, profesori, inženeri i pensionari.

Kvalifikovani poslanici. Medju poslanicima svakog okruga moraju biti po dva lica, koja pored ostalih ustavnih uslova opštih za sve poslanike, ispunjavaju još i ovaj naročiti uslov: da su

---

Liberalna lista $\frac{3000}{1375} : 1625 = 1$. Napredna lista $\frac{2000}{375} : 1625 = 1$. Prema ovome sad se ovako računa: iz radikalne liste izabrana su četiri poslanika, i to prva četiri po redu kako su zapisana; iz liberalne i napredne liste izabran je po jedan, i to onaj, koji je prvi na listi. Svega je izabrano poslanika dakle šest. Medjutim treba svega osam poslanika. Ona dvojica još potrebna ni na jednoj listi nisu dobili toliko glasova, koliki je količnik — dakle 1625. Sad se računaju oni ostatci ovako: na radikalnoj listi preteklo je 1500 glasova, na liberalnoj 1375 a na naprednoj samo 375. Radikalna i liberalna lista imaju dakle najveće ostatke t. j. najbliže količniku. Ona dva poslanika, što još treba da se izberu, dele se izmedju njih, te radikalna i liberalna lista dobijaju još po jednog poslanika, prvoga po redu iza onih već izabranih. I sad je račun i izbor gotov: radikalna lista dobija svega pet poslanika, liberalna dva a napredna jednog poslanika. („*Odjek*“ br. 141 pr. g., „*Otačbina*“ sv. 81 str. 88 i „*Branič*“ za tek. g. br. 2 str. 88.)

[17] Kao što se iz čl. 89 vidi, birači jednoga okruga glasaju za celu kandidatsku listu a isto tako i varoši kao: Beograd, Niš i Kragujevac, koje biraju više od jednog poslanika i za izbor ovih važi *količnik*. Za druge varoši, koje biraju po jednog poslanika kao i ona dva sela iz čl. 82, izbor rešava *apsolutna* većina glasova.

Digitized by Google

svršili koji fakultet u zemlji ili na strani, ili koju višu stručnu školu, koja stoji u redu fakulteta. Za veliku narodnu skupštinu nevredi ovaj član.

Obična skupština. Za običnu narodnu skupštinu poslanici izabrani opštim izborom biraju se na tri godine. Za svaku trogodišnju skupštinsku periodu izbori se vrše na Krstov dan, 14. septembra.

Narodna se skupština saziva redovno u prestonicu za 1. novembar svake godine. Samo u slučajima neodoljive potrebe može se skupština držati van prestonice, a vlada je dužna da to opravda pred samom tom skupštinom sazvanom van prestonice. Svaki redovan saziv narodne skupštine troje najmanje šest nedelja.

Kralj može sazvati narodnu skupštinu i u vanredan saziv.

Narodna skupšina pregleda sama punomoćja svojih članova i izriče svoj sud o njihovoj vrednosti, kao i o sporovima, koji bi se što se njih tiče pojavili. Niko nemože sprečiti izabranoga poslanika, kome je nadležan birački odbor (čl. 92 i 94) izdao punomoćstvo, da udje u skupštinu. Jedino skupština imat će da rešava da li je izbor pravilan ili ne.

Narodna skupština bira sebi za svaki saziv iz svoje sredine: predsednika, dva podpredsednika i sekretare.

Sednice su skupštinske javne, ali se mogu pretvoriti u tajne, kad to zahte predsednik skupštine, vlada ili deset poslanika.

Skupština može rešavati samo ako je u njezinoj sednici više od polovine celokupnoga ustavom odredjenoga broja poslanika. Za punovažan zaključak potrebna je većina glasova prisutnih članova[18]. U slučaju ravne podele glasova predlog, koji je bio predmet glasanja, odbačen je (čl. 110).

Nijedan *predlog* zakonski nemože biti usvojen ukupno, ako pre toga svaki član njegov nije usvojen posebice. O svakom zakonskom predlogu mora se glasati dva puta u istome sazivu skupštine, pre nego što se on konačno usvoji. Izmedju prvoga i drugoga glasanja mora proći najmanje pet dana.

Nikakov *zakon* nemože se izdati, ukinuti, izmeniti ili protumačiti bez pristanka narodne skupštine. Naredbe za izvršenje zakona, i naredbe, koje potiču iz nadzorne i izvršne vlasti kraljeve, izdaje izvršna vlast, ali se u svakoj naredbi mora imenovati zakon, niti ikakva naredba državne, okružne ili opštinske

[18] Ovo da objasnimo. Celokupan je broj poslanika recimo 100. No u skupštini se nalazi na okupu 51 poslanik. Od ovoga broja — 51 — za punovažno rešenje dovoljno je 26 glasova.

Digitized by Google

vlasti nemaju obaveznu silu, ako nisu obnarodovani načinom, koji je zakon odredio. U obnarodovanju zakona mora se kazati da je na njega pristala narodna skupština.

Zakoni i zakonite naredbe, koje su zakonim načinom obnarodovane, imaju obaveznu silu za sve gradjane i vlasti zemaljske. Osim same narodne skupštine niko drugi nema prava rešavati, da li je pri kakvom zakonu, koji je nadležno obnarodovan, i narodna skupština sa svoje strane sudelovala *načinom*, kako to ovaj ustav propisuje.

Bez odobrenja narodne skupštine nemože se nikakva *poreza* niti opšti državni prirez ustanoviti ni izmeniti. Bez pristanka skupštine nemože se država zadužiti. Vlada je dužna, da narodnoj skupštini podnese glavnom kontrolom overeni tačan izveštaj, da li su financijski ugovori zaključeni i izvršeni u smislu zakona. Vlada može povući natrag zakonski predlog, koji je skupštini podnela, dok još nije skupština o njemu konačno rešila Kad skupština kakov zakonski predlog sasvim odbaci, on joj se nemože više podnositi za vreme istog saziva.

Istraga. Skupština ima pravo istrage u izbornim i u čisto administrativnim pitanjima. Svaki poslanik ima pravo upravljati ministrima pitanja i interpelacije. Ministri su dužni dati na njih odgovor u toku istog saziva.

Svaki ima pravo upravljati skupštini molbe i žalbe preko njezinoga predsednika. Skupština ima pravo dostavljati ministrima molbe i žalbe, koje su na nju upravljene; a ovi su dužni davati obaveštenja o njihovoj sadržini, kad god skupština od njih to zaište. U narodnoj skupštini imaju pravo da govore samo njezini članovi, ministri i vladini poverenici. Narodna skupština nemože primati deputacije ni pojedince, niti dopustiti, da u njezinoj sredini govori ko drugi osim gore pomenutih lica.

Niko i nikad nemože uzeti poslanika na odgovor za glas, koji je dao kao član skupštine.

Za svoje govore u skupštini poslanici neodgovaraju nikome drugom sem samoj skupštini, koja ih može kazniti, na predlog predsednika skupštine, disciplinarnim skupštinskim kaznama odredjenim u zakonu o poslovnom redu u narodnoj skupštini. Bez ovlašćenja narodne skupštine poslanici nemogu se uzimati na odgovor, niti staviti u pritvor za kakvu krivicu ili za dugove, od dana izbora pa za sve vreme trajanja njihovog poslaničkog mandata, van slučaja kad se uhvate na samome delu. Ali i u tom poslednjem slučaju skupština se, ako je na okupu, odmah izveštava,

Digitized by Google

i ona daje ili odriče ovlašćenje da se istraga produži za vreme saziva.

Red u skupštini. Skupštini pripada isključivo pravo da u svojoj sredini održava red preko svojega predsednika. Nikakva oružana sila nemože se postaviti u zgradi narodne skupštine niti u njezinom dvorištu. Niko oružan nesme ući u zgradu narodne skupštine, osim lica, koja po propisu oružje nose, a u skupštinu po skupštinskome poslu dolaze. Narodna skupština stoji u neposrednom odnošaju samo sa ministrima. Za veliku narodnu skupštinu bira se dva puta onoliko poslanika, koliko za običnu narodnu skupštinu.

Velika narodna skupština saziva se kad je potrebno: 1. da se reši o prestolu (čl. 75); 2. da se izberu kraljevski namesnici (čl. 63); 3. da se rešava o izmenama u ustavu (čl. 201 i 202); 4. da se rešava o smanjivanju ili razmeni kojeg dela državne oblasti (čl. 4); 5. kad kralj nadje za potrebno da sasluša veliku narodnu skupštinu.

6. **Ministri** (VI. dio). Na vrhu državne službe nalazi se ministarski savet, koji stoji neposredno pod kraljem. Ministarski savet sastavljaju ministri, naimenovani za pojedine struke uprave, i predsednik ministarskog saveta, koji može biti bez portfelja. Sve ministre i predsednika ministarstva postavlja kralj ukazom. Ministar može biti samo Srbin po rodjenju ili prirodjeni Srbin, koji je pet godina nastanjen u Srbiji. Nijedan član kraljevskoga doma nemože biti ministar. Ministri imaju pristupa u narodnu skupštinu, koja ih je dužna saslušati kad god to zatraže. Ali glasati u skupštini mogu ministri samo ako su u isto vreme i narodni poslanici. Skupština ima pravo zahtevati, da su ministri prisutni u njezinim sednicama.

Ministri *su odgovorni* kralju i narodnoj skupštini za svoja službena dela. Svaki akt državni, koji kralj potpisuje, mora biti prema potpisan nadležnim ministrom. Pismena ili ustmena naredba kraljeva nemože ni u kakvom slučaju zakloniti ministre od odgovornosti.

I kralj i narodna skupština imaju pravo da obtuže ministre: 1. za izdaju zemlje i vladaoca; 2. za povredu ustava i ustavnih prava srpskih gradjana; 3. za primanje mita; 4. za oštećenje države iz koristoljublja, i 5. za povredu zakona u slučajima, koje bude odredio naročiti zakon o ministarskoj odgovornosti. Ovim pravom obtužbe mogu se poslužiti kralj i narodna skupština za četiri godine od kako je delo učinjeno.

Digitized by Google

Predlog, da se ministar obtuži, mora se učiniti napismeno, mora sadržavati tačke obtuženja i biti potpisan najmanje od dvadeset poslanika. Da se ministar stavi pod sud, potreban je pristanak dve trećine glasova sviju prisutnih glasova narodne skupštine[19].

7. Državni savet (VII. dio). Državni je savet sastavljen od 16 članova, od kojih 8 imenuje kralj a 8 bira narodna skupština, i to ovim načinom: kralj predlaže skupštini listu od 16 kandidata, izmedju kojih ona bira osmoricu, koje kralj postavlja za savetnike; narodna skupština sa svoje strane predlaže kralju listu od 16 kandidata, izmedju kojih kralj postavlja osmoricu za savetnike. Na isti se način popunjavaju upražnjena mesta u državnome savetu.

Državni savetnici postavljaju se na ceo život. Oni ulaze u red ostalih državnih činovnika i nemogu biti preko svoje volje uklonjeni sa svojih mesta.

Državni savetnici mogu biti oni srpski gradjani, koji su navršili 35 godina, koji su svršili u Srbiji ili na strani koji fakultet, ili višu stručnu školu, i koji su proveli 10 godina u državnoj službi.

Državni savet ima ove dužnosti: 1. da na poziv vlade izradjuje zakonske predloge i nacrte administrativnih naredaba opštega značaja, i da daje vladi svoje mišljenje o predmetima, koje bi mu ona podnela; 2. da proučava zakonske predloge, koje vlada podnosi skupštini, ili koji su potekli iz skupštinske inicijative i da daje svoje mišljenje o njima. Ovo mišljenje savetsko nije obavezno ni za skupštinu ni za vladu, ali se mora uvek u celini saopštiti narodnoj skupštini pre nego što ona uzme dotični predlog u pretres itd.[20]

---

[19] Čitatelji su već videli iz čl. 110, da punovažne odluke skupštinske postaju po prostoj većini glasova, dok po ovom članu za optuženje ministra traže se dve trećine glasova. Nama se čini da nema ozbiljnih ni razumnih razloga, što se ovde odstupa od opštega pravila položenog u pomenutom članu.

[20] Od postanka prvog (sretenjskog) ustava 1835 pa do ustava 1869, dakle za 34 godine, državni je savet bio drugi činitelj zakonodavni u Srbiji, koje je svojstvo dao savetu još veliki *Karagjorgje* god. 1807 u svom predlogu „o ustrojstvu vlade u Srbiji“ (vidi Pisani zakoni na slovenskom jugu, od Bogišića, str. 174). Po ustavu od god. 1869 i ovom 1888 zadaća je državnoga saveta svedena na moralno značenje, jer po sili propisa ovih ustava savet samo izradjuje zakonske predloge, no njegovo mnenje nije obavezno ni za vladu ni za skupštinu. Prema tome, ustanova državnoga saveta mogla se pravdati do g. 1869, jer je dotle bio u stvari činitelj zakonodavni, dotle dakle odluke skupštinske ne behu od merodavnog uticaja na ustanovljenje kakvog zakona, pošto

Digitized by Google

8. Sudska vlast (VIII. dio). Sudovi su nezavisni. U izricanju pravde oni nestoje ni pod kakvom vlašću, no sude i rešavaju samo po zakonu. Nikakva državna vlast, ni zakonodavna ni upravna, nemože vršiti sudske poslove, niti opet sudovi mogu vršiti zakonodavnu ili upravnu vlast. Pravda se izriče u ime kralja. Nikakov sud ni sudsko uredjenje i nadležnost nemože se ustanoviti drugčije osim zakonom. Ali nikada i ni pod kojim imenom nemogu se ustanoviti vanredni ili preki sudovi ili komisije za sudjenje.

Sudovi su u Srbiji: Prvostepeni, apelacioni i kasacioni sud. Za celu Srbiju bit će samo jedan kasacioni sud, koji nesudi o delu nego samo o pravu. Ovaj kasacioni sud rešavat će i o sukobima izmedju sudske i administrativne vlasti. Predsednik kasacionoga suda ima čin državnoga savetnika. Nijedan sud nesme nikoga uzimati na odgovor niti suditi, ako po zakonu nije nadležan. Za izricanje pravde u sudovima moraju biti najmanje tri sudije. Samo za predmete manje važnosti, krivične i gradjanske, može se zakonom zavesti sud u kome će suditi jedan sudija. U svakoj presudi i svakom rešenju moraju se navesti razlozi i zakonske odredbe na kojima su oni osnovani.

U svima zločinima i prestupima optuženi mora imati branioca od kako se pod sud stavi, a može ga imati i ranije u slučaju čl. 9 ovog ustava zarad izjave žalbe. Ako on sam neodredi sebi branioca, sud će mu ga postaviti. U istupima može optuženi, ako hoće, uzeti sebi branioca.

Sve sudije postavlja kralj. Predsednici prvostepenih sudova postavljaju se po dvema listama, od kojih jednu predlaže kasacioni, a jednu apelacioni sud.

Predsednici i članovi kasacionoga i apelacionoga suda postavljaju se takodje po dvema listama, od kojih jednu predlaže državni savet a jednu kasacioni sud. U svakoj kandidacionoj listi mora biti dva puta onoliko kandidata, koliko ima upražnjenih mesta. Kandidati mogu biti isti i na jednoj i na drugoj listi. Sudije mogu biti samo pravnici.

---

je to pravo pripadalo savetu; ali od ustava 1869 i ovogod. 1888 njegova se potreba nemože pravdati, pošto je skupština po sili ustavnih naredjenja zakonodavni činitelj s vladaocem. Dalje, pošto je sadanji ustav dopustio ulazak svoj inteligenciji u skupštinu šta više članak 100 *zapovedno* naredjuje, da medju poslanicima svakoga okruga moraju biti po dva inteligentna lica, kojih broj na spram 15 okruga na koliko je Srbija podeljena (čl. 5) iznosi 30 što ustavom od g. 1869 nije bilo dopušteno — to mi nevidimo ozbiljnih razloga, što je i sadanji ustav zadržao državni savet, kojega je potreba do god. 1869 prema ondašnjem državnom sklopu bila opravdana.

Digitized by Google

Sudije su u svojim zvanjima stalne. Sudija nemože biti lišen svojega zvanja, niti ma pod kojim izgovorom uklonjen sa dužnosti protiv svoje volje, bez presude redovnih sudova ili disciplinarne presude kasacionoga suda. Sudija nemože biti tužen za svoj sudski rad bez odobrenja kasacionoga suda. Sudija može biti premešten samo novim postavljenjem po svojem pismenom pristanku. Sudija nemože biti stavljen u pensiju protiv svoje volje, osim kad navrši 60 godina života ili 40 godina državne službe, ili kad telesno ili duševno tako oboli, da nemože dužnost da vrši. Ali sa poslednjeg slučaja nemože se sudija staviti u pensiju bez rešenja kasacionoga suda[21].

9. **Okruzi, srezovi i opštine** (IX. dio). U okruzima postoje uz državne upravne vlasti kao samoupravni organi: okružne skupštine i stalni okružni odbori. Njihov je zadatak da vode brigu o čuvanju i unapredjenju prosvetnih, privrednih, saobraćajnih, sanitetskih i financijskih okružnih interesa, kao i da vrše sve poslove, koji bi se zakonom stavili u njihov krug rada.

Opštine imaju svoju samoupravu. Za vršenje opštinskih poslova ima opštinski sud, opštinski odbor i opštinski zbor.

Opštinski su izbori neposredni. Pravo glasanja pri opštinskim i okružnim izborima ima svaki srpski gradjanin, član dotične opštine ili okruga, koji uz druge zakonske uslove plaća državi 15 dinara neposredne poreze na godinu. Zadrugari, koji su navršili 21. godinu, imaju pravo biranja, ma koliku neposrednu porezu plaćali itd.

10. **Državne financije** (X. dio). Svaki srpski gradjanin plaća državi porezu. Poreza se plaća po mogućnosti. Niko se nemože osloboditi plaćanja poreza, van slučaja, koje je zakon predvideo. Kralj i nasljednik prestola neplaćaju državi porezu. Nikakva pensija, nikakva milostinja ili nagrada nemože se dati iz državne kase, ako nije osnovana na zakonu. Svake godine narodna skupština odobrava državni budget, koji vredi samo za godinu dana. Budget se mora podnositi narodnoj skupštini u samome početku njezinoga rada. U isto vreme podnosit će se narodnoj skupštini završni prošlogodišnji račun. Svi prihodi i razhodi državni moraju ući u budget i u završni račun. Skupština može predložene pojedine partije budgeta uvećati, ili smanjiti, ili izostaviti.

[21] Nezavisnost i nepokretnost sudija ustanovljena je zakonom od 9. februara 1881, samo je taj zakon mogao da padne na običnoj narodnoj skupštini, pošto taj zakon nije bio ušao u ustav. Sad je nezavisnost i nepokretnost sudija postala ustavna odredba, te obična skupština to nemože uništiti ni suspendovati. Nezavisnost i nepokretnost sudija sada je vezana za sudbinu samoga ustava.

Digitized by Google

Ako je narodna skupština raspuštena ili odložena pre nego što reši budget, kralj može produžiti budget istekle računske godine najviše za četiri meseca.

11. **Vojska** (XIV. dio).[22] Svaki je Srbin dužan da služi u vojsci. Koliko će se vojske stalno pod zastavom držati, odredjivat će se svake godine zakonom o budgetu. Vojnicima sude vojeni sudovi. Niko nemože dobiti državnu službu, ako nije svoj rok u vojsci odslužio. Strana vojska nemože se uzeti u službu državnu. Ugovor, da strana vojska posedne srpsko zemljište ili da predje preko njega, nevredi bez odobrenja narodne skupštine, kao što ni srpska vojska nemože se staviti u službu koje druge države bez odobrenja narodne skupštine.

12. **Izmene u ustavu** (XV. dio). Predlog, da se u ustavu što izmeni, dopuni ili protumači, može učiniti kralj ili narodna skupština. Ako je predlog učinio kralj, taj će se predlog saopštiti dvema narodnim skupštinama, koje su postale iz dva razna izbora, što dolaze jedan za drugim, pa će se zatim skupština raspustiti i sazvati velika narodna skupština najdalje za četiri meseca.

Ako je pak predlog takov potekao od narodne skupštine, skupština će tri puta glasati o njemu, ostavljajući od glasanja do glasanja najmanje po pet dana. Za rešavanje ovoga predloga mora u skupštini biti najmanje tri četvrtine ustavom odredjenoga broja poslanika; a uzima se, da je predlog primljen ako je za nj glasalo najmanje dve trećine prisutnih poslanika.

Kad predlog na taj način bude usvojen u dvema skupštinama po dva razna izbora, koji dolaze jedan za drugim, skupština će se raspustiti, a velika narodna skupština sazvat će se najdalje za četiri meseca od dana, kad je predlog usvojen. I u jednom i u drugom slučaju velika narodna skupština može rešavati sama o onim izmenama i dopunama ili tumačenju ustava, koje sadrži predlog, na osnovu kojeg je ona sazvana. Njezina će rešenja vrediti kad ih kralj potvrdi.

Izuzetno mogu se posle šest godina na zahtev proste većine jedne narodne skupštine, podvrgnuti ustavnoj reviziji čl. 89, 90, 91, 92, 93 i 94 ovog ustava.

* * *

Ovo su važnije ustavne odredbe novoga ustava kraljevine Srbije: a sad da izložimo postanak njegov i način kako je isti

[22] Deo XI. o glavnoj kontroli, deo XII. o državnoj službi i deo XIII. o crkvi, školi i dobrotvornim zavodima izostavljamo iz ovoga saopštenja kao odredbe ravne ustavima ostalih zemalja.

Digitized by Google

od skupštine votiran, posve ćemo to u kratko kazati s obzirom na stručnost lista.

Mesec oktobar 1888 iznenadio je Srbiju dvama velikim dogodjajima. 12. oktobra predaje se javnosti rešenje mitropolita *Teodosija*, kojim razvodi brak izmedju Njihovih veličanstava, što je jako ožalostilo Srbiju, jer narod srpski odveć ljubi i poštuje svoju kraljicu *Nataliju;* a 14. oktobra predaje se javnosti odluka Njeg. Velič. *kralja*, kojom poziva veliku skupštinu za promenu ustava u slobodnome duhu, što je opet razveselilo Srbiju s obzirom, što ustav od godine 1869 nije bio nikakav ustav, jer je pored mnogobrojnih svojih mana dopuštao u svako doba *preki sud,* koji je visio nad glavom Srbinovom kao *damaklov mač.* Da li su ova dva dogodjaja (12. i 14. oktobar) u uzročnoj vezi jedan s drugim, kao što neki misle, to nećemo da pogadjamo, ovim hoćemo da kažemo, da inicijativa za promenu ustava dolazi od kralja. Zatim je Njeg. Veličanstvo obrazovalo jedan veliki odbor, pozvavši unj lica iz sviju političkih partija u zemlji za izradu ustava, i ovaj na sastansku svome izabrao je iz svoje sredine *uži* odbor. Ovaj je uži odbor izradio nacrt ustava, koji je za tim pretresan u velikom odboru. U jednom i drugom odboru predsedavao je *kralj* i nacrt ustava dogovorno je sa njim izradjen.

Ovako izradjen ustav podnesen je velikoj narodnoj skupštini ukazom da ga u *celini* primi, što znači od korica do korica. Prema ukazu, kao što se vidi, skupština je imala fakultativno pravo: ili da ustav primi kako je podnesen ili da ga neprimi, pošto se nikakva izmena u ustavu nije dopuštala. I skupština imajući na umu sve okolnosti primila je ustav ogromnom većinom. Nećemo da sporimo dobre strane ovoga ustava uporedjujući ga sa starim; samo iz principa nikako se nemožemo izmiriti s mišlju, da je dobro učinjeno, što je slobodna volja velike narodne skupštine u rešenju ustava bila ograničena.

Po civilnom pravu nevrede ugovori, pri kojima nije bilo slobodne volje ugovorača; po krivičnom pravu nekazne se dela, koja su učinjena neslobodnom voljom, te u koliko će jedan ustav (najveći ugovor) biti trajašan pri kome je slobodna volja drugog ugovorača bila ograničena, to će budućnost rešiti. Eto na taj je način postao pomenuti ustav kraljevine Srbije, za koji se u opšte može reći da je dobar.

Požarevac. *St. Maksimović.*

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Po tužitelju uztvrdjena okolnost, da u parnici, za koju ište izbiedu, teče pred sudom postupak radi povrate u prijašnje stanje, sve kad bi i dokazana bila, nemenja stanje stvari u korist tužitelja, jer se tuženiku nemože naložiti izbieda u stadiju takove i za čin takav, kojem je tužitelj sam kriv i koja ga s toga za njegovu krivnju nemože ni zastupati. (§ 24 i 25 g. p. p., § 931 o. g. z. i § 299 g. p. p.)

S. T. tuži zadrugu T. tvrdeć, da je ugovorom od 23. veljače 1874 pod A. kupio od protivnice česticu top. br. 1166 upisanu u zem. br. 320 obć. Cerina. Dokazom tužbe de praes. 24. siečnja 1878 br. 252 pod B. tuže ga sada supruzi N. na priznanje prava vlastnosti tih nekretnina i ustup istih u posjed.

Pošto je pako protivnica ovu česticu njemu prodala, mora mu po § 931 o. g. z. u toj parnici pružiti izbiedu. Zato tuži zadrugu onu i moli, da se izrekne, da mu je tuženica dužna u parnici po supruzih N. tužbom de praes. 24. siečnja 1878 br. 252 pred kr. kot. sudom u Č. podignutoj proti njemu na priznanje prava vlastnosti čestice br. 1166 upisane u z. z. br. 320 občine C. pružiti podpunu izbiedu po § 931 o. g. z., te mu naknaditi parbeni trošak.

Kr. kot. sud u B. zadovolji tužbenom zahtjevu osudom od 31. prosinca 1886 br. 9168 sa sliedećih razloga: Ugovorom A. ad I. kojega istinitost tuženica priznaje, dokazao je tužitelj, da je zadruga T. kbr. 18 iz C. njemu prodala česticu br. 1116 z. z. br. 320 obć. C. za 30 for. i da mu je dozvolila, da si i vlastničtvo iste gruntovno uknjižiti može. Prilogom B. ad I. dokazano je, da su supruzi N. 24. siečnja 1878 br. 252 kod kr. kot. suda u Č. proti tužitelju podigli tužbu na priznanje prava vlastničtva i ustupa u posjed čestice br. 1116, koju mu je tuženik prodao bio.

Svjedočbom od 31. prosinca 1882, ispravku tužbe pod D. priloženom dokazao je tužitelj, da zadrugu T. kbr. 18 iz C. zastupa gospodar I. T. Tuženi I. T. nije porekao, da on stalno neprebiva u B., a po čemu je dokazana sudbenost ovog suda (§ 13 sudovnika) u ovoj parnici.

Vidiv, da po § 26 g. p. p. sliedi, da se izbieda može zahtievati jedino tužbom, a iz § 933 o. g. z. vidi se, da pravo tražiti izbjedu utrnjuje u ovom slučaju za tri godine; vidiv, da iz priloga B. ad I. proizlazi, da od dana tužbe supruga N., pa do tužbe, na koju je ova parnica povedena, naime od 19. travnja 1880 nije još prošlo vrieme od tri godine; vidiv po tom, da je tužitelj dokazao, da mu pripada pravo izbjedu

Digitized by Google

tražiti (§ 931 o. g. z.); to se je prama navedenim osuda po tužbenom zahtjevu izreći morala.

Naknada parbenog troška temelji se na § 573 g. p. p.

Na priziv i žalbu ništovnu tuženice je kr. banski stol osudom od 19. siečnja 1888 br. 13.374 ex 1887 žalbu ništovnu tuženice zabacio nu povodom priziva prvomolbenu osudu preinačio i sudio da se tužitelj odbija, ter da je dužan tuženici prouzročeni parbeni trošak sa 21 for. 85 nč. kao i trošak priziva sa 4 for. 90 nč. platiti.

Razlozi: Pošto je tužba u zapisniku od 24. ožujka 1885 br. 2171 ispravljena, ter upravljena proti zadruzi T. kbr. 18, koju dokazom občinske svjedočbe pod B. ad XXI. zastupa I. T., to u postupku prvomolbenog suda neima ništine i valjalo je s toga žalbu ništovnu tuženice zabaciti.

Po tuženici podignut prigovor nenadležnosti suda nije osnovan, jer se izbjeda u nazočnom slučaju traži tužbom, pak je s toga nadležan osobni sud tuženika, a taj je kr. kot. sud u Belovaru, pošto tuženik u B. prebiva. — No što se tiče glavne stvari, to je javnimi ispravami pod 4 i 5 ad XXII., kojim tužitelj ni prigovorio nije, ustanovljeno, da je ona parnica pred kr. kot. sudom u Č., u kojoj je sadanji tužitelj tuženikom bio, i radi koje od tužene zadruge ovom parnicom ište izbjedu, ne samo prije podnešene tužbe radi izbjede, konačno riešena, već da je proti tužitelju iz te parnice provedena i ovrha.

Prema propisu § 25 g. p. p. morao je pako tužitelj od tužene zadruge iskati izbjedu, pošto je postupak bio ustmen, prije nego se upusti u raspravu parbene stvari, dakle u vrieme, kad se je još svrha izbjede, naime uzčuvanje interesa tužene zadruge kao litis denunciata postići mogla. Iz osude 4 ad XXII. vidi se ipak, da je tužitelj u prieporu, za koj od tužene zadruge izbjedu traži, osudjen iz ogluhe, odaklje sliedi, da se u raspravu stvari nije ni hotio upustiti, ter da je s toga zahtjev na izbjedu po tuženoj zadruzi bez ikakova temelja.

Po tužitelju uztvrdjena okolnost, da u parnici za koju ište izbjedu, teče pred kr. kot. sudom u Č. postupak radi povrate u prijašnje stanje, sve kad bi i dokazana bila, nemienja stanje stvari u korist tužitelja, jer se tuženoj zadrugi nemože naložiti izbjeda u stadiju takovu i za čin takav, komu je sam tužitelj kriv i koja ga s toga za njegovu krivnju nemože ni zastupati.

Valjalo je indi prvomolbenu osudu preinačiti i tužiteljov neosnovani zahtjev odbiti, ter ga osuditi da naknadi parbeni trošak, a to tim više, što je vrhovnom riešitbom kr. stola sedmorice jur upozoren bio, da mu je tužba za čudo netemeljita.

Tužitelj uloži proti toj osudi previd, a kr. stol sedmorice osudom od 17. studenoga 1888 br. 2222 potvrdio je napadnutu bansko-

Digitized by Google

stolnu osudu s tim ipak dodatkom, da tužitelju, u koliko se u pravo svoje uzda, prosto stoji izhodiv si povratu u prijašnje stanje u parnici supruga N. podignutoj proti njemu tužbom de praes. 24. siečnja 1878 br. 252 zaiskati u toj obavljenoj parnici od tužene zadruge T. izbjedu, odnosno da mu je prosto, u koliko više izbjedu iskati mogao nebi, ustati proti zadrugi T. redovitom tužbom na odštetu.

Razlozi: Po § 931 o. g. z. može se jamstvo putem izbjede tražiti samo po propisu gr. p. p., a u koliko je to propušteno, pridržana je dotičniku tužba na odštetu.

Tužitelj nije, kako je to u napadnutoj osudi kr. banskog stola potanje razloženo, prema propisu §§ 24 i 25 g. p. p. u zakonitom roku tuženoj zadruzi radi izbjede naviestio parnicu, podignutu proti njemu tužbom suprugâ N. de praes. 24. siečnja 1878 br. 252, te s toga valja uz odpućenje njegovog previda potvrditi banskostolnu odluku kao na zakonu osnovanu.

No s druge strane mora se uvažiti, da je tužitelj S. T. u upitnoj parnici suprugâ N. proti njemu iz ogluhe osudjen, pa pošto je on u toj parnici zamolio povratu u prijašnje stanje, to mu za slučaj dozvole zamoljene povrate valja priuzdržati pravo, da u obnovljenoj parnici može po propisu §§ 24 i 25 g. p. p. zaiskati izbjedu, u koliko se uzda, da mu pravo izbjede proti tuženoj zadruzi T. još pripada, odnosno, da u protivnom slučaju, ako ga pravo izbjede više neide, može po drugoj alinei § 931 o. g. z. ustati proti zadrugi T. redovitom tužbom na odštetu.

S toga je u smislu § 299 g. p. p. ovo pravo tužitelju u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude naročito priuzdržano, jer nebijaše predmetom nazočne parnice.

Priobćio A.

Obnova pravnoga posla nastaje samo onda, kada se pravni naslov dosadanje tražbine ili glavni predmet iste izmieni.

Kr. kot. sud u K. izrekao je 31. listopada 1886 br. 8206 sliedeću osudu: Tužena K. V., rodjena Č. u P., dužna je tužitelju Gj. H-u kao tutoru mldb. J. Š. priznati, da je njezino pravo zaloga za glavnicu od 200 for. spp. temeljem osude obstojalog kr. kot. suda u P. od 16. svibnja 1874 br. 415 stečeno na nekretnine ostavine S. Š-a, upisane u z. z. br. 457 obć. G., utrnulo, te je dužna tužitelju naknaditi parbene sudbeno na 32 for. 90 nč. obredjene troškove.

Razlozi: Tužitelj Gj. H., kao izkazani štitnik mldb. J. Š-a, tuži K. V. na utrnuće ovršnog prava zaloga, stečenog na nekretnine z. z. br. 457 obć. G. za glavnicu od 200 for. spp., za naplatu koje je razpisana dražba ovih nekretnina na 5. ožujka 1885, jer da je isto pravo tuženice utrnulo obnovnom pogodbom, sklopljenom prilogom E. ad I. po zastupniku

Digitized by Google

tuženice, njezinom suprugu F. V-u sa J. J-om, najmiteljem obterećenih nepokretnina, koji je imao ugovorenu dužnost, sve uknjižene vjerovnike na ovih nepokretninah izplatiti.

Po razloženju tužbe sastoji se ova obnovna pogodba u tom, što je tuženica mjesto svoje uknjižene pravom zaloga tražbine na tužiteljevih nepokretnostih iznosom od 200 for. spp. primila od najmitelja tih nepokretnostih J. J-a u obročnih plaćanjih 250 for. i odustala od dražbe.

U odgovoru tuženica poriče, da je ona opunovlastila svoga supruga F. V-a, da sa najmiteljem ovih nepokretnosti u njezino ime takovu pogodbu sklopi. Stavlja prigovor, da taj najmitelj J. J. nije bio vlastan takovu obvezu sklopiti, i da ova pogodba u obće nije obvezatna po § 871 o. g. z.

Nu u drugotnici priznaje tuženica legitimaciju svoga supruga F. V-a, ali ju ograničuje, jer da je ona njega opunovlastila na gornju pogodbu samo pod uvjetom, ako su istiniti navodi lista D. ad I., i ako bude J. J. rokove plateža držao. Sve to tuženica odgovara na navraćenu joj po tužitelju u protuodgovoru glavnu prisegu, koju hoće u gornjem smislu položiti.

Vidiv, da je po § 108 g. p. p. priznanjem tuženice dokazano, da je ona ustmeno opunovlastila F. V-a, da sa J. J-om gornju pogodbu sklopi; vidiv, da F. V. preslušan kao svjedok tvrdi, da je od odvjet. dra. P-a, kao punomoćnika J. J-a, primio list D. ad I., da je odpisao list E. ad I., koji listovi se dogovaraju glede sklopiti se imajuće pogodbe u pitanju stojeće; zatim, da je primio brzojavku F. ad I., te odgovorio dru. P-u brzojavkom G. ad I., da se ponudjena pogodba prihvaća: to valja na prigovor tuženice riešiti pitanje: da li je ta pogodba pravovaljana, ili su nastupili uvjeti § 871 o. g. z.? zatim, da li ta pogodba veže tuženicu, makar je opunovlastila svoga supruga, da sklopi pogodbu samo pod uvjetom istinitosti sadržaja lista D. ad I.?

Ako je tuženica vjerovala navodom priloga D. ad I., t. j. da su kamate tražbine zastarjele; zatim, da se prodajom nekretnina i regalno pravo gubi, i tim došla u bludnju, to je ona ovoj svojoj bludnji sama kriva, jer se je mogla glede tih navoda informirati dati; a kad je tako, to po § 876 o. g. z. pogodba obstoji; da pako ista tuženicu veže, opravdano je ustanovom § 1017 o. g. z., prema kojoj tajno punovlašće dano punovlastniku, neima nikakova upliva na pravo trećega; dočim je J. J., s kojim se je F. V. u pogodbu upustio, mogao prosuditi punovlašće potonjega po predmetu i naravi posla (§ 1029 o. g. z.), pa će punovlastnik odgovarati punovlastitelju za prekoračenje punovlašćenja. Prema tomu se ova pogodba pokazuje pravovaljanom i obvezatnom za tuženicu, a pošto po § 1378 o. g. z. obnovnom pogodbom prestaju prava skopčana s prijašnjom pogodbom, to je tim tužitelj po § 444 g. p. p. dokazao, da je ovršno pravo tuženice utrnulo tim novim poznijim činom.

Digitized by Google

Pošto napokon prigovor tuženice, da J. J., najmitelj, obterećenih nepokretnina nije bio vlastan sklopiti tu pogodbu, nepripada tuženici, koja se je u tu svrhu upustila i ugovorenu svotu primila, već samo tužitelju za slučaj raspre proti J. J-u, kao poslovodji bez naloga.

Pošto konačno odpada prigovor tuženice, da ju pogodba neveže, što J. J. sa svoje strane ugovoreno izpunio nije, obzirom na ustanove § 919 o. g. z., prema kojoj je vlastna samo zatražiti izpunjenje nove pogodbe, to je valjalo tužbenom zahtjevu udovoljiti i tuženicu po § 573 g. p. p. na naknadu parbenog troška pridržati.

Na priziv tuženice potvrdio je ovu osudu kr. banski stol svojom osudom od 4. siečnja 1888 br. 27.472.

Razlozi: Napadnuta prvomolbena osuda je posvema na zakonu i to na § 1378 o. g. z. i § 444 g. p. p. utemeljena, jer je obnovnom pogodbom od 19. listopada 1882 pod G. ad I., posljedivšom nakon presude bivšeg kr. kot. suda u P-u od 16. svibnja 1874 br. 415 i stečeno na temelju iste pravo zaloga na nekretnine ostavine S. Š-a, upisane u grunt. nap. br. 457 občine G., prestalo, pošto u tom pogledu što inoga osobito ugovoreno nebijaše. — Tuženica K. V. u svom prizivu opetuje jedino ovaj prigovor, da obnovna pogodba od 19. listopada 1882 nju neveže, jer da ju je s tužiteljem utanačio njen suprug F. V. na vlastitu pogibelj, a ona da te pogodbe odobrila nije. Nu uvaživ, da je tuženica u drugotnici priznala, da je ona svom suprugu izjavila, da pristaje na pogodbu pod G. ad I., premda uz uvjete tobože samo njemu očitovane; uvaživ, da je ona na temelju te obnovne pogodbe prvi obrok od 100 for. primila; uvaživ, da ovakova eventualno tajna stega punovlašća, dana punovlastniku, nemože uplivati na prava trećih osoba (§ 1017 o. g. z.): nije taj prigovor pomanjkanja punovlašća umjestan, te se mora napadnuta niža osuda uz odpućenje priziva tuženice potvrditi.

Kr. stol sedmorice uvažio je izvanredni previd tuženice, te je osudom od 25. listopada 1888 br. 1737 odbio tužitelja uz preboj parbenih troškova.

Razlozi: Oba niža suda drže da je pravni posao, koga je odvj. dr. P. u ime tužitelja ponudom pod F. ad I. i prihvatom iste pod G. ad I. od strane supruga tuženice sa ovim sklopio, novacija; pa pošto usljed novacije prestaje i zalog po § 1378 ogz., da se ima tužbenom zahtjevu udovoljiti. Nu pošto obnova pravnoga posla samo onda nastaje, kada se pravni naslov dosadanje tražbine ili glavni predmet iste izmieni (§ 1376 ogz.); a budući stranke nisu ni jedno ni drugo učinile, nego se je F. V. samo zadovoljio, da umjesto glavnice od 200 for., kamata i troškova od 194 for. 30 nč., u ukupnom iznosu od 394 for. 30 nč., kako ga je odvjetnik dr. P. u listu D. ad I. izračunao, primi iznos od 250 for.; dakle glavnicu od 200 fr., a umjesto uzgrednih tražbina iznos od 50 fr. u rokovih,

Digitized by Google

označenih u brzojavci F. ad I.: to ob novaciji i prestanku prava zaloga iz pravnog naslova novacije nemože govora biti.

Pošto se pako obie niže osude temelje na očito pogriešnom tumačenju zakona, to se mora izvanredni previd tuženice po § 335 g. p. p. uvažiti i tužitelj sa zahtjevom tužbe odbiti. Razumije se po sebi, da je tužitelju prosto, u koliko drži, da je platežom duga utrnulo ovršno pravo tuženičino, iz tog naslova podići novu tužbu.

Preboj troškova izrečen je, jer je tužitelj imao dvie povoljne osude (§ 573 g. p. p.). *G.*

Imade li se nasljedno očitovanje, dano u propisanom obliku, po sudu i onda primiti, ako neima ostavinske imovine?

Antun K., Kata L., Mijo K. i Elisabeta B. očitovaše se pred kr. javnim bilježnikom V. G. bezuvjetno iz zakona nasljednici na ostavinu otca im Stjepana K., premda on nikakve imovine nije ostavio, pa zamoliše, da im sud to nasljedno očitovanje primi, da budu aktivno legitimirani za izhodjenje ispravka zem. br. 42 obć. Jovanovac onamo, da se te nekretnine sa imena Josipa K. upišu na ostavitelja Stjepana K., pošto je Josip K. pogriešno u gruntovnici upisan.

Kr. kot. sud u Osieku odlukom od 20. prosinca 1888 br. 15.752 obustavi povedenu ostavinsku raspravu iza Stjepana K. u pomanjkanju ostav. imovine tim, da se podana nasljedna očitovanja nemogu po sudu primiti, jer gdje neima ostavine, neima niti mjesta ostavinskoj raspravi, a dosjedno niti mjesta nasljednomu očitovanju.

Usljed utoka Antuna K. i dr. kr. banski stol riešenjem od 31. siečnja 1889 br. 1666: „vidiv, da sud po propisu § 122 izv. p. p. imade primiti svaku prijavu za nasljedstvo, izdanu u propisanom obliku; vidiv, da je odluka o primljenom nasljednom očitovanju potrebna nasljednikom za prenos ostavinskih nepokretnosti na ostavatelja gledom na propis § 119 gr. reda: — preinačiv odluku prvoga suda izreče, da se nasljedna očitovanja Antuna K., Kate L., Mije K. i Elisabete B., dana 14. studenoga 1888 bezuvjetno na temelju zakona na ostavinu od 28. siečnja 1854 u Sarvašu bez naredbe posljednje volje umrlog Stjepana K., primaju sudbeno i da se nalaže nasljednikom, da imadu ostav. nepokretnosti u gruntovnici na ostavitelja prepisati dati te se o tom izkazati u roku od dva mjeseca, jer će se inače obustaviti ostavinska rasprava iza Stjepana K. u pomanjkanju ostavinske imovine.“

Protuslovno tomu je riešenje kr. banskog stola od 24. ožujka 1887 br. 6852, priobćeno u Mjesečniku od g. 1887 str. 238, gdje se veli, da nasljedno očitovanje predpostavlja ostavinsku raspravu, o kojoj, kad neima imetka, koji bi se imao nasljedniku u pravni posjed predati, nemože biti govora, utjecateljem pako kano djeci ostavnika, nemože se

Digitized by Google

razlogom poreći legitimacija ad causam, da pronadju ostavinski imetak u svrhu zakonite rasprave itd.

Meni se ovo potonje riešenje od 24. ožujka 1887 br. 6852 čini osnovanim, jer si nemogu pomisliti nasljednika, kad neima ostav. imovine, koju bi nasljediti imao, á da samo nasljednik može dati valjano nasljedno očitovanje, o tom nemože biti dvojbe; ako se pako u § 122 izv. p. p. veli, da se svako nasljedno očitovanje imade po sudu primiti, razumieva se nasljedno očitovanje, dano na ostavateljevu imovinu, bilo to očitovanje dano na temelju oporuke ili zakona, uvjetno ili bezuvjetno, protuslovno sa nasljednim očitovanjem drugih nasljednika ili ne.

Priobćio D. Št.

Odvjetnik moleći obredjenje troškovnika mora da položi i punomoć, koju mu je stranka izdala za zastupanje u dotičnoj parbenoj stvari. (Prinos k §§ 16 i 26 odvj. reda.)

Odvj. dr. M. podnese proti svojoj stranci M. Č. molbu, da mu se obredi troškovnik njegov. — Kr. kot. sud u K. odlukom od 18. siečnja 1888 br. 515 obredi stavke predloženoga troškovnika na 129 for. 9 nč.

Tvrdeći, da nije odvj. dr. M. izdala punomoći u parnici, kojoj je posljedkom obredjeni troškovnik, razlagala je M. Č. u svom utoku, proti gornjoj odluci uloženom, da pomenuti odvjetnik nije ovlašten proti njoj tražiti sudbeno obredjenje svojih deservita. U to se je ime — medju ostalimi — pozvala i na § 16 odvj. reda.

Kr. banski stol riešenjem od 16. svibnja 1888 br. 11.057 izreče: „Vidiv, da je postupajući sud troškovnik odvj. dra. M. obredio ex primo decreto, premda je prije toga stranke u smislu § 26 odvj. reda saslušati valjalo; vidiv, da iz predležećih spisa doduše proizlazi, da je odvj. dr. M. utjecateljicu zastupao; nu vidiv, da je postupajući sud, neimajući sa podnesci i radnjami obloženi troškovnik, iste bez ikakova zakonitoga osnova i temelja obredio; vidiv pako, da se pitanje: da li je utjecateljica odvj. dru. M. propisanu punomoć izdala ili nije, te da li se potonjemu troškovi, obredjenje kojih traži, prema tomu dosuditi imaju ili ne, samo kontradiktornim postupkom riešiti ima, indi u tom pravcu stavljena utočna tegoba neuvažívom ukazuje: obnašao je kr. banski stol usljed utoka napadnutu odluku ukinuti, ter kot. sudu naložiti, da molitelja odvj. dra. M. pozove, da svaku stavku svoga troškovnika odnosnimi sudb. podnesci obloži, da zatim u smislu citirane ustanove § 26 odvj. reda ročište odredi; napokon, da novu odluku donese.“

Proti ovoj riešitbi podnese M. Č. vanredni previdni utok, odvj. dr. M. previdni utok.

Kr. stol sedmorice odlukom od 9. siečnja 1889 br. 2368: „Uvaživ, da § 26 odvj. reda naročito nepropisuje, da odvjetnik ima svaku stavku

Digitized by Google

svoga troškovnika s odnosnimi sudb. podnesci obložiti; uvaživ, da se po § 16 odvj. reda ima odvjetnik obskrbiti s pismenim punomoćjem, koje u nazočnom slučaju nepredleži: preinači odluku kr. banskoga stola; ukine odluku prvosudnu, te odredi, da prvi sud odvjet. dru. M. povrati molbu de pr. 18. siečnja 1888 br. 515 ujedno s troškovnikom u svrhu, da ju iznova podnese obloženu punomoćjem, izdanim mu u stvari ovoj po M. Č., pa da po tom nakon predhodnoga saslušanja stranaka dalje po propisu zakona postupa.“

Priobćio G. Št.

Uknjiženomu vjerovniku neima se kod razdiobe kupovnine postaviti skrbnik na čin.

Nekretnine M. M. u z. z. br. 56 obć. Vojnovec prodane su na javnoj dražbi za 201 for. Kod razdiobe kupovnine prisustvovali su ročištu samo ovrhovoditelj i skrbnik na čin za ovršenika, a uknjiženi vjerovnici nisu došli. — Medju timi bila je prva uknjižena zaklada za razprostranjenje županijske kuće u Križevcih, koju zastupa kr. drž. nadodvjetničtvo sa 100 for. i sa 5% kamati i troškova u iznosu od 20 for. bez dalnje pobliže naznake.

Nakon prijavljenih prvenstvenih stavaka došla je prva na redu gore naznačena uknjižena tražbina sa kamati. Ovrhovoditelj priznao je samo likvidnost glavnice od 100 for., dočim je kamatam i troškom prigovorio, jer nisu točno naznačeni.

Kr. kot. sud u Križevcih odlukom od 6. studenoga 1885 br. 11.062 uvažio je prigovor te u diobnoj osnovi uvrstio samo glavnicu, a glede kamata odlučio što sliedi: Akoprem su s ovom tražbinom uknjiženi i 5% kamate, to se nisu mogle dopitati, jer su stranke prigovorile, a u samoj obveznici nije naznačeno a niti inim načinom dokazano odkad se imaju računati, pa pošto interesent nije na ročište došao ima se držati, da su kamate podpuno namirene.

Proti ovoj odluci uložilo je kr. drž. nadodvjetničtvo utok, te ga medju ostalimi obrazložilo ovako: Kr. drž. nadodojetničtvo je glede uknjiženih kamata kontumacirano, a ta kontumacija obrazlaže se u napadnutoj odluci tim, što je kamatam prigovoreno, što za kr. drž. nadodvjetničtvo nije nitko na ročište došao, pa što se usljed toga ima uzeti da su kamate podmirene. Ta praesumacija, da su kamate plaćene, nestoji, jer kamate doista plaćene nisu. Napadnuta odluka je u tom pravcu protuzakonita, jer se protivi jasnoj ustanovi § 560 g. p. p., koja izključuje ikakvo kontumaciranje. Sud je imao zakladi za razprostranjenje županijske kuće u Križevcih imenovati kuratora, a taj je mogao prijaviti kamate, koje za tri godine hipotekarnom vjerovniku pripadaju, kad uknjiženi kamati uživaju istu prednost sa uknjiženom glavnicom. Ako li kurator nebi mogao

Digitized by Google

radi pomanjkanja uputa kamata prijaviti morao bi bio sud ročište za razdiobu kupovnine odgoditi.

Kr. banski stol odlukom od 17. veljače 1886 br. 442 ex 1885 potvrdi napadnutu odluku sa razloga u njoj navedenih, jer nije bilo zakonitoga povoda za zastupanje, utjecatelju postavljati skrbnika u stvari neupućena, a još manje povodom takovoga neuputstva ročište na uštrb stranaka odgadjati. *R.*

Ako tuženik nije uložio utoka proti platežnoj zapovjedi, nemože se više upustiti u pobijanje dopustivosti mandatnog postupka.

A. i A. P. podigli su kod kr. kot. suda u Zagrebu proti mld. N. i B. S., zastupanim po zakonitom zastupniku G. S., tužbu de pr. 11. rujna 1886 br. 17.309 na izdanje platežne zapovjedi radi na nepokr. u grunt. napisniku br. 353 občine Č. bezprieporno uknjiženog zajma u ostatku od 289 for. spp. Na ovu tužbu izdao je kr. kot. sud u Zagrebu platežnu zapovjed od 14. rujna 1886 br. 17.309, proti kojoj su tuženi podnieli u zakonitom roku svoje prigovore.

Nakon provedene rasprave izrekao je kr. kotarski sud osudu od 23. srpnja 1888 br. 10.709, kojom se platežna zapovjed ukida, ter se tužitelji osudjuju na naknadu parbenog troška i to sa r a z l o g a: Po § 1 naredbe ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1859 imadu se propisi o bržem postupku za iztjerivanje tražbina, koje se osnivaju na spisu bilježničkom, uporavljivati i onda, kada su svekolike okolnosti, kojimi se tražbina tužiteljeva proti tuženiku podkriepljuje, kako u glavnoj stvari, tako i glede pristojba uzgrednih dokazane ispravami, naznačenimi u gornjoj zakonskoj ustanovi. Po § 3 uvodno spomenute min. naredbe ostaju propisi glede riešavanja tužbe za izdanje platežne zapovjedi, navedeni u naredbi minist. pravosudja od 16. veljače 1858 nepromienjeni. — Ako tužitelj ili tuženik nije ona ista osoba, koja se u spisu bilježničkom napominje kao vjerovnik ili dužnik, to je slobodno nalog platežni pod kazan ovrhe izdati samo uz uvjete, označene u § 2 potonje min. naredbe. Analogno tomu imali su tužitelji dokazati ispravom, da su se tuženici obvezali utuženi dug platiti. Dočim oni toga ničim dokazali nisu, a okolnost, da su inhipotecirane nekretnine prešle od dužnika iz obveznice A—I. na tuženike, nije za izdanje platežne zapovjedi dovoljna, to se je platežna zapovjed od 14. rujna 1886 br. 17.309 morala u cielosti dokinuti.

Proti ovoj osudi uložili su tužitelji pravodobno priziv sa žaobom ništovnom, povodom kojeg je kr. banski stol riešitbom od 17. listopada 1888 br. 22.623 ukinuo osudu prvoga suda medju ostalim sa sliedećeg r a z l o g a: Osuda ukidajuća platežnu zapovjed iz formalnih mana nije opravdana, jer su se tuženi po prvoj alinei § 3 naredbe minist. pravosudja od 18. rujna 1859 poslužiti imali utokom, ako su scienili, da se

Digitized by Google

platežna zapovjed izdati imala nije; a čim se tim pravom poslužili nisu, prestalo im je pravo s tog gledišta, da platežnu zapovjed napadaju.

Priobćio dr. Šilović.

Bagatelni sud je nadležan da rieši parnicu rad isplate gospodareva dohodka (dominicalis) vriednosti do 50 for. i onda, kad bi tuženik zaniekao, da je tužitelj vlastnik dotičnog zemljišta, te da obstoji kmetsko dotično društvo. — Netom je poveden bagatelni postupak, neima već revizionog lieka u nikakvom slučaju.

Biskupsko nadarje (mensa) u Spljetu tužbom de pr. 9. ožujka 1888 br. 1985 zaiskalo je proti P. J., da mu gradska pretura u Spljetu kao bagatelni sud presudi: Da ima tuženik za 14 dana platiti tužitelju B. N. 30 for. kao vriednost 50 varićaka maslina, koje mu je dužan u ime gospodareva dohodka, kao kmet biskupskog nadarja, za ljetinu 1886, sa zemljišta . . . .

Bagatelni sud na to, odlukom od 9. ožujka 1888 br. 1985, odredi ročište opomenom bagatelnog postupka, a pošto je tuženik na raspravi porekao činjenice navedene u tužbi te prigovorio nenadležnost bagatelnom sudu, sudac proglasi zaključak: Smotriv, da je tuženik zaniekao, da je tužitelj vlastnik u tužbi sgomenutih ali neopisanih zemljišta, te još da glede istih obstoje tobožnji kmetski odnošaji, na temelju kojih je zaiskana isplata od 30 for. kao vriednost gospodareva dohodka, no priznaje samo obstojnost neke moralne obveze, po kojoj hotično odgovara neki ma kakav mu drago dio ljetine kao milostinju ili nagradu rad podieljenja ss. sakramenata, i to bez obzira na cjelost godišnjeg prihoda; smotriv, da su dakle neizvjestni pravni odnošaji izmed stranaka navedeni u tužbi, na kojih je tužitelj osnovao svoj zahtjev, pa prvo nego će se meritorno presuditi o ovomu zadnjemu, treba da se ustanove narav i granice predrečenih odnošaja; smotriv, da pogledom na to i na obranu tuženika, mora tužitelj staviti svoj zahtjev pred drugi sudački stol, i to stvarnom pravicom rad priznanja zaniekanog vlastničtva i tobožnog kmetskog društva; smotriv, da i kad nebi se radilo o stvarnoj pravici, morao bi tužitelj jednako zaiskati, da mu se presudi o obvezi tuženika glede godišnje predaje neke količine maslina u ime gospodareva dohodka, i to u mjeri naznačenoj u tužbi, gdje vriednost tog dohodka nadilazi svotu od 25 for.; smotriv, da dakle nije nikako opravdana uporavljivost bagatelnog postupka; vidiv §§ 1, 4, 7 i 30 zakona od 27. travnja 1873 br. 66 d. z. l.: ukida se povedeni bagatelni postupak, te će se pismeno priobćiti strankam proglašeni zaključak, kao što to propisuje § 69 spomenutog zakona, a nalaže se tužitelju da za osam dana pod prietnjom ovrhe plati tuženiku 2 for. za parnične troškove.

Digitized by Google

Proti takomu zaključku tužitelj uloži na c. k. prizivno sudište dalmatinsko sliedeći utok: Gradska pretura u Spljetu je do sada stalno držala, da je na parnice rad isplate neke svote do 50 for., dugujuće od kmeta vlastniku rad nepredatih dohodaka, uporavljiv bagatelni postupak. Ovu je uporavljivost sudac napadnutim zaključkom tužitelju zakratio. Nijedan od cit. §§ 1, 4, 7 i 30 nesluži pravnom utemeljenju tog zaključka, a kad bi slično nezakonito sudačko mnenje bilo definitivno poprimljeno, postalo bi još neizvjestnije, nego li je sada gruntovno vlastničtvo, po mnogo mučnije utjeravanje dohodaka vlastnikom, koji su prinuždeni da daju svoja zemljišta na kmetstvo. Nesluži § 1, jer neizključuje, već pripoznaje izrično bagat. postupak u slučaju kad se traži, kao sada, isplata svote opredieljene u novcu i nenadilazeće 50 for.; nesluži § 4, jer stavlja pod bagat. postupak tužbe rad isplate najmovine, koje su u tiesnom odnošaju sa gospodarevimi dohodci; nesluži § 7, jer je dotična svota, po kojoj je uporavljiv bagat. postupak, proračunana analogno propisim § 15 sl. a) i b) sudovnika od 20. studenoga 1852; i nesluži napokon § 30, jer preko rasprave nije se šta takoga navelo, po čem bi se imao držat bagatelni postupak nepripustljivim.

Više administrativnih i sudbenih riešenja nepobitno priznaju, da je biskupska nadarbina (nadarje) u Spljetu vlastnik dobrog diela zemljišta na Sučurcu, te da mu težaci ili kmetovi davaju četvrtinu dotičnih prihoda u ime gospodareva dohodka, ali nipošto sa moralne obveze, kao što je izmislio tuženik. Biskupska nadarbina bila bi do potrebe ponudila na ogled predrečena riešenja, koja se odnose ne samo u obće na sva zemljišta Sučurca, već još na one, što kmetuje tuženik P. J., i koja se tiču prepornog gospodareva dohodka. Primjećuje se, da kad bi na raspravi i izašlo bilo da je neuporavljiv bagatelni postupak te da predleži slučaj § 30 spomenutog zakona, prvi sudac, čim je ukinuo bagatelni postupak, morao je po § 14 istog post. odredit, da se nastavi rasprava postupkom odgovarajućem prepornom predmetu.

S toga je svakako napadnuti zaključak protivan zakonu i nepravilan.

Prizivno sudište dalmatinsko riešitbom od 24. svibnja 1888 br. 1856: Vidiv, da je predmet tužbe naplata gospodareva dohodka za god. 1886, dakle personalne daće ovisne o pogodbenih odnošajih, a neradi se nikako o pravici spadajućoj izključivo k realnom sudu po § 4 bagat. post., rad šta, pošto vriednost daće nenadilazi 50 for., mora se uporavit na slučaj bag. postupak; vidiv još, da se neradi o stanovitoj već o promjenljivoj i neizvjestnoj renti, te se nemože uporavit na slučaj § 7 rečenog zakona: ukine napadnuti zaključak, naloživ gradskoj preturi, da nastavi raspravu po pravilih bagatelnog postupka, te izrekne presudu po zakonu.

Tuženik proti prizivnoj riešitbi uloži na vrhovno bečko sudište utok: Zaključak prvog sudca, koji je glasom propisa §§ 1, 4, 7 i 30 bag. zak.

Digitized by Google

ukinuo povedenu raspravu rad nenadležnosti, podpuno odgovara slovu i duhu zakona, a razlozi na kojim počiva, tako su jasni te pravno izvedeni, da se svatko može uvjeriti o njihovoj temeljitosti. I doista, netom je tuženik porekao, da su zemljišta spomenuta u tužbi vlastničtvo tužiteljevo, netom je postala priepornom obstojnost tobožnog kmetskog družtva, trebalo je svakako da sudac, prvo nego će izreći presudu o pripustljivosti iske, pruži svoja iztraživanja i svoju razsudbu na obstojnost onih prava i odnošaja, iz kojih je po kazivanju tužitelja zaiskana daća proiztekla. Pa pošto taka iztraživanja o vlastničtvu, i tako razsudba o obstojnosti oprovrgnutih pravnih odnošaja, očito prekoračuju moć i nadležnost bagatelnog sudca, red je bilo da ovaj obustavi tečaj rasprave. Jednom riečju staza bijaše jasno naznačena po zakonu, te se tužba morala odbacit, a da nije sudac tako učinio bio bi pogriešio proti svojoj dužnosti. Prizivni sud, ukidajuć zaključak prvoga suda udario je pravcem, posve protivnim onomu, kojega se je prije držao. Jer u riešitbi od 19. travnja 1884 br. 1504 izreče isto prizivno sudište sliedeća načela: „Parnice o pravih nespadaju u bagatelni postupak. Kad stranke ponudjaju i primaju svotu do 50 for., izjavljuju namjeru kako će zavarati zakon, te im nije nikako dopušteno, da se samovoljno zavrzivanjim podlagaju posebnim postupkom, koji nedolikuju slučaju. Bagatelni postupak uporavljuje se samo na pravice o tražbinah budi u novcu, budi za predmete procjenljive u novcu, a nikako na slučajeve, kojimi se cilja na priznaju nekog priepornog prava.“

Razlozi drugomolbeni sadržavaju u kratko sliedeće enuncijacije: a) da je tužbi predmet naplata gospodareva dohodka za godinu 1886, dakle personalna daća oviseća o pogodbenih odnošajih; b) da se u konkretnom slučaju neradi o stanovitoj, već o promjenljivoj i neizvjestnoj renti, te da se dakle nemože uporaviti § 7 bag. postupka.

Oba tvrdjenja jednako su neosnovana tako sa faktičnog kao i sa pravnog gledišta. I doista kad prizivno sudište tvrdi, da je tužbi predmet personalna daća, viseća o pogodbenih odnošajih, to se očito služi sofizmom (petitione principii), držeć kao da su ustanovljeni odnošaji kmetskog družtva, čim ih je tuženik odriešito poreknuo pri ustmenoj raspravi.

Nego kad bi i istinito bilo, da se ondje radi o personalnoj daći ovisećoj o pogodbenih odnošajih, nevidi se kakva bi korist odtale došla tezi prizivnog sudišta. Jer pošto je taka personalna daća, po tužbi, godišnja i za uvjek, ma kad bi ona i proizlazila iz pogodbenih odnošaja, da se uporavi bag. postupak, nebi imala nadilaziti svotu od 2 fr. 50 nč. Zahtievana daća usuprot dosiže 50 for., te zametnuta parnica, pošto se odnosi na daću godišnju i za vjekovito vrieme 25 for. nadilazeću, nebi se mogla ni priekim postupkom raspravljati. I ono je razlog s kojeg, kad bi se i radilo o izmišljenih pogodbenih odnošajih, na slučaj nebi se mogao uporavit ini već obični postupak. — A glede tvrdnje pod b) valja ovo:

Digitized by Google

Da se na konkretni slučaj uporavi bag. postupak, valjalo bi po § 7 cit. zak., da je izvjestno da vriednost zatraženog godišnjeg dohodka nenadilazi svotu od 2 for. 50 nč. No, ako je dohodak, kako tvrdi prizivno sudište, promjenljiv i neizvjestan, ova okolnost mjesto da utemelji uporavljivost bagat. postupka izključuje ju, jer dokazuje, da priepor rad priznaje prava na opetujuću daću, može imat predmetom dohodak vriednosti lje veće od 2 for. 50 nč. Ovo obrazloženje, držimo, dokazuje očito, da je nezakonita napadnuta prizivna riešitba. Nego da se vidi njena netemeljitost sgodno je da opazimo, da god. 1885, naime godinu prije one na koju se odnosi današnji priepor, b. n. podniela je bila nekoliko bagat. tužba proti nekojim tobožnim svojim kmetovim. Ali usljed prigovora sličnog sadašnjemu, prvi sudac i onda je ukinuo raspravu s nenadležnosti, a zastupnik b. n. odstupio od svih ostalih parnica priznajuć temeljitost tog prigovora, te si priuzdržao pravo da ponovi tužbe inim pravcem.

Vrhovno sudište bečko s razloga, što prva molba još u početku odlukom od 9. ožujka 1888 br. 1985 povela bag. postupak, a napadnutom prizivnom riešitbom je takoj odluci prve molbe povraćena prvašnja kriepost; s razloga, što proti riešitbam izdatim od prvog sudca u bagatelnom postupku neima zakonskog lieka, odbacilo je uloženi utok kao nepripustljiv. *A. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Poštanskimi predatnicami nedokazuje se platež tražbine, radi koje je ovrha povedena (§ 445 g. p. p.).

Na zamolnicu kr. trgov.-mjenb. suda u Budimpešti od 3. listopada 1887 br. 47.455 odredio je kr. kot. sud u V. odlukom od 15. listopada 1887 br. 13.724 ovršnu pljenitbu i procjenu pokretnina trg. tvrdke „B. i L.“ radi dužnih „dioničarskom družtvu budimpeštanske bankovne zadruge“ 300 for. spp., a nakon provedbe iste i dražbu, ter kad je ta odredba suda prve molbe pravomoćnom postala, zamolila je ovršenica kod spomenutog ovozemnog suda, da primi u polog svotu od 118 for. 26 nč., kao ostatak tražbine ovrhovoditeljeve, tražeć podjedno obustavu dražbe.

Odlukom kr. kot. suda u V. od 12. ožujka 1888 br. 2994 obustavljena je dražba prema § 70 gradj. sudovnika, dočim je dalnji zahtjev molbe radi povedenja rasprave o utrnuću ovrhe odbijen prema § 69 gr. sudovnika.

Proti toj odluci uložila je ovrhovoditeljica utok, a kr. banski stol riešitbom od 12. srpnja 1888 br. 16.985 preinačio je odluku suda prve molbe ter odlučio, da se moliteljica i sa zahtjevom za obustavu dražbe shodno § 69 gr. sud. upućuje na kr. trg.-mjenb. sud u Budimpešti i to s r a z l o g a: što je zahtjev na medjutomnu obustavu ovrhe ovisan o

Digitized by Google

zahtjevu, da li je ovršno pravo ovrhovoditeljevo utrnulo (§ 445 g. p. p.) i nesačinjava poseban zahtjev u kom bi postupajući sud shodno § 70 sud. nadležan bio odlučiti, te što je prvi sud posve pravilno odbio glavni zahtjev molbe ovršenikove shodno § 69 sud., nije se s toga ni smeo upustiti u riešenje podrednoga zahtjeva, komu se ni onako nebi moglo bezuvjetno zadovoljiti, jer predatnice nisu dokazalo prema propisu § 445 g. p. p., kojimi se pozniji čini bezuvjetno dokazuju, ako nema inoga dokazala, da je platež u istinu usliedio i da se taj odnosi upravo na onu tražbinu, radi koje se ovrha vodi.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 4. travnja 1889 br. 3022 odbio je previdni utok i žalbu ništovnu ovršenice i potvrdio banskostolnu riešitbu, a to s razloga: što je ovršeniku u slučaju, predvidjenom u § 445 g. p. p., doduše slobodno svoju molbu za medjutimnu obustavu ovrhe podnieti i onom sudu, koji je vlastan preduzeti izvršbu dozvoljene ovrhe (§ 70 gr. sud.); no što utjecateljka u molbi svojoj nije izkazala uvjeta potrebitih za provedenje rasprave po § 445 g. p. p., ter što poštarske predatnice, priklopljene napomenutoj molbi, nisu prikladne dokazati uztvrdjeni pozniji čin (platež), kojim je navodno utrnulo ovršno pravo protivnikovo, a to tim manje, pošto ovrhovoditelj „dioničarsko družtvo itd.“ navodi u utoku (§ 312 g. p. p.), da je njihov zastupnik odvjetnik I. P. utužio proti sadašnjem ovršeniku u svem četiri tražbine, pošto se dakle doprinešenimi poštarskimi predatnicami dokazati nemože, da su upitne uplate uzsliedile na obal one tražbine, koja je predmetom dozvoljene ovrhe.

Podjedno je kr. kot. sudu u V. naloženo, da napomenutu ovrhu po rekviziciji kr. trg.-mjenb. suda u Budimpešti bezodvlačno provede.

Priobćio A.

Za otvorenje stečaja treba više vjerovnika, a ne više tražbina jednoga vjerovnika.

Jac. Freund, trgovac u Beču po odvj. dr. Vl. N. proti članu tvrdke P. F. et Comp. za pokriće tražbina 277 for. i 2086 for. 50 nč. podnese molbu prim. 12. svibnja 1888 br. 6788 kod kot. suda u Z. moleć, da F. F. doprinese izkaz imovine i gotovine, da je kadar navaljujućeg vjerovnika namiriti, eventualno da mu se otvori stečaj.

Nakon obavljena ročišta i preslušanja stranaka odbije sud molitelja odlukom od 20. listopada 1888 br. 14.473 sliedećim obrazloženjem: Vidiv, da je molitelj u svojoj molbi, a tako i na ročištu jedino doprineo dokaz, da je odlukom kr. trgovačkoga suda u Budimpešti od 7. lipnja 1887 br. 19.031 radi 2086 for. 50 nč. dozvoljena ovrha na pokretnine F. F., te da je odlukom ovoga suda od 20. srpnja 1887 br. 10.587 obzirom na ustanovu § 101 trg. zak. dozvoljena pljenitba ovršenikova idealna diela imovine uloženoga i pripasti mu imajućega iz družtvene tvrdke P. F. et

Digitized by Google

Comp., kojoj je on član; vidiv, da molitelj ničim dokazao nije, pače da ni vjerojatnim predstavio nije, da je ta ovrha na družtveni dio ovršenikov bez uspjeha ostala; vidiv, da je molitelj na raspravi od 16. listopada 1888 po naredbi kr. banskoga stola naredjenoj izjavio da nemože dokazati koliko vriedi zaplienjeni idealni dio; vidiv nadalje, da bi molitelj u smislu § 101 trg. z. morao potražiti razvrgnuće družtvene tvrdke, pa da bi se istom onda moglo ustanoviti, da li družtveni dio ovršenikov molitelju dovoljnu sigurnost pruža ili ne; vidiv konačno, da molitelj za otvorenje stečaja niti tu odlučnu okolnost posvjedočio nije, da ovršenik osim molitelja još i drugih vjerovnika imade, a ipak se stečaj bez više vjerovnika nemože otvoriti.

Kr. banski stol svojim riešenjem od 27. ožujka 1888 br. 7537 potvrdi odluku prvog suda najpače s razloga, što molitelj nikakovih inih vjerovnika proti ovršeniku izkazao nije, i što kod takova stanja stvari o stečaju u smislu §§ 1 i 27 steč. reda niti govora biti nemože.

Dr. A. S.

C. Kazneno.

Na §§ 237 k. z. i 394 k. p.

12. kolovoza 1886 poslje podne izgorjela je Grgi K. u B. štala vredna 122 for. Pade sumnja na Ivšu K., da je svojom nesmotrenošću vatru prouzročio. Osumnjičeni imadjaše u vrieme kad se ovaj čin sgodio sedam godina.

Postojavše kr. drž. odvjetničtvo u Vinkovcih zavrže prijavu riešenjem od 11. kolovoza 1887 br. 2824 i povrati izvidne spise kr. kot. sudu u Bošnjacih na pohranu. Nu ovaj kot. sud odredi iz vlastite inicijative glavnu raspravu, te izreče osudom od 5. veljače 1889 br. 2143 doslovce: „Ivša K., 9 godina star, kriv je prekršaja § 459 k. z. suprot sigurnosti vlastničtva, počinjena tim, što je 12. kolovoza 1886 igrajuć se i paleći kapsele sa žigicami blizu štale G. K. prouzročio požar i tim nanio štetu od preko 100 for., premda je lasno mogao uvidjeti, da se iz toga čina lasno može poroditi pogibelj vatre; nu kažnjenje toga čina u smislu § 273 k. z. ostavlja se kažnjenju (?!) domaćemu, ali da nosi trošak kaznenoga postupka, koji je utjeriv.“ — U razlozih te osude konstatuje se objektivni učin i dokazni materijal, u subjektivnom pravcu te se ob odlučnom pravnom pitanju veli samo to: „nu pošto je okrivljeni u vrieme čina nedorasao bio, nije mu sud na temelju § 273 k. z. nikakove kazne dosuditi mogao“.*

Na priziv osudjenikovih roditelja izreče kr. sudbeni stol u Osieku riešitbom od 1. travnja 1889 br. 2190 sliedeće: „Kr. sudb. stol vidiv,

* Možda je kot. sud imao mnogo posla, ali i u najvećoj navali moralo bi se više paziti što i kako se riešava. Ured.

Digitized by Google

da je priziv podnešen po roditeljih ml. okrivljenika poradi izreke o krivnji (§ 414 t. 2 k. p.), nu da predleži razlog ništovni po § 418 br. 3 k. p., koji doduše u prizivu naveden nije, ali glede kojega se po § 422 al. II. k. p. postupati imade, te koji se kod riešavanja priziva u obzir uzeti mora, kao da je doista uporavljen bio, a taj razlog ništovni je maloljetnost okrivljenika Ivše K., koji 10. godinu dobe svoje još navršio nije, te glede kojeg po jasnom slovu § 237 k. z. kaznenom postupku absolutno mjesta neima, te se jedino i izključivo domaćem kažnjenju prepustiti imade; vidiv, da u ovom slučaju predleži okolnost, radi koje nije dopušćeno krivca progoniti (§§ 277 br. 9 sl. b) i 418 br. 3 k. p.), a to je doba izpod navršenja 10. godine života: obnašao je priziv uvažiti, ter osudu prvoga suda po § 421 k. p. ništetnu u cielosti ukinuti i kr. kotarski sud uputiti da s prizivom postupa po § 394 k. p.

O pojmu „razširenih pisama". (Ad § 491 k. z.)

Kr. kot. sud u D. Miholjcu osudom od 1. ožujka 1889 br. 143 proglasi E. P. krivim, „da je porugljivim pismom ddto. Kapelna 29. siečnja upravljenim na kr. kot. oblast u Dol. Miholjcu označio, da su tužitelja Š. Cs. knezom izabrali sami kvaročinci i potričari za to, da im pomaže u njihovih poslovih, da je tim počinio prekršaj proti sigurnosti poštenja označen u § 491 k. z. te radi toga po § 493 k. z. uporavom §§ 264 i 494 k. z. odsudi na kazan zatvora od četrnajst dana i po § 330 k. p. na snošenje troška kaznenog postupka i ovrhe kazni."

Proti ovoj osudi podnese tuženi E. P. priziv, uslied kojega je kr. sudb. stol u Osieku osudom od 2. travnja 1889 br. 2138 riešio E. P-a po § 250 br. 2 k. p. obtužbe radi prekršaja § 491 k. z. sbog pomanjkanja učina.

Razlozi: Vidiv, da je prvi sud ustanovio, da je obtuženi napisao samo jedno pismo, i to prijavi priloženi olovkom napisani koncept predstavke upravljene na kr. kot. oblast proti izboru mjestnoga kneza, privatnoga tužitelja; vidiv, da kada bi u tom sastavku navedene rieči sačinjavale pogrdu, ipak nije ustanovljen objektivni učin prekršaja po § 491 k. z., jer je konstatovano, da to jedino pismo i to samo u konceptu, obtuženi nije nikako razširivao, niti je došlo do toga, da bi bilo kot. oblasti u D. Miholjcu predano, već nasuprot da je po izkazu svjedoka St. St. obtuženi taj koncept predao ovomu svjedoku da ga prepiše i odnese učitelju na podpis, a po izkazu učitelja J. P. izdao je on rečeni koncept privatnomu tužitelju; vidiv dakle, da u tom činu neima zakonite potrebštine prekršaja § 491 k. z., naime da je obtuženi u razširenih porugljivih pismih tužitelja okrivio pogrdnimi vlastitostmi, a to tim manje, što je taj koncept predstavke sastavljen u ime mjestnoga župnika i njih više naznačenih, a ipak taj koncept nepodpisa ni obtuženi ni tko ini, tim

Digitized by Google

manje, što se iz sadržaja koncepta predstavke jasno vidi, da se predstavkom tom nije htjelo pogrditi i uvrediti poštenje, nego jedino prosvjedovati proti obavljenom izboru kneza; i tim manje, što već po marginalnom nadpisu § 491 k. z., ta pogrda mora da ima značaj javnosti, to jest da je javna pogrda, a to bi kod razširivanja pogrdnog pisma moralo tako slediti, da je obtuženi u nakani da razširi pogrde, pismo ovo barem nekolicini davao, što pako u ovom slučaju nije bilo.

Priobćio Drag. Markovac.

Popis

poreznih občina, za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim sudovom.

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
1	Kr. kot. sud Novimarof	1	Čanjevo	1. travnja 1889	1. travnja 1889	30. rujna 1889
		2	Štrigovo			
		3	Lukačevac			
		4	Visoko			
		5	Gjurinovec			
		6	Reka gornja			
		7	Pofuki			
		8	Vinično			
		9	Bisag			
		10	Radoišće			
		11	Tomaševec			
		12	Brežnica			
		13	Butkovec			
		14	Šćepanje			
		15	Drenovec	1. lipnja 1889	1. lipnja 1889	30. studenoga 1889
		16	Leskovec			
		17	Svibovec			
		18	Tukovec			
2	Kr. sudb. stol u Virovitici	1	Borova	1. travnja 1889	1. travnja 1889	30. rujna 1889
3	Kr. kot. sud u Garešnici	1	Hercegovac	1. svibnja 1889	1. svibnja 1889	31. listopada 1889
		2	Trnava			
		3	Klokočevac			
		4	Ladislav			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka: započeo	Rok za povedenje konačnoga izpravka: iztiče
					dana	dana
3	Kr. kot. sud u Garešnici	5 6 7 8	Trnovitica Zdenci veliki Tomašica Kajgana	1. svibnja 1889	1. svibnja 1889	31. listopada 1889
4	Kr. kot. sud u Iloku	1 2	Ljuba Erdevik			
5	Kr. sudb. stol u Osieku	1	Dalj			
6	Kr. sudb. stol u Varašdinu	1 2	Sv. Ilija Kneginec	1. lipnja 1889	1. lipnja 1889	30. studenoga 1889

A. Goglia.

KNJIŽEVNOST.

Financijalno zakonoslovje iliti nauka ugarskoga financijalnoga prava. Napisao izvorno magjarski dr. Vilim Mariska, profesor, pohrvatio te prema najnovijim zakonom preradio i dopunio I. Samuel Kocian, minist perovodja kod ug. fin. upravnoga sudišta. — Sa pregledom *financijalnoga upravnoga razdieljenja Hrvatske i Slavonije* i pregledom primitaka i izdataka drž. kućanstva. Osiek 1889. Tiskom Julija Pfeiffera. Vlastita naklada. Str. XX i 550. Ciena 4 for.

Pokojni financ. perovodja Josip Kovačević bio je preveo na hrvatski jezik te izdao tri svežčića gore spomenutoga djela, nu nedospio dalje. Već je onda požaljeno u ovom listu, što je prerana smrt Kovačevićeva zapriečila nastavak i dovršetak djela. G. Kocian, naš revni pomagač, lativ se posla, preveo je i evo izdao cielo djelo. U predgovoru veli g. K, što ga je potaknulo, da uzme ovaj trudni posao na sebe: drži on najme, da je poznavanje financijalnih zakona vrlo potrebito — a da je tako, toga jamačno neće nitko zaniekati — da je potrebito djaku na sveučilištu, kojemu se predaje i kojega u financ. znanosti uče, da financ. pravo znameuito pomaže razumieti financ. znanost, da je vrlo potrebito svakomu financijalnomu činovniku, a ne manje i upravnomu, jer se sve većma izpriepliću politička i financijalna uprava, da je potrebito sudcu, koji dolazi dosta često u priliku, da se posluži njim, a napokon i svakomu pojedincu, da se laglje snadje i očuva svoje interese; da neima na hrvatskom jeziku knjige, koja bi ovoj potrebi moglo zadovoljiti. Iz ove knjige „može svatko crpiti znanja o razvitku financ. uprave, o svih izravnih i neizravnih porezih, o dohodarstvih, o ustroju i zadaći pojedinih fin. oblasti, ureda i organa, o njihovoj službi, o dužnostih i pravih činovnika“ itd.

Digitized by Google

G. Kocian nije naprosto preveo Mariskino djelo, nego ga je preradio prema sadanjem stanju zakonarstva te popunio n. p. dodao ustanove o carini, dohodarstvu baruta, puncevanja, pošte i brzojava; o fin. straži itd., svagdje je obazreo se na državo-pravni položaj Hrvatske i Slavonije, naveo najnovije zakone itd. Riečju g. Kocian trudio se je da bude stvar valjana. Ovaj trud njegov, pa onda sadržaj djela i potreba preporučuju ga svakomu čitaocu. Jezik nije istina onakov, kakav bi morao biti, g. Kocian i sám to uvidja; nu istina je i to, da je mnogo toga uzeo doslovce iz financ. zakona, a ti su zakoni upravo užasnom hrvaštinom pisani. I naslov mogao bi drugačiji biti: to nije fin. pravo ugarsko nego h r v a t s k o-ugarsko. — Sveučilištnoj mladeži dobro će doći ova knjiga, a g. Kocian toliko je priklon mladeži, da je pripravan s v a k o m u đ j a k u d a t i j u z a 3 f o r. Djelo može se naručiti kod prevoditelja u Budimpešti; predplata šalje se tiskari Julija Pfeiffera u Osieku.

— *Kratka sudska medicina.* Praktični dio ili Vademecum za sudsko-ljećničke poslove. Sastavio un. med. dr. Niko *Selak,* gradski fizik u Koprivnici itd. Koprivnica 1889. Str. 186. Ciena for. 1·60 u platnenih koricah. — Ob ovom zanimivom književnom pojavu drugi put.

— *Бранич.* Часопис за правне и државне науке donosi u broju 3. (god. III.): Proklamaciju kralja Milana, da se odriče priestolja na korist svoga sina Aleksandra, zatim proklamaciju regencije; rasprave: Justinianovi zakoni i staro srpsko pravo, od dra. M. Vesnića; O značenju § 156 pod a) krivič. post. o ličnoj sigurnosti, od St. Maksimovića; O održaju ili zastarelosti kao načinu pribavljanja svojine po našem gradj. zak. od g. 1844, od prof. dra. A. Gjorgjevića; O organizaciji pravosudja, s francezkoga preveo Ž. Milosavljević itd.

— *Die Blutrache bei den Südslaven.* Ein Beitrag zur Geschichte des Strafrechtes. Von Milenko v. V e s n i ć. Inaugaralna disertacija, odobrena juristićkim fakultetom sveučilišta u Monakovu. Stuttgart. 1889.

— R. M. H u b e (Gube): *Zakonik Černogorij God. 1888.* Kritičeskija zamietki s prosmotrenago samim avtorom originala, perewel J. I. G o r s i o r o v s k i j. Petrograd 1889. Str. 24.

O istom zakoniku donosi knjiga osma bugarskoga časopisa „Juridičesko Spisanie" članak, koji će se nastaviti u sliedećem broju. U slovenskom družtvu „Pravnik" čitao je dr. Majaron raspravu o njem, koja će se takodjer objelodaniti.

— Dr. S t e i n Lorenz v.: *Handbuch der Verwaltungslehre.* Stuttgart 1888. Treće izdanje, 3 diela. Prvi dio sadržaje: „Der Begriff der Verwaltung und das System der positiven Staatswissenschaften"; drugi dio: „Das Verwaltungssystem des persönlichen und wirthschaftlichen Lebens"; treći dio: „Die Verwaltung und das gesellschaftliche Leben". — Ciena 15 for. a. v.

— S c h m o l l e r Gustav: *Zur Litteraturgeschichte der Staats- und Socialwissenschaften.* Leipzig 1888. — Ciena 6 maraka.

— *Versio in rem.* Studie §§ 1041—1044 ob. z. obć. Podává dr. I. S t u p e c k ý, c. k. izv. profesor prava na českih visokih školah. Prof. Randa ocjenio je u 23. svežčiću českoga „Pravnika" ovo djelo, te se veoma povoljno o njem izjavio.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Mjesečnik za g. 1888) sjajno uvezani te opredieljen za previšnju privatnu knjižnicu Nj. c. i kr. apostolskoga Veličanstva uručio je predsjednik pravničkoga družtva presv. g. dr. Franjo *Burgstaller*, praćen tajnikom družtva vel. g. prof. dr. Fr. *Spevcem*, 5. svibnja o. g. preuzvišenomu g. banu moleć, da ga blagoizvoli odpremiti na Previšnje mjesto.

(Pravničkomu družtvu) prijaviše se kao novi članovi sliedeća gg.: dr. *Amruš* Milan, nar. zastupnik u Zagrebu; *Batušić* Antun, kr. sudb. pristav u Našicah; *Kornfeld* Fr., savjetnik okružnoga suda, *Indrak* Antun, sudb pristav, *Budik* Fr., prislušnik, *Blaha* Vinko, prislušnik, dr. *Horvatić* Otokar, prislušnik, *Kerdić* Milan, odvjet. perovodja, svi u Banjaluki; *Gmaz* Lavoslav, prislušnik u Osieku; *Grahovac* Mirko, odvjet. perovodja u Belovaru; *Krašovec* Aleksander, sudb. pristav u Višegradu (Bosna); dr. *Križ* Eduard, perov. vježbenik u Slatini; *Ogorelica* Nikola, prislušnik u Osieku; *Noršić* Dragutin, odvjet. perovodja u Jaski; dr. *Stanger* Andro, odvjetnik u Vološki (Istra).

(Preminuli) U kratkom vremenu izgubilo je pravničko družtvo četiri člana svoja; umrli su najme: Antun *Poh*, odvjetnik, A. *Hegedušević*, prislušnik, oba u Zagrebu; *Korka* Konstantin, kr. kot. sudac u Ivancu i *Mladenović* Kosta, viećnik kr. sudb. stola u Osieku.

(Kr. javni bilježnik kao neko strašilo.) U ostavinskom predmetu iza preminuloga imućnoga G. B. odredio je kr. kotarski sud u X. ročište za raspravu ostavine pred sobom, akoprem je većina interesenta, koja stanuje u drugom kotaru, koji je ujedno i sjedište javnoga bilježnika, pod koji i kr. kot. sud u X. spada, zamolila, da se ostavinska rasprava kr. javnomu bilježniku povjeri. Nu kr. kot. sud u X., koji neobiluje vremenom, izda sliedeću odluku: . . . . „obnašao je ovaj sud odrediti, da pošto prama očitovanju stranaka nisu sve pokretnine u našastar od 21. prosinca 1888 uvrštene, te da je znatan dio na uštrb baštinika izostavljen, da se sastavi novi našastar prama stanju faktične imovine pok. B. G. na dan smrti istoga, te se sastav ove inventure povjerava ovos. kr. prislušniku . . . . sa nalogom, da istu prama postojećim zakonskim ustanovam i u sporazumku sa interesenti obavi . . . . Uredovanje ovo odredjuje se na dan . . . . na licu mjesta, te će interesenti biti dužni tri dana prije ovoga povjerenstva položiti kod ovoga suda predujam od 10 for. 20 nč., *jer će se u protivnom slučaju povjeriti popis imovine kr. javnomu bilježniku.*“

(„Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru“.) U českom pravničkom družtvu „Pravnicka Jednota“ povede odvjetnik dr. Ivan *Ružička* rieč na sastanku, držanom 21. ožujka o. g. „o novom civilnom zakoniku za Crnu Goru“. Sakupio se velik broj članova — kako izvješćuje „Journal de St. Petersbourg“ — koje pozdravi prof. dr. *Randa* iztaknuv koli je zanimivo pitanje, o kojem će se razlagati. Spomene, da je to prva kodifikacija narodnoga prava pobratimskoga naroda, koji je svojimi junačkimi djeli stekao najiskrenije simpatije u Českoj; taj kodeks da je djelo prof. dra. V. *Bogišića*, odličnoga muža, koji je nastojao pridržati u njem elemente narodnoga prava, a za nove potrebe života uveo unj valjane nove ustanove. — O zakoniku samom govorahu dr. *Ružička* i docent na českom sveučilištu dr. *Trakal.* Kad nam stigne češki „Pravnik“, donieti ćemo obširno izvješće o toj raspravi.

Digitized by Google

(Vitez Antun pl. Schmerling), predsjednik c. k. vrhovnoga i kasacionalnoga sudišta u Beču slavio je 15. svibnja o. g. šestdesetgodišnjicu svoga službovanja. Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo upravilo je tim povodom previšnje ručno pismo g. Schmerlingu, u kojem monark sa zahvalnošću priznaje, da je jubilar dugo vjerno i odlično služio njemu i državi kao sudac i državnik, te mu čestita k njegovomu jubileju. Čestitahu mu: cielo vrhovno sudište na usta drugoga predsjednika pl. Štremayera, generalna prokuratura, predsjednici svih viših sudišta. Članovi vrhovnoga sudišta i generalne prokurature prinesoše mu na uspomenu liepi dar; a drugi umjetno izradjene adrese. G. Schmerling služi od g. 1829.

Imenovanja. Adolf pl. *Mošinski* i dr. Nikola pl. *Jurković* imenovani su savjetnici kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, i to prvi u odjelu za bogoštovje i nastavu, a drugi u odjelu za nutarnje poslove; Radoslav *Lopašić* tajnikom u kr. vlad. odjelu za bogoštovje i nastavu; dr. Vlad. pl. *Nikolić* tajnikom kr. zem. vlade; Gjuro *Badovinac* perovodnim vježbenikom u obsegu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade; Konrad *Nemec* i Albert *Schwartz* prislušnici.

U Bosnoj i Hercegovini: Kazimir *Żukowsky*, Viktor *Schenk* i Karlo *Gumberz* pl. Rhonthalski fin. perovodnimi vježbenici; Stjepan *Matasić* i Franjo *Jakubowsky* kot. predstojnici II. raz; Mihajlo *Kokolj* i Oto barun *Klimburg* polit. pristavi I. raz.; Karlo *Baukovac* i Ernest Feliks *Bardasch* pol. pristavi II. r.; Pio barun *Lazarini* okružnim predstojnikom u Banjaluki; Todor *Zurunić* perovodnim praktikantom; Klement *Papak* fin. savjetnikom; dr. Nikola pl. *Rajner* fin. tajnikom; dr. Viktor *Ungar* i Ivan *Chodnycki* sudb. pristavi; dr. Vladislav *Niec* odvjetnikom za Bosnu i Hercegovinu sa sjedištem u Sarajevu; Petar *Marmaros* auskultantom u Travniku.

Premještenja. Vendelin *Schmidt*, upravitelj drž. odvjetničtva iz Gospića kot. sudu u Petrinji, te mu je povjerena uprava toga suda; nadalje sudb. pristavi: Ivan *Horvat* iz Vel. Gorice k sudb. stolu u Petrinju; Karlo *Brošan* iz Mitrovice u Osiek; Franjo *Vidmar* iz Zagreba u Mitrovicu; Imbro pl. *Domin* iz Gospića u Varašdin; Oskar pl. *Jelačić* iz Šida u Mitrovicu; Adalbert *Martinković* iz Petrinje u Gračac; Franjo *Mihelić* iz Ogulina u Zlatar; Andrija *Milić* iz Djakova u Irig, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Ivan *Tomić* iz Požege u Kostajnicu, gdje mu je povjerena uprava kot suda; Alfred *Šiffer* iz Kostajnice u Krapinu, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Josip *Galjer* iz Broda u Vinkovce; Krunoslav *Hadžija* iz Varašdina u Brod; Antun *Starčević* iz Varašdina u Vel. Goricu; Franjo *Pinterović* iz Mitrovice u Karlovac; Lazar *Sremčević* iz Vinkovaca k sudb. stolu u Mitrovicu; Antun *Janeković*, kr. kot. sudac iz Gospića kr. drž. nadodvjetničtvu u Zagreb; Nikola *Sigović*, kot. sudac iz Čabra u Ogulin; Mane *Alković* iz Petrinje u Gospić, gdje mu je povjerena uprava držav. odvjetničtva; Dragutin *Stulhofer*, sudb. pristav iz Osieka u Djakovo; Janko *Šibenik*, sudb. pristav iz Ogulina u Belovar.

U Bosnoj i Hercegovini: Franjo *Matala* iz Fojnice u Travnik; Franjo *Novak*, prislušnik iz Banjaluke u Fojnicu; Friderik *Kobinger*, sudb. tajnik iz Travnika u Sarajevo; Gavro *Wozniak*, sudbeni pristav iz Mostara u Županjec; Stjepan *Madona* iz Županjca u Mostar; Ludovik *Grzadziela*, sudb. pristav iz Jajca k zem. vladi u Sarajevo; Mihajlo *Stefanowicz*, sudb. pristav iz Banjaluke u Prnjavor.

Digitized by Google

O pravnoj naravi bilježničkoga poslovanja.

Piše dr. Jos. Hofman.

V. O postupku, kad se substitut postavlja. Svaki je bilježnik po postojećem kod nas bilježničkom redu vezan na svoj ured i svoje uredovno sjedište. Želi li se iz svojega uredovnoga sjedišta udaljiti na više od tri dana, to već k tomu treba dozvole od bilježničke komore, koja neposredno upravlja bilježničtvom i bilježnici. Nesmie se na više od tri dana od svojega uredovnoga sjedišta bez dozvole udaljiti ni u onom slučaju, ako je otišao iz svojega uredovnoga sjedišta u svoj kotar u poslu budi bilježničkom, budi sudbeno-povjereničkom, budi privatno-pravnom stranke, jer zakon beziznimno propisuje, da bilježnik, želeći se od svojega prebivališta udaljiti na više od tri dana, ima za to zaiskati dozvolu[11].

Dopust može bilježniku dozvoliti: na 14 dana u godini — bilježnička komora, na šest nedjelja — sudište prve molbe, na tri mjeseca — sudište druge molbe, a dopust dulji od tri mjeseca i za svako putovanje u inozemstvo — samo kr. zem. vlada, odjel za pravosudje. U svakom slučaju mora se u pogledu substituiranja bilježničkoga mjesta učiniti što je potrebno (§ 142 bilj. r.).

Ali potreba substituirati bilježničko mjesto nenastaje po zakonu samo onda, kad bilježnik moli dopust, nego i onda,

[11] Bilježnički red od 25. srpnja 1871 br. 75 d. z. l., kriepostan za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću, razlikuje, ako se bilježnik udaljuje iz svojega uredovnoga sjedišta u koje drugo mjesto svojega bilježničkoga kotara u svrhu, da preduzimlje uredovna djela, od slučaja, ako se udaljuje od svojega uredovnoga sjedišta — ali ne u uredovnom poslu. U onom slučaju, ako se udaljuje na više od osam dana, mora dobiti dozvolu k tomu od bilježničke komore; u ovom pako, ako je odsutan više od tri dana, mora si izhoditi dopust. Bilježnika, koji se je, povriedivši ove propise, udaljio od svojega uredovnoga sjedišta, ima predsjednik bilježničke komore pozvati, da se vrati u svoje sjedište (§ 137).

Digitized by Google

kad je bilježnik umro, izstupio iz službe, bolestan, odsutan, suspendiran, a *osim ovih i iz drugih razloga,* n. p.: ako bilježnik bez ovlaštenja kr. zem. vlade, odjela za pravosudje primi naplatnu občinsku ili drugu koju javnu službu; ako za tri mjeseca, računajuć od dana, kada je obaviešten bio o svojem imenovanju ili u roku, produljenom na njegovu prošnju, neotvori svoje pisarne u odredjenom mu prebivalištu; ako bude premješten na drugo bilježničko mjesto; primi odvjetničtvo u sjedištu sudišta prve molbe; tjera trgovačke, posriedničke ili komisionalne poslove; izgubi hrvatsko državljanstvo; nepoloži uz propisani rok zahtjevanu službenu jamčevinu ili nedopuni predjašnju umaljenu; padne pod stečaj vjerovnika ili pod skrbstvo; ako bude radi kakvoga zločinstva, ili pako radi prestupka ili prekršaja budi iz pohlepe za dobitkom budi proti javnoj ćudorednosti, ili radi drugoga prekršaja zakona na kazan slobode od šest mjesecih ili više odsudjen; ako je s ureda svrgnut (§§ 9, 19 do 22 bilj. r.) itd. — U svakom od ovih slučajeva ima bilježnička komora o tom sudištu prve molbe podnieti prijavu i predložiti joj za sistemizirano bilježničko mjesto kao substituta — ili drugoga bilježnika ili bilježničkoga vježbenika. Samo u jednom slučaju, kad bilježnik moli dopust, kako je to jur spomenuto, prelazi ova dužnost bilježničke komore na bilježnika, kojega se mjesto ima substituirati.

Predložila bilježnička komora ili predložio bilježnik substituta — i predložila ona ili ovaj za substituta drugoga bilježnika ili bilježničkoga vježbenika — zakonom propisani *modus procedendi,* da onaj ili ovaj *postane* bilježn. substitutom, ostaje upravo onaj isti u jednom kao i u drugom slučaju. Jedan i drugi treba svakako, da ga sudište prve molbe postavi za substituta, ter mu o tom imenovanju izdade dekret, treba da je jamčevina propisana za njegovo bilježničko poslovanje položena, da je predao sudištu prve molbe podpis svojega imena i prezimena s dodatkom svojega svojstva kao substitut, i da je položio propisanu bilježničku prisegu. To su po zakonu uvjeti, pod kojimi bilježnik a ravnim načinom i bilj. vježbenik može postati substitutom. U koliko bilježnik ili bilj. vježbenik već ima za sebe položenu bilježničku jamčevinu, i u koliko je ovaj već jedared predao sudu, koji ga je zaprisegao, podpis svojega imena i prezimena (§§ 17 i 145 bilj. r.), ter položio već propisanu bilježn. prisegu, niti ima bilježnik niti ima bilj. vježbenik izpuniti po drugi put ove (premda bitne) uvjete, pod kojimi i bilježnik i bilj. substitut biva po zakonu osposobljen na obavu

Digitized by Google

bilježničkih poslova, naznačenih u § 1 bilj. r.; ali jedared jih je morao izpuniti i onaj i ovaj. Može se dakle dogoditi, da je sudište prve molbe budi bilježnika budi bilj. vježbenika samo imenovalo substitutom, ter o tom imenovanju mu izdalo dekret, pak da je bilježnik ili bilj. vježbenik, imenovan substitutom, već *kriepošću toga dekreta* postao ovlašten preuzeti prenešeni mu bilježn. ured, ter zauzeti sistemizirano uredovno mjesto substituiranoga bilježnika i u njem mjesto ovoga preduzimati bilježničko poslovanje.

Ali i *dalnji* zakonom propisani *postupak*, kad je budi bilježnik budi bilj. vježbenik *već postao* substitutom, ostaje upravo onaj isti u slučaju, kad je substitutom imenovan bilježnik, kao i u slučaju, kad je substitutom imenovan bilježn. vježbenik. U jednom i u drugom i u svakom slučaju dužnost je sudišta prve molbe to svoje imenovanje (po naročitom propisu zakona od kojega u zakonu iznimke neima) *dati na znanje svim kotarskim sudovom,* nahodećim se u obsegu sudišta prve molbe, za koji je bilježnik imenovan. U jednom i u drugom i u svakom slučaju ima substitut: na sistemiziranom bilježničkom mjestu (Standorte des Notars), u povjerenom mu bilježn. uredu voditi poslove bilježnika, kojega mjesto (Stelle) zastupa; ima nastaviti njegov repertorium; ima u svakom (bilježničkom) spisu, koji je sačinio ili odpravio (a bez sumnje i u svakoj bilježn. svjedočbi § 76 bilj. r.) naznačiti svoje svojstvo kao substitut; ima uporavljivati uredovni pečat substituiranoga bilježnika[12]; ima napokon navesti nalog ili dekret suda, kojim je imenovan substitutom.

I bilježnik nedobiva bilježnički ured na drugi način, nego substitut. I on biva prije nastupa svoje bilježničke službe po organu državne uprave, na to ovlaštenom, bilježnikom imenovan, ter dobiva o svojem imenovanju propisani dekret; i on (ili drugi zanj) za bilježn. uredovanje polaže propisanu bilježn. jamčevinu; i on mora sudu predložiti podpis svojega imena i prezimena uz naznaku svojega svojstva kao bilježnik; i on mora položiti bilježničku prisegu, da će *u uredu, koji mu je povjeren* . . . točno i savjestno izpunjivati *dužnosti, koje su mu u zakonu o bilježničtvu naznačene.* Sva *razlika* medju prisegom bilježnika i prisegom substituta *sastoji samo* u tom, što u onoj jedan

[12] Kad je uredovna djelatnost bilježnikova „*posve*“ prestala (§ 21), ili kad je bilježnik premješten na drugo mjesto (§ 107, 192), ili kad je usljed presude disciplinarne suspendiran ili kasiran (§ 178 bilj. r.) ima sudište prve molbe uredovni pečat bilježnikov oduzeti mu i pohraniti ga pri bilježn. komori.

Digitized by Google

pasus glasi: „. . . i buduć ste imenovan za *bilježnika*“ itd. — u ovoj pako: „. . . i buduć ste imenovan za *bilježničkoga substituta*“.

VI. Kako ima substitut rukovoditi bilježničke poslove. Bilježnički red nesadržaje nikakvih *posebnih* propisa o tom: *kako* ima substitut rukovoditi bilež. poslove. Ustanova, sadržana u § 145 bilj. r., da substitut ima na bilježničkom sjedištu obavljati poslove bilježnika, kojega mjesto zastupa, po svojem pravnom sadržaju nije drugo nego *povlast*, podieljena substitutu za *preduzimanje bilježničkih poslova*, naznačenih u § 1 bilj. r., ter ga legitimira samo na ovo bilježničko poslovanje. Ustanova, da substitut ima bilježnikov repertorium nastaviti i u svakom (bilježničkom) spisu, koji je sačinio ili izdao, pozivom na nalog suda, koji ga je imenovao ter povlastio na preduzimanje i obavu bilježn. poslova, — naznačiti svoje svojstvo kao substitut, jamačno nije puka formalnost, ali je ipak donekle administrativne naravi. Gdje je dakle ustanovljeno, kako ima substitut rukovoditi bilježničke poslove?

Ako bilježn. red i neima *posebnih* ustanova, kako ima substitut obavljati bilježničke poslove, to, pošto neima spora o tom, da jih ima obavljati, obavljati jih ima ne po kakvih posebnih nego po općenitih propisih, kriepostnih za bilježnike. Na to ga napućuje propisana i položena po njem bilježnička prisega, koja je svakako sastavni dio bilj. reda, mjerodavnoga zakona u tom poslu. U bilježn. prisegi, koju substitut polaže, sadržane i iztaknute su dvie, s obzirom na ovo pitanje, važne ustanove. Jedna glasi: „. . . i buduć ste imenovan za bilježn. substituta, zakleti ćete se, da ćete *u uredu, koji je na Vas prenešen* . . svagda se najtočnije vladati po zakonih i obdržavanje istih pred očima imati“. — Druga pako: „Zakleti ćete se *napose*, da ćete točno i savjestno *izpuniti dužnosti, koje su Vam u bilježničkom redu naznačene*“. Pošto je dakle kao što bilježnik tako i substitut položio „*bilježničku prisegu*“, da će u prenešenom mu uredu izpuniti dužnosti, naznačene u bilj. redu, to nemože biti sumnje, da su propisi bilj. reda o tom, kako se imadu rukovoditi i obavljati bilj. poslovi, kriepostni i *u svakom obziru mjerodavni i onda, kad substitut ureduje u povjerenom mu uredu*. Ovo tumačenje zakona donosi vlastito značenje riečih zakona u njihovu savezu i jasna namisao zakonotvorca.

Upravo zato, što bilj. red ni u pogledu *načina*, kako ima substitut voditi poslove bilježničke, ni u pogledu *odgovornosti* za povriedu ili zanemarenje svojih uredovnih dužnosti, nesadr-

Digitized by Google

žaje nikakvih *posebnih* ustanova, kojimi bi se odstupljivalo od propisa, postojećih o tom za bilježnike, nemože se s razlogom od tih propisa odstupiti ni u slučaju, kad se presudjuje poslovanje substituta i iz toga poslovanja ničuća odgovornost substituta za povriedu ili zanemarenje njegovih uredovnih dužnosti. Zato, ako su ustanove o tom, kako ima bilježnik voditi bilj. poslove i odgovarati za svoje poslovanje, opredieljene i jasne, nemože se ni pomisliti, da bi iste ove ustanove postajale neopredieljene ili nejasne samo onda, kad se imaju uporavljivati na poslovanje substituta.

Je li pako postavljen substitut *prije svojega imenovanja bio* bilježnik, bilježnički vježbenik, odvjetnik ili sudb. urednik, to je u pogledu uredovnih prava i dužnosti substituta prema *državnoj upravnoj vlasti*, koja ga je po svojem nadležnom organu postavila za substituta; prema *sudu*, koji ga kao postavljenoga substituta opunovlastio za sudb povjerenika k preduzimanju poslova u stvarih neparbenih; prema *privatnim strankam*, koje su ga kao substituta povlastile na preduzimanje i obavu privatnih poslova stranke; i prema *bilježniku*, kojega sistemizirano mjesto zastupa, *posve irrelevantno*. Niti ima substitut, koji je kao bilježnik postavljen substitutom više budi prava budi dužnosti, ili manje budi prava budi dužnosti prema sudu, koji ga je postavio za substituta, nego ima substitut, koji je kao bilježnički vježbenik, odvjetnik ili sudb. urednik imenovan substitutom. To isto valja u pogledu prava i dužnosti substituta i njegovoga pravnoga odnošaja prema strankam kao njihovoga punomoćnika, i prema bilježniku, kojega uredovno mjesto zauzimlje. *Svaki substitut, dok traje substitucija, ima u pogledu svojega uredovanja i poslovanja jednaka prava i dužnosti*, i upravo ona prava i one dužnosti, koje i bilježnik, kad fungira i dok fungira. Lege non distinguente nec nostrum est distinguere.

VII. Zašto ima sudište, koje je substituta postavilo, to obznaniti svim kotarskim sudovom u okolišu svojem? Kad je imenovani bilježnik već položio propisanu bilježnički prisegu, propisuje zakon, da sudište, koji je imenovanoga bilježnika zapriseglo i time ga osposobilo, da nastupi svoj ured, ima to sudištu prve molbe, za kojega obseg je bilježnik imenovan, i *svim drugim sudovom prve molbe u njegovom okolišu* dati na znanje. I u slučaju, kad je bilježnik premješten na drugo bilježničko mjesto, ima višji sud ustanoviti rok, kada ima bilježnik *odstupiti od svoga dosadanjega ureda i nastupiti novo mjesto*, i ima o tom *sudište prve molbe i sve kotarske sudove*

Digitized by Google

u obsegu sudišta prve molbe objaviti, kako je to netom spomenuto (§§ 18 i 19 bilj. r.). I onda, kad je substitut po sudu postavljen položio propisanu bilj. prisegu i time postao osposobljen, nastupiti prenešeni mu bilježn. ured, ima sudište prve molbe to objaviti *svim kotarskim sudovom svojega okoliša*, bez razlike, je li *bilježnik ili bilj. vježbenik itd postao substitutom.*

Da medju bitne potrebštine, da tko ureduje u svojstvu bilježnika ili u svojstvu substituta, spada, da bude najprije imenovan za bilježnika ili za substituta, da bude za njegovo bilježn. uredovanje položena propisana jamčevina i da položi propisanu bilj. prisegu, to, s obzirom na postojeći bilježn. red, neće biti nikomu — nejasno; ali *zašto i u koju svrhu* moraju *nakon imenovanja* bilježnika i *nakon premještenja* bilježnika ne samo sudište prve molbe nego i svi kotarski sudovi u njegovom okolišu, a *nakon imenovanja substituta* svi kotarski sudovi u dotičnom okolišu *svaki put* uredovno biti obavješteni, da je i kada je bilježnik budi povjereni mu ured nastupio, budi od ureda, koji mu povjeren bijaše, odstupio i svoje novo mjesto, drugi novi ured nastupio[13], ili da je i kada je bilježnikova uredovna djelatnost prestala a bilježnička uredovna djelatnost substituta nastala, to možda u prvi mah nije svakomu posve jasno. Evo genetičkoga razvoja.

Ministarstvo pravosudja razjasnjujućom naredbom od 8. veljače 1851 br. 14.784 J.-M.[14] (dakle još za krieposti bilježn.

[13] Nastala je sumnja: može li bilježnik, koji je *radi premještenja od izvršivanja bilježničtva u doznačenom mu kotaru bio dignut*, ter *napućen*, da na taj kotar odnoseće se bilježničke *spise predade svojemu sljedniku u uredu*, — valjano sastavljati bilježničke spise u *oduzetom mu uredu* i nakon svojega dignuća od ureda, ali sastavljene ipak *prije, nego je njegov sljednik nastupio ured?* — Iz razloga: što izvršivanje bilježničtva, nastavljeno na ovakav način, nedira u tudji bilježnički kotar, ter time odpada razlog i svrha prietnje, sadržane u § 35 bilj. reda, i što *kaznene ustanove izključuju svako proširno tumačenje*, obnašlo je ministarstvo pravosudja naredbom od 26 ožujka 1853 (br. 53 d. z. l.) objasniti: da se u § 35 bilj. reda odredjena nevaljanost spisa, koji je notar izvan svojega kotara sačinio, *neproteže* na gore spomenute bilježničke spise, koje je *bilježnik u svojem dosadašnjem kotaru sastavio, pošto je bio dignut, ali ipak prije, nego je njegov sljednik nastupio* svoj ured. — Hye, Justizgesetzsammlung Nr. 1354 opaža u pogledu ove naredbe: Da der § 35 der Not.-O. von 29. Septb. 1850 Nr. 366 R.-G.-Bl. mit den §§ 34 u. 35 der Not.-O. v. 21. Mai 1855 Nr. 94 R.-G.-Bl. in Beziehung auf die durch die vorstehende Verordnung erläuternden Bestimmungen *dem Sinne nach völlig gleichlauten*, so kann diese Verordnung immerhin auch als eine *Erklärung zur neuen Notariatsordnung* angesehen werden.

[14] Hye, Justizgesetzsammlung Nr. 638.

Digitized by Google

reda od 20 rujna 1850 br. 266 d. z. l.) izdalo je obširni naputak o tom, da je i na koliko je sudovom kod obavljanja nekih uredovnih djela slobodno poslužiti se pripomoći občinskih načelnika i javnih bilježnika, ter ustanovilo je u naputku tom: da sudovi imadu ona sudbena uredovna djela, koja mogu javni bilježnici obavljati, povjeravati javnim bilježnikom, jer da je *glavni zadatak bilježničtva, da bilježnici preduzimaju poslove u stvarih neparbenih i da iz njihovih ruku dodje njihov posao odmah i neposredno u ruke sudca.* Na tom temelju osnovan je sudbeni postupak u neparbenih pravnih poslovih, sadržan u car. patentu od 9. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l.

Gori iztaknuto načelo došlo je do izražaja u §§ 3, 29 i 30 izvp. p. — Ustanovljeno je na ime *obćenito i načelno*, da ondje, gdje je uveden bilj. red (od 20. rujna 1850), može sud, ako bude na korist stranaka, javno naredjene *bilježnike u njihovom kotaru opunovlastiti za sudbene povjerenike, da preduzimaju* takove *poslove u stvarih neparbenih*, koji nevisi o predhodnoj sudbenoj odluci. Ustanovljeno je nadalje: da sudovi mogu javne bilježnike izašiljati, da sačinjaju *smrtovnice* (naravno uz zapečaćivanje mase prema propisu §§ 43 do 49 izvp. p.), sastavljaju *inventare* i preduzimaju *dražbene prodaje*[15]. — Napokon dozvolio je *kotarskim sudovom,* da javn. kojemu bilježniku mogu

[15] K preduzimanju ovih *„sudbenih uredovnih djela“ (smrtovnice uz zapečaćivanje mase, inventura i dražbene prodaje)* može sud u važnijih slučajevih odrediti i *dva sudbena izaslanika* ili pako obavu tih sudbenih uredovnih djela povjeriti kojemu javnomu bilježniku (§§ 36, 93 i 149 izvp. post.). — Odredba, da se za obavu svakoga od ova tri sudbena uredovna posla mogu i *dva sudbena* izaslanika narediti, pokazuje svakako, da zakon na *svako od ova tri sudbena uredovna djela* i na način, kako se ima preduzeti svako od njih ter obaviti, polaže *vanrednu važnost* — i to punim pravom! Sačinjanje smrtovnice uz zapečaćivanje mase u slučajevih zakonom propisanih *preduzeto onako, kako to zakon propisuje* (§§ 43 do 50 izvp. p.) — a *osobito prva odredba suda glede sačinjene smrtovnice* i glede očitovanja posljednje volje u slučajevih, gdje je sud *ujedno i raspravna oblast* — spada u nekih slučajevih medju *najvažnije poslove u cieloj ostavinskoj raspravi* — sbog odredbe § 71 izvp. post. Ovaj *imperativno* propisuje: „Kotarski sud *ima najprije prosuditi smrtovnicu,* i ako bude potrebno, *narediti da se popuni,* a ako je ujedno raspravna oblast, riešiti ju sám, a ako nije, ima ju radi riešenja poslati raspravnoj oblasti“. — Sada govori zakon najvećom emphasom, koja se u tekstiranju zakonah može upotrebiti, i zapovjeda: *„Raspravne oblasti dužne su napose odmah ustanoviti:* da li se i *kakove se odredbe* imadu možda *još učiniti* radi **osiguranja i uprave ostavine** — i za koje se obaviesti valja pobrinuti“. — U originalu glasi ova odredba zakona: „Die Abhandlungsbehörden sollen *insbesondere sogleich* bestimmen: ob und welche Vorkehrungen *zur Sicherstellung und Verwaltung der Verlassenschaft* etwa *noch zu treffen* und welche Verständigungen einzuleiten sind“.

Digitized by Google

podieliti i *općenitu povlast*, da sačinja smrtovnicu u *svih* slučajevih smrti, koji se dogadjaju u stanovitom kotaru (§ 37 izvp. post.), a javnim bilježnikom, da, osim smrtovnice sa zapečaćivanjem mase, inventara i dražbene prodaje, *pošto po sudu bude primljeno nasljedno očitovanje*, m o g u sastavljati ostavinske izkaze i diobe nasljedstva, i priugotavljati sve spise, potrebite da se izhodi uručbu, i podnositi jih sudu na odobrenje, tako, da sudac bude odmah u stanju, na ovaj podnesak bilježnikov podieliti uručbenu izpravu[16].

U dalnjem provedenju prihvaćenoga i u tekst zakona uvrštenoga načela, da sudovi mogu javno naredjene bilježnike u njihovom kotaru opunovlastiti na preduzimanje takvih poslova u stvarih neparbenih, koji nezavise o predhodnoj sudačkoj odluci, bude po zakonotvorcu već odmah sliedeće godine u specialnom zakonu, naime u bilj. redu od 21. svibnja 1855 br. 94 d. z. l., *uredjen način, na koji* sudovi prve molbe a navlastito kotarski sudovi imadu uredovnom sigurnosti najprije ili *prije svega saznati:* kada je koji bilježnik ili bilježnički substitut nastupio povjereni mu bilježnički ured. Onda istom, pošto je to sudište prve molbe ili kotarski sud uredovnim putem saznao, kadar je kriepošću povlasti, dane mu zakonom, uredovno opunovlastili bilježnika na preduzimanje gori označenih poslova (*opet na način propisan zakonom,* § 184 bilj. r.).

Način, uredovno to saznati, normiran je *posebnom* zakonskom ustanovom za *novo* postavljenoga bilježnika, koji je tek nastupio svoj ured i započeo svoju bilježničku uredovnu djelatnost; *posebnom* zakonskom ustanovom za *premještenoga* bilježnika, koji je iz svojega ureda u dojakošnjem kotaru izstupio, ter mu *time prestala* njegova bilježnička uredovna djelatnost, a *nakon toga* u povjerenom mu novom kotaru i novom uredu *opet nastupio* svoj ured i nastavio u njem svoju bilježničku uredovnu djelatnost; a opet *posebnom* zakonskom ustanovom za *postavljenoga substituta,* koji je nastupio povjereni mu ured i u njem započeo svoju bilježničku uredovnu djelatnost (§§ 18, 19 i 145 bilj. r.).

U prvom i drugom slučaju nalaže zakon sudištu druge molbe, koje je po zakonu pozvano, da postavljenomu bilježniku oduzme propisanu bilj. prisegu, kao *uredovnu dužnost,* da ono

[16] *„Mogu sastavljati"* itd. — onda, ako ove svoje poslove stranka sama još nije preduzela, — ili ako je stranka pristala, da bilježnik za nju, dà kako i u njezino ime, ovaj njezin posao obavi, — ili ako je sud obavu tih poslova stranke bilježniku kao sudbenomu povjereniku naložio.

Digitized by Google

sve sudove prve molbe, nahodeće se u bilježnikovom kotaru, o tom uredovno obaviesti. U trećem slučaju pako, kad naime sudište prve molbe kriepošću ovlasti, dane mu zakonom, imenuje substituta[17], ter ga ima i zapriseći (ako bilj. prisege nije još položio), *nalaže zakon sudištu prve molbe kao uredovnu dužnost beziznimno u svakom slučaju:* da ima to svoje imenovanje substituta uredovno *obznaniti svim kotarskim sudovom*, nahodećim se u kotaru, za koji je substitut imenovan.

Kao što su onom objavom sudišta druge molbe uredovno saznali sudište prve molbe i svi kotarski sudovi u bilježnikovom kotaru, da je i kada je bilježnik nastupio svoj ured ili izstupio iz svojega ureda, tako *propisanom uredovnom obznanom sudišta prve molbe imadu uredovno saznati svi kotarski sudovi u njegovom kotaru, da je i kada* je s jedne strane bilježnik (radi ovoga ili onoga razloga) prestao uredovati, a s druge strane, *da je i kada je substitut na njegovo mjesto stupio i nastupio povjereni mu ured* (naravno, da u njem obavlja bilježničke poslove § 145 bilj. r.).

Ovom uredovnom obaviesti pruža se sada prilika i kotarskim sudovom (odnosno i sudištu prve molbe), da se i faktično posluže onim pravom pripomoći, koju jim zakon u tom obziru namjenjuje, naime: da javno naredjenoga *bilježnika ili bilješ. substituta opunovlaste za sudbenoga povjerenika na preduzimanje poslova u stvarih neparbenih,* naznačenih u § 183 bilj. r., koji nevise o predhodnoj sudbenoj odluci — *na način propisan* zakonom (u § 184 bilj. r.).

Iz *ovoga razloga* nalaže zakon (ratio legis) sudištu *druge molbe* kao uredovnu dužnost, da ima svako imenovanje i svako premještenje bilježnika uredovno obznaniti sudištu prve molbe

[17] I po spomenutom bilješ. redu od 25. srpnja 1871 br. 75 d. z. l. (§ 119) imenuje substituta sudište prve molbe. Bijaše u pravosudnom odboru ministarstva kod rasprave ob osnovi netom spomenutoga bilježničkoga reda potaknuto pitanje i predloženo, da: kao što ministar pravosudja imenuje bilježnika, tako da on imenuje i bilješ. substituta — iz istoga razloga, s kojega on imenuje bilježnika. Vlada na ovaj predlog nije pristala, i obrazložila je svoje mnienje sliedećim: „*Unzweckmässig* wäre es, wenn, wie angeregt war, die Ernennung des Substituten dem Justizminister vorbehalten würde. *Ernennung eines Substituten gehört zu jenen Verfügungen, welche rasch getroffen werden müssen, um nützlich sein zu können.* Die örtliche Entfernung des Ministers allein schon, abgesehen von dem durch den Gang der Administration nothwendig verursachten Zeitverluste, spricht dagegen, die Competenz zur Ernennung eines Substituten in die höchste Instanz zu verlegen. Dagegen *fordert die Ordnung der Verwaltung, dass jener Gerichtshof zur Bestellung des Substituten berufen werde, welcher am Sitze der Kammer sich befindet*". (Kaserer: Notariatsordnung von 25. Juli 1871. Nach amtlichen Quellen. Wien 1887. A. Hölder, pag. 160)

Digitized by Google

i svim kotarskim sudovom u kotaru, za koji je bilježnik imenovan, dakle svim sudovom prve molbe, kojim je zakon dao pravo, da mogu javno naredjenoga bilježnika opunovlasti za sudbenoga povjerenika.

Iz istoga ovoga razloga propisano je zakonom, da je uredovna dužnost i sudišta *prve molbe,* koje postavlja substituta, da i ono svoje imenovanje ima dati na znanje svim kotarskim sudovom svojega okoliša (koji je identičan s bilježničkim kotarom substituta) naime, da nebude samo sudište prve molbe, nego da budu i ovi uredovno znali: da je i iz kojega je razloga prestala bilježnička uredovna djelatnost bilježnika (§ 143 u savezu s § 192 bilj. r.) i tko je i kada je postavljen za substituta, te sada zauzimlje sistemizirano bilježničko mjesto.

Samo po ovoj obaviesti nadležnoga sudišta daje se svakomu sudu prve molbe u bilježnikovom kotaru na znanje, da, kad je bilježnik ili substitut imenovan, svaki od ovih različitih sudova prve molbe (§ 189 bilj. r.) imenovanomu bilježniku (substitutu) može povjeriti one sudbeno-povjereničke poslove, koje je vlastan ili dužan povjeriti mu; u slučaju pako, kad je bilježnik premješten, da svaki od ovih raznih sudova prve molbe (od kojih je bilježnik naloge dobivao i za svakoga poseban poslovni zapisnik vodio) postupa, kako ga za taj slučaj zakon napućuje, naime da poslovni zapisnik bilježnikov o sudbenih uredovnih djelih bilježnika *kao i sve spise,* što jih se nadje o tih sudbenih uredovnih djelih bilježnika kao sudbenoga povjerenika, sud *preuzme* (§ 192 bilj. r.).

Bilježnik, koji je u stanju izvršivati dužnosti svojega bilježničkoga ureda, dužan je svoje bilježničke poslove sám obavljati. Kad jih nemože obavljati *s kojega mu drago razloga, ter po tom njegova uredovna djelatnost prestane,* daje mu zakon substituta, koji zastupa njegovo bilježničko mjesto i na njem obavlja bilježničke poslove. *Čim je s kojega mu drago razloga uredovna djelatnost bilježnika prestala i na bilježnikovo mjesto substitut postavljen, ima sudište prve molbe,* koje je substituta postavilo, to svoje imenovanje objaviti svim kotarskim sudovom svojega okoliša — očito s pravnoga razloga, navedenoga gori.

Ne samo za slučaj, kad je bilježnik premješten u drugi koji sudbeni kotar, nego i u svakom slučaju, kad *bilježnička uredovna djelatnost prestane s kojega mu drago razloga,* odredjuje zakon u pogledu sudbeno-povjereničkih spisa bilježnika ono isto, što je odredio za slučaj, ako bilježnik bude premješten u drugi kotar, naime, da sud, koji je opunovlastio za svojega

Digitized by Google

povjerenika bilježnika, kojemu je uredovna djelatnost prestala s kojega mu drago razloga[18], ima *preuzeti* njegov poslovni zapisnik o sudbenih agenda i *sve spise, što jih se nadje o njegovih sudbenih uredovnih djelih.*

Propis zakona, da sudište *druge molbe*, koje je *postavljenoga* bilježnika zapriseglo, ili koje je u drugi kotar *premještenomu* bilježniku ustanovilo rok, s jedne strane: *kada* njegova *uredovna djelatnost prestaje* u pogledu izvršivanja bilježničkih poslova, i s druge strane: kada ima u doznačenom mu novom kotaru nastupiti svoju bilježničku uredovnu djelatnost, *jednake je pravne naravi i važnosti* kao i propis zakona: da sudište *prve molbe*, koje je imenovalo *substituta*, ima to svoje imenovanje uredovno dati na znanje svim kotarskim sudovom svojega okoliša, za koji je substitut postavljen.

Ova uredovna obavjest sudišta druge i prve molbe *ima i posve istu svrhu,* naime: svim kotarskim sudovom (u prvom slučaju i sudištu prve molbe) u obsegu bilježničkoga kotara uredovno dati na znanje, da je na sistemizirano bilj. mjesto ovaj ili onaj postavljen kao bilježnik ili kao substitut, da u bilježničkom uredu, povjerenom mu po nadležnoj državnoj oblasti, obavlja funkcije javnoga bilježnika, naznačene u bilj. redu, na temelju kojega je postavljen za bilježnika ili za bilj. substituta, ter da u sljedstvu toga sudište prve molbe i svi kotarski sudovi u bilježničkovom kotaru mogu postavljenoga bilježnika ili postavljenoga substituta narediti za sudbenoga povjerenika k preduzimanju poslova u neparbenih stvarih, koje nevise o predhodnoj sudačkoj odluci, označenih u §§ 3 i 29 izvp. post., § 183 bilj. r. prema propisu naredbe minist. pravosudja od 7. svibnja 1860 br. 120 d. z. l. i naredbe kr. zem. vlade, odjela za pravosudje od 16. ožujka 1878 br. 1955 (Sbornika br. 14 str. 137).

Čim je substitut nastupio povjereni mu bilježnički ured, prestala je po zakonu bilježnikova uredovna djelatnost u cielom svojem obsegu[19] i nastala je bilježnička uredovna djelatnost

[18] Wird durch den Tod oder Austritt eines Notars, durch dessen Krankheit, Abwesenheit, Suspension *„oder aus anderen Gründen die Substituirung seiner Stelle nothwendig"*. § 143 bilj. r. — Wenn der Notar in einen anderen Gerichtsbezirk übersetzt wird — oder *„seine Amtswirksamkeit aus was für einem Grunde aufhört"*, so übernimmt das Gericht seine Geschäftsprotokolle und die vorhandenen Acten über dessen gerichtliche Amtshandlungen. § 192 bilj. r.

[19] Bilježnički red od 21. svibnja 1855 bio je u kraljevinah i zemljah zastupanih u car. vieću u krieposti do 1. studenoga 1871. Od toga dana je ondje u kriepost stupio bilježnički red od 25. srpnja 1871 br. 75 d. z. l.

Digitized by Google

substituta u jednakom obsegu. Posljedica je toga, da *bilježnik ostaje bez bilježničkoga ureda i bez svake bilježničke uredovne djelatnosti* sve dotle, dok traje substitucija. *Uredovna pako djelatnost substituta prestaje onda, kad bilježnik opet nastupi svoje bilježničko mjesto*, koje je donle substitut zastupao.

Vlada, kad je predlagala zastupničkoj kući osnovu toga novoga bilježničkoga reda s obrazloženjem, nije imala namjeru, načela bilježničkoga reda od 21. svibnja 1855 u ikojoj bitnoj točki promjeniti. To je obće poznato, i proizlazi ne samo iz obrazloženja predložene osnove, nego i iz tečaja same rasprave o njoj.

Tako kaže u svojem obrazloženju sedmog poglavja osnove, slovećega „o kandidatih i substitutih bilježničtva“ (*Notariats*candidaten u. *Notariats*substituten) o tom poglavju: „Neuerungen wurden nur insoweit vorgenommen als die Aenderung der *Competenz* in Administrationswege diese mit sich brachte. U tom poglavju sadržani § 123 ustanovljuje: „Der Substitut hat an Stelle des Notars alle Geschäfte desselben zu besorgen und dessen Geschäftsregister und Verzeichnisse fortzuführen. Notariatsurkunden unterzeichnet er unter Anführung seiner Eigenschaft als Substitut mit Bezugnahme auf sein Bestellungsdecret. Soferne er nicht selbst Notar ist, hat er sich des Amtssiegels des Notars zu bedienen, dessen Stelle er vertritt. Die für Notare gegebenen Vorschriften finden auch auf ihn Anwendung, und er wird insbesondere bezüglich der Beaufsichtigung und Disciplinarbehandlung den Notaren gleichgehalten. *So lange die Substitution dauert, ist dem substituirten Notare nicht gestattet, selbst notarielle Amtshandlungen vorzunehmen*“.

Bilježnički odbor devetorice zastupničke kuće je § 123 osnove prihvatio, ali je zadnju alineju promjenio tako, da je mjesto rieči *„nicht“* uvrstio u nju *„nur im Falle des Urlaubes“*. Po tom glasi po izpravku odborovom ova alineja: „So lange die Substitution dauert, ist dem substituirten Notare *nur im Falle des Urlaubes gestattet* selbst notarielle Amtshandlungen vorzuhmen“. — Zastupnička kuća je predlog odbora prihvatila.

Vlada je u pogledu promjena ovih, prihvaćenih po zastupničkoj kući, svoje opazke sastavila, pak je ove i svoju osnovu kao novi predlog vlade podniela car. vieću.

K promjeni § 123 opaža: „Es *muss principiell* daran festgehalten werden, dass *ein Notarsposten nicht gleichzeitig von zwei notariellen Functionären* versehen werde. Die geschäftliche Thätigkeit des Notariats beruht überall auf dessen persönlicher Intervention. *Der behördlich bestellte Substitut ist bestimmt, für die Dauer der Verhinderung des Notars an dessen Stelle die mit dem Notariatsposten verbundenen Geschäfte zu besorgen.* Besteht die Verhinderung nicht, so fällt auch der Grund einer Substitution und es kann ein Notar nicht zugleich verhindert und nicht verhindert sein. *Desshalb schliesst die Einsetzung eines Substituten die gleichzeitige Geschäftsführung von Seite des substituirten Notars aus* — und es besteht gar kein Grund, hievon für den Fall des Urlaubes eine Ausnahme zu machen; mit gleichem Grunde könnte eine solche Ausnahme für leichtere Krankheitsfälle oder für höheres Alter angesprochen werden. Bequemlichkeitsrücksichten, wie sie sich namentlich bei *Notaren in Wien* geltend machen können, verdienen keine Beachtung, wenn es sich, wie hier, um eine Sache der Ordnung, um die consequente Durchführung eines *wichtigen Principes* handelt. Desshalb wurde die vom Abgeordnetenhause für den Fall des Urlaubs zugestandene Ausnahme in die neue Regierungsvorlage nicht aufgenommen“.

Digitized by Google

Zato, kao što *u svakom slučaju,* kad je prestala bilježnička uredovna djelatnost bilježnika *„ma s kojega mu drago razloga“,* expressis verbis zakon odredjuje, da *sud ima preuzeti sve sudbeno-povjereničke spise,* što jih se kod njega nadje, tako i u *svakom* slučaju, kad *prestane bilježnička uredovna djelatnost substituta, per analogiam legis* ima *sud,* koji ga je na preduzimanje sudbenih uredovnih djela opunovlastio, *preuzeti sve svoje sudbene*

Odbor zastupničke kuće izvjestio je na to plenumu u pogledu toga § 123: „Ueber die Frage, ob dem substituirten Notar während der Dauer der Substitution die eigene Vornahme von notariellen Amtshandlungen in dem Falle gestattet sein soll, wenn die Substitution wegen Beurlaubung des Notars verfügt wurde, hielt die Regierung *principiell an der Anschauung,* dass *ein Notarsposten nicht gleichzeitig von zwei Functionären versehen werden könne;* dass der bestellte Substitut für die Dauer der Substitution im ganzen Geschäftsumfange *an die Stelle des substituirten Notars trette;* dass daher: die *Einsetzung eines Substituten die gleichzeitige Geschäftsführung des substituirten Notars im vollen Umfange ausschliesse;* dass bei der gleichzeitigen Geschäftsführung durch den Substituten und den substituirten Notar sowohl *für das Publicum,* als für die *überwachenden Organe* die *verantwortliche Person verschwinde;* dass also: *dem substituirten Notar auch im Falle eines Urlaubes die Vornahme notarieller Amtshandlungen nicht zu gestatten sei.* — Um das sowohl in den Bedürfnissen des Publicums als in dem Interesse der Notare begründete Zustandekommen der neuen Notariatsordnung *wegen dieses principiellen Bedenkens* der Regierung *nicht in Frage zu stellen,* erklärten sich auch jene Mitglieder des Ausschusses, welche sich für die gedachte Gestattung ausgesprochen hatten, für die Beseitung der von dem Abgeordnetenhause für den Fall des Urlaubes gestatteten **Ausnahme von dem allgemeinen Grundsatze,** und es wurde daher der letzte Absatz des § 123 nach der von der Regierung beantragten Fassung angenommen“. (Dr. Kaserer, l. c. pag. 160, 250, 310.) Kako je glasio u osnovi vlade, tako sada u zakonu od 25. srpnja 1871 glasi spomenuti § 123 o bilježničkoj substituciji.

Spomenuti mi je još u pogledu *poslova sudbeno-povjereničkih,* da se je znatna borba oko ovih vodila, i to u pravcu, da se ustanova § 1 naredbe od 7. svibnja 1860 br. 120 d. z. l. protegne na *sve* bilježnike. Ministar pravosudja dr. Herbst svom snagom svojega juristićkoga znanja i govorničkoga dara uzprotivio se je tomu. Usljed toga glasi članak II. zakona od 25. srpnja 1871 o uvedenju novoga bilj. reda br. 75 d. z. l: „Die bestehenden Vorschriften, betreffend die Verwendung der Notare als Gerichtscommissäre, wie insbesondere das 13. Hauptstück der Notariatsordnung vom 21. Mai 1855 und die §§ 27—30 des denselben beigegebenen Gebührentarifes, dann die Verordnung vom 7. Mai 1860 Nr. 120 R.-G. Bl., werden vorläufig bis zur künftigen Regelung dieses Gebietes der freiwilligen Gerichtsbarkeit mit der Massgabe in Kraft erhalten, . . . dass die von dem Notare erlegte Caution auch für die Ersatzansprüche u. Zahlungen zu haften haben, welche gegen den Notar aus seiner Amtsführung als Gerichtscommissär entspringen“. — U 13. poglavju bilježničkoga reda od 21. svibnja 1855 o uporavljivanju bilježnika kao sudbenih povjerenika sadržan je i gori spomenuti § 192, koji normira postupak suda, koji je bilježničkoga funkcionara naredio za sudbenoga povjerenika, u slučaju, ako *„bilježnička uredovna djelatnost“* toga funkcionara *prestane ma iz kojega mu drago razloga.*

Digitized by Google

uredovne spise, i nakon toga po stanju stvari učiniti s njimi propisane shodne odredbe. *Ubi eadem ratio ibi eadem legis dispositio.*

VIII. Ima li substituirani bilježnik paziti na ponašanje ili na uredovanje i poslovanje substituta? Bilježničtvo je institutio publica sui generis. Uvedeno je u prastaro doba na sistemu pristojba (Sportelsystem) i autorizirano po državnoj vlasti. Na tom sistemu bile su u starodrevnih vremenih osnovani svi državni uredi. Kasnije napustile su europejske države sistem pristojba i zamjenile ga sistemom stalnih plaća (Gehaltssystem). Na onom sistemu bile su u staro doba i u Ugarskoj i u Hrvatskoj osnovani javni uredi i urednici u njih. U Ugarskoj kod dvorske kancelarije je sistem pristojba obstojao sve do polovice prošloga vieka[20]. Javni bilježnici u austro-ugarskoj monarkiji i drugud obstoje sve do danas na starom pristojbenom sistemu.

Njeg. c. kr. apošt. Veličanstvo Franjo Josip I., želeći u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, Galiciji i Vladimiriji, u velikoj kneževini Erdeljskoj, velikoj vojvodini Krakovskoj, vojvodini Srbskoj i Banatu tamiškom, u kojih bilježničtvo ili nije donle još obstojalo ili nije uredjeno po zakonih austrijanskih bilo uvedeno, podieliti stanovničtvu koristi, što izviru iz bilježničtva, i dotjerali ga u suglasje s ostalimi čestmi zakonarstva, — obnašlo je car. patentom od 7. veljače 1858 br. 23 d. z. l. uvesti i u Hrvatskoj i Slavoniji bilježnički red od 21. svibnja 1855, a ministarstvo pravosudja je razpisom od 16. veljače 1858 br. 24 d. z. l. za Hrvatsku i Slavoniju broj javnih bilježnika ustanovilo na 15 i ujedno odredilo uredovna sjedišta pojedinih bilježnika.

Ovo 15 bilježnika u Hrvatskoj i Slavoniji izvršivalo je tečajem 30 godina uredovnu svoju djelatnost u svojstvu javnih bilježnika i u svojstvu sudbenih povjerenika na takav način, da tečajem ovih punih 30 godina u Hrvatskoj i Slavoniji ni zakonarstvo, ni pravosudna uprava, ni judikatura nisu imali ili našli dovoljnoga povoda ili razloga mnogo baviti se budi bilježnici budi bilježničkim redom.

---

[20] Die Besoldungen des Hofkanzlei-Gesammt-Personals wurden Anfangs auf die Taxen fundirt. Diese reichten jedoch in der Hälfte des vorigen Jahrhunderts so wenig zu, dass ein bedeutender jährlicher Zuschuss von der Hofkammer nöthig war. *Seitdem* flossen alle Besoldungen aus dem Camerale, dagegen werden *alle Taxen*, die später die Summe der Besoldungen weit überstiegen haben sollen, durch das letztere einbezogen. Virozsil: Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn itd. Svez. III. str. 69 opazka f).

Digitized by Google

Posljedica je toga, da kod nas nije ni judikatura bila kadra u točnije pravno poznavanje naravi bilježničkoga uredovanja i poslovanja, u korektno shvaćanje pravah i dužnostih bilježnika, u bujniji i krepčiji razvitak bilježničtva ni instruktivno ni korektivno uplivati.

I sudac i odvjetnik, u obće svaki pravnik, ima kod nas puno prečega svakdanjega posla, nego baviti se ex professo proučavanjem staroga specialnoga zakona kao što je bilj. red, na koji riedko kad dolazi red, da bude predmetom sudbene rasprave.

I zato nije nikakvo čudo, ako onaj, koji se je možda malo ili premalo bavio proučavanjem i uporavljivanjem bilježn. reda, nepoznaje točno svaku ustanovu bilježn. reda, nezna za razlog, na kojem je osnovana, i počem se jedna od druge razlikuje, ter usljed toga ni neuzimlje obzir na nje. Produkt toga jest, da se onda radjaju takova pitanja, kao što je ono, iztaknuto na čelu ove točke, i da se shvaćaju kojekako — riedko juristično korektno.

Tko je u stanju ozbiljno staviti iztaknuto pitanje, taj zaista ni nesakriva, da se nije baš mnogo bavio proučanjem bilježničkoga reda. Na svaki način zaboravio je već: *tko i s kojega razloga postavlja* substituta.

Spomenuti su opetovano i dosta su potanko i navedeni razlozi, s kojih može nastati potreba, da se substituira sistemizirano bilježničko mjesto. U kojem od navedenih slučajeva (u točki V.) bi bilježnik kadar bio tu pazku izvršivati? Je li onda, kad je na dopustu, kad je odsutan ili bolestan — ili pako onda, kad je izstupio iz službe, suspendiran, kasiran ili umro? U nijednom slučaju. Ogledajmo to točnije!

Medju specialitete bilj. reda, kao što se zna, spada to, da je bilježničko poslovanje trojne vrsti i pravne naravi, ter da je uredovno djelovanje bilježnika u svojstvu javnoga bilježnika naposeb i drugčije normirano nego njegovo uredovanje u svojstvu sudb. povjerenika, koje je opet posebice i drugčije uredjeno nego ono (strogo bilježnička), i napokon, da bilježnik, kad radi u svojstvu punomoćnika stranke, ima poslove svojega mandanta po drugih zakonskih propisih preduzimati i obaviti, nego li su oni, koji postoje za uredovna djela bilježnika i uredovna djela sudbenoga povjerenika.

Naglasuje se opetovano: tko u svakom slučaju nerazlikuje točno uredovanje bilježnika od uredovanja sudb. povjerenika i od privatnoga poslovanja kao punomoćnika stranke, nego, tko

Digitized by Google

propise bilj. reda, valjane samo za uredovanje u svojstvu bilježnika, protegne i preko tih granica na uredovanje u svojstvu punomoćnika stranke: taj je zauzeo krivo stanovište. Radi krivih praemissa nemože doći do izpravnoga zaključka, koji bi zakonu odgovarao. Zalutao je s pravoga puta!

Za strogo bilježničko uredovanje zakonito legitimiran je substitut dekretom sudišta prve molbe, izdanom mu po § 145 bilj. r.; pismeni nalog suda, izdan substitutu načinom propisanim u § 184 bilj. r. legitimira ga zakonito kao sudbenoga povjerenika suda, koji ga je naredio za preduzimanje sudbenih uredovnih djela, navlastito u poslu ostavinskih rasprava; a punomoć stranke, izdana mu propisno, legitimira ga zakonito kao punomoćnika stranke.

Substitut biva dakle i na uredovanje svoje bilježničko, i na uredovanje svoje sudbeno-povjereničko, i na poslovanje svoje privatno propisno legitimiran, upravo onako, kako na to i bilježnik, kad fungira, biva legitimiran. Kriepošću *zakona* ovlašten je obćenito preduzimati bilježnička uredovna djela, kriepošću sudbenoga *naloga* povlašten je u granicah naloga izvršivati sudbena uredovna djela, a kriepošću *pogodbe* (punomoći) obavljati poslove stranke.

Tko po zakonu, po sudu ili po pogodbi nije povlašten na posao drugoga, taj se *nesmie* ni miešat u tudji posao. Po zakonu onaj, tko to učini t. j. tko se mieša u tudji posao, odgovarat će za svekolike posljedice. Taj je negotiorum gestor[21].

Substituirani bilježnik neima ni po zakonu, ni po nalogu suda, ni po punomoći stranke pravo ni dužnost uticati u uredovno poslovanje substituta budi u svojstvu bilježnika budi u svojstvu sudb. povjerenika, a ni u njegovo privatno poslovanje za stranke. I zato, kad bi si arogirao povlast, miešati se u bilježn. uredovanje substituta, ili u sudbeno-povjereničko uredovanje substituta kao sudb. povjerenika, ili pako u privatno-pravno poslovanje njegovo kao punomoćnika stranke, nebi bila ta njegova ingerencija drugo nego samo *negotiorum gestio.* Rieč „*ingerencija*“[22] (umješanje, ili umješati se u što) pokazuje već, da se tu radi o *tudjem* poslu, za koji substituirani

[21] „Wer weder durch ausdrücklichen oder stillschweigenden Vertrag, noch vom Gerichte, noch aus dem Gesetze das Befugniss erhalten hat, darf der Regel nach *sich in das Geschäft eines Andern nicht mengen.* Hätte er sich dessen *angemasst,* so ist er für *alle* Folgen verantwortlich.“ (§ 1035 o. g. z.)

[22] *Ingerenz* = Einmischung, *ingeriren* = eigentl. hineinbrigen = thun, *sich ingeriren* = sich in etwas mischen. Heyse l. c. pag. 448.

Digitized by Google

bilježnik neima povlaštenja. Zato, nepozvan na tudji posao, na posao treće osobe (dominus negotii), neka se ni neumješa unj. Tako mu to zakon kaže i nalaže ili bar savjetuje.

Onda, dok bilježnik na podieljenom mu sistemiziranom mjestu, kriepošću bilježn. reda i dekreta svojega, izvršuje svoja uredovna prava u svojstvu bilježnika (dakle strogo bilježničke poslove), *dekret* njegov, kojom je za bilježnika postavljen, *nemože suplirati sudbeni nalog* za preduzimanje sudbenih uredovnih djela budi ma kojega suda, niti može *suplirati punomoć* ma koje stranke za preduzimanje njezinih privatnih poslova. Kako bi i kojim bi pravom bilježnik onda, kad je, s kojega mu drago razloga, njegova bilježnička uredovna djelatnost prestala, kad je na njegovo sistemizirano mjesto substitut postavljen, ter po tom zakonito prestala i njegova sudbeno-povjerenička uredovna djelatnost, kako i kojim bi pravom mogao ili morao ma na koji način uplivati na uredovne funkcije budi bilježničke budi sudbeno-povjereničke *druge* uredovne osobe ili na privatno-pravno poslovanje iste (substituta) — to je paradoksno!

Bilježnik, dok god substitucija traje, lišen je svake uredovne djelatnosti. Bolešću, odsutnošću, dopustom ili drugim kojim neodoljivim slučajem ili dogodjajem nastala je zaprieka, te *nemože* obskrbljivati poslove svojega zvanja. Njegova obveza i dužnost, obavljati poslove svojega zvanja, ukinuta je, dok zaprieka obstoji. Upravo zato postavljen je na njegovo mjesto substitut, da ovaj po bilježničkom redu, pod svojim imenom i pod svojom odgovornošću obavlja poslove bilježničkoga ureda.

Kad sud imenuje substituta, sud prenosi nanj bilježnički ured. To kaže njegova bilj. prisega. Onda jedan izmedju ove dvojice (bilježnika i substituta) *ostaje bez ureda* (bilježnik), a dobiva ga drugi (substitut). Ali nije ga dobio od bilježnika, kojemu *zakon nedaje vlasti poput odvjetniku imenovati si substituta*[23];

[23] „Das Recht einen *Substituten zu bestellen*, steht dem Machthaber *regelmässig nur* kraft ausdrücklicher *Einräumung* zu. Da die *Substituirung selbst eine Vollmacht* ist, so gilt auch für sie die Vorschrift des § 1008. Die *Vollmacht als Sache persönlichen Vertrauens* ist im Zweifel *unübertragbar*. §§ 918 u. 1022 a. b. G. — Nicht entgegen § 1010, denn er behandelt nur das *Verhältniss zwischen Mandanten und Mandatar*, nicht aber des Mandanten zum Dritten, und es wird selbst durch einen im Nothfall ohne *specielle* Ermächtigung Substituirten der *Hauptmandant nur bei nachträglicher Ratihabition gebunden*“. . . „Zwischen der *Substitution* und einer gewöhnlichen *Vollmacht* besteht der *wesentliche* Unterschied, dass die letztere das Recht der Vertrettung *einräumt*, die erstere aber es *überträgt*“. Krainz-Pfaff, System des öst. allg. Privatrechtes I. Wien, 1885. pag. 105 u. 106.

Digitized by Google

nego je substitut bilježnički ured dobio od sudišta prve molbe, dakle po organu državne vlasti, kojemu je zakon podielio pravo, imenovati substituta, ter time bilježnički ured prenieti nanj — njemu povjeriti.

Da onaj (bilježnik), *koji je lišen ureda i po tom lišen i uredovnih prava i dužnosti s uredom skopčanih* — ima dužnost ma kakvu pazku voditi na ured, na uredovna djela ili na uredovne propuštaje drugoga (substituta), to uztvrditi nije drugo nego juristička hallucinatia.

Ne bez razloga je posebnim zakonom organizovano bilježničtvo — a posebnim odvjetničtvo. Bilježničtvo i odvjetničtvo dvie su posve različite pravne institucije. Zvanje javnoga bilježnika jest kod nas: sastavljati javne izprave o pravnih poslovih i izdavati bilježničke svjedočbe o činih, naznačenih u § 76 bilj. r., i kao mandatar suda obavljati poslove, označene u §§ 5 i 183 bilj. r. — Na ove poslove proteže se uredovna djelatnost bilježnika (po § 6 bilj. r.). Sastavljati privatne izprave i podneske u poslovih neparbenih, u svrhu, da se predadu ma kojoj mu drago oblasti, posao je takav, kojim se i

---

U pogledu *odvjetnika odstupljuje* se od ovih propisa posebnim zakonom. U § 16 odvjet. reda od 24. srpnja 1852 br. 170 d. z. l. propisuje se: „Za slucaj, da je odvjetnik zapriečen, m o r a biti u punomoću postavljen substitut (dà kako, po stranki t. j. punomoć mora imati *clausulu substitutionis*) — ili m o r a da bude dana odvjetniku vlast, da si on sám može odabrati substituta *(clausula substituendi)*. Punomoće mora ujeduo glasiti i na nasljednike opunomoćitelja. Po § 9 istoga zakona imadu odvjetnici pravo i dužnost *stranke zastupati*, ter odvjetniku nije slobodno udaljiti se iz svojega okoliša *bez dozvole višega suda.* Dozvola ima mu se dati *samo* onda: ako uzmogne izkazati se o svrsi svojega putovanja, i o tom, da si je *on naredio substituta za vrieme svoje odsutnosti*". Kod odvjetnika *mora dakle substituta imenovati si sám odvjetnik.* Jus substituendi podieljuje mu specialni zakon.

Kod *bilježnikâ* je substitucija takodjer uredjena u posebnom zakonu, naime bilježničkim redom, ali *posve drugčije* nego po odvjetničkom redu. Substitucija za obavu poslova strogo bilježničkih normirana je u §§ 114 i 142 do 145. — Za poslove bilježnika *u svojstvu sudb. povjerenika bilježnički red nepoznaje nikakve substitucije,* iz razloga, što su prava i dužnosti svakoga sudb. povjerenika po sudu samo na izvjestnu osobu prenešena i *na tu osobu ograničena, i zato, ako njezina uredovna djelatnost prestane ma iz kojega mu drago razloga, ima sud* po propisu zakona (§ 192 bilj. reda) *preuzeti sve spise,* što jih se o tom povjerenom poslu nadje.

U pogledu substitucije za poslovanje bilježnika kao punomoćnika stranke, buduć bilježnik neima pravo i dužnost zastupati stranke poput odvjetnika, nego je pri obavljanju tih poslova podčinjen svim dužnostim zapriseženoga *„poslovodje"*, mjerodavni su propisi gradjanskoga zakona o opunovlaštenju i inih vrstih poslovodstva i o pogodbah vrhu usluga za plaću.

Digitized by Google

drugi slobodno zanimaju, koji su povlašteni sastavljati pisma, i po tom ovaj posao nije charakteristikon bilježn. poslovanja. Poslovi ove vrsti, „*dozvoljeni su samo i bilježnikom*“ s razloga, da se kod nas omogući obstanak bilježničtva.

Usuprot zvanje odvjetnika sastoji i kod nas u eminentnom pravu *zastupati stranke* u gradjanskih parnicah i pred kaznenimi sudovi.

Poslovi dakle, koji po zakonu spadaju u djelokrug odvjetnika, posve su druge vrsti i pravne naravi nego li su poslovi bilježnika. Upravo ovi poslovi, koji samo na odvjetnika spadaju, nespadaju na bilježnika; dočim jedino gori označeni poslovi, iz kojih sastoji uredovna djelatnost bilježnika, izključeni su iz djelokruga odvjetnika.

Odvjetniku, kojemu je zvanje stranke zastupati, nebrani zakon da bude pristran; dočim je bilježniku, i u ovom svojstvu i u svojstvu sudbenoga povjerenika, i zakonom i poštenjem zabranjeno, da bude pristran u svojem uredovanju.

Bilježnik si za svoje uredovanje ni u svojstvu bilježnika ni u svojstvu sudb. povjerenika *nemože* postaviti substituta; odvjetnik pako *mora* u svakom poslu, kad je zapriečen, imati substituta, i zato mu je zakonom propisano, da *mora* u svakom odvjetničkom punomoćju biti ili *clausula substitutionis* ili *clausula substituendi*.

Bilježniku postavlja substituta zakonom na to napose ovlaštena državna oblast, sudište prve molbe, i povlašćuje ga na preduzimanje bilježničkih poslova; odvjetniku ga pako postavlja ili sáma stranka, koja je posao odvjetniku povjerila ili pako sám odvjetnik.

Povlast bilježn. substituta ustanovljena je zakonom; za povlast odvjetničkoga substituta mjerodavno je očitovanje, kojim je substitut postavljen.

Bilježnik, kad je zapriečen, može imati samo jednoga substituta; ovaj zastupa njegovo sistemizirano mjesto; odvjetnik može imati više substituta, od kojih nijedan nije vezan na mjesto, gdje odvjetnik svoje sjediste ima. Odvjetnik pače, ako si stranka nije sáma kao što odvjetnika tako i substituta odabrala, ima pravo po svojem razboru postaviti si toliko substituta, koliko ima odvjetničkih punomoći.

Odatle: što si bilježnik neimenuje sám substituta u nijednom slučaju, — što bilježn. substituta imenuje posebnim zakonom na to povlaštena državna oblast beziznimno u svakom slučaju; — usuprot, što si odvjetnik sám izabire i postavlja

Digitized by Google

substituta po svojoj volji, ter mu po svojem razboru i ustanovljuje granice njegove povlasti, i — što odvjetnik, *želeći se udaljiti iz svojega okoliša, mora višemu sudu izkazati, koga je za vrieme svoje odsutnosti imenovao svojim substitutom,* proizlazi sliedeće:

1. Bilježnički substitut nije substitut osobe bilježnika[24] kao što odvjetnički substitut jest substitut osobe odvjetnika.

2. *Bilježnički substitut* zastupa bilježnikovo mjesto, a odvjetnički substitut odvjetnikovu osobu.

3. *Bilježnički substitut nestoji prema bilježniku u onom pravnom odnošaju, u kojem stoji odvjet. substitut prema svojemu substituentu,* naime *u odnošaju mandatara prema mandantu,* nego, ako dieljenje pristojba u smislu § 114 bilj. r. nije dogovoreno, to bilježnik prema substitutu nestoji u nikakvom odnošaju.

4. *Substitut je uredovna osoba upravo onako kao i bilježnik.* Kriepošću istoga zakona (bilj. reda) je nadležna državna oblast na sistemiziranom bilježničkom mjestu njemu, uz istu bilježn. prisegu, povjerila bilježnički ured s istimi pravi i dužnostmi, naznačenimi u bilježn. redu[25], kao što je to kriepošću istoga

[24] Formula: „zamjenik kr. jav. bilježnika N-a" neodgovara posve zakonu. Bilježnički red od 21. svibnja 1855, gdjegodj govori o substitutu nigdje negovori o „substitutu *bilježnika*", nego samo o „*substitutu*". (U § 114: „wird für einen suspendirten Notar ein *Substitut* bestellt"; § 143: „. . . einen anderen Notar oder *Notariats*praktikanten als *Substituten* in Antrag bringen . ." „Nöthigenfalls hat die Kammer auch für die einstweilige Verwahrung der Acten durch den vorgeschlagenen *Substituten* . . Sorge zu tragen . ." „dieser hat den *Substituten* in dem Urlaubsgesuche selbst vorzuschlagen". § 144: „Ein *Notariats*praktikant kann zum *Substituten* nur dann ernannt werden . . ." „Als *Substitut* eines suspendirten Notars . . ." § 145: „Der *Substitut* ist von dem Gerichtshof erster Instanz zu ernennen". — „Der *Substitut* hat die Geschäfte an dem Standorte des Notars zu besorgen". „In allen aufgenommenen und ausgefertigten Acten hat er seine Eigenschaft *als Substitut* mit Beziehung auf den erhaltenen Auftrag anzuführen".) — Oznaka ona, omjerena o bilježnički red, a navlastito o § 145, ipak neznači drugo nego „bilježnički substitut" ili substitut bilježničtva (*Notariats*substitut). I sudovi kod nas se često poslužuju pravilnijom oznakom „bilježnički substitut". Što biva preko onoga, što § 145 bilj. r. propisuje, nije nigdje zakonom propisano. Nikako nemože označivati, što je zakonu protivno ili oboriti propis zakona. U velikom gradu kojem, n. pr. u Beču, gdje ima više bilježnika nego u cieloj Hrvatskoj (a i po drugih velikih gradovih), pokazalo se je u praksi uputno radi klientele, svojstvu substituta dodati još ime i prezime notara, kojega mjesto substitut zastupa. I bilježnički red od 25. srpnja 1875 br. 75 d. z. l. ima u VII. poglavju naslov: „*Notariatscandidaten* und *Notariatssubstituten*".

[25] Bilježnička prisega, koju i notar i substitut po bilj. redu od 25. srpnja 1871 polaže, glasi posve kratko: „Prisižem, da ću biti caru vjeran i pokoran, da ću državne temeljne zakone neoskvrnjeno obdržavati a *ured svoj kao bilježnik po propisu zakona* točno i savjestno obskrbljivati; tako mi Bog pomozi!"

Digitized by Google

zakona učinila nadležna državna oblast s bilježnikom. Zato *substitut i bilježnik, kad ureduje budi ovaj budi onaj, imadu posve jednaka prava i posve jednake dužnosti.* Po tom, što je zakon odredio, da substituta ima postaviti sudište prve molbe a bilježnika kr. vladni odjel za pravosudje (ministar pravosudja), neima onaj ni manje prava ni više dužnosti, ali niti više ni druga prava a niti manje ni druge dužnosti nego bilježnik.

5. Substitut, premda je upravo onako uredovna osoba kao i bilježnik — ipak je *uredovna osoba od bilježnika posve različita.* Substitucija utemeljuje *identičnost bilježničkoga ureda* a neutemeljuje identičnost osobe.

6. *Substitut i bilježnik su dakle dva različita bilježnička funkcionara. Oba* nemogu istodobno zauzeti *jedno* sistemizirano mjesto. *Funkcioniranje jednoga isključuje istodobno funkcioniranje drugoga.* Medju njimi nepostoji odnošaj kao što n. pr. medju držav. odvjetnikom i substitutom, ili medju kot. sudcem i pristavom; jedan drugomu nije ni koordinaran ni subordiniran.

7. Prava i dužnosti bilježnika a ravnim načinom prava i dužnosti substituta gledom na uredovno djelovanje i jednoga i drugoga u poslovih *bilježničkih* i u poslovih *sudbeno-povjereničkih — ograničena su na osobu* bilježnika i na osobu substituta. Zato: niti može bilježnik svoj bilježnički ured prenieti na drugoga (substituta) niti može substitut svoj povjereni si bilj ured prenieti na drugoga substituta ili na bilježnika.

8. Isto tako: *niti može bilježnik kao sudbeni povjerenik na substituta kao sudbenoga povjerenika*, niti može substitut kao sudbeni povjerenik na bilježnika kao sudbenoga povjerenika prenieti po sudu „*njemu*“ povjereni si sudbeno-povjerenički posao. Po § 3 sudb. post. u neparbenih pravnih poslovih samo *sud može* javne naredjene bilježnike (substitute) u kotaru njihovu *opunovlastiti za sudbene povjerenike,* da preduzimaju poslove u stvarih neparbenih, a suglasno s tom zakonskom ustanovom ima mu sud po § 184 bilj. r. k tomu izdati pismeni nalog.

Zakon naročito pozivlje (§ 167 bilj. reda) *svaku stranku,* koja misli da joj je *bilježnik* (substitut), preduzimajući bilježn. uredovni posao, u tom uredovnom svojstvu štogod skrivio, da to prijavi sudištu prve molbe, kojemu je podčinjen. Ali ne samo za slučaj, ako je bilježnik ili substitut, uredujući u tom svojstvu, nego i u slučaju, kad je bilježnik ili substitut, poslujući u svojstvu *punomoćnika stranke,* štogod stranki skrivio, pozivlje ju zakon, da to prijavi spomenutomu sudištu prve molbe; jer § 6 bilj. r. odredjuje, da i glede poslova, koje bilj.

Digitized by Google

red „takodjer“ bilježnikom (substitutom) dopušta, da je mogu na zahtjev stranaka preduzimati, pripada nadzor i disciplinarna vlast nad bilježnikom (substitutom) oblastim u XII. poglavju naznačenim, po ustanovah u tom poglavju sadržanih. U tom poglavju su pako (u § 159) kao oblasti nad bilježničtvom, kojim pripada *vrhovno upravljanje bilježničtvom i izvršivanje disciplinarne vlasti* nad bilježnici i substituti, naznačene: sudište prve molbe i predsjednik sudišta prve molbe; zatim sudište druge i treće molbe, i kr. zem. vlade, odjel za pravosudje (ministar pravosudja).

Zakon pozivlje *bilježničku komoru,* da ima strogo pazku na *uredovno djelovanje i ponašanje* bilježnika i substituta, ter da vodi brigu za čast i dostojanstvo bilježničkoga stališa (§ 136).

Zakon pozivlje u pogledu uredovnoga djelovanja, koje bilježnik ili substitut obavlja *u svojstvu sudbenoga povjerenika, sud, koji je onoga ili ovoga opunovlastio* na preduzimanje sudbenih uredovnih djela u njegovo ime, da on vrši nad njim *nadzor i disciplinarnu vlast,* bez razlike, je li taj sud sudište prve molbe ili kotarski sud, i propisuje imperativno: „Radi nemarnoga ili protuzakonitoga ponašanja bilježnika, kad ureduje kao sudbeni povjerenik, *ima sud, koji ga je naredio:* ili opozvati dano mu punomoćje — ili odrediti proti njemu primjerene ukore ili novčane kazni, a u važnijih slučajevih ima prijavu podnieti sudištu druge molbe“ (§ 188 bilj. r.).

Bilježnički red propisuje dakle svakomu svoj zadatak, na koji je pozvan. Propisuje mu ga bez sumnje za to, da tomu pozivu odnosno nalogu zadovolji. Iz bilježničkoga reda se vidi, da ustanove, kao što je ona, navedena na čelu ovoga članka, neima. Ali je nemože ni biti. Zašto? Na to je austr. minist. pravosudja u motivih, kojimi je osnovu o novom bilježn. redu predložilo car. vieću, odgovorilo:

„*Dem Staate muss zustehen, die Beobachtung seiner Gesetze, die Beobachtung aller jenen Vorschriften zu überwachen, welche der Amtsführung des Notars vorgezeichnet sind, und Verletzungen derselben selbst zu ahnden. Diese Vorschriften sind im Interesse der öffentlichen Ordnung gegeben und der Vollzug derselben kommt daher dem Staate zu*“[26].

[26] Kaserer l. c. pag. 168.

Digitized by Google

Oporuka po statutu korčulanskom i spljetskom.

Čitao u skupštini pravničkoga družtva dne 30. ožujka 1889 prof. dr. F. J. Spevec.

I.

1. Slaveni nemaju doduše svojega Tacita, ali što veli on za Germane: „*heredes . . . . . successoresque cuique liberi et nullum testamentum*“[1], to vrijedi sigurno i za stare Slavene, dok su im životni odnošaji bili onakovi, kao što oni Germana u doba, o kojem govori Tacit. I ne samo, da je nepoznata bila oporuka onakova, kakova se razvila u rimskom pravu, već u obće jednostrane opozovne razpoložbe za slučaj smrti. Takove razpoložbe nepoznate su bile i drugim narodima[2], dok nije právo bez obzira na druge životne odnošaje, imenito obiteljske, provadjalo principa slobode vlastnosti, već stezalo ovu rodbinskim, obiteljskim obzirima. Imovina je smatrana njekim načinom imovinom obitelji, roda; članovi obitelji, roda imali su glede te imovine stalna prava, koja ograničivahu njezinoga vlastnika u razpoložbi i medju živima, još više pak za slučaj smrti[3]. Što ima biti s njegovom imovinom po smrti, o tom odlučivahu načela objektivnoga práva, a ne volja ostavitelja, t. j. gospodovalo je samo zakonsko nasljedno právo, „*nasljednici se radjahu, a ne birahu, „solus deus heredem facere potest, non homo*“, govore još Glanvilla i Bracton za englezko právo, a francezko právo dugo je ostalo vjerno načelu: „institution d'héretier n'a point de lieu“.

Ko je imao dakle bliže rodbine, ovlaštene ipso jure na nasljedstvo, taj si nije mogao postaviti drugoga za nasljednika.

---

[1] Germania c. 20.

[2] I samim Rimljanima u najstarije doba (Czyhlarz, Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechtes [1889] str. 258). Isto tako mnogim orijentalnim narodima i starim Grcima. U Ateni uveo je po svjedočanstvu Plutarchovu oporuku tekar Solon (εὐδοκίμησε δὲ κἀν τῷ περὶ διαθηκῶν νόμῳ· πρότεγον γὰρ οὐκ ἐξῆν, ἀλλ' ἐν τῷ γένει τοῦ τεθνηκότος ἔδει τὰ χρήματα καὶ τὸν οἶκον καταμένειν itd. Solon c. 21) i to u ograničenoj mjeri, samo za one, koji nemaju djece. Hermann, Griech. Antiquit. II. 1 (Thalheim) str. 61 slijed., Mayer, die Rechte der Israeliten, Athener und Römer II. str. 261. U obće: Post, die Grundlagen des Rechts und die Grundzüge seiner Entwickelungsgeschichte § 33.

[3] Moja rasprava: Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina.

Digitized by Google

Ta načela održala su se u germanskom pravu dugo, dugo nije poznavalo ono oporuke. Ali i rano ćutila se potreba razpoložbe za slučaj smrti. No toj potrebi nije se zadovoljavalo oporukom, tim triumfom individualizma[4], već posebnim pravnim poslovima. Osobito izticala se ona potreba kod onoga, koji nije imao zakonskoga nasljednika, čija bi dakle imovina po smrti mu bivala ošastna. Mogućnost, da si kreira nasljednika, pružala mu je *affatomia* franačkoga prava, thinx ili garethinx longobardskoga edikta, pravni posao, koji l. Rib. zove „adoptare in hereditatem"[5]. Affatomija stajala je u tom, da je onaj, koji želi dobiti nasljednika, svečanim načinom predavao svoju imovinu Salmannu[6], a ovaj je tečajem 12 mjeseci nakon smrti disponentove imao predati odabranomu nasljedniku[7].

Dočim je affatomija u najstarije doba dopuštana valjda samo onda, kad nije bilo nikoga od roda, nikojega zakonom zvanoga nasljednika, dopuštao je thinx langobardski Edict već onda, kad su manjkala samo djeca i roditelji[8]. No izprvice možda nije bilo tako, možda je onda eksistencija i dalje rodbine izključivala thinx. Naslućivati dade se to na temelju Ed. Roth. c. 360, gdje se nedopušta kao sacramentalis (conjurator) rodjak, „*qui res suas alii*

---

[4] Kako je zove Kohler, Legislatives über die Gestaltung des Erbrechtes, u Grünhutovom Zeitschr. für öff. u. pr. R. XVI. 1. str. 1.

[5] O savezu najstarije rimske kreacije nasljednika s adopcijom vidi Czyhlarz cit. § 129. Za Grke Hermann cit. str. 63. Van den Es, de jure familiarum apud Athenienses str. 78 sl.

[6] Pouzdaniku, posredniku, koji posredovaše salu-tradiciju izmedju tradenta i stečnika. Sr. Stobbe, Ueber die Salmannen u Zeitschrift für R.-G. VII. str. 405 sl. Heusler, Institutionen des deutschen Privatrechts I. § 49.

[7] L. Salica c. 46. De adfathamire: Hoc convenit observare, ut thunginus aut centenarius mallo indicant et scutum in illo mallo habere debent et tres homines tres causas demandare debent. Postea requirent hominem qui ei non perteneat et sic fistucam in laisum jactet. Et ipse in cui laisum fistucam jactavit, de fortuna dicat verbum, quantum voluerit aut totam furtunam suam cui voluerit dare. Ipse in cujus laisum fistucam jactavit, in casa ipsius manere debet. Et hospites tres vel amplius collegere debet et de facultatem quantum ei creditum est in potestatem suam habere debet. Et postea ipse cui isto creditum est, ista omnia cum testibus collectis agere debet. Postea aut ante rege aut in mallo illi cui fortuna sua deputavit, reddere debet et accipiat fistucam in mallo ipso. Ante XII menses quos heredes appellavit in laisum jactet; nec minus nec majus nisi quantum ei creditum est.

[8] C. 170.

Digitized by Google

thingavit", i koji je tim zasvjedočio „gravem inimicitiam", ter se smatra kao „inimicus aut extraneus". Dalje još polazi l. Rib. 48, koja ne samo što olakšuje formu affatomije, već je dopušta umah, čim nema samo djece, dočim joj dalji rodjaci nijesu na putu[9]. Napokon je prvobitni karakter affatomije — kreacija nasljednika, imajući dakle za posljedicu nasljednop ravo, u obće napušten, nasljedno pravni elemenat iztisnut je iz affatomije, i ona se smješala s pravnim poslovima medju živima, kojima se bez nasljednopravnih posljedica prenašala na drugoga imovina po smrti tradentovoj, i koji se sklapahu bez obzira na to, ima li, nema li nasljednika.

Pretvorivši se tako affatomija u donaciju post obitum, postala je ujedno novom vrsti ove, naime donacijom cijele imovine ili njezine kvote; pružala je dakle mogućnost, da se prenese cijela imovina ili imovinska kvota za slučaj smrti poput prenosa pojedinih stvari, dakle načelno bez nasljednopravnih posljedica za stečnika. U tim naime prenosima cijele imovine žive, ako i okržljavila, stara affatomija, oni bo, što se tiče nutarnje njihove naravi, nijesu nastali od prenosâ pojedinih stvari, prem jim se posve priljubiše; već ideja, koja ih rodi, nikla je iz sjemena affatomije. Posvjedočava nam to ova okolnost: Pravilo je bilo, da se pojedina pokretna stvar nemože darovati za slučaj smrti tako, da bi je darovatelj pridržao sve do svoje smrti, a tek nasljednici je imali predati darovniku: *donner et retenir ne vaut;* ko je dakle htio, da ovu ili onu pokretnu stvar dobije po njegovoj smrti drugi ko, a ne njegov zakonski nasljednik, morao mu je tu stvar umah predati. No već od osmog stoljeća susrećemo se primjeri prenosu pokretne imovine, kompleksâ pokretnina za slučaj smrti bez predaje umah tako, da će ih stečnik dobiti tek nakon smrti disponentove. Ti prenosi prikazuju nam se kao izlijev stare affatomije, sa stvarnopravnoga bo gledišta nebi se bilo došlo do toga, jer s kojega razloga da se dopusti za komplekse pokretnina ono, što se za pojedinu pokretnu stvar nije dopuštalo?

[9] Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem suam in praesentia regis, sive vir mulieri, sive mulier viro, seu cuicumque libet de proximis vel straneis, adoptare in hereditatem vel adfatimi per scripturarum seriem seu per traditionem et testibus adhibitis, secundum legem Ribuariam licentiam habeat.

Digitized by Google

Sve te pravne poslove rodila je s jedne strane želja i potreba, da se namijeni imovina ili njezin dio drugomu komu nego li je bliži zakonski nasljednik, imenito da se nadari crkva, kojoj su takove namjene dobro dolazile i ona se borila za njih, stavljala ih na srce pojedincima kao osobito sredstvo za spas duše. S druge se pak strane htjelo, da se tim što manje škodi samomu sebi, težko se bilo dijeliti od imovine, težko je predati umah, htjelo se dakle: *donner et retenir*. Za to se udešavahu dotični pravni poslovi tako, da se njima može darovati, a da se darovatelj nemora umah rastati s darovanom imovinom; u tim pravnim poslovima, sklapanim pretežito u korist crkve, zrcali se borba izmedju težnje za nebeskom plaćom i boli nad gubitkom zemaljskoga dobra, imovine.

Svi ti pravni poslovi sklapani su uz razne modalitete, prema kojima su se onda ravnale i njihove posljedice. Dvije možemo lučiti glavne vrsti: *donatio post obitum* naprosto i darovanje uz pridržano uživanje — *donatio reservato usufructo*.

Donatio post obitum ostavlja vlastnost darovanoga predmeta darovatelju sve do njegove smrti, a po smrti mu prelazi vlastnost ipso facto na darovnika. Namjeravani dakle pravni posljedak nestupa umah u život, on je odgodjen do smrti darovatelja, koja nije ovdje odgodni uvjet, već samo rok — *dies certus an, incertus quando*[10].

Kod darovanja uz pridržano uživanje oživotvarala se ona temeljna misao: donner et retenir tako, da se umah prenosila vlastnost na darovnika, a darovatelju ostajaše samo uživanje, bilo da je to uživanje pridržano neposredno kod darovanja[11], bilo pak,

[10] Tim se luči donatio post obitum od rimskopravne mortis causa donatio, kod koje je, kako se znade, smrt donanta prije donatara uvjet eksistenciji pravnoga odnošaja. Da li će donant umrijeti prije donatara, to je svakako neizvjestna okolnost, i ona se može postaviti kao uvjet; dočim kad se jednostavno veli: trado .... post obitum meum etc., daruje dakle po smrti darovatelja, onda se namjeravani efekt samo odgadja do sgode, koja je posve sigurna. Ta osobitost donationis post obitum razvila se imenito prigodom mnogih onih darovanja crkvi, koja nije mogla umrijeti, nije se dakle moglo postaviti kao uvjet donaciji, da darovatelj umre prije darovnika, jer se znade, da će tako biti.

[11] Slično sa constitutum possessorium: dosadanji vlastnik izjavljuje, da će odsele posjedovati imovinu u ime drugoga, onoga, kojemu prenosi vlastnost.

Digitized by Google

da je najprije izvedeno darovanje, a onda nakon toga u duljem ili kraćem vremenu davao je darovnik dotični objekt darovatelju na doživotno uživanje kao precariam ili beneficium. Bivalo je, da je darovatelj za ustupljeno mu uživanje morao plaćati odredjenu daću — *census*. Nadalje moglo je biti uživanje dozvoljeno uz donanta i drugima, ili samo drugima, u obće bile su moguće razne klausule kao što i kombinacija obiju vrsti darovanja, donacije post obitum i darovanja uz pridržano uživanje[12].

Spomenutim pravnim poslovima zadovoljavala se potreba razpoložbâ za slučaj smrti ne samo u franačko doba, nego i u kasnijem srednjem vijeku[13]. To su dvostrani pravni poslovi medju živima, označujući se često sámi kao *donationes irrevocabiles inter* vivos, jedino raznim klausulama, imenito pridržajem opozova približavahu se, osobito kasnije, jednostranim razpoložbama za slučaj smrti. Pravni ti poslovi kreću se na polju stvarnoga prava, i to prenosa vlastnosti, osobito oni, kojima se prenose pojedine stvari, a i oni, kojima je predmet cijela imovina, ako i pomiješani nasljednopravnim elementom, još nijesu čisti nasljedni ugovori, još se pretežito shvaćaju kao stečenje vlastnosti na cijeloj imovini medju živima. Sklapani i izvadjani su oni u istim formama, u kojima se prenosila vlastnost medju živima u obće, u franačko doba traditione cartae, kasnije pretežito sudbeno.

---

[12] Mnoga je medjutim ovdje prijeporna. Jedni poriču, da se spomenute dvije glavne vrsti darovanja luče jedna od druge, držeći, da je donatio post obitum i donatio reservato usufructu isti pravni posao, jedna i druga da prenosi umah vlastnost, a darovatelju ostaje Gewere; jedino onaj slučaj, gdje darovatelj za dozvoljeno mu uživanje plaća daću, *census pro investitura*, da se luči od prijašnjih, jer u tom slučaju imade donatar već i Gewere, dočim je donant juristički samo njegov upravitelj. Drugi tvrde, da je donatio post obitum uvjetni, a donatio reservato usufructu bezuvjetni pravni posao; po trećima opet osniva donatio post obitum izmedju donanta i donatara t. z. Gesammteigenthum itd. Vidi o svem tom: Beseler, die Lehre von den Erbverträgen I. Die Vergabungen von Todes wegen. Siegel, das deutsche Erbrecht § 35 slijed. Heusler cit. II. §§ 99, 196 sl. Löning, Geschichte des Kirchenrechts II. str. 655 sl. 751 sl. Kugelmann, gemeinrechtliche Begründung des partikulären Erbvertrages. Stobbe, Hadbuch des d. PR. V. §§ 298, 299. Walter, Rochtsgeschichte II. § 587 sl. Guétat, Histoire élémentaire du droit français str. 235 sl. Pertile, Storia del diritto italiano IV. §§ 120, 121.

[13] Da su ih poznavali i Slaveni, o tom nema dvojbe. Svjedoče to naročito mnoge isprave slavenskih zemalja.

Digitized by Google

2. Pored spomenutih pravnih posala udju jednostrane razpoložbe ostavitelja u porabu najprije kao zadušbine, *anniversaria*[14], t. j. kao razpoložbe u korist koje crkve za spas duše uz odredbu, da se svake godine na dan smrti ostavitelja imadu obslužavati zanj zadušnice. Takove namjene mogle su se činiti dašto i u formi prije promatranih dvostranih posala u ruke reprezentantu crkve, a većinom su se ona darovanja crkvi i činila in remedium animae; ali ko nije mogao bud s kojega razloga sklopiti onakovoga pravnoga posla, mogao je jednostrano ostaviti štogod za dušu, izjavljujući posljednju svoju volju onima, koji ga okružavahu i povjeravajući im, da je izvedu. Takove razpoložbe ne samo da su rano respektirane i pogodovane, već se one uobičaje tako, da se napokon predpolagahu kod svakoga ostavitelja, ter se nasljednicima nalagalo i ondje, gdje nije bilo izrične odredbe ostavitelja, da dadu jedan dio za dušu[15].

Jednostrane razpoložbe za slučaj smrti, nespadajuće u kategoriju spomenutih zadušbina, razpoložbe, koje se rado zovu umah oporuke — udomiše se najprije kod klera. Crkva je tražila slobodu testiranja za klerike već rano, u doba, kad još ni iz daleka nije priznata bila ta sloboda za druge osobe. A ne samo crkveni, nego i svjetovni zakoni dopuštahu klericima tu slobodu na štetu bliže rodbine. Sačuvalo se iz 13. stoljeća mnogo oporuka klerika, pravljenih ili pred oficijalom duhovnoga suda, ili pred notarom, ili samim oporučiteljem u privatnoj ispravi ili napokon tek na smrtnoj postelji ustmeno. No tim oporukama manjka pravilno i bitni sadržaj rimske oporuke, heredis institutio, i rimskopravna forma. Nemože se s toga onako na prečac reći, kako se to često čini, da je crkva svoje oporučno pravo uzela iz rimskoga, i ona da je uvela u porabu rimsko oporučno pravo. Jedni doduše uče

[14] Altarija, Bogišić, Sbornik pravnih običaja str. 362.

[15] Švabsko zrcalo govori često o tom, tako c. 147 (127): „So sol man der sele ir teil geben, unde daz ander geliche teilen under wip unde under kint". Sr. Siegel cit. str. 139. I slavenska prava puna su sličnih odredaba, tako već ruska pravda odredjuje, da nasljednici, kad umre ostavitelj ne razpoloživši imovinom, „безъ ряду", imadu podijeliti ostavinu jednako, a jedan dio dati za dušu: „пакы ли безъ ряду оумреть, то всѣмъ дѣтемъ, а на самого часть дати по души" (čl. 105).

Digitized by Google

tako i dovode postanak oporuke u njemačkom pravu u savez s pravom rimskim, kojim da se je služio najprije kler u svojim oporukama, a crkva onda širila dalje poznavanje rimske oporuke. — Nema dvojbe, da je makar i površno poznavanje rimskoga prava uplivalo ovdje, no lako mogla se razviti oporuka od poznatih nam prenosa imovine po smrti u formi dvostranih pravnih posala, od donacija post obitum, imenito njemačkopravnog fideikomisa — prenosa imovine po vjernoj ruci, po Salmannu. Malo po malo napuštane su na ime pojedine potrebštine, koje se iziskivahu prije za pravovaljanost takih prenosa. Odlučan korak za prijelaz k oporuci učinjen bi onda, kad se je prestalo zahtijevati od honorata, da bude prisutan kod suda i da prihvati darovanje; njegovo prisuće nije se tražilo imenito, kad bi to bilo skopčano s velikim potežkoćama, kad se nalazio on daleko od mjesta, gdje je sklapan pravni posao; ili kad je namijenjivana imovina množini osoba, kojih svih nije bilo moći zvati pred sud. — Dalja koncesija oporučnomu pravu stajala je u tom, što se prestalo zahtijevati i od ostavitelja, da dodje osobno pred sud, ako nije mogao toga učiniti radi bolesti. U takovom slučaju polazila bi sudbena deputacija do bolestnika, koji je morao imati još toliko snage, da izadje pred kuću i tuj očituje svoju volju. Napokon bi i to napušteno, bolestnik bi puštan u postelji, a deputacija polazila bi k njemu u sobu. Kad se već jednom došlo do toga, onda se slične pogodnosti nijesu mogle lako uzkraćivati ni zdravomu. Privatna oporuka nije doduše dopuštana umah, potajnost se jošte izključivala, ali dopuštalo se, da ostavitelj posljednju svoju volju priobći sudu ili gradskom vijeću pismeno na potvrdu. Odatle se onda razvila dostava zatvorene oporuke sudu.

Sve te promjene u prilog oporučnomu pravu nijesu se zbivale posvuda istodobno, već ovdje prije, ondje kasnije, u gradskom pravu pravilno prije, nego u zemaljskom. U mnogim zemljama nije dugo, često još ni u 17. i 18. stoljeću dopuštana oporuka drugačije, nego na temelju naročite oblastne dozvole[16]. No i ondje,

[16] Tako imenito u mnogim predjelima Švicarske. U Českoj, gdje je pripadalo kralju onako obsežno pravo na ostavine, nije moglo plemstvo sve do obnovljenoga zemaljskoga reda Ferdinanda II. (g. 1627) praviti oporuke osim

Digitized by Google

gdje je priznana već sloboda testiranja, vladala je u novom tom pravu *veoma velika različitost.* Još uvijek je oporučna razpoložba, dokle god nije zavladalo glede toga rimsko pravo, dopuštana u ograničenoj samo mjeri, uzimani obziri na interes obitelji[17]. Niži pak slojevi naroda držali su se vazda onoga: „*Wer will wohl und selig sterben, lass sein Gut den rechten Erben*“, kao što je i u nas „oporuka narodu novost, negleda je dobrim okom i kudi gotovo vazda oporučitelje“[18].

II.

Statutima dalmatinskih gradova oporuka je dobro poznata. Tomu se nije dakako čuditi kod poznatoga upliva prava taljanskih gradova na te statute; to pak taljansko právo smjesa je rimskoga, kanoničkoga i langobardskoga prava, uz pretežitost dakako elementa rimskoga[19]. No oporučno pravo nije u svim statutima dalmatinskih gradova jednako, i ovdje opažamo onu gore naglašenu različitost i glede sadržaja i glede forme oporuke. Svjedoče nam to i naši statuti, korčulanski i spljetski. Kako su različite njihove ustanove o nasljedstvu ab intestato, u kojem pogledu, kao što i u mnogom drugom statut spljetski bliže je pravu rimskomu, nego korčulanski[20], tako je različito i njihovo oporučno právo. Po

na temelju naročite kraljeve dozvole — list mocný. Všehrd VI. 34. Ovdje nas medjutim poglavito zanima ograničivanje oporučne razpoložbe radi prava bliže rodbine.

[17] Vidi niže op. 25.

[18] Bogišićev Zbornik pravnih običaja pit. 156. O svem: Beseler cit. I. § 14, Siegel §§ 47 i 48, Stobbe § 300, Heusler §§ 200 i 201.

[19] Već kasnije langobardsko pravo priznaje jednostrane razpoložbe mortis causa. Vidi uz navedena jur djela: Abignente, Elementi della storia del diritto in Italia I. p. 128, 136. Pertile cit. p. 14. U doba u ostalom, iz kojega potiču ti statuti, poznavali su oporuku već i drugdje.

[20] Statut korčulanski daje prednost mužkomu spolu pred ženskim, kako je to bilo u germanskom i slavenskom pravu općenito (c. 36. Confirm. 39, 126 Stat.), dočim po statutu spljetskom baštine oba spola jednako (Stat. vetus lib. III. c. 44. Isto tako statut hvarski lib. 2 c. 32: „salvo de domibus et casamentis positis in civitate, de quibus haeredibus foemininis pars aliqua non spectet“). U drugom redu, iza descendenata baštine po statutu korčulanskom ascendenti, izključujući kolaterale (c. 40. Confirm. 45 Stat., spominje se medjutim samo otac. Isto tako po statutu budvanskom), dočim po statutu spljetskom s ascendentima konkuriraju punokrvna braća i djeca punokrvne braće (cit.). U obće su ustanove statuta spljetskoga glede nasljedstva ab intestato mnogo slične noveli 118.

Digitized by Google

statutu spljetskom oporučna je razpoložba slobodnija, nego po statutu korčulanskom. Poput rimskoga práva zajamčuje statut spljetski djeci i ascendentima samo nuždni dio, nestavljajući oporuci s obzirom na rodbinu inih stega[21]; statut pak korčulanski dopušta oporuku pored pokretnina samo glede $^1/_4$ nepokretne imovine[22], kojom može oporučitelj razpoložiti po volji, dočim ostalo mora ostaviti zakonskim nasljednicima. Po statutu korčulanskom nemože dakle oporuka odstraniti zakonskih nasljednika, imenito djece, od nasljedstva, za to statut normira njihov položaj kao nasljednika, umro ostavitelj „tam cum testamento, quam sine testamento“[23]. Interes bliže rodbine uvažava dakle statut korčulanski više nego spljetski. Ovaj spada medju prava, koja prihvatiše više ili manje načela rimskoga prava o nuždnom dijelu[24], dočim statut korčulanski normira samostalno obseg, u kojem se dopušta oporučna razpoložba[25].

---

[21] Nuždni dio — legitima (portio) debita juris naturę — iznosi $^1/_3$ zakonskoga dijela. Toga dijela nemože uzkratiti otac ili mati djetetu, ni ovo roditeljima, osim ako ima koji od razloga, s kojih dopušta statut eksheredaciju. Takovih razloga „quae debent servari in civitate Spalati“ navodi on sedam, suglasnih s odnosnim razlozima novele 115, koja je statutu dobro poznata. (Točniji je u tom pogledu statut poljički čl. 281, koji navodi 13 takih razloga, sve po noveli 115.) St. vel. III. c. 19.

[22] C. 145 Stat. „Item statutum et ordinatum est, quod quilibet cum pervenerit ad ipsius vite extremum, possit totam et integram partem quartam suorum bonorum omnium stabilium dimittere cuicumque sibi videbitur et placuerit, pro suo libitu voluntatis“. Cf. c. 131 Reform.

[23] C. 36. Confirm. 39. Stat.

[24] Naknadni porod nuždnoga nasljednika ruši oporuku kao što i po rimskom pravu. C. 34 cit.

[25] Kad se stala rabiti oporuka, uvidjalo se, da je ona pogibeljna za rodbinu, kojoj po prijašnjem pravu pripadaše cijela ostavina, dočim bi sada po pojmu oporuke mogao oporučitelj to po volji krnjiti. Trebalo je zaštititi interese obitelji, pak se pomagalo raznim sredstvima, koja odaju, kako se kolebalo medju slobodom vlastnika, da razpolaže svojom imovinom, i pravom obitelji na imovinu svojega člana. Dočim su glede toga, koje rodjake valja štititi i u kojoj mjeri, jedna prava slijedila više ili manje načela rimskoga prava o nuždnom dijelu, udarahu druga samostalno granice oporučnoj razpoložbi, ograničujući je često mnogo više nego rimsko nuždno nasljedno pravo. Osobito razprostranjena bila je nedopuštenost oporučne razpoložbe nekretninama, ili se dopuštala samo uz privolu bliže rodbine. U starije doba često se tražila privola bliže rodbine za svaku oporuku, ticala se ona nekretnina ili pokretnina. Nije s toga osamljeno, što se veli u Zborniku pravnih običaja str. 361 za Bugarsku, da „bez nazočnosti nasljednika nevalja ništa ni usmena ni pismena oporuka pred nikakvim

Digitized by Google

Žena nemože po statutu korčulanskom oporučno razpolagati nepokretnom imovinom drugačije, nego da je ostavi djeci ili mužu svojemu[26]. Statut spljetski nema slične ustanove, koja bi ograničivala ženu u oporučnoj razpoložbi. Isto tako dopušta on poput rimskoga prava praviti oporuku i sinu nalazećemu se u očinskoj vlasti glede t. z. peculium castrense i quasi castrense[27].

---

sudom". Medju prava, koja zabranjivahu oporuku glede nekretnina, spada i poljsko. Statut Sigismunda od g 1510 i mn. dr. To je u ostalom prijeporno. Vidi s jedne strane Bandtkie, Prawo prywatne polskie str. 336, s druge strane Burzyński, Prawo polskie prywatne II. str. 268 sl. Isto tako pravo litvansko. Druga opet prava zabranjivahu oporuku samo glede odredjenoga dijela ili glede njekih vrsti nekretnina, osobito glede nasljednih dobara, tako n. p hanseatička prava, gdje je tekar u novije doba dopuštena oporučna razpoložba tim dobrima. Ovamo spada imenito francezki droit coutumier, dopuštajući oporučnu razpoložbu pravilno samo $^1/_5$ nasljednih dobara, kadšto $^1/_4$, $^1/_3$. Vidi: Gautier, Précis de l'histoire du droit français str. 377 sl., Guétat cit. str. 457, Giraud, Précis de l'ancien droit coutumier français str. 97 sl., Warnkönig, historische Darstellung des französischen Erbrechts str. 72 sl. Za taljansko pravo: Pertile cit. str. 17. Suglasno govori Summa Johannis: „Geben mag ein mensch in etlichen landen das fünfteyl seines gutes, wenn er will, in etlichen landen daz vierteyl, in etlichen landen daz drittheyl on widersprechen der rechten erben". U Rusiji zabranjeno razpolagati rodovnim votčinama g. 1679. Kasnije se kolebalo, dok je 1. oktobra 1831 uredjeno oporučno právo. Ustanove te uzete su i u svod zakona, i one ograničuju oporučnu razpoložbu rodovnim votčinama: samo onaj, koji nema djece, može ih ostaviti kojemu od pobočnih srodnika. Пахман, Исторія кодификацій II. str. 165. Osobito ograničena je oporučna razpoložba u švicarskim pravima. U gradu Basileji nije ni dopuštena oporuka, ako ima ostavitelj djece ili ascendenata. Stobbe cit. § 305.

[26] C. 75, 130 Stat. „Item statuimus, quod aliqua mulier non possit . . . . aliquod immobile dimittere aliis, quam filiis vel filiabus, seu marito suo". Od miraza može, ako nema djece, ostaviti mužu ili inomu komu osim onoga, koji ju je dotirao, samo $^1/_3$, dočim $^2/_3$ pripadaju onomu, koji joj dao miraz. C. 150 Reform. Po statutu budvanskom može žena imajući djece oporučno razpolagati $^1/_5$ miraza, nema li djece $^1/_4$, a ostale $^3/_4$ pripadaju roditeljima, braći itd. Nema li roda ovlaštena na nasljedstvo, „habbia potestá di far testamento de tutti li suoi beni come maschio". C. 173, 174, 266. (Dopušta li c. 266 razpoložbu ostalom imovinom onako kao što $^1/_5$ miraza, „cosi del quinto del sua dote come d'ogni altri beni", ili samo $^1/_5$ i ostale imovine? C. 291 nespominje miraza, već govori u obće, da žena „maridada o non maridada non habbia potestà de alienar delli beni suoi".)

[27] U peculium castrense spada po statutu, što je stekao sin „occasione guerre, aut a papa, vel imperatore, vel eorum legatis, aut a rege, vel aliquo alio domino"; peculium quasi castrense pak ono, što je stekao „de sua scientia, vel de aliquo offitio, vel arte, aut de aliqua dignitate ecclesiastica vel seculari, vel de aliquibus mercationibus, vel de industria suę personę. C. 18.

Digitized by Google

Pokretnom imovinom može žena kao što i mužkarac razpolagati i po korčulanskom statutu[28]. Samo pokretnu imovinu bilo je slobodno ostaviti za dušu[29], jer se nekretnine nijesu smjele namjenjivati crkvi po c. 15 reform., no ta je zabrana kasnije (god. 1430) dokinuta[30].

Statut korčulanski nedopušta oporučitelju, da oporukom modificira zakonsko nasljedno pravo djece, da mijenja razmjer, u kojem su zvana djeca na nasljedstvo po zakonu. Nije na ime dopušteno, da ostavi jednomu sinu više, nego drugomu, ili jednoj ćeri više nego drugoj, ali slobodno je ostaviti sinu više nego ćeri, ili sinovima više od ćeri, jer su ćeri u obće zapostavljene sinovima, imajući se načelno zadovoljiti samo svojim mirazom[31]. Statut spljetski daje i ovdje oporučitelju nješto veću slobodu, dopušta mu, da može povrh dijela pripadajućega djetetu po zakonu, dati mu $^1/_{10}$ svoje imovine[32]. (Konac sliedi.)

Nadležnost u trgovačkih prieporih izpod 100 for.

O ovom je pitanju raspravljano u br. 3. „Mjesečnika“. Tu sam zastupao i obrazložio nazor, da je za parnice iz trgovačkih posala nadležan:

1. u mjestih, gdje je sud trgovački, izključivo ovaj;

[28] C. 44, 130. Stat. „Verum in rebus mobilibus possit mulier testari et relinquere ad libitum cuicunque sibi placuerit, pro anima etc.“

[29] C. 39. Confirm.

[30] C. 149. Reform.

[31] C. 40, 75, 135, 145 Stat. 37, 131 Reform. C. 98 Stat.

[32] Stat. vet. lib. III. c. 28. De decima, que potest recipi supra partem. „Item statutum et ordinatum est, quod nullus habens heredes possit dare alicui suorum heredum super partem, nisi decimam partem suorum bonorum; videlicet de libris mille libras centum et plus et minus per rationem“. Slične ustanove, kakovu nalazimo već u Lex Rib. LIX 9 („Filiis autem aut filiabus super 12 solidos uni plus quam alteri nihil condonare vel conscribere permittimus“), sadržavaju mnoga sredovječna prava; jedna zabranjuju ostaviti jednomu djetetu više od drugoga, druga dopuštaju to samo za odredjeni pravilno neznatni iznos. Tako se po švabskom zrcalu čl. 142 može jednomu djetetu dati dva puta toliko koliko drugomu. Po statutu krčkom samo 30 „soldini“. Usuprot po ruskoj pravdi čl. 105, kako odredi ostavitelj, toga se ima držati, „на томъ же стоятй“.

Digitized by Google

2. u mjestih, gdje nema suda trgovačkoga, fakultativno: ili dotični trg. sud ili obični nadležni sud, koji potonji nemože biti drugi van sud kotarski;

3. u mjestih, gdje nema suda trgovačkoga, a tražbina bi po novčanom svom iznosu inače podpadala pod sudbenost mjestnoga suda, nadležan je izključivo samo dotični kotarski sud.

NB. Mjestni sudovi nisu nikada nadležni za raspravljanje priepora trgovačkih.

Rasprava nastala je povodom tim, što su usljed načelne jedne rješitbe kr. stola sedmorice sudbeni stolovi ex primo decreto počeli odpućivati tužbe iz ovakovih priepora radi nenadležnosti, pozivajući se na § 21 zakona o mjestnih sudovih i § 2 al. 3 zakona o maličnom postupku.

Milo mi je, što mogu danas priobćiti novu rješitbu kr. stola sedmorice, kojom se napušta prijašnja judikatura glede našega pitanja, te razvijaju nazori, koje sam i ja u prespomenutoj svojoj raspravi zastupao.

Slučaj je ovaj: A. iz Sesveta tuži B-a iz Kom. Moravica pred kr. sudb. stolom kao trg. sudom u Zagrebu na izplatu kupovnine 94 for. 84 nč. za vino, što ga je tuženi kupio u nakani na preprodaju (§ 258 al. 1 trg. z.), a s obvezom, da kupovninu plati u Sesvetah (§ 42 gr. s.).

Odluka prvoga suda glasila je ovako: „Vidiv, da tuženik prigovara nadležnosti ovoga suda, i vidiv, da temeljem zakonskih propisa § 21 zak. od 3. listopada 1876 (zak. o mjest. sudovih), § 2 zak. od 11. lipnja 1882 (preinaka zakona o mjest. sudovih i mal. post. onamo, da se iznosi, koji bi spadali pod nadležnost mjestnoga suda, a ugovoren je sud izvan dužnikova boravišta, fakultativno mogu tužiti pred kot. sudom ugovorenoga mjesta) i §§ 1 i 2 al. 3 zak. od 3. listopada 1876 (mal. post.) ovaj sud nije nadležan za riešenje nazočnog priepora . . .“

Kr. banski stol, koji je vazda dosljedno zastupao naše mnienje, ukinuo je prvosudnu odluku, te naložio prvomu sudu, da mimo neosnovanoga razloga dalje po zakonu postupa: „Vidiv, da pravni posao, iz kojeg tužitelj izvodi svoje pravo,

Digitized by Google

spada medju trgovačko-pravne poslove; vidiv, da u trgov. stvarih vrše sudbenost u pravilu kr. sudbeni stolovi kao trgov. sudovi (§ 4 zak. od 3. listopada 1876 o sudbenosti trg.-mjenbenoj), od kojega pravila čine iznimku samo mjesta, gdje nema trgov. suda (§ 6 ibid.); vidiv, da taj propis nije izvan krieposti stavljen ustanovami § 21 zak. o mjestnih sudovih, § 2 zak. od 11. lipnja 1882 i §§ 1 i 2 al. 3 mal. post., jer ove predpostavljaju, da je kotarski ili mjestni sud u predmetu u obće nadležan, što se u ovom slučaju nemože tvrditi gledom na propise §§ 1, 4 i 6 zakona o trg.-mjenbenom postupku . . .“

Kr. stol sedmorice potvrdio je ovaj put rješitbu kr. banskoga stola: „Vidiv, da u predležećem slučaju nema mjesta uporabi zakona o mjestnih sudovih (§ 21) niti zakona od 11. lipnja 1882, na koje se poziva prvosudna odluka, pošto utužena tražbina iznosi 94 for. 84 nč., a tužitelj tvrdi u tužbi svojoj, da se je tuženik obvezao, da će ugovorenu kupovninu platiti u Sesvetah; vidiv nadalje, da je tužitelju u predležećem slučaju doduše slobodno bilo podnieti svoju tužbu po § 6 zakona o trgov.-mjenb. sudbenosti i onom kotarskom sudu, koji je nadležan po redovitom prebivalištu tuženikovom (§ 13 gr. sud.), ali da tim nije isključena nadležnost kr. sudb. stola kao trgovačkog suda u Zagrebu pogledom na propise §§ 1 i 4 zakona o trg.-mjenb. sudbenosti u savezu sa § 42 gr. sud. . . .“

Vrhovna ova rješitba izdana je 13. travnja 1889 br. 1096.

Ovom su vrhovnom rješitbom u načelu odobrene i prihvaćene zasade, navedene u uvodu ovoga članka.

Priobćio sam ovu rješitbu za buduću direktivu sl. sudovom prve molbe, a na ugodno znanje gg. svojim kolegam.

Dr. H. Hinković.

Digitized by Google

O zločinih i kaznah.

Napisao Cesar Beccaria.

(Nastavak.)

§ 29. O iztražnom zatvoru.

Općenita je zloporaba, koja se protivi svrsi družtva, jer družtvo ima da nam dade sviest osobne sigurnosti, da se ima ostaviti volji činovnika, koji izvodi zakon, da zatvori gradjanina, liši slobode neprijatelja radi kakvih god razloga, a ostavi nekažnjena prijatelja uzprkos najasnijim znakovom krivnje.

Iztražni zatvor je kazna, koja jedina medju svimi kaznami nuždno ide prije proglašenja krivnje; nu ta njezina osobitost nelišava je drugog glavnog obilježja, a to jest, da samo zakon ima označiti slučaje, u kojih je stanovita osoba zaslužila kaznu. Zakon dakle označiti će one indicije, koje opravdavaju pritvor okrivljena te čine, da se proti njemu povede istraga i kazna izreče. Javan glas, bieg, izvansudbeno priznanje obtuženoga i priznanje kojega sukrivca, prietnje i neprestana svadja sa povriedjenim, objektivni učin zločina i slične indicije jesu dovoljni razlozi, da opravdaju zatvor gradjanina. Nu ove razloge valja da ustanovi zakon, a ne sudci, kojih odredbe uvjek dokidaju političku slobodu, čim su što drugo, nego specijalna uporava načela izrečenoga u općem zakoniku. U onoj mjeri, u kojoj su kazne blaže, u kojoj izčezavaju bieda i glad iz zatvora, u kojoj prodiru smilovanje i čovječnost kroz željezna vrata te zaokupe neumoljiva i otvrdnula srdca slugâ pravde: u toj mjeri mogu biti slabija indicija, radi kojih zakon odredjuje iztražni zatvor. Čovjek obtužen radi stanovitog zločina, zatvoren, ali riešen obtužbe, nebi smio na sebi nositi nikakve ljage infamije. Koliko Rimljana, obtuženih radi najtežih zločina, a kasnije riešenih od obtužbe, bijaše po narodu štovano, a po magistratu nagradjeno! A zašto je sudbina odriešenih u naše doba posve drugčija? Zašto se mora činiti, kao da u današnjem našem kaznenom sustavu, po javnom mnenju iztiskuje ideja sile i premoći ideju pravednosti? Zašto se bacaju bez razlike u isti zatvor obtuženi i osudjeni? Zašto je zatvor više sredstvo, da se obtuženi usmrti, nego li da se čuva? I zašto je nutarnja sila, koja štiti zakone, odieljena od vanjske, koja brani priestolja i narode, a ipak bi obje imale biti sjedinjene? Tako bi bila prva posredstvom zajedničkog uporišta zakona u savez dovedena sa vlasti sudačkom, ali nebi bila neposredno od ove odvisna; i slava, koja je spojena sa sjajem vojničkog tiela, oduzela bi joj infamiju, koja kao sve što na svjetinu čini utisak, više stoji u formi nego li u stvari; kao što u obće izkustvo uči, da vojne uze po mnienju naroda nisu tako nečastne

Digitized by Google

kako gradjanske. U narodu, u njegovih običajih i zakonih, koji uvjek više nego li za jedan viek zaostaju za umnimi stečevinami naroda, drže se još barbarski nazori i surove ideje sjevernih lovaca, otaca naših.

Neki su tvrdili, da gdje se počini zločin, to jest čin protivan zakonom, tamo može biti i kažnjen; kao da je odnošaj podanika nerazriešiv, to jest sličan, dapače gori od odnošaja roba; kao da tko može biti podanik jedne države a stanovati u drugoj, i kao da njegovi čini mogu bez protuslovja biti podvrženi dvim suverenom i dvim zakonikom, koji si vrlo često protuslove. Drugi isto tako tvrde, da izviestan okrutan čin, počinjen n. pr. u Carigradu, može biti kažnjen u Parizu, radi abstraktnog razloga: tko uvriedi čovječanstvo, zaslužuje da mu bude cielo čovječanstvo neprijateljem i da ga cielo čovječanstvo prezire; kao da imadu sudci štititi osjetljivost ljudi, a ne ugovore, koji ih medju sobom sdružuju. Mjesto kazne jest mjesto zločina; jer su samo ondje i nigdje drugdje prisiljeni ljudi povriediti pojedinca, da zaprieče javnu povriedu; zločinac, koji nije povriedio ugovore stanovitoga družtva, jer mu nebijaše članom, može biti ipak pogibeljan i radi toga po višoj vlasti družtva prognan i izključen, nipošto pako kažnjen po svih formalnostih zakona, osvetitelja ugovora, nipošto pako nutarnje zlobe čina.

Krivce manjih zločina običaje se kazniti zatvorom u mračnoj izbi ili poslati ih u dugo i radi toga mal ne bezkoristno robstvo, da služe kao primjer narodom, kojih nisu povriedili. Buduć se ljudi nedadu tako lahko zavesti, da počine težke zločine, držati će veći dio naroda javne kazne najtežih zločina kao nješto, što se jedva kada dogadja; naprotiv bi javne kazne manjih zločina, koji su mnogo bliže srdcu ljudskomu, činile na ljude utisak, koji bi ih odvraćao od ovih a sve više odaljivao od onih. Kazne moraju biti u razmjeru medju sobom i spram zločinu ne samo obzirom na težinu njihovu, već i obzirom na način ovrhe. Mnogi opraštaju kazne malenih delikta, kada povredjenik krivcu oprosti; takov čin slaže se sa dobrohotnošću i čovječnošću, ali je protivan javnom dobru, kao da bi privatni gradjanin mogao isto onako dignuti nuždu statuiranja primjera, kao što se odriče zadovoljštine za nanešenu mu uvriedu. Pravo kazniti nije pravo pojedinca, već pravo svih gradjana ili suverena. On nemože nego odreći se svoga diela prava, nipošto pako uništiti dielove ostalih.

§ 30. Trajanje postupka i zastara.

Kada su ispitani dokazi i kada se može za izvjestno reći, da je zločin počinjen, nuždno je, da se okrivljenom dozvoli potrebito vrieme i shodna sredstva obrane; ali tako kratko vrieme, koje neće priečiti brzo ovršenje kazne, za koje smo rekli, da je jedno od glavnih sredstva da se zauzdaju zločinstva. Zlo shvaćena ljubav čovječnosti protivi se ovoj krat-

Digitized by Google

koći vremena, nu izčeznuti će svaka dvojba, ako se uvaži, da pogibelji osudjenja nevinih rastu sa manami zakonodavstva.

Ali zakoni moraju ustanoviti stalni rok tako za obranu okrivljenog, kao i za dokaz krivnje, i sudac bi postao zakonodavcem, kad bi on odlučivao koliko treba vremena, da se dokaže zločin. Isto tako težki zločini, koji ostavljaju dugu uspomenu u ljudi, kada su jednom dokazani, nezaslužuju nikakve zastare na korist okrivljenog, koji se je bjegom oteo kazni; ali manji zločini i manje poznati moraju biti podvrženi zastari, da se tako rieši gradjanin neizvjestnosti u pogledu vlastite svoje sudbine, jer tama, u koju bijahu dugo vrieme zaviti zločini, odstranjuje zavodljivi primjer nekažnjivosti, a ostavlja mogućnost da se krivac popravi. Meni je dovoljno naznačiti ova načela, jer samo zakonodavac može postaviti točnu granicu obzirom na posebne okolnosti stanovitog družtva; pa samo dodajem, da, kada je jednom stanoviti narod uvidio korist blagih kazna, zakoni, koji razmjerno prama zločinom skraćuju ili produljuju vrieme zastare ili vrieme dokaza, stvarajuć tako iz samog iztražnog zatvora ili svojevoljnog progona jedan dio kazne, idu na ruku lahkom razdieljenju njekolicine blagih kazna na veliki broj zločina.

Ali ovi rokovi neće rasti u upravnom razmjeru sa težinom zločina, jer je vjerojatnost zločina u obratnom razmjeru sa njihovom težinom. Morati će se dakle skratiti vrieme iztrage, a produljiti vrieme zastare; to bi se moglo smatrati protuslovjem, kao da sam po prilici rekao, da se mogu odrediti jednake kazne za zločine razne veličine; ako se naime vrieme iztražnog zatvora i onaj dio zastare, koji mine prije izrečenja osude u kazan uračuna. Da razjasnim čitaocu moj nazor, razdieliti ću zločine u dva razreda: u prvi razred spadaju teži zločini, te počima sa ubojstvom i obuhvaća sve zločine teže od ovoga; u drugi razred spadaju laglji zločini. Ovo razlikovanje imade svoj izvor u naravi ljudskoj. Sigurnost vlastitoga života je pravo naravno; sigurnost dobara je pravo družtva. Broj motiva, koji ugušuju u čovjeku naravno čuvstvo smilovanja, jest mnogo manji od broja motiva, koji se temelje na naravnoj težnji za srećom, te nagone ljude na povriedu prava, kojeg nepriznaje njihovo srdce, nego samo ugovori družtva. Neizmjerno velika razlika vjerojatnosti ovih dvajuh razreda zločina razlogom je, da se postupa s njimi po raznih načelih. Čim je teže dakle i čim redje zločinstvo, tim kraće da bude vrieme iztrage — jer predmnjeva govori u mnogo većem stepenu za nevinost obtuženoga — a mora rasti vrieme z a s t a r e, jer od konačne osude o krivnji ili nekrivnji stanovite osobe odvisi gubitak nade bezkažnjivosti, pogibeljnost koje nade raste sa težinom zločina; naprotiv kod manjih delikta, gdje je vjerojatnost nevinosti okrivljenog manja, mora rasti vrieme iztrage; a pošto je pogibelj bezkažnjivosti takodjer manja, mora se skratiti vrieme zastare. Ovakovo razlikovanje u dva razreda nebi

Digitized by Google

bilo dopustivo, kad se nebi u istoj mjeri smanjivala šteta, nastajuća iz bezkažnjivosti u kojoj raste vjerojatnost zločina. Valja uvažiti, da obtuženik, za koga se nemože sigurno kazati niti da je kriv, niti da je nevin, ako i bude radi pomanjkanja dokaza odriešen, može biti podvržen radi istog zločina novoj iztrazi i zatvoru, ako izadju na vidjelo nove indicije, koje zakon zahtjeva, dok neprodje vrieme zastare, koje je odredjeno za dotični zločin. To je ograničenje, koje mi se čini nuždnim za obranu sigurnosti i slobode podanika; jer je veoma lahko, da bude pogodovana jedna na račun druge, tako da ova dva dobra, na koja imadu neotudjivo i jednako pravo svi gradjani, nebudu štićena i čuvana jedno od otvorena ili prikrivena despotizma, a drugo od anarkije bučeće svjetinje.

§ 31. Zločini, koje je težko dokazati.

U očigled ovih načela mora se onom, koji nepromisli, da razbor gotovo nikada nebijaše zakonodavcem naroda, čudno činiti, da se najteži, najtamniji i najdvojbeniji zločini, to jest oni, koji su veoma nevjerojatni, dokazuju najslabijimi i najdvojbenijimi razlozi sumnje i dokazi; kao da je u interesu zakona i sudca netražiti istinu, već dokazati zločin; kao da nije tim veća pogibelj, da će biti osudjen nedužni, čim je veća vjerojatnost nekrivnje nego li krivnje.

Većini ljudi manjka ona djelotvornost, koja je isto tako nuždna za velike zločine kao i za velike krieposti, te se radi toga čini, da jedni i drugi dolaze istodobno na vidjelo kod onih naroda, koji se uzdržavaju više djelovanjem vlade i strastih političkih, nego li svojim množtvom i trajnom vrlinom zakona. Kod ovih naroda prikladnije su jake strasti za uzdržanje načina vladanja, nego li za njegovo poboljšanje. Iz toga se izvodi vrlo važna posljedica, da veliki zločini kod stanovitog naroda nedokazuju uvjek da on propada.

Imade zločina, koji se vrlo često u družtvu dogadjaju, ali se težko dokazuju; kod ovih nadomještuje težina dokaza vjerojatnost nekrivnje, te se smije pogibeljnost bezkažnjivosti tim manje u obzir uzeti, čim je izvjestnije, da se ima često počinjenje ovih zločina pripisati sasma drugim uzrokom, a ne pogibelji bezkažnjivosti; tuj se mora skratiti isto tako vrieme iztrage kao i vrieme zastare. Pa ipak su preljub i grčka ljubav, što no su zločini, koje je veoma težko dokazati, takovi zločini, kod kojih se po vladajućih nazorih može čovjek zadovoljiti sa tiranskom presumcijom, sa quasidokazom, sa poludokazom, kao da bi čovjek mogao biti polunevin ili polukriv, to jest, da bi ga se imalo na pola osuditi, a na pola riešiti od obtužbe; gdje tortura vrši svoju okrutnu vlast nad osobom obtuženog, nad svjedoci i konačno nad cielom obitelji nesretnika, kano što to nepravednom hladnokrvnošću

Digitized by Google

propisuju njekoji doktori, koji su se nametnuli sudcem kao norma i kao zakon.

Preljub je zločin, koji, promatran sa političkog stanovišta, dobiva svoju moć i pravac iz dvajuh uzroka: iz promjenljivih zakona ljudskih i iz one vanredno jake privlačivosti, koju vrši jedan spol na drugi. Ova privlačivost jest u mnogom obziru slična sviet gibajućoj teži, jer se kao i teža umanjuje sa udaljenošću, te kao što jedna upravlja svimi gibanji tjelesa, tako druga mal ne svimi kretanji duha za vrieme stanovite periode; samo u tom se razlikuju, da se teža postavi u ravnovesje sa zaprekami, dočim kod one zaprieke većinom prouzrokuju da raste i da se jača.

Kad bih imao govoriti narodom još lišenim svjetla vjere, kazao bih, da postoji još jedna razlika medju ovim i ostalimi zločini. On nastaje iz zlorabe trajna cielomu čovječanstvu zajedničkoga nagona, koji obstojaše prije nego li družtvo, koji je dapače bio jedan od povoda njegovom ustrojenju; dočim ostali uništujući zločini nastaju iz izvjestne strasti momenta, a ne iz naravnoga nagona. Taj nagon prikazuje se poznavaocu poviesti i čovjeka, da je pod stanovitim podnebjem uvjek jednak konstantnoj olini. Kada bi to bila istina, onda bi bili svi zakoni i običaji, koji bi nastojali umanjiti totalnu sumu toga nagona, nekoristni pače ubitačni, jer bi njihov posljedak bio tištiti jedan dio vlastitih i tudjih potreba; mudri bi naprotiv bili oni, koji bi, sliedeć tako rekavši lagano spuštanje ravnice, razkomadali navedenu svotu na toliko jednakih, malenih dielova, da bi svagdje zapriečili strminu i bare. Bračna vjernost je uvjek u razmjerju sa brojem i slobodom brakova. Gdje vladaju njimi nasljedjene predsude, gdje ih sklapa i razriešuje kućna vlast, tamo ljubakanje prekida potajno njihove vezove unatoč obćeg morala, koji smatra zadaćom svojom prodikati proti posljedicam, a uzrokom kroz prste gledati. Nu ovakih razmatranja netreba, tko proniknut pravom religijom sliedi više razloge, koji učinke naravnoga nagona na dobro okreću. Takov zločin počini se tako brzo i tajinstveno, tako pokrito koprenom, koju su sami zakoni postavili — koprena nuždna ali tanka, koja vriednost stvari povisuje, mjesto da ju umanji — prilike se pružaju tako lahko, posljedice su tako dvojbene, da je lakše zakonodavcu zapriečiti ga, nego li kazniti.

Glavno pravilo: Kod svakoga zločina, koji po svojoj naravi u većini slučajeva ostaje nekažnjen, postaje kazna sredstvom podražujućim. Osebitost je naše mašte, da potežkoće, ako nisu takove, da ih se nemože nadvladati, i ako nisu prevelike obzirom na duševnu tromost prirodjenu svakom čovjeku — pobudjuju maštu i povećavaju predmet; jer upravo one drže nemirnu i pustopašnu maštu kod predmeta, te dočim je ona tako prisiljena promatrati sve odnošaje predmeta, prihvati se njegove ugodne strane, kojoj se naša duša mnogo radje obraća, nego li ozbiljnoj i bolnoj, od koje bježi.

Digitized by Google

Atička Venera, koju zakoni tako strogo kazne, i koja se tako lahko može podmetnuti nevinosti, koja podleže bolim, ima svoj temelj manje u potrebah čovjeka osamljenog i slobodnog, nego li u strastih čovjeka živućega u družtvu i robstvu. Njena se snaga množa ne toliko presićenjem naslada, koliko odgojem, koji počima tim, da ljudi čine sami sebe nekoristnimi, da ih mogu drugi rabiti; u onih kućah, gdje živi natrpana vatrena mladež, i gdje se, pošto je svako ino obćenje nemoguće, sva sila razvijajuće se naravi bez ikakove koristi za čovječanstvo troši, da se utre put preranoj starosti.

Čedomorstvo je takodjer posljedica neizbježivog protuslovja, u koje dolazi osoba, koja je, budi iz slabosti, budi prisiljena, sagriešila (podlegla). Kada žena ima birati medju vlastitom sramotom i smrću bića, koje nije sposobno ćutiti muke (smrtne), kako da nepredpostavi ovu neizbježivoj nevolji, kojoj bi bila izložena ona i nesretan plod njezin? Najbolje dala bi se zapriečiti ovaka zločinstva, da se štiti zakonî slabost od tiranije, koja će pretjeravati ove opačine, ako se nedadu pokriti plaštem krieposti.

Neću da umanjim pravednu odurnost, koju zaslužuju ovi zločini; nu pošto sam im naznačio vrela, držim da imam pravo odatle iztaknuti jednu posljedicu, a ta je: „da se nemože nazvati upravo pravednom (t. j. nuždnom) kazna zločina, dok nije zakon upotrebio najbolje sredstvo u danih okolnostih stanovitog naroda, da se tom zločinu na put stane".

§ 32. Samokrv.

Samokrv je zločin, o kojem se čini kao da ga kazan u pravom smislu rieči niti nemože stići; jer ona može stići ili nevina ili hladnu i nećutljivu lješinu; a pošto upravo se tako slabo dojimlje gledalaca, kao što bičevanje kipa (statue); ona je nepravedna i tiranska, jer politička sloboda ljudî nuždno zahtieva, da budu kazne čisto osobne. Ljudi veoma ljube život i sve, što ih okružuje, podkriepljuje ih u toj ljubavi: zavodljiva slika naslade i nada, ta najsladja obsjena ljudi, radi koje srču punom snagom zlo pomješano sa njekoliko kapljica zadovoljstva, suviše ih veseli nego da bi se trebalo bojati, da bi nuždna bezkažnjivost toga delikta bila od kakvog upliva na ljude. Tko se boji boli, sluša zakone; ali smrt lišava tielo svakoga utiska boli. Koji je dakle razlog, koji će suzdržati zdvojnu ruku samokrvnika?

Tko se ubije, manje škodi družtvu nego li onaj, koji za uvjek ostavi njegove granice; jer onaj ostavlja družtvu sav svoj imetak, a ovaj odlazi sam i odnese sobom dio svog imetka. Dapače, ako snaga družtva sastoji u broju gradjana, tim što ode iz družtva te se priključi drugomu, nanosi družtvu dva puta toliku štetu, koliku onaj, koga družtvo smrću

Digitized by Google

jednostavno izgubi. Pitanje se dakle svadja na to: je li koristno ili štetno po narod, ako se svakomu članu dade sloboda, da ode kad ga je volja? Nijedan zakon, koji nije oružan na svoju obranu, ili koji je po naravi odnošaja ukinut, nesmije se proglasiti; i kao što se javno mnienje pokorava zakonodavcu, ako nanj lagano i indirektno djeluje, dočim se opire neposrednom i silovitom djelovanju, tako se neuvaženje i poniženje nekoristnih i po ljudih prezrenih zakona prenosi i na spasonosne, koji se tada smatraju više zapriekom, koju valja nadvladati, nego li zalogom javne dobrobiti. Dapače, ako su, kako je rečeno, naši osjećaji ograničeni, čim više budu ljudi poštovali predmete, koji su zakonu tudji, tim će manje poštovati zakone same. Iz ovoga načela mogao bi mudri zakonodavac izvaditi nekoliko veoma koristnih pravila, kojih razlaganje bi me suviše udaljilo od mog predmeta, a taj jest dokazati, da nekoristi napraviti od države tamnicu. Takav zakon je nekoristan; jer kako da se zatvore sve točke na granici države, ako nediele jednu od druge nepristupni grebeni, niti neprebrodivo more? kako čuvati čuvare? Tko sve sobom ponese, nemože biti više kažnjen, pošto je to učinio. Takav zločin dakle čim je počinjen, nemože se više kazniti, a kazniti ga prije nego li je počinjen, značilo bi kazniti volju ljudi, a ne njihove čine; značilo bi zapoviedati nakanam, najslobodnijoj strani čovjeka, koja je ljudskim zakonom najmanje podvržena. Htjeti odsutnoga kazniti na imovini ostavljenoj u zemlji, značilo bi zaustaviti, neobaziruć se na kriomčarenja, kojih nije moći posve uništiti, ako se neće sav promet tiranizirati, svu medjunarodnu trgovinu.

Kazniti krivca kad se vrati značilo bi zabraniti naknadu štete, nanešene družtvu, jer bi se nemogućim učinio povratak izseljenika. Zabrana izseliti se čini državljanom izseljenje još poželjenijim, dočim je strancem opomenom da se neuseljuju.

Što da mislimo o državi, koja nema drugoga sredstva do straha, da uzdrži u domovini ljude, po naravi tako pristupne utiskom prve mladosti? Najsigurniji način svezati gradjane sa domovinom jest, da se digne razmjerno dobrobit svakoga pojedinca. Kao što se mora upotrebiti sav napor, da nam bude trgovačka bilanca povoljna, tako je u najvećem interesu suverena i naroda, da bude blagostanje, sravniv ga s onim susjednih naroda, veće nego li igdje. Užitci luksusa nisu bitne sastojine ovoga blagostanja, premda su nuždno sredstvo, da se donjekle izgladi nejednakost, koja raste sa napredkom naroda, jer bi se bez njega sva dobra usredotočila u jednoj ruci. Gdje teritorij države brže raste nego li pučanstvo njezino, tamo luksus pogoduje despotizmu; jer čim je pučanstvo redje, tim je manji promet, a čim je manji promet, tim je veća odvisnost siromaštva od obilja, tim je teže i nevjerojatnije sjedinjenje potlačenih proti tlačiteljem; nadalje ono hvaljenje, ona pokorna spremnost na

Digitized by Google

uslugu, ona poniznost i podložnost, što sve čini da se tako jako osjeća razlika medju jakim i slabim, mnogo se laglje postizava od malo njih nego od mnogo njih, jer su ljudi tim neodvisniji, čim manje nadzirani, a tim manje nadzirani, čim mnogobrojniji. Naprotiv gdje pučanstvo jače raste nego li njegov teritorij, tamo se luksus opire despotizmu, jer oživljuje promet i djelatnost čovjeka, i jer potreba pruža bogatašu toliko naslada i udobnosti, da neima mjesta naslada izticati jedino svoj sjaj, koji povećava sviest odvisnosti. Radi toga se može vidjeti, da je u velikih ali slabih i riedko napučenih državah luksus sjaja, ako mu na putu nestoje druge zaprieke, pretežitiji od luksusa udobnosti, dočim je u državah dobro napučenih jači luksus udobnosti od luksusa sastojećega u vanjskom sjaju.

Ali trgovina i promet, odnoseći se na naslade luksusa, imadu tu zlu stranu, da, premda se tjeraju množinom posrednika, izilaze od njekolicine i pripadnu konačno samo njekolicini, te da množtvo vrlo malo od toga uživa, tako da se u množtvu nemože zapriečiti osjećanje biede, koje se poradja više iz prispodobe nego li zbilje. Ali sigurnost i sloboda, ograničena samo po zakonih, jesu glavne podloge blagostanja; usljed njih naslade luksusa idu u prilog pučanstvu, a bez njih postaju orudjem tiranije. Kao što se najplemenitije životinje i najslobodnije ptice udaljuju u samoće i u nepristupne šume, te ostavljaju plodne i smješeće se poljane zasjedajućem čovjeku, tako i ljudi bježe od istih naslada, kada im ih tiranija dieli.

Dakle je dokazano, da je zakon, koji zatvara podanike u vlastitoj državi, nekoristan i nepravedan; s toga će isto vriediti i za kazan samokrvi; zato, premda je to grieh, koji bog kazni, ipak nije zločin pred ljudmi, jer kazan mjesto da stigne počinitelja, stigla bi njegovu nedužnu obitelj. Kad bi mi tko kazao, da takva kazan uzdržaje od samokrvi onoga, koji se je nakanio ubiti, odgovorio bih mu, da onoga, koji se je dobrovoljno odrekao sreće života, koji ovaj život tako mrzi, da mu predpostavlja nesretnu vječnost, neće suzdržati od toga manje važan i udaljeniji obzir na djecu i rodjake.

§ 33. Kriomčarenje.

Kriomčarenje je pravi zločin, koji vriedja suvevena i narod; ali njegova kazan nesmije biti obezčašćujuća, jer počinjenje istoga neprouzrokuje infamije u javnom mnienju. Tkogod kazni obezčašćujućimi kaznami zločine, koje takovimi narod nesmatra, umanjuje čuvstvo infamije za one, koji su zbilja obezčašćujući. Gdje je ista kazan odredjena za onoga, koji ubije fazana i za onoga, koji čovjeka umori ili krivotvori važnu ispravu, tu se medju timi zločini neće praviti nikakove razlike, na taj način će se uništiti ona moralna čuvstva, koja su djelo mnogih vjekova i mnoge krvi, koja veoma težko i polagano ulaze u dušu ljudsku,

Digitized by Google

za probudjenje kojih mislilo se je da treba pomoći najuzvišenijih motiva i cielog stroja težkih formalnosti.

Ovaj zločin radja se iz samog zakona, jer sa veličinom carine raste uvjek i dobitak, a s njime i napast dati se na kriomčarenje, a lahkoća počinjenja istoga raste sa veličinom prostora, koji se mora čuvati i sa umanjenjem objema same robe. Kazan gubitka i kriomčarene robe i robe, koja se sa kriomčarenom nosi, jest najpravednija; a biti će tim djelotvornija, čim bude manja carina, jer se ljudi samo u toliko izvrgavaju pogibelji, u koliko stoji s njom u razmjerju dobitak, koji steku u slučaju uspjeha poduzeća.

Ali zašto ovaj zločin neprouzrokuje infamije počinitelju, premda je kradja počinjena na suverenu, dosljedno na samom narodu? Odgovaram, da uvriede, za koje ljudi misle, da se njim nemogu dogoditi, nezanimaju ih toliko, da bi mogle prouzročiti sveobću ogorčenost proti onom, koji ih počini. Takova uvrieda jest i kriomčarenje. Ljudi, na koje udaljeni posljedci veoma slab utisak prave, nevide štete, koju bi im kriomčarenje nanieti moglo, često se dapače vesele časovitoj koristi, koju im pruža. Oni nevide nego štetu nanešenu suverenu. Zato nemaju interesa uzkratiti svoje štovanje kriomčaru, kao što onom, koji okrade privatnu osobu, ili krivotvori ispravu, ili drugo kakovo zlo nanese, koje se može i njim dogoditi. Jasno je načelo, da se čovjek samo za ona zla stara, koja pozna.

Mora li se ostaviti dakle nekažnjen onaj počinitelj toga zločina, koji nema robe, da ju izgubi? — Ne, imade vrsti kriomčarenja, koje tako duboko zasižu u biće poreza, ovoga tako važnoga i tako težkoga sastavnog diela svakoga dobroga zakonodavstva, da ovakov zločin zaslužuje osjetljivu kazan, koja može ići i do zatvora i do robstva; ali do zatvora ili do robstva, koje se slaže sa naravju ovoga zločina.

Na primjer zatvor kriomčara duhana nemože biti zajednički sa zatvorom ubojice i razbojnika, i radnja onog prvog će najbolje odgovarati naravi kazne, ako bude na službu i korist onoga regala preduzimana, kojega je htjeo oštetiti. (Konac sliedi.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Uputa (asignacija) nepodpuna obvezuje samo one stranke, koje su ju medju sobom ugovorile (§§ 1345, 1400 i 1402 o. g. z.).

Leopold Sch., trgovac, navadja, da mu glasom računa pod A. iz njegovih po propisu vodjenih knjiga uz koje nudja domirnu svoju prisegu,

Digitized by Google

duguje Sofija P. za kupljenu od njega na vjeru robu ostatnu kupovninu od 171 for. 80 nč.

Prigodom udaje iste za Andriju P., učitelja, veli, da je medju Andrijom P. i suprugom Sofijom P. rodj. M. bilo ugovoreno, da ciela plaća, koju Sofija P. kao učiteljica tečajem prve godine nakon udaje brati ima, imade služiti za podmirenje dugova Sofije P., pak je i sbilja neko vrieme tako i plaćano.

Nakon triuh mjeseci ugovorio je tuženik sa svojom ženom Sofijom P., da će on cielu plaću, koju je ova kao učiteljica brala, dizati, a zato preuzeo je obvezu podmiriti sve dugove svoje supruge.

Sofija P. umrla je medjutim, a Andrija P., akoprem opomenut, neće da mu namiri ostatak tražbine od 171 for. 80 nč., pa s toga moli tužitelj neka se izrekne: da Andrija P. mora platiti spomenuti dug, koji je tuženi u svoju plateżnu obvezu preuzeo sa 6% kamati od dana tužbe kao i troške parbene naknaditi.

Kr. kot. sud u O. osudom od 9. srpnja 1887 br. 3601 sudio je po zahtjevu tužbe, ali je platež duga uvjetovao od položenja domirne prisege po tužitelju sliedećeg sadržaja: Istina je, da je Sofija P. od tužitelja kupila raznu robu na vjeru, te da mu je polag stanja njegovih trgovačkih knjiga početkom mjeseca srpnja 1885 ostala dužna 171 for. 80 nč. i ako tuženik Andrija P. nepoloži u protuodgovoru po tužitelju navraćenu mu a u drugotnici po njem prihvaćenu glavnu negativnu prisegu: Nije istina, da je tuženi sa Sofijom P. rodj. M. sklopio pogodbu onamo, da će on vući njenu plaću, koju je ista kao učiteljica brati imala, a zato da će on namiriti svekolike njene dugove i da nije istina, da je on od trećega mjeseca nakon uručenja pak sve do njezine smrti sbilja tu njenu plaću vukao. Nepoloži li tužitelj ovdje dosudjenu mu domirnu prisegu, ili ako ju i položi, a tuženik položi glavnu negativnu prisegu, tada se tužitelj odbija.

R a z l o z i: Tužitelj traži od tuženika platež tražbine od 171 for. 80 nč., koja mu je tražbina pristojala proti pokojnoj supruzi tuženikovoj za kupljenu od njega na vjeru robu, te podkrepljuje svoju tužbu sa računom iz trgovačkih knjiga. — Tuženik poriče ponajprije, da je Sofija P. tužitelju ostala dužna iznos od 171 for. 80 nč., zatim da on trg. knjige svoje nevodi u redu i napokon, da mu manjka pasivna legitimacija ad causam i da domirnoj prisegi mjesta neima, pošto izkazani saldo u računu A—I. nedatira za dvie godine od 1. srpnja 1885 natrag.

Uvaži li se pako, da iz računa C—III. te iz vještačkog mnienja proizlazi, da saldo od 201 for. 80 nč. datira od 22. svibnja 1885, da po tom upis toga saldo nije stariji od 2 godine, radi čega gledom na ustanovu § 31 al. 2 trg. z. poludokazna moć tužiteljevih knjiga u pogledu istoga saldo prestala nije, to postupajući sud u tom pravcu stavljeni pri-

Digitized by Google

govor uvažiti mogao nije, već je morao zahtjevu tužitelja da se očevidom kroz vještake ustanovi, da li su trgovačke knjige tužitelja u redu i po zakonu vodjene ili ne.

Sudbeni vještaci potvrdili su svojim mnienjem, da tužitelj svoje knjige posve uredno i po propisu trg. zak. vodi, radi čega mu je i ovaj sud morao u smislu § 31 trg. z. uz poludokaz pruženi kroz uredno vodjene njegove knjige domirnu prisegu dosuditi. — Tuženik pak prigovara tužitelju i da mu manjka pasivna legitimacija ad causam, jer je Sofija P. ceo dug contrahirala, pak pošto je ista umrla, da su na platež toga duga obvezani njezini nasljednici ne pako on.

Tužitelj oprovrgava u protuodgovoru taj prigovor tvrdnjom, da se je tuženik sa Sofijom P. tri mjeseca nakon udaje iste zanj pogodio, da će on — tuženik — vući plaću njenu učiteljsku, da je zato na se uzeo obvezu namiriti sve dugove Sofije P. i tvrdi nadalje, da je tuženik zbilja od ovoga vremena, pa sve do smrti Sofije P. njenu plaću vukao, te da je po tom dužan platiti i utuženu tražbinu.

Pozvao je u dokaz toga tužitelj svjedoke Leopoldinu M. i Antuna M. eventualno navratio je o tom tuženiku glavnu negativnu prisegu po svojoj naravi neuzvrativu.

Svjedoci potvrdiše posve decidirano tužiteljeve tvrdnje, no sud ipak nije mogao taj njihov izkaz obzirom na propis § 760 gpp. uvažiti, jer svjedoci uztvrdiše, da su to sve od sada već pokojne Sofije P. čuli.

Radi toga je izlazak parnice ove okrom pruženog dokaza glede obstojnosti duga o glavnoj prisegi odvisnim učiniti morao, te istu tuženiku dosudio, pošto ju je ovaj u svojoj drugotnici prihvatio.

Osuda na platež kamata osniva se na §§ 1333 i 1334 ogz., a na naknadu parbenih troškova na § 573 gpp.

Na priziv tuženika kr. banski stol osudom od 27. lipnja 1888 br. 4447 preinačio je osudu prve molbe ter tužitelja odbio a parbene troške je medjusobno prebio sa sliedećih razloga: Tužitelj u tužbi i protuodgovoru navodi, da su se tuženik i njegova sada pokojna supruga medjusobno tako pogodili, da će on brati njezinu plaću i zato njene dugove plaćati, nu da tužitelj pri toj pogodbi nije prisutan bio. Prema tome je sklopljena medju njima pogodba o uputi (asignacija) i dotično o promjeni obveze i to nepodpuna, jer je bez intervencije vjerovnika ugovorena (§§ 1345 i 1400 o. g. z.). U ovom slučaju obvezuje pogodba samo one stranke, koje su ugovarale (§ 1402 ogz.), a prema tomu mogla bi samo Sofija P. dotično njeni nasljednici zahtjevati, da tuženik plati tužiteljevu ne pako tužitelj, koji izrikom priznaje, da nije pristupio obnovnoj pogodbi.

S toga se tužitelj, pošto neima pasivne legitimacije, s tužbom odbiti mora.

Digitized by Google

Ni poziv na § 91 o. g. z. nemože utemeljiti tužiteljevu tražbu proti tuženiku, jer isti normira odnošaj izmedju muža i žene ne pako izmedju supruge i njenih vjerovnika.

Preboj troškova izrečen je, jer tužitelj ima jednu, premda uvjetno povoljnu osudu, i jer je s nekim razlogom mogao tužbu podići (§ 573 g. p. p.).

Previd tužitelja je kr. stol sedmorice osudom od 30. ožujka 1889 br. 310 odbio te banskostolnu osudu potvrdio sa r a z l o g a: što je osuda kr. banskog stola zakonito donešena i temeljito obrazložena, koliko glede glavne stvari toliko glede troškova, pak ju valja zato u cielosti potvrditi.

Priobćio A.

Koga zapada teret dokaza u parnici iz uporabne pogodbe?

A. B. odkaza stan N. R. kod kr. kot. suda u Zagrebu. Proti odpovjedi podnese N. R. u zakonitom roku prigovore, u kojih poreče, da je od protivnice primio u najam stan i da ga u najmu drži uz mjesečnu stanarinu od 10 for., nego navede, da je on uknjiženi vlastnik kuće, u kojoj stanuje, jer ju je kupio od protivnice za 5700 for.

Osudom kr. kot. suda od 1. prosinca 1888 br. 23.963 je odpovjed od 23. listopada 1888 br. 31.167 ukinuta i to poglavito s r a z l o g a: što je odpovjedateljica imala dokazati, da medju njom i N. R. postoji najamni odnošaj, pošto je N. R. to porekao, a ona toga ni uztvrdila nije a kamo li dokazala; nego naprosto nastoji obstojnost najma dokazati okolnošću, da je N. R. neko vrieme najamninu za odpovjedani stan plaćao.

Na priziv A. B. proti osudi je kr. banski stol riešitbom od 28. prosinca 1888 br. 32.278: vidiv, da se po § 12 naredbe ministarstva unut. posala i pravosudja od 17. prosinca 1855 prigovori proti odpovjedi podnešeni smatrati imadu kao tužba, odaklje obzirom na propis § 104 g. p. p. sliedi, da prigovaratelj ima dokazati sve one činjenice, na kojih temelji svoje pravo, upirati se učinjenoj mu odpovjedi; vidiv prema tomu, da bi u konkretnom slučaju t u ž i t e l j N. R. imao dokazati ne samo uztvrdjenu a po tuženici jasno bar nepriznanu činjenicu, da je on i supruga mu knjižni vlastnik spomenute kuće, nego bi morao dokazati, da je on neograničeni vlastnik te kuće, odnosno kad je već u očitovanju od 27. studenoga 1888 dopustio, da tuženica ima uživanje te kuće — morao bi bar dokazati svoje pravo na uživanje onoga stana, što mu ga je tuženica odkazala; vidiv pako, da tužitelj ovoj svojoj dokaznoj dužnosti nije baš nikako udovoljio, pa da se iz prepiranja stranaka o tom, komu nadleži teret dokazivanja, razabire, da ih o tom nije postupajući sudac po propisu § 46 gpp. dostatno podučio; te vidiv napokon, da su tim zanemareni propisi postupnika što se bitnosti tiče tako, da je nemoguće stvar temeljito razsuditi: ukine po §§ 339 t. 3 i 343 gpp. napadnutu osudu

Digitized by Google

ter naloži prvomu sudu, da, odrediv nadopunjenje rasprave, poduči stranke o dužnosti dokazivanja u pravcu gore iztaknutom, ter dalje po zakonu postupa.

Priobćio dr. Šilović.

Može li se malodobnik, koji nestoji pod otčinskom, nego pod štitničkom vlasti, prije navršene dobe od 20 godina punodobnim proglasiti? (Prinos tumačenju § 252 o. g. z. i previšnje odluke od 3. lipnja, odnosno dvor. dekreta od 15. lipnja 1835 br. 38 Sbirke prav. zakona [br. 36 dodatka k obć. gradj. zak.]).

L. M. rodj. W. i F. M., kao suprug njezin, umoliše god. 1882 kr. sudb. stol u V. kao nadštitničku njezinu oblast, da ju kao rodjenu 11. rujna 1864 uz oprost vremena, manjkajućega joj do fizične punodobnosti, punodobnom proglasi. — Spomenuti kr. sudbeni stol saslušav mater moliteljičinu i nakon dopunjenih izvida odlukom od 14. srpnja 1883 br. 1922 odbije molbu ovu makar da je i poduprta bila istodobnom privoljom i mnienjem imenovanoga istoj malodobnici dekretom od 21. travnja 1883 br. 683 skrbnika, supruga joj F. M., i to s ovih razloga: 1. jer se je sama mati moliteljičina izjavila proti dozvolji zamoljenoga proglašenja malodobne L. M. punodobnom; 2. jer se molbeni zahtjev protivi izričnoj i jasnoj ustanovi § 252 o. g. z., po kojoj može sud tutorstveni samo takovu maloljetniku, koji je navršio 20. godinu, oprostiti ostale godine i proglasiti ga punoljetnim: a mld. L. M. budući rodjena glasom krstnoga lista dne 11. rujna 1864, jošte nije ni 19. kamo li 20. godinu dobe svoje navršila; 3. jerbo navedena zakonska ustanova nije promienjena previšnjom odlukom od 3. lipnja i dvor. dekretom od 15. lipnja 1835 br. 38 sb. prav. zak. (br. 36 dodatka k o. g. z.), pošto po jasnih riečih i smislu navedene previšnje odluke i dvor. dekreta prevaljena 20. godina života po smislu §§ 174 i 252 o. g. z. nije propisana kao neobhodni uvjet za postignuće proglašenja punoljetnosti samo u dva slučaja: a) da se diete s odobrenjem suda odpusti iz „otčinske vlasti“; i b) za podieljenje obrta maloljetnikom, bili oni u vlasti otčinskoj ili pod tutorstvom: a u nazočnom slučaju se neradi ob odpustu mld. L. M. iz „otčinske vlasti“, nego tek o odpustu njezinu iz „štitničke“ odnosno sada „skrbničke vlasti“, na koji slučaj se navedena pod a) ustanova očevidno nemože uporaviti; dočim moljitelji nisu ni uztvrdili, kamo li dokazali, da je ista malodobnica po § 2 obrt. zak. zadobila pravo tjerati koju trgovinu, ili kakav obrt, čime bi po drugom odsjeku § 252 o. g. z. i po napried pod b) navedenoj ustanovi previšnje odluke od 3. lipnja i dvor. dekreta od 15. lipnja 1835 zajedno proglašena bila punoljetnom, i zadobila pravo na samoupravu svoje imovine; 4. jerbo se po jasnih riečih dvor. dekreta od 28. listopada 1829 br. 2437 sb. pr. z. (br. 40 dodatka k o. g. z.) usta-

Digitized by Google

nova § 252 o. g. z., da se maloljetnik, kojemu vlast dozvoli voditi koju trgovinu ili kakav obrt, proglašuje tim za punoljetna, neima protezati na rukovanje gospodarstva iliti kućanstva, kojim molitelji svoj zahtjev obrazlažu; i 5. jerbo je iztaknutim u molbi promienjenim odnošajem bivšega štitničtva mld. L. M. prema ustanovam §§ 255 i 260 o. g. z. zadovoljeno jurve odlukom od 21. travnja 1883 br. 683, kojom su mati joj M. K. kao bivša štitnica i P. Č. kao bivši suštitnik od daljega štitničtva odriešeni, te joj je suprug F. M. skrbnikom imenovan; a odpućenjem molbe ništa se nemienja u zakonitih medjusobnih odnošajih, pravih i dužnostih molitelja kao supruga.

Odluku tu je povodom uloženoga proti njoj utoka kr. banski stol potvrdio rješitbom svojom od 29. kolovoza 1883 br. 17.830; dočim je usljed previdnoga utoka proti njoj uloženoga rješitbom od 10. travnja 1884 br. 118 kr. stol sedmorice: vidiv, da je L. M. rodj. W. molbu de praes. 25. prosinca 1882 br. 3736 za proglašenje punoljetnosti uz oprost manjkajućega vremena, te predaju imovine njene u samoupravu, predala zajedno sa suprugom i skrbnikom njezinim F. M.; vidiv, da po sirotinskom odboru grada Varašdina saslušana mati moliteljice M. pl. K. prije udova W. glasom očitovanja njezinoga, uvrštenoga u zapisniku od 11. srpnja 1883 br. 1922 proti kćeri svojoj moliteljici L. M., niti proti suprugu ove F. M. ništa nepovoljna izkazala nije; te da niti ništa proti njim nepredleži, što bi opravdalo bojazan, da bi imetak moliteljice, ako se njoj u samoupravu preda, kakovoj pogibelji izvržen bio; vidiv napokon važne molbene razloge, a i okolnost onu, da je moliteljica glasom molbi u izvoru prilježećeg krstnog lista sada faktično navršila 19 godina i 7 mjes.: obnašao po § 16 izvpp. obje dolnjosudne odluke preinačiti, te po § 252 o. g. z. u savezu sa previšnjom odlukom od 15. lipnja 1835 br. 38 sb. prav. zak. (vidi dodatak br. 36 o. g. z.) proglasiti L. M. rodjene W. uz oprost manjkajućeg joj vremena do fizične njezine punodobnosti punoljetnom, te odrediti, da se njoj imovina preda pod vlastitu upravu.*

Priobćio Gj. Kranjčić.

---

* § 252 o. g. z. naročito odredjuje, da „sud tutorstveni može, pošto sasluša mnenje tutora i ako je potrebno i najbližih srodnika, oprostiti maloljetniku, koji je *navršio* dvadesetu godinu, ostale godine i proglasit ga da je punoljetan". Kad se dakle najviši sud pozivlje u svojoj odluci na § 252 o. g. z., jedva će naći uporišta tu za svoju odluku. Rješitba c. kr. vrhovnoga sud išta bečkoga od 5. travnja 1870 br. 3655 veli: „Auch bei einer mit obervormundschaftlicher Bewilligung verehlichten Minderjährigen ist selbst *nach* überschrittenem zwangzigsten Lebensjahre zur Grossjährigkeitserklärung mit Altersnachsicht die gründliche etc. Erhebung im Sinne des § 252 a. b. Gb. nothwendig". — Nam se čini, da su odluke prve i druge molbe u skladu sa § 252 ogz. Ured.

Digitized by Google

Prinos k tumačenju zakona od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupka pred njimi, te o postupku u pravnih poslovih manje vrednosti a naročito § 91 mal. post.

A. tuži B. kod mjestnoga suda u C. radi 5 for., te bude B. obsudjen tužitelju svotu od 5 for. platiti.

Tuženi proti osudi mjestnoga suda uloži pritužbu na nadležni kr. kot. sud, a ovaj odredi, po propisih zakona o postupku u pravnih poslovih manje vrednosti, ročište, na koje prispije samo tužitelj, koji zaišće, da se tuženi B. iz ogluhe osudi.

Tomu zahtjevu bude udovoljeno i izrečena osuda iz ogluhe. Nu tuženi molbom de pr. 15. travnja 1883 br. 22.949 zamoli, da se izpriča izostatak od ročišta.

Bilo je više ročišta, a tuženi vidiv, da mora zahjevu tužbe podleći, odustao je od gore rečene molbe, što je tužitelj uzeo na znanje i zahtjevao, da se tuženi osudi na trošak skopčan s raspravom na molbu, da mu se izostatak izpriča, te odlukom od 8. studenoga 1883 br. 6984 obredi kr. kot. sud trošak na 15 for. 33 nč. i naloži tuženomu, da ga za 8 dana pod prietnjom ovrhe tužitelju isplati.

Proti ovoj odluci uloži tuženi utok, a kr. banski stol riešenjem od od 19. prosinca 1883 br. 25.791, uvaživ razloge utočne, snizi obredjene parbene troškove sa 15 for. 33 nč. na 9 for. 43 nč.

Tužitelj je medjutim na temelju prvosudne odluke od 8. studenoga, gdje mu je trosak obredjen na 15 for. 33 nč., zahtievao molbom de pr. 6. prosinca br. 7728 prisilnu prodaju protivničkih pokretnina. Nu prvi sud odbije zahtjev ovaj, jer da je proti gore rečenoj odluci tuženi uložio utok na kr. banski stol.

Proti ovoj odluci uloži tužitelj utok, navadjajuć i pozivajuć se na § 91 zakona u pravnih poslovih manje vriednosti, da u stvarih, gdje je sudio mjestni sud, konačno sudi kr. kot. sud i da je svaki dalnji pravni liek nedopustiv.

Kr. banski stol je zabacio utok tužiteljev te riešenjem od 27. veljače 1884 br. 4134 izrekao ovo: Vidiv, da je proti odluci od 8. studenoga 1883 br. 6984 obredjujućoj troškove na 15 for. 33 nč. predležao utok dne 5. prosinca 1883 br. 7679 i ob ovom ubavješten bje odlukom od 6. prosinca 1883 br. 7679 tužitelj; vidiv, da je ovršna molba za prisilnu prodaju pokretnina podnešena 6. prosinca 1883 br. 7728; vidiv prema tomu, da prvomolbeni sud nije mogao, pošto odluka nebijaše pravomoćna, dozvoliti prisilnu prodaju; vidiv napokon, da su troškovi u iznosu od 15 for. 33 nč. na temelju navedenoga utoka riešitbom kr. banskog stola od 19. prosinca 1883 br. 25 791 sniženi na 9 for. 43 nč., da prama tomu ovršnomolbenomu zahtjevu na prisilno utjeranje troškova

Digitized by Google

od 15 for. 33 nč. uzadovoljiti se nemogaše: obnašao je odpućenjem utoka prvosudnu odluku potvrditi.

Priobćio dr. M.

Položenje prisege valja i u čestimičnom sadržaju dozvoliti.

U izlučnoj parnici J. K. proti P. K. puče osuda, koja tužbenomu zahtjevu udovoljuje uz uvjet, da J. K. pravodobno nastupi i na ustanovljenom ročištu zaista položi domirnu prisegu.

Sadržaj te prisege obuhvaćaše pravne naslove raznim stvarim, za koje je J. K., tužitelj, tvrdio, da sačinjavaju njegovu vlastnost.

Nastupivši pravodobno prisegu, izjavi na samom za položenje ustanovljenom ročištu tužitelj, da ju glede svih predmeta, osim glede kreveta iz mekanoga drveta, položiti hoće.

K jednu stavi zahtjev, da mu se položenje u tom dielomičnom sadržaju dozvoli.

Protustranka opre se zadovoljenju takova zahtjeva.

Kr. kot. sud u Krapini izreče sliedeću odluku 30. prosinca 1883 br. 7354: „Vidiv, da je ovosudnom osudom od 5. ožujka 1883 br. 993 naročito izrečeno, da će tužitelj dosudjenim mu tužbovnim zahtjevom glede glavne stvari samo tada uspjeti, ako dopitanu mu domirnu prisegu u onom sadržaju, kako ju osuda formulira, dakle u čitavom sadržaju, položi; vidiv, da je ova ovako izrečena osuda postala pravomoćnom, pa da se tužitelj proti njoj, imenito proti sadržaju dosudjene domirne prisege, nije poslužio pravom, koje mu pruža § 323 gpp.; vidiv, da tužitelj ovako dosudjene prisege položio nije; vidiv §§ 573, 582 i 584 g. p. p.: pronašao je prvi sud, riešavajući zapisnik od 21. studenoga 1883 ovim uredovno potvrditi, da tužitelj osudom od 5. ožujka 1883 br. 993 dosudjene domirne prisege položio nije.

Trošak ovoga postupka obredjuje se na 3 for., ter se tužitelju nalaže, da taj iznos tuženiku P. K. za 14 dana pod prietnju ovrhe nadoknadi.“

Proti ovoj odluci podnese tužitelj utok, koji je kr. banski stol riešitbom od 9. srpnja 1884 br. 7664 odputio, ter prituženu odluku potvrdio, jer je opravdana ustanovami §§ 242 i 245 g. p. p.

Povodom previdnoga utoka izda kr. stol sedmorice naredbu od 8. svibnja 1885 br. 1349 sliedećega sadržaja: „Uvaživ, da je tužitelj J. K. na ročištu 21. studenoga 1883 izjavio, da je voljan položiti dosudjenu mu domirnu prisegu glede svih u osudi od 5. ožujka 1883 br. 993 napomenutih predmeta, osim glede onoga kreveta u kovačnici; uvaživ, da se je molbi tužitelja, da mu dopušteno bude položiti prisegu glede ostalih predmeta udovoljiti imalo tim više, pošto obrazac prisege, njemu dosudjene, faktično sadržaje u sebi toliko prisega, koliko ima predmeta, u

Digitized by Google

*

pogledu kojih bi tužitelj imao položiti domirnu prisegu; uvaživ, da ovakovu ograničenju prisege nestoje na putu ni ustanove §§ 242 i 245 gpp., pa da bi očevidno nepravedno bilo, ako bi tužitelj poradi toga, što nemože položiti prisegu u pogledu jedne stvari, svoje pravo izgubiti morao i glede svih ostalih stvari, u pogledu kojih može i hoće položiti dosudjenu mu prisegu: obnašao je kr. stol sedmorice usljed vanrednoga previdnoga utoka tužitelja J. K. obje dolnjosudne odluke po § 318 g. p. p. preinačiti, te odrediti, da se u riešenju ročištnoga zapisnika na novo narediti ima ročište za položenje po tužitelju dosudjene prisege, a to uz dodatak, da će tužitelj imati na tom ročištu položiti prisegu glede svih u prvomolbenoj osudi napomenutih predmeta, osim glede kreveta iz mekanoga drveta u kovačnici.

Troškovi ove medju-parbe prebijaju se medju se, pa ima s toga trošak svaka stranka za se nositi.“

Priobćio G. Št.

O uporavi postupka za malične iznoske na tužbe za isplatu vriednosti kmetskih dohodaka u Dalmaciji.

Povodom utoka tuženikova proti odluci c. k. suda u X., kojom bijaše u parnici zametnutoj po tužitelju za uznamiru 50 for. kao vriednost dohodka, što mu ga tuženik nije predao godine 1886 sa zemlje I., uporavljen prieki postupak, c. k. prizivni sud dalmatinski prihvatio je u načelu ovu odluku: Smotrivši, da je predmetom tužbe tražbina osobne činitbe, biva, pogodjeno davanje dohodka, koji bje u novcu procienjen, i da tim nije bilo iznešeno pravo doznačeno izključivo sudbenosti realnoj, po smislu § 4 zakona od 27. travnja 1873 br. 66; opaziv, da s toga i obzirom na utuženi iznos, koji nenadilazi 50 for., bilo je uporavit u ovom slučaju postupak za malične iznoske; smotrivši, da se neradi o ponavljajućoj se činitbi u stanovitom mjerilu, o kojem je rieč u § 15 sl. a) i b) sudovnika, i da s toga nepostoje uvjeti naznačeni u § 7 gore navedenog zakona; opaziv, da je s ovih razloga nepravilno uporavljen prieki postupak; obazrev se na odredbu § 336 gradj. pravilnika (post.) — uništi postupak, ukinu sve odluke izdane počam od one, kojom se riešava tužba, te naloži sudu u X. da na nju povede postupak za tanke iznoske odredjen prije spomenutim zakonom i ovu presudu priobći podčinjenim sudovom, prama propisu sadržanom u točki 14 naredbe c. kr. ministarstva pravosudja od 5. lipnja 1873 br. 6779.

Nisu nadležni sudovi odlučivat o isplati redovine dušobrižnika.

Prizivni sud dalmatinski prihvatio je u načelu i priobćio je podčinjenim sudovom odluku od 17. kolovoza 1888 br. 2895 ovoga sadržaja: Riešavajući ništovnu žalbu u postupku za malične iznoske proti M. T.,

Digitized by Google

kojom se traži uništenje osude c. k. suda u I. i odbačenje tužbe župnika S. N, za isplatu 16 for. 71 nč. u ime redovine god. 1885, 1886 i 1887 i naknadu parničnih troškova; s razloga, da je § 23 zakona od 7. svibnja 1874 br. 50 naredjeno, da politička vlast ima biti pri ruci dušobrižnikom za naplaćivanje redovine, čim po § 55 istoga zakona ta vlast nadležna biva za raspravu o tom, da li je tko obvezan na daće ili činitbe za crkvene svrhe, ako se ta daća ili činitba zahtjeva na općem temelju što dotičnik pripada crkvenoj općini; s razloga, što tužiteljeva iska osniva, se upravo na takovom temelju; vidivši i presudu od 17. listopada 1886 br. 160 državnoga sudišta; s razloga, da po tom obstoji uzrok ništavnosti naznačen u 2. točki § 78 zakona od 27. travnja 1873 br. 66 radi nenadležnosti suda; obazriv se glede troškova na § 74 istoga zakona: — uništuje osudu c. k. suda u I., i osudjuje tužitelja da plati u 8 dana tuženiku 4 for. za prvomolbene i 5 for. za parnične troškove druge molbe.

A. G.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Kupovno pravo ovršenika može se uzeti pod ovrhu samo onda, kad ono pripada trećoj od ovrhovoditelja različitoj osobi.

Radi pomanjkanja drugih pokretnosti je trgovac Stef. P. M. po odvj. dr. A. B. ovršnimi molbami de praes. 3. kolovoza br. 11.248, 11.249 i 11.250 radi 1717 for. 91 nč. zamolio da se povede ovrha na kupovno pravo ovršenika Koste B., koje ovaj ima na kuću br. 324 u Zemunu, koju je kupio od trgovca Stef. P. M.

Ovrhovodja veli: Ovršenik Kosta B. ima pravo moje tražbine iznoseće 1717 for. 91 nč. meni izmiriti, te od mene tražiti, da mu ja dozvolim, da može svoje pravo vlastnosti na kupljenoj kući uknjižiti.

Ovo tako zvano kupovno pravo predpostavlja vriednost, pak pripada meni kao vjerovniku tražiti ovrhu nanj. Molim dakle pljenitbu kupovnoga prava ovršenika i dražbu uz uzkličnu cienu od 9 desetina vriednosti 1717 for. 91 nč.

Kr. kotarski sud u Zemunu odlukami od 3. rujna 1887 br. 11.248, 11.249 i 11.250 dozvoli pljenitbu i dražbu rečenoga kupovnoga prava obrazlažuć odluku ovako: Što može i smije biti predmetom ovrhe nije izcrpljeno u zakonu i dok su kako ustanovami §§ 460—468 i 526 gpp. te ustanovami §§ 20—27 zak. od 18. siečnja 1883 tamo navedene koristi, stvari i prava ovršenika naročito od ovrhe izuzeta, te se može ovrha povesti na sve ine koristi, stvari i prava ovršenika tim više i prije onda, ako ona u istinu imadu prometnu vriednost. Da ovršeniku iz pogodbe sa Stef. P. M. pripada kupovno pravo, to je u nazočnom slučaju vjerodostojno izkazano, jer na to pravo traži ovrhu iz pogodbe prema ovršeniku

Digitized by Google

obvezani prodavaoc, koji je slučajno i ovrhovoditelj, i jer u načelu ovrhovoditelju nije dužnost u ovršnoj molbi dokazivati obstojnost predmeta ovrhe i pravo ovršenika na taj predmet (po čem bi odpala ustanova § 447 gpp. kao suvišna), zato se imade molbi udovoljiti tim većma, jer živi interes ovrhovoditelja pokazuje, da to kupovno pravo ovršenika predstavlja vriednost, dok prvi misli sudskom prodajom istoga podpuno ili dielomice se namiriti; a istom onda, ako tko treći ovrhi protuslovi, biti će ovrhovodja eventualno primoran obstojnost kupovnoga prava dokazati.

Uslied utoka ovršenika kr. banski stol riešenjem od 4. travnja 1888 br. 8817 potvrdi odluku prvoga suda s ovih razloga: Vidiv, da je redovito ovrhovoditelju prepuščeno, neka naznači predmete, iz kojih namjerava tražiti namirenje svoje (§ 459 g. p. p.); vidiv, da predmetom ovrhe može biti svako imovinsko pravo, koje ima prometnu vriednost; vidiv, da ovrhovoditelj u svojstvu ovršenikovoga obvezanika izjavljuje, da ovršeniku stanovito imovinsko pravo proti njemu kao ovrhovoditelju pripada, naime kupovno pravo sa povlasticom iskati od ovrhovoditelja izdanje tabularne isprave na kuću br. 324 u Zemunu, uz prediduću isplatu ostatka kupovine 1717 for. 91 nč.; vidiv, da ovrhovoditelj ovo iskanje ovršenikovo želi, da bude u svrhu namirenja njegove tražbine izloženo prisilnoj prodaji; vidiv, da je obseg i sadržaj rečenoga imovinskoga prava dovoljno opredieljen; vidiv, da je stvar ovrhovoditelja, neka udielotvori eventualno na dražbi kupljeno, pa mu uručeno ovršenikovo imovinsko pravo, t. j. kupovno pravo gore rečenoga sadržaja, a da je stvar trećih osoba, neka povodom izdanoga oglasa o dražbi takova prava postupaju u smislu § 447 g. p. p.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 4. travnja 1889 br. 2509 preinači obje dolnjosudne odluke i zahtjev ovrhovoditelja odbije.

Razlozi: Uvaživ, da prava, koja pripadaju kupcu iz kupoprodajnoga ugovora, mogu biti predmetom ovrhe, ali da se takovo potraživanje ovršenika može uzeti pod ovrhu samo onda, kad isto pripada ovršeniku prama trećoj od ovrhovoditelja različitoj osobi, jer uslied ovršne prodaje takovog potraživanja (§ 478 g. p. p.) ima slieditи cesija u smislu § 1392 o. g. z. za koju se ište i predpostavlja pristup treće osobe u svojstvu vjerovnika; uvaživ, da se u ovom slučaju radi o takovom potraživanju ovršenika, koje ga upućuje na ovrhovoditelja kao obvezanika, te da se usljed toga potonji nalazi napram ovršeniku u dvojakom svojstvu, naime i kao vjerovnik i kao dužnik (§ 1438 o. g. z.), pa da bi se usljed toga povedenom ovrhom moglo prejudicirati presudi onoj, kojom će se eventualno imati urediti pravni odnošaj izmedju ovršenika kao ovlaštenika i izmedju ovrhovoditelja kao obvezanika; uvaživ, da se u takovih okolnostih neda očekivati niti uharna prodaja, a ni pristup ličitelja, kad

Digitized by Google

bi se i dozvolila ovrha, te da bi usljed toga bilo prepušteno ovrhovoditelju, da dostane dražbi izloženo potraživanje ovršenika bud zašto (argum. §§ 505 i 539 g. p. p.); uvaživ, da u ovom slučaju nebi mogla nastupiti, niti bi nastupila cesija u smislu zakona, jer bi ovrhovoditelj, dostavši upitno potraživanje ovršenika, bio ujedno cedent i cesionar, i jer bi posljedicom zatražene od ovrhovoditelja dražbe bilo, da se djelotvornost osude, koju je vlastan izazvati ovršenik u zaštitu svoga potraživanja napram ovrhovoditelju iz kupoprodaje medju njima ugovorene, eliminira neznatnom možda ponudom onom, za koju bi mogao ovrhovoditelj u pomanjkanju inih ličitelja dostati javnoj dražbi izloženo potraživanje ovršenika napram sebi; uvaživ, da se u takovom stanju stvari upitno potraživanje ovršenikovo nemože smatrati kao stvar u prometu nalazeća se (§ 448 o. g. z.), koje dražbu bi ovrhovoditelj vlastan bio zahtievati po propisu §§ 447 i 461 o. g. z.); uvaživ, da su u očigled svega toga utemeljene dolnjosudne odluke na očevidno pogriešnom tumačenju zakona (§ 335 g. p. p.).

Opazka. Ako je slobodno voditi ovrhu na kupovno pravo ovršenika, kako to dopušta i vrhovno sudište, onda od toga prava, ovrhu voditi nemože biti nitko izključen, koji proti ovršeniku ima tražbinu utemeljenu na ovršivoj ispravi.

Ovršenik Kosta B. ima kuću br. 324 u posjedu, u naravnoj vlastnosti, dakle je obseg toga njegova prava, potakloga iz kupoprodajne pogodbe sa Stef. P. M. stalno opredieljen, on se koristi time, da kuću posjeduje, neće da ju na sebe prepiše, jer bi morao kupovinu platiti, ili osjegurati.

Gruntovni vlastnik iste kuće ovrhovodja Stef. P. M., kad bi mogao kupovno pravo ovršenika, pod kojim se de facto razumieva kbr. 324 prodati, ili bi ga drugi kupio, pa bi ovrhovodja došao do namirenja, ili bi ga kupio on sam, pak bi nestalo njegove obveze prama ovršeniku Kosti B., da mu tu za kuću gruntovni prepis dade i tim bi se sjedinila obveza sa tražbinom, pak bi ovrhovodja Stef. P. M. mogao natrag tražiti kuću br. 324, a ovršenik se proti njegovoj tužbi nebi mogao uspješno braniti, jer je onaj pravni vez, koji je izmedju njega i ovrhovodje kao obvezanika postojao, provedenom ovrhom nestao.

Bojazan, da bi se u ovakovom slučaju kupovno pravo ovršenika u bezcienu moglo dati, ostaje uvjek ista, ma tko dražbu tražio i mora se pripustiti obima interesiranima strankama, da nad svojim pravom bdiju.

I izražen nazor o pomanjkanju uvjeta za cesiju nije podoban uzdrmati osvjedočenje, da je bezuvjetno dopustiva ovrha na kupovno pravo ovršenika, jer i u tom slučaju imade tri osobe za cesiju nuždne, kojim su prava i obveze razna i zakonom opredieljena, ma da je ovrhovodja i kupac jedna te ista osoba.

§ 478 g. p. p. in fine govori bezuvjetno, da kupac tražbine napram prijašnjemu vlastniku iste stupa u prava ustupovnika, a buduć zakon nigdje negovori, da ovrhovodja nemože dražbi izioženo dobro kupiti, nemože se podvojiti, da može i ovrhu kupovnoga prava u kojem je on obvezanik spram ovršeniku tražiti.

Digitized by Google

Riešenje ovoga interesantnoga pitanja nećemo s vidika pustiti, jer se u praksi u raznih oblicih ponavlja, a cislajtanska praksa je s njim (da je ovrha dopustiva) na čistu.

Dr. A. Salaj.

C. Kazneno.

Maćuha prema ubijenomu svomu pastorku nije u bližjem rodu, kako to uvjetuje viša stavka § 142 k. z. (Prinos k tumačenju pitanja: „da li se ista kaznena stavka imade za stanovito zločinstvo uporaviti i proti neposrednom počinitelju i proti sukrivcu dotično dioniku § 5 k. z., ako u pogledu toga zločinstva gledom na kaznenje sudjelujućih osoba nije odredjena naročita koja iznimka?“)

Kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji tuži Petra i Mariju B. iz Nebojana radi zločinstva ubojstva, označena u § 140 k. z. a kažnjiva po II. stavci § 142 k. z. i to Petra B. kao neposrednoga počinitelja, a Mariju B. kao sukrivca u smislu § 5 k. z. ter počinjena tim, što je Petar B. 25. rujna 1887 ne baš u nakani na usmrćenje, ali ipak u neprijateljskom namišljaju svog rodjenog sina Gjuru B. nožem u trbuh tako ubo, da mu je zadao smrtonosnu ozliedu na kojoj je 11. listopada 1887 umro; a Marija B. da je zajedno sa svojim zakonitim suprugom Petrom B. nadžakom u ruci pogibeljno navalila na pastorka si Gjuru B. te tom prigodom prieteći mu se riečmi: „sad će ti drob van, ja sam tvoja smrt“ bodrila svog supruga Petra B., te tako zlo djelo uvela svojim savjetom i naputom te navlaš dala povod, pa njenom pogibeljnom navalom pružila pomoć, da je okrivljeni Petar B. nožem ubo svog rodjenog sina u trbuh.

Kr. sudb. stol u Petrinji izrekao je osudom od 16. studenoga 1887 br. 4555 da su Petar i Marija B. krivi zločinstva ubojstva i to: Petar B. kao neposredni počinitelj, a Marija B. u smislu § 5 k. z. kao sukrivac, te je kazan odmjerio glede Petra B. po II. stavci § 142 k. z. osudiv ga na osam godina težke tamnice, a glede Marije B. po I. stavci § 142 k. z. osudiv ju na četiri godine težke tamnice.

Glede opravdanja uporave I. st. § 142 k. z. kod odmjerenja kazne za Mariju B. vele samo riešitbeni razlozi osude: da joj je zato kazna po I. stavci § 142 k. z. odmjerena, „jer da se maćuha nesmatra bližjim rodjakom prema ubijenomu pastorku“.

Proti toj osudi prijavilo je kr. drž. odvjetničtvo ništovnu žalbu, koju je utemeljilo na ništovnoj točki 11. § 277 k. p. s razloga, što je presudni sud pri odmjerivanju kazne za Mariju B. prešao svoje pravo kaznenja, neodmjeriv kazan i glede nje po II. st. § 142 k. z.

U obrazloženju svoje ništovne žalbe nije se kr. drž. odvjetničtvo upustilo u pitanje, da li i u koliko se može maćuha smatrati bližim ro-

Digitized by Google

djakom u smislu II. st. § 142 k. z. odnosno § 216 k. z. van poglavito na ustanovu § 5 k. z., po kojem je „sukrivac“ kriv istoga onoga zločinstva, kojega je proglašen krivim neposredni počinitelj; usljed česa da se u pogledu odmjerenja kazni i za „neposrednoga počinitelja“ i za „sukrivca“ jedna te ista kaznena stavka uporaviti ima.

Kr. stol sedmorice kao sudište kasacionalno riešitbom od 10. veljače 1888 br. 4354 zabacilo je ništovnu žalbu kr. drž. odvjetničtva u Petrinji po § 282 k. p.

Razlozi: Kr. drž. odvjetničtvo pobija pozivom na toč. 11. § 277 k. p. izreku suda glede Marije B., a naročito za to, što je prvi sud radi sukrivnje zločina ubojstva Mariji B. kazan odmjerio, po prvoj stavci § 142 k. z. a ne po drugoj stavci § 142 k. z.

Nu ako se uvaži, „da maćuha nije rod u smislu § 216 k. z.“, pa da ustanova § 5 k. z., na koju se kr. drž. odvjetničtvo poziv lje, „ni najmanje neupliva na kaznenu stavku za sukrivca, u koliko je ista uvjetovana osobitimi, jedino u osobi neposrednoga počinitelja predležećimi okolnostmi“ — valja ništovnu žalbu kr. drž. odvjetničtva po § 282 kp. zabaciti.

Neka mi bude dozvoljeno reći, da je gornja vrhovna riešitba pogledom na važnost stavljena pitanja: „da li i u koliko se kazan, ustanovljena za neposrednog počinitelja, po istoj kaznenoj stavci odmjeriti imade i za „sukrivca“, suviše obćenita i prekratka, pa je samo požaliti. da nije sa toli visokoga i mjerodavnoga mjesta mnogo više o tom rečeno.

Po svom ćednom i nemjerodavnom mnenju držim, da načelo, izraženo u gornjoj vrhovnoj riešitbi, nije tako jasno i čvrsto, da se nebi dalo oboriti; što više, ja bih se usudio reći, da takovo tumačenje § 5 k. z. u pogledu uporave kaznene stavke za „neposrednog počinitelja“ i za „sukrivca“, ako im se jedno te isto zločinstvo po razmjerju njihova sudjelovanja na teret stavlja, neodgovara pravom smislu i značenju § 5 k. z. Po jasnom smislu § 5 k. z. tvore sukrivnja i dioničtvo pri stanovitom zločinstvu ono isto zločinstvo, kojega se je krivcem počinio „neposredni počinitelj“, pa s toga, ako nije počinjeno zločinstvo takovo, za koje je naposeb, iznimno naredjeno što drugo, imade se svaki uvjet za zločinstvo bilo u obće, a napose i u pogledu kaznenja „za neposrednog počinitelja“ uporaviti i na „sukrivca odnosno dionika“. Iz zadnje alineje § 5 k. z., gdje se veli: „da izgovorni razlozi, koji utrnjuju kažnjivost zločinstva za učinitelja ili za kojeg sukrivca ili dionika, samo zarad osobnih njegovih odnošaja, neimaju se protezati na ostale sukrivce i dionike“, sliedi očito, da izgovorni razlozi „zarad osobnih odnošaja“ stanovite osobe, djeluju samo za „bezkažnjivost“ te osobe, a neimaju se takovi razlozi aplicirati i onda, kad neki osobni odnošaj uvjetuje za neposrednog počinitelja stanovitu kaznenu stavku, da nebi onda taj „osobni odnošaj“ ob-

Digitized by Google

stojeći kod neposrednog počinitelja uvjetovao uporavu jednake kaznene stavke i za „sukrivca odnosno dionika", tim većma kod sukrivca, koji je baš zlo djelo izveo svjetom, naputom ili mu navlaš dao povod ili pružio inim kojim načinom za učinjenje istoga podporu i podpomoć itd. kad se netko može učiniti sukrivcem odnosno dionikom zločinstva, koje je postalo „zločinstvom" samo usljed osobnoga odnošenja neposrednoga počinitelja, a inače to djelo nebi bilo „zločinstvo", to držim za posve opravdano, da se sukrivac odnosno dionik kazniti imade po istoj onoj kaznenoj stavci, koja je u pogledu neposrednoga počinitelja obzirom na njegovo „osobno odnošenje" prema objektu zločinstva uvjetovana.

Zakonom ustanovljena iznimka postoji samo kod zločinstva označenih u §§ 104, 105 i 139 k. z. i sa ograničenjem kod § 176 k. z. po § 177 k. z., pa tuj samo neima govora o „sukrivnji odnosno dioničtvu" dotično kod kradje o zločinstvu sukrivnje i dioničtva.

Po jasnom dakle smislu § 5 k. z. ima se uvjek stanovito zločinstvo — predpostavljajuć, da neima naročite iznimke — počinjeno po nekom kao „neposrednom počinitelju", samo ako objektivnost istoga predleži, na teret staviti i sukrivcu ter dioniku, pa koli „neposredni počinitelj" toli „sukrivac i dionik" po jednoj kaznenoj stavci kazniti.

Slično tomu izreklo je bečko kasacionalno sudište riešitbom od 18. rujna 1874 br. 8141, da se je onaj, koji je, uzmimo, sina obodrio, da je doista na njegov naput hotomice u tielu svoje roditelje lahko ozliedio, pa taj bodrioc da nije u istom osobnom odnošenju sa zlostavljenici, bezdvojbeno takodjer učinio krivcem zločinstva težke tjelesne ozliede, označena u § 153 k. z. i to: kao sukrivac u smislu § 5 k. z., pa da mu se kazan odmjeriti imade po ustanovi § 154 k. z. a ne možda po § 412 k. z.

Priobćio Krunoslav Klaić.

Usljed dozvoljene obrane jedino na korist obtuženika, osudjenoga iz ogluhe radi prekršaja, nemože mu se novom osudom dosuditi teža kazna, nego li mu bijaše nametnuta prvom osudom. (Na § 300 k. p.)

Kr. kot. sud u Našicah odredio je na tužbu Stj. B. proti I. K. radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 497 k. z., ustmenu raspravu na 31. siečnja 1889, te je tuženoga I. K., pošto na raspravu nije došao, akoprem je redovito pozvan bio, osudio osudom od 31. siečnja 1889 br. 120 kao krivca istoga prekršaja na zatvor od tri dana, pretvoren temeljem § 261 k. z. u globu od 15 for.

Na molbu osudjenika de pr. 22. veljače 1889 br. 370, podnešenu u zakonitom roku, da mu se izpriča izostanak od spomenute rasprave radi bolesti, odredio je isti sud iznovičnu ustmenu raspravu na 13. ožujka 1889, te je osudom od 13. ožujka 1889 br. 370 okrivljenika iznova pro-

Digitized by Google

glasio krivim spomenutoga prekršaja i osudio na kazan zatvora od p e t d a n a, pretvoren u novčanu globu od 25 for.

Povišenje kazni opravdava isti sud u razlozih osude doslovce ovako: „Kod odmjere kazni uvaženo je kao otegotno, što je obtuženik sbog sličnog prekršaja jur kažnjen bio, pa mu je s toga nametnuta i strožija kazan, nego osudom od 31. siečnja 1889 br. 120, pošto je okolnost, da je obtuženi jednom jur kažnjen bio, kod prve rasprave sudu nepoznata bila".

Na priziv obtuženika izrekao je kr. sudb. stol u Osieku osudom od 2. travnja 1889 br. 2052 sliedeće: „Vidiv, da je po obtuženom priziv uložen jedino poradi izreke o kazni (§ 414 t. 3 k. p.); vidiv, da je postupajući kot. sud usljed priziva obtuženog uložena po § 419 k. p. proti prvoj osudi od 31. siečnja 1889 br. 120, kojom je radi istoga prekršaja osudjen bio samo na t r i d a n a zatvora, promjenjena u globu od 15 for., odredio novu raspravu jedino na korist obtuženikovu, pošto od strane privatnoga tužitelja priziv uložen nebijaše; vidiv, da u tom slučaju prema §§ 391 al. 2 i 300 k. p. kot. sud novom osudom od 13. ožujka 1889 br. 370 nije mogao obtuženomu težu kaznu dosuditi, nego je ona, koja mu je u prvoj presudi bila nametnuta, obnašao je davši mjesta prizivu obtuženoga u pogledu dosudjene kazni napadnutu osudu kr. kot. suda preinačiti te po § 426 k. p. suditi, da se obtuženi I. K. osudjuje na kazan zatvora od tri dana, promjenjena u globu od 15 for., ostaviv osudu u ostalih neprizvanih točkah netaknutom."

Uporava ustanova § 303 al. 4 i § 300 al. 4 k. p. kod prekršaja. — Za učin prekršaja § 487 k. z. nije potreban animus injuriandi.

Kr. kot. sud u Vukovaru osudio je na tužbu Stj. Pl. osudom od 20. veljače 1889 br. 4816 Mandu Pl. poradi prekršaja suprot sigurnosti poštenja po § 453(?!) k. z. uporavom § 266 k. z. na zatvor od 1 dana.

Na priziv obtužene Mande Pl. ukinuo je kr. sudbeni stol u Osieku kao prizivno sudište ovu osudu riešenjem od 2. ožujka 1889 br. 1314 radi više razloga ništetnosti i odredio je novu raspravu.

Iza ponovne rasprave proglasio je kr. kot. sud u Vukovaru osudom od 9. svibnja 1889 br. 811 Mandu Pl. krivom prekršaja proti sigurnosti poštenja, označenoga u § 487 k. z. a počinjenoga na štetu Stj. Pl., te ju je s toga po § 493 k. z. uporavom § 266 k. z. osudio na kazan zatvora od 6 dana.

Na priziv osudjene kr. sudbeni stol u Osieku osudom od 8. lipnja 1889 br. 1631: „Vidiv, da je prvi sud u pitanju o krivnji odlučio po § 249 k. p. i svoju osudu dovoljno obrazložio priznanjem obtužene i izkazom svjedoka T. Pl. kao i privatnoga tužitelja Stj. Pl.; vidiv, da obtužena u izvedenju priziva nije navela nikakovih ništovnih razloga i d a

Digitized by Google

za učin prekršaja § 487 k. z. nije od potrebe animus injuriandi, jer se taj prekršaj počini i bez nakane na uvriedu često iz prenagljenosti i lahkomišljenosti, obnašao je kr. sudb. stol priziv uložen proti izreci o krivnji po § 422 k. p. zabaciti, a naprotiv priziv, uložen proti odmjerenoj kazni, uvažiti te po prvom sudu odmjerenu kazan zatvora od šest dana obaliti na kazan zatvora od jednog dana s razloga, što je riešitbom prizivnoga suda od 2. ožujka 1889 br. 1314 odredjena obnova postupka jedino na korist obtužene M. Pl., jer privatni tužitelj Stj. Pl nije niti prizvao se proti prvomolbenoj osudi od 20. veljače 1855 br. 4816, kojom je obtužena radi istoga učina samo na kazan zatvora od jednoga dana osudjena bila; i s razloga, što su po § 436 k. p. i za prekršaje valjani propisi glave trinaeste k. p., i što se prema tome obzirom na § 303 al. 4 i § 300 al. 4 k. p. novom osudom u ovom slučaju nije mogla dosuditi teža kazan, nego je ona, koja je obtuženoj u prvoj presudi bila nametnuta.

Priobćio Drag. Markovac.

KNJIŽEVNOST.

Ueber das neue bürgerliche Gesetzbuch für Montenegro und die Bedeutung seiner Grundsätze für die Kodifikation im allgemeinen mit Bemerkungen über den Entwurf eines deutschen bürgerlichen Gesetzbuches. Von Dr. Karl Dickel, Amtsrichter in Berlin. Marburg (Hessen) 1889. Osmina str. 112.

Izviestili smo u svoje vrieme (v. Mjesečnik o. g. br. 3 str. 153), da je dr. K. Dickel, sudac u Berlinu, u tamošnjem pravničkom družtvu govorio o kodifikaciji „opštega imovinskoga zakonika za Crnu Goru“, te da je veoma pohvalno sudio o zakoniku i o radu g. prof. dra. *Bogišića*. U spisu gore spomenutom jamačno su sadržane ideje Dickelove, pa će mu i naš pravnički sviet liepo zahvaliti, što ih je iznieo u posebnom spisu i pred šire občinstvo. Knjiga ima 10 odsjeka i završetak. Prvi odsjek sadržaje uvod i razlaže dosadanje pravno stanje u Crnoj Gori; u drugom govori se o poviesti kodifikacije i o kodifikatoru; u trećem razlaže zadatak kodifikatora i predradnje njegove; u četvrtom govori se o zakoniku u obće; u petom, šestom, sedmom, osmom, devetom i desetom o prvom ili občenitom dielu zakonika, o stvarnih pravih, o ugovorima, o drugih poslovih, djelih itd. od kojih dugovi nastaju itd. U završetku ili zaglavku (Schluss) napisao je dr. Dickel svoje mnenje o radu g. Bogišića, koje je puno hvale i priznanja: „Bogišić je izradio zakonik — veli pisac na jednom mjestu — koji spada medju najoriginalnije radnje kodifikacije, premda je vrlo brižno uvažio postojeće zakonike. Uspio je, da iztakne svoje mnogobrojne originalnosti a da ipak nije zapao u nijednu krivu originalnost; pošlo mu je za rukom, da pridrži živo narodno pravo zemlje, a opet da osigura, da kultura i znanost evropejska udje unj; „es ist ihm gelungen sein Gesetzbuch in die denkbar konkreteste und volksthümlichste Form zu kleiden und doch volle wissenschaftliche Strenge durchzuführen“.

Pisac se nada, da će Bogišićev rad osobito zanimati pruske pravnike radi duševnoga srodstva kodifikatora Bogišića sa proslavljenim kodifikatorom pruskoga

Digitized by Google

Landrechta, *Svarezom*. Spomenuv kako su oba kodifikatora ostavila svoje liepo i njim milo zvanje (profesora sveučilištnih), u kojem bi bili voljeli ostati, postavlja ovu paralelu medju Bogišićem i Svarezom. Oba muža izradjivajuć zakonike uzeše kao izhodište pravo, kako se je tečajem vremena razvilo, oba bijahu „vom regsten historischen Sinn erfüllt"; oba su ne manje visoko i živo poštovala pravnu znanost; oba se odlikovahu veoma idealnim shvaćanjem svieta a uz to ipak jasno gledali praktične potrebe života; u obima je kucalo živo srdce za pravnu sviest naroda i za narodnost. Gdje su uzimali za temelj tudje, imenito rimsko pravo, nisu ga doslovce uporavljivali, nego prema duhu i potrebam svoga vremena i naroda, oni su „durch das römische Recht über dasselbe hinausgegangen", pa su hvalevrednom vještinom svezali ideju narodnosti s idejom universalnosti. Oba muža napokon imadjahu pravi smisao za sistematiku i oba su uspjela postaviti nove sustave, koji vrede obće pažnje. *Nu Bogišić je još pretekao Svareza,* jer se je ugnuo kazuistiki, koja se pravom predbacuje „Landrechtu"; jer Bogišić nije bio „in einem unglücklichen Glauben an eine „gewisse Allmacht des Gesetzgebers" befangen", kao što je bio Svarez; „dass er (Bogišić) endlich nicht bloss eine „reine" und „edle" Sprache zur Geltung brachte, sondern in sprachlicher Beziehung . . . geradezu ein Meisterwerk geschaffen hat".

Ova pohvala, a naročito ova paralela dobro je zasluženа i osnovana; g. Dickel nije nam, koji poznajemo rad našega slavnoga zemljaka, ništa nova rekao, ali se radujemo, da se pohvali i priznanju francezkih i pravnika svih slavenskih naroda pridružuju eto i Niemci.

„Slovenski Pravnik" priobćuje u broju 6. o. g. prvi dio predavanja, što ga je g. dr. Danilo *Majaron* držao ob istom radu g. Bogišića u slovenskom družtvu „Pravnik". Kad nam dospie u ruke ciela rasprava bit će sgode na nju se pobliže obazrieti.

— *Zbirka obrazcev za slovensko uradovanje pri sodiščih.* Sestavil in izdal Anton Levec, c. kr. sodni pristav v Ljubljani. I. Obrazci k občnemu sodnemu redu. I. svezak. Ljubljana 1889. Nakladom pisca. Str. V i 135. Obična isprika, da se nepiše na ovom ili onom jeziku, jest ta: nerazumiem, neima termina, manjkaju pravni izrazi itd. Ovako se ispričavaju ne samo stranci nego kadšto tvrde tako i domaći ljudi. Slovenski jezik krči si po malo put u urede, ali tamo se — ako se nevaramo — vrlo često čuje sada spomenuta isprika. Zato je dobrim i praktičnim putem pošao g. Levec, kad je napisao obrazce za slovensko uredovanje kod sudova. Tu će i slovenskomu jeziku manje vješt čovjek naći dobro sastavljene formulare odluka, riešenja, osuda u raznih predmetih i pitanjih. U predgovoru kazuje pisac, što ga je potaknulo, te je počeo izdavati „Zbirku obrazaca": da najme olahkoti i pospješi uredovanje u slovenskom jeziku; razlaže postupak i opravdava zašto je ovaj ili onaj pojam označio ovakovim ili onakovim terminom, pozivljuć se na priznane jezikoslovne i pravničke autoritete slovenske i neslovenske.

Rad g. Levca svake je hvale vredan, pa zaslužuje pažnje i neslovenskih pravnika. Želimo, da g. pisac nastavi izdavanje djela, koje će biti — kako se vidi — dosta obsežno. —*ć.*

— *Pregled novog političkog i sudbenog razdieljenja kraljevina Hrvatske i Slavonije sa alfabetičkim kazalom mjesta.* Na temelju službenih podataka sastavio Milan Nikolajević, kr. vladni perovodja. Zagreb 1889. — Promjenom upravnog i sudskog preustrojstva u našoj domovini postadoše neke ove ruke knjige kao „Pregled političkoga i sudbenoga razdieljenja kraljevina Hrvatske i Slavonije", izdan od kr. zem. vlade god. 1877, koji se proteže jedino na bivšu

Digitized by Google

gradjansku Hrvatsku, zatim „Političko i sudbeno razdieljenje hrv.-slav. krajine“, izdano po c. k. vojnom zapovjedničtvu u Zagrebu kao krajiškoj zem. upravnoj oblasti g. 1876, neuporabivimi. — Rad g. Nikolajevića osniva se na službenih podatcih, te sadržaje sva pojedina mjesta Hrvatske i Slavonije sa oznakom mjesta porezne i političke obćine, odnosno kot. oblasti, grada, župan. oblasti, kot. suda i kr. sudb. stola, gdje se nalaze i kamo spada, te može svakoga uputiti o novih odnošajih sudskih i političkih oblasti Hrvatske i Slavonije razumievajuć i bivšu vojnu Krajinu.

Ovdje nam je jedino to dodati, da je g. pisac trebovao, da je kod svakog pojedinoga mjesta broj žiteljstva po novom statističkom popisu označio, kao i to, da je naznačio i postaje želježničke, brzojavne i poštanke urede, vojne pojedine oblasti i mjestne sudove kod dotičnih mjesta u kojih se takova nalaze.

Na kraju nalazi se vrlo pomno izradjeno „abecedno kazalo mjesta“, čim se olahkoćuje poraba njegova. *Milan P. Jovanović.*

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta.) Izaslanici (delegati) svih triuh fakulteta hrvatskoga sveučilišta sastadoše se 26. lipnja o. g. u sjednici, kojom je ravnao ovogodišnji rektor prof. dr. A. *Franki,* te izabraše rektorom magnificom za buduću naukovnu god. 1889/90 dra. Luku *Marjanovića,* kr. j. r. profesora prava. — Dekanom prof. sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta za buduću godinu izabran je prof. dr. Josip *Pliverić,* dekanom na bogoslovnom fakultetu dr. Feliks *Suk,* a prof. N. *Nodilo* dekanom prof. sbora filosofičkoga fakulteta.

(Osobne viesti.) G. R. *Rubido-Zichy* od Zagorja-Zicha i Zajka, vel. župan županije varašdinske, imenovan je upraviteljem županije belovarsko-križevačke. — G. dr. Virgil *Devčić* dobio je odvjet. stallum agendi sa sjedištem u Zagrebu; g. Gjuri *Mihajloviću,* viećniku kr. sudb. stola u Zagrebu, povjerene su funkcije zamjenika državnoga nadodvjetnika. — 24. svibnja o. g. preminuo je Josip vitez *Troyer,* kr. javni bilježnik i odvjetnik u Delnicah.

(Odlikovanje.) Dana 12. kolovoza o. g. obdržavat će se u palači Trocadero u Parizu kongres pravnika, na kom će se raspravljati o preinakah, koje bi se kušale uvesti u onaj dio zakonarstva, koji se odnosi na načine, po kojem se predaje *zemljištno vlastničtvo* Francezka vlada pozvala je tim povodom gosp. Milana P. *Jovanovića* u Vukovaru, člana družtva Société de législation comparée u Parizu, da učestvuje na tom kongresu. Francezka vlada je voljna pozvaniku platiti sve troškove.

(Gladstonov predlog zakona o razvodu braka.) Nedavno izneo je Gladstone pred dolnju kuću englezkog parlamenta predlog o reformi zakonodavstva, koje se odnosi na razvod braka. Do god. 1857 nuždno je bilo u Englezkoj imati odobrenje od parlamenta za svaki pojedini slučaj razvoda braka. Ta procedura skopčana je bila s velikim troškom, te su se pravom razvoda mogli koristiti samo bogataši. Pa ni zakon od g. 1857 nezadovoljuje, jer je vrlo nepovoljan po ženskinje. Dok nevjera žene daje pravo mužu na razvod braka, žena nemože se koristiti razvodom u slučaju muževe nevjere, jer ako ona nepodnese sudu i dokaze o surovom postupanju muža s njome, dosudit će joj sud samo razdvojen život. A i sada skopčan je razvod braka s velikim troškom, jer za takve sporove postoji u Englezkoj samo j e d a n (naročiti) sud. Gladstone hoće svojim predlogom da izravna prava muža i žene u pogledu na razvod braka, a traži, da se ujednostruči i procedura i smanje dotični troškovi.

Digitized by Google

Sumarni pregledni izkaz

kraljevskih kotarskih sudova za godinu 1888 o poslovih u maličnom postupku.

1		2	3		4	5		6	7		8		9	10	
Broj tužba, usljed kojih bijaše poveden bagatelni postupak		Broj rasprava, povedenih sa strankami, koje su bez poziva na sud došle (§ 12)	Broj rješitba		Broj neriešenih priepora	Broj slučajeva u kojih bijaše pripušten dokaz preslušanjem stranaka poput svjedoka		Broj slučajeva, u kojih je osuda proglašena	Broj slučajeva u kojih je priepor riešen u vremenu od		Broj slučajeva, u kojih je rasspravu vodio		Broj uloženih ništovnih žalba	Riešitba kr. banskoga stola	
ostatak od god. 1887	4177	206	nagodom	12.333	3323	zaključim preslušanjem jedne samo stranke	2862	odmah nakon dovršenja raspravе	1 mjeseca	30.936	predstojnik suda	50.084	611	odbijajuća ništovnu žalbu	390
na temelju § 1 zakona	63.890		osudom s ogluhe	8855		zaključim preslušanjem obih stranaka	181	23.271	od 1 do 3 mjeseca	27 958	sudac imenovan po predsjedniku suda, stola	13.628		ukidajuća osuda	188
na temelju § 3 zakona	968		osudom uslied rasprave	15.001				na drugom ročištu u tu svrhu određenom	od 3 do 6 mjeseci	3850		63.712			
	6.9035		na drugi način	27.523				685	preko 6 mjeseci	968					
				69.035						63.712					

Digitized by Google

Prispodobiv ovaj poslovni izkaz sa onim od godine 1887 izpostavlja se, da je sbroj maličnih priepora uračunav amo i zaostatak od god. 1887 sa 4177 komada, bio veći za 7087 nego u god. 1887, prem je zaostatak od god. 1886 bio veći za 1280 komada od onog, koji je na koncu god. 1887 kao neriešen zaostao.

Zaostatak od god. 1888 neriešenih priepora izkazuje se sa 5323.

Osuda izrečeno je u god. 1888 za 2554 više nego u god. 1887.

Broj slučajeva, u kojih je priepor riešen u vremenu od 1 mjeseca veći je bio god. 1888 od godine 1887 za 6270, a u vremenu od 1 do 3 mjeseca manji za 309, u vremenu od 3 do 6 mjeseci manji za 742, a u vremenu od preko 6 mjeseci takodjer manji za 128.

Na temelju § 3 zakona od 3. listopada 1876 (t. j. kad se radi o tražbinah do 500 for., a stranke su se ugovorom podvrgle maličnom postupku) raspravljeno je god. 1888. 968, a god. 1887. 448, dakle više za 520, iz čega proizlazi, da uporaba § 3 prije spomenutog zakona neobično raste.

Imenovanja. Imenovani su sudbenimi pristavi II. razr. dosadanji prislušnici: Lavoslav *Gmaz* kod kot. suda u Kostajnici; Spiro *Ristić* kod kot. suda u Virovitici; Eugen *Široki* kod sudb. stola u Ogulinu; Franjo *Rossi* kod kot. suda u Petrinji; Čedomil *Čekić* kod drž. nadovjetničtva u Zagrebu; Mijo *Begović* kod kot. suda u Sv. Ivanu-Zelina; Vaso *Trzić* kod kot. suda u Zagrebu; Blaž *Kladarić* kod kot. suda u Šidu; Dobrovoj *Kušić* kod kot. suda u Glini; Dragutin *Šmit* kod kot. suda u Ogulinu; Dragutin *Denk* kod kot. suda u Križu; Nikola *Horvat* kod kot. suda u Čabru; Dragutin *Cepulić* kod kot. suda u Bakru; Tihomil *Kostić* u službovanju kod drž. odvjetničtva u Mitrovici; dr. Ljudevit *Kőröškeny* kod kot. suda u Varaždinu — svi extra statum; Mihajlo *Zákо* financijalnim perovodnim vježbenikom.

Premještenja. Ivan *Obajdin,* sudbeni pristav i upravitelj kot. suda u Petrinji premješten je u Novi te mu je povjerena uprava tamošnjega kot. suda; Hugo *Egersdorfer,* sudb. pristav iz Novoga u Sv. Ivan-Zelina, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Oto *Höcker,* sudb. pristav iz Varaždina u Petrinju, gdje mu je povjerena uprava državnoga odvjetničtva; August pl. *Banković,* sudb. pristav iz Bakra u Novi; Gjuro *Miletić,* sudb. pristav iz Sv. Ivana-Zelina u Vukovar; dr. Antun *Salaj,* sudb. pristav i upravitelj kot. suda iz Zemuna u Rumu, gdje mu je povjerena uprava tamošnjeg kot. suda.

Stečaji.

Srpanj. Ignac *Engel,* prezaduženik iz Beške. — Kr. kot. sud u Karlovcih (odl. od 5. ožujka o. g. br. 1355). — Z. st. dr. Živko Gojković, odvj., zamj. dr. Mladen Lisavac, kand. odvjet., oba u Karlovcih, m. upr. st. Matija Damjanović. — R. pr. 19. srpnja; ročište 9. kolovoza o. g.

Digitized by Google

Oporuka po statutu korčulanskom i spljetskom.

Čitao u skupštini pravničkoga družtva dne 30. ožujka 1889 prof. dr. F. J. Spevec.

(Konac.)

2. Oporuka starijega prava modernih evropskih naroda nebijaše pravilno ni po svojem pojmu ono, što oporuka po shvaćanju rimskoga i današnjega prava. Dočim je rimskomu i današnjemu pravu oporuka opozovan pravni posao — voluntas testatoris ambulatoria est usque ad mortem — nije princip porecivosti oporuke priznavan posvuda u germanskom i slavenskom pravu. Svečanosti one, uz koje je pravljena oporuka, pred oblašću, svjedocima, često zahtijevana oblastna potvrda, sve to prikazivalo je oporuku onako čvrstu i obvezujuću, kao da je sklopljen s honoratom pravi ugovor. Kao što si je kod poznatih donacija post obitum mogao kontrahenat pridržati pravo jednostrana opozova, tako se kod oporuke često odricao oporučitelj prava, da opozove oporuku. Kako su dakle pravljene oporuke kao neopozovni pravni poslovi, morao si je onaj, kojemu je stalo do toga, da može svoju oporuku kasnije promijeniti ili ukinuti, vrlo često naročito pridržati to právo.

Prema svemu tomu kasnije pravljena oporuka nije rušila prijašnje već svojom eksistencijom. Na tom stanovištu nalazi se ustanova korčulanskoga statuta, koja veli: „*et si plura testamenta fecerit, ut primum valeat et omnia alia sunt cassa*[33].

To medjutim stanovište napušteno je kasnije, ter prihvaćeno protivno, po kojem kasnije pravljena oporuka ruši prijašnju. C.

[33] C. 41 Confirm.

Digitized by Google

46 Statuti odredjuje: „*Et si plura testamenta fecerit, ultimum valeat et omnia alia sint cassa*“[84].

Statut spljetski nalazi se i glede toga posve na stanovištu rimskoga prava. Oporučitelj može opozvati oporuku sve do zadnjega časa. Toga prava negubi on niti naročitom izjavom, ma je potvrdio i prisegom, da neće opozivati oporuke; derogatorna dakle klauzula, protivna biću rimske i današnje oporuke, nedopuštena je i po spljetskom statutu. Statutom vetus lib. III. c. 25 De testamento jurato odredjuje: „Item statutum et ordinatum est, quod si aliquis fecerit testamentum vel aliquam aliam ultimam voluntatem, licet juraverit ad sancta dei evangelia illud testamentum, vel aliam ultimam voluntatem se postea non mutaturum, nihilominus tamen si expresse vult praemitere et removere primum testamentum, liceat sibi illud mutare et removere ad suam voluntatem[85], quia nemo potest sibi ipsi legem imponere, a qua non licet sibi recedere[86], et nihil tam naturale, quam unum quodque dissolvi eo genere, quo legatum est“. — S tim u savezu odredjuje c. 33 cit. De legato alienato testatore vivente: „Item statutum et ordinatum est, quod si aliquis in aliquo testamento, vel alia ultima qualibet voluntate reliquerit alicui personae aliquam rem mobilem, vel immobilem et postea ipse testator vivus ipsam rem legatam vendiderit, donaverit, vel alio quocumque modo alienaverit; statim intelligatur revocasse dictum legatum, ita quod sive dictus testator faciat aliud testamentum, sive non faciat, nullatenus dictum legatum peti possit, sed perinde habeatur, ac si legatum non esset“[87].

Sastav dakle i opozov oporuke stvar je slobodne volje oporučitelja, slobodne njegove vlastite odluke, za to se onaj, koji bi

[84] Isto tato statut budvanski c. 169: „Ordinemo, che ciascheduna persona, che havesse fatto molti testamenti in sua vita, et dopo morto apparissero tutti, quello, che si trovasse più ultimo fatto con forma, sia creduto et fermo, et li altri siano cassi et di niun valor“.

[85] Cf. l. 112 § 4 D. de leg. I.: „Divi Severus et Antoninus rescripserunt, iusiurandum contra vim legum et auctoritatem iuris in testamento scriptum nullius esse momenti“.

[86] L. 22 pr D. de leg. III. Hermogenianus libro IV. epitomarum: „nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore ei recedere non liceat“.

[87] Cf. l. 15, 18, 24, 25. D. de adimendis vel transferendis legatis 34, 4.

Digitized by Google

ga silio, da pravi oporuku ili mu priječio to činiti, kazni tim, što nemože od dotičnoga oporučitelja ništa baštiniti, a povrh toga još globom[38]. Ako sin ili kći priječi ocu ili materi sastav oporuke, mogu radi toga biti pravovaljano izbaštinjeni[39].

Usuprot bitni sadržaj rimske oporuke, njezin „caput et fundamentum" na ime heredis institutio, nije oporuci ni spljetskoga statuta tako bitna sastavina, da bez nje nebi valjala oporuka i da bez oporuke nebi moglo biti heredis institucije. Starije oporuke germanskoga i slavenskoga prava pravilno nijesu sadržavale heredis institucije, već razne, često medjusobno nesuvisle odredbe, što ih je nasljednik, označen zakonskim nasljednim pravom, imao izvršiti. Toga se drže mnoga prava i nakon recepcije rimskoga prava[40], i nekoja još novija prava[41], nesmatrajući heredis institucije bitnom potrebštinom za valjanost oporuke. Zá francezko pravo sadržano je to već u načelu: „institution d'heritier n'a point de lieu"[42].

U našem statutu luči se doduše posvuda „testamentum, codicillus, vel alia quaelibet ultima voluntas", ili pak samo „testamentum vel alia quaelibet ultima voluntas"[43]. No razlika ta pravi se, kako svjedoče dotična mjesta, samo po imenu. Glavno je očivanje posljednje volje, glavno ultima voluntas[44], a svejedno je,

[38] Stat. vet. lib. IV. c. 123. Krivac „privetur et privari debeat omni commodo bonorum defuncti, cuius voluntatem fieri impedivit et de bonis ipsius defuncti nihil possit per successionem vel hereditatem aliquatenus obtinere; et nihilominus in quinquaginta libris debeat condemnari". Slično po statutu budvanskom krivac „perda tutto quello, che li fosse dato in quel testamento; et se non li fosse dato niente, paghi per pena perperi 8, la mità al commun et la mità alli accusadori".

[39] Lib. III. c. 19. Sexta causa.

[40] N. p.: Nürnberžke reformac. Vidi Kraut, Grundriss (6. izd.) § 158 br. 6.

[41] N. p.: Lübečki zakon od 10. februara 1862. Kraut. cit. br. 9 b.

[42] Coutumes de Paris art. 299. „Institution d'heritier n'a lieu, c'est-à-dire, qu'elle ne requise ne necessaire pour la validité d'un testament". Vidi o tom Giraud cit. str. 97, Gautier cit. str. 377, Warnkönig cit. str. 68 sl.

[43] Stat. vet. lib. III. c. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 33, 34, lib. IV. c. 102, 123. Reform. c. 109.

[44] Za koju veli statut na jednom mjestu „voluntas defuncti modis omnibus adimpleatur", c. 102 cit. Ako nasljednik, kojemu je imenovan substitut, počini zločin, radi kojega bi mu se imala konfiskovati imovina, onda je ima občina uzeti i posjedovati samo dotle, dok živi zločinac, „mortuo autem malefactore dicta hereditas et bona in continenti perveniant in substitutum, ut voluntas defuncti modis omnibus adimpleatur".

Digitized by Google

nazove li se to očitovanje testamentum ili codicillus, ili kako drugačije[45]; ono je, dok odgovara propisima statuta, valjano. C. 18 cit. de testamentis et ultimis voluntatibus govori: „Item statutum et ordinatum est, quod si appareat aliquod testamentum, vel codicillus, vel quaelibet alia ultima voluntas, quae appareat per publicum instrumentum, scriptum manu alicuius boni notarij, sive ibi contineatur heredis institutio, sive non contineatur, nihilominus valeat et teneat et nullo modo infringatur, nisi esset contra statutum Spalati".

Protegnemo li ono: „sive ibi contineatur heredis institutio, sive non contineatur" na sve troje, na testamentum, codicillus vel quaelibet alia ultima voluntas, tada se veli izrično, da „testamentum" vrijedi bez obzira na to, ima li u njem nema li heredis institutio. Uzmemo li pako, da se ono: sive ibi contineatur etc. odnosi samo na „quaelibet alia ultima voluntas", onda je tim rečeno, da i takova alia ultima voluntas, koja se nežove testamenat i navodi pored njega, može sadržavati heredis instituciju. To svjedoči i c. 102 cit. de institutione heredum: „Item statutum et ordinatum est, quod si aliquis in suo testamento, vel ultima voluntate instituit vel fecit filium suum vel alium sibi heredem . . ."

Oporuka dakle i kodicil spljetskoga statuta neluče se medjusobno svojim sadržajem, isto tako nigdje nepropisuje statut druge forme za oporuku, a druge za kodicil; cijela dakle razlika stoji samo u imenu, a nema nikoje stvarne vrijednosti[46].

3. Forma oporuke bijaše u sredoviječnim pravima veoma raznolika, a raznoličnost ta održala se velikim dijelom i u novijim pravima; rimska bo forma, imenito rimska privatna oporuka sa sedam svjedoka, nije se svidjala ni ondje, gdje je inače rimsko pravo uživalo veliki ugled. Poraba privatne oporuke bijaše manja, najčešće pravljena je oporuka pred sudom ili gradskim vijećem ili inom kojom oblasti, i to ili tako, da je dovoljno bilo samo ustmeno očitovanje ili se pako sastavljala o tom isprava. Sudjelovanje

[45] To ima značiti onaj posebni navod ultimae voluntatis uz testamenat i kodicil, jer se pod tim nemože razumijevati njeka treća vrst jednostrane razpoložbe mortis causa, koja nebi bila ni oporuka ni kodicil.

[46] Vidi o tom za taljansko pravo Pertile cit. str. 15—17.

Digitized by Google

oblasti tražilo se ne samo u tu svrhu, da se konstatuje posljednja volja, već i za to, da ona bdije nada tim, da se nedogodi ništa protuzakonita. Nije li oporučitelj radi bolesti mogao doći pred oblast, ali je bio još toliko jak, da izadje pred kuću, onda je obdržavan sud pred njegovom kućom u svrhu sastava oporuke. Kad je kasnije dopušteno, da i bolestnik ležeći u krevetu može praviti oporuku[47], šiljana bi mu deputacija suda ili vijeća u sobu. Drugdje se nije tražilo, da oporučitelj očituje svoju volju pred sakupljenim sudom, ili vijećem, već je mogao učiniti to pred dva njegova člana.

Gdjekoja prava dopuštahu i kanoničku formu oporuke, pred župnikom i dva svjedoka.

Pored sudbene osobito je bila razprostranjena bilježnička oporuka, imenito u Italiji. Ta forma javne oporuke poznata je i našim statutima. Po statutu korčulanskom valja praviti oporuku pred notarom i tri svjedoka[48]. Godine 1426 povjeren bi sastav

[47] Tjelesno zdravlje iziskivalo se izprvice samo za odsvoj pokretnina, koje se, kako je jur spomenuto, nijesu mogle drugačije odsvojiti, nego da se umah fizički predadu: donner et retenir ne vaut. Onaj pak, koji leži na smrtnoj postelji, smatra se polumrtvim, stvari njegove kao ostavina pripadajući zakonskim nasljednicima. [Saks. zrcalo I. 52 § 2: Pokretne stvari mogu se odsvojiti bez privole bliže rodbine, no može ih odsvojiti samo onaj, koji „begurt mit eneme sverde unde mit eneme scilde up en ors (ros) komen kan von eneme stene (steine) oder stocke euer dum elnen ho (einer Daumenelle hoch), ane mannes helpe (Hilfe), deste men eme dat ors unde stegerep holde".] Kad su ušle u porabu oporuke, tražila se tjelesna krepoća i za valjanost oporuke: tko leži bolestan u krevetu tako da nemože vagnuti novca ili dići drugu koju stvar, taj nemože praviti oporuke. Sredovječna prava puna su takovih ustanova. Malo po malo medjutim napuštana je ta strogost ter i bolestniku dopuštana oporučna razpoložba barem za dušu, ili u obće odredjenim pravilno neznatnim iznosom (po njekoliko šilinga, maraka itd.). Napokon je rekvizit tjelesnoga zdravlja za valjanost oporuke posve napušten, pak ako je oporučitelj samo pri zdravoj pameti, može on testirati, bio on inače fizički zdrav ili ne, nalazio se izvan kuće ili bolestan u krevetu. Na tom stanovištu nalaze se i naši statuti. No statut korčulanski jošte sjeća na staro pravo, on još izrično naglasuje, da nesmeta valjanosti oporuke tjelesna bolest, da se može praviti oporuka „tam in infirmitate corporis, quam in sanitate, dum tamen sit in sua bona memoria" (c. 41 Confirm. 46 Stat.), dočim se statutu spljetskomu razumijeva to samo od sebe.

[48] C. 41 Confirm. 46 Stat. Pobliže o načinu sastava oporuke neizjavljuje se statut, napose ne o tom, da li se mogla praviti tako oporuka ustmeno i pismeno, testamentum apud acta notarii conditum i testamentum notario oblatum.

Digitized by Google

oporuke kancelaru[49]. Statut spljetski traži uz bilježnika prisutnost dvaju svjedoka i odredjuje, da se napravljena tako oporuka ima pročitati oporučitelju i onda zatvorena i zapečaćena predati kancelaru obćine pred eksaminatorom[50] i svjedocima[51].

Uz bilježničku oporuku poznaju naši statuti i privatnu. Statut korčulanski propisuje za oporuku nepravljenu pred bilježnikom, da se ima praviti pred četiri svjedoka, koje imadu nasljednici za 20 dana po smrti oporučitelja dovesti pred zakletoga bilježnika i dva sudca, da dadu tamo svjedočanstvo o oporuci, o kojoj se tom sgodom sastavlja javna isprava[52]. Za pismenu privatnu oporuku ustanovljeno bje god. 1426, da valja samo onda, ako je pisana oporučiteljem vlastoručno, ili ako je, pisana tudjom rukom, jasno pročitana oporučitelju i četvorici svjedoka[53]. Statut spljetski spominje uz bilježničku oporuku samo testamentum holographum, oporuku pisanu i podpisanu samim oporučiteljem bez svjedoka, no i takova se oporuka, ko što i pisana bilježnikom imade predati kancelaru pred eksaminatorom i svjedocima. „Statutum et ordinatum est, quod quilibet, qui volet facere suum testamentum et ultimam voluntatem, si scit et potest scribere, illam possit scribere sua manu propria absque aliqua subscriptione testium et

---

[49] C. 147 Reform. Cf. decis. a. 1475 pag. 188.

[50] O ovom Stat. vet. lib. II. c. 37.

[51] C. 109 Reform. cf. c. 18 lib. III. Stat. vet. Bilježničku oporuku poznaju i statut budvanski c. 168, skadarski c. 43 i hvarski lib. II. c. 37.

[52] C. 46 Stat. De confectione testamentorum. „Item statuimus, quod si aliquis voluerit condere testamentum . . . debeat facere coram quatuor testibus, alioquin nullius sit valoris testamentum. Et si non erit ibi notarius, et fecerit coram quatuor testibus, heredes vel succesores inducant testes, ut veniant coram jurato notario communis et duobus judicibus et perhibeant testimonium de testamento, de quo conficiatur publicum instrumentum, infra viginti dies post mortem testatoris, alioquin testamentum sit frivolum et inane. Et heredes et successores, qui non induxerint eos ad testificandum infra illud tempus, restituant malo ablata, si qua testatoris fuerint, et solvant communi yperpera decem". Cf. c. 41 Confirm.

[53] „Item captum fuit . . . . . quod nullus possit facere testamentum in scriptis nisi per manus cancellarij, ubi cancelarius communis se reperiet, nisi fuerit scriptum manu propria testatoris. Et ubi cancellarius Communis reperiri non poterit et scriberetur manu cuiuscumque alterius, non valeat, si lectum non fuerit, antequam ipsum testamentum claudatur ad claram audientiam testatoris et quatuor testium, qui sciant per optime de intentione dicti testatoris reddere testimonium scripturae conforme et concordans". C. 147 Reform.

Digitized by Google

eam dare cancellario communis clausam et sigillatam coram examinatore et testibus juxta consuetudinem"[54].

Glede svojstva oporučnih svjedoka odredjuje statut spljetski, da nesmeta valjanosti oporuke, ako ti svjedoci nijesu t. z. *testes* rogati. C. 21 lib. III. stat. vet. de testibus testamentorum: „Item statutum et ordinatum est, quod si in testamento, codicillo, vel alia qualibet aliqua ultima voluntate sunt scripti aliqui testes, sive ipsi testes sint rogati sive non sint rogati; non tamen propter hoc vitietur testamentum, codicillum vel alia quaelibet ultima voluntas". Za oporuke, pravljene u vrijeme kakove pošasti, dopuštane su sigurno polakšice i glede broja svjedoka[55].

Ustanovu rimskoga prava, po kojoj se pisaru oporuke ni osobama, što no su vezane s njim istom očinskom vlasti, nemože ostaviti ništa u oporuci, koju on piše, osim ako oporučitelj to napose vlastoručno potvrdi, nalazimo u bitnosti i u spljetskom statutu[56], dočim po statutu budvanskom može pisar zapisati sebi iznos do 12 groša[57].

[54] C. 109 Reform. Ima li je predati oporučitelj osobno, tako da bi to bilo njekim načinom testamentum cancellario oblatum? Ta okolnost, što se za oporuke, nepravljene pred bilježnikom, traži, da se prijave ili predadu oblasti — notaru i sudcima, kancelaru — približuje ih javnim oporukama i zamrsuje granicu medju javnom i privatnom oporukom. Statut hvarski c. 37 cit. odredjuje: „Volumus, quod aliquod testamentum in civitate sine notario fieri non possit, quam cum quinque testibus ad minus, et extra civitatem quam cum tribus testibus ad minus. Item si aliquod testamentum factum erit in civitate sine notario, denuntietur domino comiti mortuo testatore infra quindecim dies, et si factum erit extra civitatem sine notario, infra duos menses; et testes, qui de testamento erunt rogati, compareant coram domino comite et suis judicibus, et dicta eorum scribantur in quaterno communis, et dictum testamentum sit authenticum, et aliter non valeat". Statut budvanski c. 166 uz „testamento con lettere di notaro" spominje testamenat „con guarenti di sua mano", c. 235 „testamento de man sua scritto con testimonii".

[55] Statut korčulanski c. 191 Reform. — releventur (testamenta) cum illis testibus, qui sese reperuerint.

[56] „Item statutum et ordinatum est, quod nullus notarius in testamento, codicillo vel alia ultima voluntate praesumat scribere, quod testator . . . aliquod relinquat ipso notario, nec patri, nec matri, nec uxori suae, nec filijs, nec fratribus carnalibus, aut nepotibus ipsius notarij carnalibus . . . Et si contra faciat, legatum non valeat et qualibet vice ipse notarius in centum soldis debeat condemnari, salvo, si ipsa legata faciant scribi per alium notarium, vel coram ydoneis testibus ipsa legata dictus testator relinquat". C. 30 lib. III. Stat. vet.

[57] „Instituimo, che per schivar ogni fraude et malitia, che nissuna persona, che scrivesse ad alcun' altro il testamento, che il scrittor a se ne alcun

Digitized by Google

4. Važno mjesto u sredoviječnim pravima zauzimahu ovršitelji oporuke, testamenti executores. Njima posvećuje od naših statuta osobitu pažnju samo spljetski. Institut testamenti eksekutora, nepoznat rimskomu pravu, po kojem sám nasljednik, imenito oporučni, ima da izvrši posljednju volju ostavitelja i uredi ostavinu[58], razvio se od t. z. vjerne ruke, Salmana, koji se je rabio kod poznatih prenosa imovine po smrti. Kao što je onaj, koji namjenjivaše nekomu svoju imovinu po smrti, povjeravao posebnomu pouzdaniku, vjernoj ruci, Salmanu, da obavi po njegovoj smrti predaju imovine honoratu, tako je i oporučitelj, odkad se stala rabiti oporuka, povjeravao izvršbu posljednje svoje volje posebnim osobama. Cinilo se to tim više nuždno, što su zakonski nasljednici prijekim okom gledali oporuke, pak su se s toga oporučitelji bojali, da bliža rodbina neće htjeti respektirati njihovih odredaba.

Ovršitelj oporuke po juristočkoj svojoj naravi nije ništa drugo, nego Salman, pak se često i zove tako, uz razna druga imena, kao manufidelis[59], executor testamenti, testamentarius, ordinarius testamenti, commissarius, takodjer testator, tutor ili tutor oporuke[60] etc. Juristički karakter Salmana kao skrbnika imovine laglje se održao kod ovršitelja oporuke, nego kod onih Salmana, koji su se rabili za prenos pojedine stvari, jer im je povjeravana podpuna uprava i likvidacija imovine. No prvobitni način, kako je postavljan Salman, dvostrani onaj akat, kod kojega sudjelovahu i tradenat i Salman, rano je napušten kod testam. eksekutora, njegova prisutnost kod sastava oporuke nije se tražila, i njegovo imenovanje jednostrano u oporuci budne obće pravilo[61].

---

altro in stranio testamento non possa scriver ne appropriar eccetto grossi 12. Et se più scrivesse o appropriasse, non tenga ne vaglia, salvo de grossi 12 in giù, commé e detto, et non più". C. 181.

[58] Prem je i u Rimljana bivalo, da je oporučitelj izvršbu pojedinih posala povjeravao posebnim pouzdanicima. L. 88 § 1 D. de leg. II., l. 80 § 1 D. ad S. C. Treb. 36, 1.

[59] „Věrná ruka" českih pravnih vrela.

[60] N. p. u ispravi od g. 1449: „vormunderen des testamentes". Loersch & Schröder, Urkunden br. 300.

[61] Beseler cit. I. str. 284 sl. Stobbe § 308. Heusler § 49, 202. Pertile IV. § 123.

Digitized by Google

Ovršitelj oporuke imenuje se na ime pravilno u oporuci ili u kodicilu[62]. Tako i po statutu spljetskom, koji govori: „executores et commisarij scripti in testamento, codicillo vel qualibet alia ultima voluntate“[63]. Bivao je običaj, da se imenuje više ovršitelja oporuke, a pravilno imali su raditi oni zajedno, ako nije odredjeno drugačije. I naš statut govori o njima u višebroju i o njihovom zajedničkom djelovanju (cit.).

Ovršitelj oporuke može biti ne samo mužkarac, nego i ženska, no udova oporučitelja samo dotle, dok se neuda po drugi put[64]. Pisar oporuke, kao što nemože u toj oporuci zapisati ništa sebi ni svojima, tako nemože ni „scribere se commissalem procuratorem vel executorem testamenti vel ultimae voluntatis ipsius defuncti“[65].

Djelokrug testamenti eksekutora bio je po mnogim starijim pravima veoma obsežan. Dopuštalo se pače, da oporučitelj može prepustiti ovršitelju oporuke, da po svojoj uvidjavnosti razpolaže ostavinom, odlučuje njezinom sudbinom[66], što novija prava zabacuju, nedozvoljavajući, da oporučitelj razpoložbu ostavinom, imenovanje nasljednika prepusti trećoj osobi. No i neglededi na to, djelokrug je ovršitelja oporuke u starijem pravu bio pravilno znatna obsega: oni su bivali ovlašteni, da uzmu u posjed cijelu ostavinu, njima se povjeravala podpuna uprava i likvidacija imovine i tutorstvo nad malodobnom djecom, ako oporučitelj nije imenovao posebnih tutora.

Naš statut odredjuje glede toga sljedeće: Ovršitelji oporuke dužni su za 10 dana iza smrti ostavitelja odnosno kako saznadu za svoje imenovanje sastaviti točan inventar o svojkolikoj imovini pokojnika[67].

---

[62] Prem gdjekoja prava dopuštaju, da se postavi testamenti eksekutor ugovorom.

[63] C. 22, 23, 28 lib. III. Stat. vet.

[64] C. 28 cit. Popove, imenito izpovjednike, izključuju mnoga prava. Tako i statut korčulanski, po kojem pop nemože biti ovršitelj oporuke, osim roditeljima i bratu. C. 129 Reform. Cf. Pertile cit. pag. 43 not. 53.

[65] C. 30 cit.

[66] Tako i kanoničko pravo. C. 13 X. de testamentis 3, 26: Qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus“. Stobbe § 308 op. 21.

[67] C. 22 cit.

Digitized by Google

Dužnost je njihova skrbiti za to, da se zadovolji odredbama oporuke, pak ako treba u tu svrhu prodati štogodj od ostaviteljeve imovine, mogu do iznosa od 100 solda prodavati sámi, dočim se stvari vrijedne preko 100 solda imadu prodati putem javne dražbe uz prisuće notara[68].

Legate, ostavljene oporučiteljem, imadu ovršitelji oporuke porazdijeliti u roku, što ga je u tu svrhu postavio oporučitelj; nije li on toga učinio, onda za godinu dana, računajući od dana smrti ostavitelja[69].

Isto tako moraju oni podmiriti vjerovnike ostaviteljeve. Tako odredjuje statut barem za slučaj, kad oporučitelj sám u oporuci priznaje, da duguje njekomu „sive ex causa usurarum, vel ex causa male ablati, vel ex causa mutui, vel ex causa alicuius debiti, vel ex quacunque alia causa“[70]. Napose za slučaj, kad ostavi oporučitelj njeku svotu novca „pro male oblatis“, koja se ima dati onima, „qui justam quaerimoniam de ipso facerent“, odredjuje statut, da se ta svota ima obratiti u pobožne svrhe, za spas duše pokojnikove, „dicta quantitas debeat expendi pro anima defuncti ad pias causas per executores et commissarios testamenti, vel alterius ultimae voluntatis“[71]. Ako oporučitelj prepusti ovršiteljima oporuke, da stanovitu svotu novca porazdijele po svojoj uvidjavnosti, kako se njima čini najkoristnije, onda nemogu oni toga novca zadržati za sebe niti ga dati svojoj rodbini, već ga imadu i opet obratiti u pobožne svrhe za spas duše pokojnikove[72]. U obće nesmiju si ovršitelji oporuke prisvojiti ništa od imovine ostaviteljeve, isto tako nemogu ništa ni prodati ni darovati nikojemu svojemu rodjaku sve do trećega koljena srodstva ili tast-

[68] Ibid.

[69] C. 23 cit.

[70] C. 20 cit. Ako oporučitelj ozdravi, onda sám odgovara za ono, „quod confessus fuit“. No ako je načinio testamentum holographum?

[71] C. 26 cit. Tako valjda samo onda, kad nema ovlaštenika, „qui justam quaerimoniam de ipso facerent“.

[72] C. 27 cit. De pecunia, quae debet distribui per commissarios. Kako se vidi, znala je crkva i ovdje kao što i drugdje skrbiti za spas duša. Svjedoče to i druge ustanove. Tako ona c. 34 cit. po kojoj naknadni porod djeteta ruši cijelu oporuku „salvo quod decimum bonorum suorum debeat dari pro anima sua, scilicet defuncti, ad pias causas“.

Digitized by Google

bine[73]. Za trud njihov, ako se nije pobrinuo za to sám ostavitelj, imade im oblast — podesta i kurija — dopitati trudu primjerenu nagradu[74].

Ovršitelji oporuke stoje pod nadzorom oblasti, koja ih, ako su nemarni, može i kazniti globom, isto tako dužni su oni nasljednicima i rodbini oporučitelja polagati račun „de administratione commissariae“[75].

Nova teorija o temelju zaštite posjeda.

Malo se je gdje oštroumlje pravnih filozofa i jurista o pravnom pitanju toliko natjecalo, da mu nadje riešenje, koliko ob onom, „zašto faktični posjed, makar se prikazao, recimo, u najsurovijoj formi, ima pravo na zaštitu, te mu je ova pružena u zakonarstvu svih naroda, netom su ovi izišli iz povoja barbarstva?“ Tko pregleda razne teorije, koje su se pojavile na tom polju, te proučava pojedine njihove sliedbenike, čini mu se, kako da se svaki nekom sramežljivosti i bojazni laća obrane klienta u lošoj koži stojeća, te zabacivši savjete ostalih odvjetnika, da mu nudja *specificum*, koji će ga jedino moći spasiti od nepovoljne presude. Ali kad čovjek ima pred očima dugi niz svih tih obranbenih sredstava, čudom se čudi koli čvrsto taj klienat stoji, jer neima jednoga, kojemu se nebi s jedne ili s druge strane osvjetlilo lice, tako da valjda neima u pravnom svietu institucije, koja bi izišla tako kao posjed, slavodobitnica iz vatre tolikih okršaja, da neima nijedne (ni sama vlastnost ne u sadanjem svom obliku) kojoj se može proricati, da je neće nestati dok bude pravnog reda, jer ostaje nepobitna ona Iheringova izreka, da si može čovjek predstaviti družtvo, u kojem nebi uredjena bila zaštita vlastnosti; ali

[73] „Et quod dicti commissarij non possint appropriare in se de bonis dicti testatoris, nec vendere, alienare, vel dare alicui consanguineorum suorum usque in tercium gradum consanguinitatis vel affinitatis“. C. 23 cit.

[74] „Et rector, qui pro tempore fuerit, faciat provideri ipsis commissalibus de bonis defuncti pro mercede sui laboris, prout ipsi rectori et curiae dicti communis videbitur convenire, si per defunctum de suo labore eis provisum non fuerit“. C. 22 i. f. cit.

[75] C. 22, 23 cit.

Digitized by Google

neima družtva, gdje se nebi štitio posjed. A Englezka, po onom što povjeda Summer Maine, rekao bih, da se već nalazi u takvom stanju, koje je kao moguće Ihering predvidio, jer su tužbe odredjene na revindikaciju zemljištnog vlastničtva u takvu konfuziju pale, da je trebalo heroičkoga lieka interdikata, da se spasi obrana teritorijalnog vlastničtva[1].

Dosta je baciti oko na one dvie kategorije („absolutne i relativne") u koje se obično diele teorije o temelju zaštiti faktičnog (takozvana i juridičkog) posjeda, da se osvjedočimo, da je ta zaštita opravdana *i* s razloga, koji leže u samom posjedu, *i* izvan njega.

Tako n. p. nitko neće dvojiti, da posjednik ima pravo na zaštitu s uzroka, što svaki napadaj na njega jest protupravno djelanje i delikt proti osobe posjednika („relativna teorija Savignyeva"), i što napadatelj, koji hoće da sam sebi sudi, vriedja javni poredak („relativna teorija Rudorffova"). S druge strane nije manje stanovito, da posjednik ima pravo na zaštitu, jer se u činu posjeda ima štititi volja posjednika proti samovoljnomu privatnomu ovlaštenju („absolutna teorija Randina i Brunsova" u njegovom „das Recht des Besitzes im Mittelalter und in der Gegenwart"[2]), i jer posjed kao i vlastnost služi općemu zadatku imetka, zadovoljivanju naime potrebâ čovjeka kroz vršenje slobodne

[1] Glasoviti englezki sociolog ovako se o toj pravnoj metamorfozi (jedinoj u povjesti) izražava: „Nitko ne može dvojiti, da virtualno ukinuće englezke realne tužbe, koje se dogodi pred skoro trideset godina, nije bilo koristno narodu; ali ljubitelji pravnog reda žaliti će, da mjesto otriebiti, usavršiti i uprostiti prave vlastničke tužbe, mi smo ih sve žrtvovali posesornoj tužbi, osnivajući sav sustav revindikacije zemljišta na *zakonskoj fikciji*" *(Summer Maine. „The ol right" — l'Ancien droit* — Paris 1874, pag. 276). Ova fikcija jest ona starih glosatora, da se posjed brani, jer je predmnieva vlastnosti, a na nju se svadja u bitnosti i Iheringova teorija.

[2] Bruns je u kasnijem svom djelu *„die Besitzklagen des römischen und heutigen Rechts"* zabacio to svoje prvo mnenje, te iznese novu teoriju, po kojoj posjednik ima pravo na zaštitu, jer ima za sebe *plus juris* (zato se i zove teorija *plus juris*) od *neposjednika*, koji ne drži nijednoga elementa prava vlastničtva. On se naslanja na poznati odlomak *Pauli (Uti possidetis.* D. 43, 17 c. 2), da posjednik bio koji bio „hoc ipso quod possessor est, *plus juris* habet quam ille qui non possidet". Dva odlična taljanska pravnika *Padelletti*, Brunsov prevodioc i tumačitelj, i *Pescatore* sliede ga, dočim proti njemu ustadoše *Randa*, koji veli, da Bruns pretjerava smisao onog odlomka, zatim Ruggieri, Arndts i Brinz.

Digitized by Google

moći nad stvari („absolutna teorija Stahlova"). I zato nalazimo civilista na glasu, koji zagovaraše pravo posjednika na zaštitu s razloga ležećih u samom posjedu i izvan njih („mješovite teorije"). Tako glasoviti belgijski profesor rimskoga prava Maynz (koji, Niemac po porieklu a Francuz po uzgoju, sjedinjuje vlastitosti njemačke učenjačke temeljitosti sa francuzkom jasnoćom), tvrdi u svom „Cours du droit romain" (t. I. p. 628), da s jedne strane počitanje volje čovjeka, a s druge temeljno načelo javnoga poredka, da pojedinac ne smije sebi suditi, zajamčuju jednostavnomu činu posjeda zaštitu zakona. Windscheid takodjer priznaje posjedu pravo na zaštitu sa dvojakog razloga: što u državi volja posjednika vriedi koliko volja napadatelja, te neima razloga dirati u prvu, jer to samo može državna oblast, i što s druge strane razlozi ekonomičkoga interesa nadovezana na posjed, zahtjevaju njegovu obranu.

Nedavno se na znanstvenom obzorju pojavio španjolski učenjak, koji iznese novu teoriju „o filosofičkom temelju zaštite posjeda", u knjizi, koja čini prvi dio ogromnog djela o posjedu. Sudeći po tom prvom dielu, može se reći, da i u samim njegovim granicama moderna posjedovna književnost ne pokazuje ništa slična, te da obuhvaća i znanstveno razredjuje sve blago, koje se ovoga vieka nakupilo na tom plodnom polju. Djelo nosi sliedeći naslov: „*Posjed, crtice i odlomci nove teorije o posjedu: njegov pojam u abstraktnom pravu: etimologija, pravni značaj i temelj njegovoj zaštiti — po Ramonu De Dalmau y De Olivart,* odvjetniku u Barceloni"[3]. Ovo nije drugo nego predhodna knjiga (libro preliminar), a cieli traktat biti će razdieljen u osam knjiga, od kojih će svaka imati svoju literaturu i kazalo zakonskih teksta u njoj tumačenih. Prva će knjiga sadržavati posjed i posesorne tužbe po rimskom pravu, a u dodatku posesorne

[3] „*La Posesion, apuntes y fragmentos de una nueva teoria posesoria, nocion en le derecho abstracto, etimologia, caracter juridico, base de su proteccion por Ramon De Dalman y De Olivart, Marqués de Olivart, abogado del Colegio de Barcelona*" — Barcelona, imprenta de Jaime Jepus — 1884, p. CLXXXIV, è 549. — Izdanje nabavljeno po našoj biblioteci spada u ono 50 otisaka na holandezkom papiru in 4-o ukusno i bogato štampanih, od kojih dvadesetak bilo je odredjeno za prodaju.

Digitized by Google

tužbe u modernoj praksi postupka summarii et summarissimi; II. knjiga raspravljati će posjed po kanoničkom pravu; III. posjed u srednjem vieku, francuzku saisine, njemačku Gewere i njihove odnošaje sa feudalnim pravom; IV.—VI. posjed i interdikta po španjolskom pravu; VII. i VIII. posjed i posesorne tužbe po modernim zakonicima. Sliediti će dva dodatka: prvi o uplivu teorije posjeda na pravo političko i medjunarodno; drugi biti će kazalo uzporedjujuće rimska vrela i moderne zakone.

Da pisac namjerava sastaviti pravu enciklopediju posjeda, i da je tomu dorasao, dokazuje predhodna knjiga, koja nam je u ruci. Ona počimlje sa bibliografičkim crtama („apuntes bibliograficos"), koje su same po sebe od neprocienljive vriednosti. Diele se u vrela bibliografička (obća bibliografija, juridička bibliografija, bibliografija o posjedu i juridički časopisi) i u bibliografiju u pravom smislu, koja sadržava djela obćenita o posjedu obuhvaćajuća razna zakonarstva; djela o posjedu smatranom u filosofičkom svom načelu; djela o posjedu po rimskom, po kanoničkom, po španjolskom i po svem modernom pravu.

Ne samo što nijedno moderno djelo nije takvom točnosti i obilatosti skupilo svu bibliografiju o posjedu (naznačeno je 1098 djela, od kojih i ako odbiješ ona, koja imadu obćeniti bud filozofički bud juridički značaj, gdje je posjed uzgredno pretresan, ostaje ti najbogatija knjižnica o posjedu do sada sastavljena), nego pod najvažnijim djelovima ima kritična ocjena od najkompetentnijih civilista i od samoga auktora. A da bude lasno posegnuti u tu bogatu riznicu, katalogiziranu u 158 strana u 4-ini, nadodao je pisac alfabetičko kazalo vrela i auktora.

Zatim počimlje rasprava, koja se dieli u šest odsjeka. Prvi pretresuje etimologiju rieči „posjed" i njezina razna znamenovanja po rimskom pravu i po svim modernim jezicima i zakonicima; drugi iztražuje pravni pojam posjeda i posjedovne volje; treći, objekt posjeda; četvrti, prirodu i pravnu vriednost posjeda, te ovdje napose ispituje: a) da li je posjed čin ili pravo? b) u koji razred prava spadaju

Digitized by Google

posjed i pravni njegovi učinci? c) koje su mu vriednost i ocjena? d) koji su mu pravni učinci?; peti radi o temelju zaštiti posjeda. Ovdje se pretresuju razne filozofične teorije, a to: a) relativne, b) absolutne, c) mješovite i d) historično-negativne, koje naime dvoje, da li postoji nutarnji filozofički razlog zaštiti posjeda, te hoće ovu historički tumačiti. U ovom petom odsjeku neima teorije, koja se na pravničkom svietu pojavila glede ovoga važnoga pitanja, a da nije na široko predočena uz sve prigovore, koje su joj protivnici podigli i uz posebno mnenje auktorovo[4].

U šestom odsjeku auktor udara temelj svojoj novoj teoriji, te u tu svrhu ispituje filozofičke i povjestne odnošaje vlastnosti i posjeda, da dodje u zadnjem poglavju na njezino obrazloženje. Prije nego je nacrtamo još ćemo iztaknuti, da, pošto svaki odsjek njegove knjige izcrpljuje u dugo i u široko predmet sa svakoga gledišta, te je poduprt ogromnom erudicijom, tako da pokraj jasnoće forme i logične strogosti, nije lasno svu sliku pred očima držati; auktor reasumira sinoptički kao u miniaturi cieli sadržaj dotičnog odsjeka, tako da ne samo ostaje fiksiran dotični predmet, nego na taj način možeš u tekstu naći pojedine točke odmah obrazložene, a da ti ne treba opetovati čitanje cielosti. Ovaku metodu, koja olahkoćuje i shvaćanje i pamćenje makar i najobsežnijega predmeta, i koja

[4] Auktor uzveličuje našega *Randu*, o kojega klasičnom djelu „*der Besitz*“ veli, da mu je bilo glavnim provodićem kod pretresivanja posjeda po aust. pravu. „Mi ga preporučujemo, kaže, svim, koji žele udubsti nauku o posjedu. Bistar i točan stil (vlastitosti ne česte kod njemačkih pisaca — u koje pogrješno on broji slavnoga Čeha), erudicija divotna, sjajan iztražujući talenat, opravdaju naše mnenje, koje ne može oslabiti neznatna mana, što on u nekim točkama sliedi tradicijonalnu i dvojbenu doktrinu, koja se može opravdati, jer se njegovo djelo odnosi na pozitivno pravo.“ Olivaret navadja takodjer mnenje *Riviera*, koji kaže o Randinom djelu, da je traktat usporedjujuće legislacije u najboljemu smislu ove rieči, i jedno od najboljih djela, koja su odavna tiskana na znanstvenom polju. Olivaret obrazlaže na dugo (str. 270 i sl.) razne teorije volje Rande, Brunsa u prvom svom dielu, Windscheida, Cansteina i drugih, te se bavi napose Randinom, i navadja prigovore, koje su proti njegovoj teoriji podigli Ihering, Bruns sam u svome drugome djelu i Ruggieri, kojega auktor zove *talјanskim Random*, te o njegovom djelu „*il possesso e gl'instituti di diritto prossimo adesso*“ (Firenze 1880), veli da pokazuje veliku erudiciju i duboko poznavanje teksta. Olivaret predbacuje Randi, da osniva svoju teoriju na općenitoj volji, s kojom ima biti u skladu individualna volja ako hoće imati pravo na zaštitu; dok volja nije vazda *bezprikorna*, niti je pravo proizvod općenite volje. Prigovor

Digitized by Google

postaje nuždna kod velikih znanstvenih djela usljed sve to više rastućeg znanstvenog tvoriva, nije nam poznato, da bi bud koji auktor tako obilato upotrebio. Ovaki r é s u m é, pak ne samo što je uvršten u kazalo na početku knjige, nego stoji na čelu pojedinih razstavaka pod naslovom „s u m m a r i o".

Evo sada kako španjolski učenjak razlaže svoju teoriju. Pošto je on u predidućem poglavju dokazao odnošaje postojeće izmedju posjeda i vlastnosti, i obistinio, da vazda, gdje se ova potonja pojavila, prikazala se u jednoj ili u drugoj formi zaštita posjeda, koja nam se predstavlja sa svim obilježjima čina universalnoga i čovječjega, koji se osniva na samoj naravi prava i na pravnoj osobnosti čovjeka; kaže, da mu je namjera iznaći teoriju, koja nebi imala svih ostalih do sada pretresanih mana, i koja a b s t r a h i r a j u ć o d s v a k o g a p o z i t i v n o g a p r a v a, imenito od rimskoga, počiva samo na filozofičkom temelju i obuhvaća zaštitu s v i h k a t e g o r i j a p r a v a, što se ne sbiva kod ostalih.

Pravo je, po Olivaretu, m o ć č o v j e k a n a j u r i d i č k o m o b j e k t u, odakle usljed subitisanja čovjeka sa ostalim ljudima u družtvu, nastaje p r a v n i o d n o š a j. Pravo nije tužba, jer ova, kako je na drugom mjestu dokazano, predpolaže p o v r i e d u i n a p a d a j, stanje anomalno, nasilno i tako rekuć nenaravno.

bi bio temeljit, da je težište Randine teorije *obćenita volja,* nu on je podredjuje *„unter das höhere ethische Gebot"* (Randa, *Der Besitz,* III. Auflage, str. 284). S ovoga je gledista čvrsto osnovana Randina teorija; nego nam se čini, da onaj sklad individualne volje sa obćenitom, podredjenom vrhovnoj etičnoj zapovjedi, na kojemu se osniva po Randi pravo na zaštitu posjeda, vazda ne postoji, i po tom posjed nebi imao pravo na zaštitu u svim onim mnogobrojnim slučajevima, gdje individualna volja, naperena na posjed, stoji u oprieci i sa voljom obćenitom i sa etičkom zapovjedi, u svakom slučaju dakle stečena *posjeda vi clam et precario.* Randinoj teoriji, da bude u prilog svakomu posjedniku, treba naći uporište u onoj *predmnievi,* da se smatra individualna volja u skladu sa obćenitom voljom i sa etičnom zapovjedi *dok nebude protivno dokazano.* I Ihering na sličnoj predmnievi osniva svoju teoriju, da su naime veći dio posjednika vlastnici, da je vriedno obzirom na veliku većinu posjednika — vlastnika, da zakon štiti i manjinu *posjednika ne vlastnika.* Proti Iheringovoj teoriji ustali su jakim prigovorima Randa, Bruns i Windscheid, kojima nije ovo mjesto da se uzgred bavimo. Randina teorija ne treba drugo nego popunjenja i razjašnjenja na upitu: *„quid juris* ako individualna volja posjednika nije u skladu sa obćom voljom i sa etičkom zapovjedi?" — da stoji na daleko dubljemu i širjemu temelju od Iheringove.

Digitized by Google

Tužba je sredstvo, koje zakon pruža, da povrati juridičkom ravnotežju volju njemu podčinjenu. Ovo stanje slučajno i prelazno netvori prava, nego čini, da se pravo oporavi i uzpostavi. Tako bila bi velika pogrieška kazati, da vlastnost stoji u izvršivanju vindikatorne tužbe, mjesto u moći stvar upotrebiti, zlorabiti, otudjiti itd.

P o v r j e d a prava (ovdje leži sve težište te nove teorije) može biti dvojaka, ili je naperena na temelj njegov t. j. na odnošaj po kojem je osoba podčinila sebi juridički objekat, ili je naperena samo na izvršivanje, na vanjštinu prava (o meramente en su ejercicio ó exterioridad). Poriče li protivnik pravo u njegovom temelju, t r e b a o v a j d o k a z a t i; poriče li ga u njegovom izvršivanju, on je porekao p o s t o j e ć i č i n, k o j i n e t r e b a n i k a k v a d o k a z a.

Zaštita prava u njegovom temelju zahtieva, da bude dokazano, hoće li ga se l e g a l n o tražiti. Kažem l e g a l n o (piše auktor), da se nebi mislilo, da niečem bitisanje prava, dok nije pred sudom dokazano. Ali je drugo r e a l n i, a drugo l e g a l n i red. Pravo bitisa od časa u koji se ostvara čin, na kojem se osniva, ali ne možeš ga l e g a l n o tražiti, dok ga ne obistiniš pred nadležnim sudom. Putem se dokaza pravo proglasuje za sve družtvo. Ni država, ni pojedini državljani nisu dužni, niti mogu, niti imadu interesa poznati pravni život svakoga pojedinca. Povriedjeno je, stavimo, pravo vlastnosti. Ako ga povrieditelj priznaje, svojim priznanjem ga sankcionira, te ne treba da ga država svojim posredovanjem fiksira. Ali se može dogoditi, da povrieditelj, bio i n b o n a v e l i n m a l a f i d e, na zahtjev vlastnika ovomu odgovori: „Pravo, kojega te ja, kako veliš, lišavam, ne postoji. Kad ga je družtvo priznalo u tvojoj osobi? Za mene je to dvojbeni čin, koji imaš dokazati pred sudom. Ako sud izjavi, da pravo postoji u tvojoj osobi, drage volje ću ga priznati; ali dotle ti nisi za mene nego drzoviti parac". Ovaki prigovor može biti nepošten, ali je r a c i o n a l a n, nevelim da je p r a v e d a n, jer ova rieč predpostavlja moralno osvjedočenje, koje može ne imati tuženik. Jer samo dokazom temelja na koji se osniva pravo, nastaje juridički zahtiev izgladjenja povriede njemu nanešene.

Digitized by Google

Nego svaki pravni odnošaj, svako pravo ima manifestaciju po kojoj se poznaje, u kojoj se očituje i leži njegov život: a to je izvršivanje, vanjština prava. To je izvršivanje vidljiva aktualnost, koja ne treba dokaza, te tražiti dokaz podobno bi bilo zahtievu stavljenu po sofisti onom filozofu, da dokaže gibanje. Aktualnost ne treba dokaza.

A kako bi bilo pravedno i pravično, da je osoba, smetana u izvršivanju svoga prava, dužna dokazat njegov temelj, da n. p. imam, uznemiren, po susjedu dok se šećem po svojoj bašći, iznieti pred sud ispravu, kojom sam je kupio? Za obranu prava nije dosta da ovo bude zaštićeno u svom temelju, nego i u svom izvršivanju, a to: 1. jer je to izvršivanje sbiljno pravo; 2. jer ne treba dalnjega dokaza.

Evo kako Olivaret svoju tezu dalje dokazuje.

Izvršivanje prava jest posljedica njegova, jest njegov život, njegovo ostvaranje; kad bi ga zakon priečio, prouzročio bi njegovu asfiksiu. Zaštita izvršivanja prava jest očevidno načelo, koje netreba dalnjega dokaza. Zar ima valjda zakon obistiniti, da li izvršivanje prava odgovara realnom bitisanju prava? Drugim riečima, ima li zakon ispitivati temelj prava, da mu dozvoli zaštite? Ne, jer tim bi ga onemogućilo.

Čovječja je volja naravno-pravna u dva smisla: 1. u smislu, što je svaki slobodni čin čovjeka juridički, naime jest izvršivanje ili sadržaj izvršivanja prava; 2. u smislu, što po logičnom zakonu taj sadržaj jest izvršivanje prava. Ne govorimo, da je volja čovjeka sveta, ni da se ima predmnievati dobra dok se ne dokaže protivno, nego da, pošto je naravno pravna, treba je braniti kad vrši pravo. Usuprot, kad bi se zahtievalo, da se štiti izvršivanje svih prava, koja se pojavljuju na juridičkom polju, vriedila bi predmnieva, da je svaka volja naravno nepravedna na veliku korist lopova. Ovaka uvreda nanešena čovječanstvu uništila bi državu, koja bi je uzakonila, a ovo bi tim absurdnije bilo, što sam povrieditelj u većem dielu slučajeva ne poriče pravo, koje vriedja — smeta izvršivanje njegovo, ali ne nieče njegov pravni temelj.

Digitized by Google

Svaka volja dakle, koja vrši pravo, ovlaštena je ostati kod prava vršena, i biti kako tako zaštićena[5].

Da se ta zaštita izvede, treba li da sudbena oblast proglasi eksistenciju prava? Rekli smo da ne, jer se tu radi o pravu aktualnosti (naime ob izvršivanju prava), te je sudcu dosta da ga vidi za štititi ga. Cim je čovjek povriedjen u pravu da ga vrši, dosta mu je, da izhodi zaštitu, dokazati aktualnost izvršivanja. Nuždna je tomu posljedica, da će biti zaštićeno ono faktično stanje, koje ima lice izvršivanja prava, pa makar posjednik bio in mala fide. Jer zaštita nepravednoga posjednika, objektivno je pravedna, premda je obzirom na opredieljenu osobu i na ostale pravne odnošaje subjektivno nepravedna. Može biti, da je ta zaštita moralno nedozvoljena, ali pravo nesmije kao moral ispitivati čovječju sviest, te je slieditи u njezinim tamnim zakutcima, nego mu je red fiksirati glavne poteze prikladne svomu vanjskomu licu. Sve što unutra toga okvira postoji, pravo je, premda je obzirom na treću osobu čin podpuno nepravedan.

Primjenjivanje ovih načela na zaštitu izvršivanja prava, makar se ono samo vanjski prikazalo kao takovo, tvori zaštitu posjeda.

Kad je pravo očevidno u svom naslovu, tad ga se brani kao takovo; kad ga se brani kao fakat izvršivanja, tad se radi o zaštiti posjeda.

Ovako Olivaret razlaže svoju teoriju, te drži, da je temeljita, jer reasumira sve ostale, i evo kako on to nastoji dokazati.

Volja je naravno pravna, te ima pravo da joj se poštuje djelokrug i juridička sloboda, očitovala se ona na polju posjeda ili drugoga prava (teorija volje Randina i drugih), i po tom tko je napada, tvori privatni prestupak, koji se ima izgladiti (teorija privatnoga delikta Savignyeva). A pošto se svakim prestupkom napada javni poredak, povrieda prava posjeda jest napadaj javnog poredka (teorija Rudorfia). Uz to ekonomički interes

[5] „*Toda voluntad pues, que ejerce un derecho, tiene derecho à permanecer en el y, como a tal, a ser protegida*“ (o. c. s. 481).

Digitized by Google

zahtieva čuvati posjed (teorija Stahlova), kako ga zahtieva i juridički interes (teorija Buchelova).

Pošto se u svakom pravu štiti njegovo izvršivanje, te vlastničtvo spada u najvažnija prava; zaštita posjeda jest moguća vlastnost (stare teorije). Istina, posjed nije predmnieva prava (teorije Rödera i Thibauta), ali je neka vrst prava na predmnievu. Zakon ne vidi u posjedu predmnievano pravo, nego ima nazrievati izvršivanje prava u svakom sadržaju faktičnom *(ha de ver el ejercicio de un derecho en todo contenido de hecho)*. Predbaciti će nam se razlika possessoriuma od petitoriuma, i nedopustivost prigovora vlastničtva. Ali koja je svrha prvoga? braniti aktualnost izvršivanja prava kano takova. A drugoga? obistiniti zakonito putem dokaza pravo, koje počiva na činu još dvojbenom. Kako se mogu pred sudom miešati stvari tako različite, kako su pravo aktualno (izvršivanje, vanjština prava) i nada prava? S ovoga razloga izmedju aktualnoga prava, t. j. pripoznata posjeda, i prava, koja pred sudom nepostoji, dok nije dokazano, ima više prava posjednik od onoga, koji neposjeduje (teoria Brunsa): „possessor hoc ipso quod possessor est, plus juris habet quam ille qui non possidet".

Olivaret priznaje, da ima dvie teorije, koje su u tiesnom savezu sa njegovom, a te su teorija Iheringa i Liebea. Prihvaća podpuno prvu, koja ima samo jednu manu (koja se ne može ni manom zvati, jer se Iheringovo djelo odnosi na rimsko pravo), da se naime ograničuje na posjed stvari. Ihering takodjer zove kako mi (veli auktor) posjed vanjštinom prava (la exterioridad del derecho), i kako on, držimo i mi, da je posjed tvrdjava na obranu prava (na obranu vlastničtva, veli Ihering). Neka se protegne njegova teorija na posjed prava, te će se jedva razlikovati njegov nauk od našega. A od Liebeove teorije[6] auktor prihvaća glavnu ideju, da sadanja volja, koja se determinira u aktualnom činu, jest jus in thesi, i s toga da je svako nasilje na nju napereno zabranjeno, pošto jest svaki sadanji napadaj na aktualno pravo nepravda.

[6] *Liebe, der Besitz als Recht in thesi,* Brunswick 1876.

Digitized by Google

Ovako Olivaret obrazlaže svoju teoriju i nastoji dokazati, da ona obuhvaća sve ostale. Pošto auktor odmah s početka izjavljuje, da se ona neosvrće na bud koje pozitivno pravo, počam od rimskoga, nego se osniva na čistoj filozofiji prava, odpadaju prigovori, koji bi se mogli na nju dignuti sa gledišta naravi juridičkoga posjeda, kako se ovaj iz rimskoga i iz kanoničkoga prava prelio u moderno zakonarstvo. Jer ako je istina, kako to oštroumno i duboko misli španjolski učenjak, da je posjed izvršivanje i vanjština prava, i da je sloboda toga izvršivanja sbiljno pravo, koje zahtieva zaštitu: nebi se mogla na polju pozitivnog zakonarstva prihvatiti dalnja tvrdnja njegova, da tako izvršivanje, taka vidljiva aktualnost ne treba dokaza *(La actualitad no exige prueba)*. Posjed po auktoru samom nije lih fizičan, nego i duševan čin volje, koji baš zato treba više puta induktivnog dokaza, jer se vazda evidentno nemanifestira, pače ne riedko čin, koji svojom fizičnom vanjštinom ima lice izvršivanja prava, u istini to nije, jer mu manjka ona volja naperena na izvršivanje prava, u kojoj, veli sam Olivaret, da sastoji posjed. Ako netko bere jagoda u tudjoj šumi, u tom činu imamo vanjštinu izvršivanja prava, ali dok se ne dokaže volja upravljena na to izvršivanje, onaj čin neće biti sadržaj kakvog prava (pošto susjed ex jure familiaritatis može brati jagoda a da nesanja tim izvršivati koje pravo), niti će dotični činitelj imat pravo na zaštitu. A sam fizični elemenat posjeda treba dokaza, puno puta jako težka, pred sudom, koji se prije, nego pruži zaštitu takovu zamašnu činu, ima osvjedočiti ob eksistenciji svih onih najraznovrstnijih okolnosti, u kojima, polag različitosti prava, može sastojati njegovo faktično izvršivanje.

Pošto je pisac obrazložio zamašni razvitak teorije posjeda, počam od rimskoga prava i od kanoničkog, koje ga je protegnulo na sva prava i ojačalo njegovu zaštitu „actione spolii“ do modernoga, koje je priznalo, da izvršivanje prava, t. j. posjed nalazi svoj temelj u sebi („possession vaut titre“, kako kaže Code Napoleon § 2279); evo kako Olivaret formulira zaključke prve česti svoga djela: 1. Posjed u najširjem filologičkom i logičnom smislu jest sinonimna ideja aktualnosti živuće i

Digitized by Google

izvršujuće (ideja sinonima de actualidad viviente y en ejercicio); 2. na juridičkom polju može se reći, da volja posjeduje, kad namjerice, izključivo i ne časovito vrši bud koje pravo; 3. ovo izvršivanje jest sbiljno pravo, te se može protegnuti na sve kategorije prava i zato spada u obćeniti dio sustava; 4. premda od posjeda nastaje puno koristi i faktičnih i pravnih, koje tvore „quantum interest possidere", jedina pravna ustanova nastavša od posjeda, jesu akcije odredjene izključivo na njegovu zaštitu; 5. posjed se ne smije miešati sa vlastničtvom, koje prati „jus possidendi", ali koje logično i historički proizlazi od posjeda; 6. iz čina da se posjed nalazi zaštićen kod svih naroda, gdje se pokazuje individualna vlastnost, imade se izvesti, da zaštita njegova ima toliko historički koliko racionalni temelj; 7. taj temelj nije drugo nego nuždna zaštita izvršivanja prava.

Htjeli smo upozoriti naše štioce na ovo izvrstno djelo španjolskoga pravnika, da se vidi kako nije juridička znanost u ovom stoljeću izključivi monopol njemačkog naroda, kao neki misle, a to niti na onom polju, gdje su Niemci pobrali velike i zaslužene triumfe. Ako su latinski narodi, negdašnji svjetski učitelji prava, zaostali na tom polju napram bujnosti razvitka germanskog plemena, i u tom su nazadnom stanju imali i imadu svjetlih točaka. Praktični njihov genij nigda nije usahnuo, navlastito u Francezkoj i u Italiji; a Španjolska, koja je dielila sa neumrlim juridičkim proizvodima slavu velike francezke pravne škole od 16. vieka, pokazuje, da neće zaostati za svojim srodnim drugaricama baš na civilnom polju, kako to dokazuje i Olivaretova knjiga, stojeća au niveau sadanje znanosti, gdje nije tako lasno brati novih lovorika, i osnova novoga civilnoga zakonika, podnešena saboru *(Cortes)* za cielu Španiju, koja još ne ima jedinstvenoga civilnoga zakonika. Mi ćemo Slaveni dobro raditi, budemo li bistrili često maglovita vrela njemačke znanosti, u kojoj se ponajviše s ove strane Velebita crpi, svježim i svjetlijim zrakom znanja i umjenja latinskoga, kojima su bez dvojbe naša narav i sposobnosti više srodne.

Olivaret nije u svom obsežnom djelu zaboravio niti na nas. Ne samo što, ispitujući razna znamenja rieči „posjeda" i sinonimâ

Digitized by Google

kod svih izobraženih naroda, spominje termine, kojim se služi ruski, slavenski (*lengua estava* — u smislu jugoslavenskom) i poljski jezik (str. 11), nego gdje raspravlja o povjesti vlastnosti i posjeda opisuje po Laveleyu m i r ruski i z a d r u g u srbsku, ilirsku (hrvatsku) i dalmatinsku (str. 436—439).

Da je njegovo djelo nastalo u Njemačkoj, strukovni listovi bili bi ga radi izvanredne erudicije i kritike u zviezde kovali. Ali struja sadašnja ne priznaje drugoga kraljestva mode i na polju znanosti osim Njemačke. A ipak je Španija bila do sada jedini narod, koji je pravio uztuk svemogućemu državniku u Varzinu, a žezlo znanosti, kako ono sile, nije još zajamčeno nijednome narodu.

Prof. Vojnović.

Crtica o hipnotizmu, sugestiji i somnambulizmu prema kaznenom pravu.*

Piše ***Milan Rojc.***

(Nastavak.)

Prije nego li citiram primjerâ, moramo razlikovati razne vrsti sugestija ili bolje, razne načine sugeriranja:

1. Pojava (Vorstellung) pobudjuje sugestijom pojave;
2. gibanje pobudjuje sugestijom gibanje;
3. pojava pobudjuje sugestijom gibanje;
4. gibanje pobudjuje sugestijom pojave.

Ako se hipnotiku sugerira pojava (Vorstellung) žedje, topline, zime itd. i on misli da je žedan, da mu je toplo, studeno itd. Ako mu se pruži čaša vode i sugerira da je to pivo, on će tu vodu izpiti hvaleć izvrstan tek piva. Ako mu se sugerira, da je biela ploča crvena, modra, žuta itd., on će ju viditi crvenom, modrom, žutom itd. Ako mu se sugerira da gleda pticu, ružu, samokres itd., on će biti uvjeren da je sve tako. Ako mu se pruži boca amoniaka i sugerira da je to miomiris ljubica, on će (taj vanredno oštri i neugodni) vonj amoniaka slastno udisati i potvrditi, da udiše miris ljubica. Ako mu se sugerira, da zvona

* Vidi Mjesečnik br. 5. o. g. str. 226.

Digitized by Google

zvone, ljudi govore itd., on će priseći da to čuje, premda je oko njega mrtva tišina.

Ako hipnotizer pred hipnotiziranim kreće rukama, i ovaj će to činiti, itd.; ako li mu se sugerira, da piše, šije itd., roditi će taj pojav u njega gibanjem pisanja, šivanja. Ako li mu se sugerira gibanje nogu nalik plesanju, on će si umišljati, da je na plesu.

Sugestija može svoje djelovanje ograničiti na vrieme, u kojem se dotični individuum nalazi u hipnotičnom stanju (intrahipnotičke sugestije); nu ona može djelovati i poslje sna, ter hipnotik izvodi tada sugeriranu mu radnju poslje iza kako se je probudio, t. j. na javi (t. zv. posthipnotička sugestija). — N. pr.: Hipnotici C. pokaza dr. Charcot bieli papir, te joj reče, da je to slika g. X-a, koji je ovako i onako odieven. I ona zaista vidi na tom bielom praznom papiru sliku X., uzraduje joj se, pače i na javi smatra ona taj papir slikom X. Istoj hipnotici sugerira se, da će, kad se probudi, kraj sebe naći g. X., da će ga pozdraviti, a on ju do vratiu ispratiti. I ona probudiv se povikne: „O, evo g. X., kako vam je?“ X., koga tuj neima, naravski da joj neodgovara i za to nastavlja ona: „Zašto mi neodgovarate? Inače ste mnogo ljubezniji prema meni. Ta odgovorite mi!“ Nestrpljiva pita druge oko sebe: „Ta što je danas g. X-u? neće da se oglasi? Zar je oniemio? Nu, žalim; ali neima razloga da mu dalje dosadjujem, idem“. — I ona podje u istinu; ali sad djeluje dana joj sugestija i nadalje, te ona vidi kako ju tobož g. X. prati do vrata. Uzrujana i ljutita psuje ga i grdi; a njega u istinu neima ni u kući, kamo li u sobi.

Paulina F., 18 g. stara, bijaše u bolnici od 30. listopada 1881 do 27. kolovoza 1885. Zadnjih dana prosinca 1884 netko ju uspava i naloži joj, da u 4 sata poslje podne podje do zavodskoga svećenika, pa da ga zagrli. U istinu u 4 sata poslje podne digne se ona na jedan put iz kreveta i podje prema vratam dvorane. Podvorkinja zadržat i upitat će ju: kuda će? A ona odvrati, da ide k svećeniku X., da ga zagrli. Pomisliše, da je poludila te ju nepuste van; na to uzbiesni i svimi silami pokuša da se oslobodi i da podje do svećenika. Pozvani liečnik uspava

Digitized by Google

ju, hipnotizira, i tuj mu u hipnotičkom snu izpripovieda, da joj je netko naložio ogrliti zavodskoga svećenika. Ali nije htjela reći osobe, koja joj je to sugerirala.

Neki 55-godišnji mornar bude hipnotiziran na klinici u Nancyu. Dadoše mu knjigu o kemiji i rekoše, da će poželjiti — čim se probudi — čitati u toj knjizi poglavje o zlatu, pa kad ga pročita, da će žaliti što neima zlata, da nagradi svoje liečnike. Mornar, čim se je probudio, uze knjigu u ruke i potraži poglavje o zlatu. Liečnik ga upita: „Zašto čitate uprav o zlatu?“ na što će on: „baš mi se je prohtjelo“, te nastavi čitati. Za čas pogleda liečnika i prosliedi (sugerirane mu u snu rieči) kako žali, da neima zlata, da ga dostojno nagradi.

H. C. hipnotizirana je. Asistent B. nije joj ugodan, pak ju liečnik, znajući to, upita: „Poznate li g. B.? — Poznam. — Zar ne, da je vrlo ljubezan? — O, ne, ni najmanje, dapače on se nimalo netrsi i nebrine za moje ozdravljenje. — U istinu li? Ako je tako, ja ću ga svrgnuti, pak ću namjestiti drugoga, koji će bolje za vaše zdravlje mariti. — Toga ja nezahtievam. — Vi to možete odmah sama obaviti. Evo vam samokres (liečnik joj daje ravnalo); kad se probudite, pucajte na njega, on mora doći ovamo, samo ga tuj pričekajte“. — Liečnik ju na to probudi i š njome razgovara, a ona se sveudilj igra s ravnalom, koje smatra samokresom. Liečnik ju pita: „Što to imate u ruci? — Samokres“, odgovara ona, „koji sam jutros opet našla, ali neznam više pravo kako sam do njeg došla. — Nebiste li mi ga pozajmila, izgubio sam svoj, pak mi treba na putu. — No, nemogu, treba mi, posudit ću vam ga drugi put. — Ali ovdje u bolnici netreba vam samokresa. — Istina, ali ja ga nedam“. — Očevidno nije htjela, da se rieši samokresa, jer još nebje provela sugerirano joj umorstvo. U to dolazi o svem poučeni asistent B. — Čim je do nje došao, ona odapne, a B. baci se na zemlju uzklikom „ubi me!“ Liečnik joj dovikne: „Za boga, što ste učinila, ubila ste g. B-a; što vam je učinio, da ga umoriste? — G. B. zanemarivao je moju bolest; ja mu se osvetih. — To niste imala pravo? — Mislite li? Tim gorje; imala sam možda i drugih uzroka; on je medjutim trebao da umre od moje ruke.“

Digitized by Google

Ili drugi primjer: Neka gospodjica W. bude mjeseca lipnja 1884 hipnotizirana u poslovnici prof. Charcota, te on povede s njom sliedeći razgovor: „Gdje se sada nalazite? — Oprostite, čudna li pitanja, u poslovnici. — Tako je; ali sada idemo na drugo mjesto u Bois de Boulogne u zasjenak; idemo na šetnju; tamo je liepo i ugodno, sjednimo tamo.“ — Ona sjedne, te se veseli videć drveće, pijuć vodu, za koju joj rekoše, da je limunada. „Vi ste predobar, što ste me poveo ovamo, bilo mi je u istinu već dosadno u Salpêtrièri (glasovita parižka bolnica); nadam se današnji dan vrlo ugodno sprovesti. — Neka bude, objedovat ćemo u prirodi; ali obećajte mi nešto. — Što? — Kad se probudite . . . — Ta ja ni nespavam. (Ovako često odgovaraju hipnotizirani.) — Znam; ali o tom sad nerazgovaramo; uzmimo, da spavate. Dakle, kad se probudite, treba da M. G-a otrujete. — Šutite, da to tko čuje. — Nebojte se. Mi smo posve sami. (Ova jednostavna tvrdnja dostatna je, te ona više niti vidi niti čuje da ima izim dra. Charcota još drugih prisutnika.) — Ali, zašto da otrujem M. G-a? On mi se nije ničim zamjerio; on je vrlo ljubezan mladić. — Ja hoću, da ga otrujete. — Ali ja ga neću otrovati, ja neću da budem zločinka. — Ali vi ipak znate, da je on uzrok vašoj svadji sa gdjom. R. (koju je ona vanredno volila). — To nije istina. — Pozitivna istina.“ — Njena volja malaksa od časa do časa i konačno se pokorava volji hipnotizera, nu pita: „Neimam otrova; kako bi bilo, da ga ustrielim ili nožem probodem? — Samokres odviše buči. Mi smo se sada evo povratili u moju poslovnicu u bolnici; nekinite se s toga; poslje ćemo se za objed povratiti u prirodu. Evo čaše. Natačem ju pivom. Evo sada sipam u nju (tobože) otrova; a vi učinite kad se probudite, da to M. G. izpije. Nu znajte, kako se god to svršilo, nikada se nesmijete sjetiti, ako li vas tko upita, da sam vas ja na to otrovanje G-a nagovorio, dapače nesmijete se toga sjetit ni onda, ako li vas iznova uspavaju. — Dobro.“ — Dr. Charcot probudi ju i sada se odigra sliedeći vrlo dramatski prizor. — Kako se probudila, ona sa svimi nazočnimi razgovara, pita ovoga i onoga, nu M. G-a kano da ignorira. — Iza odulje zabave s ostalimi ona se hladnom ravnodušnošću obrati na M. G-a, te ga oslovi: „Bože moj, koli je ovdje vruće; niste

Digitized by Google

li ožednio; ja bar ginem od žedje; jamačno i vas žedja mori. Gosp. L. neimate li još koju bocu piva? Vi biste nam mogli koju ponuditi, molim vas! — Netreba gospodjice, odgovara joj M. G., vjerujte mi, nisam žedan. — Na toj vrućini? nemoguće! U ostalom, evo nas je g. L. podvorio bocom piva; pa eto, tu je još i puna čaša (pri tom uzme onu čašu, u koju je prije tobože otrov usipan), uzmite, molim vas, od mene, pak pijte. — Hvala vam, neželjam; ali uzeti ću, ako mi date jedan cielov." U gdjci. W. kan da je nastala borba, kako da poljubi onoga, koga hoće da otruje; ali ona se nemože oteti sugestiji, ona mu nemože uzkratiti cielov, ona mora podnieti svaku žrtvu, samo da izvede kobni nalog. Ona bi se ma i posve podala, kad bi izvedenje naloga time uvjetovano bilo. — „Vi mnogo zahtievate", odgovara mu ona, „ali neka bude" (i ona ga ogrli).

„Sada pijte. Bojite li se, da bi vam moglo nahuditi? Vidite, ta i ja pijem!" (Učini kan da pije, ali u istinu je pazila, da joj se tobož otrovano pivo nedotakne ustnica). „Vi ste me poljubio, ja sam iz vaše čaše pila, mi smo izmireni."

M. G. lagano izpija čašu upiruć pogled u gdjicu. W., koja probliedi, pa se za tim tobože kao mrtav spusti na tlo. W. je očevidno uzrujana. Povedoše razgovor, što je M. G-a ubilo, da li prehladno piće pio, ili je možda otrovan . . . imao je neprijatelja. „Što vi o tom mislite gdjice W.? — Ja? Ništa!"

Slučajno stupi u sobu stranac, koga odmah poučiše o čem se radi; pa da dovrše eksperimenat, rekoše gdjici W., da je to sudac iztražitelj. — Ovaj ispita sve prisutne, a napokon i gdjicu W., koja mu odgovara: „Uvjeravam vas, da u ovoj čaši nije bilo otrova, to mogu i dokazati. Gosp. M. G. poljubio me je, na što si uzeh slobodu iz njegove čaše gucnuti, pa vidite, meni nije nahudilo."

Ona je dakle sama izumila protudokaz, pa kako se vidi, dosta dobar, ter nebijaše moguće iz nje ništa izpipati, nikakvoga priznanja postići. Kad ju zapitaše, sumnja li ona tko bi mogao biti krivac otrovanja, odgovorila je odriešito, da ona u obće nezna, da se je kakvo zločinstvo dogodilo, a tako da nezna, tko ga je počinio, ako se je sbilja slučilo. — Medjutim postane ona vrlo

Digitized by Google

uzrujanom, a liečnici bojeć se da ju nenapadnu histerički grčevi, opet ju uspavaše, i u tom umjetnom snu novom sugestijom uvjeriše, da se nije ništa dogodilo i da se ona, kad se opet probudi, ničesa nebude sjećala. — Tako i bijaše.

Isto tako moguće je sugestijom izhoditi, da dotičnik, kad se probudi, podpiše mjenicu, obveznicu ili oporuku, a nezna da je to po nalogu učinio.

Već iz ovih primjera vidi se iznenadjujuća sila sugestija, i velika važnost odkrića ovih pojava za psihologa i kriminalistu. — Ali ima sugestija jošte mnogo važniju zadaću s jedne strane, a s druge opet može vanredno pogibeljnom biti. Važna joj je zadaća — liečenje. Sugestijom uspješno, dà vrlo uspješno lieče mal ne sve bolesti živaca i pojave histerije. N. pr. bolestnika, koj ima neodoljivu bol živca u licu, ili u nogi (ishias), hipnotiziraju, te mu u tom umjetnom snu sugeriraju, da ga lice (ili noga itd.) više neboli, da ga ni prije bolilo nije, da neće za tu bol ni znati, kad se probudi. Probude ga, i bolestnik neosjeća nikakvih boli više. — Therapeutičko ovo izrabljivanje sugestije već se širi i izvan Francezke, pa i u Beču već počimaju rabiti ovaj način liečenja.*

Natuknuvši ovdje koristnu stranu sugestije po therapeutiku — koja nije predmetom ove raspravice — treba da iztaknem gore spomenutu pogibeljnu stranu iste za kriminalistiku. — Sugestija bo učinjena u snu, može djelovati na dane i tjedne u budućnost, a tako i u prošlost; nu što je osobito važno, sugestija može djelovati ne samo kad je podana u snu, nego i na javi.

To razjasnjuju opažanja, od kojih evo nekih primjera.

Gdji. G. sugerirao je dr. Bernheim u hipnozi, da će od sliedećega utorka tri tjedna unapred računajući, dakle za 25 dana, kad bude on kod nje jutarnji liečnički posjet obavljao, uz njega viditi liečnika N. P. Ovaj da će ju upitat za zdravlje, a ona neka mu potanko izpriča poviest svoje bolesti, i neka se s njim zabavlja o stvarih, koje ju baš zanimaju. — Kad ju na to probudi, nije se ničesa sjećala, te nije znala ni rieči ob ovoj sugestiji.

---

* Vidi o tom: Dr. Bernheim, Suggestion. Zweite Hälfte. 1889.

Digitized by Google

Dr. Bernheim nesjeti ju takodjer nikada više te sugestije; ali ju je medjutim više puta hipnotizirao i davao joj drugih sugestija. — „Dvadeset i petoga dana", tako izvješćuje dr. Bernheim, „dodjoh kao svakoga jutra k njezinom krevetu, a ona pogleda lievo kraj mene i pozdravlja vrlo učtivo: „„A gle, g. N. P.!"" Za čas poslje odgovara — kao da ju je tko pitao — „„O, meni je mnogo bolje; neboli me više ništa; samo što mi lievo koljeno jošte nije posve ozdravilo."" — Zatim opet kao da sluša drugo pitanje, pak će: „„Blagodarim; znate, da sam bila dojkinjom djece g. B., koji je pristavom kod vašega druga g. predstojnika. Da me hoćete njemu preporučiti, možda bi mi pribavio mjesto u ubožnici."" Ona čuje odgovor na to, zahvaljuje se, naklanja se i prati očima odlazeću za nju prikazu moga prijatelja. Upitah ju, da li je znala, da će on danas sa mnom doći, pa reče da nije znala. — Netreba ni spominjati, da uz mene nikoga nije bilo, nego da je sugestija točno nakon 25 dana djelovala onako, kako je sugestijom zahtjevano bilo."

Evo i drugoga primjera ob ovakovoj sugestiji za budućnost. „Kada imate lazno?" upita dr. Bernheim nekoga umirovljenoga stražmeštra dok je bio u hipnotičkom snu. „U sriedu". — „Dobro, slušajte me pomno. Prve sriede mjeseca listopada podjite dru. Liebaultu; naći ćete kod njega predsjednika republike, koji će vam podieliti kolajnu i mirovinu." — „Učinit ću tako." — U istinu 3. listopada (63 dana poslje ove dane mu sugestije) pisa dr. Liebault Bernheimu sliedeće pismo: „Jutros 10 časova prije 11 sati došao je k meni poznati mi somnambulik S., pozdravi nazočnoga g. F-a, pak se onda okrene k mojoj biblioteci i ponizno pozdravi osobu, koju je mislio ondje viditi. Čuo sam, da je izlanuo rieč „ekscelenc". — Budući da je vrlo tiho govorio, prišuljam se bliže, nu u taj mah spružio je desnu ruku i rekao: „hvala ekscelencijo!" Upitah ga, s kim govori? „Ta, molim vas, s predsjednikom republike!" Rekoh mu, da pred njim nitko nestoji, nu on se opet na onu stranu ponizno nakloni i ode. Svjedoci toga dogodjaja upitaše me, što je s tim ludjakom. Odgovorih im, da to nije ludjak, da je isto tako pri sviesti kao i oni, nu da tudja volja u njem djeluje." — Dr. Bernheim zapitao je poslje

Digitized by Google

toga hipnotika, kada li mu je došlo na pamet da ide k Liebaultu, na što odvrati, da mu je ta misao došla iznenada 3. listopada u 10 sati prije podne. — Takovi slučajevi nisu osamljeni.

Primjeri drugih vrsti sugeriranja takodjer su vrlo poučni.

Ch. Féré n. pr. sugerirao je nekoj hipnotici, da ga na javi više neće vidjeti. I sbilja, kad se je probudila, on kao da za nju više neživi. To je trajalo vrlo dugo, te ne samo da je tom sugestijom u njoj bilo izbrisano poznavanje Ch. Féréa, nego izginula joj je i uspomena na sve zgode i dogodovštine, u kojih je on sudjelovao. To trajaše šest dana. Tada tek i to velikim trudom i uztrajanjem uspjelo je u hipnozi novom sugestijom izbrisati onu prvu i povratiti joj sjećanje na Ch. Féréa.

Ili dalnji primjer: S hipnotikom C. učinjen je sliedeći pokus: „Pred dva dana dodje X. u našu službu". — „„Zar? ja ga još nisam vidila."" — „Molim, sigurno ste ga vidila, bio je ovako i onako odieven; pod pazuhom nosio je veliki rubac kao obično; zar se toga sbilja nesjećate?" — „„Ipak, dá, čini mi se."" „Ta o tom neima dvojbe, on je s vami razgovarao i pri tom jošte na sat pogledao; vi ste pače i primjetila, da je sat od srebra, na kažiprstu da je nosio zlatan prsten, itd." „„Dà, dà, sad se posve dobro sjećam."" — Poslje toga uvoda sugerira joj se dalje: „On je izvadio neke kirurgične instrumente iz žepa. Vi ćete se pako sjetiti, da su meni lani upravo takovi ukradeni. To su oni isti, to su moji instrumenti. X. mi ih je ukrao. Kad se probudite, unići će ravnatelj bolnice, koji će danas posve naličiti gosp. B., prijavite mu tu kradju."

C. bude probudjena i B. unidje u dvoranu. „Dolazite, kan da sam vas zamolila" reče ona B-u, u kome je nazirala ravnatelja bolnice, „nesmijete X-a više pustiti u bolnicu, on je tat!" — „„Kako to?"" „Pouzdano. Pred dva dana bo došao je u dvoranu, i ja sam u njega opazila iste one kirurgične instrumente, koji su prošle godine ukradeni g. asistentu; ja tata nemogu trpiti, a vjerujte, mi to nije prva njegova kradja."

O tome evo još jedan primjer:

Profesor prava na sveučilištu u Nancyu g. Liégois, koji se marljivo bavi proučavanjem pojava hipnoze obzirom na krimina-

Digitized by Google

listiku, učinio je sliedeći pokus: „Moram se tužiti“, pripovieda g. Liégois, da sam sakrivio atentat na život moga prijatelja P-a, i to u nazočnosti najviših sudaca u Nancyu. — Uzeo sam revolver i više naboja, te pred više somnambulističkih osoba odapeh hitac u vrt te im pokazah probitu od toga hitca dasku, da ih uvjerim, da tuj neima šale.

Nisam trebao ni četvrt minute, i već sam uspio sugerirati gdji. G, da ona mora ubiti gosp. P. — U sliepoj pokornosti korakne ona do P-a i odapne na nj hitac iz moga revolvera. S mjesta ju sudac uze preslušavati, a ona neizvinjajuć se prizna zločinstvo, da je P-a umorila, jer ga nije trpila, neka ju slobodno zatvore, ona zna da ju ide za to težka kazna. Ako ju osude na smrt, ona će umrieti kao i njena žrtva, koja joj do noguh leži. Upitaše ju, da li sam ja možda potaknuo u njoj misao na to umorstvo. Reče da nisam, da je to učinila iz sobstvenoga nagona, ona da je svemu sáma kriva.“

To je naravski sve kao pokus upriličeno bilo; nu tko da nepomisli, da bi se to i u životu moglo dogoditi; pače, da se valjda i dogadja, samo što toga nismo bili naučni motriti.

Za kriminalistiku držim osobito važnimi natrag djelujuće sugestije, kojimi se može dotičniku sugerirati, da je ovo ili ono vidio ili učinio, te ova pojava, koja mu se tim načinom u moždjane usadi, postaje za nj tako živom, tako istinitom, kan da ju je doživio; on će u to vjerovati kao u nepobitnu neposrednu doživljenu istinu.

Za to evo primjera:

„Ispitivanjem u hipnotičnom snu“ — pripovieda dr. Bernheim — „doznao sam od hipnotike Marije G., gdje stanuje, i tko sve jošte u istoj kući stoji. Kazivaše mi, da u prvom katu iste kuće obitava obitelj, sastojeća od otca, matere i više malih kćerka, da kod njih živi neki stari neženja. — Doznavši ovo, rekao sam snivajućoj: „3. kolovoza (prije $4^1/_2$ mjeseca) išla ste vi u svoj stan oko tri sata poslje podne. Došav u prvi kat čula ste iz jedne sobe vapaje. Pogledav kroz ključanicu vidjela ste, kako onaj stari neženja miluje najmladju onih djevojaka; vidjela ste, kako se diete brani, i kako krvari iz nosa, kad joj je usta krpom zatrpao. Taj prizor tako vas se je kosnuo, da ste pošla u svoju

Digitized by Google

sobu, te se neusudiste nikada nikomu o tom štogod kazivati. Kad se probudite nećete više na to misliti. Ali to nije bio ni san ni vizija kakva, niti sam vam ja to u hipnotičnom snu pripoviedao; živa je to istina, i vi ćete istinu reći, kad vas možda poslje kada iztražni sudac o tom zapita". — Poslje počmem o drugom razgovarati, a probudiv ju nespomenuh o tom ni rieči. Tri dana poslje zamolih svoga prijatelja, poznatoga odvjetnika Grillona, neka se prečini kao da je iztražni sudac, te neka ju presluša i ispita. Najprvo učini on to za moga odsuća. Ona mu sve izpripovieda, kako je gore spomenuto, imenovav činitelja i žrtvu, spomene mjesto i vrieme zločina, te odlučno uztvrdi, da je sve ovo vidjela, i da je voljna to pod prisegom potvrditi, premda dobro znade, kakove bi ju posljedice stigle, ako li bi neistinu svjedočila. Poslje toga prizove me rečeni odvjetnik, pa je to svoje kazivanje i pred menom potvrdila. Upitah ju, da li se u istinu dobro sjeća dogodjaja; možda se vara, ili joj se samo tako pričinilo; neka pazi, neka izpita točno svoje pamćenje, je li baš tako bilo. Nu ona ostade pri onom, što je tvrdila veleć, da je u istinu sve onako bilo, da je pripravna pred bogom i pred ljudmi na to priseći."

„Iza toga iznova ju uspavah u umjetni san, za da joj ovu izbrišem novom, negativnom sugestijom. „Sve što ste pred iztražnim sudcem rekla, laž je. Vi 3. kolovoza niste ništa vidjela, vi o toj stvari ništa neznate, pače vi se ni nesjećate, da ste sa iztražnim sudcem govorila, on vas nije ništa pitao i vi mu niste ništa odgovorila." Probudiv se od ovoga sna upitah ju: „Što ste vi malo prije ovomu g. iztražnomu sudcu pripoviedala?" — Nisam mu ništa rekla. — „Kako možete to tvrditi, hoće na to tobožnji sudac, zar mi niste pripoviedala o zločinstvu, koje da se je u vašoj kući 3. kolovoza dogodilo? Niste li vidjela g. X a, kako je silovao itd.?" — Marija G. od straha se ukoči. Misao, da je pripoviedala o takovom zločinstvu, o kojem nikada ni čula nije, upravo ju prenerazi. Sudac nemiruje, nego joj rekne, da će morati pred sudom svjedočiti, na što se od strave i užasa tako uzruja, da sam ju morao ponovno uspavati te u tom snu izbrisati uspomenu na cielo ovaj prizor.

Digitized by Google

Ovo je jedan primjer, potaknut po francezkom učenjaku. A koliko se je ovakovih krivih svjedočanstva već položilo, koliko ih se dnevice polaže! — Netreba bo zaboraviti, da se ovakove sugestije mogu i na javi drugomu usaditi, i da si ih može takodjer i sám sugerirati (autosugestija). (Dalje sliedi.)

O zločinih i kaznah.

Napisao Cesar Beccaria.

(Konac.)

§ 34. O dužnicih.

Da se uzdrži vjera i pouzdanje u ugovore i sigurnost prometa, treba da zakonodavac zajamči vjerovnikom osobu njihovih insolventnih dužnika. Nu ja mislim, da treba učiniti razliku medju varalicom bankrotircem i medju dužnikom, koji je bez svoje krivnje postao insolventnim. Prve trebalo bi isto onako kazniti, kako se kazni krivotvorenje novca, jer krivotvorenje komada kovana novca, koji je zalog obveze gradjanina, nemože biti veće zločinstvo, nego li je krivotvorenje same te obveze. Ali nekrivi propalica (bankrotirac), dakle onaj, koji je nakon stroge iztrage svojim sudcem dokazao, da su ga: zloba ili nesreća drugih, ili slučajevi razni, kojim se nemože nikakovom mudrosti ljudskom izbjeći, lišila imovine, kojemu barbarskom zakonu za ljubav da se takov čovjek baci u tamnicu, da bude lišen jedinoga dobra, koje jadniku još preostaje, najme slobode, da podnosi muke krivca, a nije kriv, da možda u sdvojnosti, što se je njegova čestitost pogazila, požali svoju nevinost, s kojom je mirno živio pod zaštitom zakona, kojih nikada nehtjede povrediti — zakona, koje su mogućnici iz pohlepe propisali, a koje slabi trpe radi nade, koja nada gotovo uvjek svietli umu ljudskomu, i koja čini te vjerujemo, da će nepovoljni dogodjaji nastupiti samo za druge, a za nas povoljni. Ljudi misleći i osjećajući samo ono što im je najbliže, ljube okrutne zakone, premda bi bilo u interesu svakoga, pošto se svi moraju zakonom pokoravati, da su zakoni blagi — upravo sbog toga, jer je strah da ćeš biti povredjen, veći nego li je namjera, da ćeš sam povrediti.

Vraćajuć se natrag k nevinomu bankrotircu, tvrdim ja, da njegova obveza nemože doduše drugčije utrnuti, nego podpunom isplatom; da se on nesmije oteti ovoj dužnosti bez privole učestnika, te svoju djelatnost prenieti pod tudje zakone; a prietnjom kazne treba ga prisiliti da iz dohodka te djelatnosti podmiri vjerovnike svoje; — ali da nikakova pravna izlika, kao n. p. sigurnost prometa ili svetost vlastnosti neopravdava

Digitized by Google

ograničenje slobode, koje nebi donosilo nikakove koristi, izim da se hoće mukami robstva dokučiti tajnosti vjerojatno nevine propalice — slučaj, koji će se riedko dogoditi, predpostaviv da se je iztraga strogo vodila. Ja držim glavnim pravilom zakonodavstva, da mora stojati vrednost političkoga ograničenja u izravnom razmjeru prama povredi javnoga blagostanja, a u obratnom razmjeru prama vjerojatnosti, da se ona povreda dokaže.* Moglo bi se razlikovati medju nakanom prevariti i težkom nemarnošću, medju ovom i lagljom, i napokon medju ovom posljednjom i podpunom nevinosti; pa bi se prva imala kazniti kaznom, koja je za krivotvorenje postavljena, druga manjom kaznom slobode, posljednjoj da se prepusti na volju neka izabere sredstva, kako će dug platit, trećoj oduzeti tu slobodu te ju prenieti na vjerovnike; ali razliku medju „težak" i „lahak" mora da sliepi i nepristrani zakon ustanovi, a ne da ju ustanovljuje pogibeljna i svojevoljna mudrost sudaca. U politici treba kao i u matematici potegnuti granice; to je potrebito tako kad se mjeri javna dobrobit kao i kad se mjere oline.

Kojom lahkoćom mogao bi oprezni zakonodavac prepriečiti veliki dio stečaja i pomoći u nesreći nevinomu trgovcu! Javno i svečano pobilježenje svih ugovora i dozvola uvida dobro uredjenih dokazala svakom gradjanu; javna banka sa glavnicom, koja se ima razborito porazdieliti medju cvatuće trgovačke poslove, a imade zadaću sa prikladnimi svotami priteći u pomoć nesretnomu i nevinomu trgovcu: — to sve nebi nikakve bitne štete sobom donosilo, a moglo bi vrlo mnogo koristiti. Ali lahki, jednostavni, veliki zakoni, koji samo čekaju na mig zakonodavca, da prosiplju u krilo naroda snagu i bogatstvo; zakoni kojih začetnikom pjevala bi se slava i hvala od koljena do koljena — to su upravo zakoni, koji se ili najmanje poznaju ili najmanje — žele. Nemiran i maljušan duh, bojazljiva razboritost sadanjeg časa, oprezna strogost prama novostim vlada čuvstvi onih, koji ravnaju smjesom ljudskih djela.

---

* Trgovina, vlastnost nisu sadržana u svrsi družtvenoga ugovora; ali mogu biti sredstvom, da se ta svrha unapredi. A da se njim za ljubav svi članovi družtva izvrgnu svim nevoljam, o kojih je toliko vjerojatnosti, da će nastupiti, značilo bi žrtvovati svrhu sredstvom. Nu to je krivi zaključak u svakoj znanosti, a najpače u politici, u koji sam i ja pao bio, kad sam u prijašnjih izdanjih tvrdio, da valja nedužnog prezaduženika čuvati kao zalog za dug ili da se ima upotriebiti kao rob, da radi za svoje vjerovnike. Stidim se, što sam takova šta napisao. Obtužilo me radi bezvjerja, a nisam toga zaslužio; razglasilo me, da sam buntovnik, a nisam ni toga zaslužio. Ali ja sam povriedio prava čovječanstva, i nitko me radi toga neukori.

Digitized by Google

§ 35. Azili.

Još mi je proučiti dva pitanja; prvo: je su li azili pravedni, i drugo: da li su medjunarodni ugovori o medjusobnom izručivanju zločinaca koristni ili ne? Unutar granica države nesmije biti mjesta koje nebi stojalo pod vlašću zakona. Njihova moć mora da sliedi svakoga gradjanina kao što sliedi sjena tielo. Bezkažnjivost i azil razlikuje se medju sobom tek kao više ili manje, i pošto se utisak kazne više osniva na izvjestnosti, da će nastupiti nego li na njezinoj težini, zavadjaju azili jače na zločin nego li kazne od njeg odvraćaju. Umnožati azile znači stvoriti upravo toliko malenih suverenosti, jer, gdje nevladaju obći zakoni, mogu nastati novi ovim oprečni, a po tom i duh protivan onom zajednice društvene. Poviest svih zemalja dokazuje, da su iz azila potekle velike revolucije tako u državnih odnošajih kao i u mnienjih ljudskih. Ja se neusudjujem odgovoriti na pitanje, da li je koristno medjusobno izručivanje zločinaca, dok zakoni prikladniji potrebam čovječanstva, blaže kazne i uništeno gospodstvo samovolje i mnienja neosiguraju potlačene nevinosti i omražene krieposti; dok se neiztisne tiranija iz onog velikog područja, gdje se sve više i više sjedinjuju interesi priestolja i podanika, te zatjera u puste ravnice Azije; premda bi uvjerenje, da nema niti grude zemlje, na kojoj bi se opraštalo pravim zločinom, bilo veoma uspješno sredstvo, da se zločinstva prepriječe.

§ 36. O tagliji.

Drugo je pitanje, je li koristno staviti cienu na glavu krivca, i oružav tako proti njemu svakoga gradjanina, napraviti od svakoga krvnika? Ili je krivac izvan granica zemlje ili unutar ovih. U prvom slučaju potiče suveren svoje podanike da počine zločin, izvrgava ih težkoj kazni, ako povrede tudje zemljište te si ondje auktoritet prisvajaju; on ovlaštuje druge narode, da isto čine proti njemu. U drugom slučaju pokazuje svoju slabost. Tko ima sam snage, da se brani, ne traži kupiti si branitelja. I onda smućuje takav edikt sve ideje o krieposti i čudorednosti, koje i najmanji vjetrići lahko odpire iz duše ljudske. Sada zakoni pozivlju na izdaju, a sada ju opet kazne.

Jednom rukom zakonodavac gleda uže spojiti vezove obitelji, roda i prijateljstva, a drugom nagradjuje onoga, koji ih razkida; uvjek sam sobom u protuslovju, sada pozivlje sumnjičave duše ljudske na povjerljivost, a sada sije nepovjerenje u sva srdca. Mjesto da prepriječi jedan zločin, prouzroči ih stotinu. Ovo su sredstva koja dolikuju slabim narodom, čiji zakoni nisu nego prelazni popravci trošne zgrade, koja se ruši na svih strana. Što više napreduje prosvjeta naroda, to su mu nuždnija medjusobna vjera i pouzdanje, tim više nastoje, da se ovim i u svojoj po-

Digitized by Google

litici prilagodi. Doskočicam, zlobi, krivim putevom dolazi se većinom u trag, lukavost svih oslabljuje lukavost pojedinca. Sami vjekovi neznanja, u kojih javni moral sili ljude da se pokore privatnomu, služe za poduku i primjer vjekovom prosvietljenim. Ali zakoni, koji nagradjuju izdaju i zapaljuju tajni rat, sijuć medjusobno nepouzdanje medju gradjane, protive se nuždnoj harmoniji medju moralom i politikom, kojoj bi mogli ljudi zahvaliti svoju sreću, narodi mir, a sviet dulje vremena mira i oporavljenja od nevolja, koje ga sada tište.

§ 37. Pokušaj; sukrivci; nekažnjivost.

Odatlje, što zakoni nekazne same nakane, nesliedi još, da gdje čin stanoviti jasno pokazuje na nakanu, da se je htjelo počiniti zločin, da ovaj započeti zločin nezaslužuje kazne, koja dakako mora biti manja nego li je kazan dovršenog zločina. Nužda, da se zaprieči i pokušaj, opravdava da ga kazne, nu budući da može medju pokušajem i dovršenjem zločina obstojati manji ili veći razmak, to može veća kazna, zapriećena dovršenom zločinu, potaknuti na pokajanje.

Isto vriedi i u onom slučaju, ako ih više zajedno jedan zločin počini a da nisu svi neposredno sudjelovali kod izvadjanja istoga. Nu ovdje je po sredi drugi razlog. Kada se više ljudi složi, da poduzmu štogod pogibeljna, čim je pogibelj veća, tim će više nastojati, da ju jednako razdiele; biti će se dakle tim teže skloniti jednoga, da neposredno sam izvede djelo, čim je veća pogibelj, kojoj bi se imao izvrgnuti on od one pogibelji, kojoj su izvrženi drugovi njegovi. Iznimka nastala bi tek u onom slučaju, da se neposrednomu počinitelju opredieli nagrada; budući da bi on u tom slučaju dobio naknadu za veću pogibelj, morala bi biti kazna za sve jednaka. Ovo razmatranje činiti će se previše metafizičnim onomu, tko ne razmišlja, kako je koristno, ako zakoni što moguće manje daju razloga zločincem, da ostanu složni.

Njeki sudovi obećavaju bezkažnjivost onom sukrivcu, koji izda svoje sudrugove. Ovo sredstvo ima svojih dobrih i zlih strana. Zle strane jesu: što tuj narod pogodjuje izdaju, koja je odurna ma se vršila i nad zločinci; jer je podlost zločinaca narodu mnogo škodljivija, nego li zločinska hrabrost, jer hrabrost je riedka; treba samo da se na takova zločinca blagotvorno upliva, da se njegova odvažnost mudro ravna, pa će služiti javnoj dobrobiti, dočim je podlost mnogo češća, priljepčiva i koncentrira se više sama u sebi. Suviše sud pokazuje time svoju vlastitu nemoć i slabost zakona, kad traži pomoć od onih, koji su zakon povriedili. Dobre strane jesu, jer se tim zapriečuju veliki zločini, koji osobito onda ustrašuju narod, kad su posljedci zločina poznati, dočim se za počinitelje nezna; što više, time se širi mnenje, da tko prevrne vjerom zakonu, to

Digitized by Google

jest zajednici, neće biti vjeran ni pojedincem. Meni se čini, da obći zakon, koji obećaje bezkažnjivost sukrivcu, ako izda svoje sudrugove, zaslužuje prednost pred onim postupkom, kad se za svaki slučaj oglasi i obeća nekažnjivost; jer strah, koji u prvom slučaju svakoga sudruga u zločinstvu svlada, da se sam izvrgne pogibelji, prieči zločinske saveze te sud nepovisuje drzovitosti zločinaca tim, da u pojedinom slučaju njihovu pomoć traži. Nu takov zakon imao bi odrediti uz bezkažnjivost izdajice i to da se izagna ili progna. Ali uzalud se mučim, da ušutkam grižnju savjesti, koju ćutim radi toga, što sam preporučio svetim i nepovredivim zakonom, koji treba da budu nam svim znakovi vjernosti i pouzdanja — tih temelja svake ljudske ćudorednosti — izdaju i himbu. Ali kakov primjer daje se narodu tekar onda, kad se zadana rieč prekine, pak se na temelju učene mudrolije izvršuje kazna, na ruglo i sramotu javne vjere, pod koje jamstvom je zakonito razglašenje izdano? Gotovo svaki narod može množinu ovakih primjera pokazati i zato ima mnogo ljudi, koji u narodu vide puki stroj, kojim najokretniji i najmoćniji po volji ravnaju, ljudi hladni i nepristupni za sve, što plemenita srdca uzdiže i veseli, koji bez okolišanja bezćutnom pronicavošću uzbudjuju najnježnije osjećaje i najsvetije strasti, samo ako im ide u prilog, koji lete preko tipka duše, kao što glasbenici lete preko tipka glasovira.

§ 38. Sugestivna pitanja; preslušanje obtuženoga.

Naši zakoni zabranjuju stavljati sugestivna pitanja u postupku, to jest, kako pravnici kažu, onakova, koja mjesto da su upravljena na okolnosti zločina u obće, upravljaju se na pojedine izviestne okolnosti zločina, dakle takova pitanja, koja stojeći u neposrednom odnošaju sa zločinom, podmiću (suggeriraju) okrivljenom stanoviti odgovor. Pitanja, moraju kako uče kriminaliste, obilazeć razjašnjivati činjenicu, a nesmiju nikada direktno ju uhvatiti. Razlozi, zašto se ovako postupa, jesu, ili da se ne sugerira okrivljenom odgovor, koji bi ga upravo suprotstavio obtužbi, ili možda, jer se hoće stvar tako prikazati, kao da okrivljenik sam sebe tuži, premda je to protunaravno, da okrivljeni neposredno sam sebe tuži. Ma koji od ovih dvajuh razloga obstojao, čudnovato je protuslovje, da zakoni istodobno sa ovim načinom odobravaju torturu, jer nema sugestivnijega pitanja od boli. Prvi motiv se obistinjuje u torturi, jer će bol sugerirati jakomu tvrdokorno mučanje, koje može sobom donesti pretvor veće kazne u manju, a slabomu sugerirati će priznanje, koje ga oslobadja sadanje boli, što no potištuje misao na buduću bol. Isto tako jest i sa drugim motivom, jer ako posebno pitanje sili okrivljenoga, da proti naravnom pravu prizna, učiniti će to još mnogo lakše muke; ali ljudi se drže više razlike imena,

Digitized by Google

nego li razlike stvari. Medju zlorabami gramatike, koje su nemalo uplivale na sudbinu ljudi, osobito se odlikuje ona, koja čini ništetnim izkaz osudjenog krivca: on je gradjanski mrtav, kažu ozbiljno pravnički peripatetici, a mrtvac nije sposoban za nikakav čin. Da se uzdrži ova šupla metafora, mnoge su žrtve pale, i veoma često se je najozbiljnije ravpravljalo o tom, imade li istina popustiti pravničkim formulam. Ako izkazi osudjenog neidu na to, da se zaustavi tečaj pravde, zašto se nebi dozvolio takodjer poslje osude i skrajnjoj biedi okrivljenog i interesom istine stanoviti rok, u kojem bi okrivljeni, ako navede novih činjenica, koje mienjaju narav slučaja, mogao postići novom osudom opravdanje svoje ili koga drugoga? Formalnosti su i ceremonije u pravosudju neobhodno nuždne, stranom zato što ništa neostavljaju rasudi sudca, stranom zato što pokazuju puku sud, koji se neprenagljuje i nestrančari, već stalno i pravilno radi; stranom zato što na ljude, oponašaoce i robove običaja više uplivaju senzacije nego li umovanje. Ali one nesmiju, a da neprouzroče najveću pogibelj, nikada biti po zakonu tako nepomično ustanovljene, da škode istini, koja budući da je sada preveć jednostavna, sada preveć komplicirana, treba vanjskoga sjaja, da predobije neznajuću svjetinu. Konačno zaslužuje onaj, koji se tvrdokorno uzteže odgovoriti na stavljena mu pitanja, kaznu zakonom ustanovljenu, kaznu, koja ima biti jedna od najtežih, što no ih zakon ustanovljuje, da se ljudi nebudu uztezali davati primjer publici, koji joj duguju. Ova kazna nije nuždna, kada je izvan svake dvojbe, da je stanoviti okrivljenik počinio stanoviti zločin, tako da bi dalnje izpitivanje suvišno bilo, kao što je suvišno i priznanje zločina, kada je krivnja na drugi način dokazana. Ovo zadnje će se većinom dogoditi, jer izkustvo pokazuje, da u većini postupaka obtuženi taje.

§ 39. O posebnoj vrsti zločina.

Tkogod bude čitao ovu knjigu, opaziti će, da sam prešao preko jedne vrsti zločina, koja je pokrila svu Europu krvlju ljudskom i koja je podigla one žalostne lomače, kojih je plamen proždirao žive ljude, dočim je zvučilo zasljepljenoj svjetini kao sladki zvuk, kada je slušala muklo jecanje nesretnika, koje je prodiralo iz vrtloga crnog dima, dima od uda ljudskih, medju škripanjem ugljenećih se kosti i praskanjem trzajućih se još crieva. Ali razboriti ljudi uviditi će, da mi mjesto, predmet i duh vremena nedozvoljavaju izpitavati takovog zločina.

Predugo i izvan ovoga predmeta bilo bi dokazivati, u kojem smislu mora biti nuždan podpun sklad nazora u jednoj državi naprama mnogim drugim narodom, kako mnenja, što no se jedno od drugoga samo po zasukanih i nerazumljivih razlikovanjih razilaze, što no ljudskoj spoznaji predaleko stoje, mogu ipak biti pogibeljna javnoj dobrobiti, ako nije jedno

Digitized by Google

izmedju svih po višoj vlasti odlikovano, i da je narav mnienja takova, da dok jedna u borbi sa protivštinami bivaju jasnija, buduć krivo pade u zaborav i samo istinito se održi, druga moraju se zaodjeti mojju i ugledom, jer nisu dovoljno osigurana vlastitim svojim bićem. Predaleko bi me vodilo, kad bih htjeo dokazati, da, pa ma kako se odurnimi prikazivalo gospodstvo sile nad duhovi ljudskimi, jer radja samo hinjenjem i dosljedno klonućem duha, pa ma kako stajalo u protuslovju sa duhom blagosti i bratimstva, koji zahtjeva razbor i najčastniji od svih auktoriteta — da je ipak neobhodno nuždno. Sve se to mora smatrati nedvoumno dokazanim i odgovarajućim pravim interesom ljudi, u koliko se tko nadje, koji će to gospodstvo vršiti i čiji auktoritet je obćenito priznat. Ja govorim samo o zločinih, koji proizlaze iz naravi ljudske i iz društvenoga ugovora, a ne o griesih, kojih se kažnjenje mora, pa makar se ono i u svjetovnom smislu preduzelo, po sasma drugih načelih urediti, nego li po načelih ograničene filozofije.

§ 40. Krivi nazori o koristi.

Vrelom bludnja i nepravda jesu krivi nazori o koristi, koje imadu zakonodavci. Kriv je nazor o koristi, kada se više pazi na posebna zla nego li na obćenita, kada se čuvstvom hoće zapovjedati, mjesto da ih se pobudjuje, kada se kaže logici: služi. Kriv je nazor o koristi, koji žrtvuje tisuću pravih probiti, da uzmogne uništiti umišljeno ili neznatno zlo; koji bi htjeo ljudem oduzeti vatru, jer može nastati požar, i vodu, jer se u njoj utopiti može; koji neuništava zla inače nego razaranjem. Zakoni koji zabranjuju nositi oružje, ovakove su naravi; oni razoružavaju samo one, koji nenaginju na zločine, ali ne one, koji su pripravni počiniti zlo djelo; jer kako će oni, koji imadu odvažnosti povrieditи najsvetije zakone ljudi i najvažnije u zborniku, štovati manje i čisto arbitrarne zakone, koji se tako lahko i nekažnjivo mogu vriedjati, a čije točno vršenje uništuje osobnu slobodu, najdražu čovjeku, najdražu prosvetljenom zakonodavcu, i izvrgava nevine svim onim veksacijam, koje bi samo krivci imali trpiti? Oni pogoršavaju položaj napadnutih, a poboljšavaju položaj napadača; neumanjuju broj ubojstva, već pomnožavaju, jer se lakše napada na neoružanoga nego li na naoružanoga. Ovi zakoni nepredusreću zločinom, oni ih se boje, te nastaju pod nejasnim utiskom pojedine činjenice, a ne iz razboritog promatranja prednosti i mana obćenitog propisa.

Kriv je nazor o koristi onaj, koji hoće da narine množini živih bića simetriju i red, što ga podnosi samo bezćutna i mrtva materija; koji se neobazire na bliže motive, što no jedini stalno i jako djeluju na mnoštvo, za da pomogne udaljenijim, što no samo prelazno i slabo djeluju, u koliko živa mašta, koja se veoma riedko nalazi kod ljudi, ne-

Digitized by Google

povećava predmeta i time nepruža naknade za udaljenost njegovu. Konačno je kriv onaj nazor o koristi, koji žrtvujući stvar imenu dieli obće dobro od dobra svih pojedinaca. Razlika je medju stanjem društvenim i stanjem naravnim, što divljak samo toliko drugomu škodi, koliko je nuždno, da sebi koristi; dočim loši zakoni često čovjeka u društvu natjeraju, da drugomu škodi, a da sebi ne koristi. Despot ulieva tjeskobu i strah u dušu svojih robova. Ali se ovim čuvstvom ni on sam oteti nemože, ona ga se primaju dvostrukom snagom. Dok strah samo osamljeno, unutar obiteljskoga kruga, bude učinjen sredstvom ugnjetavanja, biti će manje pogibeljan onomu, koji se njim posluži za utemeljenje svoje sreće; ali čim stupi u javnost, te počme uplivati na mnogo ljudi, biti će veća pogibelj, da bude kakov neoprezan, zdvojan ili drzovit čovjek dosta spretan, da ljude učini uslužnimi svojim svrham, budeći u njih ugodna čuvstva, čuvstva kojim će se tim radje podati, čim se na više ljudi pogibelj podieli; a onda pada tim niže vriednost, koju nesretnici daju vlastitom životu, čim je veća nevolja koju trpe. To je razlog, zašto uvriede uvjek novimi uvriedami radjaju, zašto mržnja dulje traje nego ljubav, jer mržnja dobiva svoju hranu od ponavljanja čina, koji oslabljuju ljubav.

§ 41. Kako se predusreće zločinom.

Bolje je predusresti zločinom nego li kazniti ih. To je glavna svrha svakoga dobroga zakonodavstva, koje nije ništa drugo nego umjetnost voditi ljude k što je moguće većoj sreći, ili k što je moguće manjem stupnju nesreće, da jednom formulom izrazimo sva proračunavanja boli i veselja života. Ali sredstva, koja su se do sada rabila, većinom su neshodna, dapače predpostavljenoj svrsi protivna. Nemoguće je unieti u burnu djelatnost čovjeka pravilnost, koja odstranjuje svaki nered i pometnju. Kao što nezapreču nepromjenljivi, jednostavni zakoni naravi, da se planeti medjusobno u svojih kretanjih nesmetaju, tako nemogu niti ljudski zakoni zapriečiti, da nenastanu neredi u bezkonačnih i najprotivnijih atrakcijah naslade i boli. A ipak si to utvaraju ograničeni ljudi, kada imadu zapovjedati. Nepredusreće se zločinom tim, što se zabranjuje nekoliko po sebi nepogibeljnih čina, jer bi iz njih zločini nastati mogli, već se tim samo stvara njekoliko novih zločina, tim se po volji razširuju pojmovi o krieposti i opačini, o kojih se ipak tvrdi, da stoje za vječna vremena. Kamo ćemo doći, ako nam se bude sve zabranilo, što bi moglo dati povoda zločinu? Morala bi se zabraniti čovjeku poraba njegovih ćutila! Na jedan motiv, koji ljude nagoni na počinjenje pravoga zločina, dolazi tisuća motiva, koji ga upućuju na ravnodušne čine, što no ih samo loši zakoni drže zločini, pak pošto vjerojatnost počinjenja zločina stoji u upravnom razmjeru sa njihovim brojem, to razširenje kruga zločina ne-

Digitized by Google

znači ništa drugo nego povećanje vjerojatnosti njihovog počinjenja. Veći dio zakona nisu nego povlastice, to jest tribut, koji plaćaju svi na korist njekolicine.

Hoćete li predusresti zločinom? Brinite se za to, da zakoni budu jasni, jednostavni, da se sve sile naroda budu upotrebljavale na obranu njihovu i da nijedan dio naroda nebude nastojao oko toga, da se odstrane. Brinite se zato, da budu zakoni stvoreni manje u prilog pojedinim razredom ljudi nego li samim ljudem. Brinite se zato, da ih se budu ljudi bojali, i da se budu bojali samo njih. Strah pred zakonom je spasonosan, ali ubitačan i prijatan zločinom je strah ljudi pred ljudmi. Ljudi robovi više su podani požudam, pohotam i okrutnosti nego li ljudi slobodni. Ovi razmišljaju o znanosti i o probiti naroda, vide velike stvari te ih oponašaju; oni se naprotiv zadovoljavaju sa današnjim danom i traže u šumu razuzdanog života zaboraviti vlastitu ništetnost, u kojoj se nalaze; priučeni na nestalnost izlaza svake stvari, promatraju pod uplivom strasti i kaznu svojih zločina kao nješto dvojbena. Ako neizvjestnost zakona pogodi narod naginjući radi klimata na lienost, to ona povećaje njegovu lienost i glupost; ako pogodi pohotljiv ali radin narod, to ona razdrobi njegovu radinost u neizmjerni broj malenih zloba i zadirkivanja, što no siju u srdcih sviju nepovjerenje, te čine izdaju i himbu temeljem svake mudrosti; ako pogodi jak i hrabar narod, to će ta neizvjestnost konačno prestati, ali tekar nakon bolnih prelaza od slobode k robstvu i od robstva k slobodi.

§ 42. O znanostih.

Hoćete li predusresti zločinom? Brinite se zato, da prosvjeta sprovadja slobodu. Zla, koja se poradjaju od znanja, stoje sa razširenjem znanja u obratnom razmjeru, a dobra u upravnom. Smjelomu varalici, koji je uvjek neobičan čovjek, divi se neznajuća svjetina, dočim ga prosvetljen narod prezire. Znanje olakšava prispodobu mnogih predmeta medju sobom i pokazuje nam ih sa raznih stanovišta, da se naša opažanja tako medju sobom križaju i tim lakše modificiraju, što isti način spoznaje i iste protivštine i kod drugih predpostaviti smijemo. Pred svjetlom, koje se je u obilatoj mjeri razlilo nad narodom, mora umuknuti huljeće neznanje i zadrhtati svaki auktoritet, za koji negovori razum; dočim ugled zakona ostaje nepomičan, jer nema razboritog čovjeka, koji nebi ljubio javnih, jasnih i koristnih ugovora za uzdržavanje obće sigurnosti, prispodobiv ono malo bezkoristne slobode, koju im je žrtvovao, sa onom slobodom, koju su svi ostali ljudi njemu žrtvovali, i koji bi ju, kad nebi bilo zakona proti njemu, uporaviti mogli. Svatko razborit ćutiti će se prisiljenim, kada pogleda na zbirku dobro sastavljenih zakona i nadje, da je izgubio samo žalostnu slobodu činiti zlo, da srdačno zahvali priestolju i vladaru.

Digitized by Google

Nije istina, da znanosti čovječanstvu uvjek škode; pa ako su ikada škodile, to bijaše za ljude neizbježivo zlo. Umnoženje ljudskoga koljena prouzrokovalo je ratove, najokrutnije umjeće, prve zakone, koji nebijahu ništa drugoga nego privremeni ugovori, što no nastadoše iz časovite potrebe i s njom izniknuše. To bijaše prva filozofija ljudi, čijih malo elemenata bijaše opravdano, jer ih lienost i pomanjkanje pronicavosti čuvaše od zablude. Ali potrebe se množahu sa množenjem ljudi. Bijahu dakle nuždni utisci jači i trajniji, koji uzdržavahu od ponovnog povratka k društvenom stanju, koje je postajalo sve pogubnijim. Stekle su si po tom velikih zasluga za čovječanstvo (mislim u političkom smislu) one prve bludnje, koje su napučile zemlju krivimi božanstvi i koje su stvorile nevidiv sviet, koji bi imao upravljati našim. Oni bijahu dobročinitelji ljudi, koji su se usudili iznenaditi ih i povodljivo neznanje dovući k žrtvenikom. Predstaviv im predmete, koji se čutilima upoznati nedadu, što no su pred njimi uzmicali u onoj mjeri, u kojoj su ljudi držali, da im se približuju, kojih nikada nisu mogli prezirati, jer ih nikada nisu dobro poznavali, sjedinjivali i koncentrirali su razne strasti u jednu točku, koje su se svi držali. To bijahu prvi doživljaji svijuh naroda, čim su prestali biti divljaci; to bijaše prva epoha u povjestnom razvoju društva, i tako bijaše stvoren neobhodno nuždan vez, možda jedini, koji ih je spajao. Negovorim ob onom bogom odabranom narodu, komu su izvanredna čudesa i izvrstne milosti božje nadoknadile ljudsku politiku. Ali buduć je svojstvo bludnje, da se dade dieliti do neizmjernosti, napravile su znanosti, koje su na ovom temelju počivale, od ljudi hrpu zaslieplienih fanatika, što no se u labirintu bez izlaza tako tiskahu i natjeravahu, da su mnoge ćutljive duše, mnogi filosofi ćak želili, da se povrati prijašnje stanje divljačtva. To je prva epoha, u kojoj su znanja, ili bolje rekući mnienja škodljiva.

U drugu spada teški prelaz od bludnja k istini, od tmine, koje se niti opažalo nije, k svjetlu. Neizmjerni sudar bludnja, koristnih njekolicini, sa istinami, koristnimi mnogim nemoćnim, medjusobno približavanje i vrijenje strasti, što no se odkrivaju u ovom slučaju, prouzrokuju nevoljnom čovječanstvu bezkonačnih zala. Tkogod bude razmišljao o povjestih naroda, koje su u glavnih epohah sve slične, opaziti će često, kako je cielo pokoljenje žrtvovano sreći onih, koji za njim sliede u ratobornom ali nuždnom prelazu od neznanja k svjetlu filozofije, i od tiranije k traženoj po filozofiji slobodi. Ali kada su se duhovi umirili, kada se je požar ugasio, što no je narod oslobodio zala, pod kojimi je stenjao, kada je istina uz monarha siela na priestolje a dobila svoj kultus i svoje žrtvenike u republikanskih parlamentih: tko može tvrditi, da je svjetlo, što no razsvjetljuje mnoštvo, pogibeljnije od tmina, i da su ljudem pogubni istiniti i jednostavni odnošaji stvari, koje tim svjetlom upoznavaju?

Digitized by Google

Ako i jest sliepo neznanje manje pogibeljno od polovičnog i konfuznog znanja, jer ovo posljednje sa štetnimi posljedicami prvoga spaja još i bludnje, kojim se kratkovidna ograničenost nikada oteti nemože: to je čovjek prosvjetljen najljepši dar, što no ga može steći suveren za se i za svoje podanike, koji su ga napravili depozitarom i čuvarom svetih zakona. Navikao poznavati istinu i nebojati se je, poznaje samo malo onih prividnih potreba, što no se nikada podmiriti nedadu, koje kriepost većine ljudi na tako težku kušnju stavljaju; vikao promatrati ljudstvo sa višega gledišta, prikazuje mu se vlastiti narod obitelju ljudi, što no su si braćom, a razmak izmedju velikaša i naroda prikazuje mu se tim manjim, čim je veći dio čovječanstva, što ga imade pred očima. Filozofi prisvoje si potreba i interesa nepoznatih narodu, osobito to: netajiti u javnosti načela, koja izpoviedaju potajno; oni se nauče ljubiti istinu radi nje same. Odabrani krug ovakovih ljudi sačinjava sreću naroda, ali samo časovitu sreću, ako im dobri zakoni tako broja neumnožavaju, da bude sve manje vjerojatan loš izbor, koji je uvjek moguć.

§ 43. Magistrati.

Drugo sredstvo predusresti zločinom sastoji u brizi oko toga, da kolegij, kojemu je povjerena provedba zakona, bude imao interesa, da se zakoni uzdrže, a ne da propadnu. Čim ima više članova, tim je manja pogibelj, da će se postaviti nad zakone, jer je težko podmititi one, koji jedan na drugoga paze, i jer će se članovi tim manje interesirati za povišenje svoga ugleda, čim je manji dio, koji bi svakom pojedinom pripao, osobito ako se sravni sa pogibelju poduzeća. Ako suveren vanjskim sjajem, strogošću zakona, nedozvoljujući opravdanih ni neopravdanih pritužba onom, koji drži, da mu je krivo učinjeno, nauči podanike više se bojati magistrata nego li zakona, to će ovaj strah više koristiti magistratom nego li sigurnosti vladara i naroda.

§ 44. Nagrade.

Sredstvo predusresti zločinom jest takodjer i nagrada krieposti. Opažam, da ob ovom predmetu šute svi zakoni sadanjih naroda. Ako su nagrade razpisane po akademijah za one, koji odkriju koristne istine, umnožaju znanje i koristne kujige, zašto nebi nagrade razdieljene dobrotvornom rukom suverena pomnožale broj kriepostnih čina? Čast je uvjek neizcrpiva i blagoslovna u ruci mudrog djelitelja.

§ 45. Odgoj.

Konačno je najsigurnije, ali i najteže sredstvo predusresti zločinom poboljšanje odgoja; preobširan to predmet, koji prelazi meni opredieljene

Digitized by Google

granice; predmet, o kom se usudjujem reći, da je preusko spojen sa naravju vlade nego li da bi sve do najpoznijih vjekova ljudske sreće mogao biti šta drugo do li pusto polje, obradjeno samo tu i tamo po njekojih mudracih. Veliki muž, koji je širio svjetlo nad progonećim ga čovječanstvom, točno je razložio, koja su temeljna načela u istinu koristnog odgoja: da mora sastojati manje u pustom gomilanju predmeta, nego li u izboru i točnom ograničenju istih; da mora kod fizičkih i ćudorednih fenomena, koje mladenačkoj fantaziji predvede slučaj ili nakana, dovesti originale na mjesto kopija; da mora voditi krieposti na ugodnom putu čuvstva; da mora odvraćati od opačine na nepogriešivoj stazi nužde i neugodnosti, a ne na nesigurnoj stazi zapovjedi, koja postizava samo hinjeni i časoviti posluh.

§ 46. O pomilovanju.

U onoj mjeri, u kojoj postaju kazne blažimi, biti će manje nuždna milost i pomilovanje. Sretna li naroda, u kojem bi ono bilo štetno! Milost dakle, ona kriepost, koja kadkada kod suverena pruža naknadu za izpunjenje svih ostalih vladalačkih dužnosti, imala bi biti izključena po podpunom zakonodavstvu, gdje bi kazne bile blage, a način sudovanja redovit i brz. Ova istina pričinjati će se okrutnom onomu, koji živi u neredu današnjeg kaznenog sustava, gdje su oprost i pomilovanje u onoj mjeri nuždni, kojoj su zakoni bez smisla, a osude užasne. Tuj je ono najljepše pravo priestolja, najpoželjniji atribut suverenosti, izraz negodovanja, koj dobrostivi promicatelji javne blagobiti muče izjavljuju nad zakonikom, kojemu rade u prilog, uz sve njegove mane, predsuda vjekova, ogromna i imponujuća hrpa bezbrojnih tumača, teški aparat bezkrajnih formalnosti i suglasje najdosadnijih i najnepogibeljnijih poluučenjaka. Ali imade se ipak uvažiti, da je milosrdje kriepost zakonodavca a ne ovršitelja zakona, da ono imade izvirati iz zakona, a ne iz pojedine osude; da konačno, ako se ljudem pokaže, da se zločini i oprostiti mogu, i da kazna nije nuždna posljedica zločina, zavadja ih se u nadu trajne bezkažnjivosti i budi se u njih vjera, da su, gdje je moguće jedno pomilovanje, osude, za kojimi nesljedi pomilovanje, izliev sile, a ne pravednosti. Što će se ali tekar onda kazati, kada knez daruje pomilovanja, to jest javnu sigurnost privatnikom, i kada postane privatni čin jednostrane dobrohotnosti izjavom bezkažnjivosti, koja ima vezati zajednicu? Neka budu neumoljivi ovršitelji zakona u pojedinom slučaju, ali neka bude blag, milostiv, čovječan zakonodavac. Neka kao razborit graditelj sagradi svoju zgradu na temelju svojeljubja, i obći interes neka mu nebude ništa drugo nego skup interesa svijuh pojedinaca, te neće biti prisiljen posebnimi zakoni i neuredjenimi napadaji svaki čas odieljivati javnu dobrobit od privatne, i slici javne dobrobiti stavljati podnožjem

Digitized by Google

strah i nepouzdanje; kao temeljit i čuvstven filozof neka dozvoli ljudem, svojoj braći, uživati u miru onaj maleni dio sreće, koju im dozvoljuje u ovom kutu svemira uživati onaj neizmjerni sustav, što ga je uredio prvi uzrok.

§ 47. Zaključak.

Zaključujem sa primjetbom, da mora veličina kazne biti primjerena stanju naroda. Jači i osjetljiviji moraju biti utisci na okorjele duše naroda, što no je tekar izašao iz stanja divljačtva. Treba nam striela, da uništi divljeg lava, koji prkosi puškinom hitcu. Ali u onoj mjeri, u kojoj u društvenom stanju bivaju duhovi blažimi, raste osjetljivost; a u koliko raste ova, mora padati strogost kazna, ako se hoće uzdržati jednako razmjerje medju predmetom i njegovim utiskom.

Iz onoga, što je do sada rečeno, može se izvesti općenit, veoma koristan teorem, ali koji se veoma slabo slaže sa običajem, ovim redovitim zakonodavcem naroda, a to jest: da nebude kazan nasilje, koje počinja pojedinac ili više njih na jednom gradjaninu, mora biti javna, brza, nuždna, što je moguće manja, u danih okolnostih primjerena zločinom i zakonom odredjena.

Crtice iz financijalno-upravne judikature.

(O materijalnoj odgovornosti sudaca sbog propuštaja sgledišta fin. zakona.) — Nije mi zadaćom ovaj predmet izcrpivo obraditi; s toga ću se ograničiti samo na ova dva pitanja:

I. Kako je poznato, § 123 prist. propisa u toč. b) nalaže sudovom medju ostalim i to, da dražbene zapisnike imadu za 15 dana poslje odobrenja (toč. d) § 124) saobćiti uredu za odmjerenje pristojba. Ova prijava stoji u tom, da se odluka, kojom se dražba odobrava, uz prepis dražb. zapisnika pošalje spomenutomu uredu.*

Ako sud propusti tu svoju dužnost vršiti, tada se naravno pristojba od dražbenoga čina neće odmjeriti, pa se i često dogadja, da kupac medjutim posve osiromaši, pa je kasnije (ali unutar 10 godina), kad se opazi taj propust (n. pr. prigodom biljeg. revizije), uzalud odmjeriti pristojbu na teret kupca, jer se od njega nemože utjerati. — Što čine fin. organi u ovom slučaju? Opazio sam, da neutjerivu pristojbu od dražbenog

* Upozorujem, da nije suvišno, ako se u dostavnoj knjizi naznači, da i prepis dražb. zapisnika prileži, jer fin. oblast može uztvrditi, da zapisnik nije priležao.

Digitized by Google

kupa pripadajuću jednostavno na teret sudca odmjere i od njega traže. Ovaj postupak nevalja, jer premda erar glasom toč. c) § 129 ima pravo i materijalnu odštetu tražiti, nemože se ipak pristojba jednostavno na teret dotičnoga sudca propisati. Potonji § naime jasno odredjuje, da se onaj, koji je propuštaj počinio (a ne sam sudac), ima kazniti prema ubrojivosti propuštaja globom od 1—50 for., te isti § (u točki c) spominje i osobu, koja se ima kazniti i koja materijalno odgovara, naime kao takovu naznačuje onoga činovnika, kojemu je po unutarnjem uredjenju dotičnoga suda odnosni posao povjeren (dakle sudbeni ekspeditor). Sudac sam dakle nemože se ni globom kazniti, niti on materijalno odgovara.

Valja još riešiti pitanje, kojim putem i načinom treba materijalnu odgovornost realizirati? Neima dvojbe, da fin. organi nisu vlastni odnosnu neutjerivu pristojbu dotičnomu činovniku, koji je propuštaj počinio, jednostavno nametnuti; što više, § 131 prist. propisa ovakav postupak upravo izključuje odredjujuć, da se sudci i sudb. činovnici, koji u točkah c) i d) §§ 124 i 128 ustanovljenim dužnostim neudovolje, mogu samo karnostnim putem pozvati na odgovornost. Valja dakle ponajprije karnostnim putem ustanoviti, postoji li propuštaj ili ne? i samo na temelju karnostne odluke može se odgovornost realizirati, ali nikako i nikada administrativnim putem, jer se samo karnostnim putem dade ustanoviti učin i ubrojivost propusta.

II. Pristojbeni propisi (§ 92) nameću sudcu dužnost, da u slučaju biljegovne prikrate dade sastaviti uredovno obnašašće. — Financ. organi vrlo često, ako sudac tu svoju dužnost propusti, odnosnu biljegovnu pristojbu (jednostavnu i povišicu) nametnu samomu sudcu. Ovo je skroz nevaljan postupak, jer glasom §§ 117 i 118 prist. propisa ima se propuštaj sastavka obnašašća kazniti globom (od 1—50 for.), a ne nametnućem prikraćene pristojbe; ovu je dužna zajedno sa povišicom platiti stranka (ili njen zastupnik), ali nikada sudac. Fin. organi pozivlju se, ali krivo, na toč. 5 § 94; nu ova točka ustanovljuje odgovornost javnih činovnika samo glede biljegovine od isprava i pisama, koje u svom službenom svojstvu izdaju, ili kod izdavanja posreduju, ova se odredba dakle na djelovanje sudca i na sudbeni parbeni postupak neodnosi, jer tečajem parb. postupka sudcu samo jedna dužnost nadleži, naime dužnost da sastavi obnašašće, a na sastavak parbenih isprava i pisama (podnesaka itd.) neima i nemože, što više i nesmije sudac imati nikakovog upliva, jer stoji nad strankami.

Odavlje sliedi i to, da sudac neodgovara za prikraćenu u parbenom postupku biljegovinu, što više ni za biljegovinu od nagode, jer akoprem on i pozove stranke, neka se nagode, ipak na sadržaj nagode neima on nikakovog upliva.

Digitized by Google

(Posmrtnina, izplaćena na temelju ugovora o osiguranju života, spada li u ostavinu i može li se od nje odmjeriti nasljednikom pristojba?) — Ovo načelno pitanje imalo je fin.-upravno sudište riešiti nedavno, te je riešilo, da spomenuta svota nespada u ostavinu i nepodpada nasljednoj pristojbi. — Razlozi: Dvie vrsti ugovora osiguranja života valja razlikovati: naime takove ugovore, u kojih je osoba, kojoj se ima svota isplatiti, u osigurateljnoj ispravi (polizzi) imenovana, i takove, koji glase, da se osigurana svota imade zakonitim ili oporučnim nasljednikom, dakle predhodno neizvjestnoj osobi, isplatiti. Prvo spomenutimi ugovori osigurana svota pripala je onomu, koji je u polici imenovan, još za života onoga, koji svoj život osigurava, i smrt potonjega samo je uvjet, koji ima nastupiti, da se svota isplati. Nikomu nepada na pamet u ovakom slučaju, pa ma polica glasila i na ime baštinika, odnosnu svotu povući u ostavinu i odmjeriti dotičniku nasljednu pristojbu.

Dvojba se je pojavila samo kod ove druge vrsti ugovora naime takovih ugovora ob osiguranju života, u kojih osoba, kojoj se osigurana svota ima platiti, nije imenovana, te si je osiguratelj pridržao pravo imenovati ju n. pr. testamentarno, ili je pako samo općenito naznačio, da se ima isplatiti zakonitim ili testamentarnim njegovim nasljednikom. — Mnogi misle, da u ovom slučaju osigurana svota spada u ostavinu i da podpada pristojbi.

Ovaj nazor nestoji i nije osnovan u zakonu; jer okolnost, je li budući uživaoc osigurane svote izvjestno (poimence) ili samo približno označen, ili će se tek naknadno označiti, neupliva na pravnu narav odnosnoga osigurateljnoga ugovora. Nedvojbeno stoji, da osigurana svota, ako je isplata ovisna od nastupa smrti, nikada nije vlastničtvom onoga, koji si život osigurava; osiguratelj nikada do te svote nedodje i najviše, što mu pripada (ako se a priori i toga neodrekne), jeste osobno pravo razpolaganja t. j. izvjestno označenje osobe, kojoj se ima izplatiti posmrtnina. Odnosni osigur. ugovor sklapa se uvjek u korist treće bud izvjestne bud neizvjestne osobe, ima dakle uvjek i bezuvjetno narav i obilježje ugovora medju živimi. Ovoj trećoj osobi (izvjestna ili neizvjestna) pripalo je imovno pravo na isplatit se imajuću svotu još za života osiguranoga, ako ne baš u času, kad je osiguteljni ugovor sklopljen, a ono u času, kada je osigurani još za života (n. pr. testamentarno) imenovao tu treću osobu. Svrha je osigurateljnomu ugovoru stvoriti pravo tražbine, ali ne na korist onoga, koji si život osigurava, nego na korist treće osobe i smrt je samo uvjet, pod kojim ova treća osoba svoje pravo može ostvariti. Nu ovo pravo stekla je ta treća osoba još za života osigurana, dakle pravni naslov stečenja nije

Digitized by Google

nasljedstvo, usljed česa isplatit se imajuća posmrtnina nikada nespada u ostavinu i nepodpada nasljednoj pristojbi.

Moram još spomenuti, da se dokaže pravilnost ovoga riešenja, i § 531 o. g. z., glasom kojega osobna prava ostavitelja nespadaju u ostavinu, a pravo osiguranoga nije ino „već čisto osobno pravo razpolaganja". Konačno s financ. gledišta nesmije se pustiti s vida, da je od osigurateljnog ugovora u smislu z. čl. VIII.: 1883 plaćeno 1½% pristojbe, pa da ina kakova pristojba ma na kojem naslovu nepripada (F. u. s. 1606—1889). (Konac sliedi.) *S. Kocian.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K §§ 423, 424, 425, 431 i 366 o. g. z. i § 159 t. 3 g. p. p.

Kr. kotarski sud u S. u parnici Mare K. rodj. B. i Janka B. proti zadrugi Šimunjak-Pašica, zastupanoj po kućegospodaru Josipu Šimunjak-Pašici radi zahtievanog ustupa u posjed i predaju čest. br. 100 z. z. br. 80 obć. Brest spp., na temelju vodjene sa obimi strankami ustmene rasprave i uskladjenih spisa sudio je 1. rujna 1888 br. 8366 sliedeće: Tuženik dužan je priznati tužiteljem pravo vlastnosti na čest. br. 100 u z. z. br. 80 obć. Brest, istu česticu ustupiti u posjed i uživanje i naknaditi parbeni trošak sa 98 for. 80 nč. za 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Razlozi: U ovoj parnici odlučuje: 1. je li tužitelj dokazao naslov i pravni način stečenja svojega prava vlastnosti na prepornu česticu br. 100 grunt. nap. br. 80 obć. Brest? 2. je li tužitelj dokazao, da je preporna čestica br. 100 grunt. nap. br. 80 obć. Brest ona ista, koju tuženik u posjedu drži? 3. je li tužitelj dokazao, da je tuženik u posjedu preporne čestice?

Uvaži li se, da je izkazom svjedoka Bartola T., Franje H., Mike i Andre S. u smislu §§ 158 i 160 gpp. podpuno dokazana istinitost ugovora A—I. §§ 117 i 118 gpp., pa u tom pogledu odpada prigovor tuženika; uvaži li se, da je tužitelj ugovorom A—I. § 117 i 118 gpp. i na njem vidljivim grunt. unosom bivšega kr. žup. sudb. stola u Zagrebu od 2. srpnja 1869 br. 1822 § 113 i 114 g. p. p. podpuno dokazao naslov i pravni način stečenja §§ 380, 423, 424, 431 i 432 o. g. z., svojega prava vlastnosti na prepornu česticu br. 100 nap. z. br. 80 obć. Brest; uvaži li se, da je vlastitim priznanjem tuženika § 108 gpp. podpuno dokazano, da je tuženik u posjedu preporne čestice § 369 ogz.; uvaži li se, da je sudbenim očevidom § 216 gpp. podpuno dokazana istovjetnost preporne

Digitized by Google

čestice sa onom, koju je tužitelj kupio, te koju temeljem vlastitog priznanja tuženik u posjedu drži; uvaži li se, ako je vlastnik istu nepokretnu stvar ostavio dvema različnim osobam, stvar pripada onoj, koja je ranije zaiskala uknjižbu § 440 o. g. z.; da čim je isprava o pravu vlastnosti upisana u javnu knjigu, novi vlastnik ulazi u posjed zakoniti § 441 o. g. z.; uvaži li se, da tuženik time, što je došao u fizični posjed preporne čestice, nije postao vlastnikom njezinim, jer u smislu § 431 ogz. mora se radi prenosa vlastnosti nepokretnih posao stečenja upisati u javne knjige; uvaži li se, da je juristički irelevantno pitanje, je li tužitelj znao za ugovor tuž nika br. 1 na II. ili ne, pa se nikako nemože odatlje izvadjati mala fides njegova, jer čim je isprava A—I. o pravu vlastnosti upisana u javnu knjigu, novi vlastnik ulazi u posjed zakoniti (§ 441 ogz.), pa se s toga neda govoriti o nepoštenom grunt. posjedu kupca, kojemu u smislu § 366 ogz. pripada pravo kao vlastniku stvari zahtievati tužbom o vlastnosti od svakoga držaoca, koji mu neda njegove stvari, da ustupi odnosno predade, pa naprama tomu valjalo je suditi po zahtjevu u tužbi stavljenom te tuženika osuditi u smislu § 573 g. p. p. i na naknadu parbenog troška.

Kr. banski stol na priziv tužene zadruge preinačio je osudu prvoga suda svojom osudom od 19. prosinca 1888 br. 24 285 te je sudio: da se tužitelji odbijaju, a trošak parnice da nosi svaka stranka za sebe.

Razlozi: Tužitelji temelje svoj zahtjev na ugovoru od 1. ožujka 1869, a tužena svoju obranu na ugovoru od 12. ožujka 1868, u kojih su ugovorih predmetom parcele br. 100 i 101 občine Brest, dočim je predmetom ove parnice jedino parcela br. 100 iste občine. U ovoj parnici jest odlučno, što je koja stranka kupila i što joj je po prodavatelju predano, a to zato, jer je tužena zadruga kupila i parcelu br. 101, pa ju nije uzela u posjed niti ju tužitelji zahtievaju. Zato je prije svega dužnost tužitelja ovu odlučnu okolnost dokazati, pa u tom pogledu nije dostatno pozivati se na ugovor A—I., koji sam im nedaje pravo na ovu nekretninu, kad Stjepan Š. tvrdi, da on ove parcele tužiteljem nije prodao. Oni indi imaju za sebe samo ispravu, koja neodgovara sporazumnoj volji stranaka, a po tom nije ni ista dostatna za stečenje prava vlastničtva, kad im ova nepokretnina nije predana u posjed po prodavaocu, a niti su to tužitelji od njega u vrieme sklopljenog posla zahtievali, već su se zadovoljili sa parcelom br. 101, koju je po ugovoru 1 ad II. tužena zadruga takodjer kupila, a nikad u posjed preuzela, jer joj de facto nije prodana a niti predana bila.

Uz to dolazi i ona okolnost, da li su tužitelji pri sastavku ugovora A—I. i stečenoj uknjižbi prava vlastničtva na nepokretnine u njem navedene radili pošteno, jer samo onaj ima pravo na zaštitu sudačku, komu je postupak osnovan na poštenju; zato je valjalo navesti takove

Digitized by Google

činjenice, iz kojih će se moći prosuditi, da su tužitelji sklapajuć ugovor A—I znali, da je parcela br. 100, koju danas ovom parnicom zahtievaju, već prodana tuženoj zadrugi.

U tom pogledu jest tužena zadruga u zapisniku od 1. rujna 1888 navela niz činjenica, koje daju zaključiti, da su tužiteljem ove okolnosti bile poznate, a pošto iste nisu po tužiteljih zaniekane, imaju se smatrati priznanimi indi dokazanimi; a zato se ni nemože tužiteljem, sve da imaju uknjiženi ugovor A—I., dati prednost pred tuženom zadrugom, te dosljedno tomu zadovoljiti tužbenom zahtjevu.

Usljed toga mora se preinačiti prizvana osuda u samoj stvari, a glede troška parnice odlučiti po ustanovi § 577 g. p. p., jer su tužitelji imali povoda zametnuti ovu parbu.

Kr. stol sedmorice osudom od 31. lipnja 1889 br. 416 zabacio je žalbu ništovnu tužitelja, odbio previd njihov i potvrdio osudu kr. banskog stola.

Razlozi: Tužitelji nenavadjaju nikakvih niština § 339 g. p. p., koje bi postupak ništetnim činile ili radi kojih bi temeljito riešenje prepora nemoguće bilo, zato valja žalbu ništovnu zabaciti. Tužitelji temelje svoj zahtjev na priznanje prava vlastničtva i ustup u posjed čestice br. 100 zem. br. 80 občine Brest na gruntovno provedenom kupoprodajnom ugovoru od 1. ožujka 1869, kojim su od zadruge Škornjak-Pribilović koli ovu prepornu, toli česticu br. 101 navedenog zemljištnika kupili, ter tako u smislu §§ 423, 424, 425 i 431 o. g. z. pravo vlastničtva stekli, koje im po § 366 o. g. z. daje pravo tražiti od tužene zadruge ustup posjeda iste čestice.

Tuženica pak koja prepornu česticu posjeduje, temelji svoje pravo zakonitoga posjeda na kupoprodajnom ugovoru od 12. ožujka 1868, po kojem je i ova iste nepokretnosti, naime čest. br. 100 i 101 obć. Brest od iste zadruge Škornjak-Pribilović i to prije tužitelja kupila, dočim ovi na temelju gore spomenutoga kupoprodajnoga ugovora od 1. ožujka 1869 drže u posjedu samo čestica br. 101.

Pošto svjedoci jednoga i drugoga ugovora F. H. i B. T. potvrdjuju istinitost jednoga i drugoga ugovora, to su svakako samo bludnjom i nesporazumljenjem u jedan i drugi ugovor unešene kao prodane obadvie čestice, naime br. 100 i 101, dočim su prama predanom i zauzetom posjedu u istinu tužitelji kupili samo čest. br. 101 a tuženica čest. br. 100.

Da je tomu tako, sliedi takodjer iz certifikata od 21. svibnja 1863 pod 2—II., po kojem su Andro i Miko Škornjak-Slanec česticu br. 100 tuženici prodali, ter Stjepan Š., koji je takodjer kao prodavaoc ugovor od 1. ožujka 1869 podpisao, preslušan kao svjedok očituje, da on čest. br. 100 nikada tužiteljem prodavao nije, pošto je ista čestica Miki i Andri Š. pripadala.

Digitized by Google

Akoprem ovi preslušani kao svjedoci navadjaju, da su rečenu česticu tuženoj zadrugi samo na uživanje za primljeni od nje zajam dali, a tužiteljem da su ju prodali, to se ipak obzirom na gore iztaknute okolnosti, ter obzirom na kazivanje svjedoka Gjure Š.-P., koji kazuje, da mu je M. S. priznao da je rečenu česticu prodao tuženoj zadrugi, nu da je usljed nagovora tužitelja Gjure (rectius Janka) B. istu česticu i ovom prodao, mora u smislu § 159 toč. 3 i § 117 g. p. p. uzeti dokazanim, da je tuženica a ne tužitelj prepornu česticu valjano kupila, i da su tužitelji zato znali, usljed čega nisu na temelju ugovora od 1. ožujka 1869 mogli napram tuženici steći valjanoga naslova za svoje grunt. vlastničtvo.

S toga je osuda kr. banskoga stola, kojom se tužitelji sa zahtjevom svoje tužbe odpućuju, u zakonu opravdana, ter se imade uz odpućenje njihovog previda u cielosti potvrditi.

Priobćio A.

Pokretnina, kupljena na javnoj dražbi, koja je ništetnom proglašena, može se od dostalca samo parbenim putem natrag tražiti.

U ovršnom predmetu Suzane C. proti Eleonori pl. A. pcto 203 fr. spp. obavio je izaslanik kr. kot. suda u O. dne 7. svibnja 1887 dražbu zaplienjenih karuca, koje je dostao Stevo N. za 100 fr., pa pošto od strane ovrhovoditeljice kod dražbe nitko intervenirao nije, položio je sudb. izaslanik kupovninu — nakon odbitka nekih pristojba — u ostatku od 98 for. 08 nč. kod suda.

Kr. kot. sud odobrio je odlukom od 8. svibnja 1887 br. 6126 dražbeni čin i ujedno pozvao ovrhovoditeljicu, da u roku od 3 dana podigne kod suda položenu kupovninu sa 98 fr. 08 nč., što je ova i učinila.

Usljed utoka Ivana pl. A., koji je tvrdio, da su prodane karuce njegova vlastnost, ukinuo je kr. banski pljenitbeni i dražbeni čin, jer da su se karuce kod pljenitbe nalazile u prostorijah Ivana pl. A., jer procjenitelj nije bio zaprisegnut itd.; nu na previdni utok Suzane C. kr. stol sedmorice riešenjem od 10. studenoga 1887 br. 3309:

„Vidiv, da iz pljenitbenog zapisnika od 31. ožujka 1887 br. 4378 ne proizlazi, da je treći tkogod podigao prigovora proti tomu, što su na isti zapisnik za korist ovrhovoditeljice zaplienjene karuce, pa da obzirom na to nije ni bilo povoda, da izaslanik suda traži kakovu primjerenu pouku od suda (§ 534 gpp.), niti da se ob obavljenoj plienitbi izim stranaka ubaviesti još i drugi tkogod (§ 535 gpp.); vidiv ipak, da je ovršnu procjenu na dražbenom ročištu obavila osoba, koja nije u svojstvu cienca zaprisegnuta (§ 211 gpp.) i da je usljed toga čin dražbe od 7. svibnja 1887 ništetan (§ 339 t. 3 gpp.); vidiv napokon, da sada, odkako je Ivan pl. A. u svom utoku podigao prigovore proti zaplieni karuca, valja istoga ubaviestiti o dozvoli dalnjih koraka ovršnih (§ 535 gpp.) — povodom pre-

Digitized by Google

vidnog utoka ovrhovoditeljice Suzane C, ukine odluku kr. banskoga stola u dielu u kojem je izrečeno ukinuće izvedene na dan 3. ožujka 1887 ovršne pljenitbe, potvrditi istu pako u dielu, u kojem je ukinuta dražbena odluka od 4. travnja 1887 br. 4378 i obavljena dne 7. svibnja 1887 ovršna dražba ter uz ukinuće istu dražbu odobravajuće odluke prvoga suda od 8. svibnja 1887 br. 6126 temeljem § 343 gpp. odrediti, da se za obavu dražbe razpiše novi rok, na kojem se ima uz intervenciju zakletog cienca obaviti iznova procjena (§ 24 ovršne novele) i da se ob ovom razpisu dražbe ubavjesti takodjer Ivan pl. A. prema propisu § 535 gpp.“

Kr. kot. sud u O. intimirao je to riešenje strankam odlukom od 10. prosinca 1887 br. 17072, pa da uzmogne obaviti iznovičnu procjenu i dražbu, pozove ovrhovoditeljicu Suzanu C, da u roku od 3 dana povrati sudu izdanu joj kupovninu od 98 fr. 08 nč., a kupca Stevu N., da ovršenici vrati na dražbi dostale karuce, poslje uzpostave u prijašnje stanje pako da će se razpisati iznovična dražba.

Proti toj odluci uložiše Suzana C. i Stevo N. utok, usljed kojega kr. banski stol riešenjem od 29. veljače 1888 br. 4832 ukine napadnutu odluku, jer da razlozi te odluke nisu na zakonu osnovani; što te odredbe nitko tražio nije, te što se obzirom na §§ 323, 324 i 317 o. g. z. opravdati nedadu.

Na previdni utok Ivana pl. A. obnašao je kr. stol sedmorice riešenjem od 31. listopada 1888 br. 1450 uz preinačenje napadnute odluke kr. banskog stola od 29. veljače 1888 br. 4832 u dielu, u kojem se ukida prvosudna odluka u točki onoj, po kojoj ima ovrhovoditeljica Suzana C. u roku od 3 dana sudu povratiti kupovninu od 98 fr. 08 nvč., potvrditi odluku prvoga suda tim, da interesentom preostaje put parnice, ako ovrhovoditeljica ne povrati kupovninu u opredieljenom roku, — zatim potvrditi odluku banskoga stola u dielu, u kojem je ukinuta odredba prvoga suda, uslied koje da kupac Stevo N. vrati ovršnici Eleonori pl. A. dne 7. svibnja 1888 na javnoj dražbi za 100 fr. dostale karuce, čim ovrhovoditeljica bude povratila kupovninu, a to s razloga, jer je odluka prvoga suda od 8. svibnja 1887 br. 6126, kojom je u riešenju zapisnika ob obavljenoj dražbi ovrhovoditeljici naloženo, da kupovninu od 98 fr. 08 nč. podigne, ukinuta riešitbom vrhovnog ovog sudišta od 10. studena 1887 br. 3309, po čem je nestao pravni temelj, na kojem je ovrhovoditeljka podigla i na kojem sada drži upitnu kupovninu, pri čem ipak u slučaju priepora medju interesenti ne preostaje ino, van priepor taj provesti putem parbenim, i jer se od kupca Steve N. prama valjanom u tom obziru obrazloženju napadnute bansko-stolne odluke povratak na javnoj dražbi dostalih karuca može potražiti jedino putem redovite tužbe, u koliko se previdni utjecatelj uzda u svoje prave. *D. Št.*

Digitized by Google

*Predbilježba prava zaloga, na temelju nepravomoćne osude izrečene po bagatelnom postupku, neima se dozvoliti dok se molitelj neizkaže, da je ovrha na pokretnine bezuspješnom ostala.**

Proti odluci kr. sudb. stola u B. kao grunt. oblasti od 12. siečnja 1889 br. 75, kojom bje dru. R. predbilježba prava zaloga na dielu nekretnina V. K. u z. z. br. 5 obć. Vel. L. radi tražbine od 25 for. spp. na temelju osude kr. kot. suda u B. dozvoljena, podneo je V. K. pravodobno utok, na koji je kr. banski stol riešitbom od 7. ožujka 1889 br. 5954 napadnutu odluku preinačio i molitelja sa zahtjevom odbio s r a z l o g a: što je zatražio predbilježbu za tražbinu od 25 for., dosudjenu mu osudom kr. kot. suda kao maličnog suda u B., a da nije doprineo dokaz propisani u § 2 zak. od 6. travnja 1881, kojim se preinačuju i nadopunjuju ustanove §§ 6 i 61 zak. od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi, po kojoj ustanovi vjerovnik radi tražbine, za koju je mjestni sud nadležan voditi ovrhu, može zamoliti ovrhu na nekretnine dužnikove samo onda, ako se izkaže svjedočbom mjestnog suda, da pokušanom ovrhom na pokretnine dužnikove njegova tražbina nebje podpuno namirena, pošto se ustanova ova usvojiti mora i glede onih tražbina, koje kotarski sudovi po § 1 zak. od 3. listopada 1876 o maličnom postupku dosudjuju; jer je tom ustanovom alterirana općenita zakonska ustanova (§ 459 g. p. p.), po kojoj vjerovnik ima pravo slobodna izbora predmeta za ovrhu, te što je s njom očevidno namjeravalo se dužnike manjih svota novčanih u osobitu zaštitu uzeti od veksatornih smjerova vjerovnika, kao što se dužnik već i po maličnom postupku (§ 71) zaštićuje od prekomjernih troškova parbenih. Predmeti pako, na koje se nemože voditi ovrha, neprikladni su takodjer i za osiguranje tražbine, a u koliko su prikladni samo uvjetno, može se i osiguranje na njih postići samo uz one iste uvjete, uz koje se na njih ovrha može voditi, pa se dosljedno tomu bez dokaza propisanog u § 2 zakona od 6. travnja 1881 nemože ni predbilježba prava zaloga dozvoliti.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 14. lipnja 1889 br. 1848 zabacio je žalbu ništovnu dra. R. kao neosnovanu, ter uz odpućenje njegovog previdnog utoka potvrdio je riešitbu kr. banskog stola, pošto utjecatelj u molbi svojoj de praes. 4. siečnja 1889 br. 75 nije izkazao uvjeta potrebitih za dozvolu zamoljene predbilježbe prava zaloga obzirom na propise § 2 zakona od 6. travnja 1881 (br. 16 Sbornika od g. 1881), § 92 zakona od 3. listopada 1876 o maličnom postupku te § 92 grunt. reda.

Priobćio A.

* Vidi „Mjesečnik" br. 8 str. 425 od god. 1888. Ovo je pitanje riešio sad i kr. stol sedmorice po smislu zaključka plenarne sjednice kr. banskog stola od 4. srpnja 1888 br. 17.172.

Digitized by Google

Pravni naslov i diobni nacrt u parnici razvrgnuća zajednice nekretnina.

Stj. B. podigne proti I. S. tužbu na razvrgnuće zajednice nekretnina, upisanih u grunt. ul. br. 310 obć. Pačetina.

Kr. kot. sud u K. zadovolji tužbenomu zahtjevu.

Uslied tuženikova priziva kr. banski stol riešitbom od 5. siečnja 1888 br. 24.530 sudio je;

„Vidiv, da tužitelj zahtievajući razvrgnuće zajednice prije svega dokazati ima svoje pravo suvlastničtva, a da za taj dokaz nije nipošto dovoljan gruntovni izvadak, iz kojega se ne vidi pravni naslov na rečeno pravo suvlastničtva, pa se s toga sa istim pruža dokaz samo za pravni način, a ne i za pravni naslov stečenja, bez kojega ne može govora biti o dokazu porečenoga prava vlastničtva iliti suvlastničtva (§§ 380, 424 i 431 o. g. z.); vidiv nadalje, da je tužitelj sa B. ad I pridonjeo doduše osnovu diobe, no da se takova osnova ne može nit razumjeti, pa s toga o njoj nit razpravljati bez nacrta (narisa), jer se samo pomoćju takova narisa identitet pojedinih u diobnoj osnovi označenih dielova ustanoviti može; vidiv, da je postupajući sud tužitelja vrhu tih nedostataka po § 37 gpp. još prije razprave preslušati, ili ga bar tečajem razprave upozoriti imao, što ipak ni jedno ni drugo učinio nije; vidiv zatim, da se iz same obrane obtuženikove razabire, da ga postupajući sud nije dovoljno prema propisu § 46 gpp. podučio o načelih sudbenoga postupka, ter o dužnosti i o načinu dokazivanja, pa da se po svih tih iztaknutih nedostatcih ne može temeljito suditi u priepornoj stvari: obnašao je kr. banski stol po §§ 339 br. 3 i 342 gpp. ukinuti prizvanu osudu sa čitavim postupkom do uključivo prve odluke na tužbu, ter postupajućemu sudu naložiti, da u smislu § 37. gpp. ponajprije sa samim tužiteljem izpravi odnosno nadopuni tužbu u pravcu gore iztaknutih nedostataka, pa iza toga da dalje po zakonu postupa".

Proti ovoj riešitbi podnese tužitelj Stj. B. previdni utok, a kr. stol sedmorice odlukom od 11. svibnja 1888 br. 643: „Vidiv, da iz priloženoga tužbi grunt. izvadka A. proizlazi, da su tuženik i tužitelj kao suvlastnici priepornih nepokretnina preneseni iz grunt. nap. br. 300 u grunt. uložak br. 310 obćine Pačetina, pa da tužitelj, kao knjižni suposjednik, nije s toga dužan dokazivati pravni naslov svoga suvlastničtva (§§ 322 i 323 o. g. z.), već naprotiv, da tuženik ima dokazati uztvrdjeno pravo samovlastničtva svoga; vidiv ipak, da poradi ostalih mahna po banskom stolu u napadnutoj odluci iztaknutih nije moguće priepor ovaj temeljito riešiti: potvrdi napadnutu odluku banskoga stola s tim izpravkom, da se nadopuna tužbe ne ima protegnuti na odredjeni po banskom stolu dokaz o pravnom naslovu tužiteljevom."

Priobćio G. Št.

Digitized by Google

K § 143 gruntovnog reda.

Franjo B. podnio je bio molbu proti Ivanu B., da se ovršnim putem neke čestice odpišu na ime njegovo i u korist njegovu uknjižbom prava vlastničtva u novi gruntovni uložak i da se dozvoli ovršna pljenitba, procjena i dražba protivničkih pokretnina radi 34 for. 74 nč. spp.

Pošto je kr. kot. sud u L. odlukom od 15. rujna 1887 br. 9378 molitelja sa prvim zahtjevom odbio, dočim je drugom udovoljio, to je Franjo B proti prvom dielu spomenute odluke uložio utok, koji je sud prve molbe odlukom od 14. veljače 1888 br. 1515 kao prekasno podnešen vratio.

I proti ovoj odluci uložio je Franjo B. utok sa ništovnicom na kr. banski stol, koji je riešitbom od 2. svibnja 1888 br. 11.364 utok odbio a napadnutu odluku potvrdio, što ju opravdava i ona okolnost, jer bi se i prema ustanovi § 143 grunt. reda imao dotični utok u roku od 14 dana podnieti, pošto drugoj alinei ovog §-a ima samo tada mjesta, kad bi se odluka imala dostaviti lih stranki stanujućoj izvan okoliša dotične gruntovne vlasti a ne zastupniku iste, o kom dotična alinea naročito negovori.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 30. siečnja 1889 br. 2129 ex 1888 zabacio je ništovnu žalbu ovrhovoditelja Franje B., pošto nepredleži nijedna od navedenih u §§ 335 i 339 g. p. p. niština, a podjedno je i odbio izvanredni previdni utok istog po § 318 g. p. p. kao nedopustiv.

Priobćio A.

Nije dužan ovršenik nadoknaditi odvjetniku trošak intervencije kod ovršnog uvedenja u posjed, već taj trošak ima nositi sâm ovrhovoditelj.

A. zamolio je po odvj. dr. M. ovršno uvedenje u posjed kleti i stvari koje se u njoj nalaze, što je i prvomolbeni sud odlukom od 28. veljače 1889 br. 1564 dozvolio i čin obavio uz intervenciju zastupnika ovrhovoditelja i trošak istomu za suintervenciju dosudio u iznosu od 16 fr.

Proti ovoj odluci uložio je ovršenik utok, na koji kr. banski stol riešenjem od 29. svibnja 1889 br. 9944: vidiv, da je napadnuta odluka, što se glavne stvari tiče, opravdana po §§ 634 i 450 gpp. no da je trošak za ovrhovoditelja i njegova zastupnika, koji je tek nakon zaključenog već zapisnika povjerenstvu se pridružio, previsoko obredjen, odnosno protuzakonito dopitan, obnašao napadnutu odluku uz zabačenje ništovne žalbe potvrditi ujedno pako djelomičnim uvaženjem utoka ovrhovoditelju dopitani trošak sniziti na 6 fr. 50 nč., dočim onaj dio prvostepene odluke, kojom se takodjer dru. M. kao zastupniku ovrhovoditelja u ime troška intervencije kod istoga čina dopituje iznos od 16 fr., preinačiti ter istoga zastupnika tim njegovim zahtjevom odputiti, „pošto je isti od-

Digitized by Google

vjetnik samo u interesu ovrhovoditeljevom radio, pa zato nema u zakonu osnovanoga razloga, da bi se taj trošak ovršenici nametnuo".

Suparnici imadu, ako su obsudjeni na trošak parnice, isti solidarno platiti nadvladanoj stranci.

A tužio je B i C radi posjeda smetanja oranice. Tuženi budu odlukom kr. kotarskog suda u K. od 10 svibnja 1889 br. 3535 obsudjeni, da su se učinili krivimi smetanja posjeda i da su dužni nadoknaditi solidarno parbeni trošak od 31 fr. 4 nč.

Proti ovoj odluci uložiše tuženici utok, a kr. banski stol rješenjem svojim od 21. lipnja 1889 br. 15186 je isti trošak snizio na 13 fr. 90 nč. nu da ga tuženi imadu platiti solidarno, jer za isti odgovaraju solidarno, buduć predmet parnični je jedinstven te se neda dieliti medju tuženike. *Dr. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

1. Mjen. nesposobnost malodobnika, koji po § 246 o. g. z nemože slobodno poyodbe sklapati. — 2. Pojam vlastita kućanstva prema § 174 o. g. z. — 3. Ako se kasnije prizna mjenica valjanom, to nije odlučno.

Mjenicu od 1. travnja 1887, glaseću na 146 fr., izdade A. a prihvati B. Na temelju ove mjenice izhodi A. platežni nalog 7. veljače 1888 proti B-u; ovaj prigovori, da je malodoban, pošto se je rodio 10. srpnja 1863 — što dokazuje krstni list — a po tom da je mjenbeno nesposoban. Nu proti tomu navodi A.: 1. da tuženik stanuje daleko od svoje obitelji, koja redovito prebiva u Beču, te da ima vlastito i odieljeno kućanstvo, da je prema tomu po § 174 o. g. z. istupio iz otčinske vlasti; 2. da B. kao činovnik sjeverne željeznice cara Ferdinanda bere plaću godišnjih 600 fr., dakle da prema § 246 o. g. z. može onim slobodno disponirati što svojom marljivošću steče, pa da može činiti po svojoj volji i sa plaćom, koju kao činovnik prima i 3. da je 10. srpnja 1887, dakle u vrieme svoje punodobnosti, preporni mjen. dug priznao te je molio neka se produži rok isplatni obećav, da će dug platiti; tim pako da je izgubio pravo prigovarati, da je malodoban. — Niži sudovi dokinuše platežni nalog.

Najviši sud bečki riešenjem od 1. ožujka 1889 br. 12692 ex 1888 zabaci previdni utok tužiteljev, jer da neobstoje predpostave, koje su po dvor. dekretu od 15. veljače 1833 (sbir. pr. z. br. 2593) potrebite, da se uzmognu jednako glaseće osude dokinuti ili promjeniti. Niti se tvrdi kakova ništetnost niti se je ta ureda radi mogla opaziti. Nu odluke niž'h sudova nisu ni nepravedne, jer je krstnim listom dokazano, da tuženik

Digitized by Google

bijaše malodoban u onom vremenu, kad je mjenicu prihvatio. Što je on činovnikom sjeverne željeznice cara Ferdinanda, to nije odlučno za njegovu sposobnost pogodbom, dotično mjenicom se obvezati, jer tko bude namješten u državnoj ili privatnoj službi, to po zakonu ne ima za posljedicu da muče izlazi iz otčinske vlasti. Ako tuženik kao činovnik stanuje odieljen od svoga u Beču prebivajućega otca, ne može se to smatrati naročitom dozvolom da vodi posebno kućanstvo u smislu § 174 o. g. z. ni onda, ako se sam uzdržaje svojom plaćom, jer se u običnom smislu rieči (§ 6 o. g. z) „imati ili voditi kućanstvo" razumieva, da dotičnik sa drugimi osobami u zajedničkom kućanstvu živi i da kućanstvom upravlja. Ako se malodobnik po § 246 o. g. z. može u nekih granicah obvezati pogodbom, tim on još nepostaje mjenbeno-sposobnim u smislu čl 1. mj. z. (sr. § 1 hrv.-ug. m. z.). Na temelju ove mjenice ne može se dakle B. tužiti, jer bijaše u vrieme prihvata malodoban; a što je tuženik tobože naknadno priznao ovaj dug, to priznanje nemože mjenici dati mjenb. kriepost; jer se mjenb. pravna obveza utemeljuje jedino mjen. ispravom, a ustmeno očitovanje može osnovati jedino tražbinu po običem pravu, ali nipošto po mjen. pravu.

Ako trgovac iz prijateljstva uzme na sebe, da će odpremiti robu drugomu, je li to trgovački posao?

A. tuži pred grad. deleg. kot. sudom B-a. i zahtieva, da mu izda robu, koju je njemu (t. j. B-u) već zamotanu predao C., da ju odpremi tužitelju, eventualno da plati 99 fr. Tuženik prigovori nenadležnost. Ovaj prigovor usvoji prva, ali ga odbije druga molba, ova potonja s ovih r a z l o g a: Činjenice, na kojih se temelji zahtjev tužitelja, ne mogu dokazati, da tu postoji trgovački posao, pače one upravo izključuju takov (trgovački) posao; jer je tuženik iz prijateljstva uzeo na sebe, da će ona tri zamota dodati svojoj pošiljci te odpremiti dalje, za ovu odpremu niti se je tražila niti obećala kakova naknada, nego se zamatanje i odprema obavila dotično imala obaviti bezplatno. Ovakovi akti uslužnosti ili prijateljstva nisu nikakov posao trgovački, niti se može reći, da spadaju k trgovačkom poduzeću. Još manje može se u ovom djelu nazrievati jedan od posala navedenih u čl. 272 al. 3 t. z. (§ 259 toč. 3 hrv. ug. t. z.), jer tužena firma tjera jedino posao sa manufakturnom robom; i jer se radilo samo o tom, da se spomenuta tri zamota spreme u škrinju koja bijaše već napunjena rubeninom, pripadajućom tuženoj firmi. Spomenuti dakle prigovor ne može se osnivati na čl. 272, 273 i 274 t. z. (§§ 259, 260 i 261 hrv.-ug. t. z.) niti na §§ 38 i 39 uvodnoga zakona k trg. z.; i pošto je u prepornih poslovih trg. družtva, koji nespadaju pod kauzalnu podsudnost, nadležan onaj sud, u kojega području trg.

Digitized by Google

družtvo ima svoje sjedište, to se spomenuti gore prigovor proglasuje nedopustivim.

Najviše sudište bečko osudom od 20. veljače 1889 br. 1842 potvrdi riešitbu druge molbe pozivljuć se na njene razloge pa onda i s toga, što previdna žalba sama priznaje, da mogu i trgovačka družtva doći u takovu priliku, da u interesu svoga posla preuzmu obveze ili dužnosti iz prijateljstva; da u parnici nije ništa navedeno ili iztaknuto, odakle bi se moglo zaključiti, da je kakova naknada ili nagrada ugovorena, a iz razlaganja žalbe ništovne dobro se razabire, da bi ona naknada bila u oprieci sa poslovnimi interesi tužene firme, kojoj je upravo do toga, da si uzdrži tužitelja kao mušteriju, pa s toga se spomenuti pravni posao ni po čl. 272 i 273 ni po čl. 274 t. z. ne može smatrati trgovačkim poslom.

(Centralblatt.)

C. Kazneno.

Prekršaj § 497 k. z. počinjen vlastoručno pisanim, zapečaćenim te poštom u ruke adresata prispjelim listom.

Kr. kot. sudu u Iloku podneo je E. V. iz Iloka prijavu proti M. P. iz Beočina radi toga, što ga je dopisnicom od 20. lipnja 1887, upravljenom iz Č. na K. A. u Iloku, nazvao „Hausknechtom“ istoga K. A.; zatim u zapečačenom listu od 22. lipnja 1887 medju ostalim rekao: koji (t. j. E. V.) je radi prevare bio zatvoren, koji je u stanju svašta uraditi; drugo bi bilo, da nam je to kakav pošten čovjek kazao, ali ovako“. A na koncu se veli: „koji nije ni za kakav zločin u sudskoj knjizi markiran, a vi ste radi prevare bili zatvoren, pa kud ćete više“.

Kr. kot. sud proglasi M. P. krivim radi prvoga čina prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označ. u § 496 k. z.; dočim ga radi drugoga čina počinjenog zapečačenim listom od obtužbe odrieši po § 250 br. 3 k. p. sa sliedećih razloga: Obtuženi M. P. priznao se istina piscem lista od 22. lipnja 1887 upravljenog na priv. tužitelja, sam ga zapečatio i na poštu u Čereviću predao; a priv. tužitelj priznaje, da je taj list zapečačen primio.

Pošto dakle nitko treći uvredljivi sadržaj toga lista nije saznao, što bi ipak trebalo da se može govoriti o predbacivanju radi pretrpljene kazne s nakanom osramotiti. t. j. morala bi biti tu neka treća osoba od priv. tužitelja i okrivljenog različita, pred kojom bi ukor sbog pretrpljene kazne učinjen biti morao za da se tužitelj osramoti, t. j. netko treći morao bi sadržaj toga lista saznati; vidiv, da pisac nije namjeravao osramotiti priv. tužitelja pred trećimi osobami, jer je list sam pisao, zapečatio i na poštu predao: to se je riešiti morao prekršaja § 497 k. z.

Digitized by Google

Proti ovoj osudi uložile su obie stranke priziv, a kr. banski stol osudom od 29. veljače 1888 br. 21092 uvaži priziv tužitelja, te proglasi M. P. krivim i prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 497 k. z., ter mu s toga i obzirom na § 267 k. z. kaznu povisi; a glede toga učina naveo je banski stol sliedeće: Vidiv pako, što se tiče drugog učina, radi kojeg je sliedila odriešujuća osuda, da priv. tužitelj niti u prijavi, niti tečajem razprave nije izjavio, da ga je okrivljenik lažno okrivio, da je sbog prevare jur kažnjen bio; vidiv stoga, da je postupajući sud učin pravilno po § 497. k. z. subsumirao; vidiv pako, da za počinjenje toga prekršaja nije od potrebe javnost, dakle da je isti mogao i zapečačenim listom počinjen biti; vidiv stoga, da je u tom pogledu prva osuda po § 277 toč. 9 al. 6 k. p. ništetna: valjalo je osudu povodom priziva priv. tužit ukinuti itd. *F—r.*

Na § 335 k. z. Causalni nexus izmedju culposnoga čina i posljedivše smrti ozliedjenoga. Ako smrt ozliedjenoga posliedi s toga, što je ozlieda pukim nehajstvom ozliedjenika nazebla, neupliviše to na ubrojivost kažnjivoga čina kao prestupak § 335 k. z.

Svinje I. P-a, koje je čuvao njegov svinjar T. N., zadjoše u kvar na vlastelinsko polje. Sluge vlastelina zaplieniše i zaustaviše njekoliko glava tih svinja; nu na molbu T. N. odpusti mu vlastelinski upravitelj ostale, a zadrži samo dvie svinje kao zalog, dok bude šteta na polju počinjena podmirena. Sliedeće noći otjera T. N. potajno i one dvie svinje, koje su bile zaplienjene i pritvorene na vlastelinskom majuru. Opazivši to vlastelinski inuš pošalje vlastelinskoga stražara T. V., da svinje potraži, na novo zaplieni i na vlastelinski majur dotjera.

T. V. uslied toga podje puškom oružan k T. N. i zatekavši kod njega svinje, koje su jur zaplienjene bile, htjede njekoliko glava zaplieniti i otjerati, nu tomu se opre T. N., te se T. V. i T. N. u tom povodu i potuku. U toj tučnji izpruži se puška, koje ciev je T. V. proti T. N. uperenu držao, i oštri naboj pogodi T. N. u desni gornji gnjat. To se je sbilo 14. prosinca 1886, a 17. prosinca 1886 pregledaše liečnički vještaci T. N-a i pronadjoše, da je opisana ozlieda težka. Sliedećega dana iza toga pregledanja bi T. N. u bolnicu na liečenje predan, nu preminu ondje 28. prosinca 1886. Sudbeno-liečničkim nalazom i mnenjem liečničkih vještaka bi ustanovljeno, da je bio neposredni uzrok smrti T. N. tetanus, koji se je iz opisane ozliede na desnom gornjem gnjatu razvio. Isti vještaci izjaviše, da se je tetanus možebit usljed prehlade razvio i da opisana ozlieda nije već poradi svoje obćenite naravi smrt prouzročila.

Digitized by Google

Drž. odvjetničtvo podigne tužbu proti T. V. radi zločinstva ubojstva naznačenoga u § 140 k. z., nu kr. sudb. stol u Osieku osudom od 25. srpnja 1888 br. 4230 proglasi ga krivim samo radi prekršaja suprot sigurnosti života, označenoga u § 335 k. z., ubrojivši mu samo culposno prouzročenu težku tjelesnu ozliedu, te neuzevši, da je smrt nedvojbeno usljed ozliede posliedila.

Povodom žalbe ništovne sa strane kr. drž. odvjetničtva, ukinuo je kr. stol sedmorice na javnoj kasacionalnoj raspravi izrečenom osudom od 30. ožujka 1889 br. 1034 napadnutu osudu kr. sudb. stola i proglasio je V. V. krivim prestupka suprot sigurnosti života, označenoga u § 335 k. z. iz sliedećih razloga: S obzirom na obranu obtuženika, koja je poduprta izkazom svjedoka M. D. i I. V. uzeo je sud prve molbe za dokazano, da obtuženik nije u nakani neprijateljskoj opalio pušku proti pokojnomu T. N., već da se je puška izpalila slučajno usljed toga, što je u hrvanju batinom N. po puški udario, kad je obtuženik pušku proti njemu naperio. U pogledu posljedica ozlede, koju je N. zadobio, očituju sudbenoliječnički vještaci, da je ova ozlieda proizvela smrt T. N. tetanusom, koji se je možebit usljed razhlade razvio, a nije proizvela smrt već poradi svoje obćenite naravi, jer da se takove ozliede u mnogo većem broju slučajeva s ozdravljenjem ozliedjenoga svršavaju.

Unatoč ovoj izjavi vještaka izrekao je sud, da smrt T. N. nije bezdvojbeno usljed ozliede uzsliedila

Drž. odvjetničtvo napada osudu prvoga suda kano ništovnu ponajprije po točki 5 § 277 k. p., jer da nisu osnovani razlozi, s kojih sud nije uzeo za dokazano, da je obtuženik u neprijateljskoj nakani pušku proti pokojniku izpalio.

U tom pogledu žalba nije osnovana, jer sud ima po svojem slobodnom uvjerenju prosuditi vjerodostojnost i dokaznu moć izkaza svjedoka, i jer je sud prve molbe izreku svoju podkriepio izkazom gore navedenih svjedoka, kako su na glavnoj raspravi svjedočili.

Nadalje napada kr. drž. odvjetničtvo presudnu osudu kao ništovnu s razloga, što je čin obtuženika krivo kvalificiran kano prekršaj, dočim da predleži prestupak (§ 335 k. z. i § 277 t. 9 a) k. p.).

U ovom pogledu osnovana je žalba drž. odvjetničtva. U očigled bo gore navedenoga obnašašća sudb. vještaka nemože biti dvojbe o tom, da je smrt pokojnika u uzročenom savezu s ozliedom, koju je iz puške zadobio; makar da je tetan nastupio usljed nahlade, kako to vještaci dopuštaju, to je ipak jasno, da nahlada nebi prouzročila tetan, da nije pred'ežala težka i životu pogibeljna ozlieda. Budući, da se posljedice čina odnosno propusta, predvidjenih u § 335 k. z. prosudjivati imaju po načelu izraženom u § 134 k. z., kada iz njih nastane smrt ozliedjenika; budući nadalje da je sud u oprieci s nalazom vještaka uzeo,

Digitized by Google

da smrt pokojnika nije uzsliedila usljed ozliede, predleži u nazočnom slučaju razl g ništovni toč. 5 odnosno 9 a) § 277 k. p., česa radi valja osudu prvoga suda po § 284 toč. 3 k. p. ukinuti, ter suditi, kako je učinjeno ovom vrhovnom osudom.

Opazka. Po istom pravilu kvalificiralo je bečko vrhovno sudište osudom od 19. svibnja 1881 br. 3665 (vidi sbir. sv. IV. br. 337) tjelesnu ozliedu težkom u smislu § 152 k. z. U riešitbenih razlozih veli isto sudište o pravnom poimu „uzgredni uzroci, pridruživši se slučajno“ (§ 134 k. z „zufällig hinzugekommene Zwischen-Ursachen“), što sliedi: „Jasno je, da se rieč „s l u č a j n o“ („zufällig“) neodnosi na svojstvo samoga uzgrednoga uzroka, nego se tiče osobe obtuženoga. Tim bo htjede zakonodavac reći, da se obtuženiku imade ubrojiti „uzgredni uzrok“ i onda, ako i nije bio u njegovom namišljaju, te bi se s toga napram njemu pukim slučajem smatrati imao, jerbo je i taj „uzgredni uzrok“ posliedio iz njegovoga čina. Ako ozliedjeni neće ili poradi svojih individualnih odnošaja nemože da sliedi propise liečnika, pa ako se usljed toga kao naravska posljedica produlji liečenje rane, to se takova posljedica imade smatrati kao „uzgredni uzrok. pridruživši se slučajno“ i imade se obtuženiku ubrojiti, da je njegovim činom proizveden Nu ako ozliedjeni *navlaš* nješta učini, da pogorša zdravlje i preprieči izcielenje svoje ozliede, to se nemože uzeti kao „slučajno pridošli uzgredni uzrok“, kako se ondje doslovce veli: „kann von einer zufällig dazugekommenen Zwischenursache nicht mehr gesprochen werden“.

Priobćio Drag. Markovac.

VIESTNIK.

(Povjereničtvo pravničkoga družtva) primiše gg.: *Malvić* Franjo, kot. predstojnik za Dugoselo; *Vukovarac* Antun, upravitelj kot. suda za Pregradu; *Oreškorić* Stjepan, kot. pristav za Samobor; *Stolhofer* Dragutin, kot. pristav za Djakovo; *Banjanin* Gjuro, kot. sudac za Virovitcu; *Starčević* Ant., kot. sudac za Vel. Goricu; *Milić* Andrija, kot. sudac za Irig; *Čermak* Josip, predsjednik kr. sudb. stola za Gospić; *Strauss* Gustav, predsjednik kr. sudbenog stola za Mitrovicu.

(Osobne vieści.) Hinko *Stepnička,* predsjednik kr. sudb. stola u Belovaru vraća se u gremij kr. banskoga stola, a na njegovo mjesto kao predsjednik dolazi Herman *Weber,* dosadanji predsjednik kr. sudb stola u Ogulinu; uprava kr. sudb. stola u Ogulinu povjerena je tajniku kr. zem. vlade Augustu *Košička;* Ivan *Stražimir,* viećnik kr. banskoga stola, dodieljen sudb. stolu zagreb., vraća se natrag u gremij banskoga stola. — Dr. Dragimir *Bakarčić* imenovan je kr. javnim bilježnikom u obsegu sudb. stola ogulinskoga sa sjedištem u Delnicah; Antun *Pukler,* odvjet. perovodja u Požegi, uvrsten je u listinu branitelja.

(Preminuli su): Josip *Brekorić,* kr. sudb. pristav, u Zagrebu 12. srpnja o g. u 36. god života, i Eduard *Schmidt,* kr. prislušnik, 10. srpnja o g. u 26. god. života svoga. Lahka im zemlja.

(Bilježnički i odvjetnički ispit.) Dr. N. N., bilježnički vježbenik podvrgao se je bilježničkom ispitu kod kr. banskog stola; uspjeh toga ispita bio je nedovoljan, te je kr. banski stol, dekretirajuć kandidatu uspjeh opazio, da mu

Digitized by Google

prosto stoji po izmaku roka od triuh mjeseca zamoliti, da mu se dozvoli ispit ponoviti.

Pošto je rečeni kandidat imao i odvjetničku vježbu, to je nakon izmaka spomenutoga roka prijavio se kr. banskomu stolu i molio, da mu se dozvoli polagati odvjetnički ispit. Uspjeh ovog ispita bje takodjer nedovoljan, a kr. banski stol, kad je taj uspjeh kandidatu priobćio, uputio ga da može po izmaku od šest mjeseci isti ispit ponoviti.

Kr. zem. vladni odjel za pravosudje, naredbom od 15. lipnja 1889 br. 5359 riešavajuć izvješće predsjedničtva kr. banskoga stola, na temelju propisa § 172 prev. pat. od 3. svibnja 1853 br. 81 d. z. l. podnešenog, ukine zaključak kr. banskog stola, kojim je odvjet. perovodji dru. N. N. dozvolio novi rok od šest mjeseci za polaganje odvjetničkog ispita ter odluči podjedno, da je taj kandidat izgubio pravo položiti još ma koj ispit judicijalne struke, i to obzirom na uzajemnost naredaba ministarstva pravosudja od 11. listopada 1854 (br. 264 i 266 d. z. l.) slovećih ob odvjetničkom i bilježničkom ispitu, sa prev. naredbom od 10. listopada 1854 (br. 262 d. z. l.) ob ispitu sudačkom, koja je uzajemnost naročito izražena u uvodnih člancih prespomenutih ministarskih naredaba, a iz koje uzajemnosti sliedi, da se, kao god što se po § 4 navedene prev. naredbe kandidat, koji je dva puta reprobiran kod sudačkog ispita, nemože više pustiti na ispit i to ne samo za struku sudačku, nego niti za struku odvjetničku, niti bilježničku — prema propisom § 4 jedne i druge min. naredbe, po kojih se odvjetnički ispit jednako prosuditi imade sa ispitom bilježničkim — napose niti kandidat, koji je jednom reprobiran kod bilježničkog, pa onda opet kod odvjetničkog ispita, nemože se više pustiti da polaže koji god od ispita stojećih u rieči.

Tim povodom je kr. banski stol, jer naredba vladina potekavša na predlog predsjedničtva kr. banskoga stola, nedira u vlast sudačku, već tumači samo po svom pravu obstojeće naredbe neodnoseće se na sudovanje, odustao od svoje uvodno spomenute riešitbe, kojom se rečenom kandidatu dozvoljuje da ponovi ispit odvjetnički poslje 6-mjesečnog roka, te ga je samo ubavjestio o tom, da je uspjeh ispita nedovoljan.

(Drugi kongres poljskih pravnika i narod. ekonoma.) Poljski strukovni časopisi donose program za *drugi* kongres poljskih pravnika i ekonoma, koji će ove godine biti 12., 13. i 14. rujna u Lavovu. Prvi kongres držao se pred dvie godine t. j. 1887 u Krakovu. Rad i viećanje kongresa ovako će se obavljati: 12. rujna svečana služba božja u stolnoj crkvi rit. lat., a poslje prva *skupna* (plenarna) sjednica, na koju će učestnici doći u svečanom odielu. Kongres otvorit će predsjednik privremenoga odbora, rektor sveučilištni dr. L. *Piętak*, a za tim obavit će se konstituiranje kongresa, koji će se tada razdieliti u dva odiela (sekcije), u *juridički* i *narodno-ekonomički* odjel. Kad se i to obavi, čitat će sveučilištni profesor dr. Tadija *Pilat* svoju raspravu „o sadanjoj situaciji zemljištnoga posjeda u Galičkoj i u kojem pravcu teku promjene, koje se očituju o tom“; a dr. V. *Skarzyński* čitat će svoj referat „historičke crtice o poljodjelstvu u pruskoj Poljskoj te obćeniti pogled na sadanje stanje većega i manjega posjeda u Veliko-Poljskoj“. Svaki odjel imat će četiri sjednice, u kojih će se čitati pojedini referati, o njih viećati i zaključiti. U *juridičkom* odjelu, da samo nešto spomenemo, raspravljat će se sliedeća temata: „o sadanjem stanju zemstvâ u dotičnih gubernijah ruskih i o reformah koje se za nje snuju, referent Vladimir *Spasovicz*; „ob izručivanju zločinaca“, referent sveuč prof. dr. Gustav *Roszkowski*; „o potrebi, da se reformira sadanji sustav kazna“, refer.

Digitized by Google

prof. dr. *Rosenblatt;* „o dokazu glavnom prisegom u parb. post.“, refer. odvjet. St. *Buduszynski;* „o reformi zakonskoga nasljedstva“, referent sveuč. prof. dr. F. *Zoll* itd.

U *narodno-gospodarskom* odjelu raspravljat će se o raznih referatih n. p.: „o industriji nafte u Galičkoj“, referent *Szczepanovski;* „o agrarnih zadrugah“; „o godišnjem izseljivanju pučanstva iz Poljske i o sredsvih, da se ovomu zlu na put stane“; „o zadatcih agrarne politike gledeć na sadanju agrarnu krizu“; „o zemaljskom proračunu kraljevine Galičke i o prekoj potrebi, da se zemalj. financije reformiraju“ itd.

Druga i posljednja plenarna skupština držat će se 14. rujna; tu će predsjednik kongresa priobćiti sve zaključke stvorene u sjednicah odjela i onda kongres zaključiti. — Već najavljeni i odobreni referati imali su se najkasnije do 10. srpnja predati odboru. Tko želi posjetit kongres neka se što prije, a svakako pred 1. rujna prijavi odboru. Može se tko najaviti i poslje 1. rujna da će doći na kongres, ali se nejamči da će biti nadieljen svimi publikacijami i tiskanicami. Učestnici kongresa doprinose 4 for. a. v., da se podmiri trošak tiska i uprave. Program o dočeku učestnika kongresa i o drugih zabavah obielodanit će se kasnije.

Već iz ono nekoliko primjera temata, o kojih će kongres viećati, vidi se, da će tu biti govora o veoma zanimivih materijah; pa bi bilo veoma koristno, da se i iz Hrvatske nadje po koji gost, da vidi kako poljski pravnici i ekonomi raspravljaju pitanja, od kojih se većina tiču upravo sadanjega vremena i potreba.

U ovom listu bit će još govora ob ovom radu pravnika slavenske naše braće, kojemu želimo najbolji uspjeh.

Književne viesti. U Beogradu izadje onomadne *„Balkanski poluostrov“*. Od dra. Stefana Bratimića. Preveo s francuskoga N. Dučić. Beograd 1889. Str. 33. Ciena 50 p. d. — Zanimiva i krasno prevedena ova brošura govori o balkanskom poluostrovu u obće, to je kao uvod, zatim sadržaje: 1. Sadašnje stanje u Jevropi; 2. grupisanje balkanskih naroda; 3. jevropska politika prema balkanskim narodima; 4. koristi za Jevropu od balkanskoga saveza.

— *Бранич.* Часопис за правне и државне науке. God. III. Sv. 6. sadržaje: O ugovorenoj — konvencionalnoj — kazni ili naknadi, napisao St. Maksimović; O održaju ili zastarjelosti kao načinu pribavljanja svojine po našem gradj. zakoniku od g 1844, napisao Andrija Gjorgjević; O organizaciji pravosudja. Stari i srednji viek i moderno doba, s francuskoga prevodio Živko Milosavljević. — Iz sudnice; pravozastupnički ispit, čitulja, viestnik itd.

— *Slovenski Pravnik.* God. V. Br 7. donosi sliedeće: O idealnoj konkurenciji, od dra. Sk.; Dobitkovina in preselitev obrtnika v drugi kraj, od Fr. G.; Iz sodno-zdravničke prakse, piše dr. Fran Zupanc; Opšti imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru (svršetak), od dra. Majarona. Zatim više slučajeva iz sudbene prakse; književne viesti itd.

— *Juridičesko Spisanie.* Godina I. knjiga deseta donosi: Novi građdanski zakonik za knjažestvo Crna Gora (svršetak), od dra. Dančova; Formata i sdržanieto na častnata žalba kojato zamienjava obvinitelnii akt itd., od Zgureva; Za predavanieto na prestupnici, od Marinova. Zatim više slučajeva iz sudbene prakse, različite i književne viesti.

— *Právník.* Časopis věnovaný vědě právní i státní. Brojevi 12 i 13. donose raspravu dra. Ivana Ružičke o crnogorskom zakoniku pod naslovom „Obecný majetkový zákonik pro knižečtvu Černé Hory“; pa onda množinu praktičnih slučajeva iz sudbene prakse, viesti književne, družtvene itd.

Digitized by Google

— *Žurnal graždanskago i ugolovnago prava.* Krasan ovaj časopis i organ petrogradskoga pravničkoga družtva donosi u 6 svezci za mjesec juni svršetak rasprave „Zaščita na sudje prisjažnih, v svjazi s voprosom o cjelesoobraznosti nakazanii“, od A. Rosenbljuma; Zakon ob izjatiji generalnoj meži iz djejstvija davnosti, od Vl. Voronovskog.

Imenovanja. Dr. Dragutin *Benak,* podžupan žup. požežke, imenovan je viećnikom kr. sudb. stola te dodieljen kao pomoć. izvjestitelj banskomu stolu; M. pl. *Fodroczy,* podžupan županije varaždinske, imenovan je podžupanom žup. požežke; Antun *Krasnik,* kot. predstojnik u razpoloživosti, kot predstojnikom, ali ostaje u službi kod kr. zem. vlade; Mirko *Cvetković,* podžup. tajnik u razpoloživosti, kot. predstojnikom u Stubici; Vilim *Unterweger,* kot. predstojnikom, ali ostaje u službi kod kr. županijske oblasti u Osieku; Aleksander *Samjr* viećnikom kr. sudb. stola, te mu je povjerena uprava kot. suda u Zemunu; Stevan *Dimić* tajničkim pristavom extra statum kod kr stola sedmorice; kotarskimi sudci sudb. pristave: Antuna *Radju,* ostavljajuć ga na sadanjem mjestu kod sudb. stola u Ogulinu; Antuna *Vukovarca* za Pregradu; Vladimira *Jakopovića* za Vrbovsko; Dragutina *Šmaneca* za Slunj; Ljudevita *Kosovića* za Pisarovinu; Luku *Margetića* za Križ; dra. Antuna *Sabja* za Rumu; Emanuela *Thallera,* dodielivši ga sudb. stolu u Osieku; dra. Ignjata *Klemenčića* za Bakar; Andriju *Matića* za Jasku; Gjuru *Trbljanića* za Krnjak; Drag. *Ferića* za Požegu; Kostu *Radoslavca* za Mitrovicu; Gjuru *Banjanina* za Virovitieu; Josipa *Vendlera* za Senj; Ivana *Tuskana* za Staru-Pazovu; Andriju *Milića* za Irig; Marcela *Kiša,* ostavljajuć ga u službovanju kod drž. odvjetničtva u Zagrebu; Donata *Kiša* za Ludbreg; dra. Mihaila *Biščana* za Grubišnopolje, ostavljajuć ga predbježno u dosadanjem službovanju kod drž nadodvjetničtva u Zagrebu; St *Gjorgjevića* za Ilok; Ivana *Tomića* za Kostajnicu; Nikolu *Sukalića* za Gjurgjevac; Ant. *Starčevića* za Veliku Goricu i Milana *Šimunovića,* ostavljajuć ga u dosadanjem službovanju u svojstvu upravitelja drž. odvjetničtva u Mitrovici.

Premještenja. Hinko vitez *Herkov,* kr. sudb. pristav iz Jaske kot. sudu u Zagrebu; kot. pristavi: Ernest *Radauš* iz Zemuna u Djakovo; Gustav *Kulčar* iz Djakova u Zemun; Josip *Rehman* iz Vinkovaca u Novi; Antun *Marjanović,* sudb. pristav iz Gline u Delnice; kotarski sudac Milan *Uzorinac* iz Osieka u Gospić; kot sudac Gustav *Breitenfeld* iz Pakraca u Belovar; kot. sudac Nikola *Jordanić* iz Belovara u Ivanec; Milan *Rajačić* sudb. pristav iz Zagreba u Karlovce, gdje mu je povjerena uprava kot. suda; Eugen *Birra,* kot. pristav iz Osieka u Pakrac, gdje mu je povjerena uprava kotar suda; Rudivoj *Čobanić,* sudb. pristav iz Karlovaca kotar. sudu u Grubišnopolje, gdje mu je povjerena uprava toga suda; Viktor *Keller,* sudb. pristav iz Požege u Donji Miholjac, gdje mu je povjerena uprava kot suda.

Stečaji.

Kolovoz. Ostavina Konrada *Aichmanna* u Varaždinu. — Kr. sudb stol varaždinski (odl od 19. lipnja br. 2506). — Z. i m. u. im. dr. L. Jurinac, zamj. Konrad Filip, oba odvjet. u Varaždinu. — R. pr. 25. kolovoza; ročište 26. kolovoza o. g.

— V. O. *Marić* iz Zlatara. — Kr. kot. sud u Ivancu kao stečajna oblast (odl. od 8. lipn'a o. g. br. 2645). — Z. i m. u. im. dr. Lj Jurinac, odvj. u Varaždinu, zamj. I Špindler, odvjet. u Zlataru — R. pr. 30. kolovoza; ročiste 2. rujna o. g.

Digitized by Google

Crtica o hipnotizmu, sugestiji i somnambulizmu prema kaznenom pravu.

Piše *Milan Rojc.*

(Konac.)

Svaki izkusan kriminalista, kad pogleda na prošlost, naći će slučajeva, kojih nije pojimao: kako je punim osvjedočenjem i silom istine gdjekoji oštećenik ili svjedok, objektivnoj istini neodgovarajuće okolnosti, pod prisegom potvrdio. Za njega bjehu one okolnosti subjektivna istina. On je uvjeren, da je onako čuo i vidio, a u istinu nije to drugo no sobstvena varka, koju drži on za istinu, te ju drugim a i sudu uz zakletvu kao istinu predočuje. — Osobito su ovakovoj sugestiji na javi podvrgnuta djeca i žene, ali neriedko i mužkarci. Evo trivialnoga primjera sugestije: Koli često neznamo, što se je čas prije pripoviedalo ili dogodilo, jer nismo pazili, a kad nam drugi reče: dogodilo se je to, mi ćemo to tako pripoviedati, kan da smo to i sami očutili. „Jeste li osjetili taj čas jaki potres?“ — Nisam. — „Išao je s istoka prema zapadu.“ — Tako? Čudno, da ga nisam osjetio. — „I svjetiljka viseća sa stropa zanihala se je u onom smjeru.“ — Moglo bi biti. — Dà, dà, i meni se čini da sam čuo neki mukli štropot pod nogama. — Jest, i taj je išao istim pravcem. — Doista, mora da je bio jak udarac.

Sugestija je gotova. Ovaj će pripoviedati o potresu i vjerovati, da ga je sám osjetio, premda nije bilo ni potresa, ni štropota, niti se je nihala svjetiljka. — Uzrujani živci vrlo su pristupni sugestijam; tko je pratio potres u Zagrebu, mogao se je o silnom djelovanju sugestije za potresa osvjedočiti. Sugestija jest uviek uzrokom t. z. panike; svatko se straši i boji, a nezna pravo

Digitized by Google

česa i zašto. Plaši se, jer je čuo ili vidio drugoga, da takodjer se straši, pa mu je to čuvstvo po drugom tim sugerirano. Vrlo je težko odoljeti ovakovoj obično općenitoj sugestiji, i riedki to mogu, koji mogu, velimo o njih, da su jaka duha.

Ali netreba uviek da druga osoba sugerira. Sugestija može djelovati i usljed vlastitoga umišljenja, te postati tako silnom i jasnom, da dotičnik misli, da to nije umišljeno, nego sbilja i u istinu osjećano i doživljeno. To rado zovu autosugestijom, prije nazivahu to utvaranjem (Einbildung).

Već sam spomenuo, da su sugestiji na javi, a i autosugestiji najviše podvrgnuta djeca i žene.

Zato je posve opravdano, da zakoni djecu izključuju od svjedočanstva pod prisegom. Samo mislim, da je zakon stavio djetinstvu preuzane granice. Diete u petnaestoj godini po zakonu vriedi već kao svjedok, jednak odraslu, izkusnu i zrelu mužu; a ipak je upravo živčevlje djeteta od 14. do 18. god., a kadšto i dulje, osobito iritirano sveobćim, a najpače razvijanjem spolovila. Zato mnogo vriedi ustanova našega o. g. z., da svjedok oporuke mora da je prevalio 18. godinu, a polutanska odredba našega gr. p. p., koja svjedoka izpod 18. god. smatra sumnjivim, bolja je još uviek od one kaz. post., koja ga već u 15. god. klasičnim priznaje. Doduše ovo je donjekle popravljeno onom ustanovom kaz. post., koja sudca neveže niti na zakletu izpovjed svjedoka; ali ipak je pogibeljna, jer se prečesto nepazi dosta na ovu zadnju odredbu zakona, već se — što je mnogo laglje i udobnije — a priori vjeruje izpovjedki svjedoka, pa se nemari podvrći ju svestranoj kritici.

Autosugestija jest za pravosudje vrlo pogibeljan pojav. Svjedok, oštećenik ili okrivljenik poslje inkriminiranoga ili inače u svezi s ovim stojećega osjećaja ili dojma, dnevice, da svaki čas prima novih i drugih dojmova, u kojih će biti ma zera sličnosti sa ma kojim onda pojmljenim momentom. To je dosta, da asociacijom postaje reprodukcija prvoga dojma već pomješana sa novim itd., a da za taj duševni mu proces, onaj koj svjedočiti ima, naravski nezna. Vrlo težko, obično nemoguće je tada odlučiti prvobitni dojam kao jezgru od okružujeće ga poslje pridošle primjese.

Digitized by Google

Za ovo neću ni primjera da navodim, jer sam uvjeren, da ih se takovih svaki praktični kriminalista može sjetiti iz svojih doživljaja i motrenja.

Nemanje spriečava doznavanje istine sugestija na javi. Ima bo osoba — i te nisu odviše riedke — kojim je moguće jednostavnom tvrdnjom na javi sugerirati raznih halucinacija i iluzija. Ovakove osobe primaju sugestiju i u prošlost, te je kadšto osobitom lahkoćom moguće, jednostavnom tvrdnjom, izazvati pojave, kakove inače uz patologične okolnosti pokazuju ludjaci; jer im je moći sugerirati, te su one tvrdo uvjerene, da su nekoj (sugeriranoj) sgodi kao svjedoci prisustvovale, da su počinile stanovito zločinstvo, n. p. umorstvo, kradju itd., te su u stanju crtati sve potankosti zločinstva, komu su bile tobožnji bud svjedoci bud činitelji. N. pr. jednomu svojih bolestnika reče dr. Bernheim na javi: „Vi ste jutros otišao iz bolnice i prošao kraj bolničke crkvice; prolazeć kraj ove slučajno ste pogledali kroz ključanicu i vidjeli, da se unutra dva čovjeka hrvaju itd.“ — Ovaj odmah potvrdi, da je to istina, da je to vidio. Sliedećega dana pozva ga dr. Bernheim pred čovjeka, o kom reče da je redarstveni povjerenik. Bolestnik izpripovjedi ovomu sve što je (tobože) vidio, i opiše obie osobe točno, dapače pripoviedaše, da je jednomu ruka slomljena i da je vidio, kako su ga na nosilih u bolnicu odnieli. To bijaše onaj, koji je tučnji povoda dao. Tobožnji redarstvenik u mojoj ga odsutnosti upućivaše, neka dobro pazi da li je to sbilja vidio, ili možda samo čuo drugoga pripoviedati; ali na to se ovaj upravo razžesti veleć, da on govori samo ono, što je vidio i na što priseći može. — Dr. Bernheim dodaje, da je to čovjek skroz pošten i podpuno razuman, samo što vrlo lahko podlegne hipnotičnom snu i sugestijam.

Ovakovom sugestijom na javi tumače dr. Berheim i dr. Motet, svaki samostalno, jedan neznajuć za drugoga, kazivanje maloga Mavre u senzacionalnom kriminalnom procesu Tisa-Eslar. Maloga Mavru dovedoše pred sudca, što već samo po sebi na živce djeteta djeluje, gdje ga pitahu, nije li ovo i ono kroz ključanicu vrata vidio. Sudac prepusti ga redarstveniku, koji je, sám o činu podpuno uvjeren, djetetu dnevice pripoviedao i utuvljivao žarom vlastitoga

Digitized by Google

osvjedočenja, da su židovi prokleto pleme, koje nazire bogoljubno djelo u tom, da o uzkrsu prolieva krv kršćanina za svoj vazamski kruh bez kvasa. On mu dan na dan opetuje, da to nije prvi put, pače da se svake godine to dogadjalo, te mu pripovieda, kako je to ovdje i ondje bilo. Fantazija dječaka napokon počima slieditи tok ovih pripoviesti i konačno im podlegne, vjeruje, te mu se ove po malo počimlju sve življe predočivati i konačno je osvjedočen, da je sve to na svoje oči vidio i tomu osvjedočenju nemože se više oteti.

Drugi primjer: Franji S-u, 22 god. staru, koji je radi ishijasa bio na klinici dra. Bernheima, te od te boli odmah prvom hipnotičkom sugestijom izliečen, reče isti liečnik 21. ožujka 1888 u prisuću dra. Schmitta: „Pogledajte ovoga gospodina; jučer sreli ste ga na ulici upravo kad je s nekolicinom drugih razgovarao. Dok ste vi prolazili, pristupi on k vama, udari vas nekoliko puta palicom i oduze vam vaš novac. Pripoviedajte mi, kako se je to sve desilo. — Franjo S. počme odmah pripoviedati: „Jučer oko 3 sata poslje podne prolazio sam preko trga. Ovaj gospodin stajaše na jednoj strani i glasno se zabavljaše sa više osoba. Iznenada, neznam zašto, pristupi k meni, udari me nekoliko puta palicom, segne svojom rukom u moj džep i oduze mi sav novac, što sam ga pri sebi imao.“ — „Je li to baš prava istina? Nisam li vam ja sám malo prije rekao da tako govorite?“ — „Ne, to je živa istina!“ — Taj je čovjek pored svega dokazivanja, da to nemože biti, ostao kod tvrdoga uvjerenja, da je to istina.

Dok se ovo sbivalo, stajahu u sobi tri dječaka. Jednoga njih, 14-godišnjega Adriena V., upita dr. Bernheim: „Zar ne, ti si čuo, kako ti je jutros ovaj mladi gospodin tu pripoviest pripoviedao?“ — Dječak odgovori: „Jesam, g. profesore!“ — „Što ti je pripoviedao?“ — „Da ga je neki gospodin tukao i novac mu oteo.“ — „Gdje?“ — „U bolnici.“ — „Ti se varaš, toga ti on nije rekao, jer je nam čas prije kazivao, da se je to sbilo na trgu.“ — Nekrzmajuć odgovori na to dječak: „Nesjećam se više pravo, gdje je to bilo, ali sjećam se živo, da mi je pripoviedao, da ga je netko tukao i orobio.“ — „Kada ti je to pripoviedao?“ — „Jutros u pol osam sati.“ — Na to će mu liečnik,

Digitized by Google

činеć kao da je ljut: „Lažeš, dječače. Nije moguće, da je on štogod o tom pripoviedao, ti si to tek malo prije od mene čuo.“ — „Ali vjerujte mi, g. profesore, zaista on mi je to jutros pripoviedao.“ — „Bi li ti na to prisegao?“ — „Mogu se zakleti.“

Iz ovoga se primjera vidi, kako je puko slušanje pripoviedanja dječaku sugeriralo pojavu, kan da je to sbilja onako bilo, kako je pred njim ta pripoviest drugomu sugerirana bila.

Sjetit ću ovdje na neriedki pojav, da se zove pred sud svjedok, koji pod prisegom izkaže, da o svem ništa, a ma baš ništa nezna. Odpuste ga, ali ostaje u sudbenoj dvorani i sluša, kako tečajem rasprave ostale svjedoke preslušavaju. On sluša pomno i tiho prvoga i drugoga. Recimo, treći svjedok izpusti štogod ili preinači koju izjavu prvanje dvojice, tada će se nepozvan oglasiti onaj prvi, koji u početku ništa nije znao, te će ovoga popuniti i ispraviti. Slušanjem one dvojice sugeriran mu je dojam svega onoga, što su ovi pripoviedali, i on bi sada bio pripravan na ono svjedočiti. On n e z n a, da je sad prvi put o tom u njem pojava onoga nastala, on misli, da se je sad tek sjetio svih okolnosti, koje bijaše dotle zaboravio.

Isto tako često možemo motriti, kako svjedok, koji je već preslušan i svoje rekao, pod kraj rasprave, nakon što je slušao sva ostala dokazala, moli, da mu se dozvoli još nešto primetnuti, i kad mu to dozvole, deset puta više zna, nego li kad su ga preslušavali, potvrdjuje mnogo toga, što je prije zaniekao i obratno, prema tomu, kako su poslje njegovoga preslušanja provadjana dokazala njemu te nove pojave sugerirala.

Kad si sada dozovem u pamet izkustvo svoje prakse, sjećam se više pojava, koji bi se samo sugestijom mogli protumačiti. Ali pošto mi nisu više dosta jasni, ostavljam ih, samo ću spomenuti jedan i to posljednji. Radilo se o pokušanom i dvostruko izvedenom umorstvu. Kod rasprave, koja trajaše šest dana mjeseca prosinca 1888, bijaše kao svjedok preslušan i neki oružnik, koji je na svako pitanje odgovorio onako kako je bio pitan, tako da je došao u koliziju ne samo s ostalimi svjedoci, nego i svaki čas sa vlastitim kazivanjem. Na pitanje nebi odmah odgovorio, nego bi časak šutio i onda riečmi „sad se sjećam“ odgovorio. Očito je

Digitized by Google

u onaj časak šutnje pitanje postalo u njegovoj glavi pojavom (Vorstellung), o kojoj je tada svjedočio. Inače se to neda tumačiti, jer neima razloga misliti, da bi on bio sa znanjem i voljom onako neistinito te sa svimi i samim sobom protuslovno kazivao. — Primjetiti mi je, da je takov svjedok pogibeljan, ali stostruko pogibeljan kad je on oružnik, koj bi trebao čuvati neuzkolebivo pamćenje.

Ovimi primjeri jamačno sam dovoljno opravdao gore u početku razlaganja o sugestiji navedeno moje osvjedočenje, da mnogi još uvjek previše rabe sugestivna pitanja i nemisleć na posljedice sugestije, a da nisu dosta oprezni kad stavljaju pojedina pitanja i kad preslušavaju svjedoke. U oba primjera dra. Bernheima, a i u primjeru mom ob oružniku, pokazana je izvanredna pogibelj pobuditi sugestijom u čovjeka, koga ispitujemo, one pojave (Vorstellungen), o kojih bi on imao tek biti ispitan.

Sugestija u snu pogibeljna je, jer može djelovati poslje sna; ali neda se tako lahko pomisliti, da bi se moglo u nas dogoditi, gdje se o sugestiji i hipnotizmu u obće još vrlo malo znade. Nu sugestija na javi i autosugestija dva su vrlo važna psihična pojava za kriminalistu i u nas, jer takovoga sugeriranja („djelovanja na svjedoke“) ima svuda i od strane okrivljenoga i od strane oštećenoga, a nehotice i sa strane samoga ispitivajućega sudca. Autosugestija pako najpogibeljnija je kod oštećenika ili interesiranih svjedoka, dočim držim, da će se kod okrivljenika riedje pojaviti; ali i kad okrivljenik priznaje, treba biti vrlo opreznim, kako to i postupnik zahtieva (§§ 191, 193 i 197 k. p.).*

S druge strane mogu pako na temelju ovih kao i vlastitih razmatranja pozitivno uztvrditi, da je već mnogi pred sudom neistinu svjedočio, pače da je već gdjekoji odsudjen radi krivoga

* Amo spadajući sadržaj § 191 k. p. prije je u opazci odtisnut. § 193 k. p. pako glasi: „Nije slobodno služiti se ni obećavanji ni obmanami, a ni prietnjami, ni silom za to, da se okrivljenik skloni na priznanje ili na ina stanovita očitovanja. Priznanje ovim načinom dobljeno neima se uvažiti. A neka se iztraga nezateže ni nastojanjem, da se dodje do priznanja kojega.“ — § 197 k. p.: „Priznanja okrivljenikova neriešavaju sudca iztražitelja od dužnosti, razviditi čin, koliko je moguće. Ako je priznanje potanko i ako ga još podupire i ono, što se je pred iztragom pronašlo, činit će se dalnji izvidi samo na osobite predloge tužiteljeve.“

Digitized by Google

svjedočanstva i krivorote, koj je u istinu neistinu izpoviedao, ali lagao nije, jer ono što je pripoviedao, držaše po najboljem svom znanju i pamćenju za istinu, i sám neznajući da ono nisu njegova osjetila vidila i čula, već da mu je tek naknadno nadošlo ili nadano (sugerirano bud po drugom, bud autosugestijom) takovo osjećanje, kan da je zasvjedočene okolnosti neposredno motrio. — O tom ima primjera i u novijoj našoj kriminalistici.

S treće strane moram napomenuti opet, da se u praksi premalo rabi važna i gore već naglašena ustanova §§ 158 i 191 k. p., t. j. uz pažnju ustanova ovoga §-a preriedko se sugestivna pitanja stavljaju. — Na prvi mah činiti će se ovo možda protuslovnim mojoj prijašnjoj primjetbi, da se od mnogih još uvjek previše rabe sugestivna pitanja. Ali u tom neima protuslovja! — Evo zašto: Tko je god promišljanjem i apliciranjem na svoje doživljaje pratio dosadanje navode i primjere, nedvojbeno se je uvjerio, kako je po iztragu pogibeljno svjedoku predstaviti čin u obće ili kao dokazan, o kojem ima tek svjedočiti; jer tako ga je vrlo lahko navesti da i nehotice kazuje neistinu, jer mu se ono o čem ima da svjedoči istim pitanjem u pamet sugerira, pa nalazi u svom pamćenju pojave (Vorstellungen), neznajući ipak, da su tek sada nastale, te pripovieda o njih, kan da ih je neposrednim doživljajem zapamtio. Tim je spojena još i druga pogibelj. Dotičnik možda znade ob onom koju sitnicu, koja može često da bude vrlo važna za pronadjenje krivca, nu kad mu se predstavi čin, o kom bi svjedočit imao, nezna o njem samom ništa; ta nova pojava uništuje u njem sjećanje na onu sitnicu, jer je od nje posve odvraćeno, pa je niti nekaže, jer usljed sugestije onaj čas nezna za nju. — Nemože se dosta naglasiti kratka, ali na dubokom psihološkom izkustvu osnovana ustanova kaz. post., da se svjedok (i okrivljenik) ima tako ispitivati, da sve što zna izpripoviedi. Mimogred budi mi slobodno upozoriti na ne manje važni — ali žalibože obično zanemareni — propis, da se kazivanje preslušanikovo po mogućnosti onako i onimi riečmi napiše, koje je on rabio. — Ne samo da usljed nepažnje ovoga propisa svjedok često izkaz svoj, kako ga je sudac napisao, ni za boga više nemože razumjeti, ne samo da gdjekad

Digitized by Google

zamienjena rieč ima posve drugu niansu, nego li ju je svjedok rabio, već se i svjedok, koj sluša da sudac diktira njegov izkaz riečmi, njemu posve nepoznatimi (n. p. negativno, pozitivno, eventualno, odnosno, absolutno, upliv itd.), nehotice spotakne o te rieči i na nje svoju pozornost koncentrira, nebi li im smisao shvatio, pa tako od stvari odvrne; jer je poznato, da čovjek u isto vrieme o dva pojma nemože razmišljati. — Možda je i ovo jedan od uzroka, zašto skoro uviek preslušanik na glavnoj raspravi više znade ili ma u čem drugčije kazuje, nego li u izvidih ili u iztragi.

Eto, ako bude razloga dvojiti ob istinitosti svjedokovih rieči, može sugestija pomoći, da se dozna je li navlaš laže ili pod dojmom koje sugestije neistinu govori. Ovakovih slučajeva ima dnevice, da svjedoci bud svojim kazivanjem u iztragi bud predmnievanoj istini protivno govore. U takovih slučajevih može dobro i vješto stavljeno sugestivno pitanje vrlo lasno odkriti lažca ili onoga, koj neznajuć neistinu govori. Ali tad je odlučno, da se u zapisniku ustanovi (§§ 158 i 191 k. p.), kakvo je pitanje stavljeno i zašto je stavljeno. Ako se ovaj propis kaz. p. nevrši, sugestivno pitanje postaje vrlo pogibeljno, jer dobiven odgovor neima više svrhe, radi koje se je tražio, nego je zabilježen jednostavno kao svjedočanstvo dotičnoga preslušanika, pak mora da služi podlogom sudjenju, dočim u istinu sugestivno pitanje nevalja rabiti u drugu svrhu van upravo u iztaknutu, naime kao sredstvo, da se dozna, je li je svjedok ono, što je pripoviedao bez sugestivnoga pitanja, rekao po svom neposrednom opažanju, ili po naknadno zadobivenoj pojavi. Odavlje sliedi, da se sugestivna pitanja obično nebi smjela staviti ob onakovih činih ili okolnostih, koje su sbilja bile, nego ob očevidno neistinitih. Potvrdi li preslušanik i ovakovu očevidno neistinitu okolnost, može se pozitivno uztvrditi, da ono što je prije govorio, nije govorio po neposrednom dojmu. — Odavlje se vidi ne samo važnost tih sugestivnih pitanja, nego i velika oštrina uma, duboko psihološko izkustvo, naobraženje te osobiti oprez, koji valja da onaj ima, koji ih stavlja.

Pita se dalje: kako će sud suditi onomu, komu se dokaže, da je neistinu svjedočio? Prema sada razloženomu očito nije dosta,

Digitized by Google

da se dokaže protivno od onoga, što je okrivljenik bivši svjedokom svjedočio. — Danas — moramo priznati — praksa kod takovih kriminalnih procesa obično nepita, nego za ovo dvoje: što je sbog zločinstva krivorote okrivljeni svjedočio? i je li to istina ili ne? — Glasi li odgovor: „nije“, tad je osuda gotova i on kao zločinac žigosan te osudjen. — Akoprem je naš kaz. z. dosta star, ipak ovakova osuda nije prema onomu, što on zahtieva. Prije svega (po § 1 k. z.) treba da je on neistinu hotice i znalice posvjedočio, a onda može biti, da je svjedočio pod dojmom sugestije ili: „usljed neodoljive sile“ (§ 2 sl. g) k. z.).

Ova ista ustanova morati će se uporaviti i na onoga, koji je po tudjoj sugestiji izveo koj inače kažnjivi čin. Do danas smatrala je praksa takove uploške krivimi.

Premda su dakle pojave sugestije u najnovijoj dobi odkrivene, ipak kaz. zak. i post. imadu ustanova, koje se bez ikoje preinake na ovo uporaviti mogu i imaju. To je pako odatlje, što psihologom-kriminalistom bijaše odavna poznato, da ima slučajeva, gdje pod dojmom osobito žive fantazije ili osobite uzrujanosti živaca može tudja volja ili vlastito utvaranje pomračiti, ili na krive pojave uputiti pamćenje subjekta.

Obstojnost i mogućnost utvaranja, tlapnja (Einbildungen), halucinacija, iluzija, itd. bijaše poznata; ali jedno nebijaše poznato, i to je senzacionalo odkriće prošlih godina, da se sve to dade umjetno pobuditi, a tim putem opet dolazi se sve bliže tumačenju ovih pojava.

IV.

Ako se osobito zadubimo n. pr. u kakovu duševnu radnju, nečujemo što se oko nas govori, ma se i nas samih ticalo, te će nas morat kao probuditi iz našega razmišljanja, da uzmognemo s drugimi razgovarati; a kada taj razgovor dovršimo, pa hoćemo da nastavimo započetu i prekinutu duševnu radnju, nemožemo se odmah u njoj snaći, nego treba neko vrieme, dok se opet u nju zadubimo, početak njezin shvatimo, dok nam opet postane jasan slied misli, koje smo razvijali, ali prekinuli bili. U onom času pako, kad nam je to za rukom pošlo, neznamo više niti za prekinuće, niti za vodjeni razgovor, pa kad nas opet iz te duševne

Digitized by Google

radnje trgnu, možemo prekinuti razgovor nastaviti, sjetiv ga se, a u istom času zaboravimo duševnu radnju. Živimo, rekao bih, dvostrukim životom; premda naši očutni organi jednako funkcioniraju t. j. vanjske dojmove primaju, ipak nam ti vanjski dojmovi nedolaze do pojimanja, razumjevanja onda, ako nam je sva pozornost mišljenja (duše) na drugi predmet n. p. na učenu koju radnju, koncentrirana. — Slično je i sa naravnim snom, kako u početku spomenuh. — Već odavna pako motre se slučajevi prirodjena somnambulizma, u kojem se ova dvojakost osobito ističe. U snu dotični somnambulistik radi, misli i govori, a kad se probudi nezna o tome ništa. Prometne li se opet u takov san, nadoveže na uspomenu prvoga zaboravljajuć svoje čine i okolnosti života na javi.

Kako sam u povjesti hipnotizma prije spomenuo, pošlo je za rukom takovo spavanje umjetno proizvesti; ili bolje umjetno premetnuti normalno mišljenje čovjeka u anormalno; to se bo stanje nemože pravom nazvati spavanjem, jer dotičnik u takovu stanju u istinu nespava, već agira i govori, dapače i običnim snom spavati može, a da se iz njega opet u tom anormalnom stanju, koje tehnički somnambulističkim zovu, probudi, jer somnambulistično stanje može potrajati sate, dane i mjesece. — U takovom „somnambulističnom“ stanju nalazeća se osoba može biti subjektom i objektom kriminalnih čina. Objektom može biti u dvojakom smjeru: bilo da tko upotriebi njegovo anormalno stanje, da na njem počini zločinstvo, dok se u tom stanju nalazi, bilo da to njegovo svojstvo ili bolest na svoju materijalnu korist izrabljuje, stavljajuć ga u svrhu unosnih produkcija itd. u somnambulizam, što može da bude po zdravlje i život ovoga vrlo pogibeljno.

U dosadanjoj sudbenoj praksi — odkad je u obće poznat pojav hipnotizma — već je motreno više slučajeva, u kojih je somnambulistik bio subjektom zločinstva. Evo nekojih: U francezkom gradu Blois opazi kod jednoga dnevnoga posjeta sudbenih uznika sudbeni liečnik Dufay neku mladu djevojku, koju je od prije poznavao kao vrlo podvrgnutu somnambulizmu. On pripovieda: „Zučudih se, da ju nadjoh u zatvoru, te ju upitah, radi česa je okrivljena. Suznima očima me uvjeravaše, da ju ne-

Digitized by Google

vinu biedi njezina gospodarica, da joj je raznih stvarih pokrala. Pošto sam od prije znao, da ta djevojka u somnambulizmu sve sakriva, što joj u ruke dodje, a kad bi se probudila, da nije znala kud su joj te stvari izginule, dočim bi ona iste opet našla, kad bi u novi somnambulizam pala: upitah mladu uzapćenicu, nije li ona čestim hipnotiziranjem postala somnambulom. Ona toga nije znala, nu čuvarica, koja je moje pitanje čula, odvrati mi, da ova djevojka svake noći ustaje i po sobi šeće. S toga ju — vrlo lahko — uspavah u somnambulizam, te ju u tom stanju ispitah. I sada mi pripoviedi, da joj nije bilo nikad ni na kraj pameti, da okrade svoju gospodaricu; ali jedne noći da joj je nadošla misao, da bi neke dragocjenosti gospodaričine bile mnogo bolje spravljene u drugom ormaru, nego li u onom, u kom bijahu do sada; s toga da je iste noći onamo te stvari i preniela, odlučiv to svojoj gospodarici saobćiti. Nu probudiv se nije se ničesa više sjećala što je one noći učinila, nije dakle ni gospodarici mogla reći, da je spomenute noći njezine dragocjenosti u drugi ormar spravila. Gospodarica pako opaziv drugoga dana ormar prazan i znajući, da unj nemože nitko osim djevojke, prijavi ju i dade zatvoriti."

„Doznav to, odoh k iztražnom sudcu, da mu pripoviedam, što sam čuo. Slušao me je vrlo uljudno, ali smješkom nevjerovanja. Bijaše ipak toliko obziran, te podje sliedećega dana sa mnom u uze k rečenoj djevojci, koju opet uspavah i koja u somnambulizmu opetova sve, što je i meni dan prije pripoviedala bila. Sudac slušaše u čudu, pitaše ju o mnogih sitnicah, o kući, sobi, ormarih i ladicah, i sve si zabilježi. Iz zatvora ode u opisanu mu kuću k okradjenoj gospodarici, nadje označeni ormar i ladicu, te izvadi iz nje sve tobož pokradene dragocjenosti, na veliko čudo svoje i gospodarice. Djevojčina nekrivnja bijaše tim jasno dokazana; sama gospodarica poteče po nju, izvede ju iz zatvora izvinjavajuć se, da ju je nevinu obiedila."

God. 1878 pobudi veliku senzaciju kaznena parnica u Englezkoj proti 38-godišnjemu, vrlo uglednomu posjedniku pilane i mlina, Fraseru, koga obtužiše, da je u noći mjeseca travnja iste godine umorio svoga sina, dignuv ga sa kreveta i baciv ga svom

Digitized by Google

silom o stienu. Tečajem iztrage bje dokazano, da je podvrgnut spontanomu somnambulizmu, i da je u takovom stanju vidio noću, da užasna neka biela zvier leti po sobi i da se je zavukla za krevet sina mu. On sgrabi diete, da ga zaštiti od tobožnje zvieri, a za čas poslje baci ga o stienu, da ubije zviere. Vika supruge probudi ga, i on u velikoj sdvojnosti i tuzi promatraše što je učinio. Porota rieši ga obtužbe, jer je čin počinjen u somnambulizmu, a zanieka pitanje, da li je čin počinjen bio u časovitom ludilu. To ima u Englezkoj veliku važnost, jer tko tamo u ludilu počini zločinstvo, zatvore ga u posebnu ludnicu (Broadmoor). Budući je pako porota pitanje ludila ovdje zaniekala, a potvrdila pitanje somnambulizma, bje Fraser pušten na slobodu.

Ovakovih primjera, u kojih imadjahu sudovi odlučiti, je li subjekt zločinstva bio u somnambulizmu ili ne, imade više, i biva jasno, da se to može opetovati; i da tko u somnambulizmu ili po sugestiji kakovo zločinstvo učini, ima ostati nekažnjen po § 2 sl. c) i g) k. z.

Svakako pako mnogo su češći primjeri, da bude objekt zločinstvu u somnambulizmu oštećen. Takovih primjera imade sudbena praksa već priličan broj.

G. 1878 spolno je zlorabio zubar Lévy u Rouenu dvadesetgodišnju djevojku Bertu B., dok je ona na zubarskom stolcu ležala u hipnotičnom snu, premda je u istom vremenu njezina mati u istoj sobi nešto udaljena od prozora sjedila. — Odnosna kaznena prijava činila se je vrlo nevjerojatnom; nu kod prvoga suočenja zubar Lévy priznade svoje zločinstvo, te pošto su i vještaci liečnici svoje mnienje izjavili, odsudiše Lévya na 10 god. tamnice.

God. 1881 zatrudni neka djevojka u somnambulizmu, a da probudiv se nije ništa znala ob obavljenom spolnom obćenju. Ona je rodila a nije nikada doznala, tko je otac njena djeteta, i sudbeno-kaznena iztraga nije do nikakvoga rezultata dovela.

God. 1865 neki prosjak Timotej Kastelan hipnotiziravši kćer imućna posjednika, sugestijom ju prisili, te ga je sred biela dana sliedila kroz selo i pošla s njim. On je spolno s njom obćio. Dotle bijaše djevica. Kad bi se iz hipnotičnoga sna probudila

Digitized by Google

sdvajaše i vikaše za pomoć, da ju oslobode užasnoga čovjeka te izvinu izpod njegove, za nju neodoljive moći. Nu on bi ju brzo opet premetnuo u hipnozu. S njom je i novaca služio, naloživ joj u hipnozi, da na koljenih puza oko njega i po cieloj sobi, da se smije, plače, pleše itd. Napokon umakne nekako i pobjegne kući, gdje je težko obolila. Kastelana osudiše na 12 god. tamnice.

Ima primjera, da su se djevojke u somnambulizmu podale spolnom općenju, kojega na javi ipak podnipošto nehtjedoše. — Ako djevojka privoli u somnambulizmu na spolno općenje, pita se: može li se na dotičnoga mužkarca uporaviti § 125 k. z.? Ovaj paragraf za kažnjivost čina zahtieva, da činac postavi ženu u položaj takov, da mu se neuzmogne oprieti. Dakle, ako je činac ženu hipnotizirao da s njom spolno obći i to je obavio, ma i sa njezinom privolom u somnambulizmu danom, ipak je krivac § 125 k. z. — Nu nadje li ju u somnambulizmu, pak ju s njezinim privoljenjem obljubi, tada bezuvjetno nije kriv, ako li nije znao, da se u somnambulizmu nalazi. Je li pak to znao, a ipak je s njom spolno obćio, tad je opet kriv zločinstva silovanja po § 127 u svezi sa § 4 k. z.

Moguće je nadalje, da tko u somnambulizmu preuzme obvezu, da podpiše mjenicu, oporuku ili kakov ugovor; moguće je i to, da to podpiše pod dojmom sugestije, sugestivnoga naloga. Kako da se prosudi ovakov slučaj? Da li po gradjanskih ili po kaznenih zakonih? — Po gradjanskom zakonu dala bi se ovakova pogodba pobijati, jer je privola bila neslobodna (§ 869 ogz.), a eventualno moglo bi se reći, da je lukavštinom uzrokovana (§ 874 ogz.).

Sa gledišta kriminalnoga nebi se pako nikako prevara uzeti mogla, jer joj manjka glavni uvjet § 197 k. z., zavedenje u bludnju; nu ja mislim, da bi mogao nastati slučaj deveti javnoga nasilja ograničenjem osobne slobode po ustanovi § 93 k. z., koja glasi: „Kad tko čovjeka, nad kojim mu po zakonih nepristoji nikakva oblast i za kojega nikakova povoda neima smatrat ga s razlogom ni kao zločinca, ni kao štetna ili pogibeljna čovjeka, samovlastno drži pod zatvorom, ili mu kojim mu drago načinom smeta uživanje osobne slobode".

Digitized by Google

Hipnotizirati koga proti volji njegovoj svakako znači smetati ga u uživanju osobne slobode. A sugerirati komu koj čin u hipnozi, u koju je i privolom svojom uspavan, znači takodjer smetati ga u uživanju osobne slobode, jer je u toj slobodi nepravedno ograničen, jer mora činiti, što mu je sugerirano (§ 93 i 4 k. z. naravski uviek predpostaviv § 1 cit.).

Objektom nedopuštena čina može napokon somnambulik biti, kad tko to njegovo svojstvo izrabljuje u tu svrhu, da s njim putuje te ga hipnotizira i za plaću občinstvu pokazuje.

U Parizu samom ima 400 do 500 stalnih somnambulističnih kabineta, u kojih se redovito davaju hipnotične predstave ili hipnotične večeri. Ove kabinete ustrojavaju bud mužkarci, koji si nadjevaju naziv magnetizera, te u službi svojoj drže jednu ili više medija (somnabula); bud žene, koje su somnambulistične, pak si uzdržavaju t. zv. magnetizere. Kad ovakovo poduzeće ondje izgubi kredit, tada magnetizer i njegova somnambula putuju zemljom, a i izvan granica države davajući predstave. Ako se nevaram, jedan je putujući magnetizer pred nekoliko godina bio i u Zagrebu.

Oni kabineti, koje osobita sreća prati, plaćaju si graduirane liečnike (naravski izmedju liečničkih propalica), koji recepte pišu, tobož diktirane po somnambulu za liek onim, koji kod ovih traže savjeta za svoje bolesti.

Ovako se u Parizu na veliko tjera sljeparija sa hipnotizmom u obće. Nu posljedice toga vrlo su štetne. Ne samo da dotični medij usljed dnevnoga hipnotiziranja posve otupi i pobenavi, nego vrlo lasno pada u najužasnije histerične grčeve i konačno u ludilo; pače, a to je mnogo pogibeljnije, medju gledaoci ima vazda (jer ih upravo po svem svietu ima) neuropatičnih (živčano bolestnih) osoba, kojim se ovakovimi predstavami bi reć sugeriraju pojavi hipnotizma i histerije, te koje usljed takova gledanja neposredno postaju histerične ili pako postaju to malo po malo, jer hoće kod kuće u prijateljskom krugu da se pokušaju medjusobno hipnotizirati, kako su to od hipnotizera vidile. Prečesto im to uspije i bude povodom dubokomu poremećenju svega živčevlja i nedoglednim živčanim bolestim. Zato ću ovdje upozoriti sve i

Digitized by Google

svakoga na velike pogibelji, skopčane sa hipnotiziranjem za svakoga, i neka se svatko za boga kani producirati to kao zabavicu!

Ovih se pojava uhvatiše već i romanopisci. Eno nedavno je oglašen, i u naših novinah vrlo povoljno (!) ocienjen slovenski jedan roman, u kom se krasno i ganutljivo pripovieda o hipnotiziranoj zaručnici, koja gata budućnost itd.! — To je nova pogibelj, da se razširi privatno, domaće hipnotiziranje na uštrb i propast zdravlja i zdravih živaca. Zato čini dobro ono novinstvo, koje odvraća od toga javljajuć nesreće, koje se dogadjaju usljed takova privatnoga hipnotiziranja.

Hipnoza jest nedvojbeno izvrstne liekovitosti za mnoge živčane boli; ali njom smije liečiti i neka lieči samo liečnik, jer ona naliči otrovnim liekovom arsenu, atropinu, opiju, morfiju itd., koji mogu tvorit čuda, kad ih razuman liečnik rabi, a učinit užasnih nesreća, kad se neuk služi njimi!

Javne predstave hipnotiziranja (magnetiziranja) vrlo su pogubne po živce gledalaca; jer medju gledaoci ima ih svaki put mnogo živčano uzrujanih, koji gledajući hipnotiziranje — bi reć sugestijom gledanja — obole te postaju somnambulisti, i jer mnoge potiče, da kod kuće u privatnih krugovih s hipnotiziranjem eksperimentiraju, što je već mnogim zdravlje za uvjek narušilo.

Tako se je opazilo god. 1880, kad je u Beču neki Hansen senzacijonalne hipnotičke predstave davao, tim senzacionalnije, što se je u Austriji tada još vrlo malo znalo o hipnotizmu, da su mnoge osobe (gledaoci) nastradale. Policiji se pričine sumnjivimi te predstave, pa kad je dobila mnenje o njih od sazvane komisije, u kojoj sudjelovaše i glasoviti prof. sudbene medicine, dr. Hofmann, zabrani na temelju toga mnenja Hansenu dalnje predstave, te je morao iz Beča otići; u Francezkoj i Švicarskoj nastavi svoje javne predstave, kojimi je mnogo zla počinio.

U Italiji opet neki magnetizer Donato svojimi javnimi predstavami dade povoda te su mnogi na živcih težko oboleli, pa je vrhovno zdravstveno vieće, nakon viećanja od 10., 11., 13. i 14. lipnja 1886 izdalo odluku, kojom se zabranjuje svako javno hipnotičko predstavljanje.

Digitized by Google

U Francezkoj misle i rade o tom, da izdadu zakon proti ovakovom zlorabljenju hipnotizma, jer neimaju nikoje ustanove u svom kaznenom zakonu, koja bi se na ovo dobro uporaviti dalo. — Drugčije je kod nas.

Toli javno koli i privatno eksperimentiranje ima se kod nas kazniti po §§ 431, 335 i 343 k. z., koji potonji dapače izrično napominje: „upotrebljivanje magnetizma životinjskoga ili životnoga“, pod kojim nazivom razumjevali su se za onda pojave, koje smo u ovoj crtici razmatrali i koje su — usljed točnijega promatranja i iztraživanja — nazvali hipnotizmom u obće.

Nemože se dosta naglasiti, da je djelovanje hipnotizma i hipnotične sugestije vrlo liekovito, ali samo u rukuh izkusna liečnika, isto tako kao i ini otrov-liekovi. Zato treba vrlo žaliti, što se je beletristika počela baviti hipnotizmom, jer ga prikazuje jednostrano, zamamno i nepodpuno, te može lasno zavesti čitatelja, da i on medju svojimi prijatelji pokuse učini, koji će, na nesreću, sigurno kod jednoga ili drugoga uspjeti u naše doba slabih i uzrujanih živaca, te bi se tako mogao hipnotizam kao kuga razširiti i upropaščivati zdrave ljude, mjesto da samo lieči bolestne.

Budući pako da se ovakovim obćenitim opomenam rado nevjeruje, navesti ću posljedice, koje je Donatovo javno predstavljanje samo u Turinu i Milanu uzrokovalo. Donato, da učini svoju predstavu što zanimivijom, zamoli u obćinstvu — a to običavaju skoro svi magnetizeri činiti — neka bi jedan od gledalaca bio tako dobar i dozvolio, da i njega hipnotizira, za da ovoga kao i obćinstvo osvjedoči, da to nije nikakvi švindel, dogovoren sa medijem, koj s njim putuje. U Turinu odazva se Donatu neki artilerijski častnik. Donato ga i sbilja hipnotizira — kako gore opisasmo — davši mu motriti svietleću se kuglju. — Od onda častnik je mal ne poludio. Kad god vidi ma i najmanji svietli predmet, pada u hipnotizam; tako n. pr. kao privezan sliedi svietleće se svietiljke od kočija, pa da ga nije njegov satnik silom trgnuo, bila bi ga prevezla kočija, koja je prema njemu jurila u noći, zapaljenih svjetiljka, u koje se bje zabuljio. — Nu

Digitized by Google

ovim silovitim trgnućem iz spontanoga somnambulizma nadodjoše živčani grčevi, koji ga za dugo prikovaše za krevet.

Jedan, koji je prije te predstave bio histeričan, i jedan, koji je prije bio somnambulista, opet padoše u ove bolesti. — Dva djaka matematike sami su se hipnotizirali ukočenim buljenjem u kompas, te konačno nemogahu više risati, jer bi je odmah spopao somnambulizam. Neki željeznički činovnik dobi grčeve i biesomučnost, i još danas nije izliečen. Dva častnika, koji su se već prije od šale bili hipnotizirati dali, nisu se mogli oteti po Donatu im danom nalogu (sugestiji), da se u javnih predstavah pokazivaju.

Mnogi gledaoci osjetiše se bolestnimi, ili ih je poslje predstave glava bolila, te se poremetilo njihovo pamćenje; a više njih za trajanja predstave zaspaše hipnotičkim snom, itd.

Vidi se dakle, da je opravdan gore navedeni zaključak bečke policije i taljanskoga zdravstvenoga vieća; da je opravdano, ako se proti svim javnim i nepozvanim privatnim hipnotizerom najvećom strogošću uporavljaju §§ 431, 335 i 343 k. z. te da se što jače naglasuju pogibelji takovih eksperimenta.

Moja se je radnja preko opredjeljenoga joj po meni okvira protegnula; a to s toga, što pojavi hipnotizma kod nas obćenito još ni malo poznati nisu, pače ih jamačno mnogi, držeći se osobito pronicava duha, nieče, jer o njih osim imena upravo ništa nisu čuli, i jer je od davna kao švindel, kao humbug razvikan „životinjski magnetizam“. — Nemogoh dakle činjenice hipnotizma kao poznate predpostaviti, te naprosto razmatrati one točke, u kojih se ovi pojavi tiču kaznenoga prava. Malo tko bio bi to shvatio. Zato neka mi bude oprošteno, što sam, razširiv granice ove crtice, predočio i poviest i sućnost ovih pojava, koji su nedvojbeno vrlo važno odkriće za razumjevanje bića ljudskoga, a po tom i za svakoga kriminalistu.

Završujući sada molim i za buduće sklonost slavnoga uredničtva i čitalaca.

Digitized by Google

Može li se zadruga bez likvidacije pretvoriti u dioničarsko družtvo?

Različiti mogu biti povodi, da se pripomoćne, štedne i predujmovne zadruge nastoje preustrojiti u dioničarska družtva; a pravnika i praktičnoga sudca ima zanimati, može li se to preustrojstvo udjelotvoriti bez likvidacije.

Zadruga u smislu § 247 trg. zak. razvrgava se izminućem vremena, na koje je sklopljena, sudbenom odlukom, zaključkom skupštine, usljed otvorenja stečaja, i napokon ako se spoji sa drugim družtvom.

Za prva tri slučaja propisuje se likvidacija po smislu § 250 dotično § 203 trg. zak., pak i uvaženi neki pravnici tvrde, da prema ovim propisom zakona i činjenici, da i preustrojstvo zadruge te mienjanje njezine formalne i materijalne naravi u sebi uvjetuje razvrgnuće, i da je po tom nuždna likvidacija.

Ovo menje, da zadruga preustravajuć se, mora likvidaciju obaviti, nije od male zamašnosti, dapače za dotično družtvo od bitne, jer je likvidacija ustanovljenje družtvene aktivne i pasivne imovine, koje se polučuje dokončanjem tekućih poslova, izpunitbom obveza razvrgnute zadruge, utjeranjem na dugu stojećih tražbina, razprodajom družtvene imovine, te su likvidatori dužni zastupati družtvo pred sudom i izvan suda, vlastni su na ime družtva sklapat nagode, pristatne pogodbe itd. (§ 112 trg. z.); a likvidaciji imade po 249 trg. z. predhoditi javni poziv vjerovnika družtvenih, da u roku od šest mjeseci, od dana trećega uvrštenja toga poziva, svoje tražbine prijave.

Taj postupak može se protegnuti na godine, a novčani zavod, koji hoće da dalje radi, mora gledati da mu izbjegne.

Kad se stvar pobliže promotri, čini mi se, da preustrojstvo zadruge i razvrgnuće nisu isto. Za razvrgnuće je potreban razilazak osoba i glavnice te utrnuće one cieli, za koju je zadruga udjelotvorena; dočim za pojam preustrojstva to nije potrebno, ostaju osobe i glavnica, ili bar stanoviti broj istih, dočim se donjekle mienja oblik i svrha družtvena.

Digitized by Google

U bitnosti nemože biti nepovoljnijih posljedica za interesente kod preustrojene zadruge; jer ako je dobro stajala kao zadruga, mora (? Ured.) još bolje stajati kao dioničarsko družtvo, jer joj je sad zaključen broj članova i glavnice, koja nije mieni kroz izstup članova podvržena, koja prosta od predujmova, daje sigurniju podlogu za družtvene obveze; ako je zlo stojala, preustrojstvom joj se stanovište već tim nije moglo pogoršati, što su se za preobraćenje udielaka u dionice po zahtjevu § 161 trg. zak., svi predujmovi, tereteći udielke, povratiti morali.

Vjerovnici pako, koji su svoj udes slobodnim izborom svezali sa kojim zavodom, moraju se pokoravati zaključkom glavne skupštine (§§ 181, 9 i 19 trg. z.).

Istina, zakon nigdje negovori o preustrojstvu trgov. družtva, al zakon toga nigdje niti nezabranjuje, a držeć se duha trg. zak., izražena u tom pravcu u § 68, da za družtvo vriedi ponajprije družtveni ugovor ili pravila, normirajuća pravne odnošaje; da se družtvenim ugovorom može ustanoviti sve što je prema zakonu, u zakonu, kraj zakona, nu što nije proti trg. zak.: to će se i moći udjelotvoriti promjena zadruge u dioničarsko družtvo na osnovu družtvenoga ugovora i zaključka glavne skupštine u tu svrhu sazvane.

Ako se uvaži, da je zadruga po svojih bitnih sastojinah proizišla iz dioničarskoga družtva, da se razlikuje od potonjega, što ovo ima zaključeni broj dioničara, unapred opredieljenu glavnicu i ograničeno jamčenje dioničara, a zadruga otvoren broj članova, nestalnu glavnicu, kadšto i neograničeno jamstvo zadrugara: to u potrebštinah, uvjetujućih obstanak dioničarskoga družtva, imademo izhodište za preustrojstvo zadruge u dioničarsko družtvo.

Dočim moramo imati pred očima, da prije preustrojstva obstoji zadruga, to će ista:

1. po smislu § 177 trg. zak. morat u tu svrhu, da se preustroji, sazvati glavnu skupštinu i taj predmet na dnevni red staviti, da članovi zadruge po smislu zakona budu obavješteni o predmetu;

Digitized by Google

2. da se članovi zadruge na način obvezatan očituju, da žele svoje udielke promieniti u dionice, da ovu pristaju odobri u slučaju potrebe ostavinska ili nadtutorska oblast za posjednike udielaka, koji se sami nemogu zastupati; da ovaj način bude pismen, što imade substituirati subskribciju dionica (§ 150 t. z.); da se družtvenim članovom, koji nebi htjeli pristati na promjenu po smislu § 235 trg. z., omogući njihov izstup ili da se izključe, na njihov uložak da se ili osigura ili istom onda isplati, kad prestaje njihovo dalnje jamstvo;

3. da se u pravilih naročito izrazi, da **novo družtvo preuzimlje sve obveze i prava obstojavše zadruge**, i da imovina družtvena pri osnutku nesmije biti manja nego imovina obstojale zadruge;

4. odavlje sliedi, da se udielci imadu pretvoriti u dionice jednake visine i stalno zaključena broja, koje moraju biti proste zaloga; ukupni broj dioničke glavnice nesmije biti manji od svote udielaka, a pri osnutku moraju u dionice preobraćeni udielci barem sa 10% uplaćeni biti, dočim kod konstituirajuće se glavne skupštine mora na svaku dionicu 30% uplaćeno biti (§§ 150 do 153 trg. zak.);

5. da budu družtvena pravila preustrojenoga družtva inače priudešena naslovu desetomu trg. z. (o dion. družtvu);

6. da se pravila u konstituirajućoj se glavnoj skupštini prihvate (§ 154 trg. z.);

7. da se zaključak glavne skupštine, pravila, tvrdka družtva, izabrani članovi ravnateljstva po smislu §§ 159, 160, 181, 9 i 19 trg. z. u trgov. registru ubilježe i u javnih glasilih proglase; napokon

8. da se stara tvrdka družtva i pravila iz registra izpišu i izbrišu, pa da se i to proglasi.

Dočim zadruge po svojoj svrhi imadu razne uredbe, ima se pri promjeni na individualne te uredbe i odnošaje obzir uzeti; nu cienim, da su u gornjem izbrojene najbitnije potrebštine za izvedenje preustrojstva zadruge u dioničarsko družtvo.

Iz navedenoga mislim, da je dokazano, da je moguće preustrojiti zadrugu u dioničarsko družtvo bez likvidacije, a za pod-

Digitized by Google

kriepljenje imam i praktičan jedan primjer, pak dodajem, da taj zavod već skoro godinu dana pravno obstoji, te na zadovoljstvo interesenta funkcijonira. *Dr. A. Salaj.*

Zla nakana, dolus, culpa i odnošaj osude prema obtužbi.

Napisao Stevan Popović, kr. sudb. vićnik.

Po čl. IV. car. patenta od 27. svibnja 1852, kojim se u kriepost stavlja kaz. zak, može se kao zločinstvo, prestupak ili prekršaj smatrati i kazniti samo o n o, što ovaj zakon izrikom očituje za zločinstvo, prestupak ili prekršaj.

Po § 1 k. z. zločinstvu je potrebita zla nakana. Kada je pak nakana „z l a“, to je definovano u istom §-u, a i poznat je svakomu pravniku nauk o zloj nakani.

Već tim samim, ako se uzporedi rečeni čl. IV. sa § 1 k. z., izpostavlja se, da je § 1 k. z. sasvim suvišan.

Ako se pak u obzir uzme u čl. IV. primljena u zakon trorazdjelba — trichotomija —, onda će se pokazati, da je § 1 k. z. ne samo suvišan, već da je i na štetu jasnosti zakona kao i da smeta sustavu zakonika tako, da se na „z l o j n a k a n i“ § 1 k. z. dosljedan sustav ni osnovati nemože.

Ali sustav kaz. zak. od god. 1852 nije ni osnovan na zloj nakani § 1 k. z., već baš na rečenom čl. IV., jer se dosljedno u § 57 k. z. nabraja 39 raznih rodova zločinstva. Ovo nabrajanje pak nije nikakav sustav, osnovan na unutarnjoj naravi delikta, već samo agregatna skupina raznih zakonodavnih zabrana i zapoviedi, a čitav sustav sastoji se samo u tom, da se polazi od najvažnijeg delikta regresivno do najmanje važnog.

Da je sustav k. z. od g. 1852, i to sa velikom pomnjom, osnovan na čl. IV., vidi se ne samo iz § 57, već i odatlje, što je mal ne u svakom §-u izrično rečeno, da tko učini ovo ili ono „čini se krivcem zločinstva“, ili da ovo ili ono djelo, „tvori zločinstvo“; a da se još jasnije označi što je zločinstvo prema primljenoj trorazdjelbi delikta, razdieljen je i sam zakonik u dva diela, od kojih prvi radi o zločinstvih, a drugi o prestupcih i prekršajih. Nadalje, da se zločinstvo i po vrsti kazne upoznaje i razlikuje od prestupka i prekršaja, odredjene su kazne za zločinstva u § 12 do 14 k. z.: „smrt“ i „utamničenje“ (tamnica i težka tamnica),

Digitized by Google

dočim je za prestupke i prekršaje u § 240 odredjena kazan zatvora (strogi zatvor, globa i druge nuzkazne).

No ni ova obilježja ništa nedoprinose k sustavu, jer su i te kazne samo posljedica agregatne skupine zabrana i zapoviedi.

Iz §§ 233 i 238 k. z. jasno se uvidja da ima kako prestupaka tako i prekršaja učinjenih „zlom nakanom"; a iz § 274 da su kažnjivi čini kao prestupci i prekršaji označeni samo po važnosti i po štetnom uplivu svojem, dakle bez obzira na zlu nakanu.

Kaz. zak. u § 2 nabraja razna duševna i fizična stanja učinitelja kao razloge, koji izključuju „zlu nakanu"; a u § 268 k. p. od 29. srpnja nadopunjuje se § 2 k. z. još i tim: „da se obrana obtuženoga, da djelo nije izveo u zloj nakani, može smatrati kao vjerodostojna, ako se djelo naglo učinilo i ako „zlo" nesastoji već u samom djelu, ili ako nije po naravskom redu stvari već neobhodno iz djela sliediti moralo, ili ako navadno iz takovih djela neobičaje sliediti. Ali ako je okrivljenik pripravljao priliku i sredstva da djelo izvede, ili ako je nastojao ukloniti zaprieke, koje su mu izvedenju smetale, može se tad smatrati, da je i rad zle nakane uglavljen, ako iz iztrage neizidju na vidjelo osobite okolnosti i razmjerja, iz kojih se lahko da uviditi druga kakova namjera."

Kad se uzporedi § 268 k. p. od g. 1853 sa § 1 i 2 k. z. o zloj nakani, vidi se, da je § 268 k. p. porušena mal ne ciela sgrada „zle nakane" u § 1 k. z. konstruirana, a s druge strane da § 2 k. z. nije ni malo nadopunjen i razjašnjen, jer se pokraj tolikobrojnih „ako" i „ako" sasvim gubi pojam zle nakane, kako je u § 1 k. z. definovan.

No ceo sadržaj § 268 k. p. nije ništa drugo nego opetovanje § 1 k. z., a u nekolike i § 2 k. z., pa se već i po tom vidi, da materija § 268 k. p. i nespada u kazneni postupnik već u materijalni kaz. zakon.

Čitav nauk o zloj nakani nije drugo nego nauk o dolusu i culpi.

Što se tiče dolusa i culpe, to su već sva novija zakonodavstva u suglasju sa napredkom pravne znanosti priznala, da riešavanje tih pojmova nikako nespada u nadležnost zakonodavstva, nego da se ta pitanja pretresati i riešavati imaju samo „na kathedri i u knjizi", kao što se je izrazio pravo- i državoslovni fakultet u Zagrebu u svom „mnenju" o osnovi našega novoga kaz. zak. o zločinstvih i prestupcih, 1881 na str. 14.

Digitized by Google

Rečena osnova novog kaz. zak. istina neima rekvisita „zle nakane“, ali u § 16 ima općenitu ustanovu: „da su zločini isključivo d o l o z n i čini, a prestupci pako da spadaju što u kategoriju zlom nakanom (dolozno), što u vrst s nepomnje (culpozno) počinjenih djela. Kulpozni čini ipak imaju se smatrati kažnjivimi samo iznimice, t. j. kad to kazneni zakon u posebnom dielu naročito naredjuje“.

Ovo opet nije ništa drugo, nego samo drugimi riečmi podpun sadržaj §§ 1 i 233 k. z., samo što je onda stari kaz. zak. od g. 1852 bolji od osnove novoga u toliko, jer kad je već primio rekvisit „zlu nakanu“ i kažnjivu nemarnost (dolus i culpu), on barem ujedno i poučava, a po mogućnosti i odredjuje, što se sve pod tim razumievati ima.

Kao što je suvišna ustanova o zloj nakani u kaz. zak., isto je tako suvišna i ustanova u rečenoj osnovi novog kaz. zak., naime, da su zločinstva izključivo dolozni čini, a prestupci što dolozni što kulpozni.

Za označenje zločinstva dovoljno je, kako ga označuje čl. IV. rečenog car. patenta od g. 1852, a još je bolje kako glasi § 1 osnove novog kaz. zak. naime: „Samo ono d j e l o je zločinstvo ili prestupak, koje zakon zločinstvom ili prestupkom izrično označuje“. — Ovo se osniva na obće priznatom načelu „nullum crimen sine lege“. — Bolja je ova ustanova § 1 osnove zato, što se u njoj izrično spominje djelo.

Tu smo došli do jezgre: do d j e l a, jer je samo i jedino d j e l o, kome uzastopce sliedi kazna.

Da zakon nespaja i druge posljedice osim kazne, skopčane sa zločinstvom, prestupkom i prekršajem, onda bi suvišna bila i ustanova čl. IV. reč. patenta, a i § 1 osnove novog k. z., te bi dovoljno bilo, da se samo po redu nabroje kažnjiva djela, i za svako kažnjivo djelo odredi mjera kazne.

No ovdje će me mnogi čitaoc odmah uhvatiti za rieč, što sam rekao, da je samo i jedino d j e l o, kome uzastopce sliedi kazna. — Naravno, da čitaoc ima na umu kažnjivu ubrojivost učinitelja djela, ili po kaz. zak. „zlu nakanu“ a po osnovi dolus i culpu.

Sad dolazi na red, da se i o tom „rekvizitu“ izrazim.

Po mom shvaćanju nebi trebalo nikada, kad je djelo, koje zakon označuje kao zločinstvo, prestupak ili prekršaj, učinjeno ili pokušano, da se dokazuje, da je učinjeno ili pokušano zlom nakanom ili samo s kažnjive nemarnosti, po osnovi, dolozno ili kulpozno, jer se to protivi pojmu v o l j e u čovjeka, i jer se tim u

Digitized by Google

temelju podkapa čitava sgrada svega prava a naročito kaznenoga, a osim toga oduzimlje se i podloga temeljnoj ustanovi § 3 k. z., da se neznanjem zakona nitko izpričati nemože, koja se ustanova nalazi u svih zakonicih a i nalaziti će se uvjek, jer kao što se bez predpostave empirično potvrdjene slobodne volje ljudi, nebi moglo ni o volji zakonodavčevoj govoriti, isto tako bez rečene ustanove § 3 kaz. zak., nebi zakon mogao imati moć zakonsku.

Pitanje o kažnjivoj ubrojivosti, po mom shvaćanju, nebi se imalo nikada pozitivno riešavati, nego samo negativno.

Čim je djelo učinjeno i učinitelj pronadjen, po temeljnom načelu slobodne volje, a i po načelu „nullum crimen sine poena legali", kao i po 3 k. z. sliedi samo sobom, da je djelo produkt volje učinitelja, da djelo stoji u odnosu prema volji učinitelja kao kauzalnom uzroku djela.

Neima se tražiti za rekvizit da jeste, nego se iznimno ima, radi načela materijalne istine, ustanoviti, da nije volja učinitelja bila kauzalni uzrok kažnjivoga djela. — Samo onda, ako se učinitelj brani time, da mu volja nije bila u uzročnom savezu sa djelom, ili ako se tečajem kaznenog postupka o tom porodi sumnja osnovana (kamo spada i stanje nedoraslih), imao bi se po načelu § 2. k. p. ustanoviti negativni učin, da nepostoji kažnjiva ubrojivosi ili da je umanjena.

Ovamo spadaju svi slučajevi nabrojeni u § 2. k. z. od slova a—g, kao i slučajevi § 268 k. p. od god. 1853.

Ove razloge neubrojivosti ili po osnovi razloge, „koji kazan dokidaju ili ublažuju", nabraja takodjer i naša osnova novoga kaz. zak. u § 17.

Sad ću da razjasnim, zašto se i sa gledišta pozitivnog zakona nebi imao nikada pozitivno dokazivati učin kažnjive ubrojivosti, već samo iznimno negativno? — Radi toga, što je samo kažnjivo djelo i polazna i izlazna tačka, valja neprestano u vidu zadržati samo kažnjivo djelo, a šta je to kažnjivo djelo, to je već zakonom odredjeno u čl. IV. rečenog patenta a i u § 1. osnove. — Pravniku netreba napominjati, da je kažnjivo djelo ne samo pozitivan čin, već i propust, jer se to znanje mora kao nešto elementarna predpostaviti. Kažnjiva djela naime diele se u delikt, sa pozitivnim činom i pozitivnim učinom, — zatim u delikt commissivan, sa negativnim činom i pozitivnim učinom i delikt omissivan, sa negativnim činom i negativnim učinom, koja se dioba može sgodno izraziti i sliedećom formulom: $+ = +$,

Digitized by Google

— = + i — = — (vidi prof. Heyssler-a „Civilunrecht“ i moju razpravu „Civilna nepravda“, u Mjesečniku br. 2 i 3 1888).

Kad je već zakonom ustanovljeno svako kažnjivo djelo (čin ili propust), onda se ne može pojmiti, zašto je u § 11 k. z. izrečeno, da radi misli i unutarnjih namišljaja na odgovor se nitko pozvati nemože, ako nebude poduzeto nikakovo izvanjsko djelo ili nebude p r o p u š t e n o štogod, što propisuju zakoni.

Ovim je — ali samo u negativnoj formi — izraženo upravo ono isto, što je već izrečeno u čl. IV i § 1 osnove, samo s tom suvišnosti, da su misli i unutarnji namišljaji slobodni.

Dakle i z v a n j s k o d j e l o! (§ 11 k. z. i § 1 osnove).

Prije nego što ću obrazlagati tvrdnju moju, da netreba dokazivati u b r o j i v o s t učinitelja kažnjiva djela, nego samo iznimice n e u b r o j i v o s t absolutnu ili relativnu, moram ustanoviti t e r m i n e, kojimi se služi zakonodavac u cislitav. kaz. post. od 23. svibnja 1873. i u našem novom k. p. od 17. svibnja 1875. u pogledu k a ž n j i v o g d j e l a.

Kao što je poznato, kažnjivo djelo u kaz. pravu r a z l u č u j e se u č i n (That ili Thatsache), tu je sadržan i objektivni i subjektivni č i n, ali pravno još nekvalificiran; zatim u u č i n (Thatbestand) i to kako u objektivni tako i subjektivni, to jest kako izvanjsko djelo kao objektivni učin, tako i kauzalni odnos i savez volje učinitelja sa činom, kao subjektivni učin, ali takodje još pravno nekvalificiran; i napokon u k a ž n j i v o d j e l o (Strafbare Handlung), to jest objektivni i subjektivni učin, subsumovan pod stanovitu zakonsku odredbu, koja o z n a č u j e (kvalificira) to kažnjivo djelo kao zločinstvo, prestupak ili prekršaj, dakle već pravno kvalificiran objektivni i subjektivni učin.

Dokaz učina objektivnog i subjektivnog ne spada u okvir ove razprave, — on je podloga za izreku suda o krivnji po § 249. k. p. od svibnja 1875.

Ovo je bilo potrebno navesti za to, što su ovi termini u oba rečena k. p. dosljedno pridržani, jer prijava kaznena govori o č i n u, istraga o u č i n u, a tek obtužba i osuda o k a ž n j i v o m d j e l u.

Prva je dakle obtužba pozvana, da kvalificira čine i učine, ali samo p r o v i z o r n o, a tek osuda d e f i n i t i v n o, § 198 toč. 2 i § 251 toč. 2 k. p.

Ovu kvalifikaciju učina obavlja sud po § 249 k. p. po svom slobodnom osvjedočenju, ali utemeljenom na savjestnom pretresu svih dokaznih sredstva, navedenih za koju činjenicu ili proti njoj.

Digitized by Google

Novi kaz. postupnik nigdje netraži, da je obtuženik uglavljen takodje i glede „zle nakane", kao što je to izrično tražio k. p. od 1853. u § 268 i 284, a nemože to ni tražiti pokraj zabačenih zakonskih dokaznih pravila i pokraj poprimljenog načela sudjenja po slobodnom osvjedočenju.

Naprotiv novi k. p. nigdje nepropisuje, kad se ima izreći osuda, da je obtuženik k r i v, već samo u § 250 k. p. odredjuje izcrpljivo slučajeve, kad će obtuženik r i e š e n biti od obtužbe osudom suda. — Za ovu razpravu važni su samo slučajevi § 250 br. 3 k. p. i to:

a) kad sud izrekne presudu, da proti č i n u, na kojem se obtužba osniva, zakon neodredjuje kazni (To je absolutno pogriešna kvalifikacija u obtužbi);

b) da u č i n nije ustanovljen (To je pomankanje dokaza o objektivnom učinu);

c) da nije dokazano, da je obtuženik učinio d j e l o, kojim se okrivljuje (To je pomanjkanje dokaza o krivici) i

d) da imade okolnosti, koje kažnjivost ukidaju. (To su nekoji slučajevi § 2 i §§ 62, 165, 168, 187 itd. k. z.)

Iz ove zadnje stavke (sl. d.) jasno se vidi, da se ima, ako je učin (sl. b) i dokaz o krivici (sl. c) inače ustanovljen, samo iznimice negativno ustanoviti pitanje o zloj nakani, ili o kažnjivoj ubrojivosti ili pozitivno, da postoje okolnosti, koje kažnjivost ukidaju.

Ovo je takodjer i u § 125 k. p. izraženo, koji veli: „Kad n a s t a n u s u m n j e, da li je okrivljenik pri zdravoj i čistoj pameti ili, da li mu je možda duh poremećen, čim bi se ukinuti mogla s v j e s t n o s t njegova, imati će se narediti, da u pravilu dva lječnika prosude stanje duše i uma okrivljenikova".

Po načelu slobodnog sudjenja, kao što je izraženo u § 249 k. p., nemože biti predmetom dokazivanja zla nakana — dolus — prvo, jer to sadanji kaz. post. nigdje netraži, kao što je tražio stari k. p. od 1853; a drugo, što bi se tim širom otvorila vrata samovolji sudaca (kao što se prečesto u praksi i dogadja, da se kaže, — n e m a m u v j e r e n j a o z l o j n a k a n i) jer u tom pitanju nema nikakove m a t e r i j a l n e p o d l o g e i jer su n i a n s e svjesnosti i razbora tako mnogobrojne i raznovrstne, da se n i g d j e nebi mogla postaviti medja; već naprotiv samo n e g a t i v n a č i n j e n i c a, naime p o d p u n o ili relativno pomanjkanje svjestnosti ili kažnjive ubrojivosti, može biti predmetom dokaza, jer tu ima m a t e r i a l n e podloge, tako zvana a b n o r m a l n o s t, koja se i fiziološki po vještacih, a i empirični ustanoviti može.

Digitized by Google

Sad još ob odnošaju osude prema obtužbi.

Ovaj je odnošaj ne samo po novom nego i po post. od god. 1853. posve jasan.

No da i o tom pišem, dadoše mi povoda moji drugovi u sudbenoj praksi. — Jedni su tvrdili, da osuda nesmije prekoračiti obtužbu in pejus već samo in melius; a jedan moj inače dobar prijatelj, sve je dopustio, samo nije nikako mogao dopustiti, kad obtužba glasi na ubojstvo, da sud može osuditi obtuženog da je kriv umorstva. Uzgred spominjem, da znam jednog „bivšeg krajišnika", koji još i sada po § 290 k. p. od 1853 proglašuje osudu, da se obtuženik odriešuje radi kažnjivog djela u obtužbi naznačenog, a ujedno da se krivim proglašuje radi drugog kažnjivog djela (razumije se da je čin isti, samo druga kvalifikacija). Naravno, da je to „nazor" bivšeg krajišnika i da on drži, da taj njegov nazor stoji u podpunom skladu sa zakonom (novim k. p.).

Kad sam gore već ustanovio, što je kažnjivo djelo, i što je čin i učin, te da isti učin kao kažnjivo djelo kvalificira prvo obtužba provizorno, a zatim osuda definitivno, to se po sebi razumije, da se ovdje radi izključivo o pravnoj kvalifikaciji učina, to jest, o prostoj logičnoj operaciji subsumovanja učina pod neku ustanovu kaz. zak, i o zaključku ot tuda dobivenom.

Ova pravna kvalifikacija učina bila je već i po § 250 k. p. od 1853 sa svim slobodna, jer taj § izrično veli ovako: „Ako se obnadje pri razpravi konačnoj, da je čin, koji se obtuženiku u grieh upisuje, kakovo drugo kažnjivo djelo, a ne ono, na koje glasi odluka tužbovna, pak bilo isto jednake, veće ili manje kazni vriedno zločinstvo, prestupak ili koji od prekršaja pomenutih u § 9, ima tad predsjedatelj ili odmah, ili ako se o tom stopram pri viećanju sudišta sumnja kakova pojavi, prije satvaranja presude, opomenuti državnog odvjetnika i obtuženika, da u svojih zaglavnih govorih u obzir uzet imaju i taj novi preobražaj kažnjivog djela." (Diese neue Gestaltung der strafbaren Handlung).

Odavde se vidi, da je već po starom k. p. kvalifikacija bila slobodna i neodvisna od obtužbe, i da se je zakon jedino pobrinuo za ravnopravni položaj obtužbe i obrane, kad je odredio, da se i o novom preobražaju kažnjivog djela stranke preslušati imaju.

Ovo isto sadržano je i u § 255 k p. od god. 1875, a iz zadnje alineje toga § 255. razabrati će i onaj moj drug, koji nije nikako dopustio preobražaj ubojstva u umorstvo, da je i

Digitized by Google

to po zakonu moguće, jer ta alineja § 255 izrično veli ovako: „Ako sud prigodom glavne razprave započete pred trojicom sudaca (razumije se i predsjedatelja, a sad po noveli od 6. srpnja 1888, dvojice sudaca i predsjedatelja) pronadje, da učini, na kojih se osniva obtužba, sami po sebi ili u savezu s okolnostmi, koje se pokažu prigodom glavne razprave, sačinjavaju zločinstvo kažnjivo smrću (Evo druže od ubojstva umorstvo, ili recimo od javnog nasilja § 85 sa prestupkom § 335 k. z., javno nasilje kažnjivo smrću po § 86 k. z.!) ili najmanje kaznom od pet godina (§ 13. k. p.) ima' se razprava prekinuti, ter bud odmah provesti u odjelu od petorice sudaca, bud, ako to nebi bilo moguće (§ 84 k. p.), odgoditi.“

Sliedeći § 256 k. p. izriče to isto za sva kažnjiva djela, koja nisu kažnjiva smrću ili najmanje kaznom od pet godina uz dodatak, koji se već po načelu § 249 k. p. i sam po sebi razumie, naime, da sud stvara osudu po svom slobodnom pravnom osvjedočenju, nebudć vezan na oznaku čina (kvalifikaciju) sadržanu u obtužnici.

Dakle samo identitet čina mora obstojati, a pravna kvalifikacija kažnjivog djela sasvim je slobodna, dočim sliedeći § 257 k. p. govori o slučajevih, kad se pri glavnoj razpravi obtuženik okrivljuje još kojim drugim činom osim onoga, poradi kojega je obtužen.

Iz svega ovog vidi se, da pitanje ob odnošaju osude prema obtužbi nemože biti ni malo kontroverzno, pa zato držim, da nema cieli, što se u literaturi pravnoj toliko piše o prekoračenju obtužbe (Ulmann „Oesterreichisches Strafprozessrecht“ str. 610), kad je pokraj zakonom dozvoljene slobodne kvalifikacije učina svako prekoračenje nemoguće, jer se pojmovi: podpuna sloboda kvalifikacije učina i prekoračenje, izključuju.

Mjestni sudovi.*

I. Kao civilni sudovi.

Sudačka neodvisnost, koju su svi prosvjetljeni narodi na zastavu napisali, to je osjećaj nužde, nikao iz izkustva čovječanstva; to je kulturna zadaća svih, koji teže za višim ciljem, ona je u obće produkt novovjeke ustavne vladavine, te se pravom smatra jednom od najljepših stečevina

* G. pisac neće zamjeriti, što smo neke stvari izpustili, a druge inače priudesili. — Ured.

Digitized by Google

novijega vremena, prvi postulat pravne sigurnosti državljana; ona čini mogućim provedenje načela, da su pred zakonom svi jednaki.

I nije ova stečevina pala narodom mukte u krilo, nego se je trebalo boriti za nju. Isto tako neće se ni uzdržati te sačuvati neoskvrnutom, ako se ne bude budno na nju pazilo, te brižno od nje odvraćalo sve, što bi kadro bilo krasnoj toj biljci naškoditi, ili joj korjen podsjeći. A da ima takih pokusa, to nam dokazuje pogled po svietu. Navode se različiti razlozi, da se opravda tajni ili javni napadaj na neodvisnost sudstva; uz budnu sviest zastupstva naroda i samoga sudstva mogu se ti napadaji uspješno odbijati. Velimo i sudstva, jer ako ono samo ne ima snage, da zakonom zajamčenu svoju neodvisnost čuva čistoćom života, gradjanskimi vrlinami, dubokim shvaćanjem svoga zvanja, čuvanjem i poštivanjem zakona nada sve: neodvisnost sudaca prije ili poslje će izginuti. Niemci u najnovijoj dobi ponosom pokazuju na vrline svojih sudaca, koje da su se preliepo pokazale u poznatoj parnici proti starcu Geffkenu.

I hrvatski narod uvažio je ovu kulturnu stečevinu, pa je njegov sabor stvorio zakon od 28. veljače 1874., kojim se postavlja temeljni kamen sudskoj neodvisnosti, odjelivši sudstvo od uprave. Ovim prvim korakom se to davno rodjeno djete postavlja na vlastite noge, ovim eminentno kulturnim činom stupila je Hrvatska na kolotečinu prosvjetljenih naroda. Za ovim prvim korakom sliedio je odmah drugi, ne manje važan, t. j. načelo o neodvisnosti obezbjedjeno bje — disciplinarnim zakonom.

Ovomu naprednomu i prosvjetljenomu djelu hrvatskoga sabora svatko se je živ od srdca radovao. Nu ta radost ne potraja dugo; već za godinu dana pokaza se u gredah ove sgrade crvotočina, a tomu crvu je ime zakon o mjestnih sudovih.

Propisi §§ 5—14 zakona o mjestnih sudovih izvrgoše ovo novorodjenče pogibelji, da zahiri.

A zašto sve to bez temeljitog razloga, bez stečena izkustva, da sat neodvisnom sudstvu nije kucnuo? Ili se morda „mjestni sud“ ne smatra sustavnom karikom sudstva, — zar u istinu da se nazrieva u mjestnom sudu neka vrst političke uprave? To je krivo mišljenje; mjestni sud je po zakonu institucija sudejske naravi, on je prva karika u sudejskom lancu, korjen sudejskog stabla.

Mjestni sud neima uprav nikakvog doticaja sa političkom (občinskom) upravom; on je u svom djelokrugu posve neodvisan od občinske uprave, s kojom neima nikakove dodirne točke, izim pitanja o „plaći i nagradi“ t. j. financijalnog pitanja.

Mjestni sud po svom opredieljenju i prema svojoj zadaći ima čisto sudejsko zvanje t. j. izpitati, da li obstoji utužena povrieda imovinskih prava (rabim ovu stilizaciju zato, jer se pred mjestnimi sudovi razpravljaju lih privatno-pravna pitanja), pa ako dà, — dopitati odštetu bez

Digitized by Google

obzira na političke, vjerske, stališke itd. okolnosti. To je eminentno sudejsko zvanje; a ipak svi organi ovog aparata se sastavljaju i odstranjuju po političkih oblastih.

Prema propisu gore citiranih §§ zakona o mjestnih sudovih, zatim i naredaba na nj se odnosećih, bira obć. vieće iz svoje sredine mjestnog sudca i zamjenika (uz priseżnike); izbor rukovodi kot. oblast po svom organu; na predlog polit. oblasti potvrdjuje ban mjestnog sudca i zamjenika, pa ako se izboru po treći put uzkrati potvrda po polit. oblasti, imenuje ban mjestnoga sudca i zamjenika.

Nad ovimi organi vrši polit. oblast disciplinarnu vlast, po predlogu te oblasti mjestni se sudac, zamjenik i priseżnici ukoravaju, globe, suspendiraju i odpuštaju, a o svemu tom kot. sud ne treba ni da bude obavješten. A ipak je kot. sud ona vlast, koja u strukovnom smjeru ovim aparatom radi, osude mjestnog suda u drugoj a i posljednoj molbi, dakljem konačno presudjuje, indi kot. sud je vrst vrhovnog sudišta nad mjestnim sudom. Pa ipak kot. sud nema nad organi mjestnog suda ni toliko prava, koliko primjerice ima spahijski špan nad radnici.

U svih mogućih strukah radnje bilo fiziške bilo duševne provedeno je načelo, da si oni, koji odgovaraju za stanovite uspjehe svoga rada, biraju radnike, da nad njim vrše kontrolu a i disciplinu.

Nije li to načelo metnuto naglavce glede mjestnih sudova? Kot. sudac ima s ovimi organi polučiti častnu zadaću poštenog i pravednog sudovanja, a elementi, iz kojih se sud sastoji, izključuju to a priori. Prigodom biranja tih elemenata mogli bi odlučiti n. pr. političko-sebični, ili porodični ili vjerski itd. interesi; mogao bi se uzeti obzir na ovo i ono, samo ne na ono, što je najvažnije, t. j. na neodvisnost i poštenje.

Kot. sudac obćeći neposredno sa mjestnim sudom, i sudeći u drugoj i posljednoj molbi, ter davajuć izvjestiti se o pojedinih slučajevih, bezdvojbeno će u kratko opaziti, gdje zapinje, na kom i na čemu je krivnja. Recimo, da se dogodi odpor proti odredbam kot. sudca; kada cjeli stroj stane, treba hitrog uredovanja, treba suspenzije mjestnog sudca (zamjenika), pače treba da se bezodvlačno odstrani! Prema sadanjem ustroju ne preostaje kot. sudcu drugo, van da se obrati na polit. oblast, zamolivši ju, da odmah postupa proti krivcu.

Nu što se može dogoditi (a možda se je i dogodilo)?

Polit. oblast imajući pred sobom druge obzire, koji se možda u ničem ne identifikuju sa stanovištem pravde i pravednosti, pače stanovište, koje je kadikada u izravnoj oprieci sa sudejskom zadaćom, — dakle ravnana drugimi razlozi neće da zadovolji molbi kot. suda.

U kom svjetlu stoji sada kot. sudac napram kot. oblasti? nije li ovim činom dovoljno dokumentiran njegov od političke vlasti ovisni položaj; zar je to konačni uspjeh borbe oko neodvisnosti sudstva?

Digitized by Google

S tim se ujedno oštećuje auktoritet sudca dole prema narodu. Ta kojim počitanjem će narod primati osude i odluke suda, ako vidi, da mu jedan mjestni sudac može prkositi po sitoj volji; da n. pr. ovrhu, odredjenu po kot. sudu i opetovano požurenu neće da izvede?

Kot. sudac mu se konačno zaprieti najstrožijom kaznom t. j. da će zamoliti, da ga odpuste; — ali što ako kotarska oblast za to ne mari? Račun se pravio bez krčmara.

Držim da je skrajna nužda tu anomaliju dokinuti.

Kad je prigodom sastavljanja k. p. g. 1875. i to gradeć §§ 394—403 (prije njegove revizije desivše se 1888.) mogao kot. sud bez uštrba, da krnji prava političke oblasti, dobiti svu moć glede prisežnika, — ne obstoje nikakvi razlozi, da se nebi uveo analogni postupak i glede izbora mjestnog sudca, zamjenika i prisežnika za mjestni sud. Revizijom u tom smjeru će se udovoljiti ne samo zahtjevu pravednosti, sudejske neodvisnosti, nego i specialno će se odstraniti žig nepouzdanja, zadan tim, što se oduzelo kot. sudcem svako pravo sudjelovati pri izboru organa mjestnog suda, — kan' da će polit. oblasti izbore ravnati lojalnijim smjerom, nego li bi to činili predstojnici kot. sudova. *§§.*

Crtice iz financijalno-upravne judikature.

(Svršetak.)

Od gruntovne uknjižbe eventualnoga troška utjerivanja pripada li upisna ($^7/_{10}$%) pristojba ili ne? — Opazio sam, da mnogi odvjetnici ne biljeguju dovoljno molbe za gruntovni upis glavnice, kamata i maksimalnog iznosa eventualnog troška utjerivanja; redovito naime podmiruju i biljegovinu za podnesak (stalnu biljegovinu) i upisnu pristojbu ($^7/_{10}$%), il samo prema svoti glavnice ili od svote glavnice i na dan podnešenja molbe dospjelih kamata, a vrlo riedko i od eventualnog troška utjerivanja. Mnogi su naime u bludnji, da od uknjižbe maksimalnoga iznosa eventualnog troška nepripada pristojba navadjajuć uz ovo svoje krivo mnienje kao razlog, da vrlo često niti ne dodje do realiziranja ovoga troška odnosno stečenoga prava zaloga, tvrde da osiguranje ovoga troška neima narav jamčevine, pozivlju se i na § 65. grunt. reda, koji naročito razlikuje jamčevinu od naknade štete.

Ovi razlozi nestoje. Uzmimo samo stvar sa najjednostavnije strane, i podjimo od pojma, smisla i svrhe uknjižbene pristojbe. Ova se pristojba plaća za faktično stečenje prava zaloga, za gruntovno osiguranje stanovite svote, bez obzira na to, hoće li doći do realiziranja stečenoga prava zaloga. Pošto se pako i eventualni trošak utjerivanja

Digitized by Google

faktično založno uknjižuje i do te svote stiče pravo zaloga; pošto uknjižba maksimalnog iznosa bezuvjetno ima narav i sva obilježja stečenja sigurnosti (daklem jamčevine); pošto se konačno glasom opazke 3. čl. $^{90}/_{16}$ prist. tarife upisna pristojba plaća od ukupne vriednosti svih upisati se imajućih prava i nuzgredica te možebitnih jamčevina, — obzirom na sve to opravdano je stanovište fin. organa, a odobrava ga i fin. upravno sudište, kada i od upisa eventualnog troška utjerivanja zahtjevaju upisnu pristojbu ($^{7}/_{10}$%) a i kod računanja stalne biljegovine na podnesak (v. toč. IV. 15 t. čl. 48) priračunavaju ovaj eventualni trošak k glavnici i kamatam.

O povratku upisne pristojbe, ako se predbilježba ovršnoga prava zaloga briše. U smislu § 231. ovršnoga zakona ugarskoga (z. čl. LX. 1881.) onaj, proti komu je odredjena ovrha radi osiguranja ili na čije je nekretnine predbilježeno ovršno založno pravo, može osiguranu svotu bud u gotovom, bud u vriednostnih papirih (kao kauciju) položiti kod suda, sud pako dužan je u takovom slučaju ureda radi obustaviti provedbu ovrhe i odrediti brisanje predbilježenoga prava zaloga. Isto ima sud učiniti i onda, kada ovršenik stavi jamca, dade ručni zalog ili inim načinom pruži sigurnost.

Nastaje sada pitanje: ima li i može li se upisna pristojba ($^{7}/_{10}$%) brisati odnosno povratiti stranki, ili ne? — Ovo će pitanje biti doskora decisijom odlučeno, jer je i fin. upravno sudište načelnom rješitbom br. 939 izreklo bilo, da se upisna pristojba u gornjem slučaju ima brisati, jer je sud ureda radi brisao ovršno založno pravo. Drugom jednom rješitbom (i to kasnijega datuma) i usuprot gori spomenute načelne rješitbe izreklo je fin. upravno sudište, da se upisna pristojba nemože odpisati (povratiti), pošto se ova glasom opazke 1. čl. $^{90}/_{16}$ prist. tarife, samo u jednom jedinom slučaju može povratiti (odpisati), ako se naime uknjižba ili predbilježba usljed utoka, daklem prije nego postane pravomoćnom, ukine ili promieni, dočim je predbilježba u gori spomenutom slučaju jur pravomoćnom postala, nieko vrieme faktično i postojala, itd. Ovu potonju rješitbu držim temeljitijom i mislim, da će i konačna odluka (decisija) u ovom smislu bit izrečena, jer razlog, da je založna predbilježba ureda radi brisana, nestoji, jer je brisanje sliedilo usljed čina stranke (usljed položenja jamčevine, zaloga) i pošto brisanju prava zaloga ureda radi može biti mjesta samo u slučaju formalnih povrieda postupka sa strane suda ili u slučaju, ako se uknjižba na krivu nekretnost obavi itd. Nu u gornjem slučaju sud samo može i bez posebne molbe stranke brisati predbilježbu, ovakovo brisanje daklem nemože se smatrati brisanjem ureda radi. Konačno ako promotrimo stvar sa najjednostavnije strane t. j. s gledišta svrhe i smisla uknjižbene pristojbe, pa

Digitized by Google

pošto se ova pristojba plaća za faktično (pravomoćno) stečenje prava zaloga bez obzira na to, bude li pravo zaloga i realizirano; pošto nadalje može u gornjem slučaju nastupiti i ta eventualnost, da predbilježba i dulje vremena (recimo godinu dana) postoji i ovršenik tek u skrajnjem času položi jamčevinu: može li se racionalno tražiti odpis (ili povratak) upisne pristojbe od predbilježbe, koja je pravomoćno postojala i kojom je ovrhovoditelj pravo zaloga faktično stekao? — Naravno da se nemože.

Kod nas u Hrvatskoj glasom § 7 priloga k naredbi ministarstva pravosudja od 18. srpnja 1859. može ovršenik takodjer položiti ili osigurati traženu svotu, u kom slučaju dužan je sud odustati od ovrhe radi osiguranja. Dakle i u Hrvatskoj valja ono, što sam gore iztaknuo glede povrativosti upisne pristojbe.

— Ako odvjetnik u administrativnom poslu podnese utok, a nepriklopi punomoći, može li se utok odbiti lih s razloga pomanjkanja punomoći? — Nemože, nego ako oblast nevjeruje, da je utok faktično u ime stranke i ovlašteno predan, neka zahtjeva naknadno doprinešenje punomoći. (F. U. S. 1009).

— Ako se zapisnik piše na čistih stranah kakove tiskanice, namienjene u posebne svrhe, te se mogu samo 1, 2 ili 3 strane izpisati, 1, 2 ili 3 strane eventualno ne, — u tom slučaju kod računanja araka valja tiskanim (u zapisnik nespadajućim) tekstom ispunjene i neizpisane strane izostaviti (F. U. S. 1010).

— Ako stranke doduše poslje zaključenja razprave, ali prije proglašenja ili uručenja osude od parnice odustanu, u tom slučaju, ako nisu podmirile biljegovinu za osudu, ima se obnašašće ipak sastaviti, nu odmjeriti se može samo povišena biljegovina, ali ne jednostavna. Povišena se zato zahtjeva, jer je prikrata, odnosno propuštaj dužnosti biljegovanja faktično počinjen (F. U. S. 1015).

— Na molbi za gruntovni upis u biljegovkah podmirena biljegovina za upis ($^7/_{10}$%) ima se i onda povratiti, ako je molba natrag povučena još prije, nego je upis odredjen. (Fin. organi naime § 24. prist. propisa rigorozno tako tumače, da povratku upisne pristojbe ima samo onda, i nikada drugda mjesta, kada sud upis uzkrati. Taj nazor nestoji, jer zašto bi se strožje postupalo onda, kada sud odluke i neizrekne, nego u slučaju, kada ju faktično izrekne (F. U. S. 1016).

Sve ove rješitbe izrečene su u hrvatskih poslovih.

S. Kocian.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Da li se tko ima smatrati ludim ili slaboumnim, ili da li se je luda ili slabouman opametio, o tom ima odlučiti sud, obzirom na uspjeh obavljenih izvida i na mnenje saslušanih vještaka, po vlastitoj svojoj razsudi (§§. 273. i 283. obć. gradj. zak.).

Ignjat S. kao tutor mld. Ivane i Dorice B. tuži ostavinu Mile V. radi opravdanja sekvestracije uložnice na 1250 for., ništetnosti ustupnice glede iste, te priznanja prava vlastnosti na uložnicu. Tužbu svoju obrazlaže ovako:

Franjo H. uložio je na svoje ime kod samoborske štedione 1250 fr. na uložnu knjižicu br. 1090. Dok se je on, budući umobolan, liečio u bolnici milosrdnih sestara u Z., pohranjena bijaše uložnica kod predstojnice toga zavoda Rafaele D. — Na zahtjev Franje H. bijaše mu uložnica vraćena.

Listom od 5. veljače 1884. priposlana je ta uložnica štedioni u S. da narasle kamate pošalje vlastniku; na što je štediona 6. veljače 1884. odpremila tu uložnicu sa kamati 12 for. 47 novč. u gotovom novcu Franji H. u Z., a 7 veljače 1884. uruči to pismo listonoša Mile V.; 12. veljače iste godine stiže ovoj štedioni list Mile V., u kom zahtjeva da se na temelju ustupnice od 7. veljače 1884., kojom mu Franjo H. uložak svoj ustupa, to zabilježi i provede.

Tužitelj tvrdi, da je ta ustupnica ništetna, jer je prevarnim načinom izmamljena.

Iz izviešća psychiatra, koje prileži kaznenim spisom, vidi se, da je 7. veljače 1884., kada je izdana ustupnica, duševno stanje Franje H., koji je bolovao na „dementia paralytica“, bilo težko poremećeno tako, da ovoga dana nije mogao shvatiti zamašaja svojih čina. Svjedoci Gjuro L., Mato S., Rafaela D., Gertruda M. i Justa T., koji su svi preslušani u kaznenoj iztragi proti Mili V. a i zaprisegnuti, potvrdjuju, da je svatko tko je 7. veljače 1884. s Franjom H. govorio, morao odmah razabrati, da nije pri sebi.

Riešitbom od 2. srpnja 1885. br. 14572 pristao je banski stol na obtužnicu bivšega skrbnika umobolnoga Franje H., kojom je tužio Milu V. radi zločina prevare, počinjenoga tim, što je izmamio spomenutu ustupnicu.

Prvi sud osudio je Milu V. na 3 godine težke tamnice, no kasacionalno sudište odriešilo ga je, jer da skrbnik poslije smrti privatnog učestnika na tužbu ovlašćen nije, dakle sa formalnoga razloga.

Digitized by Google

Na to je državno odvjetničtvo uzelo progon u svoje ruke, te izdalo obtužnicu pod B., koja postade pravomoćnom; nu odlukom pod C zavrgao je sudbeni stol cieli ovaj predmet. jer je Mile V. medjutim preminuo.

Pomenuta ustupnica dakle već je po § 869 obć. gr. zak. ništetna.

Pozivljuć se na odluku od 4. srpnja 1886 br. 3226., kojom je Ignjatu S. kao tutoru mld. Ivane i Barice B., nasliednica pokojne F. B., očitovane nasljednice Franje H., podieljena dozvola za nazočnu tužbu te moli osudu:

da je ostavina Mile V. dužna priznati ništetnom ustupnicu od 7. veljače 1884, te po tom priznati pravo vlastnosti ostavine Franje H., odnosno pravnih njegovih nasljednika na tu uložnicu, glaseću na 1250 fr., koja je sada po kr. kot. sudu u Z. pohranjena kod por. ureda u Z. pod čl. 151 pod oznakom „ostavina Mile V. sastojeća iz uložnice štedione u S. br. 1090“, nadalje da je dužna priznati opravdanom sekvestraciju iste, dozvoljenu odlukom od 26. ožujka 1888 br. 3719 s prip.

Kr. sudbeni stol u Z. osudom od 1. listopada 1888 br. 11662 udovoljio je u cielom tužbenom zahtjevu i to sa sliedećih razloga:

Fundamentalni prigovor, kojim tužena ostavina nastoji oboriti tužbeni zahtjev, jeste poziv na § 273 o. g. z., po kojem se za luda ili slaboumna može držati samo onaj, koji je sudbeno takovim proglašen; Franjo H. nikada ludim ili slaboumnim proglašen nije, — dakle se nemože ni takovim smatrati, pa s toga da ustupnica od 7. veljače 1884, kojom je ustupio priepornu uložnicu štedione S. Mili V., nije ništetna, ma i Franjo H. dne 7. veljače 1884 bio u takovom duševnom stanju, da nije mogao prosuditi zamašaj svojih čina, što tuženik u ostalom poriče. O toj poreci biti će niže pobližeg govora.

Prije svega dakle valja iztražiti temeljitost spomenutoga glavnoga prigovora tuženikova.

Neima dvojbe, da se po jasnomu slovu § 273 o. g. z. može držati ludim ili slaboumnim samo onaj, koji je takovim sudbeno proglašen. Nu neima dvojbe ni o tom, da se zakonska ta ustanova po temeljnih načelih intepretacije zakona imade tumačiti sravniv ju sa svimi ostalimi odredbami o. g. z., koje se odnose na isti pravni institut, a te su u ovom slučaju § 21 odnosno § 865 obć. gr. zak.

Kada bi bilo korektno tuženikovo tumačenje § 273 o. g. z., onda se § taj nebi nikako mogao dovesti u sklad sa § 865 o. g. z., koji apodiktički ustanovljuje, da je onaj koji razuma neima, nesposoban učiniti obećanje ili prihvatiti ga, pa negovori o nikakovom uvjetu proglašenja nerazumnosti.

Pita se sada: kako se ima riešiti oprieka, u kojoj citirane dvie ustanove zakona medju sobom prividno stoje? Da je ta oprieka doista samo prividna, vidi se iz sliedećega razmatranja: Rieč „držati“ — u

Digitized by Google

njemačkom tekstu „gehalten werden“ — u § 273 obć. gr. z. dokazuje, da je zakonodavac ovim § htio stvoriti neki normativ, po kojem se ima obstojnost ludosti ili slaboumnosti prosuditi. Rieč „držati“ sadržaje predmnjevu s jedne strane, da je onaj, koji je sudbeno ludim proglašen, doisto takav, a s druge strane, da onaj, koji nije sudbeno ludim proglašen, niti nije lud.

Nu kao što predmnjeva u obće još nestvara objektivne istine, već samo utiče na teret dokaza, tako mora biti dopušten i dokaz, da je stanovita osoba, prem ludom neproglašena, ipak u nekom stanovitom času bila luda. Dakako, da taj dokaz pada onomu na teret, koji hoće da predmnjevu za konkretni slučaj obeskriepi. A ovdje se upravo nalazi dodirna točka, gdje se stiču § 273 i 865 obć. gradj. zak. Da je ova argumentacija opravdana, proizlazi takodjer iz razlikosti stilizacije tih dvajuh paragrafa. Dočim naime § 273 rabi rieči „može se držati“, veli § 865 naprosto: „taj i taj nesposoban je“ i t. d. Gornjim dakle razlaganjem ustanovljeno je za nazočni slučaj, da tužitelju pristoji pravo nastupiti put dokaza, da sruši pravnu predmnjevu, po kojoj je Franjo H. 7 veljače 1884 bio duševno zdrav, pošto nije bio sudno proglašen ludim ili slaboumnim.

Tim je riešen prvi prigovor tuženikov; a sada, kada je konstatovana dopustivost toga dokaza tužiteljeva, nastaje pitanje, da li je tužitelj s tim dokazom uspio, i da li mu je pošlo za rukom razpršiti svaku dvojbu o tom, da se je Franjo H. dana 7. veljače 1884. nalazio u takovom duševnom stanju, kako ga iziskuje § 865 o. g. z. za ništetnost pravnoga posla.

Tužitelj svoju tvrdnju temelji medju ostalim na zapisnicih E, G, H i I ad II, u kojih su i psychiatri i svjedoci nevještaci pod prisegom u kaznenoj parnici, povedenoj proti Mili V. radi zločinstva prevare, izjavili suglasno, da je Franjo H. dana 7. veljače 1884. t. j. onoga dana, kada je preneo priepornu uložnicu ustupom na Milu V., bio u takovom duševnom stanju, da nije mogao shvatiti domašaj onoga što radi.

Tuženik protivi se tomu, da se te izprave, sačinjene u kaznenoj parnici i za onu, uporabe kod riešavanja ovoga gradjanskoga priepora. Nu to shvaćanje neosniva se na zakonu i nemože se prema tomu u obzir uzeti. Zapisnici naime E, G, H, I ad III javne su izprave u smislu § 114 gr. p. post, pošto su sačinjene po javnoj vlasti unutar uredovnog joj djelokruga. Javne pako izprave po propisu § 113 gr. p. p. imadu moć podpuna dokaza glede čina, o kojih su zakonito izdane. Ni sam tuženik netvrdi, da su spomenute izprave izdane „nezakonito“, kao što i priznaje, da su svjedoci i psyhiatrički vještaci u istinu pred kaznenim sudom tako izkazali, kako je to zabilježeno u zapisnicih E, G, H i I ad III. Tuženik sadržaj tih zapisnika pobija samo u toliko, što veli, da vještaci na temelju

Digitized by Google

izkaza svjedoka, ma ovi i bili zaprisegnuti, nisu mogli dati lječničkog mnienja, već je tomu trebalo neposrednog motrenja Franje H.

Nu ako se uvaži, da su svi svjedoci pod prisegom suglasno izkazali jedne te iste okolnosti, pa da su zaprisegnuti sudbeni vještaci na temelju tih izkaza, a i na temelju vlastitoga naknadnoga motrenja Franje H. pozitivno svoje mnienje izrekli, da isti po sadanjih simptomih bolesti jur 7. veljače 1884. nije mogao prosuditi svoje djelo: to sud nije mogao vidjeti razlog, zašto da se mnenju vještaka nevjeruje, jer bi potonji saslušani pod prisegom bili eventualno sigurno sami izjavili, da na temelju predloženog im materijala nisu kadri očitovati se o tom, kakovo je bilo duševno stanje Franje H. 7 veljače 1884.

Na tom nemože ništa mienjati mogućnost, iztaknuta po tuženiku, da je najme Franjo H. priepornu ustupnicu podpisao „in lucido intervallo". To na uspjeh ove parnice zato nemože uplivati, jer su samo pravni poslovi bezumnika mortis causa obavljeni, za lucido intervallo pravovaljani, dočim inter vivos niti za lucido intervallo kriepostno razpolagati nemože. Do toga zaključka dolazi se sravnjivanjem §§ 21 i 567 o. g. z.

Na svem dosad navedenom osniva se temeljitost tužbenog zahtjeva, kojemu je s toga i udovoljeno.

Naknada parbenog troška naložena je tuženiku po propisu § 573 gr. p., dočim se je u smislu sekvestracionalne odluke A ad I morao takodjer osuditi da plati sekvestracijonalni trošak.

Kr. banski stol osudom od 9 siečnja 1889 br. 28487 ex 1888 odbio je priziv tuženika, ter potvrdio osudu suda prve molbe sa sliedećih razloga:

Prizivatelj drži, da se u pravnom smislu samo onaj kao lud, slabouman ili bez razuma smatrati može, koga je sud prema ustanovi § 273 o. g. z. takovim proglasio, a da je drugi kakov dokaz o tom izključen. Taj nazor nije posve izpravan.

Istina je, da se onaj, koga je sud ludim ili slaboumnim proglasio, drži za takova tako dugo, dok nebude protivno dokazano; a istina je i to, da sud kada se radi ob osobi praesentnoj, koja bi se ludom ili slaboumnom imala proglasiti, ima postupati po ustanovi § 273 o. g. z. i da je to proglašenje odlučno za djelatnu sposobnost takove osobe tekar od toga proglašenja u napredak, ali da se dokaz o tom, da je netko već u prošasto vrieme bio umobolan, nebi mogao i inim načinom, a ne samo vještačkim mnenjem odnosno proglašenjem sudbenim za umobolna, doprinieti, o tom u zakonu nema uporišta.

Ta zakon u § 273 o. g. z. naredjuje, da se ludim ili slaboumnim onaj držati može, koji je nakon točnoga razvidjenja njegova vladanja i nakon saslušanja po sudu na to odredjenih liečnika, takovim proglašen, pak prema tomu zakon nalaže istina sudu saslušanje liečnika, ali ga

Digitized by Google

podjedno upućuje, da samo onoga može proglasiti ludim ili slaboumnim, kojega je vladanje — osim saslušanja liečnika sam sud točno razvidio; prepušta dakle izreku o tom uvidjavnosti sudca, a neveže ga nipošto na mnienje liečnika.

Kad je zakon u § 273 o. g. z. naložio sudcu saslušanje liečnika, imao je očito pred očima osobu takovu, koja se liečničkom motrenju može podvrći, i glede koje liečnici o sadanjem njezinom duševnom stanju svoje mnienje izreći mogu; nu ako se dotičnik takovu motrenju podvrći nemože, ili ako se radi o njegovom duševnom stanju u vrieme prošasto, tad nemože biti o tom dvojbe, da se sudac mora osloniti samo na točno razvidjenje vladanja takove osobe u ono prošasto vrieme, o kojem je nastalo pitanje o duševnom stanju dotične osobe, i da je vlastan izreku svoju utemeljiti samo na tom razvidjenju, jer ako se to nebi dopustilo, tad bi glede osobe, koja se liečničkom motrenju više podvrći nemože, absolutno nemoguće bilo, da se u obće izreče sud o njezinom duševnom stanju.

U ostalom ta okolnost, da li je njetko u stanovito jur prošasto vrieme umobolan bio, nemože u pravilu biti ni predmetom vještačkoga mnienja na temelju vještačkog nalaza, a napose ne onda, ako dotični nije više umobolan, već će se ta okolnost moći dokazati i kroz svjedoke, koje je nedvojbeno zakon imao pred očima, kad je naredio, da se točno ima razviditi vladanje dotičnika, i na koje u § 567 o. g. z. izrično u sličnom slučaju upućuje, ter koji ma i ne bili vještaci, pojave umobolnih napadaja u pravilu opaziti i prosuditi mogu.

Prizivatelj se žali i na to, što je dokazni materijal, sabran u kaznenoj parnici povedenoj proti Mili V., upotrebljen u ovoj gradjanskoj parnici i što je sud na istom osnovao svoju osudu, jer da je u gradjanskoj parnici valjan samo onaj dokaz, koji je proveden po propisih gradj. parbenog postupnika.

Zapisnici pod E, G, H i I ad III nisu dakako izprave javne u tom smislu, da bi se neposredno njimi samimi dokazala umobolnost Franje H., ali su izprave javne u tom pravcu, da se njimi dokazuje, da su saslušani vještaci i svjedoci onako izkazali pred sudom, kako je to u tih zapisnicih upisano. Kad pako prizivatelj priznaje, da su vještaci i svjedoci onako izkazali, kako je u tih zapisnicih zadržano, tad je sadržaj izkaza tih vještáka i svjedoka dokazan spomenutim izpravami, odnosno dokazane su izkazom vještaka i svjedoka činjenice, da se je Franjo H. u kritično vreme vladao, kako je to sadržano u tih izpravah. Prizivatelj ni netvrdi, da bi preslušanju vještaka i svjedoka po sudcu gradjanskom bio kakav drugi posljedak nego li je to sadržano u spomenutih izpravah, pak bi s toga njihovo preslušanje po sudcu gradjanskom bilo očito suvišno, a u

Digitized by Google

tom stanju stvari može se uzeti, da predleži jur izkaz vještaka i svjedoka, kojega sadržaj je dokazan upitnimi izpravami.

Pošto pako iz izkaza tih vještaka i svjedoka proizlazi, da je vladanje Franje H. u kritično vrieme bilo takovo, da se s razlogom nemože o tom podvojiti, da je bio u takovom duševnom stanju, da nije mogao shvatiti zamašaj svojih čina, a da napose iz izkaza vještaka proizlazi, da je Franjo H. već prije 7 veljače 1884, kad je po njem izdana napadnuta ustupnica, bolovao na ludilu klonuti (dementia paralytica): to je prvomolbeni sud posve opravdano sudio po zahtjevu tužbenom.

Kr. stol sedmorice osudom od 14 lipnja 1889. broj 1025 odputio je izvanredni previd tužene ostavine Mile V. kao neumjestan time, da je tužena ostavina dužna naknaditi tužitelju trošak previdnog protuizvedenja u obaljenom iznosu od 3 for. 50 nvč. za 14 dana pod prietnjom ovrhe, — a to sve sa sliedećih razloga:

Ustanove § 273 o. g. z. stoje u savezu s onimi §§ 269 i 270 o. g. z. pa imadu se prema tomu i tumačiti. § 269 o. g. z. odredjuje, da se osobam, koje nemogu same da nastoje oko svojih poslova i da svoja prava same brane, odrediti ima skrbnik ili nastojnik, ako neima mjesta vlasti otčinskoj ili tutorstvenoj; — § 270 o. g. z. nabraja pojedine slučajeve skrbničtva i odnosno one osobe, kojim valja odrediti skrbnika, pa navadja kao takove medju ostalimi i punoljetnike, koji su poludili ili postali slaboumni. U savezu s tim ustanovljuje § 273 o. g. z., da se za ludu ili slaboumnog može držati samo onaj, koji je sudbeno proglašen da je takov, a to, pošto se točno razvidilo njegovo vladanje i pošto su saslušani liečnici, koje je sud na to odredio.

Odavle proizlazi, da ustanove § 273 o. g. z. imadu samo taj smisao, da se nikomu nesmije narediti skrbnik radi ludosti ili slaboumnosti, o kojem nije ustanovljeno načinom propisanim u § 273 o. g. z., da je zaista lud i slabouman i koj nije prije sudno proglašen kao takov — ali time nije izključena mogućnost, da se u konkretnom slučaju dokazati može, da je stanovita osoba lišena bila porabe razuma ili posve ili u njeko vrieme, premda dotična osoba ludom ili slaboumnom sudno proglašena bila nije, ili je kao takova istom poslje proglašena.

U predležećem slučaju smatra sud prve i druge molbe kao dokazano, da je pokojni Franjo H. već 7 veljače 1884 bio umobolan, pa s toga nesposoban po § 865 o. g. z. učiniti valjano koje obećanje ili prihvatiti ga. Istina, da se sada nemože više ustanoviti sudbenim očevidom i mnienjem vještaka po propisih 10 poglavja gr. p. p., da li je Franjo H. 7 veljače 1884 bio lud ili pri zdravoj pameti.

No u predležećem slučaju niti se neradi o dokazu, koji bi se izvesti imao po propisih o sudbenom očevidu (§§ 204—218 gr. p. p.).

Digitized by Google

Da li se tko ima smatrati ludim ili slaboumnim, ili da li se je luda ili slabouman opametio, o tom ima odlučiti sud obzirom na uspjeh obavljenih izvida i na mnenje saslušanih vještaka po vlastitoj svojoj razsudi (§§ 273 i 283 o. g. z.).

S toga neima dvojbe, da u predležećem slučaju ima mjesta uporabi analogije § 567 o. g. z., pa da su niži sudovi punim pravom uzeli u pretres izvide o duševnom stanju Franje H., obavljene tečajem kaznene iztrage proti Mili V. radi zločinstva prevare.

Vidiv po tom, da se uztvrditi neda, da su osude nižih sudova utemeljene na krivoj uporabi zakona, ili na predpostavi protivnoj jasnomu sadržaju spisa, već da su dovoljno motivirane i opravdane s razloga tamo navedenih a to tim više, pošto se istim protivne koje tvrdnje ili niekajuće koje zasade dokazati mogu i posredno izpravnim zaključenjem iz čina dokazanih posve (§ 105 gr. p. p.) — to valja izvanredni previd tužene ostavine iza Mile V. po § 334 gr. p. p. obzirom na § 335 gr. p. p. kao neumjestan odputiti, a tužitelju po § 573 gr. p. p. podjedno dosuditi i trošak previdnog protuizvedenja, kako je to učinjeno u dispositivnom dielu vrhovne ove osude.

Priobćio A.

Dokazna moć dostavnica.

I.

Na temelju pravomoćne konačne odluke, u smetanju posjeda izrečene, dozvoli i izvede kr. kot. sud u Stubici ovršno uvedenje u posjed dosudjene nekretnine na korist tužiteljicâ.

Tvrdeći, da mu nikada niti tužba niti tužbena odluka dostavljena nebijaše, drugotuženik I. D. podnese proti toj ovršnoj odluci utok.

Kr. banski stol potvrdi odluku prve molbe.

Kr stol sedmorice: s razloga, što utočnik odnosno drugotuženik Imbro D. tvrdi, da njemu ni tužba nit tužbovna odluka od 14. listopada 1883 br. 3308 dostavljena nebijaše; vidiv, da se navod ovaj vjerojatnim čini s toga, što utjecatelj odnosnu dostavnicu ni podpisao nije; vidiv, da je dostavljač Lacko G. istina zapisnički preslušan tvrdio, da je spomenutu odluku dostavio u vlastite ruke utočnika, no budući da tvrdnja ova nemože zamieniti postojeći u tom pravcu propis, koji izrično odredjuje, da u dostavnici stranku pisanju nevještu podpisati mora treća osoba (§ 28 min. nar. od 3. travnja 1854 br. 82 d. z. l.); vidiv, da se prema tomu nakon dovršena raspravljanja odluka izreći nije mogla, a niti je ona pravomoćnom postati mogla: dokine na temelju §§ 318 i 339 br. 3 gpp. napadnute odluke sa čitavim postupkom i kot. sudu naloži, da na tužbu iznovično odredi ročište i zatim dalje po zakonu postupa.

Digitized by Google

Ovu vrhovnu riešitbu, koja sama nenosi datuma i broja, saobćio je kr. banski stol kot. sudu u Stubici pod 28. siečnja 1885 br. 1837, a kot. sud strankam pod 21. veljače 1885 br. 573.

II.

Čudne su prilike, pod kojimi občinski organi obavljaju svoju dostavljačku službu. Upisav u dostavnicu dan, kad su sami sudačku presudu iz ruku svoga načelnika primili, oni kadšto tu presudu u utrobi svoje torbe nose dotle, dok ih slučaj na naslovljenika nanese, komu izruče osudu sudačku, često tri ili četiri dana nakon primljene presude. Doprije običavaše ovakav dostavljač izpunjavati dostavnicu sam, al sada po savjetu nekih obć. mudraca obreše modus, koji bi im isprave, pravije falsifikate, imao kao javne i podpunu dokaznu moć imajuće prikazivati. Po dva puta sastaju se svi službenici postrane občine, pa tada zamjenito providjaju i nadopunjuju dostavnice tako, da svaka od njih nosi uz rukoznak naslovljenika i vlastoručne podpise dvijuh svjedoka. Dašto, da jedan tih svjedoka, obitavajući u drugom predjelu občine, naslovljenika niti nepoznaje, niti ga je kada vidio. Neima dvojbe, da ovakav način sljeparskoga krivotvorenja istine sud odlučno odbija, nu sudu je težko doznati takav kažnjivi način uredovanja, pa zato može biti, da se na temelju na oko zakonito sastavljene dostavnice sbivaju i velike nepravde. Zato nam se postupak tih nesavjestnih dostavljača prikazuje u potenciranoj mjeri kažnjivim.

Evo kako bijaše u ovom slučaju: „Osudu od 25. kolovoza 1888 br. 7411 dostavio je meni ne Mihalj Makar, koji je na dostavnici kao dostavljač podpisan, nego njegov sinčić Milan Makar, onu nedjelju, koja pada pred „Malom Gospom“. Mihalja Makara niti vidjeh, niti mu podah rukoznak; Cvietka pako niti danas nepoznajem. Cvietko je, kako sada saznah, dostavljač u Radoboju, okolišu od mene tri ure udaljenom. 2. rujna 1888 — kako dokazah — dostavljena mi bje osuda. Ja sam 16. rujna 1888 uložio svoj priziv. Ovaj je dakle priziv pravodobno uložen.“

Ovako se je tužio Mijo B., kuće gospodar zadruge B., u svom utoku, uloženom proti odluci kr. kot. suda u Krapini od 16. rujna 1888 br. 8073, kojom mu je priziv kao prekasno podnesen odbijen. — Njegov utok uvaži kr. banski stol riešitbom od 7. studenoga 1888 br. 27.730 te ukine napadnutu odluku i naloži prvomu sudu, da sa pravnim liekom kao pravodobno podnesenim postupa po § 327 gpp.

Razlozi: Vidiv, da na dostavnici ob uručenju prizvane osude osim dostavljača Mije Makara supodpisani svjedok Andro Cvietko sam priznaje, da nije bio prisutan, kad je osuda dostavljena nepismenomu utočniku, već da je tek kasnije na poziv dostavljača supodpisao dostavnicu; vidiv prema tomu, da dostava u pitanju stojeće osude za stran tuženice nije

Digitized by Google

obavljena po propisu nar. min. pravosudja od 3. travnja 1854 br. 82 d. z. l., pa da s toga niti nekorektno sastavljena dostavnica nemože biti dokazom za vrieme preduzete dostave, odnosno za prekasno podnesenje priziva, itd.

Ova riešitba nebje napadnuta.

Priobćio G. Št.

Čim je nasljedno pravo očitovanih nasljednika izkazanim priznano, smatraju se oni predstavnici ostavnika, a prestaje pravo ad hoc imenovanoga skrbnika ostavine.

Ivan i Bara Cvetnić duguju Franji i Kati Kos 440 for. Oba solidarna dužnika umru, a nasljednici im bijahu nepoznati. Vjerovnici zamoliše i odlukom kr. kot. suda u Vel. Gorici od 4. prosinca 1887 br. 6701 bje dužničkim ostavinam postavljen za skrbnika Franjo C. Sada vjerovnici zaišću tužbom de praes. 21. prosinca 1887 br. 8554 proti ostavinam Ivana i Bare Cvetnić, zastupanim po skrbniku Franji C., da se njihova tražbina od 440 for. isplati. Kondemnatorna osuda izrečena je 30. prosinca 1887 br. 8720 i dostavljena skrbniku Franji C., koj neuloži nikakovog pravnog lieka.

Na to tužitelji zamoliše dražbu nekretnina tuženih ostavina, koja bijaše dozvoljena odlukom od 12. svibnja 1888 br. 3144, dostavljenom skrbniku, koj opet neuloži nikakova pravna lieka.

Medjutim povede se kod istog suda ostavinska rasprava iza tuženih ostavnika, te su nasljedna očitovanja prihvaćena odlukom od 30. prosinca 1887 br. 8735. — Na to očitovani nasljednici zamole, da im se spomenuta osuda dostavi, a kot. sud odlukom od 15. svibnja 1888 br. 3398 skine skrbnika Franju C. sa skrbničtva, a „što se tiče zahtjeva, da se dostavi ovosudna osuda od 30. prosinca 1887 br. 8720, tomu se zadovoljiti nemože, jer je osuda tadanjem zakoniťom zastupniku skrbniku ostavina Franji C. dostavljena". Proti ovoj odluci nije uložen pravni liek.

Nu sada nasljednici ulože utok proti odluci od 12. svibnja 1888 br. 3144, kojom je bila dražba ostavinskih nekretnina dozvoljena, na što kr. banski stol riešitbom od 12. rujna 1888 br. 22.919: Vidiv, da se po § 547 ogz. nasljednik, koji je sudu podnio svoje nasljedno očitovanje, imade onda smatrati predstavnikom ostavnika, kada je njega raspravna oblast u tom svojstvu priznala tim, što je primila i odobrila nasljedno očitovanje; vidiv, da je kot. sud kao ostavinsko-raspravna oblast odlukom od 30. prosinca 1887 br. 8735 primio 5. srpnja 1887 br. 4465 i 29. prosinca 1887 br. 8735 u zapisnike podnešena nasljedna očitovanja utjecatelja na ostavine umrlih Ivana i Bare Cvetnić, i njihovo nasljedno pravo izkazanim priznao, te im podjedno ostavinski imetak u vlastnost uručio, čim je prestalo pravo dekretom prvoga suda od 4. prosinca 1887

Digitized by Google

br. 6701 skrbnikom istih ostavina ad hoc imenovanog Franje C., da zastupa ove tužene ostavine u parnici povedenoj proti njim radi 440 for. spp., u kojoj parnici je osuda izrečena 30. prosinca 1887 br. 8720, dakle baš onoga dana, kada su nasljedna očitovanja sudbeno primljena; vidiv, da je usuprot tomu dražbena molba tužiteljâ upravljena proti tuženim ostavinam, zastupanim po skrbniku Franji C., te je odlukom suda od 12. svibnja 1888 br. 3144 riešena prema molbenom zahtjevu, mimoišav utjecatelje kao zakonite nasljednike iza Ivana i Bare Cvetnić — ukine napadnutu dražbenu odluku od 12. svibnja 1888 br. 3144 po §§ 339 t. 2, 342 i 343 gpp. kano ništetnu i prvomu sudu naloži, da moliteljem Franji Kosu i Kati Crnić njihovu dražbenu molbu sa svimi prilozi povrati tim, da jim prosto stoji iznovičnu dražbenu molbu proti zakonitim zastupnikom ostavina Ivana i Bare Cvetnić sudu podnieti; utjecateljem da je pako prosto zahtievati kod prvoga suda odpravak osude od 30. prosinca 1887 br. 8720 te njezinu valjanost i kriepost posebnom ništovnom žalbom u zakonitom roku napadati.

U previdnom utoku tužitelja veli se: „Napadnuta riešitba ukida dražbenu odluku, jer da tužene ostavine nebijahu zakonito zastupane, pošto da djelovanje skrbnika prestaje 30. prosinca 1887, najme danom kada je ostavinska oblast primila nasljedna očitovanja na tužene ostavine. Skrbnik postaje imenovanjem, a prestaje odriešenjem. Franjo C. postade skrbnikom 4. prosinca 1887, a prestade 15. svibnja 1888, dakle poslje odluke ovrhu dozvoljujuće. Istog dana bje osuda izrečena i nasljedna očitovanja primljena. Osuda bje dostavljena skrbniku. Nasljednici zamoliše, da se njim osuda dostavi i da se ukine skrbničtvo. Odlukom od 15. svibnja 1888 br. 3398 bje skrbničtvo ukinuto, a dostava osude nasljednikom uzkraćena, „jer je osuda tadanjem zakonitom zastupniku, skrbniku ostavina Franji C. dostavljena“. Ova je odluka pravomoćna, a po tom i osuda. Rasprava i ovršni čini obavljeni su sa skrbnikom, kojem pravomoćna odluka daje pravo zastupanja najmanje do 15. svibnja 1888. Nasljedna očitovanja primljena su odlukom od 30. prosinca 1887 br 8735. Napadnuta riešitba nenavodi, kada je ova odluka pravomoćnom postala. Danom sastavka svakako ne. S toga niti skrbničtvo — i po nazoru napadnute riešitbe — nije moglo tog dana prestati. Ostavina se raspravlja ex officio. Dok raspravna oblast skrbnika neskine, dotle postoji. Nasljednici svojom inicijativom izposlovaše ukinuće skrbničtva: dakle ga sami priznavahu skrbnikom do 15. svibnja 1888, kano što i raspravna oblast. Nasljednici su ovom odlukom zadovoljni; ona je pravomoćna. Napadnuta riešitba ipak im daje pravo — proti pravomoćnoj odluci — tražiti odpravak pravomoćne osude od 30. prosinca 1887 br. 8720 i napadati ju. Razlozi napadnute riešitbe očito su neosnovani. Oni odstranjuju pravnu sjegurnost. Neobziru se na vjeru i stalnost sudbenih pravomoćnih riešitba.

Digitized by Google

Sud imenuje skrbnika 4. prosinca 1887, skine ga 15. svibnja 1888; a kasnije tvrdi, da taj skrbnik nebijaše skrbnikom i prije onog odriešenja, pa ukida pravomoćne ovršne odluke. Dapače nudi ovršeniku i pozivlje ga, da napada osudu, koju je sud pravomoćnom izjavio i on se tom izjavom zadovoljio. Ovo je stanje za nas doista žalostno; nas se direktno oštećuje troškom do blizu 50 for.“

Kr. stol sedmorice riešitbom od 25. siečnja 1889 br. 3594 ex 1888: „vidiv, da je napadnuta odluka kr. banskog stola prema stanju i propisu zakona razlozi u njoj navedenimi zakonito opravdana — obnašao je uz odpućenje previdnog utoka potvrditi napadnutu odluku kr. banskog stola“.*

Priobćio D. M.

Posljedica zanemarenja propisa § 79 izv. parb. postupka.

I. N. Š., odvjetnik u K. tužio je Mariju B. kao nasljednicu Hinka B. za sebe i kao tutoricu mldb. nasljednika Hinka B. Eugeniju, Ferdinanda i t. d. i Franju K. kaq sututora rečenih malodobnika, da su mu dužni u ime odvjetničke nagrade platiti obredjenu svotu od 48 fr. 56 nč. spp. sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Kr. sudb. stol u B. osudom od 28. srpnja 1888 br. 1613 odbio je tužitelja u glavnoj stvari, a parbene troške medjusobno prebio.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da je on kao sudbeno imenovani skrbnik zastupao ostavinu pokojnoga Hinka B. u parnici proti S. S. pcto. 1500 for. spp., ter da mu je zaslužba i trošak za ovo zastupanje odlukom od 10. ožujka 1888 br. 447 obredjena sa 48 for. 56 nč. Tuženici kao nasljednici Hinka B. prigovaraju tomu tvrdeći, da je tužiteljevo zastupanje ostavine bilo sasvim nepotrebno, jer da je on odmah znao za nasljednike, koji ga nisu na zastupanje ovlastili; nu ako se uvaži, da je tužitelju poznato bilo, da je u vrieme predane tužbe ostavina Hinka B. njegovim nasljednikom jur uručena bila, što on sam priznaje u prigovorih de praes. 16. lipnja 1885 br. 1084, pa da je po tom bila njegova dužnost, da to prijavi ovomu kr. sudb. stolu povrativ ujedno dekret sa odnosnim platežnim nalogom, a ne da neovlašteno podnaša prigovore i dalje zastupa neobstojeću ostavinu: to je prvi sud morao tužitelja odbiti.

Scieni li tužitelj, da ga je Marija B. sama ovlastila na zastupanje u gore pozvanoj parnici, neka on proti ovoj gradjansko-pravno postupa, nu ne proti ostavini, odnosno sada proti svim nasljednikom iste.

Pošto ipak sa strane tužitelja nije dokazana očita objest u parbovanju, troškovi se parbeni po § 576 gpp. medju se prebijaju.

* Drugih razloga vrhovna riešitba nenavodi. — Ovakovi slučajevi su barma kod spomenutoga kot. suda česti, a obično se sbivaju nakon obavljene i odobrene ovršne dražbe nekretnina; pa nije čudo, da kadšto troškovi ukinutih ovršnih čina dosegnu glavnicu.

Digitized by Google

Kr. banski stol osudom od 14. studenoga 1888 br. 27.732 odbio je odnosno zabacio priziv i žalbu ništovnu tužiteljevu u glavnoj stvari, nu glede troška dao je mjesta prizivu tuženika, preinačio je osudu i sudio, da je tužitelj dužan tuženikom troške parbe sa 7 for. 20 nč., a priziva sa 4 for. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe naknaditi.

Razlozi: Žalba tužiteljeva sastoji u tom, što nisu preslušani njegovi svjedoci, na koje se je pozvao u dokaz, da ga je Marija B. mati i tutorica mldb. sutuženika ovlastila na dignuće prigovora u fundamentalnoj mjenbenoj parnici, u kojoj je on (tužitelj) bio imenovan skrbnikom na čin ostavine pok. Hinka B.

Tužitelj je po dekretu svom bio ovlašten za zastupanje ostavine Hinka B., nu pošto je, kako sam tvrdi, saznao za nasljednike rečene ostavine, ter iste u prigovorih podnešenih proti dotičnom platežnom nalogu prijavio: to je tim njegovo punovlašće, koje mu je po sudu kao skrbničkoj oblasti podieljeno bilo, prestalo (§ 79 in fine izv. parb. post.). § 1008 o. g. z. ustanovljuje taksativno slučajeve, u kojih je potrebno posebno pismeno opunovlaštenje, pošto pako od strane tuženičke odnosno od tutorstva istog punomoć neprileži, to je posve suvišan ponudjeni dokaz tužiteljev preslušanjem svjedoka, jer se opunovlašćenje nedokazuje tim načinom (§ 16 odvj. reda, § 4 t. 3 i § 117 g. p. p.) i jer tužitelj sam priznaje, da je prigovore podnio kao skrbnik na čin rečene ostavine, a ne kao punomoćnik očitovanih nasljednika iste.

S ovih kao i onih po prvom sudu navedenih razloga valjalo je priziv i žalbu ništovnu tužitelja odbiti odnosno zabaciti, ter osudu prve molbe u glavnoj stvari potvrditi.

Pošto se iz ovog obrazloženja dispozitivnog diela osude u glavnoj stvari vidi, da je tužitelj kriv, što je do ove parnice došlo, koju je on baš svojim protupropisnim postupkom izazvao, to je valjalo prizivu tuženika mjesta dati, ter tužitelja suditi da naknadi parbeni i prizivni trošak.

Kr. stol sedmorice osudom od 7. lipnja 1889 br. 841 zabaci izvanredni previd tužitelja glede glavne stvari, a povodom previda tužiteljevog naperenog proti onom dielu banskostolne osude, kojim je tužitelj osudjen na naknadu parbenog i prizivnog troška, preinači osudu banskoga stola i potvrdi onu prvoga suda.

Razlozi: Previd tužitelja, u koliko je naperen proti suglasnim osudam nižih sudova, ima se smatrati izvanrednim previdom. Pošto pak suglasne osude nižih sudova niti su osnovane na očito krivoj uporavi zakona, a niti na predpostavi protivnoj jasnomu sadržaju spisa, valja s toga u pomanjkanju uvjeta § 335 gpp. izvanredni previd tužitelja po § 334 g. p. p. kao nedopustiv odputiti. — Glede parbenih troškova valja u pomanjkanju uvjeta § 573 g. p. p. banskostolnu osudu preinačiti i potvrditi onu suda prvoga. *Priobćio A.*

Digitized by Google

B. Kazneno.

Da li povjerljiva informacija u zatvorenom pismu o nepovoljnih materijalnih odnošajih trgovca tvori učin suprot sigurnosti poštenja? (Ad § 488 k. z.)

Adolfo D., knjigovodja kod J. G. u Budapešti, obratio se je pismom na Juliusa L. u V., da mu pod uvjetom „najstrožije discrecije" priobći o karakteru i vjeresijskoj snazi M. R. Na to je J. L. u zatvorenom pismu od 6. listopada 1888 odvratio doslovce: „R. hat sich vor 3 Jahren fast ohne Mittel hier etablirt, 4000 fl. erheiratet, führt aber ein Geschäft auf 40.000 fl., dem er absolut nicht gerecht werden kann, wird auch schon von sehr vielen Leuten geklagt, er dürfte sich kaum mehr lange halten können. Diess zu Ihrer Richtschnur". J. G. povriedom obrečene diskrecije izručio je ovo pismo M. R-u, koji usljed toga tuži J. L-a kr. kot. sudu u V. sbog prekršaja suprot sigurnosti poštenja (§ 488 k. z.), jer da je onim pismom htio tužitelja ponizit ili omrazit u javnom mnenju, napose u trgovačkom svietu.

Kr. kot. sud osudom od 12. travnja 1889 br. 3346 proglasi J. L-a krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 488 k. z., te ga po § 493 k. z. uporavom § 266 k. z. osudi na kazan zatvora i na naknadu troška kaznenoga postupka i ovrhe kazni.

Razlozi: Obtuženi J. L. priznaje, da je spomenuto pismo vlastoručno pisao te ga odpremio A. D. u Budapešti, koji da ga je zamolio, neka ga informira o karakteru, solidnosti trgovca M. R. kao i o tom, da li se ovomu može dati roba na vjeresiju. Da se razjasni odnošaj medju obtuženikom i priv. tužiteljem, mora se iztaknuti, da oba tjeraju u V. isti trgovački posao, da su njihovi dućani u neposrednoj blizini; a posljedica toga odnošaja jest konkurencija medju njimi, kojoj doduše nemože biti prigovora, dok se služi čestitimi sredstvi; ali koja se mora pobijati, kad ju vodi prosta sebičnost, kako je bilo u ovom slučaju općenito poznato. Preslušanjem A. D. te J. M. G. ustanovljeno je, da je ovaj potonji trgovačka firma u Budapešti, a onaj prvi da je njegov knjigovodja, da su obojica bila u posjedu lista od 6. listopada 1888 te tako znali i sadržaj njegov. Tu je dakle bitni kriterij § 488 k. z. najme javnost. Obtuženik u inkriminiranom listu tvrdi, da se je priv. tužitelj M. R. etablirao skoro bez ikakvih sredstva, a ovaj navodi, da je prije svoga etabliranja bio u trgovini starijeg L., i od ovoga pri odlazku dobio 1100 for.; preslušanjem svjedoka J. R., otca priv. tužitelja, dokazano je, da je ovaj (otac) pomogao sinu kad je posao otvarao sa 2000 for. gotovine; preslušanjem svjedoka G. Ž. ustanovljeno je opet, da je priv. tužitelju supruga u ime miraza doniela 6000 for. — Tim su oprovrgnute dvie najglavnije stavke inkriminiranog pisma.

Digitized by Google

Obtuženik tvrdi u svom pismu nadalje, da priv. tužitelj tjera posao na 40.000 for., komu on absolutno nemože udovoljavati. Iz ovih rieči mora se zaključiti, da priv. tužitelj ima toliko robe u svojem skladištu, a kako i odkuda, ako se je skoro bez ikakvih sredstava etablirao? Priv. tužitelju podmiće se tim, da nabavlja množinu robe na vjeresiju, da ju uzmogne kasnije otvorenjem eventualnog stečaja zatajiti i tako svoje vjerovnike izigrati. Preslušanjem A. L. i P. D., sudskih kancelista, ustanovljeno je, da je proti priv. tužitelju stiglo kot. sudu preko 20 ovršnih molba, nu te su se ticale malenih svota i to sudbeno jur obredjenih troškova, a koje je priv. tužitelj odmah platio dokazivajuć to ponajviše poštarskimi predatnicami.

Kad se ovako imade, to postaje jasnim, da je obtuženi htio diskreditirati priv. tužitelja u svom vlastitom interesu. Zašto bi inače to činio? Obtuženi nije morao stranoj firmi dati nikakve informacije prepustiv joj, da se sama uvjeri kreditiranjem robe, je li vredan njenoga pouzdanja; je li pako htio informirati, trebalo je da njegova informacija bude savjestna i da odgovara faktičnim okolnostim, misleć uvjek na to, da nesavjestna informacija može bitno oštetiti eksistenciju priv. tužitelja; da bi mogla lahko dospjeti u ruke i drugih trg. firma, s kojimi priv. tužitelj u poslovnoj svezi stoji. Da je takva obtuženikova informacija postigla efekt vidi se iz kazivanja zastupnika firme J. G., koji prizna, da je firma ta baš povodom te informacije najveći dio robe poslala priv. tužitelju poštarskim pouzećem, dakle uz gotov novac, a ostalo, što mu je poslala bez pošt. pouzeća, da je bilo od male vriednosti. Vidi se dakle, da je ona informacija uzdrmala povjerenjem tvrdke J. M. G. u soliditet priv. tužitelja kao trgovca, kao i u njegovu sposobnost, da može udovoljavati svojim poslovnim dužnostim, prem to po § 488 k. z. nije potrebno, već je dovoljno, da je lažno okrivljenje kadro dotičnog poniziti u javnom mnenju. Sud je crpio podpuno uvjerenje, da je obtuženik inkriminiranim pismom priv. tužitelja lažno i javno objedio sa takvih vlastitosti, koje se nedadu dovesti u sklad sa uslovi poštenog i solidnog trgovca, pa ga je s toga krivim proglasio prekršaja § 488 k. z., uzev da animus injuriandi obtuženika proizvire iz sadržaja pisma.

Usljed priziva obtuženika, osnovanoga na ustanovah § 414 t. 1, 2 i 3 k. p. na razlozih ništovnih § 418 t. 2 i 3 k. p., i usljed priziva tužiteljeva radi preblago odmjerene kazne, ukine kr. sudbeni štol u Osieku kao prizivno sudište, osudom od 8. lipnja 1889 br. 3526 osudu prvoga suda te rieši J. L. po § 250 t. 3 k. p. obtužbe radi spomenutoga prekršaja § 488 k. z., a osudi privatnoga tužitelja M. R. da naknadi trošak kaznenoga postupka.

Razlozi: Uvaživ, da je priziv okrivljenoga J. L. poprimljen po § 414 t. 1, 2 i 3 k. p odnosno po § 418 t. 1, 2 i 3 k. p., dočim je

Digitized by Google

priv. tužitelj M. R. uložio priziv radi preblago odmjerene kazne; uvaživ, da je ustanovljeno, da se u nazočnom slučaju radi o trgovačkoj informaciji, koju je okrivljeni J. L., A. D. u Budapešti pod jamstvom najstrožije diskrecije bez ikakve obveze s njegove strane izdao; uvaživ, da objektivni učin prekršaja suprot sigurnosti poštenja samo predleži, ako je čin počinjen u nakani komu dirati u poštenje; uvaživ, da je obtuženi naveo takovih okolnosti, iz kojih je imao dovoljno razloga pronešeno okrivljenje smatrati istinitim, ustanovljeno je naime, da je priv. tužitelj počeo trgovački posao sa fondom pozajmljenim od svoga otca, da je miraza dobio 4000 for., a da tjera trgovinu u mnogo većem obsegu, da je od mjeseca kolovoza pa do konca prosinca 1888 proti privatnom tužitelju provedeno 27 sudbenih ovrha; uvaživ dakle, da nepredleži objektivni učin prekršaja suprot sigurnosti poštenja po § 488 k. z., a povrh toga da je obtuženi uspjeo dokazom vjerojatnosti po § 490 al. II. k. z.; uvaživ, da je priziv poprimljen radi razloga ništovnih po § 418 br. 3 k. p. odnosno § 277 br. 9 a) i b) i br. 10 k. p. osnovan: to je itd.

Priobćio Drag. Markovac.

Javnost pogrde i zlostave u smislu § 496 k. z.

Kr. kot. sud u G. osudom od 7. ožujka 1889 br. 1567 sudio je: I. B. riešava se obtužbe na temelju § 250 t. 3 k. p., da je 1. prosinca 1888 javno u obć. uredu u Glini pogrdio, a naročito nazvao magarcem g. N. pl. M. u njegovoj odsutnosti i tim se navodno učinio krivcem prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena i kažnjiva po § 496 k. z.

Kr. sudb. stol u P. kao prizivni sud osudom od 30. ožujka 1889 br. 1422 ukine osudu prvoga suda te proglasi I. B. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z., te ga radi toga osudi po višoj stavci § 496 k. z. obzirom na § 260 lit. b) k. z. na kazan strogoga zatvora od 8 dana, nadalje da plati troškove kaz. postupka i ovrhe kazne, i napokon da plati povriedjeniku N. pl. M. u ime troškova njegovoga zastupnika 12 for.

Razlozi: Sud prve molbe uzimlje dokazanim, da je okrivljenik I. B. 1. prosinca 1888 u obć. uredu u Glini, i to u uredskoj sobi obć. blagajnika, pogrdio privatnog tužitelja u njegovoj odsutnosti rekav „da je magarac“; nenazrieva pako u tom objektivni učin prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označena u § 496 k. z. s toga, „jer je ta pogrda izušćena samo u prisutnosti obć. blagajnika Š. R. i to u vrieme, kada su uredovni sati jur minuli, a usljed toga pristup strankam zabranjen“, odakle izvadja prvi sud, da upitna pogrda nije učinjena „javno“. Ovaj pako nazor nestoji; kaz. bo zak. u § 496 ustanovljuje, da mora da bude pogrda učinjena „javno ili pred više ljudi“; ova ustanova jest disjunctiva, nije indi s jedne strane potrebno, da bude prisutno više ljudi, ako se pogrda učini

Digitized by Google

„javno"; a s druge strane opet sliedi, da je za postojalost upitnoga prekršaja potrebno, da bude pogrda učinjena na „javnom mjestu". — Pod pojmom „javno mjesto" imade se nedvojbeno smatrati mjesto, koje je po svom opredieljenju svakomu pristupno, ter koje nije opredieljeno za privatno obćenje ili za privatne sastanke, pa se nealterira svojstvo javnoga mjesta kao takovoga, ako se na istom u vrieme čina nenalazi više ljudi, ter zato je nedvojbeno, da je obćinski ured i uredska pisarna kojega obć. činovnika, navlastito obć. blagajnika, „javno mjesto".

Osuda prve molbe jest indi ništetna, jer predleži ništovni razlog § 418 toč. 3 odnosno § 277 toč. 9 lit. a) k. p., sbog česa se je morala usljed priziva privatnoga tužitelja (§ 415 k. p.) po § 421 k. p. ukinuti i presuda izreći itd.

Priobćio Kr. Klaić.

§ 335 k. z. obzirom na vožnju bicyklom.

Kr. kot. sud u Jaski osudio je osudom od 15. siečnja 1889 br. 2886 nekoga bicyklistu po § 335 kaz. z. na globu od 10 for. i odštetu od 15 for.

Razlozi: Sudbeno-liečničkim obnašaščem i priznanjem okrivljenoga ustanovljen i dokazan je objektivni učin, odaklje je sud crpio uvjerenje o krivnji i proglasio dotičnika krivim prekršaja § 335 k. z., a nije uvažio njegovu obranu, da si je ozledjeni sam kriv, pošto je mogao s voza prije skočiti, nego li se je isti prevrnuo.

Kr. sudbeni stol u Z. odrieši osudom od 20. srpnja 1889 br. 5641 okrivljenika krivnje i kazne.

Razlozi: Prvi sud uzeo je dokazanom krivnju, pošto je okrivljeni priznao, da se je, kad su se junci poplašili, u istinu bicyklom vozio i da su se ovi upravo bicykla poplašili, što nije smio uzeti, jer se vožnja bicyklom imade smatrati dozvoljenim sportom, te ako povodom vožnje same kakova nezgoda nastane, ima se ista smatrati slučajnom, kao što je u predstojećem činu slučaj, pošto se obtuženiku samo vožnja bicyklom, a ne uvrieda, udarac kakav ili samom vožnjom zadana ozlieda u grieh upisuje, te se krivnja obtuženiku tim manje u grieh upisati može, kad i sam privatni učestnik izjavljuje, da mu se je nesreća dogodila slučajno a ne krivnjom obtuženika, i da je isti glasom svjedočbe nadležne polit. oblasti ne samo ovlašten na vožnju bicyklom, već da je i zabranjeno svakomu u toj vožnji smetati ga.

Vidiv prema tomu, da se radja znatna sumnja o istinitosti čina, uzetih po prvom sudu za podlogu osudi: to prizivni sud ukida osudu prvoga suda po § 423 k. p. te sudi, da se N. N. odriešuje obtužbe, da je naime vozeć se na bicyklu mimo volova G. K. kriv, da su se volovi poplašili, da se je voz prevalio i K. zadobio težku ozliedu na ruci, te

Digitized by Google

tako počinio prekršaj suprot sigurnosti života, po propisu § 250 t. 3 k. p., a priziv G. K. kao nedopustiv po propisu § 415 k. p. obzirom na §§ 287, 279 i 307 k. p. odbija. *Priobćio dr. Gustav Gaj.*

C. Upravno.

Da li su družtva subjekt na polju kazneno-pravnom pred obrtnimi oblastmi?

Ogulinska štedionica kupila je ovršnim putem kuću F. L., u kojoj je ovaj imao krčmu, te je tu krčmu pod svojim imenom uzela dalje voditi uzev si poslovodju.

Kr. kot. oblast u Ogulinu označila je taj postupak prekršajem § 10 zak. čl. XVII. od g. 1884 počinjenim tim, što je ogulinska štedionica kao vlastnica kuće br. 347 u Ogulinu bez dozvole pravo krčmarenja vršila odnosno vršiti dala, te je presudom od 13. rujna 1888 br. 13.010 izrekla, da je ogul. štedionica, zastupana po svom predsjedniku i zakonitom zastupniku Antunu W., kriva prekršaja § 10 lit. a) zak. čl. XVII. od g. 1884 te se po § 158 lit. a) istoga zakona osudjuje na novčanu globu od 200 for. u korist obrtno-naukovne zaklade. Ujedno ima se ta krčma odmah zatvoriti.

Ogulinska štedionica uloži proti toj presudi u t o k.

Županijska oblast modruško-riečka riešenjem od 6. listopada 1888 br. 6788 dokine prvomolbenu kaznenu presudu s razloga, što je prizvanom presudom kažnjena ogul. štedionica kao pravna osoba, koja kao takova samo privatno-pravno, nikada pako kazneno-pravno biti može subjekt prava, i jer se dakle samo fizična osoba krivcem može učiniti kažnjivog čina, te prama tomu i kazniti.

Pošto je pako raspravnimi spisi, i to: 1. očitovanjem Franje L., upisanim u zapisnik 13. srpnja 1888 br. 13.010 kod kr. kot. oblasti u Ogulinu; 2. podneskom Stipana S. od 10. rujna 1888 br. 13.010, 3. utokom zastupnika ogul. štedionice Antuna W. od 18. rujna 1888 br. 13.504, nedvojbeno dokazano, da počamši od 1. srpnja 1888 Franjo L. na svoje ime stečeno pravo krčmarenja u bivšoj svojoj kući br. 347 u Ogulinu niti posredno niti neposredno više nevrši, i da od iste te dobe niti sadanji vlastnik te kuće, ogulinska štedionica, niti Stipan S. pravo krčmarenja od obrtne oblasti prve molbe dobio nije: potvrdila je drugi dio napadnute presude.

Proti toj riešitbi uložilo je zakupničtvo prava krčmarenja utok, i to proti prvomu dielu, te u svom utoku iztaklo: Cio tečaj je naravi takove, da je kr. kot. oblast uredovala kaznenim putem, a tako je postupala i žup. oblast, ali su obie pustile iz vida oštećene.

Digitized by Google

U bivših krajiških stranah vodi se kaznena podsudnost kod admin. oblasti po zak. od 24. listopada 1872. Taj se zakon poziva na § 9 kaz. postupka od 29. srpnja 1853. Po tom § vezane su oblasti postupati po kaz. postupku. Bilo po postup. od g. 1853, bilo po onom od g. 1875, uvedenim u krajinu banskom naredbom od 24. kolovoza 1882 br. 11.072, po prvom (§ 219) i drugom (§ 212) mora se oštećeni preslušati i pozvati na raspravu, te mu pristoji ako i ograničeno to ipak pravo priziva. To pravo ima absolutno proti privatnoj šteti, nu obzirom na zakupni ugovor ima zakupnik to pravo gledom na javno-pravno-regalni odnošaj i po ustanovah obrtnog zak. u cielom obsegu (§ 181) proti donešenim odlukam, jer se prava oštećenika raspraviti imadu, što se vidi i iz kolone IX. kaz. registra.

Odluka kr. žup. oblasti je s jedne strane nepodpuna glede odštete, a u promjeni prvoga diela nezakonita. Kr. žup. oblast ukida prvi dio s razloga, što je kažnjena presudom ogul. štedionica kao pravna osoba, koja kao takova samo privatno-pravno, nikad pako kazneno-pravno biti može subjekt prava, i jer se samo fizička osoba može krivcem učiniti kažnjivog čina, te prema tomu i kazniti. Taj nazor nije ispravan.

Prije svega neradi se o pravnoj osobi, nego o družtvu. Gradjanski zakon poznaje pravne osobe i družtva. Pravne osobe su jedinica, pravni subjekt jedinstven, to točevna družtva nisu. Tako si gradj. zak. stvara pojam te razlike u §§ 21 (i 529) te 26 i u cielom XVI. i XXVII. pogl. Da su „dionička družtva“ samo družtva a ne pravna juristička osoba, dokazuje trg. zak. Neimaju se na ista protezati pravna načela jurističke osobe, već družtva. Obrtni zakon ih po §§ 3 i 41 subsumira pod pojam „pravne osobe“, nu taj pojam se u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji mora po o. g. z. tumačiti, nipošto po starom gradj. ug. pravu, a trgov. zakon autoritativan je dokaz, da je ogulinska štedionica družtvo, a ne (moralna) pravna osoba.

Ta načelna razlika nije nipošto lih teoreričke, nego i praktičke te zakonotvorne važnosti.

U Cislitavi su u zakonu o tecivarini ta družtva označena takodjer kao „moralische Personen“, te je ista dikcija zakonska prošla i u naš zajednički zakon. U pogledu financijalnom je svaka ne fizička osoba juristička, jer se u financijalnih zakonih neradi i nebere porez po jurističkih pojmovih, već po faktičnom stanju.

U drugih zakonih je inače.

Moralna osoba svakako nefungira kao subjekt na polju kaz. prava, jer prekršaje može samo činiti fizička osoba; samo fizička osoba može se kazniti, te se izrečena globa samo proti fizičkoj osobi može u zatvor pretvoriti (minist. cisl. naredba od 29. siečnja 1876 br. 18.438 Z. F. V. 1876 str. 43), te se dohodarstvena komora X. Y. nije smjela odsuditi,

Digitized by Google

jer nije osoba fizička (minist. naredba cisl. od 28. veljače 1875 br. 1626 Z. F. V. 1875 str. 68).

Jurističke osobe neimaju djelatnu sposobnost, te im je subjektivitet krnjav i na polju gradj. prava (Unger, Sistem II. str. 27), pa je prividno, da one nemogu doći na poprište pravno u kaznenih djelih. Da je tomu tako lahko je dokazati.

Kad je dokazano, da je ogul. štedionica po trgov. pravu i o. g. z. družtvo, ne moralna osoba, onda se na takova družtva uporavljuju načela o družtvih, normirana ces. pat. od 26. studenoga 1852 (d. z. l. br. 253), a takova družtva spadaju pod sankciju kaz. postupanja; država ima i pravo nadzora nad timi družtvi, te ga može vršiti, pače po povjerenicih (§ 22 cit. i minist. nar. od 4. travnja 1870 br. 4550 Z. F. V. 1870 str. 153) i družtvo razvrgnuti (§ 24 cit.). Tu je najjasniji dokaz, da su družtva subjekt na polju kaz. prava političkih oblasti. — Družtva su na polju sudstvene kriminalistike subjekt kazn. sudstva, to dokazuje § 285 k. z., pače u § 296 k. z. odredjuje se konfiskacija blagajna i mobilija družtva, a to je kazan po § 240 sl. b) k. z. i s toga nitko nemože poreći, da družtvo na polju kaz. prava nije kažnjiv subjekt. Tek na polju administrativnom stiče se i konkurira oboja sposobnost.

Trgovac je po § 3 odnosno § 4 trg. zak. i družtvo, kojemu pojmu podpadaju trg. družtva (§ 61 trg. z.). Pa družtva su po §§ 3 i 41 obrt. zakona pravni subjekt obrtnog zakona, njega po § 183 i ss. trgov. zak. zastupa ravnateljstvo, a to po § 188 trg. z. prema trećim osobam (dakle i oblastim) nije osobno odgovorno. Odgovoran je dakle subjekt — družtvo, ne pojedinac ravnateljstva, jer se inače nebi dala razumjeti odredba o. g. z., da se po većini zastupstva n. p. obćine sudi objektivni moment nepoštenja ili poštenja posjeda po većini zastupnika (§§ 337, 833, 1011, 1057 i 1190 o. g. z.) — Ogulinska štedionica je obrtnik, te je vezana po § 45 pri obrtu na dozvolu za svako novo posebno mjesto.

Radi se dakle o obrtnom subjektivitetu, koji podpada pod sankciju obrt. zak., pak se s toga taj subjekt ima kazniti, a osobe ravnateljstva su družtvu odgovorne, jer se u obće nezna, tko je glasovao za uzakupljenje krčme, tko li ne, te je družtvo odgovorno — ne pojedinac.

Kr. zem. vladni odjel za unutarnje poslove je svojim riešenjem od 17. veljače 1889 br. 39.805 zadovoljio utoku zakupničtva proti prvoj stavci te odlučio, da se ogulinska štedionica ima radi prekršaja § 10 zak. čl. XVII.: 1884 ob obrt. zak. kazniti globom od 25 for. u korist obrtne-naukovne zaklade obć. ogulinske s razloga, što je ogul. štedionica kao tečevno družtvo, ako hoće izvršivati koj obrt, svakako vezana na točno obdržavanje propisa obrt. zakona, te što se prema tomu i ona u slučaju prekršaja proti ustanovam obrtnoga zakona odgovornom činiti, odnosno po nadležnoj obrtnoj oblasti i kazniti može. *Priobćio dr. R. V. T.*

Digitized by Google

Sravnjivajući sumarni izkaz

o poslovanju kr. sudbenih stolova i kr. kotarskih sudova u gradjanskih predmetih za godinu 1887 i 1888.

Kr. sudbene oblasti	K uručbenom zapisniku prispjeli podnesci												Parnice, kojih je postupak zaglavljen									
	Broj podnesaka sa zaostatci				Broj riešenih podnesaka				Broj zaostalih podnesaka				Broj parnica sa zaostatci				Broj riešenih parnica				Broj zaostalih parnica			
	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje
Kr. sudbeni stolovi	52.121	53.720	1.599	—	51.989	53.582	1.593	—	132	138	6	—	858	806	—	52	787	737	—	50	71	69	—	2
Kr. kotarski sudovi	601.271	617.193	15.922	—	595.575	611.583	16.008	—	5696	5610	—	86	8246	8829	583	—	6916	7378	462	—	1330	1451	121	—
Svote . .	653.392	670.913	17.521	—	647.564	605.165	17.601	—	5828	5748	—	80	9104	9635	531	—	7703	8115	412	—	1401	1520	119	—

Digitized by Google

Sravnjivajući sumarni izkaz

o poslovanju kr. sudbenih stolova i kr. kotarskih sudova u gradjanskih predmetih za godinu 1887 i 1888.

Kr. sudbene oblasti	Sklopljene nagode				Pravde ženitbene												Stečaji											
	Broj nagoda				Broj ženitbenih pravda sa zaostatci				Broj riešenih ženitb. pravda				Broj zaostalih ženitb. pravda				Broj stečaja sa zaostatci				Broj riešenih stečaja				Broj zaostalih stečaja			
	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje
Kr. sudbeni stolovi	118	142	42	—	4	3	—	1	3	—	—	3	1	3	2	—	89	91	2	—	27	40	8	—	62	51	—	11
Kr. kotarski sudovi	3294	3374	80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	74	4	—	17	24	7	—	53	50	—	3
Svote . .	3412	3516	122	—	4	3	—	1	3	—	—	3	1	3	2	—	159	165	6	—	44	64	20	—	115	101	—	14

Digitized by Google

Sravnjivajući sumarni izkaz

o poslovanju kr. sudbenih stolova i kr. kotarskih sudova u gradjanskih predmetih za godinu 1887 i 1888.

Kr. sudbene oblasti	Rasprave ostavinske												Tutorstva											
	Broj ostavinskih rasprava sa zaostatci				Broj riešenih ostavinskih rasprava				Broj zaostalih ostavinskih rasprava				Broj tutorstva sa zaostatci				Broj riešenih tutorstva				Broj zaostalih tutorstva			
	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje	1887	1888	dakle 1888 više	dakle 1888 manje
Kr. sudbeni stolovi	451	416	—	35	341	268	—	73	110	148	58	—	241	247	6	—	19	47	28	—	222	200	—	22
Kr. kotarski sudovi	15.269	15.848	579	—	10.320	10.681	361	—	4949	5177	228	—	28.350	29.703	1353	—	4406	4119	—	287	23.944	25.584	1640	—
Svote . .	15.720	16.264	544	—	10.661	10.949	288	—	5059	5325	266	—	28.591	29.950	1359	—	4425	4166	—	259	24.166	25.784	1618	—

Digitized by Google

Sravnjivajući sumarni izkaz

o poslovanju kr. sudbenih stolova i kr. kotarskih sudova u gradjanskih predmetih za godinu 1887 i 1888.

Kr. sudb. oblasti	Skrbništva												Računi												Poslovi gruntovnički			
	Broj skrbničtva sa zaostatci				Broj riešenih skrbničtva				Broj zaostalih skrbničtva				Broj računa sa zaostatci				Broj riešenih računa				Broj zaostalih računa				Broj gruntovnih stvari			
	1887	1888	dakle 1888		1887	1888	dakle 1888		1887	1888	dakle 1888		1887	1888	dakle 1888		1887	1888	dakle 1888		1887	1888	dakle 1888		1887	1888	dakle 1888	
			više	manje			više	manje			više	manje			više	manje			više	manje			više	manje			više	manje
Kr. sudb. stolovi	16	16	—	—	—	6	6	—	16	10	—	6	32	32	--	—	25	29	4	—	7	3	—	4	35.372	23.268	—	12.104
Kr. kot. sudovi	581	541	—	40	185	123	—	62	396	418	22	—	435	464	29	—	293	293	—	—	142	171	29	—	59.534	51.571	—	7.963
Svote .	597	557	—	40	185	129	—	56	412	428	16	—	467	496	29	—	318	322	4	—	149	174	25	—	94.906	74.839	—	20.607

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 96. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Zagreb 1889. Str. 233. — Ova knjiga sadržaje četiri rasprave: „Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru obzirom na ostalo crnogorsko zakonarstvo". Od dra. Koste Vojnovića; „Život i rad Rajmunda Kunića". Od dra. Fr. Maixnera; „Etički sadržaj naših narodnih poslovica". Od dra. Fr. Markovića; „Hrvatsko-srpski adverbi na ice, ce, ke". Od dra. T. Maretića. Medju ovimi raspravami najobseznija je prva, ona sama čini gotovo trećinu ove knjige Rada ima najme 109 strana. G. prof. Vojnović čitao je u sjednici jugoslavenske akademije 9. ožujka o. g svoju radnju o „opštem imovinskom zakoniku za Crnu Goru", ali je samo neka poglavja dospio pročitati, neka morao izostaviti, a nekim samo sadržaj priobćiti. Mjesečnik (v. br. 3. o. g.) donio je najglavnije točke rasprave, koja leži eto sada pred nama ciela, pa ju može svaki pravnik proučiti. A mi zaista i preporučamo svakomu, da ju prouči, jer će iz nje naučiti ne samo sustav i sadržaj novoga crnogorskoga zakonika, pravne ustanove čisto narodnoga i obćenitoga značaja, nego i osvrt na prve pravne spomenike crnogorske te zakonodavni rad crnogorskih knezova Petra Petrovića I. i Danila I. K tomu Vojnovićeva ra prava pogleda na zakonodavni rad njemački, francezki, austrijski i hrvatski u području civilnoga prava, a svu pažnju našu zaslužuju njegovi nazori o „juridičkih terminih". Koliko mi znademo Vojnovićeva rasprava je najobširnija od svega što je do sada napisano o crnogorskom zakoniku, a može se reći, da je i najbolja i najtemeljitija. „Pokraj svakovrstnih sredstava — tako završuje V-eva ova radnja — po nami nabrojenih, koja je kodifikator iznašao i primienio, da bude imovinski zakonik pristupan sudcem, koji nisu pravno izobraženi — držimo da za podpuno privedenje u djelo zakonika treba da se malo po malo uzgoji pravnički stališ; ali — dobro veli — nuždno je, „da se budući crnogorski pravnici neuzgoje samo u zapadnim pravoslovnim naucima, čijem bi se vratili u zavičaj, da raznarode pravo i *da poruše spomenik, koji je knjaz Nikola podignuo u imovinskom zakoniku harmoniji izmedju narodnoga i zapadnoga prava*". . . „Žalibože na zapadu, kako su civilni zakonici prekinuli vez sa običajnim pravom, tako se i juriste obrazuju jedino knjigama, čemu se ima dosta pripisivati, da se više mekanički nego organički i napram realnim prilikam izvadja pravo, odakle onaj nesklad izmegju prava i života i ono *otugjivanje pravničkoga stališa napram narodu i njegovim potrebam,* koje se tama onamo opaža. Ovaka se šta nesmie dogoditi u Crnoj Gori. Izkustvo, koje je učinila Srpska u tom obziru, ima je čuvati od najviše pogibelji, kojoj može biti izložen narod u svom preporodn *Pravnički stališ, da neotudji zemlju samoj sebi, da je nebaci u vratolomne pokušaje, ima ga istina rukovoditi svojom prosvjetom, ali se ovoj ima udarki za podlogu poznavanje narodnih tradicija i realnih svakovrstnih potreba puka, kojemu služi* . . . A najbolji je tomu dokaz imovinski zakonik, u kojem je vještoj ruci i bistroj glavi kodifikatora pošlo za rukom navrnuti na narodno stablo kalam zapadne pravne obrazovanosti sa primjerom, kojemu do sada neima para u svojoj vrsti, i koji pred prosvjetljenom Europom dokazuje, da Slaven može privesti u djelo zakonarski podhvat, u kojem se svjetla i zapadna pravna obrazovanost i narodno pravo.

— *Prilozi statistici ratarske produkcije godinâ 1885—1887 u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji.* (Beiträge zur Statistik der landwirthschaftlichen Production

Digitized by Google

Kroatiens und Slavoniens in den Jahren 1885—1887.) Priredio ih Milovan Zoričić, predstojnik statističkoga ureda, a izdao statistički ured kr. hrv.-slav.-dalm zem. vlade. Zagreb 1889. Str. XXXIV i 176 in folio. — Ovo je XIV. publikacija našega statističkoga ureda; prispiela nam je pred nekoliko dana do ruku, dosta rano da upozorimo svakoga na ovu najnoviju radnju neutrudivoga predstojnika statističkoga ureda, g. Zoričića. Priobćivanjem ovakih priloga statistiki ratar. produkcije zadovoljeno je davnoj želji, a sad je do toga, da se podatci ovdje sakupljeni pomno proucavaju. Po sadržaju svom publikacija ova dieli se u dva diela, u uvod i tabelarni dio. U potonjem objavljuju se redom po godinah svi važniji brojevi, što ih je statist ured o razredbi tla po vrsti gojitbe, o porabi oranica i vrtova i ob uspjehu žetve i berbe izcrpio iz godišnjih izkaza občinskih poglavarstva o ratarskoj produkciji. — Uvod pako sastoji se opet od dva glavna razdiela; u prvom razlaže se metoda, kojom se u nas godimice obavljaju izvidi za statistiku ratarske produkcije i način, kojim se je stat. ured domogao brojeva, sadržanih u tabelarnom dielu; dočim je drugi razdio namienjen samim rezultatom statistike god. 1885—1887. Napokon „dodatak“ sadržaje „primjetbe občinskih poglavarstva ob uzrocih nerodice g. 1885 do 1887 — Nadamo se pouzdano, da će se ova publikacija naći u rukuh svakoga, koga zanimaju odnošaji ratarske produkcije u našoj domovini.

— *Cesar Beccaria.* O zločinih i kaznah. Preveo dr. Josip *Šilović.* Zagreb 1889. Tisak dioničke tiskare Str. VIII i 62. — Ciena 50 nvč. za slušatelje pravnih nauka 25 nvč. — Ovo po svom obsegu maleno ali po sadržaju veliko djelo, štampano u „Mjesečniku“, izdao je g prevoditelj u posebnih otiscih, čim je dana sgoda svim onim, koji nečitaju „Mjesečnik“, da si nabave spis, koji je u svoje vrieme ciela Europa oduševljeno pozdravila, koji se još i dan danas čita velikom korišću, a koji je preveden gotovo na sve evropske jezike. I ovo neka je dosta rečeno, jer pred pravnici hvaliti Beccarijin spis, bilo bi posve suvišno; možemo se tek radovati, da je i na hrvatski jezik preveden.

— *Programma dlia Sobiranija narodnih juridičeskih običaev.* Izdanie komissii sobiranija narodnih juridičeskih običajev itd. Petrograd 1889

U Rusiji već su davno osjećali potrebu, da se izradi program o sabiranju narodnih pravnih običaja Već u običem programu o sabiranju etnografičkih podataka, što ga je g. 1847. izradilo rusko geografičko družtvo, naznačeno je bilo posebno mjesto sabiranju pravnih narodnih običaja. Kasnije se mienjali ti programi, popunjivali i proširivali, dok nije komisija za sabiranje pravnih narodnih običaja, postojeća u odjelu etnografičkom car. rusk. geograf. družtva, latila se s nova toga posla te nakon trudna rada izradila evo program, koji je štampom izdan, a sastavljen je u obliku pitanja, kao što Bogišićev, koji se u predgovoru takodjer spominje. Sabiranje narodnih pravnih običaja obuhvaća gradjansko (227 pitanja), kazneno pravo (228—336 pitanja) i postupnik (337—425 pitanja). Ova vrlo koristna knjižica može se naručiti u knjižari našega zemljaka u Petrogradu g. Krunoslava Jurjevića *Heruca* (Geruc) Nevskii 88.

— *Slovenski Pravnik.* Br 8. o. g. donosi: Pogojni izpust in pogojna obsodba, od dra E.; Pravo pa človeška volja, od dra. Janka Srnca; O sodelovanji političnih oblastev, kadar se razsoja, je li neprimičnino privzeti v deželno knjigo ali ne; Pravila za slovensko uredovanje. Zatim više slučajeva iz pravosudne prakse; književne viesti, itd.

— *Юридическо Списание.* Книга XI. доноси: За предаването на престъпници, (В. Маринов); Кой е срокът за привличанието на трети лица къмъ процесътъ отъ страна на ответникътъ? (Кабл.);

Практически случаи; Върху заочнитѣ рѣшения; Нѣкои забѣлѣжки по проекта за Наказателенъ Законъ, отъ В. Мишайковъ; Нѣколко думи по нашата слѣдственна часть и спомагелнитѣ й органи, итд.

— *Часопис Правнича.* Мѣсячник дла теорит и практики. Počam od ove godine izlazi u Lavovu pod ovim naslovom na ruskom (rusinskom) jeziku svakoga mjeseca jedan put pravnički list, namienjen pravnikom ruske narodnosti u kraljevini Galičkoj. Izdavaju ga: dr. Kost. Levickii, dr. Anton Gorbačevskii i dr. Evgenii Olesnickii. Ciena na godinu 3 for., za Rusiju 4 rublja. U brojevih 7 i 8. nalazimo ove sastavke: Kritični uvagi pro značenje prisjagi golovnoi z dodatkom: „o skôlko znaju i sobie prigadiju", od dra. K. Levickoga; Drugi sjezd polskih pravnikôv i ekonomistôv, od istoga; V spravje našoi pravničoi terminologije. Zatim više praktičnih slučajeva, pravničkih književnih viesti itd. — Pozdravljamo srdačno novoga druga slavenskoga te želimo, da dugo i uspješno radi na korist pravne nauke i prakse.

— *Przegląd Sądowy i Administracyjny.* Redaktor dr. Ernest Till, profesor na sveučilištu i odvjetnik u Lavovu. God. 14. Broj osmi priobćuje: O żebractwie i włoczegostwie, od Aleksandra Męcińskiego; O obronie koniecznej i wyzkéj konieczności. od dra. I. Fischlowitza; Początki prawa patronatu w Polsze. od prof. dra. Abrahama; zatim praktičkih slučajeva, literarnih ocjena itd.

— *Prawnik,* organ polskich Towarzystw prawniczych. Izdavatelji i urednici: dr. Ign. Sz Czemeryński, dr. Ant. J. Dziedzielewicz i dr. Wł. Ostrożynski, sva tri odvjetnici u Lavovu. Izlazi svake subote na cielom arku. Stoji na cielu godinu 6 for. 60 novč., a za kraljevinu Poljsku i carevinu Rusku 8 rubalja. God XX. U broju 31. čitamo: O zbrodni stanu, od dra. Wł. Ostrożinskoga; zatim praktičnih slučajeva iz civilnoga, kaznenoga i administrativnoga pravosudja, te raznih sitnih viesti. — Oba ova poljska lista vrlo su dobro uredjivana.

— *Oesterreichische Strafprocessgesetze.* Mit Erläuterungen aus der Rechtsprechung u. e. Einleituug von Dr. Leo Geller. Treće izdanje. Beč 1889.

— *Die sociale Aufgabe des Privatrechts.* Dr. Oto Gierke. Berlin 1889.

— *Die strafrechtliche Haftung des verantwortlichen Redacteurs.* Von Dr. R. Loening.

VIESTNIK.

(Sa sveučilišta). U ljetnom poljeću minule naukovne godine 1888/9. bijaše upisano na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu 378 slušaoca i to: a) na bogoslovnom fakultetu 34 redovita i 69 izvanrednih; b) na pravo i državoslovnom 174 redovita i 1 izvanredni; c) na mudroslovnom 46 redovitih, 21 izvanredni i 23 pharmaceuta.

Na čast doktora promovirano je 18 kandidata i to: 13 na čast doktora prava, 4 na čast doktora filosofije, a 1 na čast doktora theologije. — Strogih ispita bijaše na pravo- i državoslovnom fakultetu 57. — Pravno-povjestni državni ispit polagalo je 56 kandidata, od ovih je 47 aprobirano, a 9 reprobirano; držav. ispitu političkomu podvrglo se 27 kandidata, od kojih su 23 aprobirana, a 4 reprobirana; napokon državni ispit sudstvenoga razdiela pravilo je 30 kandidata, od ovih je aprobirano 28, a 2 reprobirana.

(Mjestni sud u Zagrebu) izkazuje za god. 1888. ovo poslovanje: Od godine 1887 ostalo neriešenih tužba 59; podneseno g. 1888. novih tužba 7887.

Osudom riešeno je 1675, nagodom 2092, inim načinom 528, s ogluhe 3559, neriešenih 92 tužbe. Pritužba prijavljeno je 1390, ovrha dozvoljeno je 3548, dražba provedeno 61.

(Mirko pl. Josipovich) imenovan je kr. hrv.-slav.-dalm. ministrom.

(Novi odvjetnici i kr. javni bilježnici). G. dr. Virgil *Devčić* otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Zagrebu (Nikolićeva ulica kbr. 3), a odvjetnik Antun *Kešer* u Križu; Stjepan *Mlinarić* prije odvjetnik i kr. javni bilježnik u Virovitici, imenovan je kr. javnim bilježnikom u trećem kotaru grada Zagreba te je otvorio pisarnu u Laškoj ulici br. 2 (II kat); dr. Nikola *Šobat* kr. javni bilježnik u obsegu sudb. stola požežkoga sa sjedištem u Požegi otvorio je tamo svoju pisarnu; g. dr. Rikardo *Plemić* otvorio je odvjetničku pisarnu u Rumi.

(Umrli.) U prvoj polovici ovoga mjeseca preminuli su u Zagrebu: Ivan *Kukuljević* Sakcinski i kanonik Adolfo *Veber*, oba vrlo znamenita hrvatska književnika, prvi imenito za hrvatsku poviest polit. i pravnu, a drugi za hrvatski jezik i liepu knjigu; u Pragu umre naglom smrti barun Josip *Filipović*, c. k. general topničtva, jedan od najznametijih generala u c. kr. vojski; u Hinter-Brühlu kraj Beča preminu Koloman pl. *Bedekovich*, kr. hrv.-slav.-dalm. ministar, koji je kroz kratko vrieme bio i banom hrvatskim. — Lahka im zemlja.

(Skupština ugarskih pravnika) Koncem mjeseca rujna imati će ugarski pravnici svoju desetu skupštinu (sjezd), u kojoj će medju inim razpravljati ova pitanja: Imade li se za stečenje vlastnosti pokretnina zahtievati predaja kao nuždna potrebština? Bi li se imalo obligatorno osjeguranje radnika u tvornicah za slučajeve nesreće, koji mogu tu nastuti, zakonodavnim putem urediti? Ako bi, po kojih načelih? Imenito je li poželjno, da ova grana osjeguranja dodje u upravu države? — Bi li se imale tražbine, koje nastaju iz burzovnih diferencijalnih posala, ostvariti redovitom parnicom? Pa ako da, da li bezuvjetno ili uz neka ograničenja? — U koliko bi se imalo u osnovi novoga kaz. postupka, koja se ima izraditi, načelo javnosti već kod iztrage provesti? — Je li reforma juristične obuke i u kojem pravcu poželjna i to obziruć se na sadanji naukovni te ispitni sustav na sveučilištih i pravoslovnih akademijah? Je li shodno, da se većma iztiče praktični pravac u obuci? Pa ako se na ovo jestno odgovori, koje uredbe bi trebalo promieniti ili koje nove uvesti? — Smije li ministarstvo naredbu, izdanu usljed legislativnoga ovlašćenja u poslovih zakonodavnih, bez ikakova dalnjega ovlašćenja promieniti? — Zatim razpravljati će se više pitanja, odnosećih se na nadležnost imenito kotarskih sudova.

(Kongres za sudb. medicinu.) Medju mnogimi znanstvenimi kongresi, koji se sastaju ove godine u Parizu, dok traje izložba, sastao se i dovršio je svoje rasprave kongres za sudb. medicinu, kojemu je predsjedao *Brourdel*, dekan medicinskoga fakulteta u Parizu. Najvažniji zaključci kongresa tiču se postupka kod sudb. liečničkih izvida (osobito u kaz. post.). Radilo se poglavito o tom, da se nadju garancije, da se kako treba zaštite kod sudb. liečničkih očevida tako interesi družtva kao i interesi oštećenih. Važniji zaključci kongresa: 1. kod svakoga sudb. liečničkoga izvida treba da sudjeljuju dva vještaka, od tih jednoga izabire si sam okrivljenik, ili mu se ureda radi odredjuje, ovo potonje, samo kad je vrlo prešno, kad je okrivljeni odsutan ili neće da si izabere vještaka; 2. o vještacih imadu se voditi službene očevidne listine, koje sastavljaju na to pozvani državni organi kao i za to opredieljene naučne korporacije; 3. na pravnih fakultetih imade se predavati obća nauka o sudb. medicini, da se popuni nauka o kaz. post.; 4. kad se preduzimlju očevidi ili iztražuju učini, treba da prisustvuju tako sudac iztražitelj kao i branitelj obtuženoga.

Digitized by Google

Protokoliranje trgov. miraza po § 552 trg. z.

Studija. Priobćio dr. A. Badaj.

Sliedeć primjer rimskoga prava naš je o. g. z. usvojio kao temeljno načelo ženitbenog imovinskoga prava, da brak nedira u imovinu suprugâ.

Zabacajuć zato bračnu zajednicu dobara, koja bi po samom zakonu nastupila, naš o. g. z. pridržaje ženi vlastnost na nepotrošnom mirazu. — Potrošni i aestimationis gratia predani miraz prelazi u vlastnost muža. — Ali i taj mora on pri razriešenju braka povratiti.

Da se osigura ovaj povratak miraza, daje rimsko pravo ženi za miraz generalni zalog na imetku muževljevu i privilegia exigendi. Tim dobiva žena za svoj miraz u stečaju prednost pred ostalimi vjerovnici, dakle vrlo moćnu zaštitu.

I naš o. g. z. doduše pogoduje u nečem mirazu, ali ni iz daleka ne toliko, koliko rimsko pravo. Naš o. g. z. daje najme ženi, ili onomu koji daje miraz, da kod predaje miraza traži osiguranje. To se osiguranje može tražiti poslje predaje samo u slučaju pogibelji. Pogibelj pako ovakova postoji u slučaju razsipnosti ili insolventnosti muža (Zeiller, kom. k § 1245 o. g. z.). Ovakovo dakle i po insolventnom mužu dano osiguranje ostaje u krieposti, jer je u zakonu osnovano, pa makar muž radi davanja te sigurnosti i postao krivcem § 486 k. z.*

* Do ovoga rezultata dolazi dr. Leo Geller, koji je povodom kaznene parnice Schusterove napisao djelce: „Die Sicherstellung des Heiratsgutes“. Wien, 1882. — Njemački pako stečajni red u § 25 i zakon za njemačko carstvo od 21. srpnja 1879 odredjuju, da nemogu vjerovnici pobijati osiguranja miraza, koje je suprug dao, buduć na isto zakonom zadužen.

Digitized by Google

Ako se k tomu doda procesualna odredba § 1226 o. g. z. i uživanje miraza po § 1260 o. g. z., onda smo i na kraju pogodnosti, što ih daje naš o. g. z. mirazu.

Pitanje pako o položaju miraza u stečaju ostavlja o. g. z. stečajnom pravu.

Naš obći stečajni red daje mirazu treći razred osobnih vjerovnika. — Ako je miraz pokriven zalogom, namiruje se on iz svoje specijalne založne mase.

Privilegija miraznih nepoznaje naš obći stečajni red.

No sada dolazimo na trgovački miraz.

§ 552 trg. z. veli: „Dok traje valjanost obstojećega stečajnoga zakona, ostaju u krieposti odredbe § 9 zak. čl. XVI. od god. 1840, tičuće se allature, miraza i paraphernalija.

Prije uvedenja ovoga zakona upisana allatura, miraz i paraphernalija imadu se radi upisa u novi registar tvrdka prijaviti za roka u § 551 ustanovljenoga, inače bo jim nepripada prednost u slučaju stečaja. — Upis taj može potražiti i supruga."

Kako se na prvi mah vidi iz stilizacije § 552 trg. z., pripada trgov. protokoliranom mirazu u slučaju stečaja prednost neka. Koja je ta prednost i pod kojimi uvjeti pripada ona, toga § 552 netumači, već se pozivlje na stečajni suvremeni red i na § 9 z. čl. XVI.: 1840.

Bez dvojbe je dakle kriepošću § 552 trg. z. uzakonjen za Hrvatsku i Slavoniju § 9 z. čl. XVI.: 1840. A isto tako je uzakonjen i postojavši tada stečajni red.

Nepita se sada, koji stečajni red razumieva § 552 trg. z., da li naime razumjeva za vrieme stvaranja trgovačkoga zakona u Ugarskoj postojavši zak. čl. XXII.: 1840 sa svojim nadopunjenjem, sadržanim u čl. IV. z. j. k. k. (zaključka judekskurijalne konferencije) od god. 1861, ili se za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju razumieva privremeni stečajni red od 18. srpnja 1853, koji je kod nas tada u krieposti obstojao.

Ja smatram, da je § 552 trg. z. smjerao uzakoniti za Hrvatsku i Slavoniju odnosne ustanove čl. XXII.: 1840 i čl. IV. z. j. k. k.

Digitized by Google

To bo u prvom redu dopušta kompetencija zajedničkoga sabora. Taj sabor nemože za nas stvarati općega stečajnoga prava. Taj sabor nemože za nas stvarati niti formalnoga stečajnoga prava u trgovačkih stvarih. Ali taj sabor može stvarati za trgovačke odnošaje materijalno stečajno pravo. Pa pošto spada u trgov. materijalno stečajno pravo i pitanje, pod kojimi uslovi dolazi u trgov. stečaju trgov. miraz do namirenja, to je zajednički sabor nadležan bio u § 552 trg. z. za kralj. Hrvatsku i Slavoniju uvesti odnosna načela postojavšega stečajnoga reda zak. čl. XXII.: 1840 i čl. IV. z. j. k. k.

No pita se ipak dalje: da li je zbilja § 552 trg. z. mislio odnosne ustanove zak. čl. XXII.: 1840 i čl. IV. z. j. k. k. za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju uzakoniti?

Jest. U prvom redu ratio zajedničkoga zakonodavstva govori za oto, da je § 552 trg. z. htio uvesti općenitu i za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju valjanu odredbu za trgov. miraz.

Nadalje se iz druge alineje § 552 trg. z. vidi, da je zakon htio neku prednost ujamčiti trgov. protokoliranom mirazu. No ovu prednost daje mirazu samo čl. XXII.: 1840; dočim stečajni red od 18. srpnja 1853 u čl. VII. uvedbenog patenta odriče trgov. mirazu za buduće svaku prednost u stečaju. Naš stečajni red bi dakle oduzeo svu kriepost § 552 trg. zak., a zakoni se moraju tumačiti tako, da ostanu u krieposti, jer su za to stvoreni i jer to ozbiljnost zakonodavca predpolaže.

Svi ovi obziri sile nas uzeti, da je § 552 uzakonio u nas ne samo § 9 čl. XVI.: 1840 već i z. čl. XXII.: 1840 i čl. IV. z. j. k. k.

No to napokon svjedoči i provedbena naredba i njom uvedena praksa.

Naš trgov. zakon nigdje negovori o protokoliranju miraza do u § 552 trg. z. Ako bi se ali to protokoliranje bilo htjelo uvesti samo za Ugarsku radi prednosti, koje kod nas neima miraz, onda se kod nas nebi niti odredilo protokoliranje, jer nebi imalo smisla.

To svjedoči najbolje i ugarska praksa. Tamo je z. čl. XVII. od god 1881 uveden nov stečajni red, koji je ukinuo svako

Digitized by Google

prvenstvo miraza. Usljed toga je prestalo u Ugarskoj i protokoliranje miraza. Kada bi pako § 552 trg. z. mislio na naš stečajni red, koji nepoznaje prvenstva nikakovu mirazu, onda nebi provedbena naredba niti odredjivala protokoliranja miraza.

Ovo su razlozi koji govore za to, da su § 552 uzakonjene za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju na prvenstvo miraza odnoseće se ustanove zak. čl. XXII.: 1840 i čl. IV. z. j. k. k.

Prema tomu valja sada riešiti pitanje: koje su posljedice protokoliranja miraza, i koju prednost imade protokolirani trgov. miraz u slučaju stečaja?

Ponajprije navadjamo u § 552 trg. z. citirani § 9 zak. čl. XVI.: 1840. Ovaj glasi: „Ako je trgovac oženjen za vrieme, kada je on dao kod nadležne oblasti u smislu § 6 tvrdku protokolirati, to je on dužan iznos miraza, uzmiraza i bračnoga dara svoje žene odmah kod protokoliranja, a ako se kašnje oženi, u roku od šest mjeseci iza sklopljene ženitbe, one stvari, koje su mu poslje ženitbe u ruke dopale, pismeno u dva primjerka kod iste oblasti prijaviti i tražiti da se upišu. Dotična oblast ima iznos miraza, uzmiraza i ženitbenoga dara odlukom na obijuh primjercih vjerodostojno zabilježiti, jedan primjerak ženi trgovčevoj izdati, a drugi priključiti zapisniku".

Ovaj dakle § propisuje dužnost, rok i način upisa, ali nesadržaje nikakove sankcije. — Sankcija ovoga zakona nalazi se u stečajnom redu.

Miraz bo ženin, koji nije protokoliran, dolazi prema § 89 lit. b) zak. čl. XXII.: 1840 u četvrti razred, dakle u isti razred sa običnimi hirografarnimi vjerovnici i to po § 90 sa istim prvenstvom.

Prednost pako, koju uživa protokolirani miraz, sastoji u tom, da isti dolazi do namirenja iz zaloga, ako postoji za isti zalog. Neima li zaloga, ili nedostiže li zalog, tada se protokolirani miraz namiruje poslje svih privilegiranih vjerovnika, dakle u razredu osobnih vjerovnika i to pred osobnimi vjerovnici (§ 20 čl. IV. z. j. k. k. i čl. VII. uvedbenoga patenta k stečajnom redu od 18. srpnja 1853). No uvjet ovoga prvenstva jest to, da se dokaže, da je miraz zbilja dospio u ruke muževljeve (§ 85 lit. c)

Digitized by Google

zak. čl. XXII.: 1840). Za taj dokaz je pako dostatno pismeno ili ustmeno priznanje muževljevo (§ 1226 o. g. z.).

Ovo su čisto dogmatična načela.

Ali za riešenje svih mogućih pojedinih slučajeva nuždno je opredieliti, koje je načelno znamenovanje protokoliranja.

Što je dakle protokoliranje trgovačkoga miraza sa stanovišta našega trgovačkoga zakona?

Uvod. zak. k austrij. trg. zakonu u § 16 odredjuje, da miràz naprama vjerovnikom ostalim samo u toliko imade valjanosti u koliko je protokoliran.

Tražbine vjerovničke dakle, koje su nastale prije protokoliranja, imadu prednost pred kašnje protokoliranim mirazom, pošto miraz imade proti ostalim vjerovnikom samo relativnu valjanost, u koliko je prije postanka njihovih tražbina protokoliran.

Kako se iz toga vidi, austrijsko protokoliranje trgovačkoga miraza jest formalnost, koja čini miraz relativno valjanim, a njezin nedostatak čini miraz relativno nevaljanim.

Protokoliranje pako po našem trgov. zakonu je takodjer formalnost, ali nebitna. Miraz neprotokoliran ostaje valjan, kao i svaka hirografarna tražbina. No miraz, koji je protokoliran prema § 9 zak. čl. XVI.: 1840, imade prvenstvo pred svimi osobnimi vjerovnici trgovca bez obzira kada su jim tražbine nastale.

Ova pako različna narav protokoliranja po austrijskom i po našem trgovačkom zakonu je od velike važnosti.

Uzmimo samo jedan primjer:

U Austriji žena trgovčeva na osnovu bračnoga ugovora, koji joj dozvoljuje u svako vrieme uzeti osiguranje, utuži to osiguranje. Muž bude osudjen i osiguranje bude ovršnom pljenitbom čitave robe obavljeno.

Muž na to ode u stečaj. Nu miraz ženin protokoliran je recimo 15. prosinca 1888, dočim muževljevi dugovi, koji nisu zalogom osigurani, potiču od prije 15. prosinca 1888. Zalog ženin neće doći ovdje do namirenja pred muževljevimi vjerovnici. Zalog naime predpostavlja valjanu tražbinu (§ 449 o. g. z.), a u ovom slučaju tražbina zalogom osigurana je samo relativno valjana, t. j. proti vjerovnikom kašnjim. No pošto su nazočni vjerovnici stekli

Digitized by Google

tražbine prije protokoliranja, to je ženin miraz napram njihovim tražbinam nevaljan, dakle je i zalog nevaljan.

Inače bi to pako bilo po našem zakonu. Ako je po propisu § 9 zak. čl. XVI.: 1840 miraz protokoliran, on dolazi pred svimi hirografarnimi vjerovnici do namirenja, makar njihove tražbine nastale i prije protokoliranja. Za takav miraz dakle stečeni zalog važi i proti vjerovnikom prije protokoliranja nastavšim.

No zalog taj važi i kod neprotokoliranoga miraza, jer protokoliranje našega zakona nije formalnost bitna, već samo predpostava prvenstva, a neprotokoliran miraz dolazi skupa sa hirografarnimi vjerovnici. On je dakle sa ovimi jednak kao tražbina, pa može biti zalogom osiguran.

Sa gledišta našega pozitivnoga dakle prava možemo tvrditi, da je protokoliranje miraza trgovačko-redarstvena institucija, koja imade zadatak i svrhu samo za slučaj stečaja.

Protokolirani miraz dolazi u stečaju u III. razredu osobnih vjerovnika, ali pred svimi do namirenja, ako je isti po propisu § 9 zak. čl. XVI.: 1840 protokoliran u zakonitom roku. Nije li miraz protokoliran, to on dolazi do namirenja sa hirografarnimi vjerovnici s istim prvenstvom.

Ako pako trgovac u obće nije protokoliran, onda i njegov miraz nemože imati nikakove prednosti sve dotle, dokle se neprotokolira (§ 16 trg. z.).

Ta su načela dakle uvedena i u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji, kao i u kralj. Ugarskoj. No zak. čl. XVII.: 1881 uveden je u kralj. Ugarskoj nov stečajni red, koji u § 267 kaže: „Stupajuć u život ovaj zakon, ukidaju se § 9 z. čl. XVI.: 1840 i zak. čl. XXII.: 1840, z. čl. VII.: 1844 te ove zakone mienjajući kao i svi drugi zakoni, propisi i naredbe, koje se odnose na stečajno pravo.

Prije krieposti ovoga zakona na temelju § 9 z. čl. XVI. od g. 1840 i na temelju § 552 trg. zak. stečena prava ostaju netaknuta . . . .“

Time je dakle protokoliranje miraza u kralj. Ugarskoj izgubilo svaku svrhu, te je po § 267 zak. čl. XVII.: 1881 ukinuto. Ali kod nas ono stoji, jer z. čl. XVII.: 1881 nije kao zajednički

Digitized by Google

zakon stvoren, te po § 73 z. čl. XVII. : 1881 otvara se u Ugarskoj stečaj nad svim u obsegu kraljevine Ugarske nalazećim se imetkom, dakle izuzev kralj. Hrvatsku i Slavoniju. Nakon ovoga svega valja još riešiti pitanje, kojim načinom se imade ostvariti prvenstvo protokoliranoga miraza u stečaju.

U austrijskom pravosudju smatra se protokoliranje punim pravom kao uvjet relativne valjanosti trgov. miraza, pa se zaoto posljedice protokoliranja raspravljaju i odlučuju u likvidacijonom postupku. U likvidacijonom bo postupku imade se svakako riešiti u prvom redu pitanje o valjanosti tražbine.

Kod nas ali protokoliranje nije odlučno za valjanost tražbine mirazne, već samo za prešnost. Nu pošto se u našem likvidacijonom postupku stečajnom radi samo o valjanosti i o razredu tražbine, a ne o prvenstvu, to se i pitanje o prednosti miraza neima riešiti u postupku likvidacijonom.

Ta prednost imade se kod diobe ostvariti. O prednosti bo kod osobnih vjerovnika odlučuje se u diobnoj osnovi.

U diobnu osnovu će se dakle uvrstiti protokoliran miraz tako, da će u III. razredu pred svimi osobnimi vjerovnici III. razreda doći do namirenja ovakav miraz.

De lege ferenda smatram, da bi se imao institut protokoliranja trgov. miraza i prednost sa tim protokoliranjem skopčana posve napustiti, kao i u Ugarskoj.

Jednoličnot trgovačkoga zakonarstva bi još najmanji razlog tomu ukinuću bila.

Važnija su druga dva razloga.

Prvi je razlog taj, što se protokolirauјem miraza i prednošću sa tim skopčanom stvaraju individualne pravne razlike, koje se nedadu opravdati.

Ugarsko obće privatno pravo je naime, povadjajuć se strogo za rimskim pravom, do absolutne ere davalo ženinom mirazu razred sa založnimi vjerovnici (§ 85 z. čl. XXII. : 1842). Nu z. j. k. k. poprimili su gruntovni red od 15. prosinca 1855, pa je usljed toga se moralo za volju načela prioriteta ovoga grunt. reda oduzeti mirazu u stečaju jednako prvenstvo sa založnimi vjerovnici. Ali zato je ipak mirazu dano prvenstvo pred osobnimi vjerovnici

Digitized by Google

te je samo za trgovački miraz to prvenstvo uvjetovano protokoliranjem.

Prednost dakle, koja sa stanovišta § 552 trg. z. ide protokoliranom mirazu, proizlazi iz općenite pravne misli, da miraz u obće ima prednost pred hirografarnimi vjerovnici, no da je ta prednost kod trgov. miraza uvjetovana još i protokoliranjem.

Ali ova općenita, ili recimo bolje osnovna misao § 552 t. z. nestoji u skladu sa našim općim pravnim stanjem, pošto kod nas, kako spomenuh gore, neima miraz nikakove prednosti pred hirografarnimi vjerovnici.

Prema tomu se ukazuje § 552 trg. z. kod nas iznimkom od pravila, kojega pravila kod nas niti neima.

Drugi razlog, koji zagovara ukinuće protokoliranja jest taj, što ovo protokoliranje samo po sebi nije opravdano. Kao trgovačko-redarstvena uredba prošloga vieka uvedeno je protokoliranje kao plod neke skrbničke težnje, kojom zakonodavac uzima u zaštitu vjerovnike trgovca proti mirazu žene. U samoj stvari pako je ta uredba a priori izražena nepouzdanica zakonarstva proti mirazu.

Ako se pako uvaži, da je miraz često plod čitavoga života i truda roditeljskoga za sreću svoga djeteta; da je miraz dakle neki materijalni blagoslov, što ga roditelji, rodjaci i dobročinitelji daju bračnoj svezi, onda doista nije etički razložno, da se mirazu u zakonu udara biljeg prokletstva.

Zato pako, što se može fingiranjem miraza oštetiti vjerovnik, nije opravdano progonstvo miraza u obće, jer se mogu isto tako fingirati zajmovne tražbine kao i mirazne. Zato treba zaštite proti ovakovim fikcijam, koje imaju danas skoro svi narodi, no koje mi neimamo.

S druge strane je u prošlom vieku protokoliranje miraza proizašlo iz trgovačko-redarstvene uredbe ob izkazivanju fondova trgovačkih. Trgovac je mogao biti onaj samo, koji je izkazao dostatan fond. Ako je dakle trgovac dobio miraz, to je njegov fond trpio, jer je bio obvezan u prvom redu i pred ostalimi trgovačkimi vjerovnici za miraz. Da barem to znadu poslovni saveznici

Digitized by Google

dotičnoga trgovca, te da se mogu prema tome ravnati, uvedeno je protokoliranje.

No pošto po našem o. g. z. miraz neima prvenstva pred ostalimi vjerovnici, te pošto naš zakon nebrine se u pravilu za fondove trgovačke, to je odpao razlog protokoliranja. Ako se danas hoće radi ravnanja poslovnih saveznika miraz protokolirati, onda se moraju istim pravom protokolirati i svi ostali dugovi trgovčevi.*

K zakonu od 6. travnja 1881.

„Narodne Novine" doniele su raspravu izmedju dvajuh praktičnih pravnika** ob odredbi zakona, koji stezava uknjižbe prava zaloga na nekretnine radi tražbina dosudjenih budi po mjestnom sudu, budi po kotarskom, nu po maličnom postupku. Tom prigodom spomenut bijaše takodjer plenarni zaključak kr. banskoga stola, koji priobći u svoje vrieme i Mjesečnik. Rasprava ta nije konačno riešila kontroverze, jer se je u dalnjem svom tečaju odaljila od predmeta, ali je izniela na vidjelo: jedno, kolika važnost za praktični vjeresijski život pribiva onoj ustanovi zakona glede ograničenja prava zaloga na nekretnine; a drugo, kako je ona kadra da provede, tako rekuć cielu revoluciju u dosadanjem pravnom sustavu, koliko se tiče prava zaloga, pa da može derogirati sijaset ustanova prema tomu, kako se tumači.

* G pisac oslanja svoju studiju na tom: da su § 552 trg. zak. uzakonjene za Hrvatsku „odnosne ustanove čl. XXII : 1840, čl. IV. zaključaka judex-kurialne konferencije i § 9 z. čl. XVI : 1840". — Ovo njegovo mnenje protivi se § 48 nagode od g. 1868; stečajno pravo bezuvjetno spada u sferu t. z. autonomnih prava i posala kraljevine Hrvatske i Slavonije, ono nije predmet ni zajedničkoga zakonarstva ni exekutive. Što odredjuje § 552 to se tiče samo Ugarske To se vidi i odatlje, što se ugarskim stečajnim zakonom od g. 1881 naprosto dokida sadržaj § 552, a to se nebi moglo učiniti, da se sadržaj onoga § proteže i na Hrvatsku, jer se zajednički Hrvatskoj i Ugarskoj zakoni nemogu dokinuti ili promieniti nezajedničkim zakonom, koji samo za Ugarsku vriedi; kao što s druge strane ni jedan zajednički zakon nemože dokinuti ili promieniti zakona, koji vrede samo za Hrvatsku i koji spadaju u zakonodavnu sferu hrvatskoga sabora. Ovo je temeljno pravilo, kojega — naravski nemože prevrnuti niti kakova provedbena naredba niti praksa. Ured.

** „Nar. Nov." od 22. i 23. svibnja doniele su članak „U zaštitu vjerovnika", napisan g. drom. H. Hinkovićem, na što je g. dr. M. pl. Crnčić napisao „U zaštitu zakona", itd. Mi smo primili ob istom predmetu više mnenja, od tih priobćujemo ovo. Ured.

Digitized by Google

S toga, mislim, neće biti s gorega, ako raspravu tu na ovom mjestu kao najprikladnijem nastavim: ta uviek bolje je uzeti na oko jednu stvar sa raznih gledišta, jer to mnogo pripomaže do svestranijeg upoznanja same stvari. Daleko budi od mene predpostaviti, da ću raspravljanjem svojim nastalu kontroverzu konačno riešiti, ali nastojati ću, da doprinesem nješto gradiva, pomoću kojega bilo bi moguće doći do istine, koja može biti samo jedna.

Prije svega priobćujem spomenuti jur plenarni zaključak kr. banskog stola, jer će tečajem moga razmatranja biti prilike osvrnuti se nanj. Taj zaključak bez motivacije glasi:

1. „Ima li se dozvoliti predbilježba prava zaloga na temelju obveznice, koja bi se gledeć na svotu, na koju glavnica glasi, imala utužiti ili kod mjestnoga ili bagatelnoga suda?“

2. „Ima li se dozvoliti predbilježba prava zaloga na temelju nepravomoćne osude, izrečene po bagatelnom postupku ili po mjestnom sudu prije bezuspješno pokušane ovrhe?“

3. „Ima li se dozvoliti sama uknjižba ovršnog prava zaloga na temelju pravomoćne osude bagatelnoga suda, ako nije izkazano, da je ovrha na pokretnine dužnikove bezuspješno pokušana?“ (V. Mjesečnik str. 425 g. 1888.)

Odgovor: „Ni u jednom od spomenutih slučajeva neima se dozvoliti predbilježba, niti uknjižba, niti ovršna uknjižba prava zaloga na dužnikove nepokretnosti.“

O tom nemože biti dvojbe, da se zakon od 6 travnja 1881 proteže na sudbeni zalog, to jest na onaj zalog, koji podieljuje sudac, jer govori taj zakon samo ob onom pravu zaloga, koje se ima u sudca zatražiti. Ovaj sudbeni zalog, u koliko bi se imao protegnuti na nekretnine ovršenikove, nemože vjerovnik zatražiti, a sudac dozvoliti, dok nije bezuspješno provedena ovrha na pokretnine.

Ako taj zakon naredjuje ograničenje samo kod sudbenog zaloga, pita se: može li se ta odredba protegnuti i na druge vrsti prava zaloga, na one, koje nenastaju s naslova sudbenog već iz naslova napomenutih u § 449 o. g. z., naime iz naslova ugovora, oporuke ili zakona? Drugimi riečmi, imade li odredba

Digitized by Google

zakona od 6. travnja 1881 takovu obćenitu moć, da se neproteže samo na sudbeni zalog, o kojem jedino slovi, već i na zalog ugovorni, oporučni ili zakoniti?

Stavimo se, odgovarajuć na to pitanje, na stanovište tumačenja zakona. Odredbu prije spomenutoga zakona moramo svakako zvati stegom, ograničenjem, a tim i iznimkom od pravila jednog. Ovake se pako iznimke imadu uviek s t r i c t e tumačiti tako, da se uporavlja iznimka samo na onaj slučaj, koji je točno u zakonu naveden, te nemože se ista analogice na druge slučajeve protegnuti. Po ovom pravilu dakle odredba zakona od 6. travnja 1881 može se uporaviti jedino na sudbeni zalog prigodom ovršnoga postupka, jer je to onaj slučaj, na koji se iznimka toga zakona odnosi, a nemože se uporaviti na ostale vrsti zaloga, dakle niti na ugovorni, ni na oporučni, niti na zakonski.

Ovomu stanovištu suprot stoji drugo ne manje važno, koje svoje razloge crpi iz same naravi založnoga prava. Ovo je najme stvarno pravo na tudju stvar, da posjednik toga prava iz ove stvari nadje namirenje svoje tražbine. U gradj. zakoniku imade obćenita ustanova, da predmetom zaloga može biti svaka stvar, koja stoji u prometu; odaklje sliedi, da nemogu biti predmetom založnoga prava stvari, koje nisu u prometu. Izim gradj. zakonika može i koji specijalni zakon odrediti, da stanovita stvar prestaje biti u slobodnom prometu. Takov specijalni zakon protegnuti će se na sve vrsti založnoga prava, pak tu imamo slučaj, da će se na založno pravo protegnuti zakon, koji možda ni jednom rieči neslovi o pravu zaloga.

Isto tako može obstojati specijalni zakon, koji stanovitoj stvari oduzimlje svojstvo, da iz nje može vjerovnik namiriti svoju tražbinu. Ovakova stvar nemože više biti predmetom založnog prava, i to ne samo sudbenoga, ako dotični specijalni zakon spada u formalno pravo, nego ni svih drugih vrsti zaloga, i to s toga ne, jer joj je oduzeto glavno obilježje, bez kojega založnoga prava neima. Ako se uz to uvaži, da po pravnom sustavu gradj. zak. posjednik založnog prava nemože svoj zalog van posredovanjem suda realizirati, jer su sve inovrstne pogodbe zabranjene, to se tim više mora priznati, da će specijalni zakon te vrsti protegnuti

Digitized by Google

se na sve naslove založnoga prava. Ovakovih specijalnih ustanova imade u gr. parb. post. napose, u kojem se stanovite stvari oprašťaju od svake ovrhe tako, da vjerovnik iz njih nemože tražiti ni dobiti svoje namirenje. Te stvari nemogu biti predmetom založnoga prava sudbenoga, ali sa razloga gore navedenih nemogu biti ni predmetom ostalih vrsti prava zaloga. Ovdje opet imademo slučaj, gdje će zakon, sloveći o sudb. zalogu, ipak protezati se na ostale zaloge, pa prema tomu nije izključeno, da se ovako mora shvatiti i zakon od 6. travnja 1881.

Da izmedju ova dva protivna stanovišta nadjemo izlaz, treba ispitati narav stege (ograničenja), koju postavlja zakon od 6. travnja 1881, pak se tu pitamo: da li taj zakon absolute ukida založno pravo na nekretnine kod tražbina izpod 100 for., da li dakle glede toga založnoga prava nekretnine stavlja quasi extra commercium? Odgovor na to pitanje može biti samo: *ne,* jer se i po tom zakonu može steći založno pravo na nekretnine. Kad je tomu tako, onda se zakon taj nemože uzporediti n. pr. sa § 464 g. p. p.; nemože se dakle uzeti, da je njim oduzeto nekretninam glavno obilježje založnog prava, t. j. da se iz njih namiri vjerovnik, pa ovako nemože valjati ovo drugo stanovište. Zato se zakon od 6. travnja 1881 nemože shvatiti, da ukida stanovito pravo zaloga, već se mora uzeti, da uvadja stanoviti red u ovršnom postupku i ništa više, te derogira jedino § 459 gpp.

Kad se dakle gore razloženo stanovište neda tu uporaviti, tada neima druge, nego vratit se na prvo stanovište t. j. na s t r i c t e tumačenje zakona od 6. travnja 1881, po kojem se ovaj nikako nemože protegnuti na založna prava ugovorna, zakonska i oporučna.

Gore spomenuti plenarni zaključak kr. banskoga stola kano da se postavlja na drugo stanovište dopuštajuć, da se ograda zakona od 6. travnja 1881 može protegnuti i dalje od sudbenog zaloga, nu u uporavi ovoga stanovišta ostavlja nas u dvojbi. Taj zaključak najme govori o sudb. zalogu u okviru zakona od 6. travnja 1881, pa zatim govori samo ob o b v e z n i c i, dakle ob ugovornom založnom pravu, dočim ob oporučnom i zakonskom pravu zaloga neima ni spomena, pa tako se neda razabrati, da li

Digitized by Google

se ono drugo stanovište skroz provadja, ili je zavladalo mnenje, da se stega zakona na oporučno i zakonsko pravo zaloga neproteže.

Nu u ovom pitanju samo je dvoje moguće: ili se zakon od 6. travnja 1881 odnosi takodjer na kontraktualno, testamentarno i zakonsko pravo zaloga ili — ne. Tertium non datur. Ako se neće ta stega protegnuti na založno pravo oporučno i zakonsko, ali protegne se na ugovorno, onda postoji protuslovje, jer isti razlozi, koji vojuju proti tomu, da se ovamo pritegne založno pravo oporučno i zakonsko, postoje i proti zalogu ugovornomu. S toga žalim, što plenarni zaključak u tom pogledu nije podpun.

Kakvi bi odnošaji nastali, da se skroz prihvati drugo stanovište, pokazati će dva primjera.

Netko zapiše 100 for. mldb. sinu prijatelja svoga tako, da da mu tu svotu imade nasljednik isplatiti, kada zapisovnik postane punodobnim, dotle pako imade se za osiguranje ovoga zapisa uknjižiti pravo zaloga na nekretnine, koje će nasljednik dobiti. Ova uknjižba prava zaloga neće se moći provesti radi zak. od 6. travnja 1881, jer svota nenadilazi 100 for., pa tako ostati će naš malodobnik kratkih rukava, uzprkos jasnoj naredbi posljednje volje. A nemože otac ili tutor mldb. ni drugim putem doći do uknjižbe, nemože utužiti svotu, jer zapis nije dospio, te bi jedino mogao putem § 388 g. p. p. i pod uvjetom istoga postupati. Koliko okolišanja tu treba, pa na posljedku bi i ovdje zakon od 6. travnja 1881 bio zapriekom, jer bi morao se zadovoljiti sa pokretnim zalogom.

Po § 409 o. g. z. pristoji zakonito pravo zaloga vlastniku zemljišta na korito ostavljeno po tekućoj vodi, ako je oštećen novim tokom vode. Stavimo, da je šteta ovakovog vlastnika procienjena na 100 fr.; može li se u obće zakon od 6. travnja 1881 ovdje uporaviti? Nemože.

Naveo sam te primjere, da se po njih vidi jedno nemogućnost uporave zakona od 6. travnja 1881, a drugo, kakve bi temeljite promjene nastale, koje za cielo zakonodavac nije namjeravao.

U motivaciji plenarnoga zaključka veli se, da medju ostalim: „eludiralo bi se ono, što je zakonodavac pomenutom iznimnom

Digitized by Google

ustanovom postići namjeravao"; neima dvojbe, da se ovim obrazlaganjem hoće motivirati to, da se zakon od 6. travnja 1881 protegne i na ugovorno pravo zaloga.

Komu ovakova motivacija pristoji, tomu moraju biti pristupna i sredstva, da sanira koju nestašicu u zakonu; ako se pako ovakova nestašica sanirati dade samo novim zakonom, može li koja sudbena oblast stvoriti novi zakon?

Za cielo toga nemože, jer to spada na druge faktore. Ako se dakle u okviru zakona od 6. travnja 1881 neda sanirati to, da bi se eludiralo ono, što je zakonodavac namjeravao postići, te treba za to nov zakon da se stvori: onda se sudbeno izkustvo ima smatrati kao važno gradivo za one, koji su zvani stvarati zakone.

Dr. M. Mikulčić.

Prvenstvo kamata intabulirane glavnice.

Često se dogadja kod razdiobe kupovnine, postignute ovršnom prodajom intabulirana dobra, da se stranke prepiru o prvenstvu kamata, koje padaju na dotičnu uknjiženu glavnicu, i jer ni naš viši sud u tom jednoliko nepostupa, a kamo li sudovi prve molbe, neka mi je slobodno u kratko razsvjetliti taj tema prema zakonu.

Predpostavljam, da se u toj stvari nemože ništa nova reći, jer je zakon jasan, jedino da se svatko, tko u danoj sgodi uporavlja zakon, upozori da pravilno postupa, jer od pravilna postupanja odvisi često da se stranke odvrate, da se neslužе neplodnimi pravnimi liekovi, usljed česa se i brže riešavaju ovršni predmeti.

Neima sumnje, da razdioba kupovnine ovršno prodanoga dobra, gdje ona dotiče za podmirenje svih intabuliranih tražbina, kamata i troškova, neima sa našim tematom ništa zajedničkoga, jer si stranke netaru mnogo glave za prava prvenstva, kad vide i znadu, da će se sve njihove tražbine namiriti. Ovdje se radi o stečaju više intabuliranih i ukamaćenih tražbina, gdje neima za sve dosudjene kamate dovoljno kupovine.

Jedni tvrde, da kamate intabulirane glavnice imadu prvenstvo, na koliko nisu zastarjele, od ovoga doba, kad su dosudjene ili

Digitized by Google

nagodjene do dana isplate intabulirane tražbine; drugi opet misle, da kamate, ako hoće da imadu prvenstvo sa glavnicom, moraju biti uknjižene, jer neuknjiženim kamatam da nepripada ni trogodišnje pravo prvenstva; treći pak vele, da kamatam intabulirane glavnice, bile (kamate) uknjižene ili ne, pripada samo pravo prvenstva za tri godine natrag računajuć od dana otvorena stečaja, odnosno obdržavane dražbe, naravno do isplate uknjižene tražbine.

Nevredi mnenje, da kamatam pripada prvenstvo za vrieme od dosudjene odnosno nagodjene glavnice. Toga zakonodavac nije htio, jer takovim postupkom bi preko-trogodišnje kamate u više sgoda mogle izcrpiti kupovinu, da sliedećih vjerovnika intabulirane tražbine niti dielomično nebi bile naplaćene. Ako želi vjerovnik, koji ima hipoteku, da mu preko-trogodišnje kamate nepropadnu, može svoju tražbinu za vremena prodajom založena dobra realizirati; nu gomilanjem kamata, koje su samo plod glavnice, nemogu štetovati sliedeći intabulirani vjerovnici.

Podporu za ovo mnienje daju §§ 11 i 12 steč. r. i § 560 g. p. p. Zakon najprije govori o pravu prvenstva u k n j i ž e n i h t r a ž b i n a (§ 11 t. 6), dakle su mu tražbine g l a v n a s t v a r, a onda tek u § 12 steč. r. govori o kamatah uknjižene glavnice, i zajamčuje istim prvenstvo sa glavnicom od dana otvorena stečaja i za trogodišnje zaostatke od dana otvorena stečaja natrag računajuć. Koja dakle korist preko trogodišnjim dosudjenim, nagodjenim, intabuliranim ili neintabuliranim kamatam od uknjižene glavnice, ako za nje kupovina nedotiče tim, što su ju sliedeće intabulirane stavke sa trogodišnjimi kamatami izcrpile? Neimaju nikakove koristi, niti se mogu namiriti iz kupovine takova ovršno prodana dobra; one imadu samo tu pogodnost, da nisu zastarile, što se osnivaju na osudi ili nagodi, ali nemogu sprečavati za sobom sliedeću uknjiženu glavnicu, da bude namirena prije njih.

Isto tako držim, da nije potrebno za trogodišnje pravo prvenstva kamata, da kamate budu intabulirane.

Kamate se osnivaju na pogodbi sklopljenoj o glavnici; ako je ova uknjižena, imadu po § 12 st. r. prvenstvo s njom za trogodišnje zaostatke od dana otvorena stečaja natrag i za otvorenja

Digitized by Google

stečaja do isplate bez obzira, bile kamate uknjižene ili ne, jer zakon nezahtieva, da budu i kamate uknjižene. Sliedeći intabulirani vjerovnik dakle neće moći sa uspjehom prigovoriti, da se pokriće na trogodišnje kamate, ma i nebile uknjižene, nemože dobiti samo ako se na valjano priznanoj pogodbi osnivaju.

Iznimka može u tom pravcu samo onda nastati, ako se iz isprave vidi, da su stranke hotjele samo za glavnicu nepokretnosti založiti izključiv kamate od hipoteke, ili naročito, ili na način svaku dvojbu izključujući.

U ovom slučaju bi ovršenik i svaki sliedeći založni vjerovnik, koji bi priznanjem hipoteke za kamate štetovao, imao odlučno pravo prigovora proti uvrštenju trogodišnjih kamata u prvenstvenu stavku dotične intabulirane glavnice (Schuster, str. 148).

Rezultat ovoga razmatranja dakle jest: kod razdiobe kupovine, ubrane ovršnom prodajom nepokretna dobra, imadu samo trogodišnje kamate prije otvorenja stečaja ili prije obdržavane dražbe do dana plateža jednako pravo prvenstva sa dotičnom uknjiženom glavnicom. *Dr. A. Salaj.*

Osnova zakona

o postupku u slučajevih smetana posjeda.

Slučajevi, u kojih se ima uporaviti taj postupak.

§ 1. Ako tko u posjedu koje stvari ili kojega prava bude stegnut, ili ako bude protupravno lišen toga posjeda, ima unutar 30 dana, iza kako bude doznao za smetanje, zamoliti tužbom smetana posjeda pomoć sudačku.

Po izmaku ovoga vremena može tobožnji smetani posjednik samo putem redovite pravde podignuti običnu posjednu tužbu.

U postupku u slučajevih smetana posjeda ima sudac vazda pred očima imati, pak o tom uputiti i stranke, da se izključivo radi o pretresu i o dokazu posljednjega faktičnoga posjeda i sbiloga se smetanja, i da se sudačka odredba i presuda steže na obranu i povratak smetana posjeda.

Tko hoće da tek steče posjed, ili da dokaže jače pravo nanj, mora se primiti redovitoga puta pravde, na koj se imadu odpraviti i pitanja o naslovu, o dobroj ili zloj vjeri posjeda, a tako i pravo odštete, ako nebudu dobrovoljno priznano.

Digitized by Google

Stranke. § 2. U postupku smetana posjeda moći će stranke voditi parnice ili osobno ili po punomoćnicih.

Punomoćnici treba da su o predmetu parbe podpuno obavješteni, da su providjeni punomoćjem pismenim i da su mužkoga spola; žene medjutim mogu biti punomoćnici svojih muževa.

Ljudi, koji su osudjeni kao nadripisari (nadriodvjetnici) nemogu kao punomoćnici dolaziti na raspravu.

Ako stranka s punomoćnikom osobno dodje pred sud, moći će se punomoćje dati u zapisnik.

Rokovi. § 3. Rokovi, koji su u zakonu ovom ustanovljeni i koje na temelju toga zakona naredi sudac, počimaju i teku bez obzira na blagdane i praznike.

Ako dočetak kojega roka pade na nedjelju ili na zapovjedani blagdan, imat će se prvi dojdući dan težatni smatrati kao posljednji dan roka.

Dani potrebni, da spis koj stigne poštom kamo treba, neimaju se računati u rokove.

Tužba. § 4. Tužba smetana posjeda može se predati pismeno, ili dati ustmeno u zapisnik.

§ 5. Pri tužbi ustmenoj dat će se tužitelju potrebiti naputak, da uzmogne skladno i jasno razložiti čine, na kojih se osniva tužba, naznačiti sredstva dokazna te uputno i izrazito izjaviti što zahtieva.

Ako poradi nenadležnosti suda ili poradi nedostatka osobne povlasti za tužbu obnadjeno bude, da je tužba neumjestna, imat će se tužitelju dati o tom pouka ustmeno, ili pak, ako to zahtieva, pismeno.

Ako se obnadje, da je tužba očevidno neosnovana, imat će se tužitelj shodno o tom uputiti, nego neće se s toga samo razloga odbiti tužba t. j. imat će se svakako primiti i spisati, ako tužitelj neće da odustane.

Ako li je tužba pismeno predana, treba da je providjena podpisom kojega odvjetnika, a na tužbu imadu se izvana staviti rieči: „h i t n o r a d i s m e t a n a p o s j e d a“.

§ 6. Uslied tužbe imat će se narediti ročište za ustmenu raspravu ne preko 30 dana i to tako, da tuženiku, već ako privoli na to, da se rok prikrati, ostane računajuć od dana dostavljena poziva, rok barem od pet dana.

Ovo ročište može sudac odmah narediti na licu mjesta, ako se uvjeri iz tužbe, da je to nuždno u interesu stranaka ili postupka.

Na ročište pozvat će se stranke s opomenom, da ponesu sa sobom dokazala, koja im se odnose na parnicu, i da povedu svjedoke, na koje se kane pozvati.

Tužitelj pozvat će se pozivnicom, tuženiku pako dostavit će se mjesto pozivnice dvogubka pismene, ili pak prepis tužbe, upisane u zapisnik.

Digitized by Google

Dostava tužbe. § 7. Tužba ima se dostaviti tuženiku, a ako bi ovaj bio odsutan ili nebi moguće bilo naći ga, tad njegovomu naredjenomu punovlastniku, a ako li takov nebi bio naredjen, onda onomu, koj upravlja njegovim imetkom.

Ako nije moguće tužbu dostaviti u vlastite ruke nijednoj od osoba ovih, imat će sudbeni poslužnik odmah pred ukućani, koji se ondje dese, ili pred dvojicom svjedoka, pribiti tužbu unutri u stanu, ili ako bi stan bio zatvoren, izvana na vratih; zatim imat će propitat se, zašto je dotičnik odsutan i dokle će biti odsutan, i napokon sud pismeno o tom izviestiti.

Tužba pribijena ima se smatrati kao da je dostavljena; nego ima se za odsutnika odmah narediti skrbnik, kojemu valja priobćiti prepis tužbe, i kojega valja obavjestiti, da je tužba pribićem dostavljena.

Rok, ustanovljen za molbu za sudbeni poziv svjedoka, ima se u ovom slučaju računati od onoga dana, kojega skrbniku obznanjeno bude imenovanje njegovo.

Pozivanje svjedoka. § 8. Tužitelj vlastan je odmah u tužbi, a obje stranke vlastne su unutar roka od tri dana nakon primljena poziva, doznaniti sudu one svjedoke, na koje se kane pozvati, ter glede kojih se boje, da na njihov poziv na raspravu nebi htjeli doći.

U koliko sud obnadje, da ti svjedoci nisu napomenuti samo zato, da se stvar zategne, pozvat će ih pozivnicom na raspravu uz izrični dodatak: „da će se u slučaju nedošašća njihova rasprava eventualno odgoditi na njihov trošak".

Na svjedoke, kojim uz rok od osam dana nebude moguće poziva dostaviti, ima se uzeti obzir samo onda, ako se doprinese privola protustranke.

U ovih slučajevih može sudac, ako to bude potrebno, prenieti ročište na kasniji rok no što je bio ustanovljen u odluci, donešenoj na tužbu; al svakako unutar 30 dana, računajuć od dana sudu podnešene molbe za poziv svjedoka.

I na kasnije podnešenu zamolbu stranaka pozvati će sudac pod vlastitim autoritetom svjedoka, al samo onda, ako to bude moguće, a da se odredjeno ročište toga radi nebude moralo odgoditi.

Ako se sudac uvjeri, da će pri razpravi potrebni biti sudbeni vještaci, imade ih ureda radi imenovati i podjedno pozvati na ročište, a da o tom netreba posebno saslušati stranke.

Razredbe privremene. § 9. U koliko po propisu gradjanskoga prava ima mjesta zabrani proti poduzetniku gradnje ili djela, da nenastavlja gradjenja, dok stvar nebude riešena, ima se o tom na prošnju tužiteljevu odmah pri riešitbi tužbe narediti, što je potrebno.

Digitized by Google

§ 10. A i u drugih slučajevih, kada je hitna pogibelj protupravne oštete, može se naložiti tuženiku ili bezuvjetno ili uz danu sigurnost, da se do izlazka stvari pod kazan primjerene globe ili zatvora čuva svakoga čina te vrsti, ili svake preinake u predmetu parbenom.

§ 11. I tečajem razprave već započete ali još nedovršene, mogu se zaiskati privremene razredbe, a sudac može ih učiniti, da se preprieči nasilje ili da se odvrati nenakanadljiva šteta, osobito onda, kada je dvojbeno, tko je u istinitom posjedu.

Sudac ima u tu svrhu narediti ili sekvestraciju ili privremenu zajedničku porabu, ili zabraniti obim strankam sva djelovanja, koja su skopčana s posjedom, ili povjeriti preporni predmet onoj stranki, koja protivniku svomu dade sigurnosti, ili koja iz drugih obzira po zrelom pretresu svih okolnostih veće pravo ima na zaštitu suda.

Ustmenost i neposrednost. § 12. Parnica razpravljat će se ustmeno pred sudcem presudnim.

Čitanje pismenih sastavaka nije dopušteno.

Javnost. § 13. Razprava pred sudom presudnim bit će javna, nego kao slušaoci moći će dolaziti samo ljudi odrasli.

Javnost izključit će se na suglasan predlog jedne i druge stranke, ureda radi pak izključit će se onda, ako se je bojati, da će pogibeljna biti za javni red ili za ćudorednost.

Odluka o tom, da se izključuje javnost, imat će se javno proglasiti. Kada javnost bude izključena, moći će zahtjevati svaka stranka, da se osim punomoćnika njezina dozvoli pristup još i trojici pouzdanika njezinih.

Zapt. § 14. Sudac, pred kojim se razpravlja parnica, nastojat će, da se sačuva dobar red; zato će takove ljude, koji nepristojnim svojim ponašanjem smućuju razpravu, najprije opomenuti, zatim ako opomena bude uzalud, zagrozit im se, da će ih odpravit iz sudnice, odnosno sa lica mjesta, što će napokon i učiniti, ako i ta prietnja bude bez uspjeha.

Proti onomu, koj se učini krivcem krupnije kakove nepodobštine, navlastito koj uvriedi sud, stranku ili punomoćnika njezina, svjedoka ili vještaka, moći će sudac odrediti kazan novčanu do 10 for., ili kazan zatvora do 24 ure.

Odluke ove obznanit će se strankam i mogu se ovršiti odmah.

Ravnanje razprave. § 15. Sudac otvara, ravna i završuje razpravu; daje pravo, da tko govori i uzkraćuje ga onomu, koj se nepokorava njegovim naredbam.

Sudac imati će brigu, da stvar bude potanko i podpuno pretresena, ali da se pri tom razprava nezavlači kojekakvimi obširnostmi i neznatnimi razpravicami uzgrednimi, i da, ako je moguće, razprava, neprekidajuć ju, dovršena bude u jedan dan.

Digitized by Google

§ 16. Sudac imat će ponajprije poslušati, što stranke zahtievaju i očituju u stvari priepornoj, i kako kane dokazati, što tvrde.

Imat će sgodnimi pitanji nastojati o tom, da se nedostatni dokazi glede navedenih čina popune, da se naznače dokazna sredstva, i u obće da se kaže i izjavi sve, što je potrebito, da moguće bude uglaviti stanje stvari.

Stranke, koje su nevješte zakonom, valja uputiti o pravnih posljedicah, koje će ih postići, ako što zanemare.

§ 17. Ako se obnadje na ročištu, da koja god od stranaka, koje su došle, nije vlastna ili kadra sama sebe zastupati u pogledu parnice, imat će sudac ureda radi odgoditi ročište i dati naloge potrebite, da uzmogne polag zakona postupati.

§ 18. Ako stranka nije kadra očitovati se razgovjetno o stvari parbenoj, ili ako sudac izreče, da se stranka poradi nepristojna ponašanja odpravi iz sudnice, odnosno sa lica mjesta, moći će se ročište odgoditi na njezin trošak, ter ista uputiti, da na iznovično ročište dodje sa valjanim punomoćnikom, ili, ako je potrebno s odvjetnikom, koj će ju zastupati; u protivnom bo slučaju smatrat će se kao da je izostala.

§ 19. Pošto stranke budu preslušane, imat će sudac pokušati nagodu.

Nagoda sklopljena ili pak primjetba, da nagoda nije pošla za rukom, imat će se upisati u zapisnik razpravni.

Nagoda spisana pročitat će se strankam, a zatim predložiti, da ju podpišu, ili ako pisati neumiju, rukoznakom potvrde.

§ 20. Moći će sudac više parnica, tekućih medju istimi strankami, kao i parnice raznih tužitelja ili raznih tuženika proti istoj stranci protivnoj spojiti, da se skupno razpravljaju.

Nego skupnom osudom moći će se riešiti samo parnice istih stranaka.

§ 21. Preinačiti tužbu slobodno će biti s privolom tuženikovom. A da tuženik na to privoljuje, slutit će se odtuda, ako se neprigovarajuć preinaki upusti u razpravljanje tužbe preinačene.

Nego ako protivnik i prigovori, moći će sudac dopustiti takove preinake, ako se nije bojati, da će se preinakom razprava znatno otegnuti. Ovaj zaključak obznanit će se strankam.

Preinačen zahtjev tužbe ubilježit će se u zapisniku razpravnom.

§ 22. Da se stanje stvari razjasni, moći će svaka stranka prisutnu protivnu stranku izpitivati preko sudca ili s privolom sudčevom neposredno sama. Pitanja, koja se sudcu neumjestna uzvide, imat će odbiti.

§ 23. Odgodi ročišta imade mjesta samo u sliedećih slučajevih:

1. Ako se sudac pri ročištu, odredjenom kod suda, uvjeri, da je u interesu stranaka ili postupka nuždno, da se ročište obdrži na licu mjesta.

2. U slučajevih §§ 17 i 18.

Digitized by Google

3. Ako to obje osobno prisutne stranke sporazumno zamole, te se podjedno glede troškova odgodjena ročišta nagode, a sudac na odgodu pristane.

4. Ako to koja stranka zaište iz važnih razloga ter odmah u gotovom namiri sve troškove odgodit se imajućeg ročišta, kako ih sudac, saslušav obie stranke, obredi, a sudac na odgodu pristane.

Nu stranka, koja je odgodu zamolila, neće moći tražiti, da joj se povrate ti troškovi ni onda, ako protivna stranka odsudjena bude u glavnoj stvari na naknadu troškova sudbenih.

5. Ako radi nedošašća svjedoka ili vještaka pozvanih po sudu (§ 8) nebude moguće ročišta obdržavati.

U takovom slučaju ima se svjedok odnosno vještak na nošenje troškova odmah osuditi, ter iznos istih ustanoviti, ako svjedok odnosno vještak nedošašće svoje nije valjano opravdao.

6. Ako poradi neodoljive sile ročišta obdržavati nebude moguće.

§ 24 Ako ročište bude odgodjeno, imat će sudac iznovično ročište narediti na rok ne preko 15 dana, ter isti, ako je moguće, odmah ustmeno obznaniti strankam.

U ovakovom slučaju neće biti potrebno stranke obavješćivati pismeno.

§ 25. Ako na odredjeno ročište nedodje koja stranka, ili ako je za koju stranku došla osoba takova, za koju se nemože dokazati, da imade pravo, stranku zastupati, imat će se smatrati kao istinito sve, što protivnik stvarna navede i prokaže o predmetu tužbe i što nije oprovrgnuto dokaznimi sredstvi, koja su sudu predložena, i na tom temelju riešiti stvar osudom. Sastavke pismene, što ih je poslala nedošavša stranka, neće sud uvažiti.

§ 26. Prošnja, kojom se stranka želi opravdati, što je izostala, ima se izjaviti ustmeno ili predati pismeno uz rok od osam dana, koj će se računati od dana onoga, kojega je prestala zaprieka, s koje je stranki nemoguće bilo doći na ročište.

Usljed takove prošnje pozvat će sudac prije svega stranku, da u korist protustranke, ter bez ikakova prava naknade, položi kod suda sve troškove, prouzročene njenim nedošašćem.

Položi li stranka te troškove uz rok od 3 dana, tad se ima narediti ročište, ter ako prošnja bude uslišana, razpravljati će se odmah glavna stvar.

Prošnje, koje su očevidno zakasnile, odbit će se ureda radi.

§ 27. Ako se uz razpravu obnadje neumjestnost postupka smetana posjeda ili pak nenadležnost suda, koja se propustom prigovora nije uklonila (§ 47. sudovnika), imat će sudac na predlog ili ureda radi odlukom obustaviti postupak.

Digitized by Google

Izvan ovoga slučaja imat će se o prigovorih proti umjestnosti postupka smetana posjeda, ili proti nadležnosti suda, kao i o inih prigovorih, koji prieče parnicu, razpravljati podjedno s glavnom stvari i izreći odluka.

Dokaz. § 28. Dokazni postupak ima se obaviti u smislu ustanova §§ 28—62. zakona od 3. listopada 1876. o postupku u pravnih poslovih manje vriednosti (o postupku bagatelnom ili maličnom) pred kr. kotarskimi sudovi (br. 88 Sbornika od god. 1876.), u koliko to neprieče ustanove ovoga zakona.

Zaglava razprave. § 29. Ako se sudcu uzvidi, da je parnica na temelju očitovanja, što su ih dale stranke, i na temelju dokaza nabavljenih, dospjela za riešitbu, izjavit će, da je razprava zaglavljena.

Nego, ako u svrhu, da se izreći može osuda, potrebna bude kakova popuna, bit će vlastan narediti, neka se opet započme razprava.

§ 30. Razprava imat će se do proglasa, da se zaglavljuje, smatrati kao cielost; sve, što do toga časa bude navedeno, vriedit će kao navedeno za doba.

Pri izricanju osude uvažit će se samo ono, što je bilo u razpravi.

§ 31. Ako započete razprave s nestašice vremena nebude moguće svršiti u jedan dan, ima se ista sutradan te sve dotle neprekidno nastaviti, dok ne bude dovršena.

Ako pako razprave nebude moguće u jedan dan svršiti s kojega drugoga razloga (§ 21.), imat će sudac na kašnjem ročištu bitne rezultate iz prijašnje razprave ustmene, kojih se još dobro sjeća, i koji mu se potvrdjuju zapisnikom o razpravi, koliko moguće u pregledu navesti ustmeno, obaziruć se pri tom na tužbu te na dokazala k spisom prinešena; zatim opomenuti stranke, neka se glede toga očituju; popuniti ovim putem nedostatke ili izpraviti sumnje i napokon nastaviti razpravu držeć se ustanovljenih na ovaj način rezultata iz razprave prekinute.

Zaključci. § 32. Zaključci, što jih je sudac tečajem postupka izrekao i proglasio, imat će se strankam, koje budu pri proglašivanju u pismenu odpravku dostaviti odlukom samo onda, ako stranke ide pravo uteći se proti istim višemu sudu, ter ako stranke to zahtjevaju.

Za stranke, kojih nije bilo pri proglašenju, imat će se u ovih slučajevih, a povrh toga u svih slučajevih, gdje to iziskuje vodjenje postupka, narediti, da jim se dostavi odpravak pismeni.

Ako pismena odpravka dostavljati netreba, imat će ustmeno proglašenje istu moć, koju ima dostava.

Osuda. § 33. Osudu moći će izreći samo onaj sudac, koj je glavom vodio razpravu parničnu.

Digitized by Google

Ako nastane potreba, da se prije, nego što izrečena bude osuda, izmjeni sudac, imat će ustmenu razpravu novi sudac započeti iznova i rabiti pri tom tužbu, dokazala k spisom prinešena i potvrde protokolarne.

§ 34. Osuda izreći će se i ustmeno proglasiti odmah, čim zaglavljena bude razprava ustmena.

S osudom proglasit će se podjedno razlozi riešitbe.

§ 35. Osuda ujedno s razlozi riešitbenimi imat će se, pismeno sastavljena, priklopiti zapisniku razpravnomu odmah po zaglavljenoj razpravi.

U uvodu osude navesti će se ime sudca, koj je izreko osudu.

U razlozih riešitbenih treba da u kratko i jezgrovito bude obrazložena osuda.

Osuda ova valja samo kao privremeno pravilo za posljednji faktični posjed, ili pak izriče privremeno kakovu zabranu ili kakovo osiguranje; ali ona nesmeta stranke nijedne, da starije pravo i pravne zahtjeve s njim skopčane, potraži redovitim postupkom (§ 1).

§ 36. Ako su pri proglašenju osude bile stranke obje, dostavit će se pismeni odpravak ob osudi samo onda, ako stranka zahtjeva.

Izvan ovoga slučaja dostavit će se obim strankam pismeni odpravak ureda radi.

§ 37. U osudi naložit će se stranki, koja gubi parnicu, da protivnoj stranki naknadi troškove, prouzročene joj parnicom, s iznimkami ustanovljenimi u ovom zakonu.

§ 38. Rok uz koj da se zadovolji dužnosti, naloženoj u osudi, imat će se ustanoviti na osam dana; radi li se pak o tom, da se obavi koja radnja ili koj posao, tad na vrieme, primjereno okolnostim.

Ovaj rok počet će, ako su pri proglašenju osude bile obje stranke, od dana, poslje proglašenja; izvan toga slučaja pak od dana poslje dostavljenoga pismenoga odpravka.

Razpravni zapisnik. § 35. O razpravi ustmenoj ima se voditi zapisnik.

U zapisniku razpravnom valja navesti:

1. sud, ime sudca i perovodje, vrieme i mjesto, kada i gdje biva razprava s dodatkom, da li je razprava javna, il da li je javnost izključena u smislu § 13.;

2. imena stranaka i punomoćnika njihovih, s kratkom oznakom predmeta parbenoga;

3. imena onih osoba, koje su na ročište došle kao stranke ili u mjesto stranaka;

4. zabilježke, naredjene u §§ 2, 19, 21 ovoga zakona, ter u §§ 45, 47, 49 i 59 zakona od 3. listopada 1875. o postupku maličnom;

5. zaključke, koje je sudac izrekao i proglasio tečajem razprave;

Digitized by Google

6. kratki opis tečaja ciele razprave uz naročitu jezgrovitu naznaku bitnih izjava stranaka, svjedoka ili vještaka, kao i navod svih odlučnih okolnosti, koje mogu služiti temeljem sudbenoj riešitbi;

7. vrieme, kada se je zaglavila razprava i kada proglasila osuda s dodatkom, da li su pri tom prisutne bile obje stranke ili nisu;

8. ako je osuda odmah ovršena (§ 51) točna naznaka načina, kako je ovrha uzsliedila.

Zapisnik ima se svagda strankam pročitati, ter po istih podpisati.

Pravni liekovi. — Žalba ništovna. § 40. Osude izdate po kotarskom sudu u ovom postupku mogu se pobijati pravnim liekom žalbe ništovne samo s kojega god od sliedećih razloga:

1. što postupku smetana posjeda nije bilo mjesta;

2. što je osudu izrekao sud nenadležan (§ 27);

3. što ju je izrekao sudac, koj nije vodio razprave svekolike (§ 33) ili koj je po postojećih zakonih držan bio, poradi pristranosti, neprimati se sudovanja u dotičnoj parnici;

4. što se je nepravedno izključila bila javnost;

5. što je razpravljala takova osoba, koja po zakonu nije za to bila sposobna ili nije bila vlastna;

6. što se je nezakonitim činom uztegla stranki mogućnost, da razpravlja pred sudom;

7. što je u glavnoj stvari izrečena presuda, nadilazeća predlog stranke;

8. što je u postupku povriedjen koj obvezatni propis nazočnoga zakona ob izvadjanju dokaznih sredstva;

9. ako je izreka suda u glavnoj stvari nerazgovjetna, nepodpuna ili ako je sama sa sobom u protuslovju; ako za tu izreku nije navedeno nikakovih razloga, ili ako medju onim, što riešitbeni razlozi vele o sadržaju izprava, nahodećih se kod spisa ili o sudbenih izjavah i medju izpravami ili zapisnikom razpravnim postoji znatno protuslovje;

10. što je sudac koju zakonsku ustanovu očito krivo shvatio, uporavio ili pregledao.

Pritužba. § 41. Stranka, koja nije zadovoljna s onim dielom osude, kojim je odlučeno o troškovih postupka, može se poslužiti pritužbom.

§ 42. Žalba ništovna i pritužba ima se u neprodužnom roku od 8 dana ustmeno ili pismeno predati sudcu prve molbe.

Ako je žalba ništovna pismena, treba da je providjena podpisom kojega odvjetnika.

Rok počimat će se od dana poslje dostavljena pismena odpravka osude; a ako nije potrebno ureda radi naredjivati takove dostave, tad od dana, kojega ustmeno bude proglašena osuda.

Digitized by Google

Ako stranka uz rok od osam dana zaište odpravak osude, tad u drugom pomenutom slučaju neće se računati vrieme od dana te prošuje pak do dana dostavljena odpravka, a ni oba ova dana.

§ 43. Sudac prve molbe imat će predanu žalbu ništovnu odnosno pritužbu zajedno sa spisi parničnimi i zapisnikom razpravnim uz rok od 8 dana podnieti s izvješćem kr. banskomu stolu.

Odbiti žalbu ništovnu i priziv neće biti vlastan ni onda, ako kasno budu predani.

§ 44. Kralj. banski stol, ako obnadje, da je žalba ništovna predana za dobe, i da je osnovana, ukinut će osudu i po mjeri slučaja učinit će potrebite naredbe, da se povede zakoniti postupak pred sudcem nadležnim. Ako bude razloga, da se izašilje (deleguje) drugi sudac, imat će se to podjedno odrediti.

Kralj. banski stol moći će prije riešitbe narediti izvide glede podnešenih razloga ništovnih, i kada se žalba ništovna u pogledu izvanjskih formalnosti obnadje da je manjkava, ustanoviti podjedno rok, uz koj da se iznova predloži izpravak. Proti riešitbi kr. banskog stola neima pravnoga lieka.

Ako je žaoba ništovna bila poprimljena s razloga, navedenih t. 9. i 10. § 40, a stanje stvari posve je jasno, bud odmah prigodom podnešene žaobe, bud nakon obavljenih naknadnih izvida, izreći će banski stol u stvari presudu sam, te će za podlogu svojoj riešitbi uzeti one stvari, koje je sud prve molbe uglavio.

Ako je bila podnešena pritužba, imade banski stol stvoriti odluku glede troškova.

§ 45. Predanom žalbom ništovnom neobustavlja se ovrha osude.

Nego kad bi stranku snaći mogla težka nenaknadiva šteta, moći će sudac prve molbe kao i kr. banski stol na predlog odrediti, da se ovrha vodi samo osiguranja radi.

§ 46. Da se u odpravcih osude izprave pogrieške pisarske, ima se iskati u sudca, koj je izrekao osudu.

Ovaj će uslied toga, uzev natrag sve izdate odpravke osude, popraviti, što bude potrebito ter izpravljene odpravke opet povratiti strankam.

Utok. § 47. Proti zaključkom, kojimi uzkraćeno bude povedenje postupka smetana posjeda ili obustavljen bude postupak jurve poveden, i proti odlukam, kojimi odbijena bude prošnja za opravdanje, što je dotičnik izostao, ili za povratu u stanje predjašnje proti promašenu roku za rabljenje pravna lieka, moći će se uz neproduživ rok od osam dana predati utok na banski stol kod sudca prve molbe ustmeno ili pismeno. Utoci pismeni treba da su providjeni podpisom kojega odvjetnika.

§ 48. Svjedok ili vještak, osudjen na nošenje troškova po § 23. t. 5. može proti odnosnoj odluci sudca prve molbe istomu sudcu podnieti predstavku uz rok od 8 dana.

Digitized by Google

Nu može se poslužiti odmah, ili nakon neuvažene predstavke, utokom na kr. banski stol uz rok od 8 dana.

Ostale odluke, zaključci i odredbe, što god ih sudac izdade, izreče i učini u postupku smetana posjeda, nemogu se probijati posebnim utokom, već jedino zajedno s pravnim liekom, poprimljenim u stvari glavnoj.

Povrata u stanje predjašnje. § 50. Razprava o povrati u stanje predjašnje poradi obnadjenih novih dokazala skopčat će se s razpravom glavne stvari, i imat će se o jednoj i o drugoj izreći riešitba jednom istom osudom. U tužbi na povratu u stanje predjašnje imat će se podjedno kazati zahtjev u stvari glavnoj.

Povrata u stanje predjašnje moći će se iskati takodjer, da se provedu takovi dokazi, za koje je sudac u smislu § 8. t. 2. ovoga zakona i § 28. t. 5. zakona od 3. listopada 1876 o postupku maličnom uzkratio bio, da se izvedu, ako je stranka kadra posvjedočiti, da je neumjestna ona predmjeva, na kojoj se osniva uzkrata. Povrati u stanje prijašnje poradi loša zastupstva nema mjesta.

Ovrha. § 51. Ovrha ima se povesti po propisih gradj. parbenog postupka. Ovrhe radi novčanih tražbina, izvirućih iz parnice, i po propisih maličnoga postupka, u koliku nepresižu svote od 100 for.

Ako je bilo ročište obavljeno na licu mjesta, moći će sudac (§ 45.) na zahtjev stranke odmah, nakon proglašene osude, osudu (osim u pogledu troškova) ovršiti.

§ 52. Da li u pojedinih slučajevih uz vrieme pravnoga lieka na višega sudca privremene naredbe, učinjene ili prigodom prve riešitbe tužbe ili tečajem razprave, imadu odmah opet prestati, ili pak potrajati i nadalje dok osuda nepostane pravomoćnom: ostavlja se razsudi sudca prve molbe.

Ustanove zaglavne. § 53. Ako iz razprave izidje na vidjelo znakova o narušaju zakona kaznenoga, ima sud o predmetu razpre, u koliko spada pred sud gradjanski, postupati po ustanovah ovoga zakona, a glede postupka kaznenoga učiniti što je potrebno.

§ 54. U koliko nema u zakonu ovom ustanova posebnih, valja se držati obćenitih propisa o sudbenom postupku u stvarih parbenih.

§ 55. Globe, na koje su stranke osudjene, imadu se platiti u školsku blagajnu one obćine, u kojoj stanuje dotičnik, te kotarski sud ima o izrečenoj globi obćinsko poglavarstvo obavjestiti.

§ 56. Vrieme kada ovaj zakon u kriepost stupi, ustanovit će ban posebnom naredbom. Za parnice jurve tekuće vriedi zakon ovaj samo onda, ako osudom višega suda bude ukinut cieli postupak do tužbe.

Nego prosto će ipak biti strankam na temelju obostranoga dogovora odustati od dosadanje razprave parnične i zahtjevati, da se povede postupak po ovom zakonu.

Digitized by Google

§ 57. Banski stol moći će sudca, koj zanemari jedan od rokova, ustanovljenih u ovomu zakonu, osuditi na globu do 100 for. a. v.

§ 58. Ustanove 28. poglavja gradjanskoga parbenoga postupnika od 16. rujna 1852 stavljaju se izvan krieposti.

§ 59. Izvršba ovoga zakona povjerava se banu kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Naredbom kr. vlad. odjela za pravosudje od 11. kolovoza 1889 br. 9686 dostavljena je ovdje priobćena osnova predsjedničtvom kr. sudb. stolova, da od izkusnijih sudaca zatraže mnenje o njoj. Viećnik kod kr. sudb. stola u Osieku g. Stevan Popović dostavio je nam prepis svoga mnenja, koje u obćem dielu sadržaje obćenite njegove primjetbe ob osnovi zakona, a u posebnom dielu osvrće se na pojedine ustanove. Priobćujemo to mnenje evo diljem:

„A. U obće. Osnova, izradjena po kr. vlad. odjelu za pravosudje, dokida 28. poglavlje g. p. p., a uvadja u slučajevih smetana posjeda malični postupak uz shodne potrebite nadopune i preinake.

Prem da je intencija „summarissimuma“ u 28. pogl. g. p. p. ona ista, koja je i u ovoj osnovi, naime, da se što kraćim čisto sumarnim postupkom pretrese pitanje i povede dokaz o posljednjem faktičnom posjedu i sbilom se smetanju toga posjeda, i da se na temelju toga izda odluka o privremenoj zaštiti smetanoga posjeda; to je ipak radi nedostatnosti ustanova 28. pogl. g. p. p. mnogogodišnja praksa jasno pokazala, da se je onaj „summarissimum“ izvrgao u najobširniji redoviti parbeni postupak, osobito radi toga, što je dopušten pravni liek utoka na oba viša suda, čim su se širom otvorila vrata uporavi § 46 gpp. tako, da su slučajevi smetana posjeda i pokraj najobsežnijeg raspravljanja često po dva put prolazili kroz sve tri sudbene molbe, dok se je došlo do konačne odluke sudbene, koja ipak po § 631 gpp. valja samo kao medjutimno pravilo za posljednji faktični posjed, jer je i pokraj te sudbene zaštite posljednjeg faktičnog posjeda, svakoj stranci prosto „redovitim putem pravde“ svoje starije pravo posjeda potražiti.

Digitized by Google

Sa onakovim postupkom u slučajevih smetana posjeda bijahu skopčani nerazmjerno veliki parbeni troškovi, a osim toga djelovao je taj postupak vrlo deprimirajuć na pravnu sviest pučanstva, jer pokraj tako obsežnog, dugotrajnog i skupoga postupka morale su stranke zadobivati čvrsto uvjerenje, da je tim konačno riešeno pitanje o samom pravu posjeda, a ne tek privremeno o posljednjem faktičnom posjedu, pa je naravna posljedica toga bila, da se tim veoma drma vjerom i pouzdanjem u sudbene izreke i muti pravna sviest pučanstva, kada na skoro iza težkom mukom dobivene parnice smetana posjeda „redovitim putem pravde“ ista stranka taj posjed mora svom prije nadvladanom protivnku da ustupi.

Naprotiv, kada bi postupak u slučajevih smetana posjeda bio zaista onako brz a uz to i sa malo troška proveden, kao što je to zakonodavac mislio, već bi se tim očitovala odredba zakona, da sud ima samo privremeno odlučiti o zaštiti posljednjeg faktičnog posjeda, te bi se već tim brzim i kratkim postupkom u samom pučanstvu stvorilo uvjerenje, da se zadobiva samo privremena zaštita posljednjeg faktičnog posjeda, niti bi stranke bivale iznenadjene, ako bi im protivnik iza toga „redovitim putem pravde“ taj posjed oduzeo, te nebi pučanstvo s toga gubilo vjeru i pouzdanje u izreke sudova.

U takovom kratkom, brzom i jeftinom postupku uvidilo bi i pravu nevješto pučanstvo, da postoji razlika izmed postupka u slučajevih smetana posjeda i postupka „na redovitom putu pravde“, te mu se nebi prikazivalo kao neko protuslovlje, ako kasnije redovitim putem pravde izgubi sudbeno zaštićen faktični posjed, jer bi znalo, da je to redovitim putem pravde izgubilo.

Šta više, pošto zaista zaštita posljednjeg faktičnog posjeda neima nikakove pravne posljedice, jer se po §§ 620 i 631 g. p. p. samim faktičnim posjedom niti dosjelost i odnosno zastara nezapočimlje, budući je po §§ 1461, 1463 i 1464 o. g. z. za dosjelost potreban ne samo naslov k posjedu, već taj posjed mora biti pošten i istinit, a sva ta pravna pitanja mogu se riešiti samo redovitim putem pravde. Šta više, pošto ni same koristi,

Digitized by Google

koje faktični posjednik pobere, nepripadaju njemu, ako on nije ujedno i p o š t e n i posjednik, jer mu po § 330 o. g. z. pošteni posjednik može redovitim putem pravde te koristi oduzeti, kao što to izrično § 631 g. p. p. propisuje, da zaštita posljednjeg faktičnog posjeda nesmeta stranke nijedne, da starije p r a v o na posjed i p r a v n e z a h t j e v e s i s t i m s k o p č a n e potražiti može redovitim postupkom po naredbi § 620 g. p. p. Šta više, pošto se iz ustanova §§ 339 i 334 ogz. jasno vidi, da je zaštita posljednjeg faktičnog posjeda stvar pretežno r e d a r s t v e n e naravi, jer smjera s a m o na održanje postojećeg faktičnog stanja, ostavljajuć strankam otvoren put „redovite pravde", — z a d o b i v a s e po naravi stvari neodoljivo uvjerenje, da za slučajeve smetana posjeda treba zaista takav postupak, koji je s a s v i m r a z l i č a n od redovitog postupka, jer su im i svrhe skroz različite: ondje samo privremeno f a k t i č n o s t a n j e, a ovdje definitivno p r a v n o s t a n j e.

Radi ove efemerne važnosti zaštite posljednjeg faktičnog posjeda, pošto se on po §§ 344 i 19 o. g. z. zaštićava već i vlastitom silom faktičnoga posjednika, a uz to ne samo kaznenim sudom već i upravnom oblasti po § 26 naredbe ministarstva nutarnjih posala, pravosudja i financija od 19. siečnja 1853 br. 9 d. z. l.: zaista je bila prieka potreba, da se stvori zakon, kojim se postizava zaštita faktičnoga posjeda brzo, jeftino i b e z s v a k o g u š t r b a z a p r a v n u s v i e s t p u č a n s t v a.

Ono mnenje, da bi se zaštita posljednjeg faktičnog posjeda mogla prepustiti sasvim upravnoj oblasti, uz koje sam mnenje i ja jedno vrieme pristajao, ima tu probitačnost za sebe, da bi se tim zaista postigla brza i krepka zaštita, i što bi stranke najbolje z n a l e, da se samo r e d o v i t i m p u t e m p r a v d e postizava definitivno p r a v n o stanje; ali ja sam ipak od tog mnenja odustao samo zato, što je ma i samo faktični p o s j e d ipak eminentno objekt privatnog prava, te što bi se usljed konsekventno provedene razstave sudstva od uprave, u tom pogledu n a č e l n o jedan korak u n a t r a g pošlo.

Kad je dakle mnogogodišnje izkustvo pokazalo, da valja stvoriti nov postupak za slučajeve smetana faktičnog posjeda, i kad

Digitized by Google

se pri svakoj reformi valja pomno čuvati skrajnosti, u kojoj se donekle nalazio postupak dosadanji po 28. poglavju g. p. p. i postupak, kojim bi se priepori radi smetana posjeda izručili upravnim oblastima; onda se mora označiti, da je kr. zem. vlada izradjenom osnovom zakona udarila pravim *srednjim* putem, jer su prihvaćena načela ustmenosti, neposrednosti i javnosti uz dokaz po slobodnom uvjerenju sudca, koja načela sva moderna zakonodavstva nastoje da postepeno uvedu u sve postupke svih grana pravosudja, koja postepenost je opravdana već tim, što treba suvremeno odgajati organe pravosudja, koji će kadri biti uporavljivati ta nova načela, a da uz njih pravda nestrada.

„Osnovom zakona" uvadja se u slučajevih smetana posjeda mališni postupak od 3. listopada 1876 sa shodnimi preinakami, a naročito u § 28 osnove primljen je čitav mališni dokazni postupak od §§ 28—62.

Po tom će dakle i po osnovi sudac zaprisizati svjedoke, vještake pa i stranke poput svjedoka preslušane.

U samoj stvari dakle uporaviti će se upravo onaj isti dokazni aparat, kao što i u redovitom postupku pravde samo u skraćenoj formi.

Odavde će nastati ove posljedice:

1. Samo će pravnici znati razlikovati postupak i uspjeh parnice smetana posjeda od postupka i uspjeha na „redovitom putu pravde", a sve ostalo pučanstvo ostati će kao i do sad pomućeno u svojoj pravnoj sviesti i čuditi će se kao i do sad onom protuslovju, što mu pada u oči kao uspjeh obiuh postupka.

2. Isti sudac izricati će osudu o istom objektu posjeda dva puta, i to jedared po slobodnom osvjedočenju, a drugi put po formalnih dokaznih pravilih g. p. p.

3. Usljed toga, ako se „na redovitom putu pravde" bude radilo o akciji publicianskoj §§ 372, 373 i 374 o. g. z., morati će isti sudac često one iste svjedoke, koje je već u postupku radi smetana posjeda zaprisegao, a pri tom ipak po slobodnom osvjedočenju neuvažio, u redovitom postupku opet zapriseći te po formalnih dokaznih pravilih i uvažiti.

Digitized by Google

Lahko se može pomisliti, kako će ova protuslovja djelovati na pravnu sviest pučanstva.

Šta dakle? Pošto se § 40 osnove dopušta samo pravni liek žalbe ništovne na kr. banski stol, a u § 44 izriče, da proti riešitbi kr. banskog stola neima daljega pravnoga lieka, što je veoma dobro; i pošto je u § 40 osnove u toč. 9. umetnut sasvim novi ništovni razlog, primljen od rieči do rieči iz § 277 toč. 5 k. p. — što je takodjer veoma dobro — te pošto se čin smetanja posjeda zaista ukazuje samo kao delikt sa svoje poznate dvie činjenice, i pošto je svrha postupka u slučajevih smetana posjeda samo prelazna i vrlo privremena, slična onoj, koju ima poglavje 21. g. p. p. o sekvestraciji i o inih odredbah privremenih: to bi, kako ja mislim, izradjena osnova zakona sasvim odgovarala svrsi, koja se njom hoće da postigne, nu uz sliedeće preinake:

a) Da se svjedoci, vještaci i stranke u postupku radi smetana posjeda nezaprisižu, već da ih sudac u mjesto prisege ima prije saslušanja samo zavjeriti.

b) Da raspravu vodi i osudu izriče svagda samo kot. sudac, odnosno upravitelj suda.

c) Da žalbe ništovne riešavaju u drugoj i zadnjoj molbi kr. sudbeni stolovi, u kojih se okolišu kot. sud nalazi, a isto tako i pritužbe i utoke u §§ 41, 47 i 48 označene.

Ovim bi se postiglo dovoljno jamstvo za privremenu zaštitu posljednjeg faktičnog posjeda, a uvidio bi svatko i razliku postupka smetana posjeda od onoga na „redovitom putu pravde“, te bi se odstranila protuslovja, označena gore pod 2 i 3, a uz to odteretio kr. banski stol.

Osim toga mora se uvažiti još i ta praktična strana, da su u raznih krajevih odnošaji vrlo različiti, i da bi članovi kr. sudb. stolova mogli bolje poznavati odnošaje posjedovne u svom okolišu, nego li članovi kr. banskoga stola u cieloj zemlji.

Ovo je u kratko moje mnenje ob osnovi zakona u obće, za koje bi, da se obširnije obrazloži, trebalo duže vremena i potanjeg proučavanja.

Digitized by Google

B. Pojedine ustanove osnove. § 1. Radi provizorne naravi uspjeha parnice smetana posjeda i radi prešnosti stvari držim, da bi bolje bilo, da se 30-dnevni rok za podnešenje tužbe, iza kako bude tužitelj doznao za smetanje, ima računati „uklopno s praznici“, kao što je u § 618 g. p. p. ustanovljeno, jer će se inače osobito sbog veoma kontroverznog tumačenja poglavja 25. g. p. p. o praznicih često voditi raspra o tom, da li je tužba pravodobno podnešena.

§ 3. Ustanova ovog § o rokovih mogla bi u cielosti ostati uz dodatak, „da se ustanove § 3 o rokovih neprotežu na rok odredjen za podnešenje tužbe u § 1 označeni.

§ 6. Da se pridrži maksimum od 30 dana tako, da sudac nesmie ročište za ustmenu raspravu baciti na vrieme preko 30 dana, ali da se izostavi minimum od pet dana, koji mora ostati tuženiku od dana dostavljenog poziva, a mjesto ovoga da se zadrži odredba § 621 g. p. p.; da sudac ima obie stranke koliko je moguće na kratko doba, a ako se dade još za isti dan ili za sutra dan pozvati preda se uz dodatak § 619 g. p. p.; da se rasprava ima vodit što brže i da se može činiti i u svaki praznik.

§ 8. Ovaj § osnove da se izmieni ovako: „Svjedoke, na koje se parbene stranke prije ili tečajem rasprave pozovu i koje sudac za potrebno pronadje, ima sudac ureda radi pozvati, a isto tako i potrebite vještake imenovati te ureda radi pozvati, a da o tom netreba posebno saslušati stranke. U koliko to nebi moglo biti a da se neodgodi ročište, sudac će ročište odgoditi, ali na vrieme što kraće i ne preko 15 dana“.

§ 23. U odgodi ročišta imalo bi se u točki 2 još reći: „U slučajevih §§ 8, 17 i 18“; a u točki 4 toga § imala bi se izpustiti stavka: „a sudac na odgodu pristane“.

§ 26. Da se izostave alin. 2 i 3, koje stavljaju za uvjet molbe za izpričanje izostanka od ročišta, ako molitelj položi odmah sve troškove svomu protivniku, jer je taj uvjet prestrog i nepravedan, osobito za siromašnije stanovničtvo, i jer se ni u § 40 za povratu u stanje prijašnje netraži nikakova jamčevina. U mjesto tih dviuh alineja imala bi glasiti alin. 2 ovako: „Usljed

Digitized by Google

takove prošnje naredit će sudac ročište, ter ako prošnja bude uslišana, raspravljat će se odmah glavna stvar.“

§ 28. Stilizacija toga § o dokazu može ostati uz dodatak: „s tom ipak promjenom, da se u ovom postupku svjedoci, vještaci i stranke poput svjedoka preslušane nezaprisižu, već da ih sudac u mjesto prisege ima prije saslušanja samo zavjeriti“.

§ 39. Zadnja stavka, da raspravni zapisnik imaju stranke podpisati, imala bi se izpustiti, jer se to protivi načelu ustmenosti i jer će vrlo riedko stranke htjeti podpisati zapisnik, koji sudac po točki 6 toga § sam redigira.

Svi ostali ovdje nespomenuti §§ osnove mogu ostati, ali s promjenom, gdje se spominje banski stol, da se umetne sudbeni stol, i još samo § 57 da se preinači ovako: „Sudbeni stol može sudca, koji zanemari jedan od rokova ustanovljenih u ovom zakonu, osuditi na globu do 50 for., proti kojoj odluci pripada sudcu pravo pritužbe u roku od osam dana na kr. banski stol, koji će o tom konačno odlučiti“; jer nebi bilo pravedno, da sudac, kad je osudjen na globu, neima nikakvog pravnog lieka.“

Mjestni sudovi.*

II. Kao kazneni sudovi.

Svi kazneni čini bili koje mu drago vrsti, diele se danas u t. z. javne i privatne delikte.

Pod javnim deliktom razumjeva se onaj čin, koji dira ili prieti bilo državnoj bilo općoj javnoj sigurnosti i to ili posredno ili neposredno. Privatnim deliktom pako smatra se, ako je povrieda nanešena lih kojoj osobi, ter na njoj začet i dovršen, a da njezin okoliš nije pretrpio ili se bojati morao ikakva ograničenja svojih prava ili dužnosti. Praktična posljedica ovog lučenja je poznata svakomu pravniku. Javni delikt se proganja ureda radi, a privatni samo na zahtjev oštećenika.

Pošto je pojam javnog delikta vrlo pružive naravi, nije čudo, da su tečajem vremena amo uvršteni delikti, koji su eminentno privatne naravi. S toga obzirom na današnje državne uredbe nije suvišno, da se iztraži, u koliko bi se takovi delikti imali odavde izlučiti i uvrstiti medju privatne.

* Vidi Mjesečnik br. 8. o. g. str. 430.

Digitized by Google

Jer se o povjesti veli, da je magistra vitae, pa jer je stvar notorna, da se kadkada i najzamršenija pitanja razbistre historičko-analitičkim iztraživanjem, zato držim, da bi nas i u ovom pitanju historijski razvitak kaznenog prava mogao voditi sigurnom stazom do žudjene svrhe. Ta koliko ima pojava, o kojih se moglo uztvrditi, proučivši je na lahku ruku, da su nepojmivi, da neimaju prava na obstanak, — a ipak putem historijskog izpitivanja se njihovo pravo na obstanak potvrdjuje.

U staroj dobi bili su, malom iznimkom, svi delikti privatne naravi; to potvrdjuju poznati zakonici i spomenici zakonodavni onih vremena.

Naš vinodolski zakon (od g. 1280) odredjuje, da se krivac ima odsuditi samo onda, kada oštećenik zaišće. Ovako odredjivahu i zakonici otoka Krka iz god. 1388, zakon grada Zagreba iz god. 1405, a nemanje i zakonik Dušanov iz god. 1349. Taj isti pojav vidimo i u Njemačkoj. Po Sachsenspiegelu i po Richtsteig-Landrechtu, a donekle i po Constitutio criminalis Carolina t. z. Carolini iz g. 1532, sudovi nisu imali prava začeti svoje službovanje, osim na zahtjev ozledjenika. Jur od ovog vremena datira se valjda ona njemačka: „Wo kein Kläger ist kein Richter.“ Delikti se kazne novčanom kaznom, koja se zove „vražda“, „vrožba“, njem. „Gewedde“, i koja je zapadala oštećenoga, dotično njegov rod; a morao je krivac platiti neki iznos i zajednici.

Da se već u to drevno doba poznavala razlika izmedju privatnih i javnih delikta, dokazuje krčki zakonik (1388). On u poglavju: zakoni od prisežnih navadja one delikte, koje su dužni prisežnici prijaviti, a ti bijahu (rieči zakonika):

a) koji budu psovali gospodina boga i blaženu divicu Mariju i inih svetih; b) ki bi težali dan blagdanji; c) ki bi činili kveštion (otimačinu) s oružjem ili bez oružja; d) ki krade; e) ki bi čaral; f) ki bi igral na harti ili zaravkučah zatvorenih za pinezi; g) ki bi prodaval ili miril krivo vino ili miril hinbeno meso; h) ribari ki bi prodavali ribe mimo uzdinov; j) i onih ki bi brez uzroka pravoga rekli besede nepoštene komu.

Neima dvojbe, da svi ovi delikti, osim onog pod j) nose na sebi biljeg javnih. Javna bo sigurnost i obći poredak je trpio pod utiskom ovih delikta, zato je nje valjalo ureda radi proganjati.

Glede kradje, za koju držimo, da je bezuvjetno privatoog značaja, i koja se kaznila po vinodolskom zakonu samo na zahtjev oštećenika, zahtjevali su socialni odnošaji — sveobća nesigurnost, da bude uvrštena amo medju javne delikte.

U srednjem vjeku vidimo u Evropi skoro toliko državica, koliko moćnih obitelji. Doduše njemačko carstvo imalo je jednu vrhovnu glavu, ali ta je bila u ono vrieme tako nemoćna, da je pojedini velmoža i pojedina korporacija mogla prkositi njegovim odredbam oružanom silom.

Digitized by Google

U istinu ta zemaljska gospoda, pa onda neke korporcije bijahu u pravom smislu rieči mali dinaste i sačinjavahu državice u državi. Pa pridodajmo tomu, da u ono vrieme osim nutarnjih nereda je bilo silesija vanjskih neprilika, ter vrhovna glava, imajući pred očima suviše takovih nevolja, nije mogla misliti na to, da upokori male dinaste, koji su joj rasli i preko glave, različita prava i povlastice prisvojili a stranom na dar dobili, a medju ovimi i izvršivanje sudstva ne samo civilnoga nego pače i kaznenoga. Na svaki način pomislila je na to centralna vlast odmah, čim se malko okriepila te uzde uprave čvršće pritegnula; a išlo joj u prilog, što su se velikaši medjusobnimi napadaji sami oslabili te veoma iztrošili.

Najuspješnije sredstvo državnu vlast ojačati, a ujedno male dinaste oslabiti, bilo je kazneno-pravno sudstvo, t. j. tu vlast oduzeti zemaljskoj gospodi i prenieti ju na centralni organ.

Ali slabu korist bi država imala od ove nove vlastne grane, ako ona odvisi od volje ostećenika, t. j. jer ako oštećenik neće da tuži, nemože sud suditi. S toga je valjalo odstraniti i tu zaprieku. Taj expediens se našao u tom, da su skoro svi delikti pretvoreni u javne, i da usljed toga državna vlast netreba izčekivat tužbe sa strane oštećenika, već ona, čim sazna za takav čin, iztraživa i krivca kazni ureda radi.

Ovim načinom je državna vlast dobila u ruke silnu moć, pred kojom su, napose za vrieme torture, strepili i najmogućniji dinaste.

Ovom polugom su skrhane malo po malo sve povlastice privilegiranih staleža, te jednakost i ravnopravnost provedene, negdje prije, drugdje kasnije; a kaznenu vlast vrši država sama i neposredno preko svojih organa.

Kako jur vidismo, obilježja dielenja delikta u javne i privatne nisu precizna, dapače vrlo pružive naravi, s toga u razno vrieme se raznoliko sudi o tom, koji od delikta je privatne a koji javne naravi.

U kazn. zakonu austrijskom, koji i kod nas u krieposti stoji, sadržani su privatni delikti u §§ 487—496, 502, 504, 505 i to lih sitnije stvari uvrštene su u niz privatnih delikta; dočim po sadanjem njemačkom kaz. zakoniku od 31. svibnja 1870 (B. g. Bl. br. 16) je niz tih delikta mnogo dalje razširen; po tom zakonu su privatni delikti nabrojeni u §§ 102, 179 i 236 (zločini), zatim (prestupci) u §§ 102, 103, 104, 123 odj. 1, 170, 172 182, 185—187, 194—196, 199, 223, 230, 232, 236, 237, 242, 263, 288, 289, 292, 299, 300—303 i prekršaj naveden u § 370 br. 5 i 6.

Izmedju ovih delikta imade ih, glede kojih se po naših sa sveučilišta donešenih teorija uztvrditi mora da su javne naravi n. p. u §§ 102, 103 i 104, neprijateljski čini proti prijateljskim državam, koji se kazne i do 10 godina tamnice (austr. zakonika analogni § 65). Delikt § 123 proti javnom poredku, ako tko protupravno uljeze u tudje prostorije, i t. d.

Digitized by Google

Pa jer se mi rado oslanjamo na njemačko zakonodavstvo i ondje, gdje to neodgovara našem odgoju ili kulturi, sliedimo ga barem ondje, gdje to zahtieva narodno-pravni osjećaj. Ta i sám Holtzendorf veli u svojoj enciklopediji: pomisao, da bi se javni poredak doveo u pogibelj, ako se razširi pravo subsidiarne tužbe, neima temelja; nu u oči kodifikacije novog kaz. zakona (to je on pisao u čas kad se raspravljao novi kaz. zak. njemački, koji je zatim stupio u krieпost 31. svibnja 1870), nije se o tom dalje izjavio, jamačno da neprejudicira nadležnomu zakonodavnom tielu.

I naš zakon pozna subsidiarnu tužbu po §§ 35 i 36 k. p.; nu taj t. z. privatni učestnik dolazi do svog prava tek onda, ako drž. odvjetnik kao zastupnik tužeće javne oblasti neće da proganja dotični delikt, u kom slučaju mora se taj učestnik jur za osam dana izjaviti, da će tužbu on sam zastupati. Na svaki način vrieme dosta kratko za naše prometne okolnosti.

Iz ovih činjenica može se skoro apodiktični sliedeće izvoditi:

Centralna državna vlast je u toliko danas ojačala, da si skoro nije moguće pomisliti njezino razklimanje. Dapače isti parlamenti, dakle taj ustavno moderni sistem vladanja, u kojem se izvršivanje vrhovne vlasti zakonodavne dieli medju vladaocem i narodom, ne samo da nisu uzdrmali vrhovnom centralnom izvršujućom vlasti, već dapače ju obdariše znatnimi atributi.

Čemu indi podržavati one delikte kao javne, koji po svojoj djelatnosti a i po historičkom razvitku nisu naravi javne? Zašto ondje, gdje u narodu još danas živi pravna sviest, da je ovaj ili onaj delikt skroz privatne naravi, u zakonodavstvu se tomu neodazvati?

Imao sam često puta slučaja u mojoj praksi, da su pred sud pozvane stranke radi ozleda, kradja ili pronevjerenja, čudom se začudile tomu pozivu izjavljajući, da su se one pomirile. Napose je često izjavio oštećenik, da je on jur davno primio odštetu i da on dalje netraži nit kakvu odštetu nit kaznu. Specialno biva to često kod ozleda. Nije nikakvo čudo, pače držao sam vazda opravdanim, da je sudac, koji je raspravu razpisao radi prekršaja § 411 k. z., konstatovavši, da su se stranke jur davno izmirile, pretvorio taj delikt u onaj § 496 k. z. indi u privatni delikt i na zahtjev ozledjenika tada postupak obustavio.

S toga držim, da je vrieme nastupilo, da se svi prekršaji i prestupci, osim onih, kojih punim pravom diraju javni poredak, označe privatnimi delikti, ter da se dodiele mjestnim kao kaznenim sudovom na prosudjivanje.

Ovo nije nikakva novotarija, koja bi kadra bila uzdrmati javni poredak; ta § 187 k. z. nas na to upućuje glede kradja i pronevjerenja odredjujuć, da ako prije nego li sud odnosno koja oblast sazna za taj

Digitized by Google

delikt, stranke se naredišе, krivac ostaje nekažnjiv. Ako je to dozvoljeno kod ove vrsti delikta, zašto da bi to izključeno bilo kod prevara, zašto kod ozleda? Neima dostatna razloga podržati te delikte kao javne; njimi se dira u prava lih pojedine osobe, a ne ciele države ili obćine.

Mjestni kao kazneni sud bi mogao, razumjeva se samo na zahtjev oštećenika, suditi ob ovih deliktih u sboru sastojećem od mjestnog sudca (zamjenika) i dvajuh prisežnika, kako to sada biva u gradjanskih predmetih. Prizivni sud, analogno za gradjanske priepore, imao bi biti kot. sud, eventualno za one slučaje, glede kojih bi se moglo posvjedočiti, da je eminentno zakon povriedjen bilo u formi, bilo u sućnosti, mogla bi se dozvoliti žalba ništovna na nadležni sudb. stol, a tim pravnu sigurnost podpunoma obezbiediti.

Slično je bivalo u bivšoj vojnoj krajini. Tada su obstojale kaznene sjednice (Strafsession), uredjene naredbom vojnog min. od 30. ožujka 1808, 24. lipnja 1858 i 12. travnja 1859, gdje se samo onaj predmet raspravljao, glede kojeg je tužba podnešena bila. Ureda radi nije ništa progonjeno.

U takovih sjednicah se često raspravljao i kakav krupan zločin, a ipak država nije došla u opasnost, niti se opazilo, da je javni poredak razkliman bio.

Zapisnici ovakih sjednica donašani su mjesečno na uvid pukovnijskim sudovom, koji su je povjerili kojemu auditoru, da ih pregleda u smjeru, da li nije prekoračena nadležnost (u takvih prilikah sam često opazio, da su zločini prosudjivani i to lih na zahtjev stranke, a dosudjena je bila najviše 14-dnevna kazna; to je bila kompetencija tih kazn. sjednica). Pa nismo osjećali, da je pod tim trpila pravna sviest, odnosno državna sigurnost?

Ako je to moglo bivati u nedavnoj prošlosti, kad no je pravna sigurnost stojala na nižih granah, zašto se to nebi sada, kad država posjeduje mnogo ozbiljniji i jači aparat, s uspjehom uvesti moglo.

Ovim načinom polučile bi se dvie svrhe.

Razteretili bi se kotarski kao kazneni sudovi, koji su notorno preobterećeni i koji uz najbolju volju i najveći napor nisu kadri udovoljiti svojoj zadaći. S druge strane polučilo bi se podizanje pravne sviesti.

Mjestni kao kazneni sud će ovakove delikte prosudjivati najdulje za 8—14 dana nakon kako su počinjeni; dočim kot. sudovi usljed njihova preobterećenja dospjevaju da te predmete raspravljaju kadkada nakon više mjeseci, t. j. pošto su se stranke jur davno izmirile, pokumile odnosno na te sitnarije zaboravile. (Vrlo je vjerojatno, da bi i mjestni sudovi možda i poslje dva mjeseca došli u priliku raspravljati ove delikte, jer bi se i njihovi poslovi tim znatno umno žali. Ured.)

Digitized by Google

Intervencijom suda poslje tolikog vremena se stranke opet zavade; a je li to u interesu pravosudja? Ja mislim, da to nije ni prema moralu, niti nesluži da se diže pravna sviest, kad se izmirene stranke ponovno pobude u svojoj mržnji, da jedna na drugu reži, dà krvnom osvetom plane.

Ako li pako sudovanje nastupi odmah poslje učinjena delikta, ter krivac dobije zasluženu kaznu, ma i mnogo manju, to će djelovati na podizanje morala i budjenje pravne sviesti. A to se može polučiti kod mjestnih kao kaz. sudova tim više, što bi narod sudio, dakle onaj elemenat, koji će svoja opažanja svojim suseljanom prvom sgodom saobštiti razgovarajuć o tom, kako je to gadno ovakova što počiniti,* a tim znatno uplivati, da se narod kani ovakih delikta.

Glede onih delikta pako, koji su bezuvjetno naravi javne kao n. p. §§ 279—284, 300—307, 306, 316—319, 323, 324, 326, 330, 335 (ako je nastupila smrt) itd. imalo bi se i nadalje ureda radi postupati. Za nje imalo bi ostati načelo, da svaki zvaničnik je dužan takove delikte mjestnom kao kaznenom sudu saobštiti.

Da se pako spasi akusatorni princip, valjalo bi, kao što je to u Cislitavi, odkuda smo si uzajmili novi postupnik, postaviti javnog tužilca u osobi ili načelnika ili koga drugog poštenoga i obrazovanoga čovjeka, kojemu bi imala pripasti sva prava drž. odvjetnika.

Bez dvojbe, namisao, da se laiku preda tako važna grana čovječjeg djelovanja, naići će na veliki odpor, nu unapred mi je upozoriti na njemačko carstvo. Ovdje obstoje osim porote i Schöffengerichti, § 7 k. p. za Njemačku (što odgovara § 400 našeg starog k. p.). Kada su Niemci, koji su mnogo napredniji od nas, imali povoda radi razprostranjivanja pravne sviesti sudovanje povjeriti laikom (Schöffen), imamo sigurno tim više povoda mi Hrvati, koji se baš nemožemo pohvaliti tolikom kulturom.**

§§.

* Kot. sud u Senju povodom pitanja, bi li valjalo pridržati prisežnike kod kaznenih kot. sudova, ¡zagovarajuć da se oni pridrže, izrazio se je temeljito za pridržanje. Vidi Mjesečnik br. 3 g. 1888 str. 128 i sl.

** Priobćujemo ovo mnenje, napisano jamačno u najboljoj nakani; nu g. pisac uvidit će, da je malo nade, da se ostvari; ta većina naših sudova izjavila se proti instituciji prisežnika, gdje je raspravom upravljao izučeni pravnik — sudac, koliko više i to vrlo temeljite sumnje može biti, da li su mjestni sudovi dorasli onolikoj zadaći, koju im namienjuje g. pisac. — Ured.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Pravo služnosti ugovorom na korist trećega ugovoreno, no prije uknjižbe opozvano, nije više valjano.

Na tužbu Ivana i Terezije Dudaš proti malodobnom Ivanu, Josipu i Mihalju Gundi zastupanim po otcu Viktoru Gundi, kr. sudbeni stol u Osieku osudom od 31. prosinca 1887 br. 8635 sudio je, da su tuženici dužni priznati, da tužiteljem pripada pravo služnosti stana doživotno u kući tuženika br. 486, upisanoj u grunt. uložku br. 1615 občine Osiek i dozvoliti, da se to pravo služnosti uknjiži, zatim da imadu naknaditi 48 for. 40 nč. parbenih troškova.

Razlozi: „Neprieporno, a suviše i dokazano je očitovanjem i punomoći Mihajla Gundia, župnika u Bakonji od 7. travnja 1884. A na I. kao i preslušanjem svjedoka Julijusa Szalay i Josipa Martonyi, da je Mihalj Gundi darovao 2000 fr. tuženikom odrediv, da Viktor Gundi kao otac mal. Ivana, Josipa i Mihalja Gundi, glasom pisma župnika Mihalja Gundija od 9. travnja 1884 B od I., zajednički sa tužiteljem Ivanom D. i sa gvardianom Anionusom P., kojemu je Mihalj Gundi 2000 fr. poslao, kupe u Osieku kuću za korist rečene mal. djece Viktora G., dočim je ujedno u točki 2. očitovanja A od I Mihalj G. odredio, da bez sudjelovanja njegovog sinovca Viktora G., njegov šogor Ivan D. i ovoga supruga Tereza imaju se za kuću brinuti, s ovom po svom uvidjenju razpolagati, za plaćanje državnog i gradskog poreza brinuti se, unišli odnosno preostali novac na uzdržavanje, odjelo i uzgoj rečene djece upotriebiti; a u točki 3. da spomenutom Ivanu D. i suprugi mu kao starateljem kuće pripada nuz njegovog sinovca Viktora G. u toj kući doživotni stan, niti da ih može tkogod iz njega odtjerati a niti u izvršivanju kućegospodarstva odnosno starateljstva smetati, dočim u zaključku iste izprave Mihalj G. izrično odredjuje, da se ove njegove odredbe gruntovno uknjižiti imaju.

Zastupnik tuženika priznaje, da su mu sve te odredbe Mihalja G. poznate bile, šta više, neporiče navoda tužitelja Ivana D., da je na kratko pred sastavkom očitovanja A. na I bio zajedno sa Ivanom D. kod Mihalja G. u Bakonji, i da mu je i onda već ovaj otvoreno očitovao istu ovakovu svoju volju i odredbu, kao što je to i Mihalj G. pod zakletvom posvjedočio.

Usuprot svemu tomu — tuženik Viktor priznaje, kao što je to i kupoprodajnim ugovorom od 22. travnja 1884 C. na I. te gruntovnim iz-

Digitized by Google

vadkom D na I. dokazano, da je on bez sudjelovanja tužitelja Ivana D. od Rudolfa i Genoveve Kaiser kupio kuću br. 486 u grunt. uložb. 1615 obć. Osiek za 1700 fr., te istu sa pravom vlastničtva uknjižio na svoju mal. djecu Ivana, Josipa i Mihalja, osim 1/6 diela upisanog na pokojnu Mariju Raucher, koji je kasnijoj uknjižbi priuzdržan, bez da je u kupoprodajnom ugovoru uvrsten, i takodjer za korist tužitelja Ivana i Terezije D. uknjižiti dao njihovo pravo služnosti doživotnog stana u istoj kući.

Na posljetku tuženici takodje i to priznaju, da su tužitelji Ivan i Tereza D. njeko vrieme nakon što su kupili kuću br. 486, zaista stanovali u istoj kući zajednički sa tuženici.

Premda tužitelji sa preslušanimi svjedoci Rudolfom Graf, Antonom i Marom Galovac nisu dokazali svoju tvrdnju, da ih je tuženik Viktor G. silom iztjerao iz stana kbr. 486, i premda isto tako nisu ni tuženici dokazali svoju tvrdnju, da su se tužitelji od svoje volje iz one kuće izselili: to ipak tuženik priznaje, da on u ime svoje mld. djece zakraćuje i neće da trpi, da tužitelji u rečenoj kući uživaju doživotni stan, što i jest u ovoj parnici odlučno.

Na temelju svega ovoga zahtievaju tužitelji, da su tuženici dužni priznati i dozvoliti uknjižbu prava služnosti doživotnog stana za korist njihovu i ustupiti im u fizični posjed to pravo služnosti.

Tuženici premda priznaju sve sada izložene tužbene navode, brane svoj zahtjev na odpućenje tužbe prvo tim, što tvrde, da tužitelji nisu s tuženici sklopili nikakav pravni posao; a ako im je Mihalj G. obećao služnost stana, to da samo proti ovomu mogu imati pravni zahtjev. No ujedno nastoje kasnijim očitovanjem Mihalja G. od 8. listopada 1885 2. na II i od 3. listopada 1885 3 na III dokazati, da se je Ivan D. pokazao nevriednim darovanog mu prava služnosti, jer je zlo upravljao sa kućom, jer je preostalih od kupovnine 300 fr. pridržao i potrošio, i jer je darovatelja Mihalja G. u časti vriedjao, pa da je ovaj svojim očitovanjem 2 i 3 na II opozvao obećanje glede služnosti stana, šta više, ovlastio Viktora G., da sudbenim putem traži od Ivana D. povratak svote od 300 fr. i zadovoljštinu za povriedu časti.

Napokon su tuženici još uztvrdili, da se je Ivan D. kasnije odrekao upitnog prava služnosti uz izplatu svote od 100 fr., koju mu je Mihalj G. izplatio, kojemu da je izdao revers, da ništa više tražiti neće, kao što glasi toč. 6. očitovanja Mihalja G. od 8. listopada 1885 2 na II, koje je okolnosti Ivan D. porekao, a tuženici samim zakletim izkazom Mihalja G., bez uporabe drugog sredstva podpunoga dokaza, dokazali nisu.

Na temelju svega ovoga po § 326 o. g. z. smatra sud dokazanim, da mal. tuženici Ivan, Josip i Mihalj G., po svom otcu Viktoru G., u koliko posjeduju nekretnine u grunt. ulož. br. 1615 občine Osiek, bez

Digitized by Google

uknjižbe prava služnosti stana doživotnog za korist Ivana i Tereze D., nepošteno posjeduju, jer je Viktor G. znao, da je po ugovoru i prema §§ 861 i 480 o. g. z. dužan bio po volji i naredbi Mihalja G., koji je kupovninu od 2000 fr. darovao, kupljenu kuću obteretiti sa pravom služnosti doživotnog stana za korist tužitelja.

Kod presudjivanja ovog slučaja smatra sud, da se moraju pravni odnošaji prosudjivati jedino onako, kao što su u istinu postojali onoga dana, kada je kupoprodajni ugovor od 22. travnja 1884 izmed tuženika kao kupaca kuće i Rudolfa i G. Kaiser kao prodavaoca sklopljen.

Toga dana nedvojbeno su tužitelji Ivan i Terezija D. imali pravo iz ugovora, da im se na kupljenu kuću br. 486 od strane tuženika prizna i uknjiži njihovo pravo služnosti; — pa kada su tuženici jednostrano i protivno tome učinili, to se mora sada zahtjevu tužbe zadovoljiti i osudom uknjižbu toga prava služnosti na korist tužitelja dopustiti.

Isto tako mora se glede tužbenog zahtjeva na ustup fizičnog posjeda služnosti stana prosuditi po pravnom odnošaju, koji je postojao odmah iza kupljene upitne kuće. A u tom pogledu dokazano je, da su tužitelji zaista neko vrieme izvršivali služnost stana u kući br. 486, naime da su zajednički sa tuženici u toj kući stanovali, da im tuženici po svom otcu Viktoru G. sada uzkraćuju uživanje toga prava služnosti stana, pa je za to i u toj strani tužbenom zahtjevu sud ovaj zadovoljiti morao.

Sve pak, što su tuženici pobijajuć tužbeni zahtjev naveli i prigovarali n. pr., da je Mihalj G. darovanje u pogledu služnosti stana opozvao, da se je tužitelj Ivan D. toga prava uz naplatu od 100 fr. odrekao itd., sve to kao čini kasniji i kao čini koji se odnose ne na stečenje, nego na preinaku i ugasnuće prava, nije ni malo odlučno u ovoj parnici, jer se timi činjenicami po zakonu tuženici mogu poslužiti samo u posebnoj parnici na ukinuće prava služnosti tužitelja; nego je jedino u ovoj parnici odlučno, da je po pravu iz ugovora tuženik V. G. u času sklopljenog ugovora takodje i za tužitelje pravo služnosti stana ugovoriti i gruntovno uknjižiti imao, te kada tom pravu ovom osudom udovoljeno bude, onda će tek prosto stojati tuženikom voditi parnicu na ukinuće prava služnosti i brisanje istog iz gruntovnice.

Parbeni troškovi su dosudjeni po § 573 gpp.

Na priziv tuženika kr. banski stol osudom od 12. srpnja 1888 br. 3756 preinači osudu prvog suda te tužitelje odbije uz preboj parb. troškova.

Razlozi: „Tužitelji su imali u parnici ovoj prema ustanovi § 523 o. g. z. dokazati stečenje tvrdjene služnosti stana. U tu ciel trebalo je da pogledom na ustanovu §§ 480 i 481 o. g. z. izkažu kako naslov za upitnu služnost tako i način stečenja, bez koga se stvarno pravo služnosti nemože postići. — Tužitelji nisu ipak dokazali ni jedne tih bitnih potrebnosti petitorne tužbe o služnosti.

Digitized by Google

Naslov svoj izvode oni iz izprave A i B na I, a način tečenja iz okolnosti, što su u njihovoj kući doista neko vrieme stanovali. — Pomenutimi izpravami neostvaruje se pak nijedan od naslova pomenutih u §-u 480 o. g. z, koji bi mogli služiti temeljem tužene služnosti. — One se ni pošto ne mogu gledeć na § 861 o. g. z. smatrati kao ugovor, sklopljen o priepornoj služnosti izmedju njih i tuženika, jer to očitovanje nije po njima ni izdato, nego po trećoj osobi.

Ne mogu se te izprave smatrati ni po izdatniku tuženikom podieljeni nalog, da tužiteljem nabave kakovu korist (§ 1019 o. g. z.) jer to očitovanje i punomoć nije ni izdato zakonitom zastupniku tuženih nego naprotiv, kako i sami tužitelji navode, prvoimenom tužitelju. —

Još manje mogu se te izprave smatrati očitovanjem posljednje volje ili kodicilom, kako tužitelji umuju, kad to nije razredba, po kojoj bi izdatnik prenosio imovinu svoju ili dio iste na koju osobu porečno za slučaj smrti § 552 o. g. z. — Nije to očitovanje niti pogodba darovna, o kojoj govori § 956 o. g z., jer neima bitnih potrebnosti za valjanost iste propisanih.

Pored toga nisu tužitelji dokazali niti to, da su stekli bili posjed služnosti stana kao stvarnog prava, jer ako su oni uz privolu tuženika neko vrieme stanovali u kući, tim se manje to može dokazati, što tuženici, kako se vidi iz priloga D na I., nisu ni samovlastnici upitne kuće, već samo suvlastnici od pet šestina, te s toga po naravi stvari nebi ni mogli podieliti tužiteljem služnost stana u toj kući, koja nije njihova izključiva vlastnost, pošto bi se tim vriedjalo pravo suvlastnice Marije Raucher (§ 829 o. g. z.).

Pogledom na razložene okolnosti pokazuje se tužba u osnovu manjkavom, te tužiteljem ne pripada proti tuženikom niti pravo tužbovno, pak je s toga valjalo preinačiti osudu prvoga suda, tužitelja bezuvjetno odbiti, ni gledeć na uztvrdjenu po tuženicih okolnost: da je Mihalj G. darovanje glede upitne služnosti opozvao, odnosno da su se tužitelji te služnosti naknadno odrekli, koje bi okolnosti sud za slučaj, da su tužitelji dokazali što im je kao tužiteljem dokazati nadležalo, svakako u ovoj parnici kao prigovore učinjene po tuženicih morao uvažiti, u koliko bi dokazani bili, jer je parnica cielina, u kojoj se ima uvažiti ne samo postanak, nego i preinaka i utrnuće prava, te je sasma netemeljit nazor prvog suda, da bi tuženici samo posebnom parnicom mogli izhoditi uvaženje njihova prigovora, da je pravo tužitelja, ako bi baš i postojalo bilo, naknadnim činom utrnulo.

Medjusobni preboj parbenih troškova izrečen je, pošto svaka stranka ima za se jednu povoljnu osudu, i što se tužitelji nisu baš objestno u parnicu upustili.

Digitized by Google

Na previd tužitelja jeste kr. stol sedmorice osudom od 12. travnja 1889 br. 3102 potvrdio osudu banskoga stola.

Razlozi: „Tužiteljem bi pripadalo pravo od tuženika tražiti služnost stana u kući br. 486 u gor. Osieku, da nije darovatelj Mihalj G. još prije nego su tužitelji ovu služnost na kupljenoj kući stekli, svoju namjenu preinačio, usljed čega su tuženici odobrenjem darovatelja stekli vlastničtvo kupljene kuće bez tereta služnosti, izprva namienjene tužiteljem.

Čim su tuženici stekli vlastničtvo kuće, bez da je ujedno uknjižena služnost stana za korist tužitelja, te čim je Mihalj Gundi, koji im je novac za kupnju iste darovao, očitovanjem pod 2 i 3 na II pristao na to, izgubili su tužitelji pravo tražiti od tuženika dozvolu uknjižbe prava služnosti i porabu iste, budući im ovi nisu takovo pravo obećali i budući su neograničeni vlastnici neobterećene kuće postali voljom onoga, koji im je istu nabavio tako, da oni u smislu §§ 423, 429, 431, 354, 443, 480, 481, 943 i 1019 o. g. z. neodgovaraju tužiteljem za neizpunenje darovanja učinjenog tužiteljem od Mihalja G.

Ako se k tomu još uvaži, da je porečena istinitost očitovanja 2 i 3 na II svjedočanstvom samoga izdatnika Mihalja G. po §-u 123 p. g. p. izvan dvojbe stavljena, to se ima previd tužitelja odputiti, i napadnuta osuda banskoga stola u cielosti potvrditi."

Priobćio S. P.

Sućanstvo prava vlastnosti; što ima dokazati tko podigne tužbu o vlastnosti; izlučna tužba. (V. §§ 354, 366 i 369 o. g. z.; § 447 gr. p. p.)

Kr. kot. sud u Križevcih osudom od 7 listopada 1887 br. 6505 odbio je tužitelja sasvim i to sa sliedećih razloga:

Tužba proti M. i I. P. pada, jer je sam tužitelj glede njih od nje odustao. Priznanje nasljednika pok. M. C. nemože se uvažiti, jer oni nisu niti dali povod ovoj tužbi; a priznanje F. D. nemienja u stvari ništa, jer iz priloga C—I nevidi se, što je na njegovu korist pod ovrhu uzeto. Valja dakle razglabati, u koliko postoji tužba u obće, a naročito glede M. H. i I V.

Tužbom se išće, da se prizna pravo vlastničtva utuženih vriednih papira. Tko pako hoće tužbom o vlastnosti uspjeti, mora dokazati, da je utuženi predmet vlastnost tužitelja i da ga tuženi posjeduje (§ 369 o. g. z.). Čim samo jedan od ovih bitnih uvjeta nije dokazan, mora se tužba odputiti. U ovom pako slučaju tužitelj ni netvrdi, da tuženici posjeduju utužene papire, pa s toga nije niti od potrebe dokazati drugi uvjet, da su naime ti papiri njegova (tužiteljeva) vlastnost. Mora se dakle već iz dosad rečenoga tužba odbiti.

Digitized by Google

Nu kad i nebi stajalo što je sada rečeno, ipak nebi tužitelj mogao tužbom uspjeti. Tužitelj naime tvrdi, da je on utužene papire posudio sad pok. M. C. tim, da mu ih povrati, kad bude zaiskao. Usljed toga morao je tužitelj dokazati, da je te papire od M. C. ili od njegovih nasljednika tražio, a da ih nije dobio; dok to nije dokazano, tužba je prerano podnešena. U ostalom tužitelj sam tvrdi, da je utužene vriedne papire posudio pok. M. C., da mu služe kao jamčevina. Odavlje pako pako sliedi, da utuženi papiri glase na donosnika, pa pošto su dani u mjesto gotovoga novca, to se nemogu, barem ne proti trećim osobam, tužbom o vlastnosti tražiti (§ 371 o. g. z.). Ovi dakle razlozi opravdavaju odpućenje tužbe glede zahtjeva na priznanje prava vlastnosti.

Ako bi pako tužitelj tvrdio, da se ova tužba ima smatrati izlučnom, imade se odputiti, jer nije podignuta pred nadležnim sudom. U smislu § 447 gr. p. p. imado onaj, koji se drži povriedjenim u svom pravu postignutom ovrhom, zaiskati sudnu pomoć ili u sudca, koji je ovrhu preduzeo ili u onoga, koji ju je dozvolio. U nazočnom slučaju dozvolio je i preduzeo ovrhu proti prvotuženomu M. H. kr. sudbeni stol kao mjenbeni sud u Belovaru, pa je s toga tužitelj imao u smislu § 40 gradj. sudovnika podignuti tužbu pred onim sudbenim stolom. Ovi razlozi opravdavaju bezuvjetno odpućenje tužbe. Trošak se je prebio, jer se nemože reći, da je tužitelj tužbu objestno podigo.

Usljed priziva tužitelja izrekao je banski stol osudu 25. siečnja 1888 br. 28325 ex 1887, kojom se tužbenomu zahtjevu glede tuženih F. D. za se i kao sututora i D. C. kao tutorice mldb. R. i I. C. udovoljava, dočim se glede ostalih sutuženih tužba odpućuje i to s razloga:

Pošto su sutuženici F. D. za se i kao sututor, zatim D. C. kao tutorica mldb. R. i I. C već u odgovoru od 5. lipnja 1885 br. 66071 zahtjev tužitelja A. B. podpunoma priznali, to se moraju ovi i prema tom zahtjevu po § 108 i 111 gr. p. p. uz preinaku prvomolbene osude — obsuditi, jer to može biti u stanovitih okolnostih od praktične vriednosti za tužitelja.

U pogledu M. I. P. odustao je tužitelj na ročištu od 27. siečnja 1886 br. 839 gr. od tužbe.

Preostaje dakle jošte prepor glede sutuženih M. H. I. V., pa se mora napadnuta odputna osuda u tom pravcu potvrditi, a to s jednostavnog razloga, što tužiteljev dokaz o naslovu i načinu stečenja tuženih vrednih papira nije uspio, koje papire pravom vlastničtva potražuje (§ 369 i 380 o. z. g.), jer ponudjeni glede kupa dionice križevačke štedionice br. 323 sa 19 kupona svjedok S. F. nije u tom pogledu baš ništa odlučna izkazao, usljed česa nemože se niti na ponudjenu po tužitelju domirnu prisegu po § 270 gr. p. p. suditi, a navraćena tuženikom glavna nečna uzvratna prisega glede kupa srećke ugar. zajma ser. 533 br. 40 jest

Digitized by Google

obzirom na propis § 235 sl. b. gr. p. p. neumjestna, dočim priznanje nasljednika pokojnog M. C. proti ostalim sutuženikom ništa nedokazuje (§ 111 gr. p. p.). Kod ovakog stanja stvari jest sve ostalo za riešenje ovog priepora suvišno.

Samo se jošte opazuje na razloge prvomolbene osude, da nadležnosti suda nije bilo nigdje tekom čitave razprave prigovoreno, pak da je zato neumjestno, što se u istih kao razlog odpućenja i nenadležnost suda ističe za slučaj, kad bi se tužba de pres. 7 ožujka 1884 br. 2804 izlučnom tužbom po § 447 gr. p. p. smatrati imala.

Izreka o preboju parb. troškova opravdana je po § 573 i 576 gpp.

Na previd odnosno izvanredni previd tužitelja preinačio je kr. stol sedmorice obie ove osude te osudom od 22 studena 1888 br. 2615 sudio po zahtjevu tužbe uz preboj parbenog troška, i to sa sliedećih r a z l o g a:

Ništovna žalba tužitelja A. B. ima se po § 342 gr. p. p. kao neosnovana zabaciti, pošto u napadnutih osudah i u cielom postupku neima nikakove mane, koja bi mogla utemeljiti koju ništetnost po šmislu § 339 gr. p. p.

Previd tužiteljev upravljen je proti onom dielu dolnjosudnih osuda, kojim se tužitelj glede tuženika M. H. i I. V. odbija. Dosljedno tomu ima se previd tužiteljev smatrati izvanrednim previdom (§§ 332 i 335 gr. p. p.).

Iz izloženja tužbe proizlazi, da se ona po bitnosti svojoj ima smatrati kao izlučna tužba u smislu 447 gr. p. p., premda zahtjev tužiteljev glasi samo na priznanje prava vlastničtva vriednostnih papira u tužbi pobliže označenih, pa premda tužitelj izrekom neište, da se upitni papiri izluče iz ovrhe, odnosno iz zabrane, koju su na iste izposlovali tuženici M. H., I. V., F. D., M. P. i I. P. radi svojih tražbina, pripadajućih im proti pokojnom M. C.

No ako tužbeni zahtjev u tom pogledu i nije udešen prema propisom § 447 gr. p. p., ta okolnost ipak neprieči, da se udovolji zahtievu tužitelja, smjerajućem na priznanje njegova prava vlastnosti, u koliko je taj zahtjev opravdan po zakonu. — Neima dvojbe, da se ovrhom ili zabranom, vodjenom na stanovitu stvar, koja nije vlastnost dotičnog dužnika, nego treće koje osobe, vriedja pravo vlastnosti ove treće osobe, pa da je vlastnik takove stvari obzirom na propise §§ 354, 366 i 369 o. z. g. i § 447 gr. p. p. vlastan ustati proti ovrhovoditelju ili molitelju zabrane tužbom na priznanje svoga prava vlastničtva.

Obzirom na to jest i izlučna tužba podignuta po vlastniku stvari po § 447 gr. p. p. tužba o vlastnosti stanovite svote, a pogledom na to odpada glavni prigovor tuženika M. H. i I. V., da proti njim neima mjesta tužbi o vlastnosti, već da bi se tužitelj imao držati samo M. P. i njegovih nasljednika, pošto je on one papire M. C. posudio, pa pošto se ovi papiri nenalaze u posjedu tuženih odnosno u njihovoj vlasti.

Digitized by Google

Uvaži li se, da je tužitelj označio upitne vriednostne papire sa brojem i serijom, dakle takovimi biljezi, po kojih se isti razlikuju od svih papira jednake vrsti (§ 370 o. g. z.); uvažili se, da je M. C. ove papire položio kao jamčevinu kod javne oblasti, gdje se isti još sveudilj u pologu nalaze, pa da M. C. ove papire tuženicima M. H. i I. V. nije niti ustupio u vlastnost niti založio, već da su tuženici sudbenim putem izposlovali ovrhu i odnosno zabranu na ove papire: to odpada pogledom na propise § 370, 371, 367 i 456 o. g. z. i dalnji prigovor tuženika, da bi se ovi papiri imali smatrati nekim načinom gotovim novcem po smislu § 680 o. g. z. A niti stoji nazor suda prve molbe, da je glede upitnih papira tužba o vlastnosti po § 371 o. g. z. neumjestna. Odlučna za presudu u nazočnoj parnici jest okolnost, da li je obzirom na cielu razpravu dokazano, da je tužitelj zaista vlastnik onih vriednostnih papira, koje je pokojni M. C. položio kao jamčevinu. — § 369 o. g. z. propisuje doduše, da onaj, koj podiže tužbu o vlastnosti, ima dokazati, da tuženik ima u svojoj vlasti stvar iskanu putem pravice, i da je ta stvar njegova, njegova (tužiteljeva) vlastnost; nu taj propis § 369 o. g. z. mora se, što se tiče tereta dokaza, tumačiti u savezu sa procesualnimi propisi gradj. parb. post. Tuženici M. H. i I. V. su tečajem razprave doduše mnogo i mnogo govorili o tom, da tužitelj nije dokazao uztvrdjeno svoje pravo vlastništva (pravni naslov) i način stečenja (§ 380 o. g. z.) na upitne papire, ali oni nisu na nijednom mjestu jasno i naročito porekli, da su ti papiri zaista vlastnost tužitelja A. B., pa da ih je ovaj posudio M. C. u tu svrhu, da ih položi kao jamčevinu, već su tu okolnost, osobito na ročištu dne 1 ožujka 1886 u drugotnici donjekle i sami priznali.

Dosljedno tomu imadu se ove, po tužitelju navedene okolnosti čina po § 22 i 104 gr. p. p., a ni neglededi na priznanje suobtuženih FD i tutorstva mldb. R. i I. C. (§ 111 g. p. p.), i naprama M. H. i J. V. smatrati kao istinite bez svakoga dalnjega dokaza, a po tom ima se zahtjevu tužbe mjesta dati i proti prenavedenoj dvojici tuženika.

S ovih razloga valja povodom izvanrednoga previda tužitelja obje dolnjosudne osude u napadnutom dielu kao utemeljene na krivoj uporabi zakona po §§ 335 i 334 gr. p. p. na korist tužitelja preinačiti, troškove svijuh molba po § 573 gr. p. p. medju se prebiti, pošto su tuženici M. H. i J. V. u prvoj i drugoj molbi zadobili povoljnu osudu. *R.*

Izvedena ovrha na temelju suglasnih, po trećoj molbi ukinutih presuda prve i druge molbe.

Tužitelji Janko i Petar Šoštar traže od tuženika Josipa Vrbanca i drugova, da im kao vlastnikom ustupe u fizični posjed nekretnine.

U prvoj molbi puče po ovaj zahtjev povoljna presuda, koju i druga molba potvrdi. Na temelju ovih dvijuh jednako glasećih presuda i na

Digitized by Google

temelju §§ 338 i 348 gr. p. p. zamoliše i izposlovaše tužitelji ovršno uvedenje u posjed uparničene nepokretnosti, ma da su tuženici izrečene presude vanrednim previdom i žaobom ništovnom napali. Narediv̌ši novu razpravu i dokazni postupak, ukine kr. stol sedmorice obje presude nižih sudova.

Povodom molbe, koju su tuženici na temelju ove vrhovne presude podneli, izda sud prve molbe odluku, kojom „repoziciju Josipa Vrbanca i drugova u posjed onih nekretnina, u kojih posjed bijahu tužitelji Janko i Petar Šoštar ovršnim putem uvedeni, dozvoljuje."

Proti ovoj odluci uložiše tužitelji utok, na koji kr. banski stol izda riešitbu od 4 travnja 1888 br. 9044 sliedećega sadržaja: „Vidiv, da se u molbi od 9 ožujka 1888 br. 2478 stavljeni zahtjev nemože riešiti na jednostavnu molbu bez kontradiktornoga postupka; vidiv, da je po tom ta molba neumjestna i donesena riešitba ništetna: obnašao je kr. banski stol napadnutu odluku i obavljeni čin uvedenja Josipa Vrbanca i drugova u posjed u molbi navedenih nekretnina ukinuti, ter kr. kot. sudu naložiti, da molbu Josipa Vrbanca i drugova vrati moliteljem uputom, da imadu tužbom udariti proti utjecateljem."

Usljed previdnoga utoka tuženika proti ovoj riešitbi uloženoga stignu sliedeća naredba kr. stola sedmorice od 13 prosinca 1888 br. 2298:

„ . . . kr. stol sedmorice obnašao je uz preinačenje napadnute odluke banskoga stola potvrditi odluku prvosudnu, jer bi inače bez svrhe bila parnica, zametnuta tužbom Janka i Petra Šoštara proti Josipu Vrbancu i drugovom na ustup u posjed upitnih zemljišta, koja se parnica usljed pravomoćne ukidne riešitbe još u tečaju nalazi."

Saobćio G. Št.

Na parni stroj za mlaćenje, spadajući na „fundus instructus", može se ovrha voditi itd.

U ovršnom predmetu sdružene tvornice ratarskih strojeva prije „Epple et Buxbaum" u Augsburgu proti M. M. radi dužnih 400 a. vr. i prip. dozvolio je c. kr. trgovački sud u Beču ovršnu pljenitbu i procjenu pokretnina ovršeničkih, te je za provedenje te ovrhe zamolio kr. kot. sud u S.

Kad se ovrha provodila, zaplienjen bijaše parni stroj mlatilo, te kad je sudbeni izaslanik podnio izvješće ob izvedenju ovrhe i sud to izvješće sa ovršnim činom odobrio, podniela je ovršenica utok na kr. banski stol zahtjevajuć, da se ovrha dokine, jer se nije imao pod ovrhu uzeti stroj, koji spada na „fundus instructus."

Kr. banski stol riešitbom od 2 studenoga 1887 broj 22.501 odbio je utok i ništovnicu ovršenice s razloga, što bi utočnica imala obratiti se na prvi sud s molbom, da se izluči zaplienjeni stroj, ako drži, da je

Digitized by Google

to predmet takov, koji je po zakonu od 18 siečnja 1883 (br. 24 Sbornika) izuzet od ovrhe.

Previdni utok njen zabacio je i kr. stol sedmorice riešitbom od 26 travnja 1888 br. 4246 ex 1887.

Tim povodom zamoli ovršenica kr. kot. sud u Sisku, da se spomenuti predmet iz ovrhe izluči i ovrha dokine. U molbi toj pozivala se u glavnom na dvorski dekret od 27 travnja 1826 br. 2178, zatim na zakon od 18 siečnja 1883 (§ 26 točku 8), odnosno na §§ 294 i 296 o. g. z. ter zaglavnu stavku § 526 gr. p. p., prema kojim se po njezinoj tvrdnji nemože samostalno i bez ovrhe na dobro nepokretno voditi ovrha na pokretnine — fundus instructus.

Ovrhovoditelj bivši preslušavan, tvrdio je, da taj predmet nespada na fundus instructus, jer po § 296 o. g. z. sačinjavaju to težački alati i sprave, a da se i bez onakova stroja može gospodarstvo tjerati.

Kr. kot. sud u Sisku, odlukom od 22 lipnja 1888 br. 5860 odbio je moliteljicu, a to s razloga: što je ovrhovoditelj prigovorio, da je preporni parni stroj mlatilo fundus instructus, i da se u smislu § 296 o. g. z. nepokretnimi stvarmi smatrati imadu sprave, spadajuće na zemljište, samo u toliko, u koliko su potrebne za produljenje urednog opravljanja gospodarstva, a da preporni parni stroj mlatilo nespada medju takove sprave, buduć isto samo za udobnije gospodarstvo služi, nipošto pako za nuždno redovito gospodarenje.

Kr. banski stol riešitbom od 19 rujna 1888 br. 16.457 ukinuo je napadnutu odluku suda prve molbe s razloga: što se iz razpravnih spisa nevidi, da je postupajući sudac podučio i pozvao protustranku — ovrhovodju — da dokaže, odkud je nastala njegova tražbina, naime iz kakovog pravnog naslova, da li iz kupoprodaje zaplienjenog stroja, jer mogućnost izključena nije, obzirom na zanimanje ovrhovodje, te bi ovdje mogao biti slučaj zadnje alineje točke 8 § 26 zakona od 18 siečnja 1883 (br. 24 Sbornika), i s razloga, što bi se u protivnom slučaju imali, gledeć na prigovor ovrhovodje, da predmet nije neobhodno nuždan za gospodarstvo, o tom preslušati vještaci, koji poznaju gospodarstveno stanje ovršenice — pak je sudu prve molbe naložio, da razpravu u navedenom pravcu popuni i zatim dalje po zakonu postupa. *Priobćio A.*

U maličnom postupku ne moraju biti ini pismeni podnesci providjeni podpisom odvjetnika, već samo pismene žalbe i utoci.

Kr. banski stol riešenjem svojim od 30. siečnja 1889 br. 24.412 priobćio je kr. kotarskomu sudu u B. sliedeće:

Riešavajuć izvješćem od 5. rujna 1888 br. 9065 podnešeni utok M. B-a proti tamosudnoj odluci od 3. rujna 1888 br. 8940, kojom je u maličnoj parnici Gj. V-a proti utjecatelju vraćen ovomu utok radi manjkajuće signa-

Digitized by Google

ture odvjetnika; odnosno proti odluci od 3. kolovoza 1888 br. 7928, kojom mu je odbijena njegova pismeno podnešena molba za povratu u prijašnje stanje toga radi, što nije bila providjena podpisom kojega odvjetnika: kr. banski stol, uvaživ, da u postupku maličnom samo žalbe pismene i utoci pismeni treba da su providjeni podpisom kojega odvjetnika, ako takav u obsegu dotičnoga kotarskoga suda svoje sjedište imade (§ 76. i 81. m. p.), a da dosljedno ostali pismeni podnesci u postupku maličnom ne treba da su providjeni takim podpisom, pak da je s toga odluka toga kotarskoga suda od 3. kolovoza 1888 br. 7928 očito nezakonita i ništetna; uvaživ u ostalom, da je tamosudna odluka od 4. lipnja 1888 br. 5844., kojom se za razpravu stvari naredjuje ročište na dan 25. lipnja 1888 u 8 sati prije podne po glasu dostavnice br. 894. tuženomu M. B-u dostavljena tekar 25. lipnja 1888 u 9 sati, dakle kasnije nego je bilo naredjeno ročište, pak da stoga postupku iz ogluhe nije bilo mjesta: obnašao je ne samo obie napadnute odluke nego i sav postupak do uključivo osude od 25 lipnja 1888 br. 6782 kao ništetan po § 343. g. p. p. odnosno § 75. m. p. ukinuti ter kr. kotarskomu sudu naložiti, da za razpravu stvari naredi novo ročište i da za tim postupa dalje po zakonu.

Pr. G.

Zahtjev na odštetu zaslužbe občinskog činovnika, koji je likvidan, neima se sudbenim već političkim putem utjerati.

M. F. podigao je proti občini S. tužbu radi 561 for. a. vried., te ju obrazložio ovako: Riešenjem kr. zem. vlade od 29. srpnja 1884 broj 37289 ex 1883 pod A) priznana je likvidnom, veli tužitelj, njegova tražbina u iznosu od 561 for. kao plaća za službovanje u svojstvu bilježnika i odšteta za pisarničke potrebe bivših sudčija B. i V., i to za vrieme od 1 svibnja 1861 do konca 1868, nadalje od 1 siečnja 1869 do polovice godine 1870, te su mu po toj likvidaciji imale občine B. i V., spadajuće u upravnu občinu S. u gornjoj R. spomenuti iznos već 1870 isplatiti.

Poglavarstvo i zastupstvo občine S. u gornjoj R. posavjetovalo se i zaključilo, poslje kako mu je njegova tražbina konačno i pravomoćno likvidnom priznata o načinu, kako da mu izplate dug, nu veli da dosad nije ništa primio.

Na temelju § 14 sl. b) Sudovnika tuži i moli osudom izreći: da je upravna občina S. u gornjoj R., obuhvaćajuća bivše sudčije B. i V., zastupana po načelniku, dužna mu na temelju pravomoćnog riešenja kr. vlad. odjela za nutarnje poslove od 29 srpnja 1884 broj 37.289 naplatiti činovničku zaslužbu i pisarničku odštetu u iznosu od 561 for. sa 6% zateznimi kamati od 1 siečnja 1871 do izplate tekućimi, i naknaditi parbene troškove.

Digitized by Google

Kr. sudbeni stol u V. osudom od 19 svibnja 1888 broj 2054 udovoljio je tužbenom zahtjevu u glavnoj stvari, a kamate je dosudio od dana tužbe. (Razlozi su neodlučni).

Na priziv tužene občine kr. banski stol: vidiv, da je tužitelj u svojoj dne 18 kolovoza 1887 podnešenoj tužbi br. 3703 stavio zahtjev, da se osudom izreče, da mu je tužena občina dužna temeljem pravomoćne riešitbe kr. zem. vlad. odjela za unutarnje poslove od 29 srpnja 1884 br. 37.289 platiti u ime činovničke zaslužbine i pisarničke odštete 561 for. a. vr. s prip.; — vidiv, da se spomenuta ta tražbina likvidnom ukazuje, a po svojoj naravi pako da spada medju beriva občinskih urednika, koje je o trošku občine postavila državna uprava; — vidiv prema tomu, da nazočni prepor, obzirom na ustanove §§ 2 i 3 carske naredbe od 20 travnja 1854*, nije podvržen postupku gradjanskog suda, — riešitbom svojom od 6 prosinca 1888 broj 15.476 dao je mjesta žalbi tuženice, te je napadnutu osudu radi nenadležnosti po § 339 toč. 1 gr. p. p. ukinuo, ter sudu prve molbe naložio, da prema ustanovi § 2 lit. a) gr. p. p. podnešenu tužbu tužitelju vrati s tim, da mu valja zahtjev svoj kod političke kao nadležne oblasti staviti.

Troške parbe da nosi svaka stranka za sebe, jer hedotiču uvjeti §§ 316 i 342 gr. p. p.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 17 travnja 1889 br. 628 potvrdio je bansko-stolnu riešitbu sa razloga u njoj navedenih.

Priobćio A.

---

* Zem. vl. l. 1854 razr. I. str. 229. — § 2. Likvidne daće, koje se porezuju dodatkom k izravnim ili neizravnim dankom, iztjerivat će na naredbu političkih vlasti oni organi, koji su za pobiranje tih danaka odredjeni, i to usilnimi sredstvi, koja u tom obziru postoje. Isto tako onim načinom, koji je propisan za pobiranje danaka i za eksekuciju u poslu danka, imaju se one daće, koje su u obziru iztjerivanja njihova po zakonu dankom uzporedjene, iztjerivati na naredbu onih organa, koji su vlastni odlučivati o dužnosti i obsegu daća.

§ 3. Po propisu naložene ili postojeće novčane daće od druge vrsti, koje se u poslovnom području političke uprave iztjerivati imaju za javne svrhe, n. p. troškove liečitbene i druge prinoske zdravstvene, novčane globe, beriva občinskih urednika, koje je o trošku občinâ postavila državna uprava, prinoske za crkve, župe i škole, školarine itd. pobirat će po naredbi vlasti organi njihovi, ili u ime njihovo i po nalogu njihovom organi občina. To isto valja u obziru onih daća u naravi za crkve, župe i škole, za koje je dosad odredjeno bilo, da se iztjeruju putem političkim t. j. ako glede berivnoga prava neima prigovora, ili u slučaju učinjena prigovora, ako je ovlaštenik u posjedu obranjen.

Ako se daća sasvim ili stranom zadocni ili uzkrati, imat će politička vlast pravo, ako je neposredno ili po organih občinskih učinjena opomena bila uzalud, uporaviti sredstva ovrhe, koja se inače uporavljuju, kad se iztjeruju neizplaćeni zaostatci od izravnih danaka."

Digitized by Google

Punomoć izdana odvjetniku valja samo za parnicu, a ne za ovršni postupak.

Kr. kot. sud u K . . . dozvolio je na molbu St. F. prisilnu prodaju dužnikovih nepokretnina te je tu dražbenu odluku dostavio zastupniku ovršnika. — Ovaj vrati dražbenu molbu sa nadhrbtenom odlukom sudu navedši, da je opunomoćitelj već odavna umro, i stavi zahtjev, da se ova dražbena odluka dostavi nasljednikom ovršnika, ili, ako se očitovali nisu, da se ostavini ovršnika postavi curator ad actum.

Prvomolbeni sud, jer se nasljednici na ostavinu ovršnika očitovali nisu, imenuje curatorom dra. M., koji je tuženoga u parnici branio kao punomoćnik.

Istom tad uloži imenovani curator proti gore spomenutoj dražbenoj odluci utok, na koj je kr. banski stol riešenjem od 10. srpnja 1889 br. 17.504: Vidiv, da je ovršenik K. odavna preminuo, a da je to ovrhovodji poznato biti moralo, kako se iz spisa razabire; vidiv, da je punomoć izdana po ovršeniku, valjala samo za parnicu, a da ne valja i za ovršni postupak, radi čega se dr. M. ne može više smatrati ovlaštenim zastupnikom ovršenika; vidiv nadalje, da po izvješću prvoga suda ne stoji tvrdnja utjecatelja, da je imenovan skrbnikom na čin budi K. budi njegovoj ostavini; vidiv indi, da je utok uložen po neovlaštenoj osobi — obnašao taj utok kao nedopustiv odputiti, nu podjedno ureda radi po § 343. i 339. br. 2 g. p. p. napadnutu odluku ukinuti i prvomu sudu naložiti, da ovršnu molbu pr. 17. veljače 1889 br. 1302 pozivom na § 2. sl. c. g. p. p. ovrhovodji vrati u svrhu, da ju upravi proti ostavini K. po zakonitom zastupniku iste.“

Kr. kot. sud u K . . . u daljnjem riešenju dražbene molbe dozvolio je prisilnu prodaju ovršenikovih nepokretnina i razpisao novi dražbeni rok, a ostavini ovršenika K. imenovao curatora ad actum, — u osobi obć. bilježnika.

Vrhovno sudište u Beču svojom rješitbom od 25. travnja 1889 br. 4695 gr. izreklo je pako, da punomoćnik može i poslje smrti svoga mandanta u ime njegovo nastaviti ovrhu dotle dok mu po pravnih nasljednicih punomoć ne bude odpovjedana. *Dr. M.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Kakova nastaje pravna posljedica naprama glavnomu mjen. dužniku, ako se nepredoči mjenica radi isplate?

Prvi sud posvema je odbacio tužbu; prizivni sud uzdrža platežni nalog u glavnoj stvari u kreposti, a samo zatezne kamate dosudi od dana dospietka mjenice. Najviše sudište bečko osudom od 4. siečnja 1889 br.

Digitized by Google

2706 potvrdi osudu prizivnoga suda u prvoj točki, ali dosudi zatezne kamate samo od uručenja platežnoga naloga.

Razlozi: Tuženik izvodi doduše pravilno iz sučanstva mjenice, koja može da prolazi kroz razne ruke, zatim iz čl. 39 i 40 mj. z. (§§ 39 i 40 hrv.-ug. mj. z.), da ima mjenb. vjerovnik predočiti mjenicu neposrednomu mjen. dužniku da ju isplati. Napose jasno to odredjuje čl. 40 mj. z, koji govori o tom, da se isplata „zaište", čim upućuje vjerovnika, da neima čekati da mu dužnik donese novac, nego pače da ima sam poći do dužnika te zaiskati isplatu. Nu pita se, kakova nastaje pravna posljedica, ako vjerovnik — i neglededeć na iznimku čl. 43 m. z. (§ 43 hrv.-ug. m. z.) — nepredoči mjenice neposrednomu dužniku (prihvatniku trasirane ili izdatniku vlastite mjenice) da ju isplati, nego ako odmah digne tužbu, kako je to u ovom slučaju učinjeno? Neima sumnje, da usljed takova koraka vjerovnik negubi svoga prava mjenb.; to je glede prihvatnika jasno izrečeno u čl. 44 m. z. (§ 44 hrv.-ug. m. z.), a glede izdatnika vlastite mjenice isto tako jasno to izlaže naredba minist. pravosudja od 2. studenoga 1858 (d. z. l. br. 197). Vjerovnik može dakle svakako potražiti svoje mjen. pravo te odmah predati mjen. tužbu a da nije predočio mjenice; nu trošak ovoga skupljega načina ubavieštenja dužnika, da je tužitelj posjednik izvorne mjenice, nepada tada na dužnika, nego na vjerovnika, ako dužnik odmah, čim mu je dostavljena mjenbena tužba i prepis mjenice, svojoj mjenb. obvezi zadovolji. Istom od vremena, kada je dostavljena mjen. tužba, može se govoriti o zakašnjenju (zadocnenju) dužnika. Ako dužnik plati, jer neima što prigovoriti, ili ako položi kod suda utuženu svotu, jer podnosi prigovore: to pada trošak na vjerovnika, a na kamate neima prava, jer nije nastupila mora. Da je dakle mjen. dužnik u ovom slučaju, pošto je ne samo pomanjkanje praesentacije, nego još cielu povorku drugih prigovora podignuo, položio kod suda utuženu svotu za slučaj, da bi njegovi drugi prigovori bili odbačeni, nebi morao plaćati parb. troška, a vjerovnik nebi mogao iskati zateznih kamata. Prema tomu pripadaju mjen. vjerovniku kamate u ovom slučaju istom od dana uručene mjen. tužbe; naprotiv trebalo je odbiti tužbu, u koliko se zahtievaju kamate tekuće do dana uručenja tužbe, tobože sbog zakašnjenja.

Razlika medju trgov. putnikom i trgov. agentom za jedno mjesto; *ovaj potonji nije vlastan pobirati (inkasirati) tražbine.*

Prvi sud sudio je bezuvjetno prama zahtjevu tužbe; viši sud pako samo uvjetno, t. j. ako tuženi pod prisegom zanieče, da je primio pismo tužiteljevo, kojim se mušterije njegove (tužiteljeve) ubaviešćuju, da A. nije bio ovlašćen primati i novac (incasso) za tužitelja. **Razlozi:** Da

Digitized by Google

je agent A. bio vlastan za tužeću firmu primati novac, vidi se glede prodaja, o kojih se ovdje radi i koje je on za tužeću firmu uglavio, iz čl. 49 trg. z. (§ 45 hrv.-ug. trg. z.), § 23 uvod. zak. k trg. z. te iz naredbe minist. od 16. rujna 1884 (d. z. l. br. 159), pa zato mora tužitelj dokazati, da nije izrično tu ovlast dao tuženomu za ovaj slučaj, ili da mu ju je oduzeo. A prema stanju spisa može to dokazati jedno pismo tužitelja, pisano u Rheydtu 18. srpnja 1887, u kojem tužeća firma ubaviešćuje tuženika, da A. neima za nju nikakova novca primati. A pošto tuženi taji, da mu je poznat sadržaj toga pisma; a pošto bi se moglo uztvrditi, da je neovlašteno primio novac te izdao potvrdu o tom 12. siečnja 1888 — što potvrdjuje i njegova supruga — samo ako je ono pismo primio: to neima druge nego da se još preporna dužnost platit u tužbi zahtievani iznos učini ovisnom o položenju glavne prisege: da li je pismo primio i koju prisegu je tuženik prihvatio. A razumie se po sebi, ako tuženik pod prisegom izjavi, da pisma nije primio, da tužitelj neće moći zahtievati isplatu 40 maraka. U ovom smislu trebalo je promieniti osudu prvosudnu.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 5. lipnja 1889 br. 5387 potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Kako tužeća firma tvrdi, A. nije bio g. 1887 i 1888 njezin trgovački putnik nego njezin agent za grad Prag, pa je kao takov za izviestnu proviziju prodavao robu tužeće firme u rečenom gradu. Ovoj tvrdnji tuženik nije prigovorio; njegov (tuženikov) svjedok B. u bitnosti posvjedočuje onu tvrdnju tužitelja, mora se dakle istinitom smatrati. Usljed ovoga svojstva svoga A. nije bio vlastan inkasirati novac za tužeću firmu na temelju odredbe čl. 49 trg. z., jer kako hoće ova odredba, pa onda odredba § 23 uvod. zak. k trg. z. i naredba minist. od 16. rujna 1884 pripada ovo pravo jedino trgov. putnikom (putujućim agentom), ali ne i agentom za jedno mjesto postavljenim, koji su puki poslovni posrednici. A. nije ni dokazao, da ga je tužeća firma izrikom ovlastila na incasso u njeno ime. Tuženik nemože se u ovom slučaju s uspjehom pozivati ni na okolnost, da je on već prije preko svoje supruge plaćao tužećoj firmi na ruke B-a, a to plaćanje da je tužiteljica primila i na njegovu korist upisala, jer se je utužena kupovnina od 100 maraka za robu, tuženiku po tužiteljici predanu, imala prema fakturi, po tuženiku produciranoj i neprigovorenoj, samoj tužećoj firmi i to u mjestu Rheydtu isplatit, čim je tužiteljica jasno i nedvoumno pokazala da hoće, da se plaćanje samo njoj čini, a ne agentu A. Gledeć na sada navedeno trebalo je usljed previdne žalbe tužeće firme uzpostaviti osudu prvoga suda, koja je prema zakonu i prema stanju spisa.

(Centralblatt.)

Digitized by Google

C. Kazneno.

Da li zločin kradje ili prekršaj § 464 k. z.?

Kr. sudb. stol u Požegi osudom od 10. listopada 1888 br. 5913 sudio je: Franjo D. kriv je kao neposredni počinitelj zločinstva kradje (§§ 171, 173, 174 II. c) i 176 b) k. z.), Mato C. kao sukrivac istoga (§§ 5, 171, 173 i 174 II. c) k. z.); Marija P. i Kata C. zločinstva dioničtva kradje (§§ 185 i 186 k. z.), a Stjepan, Ivan i Gjuro M. krivi su prekršaja dioničtva kradje (§ 464 k. z.), te se sbog toga Franjo D. odsudjuje na 18 mjeseci težke tamnice, pooštrene jednim postom svakoga mjeseca, Mato C. na 18 mjeseci težke tamnice; Marija P. i Kata C. po po § 186 sl. b) k. z. i to prva uporavom §§ 54 i 55 kaz. zak. na dva mjeseca tamnice, pooštrene postom svakih 14 dana, a Kata C. uporavom § 54 k. z. na tri mjeseca tamnice; Stjepan, Ivan i Gjuro M. po § 460 k. z. svaki na mjesec dana zatvora; da svi imadu namiriti trošak kaz. post. i ovrhe kazne, koji se po § 332 proglašuju neutjerivimi, dočim se privatni učestnik i oštečenik Šandor P., koji traži u ime odštete 1000 fr., odpućuje na redovitu gradjansku parnicu.

Razlozi: Ustanovljeno je u objektivnom pravcu zakletim kazivanjem Šandora P., te priznanjem obtuženog Franje D., da je onomu u različitom vremenu po noći nestalo iz zatvorenog magazina raznih stvari, vriednih preko 50 for. Ujedno je ustanovljeno oružničkom prijavom, da je 25. srpnja 1888 premetačinom stanova obtuženih pronadjeno kod svakoga razne trgovačke robe, koja od kradje potiče.

Stavljen pod obtužbu kao neposredni počinitelj Franjo D. priznaje, da je po nagovoru suobtuženog Mate C. unilazio u magazin Šandora P., kod kojega je služio, i to uvjek u noći, pošto je prije već u tu svrhu dobio od Mate C. dva ključa patvorena, te raznih trgovačkih stvari odneo i od ovih predao i Mati C., njegovoj ženi Kati C. i to u ukupnoj vriednosti od 28 for. 70 nč. Ujedno priznaje, da je i onda, kad je otišao od P., te bio u vinogradu kao vincilir, takodjer noćju više puta ulazio u magazin P-ov te odnio više puta razne robe, od koje je predao obtuženim Mariji P., Ivanu, Stjepanu i Gjuri M. Nepriznaje pako Franjo D., da je više stvari, osim onoga što je pronadjeno, i to u ukupnoj vriednosti od 95 for. 95 nč., ukrao, pa tvrdi, da su svi suobtuženi mogli znati, da stvari, koje im predaje, nisu njegova svojina, nego da su ukradene, buduć je on siromašan sluga.

Obtuženi pako Mato C. kao sukrivac taji sve veleć, da Franjo D. samo iz pizme proti njemu govori, jer drži, da ga je on (Mato C.) odao; nu priznaje, da je k njemu više puta dolazio Franjo D., kojemu je čižme i cipele pravio, ali da je on (Franjo D.) sve to platio. Nu ako se naproti

Digitized by Google

tomu uvaži priznanje Franje D., koji u oči Mati C. tvrdi, da ga je upravo on na kradju nagovorio, te mu i u tu svrhu dva patvorena ključa predao, a on da je magazin dućanski i žitni otvorio, te raznih stvari ukrao, od kojih je i njemu više toga dao n. p. jedan jorgan, komad finog platna, dvie glave šećera itd. sve vredno 28 fr. 70 nč.; ako se uvaži, što pod prisegom kazuje Šandor P., da je njegov bivši sluga Franjo D. drugovao i prijateljevao sa Matom C, koji mu je i par čižama bezplatno napravio; ako se uvaži, da je prigodom premetačine pronadjeno i kod obtuženika raznih stvari, koje potiču od kradje; da svjedok Joso M. kazuje, da je on vidio, da je Kata žena C-a nosila kavu sa tavana iz vreće, u kojoj je do četvrt mjerova bilo, koja količina se obično u nijednoj privatnoj kući, a osobito u zanatlijskoj nenalazi; ako se uvaži izkaz suobtužene Marije P., da je njoj nekom sgodom žena Mate C. (Kata) govorila, da je Franjo D. okrao svoga gazdu Šandora P., pače da je k njim donio komad platna, jorgan i rekla: „čifut ima više nego ja", te da je prvoobtuženi skupa s njom kao ljubeznicom više puta dolazio k C., te je i njoj pravio cipele, a D-u jedne čižme, a da nisu nikada što platili; ako se uvaži, da je F. D. kroz dulje vremena krao kod Šandora P., a da je Mato C. susjed P-ov, te je kao takav poznavao točno odnošaje kuće istoga, a da se F. D. nije mogao kao sluga u malom mjestu lahkim načinom povjeriti drugoj osobi, da ukradene stvari izdade: to je jasno, da je Mato C. u istinu u dogovoru bio sa neposrednim počiniteljem, ovoga nagovarao na kradju, te mu i ključe patvorene uručio. Na temelju navedenih razloga crpio je sud uvjerenje o krivnji obtuženika, te prvoga proglasio krivim zločina kradje §§ 171, 173, 174 II. c) i 176 II. b) k. z., a drugoga kao sukrivca u smislu § 5 k. z., i t. d.

Marija P. priznaje u grieh joj upisano zlo djelo; dočim obtuženici Ivan, Stjepan i Gjuro M. te Kata C. taje; nu prva dvojica priznaju, da da su od F. D. primili stvari, prvi u vrednosti od 11 for. 40 novč., a drugi od 9 for. 80 nč. Uvaži li se ipak, da su Ivan, Stjepan i Gjuro M. znali, da je F. D. vincilir i siromašan čovjek, i da im je stvari badava dao, dakle da su mogli znati da su ukradene; da su Ivan i Stjepan primili stvari za 11 for. 40 nvč., a Gjuro M. za 9 for. 80 nvč.; s druge strane, ako se uvaži, što i Franjo D. tvrdi, da obtuženi nisu znali, da su stvari ukradene iz zatvorena mjesta i u obće tako, da bi se moglo njihovo djelo zločinstvom dioničtva kradje kvalificirati, zato je sud Stjepana, Ivana i Gjuru M. proglasio krivimi prekršaja § 464 k. z.

Kata C. kriva je zločinstva dioničtva kradje; Franjo D. najme kazuje, da je donašao u kuću Mate C. više stvari ukradenih, a neke je i Kata C. od njega primila; Marija P. veli, da je Kata C. i njoj rekla, da znade, da Franjo D. krade čivuta, dapače da je donio komad platna i jorgan; Joso M. izkazuje, da je vidio, kako je obtužena Kata C. s ta-

Digitized by Google

vana kavu nosila i to iz jedne vreće, u kojoj je bilo do četvrt mjerova, što se ni u imućnijih privatnih kućah kava u toj množini nekupuje, niti se pohranjuje na tavanu.

Šandor P. cieni štetu svoju na 1000 for., nu sud nemože ovaj navod uzeti za podlogu, jer oštećenik sám nezna točno označiti, koja mu je šteta prouzročena, nego veli, da on tu štetu vadi iz bilance, pošto je naime za 30.000 for. robe u prometu imao, da je morao svakako imati 1000 for. hasni, te pako da nije imao; jer oštećenik sam priznaje, da nije znao da mu nestaje robe kažnjivim činom; jer priznaje, da je od trgovine i kuće više puta odsutan bio i prepuštao nadzor supruzi te družini: s ovih razloga drži sud, da je oštećenik previsoko naznačio svoju štetu, jer su podatci, koje je pružio, sasvim problematičui; pak ako se uvaži izjava Franje D., da je robe doista iz zatvorenog magazina uzimao, i da je vrednost te robe procienjena na 95 for. 95 nč., da je F. D. sve priznao, da neima razloga druge kradje tajiti; pa ako je i više predmeta ukrao nego što je naveo, to sud drži ipak, da ti predmeti sa priznatimi nebi vrednost preko 300 for. dostići mogli, s toga niti sud nije mogao uzeti, da u nazočnom slučaju postoji zločinstvo kradje preko 300 for.

Proti toj osudi podnesoše Mato i Kata C. ništovnu žalbu sa prizivom, dočim je državni odvjetnik uložio priziv radi prenizko dosudjene kazne Franji D.

Kr. stol sedmorice nakon saslušanja kr. drž. nadodvjetnika ukine po § 303 k. p. ureda radi prvosudnu osudu u onom dielu, kojim su obtuženi Mato i Kata C. radi u grieh im upisanog čina krivimi proglašeni i to glede istog čina i kazne te je sudio: Mato i Kata C. krivi su, što su od Franje D. primili raznih stvari u vrednosti izpod 50 for., znajući da potiču od kradje, prekršaja u § 464 k. z. označena, te se toga radi osudjuju po § 465 odnosno § 460 kaz. z. na kazan stroga zatvora i to Mato C. od tri a Kata C. od dva mjeseca; priziv pak obtuženika Franje D. i u pogledu njega priziv kr. državnog odvjetničtva po § 291 k. p. odputi, te u toj točki potvrdi napadnutu osudu prvosudnu.

Priobćio dr. V. Matijević.

Kako naša druga molba tumači „izviditi će" u trećoj stavci § 298 k. p.?

1. Riešitba kr. banskoga stola od 21. siečnja 1888 br. 31.881: „Usljed pritužbe X. proti tamosudnomu zaključku od ...., kojim je na molbu njegovu odlučeno, da obnovi mjesta neima, kr. banski stol: vidiv, da osudjenik za čine, koji imaju biti predmetom obnove, nudja dokazala; da se ti čini po trećoj stavci § 298 k. p. *imaju* izviditi i tek nakon toga odlučiti, da li ima mjesta obnovi ili neima; vidiv, da je prema tomu zaključak prvoga suda prerano donesen — ob-

Digitized by Google

našao je zaključak taj ukinuti i naložiti, da na osudjenikovu molbu izvidi obave i po tom novi zaključak stvori.

2. Kr. banski stol riešitbom od 21. veljače 1889 br. 4233: Vidiv, da X. obnovnom molbom dokazati hoće po svjedocih N. N., da je Y-a ozledio drugi a ne on; vidiv, da on hoće po svjedocih N. N. dokazati, da je Y. jur prije boja bolovao na ušima, da jur prije nije čuo; vidiv pako, da je ustanovljeno sa mnenji liečničkih vještaka, koja su izrečenim kaznenim osudam služila podlogom, da su Y. po glavi zadane ozlede prouzrokovane žestokimi udarci, uvjetovale uzdrmanje mozga, krvarenje desne mozgovne pole; da je usljed toga pukla opna desnog bubnjića, na što upućuju i friški rubovi na škulji bubnjače; vidiv, da se gledom na to po obsudjeniku ponudjeni novi dokazi očito ukazuju neprikladnimi da se dokaže njegova nevinost i obori dosadanje dokazno gradivo; vidiv, da uvjeti § 294 k. p. nepredleže, da je pako sud bezdvojbeno ovlašćen, da u slučaju neprikladnosti doprinesenih novih dokaznih sredstva „a limine" odputi molbu — obnašao je uz odpućenje pritužbe potvrditi prvomolbeni zaključak.

Oba prvomolbena zaključka stvorena su bez poprednjih izvida, jer je sudac iztražitelj, a po njegovom mnenju i sud sam držao, da ponudjena nova dokazala i sama po sebi i ujedno sa dokazimi tečajem iztrage i glavne rasprave izvidjenimi, nisu prikladna oboriti dosadanje dokazno gradivo, te učiniti, da bude molitelj ili odriešen ili pak osudjen poradi takova čina, koji podpada pod blaži zakon kazneni.

Prva riešitba stvorena je očito po njemačkom uzorku cislaj. k. p., jer se na dotičnom mjestu § 357 veli: „der Untersuchungsrichter **hat** die Thatsachen, durch welche der Antrag begründet wird, **zu erheben**".

Da se u svakom slučaju neimaju izvidjeti ponudjena nova dokazala, kako to hoće prva riešitba, jasno je iz točke 2 § 294 k. p., gdje se drugimi riečmi kaže: moći ćeš zahtievati obnovu kaz. postupka, ako prineseš novih dokaznih sredstva, za koja se već unapred vidi (ako se obistine), da su **kadra** učiniti, ter budeš proglašen nevinim ....; vidi li se pak unapred, da ta dokazala (makar se i obistinila) nemogu donieti takov posljedak — onda nemožeš ni tražiti obnove, ili drugimi riečmi, takova dokazala je bezkoristno, dakle i suvišno izvidjati: molba imade se a limine odputiti.

Ovakovo shvaćanje § 298 k. p. i dotične točke 2 § 294 k. p. opravdava prediduči § 293 k. p., u kojemu se pak izrično navodi: „... moći će se uslišati predlog drž. odvjetnika ili privatnoga tužitelja samo onda, ako doprinesu nova sredstva dokazna, koja su kadra dokazati krivnju obtuženikovu".

Digitized by Google

Da li je umjestan takov predlog, odlučit će o tom sudbeni stol, pošto najprije učinjeni budu predizvidi, *za koje se je obnašlo da su potrebni.*

Napokon za takovo shvaćanje te forme izražavanja misli zakonodavčeve u § 298 k. p. govore i financijalni obziri, jer bi zlobni a inače insolventni obsudjenik, navadjajuć svaki čas množinu svjedoka za irelevantne okolnosti, mogao eraru po volji uzročivati nepotrebne i velike troškove.

— ? —

Obnova kaz. post. u korist obtuženika.

Kr. drž. odvjetničtvo u Osieku tužilo je Matu M. radi zločinstva težke tjelesne ozlede (§ 152 i 155 b) i c) k. z.), a kr. sudbeni stol proglasio ga je osudom od 25. kolovoza 1888 br. 4483 krivim samo prekršaja po § 335 obzirom na § 2 k. z., jer da je granice pravedne obrane prekoračio, ter ga osudio na zatvor od 4 mjeseca. Javni tužitelj zadovoljio se je ovom osudom, dočim je obtuženik prijavio i izveo žalbu ništovnu s razloga označenih u § 277 toč. 5 i 9 b) k. p.

Kr. stol sedmorice osudom svojom od 19. siečnja 1889 br. 4357 ukine ureda radi napadnutu osudu po § 303 k. p., odredi obnovu kaz. post. na korist obtuženika.

Prema tomu bijaše nova glavna rasprava na 23. ožujka 1889 odredjena. Tu se je razvijao isti dokazni materijal kao i kod prve, pa nakon zaglavljenoga postupka podigao je javni tužitelj obzirom na ustanovu § 300 k. p., koja veli, da se stvar usljed obnove u pravilu povraća u stanje prediztrage, prvobitnu svoju obtužbu radi zločinstva težke tjelesne ozlede, a postupajući ga sud zaista proglasi krivim zločinstva težke tjelesne ozlede (§§ 152 i 155 b) i c) k. z.), ter mu po § 155 k. z. obzirom na § 300 st. 4 k. p. i pozivom na riešitbu kr. stola sedmorice od 19. siečnja 1889 br. 4357, odnosno na prvobitnu osudu od 25. kolovoza 1888 br. 4483, dosudi kazan zatvora od četiri mjeseca. — U ovoj svojoj osudi navadja sud sve okolnosti, na temelju kojih je došao do osvjedočenja i uvjerenja, da je učin zločinstva težke tjelesne ozlede §§ 152 i 155 b) i c) k. z. kako u objektivnom tako i u subjektivnom pravcu dokazan, ter veli: „Ta se kvalifikacija čina neprotivi ustanovam § 300 k. p., jer ovdje nepredleži slučaj § 284 k. p., gdje se sud po § 288 k. p. ima držati pravnoga mnenja izraženoga po vrhovnom sudu, nego sud pri obnovi kaz. post. po § 300 k. p. ima osudu izreći na temelju svoga slobodnoga osvjedočenja po § 249 k. p., jer se radi ob ustanovljenju okolnosti čina, odaklje valja zaključiti, da li predleži pravedna obrana ili ne".

Drugo je pitanje glede kazne. Kazna imala bi se odmjeriti po § 155 k. z. težkom tamnicom od 1—5 god. pooštrenjem; nu pošto je kr. stol sedmorice riešenjem od 19. siečnja 1889 br. 4357 dokinuo prvomolbenu

Digitized by Google

osudu od 25. kolovoza 1888 br. 4483, kojom je Mato M. radi prekršaja suprot sigurnosti života (§ 335 k. z.) na zatvor od četiri mjeseca osudjen bio, te odredio obnovu kaz. postupka na korist obtuženika, to se je sud kod odmjerenja kazni morao držati propisa § 300 kaz. post., po kojem se nesmije dosuditi teža kazan, nego li je u prvoj osudi odkrojena bila, kojega se je propisa sud i držao.

Proti ovoj osudi prijaviše obtuženik i javni tužitelj ništovnu žalbu na temelju § 277 toč. 10 i 11 k. p., ter ju je ovaj kako sliedi izveo: „Istina je, da se usljed dozvoljene obnove stvar povraća u stanje prediztrage (§ 300 k. p.), da prema tomu javni tužitelj svoju prvobitnu obtužbu i opet podignuti a presudni sud po svojem slobodnom uvjerenju suditi može, no sva ta načela vriede samo onda, kada se radi o zločinstvu. U nazočnom slučaju drž. odvjetničtvo tvrdi, da obnovi po § 303 k. p. nije ni mjesta bilo. Mato M. bio je prvobitno proglašen krivim prekršaja, javni tužitelj zadovoljio se tom osudom, koja je dakle bila pravomoćna, barem u toliko, da i javni tužitelj nije u tom činu zločinstvo nazrio. Kad je odsudjeni tu osudu napao, svakako je mislio još bolji uspjeh polučiti, t. j. da će biti sasvim riešen. Vrhovno sudište scienilo je, da je napadnuta osuda zaista netemeljita, pak je s toga trebalo stvar meritorno riešiti, a ne obnovu u korist obtuženika dozvoliti; jer dozvoljenjem obnove povratila se je stvar u prijašnje stanje, koje je bilo pred prvom osudom, dakle u stanje prediztrage. Ovo je stanje nedvojbeno teže i nepovoljnije za obtuženika, nego li bijaše poslje prve osude, kojom je samo radi prekršaja sudjen bio, jer je i opet došao u iztragu i pod obtužbu radi zločinstva. Niti je obtuženi to mislio, a niti je vrhovno sudište moglo htjeti, da se to polući. Ako po mnenju vrhovnoga sudišta neima ni prekršaja, onda se nije ni obnova dozvoliti smela, jer niti može javni tužitelj radi prekršaja samostalnu obtužbu pred sborni sud donieti, niti je collegium zvan u prekršajih suditi. Stvar bi se kod vrhovnoga sudišta ili meritorno riešiti ili pako kojem kr. kot. sudu na dalnje postupanje dati imala. — Izvanrednoj reviziji po § 303 k. p. neima mjesta kod prekršaja. Reformatio in pejus izključuje naš zakon, a u ovom slučaju vidimo, da je žalbenik svojim pravnim liekom baš gore prošao. Sada ga je sud proglasio zločincem, a prije samo krivcem prekršaja. Istina, radi toga zločinstva odsudjen je samo na zatvor, no zato je on ipak „zločinac“. Kazna ova neodlučuje ništa, jer je samo, rekao bi, posljedica formalne, procesualne operacije. Odavlje se vidi jasno, da je osuda ništetna kako glede krivnje tako i glede kazne.

Osudom od 22. lipnja 1889 br. 1708 ukine kr. stol sedmorice napadnutu osudu po § 303 k. p. ureda radi, ter obtuženika proglasi krivim prekršaja suprot sigurnosti života po §§ 335 i 2 g) k. z. prekoračenjem granica pravedne obrane.

Digitized by Google

U r a z l o z i h se veli: Kao što je u razlozih prve izhodne riešitbe pobliže razloženo, imalo se je iznovičnom glavnom raspravom ustanoviti, da li se je obtuženi Mato M. napram oštećeniku Luki O. poslužio samo potrebitom obranom, da suzbije protupravni napadaj, ili je možda prekoračio granice pravedne obrane i to tako, da mu se to prekoračenje gledeć na propise §§ 2 g) i 335 k. z. mora u grieh upisati kao prekršaj suprot sigurnosti života. No pošto je obnova postupka i odnosno iznovična glavna rasprava odredjena bila jedino u korist obtuženika, to je svaka promjena prvosudne osude na štetu obtuženoga, a to napose glede kvalifikacije čina, obzirom na načelne propise §§ 286 st. 2, 288 st. 3 i 300 st. 4 k. p. izključena tim više, pošto se je kr. državno odvjetničtvo zadovoljilo prvosudnom osudom od 25. kolovoza 1888 br. 4483, kojom je obtuženik osudjen bio samo radi prekršaja. Novom osudom, kojom se obtuženik nakon opetovane glavne rasprave krivim proglašuje zločinstva težke tjelesne ozlede, označena u §§ 152 i 155 b) i c) k. z., povriedjen je propis § 300 st. 4 k. p., premda je prvosudni sud, da udovolji tom propisu, obtuženika osudio na istu kazan (4 mjes. zatvora), koja mu je dosudjena bila prijašnjom, jer je nova osuda očito strožja od prijašnje ne samo u kvalifikaciji čina kao zločinstva, već i obzirom na zakonite posljedice, koje su skopčane po § 26 k. z. *X.*

Ako okrivljenik proti kaznenoj odredbi podnese prigovor, nemože mu se uzsliedivšom osudom dosuditi teža kazan, nego što je odredbom učinjena.

Na prijavu kr. šumarije u V. odredio je kr. kot. sud u Glini proti Vasilju M. radi prekršaja § 460 k. z. zatvor od 48 sati. Na prigovor Vas. M. proti kaznenoj odredbi povedena je kod istog suda proti njemu glavna rasprava, te je Vasilj M. nakon ove osudom od 24. lipnja 1889 br. 2623 proglašen krivim te osudjen na zatvor od nedjelje dana.

Kr. sudb. stol u Petrinji kao prizivno sudište presudom svojom od 6. srpnja 1889 br. 3034, usljed priziva po okrivljenom poprimljena, snizio je po prvom sudu dosudjenu kaznu na zatvor od 48 sati.

R a z l o z i: Po § 290 k. p. nemože se u slučaju priziva poprimljenog u korist okrivljenika radi izreke o kazni kazan pooštriti. Prigovor proti kaznenoj odredbi imade nedvojbeno smjer, da se osuda izreče u korist okrivljenika, pa s toga nemože se na temelju usljed prigovora povedene kaz. rasprave suditi na strožiju kazan.* *Priobćio U.*

* Čini nam se, da se ovdje sbila neka pomutnja. Prigovor proti kazn. odredbi i priziv proti osudi nisu jedno te isto; prvi riešava prva instancija sama, drugi pako druga molba. Kaznena odredba, dok nepostane pravomoćnom, nije ništa; jer ako okrivljenik u roku od osam dana najavi proti odredbi prigovor (§ 411 k. p.), ima se *povesti odmah postupak.* Ured.

Digitized by Google

Popis

poreznih občina, za koje su novo sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim sudovom.

Tekući broj	Ime suda kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započeo	iztiče
					dana	
1	Kr. sudbeni stol Petrinja	1	Pecki	1. kolovoza 1889	1. kolovoza 1889	31. siečnja 1890
2		2	Slana			
3		3	Vratečko			
4		4	Strašnik			
5	Kr. kotarski sud Kostajnica	1	Divuša			
6		2	Volinja			
7		3	Kuljani			
8		4	Kozibrod			
9	Kr. kotarski sud Jaska	1	Dvorišće	1. rujna 1889	1. rujna 1889	28. veljače 1890
10		2	Lović dolnji			
11		3	Prekrižje			
12		4	Pribić			
13		5	Vivodina			
14		6	Vrhovac			
15	Kr. sudbeni stol Požega	1	Velika			
16		2	Radovanci			
17		3	Češljakovci			
18		4	Draga			
19		5	Kaptol			
20		6	Doljanovci			
21		7	Podgorje			
22		8	Vetovo			
23		9	Vidovci			
24		10	Laze			
25		11	Komušina			
26		12	Drvišaga			
27	Kr. kotarski sud Garešnica	1	Garešnica	1. studenoga 1889	1. studenoga 1889	30. travnja 1890
28		2	Dišnik			
29		3	Palešnik			
30		4	Pašian			
31		5	Mlinska			
32		6	Prokop			
33		7	Popovac			
34	Kr. kotarski sud Brod	1	Zagradje			
35		2	Bučje			
36		3	Drenovac			
37		4	Lovčić			
38		5	Odvorci			

Pr. A. Goglia.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Hrvatski sabor) sastaje se 1. listopada. Kako novine javljaju on bi mogao duže vremena na okupu ostati, jer se spremaju razni predlozi i osnove, koje će se predanj iznieti n. p. osnova zakona o izvlastbi, o vodnom pravu, novela kaz. zakona o posljedicah kazne, osnova zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda, itd.

(Umrli.) U Petrinji umro je Andrija *Markovac,* mnogogodišnji predsjednik sudb. stola u 56. god. Služiv najprije u bivšoj vojničkoj Krajini kao auditor, a kad se uzelo Krajinu na gradjansku preuredjivati postade viećnikom, a kašnje predsjednikom c. k. sudb. stola u Novoj Gradiški, odaklje bje u istom svojstvu premješten u Petrinji. Pokojnik bijaše revan i točan predsjednik i sdušan sudac. — U Gradcu preminu vrstni sudac i hrvatski rodoljub T. *Padavić,* viećnik kod kr. sudb. stola u Ogulinu. — Lahka im zemlja.

U Petrogradu preminu 11. rujna Vlad. *Besobrasov,* član akademije i senator, bivši dugo vremena sveučilištnim profesorom. Besobrasov proučavaše najviše narodno-ekonomička i socialna pitanja te spada medju najumnije narodne ekonome ruske. Neke njegove radnje, n. pr. o porezu, o uplivu ekonomičkih ideja na sadanju Europu itd., stekoše odlično priznanje, te n. p. prof. *Stein* govori najvećim priznanjem o spomenutoj financijalno-znanstvenoj radnji pokojnikovoj. Besobrasov pisao je ruski i francezki.

(Nadsavjetnicima bosansko-hercegovačkoga vrhovnoga suda) imenovani su gg. dr. Stjepan *Posilović,* do sada upravitelj okružnoga suda u Sarajevu, Adalbert *Šek,* pomoćni izvjestitelj kod istoga suda te Gjuro *Treščec,* do sada upravitelj okružnoga suda u Banjaluki.

(K § 428 k. p.) Primili smo od jednoga prijatelja sliedeće: „§ 428 k. p. izrično veli: „Svekolike zaključke spomenute u §§ 420—427 stvara sudb. stol u sboru od jednoga predsjedatelja i dvojice sudaca, imenovanih po kralju, uz jednoga zakletoga voditelja zapisnika u sjednici nejavnoj, *saslušav državnoga odvjetnika,* odnosno na predlog njegov (§ 425 k. p.)". Iz ove ustanove zakona sliedi, da državni odvjetnik imade svagda prisustvovati „svim nejavnim sjednicam sudbenoga stola kao prizivnoga suda o prekršajih", odnosno „ako je kotarski sud osudu izrekao o činu, koji sačinjava zločinstvo ili prestupak, dokinut će se na predlog drž. odvjetnika osuda kotarskoga suda i odrediti, da se povede zakoniti postupak" (§ 425 k. p.).

Prema tomu nemože biti dvojbe, da nemože državni odvjetnik ma kod kakova zaključka sudbenoga stola kao prizivnoga suda o prekršajih biti odklonjen, koji su nabrojeni u §§ 420—427 k. p., odnosno svikoliki takovi zaključci moraju se stvoriti „u prisutnosti državnoga odvjetnika". Nu kr. sudb. stol u X. kao prizivni sud o prekršajih nije toga nazora, pa se on toga svoga nazora drži i stvara zaključke kao prizivni sud i nesaslušav držav. odvjetnika, i to ne samo onda, kada je napadnutu osudu izrekao kot. sud radi prekršaja na zahtjev privatne stranke, nego u obće kod riešavanja priziva, i kod inih prekršaja, kažnjivih ureda radi.

Moglo bi se doduše tvrditi, da državni odvjetnik neima prisustvovati, niti se saslušati pri stvaranju zaključaka po sudb. stolu kao prizivnom sudu povodom osuda, izrečenih po kojem kot. sudu na zahtjev privatnoga tužitelja; ali i to bi se očito protivilo jasnoj ustanovi § 428 k. p., jer se i onda, kada je osuda izrečena na zahtjev privatnoga tužitelja (§ 390 sl. c) k. p.) takodjer

Digitized by Google

svakako prije, no što prizivni sud tim povodom stvori svoj zaključak, mora saslušati državni odvjetnik.

U ostalom ovu jasnu ustanovu § 428 k. p. podkriepljuje takodjer i ustanova § 27 k. p., koji govori o poslovih drž. odvjetnika, a nepobitno je, da je zakonodavac htio time drž. odvjetniku pružiti priliku, da se može tečajem cieloga postupka o prekršajih osvjedočiti, da li se postupa pravilno i u smislu zakona, a naročito da svagda dodje u priliku, da prosudi, nije li kot. sud izrekao osudu o činu, koji možda sačinjava zločinstvo ili prestupak! A jer mi je poznato, da sudbeni stol u X kao prizivni sud o prekršajih na temelju § 428 k. p. svekolike svoje zaključke, spomenute u §§ 420—427 k p u obće, bio dotični prekršaj kakove mu drago naravi, riešava svagda i sistematično „bez državnoga odvjetnika i bez njegovoga saslušanja", držim, da je to povrieda formalnosti, uvjetovane i po jasnom slovu zakona i po naravi, ter uredovnom djelokrugu državnoga odvjetnika.

Uslobodih se ovo nekoliko rieči napisati, želeć da dopru u šire pravničke krugove, neka sude i razvide, da li i u koliko spomenuto postupanje onoga prizivnoga suda odgovara zakonu? Nebi li se mogla na obranu zakona proti svim dosele stvorenim tako zaključkom kr. sudb. stola u X. kao prizivnoga suda o prekršajih podići ništovna žaoba?

(Skupština njemačkih pravnika) ili kako ga oni zovu „Juristentag", držala se ove godine u *Strassburgu* od 11. do 13. rujna o. g. Ovo je dvadeseta skupština odkako obstoji ovo udruženje njemačkih pravnika, a obstoji ono već 26 godina. Ovaj put raspravljahu izključivo privatno-pravna themata, što se posve dobro razumie kad promislimo, da njemački pravnički sviet zanima sada najviše osnova gradj. zakonika za njemačko carstvo. Šestnaest pitanja iznesoše pred sastanak, a o njih izradjena mnenja tiskana su u tri debela svezka.

11. rujna sastadoše se pravnici u prvu plenarnu sjednicu, u dvoranah sveučilištne sgrade. Jednoglasno izabraše prof. dra. R. *Gneista* za predsjednika, a za podpredsjednike: dr. *Drechslera*, predsjednika senata kod najvišega državnoga suda, *Bäcka*, grad. načelnika. dr. *Merkela*, prof. i rektora sveučilišta te *Lautza*, predsjednika zem. suda u Metzu. Namjestnik knez *Hohenlohe* pozdravi u ime vlade skupštinu, koja ga izabra za počastnoga predsjednika. — Profesor *Gneist* otvarajuć skupštinu obazre se na 26-godišnje djelovanje Juristentaga te naglasi, da je ovo udruženje učinilo velikih usluga njemačkomu zakonodavstvu. Zatim iztakne koliko bijaše težkoća, dok se je stvarao trgovački zak., kaz. zak. i post. za cielu Njemačku; a ipak bijahu to radnje kud i kamo laglje od kodifikacije gradj. zak., koji toli duboko zasiže u obiteljske, gospodarske te imovinske odnošaje naroda; „samo viša objava mogla bi nam dati osnovu, koju bi odmah, čim se pojavila, svi odabravali. Što nam je predloženo, to je nalik arhitektoničkim osnovam, kakove nam običavaju naši ženialni graditelji za monumentalne gradnje naše predložiti, koje se osnove odlikuju zamjernim jedinstvom i harmonijom stila, koji samo vještaci podpuno shvaćaju i uvažuju, ali svaka (osnova) ima i nedostataka, koji se odnose na praktičnu uporabljivost sgrada za svrhe njihove. Da li je osnova izradjena tako, da se bude dalo u sgradi i udobno prebivati, o tom hoće i stanari da svoju reknu, hoće da se njihova čuje i uvaži; tim pravom služit ćemo se i mi, služit će se i njemački narod u velikoj mjeri, mi ćemo ispravljati (korigirati) arhitekta ma koliko bilo liepo njegovo jedinstveno djelo, ma i nebile te korekture osobito simpatične arhitektu". — Poslje predsjednikova govora čitao je prof. dr. *Eck* izvješće o zakonodavnom radu u Njemačkoj i Austriji minule godine. Zatim se konstituirali pojedini

Digitized by Google

odsjeci te uzeli umah raspravljati pitanja, odnoseća se — kako je jur rečeno — izključivo na privatno pravo, kakovo se ovo prikazuje u osnovi gradj. zak. za njemačku carevinu.

Književne viesti.

„Financijalni Viestnik za Hrvatsku i Slavoniju“. Potrebe financ. uprave, interesi državljana, pa i potrebe organa polit., a napose občinske uprave živo iziskuju da se što prije i točnije priobćivaju zakoni i naredbe ministarstva financija i na hrvatskom jeziku. „U Ugarskoj izdaje ministarstvo financija poseban „Financijalni Viestnik“ (Pénzügyi Közlöny) jur od g. 1874; na hrvatskom eziku nije ovaj list dosele izdavan. S toga je kr. mistarstvo financija na preporuku kr. financ. ravnateljstva zagrebačkoga i na zagovor trgovačko-obrtničkih komora u Zagrebu, Osieku i Senju — koje su iztaknule važnost i potrebu ovakova lista za Hrvatsku i Slavoniju — blagoizvolilo riešenjem od 30. t. g. br. 995/M. P. prihvatiti predlog minist. perovodje Samuela *Kociana* i dozvoliti, da se pod nadzorom kr. financ. ravnateljstva zagrebačkoga za područje kraljevina Hrvatske i Slavonije izdaje list „Financijalni Viestnik“ na hrvatskom jeziku.

Uredničtvo lista povjerilo je ministarstvo min. perovodji Samuelu *Kocianu* te financ. tajnikom Filipu *Peroku* i Franji *Derežanu*.

List izlazit će prema potrebi dva i tri puta na mjesec na cielom ili na pol štampana arka. Prvi broj izaći će 1. listopada o. g.

Ovaj list sadržavati će: sve novo stvorene financ. zakone, sve naredbe ministarstva financija, koje budu saobćene u magjarskom „Pénzügyi Közlönyu“, zatim važnije naredbe novoustrojenih financ. ravnateljstva te one naredbe kr. zem. vlade, koje se odnose na financ. upravu. — Decisije i načelne riešitbe financ. upravnoga sudišta biti će u posebnih prilozih uvrštene s razloga, da se prilozi mogu od naredbenika odieliti i koncem godine naredbenik u posebnu, a decisije i riešitbe u posebnu knjigu složiti. — Sadržavati će nadalje ovaj list: 1. viesti o promjenah u financ. upravi, o imenovanjih, promaknućih; 2. izvadak iz natječaja, razpisanih u svrhu popunjenja izpražnjenih mjesta. Koncem godine načiniti će se obširan sistematičan i abecedaran indeks k svakomu godištu lista, da se omogući i kasnija poraba.

Ciena lista ustanovljena je zaista vrlo nizkim iznosom, naime sa 2 for. na godinu, samo da se ovaj koristni list što više razprostrani. — Gospoda činovnici mogu predplatu i u dva obroka podmiriti. — Predplatnina šalje se poštanskom doznačnicom kr. financ. tajniku Filipu *Peroku* u Zagrebu.

Kako je jur spomenuto, list izlazi počam od 1. listopada o. g., a pošto je evo nedavno na polju financ. uprave nastupila vrlo važna promjena, to mislimo, da je dozvola vis. ministarstva došla u najsgodniji čas, i da ćemo izdavanjem lista doskočiti davno osjećanoj potrebi.“

— *Slovenski Pravnik*. Br. 9. donosi ovo: „Nova teorija o temelji zaščite posestne“, od prof. Vojnovića (ova je rasprava prenesena iz „Mjesečnika“); O notarih ali beležnikih; Iz sodno-zdravniške prakse, od dra. Fr. Županca; praktične slučajeve, književne i ine viesti.

Stečaji.

Listopad. Adolf *Kleinrath*, protok. trgovac u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki (odl. od 3. srpnja o. g. br. 4333). — Z. i pr. u. im. odvj. dr. Vilim Winter, zamj. odvjet. N. Vitković. — R. pr. 3. listopada o. g., ročište 10. listopada o. g.

Digitized by Google

Izpoviest osoba, koje prihvatiše blagodat zakona, učinjena pred trećimi i po ovih odkrivena sudu, smije se uvažiti.

U 12. broju Mjesečnika od g. 1888 priobćena je pod gornjim naslovom riešitba kr. stola sedmorice od 23. lipnja 1888 br. 1598; te su kod toga iz moje žalbe ništovne navedeni moji proturazlozi.

Domaća judikatura je u suglasju sa cislitavskom.

Priobćujem vam najvažnije riešitbe:

I. Riešitba od 18. srpnja 1882 br. 7804 (M. br. 468): Pred okr. sudom u Roveredu tužen je austr. državljan Dominik P., da je boraveć u Italiji diete vlastite pastorke Marije C., koju je zaveo, umah iza poroda usmrtio.

Mariju C., uhićenu u Italiji, tužiše porotnomu sudu u Veroni radi sukrivnje ubojstva djeteta svoga i radi incesta; odsudiše ju radi incesta, a odriešiše obtužbe radi ubojstva. U kaznenoj parnici proti Dominiku P. bje pozvana ona glavnoj razpravi kao svjedokinja, te po taljanskoj oblasti odvedena u uzište okružnog suda u Roveredo.

Kod glavne razprave nebijaše ona umah s početka u sudbenu dvoranu zvana, već tek kada se je preslušati imala. — Prije preslušanja nije zaprisegnuta, nu nije ni poučena o blagodati, da se može odreći svjedočanstva.

Branitelj ogradio se je nakon preslušanja proti tomu postupku i predložio, da se izpovjest njezina smatra kao da nije izkazana. Sud odluči, da Mariji C. nepripada blagodat odreći se dužnosti svjedočenja, jer je u parnici suokrivljena. Dominik P. odsudjen je radi umorstva; a branitelj uloži žalbu ništovnu temeljeći ju na § 152 i 344—4 kp. (naš § 143 i 277—4 kp.) — Kasacionalno sudište u suglasju s generalnom prokuraturom usvoji taj razlog ništetnosti.

Razlozi: Kako iz obtužnice sliedi, pozvana je Marija C., pastorka okrivljenoga kao svjedokinja na glavnu, proti njemu urečenu razpravu,

Digitized by Google

te je tu, ako i ne pod prisegom, preslušana, a da se nije naročito prije preslušanja pristojećeg joj po § 152.—(143) kp. prava odrekla. — Sud je to opravdavao tim, da je kao sukrivica (competita) a ne kao svjedokinja preslušana, pak da kao takova ne ima prava odreći se svjedočanstva.

Taj razlog nestoji, jer je Marija C. za vrieme preslušanja u toj glavnoj razpravi od nadležnog suda riešena obtužbe radi čedomorstva i sukrivnje ubojstva djeteta, jer se proti njoj nevodi nikoja parnica kod okružnoga suda u Roveredu; jer u predmetu dotične glavne razprave nefungira ni kao osumnjičene ni kao obtužena. — Okružni sud je nju dakle morao poučiti o pravu pristojećem joj po § 152 (143) kp. — A pošto toga nije učinio, zanemario je propis, koji zakon pod inakom ništetnosti činiti nalaže (§ 344—4—277—4 kp.) — Ništovnoj žaobi moralo se je po zakonu od 31. prosinca 1877 (§ 5.) zadovoljiti.

II. Riešitba od 19. veljače 1886. br. 14803 (M. br. 886). Ivan W. urednik austr. državne željeznice, bijaše radi manjka u njemu povjerenoj blagajni radi zločinstva pronevjerenja (§ 181. kz.) obtužen. Glavnoj razpravi bijaše pozvana kao svjedokinja njegova žena. — U prediztrazi je ona odklonila blagodat § 152. kp., te svjedočila proti obtuženom li u pogledu njegova izvanslužbenoga ponašanja. — Prije razprave stigao je od supruge na sud list datiran 16. studenoga 1885., kojim javlja, da na razpravu neće stići, jer da proti suprugu svjedočiti neće.

Kod glavne razprave je obtuženi promjenio način svoje obrane, te je izjavio, da konštatirani blagajnički manjci dolaze odatlje, što se neredovito uplaćuju uplate, odpadajuće za prodaju kruha željezničkomu osoblju. Prodaju kruha da je prepustio svojoj ženi, koja je nepošteno manipulirala, dobavljene porcije kruha nije redovito predbilježila, a dobiveni za to novac nije njemu uručila; on da se iz slaboće nije usudio oduzet joj taj posao. — Veli, da nije novac pronevjerio, nu da maskira manjak od prodaje kruha, nije uračunavao druge uplate kod postajne blagajne.

Branitelj producira drugi nedatiran list supruge obtuženoga, u kojem ona tu obranu potvrdjuje, te predloži, da se list pročita ili glavna razprava odgodi i svjedokinja na nju pozove. — Sud je taj predlog, proti komu se je diglo državno odvjetničtvo, odbio, obtuženog radi zločinstva pronevjerenja odsudom od 23/11 1885. br. 8745 odsudio, a branitelj uložio je ništovnu žalbu upiruću se na ništovni razlog t. 5. § 344 kp. (277—5 kp.).

Kasacionalno sudište zabaci ništovnu žalbu.

Razlozi: Ništovna žalba predstavlja postupak suda formalno nekorektnim, jer se je zadovoljio pismenim očitovanjem svjedokinje, da prihvaća blagodat § 152 (143) kp., jer da pismena izjava odklona svjedočiti procesualno nije dopustiva, te da bi se svjedokinja kod pristupa

Digitized by Google

bila promislila, jer se je u listu kao krivac jur priznala. Ovaj nazor protivan je zakonu, jer kp. nepropisuje, da se takovo očitovanje mora osobno pred sudom dati te nije nigdje forma za takovu izjavu propisana, a u nazočnom slučaju ne ima dvojbe ob autentičnosti izjave, da se prihvaća blagodat. Čim je ustanovljeno, da svjedokinja prihvaća blagodat, to se nije smjela čitati izjava njezina po branitelju producirana, jer bi se tim rečena blagodat illuzornom učinila, te radi toga nemože takav list spadati medju spise, kojih pročitanje predposljedna alinea § 252. (243) k. p. propisuje. Predlog na poziv svjedokinje morao se odbiti, jer je neumjestno svako uplivisanje na svjedoka radi odklona te blagodati.

Odluke suda odgovaraju procesualnom zakonu te iztaknuti ništovni razlog nestoji. Nu neobziruć se na to, nebi se mogao taj ništovni razlog uvažiti (§ 344—277 predposlj. al.) jer činjenice, koje bi imala Ana W. dokazati, irrelevantne su za exkulpaciju obtuženoga, te nepoziv iste, kako nedvoumno stoji, nije štetonosan bio po obtuženoga.

III. Riešitba od 1. ožujka 1886. br. 14458 (M. br. 891). Porotni sud u Bržezani rješio je obtuženoga Fischel W. od obtužbe radi zločinstva prevare krivom prisegom; postupak kazneni bijaše obnovljen, osobito na temelju izjave svjedoka Jakova L. F. i obtuženi odsudom od 23/9 1885. br. 2896 odsudjen. Kasaciono sudište odbaci gornjom riešitbom žalbu ništovnu sa sliedećih r a z l o g a:

Ništovna žaoba obtuženoga, koja je djelomice rješitbom od 13/1 1886 br. 14458 zabačena, osniva se na temelju § 344 — 4 k. p., jer je sud kod glavne razprave zanemario načela k. p., idućeg u prilog obrani i odbio tri predloga branitbe i to: a) predlog, da se obtuženomu i svjedoku Isaku K. nepredstavi izkaz Jakova L. F., učinjen u prediztragi, koji da je tada odklonio blagodat § 152 austr. k. p., ali on tu blagodat na glavnoj razpravi prihvatiti može; b) da se nepročitaju u predizvidih deponirani izkazi svjedoka dr. I. D., Jakova Sch. i Andrije S., jer su ti svjedoci izkazali jedino o vjerodostojnosti svjedočanstva Jakova L. F. te da to neide, da se čitanjem izkaza tih triuh svjedoka u predizvidih deponirano svjedočanstvo obterećujućeg svjedoka Jakova L. F., koji je kod glavne razprave prihvatio blagodat § 152 k. p., na štetu obtuženoga stranputice uvažava; c) da se nestavi pitanje krivnje na porotu obzirom na § 317 k. p. radi nastavše zastare.

Ništovna žalba nije osnovana. Bilo je posve opravdano, da se je odbio predlog, da se nepredoči obteretni moment izkaza Jakova L. F. jer se u smislu § 245 (236) k. p. obtuženi o cielom sadržaju obtužbe, dakle i o dokazih u istoj navedenih pitati ima, a kod toga izpitivanja se nemože mogućnost, da će koje dokazno sredstvo odpasti, u obzir uzeti. Okolnost, da je svjedok Jakov L. F. kod glavne razprave prihvatio blagodat da nemora svjedočiti, nesmije nikako čitanje izkaza svjedoka dra.

Digitized by Google

I. D., Jakova Sch. i Andrije S. u dvojbu staviti, jer prihvat u § 152. kaz. post. označene blagodati, preslušanje drugih svjedoka, koji ob izvansudbenoj deposiciji pravo odklona uživajućih svjedoka znanja imaju, a po tom ni čitanje izpovjesti takih svjedoka priečiti nemože. Pak se s toga zabačenje obajuh predloga neda svesti na krivu upotavu načela k. p.

IV. Rješitbom od 11. prosinca 1885. br. 7596. (M. br. 858.) zabacilo je kasaciono sudište ništovnu žalbu Isidora i Ane V. proti odsudi porotnoga suda u Gracu od 6. svibnja 1885. br. 4601. —

Razlozi: ... U daljnom teku žalbe pobija se pozivom na t. 5. § 344. (= 277.) kp., što se je proti predlogu obrane pozvao i preslušao svjedok Franjo b. M., jer je to preslušanje posljedilo, da se gravirajuće izjave Franjice Sch., koja je kod glavne razprave usvojila blagodat § 152. kaz. post. konštatuju, čim se, kako žalbenici navadjaju, iluzornom čini to pravo blagodati, te se je s druge strane protiv ustanove § 222 (= 212) kp. novo pozvati se imajući svjedok bez obdržanja pravila trodnevnog roka proti volji obtuženoga preslušao. —

Nu ustanova § 152. toč. 1. kaz. post., koja je posljedak vriedna obzira prema čustvu svjedoka, pogoduje svjedoke a ne okrivljenoga i neprieči, da se izvansudbene izjave svjedoka kao i druge činjenice pojava (der Erscheinungswelt) učine predmetom samostalnog dokaza, jer je svrha razpravi, da se postigne istina, a nitko nema prava priečiti, da se ta svrha postigne. O povriedi prava procesualnoga, zaštitujućeg obranu, u nazočnom slučaju mjesta nema.

Kasaciono sudište pobija razloge ništetnosti pozivom na § 222 (= 212.) kp. i zabacuje žalbu ništovnu. —

V. U riešitbi od 28. ožujka 1887. br. 13 292. (M. br. 1044.) crpim iz rješitbenih razloga, da je obrazložen naveden razlog ništetnosti po § 344.—3. kp. ovako:

Čitanjem u gradjanskoj parnici preduzeta preslušanja svjedoka Davida R. osnovan je razlog ništetnosti po § 344.—3., kp. jer je tamo taj svjedok bez obzira na ustanovu § 152. (= 143.) kp. preslušan, te se njegov izkaz, ako i je pravovaljan po ustanovah gradjanskog postupnika, sa kazneno-pravnog stanovišta mora smatrati ništetnim činom, koji se u k. p. kao dokazalo nesmije uporabiti.

Tu žaobu ništovnu zabaci sud kasacioni, jer u vrieme preduzeta preslušanja slučaj za uporabu § 152. kp. predležao nije, branitelj nije prigovarao čitanju zapisnika, niti provocirao odluku suda.

Možda je svjetli glas, što ga pravom bečko kasaciono sudište ima, prinukao i našu višu judikaturu, da pristane uz mnenje njegovo; nu mene razlozi o zakonitosti navedenih riešitba uvjeriti

Digitized by Google

nemogu; to niti je pravo familiara, niti to zahtieva svrha k. p. naći istinu.

A. U reformiranom procesu je okrivljeni subjekt. Akusatorno načelo slavi u sankciji toga položaja okrivljenikova svoj triumf: to je upravo značajna razlika izmedju inkvizitornog i akusatornog načela u položaju obtuženoga.

Hrvatsk. kaz. post. od g. 1875 služio je uzorkom cislitavski kaz. post. od g. 1873. Izradjivanje ovog potonjega bijaše u veljači g. 1861 povjereno dru. G l a s e r u, te mu je ministarstvo pravosudja upravo naložilo, za uzme svomu elaboratu za podlogu načela k. p. od 17. siečnja 1850 (Glaser g. k. Schriften II. str. 83). — Ovaj k. p. ima glede svjedočanstva obiteljskih članova ista načela (§ 160) koja i naš k. p. (§ 143. gotovo su iste rieči). Svjedok imade pravo odkloniti dužnost svjedočenja, o tom ga sudac ima podučiti pod inakom ništetnosti.

Ako se je to prepustilo učiniti, to se je moglo kao razlog ništetnost uporaviti u ništovnoj žalbi toli proti odluci kot. sbornih sudova i tužeće komore (§ 242 c), koli proti odsudam nakon glavne rasprave (§ 352 c).

Kad je Glaser izradjivao svoju osnovu, to je u svom izvješću „zur Reform des Strafprozesses“ položaj obtuženoga obširno razglabao, te je kod toga spomenuo načine, kako da se taj položaj olakša. Gledeć na taj položaj obtuženoga (ne svjedoka) veli: Osobe, koje radi svoga blizog odnošaja prema obtuženom pravo imadu odreći se svjedočanstva, zauzimahu po dosadanjem pravu takov položaj, da je mogao za o k r i v l j e n o g a pogibeljnim postati. Nemoraju takove osobe biti naklone o k r i v l j e n o m u; često je medju srodnici vladajuće neprijateljstvo najžešće. Ipak pristoji ovim osobam pravo po volji prisegu položiti ili ju odkloniti.

Osnova odstranjuje tu anomaliju, jer ograničuje iznimni položaj tih osoba na pravo odreći se svjedočanstva. Ako dobre volje hoće da svjedoče, to se s njimi postupa posvema po propisih valjanih za svjedoke i glede zaprisegnuća i konfrontacije. Naprotiv ima se smatrati pravednim, da se volji svjedoka, koji je dobrovoljno u predizvidih svjedočio, neučini kasnije sila, da se,

Digitized by Google

kad se svjedok kod glavne rasprave krati svjedočiti, njegov izkaz čita.

Odlučniji bijaše još obzir drugi, da naime ustmena izpovjest, učinjena kod glavne rasprave u prisutnosti svih interesenta, pod uplivom direktnog prava pitati svjedoka, po nutarnjoj svojoj vriednosti daleko nadkriljuje izpovjest u predizvidih, i da se nemože svoje volje svjedoku prepustiti, da u tako odlučnom momentu izbjegne svjedočanstvu, a da se ipak s druge strane njegova izpovjest kao dokazalo upotriebi. Takovi zapisnici neka se kod glavne rasprave samo tada čitaju, kad se svjedoci radi materijalnih zaprieka nebi mogli pozvati, ili kad su tužba i obrana sporazumne. Ako svjedok uzkraćuje izpoviest, to se zapisnik prediztrage nemože čitati (kl. Schriften II. str. 142).

Odlučivši se osnova za sistem žalbe ništovne, stavila je ta načela pod sankciju žalbe ništovne u korist ili na štetu obtuženoga.

To je geneza § 143 odnosno 277 t. 3 k. p. glede svjedočanstva srodnika.

Kad je osnova prispiela u parlamentarnu raspravu, motiviraše odbor zastupničke kuće slog § 152 (= 143) k. p. tako: Obziri na nemio položaj, u kojem se svjedok nalazi, koji bi ili krivo svjedočanstvo učiniti ili proti najbližem srodniku izpovjedati imao, doveli su do toga, da se je kod ovih osoba učinila iznimka od dužnosti svjedočenja (Izvješće 1869 str. 57); nu ako je osoba, pozvana kao svjedok, samo naprama jednomu od više okrivljenika u kojem od malo prije navedenih odnošaja, moći će ona uzkratiti svjedočenje glede ostalih samo onda, kada nije moguće razstaviti kazivanja, koja se ovih tiču (Rulf izdanje g. 1873).

U sistematičkoj svojoj radnji o kaz. post. (izdanje g. 1888) veli Rulf, da je etički obzir prema svjedoku izazvao ustanovu § 152 (= 143) k. p. te odobravanjem spominje riešitbu kasac. sudišta bečkoga (br. 891 Manz. sbirka), neobaziruć se na položaj okrivljenoga.

Razlozi zastupničke kuće i mnenje Rulfa protežu se samo na motivaciju sa strane personae exceptae, za što se baš tim osobam taj iznimni položaj dosudjuje; nu iz geneze i sistema modernog reformiranog post., a poimence iz geneze našeg k. p.,

Digitized by Google

odnosno njegovog uzorka jasno se vidi, da su te iznimke u korist okrivljenoga uzakonjene. Kaz. p. veže sudca pod prietnjom ništetnosti, da ovlaštenu na blagodat osobu o tom pravu pouči prije saslušanja. On to mora činiti u postupku iztražnom (§ 143 k. p.), a mora činiti i predsjedatelj glavne rasprave (§ 239 k. p.); a neučini li se to, tad obstoji razlog ništetnosti po § 277 t. 3 k. p.; jer zakon tu pouku nalaže pod inakom ništetnosti, te kad se takovi nullitet učini, dokaz takov se po kasac. sudištu ukida.

Čitati takov izkaz smjeti je kod glavne rasprave jedino, kad nastanu materijalni uvjeti, izbrojeni u § 243 k. p. Kod sudb. preslušanja takove osobe zaštićen je obtuženik; zakon mu daje dovoljne garancije.

Akusatorni postupak poznaje samo prava stranaka procesualnih; one jedino imadu procesualna prava i prava pravnih liekova; sve ostale osobe imaju li dužnosti i te dužnosti ima sudac iztražitelj, predsjedatelj, svjedoci, vještaci, redarstveno osoblje itd. Prekoračenje tih dužnosti, čim vriedja sferu prava stranaka, zaštićena su querellom nullitatis budi u korist budi na štetu okrivljenika (§ 277 k. p.).

Naš k. p. izbraja taksativno razloge ništetnosti; te prem je propust načela § 143 k. p. naročito kao takov naveden (§ 277 t. 3 k. p.): to se ipak i taj neće uvažiti na korist okrivljenika, kad se bezdvojbeno vidi, da povreda formalnosti nije mogla za obtuženika štetonosno djelovati na riešitbu.

Ima osoba, koje osim okrivljenoga imaju prava poprimiti pravne liekove (§ 278 k. p.); nu proti njegovoj volji jedino roditelji i tutor, ako je okrivljeni maloljetan.

Po svjedočanstvu Glaserovu — a on je roditelj aust. k. p. — uvrštena je blagodat § 143 k. p. u korist okrivljenoga, da se olakša njegov položaj; ona je corolar acusat. postupka.

Nije to pravo familiara, kako priobćene riešitbe vele, već pravo obtuženoga. Blagodat § 143 k. p. ima sud vršiti pod prietnjom ništetnosti; svako mimolazenje te blagodati čini se in fraudem legis, a čini to pravo iluzornim, jer u svakom pojedinom slučaju može državni odvjetnik zamoliti redarstvo i oružnike, da predizvide preduzmu (§ 81 k. p.); oni nisu vezani na dužnost

Digitized by Google

pouke o blagodati, te tako može državni odvjetnik uz poznatu revnost redarstvenih i oružničkih organa blagodat § 143 k. p. iluzornim učiniti te mimoići pravo obtuženoga na ništovni razlog §§ 277 t. 3 i 143 k. p.

To reformirani proces perhorescira.

B. U kazn. post. hoće se svakako da se dodje do materijalne istine; ali tu valja tražiti zakonitimi sredstvi. Kaz. post. štiti okrivljenika tako, da se proti volji njegovi familiari na svjedočanstvo siliti nemogu; sudac ih nesmije siliti, pa ih mora pod inakom ništetnosti o tom pravu poučiti.

Sudac, organ višeg položaja i naobraženja, vezan je na tu pouku; nu da bi svaki redarstveni organ to pravo okrivljenika, uzakonjeno u njegovu korist, mogao iluzornim učiniti, ispitivati familiare, koji bi njemu kao organu javne vlasti odgovarati morali; a tužba da se tada na te svjedoke pozove, da iluzornim učini blagodat § 143 k. p.?

Do tih konsekvencija vodi smjer gore citiranih riešitba.

Kazneni zakon pozna zločinstva o pripomoći danoj zločincem i to slučaj drugi, sakrićem, sankcioniranim u § 214 k. z.: „kad tko poglavarstvu izsliedujućem zataji doglase, koji mogu poslužit za odkriće zločinstva ili učinitelja, t. j. kad navlaš radi zapriečit ili barem otegotit njihovo saznanje; ili kad pred poglavarstvom sakrije zločinca; ili kad poznatim sebi zločincem dá zaklon; ili im pri sastajanju ide na ruku, mogući ih u tom zapriečiti". U sliedećem § 216 k. z. veli se: „Nemogu se ništa nemanje kaznit rad same zataje takove ni rodjaci, ni svojta (tastbina) zločinca, u liniji uzlaznoj i silaznoj; ni braća ni sestre mu; ni djeca tete, ujaka i strica mu, ili oni, koji su mu još bliže u rodu; ni suprug mu ili supruga, ili ovih braća i sestre, ni supruga ili suprug brata mu ili sestre".

I tu se zločinac krije: njemu pruža kažnjivu pripomoć familiar; pak to pravo je i pravo zločinca isto tako kako i familiara, veće od familiarova prava, jer je taj počinio samostalno zločinstvo.

Materijalna istina, koju naglašuju navedene riešitbe, ostaje pod sankcijom § 216 k. z. sakrivena.

Digitized by Google

Zar je to šteta kakova po pravosudje?

Reformirani post. ide takodjer za materijalnom istinom; ali ju neće da dobije iz ustiu okrivljenoga ni milom ni silom (§ 193 k. p.), ni varkom (§ 191 k. p.), on neće da svoj triumpf slavi na razvalinah familiariteta. Obitelj je temelj države.

Zato je uzakonjeno pravilo § 143 kaz. p., koje sudac pod inakom ništetnosti obaviti mora, zato po § 134 k. p. oproštenu osobu od dužnosti svjedočenja nemože nitko siliti da izda predmet zaustavljeni; za to se na temelju izvanparbene izpoviesti takovih osoba dokaz konstruirati nemože. Triumf države nisu odsudjujuće odsude: „das Gesetz — veli dr. Vargha u svojoj „Vertheidigung“ (Wien 1879) — stellt somit dasjenige dar, was es im Interesse bürgerlicher Rechtssicherheit darstellen soll, nämlich die Grenze, welche der Richter zum Nachtheile des Beschuldigten nicht überschreiten darf, doch im uebrigen ist es kein Tirann, sondern ein vernünftiger Rathgeber des Richters, welch letzterer in ihm unter keinen Umständen, wie der Richter der entgegengesetzten Theorie, ein Trägheitsbett für sich selbst und ein Prokrustesbett für alle Angeklagten erblicken darf, wohl aber zu ihm wie zu einem Leitsterne emporblicken muss, um sich bei ihm Belehrung zu erholen über die seinem berufsmässigen Denkprocesse so wichtigen Factoren der allgemeinen Rechtsgrundsätze seiner Zeit u. seines Volkes“; te nastavlja: „Die Rechtssicherheit der Bürger erscheint weit weniger dadurch gefährdet, dass zeitweilig irgend ein Strafwürdiger, Dank dieser zum Vortheile des Beschuldigten höchst stricten Gesetzesinterpretation, der Strafe entgeht, als wenn von einer solchen stricten Interpretation Umgang genommen werden dürfte, weil dann eben auch diejenigen Bürger, die sich die Norm der Strafgesetze pflichtgemäss zur Richtschnur ihrer Handlungsweise nehmen, keinen Augenblick mehr sicher wären, trotzdem gestraft zu werden“.

Sudci su, veli Cicero (pro Cluentio 146), legum interpretes, nu nesmiju nikad zaboraviti, da moraju ostati „fons aequitatis“.

Dr. R. V. T.

Digitized by Google

O tabularnoj dosielosti i njezinoj sadašnjoj valjanosti.*

Institutu gruntovnih knjiga, da prikazuju pravne odnošaje, tičuće se nepokretnih stvari, služe u svom današnjem razvitku, osobito dva načela:

1. Načelo unosa (upisa) koje veli: što nestoji u gruntovnici, neobstoji, i 2. načelo pouzdanja, po kojem ono, što je upisano u knjizi, jest pravno valjano.

Da ima najme gruntovnica vriednosti, moramo se u unose njene pouzdati, iste pravovaljanimi smatrati. S toga se mora svako, tko je radio pouzdanjem u pravnu valjanost gruntovnog stanja, štititi u tom pouzdanju, mora se prama njemu držati gruntovno stanje valjanim.

Da se ovo načelo bez iznimke provede, bila bi pouzdanost u gruntovnice podpuna; ali bi i gruntovnica, pošto se nebi mogli zapriečiti unosi, koji neodgovaraju materialnom pravnom stanju, prouzročila veliku opasnost za jur stečena prava.[1] Prema tomu moraju se dopustiti iznimke od pravila, da se pouzdanje u javne knjige mora štititi, te knjižnim unosom povriedjenomu materialnomu pravu mogućnost pružiti, da može u opriedeljenom vremenu sa uspjehom ustati proti vriedjajućem knjižnom unosu. Istom po izmaku u tu svrhu obstojećih rokova stupa načelo pouzdanja u javne knjige u podpunu kriepost; a materijalno ovlašteni gubi, usljed dovršena stečenja po upisanom na temelju pouzdanja u javne knjige, svoje materijalno pravo tužbe. Tako se rieša dan danas kod nas sukob izmedju materialnog prava i zaštite opravdanog pouzdanja u javne knjige, ako je gruntovnica ništetnimi unosi postala neispravnom.

Prije krieposti općeg gruntovnog zakona od 25. srpnja 1871. (drž. zak. list., br. 95.) služio je za riešenje toga sukoba, kako će pokazati daljnje razlaganje, pravni institut tabularne dosjelosti prema ustanovam §§ 1467. i 1469. o. g. z., koji je pako danas suvišnim i bezpredmetnim postao; a osim toga, usljed formalnog ukinuća § 1467. i 1469. o. g. z., nesmije se smatrati institutom valjajućeg prava.[2]

---

* Iz „Allgemeine österreichische Gerichts-Zeitung" 1888 br. 47. — Napisao Dr. Schauer.

[1] Strohal: Zur Lehre vom Eigenthum an Immobilien. Bd. 2.

[2] Do ovoga rezultata došao je već (tada) Pichler, sudb. viećnik u Gradcu; v. Allg. oest. Gerichts-Zeitung br. 69 g. 1874.

Digitized by Google

Unatoč tomu, što je sa upravo pozvane strane bilo već davna odlučno naglašeno, da se § 1467. o. g. z. imade smatrati ukinutim, pokazalo se je u priobćenih sudbenih riešitbah, da posljedci znanstvenoga razmatranja ovoga prepornoga pitanja stranom nisu poznati, a stranom da se premalo uvažuju.[3]

I.

Poznato je, da se u smislu našeg obć. gr. zakona (§ 1467. i 1469.) tabularni posjed dosudjuje onomu, na koga je pravo u gruntovnici uknjiženo. Riešena je pako stvar, da taj tabularni posjed nema ništa bitna zajedničkoga sa faktičnim posjedom, pod kojim razumjeva se nakon carske naredbe od 27. listopada 1849. d. z. l. br. 12. (u Hrvatskoj i Slavoniji poglavlje 28. gr. p. p. od 16. rujna 1852.) juristički posjed stvari ili prava nasuprot pukom držanju; a napose nije im zajednička važna pravna posljedica, najme „zaštita posjeda“ (interdicta).[4]

Kao što juristički posjed vodi prema okolnostim do stečenja onoga prava, kojeg faktični sadržaj jest utemeljen po posjedujućem, tako isto gradj. zak. daje tabularnomu posjedu pravo tvoreću snagu, ako postoje zakoniti uvjeti propisani za dosjelost.

Da je obći gr. zak. u tabularnoj dosielosti smatrao zbilja slučaj dosjelosti, dokazuje ne samo vanjski položaj dotičnoga paragrafa u sredini poglavja „o zastari i dosielosti“, nadpis odsjeka, u kojem je § 1467. o. g. z. uvršten kao slučaj, u kojem je „redovito vrieme dosielosti“ potrebito, nego i njegov sadržaj, po kojem, glede stvari nepokretnih, dosielošću pribavlja onaj, na čije su ime te stvari upisane u javnih knjigah, nakon tri godine puno pravo proti svakomu prigovoru“.

O pitanju, da li se u §§ 1467. i 1469. o. g. z. u istinu uredjuje slučaj dosielosti, vodila se je u svoje vrieme živahna

[3] Vidi rješitbu vrhovnoga suda bečkoga od 1. veljače 1883. br. 15.320. G. U. W. br. 9288; zatim od 4. siečnja 1888. br. 14.503. Jurist. Centralblatt br. 104; i od 2. studenoga 1887. br. 10.113 br. 106 u istom listu; rješitba prizivnoga suda bečkoga od 17. kolovoza 1887. br. 10.113 u br. 2. Gercht.-Ztg. štampanu, i rješitbu vrhovnoga suda od 2. studenoga 1887. br. 11.823, koje je promienilo spomenutu osudu prizivnoga suda bečkoga, ali iz toga riešenja proviruje, da i po mnenju vrhovnoga suda §. 1467. o. g. z. još stoji u krieposti; nadalje rješit. prizivnoga suda u Gradcu od 8. svibnja 1887. br. 5747 i vrhovnoga suda bečkoga od 4. kolovoza 1887. br. 7924 (br. 49. Ger.-Ztg. 1887.).

[4] Vidi: Randa: Besitz nach oesterr. Rechte § 5. str. 43. i sl.

Digitized by Google

prepirka upravo u ovom časopisu (t. j. Gerichts-Zeitungu), potaknuta člankom Exnera „Das Publicitäts-Princip“.[5]

Dočim je naime Exner, polazeć od svoga shvaćanja formalnog učinka gruntovnog unosa, zaniekao da se može tabularna dosjelost, kao prava dosjelost konstruirati, već je u njoj nazreo samo zastaru tužbe na ništetnost unosa: dokazao je Randa pomoćju povjestničkog razvitka ovoga pravnoga instituta, da je prije sastavka obćeg gradj. zak. — skoro prije 200 godina — po sastaviteljih českoga obnovljenoga zemaljskoga reda od g. 1627. sviestnom preobrazbom starog knjižnog zamučanja (Verschweigung) u knjižnu dosielost, stvorena tabularna dosielost. Exner samo dopušta, da su redaktori obć. gradj. zak. smatrali tabularnu dosielost kao pravu dosielost, da se je sviestno iz starog tabularnog zamučanja konstruirala tabularna dosielost, providjena potriebštinom tabularnog posjeda: justus titulus i bona fides i uporavom pojedinih razloga prekinuća (Hemmungsgründe). Samo Exner misli — koji, kako je spomenuto, na svoj način shvaća tabularne upise — da se u zakonu — kako dopušta — naročito izrečena konstrukcija tabularne dosielosti mora odbiti. Ogonowski izjavio se odlučno o tabularnoj dosielosti, kao o pravoj dosielosti. Od protivnih nazora imade se iztaći jošte samo nazor Ungera (System, svezak II. str. 284. i sl.), po kojem bi se imao smatrati u tabularnoj dosielosti, najvažniji slučaj po austrijskom pravu priznanog njemačko-pravnog „zamučanja (Verschweigung)“. Nu i neglededć na to, da je Randa povjestničkim razvitkom toga instituta dokazao, da je isti slučaj dosielosti udešen prema rimsko-pravnoj „usucapio“, naglasio je punim pravom Ogonowski, da glavni argumenat za shvaćanje Ungerovo, naime slovo § 1467. „stiče pravo proti svakom prigovoru (erwirbt das Recht gegen allen Wiederspruch)“, ništa ne dokazuje, jer bi taj izraz — inače sasma pleonastičan — mogao stati bez svake smutnje i u § 1466. o. g. z., gdje ipak jedva bi dao povoda, da se „usucapio“ pokretnih stvari označi kao zastara. Ogonowski naglašuje takodjer, da je već i Winiwarter (Pratobevera, Mater. 1824.) izraz „proti svakomu prigovoru“ u § 1467. o. g. z. izpravno tumačio tvrdeći, da ta izreka može

[5] Vidi: Randa Besprechung der Abhandlung über das Publicitätsprincip von Exner u broju 36—44 Ger.-Ztg. g. 1871.; zatim „Polemische Beiträge zum oesterr. Tabularrechte“ br. 8—10 Ger-Ztg. g. 1872., gdje Exner replicira. V. Randa: Polemische Beiträge zur Lehre von der Publicität der öffentlichen Bücher, br. 33—35 Ger.-Ztg.; Ogonowski: Erörterungen zur Theorie des Tabulareigenthums 1875. Ger.-Ztg. br. 86.

Digitized by Google

samo to značiti — što se u ostalom samo od sebe razumije —, da naime nakon dovršene dosielosti nije od potrebe novo uknjiženje tabularnog posjeda, i da je pravo istoga stečeno ne samo proti prijašnjem posjedniku nego i proti svakomu trećemu.[6]

Iz navedenog moglo bi se reći, da se shvaćanje tabularne dosielosti kao slučaja obične dosielosti, ili bolje rekuć kao imitacija ove, može smatrati vladajućim. Za ovo razmatranje moglo bi se u ostalom poprimiti i mnenje Ungera, pošto on, kako to iz opazke 105. str. 284. System II. proviruje, drži, da je potrebština valjanog naslova u smislu § 1461. o. g. z. takodjer i za tabularnu dosielost potrebita. Zeiler takodjer naglašuje u svom tumaču obć. gr. zak. nedvojbeno potrebštinu valjanog naslova, dočim primjećuje na § 1467. o. g. z., da se i ovdje predpostavljaju obće bitne potrebštine dosielosti, naime sposobnost tečenja osobe, kao i istiniti te zakoniti naslov pa poštenje tabularnog posjednika. Po tom dolazimo po vladajućoj nauci do zaključka, da se je tabularna dosielost smatrala po obć. gradj. zak. kao slučaj redovite dosielosti, i da predpostavlja valjani naslov, jer tek kod dosielosti po § 1477. ne treba valjanog naslova, već samo posjed kroz 30—40 godina.[7]

O sućnosti valjanog naslova govori § 1461., da je svaki posjed, koji se osniva na takovom naslovu, koji bi bio dovoljan da se zadobije vlastnost, kad bi ova pripadala predavaocu, zakonit i za dosielost dovoljan.

Zeiller označuje tu potrebštinu u svom tumaču obć. gr. zak. navodeć, da je naslov samo onda zakonit, ako je po sebi ili po svom pojmu za prenos vlastničtva opredieljen. Po jasnom slovu § 1467. u savezu sa § 1461. o. g. z. može se po tom ob uticaju tabularne dosielosti samo ondje govoriti, gdje stanoviti knjižni upis nije vodio do zbiljnog stečenja uknjiženog prava, jerbo je samomu predniku tabularnog posjednika manjkalo knjižno

[6] Nedavno izjavio se je anonimni pisac članka prije spomenutoga u broju 9. časopisa „Gerichtshalle“, da pristaje uz Ungera, ali nije svoga mnenja potanje razložio.

[7] Gledeć na §§ 321 i 441 o. g. z., ako je tko faktično upisan u gruntovnici, nemože se odatlje zaključiti, da se njegovo upisanje na valjanom naslovu osniva; jer kako zak. shvaća — §§ 380, 425, 435. o. g. z. — upis sačinjava samo način stečenja — modus acquirendi — a ovaj tek zajedno sa valjanim naslovom vodi do toga, da se steče vlastnost ili koje drugo stvarno pravo; s toga iz upisa u gruntovnicu vidi se tek, da postoji način stečenja, ali odatlje još nesliedi, da obstoji naslov ili pače valjani naslov.

Digitized by Google

pravo.[8] S ovim rezultatom stoji posve u suglasju često pogriešno citirani dvorski dekret od 29. kolovoza 1818. (prav. zbir. br. 1488.), koji kaže, da tko hoće pobijati valjanost zemljištne izprave, mora tečajem zakonitog roka zastare, koji se ima računati od dana upisa u javne knjige, podići proti dionikom redovitu tužbu na brisanje te izprave. Ovdje se nemože pod izrazom „rok zastare" razumjevati trogodišnji rok § 1467., jer se ta ustanova zakona nemože onda uporaviti, kad no je za podlogu unosa služeći pravni posao, koji se u dvorskom dekretu pod riečju „izprava (Urkunde)" mora razumjevati, nevaljan, nego je u navedenom slučaju odlučan rok zastare tužbe, t. j. 30—40 godina.[9] S toga, ako unos nije zato imao za posljedicu stečenje prava, jer u obće nije bilo naslova (titulus), n. pr. ako se je štogod upisalo lih pometnjom gruntovne oblasti u neki list, što se je u drugi gruntovni uložak moralo upisati; ili se je nešto proti odluci uneslo, što nije zatraženo niti dozvoljeno; ili je unos izveden na temelju krivotvorene izprave: to se nemože upisani pozivati na § 1467. ili 1469. o. g. z. Isto tako nema mjesta tabularnoj dosielosti, gdje je doduše predležao odsvojni posao, ali taj bijaše, ma i samo relativno, ništetan: tako kod posla, koji je pod silu obavljen, u koliko je sila potekla od sticajućeg ili ovaj o tom znao (§§ 870., 875. o. g. z.), ili ako je pogodba, iz koje se izvodi ovlašteni zahtjev — naslov, titulus — za knjižno stečenje nastala samo usljed bitne, od protustranke prouzročene ili njoj poznate bludnje. U svih tih slučajevih imao je, u smislu gore navedenog dvor. dekreta, ništetnim knjižnim činom povriedjeni tužbu na brisanje unosa, na uzpostavu prijašnjega gruntovnoga stanja, a da se protupravno upisani nije mogao pozvati uspjehom na tabularnu dosielost, jerbo u svih navedenih slučajevih manjkao je valjani naslov.[10] Istom ako je n. pr. Petar Petrović, koji je po-

[8] Razumie se po sebi, da sada rečeno nevredi samo naprama stečenju vlastnosti, za kojim se ide unosom u gruntovnicu, nego i naprama stečenju drugih knjižnih prava n. pr. služnosti, realnih tereta, založnoga prava (§ 1469 o. g. z.).

[9] Dr. Lekisch: U 11. svezku časopisa „Jurist", str. 12—17.

[10] Randa (njegovi članci u Ger.-Ztg. g. 1871., br. 36, osobito u br. 41.) uči, da eksistencija naslova u smislu §§ 424, 435 i 1461 o. g. z. t. j. pravoga razloga n. pr. pogodba, koji bi obvezao, da se stečniku mora odstupiti vlastnost, nije nuždna predpostava za prelaz vlastnosti. Ovo prelazi naime i onda, ako i neima valjanoga naslova, te je dovoljno, da su dvie stranke htjele polučiti prenos vlastnosti na temelju tobožnjega naslova, što poimence biva i onda, ako je pravni posao bio nevaljan (§ 879. o. g. z.) ili ako se mogao pobijati ili utužiti (§ 943 o. g. z.), ili ako se je od bludnje predpo-

Digitized by Google

griešno mjesto Pavla Petrovića upisan u gruntovnici, preneo valjanim pravnim poslom upisano na njeg knjižno pravo na trećega, koji se je nalazio u dobroj vjeri glede unosa Petra Petrovića, može doći pitanje ob uporavi § 1467. o. g. z. Iz rečenoga sliedi, da za djelotvornost tabularne dosielosti moraju predležati sliedeće predpostave:

1. neizpravno gruntovno stanje; 2. na tom osnivajući se formalno izpravni, materialno opravdani dalnji unos na korist trećega; 3. dobra vjera toga trećega.

Nu pri tom valja izlučiti[11] one slučajeve, u kojih potrebština pod 1. nema svoga temelja u ništetnom knjižnom činu, već su izvanknjižnimi dogodjaji nastala stvarna prava na nekretninah promienjena ili ukinuta, a da to nije iztaknuto u javnih knjigah. U tom obziru spomenuti nam je najprije slučaj dosielosti.

Priznano je danas u teoriji[12] i praksi, da tko je dosjeo, stiče vlastnost dosiedjene nekretnine, odnosno dosiedjeno pravo. Onaj, koji još stoji u knjizi kao vlastnik, nije takov više, dotično u posljednjem spomenutom slučaju jest njegova vlastnost obterećena sa dosiedjenim pravo n. Ako dakle taj materialno neovlašteni prividni vlastnik — da ostanemo kod prvoga slučaja — proda tu nekretninu trećemu, koji uzdajuć se u izpravnost knjižnog stanja, te neznajuć pravoga stanja stvari, dade se uknjižiti: to će ga isti prema § 1500. o. g. z. štititi proti onomu, koji je prije njegovog upisa dosjeo vlastnost, dotično onoga vlastnost utrnjuje.

Ovako biva i kod zastare hipotekarne tužbe. Ako je hipotekarna tužba tečajem vremena propala, utrnula je hipoteka. Gruntovnica je postala neizpravnom, u njoj bo vidljiva hipoteka neobstoji u istinu kao pravo. Nu, ako se ta prividna hipoteka prenese na cesionara, nalazećega se u dobroj vjeri, to će ovaj usljed svoga pouzdanja u javne knjige odmah biti štićen, te stiče

---

stavljalo, da se mora vlastnost na drugoga prenieti (§ 1431.). — U svih ovih slučajevih — o posljednjim trima neće valjda nitko dvojiti — prelazi vlastnost na stečnika, pa neopravdano obogaćenje dalo bi se odstraniti jedino obligatornom tužbom. Dâ li je ovo mnenje ispravno, zavisi o tom, kako se rieši pitanje, koje još nije konačno riešeno, naime pitanje: koja važnost ide u austr. pravu potrebštini valjana titula, ne ima li se tu zahtievati naprama gospodujućem rimsko-pravnom nauku ne samo valjana causa u subjektivnom, nego pače isto takova i u objektivnom smislu?

[11] Pichler: Ger.-Ztg. 1874.

[12] Strohal: Eigenthum an Immobilien, § 12. str. 133 i sl.; Randa: Eigenthum, §. 22., str. 443. Protivno mnenje zagovarahu Pachmann u Haimerlovom Magazin VIII. str. 52—69; Krainz Ger-Ztg. 1868 br. 97, ali bez uspjeha

Digitized by Google

po tom u knjizi samo do tada neizpravno upisano pravo (§ 1500. o. g. z. dvorski dekret od 27. ožujka 1846. pr. sb. broj 951.).

Kod razmatranja djelovanja ustanove § 1467. o. g. z. nemaju se u obzir uzeti slučajevi, u kojih je izvanknjižnimi dogodjaji nastalo nesuglasje izmedju knjižnog stanja i materijalnoga pravnoga stanja, jer ovdje treći pošteni stečnik netreba čekati dok izteče trogodišnji rok, nego on stiče odmah knjižno pravo i bude štićen proti prigovorom, povadjenim iz materialnoga prava.

Provadjajuć dosljedno tabularnu dosielost kao pravu dosielost, ustanovio je obći gr. zak. odredbu o vanrednom vremenu dosielosti ujedno i za redovitu dosielost pokretnih stvari i tabularnu dosielost § 1472. o. g. z.: „Glede posjeda stvari pokretnih i posjeda stvari nepokretnih, ili služnosti i inih prava na pomenutih stvarih izvršivanih, i na ime posjednika u javne knjige upisanih, posjed se ima produžiti kroz 6 godina", u koliko se ima dosiesti proti fisku, občinam i inim dopuštenim sborovom.[13] Nadalje imadu se, buduć da zakon smatra tabularnu dosielost običnom dosielošću, uporaviti na prvu u obće ustanove dane za dosielost, tako i § 1475 o. g. z., ako vlastnik neboravi u pokrajini, u kojoj se nalazi stvar. Nepritomnost njegova prieči u toliko redovitu dosielost i zastaru, što se vrieme nepritomnosti, zaviseće od volje njegove i kojoj on nije kriv, broji samo za polovicu, dakle jedna godina za 6 mjeseci. Isto tako vriede za tabularnu dosielost i §§ 1494., 1495. i 1496. tičući se zaprieke dosielosti, i § 1497. o. g. z. o prekinuću ove. Tako pokazuje se tabularna dosielost podpuno u okviru običnih slučajeva dosielosti.

Iz navedenog nadaje se, da — mimo slučajeva nesuglasja, nastalog izvanknjižnim dogodjajem izmedju knjižnog stanja i i materialnog pravnog položaja, koji u istinu izvanknjižno postoji, u kojem slučaju tabularna dosielost nije nikad praktičnom postala — imao je taj pravni institut prije krieposti obćeg gruntovnog zakona ono dati, što mora pružati u ovom zakonu jasno

[13] Vrlo nejasno stilizirano mjesto sada navedenoga § 1472. o. g. z. sukrivac je onoga čudnoga nazora, koji se već i u nekih rješitbah pokazao (rješitba prizivnoga suda u br. 49. Ger.-Ztg. g. 1887.), da je za djelatnost tabularne dosielosti potreban juristički posjed stvari ili prava. — Ova stilizacija valjda je tako udešena samo da se što kraće izreče misao, usljed česa je zbiljna dosielost pokretnih stvari, za koju je nuždan juristički posjed stvari, zajedno sa tabularnom dosielosti u jednu izreku strpana. Razumie se pako po sebi, da tabularna dosielost neima nikakova posla sa juristićnim (faktićnim) posjedom stvari ili prava. Tko je stekao tabularnom dosielosti pravo na stvari ili pravo na tudjoj stvari, nije trebao nikada ni za čas biti u juristićkom posjedu stvari ili prava.

Digitized by Google

priznano u gruntovnici vladajuće načelo pouzdanja u javne knjige, naime osiguranje vriednosti instituta javnih knjiga obezbiedjenjem vjerodostojnosti sadržaja knjige, pružajuć ujedno mogućnost, da se dovede u sklad formalna pojava sa materialnim pravom.

II.

Odgovarajuć na pitanje, u koliko pravni institut tabularne dosielosti jošte danas u krieposti stoji, valja prije svega u obzir uzeti čl. IV. zakona ob uvedbi obć. grunt. zakona od 25. srpnja 1871. (d. z. l. br. 95.), koji glasi: „danom krieposti obć. grunt. zakona postaju bezkriepostni svi zakoni i sve naredbe, koje se tiču predmeta ovoga zakona, u koliko su ovim uredjeni". Ova ustanova nuka nas, da stavljeno pitanje ovako precisiramo: da li su § 1467. o. g. z. uredjeni slučajevi takodjer normirani novim gruntovnim zakonom?

Imade li se na to pitanje jestno odgovoriti, mora se doći do toga, da § 1467. o. g. z. danas nema nikakove važnosti, da niti formalno više nevredi, pa s toga da su osude sudovâ i navodi stranaka, koji unatoč tomu uzimaju, da to mjesto zakona vredi, da u krieposti stoji, te se na isto upiru, protuzakonite. Ponajprije što se tiče slučaja, da netko dolazi jošte kao gruntovno ovlašteni, a njegov gruntovni upis je ništetan, gdje dakle nije bilo dalnjeg stečenja, upirućega se na tom ništetnom unosu: to se u tom odnošaju nije zbila promjena postojavšeg pravnog stanja prije krieposti novog gruntovnog zakona; jer se, kako je već gore spomenuto, § 1467. o. g. z. nije mogao na taj slučaj uporaviti. Tko je n. pr. na temelju krivotvorene izprave u gruntovnicu unešen, ili na temelju prisiljenog, ili bitnu bludnju sadržavajućeg ugovora, može ga onaj, koji je ugovorom povriedjen — dok njegovo tužbovno pravo u pravilu 30—40 godišnjom zastarom tužbe nije utrnulo — svaki čas iz gruntovnice iztisnuti. Drugi praktični slučaj bio bi, da se u korist onoga, komu je dozvoljeno uknjiženje hipoteke samo do 5000 for., gruntovno upiše, pometnjom gruntovnog činovnika, hipoteka sa 50.000 for. I u ovom slučaju nije hipotekarni vjerovnik zaštićen, pa makar kako dugo bio uknjižen; proti njemu se može, ako digne hipotekarnu tužbu, kroz cielo vrieme zastare glede nepravilno unešenog viška hipoteke staviti prigovor, da mu manjka naslov, odakle sliedi ništetnost unosa, tako da ovdje nemože biti govora ob uticaju tabularne dosielosti, jer je za nju potreban valjani naslov. Isto tako, ako se n. pr. bludnjom gruntovne oblasti dozvoli unos na

Digitized by Google

gruntovnom uložku broj 10., a morao bi se dozvoliti na br. 5.; ili ako se stranke zabune, pa u izpravu metnu broj 5. grunt. uložka mjesto br. 10. U svih ovih slučajevih pripada proti onomu, koji je tako došao u gruntovnicu, kroz cielo vrieme zastare tužba na brisanje ništetnog unosa. Tako je bilo prije krieposti novog gruntovnog zakona, a tako je jošte i dan danas. To se vidi iz § 62. (hrv. 149.) grunt. zak., koji sasma jasno odredjuje: „kada se tužba na brisanje podići ima proti onim osobam, koje su neposredno uknjižbom, koje se brisanje traži, stekle prava, ili koje su oslobodjene kakova tereta, ili kad se tužba upire na takove odnošaje, koji postoje neposredno medju tužiteljem i tuženikom: tad se t r a j a n j e p r a v a t u ž b e n o g a ima prosudjivati po postojećih gradj. pravnih ustanovah o zagodi". Neima dvojbe, da se pod „zastarom" na ovom mjestu zakona nemože razumjevati tabularna dosielost, jer se na taj slučaj § 1467. o. g. z. nikad nije mogao uporaviti. Osim toga ne može se predmjevati o modernom zakonodavcu, da si nebi bio svjestan razlike izmedju zastare i dosielosti, dvajuh sasma različitih pravnih instituta, i da je govorio o zastari, a htio je označiti dosielost. U ostalom već slovo § 62. gruntov. zakona riečmi „t r a j a n j e p r a v a t u ž b e n o g a" izrazuje jasno, da se ovdje radi samo o zastari tužbe a ne o dosielosti, kod koje je gubitak tužbe nešto sekundarna, kod koje se nemože više tužiti, ne s bog toga, jer je tužba zastarila, nego s toga, što je tužbi nestalo pravnog temelja odnosnoga prava, jer ga (pravo) je drugi stekao. Dok nije dakle na temelju ništetnog knjižnog čina izveden dalnji unos, nije mogla tabularna dosielost nikad nastupiti, jer je manjkao po sebi valjani unos kao predpostava za istu. Usuprot pako, ako je služio ništetan unos za temelj dalnjemu stečenju, koje se upiralo na izpravnost gruntovnog stanja, to je prije kreposti obć. gruntov. zak., kao što je prije dokazano, tabularna dosielost vredila (djelovala), dočim danas vrede ustanove § 61—64 obć. grunt. zak.[14]

---

[14] Za razjašnjenje navodim odnosne ustanove izim § 62, koji je jur gore spomenut.

§ 61. Ako onaj koji scieni da je uknjižbom kojom povriedjen u svojem uknjiženom pravu, uknjižbu s razloga ništetnosti pobija putem parničnim, i ako traži povratu prijašnjeg stanja, moći će zabilježbu takove parnice u gruntovnici zaiskati ili u isto doba s tužbom ili kašnje. Zabilježenje parnice može se zaiskati tako kod suda parničkoga kao i kod suda grunt.

Posljedica zabilježbe parnice bit će ta, da će presuda, koja bude izrečena po tužbi, sasvim kriepostna biti i proti onim osobam, koje su stekle prava

Digitized by Google

A kako ovi paragrafi grun. r. hoće, treba razlikovati, da li je oštećeni nevaljanim unosom obaviešten, da je unos obavljen ili ne. Ako je ono prvo, tad mora oštećeni, ako hoće uspieti proti trećim stečnikom dobre vjere, koji se oslanjaju na prvobitni nevaljani unos, zatražiti tečajem roka za utok opredieljena zabilježbu parnice i najdulje za 60 dalnjih dana podići tužbu na brisanje proti onomu, koji je neposredno na temelju nevaljanog unosa u gruntovnicu upisan i proti svim njegovim uknjiženim singularnim nasljednikom, koji se upiru na nevaljani unos. Zanemari li te rokove, može uspieti proti prvobitno nevaljano unešenom, ali ne proti trećem stečniku, koji je bio u dobroj vjeri.[15] Tečaj roka za podignuće ništovne tužbe je po § 67. obć. gr. zak. u onom slučaju zaustavljen, ako se uztvrdi, da je knjižni unos izhodjen na temelju djela kaznenim zakonom zabranjena, pa da se je s toga intervencija kaznenog suda u pomoć pozvala.[16] U tom slučaju, u koliko nije već sám kazneni sud izrekao, da se unos zajedno s onimi knjižnimi pravi ima brisati, koja su možda prije stečena, nego li je sliedila zabilježba prepornosti uknjižbe na temelju kaznene prijave, nu najdulje tečajem roka za utok odredjena, ima nevaljanim unosom oštećeni podići tužbu na brisanje (§ 66. i 67.) u dalnjem roku od 60 dana iza pravomoćnosti riešitbe kaznenog suda, kojom je doduše izrečena

---

uknjižnih istom poslje one dobe, pošto je prošnja za zabilježbu parnice stigla sudu gruntovničkomu (§ 148 hrv. grunt. r.).

§ 63. Nego tko je voljan i proti trećim osobam kao ništetnu pobijati uknjižbu, o kojoj je po propisu obavješten bio da je dozvoljena, imati će uz rok, koji bi ga išao za utok proti dozvoli iste, zaiskati u suda grunt. zabilježbu, da je uknjižba ta preporna, ili podjedno, ili najkašnje za 60 dana po izmaku roka utočnoga u istinu predati tužbu proti svim osobam, koje su pobijanom uknjižbom zadobile uknjiženo koje pravo ili izhodile nanj drugih uknjižba ili predbilježba.

Pošto ovi rokovi minu, moći će se presuda na brisanje pobijane uknjižbe proti trećim osobam, koje su još prije zabilježbe parnice izhodile na nju inih prava knjižnih, izreći samo onda, ako glede valjanosti njezine nisu bile u dobroj vjeri (§ 150 hrv. gr. r.).

§ 64. Ako se pako tražitelj dozvole uknjižbe, o kojoj tvrdi, da je nevaljana, bilo s koga mu drago razloga nije, kao što je propisano, obavjestio, tad će tužbeno pravo na brisanje iste proti trećim osobam, koje su dalnjih uknjižnih pravâ na nju izhodile u dobroj vjeri, ugasnuti stoprv za 3 godine, računajuć od onoga časa, kada se je pobijana uknjižba zaiskala pri sudu grunt. (§ 150 hrv. gr. r.).

[15] Randa: Eigenthum, § 22., str. 443.; Pichler n. r. m.

[16] § 67. glasi: Ako sud kaz. izjavi, da se ima izbrisati uknjižba ujedno sa pravi knjižnimi, stečenimi možebit prije zabilježbe, označene u § 66, imat

Digitized by Google

krivnja obtuženoga, nu ipak nije izrečena osuda na brisanje, već je oštećeni odpućen na put redovite parnice. Redovito dakle ne može se napadati tečenje u dobroj vjeri nalazećeg se trećega, koji se upire na nevaljano gruntovno stanje, ako se u najgorem slučaju zanemari rok utoka od 60 dana, ili ako se taj doduše drži, ali za dalnjih 60 dana nepodnese tužba za brisanje.

Ako je naprotiv propustilo se ubaviestiti o nevaljanom unosu, može u svom knjižnom pravu oštećeni jošte tečajem trijuh godina, računajuć od dana podnešene kod gruntovne oblasti molbe, kojom je napadani unos zatražen, s uspjehom podići tužbu i proti trećim stečnikom dobre vjere. Proti singularnim sliednikom zle vjere kao i proti neposrednom nevaljano uknjiženomu zastaruje tužba povriedjenog samo izmakom redovitog vremena zastare od 30 ili 40 godina.

Prispodobimo dakle pravno stanje prije valjanosti grunt. zak. sa onim iza krieposti istoga: 1. Sada kao i prije, kako smo

---

će sud gruntovnički, kad povriedjena stranka doprinese o tom presudu s potvrdom, da je pravomoćna, odrediti, da se ovo brisanje izvede po ustanovah § 65. Ako sud kazneni nasuprot izreče, da je obtuženik kriv, ali neizreče, da se ima obaviti brisanje i ako povriedjenu stranku glede tražena brisanja uknjižbe odpravi na put parnice gradjanske, tad će stranka imati pravo podignuti tužbu na brisanje uknjižbe i gore navedenih knjižnih prava uz rok od 60 dana, pošto postane pravomoćnom ova odredba. Pošto mine bezuspješno ovaj rok i takodjer ako sud kazneni neizreče, da je obtuženik kriv, imat će se na prošnju onoga, komu je do toga stalo, da se uzdrži uknjižba, dozvoliti brisanje zabilježene parnice (§ 153 i 154 hrv. gr. r.).

§ 65. Ako tužitelj odustane od tužbe ili ako odbijen bude pravomoćnom presudom, ili ako nije uručio tužbe u slučaju § 63 u propisanom roku, tad će se na zahtjevanje protivne stranke odrediti, da se zabilježena parnica izbriše.

Ako se pravomoćnom presudom ili nagodom ukine sasvim ili stranom pobijena uknjižba, dozvoliti će se na prošnju tužitelja brisanje pobijane uknjižbe na onaj način ili u onom obsegu, kako je to izrikom navedeno u presudi ili nagodi, i ujedno naredit će se, da se izbriše zabilježena parnica i sve one uknjižbe i predbilježbe, koje su glede prava, koje se izbrisati ima, zaiskane bile istom poslje roka, kojega je prošnja za zabilježbu parnice prispjela sudu gruntovničkomu (§ 151 hrv. gr. r.)

§ 66. Tko tvrdi, da je uknjižba izhodjena bila usljed čina, zabranjena po zakonih kaznenih, moći će u svrhu, da pravni posljedak, označen u § 61 podkriepi proti kašnjim uknjižbam kod suda gruntovničkog, doprinesav potvrdu od nadležne vlasti, da je kod nje učinjena kaznena prijava, zamoliti zabilježbu, da je uknjižba ta preporna (§ 152 hrv. gr. r)

Nego ako se zabilježbom parnice postići ima ta posljedica, da se pravo na očitovanje nevaljanosti koje uknjižbe sačuva i proti trećim osobam, koje su još prije zabilježene parnice stekle na nju prava knjižnih u dobroj vjeri; imat će se prošnja za zabilježbu parnice doprinieti sudu gruntovničkomu uz onaj rok, koji bi stranku išao za utok proti dozvoli uknjižbe.

Digitized by Google

dokazali, je neposredno unešeni u gruntovnicu na temelju nevaljanog knjižnog čina, bio on pošten ili nepošten, podvržen tečajem cielog vremena zastare od 30 ili 40 godina tužbi za brisanje; tabularna dosielost nedodje do svoje valjanosti. 2. Nu ako je prije, na temelju nevaljanog knjižnog čina, bezprikoran unos na korist trećega stečnika dobre vjere polučen, stekao je taj iza 3 odnosno 6 god. na svoje ime uknjiženo pravo. Sada pako treba u jednakom slučaju, ako povriedjeni nije o nevaljanom unosu obavješten, dobre vjere stečniku takodjer za stečenje uknjiženog prava 3 god., jer tečajem toga vremena može uvjek povriedjeni udariti tužbom za brisanje; nu taj rok nema se računati, kako prije kod tabularne dosielosti, od dana uknjižbe dosiesti se imajućeg prava trećeg stečnika, nego od dana, kada je zatražen u gruntovnici prvobitno nevaljani unos (§ 64 grunt. reda, a hrv. § 150.).

Jeste li danas već radi toga rok kraći nego li prije, kraći je on u mnogih slučajevih i s toga jošte, što se je trogodišnji rok tabularne dosielosti morao razlozi zaprieke zavlačiti ili s toga produljiti, jer je knjižnim činom povriedjeni bio fiskus ili privilegirana korporacija, suprot kojim morao je izteći rok od 6 g., ili jer je isti boravio izvan zemlje, pa se je jedna godina tabularnog posjeda računala samo za 6 mjeseci. Prema tomu su ustanove grunt. zak. u tom slučaju za pošteno stečenje povoljnije, nego li one o. g. z. Jošte više pako pogoduju one napram §§ 1467. i 1469. o. g. z. pošteno stečenje onda, kada je oštećeni obavješten o nevaljanom unosu; jer tada treba treći stečnik da je nepreporno upisan u gruntovnici samo do pravomoćnosti odluke ob nevaljanom unosu, t. j. najdulje 60 dana od dana dostave odluke računajuć, i ako je u to vrieme zabilježba prepornosti unosa izhodjena, treba mu samo da povriedjeni promaši u roku od dalnjih 60 dana podnieti tužbu za brisanje tako, da sada u najgorem slučaju postoji neko viseće stanje od 120 dana, dočim je prije trajalo 3 godine.

Odavlje sliedi, da je gruntovni zakon za pošteno stečenje trećih u svakom slučaju povoljniji, i u tom da stoji u protuslovlju s obć. gradj. zak., odaklje sliedi, neglededć na izričnu ustanovu, već po obćenitom pravnom pravilu „lex posterior derogat legi priori“, da su §§ 1467. i 1469. o. g. z. ukinuti. Za to govori jošte izrično i članak IV. zakona ob uvedenju obć. grunt. zak, kako je to na početku ovoga odsjeka razloženo, jer iz dosadanjeg razlaganja moglo se je već uviditi, da su slučajevi §§ 1467. i 1469. o. g. z. našli svoje uredjenje u novom grunt. zakonu.

Digitized by Google

Nema dakle dvojbe, da su često spominjane zakonske ustanove ne samo postale bezpredmetnimi, već da se imadu smatrati formalno dokinutimi.[17] (Sliedi.)

Prinos za terminologiju pravnu.*

* G. Andrija Gjorgjević, profesor prava na velikoj školi u Beogradu, progovorio je obširnije o crnogorskom zakoniku. Taj njegov rad štampan je pod naslovom „Bogišićev opći imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru" u „Braniču" g. 1888. u brojevih 15—22 uključivo. Prema svršetku svoga razmatranja g. pisac prikazuje „jezik i terminologiju" u crnogorskom zakoniku, i navodi stručne izraze g. Bogišića, kako ih nalazi u njegovom zakoniku. Naša terminologija pravna treba nuždno da se popravi i dotjera; gradje za to naći će se i u zakoniku crnogorskom; zato priobćujemo ovdje ovaj dio razprave prof. Gjorgjevića, kojemu smo dali poseban napis i termine u hrvat. zakonih.

G. Gjorgjević piše:

Na redu je da prikažemo *jezik i pravnu terminologiju* ovoga zakonika.

Što se jezika tiče, tu se, obično, od zakonodavca traži *jasnoća i kratkoća*. I doista, nije dovoljno samo obnarodovati jedan zakon, kakav takav, pa gradjanom reći: „Neznanje zakona nikoga ne izvinjava." Hoćete li zakonodavci, da vam gradjani odista i kao što valja znaju zakone, a vi im ih onda napišite jezikom jasnim i za svakoga podpuno razumljivim, i, po obnarodovanju njihovu, dajte gradjanom svojim vremena (vacatio legis) i u obće mogućnosti, da ih ovi mogu i sami proučiti; a ne tražite neumjestno od njih, da vam znaju i onakve zakone, koji su, u toku zakonodavne sesije, na vrat na nos prevedeni iz tudjih zbornika, i koje, vrlo često, niti dovoljno razumiju redaktori (resp. prevodioci), niti oni koji je votiraju; i najzad čiju obveznu snagu datirate od *podpisa vladaočeva*, dakle pre obnarodovanja?![1]

No, g. Bogišić je ovaj drugi zahtjev, kratkoću, napustio, i naprotiv baš on je skoro svako naredjenje obširno ali — i veoma jasno izložio. Njegova je sretna meta bila ta: da njegov zakonik može svako razumieti, koji ga god uzčita ili komu se god pročita; da mu je, dakle, svako naredjenje pojmljivo i za običnu zdravu pamet. I on je tu svoju metu do-

[17] Pichler n. r. m.; Exner: Hypothekenrecht I. str. 92. op. 20.

[1] Član 771 crnogorskog zakonika glasi: „Zakon je *postavljen*, čim ga zakonodavac odredjenim načinom (podpisom, ukazom) potvrdi;

ali *na snagu staje zakon*, t. j. počinje u obće vezivati, tek onog dana, koji je pri postavljanju zakona odredjen.

U ostalom, da bi i postavljeni zakon mogao na snagu stati, treba *svakako da je već proglašen bio;* bez proglašenja zakon nema vezovne moći.

Zakoni se u obće proglašuju *uvrštenjem u službeni deo zemaljskih novina*...

Digitized by Google

ista postigao. Prostota i vanredna jasnoća stila Bogišićevog, to je što vas pljeni, kad čitate ovaj zakonik! Vuk i Daničić dokazali su nam svu ljepotu i gibkost srpskog jezika, čim se Srbin doista može ponositi. Ali isto tako nacionalni srpski ponos rasplamtit će vam se, i kad uščitate ovaj zakonik. I tako ovaj rad g. Bogišića je, prema radovom Vukovim u Daničićevim, nuždna dopuna cjeline.

„Sram te bilo, rimski patricije, što ne znaš zakona svoje države, po kojih ti valja živjeti i vršiti svoje gradjanske dužnosti.“ Ovakav je prekor upravio bio pontifeks Scevola Servijusu Sulpiciusu Rufusu.[1] S obzirom na jasnoću i ljepotu jezika crnogorskoga zakonika, mogao bi se svakom Crnogorcu sličan prikor s pravom učiniti, ako se ne bi postarao da ovaj zakonik upozna.

Na kratko, u pogledu na jezik, možemo s punim razlogom reći: da je ovaj zakonik nadmašio sve dosadanje zakonike svoje vrste.

Ali, što, u ovom pogledu, najviše zaličuje rad g. Bogišića, to je njegova terminologija, koja je van svake sumnje, prebogat i dragocjen priložak siromašnoj *srpskoj pravnoj terminologiji.*

Nema sumnje, podesna terminologija je jedan od bitnih zahtjeva za jasnoću stila i razumievanje zakonâ. Jer, ako tvorac zakona ozbiljno želi, da postigne svoju metu, t. j. da mu narod pojima i razumie zakone, on mora i sve osobene pravne pojmove obilježiti ne školskimi ili izključivo naučnimi izrazi (termini) nego, koliko je god moguće, *narodnimi* izrazi; bilo to doista u samom narodu pribranimi izrazi ili takvim, koji su u *duhu narodnog jezika* izradjeni onako, kao što bi to sam narod, da je prilike bilo, uradio. Stručni nazivi (tehnički termini) u zakonodavstvu su dakle pravi *zavoranj* za jasnoću i razumievanje pisanih zakonâ. I eto za to je pitanje o njih jedno od najtežih pitanja, koje jedan savjestan zakonodavac treba valjano da rieši; upravo ono je neizbježan kamen spoticanja na svakom koraku ka meti njegovoj.

I s toga nije ni čudo, što je ovo pitanje g. Bogišića u izradi ovog zakonika po gotovu najviše zanimalo. To sudimo po tome, što je on o njem već dva puta do sada pisao. (Čitaj članak „Stručno nazivlje u zakonima“ u „Poroti“, 1880 god. brojevi 15 i 16; i članak „Tehnički termini u zakonodavstvu“, u „Braniču“, 1887 god. br. 19.* Na te članke i upućujemo čitatelja, koji bi želio da se upozna sa zdravimi pojmovi ob ovoj stvari. A mi ćemo se ovdje ograničiti na to, da izložimo sve stručne

[1] Taj je prekor doprineo te je prekoreni postao velikim pravnikom, koji je poznat pod imenom *Servius.*

* Ovi članci g. Bogišića štampani su i u Mjesečniku i to prvi članak u Mjesečniku god. 1877 str. 19 i slied., a drugi u Mjesečniku god. 1888 str. 1 i sl.

Digitized by Google

pravne izraze g. Bogišića, isporedjene sa termini rimskoga, franceskoga i njemačkoga prava i našeg (t. j. srbskoga) gradj. zakonika. Ovim upo-redjenjem, mislimo, postići ćemo ovo dvoje: 1. olakšat ćemo našim filo-logom da i oni dadu svoju potrebnu ocjenu; i 2. jasnije a kraće istumačit ćemo našim pravnikom termine crnogorskog zakonika. Evo tih termina.

Akcija, vidi dionica. (U poljičkom statutu *deonica*).

Amanet, v. ostava.

Blago (čl. 844 crnog. zak.), sokrovište (§ 250 srp. gradj. zak.); the-saurus; le trésor; der Schatz.**

Blagonaravlje, blagonaravije (§ 13); hrv.: dobri običaji; boni mores; les bonnes moeurs; die guten Sitten.

Bližika (čl. 48) je bratstvenik, medjaš, seljanin i plemenik. — Bližika ima *pravo preče kupnje* pri prodaji nepokretnih dobara. — Isto pravo daje i srbski zakonik, — v. § 670.

Bratstvo. Ono je *šire* i *uže* (čl. 714). Nije objašnjeno ni jedno ni drugo.

Vezovna moć zakona (čl. 771); *obavezna snaga zakona* ili važnost zakona (§ 3 gr. zak.); hrv.: obvezna moć zakona.

Većinak ili dobit (čl. 175); *lihva, interes,* dobitak (§ 594); hrv.: kamate; usurae; l'interêt; die Zinsen.

Vidik, poslužje (službenost) ili pravo na vidik (čl. 144); službenost na svietlost (§ 349); hrv.: služnost ili pravo na vid; jus ne luminibus officiatur.

Vlasnik; sopstvenik; dominus vel proprietarius; le propriétaire; der Eigenthümer.

Vlastnički preuzam. „Pravo vlastničkog preuzma je zaštita vlaštine" — čl. 97 i 833; tužba za zaštitu svojine; hrv.: tužbe o vlastnosti; rei-vindicatio; l'action en revendication; die Eigenthumsklage. — Vidi §§ 218 i 219 srp. gr. zak.

Vlaština (čl. 831); svojina ili pravo sobstvenosti (§§ 211 i 216); hrv.: vlastnost; dominium vel proprietas; la propriété; das Eigenthum.

Glavna stvar (čl. 888); res principalis; la chose principale; die Hauptsache. — V. uzgrednica.

Glavnica (čl. 163); glavno, kapital (§§ 603, 886 srb. gr. z.); caput vel sors; le capital; das Capital.

Graničenje (čl. 110) je obeležavanje granica susjednih zemalja. Ovaj članak usvaja iz rimskog prava t. zv. actio finium regundorum, koju je usvojio i franc. zakonik u čl. 646: l'action en bornage.

** Gdjegod se ovdje citira „član." razumieva se crnogorski, gdje se ci-tira § razumieva se srbski gradj. zak.; hrv. termini uzeti su u koliko se raz-likuju od termina gr. crnog. zak. (Ur. Mj.)

Digitized by Google

Gospodar posla (čl. 947); dominus negotii; le maitre de l'affaire; der Geschäftsherr. (v. §§ 628 i 629).

Gubitnik oklada (čl. 476), strana koja gubi okladu (§ 792); hrv.: strana gubeća; le perdant; der verlierende Theil.

Davalac zaloge (čl. 179); *dužnik*, (§ 304 i dr.); hrv.: založitelj; debitor; le debiteur; der Verpfänder. — Ja držim da je bolje usvojiti termin *založnik* (kao i ugovornik, zakupnik, dobitnik itd.).

Davalac na ostavu (čl. 383), *ostavljač*[1] (§ 571); tako i hrv.: ostavljač; le dêposant; der Hinterleger oder Deponent. — v. ostavilac.

Davalac u zakup (čl. 878); onaj koji daje stvar ili dobro pod kiriju ili zakup (§ 686); hrv.; zakupodavac; locator; le bailleur; der Verpächter.

Davalac stvari u najam (čl. 877). — v. najam.

Davalac u naruč (čl. 876); gospodar stvari dade u naruč (§ 587); hrv.: posudilac; le préteur à usage; der Verleiher oder Commodant.

Dar (čl. 868); *poklon* (§ 561); donatio; la donation; die Schenkung.

Darivalac (čl. 485); poklonodavac (§ 565); hrv.: darodavac; donator; le donateur; der Geschenkgeber.

Dionica ili akcija (čl. 754); deo družtv. kapitala

Dobit na dobit (čl. 263); interes na interes, lihva na lihvu, (§ 603); hrv.: kamate od kamata; anatocismus; die Ziusen von Zinsen.

Dobitnik oklada (čl 476); strana koja dobija okladu (§ 792); le gagnant; der gewinnende Theil.

Domaća zajednica ili kuća; zadružna kuća ili *zadruga* (§ 57).

Domaćin ili kućni starješina (čl. 691); *starješina zadruge* (§ 886 srb. gr. z.); hrv.: kuće gospodar.

Docnja ili odvlaka (čl. 922); zadocnjenje dužnikovo u izvršenju obveze mu ili povjerioćevo u primanju toga izvršenja (§§ 823, 889 srb. gr. z.); hrv.: zatezanje; mora (solvendi vel accipiendi); la dêmeure; die Verzögerung oder der Verzug.

Državna osobina (čl. 969); — privatna dobra državna (§§ 196 i 19); hrv.: državna imovina; res in patrimonio fisci; le domaine privé de l'Etat; das Staatsvermögen. — Vidi: javna dobra državna.

Držina ili posjed (čl. 811) — *državina*, pritežanje (§ 198); hrv.: posjed; possessio vel possessio civilis; la possesion; der Besitz.

Držinska parnica (čl. 821); — raspra o državini (§ 202); hrv.: parnica o posjedu. Raspre o državini pokreću se naročitimi tužbami, koje se nazivaju u rim. pravu: interdicta retinendae vel recuperandae possessionis; u franc. pravu: les actions possessoires: a u njemačkom: die Besitzklagen.

[1] Bolje je zadržati stariju rieč: *ostavitelj*, koja se nalazi i u prvobitnom izdanju gradj. zak.; jer „ostavljač" označava lice koje stalno, neprekidno ostavlja.

Digitized by Google

Držinski postupak (čl. 819) — precedura za razpravu sporova o državini ili posjedu.

Držitelj (čl. 45) — *držalac* ili pritežalac (§ 199); hrv.: posjednik; possessor; le possesseur; der Besitzer.

Drug-upravnik ili drug-rukovodilac (čl. 424, 427); punomoćnik (§ 737); hrv.: ortak koji opravlja poslove; l'associé administrateur, le gérant.

Družina je skup članova udruge (čl. 885). — Ortakluk, ortačko družtvo (§ 751); hrv.: družtvo; societas; la société; die Gesellschaft.

Družtvo imaonik v. imaonik.

Dug (čl. 900). *Prosti dug; dug pod zalogu* (čl. 172); — dug (§ 882); hrv.: obveza, dug; obligatio; l'obligation, l'engagement, la dette; die Schuld.

Dugovinsko pravo (čl. 837); *tražbina, tražbeno pravo;* nomen; le droit de créance; die Forderung.

Duženje znači što i dugovinsko pravo.

Dužitelj (čl. 901 i 902); *povjeritelj, vjerovnik;* hrv.: vjerovnik; creditor; le créancier; der Gläubiger.

Dužnost — v. tegoba.

Zabava (čl. 234) od zabaviti, *zameriti,* naći nedostatke stvari.

Zabluda ili pogreška (čl. 911); — zabluda ili obmana; error; l'erreur; der Irrthum.

Zabluda o suštini (čl. 911); — bitna zabluda; error essentialis; l'erreur essentiel; der wesentliche Irrthum.

Zabluda o uzgredici (čl. 911) — nebitna zabluda.

Zavještaj v. oporuka.

Zadavak ili kapara (čl. 934) — kapara (§ 550); arrha confirmatoria; les arrhes; das Angeld.

Zadužbina v. zaklada.

Zadužnica (čl. 974) — *obveznica,* obligacija (§ 191 srb. gr. post.).

Zaklada ili trajna zadužbina (čl. 755); — zadužbina; universitas bonorum; pia causa; la fondation; die Stiftung.

Zakup je najam zemalja ili stvari koje plodove nose (čl. 878). — Zakup (§ 677); locatio conductio praediorum; le bail à ferme; der Pachtvertrag.

Zakupnik (čl. 878); — zakupac (§ 683); — conductor; le preneur; der Pächter.

Zakupnina (čl. 302); ciena (§ 677); merces; le prix; der Mieth- oder Pachtzins.

Zalog (čl. 862) — zaloga ili pravo zaloge; založno pravo; hrv.: založno pravo; pignus lato sensu; le nantissement; das Pfandrecht.

Digitized by Google

Zaloga (čl. 863) — pokretna zaloga (ručna zaloga) (§ 305); hrv.: pokretni ili ručni zalog; pignus stricto sensu; le gage; das Faustpfand.

Zaprjeta ili zabrana (čl. 657, 658); *zabrana* (razpolaganja sa svojom imovinom); interdictio; l'interdiction; das Verbot.

Zamjenik (čl. 401).

Zastava (čl. 865) — nepokretna zaloga; baštinska ili miljačka zaloga; *hipoteka;* intabulacija (§§ 305, 326; hrv.: hipoteka ili nepokretni zalog; — hypotheca; l'hypothèque; die Hypothek oder das Grundpfand. — Prema tomu: *zastavni dug*; *zastavne knjige; zastavno pravo; zastavni dužitelj.*

Zastara (čl. 950) — *zastarjelost* (dugova) (§ 922); praescriptio extinctiva; la prescription libératoire; die Verjährung. — v. *Održaj.*

Zauzeće (pustih stvari) (čl. 342); hrv.: prisvojenje; occupatio.

Začeto dijete (čl. 956) — (§ 41); bolje *začedak,* conceptus.

Zla namjera ili zlo lukavstvo (čl. 270, 234, 236) — *zlonamjera* (zlonamjer?) (§. 819) — dolus malus; le dol; die Arglist, die böse Absicht.

Izvanredni održaj (čl. 46); — izvanredna zastarjelost za sticanje svojine i drugih stvarnih prava (§ 931); hrv.: izvanredna zastara.

Izgub dobitka (čl. 923) — *izgubljeni dobitak* (§ 819); hrv.: izmak dobitka; lucrum cessans v. interceptum; la gain; entgangener Gewinn.

Izjava o smrti (odsutnoga) (čl. 678) — *oglašavanje nestaloga za umrlog* (§ 51); hrv.: proglašenje da je mrtav; la declaration d'absence; die Todeserklärung.

Izjava punoljetstva (čl. 638) — *oglašavanje maloljetnog za punoljetnog* (§ 152); hrv.: proglašenje punoljetnosti; venia aetatis; die Volljährigkeitserklärung.

Imalac. „Imalac se u narodnom jeziku zove svaki koji ima nješto u imovini svojoj" (čl. 801); a

„*Imaonik* je pak, u ovome zakoniku, ne samo onaj, koji doista nešto ima, nego i u obće svaki čovjek, pa i svaka ustanova (kao država, crkva i t. d.), kojim se priznaje pravo i podobnost imati svoju sobstvenu imovinu" (čl. 801). „Svaki je čovjek imaonik, t. j. u granicama zakona, svak je podpuno vlastan imati svoju sobstvenu imaovinu: teći je, uživati i time po volji razpolagati" — (čl. 10).

Imaoničtvo je obće pravo imaonikovo samo po sebi. (Čl. 953). — A rieči:

Imaoničko pravo (čl. 953), znače što i imaoničtvo.

Imaoničko družtvo v. družtvo imaonik.

Iskup radi javne potrebe (čl. 16), eksproprijacija; hrv.: izvlastba.

Izpis zastave (čl. 219); — iztabulacija (t. XIX uredbe o intabulaciji); hrv.: izknjižba; la radiation de l'inscription; die Extabulation. —

Digitized by Google

Izprava (čl. 972) — izprava; instrumentum, documentum; l'acte, le document.

Istovjetna vidi *samoista* stvar.

Javna državna dobra (čl. 969) — *svačije (?!) stvari* (§ 195); hrv.: javno ili obće dobro; res in publico usu; le domain public de l'Etat; das öffentliche Gut.

Javna korist (čl. 727) — javni ili obći interes; l'intérêt de ordre public.

Jemac (čl. 457) — jemac (§ 829); hrv.: poruk; fidejussor; la caution; der Bürge.

Jemčev jemac (čl. 470); fidejussor fidejussoris ili fidejussor succedaneus; la caution de la caution, le certificateur de caution; der Afterbürge od. Nachbürge.

Kirija (čl. 878), znači što i zakup (najam stvari).

Kladilac (čl. 479), onaj koji se kladi.

Komun ili plemenska zajednica (čl. 709). „U toj je zajednici najglavnije: gora, paša, voda, u koliko što od toga nije već podieljeno; osim toga i svaka javna uredba ili ustanova, koju pleme osnuje i uzdržava, poglavito radi svoje koristi i udobnosti (n. pr. put, škola)."

Koristan trošak (čl. 825); trošak radi veće plodorodnosti (§ 204); impensae utiles; les dépenses utiles; der nützliche Aufwand.

Krajnji nemar (čl. 928); krajnje nebreženje (§ 819); hrv.: skrajna nepažnja; culpa lata; la faute lourde; das grobe Versehen.

Kupnja i prodaja (članak 872); — *Kupovina i prodaja* (§ 641); emtio et venditio; la vente; der Kauf u Verkauf.

Kupovati na obid ili okušaj (čl. 251); hrv.: kupovati na ogled ili probu. — Kupovina stvari, koje kušati valja (§ 645); emtio ad gustum; la vente ad gustum; der Kauf auf Besicht oder Probe.

Kupovina prema ogledu ili mostri (čl. 252). — *Kupovina na probu* (§ 677); hrv.: kupnja po muštri ili probi; emtio ad comprobationem; la vente à l'essai; der Kauf nach Probe.

Kuća ili kućna zajednica (čl. 964 i 965). — *Zadruga ili zadružna kuća.* Čl. 964 glasi: „Kuća, t. j. domaća zajednica, u svojoj cjelini stupa na mjesto članova kuće. Kuća je dakle, kao neki odlučeni pojam za obitelj, koja se smatra da je nosilica ukupna domaćeg rada i imovine."

Kućanin, član kuće (čl. 695). — *Zadrugar* (§ 515).

Lazila ili odrovi (čl. 136) n. p. „tvrdjivati odrove ili lazila na susjedovoj zemlji dok gradi svoju kuću".

Lični imaonik (čl. 954), je svaki čovjek; a *nelični* imaonik je država, družtvo imaoničko i t. d.

Lično omilje. Ciena koja dolazi od lična omilja (čl. 926); hrv.: ciena osobite naklonosti; — pretium affectionis; der Affectionswerth.

Digitized by Google

Matica (čl. 972) — original izprave.

Mjesto prebivanja (čl. 958), — (v. § 49); hrv.: prebivalište; — domicilium; le domîcile; der Wohnsitz. — *Dobrovoljno i potrebno* mjesto prebivanja (d. voluntarium; d. necessarium).

Nagodba (čl. 473), — *poravnjenje* (§ 754); transactio; la transaction; der Vergleichvertrag.

Najam (čl. 877). „U najam se uzimlju ne samo ljudi, služitelji i ljudska radnja, nego i stvari, kao: kuće, dućani, živo i t. d. Po tome, u ovome zakoniku, rieč najam, kad je govor o stvarima, znači to isto što i kirija.“ — Locatio-conductio; — le contrat de louage.

Najam radnje ili službe (čl. 879), (§ 706); hrv.: pogodba radnje za plaću; locatio conductio operarum; — le louage d'ouvrage; der Lohnvertrag.

Najam radnje odsjekom (čl. 348), — (v. §§ 706 i 713). Locatio conductio operis; le louage des entreperneurs d'ouvrage; die Werkverdingung.

Najamnik ili radnik (čl. 879) ili *najmljenik* (čl. 333); hrv.: naručevnik; — poslenik (§ 719); conductor operis; — l'ouvrier ou l'entrepreneur; der Bestellte.

Najmilac ili naručilac radnje (čl. 879) — naručitelj (§ 810); locator operis; le maitre; der Besteller.

Najmovina (član. 276), — nagrada, plata (§§ 706, 721); hrv.: plaća; merces; le prix (le loyer, les gages); — der Lohn.

Namir (čl. 611); hrv.: izplata; solutio; le payement; die Zahlung.

Namirnica ili odužnica (čl. 975), — priznanica (kvita, namirnica) (§ 926).

Namjenjenik, naročeni primac (čl. 370, 373), — primac (§ 290) — hrv.: primalac; le dêstinataire; der Uebernehmer.

Naplovina (čl. 41), — (§ 265); *nanos ili naplava*; hrv.: naplav zemlje koju voda nanosi; aluvio; l'alluvion; das Anspühlen.

Napolica. Davanje zemlje ili životinje u napolicu (čl. 309, 313), (v. § 705); hrv.: na polovinu; le bail à metairie, et, le bail à cheptel simple (članak 730 franc. gradj. zakonika). — Odtuda: *napoličar.*

Naredbeni zakoni (čl. 775), imperativni zakoni.

Naruč ili posuda (čl. 876), — *naruč ili posluga* (§ 582); hrv.: posudbena pogodba; commodatum; le prêt à usage; der Leihvertrag.

Naručitelj, naručilac radnje (čl. 352, 879); — v. najmilac radnje.

Nasilje (čl. 518); sila, strašenje, *prinuda* (§§ 28, 537); vis compulsiva, metus; la violence; der Zwang.

Natapanje zemlje (čl. 122); l'irrigation.

Nedostiž (čl. 180, 321), — *nedostatak.*

Digitized by Google

Nedopuštena djela (čl. 943), prestupi i kao-prestupi; hrv.: protuzakonita djela; delicta, et quasi delicta; les délits et quasi-délits; widerrechtliche Handlungen.

Nedostatci (*mahne*) *u volji ugovornika* (čl. 518), nasilje ili ozbiljno plašenje, nepoštena prevara, zabluda; (v. § 537).

Nezvan vršilac tudjega posla (čl. 162), — (v. §§ 628 i 629); negotiorum gestor.

Nezvano vršenje tudjih poslova (čl. 947), (v. §§ 628 i 629); gestio negotiorum; la géstion d'affaires; die Geschäftsführung ohne Auftrag.

Nezlomislena držina (čl. 816); *savjestna državina* (§ 204); hrv.: pošteni posjed; possessio bonae fidei; der Besitz in gutem Glauben.

Nezlomisleni držitelj; *savjestni držalac* (§ 204); hrv.: pošteni posjednik; possessor bonae fidei; le possesseur de bonne foi; der redliche Besitzer.

Nemoć uma ili slaboumlje (čl. 658, 957); *duševna bolest*; hrv.: ludost, slaboumost; l'aliénation mentale; die Geisteskrankheit.

Nemoćnik t. j. *čovjek nezdrava uma* (čl. 653); hrv.: slaboumni, ludi.

Neodoljiva sila (čl. 367); neodoljiv dogadjaj (§ 245 a tč. 2 gradj. post.); vis major; la force majeure.

Neopravdano koristovanje tudjim (član. 595—602). Dugovi od neopravdana koristovanja tudjim bili su sankcionisani tužbama t. zv. condictiones sine causa u širem smislu, koje se u njemačkom pravu zovu Bereicherungsklagen, ili Klagen auf Rückerstattung des grundlosen Gewinnes. A to su ove: 1. condictio indebiti (§ 902 srp. gradjansk. zak.); 2. condictio causa data causa non secuta, ili c. ob rem dati ili ob causam futuram; primjeri: (§§ 61 i 62), povraćaj datog miraza kad se brak ne zaključi i t. d.; 3. condictio ob turpem vel injustam causam; i 4. condictio sine causa. — Sve su ove tužbe istim redom obuhvaćene u obć. imovinskom zakoniku (čl. 595, 599, 600 i 601).

Nepogib. Uzimanje stoke u nepogib ili pod kesim (čl. 322) (v. § 694), slično tomu jest u Hrvatskoj davanje stoke na hranu.

Nepokretnina (čl. 56), nepokretno dobro, nepokretnost.

Neporečna odluka, izvršna, pravomoćna odluka (sudska).

Nestadak ili propad stvari (čl. 391); *propast stvari* (§ 912): species perit ei cui debetur; genera non pereunt (čl. 933 „vrsta ne gine"); la perte de la chose due.

Nepravilna ili netemeljita držina (čl. 820). — Nezakona *državina* (§ 926); hrv.: nepošteni posjed; possessio injusta; la possession injuste, illégitime; der unrechtmässige Besitz.

Ništav (ugovor i t. d.) (čl. 918) — nevažeći (ugovor, pravni posao itd.); hrv.: ništetan; nullum (negotium itd.).

Obavjerena ili Odostvovjerena izprava (čl. 973). Ovjerena izprava.

Digitized by Google

Obdarenik (čl. 485), poklonoprimac (§ 565); le donataire; der Beschenkte, der Geschenknehmer, Donatar.

Obir, dug na obir (čl. 528) — (v. § 549); obligatio alternativa; l'obligation alternative; die Wahlobligation). — Obveza ili dug s izborom?

Ovlast (član. 483). — *ovlašćenje* (autorizacija) ili dopuštenje, koje muž ili sud ženi daje radi zaključenja pravnih poslova.

Odvlačnik je dužitelj ili dužnik kad je u docnji ili odvlaci (čl. 922).

Odložni uslov (čl. 940); hrv.: odgodni uvjeti; conditio suspensiva; la condition suspensive; die aufschiebende Bedingung.

Održaj (članak 845); — zastarjelost za sticanje svojine i drugih stvarnih prava (§ 922); hrv.: dosielost; usucapio acquisitiva; l'usucapion ou la prescription acquisitive; die Ersitzung.

Održaj slobode (čl. 851); usucapio libertatis (kod služnosti).

Odužnica v. namirnica.

Odustanica (čl. 935); odustanica ili pišmanluk (§ 551); hrv.: odustalnica ili pišmanluk; arrha poenitentialis; das Reugeld.

Oklad (čl. 475), — *oklada* (§ 691); sponsiones; le pari; die Wette.

Opomena dužnika (čl. 972); v. § 887; interpellatio debitoris; l'interpellation; die Mahnung des Schuldners.

Oporeka povjere (čl. 408); oporicanje (revokacija) punomoćtva (§ 622); hrv.: poreka punovlašća ili punomoći.

Oporuka ili zavještaj (čl. 756); testamenat, zaveštanje (§ 424); testamentum. Ja bih rieč *oporuka* zadržao za *delatio hereditatis* (? Ur. M.).

Opremioc (čl. 735) *pošiljaoc ili odpravljač stvari.*

(Svršit će se).

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Posjed imovne občine. In prossessorio sumarissimo netreba dokazati ***steèenje***, *nego samo* ***vrèenje*** *posjeda. Imovna občina je u* ***vrèenju*** *posjeda, kad njeni članovi kao njeni naravni representanti vrše posjedovne čine.*

Kr. kotarski sud u vel. Gorici odlukom od 25/11 1888 br. 7995 u parnici imovne občine H. tužiteljice, proti Št. i I. P. tuženikom, radi smetanja posjeda čest. broj 551 zemlj. br. 141 porez. občine Hrašće zabaci tužbu i naloži tuženici, da tuženikom u ime parbenoga troška plati 15 forinti.

Digitized by Google

Razlozi: Za posjed stvari nuždna je aprehensija stvari sa voljom, držati ju kao svoju (§. 309 o. g. z.). Za korporacije može tu volju osjećati samo njeno ustavno zastupstvo. Korporacija nemože s toga inače posjed steći, van zaključkom svoga zastupstva, jer gdje nije takovim zaključkom oživljela posjedovna volja, tu nije govora o posjedu korporacije, makar pojedini članovi korporacije kao takovi posjed zauzeli.

Načelo to probija iz ustanova § 337 o. g. z. Ovo pravilo valja i glede tužiteljice kao jurističke osobe. Ona veli, da posjeduje česticu br. 551 zemlj. br. 141 občine Hrašće od prastarih vremena i da radi daleke prošlosti nemože dokazati aprehensiju te čestice, dakle niti zaključak o zaposjednuću, nego osniva svoj zahtjev na tom, što su na istoj čestici njeni članovi pasli blago i preko nje se prevozili.

Istina, ako članovi korporacije kao takovi za korporaciju bez njenoga predhodnoga zaključka posjed zauzmu, moći će si njeno zastupstvo naknadnim zaključkom to zaposjednuće osvojiti.

Sliedi to iz pravila § 1016 o. g. z.

Tužiteljica je istina dokazala po svjedocih St. Z. i P. L., da su njeni članovi na istoj čestici više godina blago pasli i preko nje se vozili; ali tim nije još dokazano, da su taj posjed za tužiteljicu (pro re publica) vršili, nego je usuprot indicij o protivnom u tom, što svjedoče P. i I. P. i I. P. pa i sam Št. Z. P. L. i J. K., da su najme i drugi, osim članova tužiteljičinih tu pasli i prevozili se. Tužiteljica ponudila je doduše dokaz po svjedocih G. B. M. i Gj. Kr., L. Fr., Št. Č. i M. A., da su ovi za nju vršili posjedovne čine na onoj čestici; nu svi su ti svjedoci usljed prigovora tuženika završni (§ 155 c. grpp.), pa se nemogu pojačati niti domirnom prisegom (§ 159 grpp.).

Tužiteljica nije dakle uspjela sa dokazom, da su njeni članovi posjed uparničene čestice za nju zauzeli, niti je producirala zaključak svoga zastupstva, da usvaja za sebe tobože po članovih svojih za nju vršeni posjed, pa se uljed toga nemože smatrati, da je bila posjednicom ove čestice prije, nego li ju tuženici pooraše. Stoga je tužba odpućena i tužiteljici po § 573 grpp. nametnuta naknada parbenoga troška.

Proti ovoj odluci uloži tužiteljica utok, obrazložen kako sliedi:

Stanovište napadnute odluke je neopravdano i pogriešno. Prema odluci ovoj bila bi za posjed potrebna aprehenzija uz volju stvar držati kao svoju, a ovo je posvema pogriešno. Aprehenzija i manifestacija volje, i to ne uviek samo one, koju odluka spominje, potrebna je samo kod stečenja posjeda, a nikako kašnje, kada je posjed već jednom stečen.

Kod stečenog posjeda, koji se manifestira u faktičnom izvršivanju kojega prava, nije već po sebi potrebno, da dotična volja uviek i neprekidno postoji, dosta je samo, da ne ima protivne volje t. j. takove, po kojoj se dotični posjednik nebi smatrao posjednikom. Dokaz za to daju

Digitized by Google

već §§ 310 i 349 o. g. z., jer kako se iz § 310 vidi, mogu posjedovati i slaboumni, kao i osobe koje nisu u stanju same misliti, ako je posjed za njih već zauzet. Kako prof. Strohal tvrdi u svojoj razpravi „Succession in den Besitz", nije ni kod zauzeća posjeda uvjek potrebna volja, upravljena na posjed n. pr. kod nasljedstva, itd.

Napokon iz § 349 o. g. z. jasno se vidi, da se već jednom zauzeti posjed ne gubi, ako se dotična stvar drži nadalje, i ako volje na posjed ne ima, samo ako contrerna volja ne dodje t. j. takova, da dotični upravo neće više u ono ime stvar da drži, u koje je do sada držac, nego upravo protivno n. p. kao detentor za drugoga. — Volja dakle ne mora uvjek biti prisutna kod izvršavanja posjeda, pak stoga nije morala ni ovdje biti izkazana.

Napadnuta odluka nevidi, da se ovdje ne radi o stečenju posjeda, nego ob izvršivanju, da tužiteljevi dokazi nisu ni bili upravljeni na čin stečenja, nego na izvršbu posjeda.

S onimi čini, koji su u tužbi navedeni, i koji su po svjedocih dokazani, dokazano je vršenje posjeda, a ne zauzeće posjeda, koje se je sbilo prije stotinu godina, da mu je svakoga traga već davno nestalo, i da se najstariji ljudi okolice sjećaju tek vršenja ovoga posjeda.

Imovna občina izvršivala je preko članova svojih ovaj posjed, te po svjedocih dokazala, da su ovi pasli blago kao članovi ove občine, a ne pravom svojim. Izvršba ova priznata je po protustranci, ona je dokazana po svjedocih, koji nisu članovi ove občine. — Ti svjedoci pod prisegom izkazaše, da *članovi* ove občine blago pasu i putem dotičnim voze, i da se dotično polje zove „Hraškim poljem", da se u obće svuda znade, da to polje pripada Hrašću. — Ovo je podpunoma dostatno da se pribavi *provizorna* zaštita posjeda na ovoj čestici.

Napadnuta odluka smatra, da je za ovo izvršavanje bila potrebna još i volja; ali to je, kako je jur gore iztaknuto, prema zakonu neopravdano, u ostalom, ako bi se ta volja i tražila, i ta bi se morala smatrati dokazanom. Evo zašto. Članovi občine pasli su svoje blago samo kao takovi, a ne kao osobe, koje sebi vindiciraju kakova prava na dotičnom zemljištu, kao članovi občine, koja ima prava na ovo zemljište, inače nebi svjedočba dotičnih svjedoka glasila, da su občinari ona prava izvršivali. — Povrh toga očitovahu preslušani občinari, da su to činili samo za to, što je poznato, da je onaj komad zemlje občinski i što jim občina to nije prečila, nego im je to kao svojim članovom dozvolila. Napadnuta odluka smatra ovo kao posebni dokaz, te konstatira, da se ovi izkazi ne mogu uvažiti s razloga, što su svjedoci zavržni i što time već po sebi nije dokazano zaposjednuće. Ali taj je nazor neopravdan stoga, što je činjenica ova dokazana sa svjedoci P. L. i ostalimi, koji su prije preslušani, a sa kazivanjem občinara nadopunjena je samo činjenica

Digitized by Google

da je posjed izvršavan ovim načinom, k tomu ponudjena je domirna prisega, kojom će se dokazala ova, kako u pogledu činjenice izvršavanja, tako i animusa rem sibi habendi nadopuniti, pa je stoga dokaz podpun.

U ostalom tužiteljica nije ni dužna bila dokazivati zaposjednuće, nego samo zadnji posjedovni čin, a to je za provizornu zaštitu posjeda dovoljno, kako je već gore naglašeno.

Ako se medjutim ide sa stanovišta, sa kojega ide napadnuta odluka, mora se ipak smatrati dokazanim, da je posjed jur prije provokacije protivničke zauzet. Napadnuta odluka očituje sama, ako članovi korporacije zauzmu posjed bez njenoga predhodnog zaključka, da si tada može dotična korporacija sama posjed usvojiti, ako čin ovaj naknadno zaključkom primi. Dokazano je u parnici, da su članovi općine obzirom na to, što je općina u posjedu bila, ovaj posjed izvršavali, odnosno da je ona preko njih taj posjed izvršavala. Oni su pasli samo zato, jer su znali, da je to imovne općine, oni su to činili kao članovi općine, odnosno za općinu. — Ovaki se čin mora smatrati i zauzećem, tim više, što faktičnu činjenicu izvršavanja sami protivnici priznavaju. Ova izvršba, veli napadnuta odluka, da nije radi toga odlučna, što ne ima nigdje manifestirane volje imovne općine na ovu izvršbu, odnosno zauzeće.

Napadnuta odluka zaboravlja na samu tužbu, koja je radi smetanja posjeda podignuta; a uzme li se okolnost, da su članovi općine blago pasli i dotičnim putem vozili, odnosno blago gonili, bilo kao *zauzeće* ili kao *izvršba*, mora se nuždno već samo podignuće tužbe smatrati manifestacijom volje, kojom je čin članova općine odobren, sve da inače nije imala općina posjeda na dotičnoj čestici.

Tužba na smetanje posjeda jeste konkludentan čin, iz kojega neposredno sliedi animus rem sibi habendi, obzirom na čin, koji je na prepornom predmetu preduzet. Prigovor, da se ona manifestacija nije sbila prije, nego ju je protivnik sa smetanjem posjeda provocirao, nije nimalo odlučan. Jer, uzme li se, da je imovna općina preko svojih članova ovaj posjed izvršivala, onda je ovaj prigovor eo ipso neosnovan; a uzme li se, kao što napadnuta odluka uzima, da su članovi u ime općine vršili, ili kako se tamo veli, za općinu posjed zauzeli, onda ovaj prigovor pada time, što je naknadno usliedilo odobrenje korporacije time, što se je ista u tužbi na njihov čin pozvala, i concludentnim činom t. j. tužbom ovaj postupak njihov odobrila. A ako ga je naknadno odobrila, onda se mora smatrati posjednikom, ne od dana odobrenja, nego od dana kada su njeni općinari dotičan čin preduzeli.

Valja u ostalom naročito iztaći, da je dokaz o „animus rem sibi habendi“ već jednostavno pružen time, što je tužba podignuta, odnosno, da se mora predpostaviti, da „animus rem sibi habendi“ predleži, ako

Digitized by Google

je tužba podignuta. — Ako ja na jednoj čestici poduzimam čine, koje inače samo vlastnik preduzimati običava, ako sam te čine kroz 30 dana mirno poduzimao, pak poslje me tko u tom smeta, i ja podignem tužbu o smetanju posjeda: onda to podignuće tužbe pokazuje, kako sam i zašto dotične čine poduzimao, t. j. da sam imao „animus rem sibi habendi". Tko protivno tvrdi, mora navesti činjenice, iz kojih se vidi, da za sebe i u svoje ime dotičnog posjedovnog čina izveo nisam.

Inače ne bi se posjed nikada dokazati mogao, ako je usliedio zauzećem a ne predajom, a naročito onda ne, ako se izključi i domirna prisega, koja bi uz činjenicu izvršbe još jedina mogla dokazati animum rem sibi habendi. — U ostalom ne ima mjesta ni domirnoj prisegi ondje, gdje je čin suo nomine preduzet, jer animus sliedi onda već iz same tužbe.

Što se veli u napadnutoj odluci, da su na onoj čestici i drugi pasli blago, ta je okolnost skroz neodlučna; prvo stoga, što to nije bilo nikada sa znanjem občine imovne; a drugo stoga, što ni u tom slučaju ne bi protivnici bili vlastni put i dotičnu česticu preorati.

Kr. banski stol riešitbom od 9. siečnja 1889 br. 33021 potvrdi odluku prvoga suda sa sliedećih razloga:

Uvaživ, da se po § 309 o. g. z. posjednikom koje stvari onaj zove, koji istu stvar u svojoj vlasti ima, a osim toga i volju zadržat ju kao svoju; uvaživ, da se §§ 337 ogz. posjed občine prosudjuje po volji punovlastnika, koji rade u ime članova; uvaživ, da od jurističnih osoba, koje same ne imaju volje, to pomanjkanje volje suplira volja njihovih representanta; uvaživ, da po § 27 sl. a. zk. čl. XVI od god. 1870 (Sbor. god. 1871 broj 4) ob uredjenju občina i trgovišta, koja ne imadu uredjenoga magistrata, občinski odbor (zastupstvo) zastupa občinu kao jedini zakljujući organ u svih poslovih naravnoga djelokruga, u koji djelokrug po § 26 ibid. spada uprava obć. imovine i sve ono što se neposredno tiče interesa občine; uvaživ, da po tom posjed občina steći može jedino zaključkom obć zastupstva, upravljenim na stečenje posjeda, dočim se odnosni čin aprehenzije poduzeti može i po pojedinih občinarih; uvaživ, da tužeća občina nije niti pokušala dokazati, da je njezino zastupstvo ikada stvorilo zaključak glede posjeda preporne čestice; uvaživ, da se posjed za občinu steći može i naknadnim odobrenjem občinskoga zastupstva dotičnoga čina aprehenzije, ali da bi to odobrenje svakako uslieditи moralo prije sbivšega se smetanja, a ne tek podignućem tužbe, jer se inače reći nemože, da se je občina u čas sbivšega se smetanja nalazila u posjedu dotične stvari.

Usljed izvanrednoga previdnoga utoka tužiteljice preinačio je kr. stol sedmorice riešenjem od 7 lipnja 1889 br. 1083 obie niže odluke po § 318 grpp. i odlučio je kako sliedi:

*

Digitized by Google

Tuženi I. i St. P. počinili su smetanje posjeda na štetu tužiteljice tim, što su česticu br. 551 preorali i povlačili, pa im se s toga zabranjuje dalnje smetanje pod prietnjom globe od 25 for.; a parbeni trošak se svih 3 molba prebija i to s ovih razloga:

Tuženici priznavaju, da preporno zemljište do sada nisu nikada orali, ali da su posjed vršili tim, što su na istom blago pasli i što su na istom kola i alat držali, i tvrde, da su oni vlastnici toga zemljišta.

Pošto se u ovom preporu radi jedino u faktičnom posjedu i o sbivšem se smetanju (§ 620 grpp.); pošto tužiteljica netuži radi toga, što su tuženici na istom zemljištu blago pasli, — koje im u ostalom svjedoci P. Z. V. i B. nepotvrdjuju, — nego radi toga, što su zemljište preorali, i pošto tuženici priznaju obie ove odlučne činjenice: to se moradu obie niže odluke preinačiti i suditi po tužbenom zahtjevu (§ 339 o. g. z.).

Što se u odlukah nižih sudova navodi kao razlog odpućenja tužiteljice, da nije dokazala čin aprehenzije po nadležnom organu (§ 337 o. g. z. i § 27 zak. članak XVI. 1870), to nestoji, jer se im possessorio summarissimo ime dokazati vršenje posjeda, a ne stečenje posjeda; vršenje pako pašenjem blaga i voženjem sa kolima dokazala je tužiteljica mnogobrojnimi svjedoci, a ovlaštenje na tužbu i na vršenje posjeda po pojedinih članovih kao naravnih reprezentantih obćine, izkazala je tim više, što tužiteljica nije upravna iliti politična, nego imovna obćina, kao što se vidi iz priloga A. I., potvrdjenog po političkoj oblasti.

U ostalom je tuženikom prosto svoje uztvrdjeno pravo vlastničtva redovitim putem potjerati.

Trošak prebijen je, jer tuženici imaju dvie povoljne riešitbe (§ 573 gpp.). *Priobćio Dragutin Markovac.*

*Tužba o razvrgnuću zajednice.**

S. P. tuži sudu C. B-a i R. I-a i traži, neka se osudom izrekne, da su tuženici dužni priznati zajednicu dobara glede kuće broj 174 u B-u, upisane u zemlj. listu br. 116 grada B., izmedju njega i njih pravno razvrgnutom, te da su dužni dozvoliti, da se s toga kao nedjeliva proda javnom sudbenom dražbom. Kr. sudb. stol u B. osudom od 10. travnja 1884. br. 577 odbije tužbu.

Razlozi: Drugoimenovana tužena priznaje, da je tužitelj suvlastnik trih petina kuće br. 174 u B., upisane u zemlj. listu br. 116 obćine grada B-a, kako to dokazuju: kupoprodajni ugovor od 28. lipnja 1883. pod A na I., odluka ovoga suda, kao zemljištne oblasti od 4. srpnja 1883. br. 4128 pod B. na I., i zemljištni izvadak pod C. na I.; a ona i prvoimenovani tuženik da su suvlastnici svaki jedne petine iste kuće.

* Vidi: „Mjesečnik“ g. 1889. str. 22.

Digitized by Google

Ona niti ne poriče tužitelju prava, kao suvlastniku, tražiti razvrgnuće njihove zajednice i sudbenu javnu prodaju toga im zajedničkoga dobra; a niti se od svoje strane protivi tomu. Nu prigovara nadležnost ovoga suda za prosudjenje ove stvari, jer da prvoimenovani tuženi već više godina u ovih stranah ne prebiva i da mu tužba s prilozi ni uručena nije. Zatim da tužbi nisu priloženi uvjeti, po kojih bi se imala javna sudbena prodaja zajedničkoga dobra obdržavati; i da tužitelj nije od nje nikada ni tražio ukinuća njihove zajednice, čemu se ona ne bi bila ni najmanje protivila; pa s tih razloga hoće da se tužitelj sa svojom tužbom i u njoj stavljenim zahtjevom odbije.

Prvi je prigovor drugoimenovane tužene svakako neumjestan, jer pogledom na ustanove §§ 49 i 51 sudovnika nadležan je u ovoj pravdi onaj sud, kao realna molba, u čijem se području nalazi dobro, koje se ima usljed razriešenja zajednice javno prodati; osim toga prigovor nenadležnosti nije ni učinjen u zakonom propisanom roku (§§ 14 i 54 gpp. i 47 sudovnika); a dokazano je primkom, nalazećom se medju sudbenimi spisi, da je prvoimenovanomu tuženomu tužba sa prilozi redovito uručena.

Drugi i treći prigovor drugoimenovane tužene pako uzeo se u obzir, jer je u tužbi radi ukinuća zajednice, kojom se traži prodaja zajedničkoga dobra, svakako potrebito, da se naznače i ustanove uvjeti, pod kojimi se ima prodaja obaviti, te polag toga, bez ikakovoga dalnjega prepora, ovršiti osuda, izrečena na ukinuće zajednice i ujedno na prodaju zajedničkoga dobra. Zatim je potrebito, da je tužitelj ostalim suvlastnikom nerazdieljivog dobra obznanio, da želi, da zajednica dobra medju njimi prestane i da su se ostali suvlastnici toj njegovoj želji uzprotivili; jer ako tužitelj toga učinio nije i ako se ostali suvlastnici njegovom zahtjevu, pristojećemu mu po zakonu i pravu, uzprotivili nisu, to ne ima on u tom slučaju ni prava tužbom proti njim radi ukinuća zajednice i prodaje zajedničkoga im dobra postupati.

Tužitelj u svojoj tužbi nije doista doprineo nikakovih uvjeta prodaje, a niti nije uztvrdio, da je od tuženika zahtievao ukinuće zajednice i prodaje pomenute kuće, i da su se oni tomu uzprotivili.

Tek usljed prigovora drugoimenovane tužene uztvrdio je on u svom protuodgovoru, da je sve to zahtievao i da se je drugoimenovana tužena tomu oprla. Ali te svoje tvrdnje, koje ona ni najmanje ne priznaje, ne dokazuje tužitelj ničim.

S toga dakle razloga i s razloga, što uvjeta prodaje u tužbi naznačenih nikakovih ne ima, odbio se je tužitelj sa tužbom te osudio po § 573 gpp. da naknadi drugoimenovanoj tuženoj trošak parbeni.

Kr. banski stol osudom od 28. kolovoza 1884. br. 13.598 gr. preinačio je prvomolbenu osudu, te uz medjusobni preboj parbenih troškova zadovoljio tužbi.

Digitized by Google

Razlozi: Suvlastničtvo tužiteljevo na razdieliti se imajuće nepokretnosti nije medju strankami preporno, niti je dopustivosti razvrgnuća zajednice prigovoreno.

Prigovori drugotužene, da tužbi nije bilo mjesta, jer se nijedan od suvlastnika razvrgnuću i razdiobi protivio nije, i da dražbeni uvjeti nisu tužbi priloženi, o kojih bi se imalo razpravljati, ne mogu se uvažiti s razloga, jer podignuće tužbe na uzpostavu kojega prava, nije uvjetovano vazda dokazanom povriedom istoga, nego se može sudbeno riešenje i onda zahtjevati, ako je samo radi eventualnih prepora i nesporazumaka stranaka potrebno, i jer se tužbom nezahtjeva samo razdioba zajednice prodajom, nego i razvrgnuće iste; ter s razloga, što se dražbeni uvjeti tužbi priložiti ne imaju s toga, što se osudom dozvoljena prodaja provesti imade po VI. poglavju izv. p. p., po kojem, naročito po § 277., sud paziti ima, da se prodaja bez štete prava trećih i po zakonu provede.

Preboj parbenih troškova se je morao izreći radi toga, što je tužena u prvoj molbi nadvladala.

Kr. stol sedmorice osudom od 15. svibnja 1885. br. 1402 potvrdio je osudu druge molbe.

Razlozi: Proti banskostolnoj osudi, kojom je prvosudna osuda na korist tužitelja S. P-a preinačena, uložila je previd samo drugotužena R. J., dočim se prvotuženi S. B. tim pravnim liekom poslužio nije. Tim postala je banskostolna osuda, u koliko se tiče prvotuženoga S. B-a, pravomoćnom (§§ 324 i 333 g. p. p.).

Tuženica R. J. ističe u svojih previdnih tegobah, da joj je krivo učinjeno banskostolnom osudom, jer da se tužitelj sa svojim tužbovnim zahtjevom, smjerajućim na razvrgnuće zajednice glede nepokretnosti u tužbi napomenutih, obzirom na njezine prigovore, bezuvjetno odputiti ima.

Ovi prigovori su sasma formalne naravi.

Prvi prigovor sastoji se u tom, da tužitelj tobože nije bio ovlašten, pa nije imao ni povoda, da podnese tužbu na razvrgnuće zajednice po § 843 o. g. z., pošto se tuženica razvrgnuću obstojeće zajednice ni malo ne protivi, nego ju i sama želi. — No taj prigovor je dovoljno oprovrgnut tim, što se je drugotužena ne samo upustila u parnicu, nego je s pozivom na različite druge, a to sasvim netemeljite prigovore izrično zahtjevala, da se tužitelj sa svojim na § 843 o. g. z. utemeljenom zahtjevu odputi.

Ovamo spada već u razlozih prvosudne osude oprovrgnuti prigovor, da podnešena tužba prvotuženom tobože dostavljena bila nije, pa da je sud prve molbe u tom parbenom predmetu glede prvoimenovanoga tuženika nenadležan.

Neosnovan je napokon i dalnji u previdnih tegobah ponovljeni prigovor, da se tužitelj sa svojim tužbovnim zahtjevom odbiti ima s razloga, što on svojoj tužbi nije priklopio osnove dražbenih uvjeta.

Digitized by Google

Taj prigovor ne ima nikakova uporišta niti u § 843 o. g. z., niti u drugoj kojoj zakonskoj ustanovi.

U nazočnoj parnici ima se riešiti samo preporno pitanje, da li su tuženici dužni pristati na to, da se obstojeća zajednica vlastnosti razvrgne, te da se zajednička kuća proda putem javne dražbe. Provedba dražbene prodaje nakon dokinute zajednice (§§ 841 i 843 o. g. z.), ako se stranke same ne slože i ne sporazumiju, spada k ovrhi osude, pa su u tom pogledu mjerodavni propisi 22. poglavja gradj. parb. postupnika u savezu sa propisi § 277 zakona od 9. kolovoza 1854., u koliko potrebito bude obazrieti se i na potonje propise u interesu trećih osoba, naprama kojim bi se ovršno razvrgnuće zajednice smatrati imalo „dobrovoljnom prodajom", kao n. pr. naprama hipotekarnim vjerovnikom.

S prenavedenih razloga mora se banskostolna osuda, u koliko je napadnuta previdom drugotužene R. J., potvrditi, u svih pako ostalih nenapadnutih točkah ostaviti netaknutom.

Trošak previda ima prema tomu R. J. sama nositi (§ 573 g. p. p.).

G.

Proti smetanju posjeda valja odmah tražiti pomoć i to tužbom.

U parnici *Vase M.* iz Trpinje proti *N.* i *S.* obojim *Pisarević* u *T.* izrekao je kr. kot. sud u *Vukovaru* odlukom od 4. prosinca 1888. br. 15.758: „da je *Soka P.* kriva smetanja posjeda vinograda *Vase*, počinjena tim, što je 20. rujna 1887. *brala grožđje*, te je dužna kaniti se svakoga daljnjega smetanja pod pretnjom globe od 10 for., odnosno 2 dana zatvora, dočim *Naum P.* nije kriv smetanja posjeda upitnoga vinograda; troškovi se prebijaju.

Razlozi: Tužitelj *V. M.* tvrdi, da se nalazi u posjedu vinograda i da su ga *Soka* i *Naum P.*, nabrav si u tom vinogradu grožđja, smetali u mirnom posjedu, te nudja dokaz po svjedocih *I. V.* starom i *S. K.* — *Naum P.* brani se tim, da je on prieporni vinograd u proljeću god. 1887. *povezao* i da je tim stupio u posjed vinograda.

Prieporno je dakle, tko se je 20. rujna 1887. nalazio u posjedu vinograda: tužitelj ili tuženi.

Iz parbenih spisa razabire se, da je tužitelj *V. M.* bio u posjedu vinograda sve do proljeća g. 1887., a dokazano je po svjedocih, da je on ovaj vinograd okopao. A ako je *Naum P.* prieporni vinograd u proljeću g. 1887. *povezao*, odakle nemože se izvoditi, da je on tim i posjed vinograda stekao. Posjed bo traje dotle, dok u posjednika traje *animus* t. j. *volja držati stvar kao svoju*, dotično volja služiti se pravom za sebe, i *corpus* t. j. zaposjednućem nastavša mogućnost razpolagati stvarju. — Za *animus possidendi* ne traži zakon, do posjednik ima neprekidnu svjest, da posjeduje, da si je svjestan volje posjedovati, i da bi on dosljedno

Digitized by Google

izgubio posjed, čim u njega ta svjest prestane. Animus possidendi *ne prestane* ni tim, što posjednik ne vrši neprekidno posjedovnih akta, jer je to i fizično nemoguće i u gospodarstvenom obziru neprovedivo. Sliedi to iz § 352 o. g. z., iz kojega se vidi, da se stečeni posjed ne gubi tim, što je posjednik odsutan, ili što je udaljen od stvari. Za animus possidendi dovoljno je, da se volja posjednika, stvar svojoj volji podvrgnuti, imati, nije promienila.

Da se može reći da je animus prestao, valja da posjednik izrazi odluku, da neće više držati stvar kao svoju, koju okolnost imao bi tuženik dokazati, a on je ni uztvrdio nije. — Animus possidendi *Vase M.* na ovaj vinograd razabire se i iz kazivanja svjedokà, da je on prieporni vinograd dva puta okopao, odnosno *okopati dao*, što u stvari ništa nemienja.

Ni *in corpore* nije tužitelj izgubio posjeda, jer ako se pod „*corpus*" razumjeva takav odnošaj posjednika prama stvari, usljed kojega može on stvarju razpolagati po svojoj volji, izključiv svakog drugoga, pak uvaživ, da ne može više njih nerazdieljivo posjedovati jednu te istu stvar, da, drugimi riečmi, nema suposjeda *(compossesio plurium in solidum § 349 o. g. z.)*: to je jasno, da je tužitelj rečenoga dana bio u posjedu priepornoga vinograda.

Prema tomu ukazuje se posjedovni akt *N. P.* samo kao samovlast, koja je po *§ 19 o. g. z.* zabranjena.

Osim svoga posjeda dužan je tužitelj u parnici radi smetanja posjeda dokazati, *da je tuženi u istinu i smetao.* Ponudjeni o toj okolnosti dokaz po svjedocih: *S. K.* i *S. V.* nije glede *Nauma P.* uspio, jer oni tvrde, da rečenoga dana nisu *N. P.* u vinogradu vidjeli nego samo *Soku P.*, koja da si je nabrala groždja. — Usljed toga moralo se je suditi kako je u dispositivnom dielu odluke izrečeno. Preboj troškovâ osniva se na § 576 gpp."

Na utok, odnosno *ništovnicu*, drugotužene *Soke P.* kr banski stol riešitbom od 23. siečnja 1889. br. 969 preinači odluku prvoga suda glede glavne stvari, te zabaci tužbu, a ostavi odluku netaknutom glede neprizvanih točaka.

Razlozi: Nepreporno je med strankami, da je u proljeću 1887. tuženi *odgrtao* i *rezao* vinograd i da radi toga nije tužba podnešena. Nadalje nisu tuženici porekli okolnosti, da je tužitelj taj vinograd opet okopao početkom juna 1887., da ga je tuženi *vezao* oko pravoslavnog Petrova (11. srpnja) 1887., da je tužitelj radi ovoga čina tuženikova podneo molbu 29. srpnja 1887. pod br. 10.383 gr. zahtievajući, da se tuženi *Naum P.* proglasi krivim opetovanog smetanja posjeda, te da se nametnuta mu globa od 30 for. proglasi propalom i t. d., da je na ovu

Digitized by Google

molbu bilo odredjeno ročište na dan 9. rujna 1887. pred sudom, da su stranke predstale i da predmet tužbe nije razpravljen.

Jasno je po tom, da je molitelj, odnosno tužitelj *izgubio* ovaj posjed vinograda, u kojem je štičen odlukom od 10. svibnja 1882. broj 2346 tim, što je tuženi taj vinograd *odgrtao* i *rezao* u proljeću 1887., a tužitelj proti tomu nije tražio sudbene pomoći.

Usljed toga trebao je tužitelj mjesto molbe de praes. 29. rujna 1887. br. 10.383. predati *tužbu* i u njoj tražiti, da ga sud štiti u onom posjedu, što ga je stekao okapanjem vinograda početkom juna 1887., a navodi molbe de praes. 29. rujna 1887. indi već neodgovarahu pravom stanju stvari, kojimi s toga nebijaše opravdan ni zahtjev te molbe *neprikladne tako za stečenje posjeda*, započeta početkom lipnja 1887., kada bi se i nastavila razprava povedena na temelju iste.

Glede tužbe od 24. rujna 1887. br. 13.054 valja samo izpitati, da li je odluka opravdana u dielu, odnosećem se na drugotuženu, jer se nenapada dio tičući se prvotuženoga. Kada se uvaži, da je po gore obrazloženom stanju stvari prvotuženi *vezao* vinograd dne *11. srpnja 1887.* i tako stekao toga dana posjed istoga, a da nije po sudu izrečeno da je on tim smetao tužitelja u posjedu: onda je jasno i to, da se je prvotuženi nalazio u posjedu počam od 11. srpnja 1887., te da drugotužena nije mogla smetati tužitelja u mirnom posjedu vinograda, kada je u ovom brala grozdje dne 20. rujna 1887.

Daljni pravni liek nije upotriebljen. (Šteta, jer nam se čini osuda prvoga suda temeljitom. Ured.) *Milan P. Jovanović.*

Tužitelj se oglušio; tuženik prigovara izplatu i nudi dokaz o tom; prvi sud ipak udovolji tužbenom zahtjevu (§ 25. zakona o malič. postupku).

Franjo T. tuži supruge S. V. V., da mu na obveznici od 17. siečnja 1885. imadoše do 1. siečnja 1887. platit 100 for. a. vr., a pošto su samo 15 for. položili, zahtjeva, neka se osude, da mu imadu u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe vratiti 85 for. sa 8% kamati od 1. listopada 1887., zajedno sa parbenimi troškovi.

Odlukom od 14. srpnja 1888. br. 4289 bijaše odredjeno ročište na 14. kolovoza 1888., na koje dodje samo prvotuženik S. V. ter izjavi sudcu, da mu je supruga V. bolestna te nemože doći; tužitelj nije došao, premda mu je u pravo vrieme na vlastite ruke dostavljena bila ročištna odluka.

Kr. kot. sudac kod kr. kot. suda u D. izrekao je 14. kolovoza 1888. br. 5133 gr. sliedeću osudu: Tuženi S. i V. V. dužni su tužitelju F. T. 75 for. sa 8% kamati od 24. travnja 1888. do plateža tekućimi, a na

Digitized by Google

svotu od 85 for. samo 8% kamata od 1. listopada 1887. do 24. travnja 1888. sa parbenimi troškovi od 4 f. 50 novč., za 8 dana pod prietnjom ovrhe naplatiti.

Razlozi: Tuženik S. V. priznaje prije svega, da su on i žena mu V. podpisali rukoznakom obveznicu de dato D. 17. siečnja 1885., na 100 f. nu tvrdi, da je od protivnika primio samo 72 for., pa da mu je i to izplatio i to: gotovim 64 for. 50 n. i sa 4 pečenke sve vredne 10 f., te producira potvrdu protivnika od 15 travnja 1887. o izplaćenih mu 15 f. i potvrdu od 24. travnja 1888. ob izplaćenih mu 10 for.

Pošto ročištu pristupivši tuženik istinitosti obveznica neprigovara, pošto dokazuje namirami protivničkimi naplatu od ukupnih 25 for., to su se morali tuženici, — supruzi V. V., obzirom na § 25 mal. post. osuditi, da plate 75 for. glavnice.

Pošto su se tuženici obveznicom alegovanom po tužitelju obvezali na plaćanje 8% kamata, te pošto su nakon tužbe pod 24. travnja 1888. platili od glavnice 10 for., to imaju kamate ove platiti do 24 travnja 1888. počam od 1. listopada 1887. od ostatka glavnice sa 85 f. dočim iza 24. travnja 1888. do plateža to učiniti imaju od preostatka glavnice sa 75 for. — Parbeni troškovi dosudjeni su po § 71 m. p.*

Usljed ništovne žalbe tuženog S. V. V. kr. banski stol riešitbom od 27. prosinca 1888. br. 24.520 s razloga, što se je tužitelj oglušio i što je razpravljajući sudac imao suditi po § 25 mal. post. prema tvrdnji tuženikovoj, da je tražbinu izplatio, — ukinuo je napadnutu osudu po § 75 točki 9 zakona o mal. post. i sudu prve molbe naložio, da za razpravu stvari naredi novo ročiste i da zatim dalje po zakonu postupa.

Priobćio A.

Ako manjkaju uvjeti § 425 gr. pp. za sekvestraciju, t. j. da je posjed nekretnina medju strankami preporan, a nemože se odmah riešiti, tko ima pravo iskati sudb. zaštitu, nemože se sekvestracija dozvoliti (k tumačenju §§ 425, 427 i 430 gr. pp.).

Kr. kot. sud u G. odlukom od 10. srpnja 1888. broj 4602 dozvolio je na molbu S. B. sekvestraciju nekretnina zadruge V., te M. i M. V. upisanih u zemljištnih uložcih br. 17 i 107 občine P. uz položenje jamčevine od 30 for. a. v.

Proti toj odluci uložiše zadruga V. i drugovi utok, a kr. banski stol riešitbom od 31. listopada 1888. br. 26.871 s razloga, što se iz napisa tužbe de praes. 13. ožujka 1888. broj 1544 vidi, da molitelj sekvestracije tuži utočnika „na izdanje pismeno izradjenog kupoprodajnog ugovora o nekretninah“; — s razloga, što se iz istog napisa ne vidi, da

* Sretna li tužitelja! Vidi Tumač Derenčinov strana 60—61. Op. ured.

Digitized by Google

su prieporne baš te nekretnine, nad kojima je sekvestracija zatražena; s razloga, što molitelj nije izkazao ni pogibelj za odsvojenje, a ni za oštećenje tih nekretnina, — ukinuo je na temelju § 343 gr. p. p. kako napadnutu odluku tako i sam čin izvedenja sekvestracije od 14. srpnja 1888., do uključivo odluke od 17. srpnja 1888. br. 4750 gr. (ovo je odluka, kojom se odobrava izviešće o obavljenoj sekvestraciji), ter je sudu prve molbe naložio, da molitelju vrati njegovu molbu de praes. 9. srpnja 1888. br. 4602.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 30. ožujka 1889. br. 665 odbaci previdni utok J. B-a, molitelja sekvestracije, a potvrdi riešitbu banskog stola sa razloga tamo navedenih kao i sa razloga, što iz sadržaja sekvestracionalne molbe jasno proizlazi, da se zahtjeva sekvestracija po § 427 gr. p. p. a ne po § 425 gr. p. p., i što za dozvolu sekvestracije po § 425 gr. p. p. manjka glavni uvjet, da je posjed navedenih nekretnina izmedju stranaka preporan i da se ne može odmah riešiti, tko li ima pravo iskati zaštitu sudbenu, jer iz sekvestracionalne molbe jasno proizlazi, da su protivnici prodavaoci u posjedu, a tko koju stvar prodaje, glede toga se predpostavlja, da je njezin vlastnik i posjednik; a da su zadruga V. i drugovi vlastnici i posjednici prepornih nekretnina, priznaje utjecatelj sam, jer tvrdi, da je od ovih preporne čestice kupio, pa jih traži na izdanje kupoprodajnog ugovora. *Priobćio A.*

1) Može li se na temelju napisa tužbe dozvoliti zabilježba zametnute parnice? — 2) I ako utok odbijen bude po drugoj molbi, ima mjesta daljemu utoku. § 145 gr. reda.

Tužbom de pr. 5 rujna 1886 br. 4814 I. Č. proti suprugi si Ir. Č. traži, da ona prizna ništetnost ugovora od 25/12 1885 i ništetnost na temelju ovoga ugovora izhodjenog gruntovnog prenosa prava vlastnosti u istom ugovoru spomenutih nekretnina na ime Ir. Č., ter da privoli, da se uzpostavi prvašnje gruntovno stanje. Tužitelj zamoli ujedno u svojoj tužbi, da se naročito za to priključeni napis tužbe dostavi njegovom zastupniku i to prije nego što bude tužba protivnici uručena, da može dati zabilježiti prepornost na ime protivnice ugovorom od 25 prosinca 1885 upisanih nekretnina, jer se je bojati bilo, da će tuženica nekretnine ili obteretiti ili posve odsvojiti.

Zatraženi napis tužbe bude zaista dostavljen tužiteljevom zastupniku, koji zamoli kod obstojavšeg kr. sudb. stola kao grunt. oblasti u V. zabilježbu prepornosti na tuženičinu idealnu polovicu nekretnina, koju mu sudbeni stol odlukom od 22 listopada 1886 br. 5286 i dozvoli.

Proti toj odluci uloži tuženica pravodobno utok; nu kr. banski stol riešenjem od 29 prosinca 1886 br. 28259 potvrdi prvomolbenu odluku u cielosti.

Digitized by Google

U suprot § 145 gr. reda uloži tuženica proti banskostolnoj riešitbi previdni utok, a kr. stol sedmorice riešenjem od 2 lipnja 1887 br. 1066 uvaživ, da gruntovničkim bilježkam u obće, a osobito zabilježbi o zametnutoj parnici, ima mjesta samo u slučajevih u zakonu napose ustanovljenih (§ 104 gr. reda); uvaživ, da je I. Č. svojoj molbi de praes 11 rujna 1886 br. 5284 priklopio samo napis svoje kr. kotarskom sudu u Il. podnešene tužbe, pa da se iz toga napisa razabrati neda, da li je ova tužba zaista takove naravi, da se na temelju iste dozvoliti može zabilježenje zametnute parnice budi po propisih gruntovnog reda od 15 prosinca 1885., budi po drugom kojem zakonu; uvaživ, da se minist. naredba od 10 rujna 1860 (br. 212 drž. zak. lista), na koju se pozivlje kr. banski stol u riešitbi svojoj, odnosi samo na zabilježbu odpovjedi uknjiženih tražbina i na hypotekarne tužbe, pa da se ova naredba u predležećem slučaju uporabiti nemože: — obnašao je davši mjesta previdnom utoku tuženice Ir. Č. obje dolnjosudne odluke kao utemeljene na uporabi zakona očevidno pogrešnoj, po § 16 izv. p. p. preinačiti i I. Č. s njegovom molbom za zabilježbu prepornosti odbiti.

Usljed toga nalaže se gruntovnom uredu, da u grunt. nap. br. 289, 333, 398 i 405½ občina B. zabilježenu prepornost prava vlastničtva I. Ć. od pr. 11 rujna 1888 br. 5284 izbriše.

Opazka. U gore izloženoj riešitbi vrhovnoga suda nalazimo dva načela, koja praksu mogu zainteresovati i to: 1) da jednostavan napis nije dovoljan za dozvolu zabilježbe prepornosti prava, i 2) da ima mjesta daljnjemu utoku i u onom slučaju, kad bude utok po drugoj molbi odbijen t. j. kad predleže dvie jednako glaseće riešitbe suda kao gruntovne oblasti.

Neka mi bude slobodno u tom pogledu primjetiti ovo što ide:

Ad 1. Ono prvo načelo, u koliko iz gore citirane riešitbe sliedi, obara posve praksu, koja je dosad u naših sudova vladala. Poznato je, da je još neprestano preporno, može li se zabilježiti prepornost na temelju dokaza, da je tužba predana (koji bi se dokaz doprineo napisom, providjenim potvrdom voditelja uručbenog zapisnika), ili je osim toga nužno, da je tužba izravno riešena t. j. da je izhodjen prvi dekret, itd.

Za prvo mnienje govori cilj, koji se hoće zabilježbom postići, naime da se u korist molitelja osigura prioritet prava, koje će se odnosnom tužbom da realizira. Za to mnienje govori nadalje § 148 gr. reda, po kom se može podjedno s tužbom i zabilježba prepornosti zatražiti, dakle još prije nego što bude tužba izravno riešena, te napokon § 152 gr. reda, po kom se može prepornost zabilježiti odmah čim imade pravnih razloga sumnje, da se preporna uknjižba osniva na činu takovom, koji je kaznenimi zakoni zabranjen.

Razlozi pak, koji govore za drugo stanovište, jesu: da bez izravno riešene tužbe nemože nastati prepor, te dakle da neima mjesta ni zabilježbi prepornosti; nadalje govori za to stanovište argumento a contrario § 151 gr. reda, koji predpostavlja dva slučaja, kad se može zabilježba prepornosti brisati, a ta su dva slučaja: ili kad tužitelj odustane od tužbe, ili kad osudom bude tužba odbijena.

Digitized by Google

Da se može zabilježba brisati i onda, kad se tužba a limine odbije — o tom neima u § 151 gr. reda ni spomena. Napokon duhu zakona da odgovara više štititi knjižno pravo proti objestnom napadanju, koje u praksi sve više otima maha. (Vidi o tom predmetu razpravu gosp. M. Savića u „Mjesečniku" za god. 1877. str. 14.).

Na kom stanovištu stoji dakle gore priobćena riešitba kralj. stola sedmorice? Sliedi li iz nje, da je dovoljan napis tužbe za dozvolu zabilježbe prepornosti, ili je nužno izravno riešenje tužbe?

Ja bih rekao, da se iz nje nemože posve jasno razabrati, koje stanovište zauzima najviše naše sudište. (Sličnih slučajeva ima pak u praksi toliko, da bi od velike koristi po praksu bilo, da se sazna stalno mnenje naših sudova).

Po riečima saobćene riešitbe kr. stola sedmorice izgleda, da napis sam nije dovoljan za zabilježbu prepornosti, „što se iz toga napisa razabrati neda, da li je tužba takove naravi, da se na temelju iste dozvoliti može zabilježenje zametnute parnice budi po propisu grunt. reda od 15. prosinca 1885., budi po drugom kojem zakonu".

Tim, kao što se vidi, nije riešeno pitanje, da li je nuždno izravno riešenje tužbe ili nije. Argumento a contrario dalo bi se tvrditi na osnovu citiranoga razloga, da je sam napis dovoljan, kad se iz njega vidi narav tužbe t. j. kad se iz napisa razabrati daje, da je tužba takove juristične strukture, da odgovara ustanovi § 104 gr. reda (§ 20 austr. gr. zak. od 25. jula 1871. br. 95 d. z. l.), jer u tom slučaju ima mjesta zabilježbi prepornosti.

Prema tome dakle sudeći, bilo bi stanovište kralj. stola sedmorice ono prvo t. j. da je napis dovoljan, samo bi taj napis morao biti sastavljen onako, kako treba i kako malo čas napomenuh.

S druge pak strane čini mi se, da kr. stol sedmorice više naginje onom drugom stanovištu. To mi se pak čini sa sliedećih razloga: Tužba, koja se imala u gruntovnici zabilježiti u navedenom slučaju, riešena je odmah izravno, nije niti odbijena niti je po §§ 4 i 10 gpp. na popravak vraćena. Iz toga pak sliedi, da je tužba u formalnom obziru bez mahna, dakle da je i lice tužbe posve u redu bilo, jer bi inače tužba morala biti u smislu § 4 toč. 2 gpp. na popravak vraćena.

Napis pak, koji je bio molbi za zabilježbu prepornosti priklopljen, i na temelju koga je zabilježba zametnute parnice zatražena, bio je isti onaki kao i vanjska strana t. j. lice tužbe. Drugim riečima, bio je napis takav, da se iz njega samoga jasno i razgovietno mogao viditi predmet parnice, kako glede prepornog prava tako i glede u pitanju stojećih nekretnina.

Iz napisa se posve dobro dakle vidila narav tužbe, jer je narav tužbe i predmet parnice u smislu § 4 toč. 2 gpp. jedno te iste; jer da vanjska strana tužbe i napis nisu bili tako udešeni, da se iz njih vidi predmet parnice t. j. narav tužbe — morala bi tužba na popravak povraćena biti, što ipak nije učinjeno.

Daje li se dakle iz gornje riešitbe izvesti zaključak, koje stanovište zauzima naše najviše sudište? Je li dovoljan sâm napis tužbe bar za slučaj, kad bi se iz njega mogla viditi narav tužbe? Je li u obće moguće prosuditi narav parnice iz samog napisa? Je li gruntovna oblast vlastna izpitivati narav zametnute parnice i onda, kad je presudni sud

Digitized by Google

tužbu izravno riešio, kad dakle prepor postoji? Mora li svakoj zabilježbenoj molbi priklopljen biti primjerak tužbe? Mora li primjerak tužbe biti priklopljen i onda, kad se s tužbom podjedno i kod istog suda podnosi molba za zabilježbu prepornosti, ili je bar u tom slučaju dovoljan jednostavan napis tužbe?

Na sva ta pitanja nedaje nam sasvim preciznog odgovora gore priobćena riešitba. Nije mi ipak nužde govoriti o zamašaju i o važnih praktičkih posljedicah ovoga pitanja. Baš u nazočnom slučaju pokazale se opasne posljedice ovog pitanja, jer je tuženica, čim je doznala za riešenje kr. stola sedmorice, sve preporne nekretnine prodala dalje, te o valjanosti dotičnog kupoprodajnog ugovora i na temelju istog usljedivše uknjižbe prava zaloga teče još i danas razprava.

Nuždno bi bilo dakle, da se sazna i to na nedvojbeni način, koje od oba gore iztaknuta načela usvajaju naši sudovi u obće, a najviše naše sudište ponaosob.

S toga sam upravo i priobćio gornju riešitbu.

Ad 2. Kao što je sigurno da će i nakon gornje riešitbe ostati dvojbeno, da li je dovoljan napis tužbe za dozvolu zabilježbe prepornosti ili nije, tako je, držim, na nesumnjiv način tom riešitbom izrečeno, da u suprot jasnoj ustanovi § 145 gr. reda ima mjesta dalnjemu utoku i onda, ako utok bude odbijen po drugoj molbi. Najviše sudište naše obrazložilo je to načelo § 16 izvpp., koji glasi: „Ako u poslovih izvan parnica viši sud potvrdi odluku sudca nižega, biti će mjesta utoku na najviše sudište samo u onom slučaju, kada ili riešitba bude očevidno protivna budi zakonu budi spisom, ili kada bude počinjena ništetnost.“ Vidi se, da ovaj § odgovara u glavnom § 335 gpp., koji § normira uvjete izvanrednog previda. No pitanje je, da li izvanparbeni postupnik u gruntovnih stvarih u obće ima zakonske moći? Poznato je, da je naš izvanparbeni postupnik još od 9. kolovoza 1854, dočim je naš gruntovni red od 15. prosinca 1855., dakle je izvanparbeni postupnik stariji, a prema tome nemože derogirati novijem zakonu, ponajmanje jednoj zakonskoj ustanovi tako absolutne naravi, kakove je ona sadržana u 145 gr. reda.

U grunt. redu neima ni spomena o tom, da bi izvanparbeni postupnik imao krieposti u gruntovnih stvarih, a sve i kad bi imao, imao bi samo za onaj slučaj, kad grunt. red ništa nenaredjuje u pogledu kakovog pitanja, tičućeg se gruntovnih stvari. Taj pak slučaj ovdje nepredleži.

S toga sam držao, da je vriedno ovu riešitbu iznieti na javnost, hoteći tim doprinieti koliko toliko svrsi svake dobre judicature, naime da se praksa sudova dovede što je moguće većma u sklad sa zakonom.

P. dr. *Giga Avakumović*, odvjet. perovodja.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Kraći rok, opredieljeni za podnešenje utoka u mjen. postupku veže samo pruće se stranke, ali ne i treće osobe, koje nisu nikako učestvovale u mjen. parnici (§ 12 lit. a naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850. d. z. l. br. 52).

U ovršnoj stvari A. proti B. radi tražbine od 970 f. s. p. oba su niža suda zabacila utok hipotekarnoga vjerovnika Mojsije D., podneseni

Digitized by Google

proti odluci zemalj. suda od 20. svibnja 1887. br. 12.241, kojom se dozvoljuje ovršna dražbena prodaja nepokretnina kuće br. 17 u Krakovu. A. zabaciše utok Mojsije D. s bog toga, jer da je prekasno podnesen.

Na to podastre Mojsija D. izvanredni previdni utok, koji je c. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem od 10. siečnja 1888. br. 103 prema dvor. dekretu od 15. veljače 1833. sb. pr. z. br. 2593 uvažilo, obie niže odluke kao ništetne ukinulo, te prizivnomu sudu naložilo, da utok Mojsije D., podneseni proti odluci od 20. svibnja 1887. br. 12.241, rieši po zakonu neobziruć se na kakav razlog zakasnjenja.

Razlozi: U § 12 lit. a. naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850. (d. z. l. br. 52) postavljeni kraći rok za podnesenje utoka u postupku mjenbenom veže samo pruće se stranke, ali neveže trećih osoba, koje nisu ni učestvovale u mjen. parnici; pače za osobe ove potonje kategorije, pa tako i za Mojsiju D., koji nije učestvovao u mjen. parnici kao pruća se stranka, nego je samo kao založni vjerovnik podnio utok proti odluci dražbenoj, valja 14 dnevni rok za utok, kako je propisan za redoviti postupak § 350 zapad. gal. postup. (§ 267 obć. sud. p.). Usljed toga su protuzakonite po rekurentu Mojsiji D. napadnute odluke nižih sudova, kojimi se kao prekasno podneseni zabacuje utok toga založnoga vjerovnika, premda je predan u zakonitom roku, naime 13 dana odkako mu je uručena bila dotična odluka.

Trgov. knjige moraju se predložiti, da se konstatira, da nešto nije upisano u nje (da manjka upis neki).

Tužitelj A. zamoli, neka se tuženoj firmi B. naloži, da predloži svoju knjigu prepisa (Copirbuch), da se uzmogne konstatovati, da u toj knjizi pod danom 31. prosinca 1881. i 1882. nije upisana nikakova ubaviest niti nikakov obračun, koje oboje se proteže na stanoviti dug, koji tužena firma B., kako se vidi iz izvadka knjige saldo conto, po njoj predložena, upisuje na teret tužitelja pod gore navedenim datumom. B. protivi se tomu zahtjevu tužiteljevomu, ali nije prigovorila tvrdnji tužitelja, koji veli, da su se kod tuženice tako knjige pisale, da se je u saldo conto moglo i smelo štogod upisati jedino na temelju i u sporazumku sa obaviesti i obračuni, koje je prije trebalo pismeno tužitelju priobćiti.

Prvi sud sudio je, da valja molbi tužiteljevoj zadovoljiti; prizivni sud promienio je tu prvosudnu odluku, ali ju opet uzpostavi riešenje vrhovnoga suda bečkoga od 8. ožujka 1887. br. 2778.

Razlozi odluke vrhovnoga suda jesu ovi: Radi se o tom, da se konstatuje, je li u knjizi prepisa tužene firme upisano saobćenje ili prijava glede posala, navedenih u molbi tužiteljevoj; a pošto se ove stavke

Digitized by Google

u molbi po danu, predmetu i iznosu tako točno naznačuju, da se ovo može lasno konstatovati iz knjiga prepisa, kronologični pisanih i registrima providjenih: to neima dovoljna razloga, da se ova molba tužitelja odbije. Prigovara se, da bi tako morala tužena firma cielu svoju korespondenciju otvoriti. Nu taj se prigovor ne može uvažiti, jer je tuženici slobodno da svako pregledanje osujeti tim, da sama točno razvidi svoje knjige, pa onda dokaže, da je zaista ono upisano, što tvrdi, ili ako nije upisano, da onda svoj posve neopravdani prigovor opozove.

(„*Centralblatt*“ *f. p. P.*).

C. Kazneno.

Koga hoće da kazneno-sudbenim putem progone radi zločinstva potvore § 209 kz., mora da nekomu kao povriedjeniku prišije „kažnjivo kakovo djelo“, koje u svih svojih dielovih tvori „zločinstvo“, kažnjivo za povriedjenu osobu bilo po gradjanskom, bilo po vojničkom kaznenom zakonu.

(Podjedno k prinosu: „o službenom prekršaju kr. oružnika“).

8. kolovoza g. 1888. dodjoše Mato i Ivan M. kr. kot. sudu u Petrinji, pa staviše u zapisnik kaznenu prijavu proti kr. oružniku Kazimiru V. sa postaje petrinjske, da je 7. kolovoza iste godine od Mate M. primio kao mito 80 for., i tim da se je dao sklonuti od dalnjega postupka proti tobože izgred činećemu Ivanu M. Ovu prijavu ustupi kr. kot. sud u Petrinji kralj. hrv.-slav. oružničkomu zapovjedničtvu u Zagreb, koje je usljed toga odredilo, da oružničko krilno zapovjedničtvo u Petrinji obavi što točnije izvide. Uspjeh tih točno obavljenih izvida bijaše posve negativnoga uspjeha, pa se je pokazalo, da je prijava Mate i Ivana M. posve neistinita, radi čega je oružničko krilno zapovjedničtvo, dopisom od 6. rujna 1888. br. 1457 podnielo prijavu proti Mati i Ivanu M. radi zločinstva potvore. Uspjeh opet u potonjem pravcu obavljenih sudbenih izvida bio je taj, da su Mato i Ivan M. ostali kod svojih navoda, danih u zapisnik pred kr. kot. sudom u Petrinji, pa ponovno tvrdili, da je Mato M., desivši se 7. kolovoza 1888. u krčmi Mike V. u Novom Selištu dao oružniku Kazimiru V. 80 for. kao mito, da ga skloni, te ne tuče Ivana M., njegovog sina, radi tobožnjega izgrednoga ponašanja. — Nu pošto je izvidi ustanovljeno bilo, da su Mato i Ivan M. lažljivo obiedili spomenutoga oružnika i to pod uvjeti, naznačenimi u § 209 kz.: — to je kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji diglo proti njemu obtužbu radi zločinstva potvore.

Kr. sudbeni stol u Petrinji osudom od 26. veljače 1889. br. 29 proglasi Matu i Ivana M. krivimi zločinstva potvore, označenoga u § 209 kz., te osudi po § 210 kz. Matu M. na kaznu težke tamnice od 18 mjeseci, a Ivana M. od jedne godine.

Digitized by Google

Povodom ništovne žalbe obtuženika kr. stol sedmorice kao kasacionalno sudište svojom riešitbom od 6. srpnja 1889. br. 1545 ukine napadnutu prvosudnu osudu na temelju § 303 kp., pa je podjedno sudio: Obtuženi Mato i Ivan M. krivi su, da su 8. kolovoza 1888. kod kr. kot. suda u Petrinji prijavili kr. oružnika Kazimira V., da je 7. kolovoza iste godine vršeć svoju službu primio 80 for. kao mito, te mu tako „prišili službeni prekršaj, označen u § 16 službenoga naputka za oružničtvo (Dienst-Instruktion für die Landes-Gendarmerie vom Jahre 1850.“) — prekršaja suprot sigurnosti poštenja u §§ 487, 492 kz. navedenoga, te se toga radi osudjuju po § 493 kz. na kazan zatvora svaki od četiri nedjelje, itd.

Razlozi: Sud prve molbe drži, da su obtuženici okrivljujuć oružnika Kazimira V., da je 7. kolovoza g. 1888. prigodom vršenja svoje službe primio 80 for. kao mito, da su ga okrivili zločinstva; nu obtužba, koja suglasno opisuje čin, i osuda, ne navadjaju, kakovo je to zločinstvo, kojega bi se bio spomenuti oružnik krivcem učinio, ako bi u istinu tih 80 for. primio. Ako se uvaži, da je prijava obtuženika, učinjena kod kr. kot. suda u Petrinji, doslovce glasila: da je oružnik Fabek Ivana M. zlostavljao i da je Mato M. u namjeri, da oružnik Fabek sina mu Ivana dalje ne zlostavlja, drugomu oružniku Kazimiru V. 80 for. u mjesto namienjenih mu 10 for. dao, koje je primio, na što da su oružnici Ivana u miru ostavili: — to se mora priznati, da te činjenice ne sadržavaju obilježja ma kojega u gradjanskom i vojničkom kaznenom zakonu kao zločinstvo označenoga čina, jer ne predleži, da je Mato M. htjeo oružnika Vukovića zavesti na zloporabu uredovne vlasti ili na koji drugi kao zločinstvo označeni čin — pa s toga se izpostavljaju činjenice, uzete za podlogu prvosudbenoj osudi, krivo shvaćene, pa valja po § 303 kp. prvomolbenu osudu ukinuti i suditi na način, u dispozitivnom dielu ove vrhovne osude naznačeni, jer pošto je po § 16 službenoga naputka za oružnike odredjeno, da oružnik ne smije biti podmitljiv i da ne smije primiti nikakovih novaca — to je jasno, da su ga obtuženici okrivili službenoga prekršaja § 16 gore spomenutoga naputka. Ostali dio osude temelji se na propisih u dispozitivnom dielu te osude navedenih.

Opazka. Ovdje bi mi bilo jedino to pripomenuti, da u obstojaloj vojnoj krajini na temelju privremenoga ustrojbenoga zakona c. kr. oružničtva od god. 1850. obstoji još sveudiljce u krieposti „službovni propis za c. kr. seržansku četu u hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini“, koji je izdan u smislu previšnjega riešenja od 30. studenoga god. 1871., pa bi s toga valjalo uz službeni naputak od g. 1850. citirati i službovni propis od g. 1871. — barma za područje obstojale vojne krajine.

§ 70 toga službovnoga propisa veli, da medju ostalim kod serežana podpadaju pod iztragu vojnoga suda i nanose na sebe, osim ostale zakonske kazne, izključenje iz serežanskoga sbora, koje se u presudi iz-

Digitized by Google

reče: toč. b. „svaka surova zloporaba zvanične vlasti, mito, primanje darova u novcu ili novčanoj vriednosti pod službom", — dakle isto što i § 16 službenoga naputka od g. 1850. *Priobćio: Krunoslav Klaić.*

Spisi o predizvidih imadu se po odredbi državnoga odvjetnika popuniti, te neima mjesta sudbenomu zaključku, da li bi se predlog državnoga odvjetnika primio. (Na § 81 k. p.).

Državno odvjet. u Osjeku vratilo je sudcu iztražitelju predizvidne spise proti Fr. L. radi zločinstva silovanja na štetu E. K., označenoga u § 127 kz., a kažnjivoga po najnižoj stavci § 126 kz. predloživ, da se osumnjičenomu Fr. L. predstavi § 18 provedbenoga nap. ka kaz. post., i pozove na očitovanje, da li se podvrgava neposrednoj obtužbi.

Sudac iztražitelj se opre ovomu predlogu te iznese stvar pred senat kr. sudb. stola u Osjeku, koji je 27. srpnja 1889. br. 5074 zaključio, uzprkos prigovorom sa strane državnoga odvjetničtva, da se svaki dalnji postupak proti Fr. L. radi zločinstva pokušanoga silovanja na E. K., opirujuć se na § 100 kp. obustavi, te odredi, da se spisi ustupe kotarskomu sudu na progon Fr. L. i J. J. poradi uzgredno inkriminiranih prekršaja §§ 460 i 411 kz. s razloga, što nepredleži dokazan objektivni učin zločinstva silovanja §§ 125 i 127 kz.

Proti tomu zaključku uloži kr. držav. odvjet. pritužbu, na koju kr. banski stol riešitbom od 8. kolovoza 1889. br. 20.120: vidiv, da se po smislu § 81 kp. spisi o predizvidih na odredbu državnog odvjetničtva popuniti imadu, kao što je to državno odvjetničtvo u nazočnom slučaju zahtjevalo, kojemu se je zahtjevu sudac iztražitelj odazvati imao; — vidiv, da stoga sudac iztražitelj nije imao o tom tražiti niti sudbeni zaključak, hoće li se predlog drž. odvjetničtva primiti, taj bo u § 88 kp. predvidjeni postupak imade tek tada mjesta, kada stvar stupi u stadij iztrage, koja u nazočnom slučaju jošte ni povedena nije; i vidiv, da se s toga postupak koli sudca iztražitelja, toli i onaj sudbenog stola nepravilnim ukazuje, — napadnuti zaključak ukine i sudbenomu stolu, odnosno sudcu iztražitelju naloži, da u smislu predloga drž. odvjetničtva predizvide proti Fr. L. popuni i zatim dalje po zakonu postupa.

Priobćio Dragutin Markovac.

K § 496 k. z.

C. kr. kot. sud u Volinju osudom od 23. ožujka 1888. br. 1065 proglasi Petra M. krivim prekršaja § 496. k. z., jer da je 16. siečnja iste godine, u dućanu trgovca M. S. pred „više ljudi" privatnoga tužitelja N. pl. M. opsovao rekav mu „vol", „bukvan" (trouba = Schafskopf). — Obtuženi podnese priziv okružnomu sudištu u Pisku (Pisek) kao prizivnoj molbi za prekršaje. Ovo je sudište svojom osudom od 26. svibnja

Digitized by Google

1888. br. 2759 odriešilo Petra M. obtužbe radi prekršaja po § 259. toč. 3 k. p. (§ 250 toč. 3. hrvat. k. p.) s razloga, jer prizivni sud ne vidi u djelu, koje se pripisuje obtuženomu, kriterija prekršaja kažnjiva po § 496. k. z., pošto se rieči: „vol", „bukvan" (Ochs, Schafskopf) prikazuju kao uvrede manje vrsti, označene u § 1339. o. g. z., koje su nadležne kazniti političke oblasti, kako odredjuje čl. V. uvod. patenta kaz. zak.* *(Iz češkoga „Pravnika").*

Psyhopathia sexualis.

Preveo iz časopisa »Il Mattino« A. M.

Primietili smo više puta u naših člancih ob ovom čudnovatom pojavu, koji sunovraćuje u svoje strmoglavne vrtloge ne samo pojedinih osobâ, već obitelji, cielih družtvenih slojeva, i ne riedko čitavih narodâ, te prouzrokuje teških nesreća i golemih zlodjelâ. To je nezasitljiva grdosija sa hiljadu žvalova, što bi se mogla sravnati sa vučicom Danta, koja je po obroku gladnija no prije. Drevna kao čovječanstvo, ona je prirodni proizvod grieha, budi da ga se motri u bibličkom pogledu kao posljedak zabranjene jabuke sa fatalnom ljepotom, budi da ga se uzme kao djelo razuzdanih nagonâ te velekrat neodoljivih pobudâ, koje su čest opreme, nametnute umrlim još početkom svieta. Nakon onih užasnih katastrofâ, koje nam pripovieda Geneza, gdje vidimo da čitavi gradovi izčeznuše pod bičem božje osvete, kao žrtve svojih spolnih zabludâ, o kojih se bave ne uvjek bistri propisi Levitika i Deutoronoma, povjestničarski pogled često će se sukobit s prizorim razuzdanosti, koje nam daje Grčka. Ova u dobi svog najvećeg sjaja, kad već bijaše stigla vrhunac svoje slave, i izvrstnost u sublimnom obsegu misli i umjetnosti, bi, više nego nitko, mučena groznicom čuti, zabluda, kojih se spajala sa najženijalnimi tvorbami onog povlašćenog naroda, koji je znao samoj bludnosti nabavit umjetničkih okvirâ. Alkibijad, zaboraviv u Ginečeju svoju mladu ženu Iparetu, ne samo čezne u krilu hetere Nemeje, već daje se slikati u takom položaju, te trpi da se slike izlože pohotnim pogledom občinstva.

Hetere, kao što veli pravo Cavalotti, bijahu središte i duša mladog elegantnog družtva Atene, grada ovjenčana ljubičicami, te zakriljena od Minerve, boginje mudrosti. Nu, seksualnost ne samo se spaja s mudrosti, sa usavršenosti umjetničkog ukusa, već još življe i morboznije sa hrabrosti, prem da ovu malo po malo umanjuje, mlohavi, o čem imamo

* U 8. broju „Mjesečnika" o. g. priobćen je slučaj, u kojem je sudb. stol u Petrinji kao prizivna molba, na priziv privatnoga tužitelja, osudio X-a radi uvrede poštenja, jer je privatnoga tužitelja nazvao „magarcem".

Digitized by Google

dokaza kod davorskih junakâ. Možda kod nijednog naroda staroga svieta razbludne razkošnosti se tako alarmantno i grdno ne razprostraniše, kao što u Rimu, osobito pod vladom Cesarâ.

Ima pak periodâ u životu narodâ, da, kao što gore opazih, ova bolest ćutih postane, da tako rečem, epidemičkom, uvlači se u sve družtvene slojeve, te pogani i veće staleže, pa ne štedi ni najplemenitijih umova.

To je materija, koja se odmeće od razuma, te ga sili da postane, kao što prekrasno opaža veliki engleski pjesnik, podvodnikom ćuti.

Zadaća, kako vidite, je široka i važna, te je sposobna, da postigne svu pomnju psihologa i publicista. Ona ima i miris sadašnjosti u ovom vieku, gdje materijalni život i zadovoljstvo ćuti sačinjavaju počelo družtvenog života, kao što je možda bivalo u dobi Neronovoj, opjevanoj velikimi sjajnimi crtami, te blieštajućimi bojami po Hammerlingu u „Ahasveru".

Mi ne naumismo da razvijemo zadaću, već samo da nacrtamo nekoliko poteza iztaknuv najskoli, kako silno i fatalno djeluju nauke na život ćuti i na njegovo razuzdano gibanje.

Primjer Grčke, čitavog najprosvjetljenijega i najobrazovanijega naroda stare dobe, bio bi dostatan za historički dokaz moje zadaće. Osobito spekulativne nauke služe prekrasno, da probude najvećih razuzdanosti, i najekstravagantnijih raztrešenosti u obsegu ćuti.

Göthe u svojem Faustu formulira poetično tezu:

Podat' ću se omamnom veselju,
Najbolnijoj slasti ljudske ćuti,
Podat' ću se zatravljenoj mržnji,
Utješnom i okriepnome jadu.
Čim već srce za znanjem ne hlepi,
Podvrću se svakim odsle mukam,
Čovječanstvu sve što je udieljeno
Sve ću uživat, k razkošim ću srtat,
Najviše pa i najmanje stvari,
Svojim hoću zahvatiti duhom,
Nahrpat ću na se zlo i dobro,
Š njim ću sebe tako tiesno združit,
Te se š njime na svrhu upropastit.

Dà, to je prava propast, koja privlači i proždire tolikih plemenitih žićâ, toliko velikih umova, okriepljenih čvrstom i ozbiljnom naukom. Žalostno je ovo kazivanje, ali žalibože je istinito, te se slaže sa podatci, što nam ih pruža svakdanje izkustvo. Prevario bi se dakle tko bi pomislio, da je to poetična mašta. Znanost nam potvrdjuje krutu točnost. Sva iztraživanja moderne neuro- i psihopatologije slažu se sa grdnim rezultatom, proglašenim po Faustu, po pomladjenom filozofu, koji grezne u vrtlogu bludila.

Digitized by Google

I učitelji psihiatrije konstatovaju, na temelju nepobitljivih primjerâ, nepravilnost seksualnih funkcijâ kod ljudi, živućih u kulturnom stanju pogred neizbrojenih probitaka obrazovanosti.

Pozvat ćemo se samo na monografiju Kraft-Ebinga, kojoj je naslov taman: „Psyhopathia sexualis“, na djelo „Parent-Duchatelet-a: „Prostitution dans la ville de Paris“, i na rad Talijanca Lambrosa: „Impulso sessuale e crimini nella loro reciproca relazione“.

Po tom se nije čuditi, ako se, sa prvim od citiranih pisaca, promisli na svezu rodnih organâ sa cielim živčanim sustavom, toli glede svojih psihičkih, koli somatičkih odnošajâ, odkle se tako često poradjaju nevroze i psihoze, koje su posljedak seksualnih poremećajâ (funkcijonalnih i organičkih). Suvišno nastojanje te napetost pameti umnožavaju take poremećaje, pa prouzrokuju zadrcljivih talasanjâ razblude, i oštrih požudâ ćutih. I Arijel u svojih „zaprašenih listovih“ spominje ove goruće groznice, koje nas napadaju nakon mnogo sati učenja, nakon duga razmišljanja o pojavih i tajnah prirode, o zadaćah te o tamnostih znanosti. Ne riedko za razmišljanjem sliedi gnjevna pomamnost razblude, te kad i kad silna upornost za orgijom i razkalašenosti.

Pojav bez dvojbe patologički, možda ne vele poznat, no koji se lasno može konstatovati, ne samo sa historičnimi primjeri, nego takodjer i s onimi, koji se pred našim očima zbivaju, jest da uzvisitost uma i učenost idu paralelno sa prostačtvom seksualnih pohlepâ.

Nije riedko, da se učenjak ili pjesnik, ili izvrstni umjetnik razplamti pohotnošću za bludnicom. Eno Byrona, najgenijalnega pjesnika sadašnjeg vieka, pjevaoca svjetske boli, junaka Missolunghi-a, goji u isto doba u Mljetcih dvie ljubavne željice: sa aristokratičnom Guiccioli-om, i sa nekom praljom, koja ga pljusne, kad joj zakasni s obale.

Posilje seksualnog nagona, čiji odnošaji sa metafizikom biše jasno opisani po Schloppenhauer-u, tumači nam slabost čovjeka prama ženi, makar da je ova prostakinja bez ikakva intelektualna uresa. Taka odvisnost, kao što nas uči Kraft-Ebing, raste malo po malo, kako čovjek postaje slabiji i sensualniji, pod uticanjem neuropatije. A ona je često dala povoda, da s narodi vladaju milostnice.

Nego ovdje se opet navlači primjer Grčke sa svojimi heterami, i onaj noviji Francuske, sa njenimi miljenicami (maitraisse), životopis mnogih državnikâ stare i nove dobe, veli predrečeni pisac, predlaže nam ih kao robove žena. Sbog njihove velike sensualnosti, koja nalazijaše svoju podlogu u njihovom neuropatičnom sastavu, i bijaše plod vrste življenja, a ne riedko gore spomenute napetosti uma.

Nu tko će podvojiti pred ovakim primjerim o seksualnoj psihopatiji, i o zlosretnom njenom djelovanju, prostirućem se na sve družtvene

Digitized by Google

slojeve, od kukavne kolibe siromaka do sjajnih dvorova velikanâ, koji takodjer vrlo često srću k smrdežu razuzdanih strasti. Koliko zločina, po zakonu strogo kažnjenih, nalaze svoje žalostno tumačenje u onom upornom nagonu, u onom okrutnom draženju duše, koja se usljed ljuvenog zlodjela čuti samjerno utišana i olakšana.

Vrlo razumno opaža Briere de Boismont, da ima bezumnih, u kojih pomutnja pojmova je take naravi, da pruža najveće analogije sa moralnom izopačenosti. „Oni čestokrat veoma skupo platiše ovu fatalnu sličnost".

Sve ovo nas uči, da budemo vrlo oprezni, kad hoćemo da sudimo o djelih tolikih nesretnikâ, bilo da su oni najnižeg družtvenog sloja, bilo da im pri porodu zlatna zibka sjaje. *Arijel.*

VIESTNIK.

(Instalacija rektora magnifica) kralj. sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu obavljena je 19. o. m. u saborskoj dvorani. Svečanomu činu ovomu pribivao je predstojnik odjela za bogoštovje i nastavu, predsjednik jugoslavenske akademije znanosti, gradski podnačelnik, profesori, sveučilištna mladež i drugoga občinstva u velikom broju. Pošto je prorektor prof. dr. A. *Franki* izvjestio o radu sveučilišta u prošloj naukovnoj godini, preda znakove rektorskoga dostojanstva novomu rektoru prof. dru. L. *Marjanoviću*, koji je zatim u svom nastupnom govoru razlagao zanimivu temu — o *konkordatih*.

(Rad hrvatskoga zakonarstva na polju uprave od god. 1861. do najnovijega vremena.) U sjednici jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti čitao je pravi član akademije i prof. dr. Franjo *Vrbanić* nastavak ove svoje rasprave i dovršio ju.

(Gjuro pl. Belošević), umirovljeni kot. sudac, dobio je odvjet. stallum agendi, te je već 4. listopada o. g. otvorio svoju odvjetničku pisarnu u Daruvaru.

(† Ljudevit Galac), ravnatelj pomoćnih ureda kralj. sudb. stola u Požegi, umro je tamo 2. o. m. nakon dulje bolesti. Pokojnik, iskreni rodoljub i vrlo savjestan činovnik, služio je 42 godine, a bilo mu je 64 god. Lahka mu zemlja.

(Skupština ugarskih pravnika.) Poslje više godina sastali se pravnici iz raznih krajeva Ugarske na 29. rujna u sjezd ili skupštinu, da viećaju o pitanjih, koja su bila i u ovom listu štampana (v. br. 8. o. g.). Kod otvorenja sjezda bijaše nazočan i ministar pravosudja dr. *Szilagyi*. Otvarajuć skupštinu požali državni podtajnik *Csorda*, što se tako kasno i riedko drži skupština. U naprednijih zemljah smatra se vrlo poželjnim, da se pravnici, kao depositari občega pravnoga osvjedočenja u narodu, u kraćih razdobjih sastaju, te ona pravna pitanja raspravljaju, koja namjerava legislativa uzakoniti; tim nuždniji su ovakovi sastanci u Ugarskoj, gdje se pri svakom koraku dolazi na silne nedostatke, a pučanstvo nestrpljivo čeka, da se odstrane. — Istu misao, samo još energičnije, izrazi predsjednik skupštine, odvjet. dr. Al. *Györy* veleć: Treba da jednom izadjemo iz vjekovitoga kolebanja, pa odlučno zahtievamo ono, što je nuždno. Na žalost zakonodavstvo je posljednjih godina išlo za tim, da ideju prava stjera u sve to uža područja, pa da administrativna uvidjavnost, ako ne

Digitized by Google

samovolja, odlučuje tamo, gdje bi imalo govoriti pravo; jedino neprekidni napredak može zajamčiti obstanak naroda; na sreću može se očekivati okret na bolje od onoga mjesta, koje se do sada ne mogaše odlučiti na najnuždnije reforme. — Zatim je stalni tajnik sjezda dr. Vilim *Sigmund* progovorio o pojavih pravnoga života tečajem posljednjih četirih godina, odkako je držan sjezd. Reče, da se u ovoj dobi niti kakov napredak niti razvoj ugarskih pravnih institucija opaža; pojam pravne države i nuždа radikalnih reforma nisu se ukorjenile u zakonodavstvu; rezultati zakonodavne radnje veoma su žalostni, što dokazuje govornik navodeć pojedine zakone. Ovoj natražnjačkoj tendenciji treba da se svi pravnici energično odupru; a tad bit će i uspjeha, kako se vidi kod famozne osnove zakona, koja htjede sudove podvrći kontroli velikih župana.

Odsjeci, u koje se je skupština podielila, raspravljahu samo neka pitanja, druga su pridržana sliedećoj skupštini. Predlozi i mnenja odsjeka iznesena su u plenum i tu riešena. Plenum je većinom glasova zaključio, dotično odobrio:

1. da se osjeguranje radnika proti nesrećam ima legislativom urediti i da se osjegurati moraju svi radnici, koji posluju u rudnicih, u tvornicah gdje se rabi elementarna sila, u poljodjelskih poduzećih, koja rade sa parnimi strojevi i kod gradjevnih podhvata; osjeguranje to stoji pod kontrolom vlade;

2. da se u novom ugar. gradj. zakoniku izrekne, da za stečenje pokretnina nije potrebita predaja;

3. da se tražbine iz burzovnih diferencijalnih poslova mogu bezuvjetno pred sudom potražiti, dotično utužiti;

4. prediztraga (kaznena) treba da se osniva na načelu javnosti; svim osobam, koje učestvuju u kaz. parnici, kao: držav. odvjetniku, privatnomu tužitelju, oštećeniku i njegovomu zastupniku, okrivljeniku i njegovomu branitelju pristoji pravo, da prisustvuju u svih stadijih prediztrage; ali javnost u širem smislu, t. j. da je svakomu slobodno dolaziti u prediztragu, protivi se svrsi prediztrage;

5. bezuvjetno je nuždna reforma juridičke obuke, i to tako u znanstvenom kao i praktičnom pogledu na temelju sveučilištnoga sustava i ograničene slobode obuke. — Napokon je sjezd prihvatio i predlog: da se inokosnim (kotarskim) sudovom predade kompetencija u svih parnicah, ticale se one kretnih ili nepokretnih stvari do 500 for. vrednosti; priziv ide od inokosnih sudova na sudbene stolove, a od ovih na kr. tabulu; superevizija na kr. kuriju da se smije podnieti samo, kad se je sasma mimoišao ili krivo uporavio pozitivni zakon.

(Sjezd poljskih pravnika i ekonomista.) U broju 7. Mjesečnika (str. 400) bijaše saobćeno, da će ljetos 12., 13. i 14. rujna biti drugi sastanak ili sjezd (poljski: „zjazd“) poljskih pravnika i ekonomista, pa su štampana i važnija pitanja, koja će se razpravljati. Sada donose osim političkih i strukovni poljski časopisi „Przagląd“, „Pravnik“ i ruski (rusinski) „Časopis pravniča“ obširnija izvješća o radu sjezda. Na sjezd došlo je do 400 pravnika i ekonomista, a medju ovimi znatan broj iz pruske i ruske Poljske, pače su ovi potonji izradjivali referate; pa tako ovim svojim učestvovanjem digli *narodnu* važnost ovoga sjezda. Ruska a ni pruska vlada nestavljahu nikakovih zapreka, što je napokon i razumljivo, da se nepreče sastanci namienjeni promaknuću nauke.

U viećnici gradskoj otvori sastanak predsjednik odbora i rektor lavovskoga sveučilišta prof. dr. *Piętak* te pozdravi oduševljenim govorom prisutne, medju kojimi bijahu: namjestnik galički grof *Badeni*, predsjednik zastupničke kuće car. viećа dr. *Smolka*, predsjednik prizivnoga suda lavovskoga, rektor

Digitized by Google

sveučilišta krakovskoga, gradski načelnik itd. Grad Lavov doprinio je 1500 f. da se gosti dočekaju i kako treba počaste. — Za predsjednika izabran je dr. *Smolka*, za podpredsjednike: *Spasowicz*, odvjetnik iz Petrograda, *Simonowics*, predsjednik prizivnoga suda u Lavovu, te rektor krakovskoga sveučilišta prof. *Kusparek*. — Pošto se je konstituirao sjezd, čitao je u ovoj prvoj svečanoj sjednici dr. Vitold *Skarzyński* iz Poznanja vrlo zanimivu raspravu „o historičkom razvitku poljskoga ratarstva pod pruskom vladom, te o sadanjem stanju velikoga i maloga posjeda u velikoj Poljskoj".

Poslje toga razdielio se sjezd u dva odjela: pravnički i ekonomički, te je obim predloženo množina referata; onomu prvomu 16, a ovomu drugomu 11. Važnija pitanja jedne i druge struke priobćena su takodjer u broju 7. Mjesečnika. To bijaše dakako preogroman materijal, koji se nije mogao raspraviti u tri dana, te je najveći dio morao se ostaviti za budući sjezd. Oko nekih pitanja osobito se živahna razvila debata, n. p. o „dokazu prisegom u gradj. p. post.". Referat o njem izradio je Stanislav *Boduszyński* iz kraljevine Poljske; Alfonso *Parczewski*, odvjetnik u Kališu, predloži, neka se zaključi, „da je u interesu uzdržanja maloga posjeda zemljištnoga, da se oslobodi ovrhe dio posjeda, koji dužnik može sam obradjivati i koji je potreban za uzdržanje njegovo i obitelji mu". Konačni zaključak nije o njem izrečen. Zastupnik u car. vieću *Vayhinger* u svom referatu oborio se da pobija zakon ob ograničenju dielenja seljačkoga zemljištnoga posjeda, a zagovaraše ga živo prof. dr. *Milewski*. — Osim toga članovi sjezda razgovarahu mnogo o literaturi, zakonodavstvu i i praksi, te je tu mnoga krasna misao izrečena, koja će donieti i ploda. Grad Lavov i pučanstvo njegvo natjecahu se, da dragim gostovom bude boravak što ugodniji, koji se prije rastanka dogovoriše, da će sliedeći sjezd prirediti u Poznanju.

Književne viesti.

Financijalni Viestnik za Hrvatsku i Slavoniju. Dozvolom kr. ug. ministarstva financija uredjuje i izdaje: Filip *Perok*, Franjo *Derežan* i Samuel *Kocian*. U Zagrebu. Dionička tiskara. Ciena 2 for. na godinu. — Br. 1. ovoga novoga lista izišao je 1. listopada, kako je obećano bilo u pozivu na predplatu i kako je i u Mjesečniku (br. 9) bilo oglašeno. Prvi broj priobćuje sadržaj 31. i 32. broja magjarskoga „Pénzügyi közlöny-a", te početak naputka o zvanju i djelokrugu financ. ravnateljstva. Kao prilog dodan je jedan arak rješitba kralj. financ. upravnoga sudista u Budimpešti. Ovaj će list nedvojbeno liepo poslužiti organom financ. a i polit. uprave; samo bi trebalo nastojati, da bude jezik pravilan.

— *Przegląd Sądovi i administracyjny.* Redaktor prof. i odvjetnik dr. Ernest *Till*. Svežčić deseti (za listopad) donosi: Drugi zjazd pravnikow i ekonomistow polskich, od prof. dra. O. *Balzera;* o žebractvie i włóczegostwie (o prosjačtvu i skitalicah), od Aleks. Mečińskiego; nowi projekt reformy procedury cywilnej, od W. Z.; zatim praktične slučajeve, literarne obznane, itd.

— *Žurnal graždanskago i ugolovnago prava.* God. 19. Knjiga sedma (za septembar). Iz bogatoga sadržaja ove svezke priobćujemo: „O disciplinarnom pravje" od A. Fon-Rezona; „Meževoi sud po ustavu graždanskago sudoproizvodstva; zatim juridičku kroniku, književne obznane, itd.

— *Étude sur l'execution des actes notaries d'apres la legislation autrichienne.* Od dra. Vladimira *Pappafave*, na francuzki jezik preveo M. Franjo *Arnaud*. Zanimiva ova razprava našega umnoga i neumornoga prijatelja prevedena je eto i na francezki jezik, te se može dobiti kod njega u Zadru a i u naših knjižarah.

Digitized by Google

Mnenje ob osnovi zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda.*

Propisom o postupku u slučajevih smetana posjeda dade povod želja zakonodavčeva, da stane na put nasilju, te preprieči narušaje mira i reda, dok se redovitim parbenim putem rieši pitanje o jačem pravu na stvar (§ 347 o. g. z.).

S toga treba, da se postupak u smetanju posjeda što brže provodi, te da ga nikakove procesualne obširnosti ne otežčavaju.

Ovim zahtjevom prilagodjeni su svi do sada o tom izdani propisi.

Posebni propisi počimlju sa car. rješ. od 22. lipnja 1825., izdanim za obstoj. kraljevinu lomb.-mljetačku, koji bijaše kasnije protegnut na Dalmaciju, itd., a car. nar. od 27. listopada 1849. br. 12 na Austriju, Štajersku, Galiciju itd., te i sada kao tako zvani sumarissimum stoje u krieposti u Cislajtaniji. Za Hrvatsku jesu na temelju previš. odluke od 12. rujna 1852. kao dio gradj. parb. post. s naredbom minist. pravos. od 16. rujna 1852. uvedeni. I glase skoro od rieči do rieči kao i sumarissimum. Bitne razlike neima.

Cislajtansko zakonodavstvo do sada nije smatralo nuždnim, da svoj 40-godišnji sumarissimum, uzprkos obsežnosti svoga područja i razlikosti odnošaja, promieni; naprotiv ističe se u odpisu kr. vladnoga odjela za pravosudje od 11. kolovoza 1889. br. 1351,

* Uz osnovu zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda donieli smo u prošlom broju u cielom povoljno mnenje o njoj; sada priobćujemo evo nazore izkusnoga višega sudca, koji smatra onu osnovu suvišnom, a priobćujemo je, jer je pravo, da se čuje i protivno mišljenje, ma da se s njim i neslagali u koječem. Ured.

Digitized by Google

kojim dostavlja osnovu zakona o postupku u slučajevih smetana posjeda kr. sudb. stolovom[1], da je dosadanji postupak neumjestan, jer čini mogućim toli nemarnim sudb. organom, koli objestnim strankam da zavlače predmet.

Nemislim razloge vis. vlade podvrći kakovoj kritici; nu scienim, da jedino s bog objesti stranaka i nemarnosti sudačkih organa nije umjestno zakon mienjati, ako inače posve svojoj svrsi odgovara.

Objesti stranaka neće nijedan zakon sam po sebi zapriečiti. Jedino sdušno i brzo vršenje zakona, te eventualno i osjetljiva kazan mogu objestnike zatjerati u granice reda i zakona. A za to ima i u našem gr. p. p. shodnih propisa; treba tek da se obdržavaju, te svaka zloporaba pravnih ljekova strogo i svaki put kazni (§ 352 gpp.).

Nemarnosti sudbenih organa može da stane na put sama vis. vlada promovirajuć u časti i plaći samo one sudb. činovnike, koji su najvještiji, najsposobniji i najmarljiviji. Uz to imade i u car. pat. od 3. svibnja 1853. proti nemarnosti sudaca još i inih uspješnih sredstva.

Propisi §§ 618—635 gpp. o postupku u smetanom posjedu vriede kod nas evo već 37 god. Ne bih rekao, da su se slučajevi smetana posjeda u tom vremenu umnožavali, pače prije bi

[1] Odredba, s kojom je priobćena osnova zak. o smet. posj. glasi: „Jur od mnogo godina čuju se tužbe što sa strane oblasti i urednika, što sa strane posjednika, na neumjestnost sadanjeg postupka u slučajevih smetana posjeda, koji da postupak omogućuje toli nemarnim sudbenim organom, koli objestnim strankam zavlačiti predmet na mnoge mjesece, dapače na mnoge godine tako, da često „sumarissimum“ dulje traje, nego li najzamršenija redovita parnica.

Tužbe ove ponukale su kr. zem. vl. odjel za prav., da stvar prouči i izvidi, ter se je isti doista na temelju podnešenih statističkih podataka, ter ugledanih spisa uvjerio, da su upitne tužbe posvema opravdane.

Bila je dakle skrb vis. vlade promišljati, kako da se spoznanu zlu doskoči, ter je plod odnosnih studija priležeća osnova zakona o post. u slučajevih smetana posjeda.

Upitna osnova je osnovana na načelih neposriednosti, javnosti i ustmenosti postupka.

Ista zajamčuje s jedne strane strankam točan pretres cieloga predmeta, dočim s druge strane neprekoračivi rokovi i stroga odgovornost, nametnuta sudcem, kao što i ukinuće 3 molbe svako zavlačenje predmeta onemogućuje, itd.

Digitized by Google

mogao uztvrditi, da su se u svakom kotaru umanjili, gdjegod su te propise uporavljivali po slovu i duhu zakona.

Niti zamašnost opetujućih se činjenica smetana posjeda neiziskuje izvanrednih zakonskih propisa za Hrvatsku, dok njih čitavoj carevini netreba.

Najobičniji slučajevi smetanja posjeda jesu kod nas: smetanje prava služnosti, smetanja medjašna i u najnovijem vremenu u modu došla smetanja uživanja zemalja založenih pod kamate.

Smetanja medjašna prouzročiše mnogo puta t. z. mjernici, koji prigodom zadružnih dioba ili inače, kadšto posve neopravdano, tvrde i posjednikom dokazuju, da bi se na temelju katastralne mape medje njihovoga posjeda imale protezati prieko medja, u kojih se dotični posjednik kretao do sada, pače kadšto i prieko granica, o kojih dotični posjednik niti sanjao nije.

Smetanja posjeda, nastajuća s oduzimanja užitka zemalja založenih pod kamate, umnožaše nejasni pojmovi o tom, koje faktične posjedovne odnošaje imade sudac štititi po propisih o smetanju posjeda. Njeki naših pravnika tvrde naime: „da se neima zajmodavac štititi sudbeno u uživanju zemljišta, koje mu zajmoprimac ustupi na uživanje mjesto kamata, ako to zemljište oduzme dužnik vjerovniku nehoteć dopustiti, da dulje pobire s njega plodove“, odnosno: „da nije smetanje posjeda, ako dužnik samovlastno oduzme vjerovniku mjesto kamata uživano zemljište“. — Ini pravnici tvrde protivno. — Prema tim nazorom imade izdanih odluka prve i viših molba, koje veoma nepovoljno djeluju na pravnu sviest i još nepovoljnije na materijalne odnošaje našeg timi i inimi neizvjestnostmi na parbovanje nukanoga pučanstva.[2]

§ 46 gpp. uporabljuje se prečesto i neumjestno. Mjesto da se odvjetniku prepusti odgovornost za njegove dvoumne ili hotomično nerazumljive izjave, ukidaju se niže odluke i odredjuju nadopunjenja — većim dielom suvišna, a ne riedko posve ne-

[2] Vidi Mjesečnik od g. 1883. str. 872, — od god. 1884. str. 361 i 331, — od g. 1885. str. 66, 446, te od god. 1886. str. 193.

Digitized by Google

opravdana. Pri tom niti se nepomišlja, da je usposobljenje odvjetnikovo zamašnije i s većimi povlastmi skopčano, nego li sudčevo.

Pravni liek povrate u prijašnje stanje dalnji je razlog zavlačivanju parba smetana posjeda. Uporabljuju ga stranke, a sudovi dozvoljuju pored zabrane § 632 gpp. — Ovaj § glasi: „Izključiv sve ostale pravne ljekove, utoku ima mjesta samo proti konačnoj odluci prvoga suda, itd.“ — Jer u tom § nije naročito i naposeb spomenuto, da se izključuje takodjer i povrata u prijašnje stanje, daje to povoda stranki, koja je parnicu izgubila, da traži povratu u prijašnje stanje, a sudovi ju dozvoljivaju. Da se tim zavlači dovršenje parbe, znati će svaki praktičnik, koji je morao takovim povodom po § 358 gpp. obustaviti odpravak jur sastavljene odluke i pričekati svršetak povratne razprave.

Da u postupku smetana posjeda neima mjesta povrati u prijašnje stanje, zaključujem iz ovoga: U car. nar. od 27. listopada 1849. u § 16 odredjuje se: „Utoku s izključenjem svih ostalih pravnih ljekova i **naročito** povrate u prijašnje stanje, ima mjesta samo proti konačnoj odluci“. —

Dakle ovdje se napose veli, da je povrata izključena, a u § 632 našega gr. pp. nije to rečeno.

Ipak držim, da se i po našem § 632 povrata u prijašnje stanje mora izključenom smatrati.

Car. nar. od 27. listopada 1849. nesadržaje svih ustanova gradj. parb. postupnika, već specijalnu odredbu samo za slučajeve smetana posjeda. I jer o povrati u prijašnje stanje u nijednom drugom § negovori, zakonodavac je mudro uradio izjaviv posebice, da nije dopuštena.

U § 632 našega gpp. nije trebalo naročito spomenuti njezino izključenje, jer povratu u prijašnje stanje § 371 gpp. naročito i jasno označuje „pravnim ljekom“. Čim pako § 632 gpp. izključuje sve pravne ljekove, mora da je izključio i povratu u prijašnje stanje.

§ 631 gpp. odredjuje, da sudac imade konačnu odluku o post. smet. posjeda izreći čim prije. Ova ustanova može dati

Digitized by Google

prilike i povoda, da sudac bilo s nemarnosti bilo sbog nagomilanja inih posala, konačnu odluku neizreče u vremenu nuždnom. A to bi se moglo sadanjim propisom možebiti u grieh upisati; — ali to nebi bio tolik nedostatak, da bi sbog njega trebalo sve ostale propise ukinuti.

Propisi gradj. parb. post. o smetanju posjeda vežu sudca jedino na to, da izvidi sve što može biti važno za dokaz posljednjega faktičnoga posjeda i sbiloga se smetanja, ter da prema tomu donese odluku kao privremeno pravilo za posljednji faktični posjed, ako neuspije nagoda ili nebude ogluhe (§§ 620, 627, 631 gpp.). — Inače ostavljaju sudcu ruke posve razvezane, a njegovu riešitbu nezbijaju u nikakovu formalnostmi natrpanu haljinu, za koju znademo, da je kadra neizkusna sudca staviti u nepriliku, kako da joj prilagodi esenciju svoga suda, dočim i izkusnu sudcu zadaje briga. — Ta i glede najobičnijega dokazala u parnici smetana posjeda, naime glede svjedoka, nije sudac vezan, da sve svjedoke jedne i druge stranke sasluša, niti da njim stavlja suvišna pitanja, bila ona obćenita, ili posebna. Slobodno mu je u jedan te isti zapisnik odmah nakon kratko ubilježenih bitnih izjava stranaka, nastavno upisati dati izjave svjedoka (§ 629). Odročbi neima mjesta bez privole stranaka, izuzev očito neodoljive zaprieke (§ 628). Odluka konačna imade se odmah po zaključenoj razpravi izreći, a ovrha bez obzira na utočni rok provesti (§§ 631 i 634 gpp.).

Ako se s ovimi propisi sravni osnova kr. zem. vlade, vidi se ovo:

1. osnova u § 1 prihvaća doslovce ustanovu § 618 gpp., te ni tu niti drugdje nerješava dvojbe o tom, koje slučaje ima sudac subsumirati pod njezine propise. Dakle dužnici bi mogli, ako osnova postane zakonom, uzimati založene, te na uživanje mjesto kamata dane nekretnosti u nadi, da će to sud možebiti sankcionirati. Ta pak neizvjestnost podobna je pomnožati priepore;

2. osnova sadržaje toliko formalnosti, da bi sudac i stranke bile sve do pravomoćnosti rješitbe u neprestanoj brizi, nije li gdjekoja formalnost zanemarena, te neće li to dati povoda višemu sudu, da osudu ukine, ako ne s inoga, a to s razloga §

Digitized by Google

40 br. 10: „što je sudac koju zakonsku ustanovu očito krivo shvatio, uporavio ili pregledao“;

3. osnova jest preobširna, a neizcrpljuje predmet, jer sadržaje potanko razvrštenih ustanova, koje se nalaze jur u gr. p. p. i u inih propisih, pa se ipak u § 54 pozivlje na gradj. parb. postupnik;

4. protuslove si §§ 51 i 38, jer posljednji odredjuje, da rok za udovoljenje osude počimlje od dana „p o s l j e“ proglašenja, ako su pri proglasu prisutne obie stranke, a od dana „p o s l j e“ dostave osude, ako nisu bile kod proglašenja prisutne; § 51 pako odredjuje, da se ovrha ima provesti o d m a h nakon proglašene osude, ako bijaše ročište na licu mjesta;

5. osnovom ovom nebi se pospješilo konačno rješenje priepora, jer ima mnogo formalnosti, a i mnogo slučajeva odgode, kojih niti do sada nije bilo, n. pr. promiena sudca (§ 33), te slučaj važnih razloga (§ 23 br. 4 osn.);

6. glede dokaza prihvaća osnova propise bagatelnoga postupka, dakle i dokaz preslušanjem stranaka poput svjedoka.

Tim razlikuje se od gradj. parb. postupnika i od car. nar. o sumarissimu, koja posljednja u § 14 zabranjuje prisegu stranaka, dočim ju gradj. parb. post. dopušta. Da je uvjerenje u n e o d v i s n a sudca neprocienjive vriednosti, o tom neima dvojbe; ali ja nescienim, da bi za postupak u slučajevih smetana posjeda nuždno i praktično bilo odstupiti od dosadanjega načina dokazivanja. To već s toga ne, što bi se prihvatom dokazala preslušavanja stranaka poput svjedoka (§ 50 i slied. bag. post.) po mnenju naših pravnika (vidi Mjesečnik god. 1881. str. 70 i 255; g. 1886. str. 119, 209 i 371), pučanstvo krivomu prisizanju tako rekuć sistematički privlačilo. — A to bi djelovalo pogubno na narod, koji u čestih slučajevih uzprkos svoje skrajne nevolje jedino s religijoznoga osvjedočenja istinu govori.

Prihvati li se osnovom predloženi način dokazivanja, tad bi trebalo u zakon uvrstiti odredbu, što da čini sudac u slučaju, kada obie stranke izkažu suprotivno poput svjedoka o jednoj te istoj činjenici, jer neima dvojbe, da je jedna njih krivo svjedo-

Digitized by Google

čila, pa budu li obie zaprisegnute, to sigurno će jedna izmedju njih i priseći krivo.

7. Ustanova § 50 o povrati u prijašnje stanje je posve neopravdana, jer se tu neradi ob inom, nego o privremenoj odredbi glede faktičnoga posljednjega odnošaja stranaka prema stvari, odnosno obrani posjednika proti samovlastnim napadajem inih osoba, te uzpostavi prijašnjega stanja, neka se posjedniku uzčuva položaj tuženika u parbi o pravu, koje posjeduje.[3] O samom pravu na stvar prosto je stranci, koja je posjedovnu parbu izgubila, podignuti tužbu, kod koje bude mogla poslužiti se posljedkom parbe smet. posjeda, da dokaže, tko je u faktičnom posjedu stvari. Indi čim prije svrši se posjedovna parnica, tim brže moći će se dovršiti i parba o samom pravu.

I jer se nedosjetih nijednoga slučaja, koji nebi po obstojećih propisih gr. p. p. brže i temeljitije riešen bio, nego li po propisih predložene osnove: to scienim, da nije nuždno za slučajeve smetana posjeda stvoriti novi zakon, a još manje prihvatiti predloženu osnovu.

Ako li se želi što učiniti, tad neka se autentičnim načinom upute sudovi: 1. o slučajevih, koje po propisih za smetanje posjeda rješiti imadu; 2. o smislu § 632 gpp., naime, da je povrata u prijašnje stanje izključena; 3. o porabi § 46 gpp. u slučajevih smetanja posjeda.

Hoće li se što mienjati, tad bi dovoljno bilo:

4. § 631 gpp. preinačiti i odrediti, da sudac imade odmah nakon dovršena postupka i provedena dokaza, strankam proglasiti i u zapisnik uvrstiti konačnu odluku.

Je li bi se htjelo još i dalje poći, to bi se moglo uvažiti ovo:

U zadrugah potajno razdieljenih sve priepore o smetanju posjeda medju zadrugari, ne usljed posebna zakona, nego usljed naredbe vladine, rješavaju političke oblasti. — Dapače dokazom prakse, prihvaćene po viših sudovih, diobe zadružne imovine po

[3] Vidi Krainz: System des oesterr. allg. Privatrechtes, god. 1885., §§ 166—180.

Digitized by Google

političkih oblastih provedene, izključuju provadjanje postupka o smetanju posjeda pred sudovi i u onom slučaju, ako je potajno odieljeni član zadruge zemljište koje trećoj osobi u posjed izručio, pa bi taj treći diobom povriedjeni posjednik pred sudom zatražio uzpostavu prijašnjega stanja dignuv parnicu smetana posjeda.

Ako dakle polit. oblasti mogu svrsi shodno postupati kod smetanja posjeda medju zadrugari, i ako njihov diobni postupak imade moć, da i trećemu posjedniku bez sudbenog postupka oduzme posjed nekretnina: to bi se mogli svi mogući slučajevi smetana posjeda prepustiti političkim oblastim; pa to sa mnogo većim pouzdanjem, nego li naumljeno riešavanje urbarskih priepora i njim sličnih odnošaja.

Budi mi slobodno osvrnuti se još na primjetbe g. Popovića u Mjes. br. 9 t. g.

Kako g. P. misli, postupak u slučajevih smetanja posjeda, ako osnova postane zakonom, postao bi kraćim, bržim i jeftinijim. I što više, djelovao bi povoljno na pravnu sviest pučanstva. Nu to sve samo onda, ako: a) nebi sud zaprisizao svjedoka, vještaka itd., nego ih mjesto prisege prije preslušanja zavjerio; b) ako bi vodio razpravu sâm kot. sudac; c) ako bi žalbe ništovne riešavali sudbeni stolovi.

Ja scienim, da se postupkom po osnovi nebi parbe smetana posjeda prikratile, ni brže ni jeftinije te većom korišću za pravnu sviest pučanstva dovršavale.

Znade se, da imade kot. sudova, kod kojih i u bagat. post. odvjetnici aleguju kako god i u redovitom postupku, mjesto da si dotični sudac bilježi bitne izjave stranaka. — Znade se, da su sudovi usljed svestrane kompetencije tako obterećeni, da neimaju nijedne konceptualne osobe, koja bi bila razpoloživa, da se u svako doba upotrebi za provadjanje redovitoga i neprekidnoga rada u parnicah o smetanu posjedu; a najmanje može to činiti kot. sudac, jer on mora da redovito sam obavlja postupak bagatelni, gdje ga u slučajevih nastavljenih ini izmieniti nesmije.

§§ 29 i 44 osnove dozvoljuju prvomu sudcu, da jur zaglavljenu razpravu i opet započne, a višemu sudcu, da osudu

Digitized by Google

ukine, te nadopunjenje odredi. Okretni odvjetnik umiet će u osnovi predvidjene mnoge slučajeve odgode tako izcrpiti, da se o bržem postupku neće moći ni govoriti..

Sastavljanje razpravnoga zapisnika, a uz to vodjenje postupka uz kanceliste, koji istom od vojničtva dodju, te kojim kadšto treba diktovati slovo za slovom, dat će sudcu takove muke, toliko će izgubiti vremena, da se jamačno svojim radom neće moći pohvaliti.

Ročišta na licu mjesta nebudu po propisih osnove niti za novčić jeftinija; pače biti će skuplja, ako sudac neprekidno do zaključka razprave i proglasa osude na licu mjesta ostane.

Pravna sviest pučanstva neće se tim dignuti, ako se nebudu svjedoci itd. zaprisizali; — ako bude osudu izricao jedino kot. sudac, a žaobe rješavali sudb. stolovi.

Izkustvo crpljeno iz kazn. postupnika dokazalo je u mnogih slučajevih, da su svjedoci, znajući da nebudu zaprisegnuti, ili krivo ili veoma dvolično u predizvidih govorili, te istom kod glavne razprave u oči prisege istinu rekli.

Bude li kot. sud provadjao smetanja posjeda, pak zatim redovitu parbu o samom pravu, iz koje izadje pobjedjenim tko bijaše u parnici o smetanju posjeda pobjediteljem: to neima dvojbe, da će svjetinja, nepoznavajuća odnošaja i pravnih propisa, tumačiti si takov slučaj kako i do sada, te ili svjedokom (vještakom) ili sudcu u grieh upisivati, što je prijašnji pobjeditelj parbu izgubio. Pravna sviest niti će se ukriepiti niti oslabiti. — Kršćanski moral mogao bi patiti, nebudu li krivi svjedoci kažnjeni.

Hoće li žalbe itd. riešavati sudb. stolovi ili banski stol, to je u konačnom posljedku svejedno. Dà, bila bi razlika u tom, što će razni sudb. stolovi različito rješavati pojedine istovjetne slučajeve, pa će takove rješitbe služiti povodom novim prieporom, dočim bi se laglje dala postići jednoličnost u tih rješitbah, da se prenesu na kr. banski stol.

Smatrati dobitkom te težiti za tim, da naš seljak „uvidi razliku postupka smetana posjeda od onoga na redovitom putu parbe, — da se on protuslovju tomu nečudi, što jedan te isti sudac izriče ob istom objektu osudu jedan put po osvjedočenju, a drugi put po formalnih dokaznih pravilih“, — to je po mojem

Digitized by Google

sudu, posvema izlišno, dok imademo toliko pismenih ljudi i kod mnogih občinskih poglavarstva toliko činovnika, — koji dobro pojimlju razliku izmedju smetana posjeda i redovite gradj. parbe, te će lahko raztumačiti seljaku, da nadvladavši u smetanu posjedu nije nadvladao „za naviek".

U obće držim, da svrha zakonom neima biti, da iz našega seljaka načine pravoznanca, ta on se i odviše bavi zakoni, te obilazi sudove. (On premalo poznaje zakone, zato toli često zalazi pred sudca. Sreća je za narod, u kojega je živa sviest o pravu i zakonu. Ured.). Njemu treba, da si je svjestan dužnosti, te da se neboji za svoja prava. — *T. F.*

O tabularnoj dosielosti i njezinoj sadašnjoj valjanosti.

(Konac.)

III.

Na koncu da reknemo koju jošte o nekojih nazorih vladajućih u gore razloženom predmetu.

Unger izjavio je, ali prije krieposti novoga grunt. zak.[18], da se § 1467 o. g. z. u dva slučaja ima uporaviti: 1. ako gruntovni stečnik doduše pošteno, ali bezplatno steče od materijalno neovlaštenog tabularnog auktora; 2. ako se je steklo knjižno pravo od nekoga, koji nije bio ovlašten razpolagati sa gruntovnim pravom niti formalno niti materijalno, n. pr. od nekoga, koji se je lažljivo izdavao za zastupnika uknjiženoga ovlaštenika ili za ovoga samoga. Ovaj nazor, prem već davno oprovrgnut, morao se je ovdje spomenuti, jer premda po sebi neopravdan dao je povoda, da se je zbilja smatralo, da imade i dan danas, premda malo, slučajeva, kada se §§ 1467 i 1469 o. g. z. mogu uporaviti. Što se prve točke tiče, veli Unger, da za stečenje pouzdanjem u javne knjige nije dovoljno, da se nije znalo za pomanjkanje materijalnog prava auktora, već da je nuždno, da je stečenje bilo za plaću. To doduše da nije nigdje u zakonu izrično odredjeno, nu bezplatni načini tečenja, n. p. darovanje, nasliedje, zapis, morali bi se svakako izključiti, jer bi bilo smiešno

[18] Allg. oesterr. Ger.-Ztg., g. 1868., brojevi 25 i 26.

Digitized by Google

tvrditi, da si je tko dao „štogod darovati pouzdanjem u javne knjige", pa da se je u tom prevario. U ovom slučaju valja poslovica: „einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul".

Ovaj nazor Ungerov zastupa i zagovara Dernburg[19], a odlučno pobija prof. Exner. Exner veli u svom djelu „Publicitätsprincip", da bi posljedice nazora Ungerova bile vrlo nepogodne, bez obzira na to, što zakon nestavlja nigdje tu razliku i što nije dovoljno, pozivajuć se na narodnu poslovicu o darovanom paripu, uvadjati tako važnu razliku u zakon. „Jer da se radi u istinu samo o naplati, tada bi svaki formalno valjani i gledeć na svrhu posla bezprikorni knjižni čin, bio predmetom dugih tumačenja i povodom, da se posegne natrag na veoma zamršene pravne odnošaje, samo ako bi se htjelo tuženiku da napadnutom hipotekarnom tužbom prigovori tužitelju, da je njegovo stečenje bez plaće. Tada nebi se smjelo sustati samo kod darovanja, jer bezplatni posao nemora biti baš darovanje. Moralo bi se poroditi pitanje o bezplatnosti i tamo, gdje je bila zakonita dužnost nešto dati, kao kod prenosa vlastnosti, da se dade miraz, kod zapisa, kojim se daje samo nuždni dio, itd. Takova razlika izmedju pravnih posala za plaću i bez plaće vodila bi nadalje tamo, da ako bi možda predležao „negotium mixtum cum donatione", u koliko plaćenoj vriednosti darovanoga odgovara, nebi bilo mjesta prigovoru, da nepostoji stečenje pouzdanjem u javne knjige, u obziru ostatka pako, da postoji, što bi vodilo do toga, da se vlastnost čestimice priznaje a čestimice nepriznaje.

Obzirom na važnost po Exneru navedenih razloga mora se odobriti, kad naglašuje, da bi posljedice nazora, koji bi u stečenju za plaću nazirao bitnu potrebštinu pouzdanja u javne knjige, za promet nekretnina veoma ubitačne bile, jer bi on (nazor) najvažniju korist sustava javnih knjiga, najme da je u pravilu za riešenje pravnoga prepora dovoljno pozvati se na stanje javnih knjiga, učinio tim iluzornom, što bi se mogli i samo kraj dielomičnog lukrativnog stečenja najzamršeniji pravni odnošaji povući pred sud. Ovu sumnju nerazbija ni Dernburgovo razmatranje, da onaj mora to dokazati tko taj prigovor potakne, jer je napokon svejedno, da li ima tužitelj ili tuženi dokazati, jer u jednom i drugom slučaju nevodi se jednostavna nego kompliciranа parnica[20]. Imade li se pako moment naplate sasma napustiti, tada

[19] Lehrbuch des preussischen Privatrechtes. I. § 202.

[20] Isto tako odlučno kao Exner pobijaju mnenje Ungerovo: Randa allg. oesterr. Ger.-Ztg. g. 1871., broj 36 i slied., Ogonowski allg. oesterr, Ger.-Ztg. g. 1875., br. 86 i slied.

Digitized by Google

nestaje i one razlike, koja se je statuirala medju jednostavnom dobrom vjerom t. j. nedužnim neznanjem materijalne neizpravnosti knjižnog stanja, i pouzdanjem u javne knjige. Za stečenje pouzdanjem u javne knjige dovoljno je dakle, neglededć na ostale potrebštine, da stečnik uvidiv javne knjige, što se uvjek predpostavlja, nije znao o materijalnoj neizpravnosti gruntovnoga stanja, niti je mogao uz običnu pomnju za nju saznati[21]. Da se medjutim iza krieposti grunt. zakona nemože više vezati na potrebštinu stečenja za plaću, ako bi ista ikad bila i postavljena, vidi se jasno iz ustanova §§ 63 i 64 grunt. zak. (§ 150 hrv. gr. r.), koje jedino zahtievaju dobru vjeru, nestavljajuć nikakove razlike niti zahtievajuć kakovo kvalificirano pouzdanje u ispravnost knjižnog stanja, kako uči U n g e r[22]. Drugi po Ungeru navedeni slučaj uporabivosti ustanova o tabularnoj dosielosti, koji bezuslovno prihvaća Stubenrauchov tumač obć. gr. zak. (4. izdanje str. 802) nastao bi onda, kad bi tko stekao za plaću ili bez plaće knjižno pravo od onoga, koji nije bio ovlašten niti formalno niti materijalno razpolagati sa gruntovnim pravom, kao n. p. od onoga, koji se je lažljivo izdao za ovlaštenog na otudjenje zastupnika uknjiženoga ili upravo za njega samog. U tom slučaju predležale bi sve potrebštine tabularne dosielosti: naime dobra vjera, zakoniti naslov i tabularni posjed upisanog. Proti tomu već je K r a i n z[23] i to pravom naglasio, da se na taj po U n g e r u navedeni slučaj § 1467 s toga nije mogao nikada uporaviti, jer u njem manjka potrebština valjanog naslova.

---

[21] Pri tom, mislim ja, ne može se u pravilu, van da osobiti obziri išću, zahtievati, da onaj, koji se hoće ubavjestiti o konkretnom knjižnom stanju, razvidi cielu zbirku isprava. Jer, ako bi se moralo svaki put, kad se gleda u gruntovnicu, razgledati takodjer i zbirku isprava, znatno bi se tim otegotio promet nekretnina, te bi vriednost sustava glavne knjige, u kojoj imadu rezultati pojedinih pravnih posala autentično ubilježeni biti, postala iluzornom. Razumjeva se samo po sebi, da može biti slučajeva, gdje je sám knjižni unos sumnjiv, pa s toga, a možda i radi svoje nepodpunosti, čini nuždnim, da se razvidi i zbirka isprava. Ako se pako prema § 5 gruntovnog zakona s toga, što se bitne ustanove upisat se imajućih prava nemogu u kratko zabilježiti, u glavnoj knjizi pozivlje na točno označit se imajuća mjesta isprave, koja služi za temelj unosu, to je isprava postala dielom glavne knjige, pa neuvaženje isprave jest u tom slučaju neopravdana lahkoumnost, koja izključuje dobru vjeru.

[22] E x n e r, allg. oesterr. Ger.-Ztg., 1872., br. 8.

[23] Das leitende Princip der bücherlichen Rechte. Allg. oesterr. Ger.-Ztg. 1868., br. 95—100.

Digitized by Google

Posao otudjenja jest sam po sebi ništetan, jer kod istoga predleži samo prividno volja one osobe, od koje prihvaća tu volju protustranka. Nu da se je ikad i mogao na taj slučaj uporaviti § 1467 ogz., to se sada obzirom na ustanovu § 62 gr. z. (hrv. § 149 gr. r.) nemože nipošto dvojiti, da neposredno unešeni u gruntovnici na temelju takovoga pravnoga posla, koji je nastao samo uslied prevarne obsjene o identičnosti otudjujućeg s onim, koji je u knjizi upisan, može biti sa uspjehom napadan od povriedjenog tim unosom tečajem cielog vremena zastare od 30 ili 40 god. To se dopušća i u tumaču Stubenraucha, ali se ipak izražuje misao, da bi se, budući da se § 1467 ogz. na taj slučaj može uporaviti, mogao pod „trajanjem prava tužbovnoga" § 62 gr. z. razumievati trogodišnji rok § 1467 o. g. z., a ne ono 30 ili 40 godišnje vrieme zastare tužbe.

Nu ovdje se je zaboravilo — kako je to gore razloženo — da se pod zastarom § 62 grunt. z. nemože razumievati tabularna dosielost § 1467 o. g. z. — Konačno valja još spomenuti dalnji navodno jošte danas mogući slučaj uporabivosti § 1467 o. g. z., spomenuti u tumaču Stubenraucha kod § 1467 o. g. z. Tu se u opazci 4. na § 1467 o. g. z veli izrično: „Osim navedenih iznimaka, u kojih je uporabiv § 1467 o. g. z., dadu se jošte i druge pomisliti i poslje krieposti novog gr. z., gdje doduše nepredleže predpostave §§ 61—63 gr. z. (§§ 148—150 hrv. gr. r.), ali predleže one tabularne dosielosti § 1467 o. g. z., kao n. p. naročito slučaj, ako bi se kod sastavljanja novih grunt. uložaka upisala neka nekretnina, koja dosad nije bila unešena u nijednoj gruntovnici, na neku osobu, i ta bi osoba kroz tri godine nepreporno ostala upisana u gruntovnici. Ovdje da je svakako § 1467 o. g. z. uporabiv — u koliko predmjeva § 6 zakona od 25. srpnja 1871 d. z. l. br. 96 (§§ 3 i 5 hrv. gr. r. i §§ 25, 27 i 28 zakona od 16. rujna 1876 o sastavljanju novih grunt. uložaka, § 40 naputka c. kr. glavnog zapovjedničtva kao krajiške zem. upravne oblasti u Zagrebu od 5. lipnja 1879 br. 2087) — štiti samo poštenoga singularnog successora prigodom sastavljanja grunt. uložaka upisanoga, a ne ovoga posliednjega". Radi se dakle o slučaju, gdje nekretnina dosad nije bila unešena u gruntovnici.

Poznato je, da se postanak, promjena i prestanak stvarnih prava na takovih nekretninah ravna po pravilih za pokretnine, polag kojih se stiče vlastnost n. p. jednostavnom predajom, isto tako založno pravo predajom založene stvari u posjed vjerovnika.

Digitized by Google

U tumaču Stubenrauchovom navedeni slučaj bio bi dakle taj, da je na mjesto izvanknjižnog vlastnika A. upisan kod sastavljanja novih grunt. uložaka, bilo na temelju neispravnih ili manjkavih mjestovidnih izvidjenja, bilo na temelju puke bludnje, u gruntovnicu B. Tim je A. u svom pravu vlastnosti povriedjen, s toga pristoji mu, kako scienim, po § 62 gr. z. proti B. tužba na brisanje tečajem cielog vremena zastare od 30 ili 40 godina. Što tumač Stubenrauchov nedrži uporavljivim § 62 gr. z. na ovaj slučaj, moglo bi se svesti na to, jer se odviše velika važnost polaže na slovo § 61 gr. z. (§ 148 hrv. gr. r.), po kojem se u tom i sliedećih §§ normirana tužba za brisanje daje onomu, koji je uknjižbom u svojem „knjižnom" pravu povriedjen. Tu se očevidno ovako argumentira: tko nije unešen u gruntovnicu, nije mogao imati knjižnoga prava, dakle niti u njem povriedjen biti. Po tom nemogu se nanj uporaviti § 61 i slied. gr. z., koji govore samo o povriedi knjižnoga prava. Nu takovo tumačenje nebi odgovaralo smislu § 61, jer kad se upućuje na povriedu knjižnoga prava, nekaže se tu ino, već da tužba na brisanje ništetnog unosa pristoji onomu, koji sam imade pravo na temelju svoga stvarnog prava vlastnosti, zaloga ili služnosti zahtievati, da bude unešen u gruntovnicu, dočim je ništetnim unosom lišen svoga mjesta u gruntovnici. Izvanknjižni vlastnik nekretnina, mjesto koga jest kod sastavljanja novih gruntovnih uložaka unešen nevlastnik, ostao je vlastnikom, te se nenalazi, kako mislim, u drugom položaju napram unešenom nego li se nalazi materijalno ovlašteni, koji je u korist neovlaštenoga na nevaljani način iztisnut iz gruntovnice. Obojici pristoji tužba na brisanje proti neposredno unešenim tečajem cielog vremena zastare[24]. Ta tužba pristoji kod sastavljanja novih gruntovnih uložakâ ne samo proti neposredno unešenom u gruntovnicu, nego i proti svakom trećem ma i dobre vjere tečniku, dokle god nije izpravni postupak dovršen. U tom upravo sastoji najvažnija materialno-pravna djelatnost izpravnog postupka, što knjižni unosi istom onda dobivaju valjanost načela pouzdanja u javne knjige, kad je izminuo rok za konačni izpravak (§§ 6, 11, 14 zak. od 25. srpnja 1871. dzl. broj 96; — §§ 3, 5, 29, 46 hrv. grunt. r.; §§ 25, 27, 28 zakona od 16. rujna 1876. o sastavljanju novih gruntovničkih uložaka, i § 40 naredbe carsko-kraljevskog glavnog zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti u Zagrebu od 5. lipnja 1879. odjela za pravosudje br. 2087).

[24] Do istoga rezultata dolazi J. D. u liepoj raspravi br. 9. Gerichtshalle g. 1888.

Digitized by Google

Ako je unos sporazumkom svijuh stranaka ostavljen ili na temelju ovoga preduzet, pristoji mu i prije izminuća roka za konačni izpravak, naime od dana sporazumljenja, kriepost gruntovnog unosa. To se razjašnjuje jednostavno tim, da u takovom slučaju nemože doći do nesuglasja izmedju knjižnog i materialnog pravnog stanja, pošto su svi interesenti pristali na knjižni unos, te s toga nema mjesta za uticaj načela pouzdanja u javne knjige (§ 11 cit. zak.; § 4 i 15 hrv. zak. od 16. rujna 1876.).

Dočim se dakle imade uporaviti § 62 gr. z. na neposredno valjano unešenog prigodom sastavka gruntovnih uložaka, nemogu se uporaviti §§ 63 i 64 i sliedeći na onaj slučaj, kada je na temelju prvobitnoga, materialnomu pravnomu stanju neodgovarajućeg unosa treći stekao dalnje knjižno pravo, jer ako je unutar roka prvoga izroka na prijavu zabilježena u gruntovnici prepornost, to se uporavlja § 62 gr. z., pa se tada može tužba za brisanje i proti trećim s uspjehom podići. Nije li pako tečajem izročnog roka zabilježena prepornost, uporavlja se specialna ustanova § 6 gore navedenog zakona, po kojoj se treći pošteni tečnik odmah štiti. S toga nemože biti govora ob uporavi §§ 1467 i 1469 o. g. z. na rečene slučajeve prema članka IV. ob uvedbi obć. grunt. z., odnosno obzirom na to, što § 6 grunt. z., tičući se izpravnog postupka, sadržaje za te slučajeve naročitu posebnu ustanovu.

Bez obzira na to, čini mi se, da se §§ 1467 i 1469 o. g. z. ovdje ni s toga nedadu uporaviti, jer u ovih slučajevih manjka valjani pravni naslov. Uzmimo ovo: Nekretnina nije upisana u staroj gruntovnici, vlastnik njezin je A., naprotiv B. njezin juristični posjednik. B. proda tu njemu pravom vlastničtva nepripadajuću nekretninu C. Ovaj t. j. C. jamačno nije postao vlastnikom te nekretnine, pravomu vlastniku A. pripada proti C. kao i proti njegovom predniku B. rei vindicatio tečajem cielog vremena zastare od 30 ili 40 god. Medjutim kod sastavljanja novih gruntovnih uložakâ vjerojatno je C. upisan na vlastovnici novo stvorenoga gruntov. uložka kao vlastnik. U kakovom je položaju sada C.? Jamačno u onakovom, u kakovom bijaše i do sada. On nije postao vlastnikom, a ni inače nije se mogao njegov položaj poboljšati, jer sastavljanje novih gruntovnih uložakâ nije zato odredjeno, a niti je prikladno, da mienja obstojeće pravne odnošaje. A neima ni valjanog razloga, da na takov način u gruntovnicu unešeni nevlastnik postane vlastnikom, jer se ovaj nije ovdje oslanjao na javne knjige, nije uzdajući se u izpravnost istih sklopio pravni posao, nego je samo, imajući za sebe iz kupoprodajnog ugovora potičuće obvezno pravo proti izvanknjižnom nevlastniku, slučajno

Digitized by Google

upisan u gruntovnicu. Njegov upis osniva se dakle ovdje na pukom slučaju, a ne na pravnoj nuždi, isto kao i u niže sliedećem sasma jednakom slučaju, koji se može bez težkoća izpravno riešiti: A. je upisan u gruntovnici kao vlastnik, a B. je juristični posjednik iste nekretnine. Ovaj proda nekretninu C-u, koja je pukom pometnjom prenešena na C-a. Taj slučaj je u bitnosti prijašnjemu sasma suglasan, samo što je ondje za sastavljanja gruntovnih uložaka, a ovdje poslje njega materialno neovlašteni C. bez pravnog razloga zadobio mjesto u gruntovnici proti knjižnom predniku. U oba slučaja manjka neobhodna potrebština za tabularnu dosielost, valjani pravni naslov, manjka mu dakle ovlaštenje naproti knjižnomu vlastniku, potičuće iz nepreporna odsvojna posla, da može biti upisan u knjizi.

Skupimo li rezultate dosadanjega razmatranja, to vidimo, da nema danas ni jednog slučaja, na koji bi mogli uporabivost §§ 1467 i 1469 protegnuti. Razlog tomu je jasan, kako scienim: što se je htjelo postići pravnim institutom tabularne dosielosti u tih ustanovah zakona normiranim, i što se je u istinu i polučilo, to se je mnogo bolje postiglo sa načelom pouzdanja u javne knjige, kako je to izrečeno u §§ 62 i 64 gr. r. S toga držim, gledeć na razloženo, da su §§ 1467 i 1469 o. g. z. bezpredmetni i ujedno da su, gledeć na članak IV. zakona ob uvedenju obć. grunt. z., i formalno ukinuti".

IV.

Imadu li ustanove §§ 1467 i 1469 o. g. z. jošte valjanosti u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji? Prema gore navedenom držim, da su one isto tako preinačene i derogirane kasnijimi zakoni i naredbami i kod nas, kao što su i u slavensko-njemačkih zemljah monarkije.

Ovo mnenje zagovaraju ustanove §§ 148—154 hrv. grunt. r. od 15. prosinca 1855., koje su slične ustanovam §§ 61—67 austr. obć. grunt zak. od 25. srpnja 1871. (d. z. l. broj 95).

Ustanovami §§ 149 i 159 gr. r. odstranjeno je mišljenje, da po § 1467 o. g. z. dosielošću stiče onaj, na čije su ime nekretnine ili pravo upisane u javnih knjigah, nakon 3 godina puno pravo proti svakomu prigovoru, da to naime vriedi za svakoga upisanog u javnih knjigah bez pravnog naslova i dobre vjere; nego da ta ustanova govori samo u prilog dobre vjere trećega stečnika, dakako na temelju valjanog pravnog posla, a proti neposrednom nevaljanom upisu prosudjuje se trajanje prava

Digitized by Google

tužbenoga po ustanovah obć. gr. zakonika, dakle u roku od 30 do 40 godina. Tako misli i Kirchstetter (Commentar zum allg. b. G. str. 638 op. 1).

Pače meni se čini, da se po ustanovi § 3 i slied. grunt. r. od 15. prosinca 1855. i zakona od 16. rujna 1876. o sastavljanju novih grunt. uložaka § 25 isto onako, kako je navedeno za austr. grunt. z., stečnik dobre vjere, koji je naime poslje dana, kada je započela kriepost izroka, stekao zakonitim i poštenim načinom po drugom dielu gr. r. kakovo uknjiženo pravo, štiti odmah u svom pravu. Netreba dakle čekati ni na vrieme, ustanovljeno u § 150 gr. r., naime, da je njegov prednik upisan već 3 godine u gruntovnici od dana krieposti izroka, jer ova ustanova vriedi samo za one, koji steknu dalnjih knjižnih prava iza krieposti izročnog roka po drugom dielu gr. r. N. pr. A. je prigodom sastavka novih gruntovnih uložaka upisan nepreporno kao vlastnik nekretnina, pa je kao takav ostao i poslje izročnog roka, premda je B. pravi izvanknjižni vlastnik ovih nekretnina. Iza toga roka prenese A. svoje pravo vlastničtva na iste nekretnine valjanom izpravom na C-a, koji se nalazi u dobroj vjeri, da su te nekretnine svojina A. C. stiče odmah pravo vlastnosti na spomenute nekretnine i bude štićen u svom pravu proti svakomu, pa i proti pravomu izvanknjižnomu vlastniku B-u, koji nemože proti njemu uspjeti niti po § 150 gr. r., a još manje po § 1467 o. g. z. To propisuju jasno §§ 3, 5, 46 gr. r. od 15. prosinca 1855. i § 25 zakona od 16. rujna 1876., gdje se naročito veli: „nadalje imade se u istom izroku navesti, da će pravna posljedica zanemarena roka biti gubitak prava na pomenute zahtjeve napram onim trećim osobam, koje u dobroj vjeri steku prava na temelju upisa u novoj gruntovnici sadržanih i neprepornih".

Nu ako je dobre vjere stečnik C. dalje preneo svoje pravo vlastnosti nekretnina na D., koji se nalazi u dobroj vjeri, da je C. vlastnik nekretnina, to D. mora čekati po § 150 gr. r. 3 godine od dana podnešene molbe po C-u za uknjižbu svoga prava, da mu pravo postane nenapadivim. Ako je pako C. već 3 god. nepreporno upisan u gruntovnici, to D. kao dobre vjere stečnik dobiva odmah nenapadno knjižno pravo. Naš gr. r. nečini tužbu na brisanje uknjižbe radi prvobitne njezine nevaljanosti ovisnom o tom, da se ubavjesti povredjeni tom uknjižbom, da uzmogne postati kriepostna i proti trećim osobam, koje su stekle dalnja prava u dobroj vjeri prije zabilježene parnice, kako to čini § 63 cit. gr. z. Kod nas vriedi rok od 3 god. računajuć od onoga

Digitized by Google

časa, kada se je pobijana uknjižba zaiskala pri sudu gruntovničkom (§ 150 gr. r.), bio ne bio povriedjeni u svom pravu tužitelj obavješćen ob pobijanom unosu. To je posljedica takodjer § 141 gr. r., koji glasi: „Sudovi su odgovorni za to, da se odluke gruntovne dostavljaju brzo i kao što treba, ali u tom, što se je odluka dostavila proti propisanom redu, ili što nit nije dostavljena, nema razloga pobijati valjanost gruntovnih upisa". A ni onaj, koji iz gruntovnog upisa izvodi za sebe prava ili oprost od dužnosti, nije dužan dokazati, da je dotična odluka dostavljena. Usljed toga nemože se u slučaju, da su već treće osobe u dobroj vjeri stekle valjano dalnja prava na odnosni gruntovni upis, isti pobijati niti tužbom na njihovu štetu, ako su prošle 3 godine od dana podnešene molbe za uknjižbu toga nevaljanog unosa, bio povriedjeni u svom pravu obavješten ili ne.

S toga neslažem se sa dr. Derenčinom (Tumač k obć. austr. g. z. II. str. 317), koji tvrdi: „Ako je usuprot uknjižba u svom postanku bila materialno nevaljana, tada će se dobra vjera onoga, koji je na temelju materijalno nevaljane uknjižbe stekao dalnju uknjižbu, štititi samo onda, t. j. samo onda priznat će se pravna valjanost, nepobitnost uknjižbe, ako je odluka dozvoljujuća temeljnu, materialno-nevaljanu uknjižbu bila dostavljena u vlastite ruke onomu, koji je uknjižbom povredjen u svojih pravih, a nije proti odluci uložio u zakonitom roku utok, ili nije udario utok radi ništetnosti uknjižbe, izhodiv suvremeno zabilježbu povedene pravde, ter tako izposlovao brisanje nevaljane uknjižbe. Ako usuprot odluka, dozvoljujuća materijalno nepravilnu uknjižbu, nije bila dostavljena dotičniku, tada prestane zaštita stečnikove dobre vjere, ter će uknjižba, koju je on stekao, postati pravovaljanom (nepobitnom) izmakom trogodišnje tabularne dosielosti (§§ 1467, 1469, 1472 o. g. z.), ako u tom roku nebude interesent, povredjen nepravilnom uknjižbom, ustao tužbom radi ništetnosti njezine, i izposlovao brisanje iste. — Ako tužba radi ništetnosti uknjižbe bude povedena ne proti onomu, koji je na temelju nevaljane uknjižbe stekao drugu uknjižbu, već proti onim osobam, koje su neposredno temeljnom uknjižbom stekle odnosno pravo, tada tužba zastari po ustanovah gradj. zak. Stečnik zle vjere, t. j. onaj, koji je znao za materialnu nepravilnost temeljne uknjižbe, ili mogao za nju doznati uporabom obične pomnje, neuživa zaštite prava, stečena dalnjim unosom ni nakon izmaka roka, opredieljena za tabularnu dosielost, i zato tužba onoga, koji je u tom slučaju uknjižbom u svojih pravih povredjen, da se izrekne ništetnost uknjižbe, dotično da se ista briše, nezastaruje".

Digitized by Google

U ovom posliednjem slučaju zastaruje tužba nakon 30—40 godina.

Ako bi stečnik dobre vjere imao istom iztraživati, da li je odluka, dozvoljujuća unos, na koji on hoće steći prava, propisno dostavljena njegovom predniku, odnosno osobam, kojim pripada pravo prednikovu uknjižbu pobijati, nebi on nikada mogao biti siguran, da neće i njegova uknjižba pasti. On se ima samo uvjeriti, da je njegov prednik nepreporno upisan u gruntovnici pune 3 god., pa stiče nenapadivo knjižno pravo. Ako li nije njegov prednik upisan već 3 god., to će se u to vrieme uračunati i njegov knjižni posjed; pa ako bude tužba na brisanje pobijane uknjižbe podnešena nakon 3 god., računajuć od unosa pobijane uknjižbe, neima proti njemu uspjeha.

Ovo je izliev načela publiciteta, pouzdanja u javne knjige. S toga dobre vjere stečniku nemože škoditi nepoštenje njegovog prednika i nestiče istom svojim posjedom § 1463 o. g. z. za tri god. nenapadivo gruntovno pravo, već se ima u ovaj rok uračunati po § 150 g. r. i posjed prednika, pa makar ovaj i nepošten bio. Ustanova § 150 gr. r. kao specialna nečini nikakove razlike, da li je gruntovni posjednik napadanog unosa pošten ili nepošten, samo treći stečnik mora biti pošten, mora se nalaziti u dobroj vjeri glede napadane uknjižbe, jer samo u protivnom slučaju pada njegova uknjižba s uknjižbom prednika njegovoga.

Po ustanovah §§ 431, 441 i 445 o. g. z. stiču se stvarna prava na nekretnine samo upisom u javne knjige. Tko u ove knjige nezagleda, trpi u svih slučajevih za svoju nemarnost. Čim je izprava o pravu vlastnosti ili u obće o pravu stvarnom upisana u javnu knjigu, novi vlastnik ili stečnik prava ulazi u posjed zakoniti. Da li je način posjeda pošten ili nepošten, presudjuje sudac u slučaju pravne razprave. U dvojbi uzima se, da je posjed pošten (§ 328 o. g. z.). Stečnik dobre vjere drži svoga prednika za zakonitoga, poštenoga posjednika, jer ga vidi nepreporno upisanoga u javnih knjigah, pa ga s toga štiti ustanova § 150, da mu se u 3 god. računa i posjed prednika, pa makar ovaj i nepošten bio. Da nepoštenje posjeda prednika škodi dobre vjere stečniku, bio bi promet sa nekretninami veoma nesiguran i spor, a javne knjige imale bi problematičnu vriednost; nitko nebi bio siguran, da stiče nepreporno knjižno pravo, jer bi se morao bojati, da je možda njegov prednik nepošten knjižni posjednik; jer ovaj po § 1477 o. g. z. nestiče ni dosielosti od 30 do 40 god. knjižno pravo, pa bi morao po § 1463 o. g. z. čekati jošte 3 god. od svoga knjižnoga posjeda.

Digitized by Google

Iz navedenoga sliedi, da ustanove §§ 1467, 1469, 1472, 1463 o. g. z. nemogu se uporaviti ondje, gdje dolaze u djelatnost ustanove gruntovnoga zakona, kao kasnijeg i specialnoga zakona.

Pr. *P. Petaj.*

§ 281 k. p.

Ima li se izvedenje žalbe ništovne, podnešeno bez podpisa ovlaštena branitelja, odmah odbiti radi toga, što u njem nijedan razlog ništovni naznačen nije, ili bi trebalo predhodno podnesak povratiti, da žalbenik uzmogne izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati?

Ob ovom pitanju razviše se kod viećanja o jednom takovom podnesku dva različita mnenja: jedno izražavaše, da se taki podnesak po § 281 II. sl. *b* i *c* k. p. mora odmah odbiti; dočim je drugo zagovaralo, da se ima po alin. 2. rečenog § žalbeniku povratiti, da može izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati.

Razlika obajuh mnenja potiče iz stilizacije 2. alin. § 281 kp., specialno iz rieči u njoj upotrebljene „samo", o kojoj zaštitnici prvog mnenja tvrde, da se odnosi na podpis ovlaštena branitelja, pa da se podnesak samo onda vratiti ima, ako mu osim toga podpisa nemanjkaju druge potrebštine, propisane u toč. a b i c II. § 281 kp.; pristaše drugoga mnenja pako vele, da se podnesak bez obzira na rieč „samo" po smislu al. 2. II. § 281 kp. povratiti mora, da žalbenik po izričnoj odredbi te alineje izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade.

Kušat ću da opravdam ovo potonje mnenje sliedećim obrazloženjem:

U austr. zakonu od 31. prosinca 1877., kojim se ustanove kaz. post. o žalbah ništovnih popunjuju i preinačuju (d. z. l. br. 3 g. 1878.) glasi dotična ustanova ovako: „Besteht der Mangel lediglich in dem Fehlen der Unterschrift eines berechtigten Vertheidigers, so ist die Eingabe vorerst wegen Behebung dieses Mangels und Wiedervorlage (binnen drei Tagen) zurückzustellen". A hrvatski tekst veli: „Nu ako manjka samo podpis ovlaštena branitelja, ima se podnesak povratiti, da žalbenik uzmogne takav podpis naknadno pribaviti, i popunjen podnesak uz 8 dana opet predati" — dakle dovlje hrvatski tekst glasi kao i njemački, — a zatim nastavlja „odnosno u istom roku izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati". — Ovoga dodatka neima u austr. zakonu.

Po austr. zakonu mora podnesak da sadržaje naznaku razloga ništetnosti zato, jer žalbenik može samo povraćeni podnesak sa podpisom ovlaštena branitelja providiti i sudu ga opet predati; drugog sredstva neima. Po hrvatskom pako zakonu, kojega je smisao spomenutim dodatkom proširen, žalbeniku se povratkom podneska dva puta otvaraju,

Digitized by Google

on naime može isti podnesak sa podpisom ovlaštena branitelja providiti i opet ga predati, ili drugo skroz novo izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati.

Kada dakle žalbenik nemora vraćeni mu podnesak sa podpisom branitelja providiti i opet ga predati, nego mjesto toga izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati: to neima dvojbe o tom, da u podnesku naznaka ništovnog razloga doduše može ali nemora sadržana biti.

A da je ovo smisao teksta hrvatskog zakona, vidi se to odavlje: Zakon zahtjeva podpis ovlaštena branitelja očito za to, da stane na put nadripisarstvu; to u ostalom hoće i austr. zakon. Nu ovaj potonji neide za tim tako ozbiljno, kao hrvatski; on doduše predpostavlja kao i hrvatski, da je podnesak bez podpisa branitelja po nadripisaru sastavljen, ali se na to više neobazire, nego zahtieva, da podnesak mora sadržavati naznaku ništovnog razloga, pa ako ga neima, odbija ga i mora ga odbiti s razloga, jer nedopušta žalbeniku, da drugo izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade, nego ga dapače kori, zašto nije toga odmah učinio, kad mu tako zakon u točki 3 nalaže. Hrvatski tekst pako uzimlje ovdje žalbenika u obranu, žali ga, — mogao bih reći, što se nije obratio odmah na sud ili na ovlaštena branitelja, nego na nadripisara; neće da žalbenik krivnjom nadripisara pravni liek izgubi, pa ga još jedanput upućuje, da izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade; a kad ga tako upućuje, onda je i pravedno i logično, da mu i podnesak vrati.

Nu vraćajuć podnesak sud će uvažiti, je li podnesak naznačuje razlog ništovni ili ne.

a) U prvom slučaju t. j. ako podnesak naznačuje razlog ništovni, vratit će ga sud uputiv žalbenika, da ili isti podnesak obskrbi podpisom branitelja, te ga opet u roku od osam danà preda, ili u istom vremenu izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade.

b) U drugom slučaju t. j. ako se u podnesku nenaznačuje razlog ništovni, vratit će sud podnesak jedino s uputom, da žalbenik u roku od osam danâ izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dade. A učinit će se ono prvo (toč. a) s toga, što je podnesak pravilno sastavljen, pa će ga branitelj moći podpisati; ako ga nebi htio podpisati, žalbenik će onda izvedenje kod suda u zapisnik dati. Ono drugo pod b) biva pako s razloga, što žalbenik nepravilno sastavljeni podnesak predati nemože, pa mu preostaje jedino to sredstvo, da izvedenje kod suda u zapisnik dade.

U jednom i u drugom slučaju vidi žalbenik, da mu nadripisar nepomaže, odnosno da ga je prevario i oglobio, pa će se ga kaniti.

Ako nebi bio ovo smisao i smjer teksta hrv. zakona, nego ako bi stojalo protivno ili prvo mnenje t. j. da se podnesak, neimajući podpisa ovlaštena branitelja, ima odmah odbaciti, jer je nepravilno sastavljen (t. j. što u njem nikakov razlog ništovni nije naznačen), kako to tekst

Digitized by Google

austr. zak. nalaže: onda bi bio dodatak u hrvatskom zakonu „odnosno u istom roku izvedenje žaobe ništovne kod suda u zapisnik dati“ suvišan, jer zakon već u točki c) odredjuje, da se izvedenje žalbe ništovne kod suda u zapisnik dati može, pa nije nuždno, da se to isto u drugoj alineji opetuje; i bio bi bez svake svrhe, jer ne samo da nebi nadripisarstva zatirao, nego bi ga — i nehotice — podupirao, trpeć one nadripisare, koji umiju bud koji razlogâ ništovnih u podnesku navesti, i bodreć ih tim, da što više rade, dočim bi nevještim davao povoda, da pritužbami dodijavaju tim više, što zakon izrično neodredjuje, da i pritužbe proti žaobu ništovnu odpućujućim zaključkom suda mora ovlašteni branitelj podpisati.

Gledeć na ovo obrazloženje tvrdim, da je od iztaknutih dvajuh mnenja ono drugo pravilnije, po smislu i smjeru našega zakona sasvim i opravdano, pa usljed toga primjećujem, da se u pravcu iztaknutog pitanja nebi mnenja razilazila, kad bi se u alineji 2 II. § 281 kp. rieč „samo“ po smjeru zakona tumačila. *Lukić.*

Prinos za terminologiju pravnu.

(Svršetak.)

Oprjeka (čl. 469), exceptio (?)

Oproštaj duga (čl. 621), (v. § 906); pactum de non petendo; la remise de la dette; der Erlass, der Nachlassvertrag.

Opsvjedočba (čl. 235); *osvjedočenje* n. pr. stanja kakve stvari.

Osobak ili osobina (čl. 483, 967); lična, odvojena dobra zadrugareva ili ženina (§§ 409, i 768); hrv.: osebunjak a takodjer osebina. — (Ovaj termin može se zgodno upotrebiti i za označenje *paraferalnih dobara ženinih*; les biens paraphérnaux; das Sondergut).

Osnovna isprava ili ustav družtva (čl. 725, 726); štatuti ili pravila družtvena (§ 38 trg. zak.); hrv.: pravila ili statuti družtva. — Ne bi, držim, bilo s goreg usvojiti izraz: *osnovnik* ili pravilnik.

Ostava. Ona je *obična i ostava u nevolji* (čl. 881, 882); ostava ili amanet (§§ 569 i 579); hrv.: ostava, ostavna pogodba; depositum, dep. miserabile; le dépôt nécéssaire; der Verwahrungsvertrag. — Rieč „amanet“ nalazi se i u crnogorskom zakoniku, ali ne kao sinonim rieči ostave. „Amanet, veli čl. 882, takodjer je ostava, ali taka, da prema povećoj vriednosti, ili inače pogledom na vrstu stvari i cjeli ostave, i prema prilikama, ova *obično tajno* biva, te iziskuje osobita povjerenja u hraniocu.“

Ostavilac (čl. 881) v. davalac na ostavu.

Oštećenik (čl. 600), onaj koji je oštećen (§ 305).

Digitized by Google

Plemenik je član plemena (čl. 712).

Povjera ili punomoćje (čl. 883); punomoćstvo (§ 609); hrv.: opunovlastna pogodba; mandatum; le mandat; der Vollmachtsvertrag.

Povjerenik (čl. 883); *pripomoćnik* (§ 610); hrv.: punomoćnik ili punovlastnik; mandatarius; le mandataire; der Bevollmächtigte.

Povjeritelj (čl. 883); *vlastodavac* (§ 610); hrv.: punovlastitelj, opunomoćitelj; mandator, mandans; le mandant; der Gewaltgeber.

Povlasno dobro (čl. 853); gospodareća zemlja (§ 388); hrv.: gospodujuće dobro; praedium vel fundus dominans, cui servitus debetur; le fonds dominant; das herrschende Grundstück; — v. *poslužno dobro.*

Podzakup (čl. 878); pazakup; sublocatio; la sous-location; die Aftermiethe, Afterpacht.

Podzakupnik (čl. 878); pazakupac; le sous-locataire; der Afterpächter.

Podlog. Čl. 864 glasi: „Podlog biva, kad se dade kakvo nepokretno dobro samome dužitelju (vjerovniku) za obezbjedu (sigurnost) duga, tako, da ga on i obradjuje i s njega plodove i dohodke prima u zamjenu dobiti (t. j. interesa); a i u odplatu duga, ako je tako naročito pogodjeno". Ovaj član sankcioniše t. zv. *antihrezis*, ustanovu grčkog porekla, koja je bila poznata u rimskom pravu (antichresis) i koju je usvojio francuski gradj. zakonik (čl. 2085—2091), a austrijski (§ 1372) opet zabranio. Naš gradj. zakonik ništa ne spominje o ovoj ustanovi, a medjutim ona je našem narodu poznata: davanje zemlje dužnikove povjeriocu u reum nije ništa drugo do antihrezis. — I u Hrvatskoj biva to isto.

Podobje (čl. 781); analogija; hrv.: analogija; sudjenje po analogiji (§ 10 gr. zak.).

Poduzetnik (čl. 584); *preduzimač* — poslenik — (§ 713); l'entrepreneur; der Unternehmer.

Područnica ili filijal (čl. 726); la succursale; das Filial.

Pomedjaške zemlje (čl. 849); susjedne zemlje; hrv.: susjedne zemlje; praedia vicina; les propriétés voisines; die benachbarten Grundstücke.

Pomedjaška ugodba (čl. 850). To je termin, koji obuhvata sve službenosti (služnosti) ili prava, koja sam zakon ustanovljava u interesu susjednih zemalja; dakle t. zv. *zakonske službenosti* (služnosti) (u franc. gradj. zakoniku čl. 640—685).

Pomedjaško poslužje — (čl. 144 i 851) — termin je koji obuhvata one služnosti, koje sami susjedi ugovore u korist svojih susjednih nepokretnih dobara.

Pomjesa (čl. 70); *smeša* (§ 271); hrv. gr. z. sjedinjenje; commixtio et confusio; le mélange et la confusion; die Vermengung und die Vermischuug.

Digitized by Google

Poslužje djela — (čl. 854) — svaka je službenost, koja se sastoji u tom, što poslužno dobro treba da snosi kakvo djelo ili radnju vlasnika povlasnog dobra; dakle svaka *afirmativna* služnost (službenost). Servitutes quae in patiendo consistunt; les servitudes affirmatives; die bejahenden Dienstbarkeiten.

Poslužje zabrane — (čl. 855) — svaka je službenost, koja se sastoji u tom, što vlasnik poslužnog dobra treba da se ustegne nešto, da ne uradi na svom vlastitom dobru, što bi inače svakako mogao; dakle t. zv. *negativna* službenost. Servitutes quae in non faciendo consistunt; les servitudes negatives; die verneinenden Dienstbarkeiten.

Poslužno dobro (čl. 853); služeća zemlja (§ 388); hrv.: služno ili služeće dobro; praedium serviens, sive quod servitutem debet; le fonds servant; das dienende Grundstück.

Postopica (čl. 856); pravo na stazu na tudjoj zemlji (§ 354); hrv.: pravo staze; iter, jus eundi; le droit de passer; das Recht des Fusssteiges.

Potvrda (čl. 919); *naknadno odobrenje*; ratihabitio; la ratification; die nachträgliche Genehmigung.

Potpuna šteta — (čl. 923) — sastoji se iz *proste* (faktičke) štete i izgubljenog dobitka; damnum emergens et lucrum cessans; les dommages et intérêts; das Interesse.

Potražni oduzam (čl. 874); evictio; l'éviction; die Entwährung. — V. § 655 srb. z.

Potrebni troškovi (čl. 824); trošak radi obdržavanja stvari (§ 204); impensae necessariae; les dépenses nécessaires; der nothwendige Aufwand.

Prebijanje (čl. 385); prebijanje duga za dug (§ 903); hrv.: preboj; compensatio; la compensation; die Compensation.

Prevjesa — (čl. 111) — je, kad se grane drveta prevjese nad susjedovom zemljom ili kućom; hrv.: grane, koje vise nad tudjom zemljom; — v. § 282.

Predaja djelom (čl. 840); predaja faktička t j. iz ruke u ruku (§ 287); hrv.: predaja tjelesna iz ruke u ruku; traditio; la tradition réelle; die körperliche Uebergabe.

Predaja znakom (čl. 840); traditio symbolica; la tradition symbolique; die Uebergabe durch Zeichen. — V. § 288.

Predšastvenik (čl. 904); predak (?!) (§ 221); hrv.: prednik (bolje *predhodnik*); auctor (tradens); der Vormann.

Prezaloga (čl. 179); pazaloga (§ 313); hrv.: podzalog; subpignus; das Afterpfand.

Prezaložiti — dati u pazalogu, dati u podzalog.

Prezastava (čl. 216); nadintabulacija (nadhipoteka); hrv.: nadukњižba.

Digitized by Google

Prekid zastare ili održaja (čl. 952); interruptio usucapionis vel praescriptionis; l'interruption de la prescription; die Unterbrechung der Ersitzung od. Klagverjährung.

Prenajam (čl. 285). — v. pazakup; hrv.: poduporaba, podnajam.

Prenosač (čl. 368); prenosilac, vozioc, kiridžija.

Prenosačina (čl. 372); nagrada za prenos.

Preokretaj stvari (čl. 68); *prerada* tudje stvari (§ 269); hrv.: preraditi tudje stvari; specificatio; la spécification; die Verarbeitung oder Umgestaltung des fremden Stoffes.

Preokretač (čl. 68); *preradilac* ili preradjač; specificator.

Pretvaranje (čl. 913); simulatio.

Pretpostavka (čl. 976 i 977); predpostavka (§ 179 gradj. post.); praesumtiones juris et de jure, vel praesumtiones juris tantum*.

Pribeležka (čl. 218). Zabeležka u zastavnim (intabulacionim) knjigama, koja izmienjuje prvobitni upis (n. pr. prenos intab. dobra; ustupanje intabulacionog duga i t. d.); hrv.: predbilježba, predbilježenje, (prenotacija); die Vormerkung.

Privolja ili pristajanje; saizvoljenje; *pristanak;* consensus; le consentement; die Einwilligung.

Prigovor (čl. 285); exceptio; die Einwendung od. Einrede.

Prid ili prirast (čl. 383); *priraštaj;* hrv.: priraštaj; accessio; der Zuwachs.

Pridržnik — (čl. 811) — onaj je, koji drži kaku stvar u tudje ime (§ 209); hrv.: držalac; detentor; le detenteur; der Inhaber einer Sache.

Prijamnik (čl. 904); prijemnik prava (stvarnog ili tražbenog) (§ 868); hrv.: nastupnik ili nasljednik; successor, accipiens; der Rechtsnachfolger.

Prijevara (čl. 519); prevara (§ 537); dolus malus; le dol; der Betrug.

Prijetnja — v. nasilje.

Priložena ili uzgredna prava (čl. 611 i 622); *sporedna prava*; hrv.: uzgredna prava; les droits accessoires; die Nebenrechte.

Priložje — (čl. 809) — označava ne samo obie vrste *sporednih* stvari: i *priraštaj* (accessio; der Zuwachs) i *pripadak* (pertinenciju, das Zugehör), nego i sporedna prava.

Pripaša (čl. 315); *priplod* od životinja; priraštaj (§ 260); hrv.: priraštaj.

Prirodni nazadak stvari (čl. 160); opadanje vrednosti stvari samim vremenom.

---

* Ovo nije tačno. U čl. 976 govori se o predpostavki praesumtio juris; a u čl. 977 o pretpostavki bez pogovora, praesumptio juris et de jure. Op. ured. Mj.

Digitized by Google

Pravda (čl. 782); sudjenje, sud; *podići pravdu;* povesti spor (čl. 400 dj.); parnicu dignuti.

Pravo preče kupnje (čl. 873); *pravo preče kupovine* (§ 670); jus protimiseos.

Prekovodni susjed (čl. 40).

Prometnuće (čl. 622 i 948); *prenov* (§ 850); hrv.: obnova; novatio; la novation; der Neuerungsvertrag.

Prosto tekovinsko udruženje (čl. 886); obično ortačko družtvo; hrv.: obično tečevno družtvo.

Prosta šteta (čl. 924); stvarna (faktička) šteta (§ 819); hrv.: šteta; damnum emergens. — V. *podpuna šteta.*

Punovlastan (čl. 481); hrv.: pravno sposoban, podpuno sposoban za vršenje prava i za preduzimanje svih pravnih poslova.

Razvrći ugovor (čl. 284); *razkinuti* ugovor (§ 559); hrv.: razkinuti pogodbu.

Razrješni uslov (čl. 940); *razkidni* uslov; hrv.: razvezujući uslov ili uvjet; conditio resolutiva; la condition resolutoire; die auflösende Bedingung.

Rasipnik (čl. 662); raspikuća; prodigus; le prodigue; der Verschwender.

Razstavak — alineja (razdeljak).

Računanje vremena (978—986); computatio (naturalis et civilis).

Rizik — (čl. 932) — opasnost je štete; *opasnost* (§ 658); hrv.: pogibelj (riziko); periculum rei; le risque; die Gefahr.

Rukodavalac (čl. 875); zajmodavac, *pozajmilac* (§ 596); hrv.: zajmodavac; le prêteur; der Darleiher. — V. *uzajmilac.*

Rukodaće ili zajam (čl. 875); zajam (§ 593); mutuum; le prêt (de consommation); das Darlehen.

Rušljiv (ugovor i t. d) (čl. 916); razkidljiv, porušljiv (§ 559); hrv.: može se pobijati; rescisoire; anfechtbar.

Rušljivost (čl. 916); *razkidljivost,* porušljivost; rescision; die Anfechtbarkeit (Rescissibilität).

Sâd (čl. 39); zasad (§ 281); hrv.: zasad; plantatio; la plantation.

Samovoljna držina — (čl. 818) — ona je „koja je dobivena nasiljem (vi), krišom (clam) ili kakvim prevarnim uzećem (precario) ili zadržajem"; — nepravična državina (§ 200); hrv.: nezakonit posjed; possessio injusta vel vitiosa; la possession injuste; der unrechtmässige Besitz.

Samovoljni držitelj — nepravični držilac; hrv.: nezakoniti posjednik.

Samoista ili zasebno odredjena stvar (čl. 810); istovjetna ili opredieljena stvar; hrv.: stanovita, posebna stvar; species, certum corpus; e corps certain; die individuell bestimmte Sache.

Digitized by Google

Samokupan dug (čl. 415); solidaran dug; hrv.: solidaran dug, svi za jednoga, jedan za sve; obligatio in solidum; la dette solidaire; die Solidarobligation.

Samokupnost (čl. 937); solidarnost; hrv.: solidarnost; la solidarité; die Correalität.

Samokupno — solidarno (in solidum).

Samohotan trošak (čl. 826); troškovi radi ulepšanja stvari; hrv.: trošak radi zabave i poljepšanja; impensae voluptariae s. voluptuosae; les dépenses voluptuaires; der Luxusaufwand.

Svojevlast imovinska (čl. 953); sposobnost razpolagati sa svojom imovinom: hrv.: djelatna sposobnost; la capacité; die Handlungsfähigkeit.

Slijevanje (ili sjedinjenje) duga i duženja (čl. 620); hrv.: sjedinjenje prava i obveze; confusio (consolidatio); la confusion (la consolidation); die Vereinigung des Rechtes und der Verbindlichkeit in einer Person. — V. § 910.

Spisohrana (čl. 32); arhiva; hrv.: pismohrana, arkiv.

Spläka (čl. 133); mala barica (n. pr. od kiše); hrv.: mlaka; lacuna; die Pfütze.

Spojitba (čl. 70—73); spojenje (§ 269); hrv.: spojitba, sjedinjenje; adjunctio; l'adjonction; die Vereinigung.

Sprega (čl. 893). „Sprega biva, kad dvojica ili njih više sastave ujedno svoju prežnu ili tovarnu životinju, osobito volove, radi zajedničkog oranja zemaljâ svih sprežnika, ili radi drugih zajedničkih poslova podobne vrste".

Sprežnici — ugovorači sprege.

Staratelj i pomoćnik — staratelj (čl. 646); *staratelj i spomoćni staratelj;* hrv.: tutor, sututor, skrbnik; tutor et curator; le tuteur, le subrogé tuteur, le curateur; der Vormund, der Mitvormund, der Curator.

Starateljstvo; hrv.: tutorstvo, skrbničtvo; tutela, cura; la tutelle, la curatelle; die Vormundschaft, die Curatel.

Stvarna prava (čl. 870); čisto stvarna prava (§ 197); dominium rei et jura in re aliena; les droits réels; die dinglichen Rechte.

Stečnik (čl. 835 i 903); *pribavljač*, sticatelj.

Suvlaština (čl. 832); *susvojina* (§ 215); condominium; la copropriété; hrv.: suvlastnost; das Miteigenthum.

Suvlasnik; susobstvenik; hrv.: suvlastnik; le copropriétaire; der Miteigenthümer.

Suvrsta stvar (čl. 810); zamienljiva stvar; hrv.: zamienljiva stvar; res fungibilis; la chose fungible; die vertretbare Sache.

Supona (čl. 892). „Supona je, kad nekoliko kuća svoju životinju ili dio nje izmiešaju, pa razdielivši je na struke (mlâd, ovce, koze, volove,

Digitized by Google

i t. d.) svakoj struci postave po pastira, te ih sve ujedno odpreme na pašu, gdje sav gnoj od pomiešane stoke biva za suponičku zajednicu".

Suponik — (čl. 443) — član je suponičke zajednice.

Štetnik (čl. 572); štetočinac, štetočinja; hrv.: oštetioc, štetočinja.

Stićenik (čl. 673); staranik (t. j. lice, koje stoji pod starateljstvom); hrv.: štićenik, kao i u crnog. zak.

Tvarna stvar (čl. 871); tjelesna stvar; hrv.: tjelesna stvar; res corporalis; la chose corporelle; die körperliche Sache.

Tvarni deo (čl. 109); realni, faktički deo (u zajedničkoj stvari); hrv.: realni dio.

Tegoba ili dužnost; hrv.: nalog; modus; la mode; die Auflage. Donatio sub modo; la donation modale; die Schenkung unter einer Auflage.

Tekovina ili tečenje (čl. 903); *pribavljanje, sticanje;* hrv.: sticanje ili tečenje; acquisitio; l'acquisition; der Erwerb.

Tekovinsko udruženje (čl. 886); hrv.: tečevno družtvo.

Tražba (čl. 373); traženje; hrv.: tražba, tužba; der Anspruch, Klage.

Tržna ili pazarska ciena (čl. 223); pijacna ili obična ciena (§ 194); hrv.: tržna, sajamska ciena.

Uvjet — v. uslov.

Uglava (čl. 494); zaključenje ugovora; hrv.: uglaviti, sklopiti pogodbu.

Uglavak (čl. 727); odredba u ugovoru, n. pr. o kapari, odustanici i t. d.

Ugovor (čl. 905); ugovor (§ 531); hrv.: pogodba, a pact je ugovor (v. § 1217 o. g. z.); contractus; le contrat; der Vertrag.

Ugovornik — ugovorač.

Udruga prosta (čl. 885 i 886). — V. prosto udruženje; hrv.: družtvo.

Udrugarski poslovi — družtveni; hrv.: družtveni, ortački poslovi.

Udrugarski ulog (član. 888); ortački deo ili ulog (§ 729 i 736); hrv.: družtveni ili ortački uložak, dio; l'apport; der Antheil.

Udružnik (čl. 424); ortak; hrv.: ortak, član družtva; socius; l'associé; der Gesellschafter.

Udužiti se (čl. 400 dj.); zadužiti se; hrv.: zadužiti se.

Uživanje (čl. 156); uživanje (§ 374); usus fructus; l'usufruit; der Niessbrauch.

Uzajamni ugovor (čl. 920); dvostrani ugovor; hrv.: dvostrano obvezne pogodbe; le contrat synallagmatique ou bilatéral; zweiseitig verbindlicher Vertrag.

Uzajmica radnje — (čl. 341) — biva: kad tko pozove radnika ili više njih, da mu u kakvoj radnji (oranju, kopanju, žetvi i t. d.) pomognu

Digitized by Google

s tim, da će i on njima radnjom pomoći, kad im trebalo bude. *Moba* je to isto (čl. 345).*

Uzgredica — v. uzgredna stvar.

Uzgredni uglavak (čl. 518); sporedni sporazum u ugovoru ili klauzula; hrv.: pobočna ustanovljenja u pogodbah; la clause; die Nebenbestimmung.

Uzimalac stvari u najam (čl. 877); — hrv.: najmitelj.

Uzimalac u naruč (član. 876); poslugoprimac; hrv.: posudovnik; l'emprunteur; der Entlehner.

Uzimalac rukodaća (čl. 875); zajmoprimac, *(uzajmilac)* ili dužnik (§ 596); hrv.: dužnik, zajmoprimac; l'emprunteur ou le débiteur; der Schuldner.

Upis zastave; upis intabulacije (hipoteke); hrv.: uknjižba, upis; l'inscription; die Intabulation oder die Einverleibung in die öffentlichen Bücher.

Ured (čl. 722); nadležničtvo; hrv.: ured.

Uredbeni zakoni (čl. 775); dispozitivni zakoni (§ 13); hrv.: dispozitivni zakoni; les lois dispositives; die Dispositivgesetze.

Urečena tegoba ili globa (čl. 936); *globovna kazna;* hrv.: ugovorena kazna; stipulatio; poenae; la clause pénale; die Conventionalstrafe.

Uslov (čl. 939); uslov; hrv.: uvjet; conditio; la condition; die Bedingung.

Ustup (čl. 618); *ustupljenje;* hrv.: ustup, cesija; cessio; la céssion; die Abtretung eines Rechtes.

Ustupitelj (član. 903); hrv.: ustupilac; le cédant; der Uebertrāger (Cedent). — V. § 867.

Ucjen, na ucjen (član. 880); v. pogodba vrhu usluga za plaću; odsekom.

Hranilac (čl. 378); *čuvar* ostave (§ 572); hrv.: čuvalac ostave; le dépositaire; der Verwahrer."

Dovlje g. Gjorgjević. Dodaju se jošte ovdje neki termini, koje je g. Gjorgjević zaboravio prinesti; a bit će ih i jamačno još, koji nisu ni u ovom dodatku spomenuti, a koje će možda pomni čitalac crnogorskoga zakonika sám naći, te ih kako treba uvažiti.

Domaća čeljad (čl. 965); hrv.: domaći, družina; die Hausgenossen.

Dokazati (čl. 971 itd.); hrv.: isto tako; probare; beweisen; *dokaz* = posljedak, dokazivanja; der Beweis.

Državljanstvo (čl. 800); tako i hrvatski; Staatsbürgerschaft.

---

* I u Hrvatskoj dobro je poznat pojam m o b e, imenito u Slavoniji; nu „moba" i „uzajmica radnje" strogo juridički nisu jedno te isto, jer radnju, koja se na mobi vrši, netreba onaj, tko ju je primio, da ju vrati, dok pomoć treba da odradi ili vrati.

Digitized by Google

Duženje (čl. 900); hrv.: tražbina; creance; Forderung.

Javna obezbjeda (čl. 8); javna sigurnost; öffentliche Sicherheit.

Medjunarodni ugovori (čl. 6, 7); internationale Verträge.

Nestali, nestali čovjek (čl. 679, 680 i 959); hrv.: nepritomni, nestali (§§ 21, 24 itd. o. g. z.); der Verschollene.

Odgovornik za jemčevu štetu (čl. 472); caution inverse; Rückbürge; poruk naknadjenja štete (§ 1348 o. g. z.).

Omanji nemar (čl. 928); hrv.: nepomnja ili nepažnja; culpa levis.

Put (poslužje) (čl. 856); hrv.: služnost puta, servitus viae, Fahrwegdienstbarkeit.

Progon (čl. 856); služnost, servitus actus.

Postavljanje zakona, postaviti zakon (čl. 771); promulgare legem. Zakon je postavljen, čim ga zakonodavac odredjenim načinom (podpisom, ukazom) potvrdi. Od toga razlikuje g. Bogišić

Proglašenje zakona, proglasiti zakon (član. 771), publicatio legis, (publicare legem), a to biva „uvrštenjem u službeni dio zemalj. novina". Istom, kad je zakon proglašen, može on stati na snagu, t. j. počinje u obće vezivati.*

Pogadjanja (čl. 495 i 497); predhodna dogovaranja; Vorverhandlungen (Tractate).

Primjena zakona (primjeniti zakon, čl. 780); hrv.: uporava zakona; aplicatio legis; appliquer la loi; die Gesetzanwendung.

Pravo, jus, le droit, Recht. Pravo (članak 784) = zakonita moć i ovlast; rieč pravo znači i pravilo ili zbir pravila; ali u crnog. zakoniku uzimlje se jedino u prvom smislu, t. j. u smislu zakonite moći i ovlasti.

Prvenstvo (čl. 837 i 838); tako i u hrvatskih zakonih; prioritas; priorité; Vorzug.

Razdieljiv dug (čl. 938); dette divisible; theilbare Obligation.

Suvrste stvari odsjekom (čl. 839); hrv.: na poprieko; im Pausch und Bogen.

Spriječenje tečaja održaju (ili *zastari* čl. 952); v. § 1494 o g. z.; Hemmung der Ersitzung und Verjährung.

Slučaj (čl. 931); casus, Zufall.

Sudska potvrda (čl. 834); homologatio judicialis; gerichtliche Bestätigung (u starom njemačkom pravu: gerichtliche Auflassung).

Svojeručni biljeg (n. pr. krst) (čl. 499); u hrv. zakonih: znak ili znamenje svoje ruke (v. §§ 580 i 886 o. g. z.) takodjer: rukoznak; Handzeichen.

Završaj ugovora (čl. 494); hrv.: sklopljena pogodba, tvrda pogodba; perfectio contractus.

---

* Imade ih koji ovu razliku nepriznavaju. Ured.

Digitized by Google

Zakon stäje na snagu (čl. 771); hrv.: zakon postaje krepostnim, moć zakona počimlje.

Zakon (čl. 783); lex, la loi, Gesetz. Rieč zakon — vidi čl. 783 — označuje: 1. svako pravilo, koje zakonotvorac redovitim načinom postavi; 2. „pravila, koja zakonodavna vlast postavila nije, a opet se vrše kao da su i izrečno postavljena", n. pr. pravila običaja; 3. „zbir pravila za kakvu cielu vrstu poslova".

Zakonjačke izreke i postavke; juristische Aussprüche u. Maximen.

Zapuštat svoje pravo, napustit, odnemarit svoje pravo: Ko pravo svoje zapušta, nek sebe krivi, ako ga izgubi. Drugčije: vigilantibus jura.

Zlomišljena držina (čl. 816); nepošteni posjed; possessio malae fidei.

Mjestni sudovi kao sudovi kazneni u prekršajih suprot sigurnosti poštenja.

U prvom ovogodišnjem broju „Mjesečnika" priobćio je g. dr. M. Bišćan vrlo zanimivi essay, u kojem zagovara, da se prekršaji suprot sigurnosti poštenja prenesu u nadležnost mjestnih kao kaznenih sudova. Temeljna misao ove osnove, da se naime laikalni elemenat pozove na sudjelovanje kod riešavanja kaznenih sporova privatne naravi, nije nova; a dvojim, da bi proti tomu bilo opravdanih prigovora; ali ne držim, da bi bilo shodno provesti tu misao u onom obliku, što ga predlaže gosp. dr. Bišćan.

Glavna je nakana g. predlagatelju, — kako sam veli — odteretiti kotarske sudove tim, da se prvi čin saniranja prekršaja suprot sigurnosti poštenja odigra pred mjestnim kao kaznenim sudom, koji bi bio na neki način „sud krivnje", jer bi mjestni sud bio ovlašten samo na izreku o krivnji, dočim bi imao izreku o kazni prepustiti kotarskom sudu kao „sudu kazne". Kako se odavlje razabire, ova osnova g. dra. B nalika je porotnomu sudu, gdje takodjer laici izriču osudu o krivnji (urtheilen), a učeni sudci na temelju te izreke odmjeruju kaznu (richten).

Razlika izmedju osnove g. dra. B. i porotnog suda jeste samo u tom, da je postupak po onoj osnovi mnogo više kompliciran, nego li je postupak pred porotom; jer dočim porotnici i učeni sudci istodobno i zajedno ureduju, ne ima po predlogu g. dra. B. niti jedinstva vremena, niti jedinstva mjesta, ni nuždna čina. Posljedica takova postupka jeste naravno gubitak vremena i sila.

Ne ima dvojbe, da se je sam g. dr. B. plašio takovih prigovora, pa s toga nastoji već unapried obezkriepiti ih u svom predlogu sliedećom motivacijom: „Mnogi naći će dovoljnu zadovoljštinu već u tom, što je

Digitized by Google

mjestni sud osudom obtuženika žigosao kao klevetnika ili smutljivca; a mnogi umirit će se, ako bude tuženik poslje proglašenja osude priznao svoju krivnju".

Mislim, da će većina naših pravnika pristati uz mene, koji tvrdim, da je onaj nazor gosp. dra. B. samo izliev neopravdana optimizma, koji svakdanji dogadjaji oprovrgavaju.

Tko je pribivao razpravi radi uvriede poštenja izmedju naših seljaka — a ti davaju pretežnu većinu svih kaznenih parnica u zemlji — tko je motrio strastvenu ogorčenost, kojom povriedjenik plamti proti svojem laesoru, jamačno neće reći, da će se naš seljak zadovoljiti izrekom o krivnji, te da će svom protivniku oprostiti ovršenje kazni. (Bilo bi i takovih. Ured.). Slučajevi takovi bili bi riedki i u višjih slojevih družtva, a nekmo li medju ladanjskim življem, u kom moralni upliv osude kondemnatorne nije tako znamenit. Uvjeren sam, da bi za slučaj realizovanja osnove g. dra. B. najmanje 90% svih prijava podnesenih mjestnim sudovom prispjelo na iznovično razpravljanje kotarsk. sudovom. Za onaj dakle ostatak od najviše 10%, kojega bi kotarski sudovi bili oslobodjeni, morali bi mjestni sudovi uzeti u pretres s v e tužbe radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, te bi stranke morale dva puta odgovarati pred sudom, prvi put pred mjestnim, a drugi put pred kotarskim sudom. To bi se protivilo vrlo važnom načelu nomotetičke tehnike. Zakonodavac bo valja da kod stvaranja formalnog prava uzme obzir i na to, da se stranke — toli ona, koja pravo traži, koli ona, proti kojoj se traži — postupkom što manje šikaniraju.

Još je jedan razlog, zašto mi se predlog g. dra. Bišćana čini neprovedivim. Institucija naših mjestnih sudova od postanka svoga tečajem 13 godina nije bila kadra pribaviti si privrženika. Mislim, da će se i sam g. predlagatelj slagati sa mnom, kad velim, da mjestni sudovi ne izpunjavaju one nade, koje su se u nje stavljale prigodom njihova osnutka.

Isti stvoritelji zakona od 3. listopada 1876. o mjestnih sudovih i postupku pred njimi priznavaju, da mjestni sudovi, kojih je zadaća pružiti za manje priepore jeftino i jednostavno sudovanje, ovoj svojoj svrsi ne odgovaraju.*

Nastojanje naše mora dakle da ide za tim, da djelokrug mjestnih sudova sve to više suzimo, dok ih napokon posve nestane, što doista nebi bio velik gubitak po hrvatsko pravosudje. Osnova g. dra. B. pako otešćava ovaj proces ukidanja mjestnih sudova, jer će ih biti tim teže posve odstraniti, čim više vrsti priepora bude spadalo u njihovu nadležnost.

* Ako je tako, trebalo bi raditi onamo, da se institucija ova dotjeruje, da se popravlja, što je nedostatno, a ne da se brže bolje dokine. Budemo li dokidali sve uredbe, koje odmah neodgovaraju očekivanju, koliko će toga ostati u životu? Ured.

Digitized by Google

Napokon smatram predlog g. pisca neprovedivim s nedostatka fizičkih sila. Mjestni sudac i njegovi prisjednici ne imaju rutine a niti teoretskog znanja kaznenog zakona, košto učeni sudac, da bi uz gradjanske poslove mogli valjano obavljati i kazneni priraštaj.

Na ovaj potonji razlog replicirati će g. dr. B. možda, da ni porotnici nisu teoretski naobraženi, pa ipak porota u pravničkom svietu imade mnogo pristaša.

Na to mi je odvratiti, da porota postoji samo kod sbornih sudova, dakle u većih gradovih, gdje je stanovničtvo mnogo inteligentnije nego li na ladanju, a osim toga porotnici imadu uporište u kolegiju učenih sudaca, koji s njimi zajedno prisustvuju razpravi, te koji — a naročito predsjednik — imade zadaću upućivati porotnike o pravnih momentih dotičnog kaznenog slučaja (Rechtsbelehrung).

Mislim, da nam mnogo nuždnije treba reorganizacija materijalnoga kaznenoga prava u slučajevih uvriede poštenja, u kojem je pogledu naš zakon dosta manjkav, kako to dokazuje barbarski običaj dvoboja. Dvoboj naime nije no izliev manjkave zadovoljštine, što ju kazneni zakon daje povriedjeniku. Ovo je problem, koji daje reorganizatornom talentu najzgodniju priliku, steći si lovoriku i zahvalnost svakoga ozbiljnoga čovjeka. Žalibože do danas nije u tom nitko uspio, premda je o tom pitanju napisana jur čitava literatura. I noviji kazneni zakonici (njemački, magjarski, talijanski) a i osnova austrijskoga kaznenoga zakona ne diraju u taj predmet.

Ako bi osnova g. dra. B. urodila samo tim plodom, da naši pravnički krugovi obrate svoju pozornost na riešavanje ovoga pitanja, to bi g. dr. Bišćan već toga radi zaslužio obće priznanje za svoj trud.

Dr. — in.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ako tuženici nisu zajednički kupovali ukradene stvari, ne mogu se osuditi na solidarnu odštetu. Ako se neda ustanoviti, u kojoj je mjeri svaki doprineo k šteti, treba svakoga po analogiji § 1304 o. g. z. osuditi da plati polovicu (§§ 1301, 1302 i 1304 o. g. z.).

Kr. kotarski sud u N. Gradiški izrekao je: Tuženi Mihajlo Etinger i Mihajlo Schulteis nisu dužni Vilimu Mayeru odštetu za ukradeni mu kukuruz 1472 for. platiti, a tužitelj Vilim M. ima tuženikom naknaditi parbeni trošak.

Digitized by Google

Razlozi: Vilimu Mayeru ukradoše nepoznati zlikovci više centi kukuruza, od toga kukuruza preprodaše P. Gj., M. Gj., P. K., M. K. i M. J. neku kolicinu tajno Mihajlu Etingeru i Mihajlu Schulteisu, s bog česa su ova potonja dvojica radi prekršaja § 477 k. z. osudjena na globu od 100 for., dočim su prodavaoci radi zločinstva dioničtva kradje osudjeni, a kaznenom osudom odpućen je Vilim Mayer s njegovim odštetnim zahtjevom na put gradjanske parnice. Usljed toga tuži Vilim Mayer Mihajla Etingera i Mihajla Schulteisa na platež odštete od 1472 f.

Kod presudjivanja odštetnog pitanja nije odlučno, koliko je kukuruza Vilimu M. ukradjeno, pošto tuženici nisu niti radi sukrivnje, niti radi dioničtva zločinstva kradje osudjeni, nego radi toga, što su od P. G. i drugova kukuruz pod sumnjivimi okolnostmi kupovali, pa je imao tužitelj dokazati, koliko je koji od njih dvojice kukuruza kupio, i onda bi mogao tužbom radi obogaćenja proti njim ustati. A pošto nije to dokazao i pošto su tuženici samo radi prekršaja odsudjeni, koji prekršaj nije u takvom kauzalnom savezu sa počinjenim zločinstvom kradje, da bi se mogla od kupaca kradjenog kukuruza zahtjevati naknada kradjom počinjene štete, jer bi tužitelj onda morao dokazati sporazumak medju tuženici sa počinitelji kradje; nadalje pošto se mora tuženički prigovor zastare uvažiti, jer su tuženici počinili prekršaj § 477 k. z., radi kojega su pravomoćno osudjeni, a tužitelju je šteta jur g. 1881. poznata bila, tuženi odgovaraju samo za naknadu štete iz njihovog sa prekršajem označenog čina proizviruće, a takove tužbe zastaruju za tri godine, ova pako tužba je tek g. 1885., dakle prekasno predana: s toga se je morao tužitelj odbiti.

Parbeni je trošak dosudjen po § 573 gpp.

Na priziv tužitelja kralj. banski stol osudom od 7. prosinca 1887. br. 7274 promienio je prvomolbenu osudu, te sudio: da su tuženi Mihajlo E. i Mihajlo Sch. dužni tužitelju Vilimu M. u ime odštete platiti 1472 for. sa 6% kamati od dana dostavljene im tužbe, ter naknaditi parbeni trošak, sve to solidarno, nu samo onda, ako tužitelj položi prisegu od ucjene: „Istina je, da su meni kradjom, povodom koje su tuženi Mihajl E. i Mihajl Sch. osudjeni radi prekršaja kupovanja sumnjive robe, nestala 184 metrička centa kukuruza, i da usljed toga trpim štetu od 1472 for.“

Razlozi: Dokazom osuda pod B, C, D i E ad I. osudjeni su tuženici radi prekršaja suprot sigurnosti vlastničtva po § 477 k. z. kupovanjem sumnjive robe na štetu tužitelja, dočim je tužitelj sa svojim odštetnim zahtjevom odpućen na put gradjanske parbe.

Ovimi osudami ustanovljeno je, da je tužitelj protuzakonitim načinom znamenito oštećen, i da su za tu štetu odgovorni i tuženici, koji su posredno k istoj doprinieli prekupljivanjem ukradjena kukuruza pod

Digitized by Google

sumnjivimi okolnostmi. Za tu štetu odgovaraju tuženici solidarno po §§ 1301 i 1302 ogz., jer se nemože ustanoviti, koliko je svaki od njih nakupovao kukuruza, a iz gore spomenutih osuda proizlazi, da su sav tužitelju ukradeni kukuruz tuženici kupili. Radi se indi u nazočnom slučaju samo ob ustanovljenju iznosa odštete, koja tužitelju pripada.

Tužitelj tvrdi, da mu je ukradeno 184 metričkih centi kukuruza, koji je u vrieme kradje računajuć 8 for. za metričku centu, vredio 1472 f., a ova tvrdnja je u suglasju sa spomenutimi kaznenimi osudami.

Tuženici porekli su jednostavno ove tužiteljeve navode ob iznosu štete, a nisu naveli nikakovih okolnosti, iz kojih bi se zaključiti moglo, da tužitelj svoju štetu previsoko cieni, pak s toga se je tužitelju imala dosuditi prisega od ucjene po § 273 gpp., kako je formulirana u dispozitivnom dielu ove osude. Na prigovor, da je ova tužba o naknadi štete zastarila, nije se mogao nikakav obzir uzeti, jer tuženici taj svoj prigovor nisu dokazali, niti su za nj kakav dokaz ponudili. Istina je naime, da bi u nazočnom slučaju tužba o naknadi štete proti sadanjim tuženikom po § 1489 ogz. za 3 godine zastarila, nu odatlje, što su kaznene osude izrečene g. 1881., a ova tužba podignuta g. 1885., nesliedi već, da je preteklo vrieme od 3 god. od dana, kojim je zastara počela teći. U onih bo slučajevih, kad se pravo na naknadu štete u obće temelji na kaznenoj osudi, počima vrieme zastare za odštetnu tužbu teći od onoga dana, kojega je pravomoćna kaznena osuda dostavljena oštećeniku, jer mu je tekar od toga dana moguće, da se služi svojim pravom na podignuće tužbe, koje prije toga po § 2 sl. b) gpp. nebi mogao ni podignuti.

Čim pako tuženici nisu dokazali, da je i kada je kaznena osuda tužitelju dostavljena, i da je s dostavom iste počelo teći vrieme zastare, to o iztečenju zastarnoga vremena za podignuće odštetne tužbe ne može biti ni govora.

Valjalo je indi prvomolbenu osudu, koja je neopravdano dala mjesta prigovoru zastare, preinačiti i suditi, kako je navedeno u dispozitivnom dielu ove osude.

Ako tužitelj položi prisegu od ucjene i ako tuženici tim načinom budu podpuno nadvladani, moraju po § 573 gpp. naknaditi tužitelju parbene troškove, dočim se isti prebijaju i za slučaj onaj, da tužitelj prisegu od ucjene nepoloži, jer i u tom slučaju nije njegovo pravo na naknadu štete u obće pobijeno, već će biti odbijen s tužbom samo zato, što s dokazom o iznosu odštete nije uspio.

Kr. stol sedmorice osudom od 21. ožujka 1889. br. 2866 ex 1888. potvrdi napadnutu osudu kr. banskog stola s tom ipak preinakom, da je, ako tužitelj Vilim M. dosudjenu mu po banskom stolu prisegu od ucjene položi, svaki od tuženika dužan platiti tužitelju samo polovicu utužene

Digitized by Google

odštete od 1472 for., dakle svaki 736 for. sa 6% kamati od dana dostavljene im tužbe i polovicu parbenog troška.

Razlozi: U pogledu obveze tuženika, da su dužni naknaditi štetu učinjenu tužitelju načinom protuzakonitim, opravdana je osuda banskog stola obzirom na propise §§ 1301 i 1302 ogz., te ju valja u tom pogledu kao na zakonu utemeljenu potvrditi.

Naprotiv nestoji onaj dio napadnute drugomolbene osude, kojim se izriče, da su tuženici za utuženu štetu solidarno odgovorni, pošto tuženici nisu sumnjiv kukuruz zajednički kupovali, već svaki za sebe, i s toga se na solidarnu odštetu osuditi nemogu (§ 1301 ogz.). Nu budući da s druge strane nije moguće ustanoviti, u kojoj da je mjeri svaki od tuženika doprineo, da se šteta naniela, ima se po analogiji § 1304 ogz. svaki od njih osuditi na naplatu polovine štete.

Priobćio dr. V. Matijević.

Razvrgnuće zajednice.

Kr. sudbeni stol u B. izrekao je 22. listopada 1881. br. 473 sliedeću osudu: Tuženik P. D. dužan je pristati na razvrgnuće zajednice dobara, postojeće izmedju njega i tužiteljice E. D. u jednakih dielovih glede nekretnina, upisanih u z. nap. br. 132 i 47 občine grada B.; i dužan je dopustiti zakonito realiziranje toga razvrgnuća, naime dopustiti, da se nekretnine z. nap. br. 132 občine grada B., budući nedielive, na javnoj sudbenoj dražbi prodadu, a nekretnine zem. nap. br. 47 iste občine, budući dielive, u naravi razdiele, i dužan je napokon tužiteljici parbene na 55 for 95 nov. sudbeno ustanovljene troškove naknaditi.

Razlozi: Budući se po § 424 o. g. z. naslov posjednoga stečenja osniva u pogodbi, na naredbi za slučaj smrti, u izreci sudčevoj, ili u naredbi zakona; a sami naslov po § 425 o. g. z. ne daje još nikakove vlastnosti, već se vlastnost i u obće sva prava stvarna mogu steći samo, kada se po zakonu predadu i primu; pa da se prenese vlastnost stvari nepokretnih po § 431 o. g. z., treba da je stečenje upisano u javne knjige, za to odredjene; a da se upiše u javnu knjigu, ište se prije svega to, da je onaj sam jur ukujižen kao vlastnik, s kojega vlastnost na inoga preći ima; budući se u svih slučajevih, koji se tiču dobara gradskih ili zemskih, ima sastaviti prema §§ 434 i 435 o. g. z. vrhu stečenja pismena izprava, pa čim je izprava o pravu vlastnosti upisana u javnu knjigu, novi vlastnik ulazi u posjed zakoniti; po čemu izprava sačinjava pravni naslov, a upis u javnu knjigu način stečenja na temelju izprave; budući je u konkretnom slučaju predloženim po tužiteljici u izvoru gruntovnim izvadkom pod A. na I., kojega kao javne izprave tuženik istinitost izrično priznaje, ustanovljen podpun dokaz o tom, da je tužiteljica E. D. zajedno sa tuženikom P. D—ćem na jednake dielove u javnoj knjizi upisana kao su-

Digitized by Google

vlastnica glede uparničenih nekretnina zem. nap. broj 132 i 47 občine grada B., pa je tako navedenim gruntovnim izvadkom podpuno dokazan način stečenja njezina suvlastničtva, ali podjedno gledom na gornje zakonske ustanove takodjer posredno i implicite dokazan pravni naslov, utemeljen na darovnoj pogodbi od 30. ožujka 1877., naznačenoj u zemljištniku pod A. na I., bez koje nebi bio mogao poslieditи ni upis tužiteljičina prava suvlastničtva na polovicu upitnih nekretnina; budući vlastnost stvari nepokretnih prema § 444 o. g. z. prestaje onda samo, kada je izbrisana iz javnih knjiga, ali taj slučaj ovdje ne predleži, jer tuženik izrično dopušća i priznaje, da je protivnica njegova kao suvlastnica s njime zajedno na jednake dielove još i sada upisana kao suvlastnica u navedenih zemljištnicih, po čemu se dakle njezina suvlastnost prestalom smatrati ne može, jer nije izbrisana iz javnih knjiga; budući dakle prema citiranim zakonskim ustanovam ne može u nazočnom slučaju stojati onaj tuženikov prigovor, da bi tužiteljica pridonešenjem dotične izprave, naime darovne pogodbe od 30. ožujka 1877., morala bila dokazati svoj pravni naslov suvlastničtva onako, kako to traži tuženik prema §§ 369, 372 i 827 o. g. z., jer se ovdje ne radi o tužbi predanoj na priznanje prava vlastničtva ili suvlastničtva i na ustup posjeda po §§ 362 i 369 o. g. z., već samo o razvrgnuću zajednice dobara, koja dokazom gruntovnog izvadka pod A. na I. i sada postoji, a mora se još uviek i sada još postojećom smatrati obzirom na to, što tuženik nije nigdje tečajem parnice, kako bi trebalo, uztvrdio i dokazao, da je to suvlastničtvo prestalo, odnosno da je on i na kojem temelju samovlastnikom uparničenih nekretnina, ili da je uz njega izim tužiteljice tko treći suvlastnikom; a niti je uztvrdio i dokazao, da u zemljištniku grada B. eksistiraju dva gruntovna tiela, koja bi nosila brojeve 132 i 47 zemljištnika; budući bi uz sve to tužiteljica mogla biti obvezana obstojnost zajednice dobara dokazati inim načinom, a ne samo gruntovnim izvadkom, samo onda, kada bi tuženik bio uztvrdio i dokazao, da njezin zemljištnički unos nije istinit, ili da je protuzakonit, i kada bi tako dokaznu moć zemljištnika pod A. na I. po § 113 g. p. p. oborio bio, čega on ipak učinio nije, pa dosljedno svemu do sada navedenomu mora se dokaz pruženi zemljištnikom A. na I. smatrati dovoljnim ob obstojnosti zajednice dobara, a ovopogledni prigovor tuženika o manjkavosti tužbe, netemeljitim; budući da nestoji ni onaj tuženikov prigovor, da je tužba i s toga manjkava, što tužiteljica u njoj nije tobože predmet parnice dosta točno opredielila, to jest, što nije naznačila uparničene nekretnosti pojedince po njihovoj veličini, po njihovom položaju, i po njihovih medjaših, jer u tvrdnji tužiteljice, da su ona i tuženik svaki u jednoj polovici suvlastnici jednih te istih nekretnina, upisanih u zem. nap. br. 132 i 47 občine grada B., leži dosta točna oznaka parbenoga predmeta, dočim pod

Digitized by Google

A. na I. doprinešeni gruntovni izvadak jasno i opredieljeno izkazuje kulturu, vrst, veličinu, položaj i medjaše rečenih nekretnina tako, da ob istovjetnosti parbenoga predmeta ne može nastati upravo nikakova dvojba; budući nadalje tužiteljica u tužbi ne traži sada već diobu prepornih nekretnina u naravi, već samo to, da se obstojeća izmedju nje i tuženika zajednica dobara razvrgne, i da bude tuženik prisiljen sudačkom osudom dozvoliti realiziranje toga razvrgnuća diobom upitnih nekretnina, dioba pako sama u naravi spada i odnosno spadati može na kašnji eksekutivni postupak, a to tim više, što § 830 o. g. z., koji govori o zajednici dobara, te svakomu dioniku daje pravo zahtievati, da se ukine zajednica, — propisuje za ovakovu tužbu zahtjev glaseći lih na ukinuće zajednice, a ovo se zakonito realiziranje po § 841 o. g. z. ima provesti tek onda, kada bude zajednica već razvrgnuta, a ima se provesti načinom propisanim u §§ 842 i 843 o. g. z.; pa iz ustanove § 841 o. g. z., koja u originalnom njemačkom tekstu glasi: „bei der nach aufgehobener Gemeinschaft vorzunehmenden Theilung der gemeinschaftlichen Sache gilt keine Mehrheit der Stimmen“ — sliedi jasno, da se ima dioba preduzeti tek onda, kada bude zajednica već razvrgnuta, dakle stoprv iza pravomoćne osude, kojom je suvlastnik osudjen priznati zajednicu razvrgnutom, i dozvoliti realiziranje iste, odkuda sliedi, da tužiteljici prema zahtjevu u tužbi stavljenom nije niti bilo potrebno, kako to tuženik u svojem odgovoru, drugotnici, a i protuzaključnici izrazito zahtieva, sada već u tužbi pridonieti nacrt i osnovu pojedinih čestica sa naznakom njihova budućega razdielenja, i naznačiti, što da bi se imalo učiniti sa kupovninom, dobivenom za putem javne dražbe prodati se imajuće nedielive nekretnine, — i odnosno sliedi, da tužba ni s ovoga gledišta nije manjkava; budući uz sve to okolnost ona, da li tuženik tužiteljici uzkraćuje suuživanje uparničenih nekretnina, ili ne, za riešenje ove parnice nije odlučna, jer je tužiteljici i bez toga dano pravo po § 830 o. g. z. tražiti razvrgnuće, ali samo ne u nevrieme ili na štetu tuženika kao suvlastnika, a tuženik se ni jednim od ovih sa gledišta materijalnoga prava jedino dopustivim prigovorom poslužio nije, to jest niti je uztvrdio, a niti dokazao, da je ovo po tužiteljici zatraženo razvrgnuće zajednice zaiskano budi u nevrieme, budi pako na njegovu štetu; i budući napokon ni onaj tuženikov prigovor, da su nekretnine upisane u zem. nap. br. 47 občine grada B. nedielive, ne ima nikakova zakonita temelja, jer je svakako veoma naivna tvrdnja, da se upitne nekretnine, sastojeće se iz jedne livade od 8 rali 1174□°, i jedne oranice od 756□° u naravi razdieliti nedadu bez znatnog umanjenja njihove vriednosti; pak budući se prema svemu do sada navedenomu ukazuju svi tuženikovi prigovori netemeljitimi, a protivnička tužba na zakonu osnovanom, to je morao sud u stvari glavnoj suditi prema zahtjevu tužbe.

Digitized by Google

Presuda pako na naknadu parbenoga troška osniva se na propisu § 573 g. p. p.

Kr. banski stol svojom osudom od 31. prosinca 1881. br. 15.655 odbio je priziv tuženika i potvrdio gornju osudu.

Razlozi: Gruntovnim izvadkom A. na I. dokazala je tužiteljica, da je ona preporne nekretnine stekla unosom gruntovnim, koji je posliedio na temelju darovne pogodbe.

Tim je dokazan i pravni naslov i način stečenja, bez da je nuždno doprinešenje odnosne darovne pogodbe; jer pobliži sadržaj te pogodbe ostaje u nazočnom slučaju neodlučan, dočim je bitna samo ona okolnost, da je medju tužiteljicom i njezinim prednikom u obće pogodba darovna sklopljena bila, i da je na temelju te pogodbe tužiteljica u gruntovnici kano vlastnica upisana.

Prema tomu ne može tuženik dokaznu moć izprave A. na I. pobijati na temelju § 128 g. p. p.

Prigovor tuženika, da nije tužiteljica točno označila kulturnu vrst i veličinu razdielit se imajućih čestica, ter da nije predložila nacrt razdiobe, ne može se uvažiti, jer se u predležećoj parnici radi samo o načelnom pitanju, da li razvrgnuću zajednice postojeće u suvlastničtvu na jednake dielove mjesta ima, i da li se dioba u naravi ili putem dražbe provesti ima; riešenje pako ostalih pitanja spada na postupak ovršni.

Dalnji pravni liek poprimljen nije. *G.*

Da može biti govora o smetanju posjeda, mora čin smetanja učinjen biti hotomično.

Kr. kot. sud u K. sudio je u parnici, koju je N. digao proti M. radi smetanja posjeda oranice kat. čest. br. 156¼ upisane u grunt. ul. br. 108 občine X., da je tuženik smetao tužitelja u posjedu spomenute čestice tim, što ju je 30. lipnja 1888. preorao, da se zabranjuje u buduće svako smetanje tuženiku pod inakom globom od 50 for. eventualno primjerenim zatvorom, i da ima (tuženik) nadoknaditi parbeni trošak. (Odluka prvoga suda od 18. svibnja 1888. br. 5043).

Povodom utoka tuženoga M., podnesena proti ovoj odluci, kr. banski stol riešenjem od 12. lipnja 1889. br. 833 posmotriv, da je sudbenim očevidom ustanovljeno samo to, da je na medjašu izmedju tužiteljeve i tuženikove oranice samo jedna brazda u širini od prilike od pol stope, a u duljini od 1½ stope, na dva mjesta na oranici tužiteljevoj od strane tuženikove zaorana; posmotriv, da je to zaoranje sliedilo po radniku tuženikovu u odsutnosti ovoga, te da je tuženik izjavio, da se to nehotice i mimo izričnog njegovog naloga dogodilo, a on da nije imao namjere niti smetati posjed tužiteljev, niti ga sebi prisvajati, a to izpričanje da

Digitized by Google

je sasma vjerojatno, — kad se posmotri neznatnost povriede i odsutnost tuženikova u vrieme, kad se ista dogodila, — uvaživ da svaka povrieda tudjeg vlastničtva još nije sâma po sebi smetanje posjeda, već da su za ovo potrebna i druga obilježja, naime namjera, da se posegne u tudju pravnu sferu, koja se namjera u ovom slučaju izključenom smatrati mora; pošto, uvaživ sve ovo, neima tu smetanja posjeda, preinači napadnutu odluku prvoga suda te izreče: da se tužitelj N. odbija. Parnicom ovom uzrokovani troškovi prebijaju se medju sobom, pošto svaka stranka ima jednu za se povoljnu odluku. *Dr. M.*

K tumačenju § 391 gr. p. p., § 6 naredbe ministra pravosudja od 15. rujna 1860. br. 212 d. z. l.; § 92 i 101 grunt. reda, § 5 točke 4 i § 6 zakona od 17. prosinca 1876. (Sbornika br. 1 ex 1877.).

Na molbu Jane S. dozvolio je kr. kotarski sud u K. odlukom od 16. studenoga 1887. br. 15.543 prisilnu prodaju nekretnina mld. Josipa B. ter Josipa S. upisanih u zemlj. uložcih br. 300 i 302 občina Veliko-Š. radi dužnih 191 for. 32 novč. a. vr., ter je za dražbu odredio rok na 27. veljače 1888.

Proti toj odluci uložiše Juro J. kao tutor mld. Josipa B. i Josip S. utok, a kr. banski stol riešitbom od 19. rujna 1888. br. 16.700 preinači napadnutu odluku onamo, da se moliteljica ovrhe za sada odbija i to s razloga: što se iz spisa vidi, da je na platež tražbine, radi koje se ovrha vodi, osudjena zadruga B., te što u ovršnoj molbi nije navedeno niti dokazano, tko su pravni sliednici rečene zadruge i u kolikom su iznosu na platež presudjene tražbine obvezani, što ovrhovoditeljica nije dokazala, da je stekla ovršno pravo zaloga na onih nekretninah proti sadašnjim vlastnikom i da je proti njim vlastna nastaviti ovrhu (§ 524 gr. p. p. i naredba min. pravosudja od 15. rujna 1860. br. 212 drž. zak. l.).

Kr. stol sedmorice riešitbom od 22. prosinca 1888. br. 3782: Vidiv, da razlozi napadnute odluke banskoga stola istina nestoje, pošto je moliteljica Jana S. u svojoj ovršnoj molbi de praes. 12. studenoga 1887. br. 15.543 navela, da su pod ovrhu uzete nepokretnine, bivše u zemlj. listu br. 173 občine Velike Š. na ime zadruge B., a sada na ime mld. Josipa B. i Josipa S. na zemlj. listu br. 302 i 300 upisane, putem diobe odnosno kupoprodaje na sadanje vlastnike i ovršenike prenešene i to glasom ovršnoj molbi pod B i E priloženih gruntovnih izvadaka zajedno sa teretom, naime sa dozvoljenom, odlukom od 14. veljače 1884. br. 384 u smislu § 391 gr. p. p. ovrhom na osiguranje njezine, osudom od 30. prosinca 1883. br. 2773 proti zadrugi B. dosudjene joj tražbine od 191 for. 32 novč. a. v. spp.; — vidiv, da je po tom moliteljica Jana S. prama propisu § 6 naredbe ministra pravosudja od 15. rujna 1860. (br.

Digitized by Google

212 d. z. l.) vlastna proti sadanjim gruntovnim posjednikom onih nekretnina ovrhu nastaviti, u koliko može izkazati, da je po njoj izhodjena ovrha do osiguranja opravdana (§ 92 i 102 grunt. reda); — no uvaživ, da je obzirom na ove citirane zakonske propise kao i na propis § 5 toč. 4 i § 6 zakona od 17. prosinca 1876. (sbor br. 1 ex 1877.) ovrhoviteljica imala zaiskati predhodno uknjižbu ovršnog prava zaloga i tim opravdati gore spomenutu ovrhu do osiguranja, odnosno da je tu uknjižbu njezinog prava zaloga bar istodobno s ovršnom dražbom zaiskati trebala, — što pak učinila nije; — odbaciv previdni utok ovrhoviteljice Jane S. potvrdi napadnutu riešitbu banskoga stola. *Priobćio A.*

Dužnost naknade odgodnoga troška. — Utočni rok proti presudam, koje u slučajevih smetanja posjeda incidentalna pitanja rieśavaju.

Iz slova i sadržaja riešitbe kr. stola sedmorice od 15. lipnja 1888. br. 1165, koju u poznijih redcih nosimo, razabrat će štioci predmet priepora.

S toga pomenutu riešitbu prosto diljem saobćujemo:

„Riešavajući izvješće od 22. ožujka 1888. br. 7628, kojim kr. banski stol predlaže spise gradjanske parnice Ljudevita S., tužitelja, proti Vilimu K., tuženiku, radi smetanja posjeda, u kojoj je kr. kot. sud u Krapini odlukom od 26. siečnja 1888 br. 733 deveti dan podneseni vanredni previdni utok tužitelja proti banskostolnoj riešitbi od 28. prosinca 1887. br. 31.692 primio kao pravodobno podnesen, a kr. banski stol riešitbom svojom od 16. veljače 1888. br. 3909 ureda radi prvosudnu odluku ukinuo, te naložio, da se sa vanrednim previdnim utokom po § 633 gpp. postupa kao prekasno podnesenim, kr. stol sedmorice: uvaživ, da je u nazočnom prieporu radi smetanja posjeda puta uz ukinuće nižih odluka upućen tužitelj sa tužbom svojom na upravnu vlast ovostranom vrhovnom riešitbom od 21. listopada 1887. br. 1540; uvaživ, da se u slučaju ovom neradi o takovoj konačnoj odluci sudova nižih, proti kojoj bi stranka nezadovoljna imala po §§ 632 i 633 gpp. uložiti utok u roku od 8 dana, nego se radi o pitanju incidentalnom, tičućem se naknade troška odgodjenoga ročišta od 2. listopada 1885. br. 7959, koji trošak je odlukom prvosudnom od 4. travnja 1886. br. 9091, potvrdjenom odlukom banskoga stola od 28. prosinca 1887. br. 31.692, naknadno obredjen sa 3 for.; uvaživ, da obzirom na to kod prosudjenja pitanja: da li je previdni utok, koji je uložio tužitelj Lj. S. proti prije navedenoj odluci banskoga stola od 28. prosinca 1887. br. 31.692 dne 26. siečnja 1888. br. 733, pravodobno podnesen ili ne — nije mjerodavan § 633 gpp, nego je mjerodavan obćeniti popis § 309 gpp., koji ustanovljuje za podnesenje utokâ rok četrnaestdnevni, počem nije opravdana napadnuta odluka banskostolna

Digitized by Google

od 16. veljače 1888. br. 3909, kojom se odredjuje, da se sa prenavedenim previdnim utokom tužitelja po § 633 gpp. kao prekasno podnesenim postupa; — usljed prividnoga utoka Ljudevita S. ukinuv napadnutu odluku banskostolnu od 16. veljače 1888. br. 3909 povodom previdnoga utoka istoga tužitelja Lj. S. kao prema sad navedenomu pravodobno podnesenoga, preinačiti obje tim utokom napadnute odluke nižih sudova i to banskostolnu odluku od 28. prosinca 1887. br. 31.692 i prvosudnu odluku od 4. travnja 1886. br. 9091, ter odriešiti tužitelja Lj. S. od naloženoga mu plaćanja odgodnoga troška od 3 for. za ročište od 2. listopada 1885. br. 7959, pošto je tužitelj odgodu toga ročišta zatražio, jer odnosni parnični spisi predležali nisu česa tuženik porekao nije, pa s toga nepredleži ni jedan od uvjeta § 44 gpp., koji bi opravdavao osudjenje tužitelja na nošenje odročnoga troška. *Saobćio G. Št.*

Posljedice zanemarenja propisa § 440 gr. p. post.

Kr. sudbeni stol u V. dozvolio je na molbu dioničarskog družtva željeznice Č. Z. Z. K. radi dužnih 600 for. a. v. spp. odlukom od 30. lipnja 1888. br. 2944 gr. prisilnu prodaju pokretnina L. H., a kr. kot. sud u K. odlukom od 2. srpnja 1888. br. 5794 gr. odredio je provedbu iste, pošto je za istu po spomenutom sudbenom stolu zamoljen bio.

Proti tim odlukam uložio je ovršenik utok na kr. banski stol, koji je riešitbom od 3. listopada 1888. br. 22.261 napadnutu odluku po § 342 gr. p. p. ukinuo, ter sudu prve molbe naložio, da ovrhovodji njegovu ovršnu molbu br. 2944 gradj. kao prerano podnešenu vrati, a troške utočne da nosi sam utjecatelj, to sve sa razloga: štc se uvodno spomenuta ovrha temelji na osudi kr. banskog stola od 30. svibnja 1888. br. 2420, kojom je potvrdjena osuda suda prve molbe od 10. prosinca 1887. broj 5349, što je intimacija banskostolne osude dostavljena utočniku dana 22. lipnja 1888. a ovršna molba sudu prve molbe prispjela dana 24. lipnja 1888., dakle u vrieme, kad još rok izpunitbe minuo nije, — što prema tomu ovršno pravo ovrhovodje u vrieme predane ovršne molbe još dospjelo bilo nije.

Utočni troškovi nisu utjecatelju zato dopitani, što nedotiču uvjeti § 316 gr. p. p.

Radi nedopitanih utočnih troškova podneo je L. H. previdni utok, a kr. stol sedmorice riešitbom od 23. studena 1888. br. 3895 — uvaživ, da se je dioničarsko družtvo željeznice Č. i t. d. odnosno njegov izkazani zastupnik prije, nego što je podneo svoju ovršnu molbu proti L. H. na temelju banskostolne osude od 30. svibnja 1888. br 2420., svakako imao osvjedočiti o tom, da li je već minuo rok od 8 dana, uz koj je protivnik udovoljiti imao platežnoj svojoj obvezi (§§ 300 i 301 gr. p. p.); — uvaživ, da je ovršna molba rečenog dioničarskog družtva de praes. 24. lipnja

Digitized by Google

1888. br. 2944 očevidno prerano podnešena, pošto je gore navedena banskostolna osuda intimacijom od 16. lipnja 1888. br. 2768 ovršeniku tek dana 22. lipnja 1888. dostavljena bila; — uvaživ, da je ovrhovoditelj svojom prerano podnešenom ovršnom molbom povoda dao, da mu je prvi sud neumjestnim načinom dozvolio ovrhu na temelju ove prerano podnešene ovršne molbe — no da podjedno predleži i krivnja sa strane samoga suda, koji se je prije riešenja upitne molbe ureda radi imao osvjedočiti o tom, da li je ovršno pravo ovrhovoditeljevo po spisih dokazano (§ 440 gr. p. p.); — vidiv po tom, da bi ovrhovoditelj i postupajući u prvoj molbi sud ovršeniku imali nadoknaditi trošak utoka proti prvosudnoj odluci, kojom je rečenom željezničkom družtvu neumjestnim načinom dozvoljena bila ovrha na temelju prerano podnešene ovršne molbe, no da je glede krivnje sudčeve izrečeno jur banskostolnim riešenjem, da nedotiču uvjeti § 316 gr. p. p., pod kojimi se sudac pridržati može na naknadu štete stranki prouzročene, pa da je banskostolna riešitba u tom pogledu postala pravomoćnom; — vidiv, da se u takovom stanju stvari ovršeniku dosuditi može proti ovrhovoditelju po § 584 gr. p. p. u savezu sa §§ 888, 889 i 1302 o. g. z. samo polovica troškova, prouzročenih ovršeniku utokom proti prvosudnoj i odnosno proti banskostolnoj odluci, kojom se ovršenik sa zahtjevom naknade utočnih troškova neopravdanim načinom posve odbija: obnašao je banskostolnu odluku usljed previdnog utoka ovršenika L. H. u toj napadnutoj točki onamo preinačiti, da je dioničarsko družtvo dužno naknaditi utjecatelju trošak utoka proti prvosudnoj odluci od 30. lipnja 1888. br. 2944 i proti banskostolnoj riešitbi od 3. listopada 1888. br. 22.261 u polovici iznosom zd 3 for. 25 novč. i 2 for. 75 novč., ukupno dakle 6 for. a. v., za 14 dana pod pretnjom ovrhe. *Priobćio A.*

B. Mjenbeno i trgovačko.

Prihvat mjenice iz uslužnosti.

Kr. sudb. stol u B. osudom od 12. lipnja 1887. br. 1161 gr. uzdrža u krieposti platežni nalog od 2. listopada 1886. br. 2006, te odsudi tuženoga T. B., da ima tužitelju A. O. izplatiti mjeničnu svotu od 285 for. 1 nč. a. vr. zajedno sa 6% kamatami od dana izkupa mjenice t. j. 28. rujna 1886. do izplate, zatim $^1/_3$% u ime providbe, i naknaditi parbeni trošak.

Razlozi: Tužitelj svojom tužbom navadja, da su na temelju prvotne mjenice od 18. svibnja 1886. pod A ad I. izdane i naledjene po tuženiku, prihvaćene pako po S. G. i dalje naledjene po samom tužitelju, dugovali ovi nerazdieljeno b. štedioni 280 f. a. vr. s p. p. na mjenicu; da je ta mjenica radi neplateža prosvjedovana, ter on, kao neposredni prednik

Digitized by Google

da ju je sa pripadci u ukupnom iznosu od 285 for. 1 nč. a. vr. izplatio, dokazom naledjene na samoj mjenici potvrde.

S bog toga traži tužitelj, da mu ovu svotu tuženik po § 51 mj. zak. kao njegov prednik sa svimi pripadci izplati, ter i izposlova proti tuženiku platežni nalog od 2. listopada 1886. br. 2006. Tuženik podnese proti platežnomu nalogu prigovore navodeć, da uparničena mjenica proiztiče kao prolongat mjenice od 18. srpnja 1884. na 500 for., prihvaćene po stanovitom K. M., navodno dužniku tužitelja, pa da je tuženi samo zaprošen bio od tužitelja za podpis kao naledjnik naročitom izjavom, ako K. M. ne bi mogao tražbine izplatiti, da će ju podmiriti tužitelj. Na temelju one prvobitne mjenice — veli tuženik — dignut je iznos od 500 for. od b. štedione i predan tužitelju, a pošto prihvatnik K. M. nemogaše odplaćivanjem i produljivanjem iste sniženu na 290 f. izplatiti, da ga je utužio tužitelj i kašnje proveo proti njemu i ovrhu; a za taj iznos po odplati po tužitelju od 10 for., dakle za 280 for., da je izdana b. štedioni nova mjenica, u kojoj da dolazi on (tuženi) kao izdatnik i naledjnik, a kao prihvatnik pako S. G. i to sve da je učinjeno po nagovoru tužitelja, koji postavi na istu mjenicu zadnju naledju. — Prema takovom položaju stvari drži tuženik, da je tužitelj primio eskomptiranu svotu od 500 for. prvobitnom mjenicom; da mu ne pripada pravo zavrate proti tuženiku glede utužene svote; a da to sve dokaže, pozivlje se na svjedoke: K. M., M. E., F. K. i S. G.

Nu ako se uvaži, da preslušanje pod prisegom navedenih svjedoka dokazuje, da je K. M., a ne tužitelj, mjenicu od 18. srpnja 1884. na 500 for. eskomptirao u b. štedioni, te taj iznos predao tužitelju i tim mu naplatio dužnu tražbinu; ako se uvaži, da se mjenbeni dužnik može samo takovimi prigovori služiti, koji proiztiču iz samoga prava mjenbenoga, ili koji mu pristoje neposredno proti svagdašnjemu tužitelju; ako se i to uvaži, da, scieni li tuženi da je tužitelj preko utužene svote od koga obvezanika što primio, da imade on proti istomu (tužitelju) postupati putem redovite gradj. parnice; ako se konačno uvaži, da je tužitelj, kao posledniji naledjenik uparničene mjenice, odkupiv istu od b. štedione, vlastan iskati od predidućih naledjnika, od izdatnika i od prihvatnika svotu, koju je on platio sa svimi pripadci (§ 51 mj. zak.): to su se morali prigovori tuženikovi odputiti ter u krieposti uzdržati platežni nalog od 2. listopada 1886. br. 2006 gr.

Dosudjenje parbenoga troška osniva se na § 573 g. p. p.

Kr. banski stol osudom od 8. veljače 1888. br. 16.360 sudio je, da se platežni nalog od 2. listopada 1886. br. 2006 uzdržaje u krieposti, nu samo onda, ako tuženi T. B. za 24 ure iza pravomoćnosti ove osude ne nastupi i ne položi sliedeću domirnu prisegu: „Istina je, da se je meni (tuženiku) tužitelj A. O. prije nego sam podpisao mjenicu, izdanu

Digitized by Google

u B. 18. srpnja 1884. po A. M. na 500 for., plativu na njezinu vlastitu odredbu, ter prihvaćenu po K. M., a naledjenu po meni, obvezao, da će on sam (tužitelj) tu mjenicu platiti, ako ju u vrieme dospjelosti ne bude platio prihvatnik K. M.“

Razlozi: Neprieporno je medju strankami, da je K. M. tužitelju A. O-u dugovao 500 for., pak da je na mjenicu, izdanu u B. 18. srpnja 1884. na 500 for. po A. M., prihvaćenu po K. M., a naledjenu po tuženiku T. B., S. G. i tužitelju A. O., kod b. štedione dignut zajam od 500 for., koju svotu je primio tužitelj kao platež svoje tražbine proti K. M. Isto je tako nepreporno, da je prihvatnik K. M. b. štedioni dužnu mjen. svotu od 500 for. odplaćivao, dok nije ta mjen. svota odplaćivanjem i izmjenjivanjem mjenica umanjena na 280 for., na koju svotu je b. štedioni dana mjenica pod A ad I., iz koje tužitelj tuži tuženika.

Prema tomu ne ima dvojbe, da je izvanmjenični pravni odnošaj medju tužiteljem i tuženikom, kakvi je stvoren bio glede mjenice od 18. srpnja 1884. vrhu 500 for., ostao i nadalje isti i glede utužene mjenice od 280 for., jer protivno tomu s nikoje strane ni navedeno nije. U tom pogledu navodi tuženik, da ga je tužitelj zamolio, neka iz uslužnosti podpiše mjenicu od 500 for., pa da mu se je tužitelj naročito obvezao, da će tu mjenicu platiti sám, ako ju u vrieme dospjelosti ne bude platio prihvatnik K. M.; dočim tužitelj tvrdi, da on tuženika nije molio za podpis na mjenici, nego da je K. M. donio već gotovu podpisanu mjenicu, i da se nije napram tuženiku obvezao na platež mjenice, ako ju ne bi platio K. M.

Nu tvrdnja tužiteljeva, da mu je K. M. donio već podpisanu mjenicu, obzirom na kazivanje K. M. i S. G. nije istinita, pače iz njega sliedi baš protivno, da je naime tužitelj na tu mjenicu tražio girante, ter ih našao u osobi tuženika i S. G. — Svjedok K. M. izkazao je i to, da mu je tužitelj pripoviedao, da tuženik nije hotio mjenicu kao girant podpisati, dok mu se tužitelj nije obvezao, da će on tu mjenicu u vrieme dospjelosti platiti, ako ju (K. M.) ne bi platio.

Tuženik je indi o toj odlučnoj okolnosti, da mu se je naime tužitelj obvezao na platež mjenice, doprineo vrlo važno dokazno sredstvo u izkazu svjedoka K. M., pak mu se je s toga imala za popunu dokaza o tom dosuditi domirna prisega, kako je formulovana u dispozitivnom dielu ove osude.

Da je pako ta okolnost odlučna za riešenje priepora, o tom ne može biti dvojbe, jer ako se dokaže, da se je tužitelj tuženiku obvezao, da će sam platiti, ne plati li prihvatnik, odatlje sliedi, da se je tužitelj odrekao prava, da iz te mjenice traži štogod proti tuženiku. Isto tako ne može biti dvojbe, da se tuženik sada spomenutim prigovorom služiti može, jer mu taj prigovor pristoji neposredno proti sadanjemu tužitelju (§ 92 mj. z.).

Digitized by Google

S toga se je morala prvomolbena osuda preinačiti, ter suditi kako je navedeno.

Osuda glede parbenih troškova osniva se na propisu §§ 573 i 577 gr. p. p.

Kr. stol sedmorice osudom od 12. srpnja 1888. br. 17.773 odbio je previd tužitelja i potvrdio banskostolnu osudu.

Razlozi: Tužitelj A. O. priznaje, da utužena mjenica u iznosu od 280 for. stoji u savezu sa onom prvobitnom mjenicom od 500 for., prihvaćenom po K. M., na koju je ovaj kod b. štedione digao zajmovnu valutu od 500 for. u tu svrhu, da namiri sadašnjega tužitelja; nadalje priznaje tužitelj, da je K. M. od upitnoga mjenbenoga duga odplaćivao putem prolongacije ter izmjenjivanjem mjenica, pa da je sada utužena mjenica A na I., u kojoj dolazi S. G. kao prihvatnik, T. B. (tuženik) kao izdatnik i indosant, a tužitelj kao naledjnik, izdana bila u tu svrhu, da se kod b. štedione izkupi mjenica od 290 for., prihvaćena po K. M., koje ovaj više izkupio nije.

Iz svega toga proizlazi, da je cieli taj mjenbeni posao zametnut bio samo u interesu K. M. i sadašnjega tužitelja, komu je bilo do toga, da ga K. M. namiri, pa pošto S. G., preslušan kao svjedok, potvrdjuje, da je ovu prvobitnu mjenicu od 500 for. podpisao kao girant samo iz uslužnosti na poziv sadašnjega tužitelja, koji mu je rekao, da je i on tu mjenicu podpisao; pošto nadalje potvrdjuje i svjedok Franjo K., da je pod sličnimi okolnostmi na zahtjev tužitelja A. O. dao svoj podpis kao girant na mjenicu od 500 for., na koju je K. M. imao podignuti zajam kod b. štedionice, nu koja mjenica po štedionici primljena bila nije; pošto napokon i K. M. potvrdjuje, da je tužitelj tražio girante na upitnu mjenicu i da mu je tužitelj sam pripovjedao, da tuženi sada T. B. nije htio podpisati ove mjenice kao girant, dok tužitelj nije obećao, da će ju u vrieme dospjelosti sam platiti, ako on (K. M.), kao prihvatnik, nebi toga učinio: opravdana je banskostolna osuda, kojom se izlazak parnice čini odvisnim od položenja tuženiku dosudjene domirne prisege, pogledom na propise § 270 g. p p. i § 92 mj. zakona, tim više, pošto svjedok K. M. od svoga kazivanja, ter od uspjeha nazočne parnice ne ima očekivati niti štete niti koristi; pošto dakle ne stoji prigovor tužiteljev, da bi se taj svjedok imao smatrati završnim po § 155 sl. c. g. p. p.

Trošak previda ima tužitelj sam nositi (§ 573 g. p. p.). *G.*

Digitized by Google

C. Kazneno.

Nuždna obilježja prekršaja § 488 k. z.; razlika medju ovim i prekršajem § 491 k. z.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Riešitba kr. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 14. rujna 1889. br. 2547).

Osudom kr. kot. suda u O. od 15. veljače 1889. br. 388 proglašen je E. F. krivim prekršaja proti sigurnosti poštenja, označenoga u § 488 k. z., a počinjenoga na štetu kr. kot. predstojnika S. K., te osudjen radi toga po § 493 k. z. uporavom § 266 k. z. na kazan zatvora od 15 dana. Ovu je osudu potvrdio kr. sudb. stol u O. 26. lipnja 1889. br. 1646.

Usljed žaobe ništovne, podnesene po kr. držav. nadodvjetničtvu na obranu zakona, sudio je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice nakon obavljene javne rasprave, da je osudom prvoga i drugoga suda povriedjen zakon, naročito ustanova § 488 k. z., pa ih s toga dokine i prema § 284 zad. alin. k. p. kot. sudu u O. naloži, da ob istoj stvari s nova raspravlja i odluči.

Razlozi: Kr. kotarski sud u O., a i kr. sudbeni stol u O., kano prizivni sud, smatraju dokazanim, da se je okrivljeni E. F. nekoga dana u mjesecu srpnju 1884., povodom tim, što je kr. kot. predstojnik u O. S. K. proti trgovcu N. N. odredio povjerenstvene izvide zaradi toga, što je ovaj svoj les smjestiti dao na zabranjenom mjestu, pred S. T. o kr. kot. predstojniku S. K. izrazio ovako: „I... mu boga vlaškog, K., da mu je N. dao pet do šest janjaca i desetak tukana, pa da je tada i na promenadi slagao duge, nebi bio protivan tomu, kao što je to običaj“, ter da je E. F. ovimi riečmi lažljivo okrivio kr. kotarskog predstojnika nepoštenim činom, koji bi ga mogao poniziti i omraziti u očima javnoga mnienja.

S toga proglasuju obje dolnjosudne osude E. F. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 488 kz.

No ako se točnije promotre inkriminirane rieči, biva jasno, da okrivljeni E. F. nije objedio kr. kotarskoga predstojnika K., da se je u napomenutom konkretnom, ili u drugom kojem stanovitom slučaju zaista podmititi ili darom zavesti dao na pristranost u poslovih svojih uredovnih, nego da je okrivljenik rečenoga kr. kotarskog predstojnika samo u obće, a ne navedši izvjestnih čina, označio kao čovjeka, koji bi bio pripravan u izvršivanju svoje službe podmićenjem dat se odvratiti od točnog i savjestnog izpunjenja svih uredovnih dužnosti, ili odtuda namaknuti si primanjem mita nepravičnu korist.

Krivcem prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u § 488 k. z. postaje, tko drugoga budi poimence budi znakovi, koji se nanj prilagoditi dadu, priobćujuć stvari izmišljene ili izopačene, lažljivo okrivi

Digitized by Google

kakova izviestna nepoštena ili takova nećudoredna čina, koji ga može poniziti ili omraziti u očima javnoga mnienja.

Pošto pako ovakove okrive nema u nazočnom slučaju, mogao bi se okrivljeniku eventualno u grieh upisati samo prekršaj suprot sigurnosti poštenja po § 491 k. z. — ali i to samo onda, da je okrivljeni spomenute rieči izustio javno ili pred više ljudi.

Nu pošto gledeć na sadržaj prvomolbene osude i razloge njene nije ustanovljeno, da li je inkriminirana objeda učinjena javno ili pred više ljudi, to je provedena razprava u spomenutom pravcu nepodpuna i napadnute osude prije dobe donešene.

Vidiv po tom, da je osudom kr. kotarskog suda u O. od 15. veljače 1889. br. 348, i osudom kr. sudbenog stola u O., kao prizivnoga suda, od 26. lipnja 1889. br. 1646 inkriminirani čin krivim tumačenjem zakona subsumiran pod takovu ustanovu k. z., koja se na taj čin uporaviti nemože, ter da je izrekom nižih sudova u pitanju, da li djelo, kojim se okrivljenik okrivljuje, sačinjava prekršaj suprot sigurnosti poštenja § 488 k. z., zakon povriedjen i krivo uporavljen bio na štetu okrivljenoga (277 t. 9 a) i 10 k. p.); vidiv nadalje, da kazan, dosudjena okrivljeniku, po izvješću kr. kotarskoga suda u O. od 23. kolovoza 1889. br. 2560 još ovršena nije: valja uvaženjem žalbe ništovne kr. državnoga nadodvjetničtva, poprimljene na obranu zakona, po § 286 sl. II. k. p. izreći, da je prvonavedenimi osudami povriedjen zakon, a podjedno ureda radi ukinuti obje dolnjosudne osude i po § 284 zadnja alineja k. p. odputiti stvar, da o njoj iznovično razpravlja i odluči kr. kotar. sud u O.

Priobćio dr. Šilović.

Protuzakonita je riešitba sudb. stola kao prizivnoga suda, ako je mimoišav javnu raspravu po § 427 k p. odredjenu u nejavnoj sjednici svoju osudu izrekao.

(Žalba ništovna na obranu zakona. — Riešitba kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice kao suda kasacionalnoga od 12. listopada 1889 br. 1968).

Kr. kot. sud u G. osudom od 7. veljače 1889. br. 1567 odriešio je J. B. obtuženoga radi prekršaja uvriede poštenja § 496 k. z. Ovu je osudu kr. sudb. stol u P. kao prizivni sud u nejavnoj sjednici ukinuo, te J. B. osudom od 30. ožujka 1889. br. 1422. proglasio krivim spomenuta prekršaja, pa ga osudio na kazan zatvora od 8 dana.

Povodom žalbe ništovne, podnesene po kr. držav. nadodvjetničtvu na obranu zakona, kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice izreče, da je osudom kr. sudb. stola u P. kao suda prizivnoga, izrečenom u nejavnoj sjednici, povredjen zakon, da se radi toga ista osuda po § 286 II. k. p. dokida, te sudb. stolu u P. nalaže, da proti J. B. odredi postupak po § 427 k. p.

Digitized by Google

Razlozi: Osudom kr. kotarskoga suda u G. od 7. veljače 1889. br. 1567. odriešen bje J. B. od obtužbe radi prekršaja § 496 k. z. podignute proti njemu od privatnoga tužitelja N. M.

Usljed priziva privatnog tužitelja ukinuo je kr. sudbeni stol u P. ovu osudu u nejavnoj sjednici od 30. ožujka 1889., ter proglasio obtuženoga krivim.

Po § 427 k. p. imao je kr. sudbeni stol u nazočnom slučaju ponajprije stvoriti zaključak, da se odredjuje ročište za javnu razpravu. I pošto to učinjeno nije, povriedjen je zakon, česa radi valja po § 286 II. kp. odrediti zakoniti postupak, kako je učinjeno ovom vrhovnom presudom. *Priobćio dr. Šilović.*

Prinos § 81 k. z.

Kr. sudb. stol u Osieku osudom od 29. veljače 1888. br. 171 proglasi E. i L. T. krivimi zločinstva javnoga nasilja III. slučaja, označenoga u § 81 k. z., obzirom na § 68 k. z. i na minist. naredbu od 30. siečnja 1860. (br. 28 d. z. l.), te zakon od 14. siečnja 1873. o polj. redarstvu i gledom na zakon od 2. prosinca 1884. (br. 57 Sbornika), te ih osudi po II. st. § 82 uporabom §§ 54 i 55 k. z. i to: E. T. na kazan težke tamnice od 4 mjeseca, pooštrene jednim postom svakih 14 dana, a L. I. na kazan težke tamnice od dva mjeseca, pooštrene postom svakih 14 dana, po § 307 k. p. da solidarno plate oštećenom F. Fr. u ime oštete svotu od 30 for., a B. S. svotu od 10 for., i po § 330 k. p. na naknadu troškova kaz. post. i ovrhe kazni.

Razlozi: Zakletim kazivanjem poljara F. F. i B. S. ustanovljeno je, da su oni, našavši marvu obtuženika u kvaru, otišli u občinu prijaviti, gdje je napose poljar F. F. dobio nalog, da marvu u občinski tor dotera i zarešti, česa ipak nemogahu obaviti, jer kad su marvu potjerali, dojuriše obtuženici oboružanimi čulami, psujući i vičući, te jih stadoše zlostavljati, tako da je glasom sudbeno-liečničkog nalaza i mnenja poljar F. F. udarcem na glavi težko ozliedjen, a poljar B. S. dobio više lakih ozlieda.

Obrana obtuženika, da su se oni napadnuti od poljara morali braniti, nezaslužuje nikakove vjere već gledom na zaklete izkaze poljara, koji protivno izkazuju i što sud nije smatrao istinitim, da bi poljari na njih najprije navalili, jer nisu imali nikakova uzroka za to, dočim su obtuženici, jer su poljari njihovo blago zarešititi htjeli, navalili na poljare, da zareštenje odporom osujete. Osim toga, a u suglasju sa oštećenici izkazuju svjedoci i očevidci Ivan i Petar B., da se obtuženici u nikakovoj obrani nalaziti mogli nisu, jer su oni na poljare prije navalili, odaklje se je porodila formalna tučnja. Time je crpio sud podpuno uvjerenje o krivnji obojice obtuženika.

Digitized by Google

Odmjeravajuć kazan, uvažio je sud dao olahkotno: kod E. T. priznanje kod L. T. neporočnost, a kod obojice još i silovito ganuće srdca, uporaviv § 54 k. z., a gledom na njihovu porodicu i § 55 k. z.

Kr. stol sedmorice kao sud kasacioni, povodom žalbe ništovne i priziva, uložena po obtuženicih, i priziva držav. odvjetničtva u O., osudom od 15. veljače 1888. br. 3847 potvrdi prvomolbenu osudu s ovih razloga.

„Obtuženici E. i L. T. nisu niti prigodom prijave žalbe ništovne niti u izvedenju iste napose i izrazito naznačili razloge ništovne, kako to propisuje § 281 k. p. — U izvedenju žalbe ništovne ističe se, da se prvomolbena osuda očito temelji na krivom tumačenju i na krivoj uporavi zakona; u bitnosti pako smjera izvedenje žalbe ništovne svojimi razlozi uztvrditi, da je prvomolbena osuda ništetna po točki 5. § 277 k. p. s neosnovanosti razloga riešitbe.

No ako se uvaži, da je presudni sud svoju izreku o krivnji obtuženika dovoljno obrazložio; ako se uvaži, da je uredovno posvjedočeno, da su poljari F. F. i B. S. propisanu prisegu položili i da su obtuženici prigodom glavne razprave izrično priznali, da im je svojstvo F. F. i B. S. kao občinskih poljara poznato bilo; ako se uvaži, da je presudni sud na temelju cjelokupnog u ovoj stvari obavljenog postupka dovoljno razloga imao, uzeti za istinite činjenice, napadnutoj osudi za podlogu služeće, usljed čega nepredleži niti temeljiti povod, da se učini koja odredba ureda radi na korist obtuženika u smislu § 303 k. p.: mora se njihova žalba ništovna kao neosnovana po § 282 k. p. zabaciti. — Što se priziva obtuženih tiče, to je po sudu prve molbe dosudjena kazna tako blago odmjerena, da obzirom na F. F. nanešenu težku tjelesnu ozledu i na dosta znatno ozledjenje Bone S. daljnjem ublaženju te kazni mjesta nema; no pogledom na postojeće, po sudu prve molbe iztaknute olahkotne okolnosti nije razloga, da se ova kazna povisi, i s toga je opravdano, da se uz odpućenje neizvedenog priziva obtuženika i drž. odvjetničtva prvomolbena osuda, koja u točki odštete nije niti izrično napadnuta, u točki kazne potvrdi". *Priobćio Milan P. Jovanović.*

Protokoliranje trgov. miraza po § 552 trg. z.

(Razjašnjenje na opazku uredničtva.)

U broju 9. Mjesečnika od ove godine priobćio sam ja študiju o protokoliranju trgov. miraza po § 552 trg. z., te sam u istoj došao do zaključka, da je § 552 trg. zak. uzakonio kod nas kao trgovačko pravo § 9 z. čl. XVI. 1840; z. čl. XXII. 1840, i čl. IV. z. j. k. k.

Digitized by Google

Slavno uredničtvo Mjesečnika je k ovom članku pridodalo primjetbu, u kojoj tvrdi, da je moj zaključak nepravilan, pošto se opire § 48 nagode od g. 1868.; pošto stečajno pravo spada bezuvjetno u sferu t. z. autonomnih prava i posala kraljevine Hrvatske i Slavonije, pa zaoto nije ni predmetom zajedničkog zakonarstva.

Ja smatram ovu opazku slavnoga uredničtva nepravilnom, a to iz sliedećih razloga.

Naše autonomno pravo je po § 48 nagode od g. 1868. stvarati obće privatno pravo. Zaoto nemože zajednički hrvatsko-ugarski sabor za nas stvoriti obćega gradjanskoga zakonika.

Obći gradjanski zakonik razpravlja medju inimi odnošaji i o kupoprodaji, o zalogu, o prikrati preko polovice, o punovlašću i t. d.

No trgovački zakon ipak normira za Hrvatsku i Slavoniju te pravne odnošaje.

To je najbolji dokaz, da nestoji nazor slavnoga uredničtva Mjesečnika, da zajednički sabor nemože za nas stvarati u trgovačkom pravu onih norma, o kojih govore zakoni, koji su pridržani našoj autonomiji.

Ja smatram, da se ovo pitanje dakle nedade riešiti samo na temelju § 48 nagode od g. 1868.

Nasuprot se mora uzeti u obzir i § 9 nagode od g. 1868., po kojem u kompetenciju zajedničkog sabora spada trgovačko zakonarstvo.

Po ovoj ustanovi dakle može zajednički sabor stvarati za Hrvatsku i Slavoniju sve norme, koje po svojoj naravi spadaju u trgovačko pravo.

Po tome se naše konkretno pitanje rešava jedino pitanjem, da li odnošaj, koji normira § 552 trg. z. spada u trgovački zakon ili ne.

Da on spada u trgovački zakon, to najbolje dokazuje okolnost ta, da je u trgovački zakon uvršten.

No ne samo naš trg. z., već i austrijski i ostali normiraju protokoliranje trgovačkog miraza i njegove pravne posljedice.

A to opravdava i narav stvari, jerbo je protokoliranje miraza i njegove pravne posljedice kao i svi unosi u trgovački registar niklo i razvijeno u trgovačkom životu, te izključivo opredieljeno za trgovački život.

Kada pako to stoji, onda može trgovački zakon to pitanje normirati bez obzira na obće pravo privatno.

Protivno tvrditi znači poreći zajedničkom saboru u obće pravo trgovačkoga zakonarstva, pošto je ono po oznaci jednog vrstnog učitelja trgovačkoga prava ništa drugo u cielosti već preinaka obćega privatnoga prava, izazvana modernimi prometnimi odnošaji, te ga zaoto taj učitelj trgovačkoga prava i zove uzorom budućega obćega privatnoga prava.

Dr. Al. Badaj.

Digitized by Google

Opazka. Priobćujemo ove primjetbe g. dra. Badaja iznimice, jer obično uredničtva netiskaju odgovora na vlastite opazke, inače prepirkam ni kraja ni konca. — Ovo „razjašnjenje“ vrlo štovanoga g. pisca nije moglo uvjeriti nas, da su temeljiti razlozi, kojimi podkriepljuje svoju tvrdnju. — Mi nevjerujemo, da svaki zakonik sadržaje sve što unj spada i ništa više; u trgov. zak. bit će stvari, koje onamo nespadaju; a ima toga i drugdje n. pr. u o. g. z. Zakonodavci nisu ljudi nepogriešivi. Nitko netaji, da nije zakonodavstvo trgovačko Hrvatskoj i Ugarskoj zajednički posao, ali nije stečajno pravo zajednička stvar. G. dr. B. tvrdi, da su § 552 t. z. uzakonjena za Hrvatsku „odnosna načela postojavšega stečajnoga reda zak. čl. XXII. g. 1840. i čl. IV. jud. kur. konferencije“, a to mi niečemo. Iz sadržaja prve alineje § 552 t. z. vidi se jasno, da je zakonodavac imao pred očima jedino Ugarsku i njeno tada postojeće stečajno pravo, jer veli (§ 552): „Dok traje valjanost obstojećega stečajnoga zakona, ostaju u krieposti odredbe § 9 z. čl. XVI. g. 1840.“ itd.; a da je imao pred očima samo Ugarsku, vidi se i odatlje, što novi ug. stečajni red od g. 1881. naprosto dokida sadržaj § 552 t. z., a može ga dokinuti, jer je i krepost toga § 552 samo dotlje stojala, dok obstojaše i dotadanji stečajni red ugarski. Kad nebi tako bilo, onda bi se moralo vjerovati, da je ug. sabor vlastan zakonima, koji se tiču li Ugarske, mienjati i zajedničke zakone. Nije nikakova riedkost, da se zajednički zakoni pozivlju naprosto na ustanove drugih zakona, koje vrede samo za Ugarsku. Tomu ima primjera u samom trg. zakonu (§ 549), zatim u mjenb. i u drugih zajedničkih zakonih. Zajednička vlada predlažuć osnove zajed. zakona, malo ili ništa neobazire se na pravo postojeće u Hrvatskoj; odaklje nastaju različiti nedostatci. Što je u istinu zajedničkoga medju Hrvatskom i Ugarskom po postojećem pravu, neka ostane, dok se nepromjeni, ali isto tako nesmije se dirati u ono što spada samo u legislativu hrvatsku.

Ured. Mj.

KNJIŽEVNOST.

Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiae. Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba. Na sviet izdao Ivan Krst. Tkalčić. Svezak prvi (isprave: 1093—1399). Zagreb 1889. — Zastupstvo grada Zagreba zaključi 6. travnja 1883., da se tiskom izdadu sredovječni spomenici sl. i kr. grada Zagreba, pak je taj posao povjerilo akademiku g. Ivanu Tkalčiću, koji evo iznosi na vidjelo prvi svezak spomenika, koji sadržaje isprave od svršetka XI. do svršetka XIV. vieka. — Velika ova radnja ima dva diela. U prvom dielu ili u „Uvodu“, koji obuhvaća 219 strana, a pisan je „na podlozi samih izvornih pisama“, prikazuje pisac „jedan diel sredovječne poviesti grada Zagreba“. Uvod je pisan „za onaj obrazovani sviet, koji se nebavi naročito proučavanjem historijske gradje, a opet je voljan štogod saznati od prošlosti našega glavnoga grada“. Drugi dio (str. 1—519) sadržaje listine, njih 417, zatim „necrologium, calendaria; ea quorum scriptores coaevi mentionem faciunt“ obširni „Index personarum, locorum et rerum“, i napokon nacrt ili tloris grada Zagreba pod konac 14 stoljeća. — Kako se vidi, ovo je djelo veliko, izradjeno je velikim trudom i pomnjom, čitat će ga ne malom

Digitized by Google

korišću i pravnici, jer će u njem naći gradje, da se upozna medju ostalim i civilno i kazneno pravo, te postupak pred sudom; a dobro se vide ekonomički te socijalni odnošaji općine. Radostno pozdravljamo liepu ovu radnju, koja može biti na čast gradjanstvu glavnoga grada, želeć tek, da neumorni naš Tkalčić nastavi i sretno dovrši težki ovaj posao.

— *Izvješće gradskoga poglavarstva o sveobćoj upravi slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba. U Zagrebu 1889.* str. 188. Mora se pohvaliti odluka grad. zastupstva zagrebačkoga, da se izvješće poglavarstva o cielokupnoj upravi, što ga podnosi svake godine, štampa i tako daje prilika, da upoznamo stanje, napredak ili nedostatke uprave prve općine u domovini. Valja požaliti, što tako nerade i ostale naše općine. Ovo izvješće grad. poglavarstva zagrebačkoga, pomno i savjestno izradjeno, preporučuje se svakomu da ga prouči.

— *Prvi korak, da se umanji broj sliepih u Hrvatskoj i Slavoniji.* Napisao dr. Nikola Selak, fizik grada Koprivnice. — Predavanje, preštampano iz „Liečničkoga Viestnika". Koprivnica 1889.

— *Kako valja pušiti?* Zdravstvena crtica od prof. dra. A. Lobmayera. Zagreb 1889.

— *Slovenski „Pravnik".* Izdaje družtvo „Pravnik" u Ljubljani. Br. 10 donosi: Svršetak rasprave prof. Vojnovića „Nova teorija o temelji žaščite posestne"; „O notarjih ali beležnikih" (svršetak); „Iz sodno-zdravničke prakse" od Zupanca; slučajeve iz gradjanske i kaznene prakse; O besedi „ugovor" od T., itd.

— *Branič* nije nam prispio već od mjeseca jula o. g.

— *Juridičesko Spisanie.* Izdavaju P. Iv. Dančov, Georgi Zgurev i A. Kableškov. Ovaj bugarski juridički časopis baš liepo napreduje. Sa mjesecom septembrom prešao je u drugu godinu, te prvi broj druge godine donosi: Po zakonoproektet za nastoiničestvoto; po povod na pismata napečatani v 12 knižka I god. na Juridičes. „Spisanie"; njekoi praktičeski bjelježki vrhu ustroistvoto na dlaznosteta na sudebnitje pristavi i tjehnitje pomoćnici. — U broju (knižka) 2 nastavljaju se neke rasprave imenito o projektu zakona o staratelistvu (nastoiničestvoto), zatim „osnovna teorija na nakazatelnoto pravo" od Selveli-a, te slučajeve iz sudbene prakse. — Spomenuti već broj 1. druge godine priobćuje tekst bugarske osnove zakona o nasljedstvu. Osnova ima 351 članak. O njoj drugi put.

— *Zbirka austrijskih zakonov v slovenskem jeziku.* I. svezak. *Kazenski zakon o hudodelstvih, pregreških in prestopkih* z dne 27. maja 1852. št. 117 d. z. l. z dodanim tiskovnim zakonom z dne 17. decembra 1862. št. 6 d. z. ex 1863. in drugimi novejšimi zakoni kazensko-pravnega obsega. V Ljubljani 1889. Uredio dr. Jakov Kavčič. Izdalo družtvo „Pravnik" u Ljubljani. Tisak i naklada Narodne tiskare. Str. 413. — Slovenski Pravnik pozdravlja velikom radosti prvi svezak zbirke, koja da je uredjena po primjeru Manzove, pa će slovenskoj praksi isto onako liepo poslužiti, kao što služi Manzova njemačkoj praksi. I tako je družtvo „Pravnik" već u prvoj godini svoga obstanka i rada zasvjedočilo, da ozbiljno shvaća svoju zadaću i da će ju odlučno izvoditi. Radujemo se od srdca ovomu liepomu početku, te želimo da uztraje na slavu i korist slovenskoga naroda.

Digitized by Google

— *Slavjanskaja korrespondencija* (zapadno-slavjanskija i poljskija izvjestja.) Ovaj list izlazi u Petrogradu, te donosi izvadke iz zapadno-slavenskih te poljskih novina svih stranaka i pravaca, a prema okolnostim redakcija komentira one izvadke. Donosi izvadaka i iz hrvatskih političkih časopisa. Stoji na godinu 80 rubalja, na po godine polovicu.

— *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickem.* Sepsal dr. Antun Randa, c. kr. dvorni rada, profesor itd. Četvrto pomnožano izdanje ovoga krasnog djela o pravu vlastnosti po austrijskom pravu, izašlo je ovih dana te stoji nevezano 2 for. 40 novč.

— *Pandekta prywatnego prawa rzimskiego.* Tom I. Wstęp i część ogólna (uvod i obći dio). Napisao dr. Ferdinand Źródłowski. Lavov 1889. (str. 528).

— *Studya nad prawem polskiem.* Napisao dr. Oswald Balzer. Poznań 1889. Str. VIII. i 347.

— *Očerki iz istorii litovsko-ruskago prava.* I. Pomjestija litovskago gosudarstva. Napisao Vladimirskii-Budanov. Kiev 1889.

— *Bulletino del Istituto di diritto romano.* Prošle godine ustrojilo se u Rimu družtvo, koje unapredjuje romanistička studia; družtvo se zove „Istituto di diritto romano", tajnik je prof. Viktor Scialoja, a njegov je organ spomenuti „Bulletino", od kojega je izašao prvi svezak, donoseći rasprava od Scialoje, Alibrandia, Ferrinia, Fadde, itd. Na godinu stoji 15 lira. — Tko bi htio predplatit se na list ili doći u svezu sa družtvom, neka se obrati na profesora Scialoju u Rimu.

— *Encyklopädie der Rechtswissenschaft* in systematischer Bearbeitung. Herausgegeben etc. von Dr. Franz v. Holtzendorff. Peto pomnožano izdanje. Izlazi u svežčićih, kojih će bit 22, a svaki stoji 1 mar. 40 fenika.

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) imao je tako prošloga mjeseca listopada kao i studenoga sjednice, u kojih su raspravljani poslovi tekući, primljeni novi članovi itd. Spominjemo naročito, da su za članove družtva primljena gg.: dr. *Brückner* Oskar, prislušnik u Samoboru; *Chavrak* Levin, kotar. predstojnik u Zemunu; *Igić* Nikola, prislušnik u Vukovaru; Gjuro *Kovačević*, odvjetnik u Djakovu; *Nikolajević* dr. Veselin, odvjet. perovodja u Irigu; *Nikolić* dr. Vladimir, odvjetnik u Zemunu; *Paulović* dr. Petar, kralj. javni bilježnik u Zemunu; *Radosavljević* dr. Kost., prislušnik u Bakru; *Sachs* dr. M., odvjetnik na Rieci. — Čast i zvanje povjerenika primiše gg.: dr. Vl. *Crnadak*, odvjetnik, za Sisak; Andro *Milić*, kot. sudac, za Irig.

Bilo je u sjednici razgovora i o tom, da članovi družtva, kad se presele ili premjeste, nejavljaju toga upravi „Mjesečnika", nego im se list i na dalje šalje u prijašnje mjesto, dok milosrdni poštar nenapiše: „Adressat unbekannt", retour! Za po godine, a kad što i poslje jedne ili dvie godine sjeti se g. X. ili Z., da mu manjkaju ovi i oni brojevi Mjesečnika, pa hoće da mu se što prije pošalju, a nekim je pače to izprikom, da se krate plaćati prinos, izgovarajuć se „nisam primao Mjesečnika". — Ovaki slučajevi nisu baš riedki, zadavaju mnogo brige odboru, uzrokuju razna dopisivanja i druge neprilike. — Nadamo se, da će već ovo biti dovoljno, da se tomu na put stane.

Digitized by Google

Napokon je zaključeno zamoliti članove, imenito u Zagrebu živuće, da, kojemu je prilike, izradi kakovu themu, koja bi se u družtvenih skupštinah čitala, predavala, ili o kojoj bi se mogla zametnuti diskusija.

(Osobne viesti.) G. dr. Milivoj *Šrepel* imenovan je izvanrednim profesorom za latinsku filologiju na filosofičkom fakultetu hrvatskoga sveučilišta. — U Gospiću preminuo je Ivan *Stengel*, sudb. pristav; u Beču dr. L. *Roncali*, c. kr. javni bilježnik i urednik časopisa „Zeitschrift für d. Notariat".

(Slovensko društvo „Pravnik") držalo je 4. listopada o. g. redovitu glavnu skupštinu, kako odredjuju pravila družtvena, kojoj je predsjedao družtveni predsjednik dr. *Papež*. Na skupštini radilo se poglavito o promjeni nekih ustanova družtvenih pravila. Napose promienjen je § 7 pravila, te je zaključeno, da poslovna godina teče sa koledarskom; redovita glavna skupština da se u buduće drži mjeseca siečnja svake godine. Rasprava ob ostalih predmetih dnevnoga reda odgodjena je na sliedeću redovitu glavnu skupštinu, koja će biti u mjesecu siečnju buduće godine.

28. rujna (septembra) o. g. priredilo je isto društvo „Pravnik" u gostioni „k Slonu" *sastanak*, u kojem je dr. *Ferjančić* govorio o novom kaznenom zakonu. Predavanje je trajalo uru i pó. G. Ferjančić je zastupnik u carevinskom vieću i član parlamentarnoga odbora za kaz. zakon. „Slovenski Pravnik" obećaje, da će donieti predavanje po stenografičkih bilježkah.

(Reforma juridičke obuke.) Austrijski ministar bogoštovja i nastave sazvao je bio enquetu, da čuje njeno mnenje o reformi juridičke obuke na sveučilištih. U viećanjih enquete, kojim predsjedaše ministar Gautsch, sudjelovahu neki viši činovnici ministarstva, više profesora, odvjetnici dr. Karlo *Feistmantel* i dr. *Hasenöhrl*, te javni bilježnik dr. L. *Roncali*. Povjerenstvo držalo je sedam sjednica, kojih je svaka trajala po više sati, a rad svoj završilo je 27. listopada o. g. Viećanja bijahu posvema pouzdana, zato se o rezultatih viećanja nezna ništa pozitivna. Nu ipak pripovieda „Neue freie Presse", da je ob ispitih i obuci sliedeće zaključeno: Broj ura za predavanje rimskoga prava ograničit će se na 20, predavanje njemačke državne i pravne poviesti umanjit će se za dva sata, a crkveno pravo predavat će se samo u jednom semestru; k tomu dolazi kao novi obligatni predmet austrijska državna poviest; ove četiri struke jesu predmeti prvoga državnoga ispita, koji se može, ali ne mora, položiti već na svršetku trećega semestra. Osim toga morat će djaci slušati još jedan obće obrazovni kolegij na mudroslovnom fakultetu, koji si mogu po volji izabrati. I predmeti sudstvenoga državnoga ispita restringirat će se, da bude više prostora i vremena za državoslovne discipline. Predavanja gradj. p. p. i obć. gr. z. skratit će se za dva sata; naprotiv obilnije će se njegovati nacionalna ekonomija, financ. znanost, upravna nauka, upravno i državno pravo. Potanko se raspravljalo o statistici, pak se napokon povjerenstvo izjavilo, da se ova uvrsti medju obligatne predmete, ali da nema biti predmetom nikakova ispita. Studia se završuju sa dva ispita, koji ipak nisu obligatni, naime sudstveni i državoznanstveni, koji bi se mogli polagati redom, kako se komu svidja". — Ovo vadimo iz bečkoga časopisa „Jurist. Blätter".

(Ugarska pravna statistika.) Nedavno izdao je statistički ured ugarski onaj dio svoga godišnjega izvješća, u kojem su publicirani podatci o pravosudju za god. 1886. Ovdje navesti ćemo neke podatke: Kod svih sudova prve molbe (sborni i inokosni sudovi) ostalo je koncem g. 1885. neriešenih 34.427 kaz. prijava, a nadošlo je tečajem g. 1886. pako 243.467, dakle za g. 1886. bijaše svega 277.894 kaznenih prijava za riešiti. Tečajem 1886. riešene su

Digitized by Google

243.803 prijave, a ostalo neriešenih 34.091. Medju riešenimi kaz. prijavami bijaše ih 11.207 zabačeno kao za kaz. postupak neprikladnih, u 221.985 slučajeva povedena bijaše iztraga, dotično rasprava odredjena, a u 11.611 slučajeva stvar ustupljena drugim oblastim, ili spojena s drugom istragom. Od *kaz. iztraga* ostalo je iz 1885. g. nedovršenih 29.883, a k ovim nadošlo u g. 1886. 50.989, dakle u g. 1886. bilo u tečaju 80.872 iztrage. Od ovih u 24.617 slučajeva bje postupak *obustavljen*, u 7913 slučajeva zaključeno staviti dotičnike pod obtužbu, u 13.441 slučaju neposredno glavna rasprava odredjena, 4615 slučajeva odstupljeno je drugim oblastim ili spojeno sa drugimi istragami; g. 1886. dovršeno je dakle 50.586 iztraga, a koncem iste godine ostade 30.286 iztraga nedovršenih. *Obtuženika* bilo 405.620, medju ovimi bijaše 92.889 osoba, glede kojih nije se istraga do konca g. 1885. dovršila, a proti 312.731 osobi bijaše iztraga god 1886. povedena. Proti 64.537 obtuženim bje postupak obustavljen, 119.984 bijahu stavljeni pod obtužbu ili neposredno na glavnu raspravu pozvani, a glede 11.194 bijaše stvar odstupljena drugim oblastim ili spojena sa drugom iztragom. U *iztražnom* zatvoru kod sudb. stolova nalazilo se 14.307 mužkaraca i 2180 žena; *kod kot. sudova* bilo je u iztražnom zatvoru 3865 mužkaraca i 519 žena. — Kod svih sudb. stolova i kotar. sudova bijaše obtuženih s bog zločinstva ili prekršaja, radi kojih je bila odredjena glavna rasprava: 300.404, medju ovimi 229.984 g. 1886., a 70.420 preostalo iz g. 1885. Od obtužbe odriešeno 64.414, radi inkriminiranih djela ih osudjeno 73.816, radi drugih kažnjivih djela 5475, ukupno 79.291. — Kod 80.005 odustalo *se od obtužbe*, u 1943 slučaja nije se mogla rasprava držati, jer su obtuženi pobjegli.

U uzah sudb. stolova držalo se pravomoćno odsudjenih, koji su tu imali svoju kaznu pretrpjeti: 24.225 mužkaraca i 3297 žena; u uzah kot. sudova 29.583 mužkaraca i 6501 žena U uzah sudb. stolova nalazilo se radi prekršaja pravomoćno odsudjenih 3443 mužkarca i 763 žene; a u uzah kot. sudova pravomoćno odsudjenih radi prekršaja 7759 mužkih i 1472 žene. — U uzah *upravnih* oblasti nalazilo se pravomoćno odsudjenih radi prestupka 57.746 mužkih i 14.364 žene.

Gg. članovom pravničkoga družtva.

§ 10 pravila pravničkoga družtva odredjuje: „Svakoga mjeseca, izuzamši mjesec kolovoz i rujan, ima se držati bar jedna družtvena skupština. Djelokrug označen je u § 2 sl. a., b., c. (izuzam izdavanje lista)". A § 2 pravila opredieljuje, da će družtvo, da postigne svoju svrhu, nastojati: a) predavanji, zajedničkimi razgovori, b) priredjivanjem vježba u sudbenom govorničtvu, c) izričuć pravna mnenja, očitovanja itd.

Upravni odbor živo želi, da se ova ustanova pravila obdržaje, jer je uvjeren, da se priredjivanjem čitanja, rasprava i vježba u govorničtvu vrlo uspješno promiče svrha družtva: razvoj prava u teoriji i praksi. Zato se i opet umoljavaju gg. članovi pravničkoga družtva, da podupru upravni odbor u ovom nastojanju, te izrade predavanja, koja bi se u skupštinah čitala, ili da naznače, o kojih bi pitanjih htjeli zapodjeti ustmene rasprave u skupštinah. Predmet može si svatko po volji izabrati, pa ga neka prijavi odboru, a on će opredieliti dan skupštine.

I vanjski članovi mogu izraditi predavanje, koje će ili sami čitati, ili će to učiniti koji član odbora, kako budu htjeli. Svaka razprava štampa se u „Mjesečniku", ako dotičnik želi, pa će se kao takova honorirati.

Digitized by Google

Crte iz sudske medicine u Crnoj Gori.

(Otvoreno pismo dra. P. Miljanića dru. D. Gerasimoviću.)

U Crnoj Gori sve do posljednjeg rata nije bilo diplomisanih ljekara, osim knjaževog (obično Francuz), koji je riedko liečio privatne bolesnike, a još redje bio prizivan na ekspertizu. Prema tome nije ni moglo postojati nikakvog odnošaja izmedju sudske vlasti i naučne sudske medicine. Pa ipak plemenski kapetani, bivši „kuluk“, docniji senat, a sadanji veliki sud izdavali su presude u krivičnih i gradjanskih stvarih, gdje je bilo potrebno, na osnovu nekog vještačkog mišljenja. Pri slučajevih trudnoće, porodjaja, mužke nesposobnosti prizivane su „vješte žene“, babe, da priteku sudu svojim znanjem u pomoć. U vrieme vladike Rada bila je neka baba Andjuša, žena senatskog pisara Stefanovića iz vojvodine, koja je po naredbi suda za tri noći prisustvovala pokušaju izvršenja bračne dužnosti (nešto nalik na francuski congres do XVII vieka), na ime, ako je žena tužila muža zbog impotencije, a ovaj tvrdio, da je sposoban. No ta „vještakinja“ bila je u jedno i poslednja predstavnica te grube procedure.

Čudotvorni dokaz nevinosti, vadjenje mazije — dokaz ognjem i vodom — datira još iz srednjeg vieka. Bio je u mnogih zakonicih pa i u Dušanovom. Djevojka, kojoj se rekla ružna rieč, težko se opravdala, ma ona i maziju vadila, išla na domaće vješte žene ili na morske medike. Prije tri godine zagleda se jedan Crnogorac u liepu djevojku i zaprosi je. Kad ona nije htjela poći zanj, on onda razglasi, da je imao snošaj s njome. Ona dodje u veliki sud na žalbu i zatraži, da je doktor pregleda i doista se ona opravda, a hvališa — klevetnik u malo što nije bio javno na pazaru batinan. Na ovo bi kakav stari senator

Digitized by Google

mahnuo glavom, potegao iz čibuka i stao pričati, kako je bilo u staro doba. Mazijom se po nekad pravdao i lupež, ali najčešće žene za brakolomstvo, a udovice za rdjav glas. Još su živi ljudi, koji su svojim očima gledali, kako je žena cetinjskog vojvode Bogdana Martinovića, a kćer guvernera Vuka Radonića, vadila komad gvoždja iz kazana vrele vode. Ako ruka ne ostane oprljena — nevina je. Tako su se pravdale i babe, ako se kojoj rekne, da je vještica. Bivalo je, da gomila, kao sudija, zaustavi okrivljenicu od ožege, a možda i smrti, rješivši da je nevina, kad vidi, da je baš naumna pržiti se.

Pri tjelesnih povriedah i osakaćivanju prizivani su narodni „medizi", ranari i podobni empirici, kojih i danas po Crnoj Gori ima i žive previjanjem puščanih i drugih rana i sada, kad imamo prilično ljekara. Ko je jednom bio ranjen, on je tim samim, ako uzaželi olako hljeb zaradjivati, a priroda mu nije maćija dobio diplomu, da „vida", kao i žena, koja je jednom rodila, što postaje babicom i ženskim ekspertom. Pri umirivanju krvnina za mrtvu glavu plaćalo se 133 talira i 2 cvancike, a pri umirivanju rana i „ćoteka", t. j. udaraca i zlostavljanja, plaćalo se pola te krvnine ili češće po 60 talijera; za prelomljenu i osakaćenu ruku četvrtinu, a za sakatu nogu davalo se polovinu krvnine. Rane i ćoteke vidao je narodni ljekar i kmetovi mirotvorci sudili su te povrede pri pomoći mediga, koji je dobivao svoje troškove i nagradu za trud, tako zvanu „barberinu" ili berberiju od krive strane. Ako li je tko zrnom, hladnim oružjem u svadji ranjen bio u glavu, pa mu ostane glavobolja ili je kao zlopamtilo simulirao, on je obično zvao mediga, da ga ovaj „trapa", t. j. izvrši opasnu operaciju trepanacije glave. Pričaju, da su se u ono vrieme mnogi s uspjehom trepanirali i zbog proste glavobolje, migrene, od koje dosta svieta pati u Crnoj Gori. L. Šampionijer tvrdi, da se trepanacija kod poludivljih Kabila vrši često zbog sitnice, ne samo pri povredah već i bez povreda glave s cjelju lječenja. Ali, ako se gdje ona praktikuje, vrćenje glave, pored liečenja, narodna medicina vršila je valjda jedino kod Crnogoraca još i sa *cjelju sudsko-medicinskom*. Vidjao sam nekog Radosava Rajičevića iz Kuča, koji mi je donio na pokaz jedan trepan, kojim je, veljaše,

Digitized by Google

toliki sviet „šaronjao“. A koliko je njegov otac činio, „tome se ni broja ne zna“. Njegov djed oteo je taj alat od nekog doktora Grka pri velikoj turskoj pogibiji pod Mahmud pašom na Krusima 1796. god. Iličkovići kao najčuveniji medizi najbolje su vršili i trepanaciju. Ne samo što ima očevidaca, no ima i živih trepaniranih. Ja sam vidio jednog snažnog Vasojevića, 55 god., po imenu Blagoja Gjurišića iz Kraljâ, kog je prije 23 godine trepanirao isti Radosav. Na glavi pod kožom ima ulupljeno mjesto koliko dinar, gdje je glava bila vrćena. On pričaše, da se pobio s nekim i ovaj ga udario nesučim u glavu, te ga je neprestano boljela glava tako, da je poslje 40 dana bio prinudjen, da se šaronja. Medig sreže na odredjenom mjestu malo kose i kože, provrti trepanom lubanju, skine kolutić i pogleda na moždane opne. Ako je „pala krv na mozak“, onda je glava razbijena i krivac plaća pola krvnine. Inače ne plaća ništa. To „vještačko“ mišljenje bilo je po običaju obvezno za kuluk ili senat. I naš Blagoje da je od krivca primio 60 talijera i da mu je zatim prestala glavobolja. Obično u svakog operisanog nadjeno je, da je „pala krv“, — da ne laže ni pozliedjeni ni operator.

Prije 4 godine sud mi je bio poslao na pregled jednog mladog Pješivca, koji je nekad služio u sejmenima u Srbiji. Žalio se na nekoga, da ga je istukao i da mu je glava oštećena. Na glavi po brižljivom osmotru nije nadjeno nikakve povrede, ali znajući, da od neznatnih rana i udaraca po glavi bivaju često nesretne posljedice, ja ga zadržim u bolnici radi posmatranja i sudu ne odgovorim odmah. Glavobolja je bila neprekidna i uporna, što je i pobudilo podozrenje, da je to organska bolest kod oštećenog, i ako absolutno nikakvih drugih simptona nije bilo na boniku. Poslje mjesec dana žalioc umre i pri sekciji doista se nadje, da je tuberkuloza moždanih opana, vrlo slabo izražena u drugih organih tiela. Dakle, slučajna koincidencija zlostavljanja i bolesti. Desetak njegovih usplahirenih rodjaka čekalo je nestrpljivo pred bolnicom s pitanjem: „Poznade li za boga, gospodine, da ga je krvnik ubio?“ Bože moj, kako bi to Crnogorci u ono vrieme sa svojim medigom sudili! Poslje trepanacije platilo bi se pola krvnine, poslje izvjestne smrti ciela krvnina, a ako su brat-

Digitized by Google

stva kičeljiva i nepomirljiva, tu bi poletjele mrtve glave s nedoglednimi posljedicami krvne osvete.

„Zakon o vanbračnoj djeci“, koji je izdan 1886. god. i ima §§ 23, sadrži u sebi pored propisa gradj. zakonika o pravima nezakonite djece i dužnosti roditelja, još i propise krivičnog zakona i o silovanju, pobacivanju, djetoubistvu i rodooskvrnjenju. Recherche de paternité bilo je vazda u Crnoj Gori. Prije sadašnjeg zakona sudilo se mnogo strožije. Crnogorac, koji je dao kakvoj djevojci prsten ili obilježje, n. pr. cekin, morao ju je uzeti, jer bi inače pošla osveta od strane blizike u čitavu plemenu. Isto tako i isprošenica morala je pošto po to poći onomu, komu se obećala. I sad ima staraca, koji pamte, da je u vrieme sv. Petra, u toku sedam godina krvnina, poginulo u polju cetinjskom 70 glava izmedju Donjokrajaca i Bajica sve zbog jedne djevojke. Tko li je pak s nevjenčanom djevojkom imao snošaja i ovaj donio posljedice, on bi morao djevojku privjenčati ili poginuti. Docnije, kad je već bilo nekog začetka državnog, morao je uzeti djevojku onaj, na kog je ona kazala, da je otac djetetu, ili joj u korist djeteta predati sve svoje imanje i bježati iz zemlje. U zakoniku knjaza Danila kaznilo se opet blažije. Otac je plaćao za izdržavanje vanbračnog djeteta 130 talira, pa kad djete poraste, onda dobiva i ono očinstvo kao i druga zakonita djeca, „a takoj djevojci ili udovici nema lieka ničesova“ (čl. 71). Pred sadašnjim zakonom bilo je opet strožije. Otac vanbračnog djeteta imenuje se prestupnikom, kao i u novom zakonu. Ako nije htio uzeti za ženu takvu žensku, plaćao je cielim imanjem, a formalnog progonstva nije bilo, no je okrivljenik izgubivši sve imanje obično ostavljao zemlju.

Sadašnji zakon propisuje u kratko ovo: Otac se istražuje vanbračnom djetetu i majka dužna ga je odkriti. Svako diete smatra se za vanbračno, ako je rodjeno od nevjenčanih roditelja, kao i ono, koje se rodi u braku prije sedmog mjeseca po vjenčanju (srbski zak. 180—300 dana), a u desetom po smrti muža. Neoženjen prestupnik nije obvezan vjenčati se s djevojkom ili udovicom, no plaća 150 tal u fond za vanbračnu djecu. U zakonu izrečno ne stoji, ali se praktikuje to, da ako se zna, da

Digitized by Google

prestupnik ima čim da plati tu sumu, pa neće ili skriva, on se stavi u tamnicu radi prinude na uplatu. Ko nema ništa ne prašta mu se, no ostaje vječiti dužnik fondu i oduzme mu se propisana globa, ako što kad u životu zaradi. A kad ima država radova, n. pr. gradjenja putova, on se prinudi raditi i odračunava mu se dug. Oženjen prestupnik pored globe, kazni se još i sa 6 mjeseci zatvora. Ako je više njih bilo, plaća svaki punom mjerom. I to nije propisano, ali se iz običajne praktike podrazumjeva: koja je vanbračno djete rodila, dužna ga je dojiti godinu dana, ili godinu tamnovati, osim ako se za to vrieme uda.

Ako su se uzimanje obraza djevojci i vanbračni snošaj vazda strogo kaznili u Crnoj Gori, razvod braka činio se pak često, osobito do knjaza Danila. Čovjek iz jakog bratstva mogao je odpustiti svoju ženu, odivu slabog bratstva, bez svakog uzroka, samo „što mu nije mila", davši joj pri odlazku neku razpustninu. Plaćalo se obično 50 talira. I od tog su se ne riedko izradjale težke omraze i krive osvete medju domom i rodom ženinim, pa i čitavim plemenom. Samovoljni glavari najčešće su mienjali žene. Od vjekovnog običaja Crnogoraca, da se djeca u koljevci vjeraju — čega već po odavno nema — proizilazila su ne riedko i nezadovoljstva medju mladencima po stupanju u brak. A i inače brakovi su se zaključivali olako, bez mnogog razpitivanja, uzajamnog poznavanja i drugih predhodnih uslova. Čl. 67 Danilovog zakonika steže bračnu vezu: „razpusta muža s ženom, koji je bio do sad u našoj zemlji običajen, nema po danas više nikakova osim onoga, kojeg po nuždi u nedostatcih ili pogreškah muža ili žene naša pravoslavna istočna crkva dopušta". U sadašnje vrieme ima u Crnoj Gori mnogo manje bračnih sporova i razvoda. Veliki sud čini samo isljedjenje i daje mišljenje, koje nije obvezno, a mitropolit, u nedostatku konzistorija, riešava po kanonima bračne parnice. Godine 1887. bilo je 46 parnica, od kojih su 32 svršene razvodom, a god. 1888. od prijavljenih 22 razvelo se 16.

Meni se čini, da je od svijuh sudsko-medicinskih poslova pitanje o mužkoj sposobnosti najteže. Možebiti, da je simulacija u vojsci isto tako mučno pitanje, no o tome nemam izkustva.

Digitized by Google

Uzgred rečeno, bolestan Crnogorac pretvarat će se, da je zdrav i junačiti se, samo da podje na vježbanje ili u boj. Od 55—60 slučajeva, što sam za pet godina na izpitivanju imao, našao sam svega 13—15 pravih impotenata, kojih su atrofija jajaca, obći upečatak, glas, žensko ponašanje i t. d. za takve izdavali. Svi ostali imali su sasvim normalne djetorodne organe. Mnogi će od takih prišapnuti: „nemoj mi, doktore, nos odkinuti, kumim te bogom“, tvrdeći da su mogli, a sad nešto ne mogu. Impotencija je često samo jedan znak mnogih drugih boležljivih stanja, mjestnih i obćih nervoza, centralnog mozga i moždine, osobitih duševnih stanja, od kojih često ne vidiš nikakvih objektivnih simptoma, već samo subjektivne. Stid, strah, ljutnja, neodoljiva antipatija i drugi afekti, koji čine psihičku ili relativnu impotenciju, nisu crkvi dovoljni za razvod braka. U takvih slučajevih stereotipni odgovor: „pažljivim pregledom nije se našlo ništa, što bi moglo dokazati nesposobnost tog i tog lica za polni snošaj“, služi nam samo kao pokrivalo naše nesigurnosti i neznanja. I doista naš veliki sud traži pozitivnijeg odgovora od ljekara, te ovaj daje mišljenje, da bračni drugovi ostanu u zajednici još pola ilí godinu dana. Impotentu zabrani se privremeno pokušavanje akta, lieči električtvom, hladnom vodom, ulieva samopouzdanje i t. d. Ako do odredjenog roka ne bude vajde, sud ih obično rastavlja. Mlade i zdrave žene mnogih impotenata predstavljaju primjer antične vjernosti i poštenja, živeći po 4—5 godina s nesposobnim mužem i nepovriedjenom hymen. Obično stidljivo odgovaraju: „da me, gospodine, ne bije muž, kad vidi da nije za ženu“, ili „da imam koje diete jadnica“, ili „da me roditelji ne nagnaše, kad vidješe, da sam rdjava života, ne bih sramotna pred gospodu veliki sud ni dolazila“.

Osudjenici iz sve Crne Gore, kojih ima do 100, izdržavaju zatvor ili robiju u cetinjskoj tamnici, ili na Grmožuru, ostrovčiću na Skadarskom Blatu. Tu ima oko 25 žena, koje su osudjene za ubistvo muža, pobacivanje ili djetoubistvo. Drugi prestup bio bi izuzetak. Nema tamničara, koji ne dodje sam ili u pratnji po nekoliko puta na godinu u bolnicu, da zatraži od doktora čemu liek. Po tome znam svakog u glavu. „Zašto si u tamnici?“ —

Digitized by Google

„Ubila muža". — „A ti?" — „Ubila muža". Ljubomorstvo, stid, impotencija, to su motivi. Istina, da Danilov zakonik (čl. 73) propisuje: ako bi se kad god dogodilo, da bi žena kojim god načinom svojemu mužu o glavi radila i njega života lišiti tražila, ili bi ga kojim god načinom života lišila, dok se posvjedoči, takova se žena ima osuditi na smrt kako i drugi ubojica; samo žena ne može biti ubijena iz puške, jer je puška i strieljanje samo za onoga, koji pušku nosi i puškom se brani", ali se ni za knjaza Danila ni za vlade knjaza Nikole nije nijedna na smrt osudila. U vrieme pok. vladike Rada, jedna žena, što je ubila svoga muža, bila je osudjena na smrt. Nitko je nije htio ubiti. Neki Drago Nikolić sa Njeguša bio je osudjen na tri godine zatvora, i njega vladika zapita: „Hoćeš ubiti ovu ženu, pa da te pustimo?" Uzveli su ju po noći i Drago ju ubio kamenjem, i bio pušten. Poslje taj nije mogao nikako u sviet od bruke izaći. „Junačtvo učinio — ženu ubio!"

Silovanje je vrlo riedka pojava u Crnoj Gori. Jedan stari vojvoda, koji je 40 godina proveo u senatu, govoraše, da on zna samo za jedan slučaj. Obtuženi je prosio djevojku, pa kad nije htjela poći za njega, on je uvreba negdje u šumi i pokuša, da ju siluje. Za to je odležao 8 godina u tamnici. Drugi slučaj bio je lane: Veliki sud sproveo mi je jednu dvanaestgodišnju djevojku iz Drobljaka, koja je tvrdila, da ju je po sniegu neko momče pristiglo i htjelo ju silovati. Nije se na tjelu moglo ništa konstatovati, jer je bilo prošlo 7—8 dana. No sudeći po svemu okrivljenik je htio, da djetetu otme nekoliko groša, za koje je znao, da je nosila. Propisi o silovanju glase: (§ 14) Punoljetan Crnogorac, koji siluje djevojku izpod navršetka trinaeste godine, ili je skloni na prestup, da se kazni robijom od deset do petnaest godina. Maloljetan, koji nije navršio šestnaestu godinu, pa siluje maloljetnicu, da se kazni od tri do pet godina robije. Ako pak ženskinja umre od silovanja, da se prestupnik kazni vječitom robijom. § 15: Silovanje iznad navršetka broja godina navedenih u čl. 14, da se kazni od 3 do 10 godina tamnice. Smatra se, da je silovanje učinjeuo i onda, kad je ženskinja bila ili je namjerno stavljena u takvo duševno i tjelesno stanje, da nije mogla imati

Digitized by Google

ili joj je oduzeta svaka moć obrane, kao i polni snošaj sa sumašadšim ili suludnim. Silovana je obvezana podnieti tužbu najbližem sudu najdalje četvrti dan poslje silovanja.

Ko učini krvosmešenje, pored odredaba za oženjene i neoženjene, kazni se od 1 do 15 godina robije.

Prestupnica (§ 18), koja, pošto opazi trudnoću, upotrebi bilo otrovna sredstva ubačivanjem u sebe, bilo spoljašnja kao gniečenje, pritiskivanje ili bodenje i učini, da se tim zločinom oslobodi trudnoće, da se kazni sa 10 godina robije. Lica, koja budu davala savjeta ili ma koje druge pomoći u ovom zločinom djelu, da se kazne istom mjerom kao i izvršiteljka. Ako bi ženska od tog umrla (§ 19), vinovnik se kazni tamnicom od 15 do 20 godina. Prije tri godine osudjena je na 6 godina tamnice jedna bula iz Podgorice, što je davala trudnim ženam i djevojkam na pobacivanje. Priznala je, da je to učinila i da je bilo efekta, ali nije htjela kazati, šta je unutra upotriebljavala, osim gniečenja i trljanja trbuha, t. j. mehaničkih sredstava. Inače nije dolazilo do znanja ni ljekaru ni vlastima za lice, koje bi se time kao zanatom zanimalo.

Prestupnica (§ 20), koja udavi vanbračno diete živo rodjeno, kazni se tamnicom od 15 do 20 godina Dakle ne uzima se u obzir prvih 24 sata mučnog stanja porodilje, niti se pravi razlika izmedju na vrieme rodjenog djeteta i nedonoščeta. Čl. 74 Danilovog zakonika o tom istom glasio je ovako: „Ako bi se dogodilo, da bi koja udovica ili djevojka ili druga koja žena, za pokriti svoju sramotu, zabludila da diete zadavi, to se takova griešnica ima osuditi na smrt“. Ženskinja, koja se krijući porodi (§ 21), pa dieteta nestane, tako da se ne može doznati je li diete rodjeno na vrieme ili je nedonošče, da li je rodjeno živo ili mrtvo i da nije udavljeno, da se kazni od 2 do 5 god. tamnice. Vanbračno diete može biti uzakonjeno jedino stupanjem u brak prestupnika s prestupnicom (§ 22). Ne nasljedjuje od oca i majke i obratno.

Protivprirodnog bluda nema nikakve vrsti, niti se zna, da je kad bilo, a još manje, da je kakav slučaj ikad pred sud dolazio.

Digitized by Google

Ekshumacija mrtvog tiela sa sudskom cjelju činila se nekad u Crnoj Gori na osobiti način. Umre tko, i rodbina dodje na žalbu sudu s riečima: pokojnik je govorio, da ga je često boljela glava od kako se u zli čas s Jankom pobio, a nije se trapao, pa nas srce boli, da nije od ćoteka umro. Sud ih uputi, da čekaju dok istrune tielo. Onda cio sud izadje na groblje, da iskopani skelet pregledaju. Ako se vidi, da je lubanja gdje god pukla, sudeći valjda po kostnih ožiljcih, tad se krivcu sudilo. Narodna medicina prema ovome kao da ne računa ni u što mogućnost povrede mozga i mekih djelova pri cielosti kostiju glave. Nevjerovatno je, da je itko usljed takve ekspertize bio osudjen. Slučaj, da je po sudskoj potrebi u prisustvu ljekara preduzimano odkopavanje lešina, bio je vjerovatno prvi put u Crnoj Gori mjeseca listopada 1882 u Kučima. Otac petero djece, po imenu M. ubije noću C. i razglasi se, da su ovoga ubili Arnauti iz Gusinja. Kroz pola godine udavi se žena M. u bunaru. Ne prodje nekoliko vremena, udovac uzme udovicu, i odmah se počne govoriti, da je dvojno ubistvo učinio M. Sud izašlje na lice mjesta jednog iztražnog sudiju i mene, tad. okr. ljekara u Podgorici. Iskopano tielo utopljenice, nakon godinu dana ležanja u masnoj zemlji, bilo je u salovosku (adipocire). Pregledanje mekih dielova, dakle, bilo je nemogućno, ali i na lubanji i inače na kostima ne bješe jasne povrede. Na sredini čeone kosti vidjele su se dvie crvene plase, to isto na desnoj jabučnoj. Pitanje je: je li ta reakcija nadkostnice aktivna ili prosto od ležanja lješine, prije zadušenja vodom ili poslje? Je li, dakle, utopljenica bila najprije ubijena ili je slučajno pala strmoglav u vodu i pri tom udarila se o dno bunara? Zna se, da se utopljenik nakon pet minuta u vodi ne da spasti. Razlika u proplanku vremena u oba slučaja za nastupanje reakcije nije velika, i po tome ljek. kombinacije malo imaju praktičnog interesa. Inače mnoge okolnosti govorahu, da je M. ubio doista i bivšu svoju ženu i muža sadašnje, s kojom je po dokazu i prije bio u ljubavnom snošaju, ali se M. tako vješto branio, da je oborio sve i bliže i dalje osnove podozrenja. Prema svemu tomu veliki sud ga je, poslje 2 godine držanja u gvoždju, pustio iz nedostatka dokaza, i M. se izseli nekud u Tursku. Da

Digitized by Google

li će ovo djelo kad god „jarko sunce prokazati“ i istinu objelodaniti? U muzeju Orfila u Parizu nalaze se glave od gipsa najčuvenijih zlikovaca eksekutiranih u nadležtvu parižkog apel. suda. Jedan oceubojica iz te zbirke (Br. 23) učini mi se kao da vaskrsao u M., tako je bio sličan. Nije baš da je sve imao: drukčiju lubanju, dugačke dolnje vilice, zabačeno čelo, udubljene glabele, asimetrično lice i t. d., koje po teoriji kriminalističke škole s prof. Lombrozo, odlikuje zlikovca od običnih ljudi, ali je obći upečatak izdavao M. za prepredenog zlikovca.

Sud ne riedko šalje doktoru na pregled lica, za koje je netko rekao, da su sifilitična. Po mojih promatranjih u Crnoj Gori ima razmjerno malo sifilisa, ali ima dosta drugih kožnih bolesti, najviše od nečistoće, pa nevješt sviet to oglašuje za franzu. Najviša je bruka biti „franzav“. Kmet i selo odvojit će ovog, na kog izadje rieč, neda mu nitko djevojke, ne daju mu, da se mieša sa svietom, ne daju, da poji stoku na zajedničkoj vodi i tomu podobne pretjeranosti neobavještenog svieta. I te bi jade Crnogorac oprostio, nego mu je najteže, što ga ne primaju u brigadu. „Uzeše mi pušku, gospodine, pa sam došao bogu, sudu i tebi“. Svake godine izdaju ljekari do 10 razrešnica zdravim ili podozrivim momcima, i sudovi često kazne opadače s globom ili sa više dana zatvora.

Ispitivanje duševnog stanja čovjeka i uračunjivosti redje dolazi pred ljekara u nas. Prije dvie godine poslao mi je sud na posmatranje iz pritvora jednog slaboumnog starca (dementia senilis), koji je, kao što se vidjelo, stradao u početku bolesti nastupima halucinacija sluha. Nešto mu je neprestano šaputalo: „zakolji, zakolji“, i jednog dana prereže nožem grlo djetetu svog brata. U bolnici se produžilo postupno umiranje tjelesnog, moralnog i intelektualnog života, hraneći ga kroz zond, jer se odkazao bio od jela, i umre kroz dva mjeseca. Osim toga prisustvovao sam s još jednim kolegom na pretresu velikog suda u dva slučaja, gdje je bio potreban ljekar i gdje se doista moglo sumnjati, da li kriminalitet i ludilo ne proističu iz jednog te istog izvora.

Digitized by Google

Pitanje, da li je u danom slučaju ubijstvo ili samoubijstvo (posljednjih ima u Crnoj Gori 5—6 godišnje), predloženo mi je samo jednom. U Vasojevićima brat i sestra držali su krčmu. Kapetanov pisar kao da se volio s tom djevojkom. Jedne noći pili su dugo zajedno ta dva momka, i sjutra dan brat osvane mrtav u mehani s ranom u prsima i orozom ostraguše pored nožnog palca. Na tom mjestu nije bilo ljekara. Samoubijci zadaju sebi smrt većinom u glavu, usta ili u srce, i ovdje na golo tjelo. Kod ovog Vasojevića po pričanju, haljine su bile oprljene i pravac rane ozdo i uskos. Pisara i krčmaricu zatvore i pošlju na Cetinje, pa kako se izpitom njihovim i inače po okolnostih ništa nisu mogli okriviti, sud ih pošlje ljekaru, da pregleda i nevinost 16-god. djevojke. Mišljenje bez ispitivanja na mjestu moglo se dati samo u općim frazama, a iz stanja djev. maramice nije se moglo pouzdano zaključiti, te je sud okrivljene pustio.

O podmetanju djece (substitutio) ne zna se, niti se kad o tom sudilo. Pamti se samo to, da je jednom, još prije posljednjeg rata, kad se iz Bosne i Hercegovine sleglo mnogo svieta o Trojičinu dne u manastir Ostrog, ukradeno mužko djete jednoj Crnogorki, a u zamjenu toga ostavljeno žensko u koljevci. Fakt je ostao bez sudnih posljedica, jer se prestupnica nije mogla pronaći.

Trovanja u Crnoj Gori nema. U zemlji, gdje je svak iz djetinstva na pušku i na nož naviknut, sramota je činiti pokušaj na tudji život tako nizko i nedostojno. I Crnogorka bi, kao i vojvoda Draško, u Mljetcih s negodovanjem uzviknula:

„Što, pogani, od ljudi činite?
„Što junački ljude ne smaknete?!“

Sve žene, što su danas u tamnici za ubijstvo muževa, izvršile su zločin javno ili tajno samo puškom, riedko koja nožem ili sjekirom. Jedini valjda slučaj trovanja bio je 1887. god., kad je jedna Kučanka zbog neke pizme usula rizigaj (arsenik) u ručak ciele susjedne familije. Pokušaj je imao za posljedice samo proliv i bljuvanje. Prestupnica je bila osudjena na 5 godina tamnice, ali su ju kroz kratko vrieme zbog hronične bolesti, nedostatka u srcu, pustili kući, gdje je u brzo i umrla. (*Iz „Braniča“*).

Digitized by Google

Da li je zadruga mjenbeno-pravno sposobna?*

Mjenbeno-pravna sposobnost luči se u dva pravca. Pasivna sposobnost je mogućnost na temelju mjenice preuzeti na se obvezu; aktivna pako sposobnost jest, mogućnost iz mjenice novčani iznos primiti.

Puštajuć na stranu aktivnu mjenbenu sposobnost, o kojoj nemože dvojbe biti, bavit ćemo se ovdje u kratko pasivnom mjenbenom sposobnošću zadruge, nebi li se na čistac izvelo pitanje, kojemu se svatko nekim strahom uklanja.

Ponuke, da se razmatra to pitanje, nalaze se u činjenici, koja se sa dnevnoga reda nedade skinuti, da si naime mjenica sve više krči put u seljačkom stališu i da će se blažena vremena staroga blagostanja težko ikad povratiti; pa jer se tom činjenicom danas mora računati.

Krajiški zadružni zakon poznaje ovršne izlučbe idealnih dielova zadrugara, koji se često radi neznatnih, a većim dielom mjenbenih obveza u veliko provadjaju.

Taj skupi, obično uzaludni aparat ovršnoga izlučivanja idealnih zadružnih dielova mogao bi se svakako obaći, da si vje-

---

* Ovaj članak napisan je bio prije nego li je sankcioniran novi zadružni zakon od 9. svibnja o. g.; nu g. pisac imao je pred sobom osnovu njegovu, koja baš u onih točkah, na koje se on pozivlje, nije saborskom raspravom promienjena. Nedospiev prije priobćujemo sada ovu raspravicu, a možemo ju tim lasnije, što ni novi z. z. neodlučuje u ničem o pitanju, kojim se bavi g. dr. S. — Nam se čini korektnim mnenje g. pisca, da zadruga ima pasivnu mjenbenu sposobnost, držeći pred očima duh i slovo mj. z., i da se ona može mjenbeno obvezati onako kako je razloženo u ovom članku. — Nu moramo odmah dodati, da sa viših gospodarskih i socijalnih razloga žalimo, što se i naši seljaci služe mjenicom u kreditnih poslovih. Žalimo, da toga mj. zak. nije zabranio, kao što zabranjuju mjenb. zakoni nekih drugih država. Bez zamjere budi rečeno, nam bi veoma draga bila rasprava, koja bi pokazivala, kako da se seljačkim zadrugam otegoti poraba mjenice. Istina, seljaci i seljačke zadruge trebaju osobne vjeresije, ali za nje nije prikladna mjenica; ima drugih, naravi ratarskoga gospodarstva primjerenijih i shodnijih instituta, nego li je mjenica. — Znademo, da su u koječem „liepa stara vremena“ u nepovrat otišla, ali glede mjenice nije to bilo potrebito.

Razumie se, da ove obćenite primjetbe neidu gosp. pisca ove raspravice, on kao pravnik, imajuć pred sobom zakon, izvodi iz njega posljedke, koji se po njegovom sudu izvoditi mogu i smiju. — Ured.

Digitized by Google

rovnik, mjesto kućnoga starešine kao zadrugara, dade mjenbeno obvezati cielu zadrugu, onda nebi ostala bezuspješnom ovrha na pokretnine, a prema potrebi dala bi se izvesti bez svake zapreke i ovrha na zadružne nepokretnosti. — A kad se pita, zašto to nije do sad činjeno? odgovara se, da se zadruga nemože pod mjenbenom strogosti obvezati. Mislim, da se razmatranjem toga predmeta mora doći do protivnoga zaključka.

§ 1 m. zak. veli, da pasivnu mjenbenu sposobnost ima svatko, tko se pravovaljano obvezati može, dočim § 105 m. z. propisuje, da je obveza mjenbena pravovaljana i kroz punomoćnika, da punovlastnik, hoteć koga mjenbeno-pravno obvezati, mora imati za to punovlast, jer inače jamči osobno za preuzetu obvezu.

Zadruga kano takova je pravno djelatno sposobna pa mogućnost, da se ona samo stanovitimi vrstmi pogodba obveže, nije nikojim zakonom ograničena (§ 6 zad. zak. od 14. travnja 1880; § 4 novoga zadružnoga zakona). Kano zakonski njezin punovlastnik jest po smislu zadružnih zakona kućni gospodar, pa ako je pismen, može uz privolu zadružnih članova, koju (privolu) propisuje zadružni zakon, mjenbenu obvezu za zadrugu preuzeti.

Stari zadružni zakon (§ 10 krajiškoga i § 7 z. z. bivšeg provinciala), govore obćenito ob obvezah zadruge, pa ja držim, da su dopustive i mjenbene obveze, a pošto dotične ustanove luče dvovrstne obveze, redovite nastale sa redovitom upravom zadruge i vanredne, koje u redovitu upravu gospodarstva nespadaju itd., nedvojbeno je, da za manje mjenbene dugove, kojimi se pokrivaju dnevne potrebe zadruge, kućnomu gospodaru niti netreba privole zadrugara, pak se ipak zadruga kano takova pravno obvezanom smatrati ima, samo ako je mjenica prihvaćena, izdana, ili naledjena po zadružnom kućnom starešini u ime njegove zadruge.

Veći dio seljačkih mjenica izdan je na vlastitu naredbu trgovca, koji je zadrugi prodao živeža ili dao predujma za budući prirod.

Živežem se prehrani ciela obitelj, a predujmom predura zadruga dugu zimu, pak se nemože reći, da se formom mjenbenih obveza čini zloupotreba.

Digitized by Google

Dok sadanjim postupkom kućni starešina na sama sebe uzimlje mjenb. obvezu za kućni dug, vjerovnik goni njega ovrhom i izlučivanjem njegova idealnoga diela; a ipak nije opravdano, da se za preuzete de facto zadružne, a de jure njegove obveze, njegov dio ovrhom izlučuje.

Naravno je, da će biti quaestio facti u pojedinom slučaju opredieliti granicu, do koje sižu obveze, suvisle sa redovitom upravom zadruge.

Ako se hoće preuzeti veće mjenbene obveze, koje su radi iztaknutoga razloga redje i za koje se nikako nemože uzeti, da spadaju na redovitu upravu, nuždna je privola većine zadružnih članova, držeć se opreza propisanih zadružnim zakonom, dakle, da je izkazano, da pristaje nadpolovična većina zadrugara preko 18 godina starih, a članove zadruge izpod 18. godine, u koliko ih ne zastupaju otac ili suprug, da zastupaju njihovi tutori, odnosno postavljeni skrbnici (§ 7, 5 zakona od 3. ožujka 1874., § 10 zak. od 14. travnja 1880., § 10 zak. od 9. svibnja 1889. o zadrugah). Povrh toga je (po § 10 stav. 2 krajiškoga z. z.) potrebito, da se privola zadrugara u kontrahiranje mjenbenoga duga posebnom izpravom izkaže.

Nadalje za valjanost mjembeno-pravne obveze iziskuje se, da je sám kućni gospodar osoba pravno-djelatno sposobna, kakovom ju zadružni i mjen. zakon predvidja, dakle poglavito, da je pismen i 24 godine star, pri čem nečini razlike bio mužkarac ili žena. Da se mužkomu izpod 24. godine može podieliti venia aetatis, i da su u takovom slučaju mjenbeno-pravno sposobni, o tom, držim, da neima priepora; ali neće biti tako lahko ustanoviti, obzirom na § 5 zak. od 3. ožujka 1874. o zadrugah, da li je mužkarac navršivši 18. godinu, koji je izabran redovito za kućnoga gospodara, sposoban zadrugu svoju mjenbeno-pravno obvezati i bez podieljenja veniam aetatis?

Čini se, da je sposoban, jer ako je takova zadruga inače pravno-djelatno sposobna, zašto nebi bila i mjenbeno, i dok je zakon zadružni lex singularis i samo za naše hrvatsko-slavonske odnošaje opredieljen, nemože se smatrati stavkom 2. § 1. mj. z. derogiranim; pače iz prve stavke § 1. daje se zaključiti, da

Digitized by Google

se mj. zak. nedrži zahtjeva fizične punoljetnosti, nego obuhvaća uz redovitu dobu pravne djelatnosti i sve iznimke, koje je kao postojeće zatekao.

Mi smo razsudjujuć pravnu djelatnu sposobnost osobe vikli na nju kroj obć. gr. zak. beziznimno prilagoditi; nu obzirom, da je zadružni zakon posebni iz našega slavenskoga života nikli zakon, koji za zadružne odnošaje, kadšto izključno, kadšto uzporedno sa obć. gr. z. vredi: valja djelatnu pravnu sposobnost kućnoga gospodara u prvom redu po zadružnom zakonu razsudjivati.

Kad o. g. zak. u § 174. dopušta muču emancipaciju sina, koji je navršio dvadesetu god., ako mu otac podieli samostalno kućanstvo; a po smislu § 252. da postaje maloljetnik punoljetan, ako mu oblast dozvoli, da vodi samostalno kakovu trgovinu ili obrt; ako § 2. obrtnoga zakona dopušta, da maloljetnik navršiv 18. godinu života, može otčevom, dotično tutorovom privolom, koju tut. oblast ima potvrditi, tjerati samostalan obrt: zašto da nebude pravno-djelatno sposoban kućni gospodar, koji je navršio 18. godinu života, pri izboru kojega su svi zadružni članovi sudjelovali i kojega izbor je politička vlast na znanje uzela?

Ako bi bili zadružni članovi nedorasli, mogao bi zadrugu pravovaljano mjenbeno obvezati sudom postavljeni tutor, odnosno skrbnik.

Način, kako će se udjelotvoriti mjenbena obveza jest jednostavan: kućni se starešina naime uz podpis po njem zastupane zadruge i uz oznaku njegovoga svojstva kao kuće gospodara na mjenicu podpiše, i ako je zadruga u adresi mjenice kao tezovnik označena, te ako je prema adresi prihvatnik na mjenici podpisan: neće moći mjenbeni sud izdanje platežnoga naloga za manje iznose uzkratiti, makar da nebude certifikat doprinešen, dočim će za veće utužene mjenične iznose, za koje se nemoze reći, da pripadaju redovitoj upravi zadruge, morati tražiti certifikatom izkazanu privolu zadrugara. Za konstrukciju zadružne mjenice neće biti dovoljno, da se mjenica adresira na ime kućnoga starešine bez oznake njegova svojstva, makar se naknadno i doprineo cer-

Digitized by Google

tifikat, da je mjenbena obveza za zadrugu učinjena, i to zato ne, jer prihvat učinjen po tezovniku obvezuje bezuvjetno samo njega prema sadržaju adrese, a naknadnih očitovanja, nesadržanih u mjenici, nepoznaje mj. zak., nego iziskuje samo ono, što mora biti u svakoj valjanoj mjenici (§ 3 mj. zak.).

Kraj neopredieljenosti pravne naravi zadruge, mogao bi tko prigovoriti, da ona nemože biti tezovnik u smislu § 3. br. 6 mj. z., jer da takov (tezovnik) mora biti osoba imajuća ime ili tvrdku. Ja držim, da je zadruga obitelj, kojoj za uzdržavanje stanovita skupina dobara služiti imade, koja svoju pravnu djelatnost udjelotvoruje privolom nadpolovične većine obiteljskih članova, zastupanih izabranim kućnim gospodarom, i da ime te obitelji podpuno odgovara gradjanskomu imenu fizične osobe, a hrvatski narod, isto tako shvaća, pitajuć i nadievajuć zadrugi ime.

Novi zadružni zakon od 9. svibnja 1889. nije na pravnoj djelatnoj sposobnosti zadruge i kućnoga gospodara ništa bitna promienio propisujuć u § 8. da „za kućnoga gospodara nije sposoban, tko po načelih o. g. z. nemože, ili nesmije upravljati svojim imetkom“; ova je ustanova recipirana iz provincijalnoga zadružnoga zakona; zatim, da se u nuždi može za kuće gospodara izabrati zadrugar dorastao upravljati gospodarstvom, dakle i izpod 24 godine, koja ustanova opet otvara dvojbi vrata, da li ovakov kućni gospodar bez veniae aetatis imade pravnu djelatnu sposobnost. Napokon izvire jedna velika pogodnost iz novoga zadr zak., da od doprinešenja certifikata nečini ovisnim pravovaljanost sklopljena pravna posla, što se svakako ima smatrati napredkom, jer certifikat je samo jedna vrst svjedočanstva o privoli zadrugara u pogodbu, koje je dokazanim načinom često nepouzdano, a privola se može i inim načinom dokazati, a da nebi obstanak pravnoga posla radi pomanjkanja certifikata trpio.

Ustanove, da se idealni dielovi zadrugara nedadu obteretiti i s njimi razpoložiti, zatim zavedenje minimuma u zadružnom posjedu neima sa mjenbenom sposobnosti zadruga ništa zajedničkoga. kao niti pitanje o neshodnosti, da se seljačke zadruge na mjenice zadužuju. *Dr. A. M. Salaj.*

Digitized by Google

Prinos k tumačenju §§ 81 i 82 te § 109 k. p.

Kr. državno odvjetničtvo u O. izdalo je 20. svibnja 1889. broj 1725 na sve kotarske sudove u obsegu sudbenoga stola u O. sliedeći predlog:

„Pozivom na ustanove §§ 81 i 82 kaz. post. časti se ovaj ured slavnom tom sudu staviti sliedeći obćeniti predlog, kako da izvoli preduzimati izvide, kad mu stigne prijava o težkoj tjelesnoj ozledi.

Ako se već iz prijave vidi, da ozledjeni zaista nebi mogao pred sud doći, to neka se izvoli do njega uputiti opredieljeni g. sudac sa perovodjom i samo jednim liečničkim vještakom, ozledjenika obširno preslušati i ako bi postojao uvjet § 160 k. p. prema potrebi zapriseći, po jednom liečničkom vještaku pregledati dati i točan nalaz u zapisniku spisati, prema potrebi preduzeti mjestni očevid i preslušati sve svjedoke. — Drugoga vještaka liečnika netreba povjerenstveno k ozledjeniku voditi. Nego, ako bi se kod povjerenstvenog pregledavanja sudjelujući vještak liečnik izjavio, da je ozleda po svojoj naravi težka, to neka slavnoisti izvoli ozledjenika pozvati, da pred sud dodje, kad mu zdravlje dopusti, te ga u sudnici pregledati dati još po jednom drugom vještaku liečniku.

Ako bi se po prvom liečničkom mnienju, dobivenom naime kod povjerenstvenog pregledavanja imalo očekivati, da će ozleda smutiti zdravlje ili smetati ozledjenika u izvršivanju zvanja barem 30 dana, to se umoljava, dâ slavnoisti izvoli udesiti pregledavanje ozledjenika po drugom liečničkom vještaku u sudnici po mogućnosti u petom tjednu poslie ozlede".

Upitni predlog više je administrativne naravi, pa ne smjera na to, kako da se shodno cieli predizvidi obave, ali pošto je od velikog zamašaja za izsliedjivanje kažnjivih djelâ, a dira i u bitne ustanove kaz. post., nameću se sliedeća pitanja o njem:

1. Je li državni odvjetnik ovlašten na osnovu §§ 81 i 82 k. p. staviti sudovom takav predlog?

2. Jesu li sudovi dužni po tom predlogu obavljati predizvide? i

3. Je li takav predlog shodan sa praktičnog, je li sa gledišta štednje?

Po § 81 k. p. vlastan je državni odvjetnik u obće odrediti, da iztražni sudac, kotarski sud ili vlasti sigurnostne čine predizvide u svrhu, da se dodje do dokaza potrebitih, da se odredi kazneni postupak proti stanovitoj osobi, ili da se zabaci

Digitized by Google

prijava. Sudcu iztražitelju i sudcu kotarskom pripadaju i kod ovih predizvida ona prava i one dužnosti, koje pripadaju sudcu iztražitelju u iztrazi.

U drugoj pako stavci § 82 k. p. navadja se: „nasuprot sudovi kotarski imadu istina takodjer s mjesta prijavljivati državnom odvjetniku zločinstva, koja im dodju do znanja i prestupke, koje valja ureda radi progoniti, nego ujedno nečekajuć predloga njegovih, činiti predizvide (§ 81 stavka 1 i 2).“

Po § 81 k. p. imade dakle državni odvjetnik pravo odrediti, da se čine predizvidi, a iztražni sudac, kotarski sudovi i vlasti sigurnostne dužne su njegovom predlogu udovoljiti, niti su vlastne shodnost toga predloga izpitivati, kao što je o tom razpravljano u Mjesečniku g. 1884. str. 199, 392, 516 i 617; nu ja sam već tada (str. 518 Mjesečnika) uztvrdio, da je iztražnom sudcu i tečajem predizvida dozvoljeno izpitivati, je li predlog državnog odvjetničtva dopustljiv sa stanovišta materialnog i formalnoga kaz. prava, t. j. nije li protuzakonit; pa ako obnadje, da se predlogu u tom pogledu prigovoriti neda, imade mu udovoljiti.

Ponajprije, da razjasnimo pitanje, je li državni odvjetnik vlastan na osnovu § 81 i 82 k. p. i staviti takav predlog, da se imade sudac iztražitelj ili kotarski sudac kod izsljedjivanja kažnjivih djelâ radi zločinstva težke tjelesne ozlede uputiti do ozliedjenoga samo sa jednim liečničkim vještakom, ozliedjenika po tom vještaku pregledati dati i točan nalaz te mnienje u zapisnik staviti, a ako sudjelujući vještak liečnik izjavi, da je ozleda po svojoj naravi težka, tada da dotični sudac ozledjenika pozove, da pred sud dodje, kad mu zdravlje dopusti, te ga u sudnici dade još po drugom liečničkom vještaku pregledati.

Ja mislim, da državni odvjetnik ni po slovu ni po tumačenju §§ 81 i 82 k p. nije ovlašten takva što predložiti, jer iz rieči „državni odvjetnik vlastan je u obće odrediti, da iztražni sudac, kotarski sud ili vlasti sigurnostne čine predizvide“ itd., nikako se neda izvoditi, da je državni odvjetnik vlastan takodjer naložiti sudcu iztražitelju, da odstupi od propisa formalnoga kaz. prava, te da je ovaj dužan tomu predlogu i udovoljiti.

U drugoj stavci § 55 provedbenog naputka kaz. post. veli se doduše, „da će državni odvjetnik naznačiti u obće smjer, kojim treba da idu predizvidi, nego moći će takodjer o pojedinih uredovnih djelih, koja bi se obaviti imala, dati izrazitih naputaka Imenito moći će zahtievati, neka se sastavi napisnik, pače i naznačiti pojedina pitanja, o kojih zahtieva, da dotičnik bude

Digitized by Google

preslušan"; ali iz svega toga sliedi samo to, da državni odvjetnik može kod predizvida tražiti, da se ovi vode n. pr. u smjeru, da se ponajprije saslušaju ovi svjedoci, a zatim oni; da se ovi svjedoci ponajprije o tom izpitaju, a zatim o drugih okolnostih; da se preduzme očevid za ustanovljenje ove ili one okolnosti itd.; ali nemože državni odvjetnik od iztražnog sudca zahtievati n. pr. da sasluša osvadjenika ili svjedoka u odsutnosti voditelja napisnika i da sâm zapisnik napiše, te ga po perovodji samo supodpisati dade, jer se to protivi ustanovi § 92 k. p. Nu isto tako nemože se niti kod izsliedjivanja kažnjivih djela radi zločinstva težke tjelesne ozlede naložiti sudcu iztražitelju, da ide k težko tjelesno ozledjenom samo sa jednim vještakom liečnikom, da ga samo po jednom liečničkom vještaku pregledati dade, a kad ozledjenik ozdravi, tada da sâm k sudu dodje, gdje će po drugom liečničkom vještaku pregledan biti, jer se tomu opet protivi propis § 109 k. p., koji veli: „Ako pri očevidu treba vještaka, ima sudac iztražitelj u pravilu prizvati dvojicu. Ako je slučaj od manje važnosti (§ 411 k. z.) ili, ako bi za svrhu iztrage pogibeljno bilo čekati dok i drugi vještak dodje, dosta će biti ako se samo jedan pozove".

Zakon dakle nalaže, ako pri očevidu treba vještaka, da se imadu pozvati dvojica, osim ako je slučaj od manje važnosti, pod kojim se razumievaju lahke tjelesne ozlede, ili ako bi za svrhu iztrage pogibeljno bilo čekati dok i drugi vještak dodje; — pa s toga zakon obvezuje sudca iztražitelja, da kod važnijih slučajeva, kao što su težka tjelesna ozleda, ubojstvo i umorstvo, prizove k sudbeno-liečničkom očevidu dva vještaka, te na temelju njihovih izkaza sastavi nalaz i mnienje.

A zašto zakon zahtieva, da se k očevidu imadu prizvati dva vještaka a ne samo jedan? Ima više razloga za to, ali glavni je taj, što vještaci imadu predmet očevida t o č n o p r e g l e d a t i i na temelju v l a s t i t o g o p a ž a n j a s v o j e vještačko mnienje u zapisnik staviti. Vještački nalaz i mnienje biti će tada podloga, na kojoj će sudac iztražitelj dalnje izvide preduzeti, državni odvjetnik ili obtužnicu podići, ili prijavu zavrgnuti, a napokon sud konačnu osudu izreći.

Ako je nalaz vještaka, — kao podloga svemu dalnjemu iztraživanju, — manjkav i nedostatan, ostati će manjkavi i nedostatni i predizvidi i iztraga, a dodješ li s takovom gradjom na glavnu razpravu, pa je slučaj zamršen, obtuženik lukav, a o boku mu vješt branitelj, tad je pala obtužnica i ma se koliko naprezao, ma sud opetovana izvidjenja i očevid preduzimao, sve

Digitized by Google

uzalud, — u početku počinjena nedostatnost neda se više dopuniti, krivac ostati će nekažnjen, a onda graja, uzrujanost i strah medju svjedoci, koji su proti okrivljenom svjedočili, te se boje osvete od obtuženoga, koji ih jošte zove svojimi neprijatelji, koji da su proti njemu krivo svjedočili.

. . Sjećam se dobro iz svoje prakse kod sudbenog stola u P. jednog vrlo tajinstvenog slučaja umorstva, gdje je dva puta bila glavna razprava odgodjena i svaki put drugi sudac iz senata izaslan, da očevid nadopuni, ali sve uzalud, — prvi put manjkavo preduzeti očevid, nije se više nadopuniti mogao, te su obtuženici bili od obtužbe riešeni, a iztraga, koja je državu stajala blizu hiljadu forinti, ostade bezuspješnom.

N a l a z je dakle vještaka glavna podloga dalnjemu iztraživanju i rekao bih, važniji za iztragu od samoga vještačkog mnenja, jer na temelju valjanog vještačkog nalaza lahko će vještaci svoje mnenje dati i sudac iztražitelj dalnje izvide obaviti, pa upravo to je i vodilo zakonodavca, da ustanovi u § 109 k. p., da se pri očevidu kod kojeg treba vještaka, imadu pozvati dvojica.

Kaznena praksa dokazuje, da ima vrlo zamršenih iztraga radi zločinstva težke tjelesne ozlede, kaz. zak. u §§ 152—157 nabraja razne vrsti ozleda i ustanovljuje razne kazni za pojedine vrsti tih zločinstva, počam od 6 mjeseci čak do 10 godina, a poznato je i to, da kod ozledjenih veliku ulogu igraju i orudje, s kojim je zadana ozleda, mjesto ozledjenja i način kako, kojom prigodom i komu je zadana, konstrukcija tiela ozledjenog i t. d., odakle sliedi, da je kod iztraživanja tih zločinstva mnogo puta od osobite važnosti i sudbeni očevid mjesta učina, a uvjek sudbeno vještački očevid o pregledanju ozledjenika, te se nedostatnim ukazuje vještačko pregledanje po jednom liečniku uz naknadno pregledanje po drugom liečničkom vještaku, kad ozledjenik ozdravi u toliko, da bude mogao sâm k sudu pregledanja radi doći. Pa kakovo vještačko mnienje može dati liečnik, koji je ozledjenika pregledao nakon što je ovaj ozdravio i k sudu došao, — on vidi tvrdom krastom pokrivenu ili možda već zarastlu ranu, nemože ju iznovice otvarati, već se mora držati nalaza prvoga vještaka, te je vezan obično dati onakovo mnienje, kakovo je dao i liečnik, koji je ozledjenika početkom bolesti pregledavao, a pri takovu postupku često ostanu manjkavi predizvidi i pogriešna kvalifikacija samog zločinstva.

Predaleko bi zašao, da nabrajam i dalnje dokaze, da nije shodno voditi predizvide prema citiranom predlogu; nemislim ja

Digitized by Google

kritizirati djela budi koje javne oblasti, već mi je samo na umu razbistriti pojmove i tumačenja propisa §§ 81 i 82 te 109 kp., jer vidim, da dotične ustanove naši pravnici razno shvaćaju i upotrebljuju, a žele se tumačiti i tako, da bude kaz. post. što j e f t i n i j i. Obzirom na prištednju ja svraćam pozornost i na to, da i način vodjenja predizvida u smjeru upitnog predloga nebi bio jeftiniji nego li onda, ako se sudbeno-liečnički očevid preduzima po dvojici vještaka, jer kako jur navedoh, predizvidi na temelju nalaza jednog ljećničkog vještaka ostati će u mnogih slučajevih nepodpuni barem u toliko, da će se na glavnu razpravu morati pozvati druga dva vještaka, pa ako ovi izjave, da trebaju glede nalaza još kakovog razjašnjenja, da uzmognu konačno vještačko mnienje dati i tad će se morati glavna razprava odgoditi i na buduću pozvati onaj liečnik, koji je kao vještak kod očevida i sudbeno-liečničkom pregledanju ozledjenoga prisustvovao, da nepodpuni nalaz razjasni, a koliko stoji takov postupak, to je poznato svakom kriminalnom sudcu.

Osim toga ima sudac iztražitelj, kad izadje na lice mjesta, sudbeno-liečnički pregledati dati ozledjenika, obaviti tamo i ostale predizvide, da se nezametne trag zločinstvu, da stranke nemoraju iz udaljenih mjesta na sud dolaziti i da se svjedokom pristojbe plaćati nemoraju, pa se s toga mora (sudac iztražitelj) kadkada zadržati u istom mjestu po jedan, pače i dva dana; — a što će raditi liečnik vještak, koji je š njim zajedno došao? Neće jamačno čekati sudca iztražitelja, dok dovrši nuždne predizvide, nego će uzeti druga kola i odvesti se kući, a država mora mu kilometrinu platiti. A što je s tim postignuto? da je postupak poskupio, predizvidi manjkavi ostali i da nije postignuta prava svrha, za kojom ide kazneni progon.

Načelo „f i a t j u s t i t i a, p e r e a t m u n d u s“ nesmije nas odvratiti od pravoga tumačenja zakona tobožnjoj prištednji za volju, jer kako narod veli: „škrtac dvostruko plaća“, pa bi i mi mogli, htijuć pojeftiniti kaz. post., poskupiti ga, a da se ipak nedodje do željena cilja, za kojim ide svaki kazneni progon.

Možda će mi se reći, da ima dosta slučajeva, gdje se sudbeno-liečnički očevid sa dva vještaka povjerenstveno preduzimlje kod slučajeva od manje važnosti, t. j. kod lahkih tjelesnih ozleda, što se protivi ustanovi § 109 k. p., a poskupljuje bez potrebe kaz. post.? Ja rado priznajem, da je tako, jer sam imao priliku viditi, kako su ukućani ozledjenog zvali od poljskoga rada neka dodje kući i neka legne u krevet, kad su opazili, da dolazi povjerenstvo, da ga pregleda. Nu tko je tomu kriv? Krivi su mjestni

Digitized by Google

starješine, občinski načelnici i oružnici, koji, kad im se prijavi slučaj ozlede, niti toliko si neuzmu truda, da se osvjedoče, na kojem dielu tiela i kakova je ozleda zadana, jer bi tada barma toliko prosuditi mogli, je li ozledjeni u takovom stanju, da nemože sâm k sudu, nego oni obično po prijavi ukućana, koji većinom pretjeruju stanje ozledjenoga, prijave to sudu, pa se s toga više puta dogodi, da je stanje ozledjenoga tako opisano, da sud scieni, da je pogibelj u odvlaci, te još istog ili sliedećeg dana izadje sudac sa dva liečnička vještaka i konstatiraju, da je dotičnik zadobio samo lahku tjelesnu ozledu i da bi bio mogao i sâm doći k sudu, da ga pregleda, a da nije bilo potrebito pregledanje po dvojici vještaka. Nu o tom valja dotične občinske organe i oružnike uputiti, pa im zaprietiti, da će, ako zanemare dužnosti u sličnih slučajevih, sami morati povjerenstvene troškove platiti.

Razmotriv dakle u kratko izpravnost, smjer i praktičnu vriednost citiranog predloga izjaviti mi je, da se isti netemelji na izpravnom tumačenju §§ 81 i 82 k. p., da se protivi jasnoj ustanovi § 109 k. p., pa da iztražni sudac kod sudbenoga stola, ako nije sporazuman s onim predlogom, ima pravo tražiti riešitbu suda, a sud vlastan je i odbiti takav predlog, koji se protivi f o r m a l n o m kaznenom pravu. *Josip Galjer.*

Osiguranje tražbina, koje se imadu utužiti pred mjestnimi ili pred kotarskimi sudovi po maličnom postupku.*

Na strani 425 „Mjesečnika“ g. 1888. oglašen je plenarni zaključak kr. banskog stola, o kom nitko neima razloga dvojiti da je autentičan.

Ima ih, koji tvrde, da taj zaključak posve odgovara zakonu, dočim drugi misle, da nije osnovan ni u riečih ni u duhu zakona.

Kr. banski stol, stvarajuć onaj zaključak, jamačno je osjećao veliku važnost toga pitanja, pa ga sigurno nije rješio na lahku ruku, a osim toga je normativni zaključak tako visokog sudskog tiela činjenica, koju nemože i nesmije nijedan praktični pravnik malovažiti. Jer je pako onaj zaključak iznio iz zakonskih skrov-

* Vidí Mjesečnik br. 9 o. g. str. 471. — Ob ovom pitanju bit će još govora i razgovora. Ured.

Digitized by Google

nostih nešto, što bi bilo za manji promet veoma štetno, nije čudo, da se je nabacilo pitanje, je li onaj zaključak prema zakonu ili ne, već je čudo, da se to nije pitalo odmah, čim je priobćen zaključak. Svakako je dobro, da se je o tom predmetu razprava povela, jer ako se pokaže, da je onaj zaključak osnovan u zakonu, tad će svatko zahtjevati, da se takvi štetni zakon promjeni, pa se za taj slučaj nebi niti naš pravosudni odjel mogao oglušiti takovomu pravednomu zahtjevu; — pokaže li se pako, da je onaj zaključak stvoren mimo zakona, tad će se opet naći sredstva i načina, da se promjeni ili napusti.

Kr. banski stol zaključio je, da se na temelju obveznice izdane na svotu, koja je manja od 100 for., nemože dozvoliti predbilježba prava zaloga; zatim da se na temelju osude, izdane po kotarskom sudu u maličnom postupku, nemože dozvoliti predbilježba prava zaloga.

Ovaj zaključak sa odnosnom motivacijom stavljam u sliedeću logičnu stavku:

1. predmeti, na koje se nemože voditi ovrha, neprikladni su takodjer i za osiguranje tražbine;

2. predmeti, koji su samo uvjetno prikladni za ovrhu, prikladni su samo uz one iste uvjete za osiguranje;

3. nepokretnine prikladne su za ovrhu radi tražbina izpod 100 for. samo uvjetno, ako je naime ovrha na pokretnosti ostala bezuspješna;

dakle: sliedi gornji zaključak, t. j. nepokretnosti prikladne su za osiguranje radi tražbina izpod 100 for. samo onda, ako je ovrha na pokretnine ostala bezuspješna.

Ako su istinite premise, tad će biti i dedukcija valjana; ako li pako premise nisu istinite, tada nemože biti niti zaključak valjan. — Priznavajuć korektnost treće premise, držim, da prva i druga nestoje.

Nemože mi biti poznato, što je kr. banski stol mislio pod riečju „osiguranje“. Najnaravnije bi bilo, da se ta rieč uzme u tehničkom značenju, onako naime kako nam se nadaje iz 18. poglavja gr. p. p.; nu buduć je „osiguranje“ u tom značenju posve nešto drugog i različitog od predbilježba, koje kr. banski stol u svom zaključku subsumira pod pojam „osiguranja“, s toga mislim, da neću pogriešiti, ako reknem, da je rieči „osiguranje“ dan neki širi pojam, pa buduć se ta rieč rabi u savezu sa riečju „ovrha“, mislim da se pod ovim izrazom imadu razumjevati sva sredstva, koja zakoni daju vjerovniku na ruku, da svoje tražbine ne ovršnim putem osigura, pa bi s toga pod ovaj širi pojam osi-

Digitized by Google

guranja spadalo osiguranje u užem ili tehničkom smislu, zatim zabrana, ručni zalog, predbilježba i uknjižba prava zaloga po gruntovnom redu.

Ako je tomu tako, t. j. ako sam rieč „osiguranje“ dobro shvatio; zatim ako je istina, da one stvari, koje nisu prikladne za ovrhu, nemogu biti prikladne niti za osiguranje: tad je posve korektno i konsekventno zaključiti, da niti obveznica glaseća na manju svotu od 100 for., ma imala uz sve ostale formalnosti još i klausulu intabulandi, nije prikladna za uknjižbu prava zaloga po gruntovnom redu, a to baš s toga, jer radi takove pomanje tražbine uz poznate stanovite uvjete nije dozvoljena ovrha, dakle nemože biti dozvoljeno niti „osiguranje“, pod koji se subsumira i uknjižba prava zaloga po gruntovnom redu. Velim, da je to korektno i konsekventno, premda je istina, da kr. banski stol stvarajuć svoj plenarni zaključak, nije rješavao ovaj slučaj, nu bude li hotio kod svoga zaključka konsekventno ostati, morat će i taj slučaj tako rješavati.

Istina je s toga, tko pristaje na zaključak kr. banskoga stola, mora tvrditi, da je uknjižba prava zaloga na temelju obveznice glaseće na manju svotu od 100 for. nedopustiva, ma da je obveznica providjena klausulom intabulandi.

Pošto se pako u prvom redu mora sam kralj. banski stol svoga zaključka držati, ta je stvar tim zamašnije važnosti, što po grunt. redu proti dvim suglasnim dolnjosudnim odlukam nebi smjelo biti mjesta dalnjemu pravnomu lieku, i što niži sudovi imadu nekim načinom slieditи judikate viših sudova.

Netreba razlagati, koli težkih i štetnih posljedica može imati takovi zaključak; dovoljno mi je konstatirati, da se je i sam kr. banski stol žacao iz svoga zaključka povuć i ovu konsekvenciju; nu ona je iztaknuta u polit. dnevniku, pa će se u cieloj zemlji o njoj govoriti i ona razmatrati.

Kao sa obveznicom providjenom klausulom intabulandi, tako se imade stvar i sa ručnim zalogom na stvari, koje su od ovrhe izuzete.

Znade se, da je ovrha realiziranje prava p r o t i v o l j i obvezanika. Ja mislim, da neima i da neće biti zakona, koji bi pravno i djelatno sposobnoj naravnoj osobi branio, da ona kao obvezanik svojom s l o b o d n o m voljom dozvoli ovlašteniku realiziranje njegovog prava? Slobodna volja ili pogodba i ovrha su u pravu dva protivna pola, dva pojma, koja se izključuju. Ako imade zakona, koji ograničuju ovrhu, tad iz toga nesliedi i nemože slieditи, da ti isti zakoni eo ipso ograničuju i založnu

Digitized by Google

pogodbu — Ako zakon odredjuje, da meni moj vjerovnik nemože proti mojoj volji uzeti zadnju kravu ili jedinu haljinu, odatlje ne sliedi, da ja momu vjerovniku nesmijem slobodnom voljom dati ili založiti zadnju kravu ili jedinu haljinu. Ako zakon ustanovljuje, da nije slobodno uzeti majstoru orudje, fijakeru kola i konje, činovniku cielu plaću, kako i na kojem temelju bi se moglo motivirati, da nesmije majstor, fijaker, činovnik one stvari založiti, a kasnije i prodati? U kratko: kako se može opravdati, da se u pogodbi slobodna volja zamjeni voljom zakona?

To je preokret u stožerih prava, a povod mu je ona prividno nedužna tvrdnja kr. banskog stola, da „predmeti, na koje se nemože voditi ovrha, nisu prikladni niti za osiguranje".

Pokazav ovako od kakovoga je dosega ova tvrdnja, polučio sam pravo kazati, da bi se ona samo onda mogla smatrati opravdanom, kad bi imala svoje uporište u zakonu; nu pošto se ona po mom mnienju nemože izvesti iz teorije prava, i pošto po mom znanju neima nikakove zakonske ustanove, prema kojoj bi stvari neprikladne za ovrhu bile neprikladne i za osiguranje u širem, netehničkom smislu: to smijem reći, da prva premisa za banskostolni zaključak nestoji.

Kad pako prva premisa nestoji, tad nemože stojati niti druga, jer ova druga nije ništa drugo nego razširena stavka prve.

Ovdje će možda biti na mjestu iztaknuti, da će svakomu, tko pozorno pročita prvu i drugu premisu, biti očito, da kr. banski stol „ovrhu" i „osiguranje" dovodi u neki kausalni nexus; jer kad toga nebi činio, nebi mogao reći „da su predmeti, na koje se nemože voditi ovrha, takodjer neprikladni za osiguranje tražbine". Očito je dakle, da po mnenju kralj. banskog stola medju ovrhom i osiguranjem mora postojati neki kausalni nexus.

Reknem li n. pr. „ako Petar nije sposoban za rad tad nije sposoban ni za privredu", sad, ako se rad i privreda uvjetuju, gornja izreka mora biti absolutno istinita i onda, kad bi ja mjesto subjekta „Petar" uzeo kakvi mu dragi drugi subjekt n. p. Pavao. Reknem li pako: „p r e d m e t i neprikladni za ovrhu nisu prikladni niti za osiguranje", tad bi i ova izreka, ako se ovrha i osiguranje uvjetuju, morala biti absolutno istinita, t. j. ona bi morala biti istinita i onda, kad bi ja u toj izreci promjenio subjekt pa rekao: „t r a ž b i n e neprikladne za ovrhu, ne mogu biti prikladne niti za osiguranje". Da pako ta izreka nije istinita, znade svatko, a nije istinita zato, jer se ovrha i osiguranje neuvjetuju, jer niti predpostavlja ovrha osiguranje, niti osiguranje ovrhu.

Digitized by Google

Izreka dakle, na kojoj se osniva zaključak kralj. banskoga stola, nestoji, a po tom nestoji niti taj zaključak.

Rezultat moga ispitivanja i razmišljanja bio bi sliedeći:

1. Na temelju obveznice, koja uz sve formalnosti imade i clausulam intabulandi, imade se dozvoliti uknjižba prava zaloga, makar obveznica glasi na svotu manju od 100 for.

2. Na temelju obveznice, koja glasi na manju svotu od 100 for., a neima clausulam intabulandi, imade se dozvoliti predbilježba prava zaloga, koja se imade opravdati pravomoćnom osudom i dokazom, da je ovrha na pokretnine ostala bezuspješna.

3. Na temelju nepravomoćne osude mjestnog suda i osude kotarskog suda, izrečene u maličnom postupku, imade se dozvoliti predbilježba prava zaloga, koja se imade opravdati kao pod 2.

Nemislim, da će kr. bânski stol povodom ovih redaka mienjati svoj plenarni zaključak, nego će po svoj prilici i nadalje kod svih sličnih rješavanja služiti mu normom. Nu s druge strane scienim, da je kr. banski stol onaj zaključak stvorio u vidokrugu gradjanskoga prava, a da se po svom sudskom položaju nebijaše dužan obazrieti na narodno-gospodarsku štetu, koja se ovim zaključkom nuždno nanaša. U okvir ovoga članka nepristaje pokazati, kako se uzimajuć u zaštitu dužnike proti veksatornim smjerovom vjerovnika, nanosi velika šteta malomu novčanomu prometu, i kako zaključak ovaj nepovoljno djeluje na mnoge pravne odnošaje i pravne poslove, iz kojih proiztiču tražbine manje od 100 for.

Želja mi bijaše pokazati, da banskostolni zaključak nije u skladu sa zakonom, pa pošto držim zakon probitačnim i pravednim, to nemislim, da bi ga trebalo promieniti. *Alb. P.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Pasivna legitimacija u parnici negatornoj (§§ 523 i 366 o. g. z.).

A. podigne proti B. i N. i njezinom suprugu tužbu, da su dužni priznati, da je njegova (tužiteljeva) parcela br. 26 prosta služnosti, te ona prvotuženica i drugotuženik da nisu ovlašćeni izvoziti preko te parcele plodove sa svoje parcele br. 27.

C. kr. kotarski sud u Laku osudom od 29. listopada 1886. br. 5061 udovolji zahtievu tužbe posvema.

Digitized by Google

Prizivni sud u Gracu osudom svojom od 26. siečnja 1887. br. 14.301 ukine osudu prvoga suda i odputi tužitelja sa zahtievom tužbe mu s razloga:

Podpuno pravo prigovorio je drugotuženik, da njemu za ovu parnicu posve manjka aktivna legitimacija. Zahtievom tužbe namjerava se postići sudačka rješitba: da su tuženici dužni priznati, da je zemljište tužitelja prosto svake služnosti. Svaka poljska služnost predpostavlja ovlašćeno (gospodujuće) i služeće zemljište. U konkretnom slučaju — kako tužitelj sam priznaje odnosno tvrdi — jest prvotuženica B. vlastnicom ovlašćena zemljišta parcele br. 27. Drugotuženik C. — suprug njezin — imade se po § 1238 o. g. z. smatrati njezinim po zakonu predmnievanim upraviteljem slobodne imovine njezine; pa je svjedočkim dokazom takodjer uglavljeno, da on ovlašćenim (gospodujućim) zemljištem faktično upravlja, te da on prema § 1034 o. g. z. djeluje samo u njezinom imenu, a nikad u ime svoje. Kao upravitelj tudjega dobra obvezan je on po § § 1009 o. g. z., da ostavi svukoliku korist, koju posao nosi, onomu, koji mu je punovlast dao. Poljska služnost, stečena za upravljano zemljište, pruža korist samo punovlastiteljici; prema tomu obratno nemože punovlastnik sam u svoje ime prisvajati si poljsku služnost. Zato i je ustanovom § 523 o. g. z. tužbovno pravo poradi služnosti ograničeno li na vlastnika. Isto tako kao što se tužba na priznanje služnosti može uspješno naperiti samo proti onomu, koji služeće zemljište posjeduje u svoje vlastito ime: jednako ravno i tužba na priznanje „da je neko zemljište slobodno od poljske služnosti“ ima da bude podignuta proti pravomu posjedniku (vlastniku) gospodujućega zemljišta. Zato se nazočna tužba morala odputiti proti drugotuženiku, pa to tim prije; jer čim prvotuženica u nazočnom prieporu podlegne, biva nadvladan i drugotuženik kao njezin zastupnik; obratno kada bi sam drugotuženik podlegao, nebi tim ni najmanje bilo taknuto u pitanje: da li poljska služnost postoji ili ne; jer ova je neposredno spojena samo s ovlašćenim (gospodujućim) zemljištem, a nipošto s gospodarom ovoga.

Vrhovno sudište bečko rješitbom svojom od 11. svibnja 1887. br. 3684 ukinulo je osudu druge, a uzpostavilo onu prve molbe s razloga:

Tužitelju kao neograničenomu vlastniku parcele br. 26 prema ustanovi § 366 o. g. z. pristoji pravo: da svakoga inoga od posjeda svojega objekta može izključiti; niti se nemože njemu (tužitelju) opravdano naprtiti dužnost, prema kojoj da on izpituje: e da li je drugotuženik preko njegove parcele provozio tovare plodova sa svoje parcele u ime svoje ili u ime prvotuženice; nadalje po § 479 o. g. z. imade služnosti nepravilnih i prividnih, a ipak je za sve (vrsti služnosti) u § 523 o. g. z. normirana samo jedna jedina tužba; napokon drugotuženik nije ni po-

Digitized by Google

kušao, a nekmo li izveo dokaz: da bi mu pristojalo pravo provoziti plodove sa svoje preko spominjane parcele tužeće stranke.

Pr. L. Matasović.

Prinos nauci o posjedu prava (§§ 312 i 315 o. g. z.).

Marko R. tuži Lacka P. kod kot. suda u V. Gorici radi smetanja posjeda prava služnosti progona marve. Kot. sud udovolji tužbi odlukom od 29. veljače 1888. br. 1421 izrekav, da se tuženi u buduće kani smetanja ovoga posjeda pod prietnjom globe od 50 for. ili zatvora od 14 dana; i da je dužan tužitelju naknaditi parbeni trošak.

Razlozi: Tužitelj traži zaštitu posjeda prava služnosti progona marve preko tuženikove livade „Pašinec". Pravo ovakove služnosti može posve razlučeno od prava služnosti prevoza postojati, kako to ustanove §§ 493 i 495 o. g. z. u načelu izriču; i pošto tužiteljev petit neide za zaštitom posjeda prava služnosti „prevoza", nego samo za zaštitom posjeda prava služnosti „progona blaga", to je sve ono irelevantno, što stranke u nadopunjujućoj razpravi o prevozu i pomanjkanju voznoga traga preko služećega dobra spomenuše. Tužitelj istina nije naznačio omedjašen prostor za ovu služnost „progona blaga", nu to niti nemora, jer za progon blaga nemora biti baš omedjašen put. — Služnost obterećuje cjelokupno zemljište, jer se u zakonu uvjek i na svakom mjestu govori o cielom služnom dobru kano n. pr. u § 474 o. g. z., i s toga dosta je, ako tužitelj dokaže svoj posjed služnosti na dobru služnom; a posjedniku dobra služnoga prosto je, ako scieni, da je služnost preko potrebe razširena, ili želi, da se prostor za služnost omedjaši, ustati parbom, a nesmije po svojoj volji mimo oblasti smetati u posjedu onoga, koji faktično vrši pravo služnosti preko toga dobra (§§ 19, 339 o. g. z.), jer kad bi se to dopustilo, značilo bi rušiti pravna temeljna načela o zaštiti posjeda, usvojena u naših zakonih. U svom odgovoru na razpravi 25. listopada 1886. priznade tuženi, da je tužitelj u jeseni 1885. preko služnoga dobra blago progonio; priznade to i u zaključnom očitovanju, u potonjem pače priznade, da je tužitelj i pred političkim povjerenstvom izjavio, da je voljan uzdržati se u posjedu prava iste služnosti, i tim priznanjem mora se po propisu § 108 g. p. p. dokazanim uzeti, da je tužitelj posjed služnosti, radi kojega tuži, stekao i corpore i animo, jer za stečenje posjeda kakova prava iziskuje se volja osobe, da sadržaj dotičnoga prava kao svoje pravo vrši, i posjed je stečen, ako se taj sadržaj prava makar samo jedanput faktično izvrši, što sliedi iz ustanova §§ 312, 313 o. g. z. Sama verbalna zabrana sa strane tuženika nebijaše dostatna, da dokine tužiteljev jur stečeni faktični posjed toga prava, jer se u § 351 o. g. z. za prestanak posjeda prava traži, da protivna strana dalje netrpi, da izvršuje pravo. Tuženi nije pako dokazao,

Digitized by Google

da se je tužitelj pokorio tuženikovoj zabrani. Iz svih tih razloga i na temelju stožerne ustanove § 339 o. g. z. i § 620 g. p. p. mora se tužbi udovoljiti i tuženi po § 573 g. p. p. na platež troška osuditi".

Kr. banski stol odlukom od 27. lipnja 1888. br. 11.640 odbaci utok tuženikov i potvrdi odluku prvoga suda s razloga: Vidiv, da je tuženi izrikom priznao, da je tužitelj god. 1885. nekoliko puta svoje blago gonio preko prieporne sjenokoše, a da mu toga zabranio nije, radi čega odpada pitanje, što i kako bijaše prijašnjih godina, već se uzeti mora, da je tužitelj u smislu § 313 ogz. stekao posjed prava, da svoje blago progoni preko tog zemljišta; vidiv, da tuženi prigovorio nije, da se je tužitelj u doba, kad mu je dalnji progon zabranio, služio tim pravom u nevrieme ili inače preko mjere; vidiv, da je tužitelj uztvrdio, da mu to pravo pripada bez svakog ograničenja, a da toga tuženi nije porekao; vidiv, da se doduše po § 495 o. g. z. prostor opredieliti imade, ali da odatle, što takav opredieljeni prostor nepostoji, nesliedi, da neobstoji niti pravo, usuprot da odatle samo za obterećenika izvire pravo redovitim putem izposlovati takav prostor, ako se stranke inače složiti nebi mogle, i ako tuženi u obće jače pravo redovitim putem tražiti nekani".

Kralj. stol sedmorice riešenjem od 4. siečnja 1889. br. 296 „usljed izvanrednog previdnog utoka tuženika preinači obje nižemolbene odluke i odluči, da se tužba Marka R. odbija, a parbeni troškovi svijuh molba medjusobno prebijaju.

Razlozi: 1. Preslušanimi svjedoci tuženičkimi Bl. J., M. J. te J. K. dokazano je (§ 158 grpp.), da se tužitelj Marko R. nije nalazio od vajkada pa sve do dana dogodivšeg se smetanja dne 14. listopada 1886. u posjedu prava služnosti progona naime preko sjenokoše tuženikove „Pašinec", kao što je to on u tužbi svojoj uztvrdio, pošto su rečeni svjedoci suglasno kazali, da je tužitelj prijašnjih godina 1882., 1883. i 1884. svoju marvu občinskim putem na svoju sjenokošu, nalazeću se iza sjenokoše tuženikove, gonio. 2. Posliednje pak posjedovno stanje, o kojem se ovdje radi, neide u prilog tužitelju, jerbo posjed prava služiti se na svoju korist tudjom stvarju može se steći samo dopuštenjem onoga, čija je ta stvar (§§ 312, 313 o. g. z.). Tužitelj naime i neosniva stečenje svojeg posjeda prava služnosti progona marve preko upitne livade tuženikove na okolnosti onoj, što je god. 1885. faktično gonio svoju marvu preko livade tuženikove u svoju susjednu livadu, pa s toga nije tečajem razprave niti uztvrdio, a kamo li dokazao, da je on to pravo vršio dopuštenjem tuženika, t. j. da mu je tuženik vršenje toga prava kano njeku dužnost od svoje strane dopustio, kako to gore citirani § 313 o. g. z. propisuje. 3. Naprotiv proizlazi iz razpravnih spisa, da se je tuženik ovomu faktičnomu vršenju posjedovnih čina od strane tužitelja protivio, imenito zahtjevajuć prigodom diobe svoje zadruge

Digitized by Google

P. da diobni povjerenik tužitelju zabrani vršenje tih posjedovnih čina, što je po diobnom povjerenstvu i učinjeno, kako to i sam tužitelj dopušta; pa pošto i dalnja okolnost, da je tužitelj god 1882. proti zadrugi P. kano prednici tuženikovoj štićen u posjedu prava služnosti puta preko iste livade tuženikove, nije od nikakovog upliva za riešenje nazočnog priepora, jer pravo voziti se preko služnog zemljišta nemože se svojevoljno protegnuti i na pravo tjerati nevezanu marvu preko istog zemljišta (§ 493 o. g. z.), itd. Preboj parbenih troškova opravdan je po §§ 573, 576 grpp.

Opazka priobćitelja. Poštujuć visoko riešenje našega vrhovnoga suda, u ovom slučaju, čini mi se, da je osuda prvoga suda valjano i na zakonu obrazložena; na osudu pako vrhovnoga suda usudjujem se ovo primjetiti:

ad 1. Posjed, prije nego li nastane, nepostoji; a poslje kako prestane, takodjer nepostoji. Dakle ono faktično stanje, baš u ovom medjuvremenu od časa stečenja pa do časa gubitka, jest stanje, što ga zakon posjedom zove. Posjed prâvâ steče se „durch den Gebrauch derselben" (§ 312 o. g. z.), a „šta se tko nesluži pravom kakovim, negubi zato posjeda" (§ 351 o. g. z.). Zato se posjed prava definira kano: jednokratnim vršenjem zasvjedočena mogućnost opetovanog vršenja istog prava za sebe (Randa: Besitz str. 29).

I naročitoj ustanovi zakona i pojmu posjeda protivi se prvi razlog. A kada počima teći onaj „od vajkada?" Naš obć. gradj. zakonik niti nepoznaje praescriptio immemorialis.

ad 2. Ovaj razlog imade prividan oslon na riečih „mit dessen Gestattung § 313 ogz.

Nu sadržaj obijuh §§ 312 i 313 o. g. z. skupa uzet nedade slutiti na nikakav „argumentum a contrario" glede onog „dopuštenja", naime da se bez dopuštenja protivnika nebi mogao steći posjed.

Držim dapače, da je ovaj argumentum izključen već samom marginalnom rubrikom k § 313 o. g. z.,* osobito njezinom prvom riečju „insbesondere", koja ova oba §§ 312 i 313 o. g. z. prikazuje izlievom jednog te istog pravnog načela, koje je u § 312 o. g. z. uzakonjeno generalno („durch den Gebrauch") bez spomena o kakovom dopuštenju ili nedopuštenju od protivne strane; a zatim § 313 o. g. z. hoće da tumači — kano i na drugih mjestih zakona — uporavu tog načela na tri uobičajene kategorije prava: realni tereti, affirmativna prava (in patiendo consistunt) i negativna (prohibitivna) prava (in non faciendo [prohibendo] consistunt).

Nu ovo tumačenje uebi spadalo u codex, već u komentar, a kano takovo neima vim legis, već je podvrženo svačijoj kritici, dakle i sudačkoj; pa može i nestajati. Ustanove §§ 345 i 1464 o. g. z. naročito uzakonjuju posjed stečen bez „dopuštenja" protivnika, dapače proti njegovoj volji (vitiosni posjed). Prema tome imade se rieč „dopuštenje" brisati iz komentara sadržanog u § 313 o. g. z., kamo je zabludila jamačno

* Nije malena pogrieška, što je gosp. Rušnov u svojem izdanju gradj. zakonika izpustio ove rubrike. Op. p.

Digitized by Google

tim povodom, što je kodifikator taj čas, kada je one tri kategorije prava u § 313 o. g. z. poredjivao, mislio više na prava kano takova, nego li na posjed istih kano takav, pa je u toj misli spomenuo slučaj „vršenja prava“ u životu običniji, naime stečen na temelju ugovora (Randa str. 603).

ad 3. Posjed se jošte negubi time, ako mu se tko „protivi“, ili ga „zabrani“, makar to i javna oblast bila. — Ta „zabraua“ morala bi biti realisirana, morala bi se pretvoriti u faktum (nicht mehr duldet § 351 o. g. z.), koj bi dalnje izvršivanje posjeda onemogućio (gubitak corpore); ili bi morala nastati druga alternativa, da se je naime posjednik toj zabrani pokorio (gubitak animo). — I silom (§ 345 o. g. z.) stečeni posjed je obično proti „zabrani“ stečen, pa je ipak posjed zakonom štićen § 339 o. g. z. *D. M.*

Nije dozvoljeno razne vrsti ovrha jednom molbom kumulirati (§ 449 g. p. p. i § 18 ovršne novele).

Na ovršnu molbu Pauline Georgievića kao ustupovnice nasljednika Julija Ćirila Isajlovića proti suprugom Kosti i Jelisaveti Dević kao vlastnika nekretnina gr. ulož. br. 21 obć. Osiek, bivših vlastničtvom osobne dužnice Marije Stanišić, radi utjeranja ovršne tražbine od 525 for. a. v. sp. na temelju osude bivšeg kr. žup. sudbenog stola u Osieku od 20. veljače 1875. br. 92 izdane na tužbu nasljednika Julija Ćirila Isajlovića proti osobnoj dužnici Mariji Stanišić, i na temelju naduknjižene ustupnice od 1. lipnja 1884. je kralj. sudbeni stol u Osieku izravno po zahtjevu ustupovnice Pauline Georgievića odlukom svojom od 29. svibnja 1886. br. 3165 dozvolio:

1. ovršnu pljenitbu i uručbu najamnine kuće br. 30 i 40 u gr. ulož. br. 21 občine Osiek u godišnjem iznosu od 500 f., koju ovršenici Kosta i Jelisava Dević pobiraju kod poreznog ureda u Osieku, pošto su te nekretnine kr. financijalnoj straži u Osieku iznajmljene, naloživ kralj. poreznom uredu osječkom, da tu pljenitbu i uručbu u svojih knjigah zabilježi, a najamninu bez povrjede prava stečenih trećih osoba izplaćuje ovrhovoditeljici Paulini Georgievića do podpunog namirenja njene ovršne tražbine sa prip.;

2. ovršnu pljenitbu i uručbu zakupnine, koju ovršenici K. i J. Dević imaju dobiti u naravi u polovici ovogodišnjih plodova za parcelu br. 4544 gr. ulož. br. 21 občine Osiek od Martina Schmidta, naloživ ovome, da ovršenikom neizda pripadajuću polovinu plodova, nego sekvestru Lajošu Hetesy, koji se takovim na predlog ovrhovoditeljice imenuje i koji će prodaju tih plodova na javnom tržištu obaviti imati;

3. ovršnu dražbu istih nekretnina gr uložka br. 21 občine Osiek odrediv dražbeni rok na 30. rujna 1886.

Protiv toj ovršnoj odluci podnesoše utok ovršenici Kosta i Jelisava Dević po odvj. V. Gjurgjeviću i hipotekarni vjerovnik ostavina Franje

Digitized by Google

Csaszara po skrbniku odvj. Drag. Rifferu; prvi su pobijali ovršno pravo i izvadjali, da bi ovrhovoditeljka morala najprije proti njim podnieti tužbu i izhoditi osudu kao proti hipotekarnim dužnikom; a drugi je pobijao valjanost ovrhe pod br. 1 pljenitbom i uručbom najamnine dokazujuć, da se ta ovrha može dozvoliti i provesti samo sekvestracijom po § 480 i 484 g. p. p., jer je najamnina plod nekretnina, te ima služiti za namirenje poreza i javnih daća kao i kamata od uknjiženih tražbina redom gruntovnog prvenstva; dokazujuć ujedno, da je njegova tražbina uknjižena pred tražbinami ovrhovoditeljice.

Na ove utoke kr. banski stol riešenjem od 29. srpnja 1886. broj 17.399 „vidiv, da je moliteljica uknjiženem ustupnicom izkazana ovrhovoditeljica i kao takova ovlaštena tražiti ovršno namirenje svoje ustupljene joj tražbine; — vidiv ipak, da je predmet ovrhe najamnina na kućah ovršeničkih i zakupnina u polovici plodina u naravi, te da bi se u ovom slučaju i glede najamnine postupati imalo shodno propisu § 480 g. p. p. te prema tomu udesiti i dotični zahtjev; vidiv, da je moliteljica u zahtjev svoj uvrstila predlog sekvestra Lajoša Hetesy, ali se nije izrazila, da li bi se ovaj sekvestar imao smatrati sekvestrom toli glede pobiranja najamnine, koli glede zakupnine, da je dakle zahtjev molbeni u tom pogledu nejasan i da neodgovara ustanovi § 480 g. p. p.; vidiv, da i napadnuta odluka, u dielu izvedenja iste, nadilazi molbeni zahtjev, koji niti nesadrži u sebi način, kako da se zahtjev ima realizirati; vidiv s toga, da molba ova, kako ovdje predleži, sa svojim zahtjevom nije jasna i razgovietna te neodgovara ustanovi § 480 g. p. p., već bi se imala prema istoj udesiti: — obnašao je napadnutu odluku ukinuti i prvom sudu naložiti, da molbu prim. 21. svibnja 1886. br. 3165 vrati moliteljici s uputom na ustanovu § 480 g. p. p. i uz dalnju uputu, da dražba istih nekretnina, koje se sekvestraciji podvrgavaju, nemože uzporedno teći".

Na previdni utok ovrhovoditeljice kr. stol sedmorice riešenjem od 10. ožujka 1887. br. 3540 „uvaživ, da molbeni zahtjev ovrhovoditeljice u pogledu postavljanja sekvestra nije obzirom na propis § 480 g. p. p. nejasan i nerazgovietan; uvaživ, da ostali po banskom stolu iztaknuti nedostatci nisu takove mane, koje bi prvosudnu odluku po § 339 gpp. ništetnom činile; obnašao je napadnutu odluku ban. stola na temelju § 343 g. p. p. ukinuti te ban. stolu naložiti, da mimo navedenih neosnovanih razloga ukidnih, stvar iznova u pretres uzme i zatim dalje po propisu zakona postupa".

Na to banski stol riešenjem od 4. svibnja 1887. br. 9736 ukine odluku prvog suda od 29. svibnja 1886. br. 3165 s tim, da se ovrhovoditeljica sa svojom molbom prim. 21. svibnja 1886. br. 3165 za sada odbija i to iz razloga sliedećih:

Digitized by Google

„Zahtjev moliteljice osniva se na osudi od 20. veljače 1875. br. 92 donesenoj proti Mariji udovoj Stanišić osobnoj dužnici, te je upravljen proti Konst. i Jel. Dević kao hipotekarnim dužnikom, koji su nekretnine, na kojih je uknjižena moliteljičina tražbina, stekli kupoprodajnim ugovorom od 7. lipnja 1878.

Pošto pako tužba od 17. lipnja 1874. br. 4125 nije u grunt. ulož. br. 21 občine Osiek zabilježena shodno toč. 4 naredbe ministarstva pravosudja od 19. rujna 1860. br. 212 d. z. l. — nisu ni za moliteljicu nastale posljedice u točki 5 ove ministarske naredbe, naime pravo, da ovrhu nastavi proti današnjim hipotekarnim dužnikom, već mora ona proti istim izhoditi si osudu, usljed koje će za nju nastati pravo, da od hipotekarnih dužnika traži namirenje prisudjene joj tražbine; a pošto ona ove odsude sada još nema, mora se uputiti, da si istu izhodi, pa se s toga njena ovršna molba mora za sada odbiti.“

Na prevídni utok ovrhovoditeljice Pauline Georgievć, kr. stol sedmorice riešenjem od 20. prosinca 1888. br. 870 potvrdio je napadnutu odluku banskog stola, ali iz sasvim drugih i to ovih razloga:

„Kr. stol sedmorice, vidiv, da se po § 449 gpp. pojedine vrsti ovrhe imaju dozvoljavati redom u gradjanskom postupku propisanim, po čemu se ovršna molba Pauline Georgievć prim. 21. svibnja 1886. br. 3165 za dozvolu:

a) ovršne pljenitbe i uručbe najamnine od 500 f. od kuće br. 30 i 40 gr. ulož. br. 21 grada Osieka, koju ovršenici dobivaju kod kr. poreznog ureda za smještenje kr. financ. straže;

b) ovršne pljenitbe i uručbe odnosno sekvestracije zakupnine, koju ovršenici imaju dobiti u polovici plodova ovogodišnjih (1886.) od parc. br. 4544 gr. ulož. br. 21 občine Osiek, i

c) ovršne dražbe istih nekretnina ovršeničkih pod a) i b) navedenih i u grunt. ulož. br. 21 grada Osieka upisanih, — izpostavlja protupravilno komuliranom (vidi § 18 ovršne novelle): obnašao je uz odpućenje prevídnog utoka ovrhovoditeljice Pauline Georgievć potvrditi napadnutu odluku banskoga stola s tim, da ovrhovoditeljki prosto stoji ponoviti svoju propisno (§ 441 gpp.) instruiranu molbu bez kumulacije vrsti ovršnih, koje su po zakonu nespojive“. *Priobćio S. P.*

Tužba radi smetanja posjeda umjestna je i proti onomu, koji smetanje počini po tudjem nalogu.

Kralj. kotar. sud u Vel. Gorici izrekao je odlukom od 20. svibnja 1888. br. 3547 u parnici J. Kr. proti B K., P. C., J. Cv. i L. K. radi smetanja posjeda zakupnoga prava sjenokoše „doline“ „da su tuženici B. K., P. C., J. C. i L. K. smeli tužitelja J. K. tim, što su 25. lipnja 1885. zašli kositi, sieno spravljati i kući odpremati iz sjenokoše „doline“,

Digitized by Google

u pogledu njegovoga zakupnoga prava na ovu sjenokošu, te su dužni kaniti se dalnjega smetanja itd., nu samo onda, ako tužitelj J. K. u roku od 3 dana iza pravomoćnosti ove odluke nastupi i na odredjenom ročištu položi domirnu prisegu sadržaja: „da je temeljem zakupnoga ugovora od 15. veljače 1885. od M. Gj. preuzeo sam za sebe u posjed zakupno pravo na sjenokoši „dolina“ prije 25. lipnja 1885.“

Ako tužitelj ovu prisegu nepoloži, odpućuje se tužba itd. Odluka obrazložena je ovako: Tužitelju potvrdio je pod prisegom svjedok M. Gj., da mu je prije 25. lipnja 1885. predao u faktični posjed pravo zakupa sjenokoše „dolina“; nu pošto kazivanje samo jednoga svjedoka za pravni dokaz nedostaje, to je sud odredio na temelju § 271 g. p. p., da tužitelj ovaj dokaz nadopuni domirnom prisegom. Ako tužitelj ovu prisegu položi, biti će dokazano, da je on isto pravo zaista zaposjeo i to za sebe a ne za plemićku zajednicu, kojoj on sa tuženom B. K. pripada. Pošto tuženica B. K. sama priznaje, da je u družtvu s ostalimi tuženici dne 25. lipnja 1885. travu na ovoj livadi pokosila i prisvojila si voljom, da vrši posjed uživanja iste sjenokoše, i pošto ostali tuženici priznadoše, da su zaista tom prigodom na istoj livadi travu kosili, to je tim dokazan učin smetanja, pa s toga valja tužitelja u smislu § 339 o. g. z. u njegovom posjedu štititi. — Prigovor ostalih tuženika, da smetanje ovo nisu počinili u svoje ime, nego za prvotuženu B. K. kao njeni težaci, posve je irrelevantan, jer i proti onomu, koji smetanje počini po tudjem nalogu, imade mjesta tužbi radi smetanja posjeda, pošto je svako samovoljno posegnuće u posjedovnu sferu drugoga „objectivno“ protupravno i po § 339 o. g. z. zabranjeno, a za obstojnost učina smetanja posjeda nije uvjetovana savjest, da je čin protupravan. Smetani može po volji tužiti mandanta, mandatara ili obojicu.

Ako tužitelj spomenutu prisegu nepoloži, kako je gore naznačeno, uzeti će se, da nije dokazan njegov posjed, a naročito da nije dokazano, da je posjed prava zakupa na rečenoj livadi za sebe uzeo i za taj slučaj pada tužba. Iztaknuti valja još, da svjedok M. Gj. nije potvrdio, da je tuženoj B. K. koji dio upitne sjenokoše u posjed predao i s toga nedolazi do uvaženja na toj okolnosti zasnovani njen prigovor, da je plemićka zajednica kao moralna osoba — u kojoj živu tužitelj i tužena B. K. — kakovo pravo imala na uživanje ove sjenokoše, jer se ovdje radi samo o zaštiti „posjeda“ (§ 620 g. p. p.). Radi ove odluke nije poprimljen nikakov dalnji pravni liek. *Priobćio Dragutin Markovac.*

Da li je zamoljeni sud vlastan, po presudnom sudu imenovanog sekvestra, prekrižiti i mjesto njega, na jednostavnu ustmenu molbu molitelja sekvestracije, u odluci i dekretu drugoga sekvestra upisati i uvesti?

Kralj. kot. sud u Vukovaru odlukom od 9. srpnja 1887. br. 9042 dozvolio je na molbu sremsk. štednog i eskompt. dion. družtva u Vuko-

Digitized by Google

varu proti F. D. i drug. u Iloku na temelju platežnoga naloga od 18. lipnja 1886. br. 7843 ovršnu sekvestraciju ovogodišnjih plodova na nepokretnostih protivničkih, upisanih u grunt. nap. br. 575 i 1030 obć. Ilok radi dužnih 400 for. avr., te je sekvestrom imenovao M. D. iz Iloka, kojemu je podjedno i dekret izdao; a za uvedenje sekvestra umolio kr. kot. sud u Iloku.

Kada je ova zamolnica stigla kr. kot. sudu u Iloku, prijavi se za intervenciju pri uvedenju sekvestra zamjenik ovrhovoditeljeva zastupnika odvjet. perovodja M. L., te podjedno prije riešenja gornje zamolnice sud obaviesti, da M. D. po kr. kot. sudu u V. imenovani sekvestar neće da bude takovim, a niti nemože biti, jer da je prestar i bolježljiv, s toga da predlaže za sekvestra J. B. iz Iloka.

Kot. sud u Iloku svojom pododlukom od 18. srpnja 1887. br. 4630 zadovolji tomu zahtjevu, te je u odluci zamoljujućeg suda i u dekretu izbrisao ime M. D. i stavio ono J. T. kao sekvestra, odluku mu i dekret dostavio, uvedenje povjerio prist. Fr., koji je zaista J. T. kao sekvestra uveo. Spisan o tom činu zapisnik je po kot. sudu u Iloku uz odobrenje sekvestracijonalnog čina primljen i trošak obredjen odlukom od 24. srpnja 1887. br. 4654.

Proti odluci, kojom je sekvestrar. čin odobren, uložiše ovršenici u Iloku utok sa ništov. žaobom iztičuć, da se je zamolni sud imao strogo držati zamolnice, te istu obaviti onako kako je u njoj rečeno, a ne jednostavno na ustmenu molbu ovrhovoditelja na uredovnom odpravku presudnog suda, bez preslušanja i uvaženja stavljenih prigovora, prekrižiti imenovanog sekvestra M. D. i upisati J. T., koji ne bi mogao za eventualnu deterioraciju zemljišta vrednog 30.000 for. odgovarati.

Kr. kot. sud u Iloku u svom popratnom izvješću na kr. ban. stol opravdavaše svoj čin obzirom na § 440 gpp. radi pogibelji u odvlaci i što bi se za vrieme razpravljanja o eventualnih prigovorih proti osobi sekvestra sekvestracija iluzornom učinila, jer je vrieme pobiranja plodova prispjelo, a sa više parcela su plodine jur odnešene. Sekvestracija je ovršna, i s toga da i sekvestar J. T. ne dodje u položaj, da zemlju deteriorira, jer ima samo za ovu godinu plodove pobrati.

Kr. banski stol vidiv, da je zamoljujući kot. sud u Vukovaru, u svojoj odluci od 9. srpnja 1887. br. 9042 sekvestrom imenovao doduše predloženog po tužiteljnom družtvu M. D. (§ 481 gpp.); nu vidiv, da se obzirom na samu svrhu niti zamoljenom sudu zaniekati ne može pravo imenovati drugoga sekvestra, ako bi imenovani bio zapriečen preuzeti namienjeno mu zvanje, jer bi se inače dozvoljeno osiguranje mjenbene tražbine osujetiti moglo; pak vidiv, da je utok i ništovna žalba tuženika samo proti onom činu rekviriranog suda upravljena, što je ovaj drugoga sekvestra u osobi J. T. imenovao i u čin sekvestra uveo, kad je zastupnik tuži-

Digitized by Google

telja odvj. dr. P., neposredno prije samog uvedenja sekvestra izjavio, da je M. D. radi starosti to zvanje odklonio: potvrdi napadnutu odluku, ostaviv tuženikom prosto, da se, u koliko imadu uvedenom sekvestru štogod prigovoriti, obrate na prvog sudca (§ 481 gpp.).

Dalnji pravni liek nije poprimljen. *Fr...r.*

Je li moguće kasnije sudbeno konstatirati iznos štete, što ju je netko pretrpio na radnoj snazi svog mlina usljed nečišćenja jaza, što ga je drugi u smislu §§ 3 i 4 mlinskog reda obaviti imao, ako ju je za vremena propustio političkim putem ustanoviti, i može li takav uspjeti tužbom na naknadu štete?

Kr. kot. sud u Pakracu u parnici D. M. proti J. R. mlinaru iz K. radi naknade štete od 165 for. a. vr. spp. izrekao je sliedeću osudu: Tuženi J. R. radi toga, što nije od tužiteljeva do svoga mlina u K. vodeći kanal od mjeseca rujna 1882. do konca lipnja 1885. valjano očistio i tim prouzročio, da tužiteljev mlin kroz to vrieme nije mogao valjano raditi, čim je tužitelj svake godine 60 for. kvarovao, dužan je platiti prouzročenu kroz 2 godine i 9 mjeseci štetu iznoseću 165 for. sa 6% kamati od dana tužbe do dana izplate i naknaditi parbeni trošak, nu sve to samo onda, ako tužitelj položi domirnu prisegu sliedećeg sadržaja: „da tuženik J. R. od mjeseca rujna 1882. do konca lipnja 1885. nije čistio jaza kanala, kojim voda odtiče s mlina tužitelja na mlin tuženika"; — nadalje prisegu od ucjene: „da je on (tužitelj) na svom mlinu kroz dvie godine i 9 mjeseci imao štete 165 for., jer je J. R. neizpunjenjem svoje dužnosti umanjio radnu snagu tužiteljeva mlina".

Razlozi: Vidiv, da je u mjestu K. polit. obćine Č., tužitelj sagradio svoj mlin, i da je niže istoga mlina takodjer svoj mlin tuženik sagradio; vidiv, da je u smislu § 3 mlinskog reda imao i J. R. od tužitelja k njegovom mlinu vodeći kanal, koji je tuženik sagradio, čistiti, i tako morao svaku zapreku tužiteljevu mlinu — priečeno djelovanje tužiteljevog mlina — odstraniti; vidiv, da tuženik toga nije učinio, nego da je prisilio tužitelja, da se potuži kod administrativne oblasti; vidiv, da je u ovom preporu jur obstojavše c. kr. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemalj. upr. oblast naredbom od 26. listopada 1880. br. 18.375 odredilo, da je tuženik dužan potok od svoga jaza do tužiteljeva mlina čistiti i to tako, da pad vode bude uvjek jednak, a nanosi da ne smetaju radu mlina tužitelja; vidiv, da je tuženik J. R. taj kanal zlo ili nikako čistio u spomenutom vremenu; vidiv, da preslušani svjedoci M. M., T. P., J. K. i O. B. ne znadu izkazati, kada i kako da je tuženi taj kanal čistio, i da nisu vidili, da li ga je valjano čistio; vidiv, da ovu okolnost imade tužitelj dokazati prisegom domirnom i glede štete prisegom od ucjene: morao je sud zadovoljiti zahtjevu tužiteljevu i tu-

Digitized by Google

ženika odsuditi, da plati zatraženu svotu nu samo onda, ako tužitelj položi dosudjene prisege.

Dosudjenje troška osniva se na § 573 gpp.

Kr. banski stol osudom od 7. prosinca 1887. br. 6173 odbaci priziv tužiteljev s ništovnicom, a povodom priziva tuženikova preinači prvomolbenu osudu, te tužitelja za sada odbije, a parbeni trošak prebije.

Razlozi: Glasom odluke A ad I naložila je bila politička oblast tuženiku, da ima potok od njegova jaza do mlina tuziteljeva od slučaja do slučaja onako čistiti od suvanja i blata, da na onom komadu potoka pad vode uvjek jednakim bude, a nanosi da ne smetaju radu mlina tužiteljeva, pak ako to tuženik od slučaja do slučaja sam učinio ne bude, da će se upitni komad potoka na njegov trošak čistiti dati.

Tužitelj tvrdi, da tuženik toj svojoj dužnosti od mjeseca rujna 1882. nije udovoljivao, ili je udovoljivao samo nedovoljno, pak da je usljed toga umanjena radna snaga tužiteljeva mlina, radi česa da je pretrpio štetu, koju utužuje.

Prema ovom stanju stvari ovisno je pitanje, da li je u obće tužitelju radi zanemarene po tuženiku posebne dužnosti nastala šteta, od pitanja, da li je tuženik nadležeću si dužnost glede čišćenja potoka zanemario, i da li je upravo radi toga zanemarenja radna snaga tužiteljeva mlina umanjena? Pitanje pako, da li je tuženik naloženoj mu § 4 mlinskoga reda posebnoj dužnosti zadovoljio, da li je naime nastao bio slučaj, da je tuženik potok čistiti imao, i da li ga je dovoljno čistio; zatim pitanje, da li je upravo radi toga zanemarenja tužitelj u uporabi vode spriečen bio i na koliko, spada prema obstojećim propisom u djelokrug političkih a ne sudbenih oblasti. Istom da je ova pitanja politička oblast na korist tužitelja riešila, mogao bi tužitelj pred sudom podići tužbu na ustanovljenje iznosa štete.

Valjalo je indi tužbu kao prerano podignutu odputiti, dočim mu prosto ostaje potjerati svoje pravo novom tužbom nakon što bude politička oblast riešila iztaknuta predhodna pitanja. Pošto je tužba tužiteljeva za sada odbijena, morao se odbiti i njegov zahtjev odnosno priziv, u kojem se žali samo radi sadržaja dosudjene mu domirne prisege.

Parbeni troškovi prebijeni su s toga, što se za sada ne može uztvrditi, da je tužitelj podigao tužbu bez svakog razloga, ter što mu je prvomolbena osuda povoljnija.

Kr. stol sedmorice osudom od 19. listopada 1888. br. 1911 odputio je previd tužitelja i potvrdio osudu banskoga stola.

Razlozi: Napadnuta osuda banskoga stola opravdana je, budući tužitelj nije po postojećih propisih za vremena zatražio od nadležne političke oblasti, da izvidi, da tuženik kao posjednik mlina ne vrši dužnosti naložene mu onimi propisi, pa da ista oblast shodna odredi,

Digitized by Google

bi tuženi obzirom na tužiteljev mlin imao obaviti; pošto je po svjedocih dokazano, da je tuženi kanal vodeći od njegova do više ležećega mlina tužiteljevoga čistio, to se sada već nebi sudbenim putem dokazati moglo, da tuženik nije to čišćenje valjano i po svojoj dužnosti obavljao tako, da je hotomice ili svojom nemarnošću tužitelju štetu naneo, za koju bi po §§ 1294, 1295, 1297, 1298 o. g. z. odgovarati imao.

Priobćio dr. Vinko Matijević.

B. Mjenbeno i trgovačko.

Valja mjenica, na kojoj je vrieme isplate naznačeno riečmi: „do 1. prosinca t. g.“

Niži sudovi odbiše tužbu mjenbenu a limine. Prizivni sud odbaci ju s r a z l o g a: što po čl. 4. al. 4. mj. z. (§ 3 toč. 4 hrv.-ug. mj. z.) spada medju bitne potrebštine mjenice tezice, da se naznači vrieme, do kojega valja platit mjenicu, i da se isplata mjenice mora ustanoviti na jedan od onih načina, što ih spomenuta ovdje ustanova zakona odredjuje; što tužbi priložena isprava ne zadovoljava ovoj odredbi zakona, jer izraz „do 1. prosinca t. g.“, dolazeći u njoj, kojim hoće da se opredieli vrieme plateža, neizrazuje izviestno vrieme, pače sadržaje razdobje (Zeitraum), pa se može taj izraz tako gledeć na svršetak vremena, do kojega treba platit kao i gledeć na vrieme, kada je dužan vjerovnik primiti isplatu, na više načina tumačiti; po običem značenju rieči i prema svakdanjem govoru onaj izraz neznači isto što znače rieči „dne 1. prosinca t. g.“; što usljed toga nije mogla nastati iz ove isprave, kojoj manjka bitna potrebština, po čl. 7. mj. z. austr. (§ 6 hrvat.-ug. mj. z.) mjenbeno-pravna obveza, a povedenje postupka po mj. pravu predpostavlja po § 9 naredbe minist. pravosudja od 25. siečnja 1850. (d. z. l. br. 32) valjanu mjenicu.

Vrhovno sudište bečko riešenjem od 21. svibnja 1889. br. 6022 sudilo je, da se mjenb. platežni nalog ima izdati s r a z l o g a, što je na mjenici od 9. listopada 1887., na kojej se temelji tužba, vrieme kada treba platit, odredjeno naznačenjem izviestnoga dana; što se kod naznačenja vremena upotrebljeni predlog „do“ (1. prosinca t. g.) ima svesti na to, jer se osobito seoski sviet služi često neshodno ovim ili onim izrazom, ali nemože se nikako odatlje izvesti, da su stranke htjele, da se cielo vrieme počam od izdatka mjenice pa do 1. prosinca 1887. smatra vremenom platežnim, pa se s toga ima glede svote u mjenici spomenuti 1. prosinca t. g. uzeti kao dan plateža, čim je zadovoljeno propisom čl. 4 al. 4 mj. z.; nije indi zakonom opravdano, što su oba niža suda uzela, da nazočnoj mjenici manjkaju bitne potrebštine, što ih propisuje zakon za mjenicu tezicu, pa dosljedno nije opravdano zakonom odpućenje

Digitized by Google

tužbe s toga razloga, a i drugčije neima zakonite zaprieke, da se izda po tužitelju zamoljeni platežni nalog. *Preveo dr. L.*

Ako član javnoga trgov. družtva, koji je jedini vlastan podpisivati firmu, postavi prokuristu te ishodi upis te prokure u registar, tomu ne može prigovarati drugi javni ortak družtva, koji nije vlastan podpisivati firme niti usljed toga zastupati družtva. (Čl. 104, 103 a. t z.; §§ 82 i 81 hrvat.-ugar. t. z.)

Na molbu Gjure F., javnoga člana firme B. i F., koji je jedini vlastan zastupati firmu, upisana je u trgov. registar za družtvene firme prokura podieljena Rudolfu F. kod iste firme. Proti tomu podnese utok Amalia B., član javnoga družtva firme B. i F.

Prizivni sud odbaci utok, jer da se čl. 104 t. z. (§ 82 hrvat.-ug. t. z.) jedino uredjuje pravo postaviti prokuristu obzirom na odnošaj članova družtva medju sobom, dočim je za odnošaj družtva prama trećim, prama vanjštini odlučan čl. 118 t. z. (§ 94 hrv.-ug. t. z.), koji već sliedi iz čl. 114 t. z. (§ 90 hrv.-ug. t. z.) i — kojim se je htjelo zapriečiti, da se pometnjom neuporavljuje čl. 104 t. z. na odnošaj družtva prama trećim; pa s toga imenovanje prokuriste po ortaku vlastnom zastupati družtvo, ima naprama spoljašnjosti pravnu valjanost. Dosljedno prijava Gjure R., da je postavio Rudolfa R. prokuristom firme B. F., tim je opravdanija, što je drugi javni ortak družtva, Amalia B. izključena, ako i ne od vodjenja poslova, a to svakako od zastupanja firme prama vanjskomu svietu.

C. kr. vrhovno sudište bečko riešenjem od 16. srpnja 1889. broj 8395 zabaci izvanredni previdni utok Amalie B. i to s r a z l o g a ovih: Istina je, da je samo onakovo postavljanje prokuriste prikladno za upis u registar firma, koje je prema čl. 104 t. z.; ali po istom čl. 104 t. z. nemože sudjelovati kod imenovanja prokuriste član družtva, koji nije vlastan voditi poslove, a taj posao po čl. 103 t. z. (§ 81 hrv.-ug. t. z.) nespada medju one, koji prekoračuju okvir običnih upravnih posala; Amalia B. naročito se je odrekla prava podpisivati firmu, a usljed toga ne može zastupati družtva, zato se nemože smatrati posao vodećim ortakom; s toga ona (Amalija B.) nipošto nije vlastna sudjelovati kod imenovanja prokuriste, ali niti prigovoriti imenovanju prokuriste, koje poteče od jednoga poslom upravljajućega ortaka i to prigovoriti samo s toga, jer nije zatražena njena privolja; neima dakle tu predpostava § 16 car. patenta od 9. kolovoza 1854. br. 208 d. z. l.

Krojač, koji neradi samo po naručbi, jest trgovac; krojilac, koji ga zastupa, je trgov. pomoćnik.

A. bivši kod krojača B. krojilac (Zuschneider) tuži ovoga i traži, da mu isplati ostatak plaće (zaslužbe) njegove. B. prigo[illegible] neradležnost

jer kako dokazuje po njem producirano mnenje trgovačko-obrtničke komore, krojilac nije trgov. pomoćnik. Nu preslušani vještaci očitovaše, da je krojač, koji, kako to čini B., kupuje razne vrsti sukna, da ga preradi i kao odjelo prodaje, u smislu čl. 4 t. z. (§ 3 hrvat.-ug. t. z.) trgovac, a po tom krojilac kod takova krojača, koji ga u poslu njegovom zastupa i poslove sa mušterijami uglavljuje, da je trgov. pomoćnik.

Prvi sud uvaži prigovor nenadležnosti; nu viši sud odbije ga, a vrhovni sud bečki riešenjem od 18. rujna 1888. br. 10.260 s razloga: da je tuženik, koji se bavi kupovanjem sukna, da ga dalje prodaje, koji dakle obrtimice tjera trgov. poslove, doista trgovac, a uz to da tjera i posao krojački. S toga pravom je drugi sud izrekao, da je tužitelj trg. pomoćnik, te se ne može ubrojiti medju osobe, koje obavljaju jedino poslove služinčadi; jer vještaci, koji su upravo preslušani ob odnošaju tužitelja prema tuženiku, izkazuju, da se rad tužiteljev nije ograničivao samo na to, da kroji haljine, nego da je tužitelj i prodavao u poslovnici robu, da je zastupajuć svoga principala imao nesamo primati naručbe, nego i primati plaćanja. Ovomu nazoru neprotivi se mnenje trgov.-obrtničke komore, jer se u njem u obće označuju funkcije krojilca, ali se neoznačuju i za slučaj, ako je principal trgovac i trgov. poslove tjera.

(Iz „Centralblatta").

C. Kazneno.

§ 174 II. d) k. z. Zatvorenom smatra se stvar, ako slobodan pristup k njoj ili faktično razpolaganje istom prieči nahvalice postavljena zaprieka; kojim načinom je zaprieka uklonjena, svejedno je; dosta je, da je tat priepone ukloniti i fizičnu silu rabiti morao.

Okružni sud u Welsu osudom od 4. veljače 1887. br. 187 proglasi Martina M. krivcem zločinstva kradje po § 174 II. d) k. z. Ništovnicu proti ovoj osudi uloženu, zabacilo je c. kr. ukidno sudište bečko riešitbom svojom od 13. svibnja 1887. br. 2171.

Razlozi: Napadnutom osudom biva tuženik obiedjen, da si je iz zaključena podruma Ivana B. prisvojio mošta cielokupnim iznosom 5 f. vriedna. Kako je iztragom ustanovljeno i prvi presudni sud uzeo dokazanim, bili su podrumi Ivana B. i okrivljenika Martina M. odieljeni letvami, kojih je jedna bila razklimana, te je okrivljenik tu razklimanu letvu iztrgao i u susjedni podrum ušao. Buduć je na toj râzgradi odprije, nego su kradje bile odpočete, jedna letva bila klimava, tvrdi osudjenik u svojoj ništovnici: jest prva osuda sama sa sobom u protuslovju, dosljedno tomu aplikovanje ovoga slučaja na ustanovu § 174 II. d) k. z. krivo je uporavljeno, — odtud ništovni razlozi § 281 br. 5, 10 k. p. (= 277 br. 5, 10 hrv. k. p.).

Digitized by Google

Nestoji nijedan navedenih razloga ništovnih; jer po prvobitnom i običnom značenju „zatvoren“ znači: da je pristup u stanovit prostor i izlaz iz ovoga ograničen i zapriečen, a prema tomu imade se stvar smatrati „zatvorenom“, ako je netko nahvalice postavio zaprieku, te nitko nemože doći do iste stvari, ni nemože s njom slobodno razpolagati; odkud nuždno sliedi, da se ustanova § 174 II. d) k. z. neima uporavljati samo na one slučajeve, gdje se tat dočepa zatvorene stvari sredstvom krivih ključeva, ili ćak provalom, nego je dovoljno, da se preprjeka, radi zatvora postavljena, ma kojim načinom ukloni odnosno svlada.

Prema obrazloženju prve osude nije doduše pobliže izvidjeno ni ustanovljeno, kojim je načinom okrivljenik dospjevao u podrum, na poseb nije izvan dvojbe stavljeno: da li je okrivljenik svaki put, kada bi u podrum ulazio, razklimanu letvu uklanjao, ili ju je jednom za uviek iztrgao prije, nego je sukcesivne kradje izvadjao, što je medjutim manje vjerojatno s razloga, jer bi tako bila pružena prilika i kradjam bi se prije i sigurnije u trag ušlo. Ali toliko je ipak nedvojbenim ustanovljeno, da si okrivljenik tim, što je letvu uklonio, nije prokrčio prost i slobodan pristup u podrum, nego da je tim postigao samo to, da se je mogao u podrum nekim načinom uvući, — da je dakle obtuženik imao svladati potežkoće, da je morao rabiti fizičnu silu i tako zaprieke zatvora ukloniti. Da se okrivljenik uza sve to nije uzpregao, a da kradje neizvede, baš tim odaje onu jaču k tatbini sklonost, u kojoj upravo ukidna riešitba od 6. prosinca 1882. u ništovnici spomenuta, nazrieva razlog jačoj strogosti zakona, u § 174 II. d) k. z. normiranoj. Prema tomu svemu morala se je ništovnica zabaciti. *Pr. L. Matasović.*

Ako je kasacionalno sudište povodom žalbe ništovne na korist obtuženoga podnesene dokinulo prvu osudu i odredilo iznovičnu razpravu, sud nesmije dosuditi nakon dovršene iznovične rasprave strožiju kazan nego li bijaše izrečena prvom osudom (§§ 286 al. 2. 288 al. 3 i 391 k. p.).

(Rješitba kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice od 22. lipnja 1889. broj 1878; žalba ništovna na obranu zakona).

Kr. kot. sud u O. proglasi osudom od 15. ožujka 1888. br. 441 Miloša Str. krivim prekršaja suprot sigurnosti života § 335 kp. i osudi ga na kazan zatvora od osam dana, pretvorena u novčanu globu od 40 for.

Na priziv okrivljenoga ukine kr. banski stol riešitbom od 19. rujna 1888. br. 13.796 prvomolbenu osudu s razloga, što okrivljeniku nije uručen poziv za glavnu razpravu prema propisu § 212 k. p. tako, da bi mu bilo ostalo vrieme barem od 3 dana za pripravu, te što se iz spisa nevidi, da je Miloš St. pristao na to, da se prikrati to vrieme, što je dakle tim počinjena ništetnost §§ 416, 2 i 277 toč. 3 kp. Kralj.

Digitized by Google

banski stol podjedno odredi, da prvomolbeni sud razpiše novu glavnu razpravu i novu osudu donese.

Usljed toga izrekne prvi sud iza propisno obavljene razprave novu osudu 31. listopada 1888. br. 2295, kojom Miloša Str. i opet proglasi krivim spomenutoga prekršaja, te ga osudi na kazan zatvora od šest nedelja.

Na priziv okrivljenika i privatnoga učestnika potvrdi kralj. banski stol osudom od 28. veljače 1889. br. 494 ovu prvomolbenu osudu glede krivnje, a kaznu snizi na zatvor od mjesec dana. Okrivljenik je u svom prizivu naročito požalio, što je novom prvomolbenom osudom izrečena strožija kazan, nego li prvom, koja je na njegovu korist ukinuta i upro je tu žalbu na ustanove §§ 286 i 288 k. p. Nu druga se molba nije u obrazložbi svoje osude osvrnula na ovu točku priziva. Na molbu okrivljenoga podnese kr. drž. nadodvjetničtvo žaobu ništovnu na obranu zakona, u povodu koje izreče kr. stol sedmorice riešitbom od 22. lipnja 1889. br. 1878 „da je osudom kr. kot. suda u O. od 31. listopada 1888. br. 2295 kao i osudom kr. bansk. stola od 28. veljače 1889. br. 494 u dielu, odnosećem se na izreku o kazni, povriedjen zakon u ustanovah § 286 al. 2, 288 al. 3 i 391 k. p. od 17. svibnja 1875., pa je po § 286 st. II. k. p. obie osude glede izreke o kazni ukinuo te Miloša Str. po § 355 k. z. uporabom §§ 261 i 266 k. z. odsudio na novčanu globu od 40 for. u korist ubožke zaklade grada O., a za slučaj neutjerivosti na kazan zatvora od osam dana.

Razlozi: „§ 391 kaz. post. odredjuje, da se postupak u prekršajih ravna poglavito po propisih, sadržanih u 19. poglavju toga zakona; no da se u svih onih točkah, za koje u tom poglavju neima osobitoga propisa, uporavljivati imadu primjerene ustanove o postupku radi zločinstva i prestupaka pred sudbenimi stolovi". Medju one načelne propise, koji se primjerenim načinom uporavljivati imadu i u postupku radi prekršaja, spadaju nedvojbeno i ustanove § 286, alin. 2 i 288, alin. 3 k. p.

Po § 286, al. 2 k. p. (po starom tekstu) nemože stol sedmorice, ako je žalba ništovna jedino na korist obtuženikovu poprimljena, proti obtuženiku odmjeriti strože kazne, nego je ona, koja je dosudjena u osudi, koja se pobija. To načelo valja i za sud prve molbe, ako je kr. stol sedmorice usljed žalbe ništovne, poprimljene lih na korist obtuženoga, po § 284 k. p. ukinuo prvosudnu osudu i dotičnu stvar uputio radi iznovične razprave bud istomu, bud drugomu kojemu sudbenomu stolu. Po istom načelu odredjeno je i § 300 al. 4 k. p., da se okrivljeniku, ako je obnova kaz. post. dozvoljena bila jedino na njegovu korist, novom osudom nemože dosuditi teža kazna, nego je ona, koja mu je u prvoj osudi bila nametnuta. Uvaži li se, da je u ovom slučaju okrivljeni M. L. prvom osudom kr. kot. suda u O. od 15. ožujka 1888. br. 441

Digitized by Google

radi prekršaja suprot sigurnosti života po § 335 k. z. a počinjenoga na štetu M. Č., osudjen bio po § 335 k. z. uporabom § 266 i § 260 sl. b) (rectius § 261 k. z.) k. z. samo na novčanu globu od 40 f. u korist ubožke zaklade grada O.; uvaži li se, da je kr. banski stol povodom priziva po okrivljeniku uloženoga, tu osudu riešenjem od 19. rujna 1888. br. 13.796 po § 418 k. p. ukinuo i odredio novu razpravu; uvaži li se napokon, da te proti napomenutoj osudi osim okrivljenika uložio bio priziv doduše i oštećenik M. Č., ali da je priziv potonjega upravljen bio samo proti riešitbi o njegovih prihvatno-pravnih zahtjevih, ter da privatnomu učestniku pravo priziva proti izreci o krivnji ili kazni niti nepripada (§ 413, al. 3 k. p.): to je jasno, da se okrivljeniku zarad u pitanju stojećega prekršaja iza opetovane razprave obzirom na načelne propise § 286, al. 2, 288, al. 3 i 391 kaz. post. nije mogla dosuditi kazan strožja od one, koja mu je dosudjena bila prvom po kr. banskom stolu ukinutom osudom, pa da je s toga prvosudna osuda od 31. listopada 1888. br. 2295, kojom je okrivljenik nakon opetovane ustmene razprave zarad istoga prekršaja osudjen bio na kazan zatvora od šest nedelja, kao i banskostolna osuda od 28. veljače 1889. br. 494, kojom se proti okrivljeniku, dielomičnim uvaženjem njegovog priziva, izriče kazan zatvora od jednoga mjeseca, u dielu, odnosećem se na izreku o kazni, očito protuzakonita.

Po član. V. zakona od 6. srpnja 1868. (br. 42 Sbornika), kojim se preinačuju i nadopunjuju neke ustanove kaz. post. od 17. svibnja 1875., ima se za slučaj onaj, ako je prije dana, kojega je taj zakon u kriepost stupio (t. j. 1. siečnja 1889.), izrečena osuda — dalnji postupak glede pravnih liekova ravnati po dojakošnjih propisih. Dosljedno tomu riešio je kr. banski stol i priziv u nazočnoj kaznenoj parnici još po propisih kaznenoga postupnika od 17. svibnja 1875. (§ 418 k. p.). Nu pošto je osuda banskoga stola izrečena u vrieme, kada je zakon od 6. srpnja 1888. jur stupio bio u kriepost; pošto je nadalje prvo- i drugomolbenom osudom zakon očito krivo uporavljen, i to na štetu okrivljenika, pa pošto iz izvješća kr. kot. suda u O. od 11. lipnja 1889. br. 1352 proizlazi, da okrivljeni M. S. kazan zatvora, dosudjenu mu banskostolnom osudom od 28. veljače 1889. br. 494 dosele nastupio nije: — to valja mjesta dati žalbi ništovnoj, poprimljenoj po kr. državnom nadodvjetničtvu na obranu zakona (§ 29, sl. c) kaz. post. po novom tekstu) i po § 286 st. II. kaz. post. suditi, kako je to učinjeno u dispositivnom dielu ove osude.

Priobćio Dragutin Markovac.

Nastavljeni delikt ili više delikta?

Odsudom c. kr. zemalj. suda u Salcburgu od 13. svibnja 1889. br. 2092 proglašen je Matija U. krivim zločinstva težke tjelesne ozlede u smislu §§ 152 i 155 sl. b. i c. i prestupka proti tjelesnoj sigurnosti po

Digitized by Google

§ 411 k. z. Proti osudi ovoj podnesenu žalbu ništovnu obtuženoga zabacilo je c. kr. kasacionalno sudište bečko riešenjem od 21. rujna 1889. br. 7929.

Razlozi: Žalba ništovna nalazi razlog ništetnosti § 281, toč. 10 k. p. (§ 277. toč. 10 hrv. k. p.) u tom, što je po njenom nazoru trebalo obtuženoga proglasiti krivim jedino zločinstva § 152 k. z., ne pako i prestupka § 411 k. z., jer da je obie ozlede Petru M. zadao obtuženi u jednom te istom hrvanju. Nu premda u obće odgovara propisom zakona o tjelesnoj ozledi, da se počinitelju izključivo u račun piše cieli ili ukupni posljedak, koji je on prouzročio sa više jedna za drugom sliedivših zlostava; to ipak s druge strane valja priznati, da ima sudac u svakom pojedinom slučaju riešiti pitanje, da li se više akta zlostave imadu smatrati kao jedno jedino nastavljeno zločinstvo, ili kao više delikta?

A nemože se dokazati, da je prvi sudac u riešavanju ovoga pitanja bio u pravnoj bludnji. Jer on je ustanovio glede samoga čina, da se hrvanje, u kojem je bio M. najprije lahko a kašnje težko ozledjen, u dvie faze raspada; prva faza svršena bje lahkom ozledom M-a na sliepom oku, koju mu zada U. baciv mu u glavu čašu od piva; dočim je druga faza zametnuta tim, da je ozledjeni M., ljutit sbog ovoga napadaja, skočio te pograbio svoga protivnika, obtuženika, usljed česa obojica uzeše se hrvati, i oba padoše na tlo, gdje je M. ugriznut za srednji prst desne ruke.

Ako prvi sud stavlja važnost na to, da su oba akta zlostave, koji se i po svom svojstvu bitno razlikuju jedan od drugoga, izvedena ne neposredno jedan za drugim — in continenti — nego svaki u drugom vremenu, razstavljenom medju sobom; da je povod svakomu aktu bio drugi, pa ako zem. sud usljed toga u oba akta zlostave, premda je jedan za drugim skoro sliedio, i premda im je isti objekt, nenazreva česti istoga djela, nego dva jedno od drugoga različita kaznjiva djela, od kojih se svako osniva na samostalnoj odluci: to se ne može tvrditi, da je na ustanovljeni učin krivo zakon uporavio; pače izvedenje žalbe ništovne niti nije, pravo uzev, navala na uporavu zakona po sudu učinjenu, nego više navala na ono, što je sud ustanovio.

Zato se žalba ništovna, budući neosnovana, zabacuje. *(Ger.-Ztg.).*

D. Upravno.

1. Nije slobodno ispravljati izborne listine za izbor občinskoga zastupstva u posljednjem tjednu pred izborom. — 2. Je li potrebno, da se označi ura, kad se svršuje izborni akt —? — 3. Ograničenje slobode izbora.

Razlozi rješitbe upravnoga sudišta bečkoga od 1. veljače 1888. br. 380 glase ovako: § 17 izbornoga reda za občine u Kranjskoj

Digitized by Google

odredjuje u posljednoj alineji, da osam dana prije izbora nesmije se ništa mienjati na izbornih listina, sastavljenih za izbore občinske. Naprama ovoj kategoričnoj zabrani, koja bi imala dati formalno jamstvo, da je izborno djelo, kako zakon propisuje, pripravljeno i u nepromienjenom obliku na biranje ovlaštenim, te u jedno izborničtvo upisanim, na znanje dano: upravno sudište vidi u tom, što se priznaje, da je izborna listina drugoga izborničtva zadnjih osam dana mienjana, protuzakonitost, pa se je moralo usljed toga ništetnim proglasiti izbor tako u tom kao i u I. izborničtvu, koje dolazi kasnije, da bira, a i dokinuti napadnutu odluku ministarstva, koliko se njom izbori u I. i II. izborničtvu hoće da uzdrže kano valjani.

Glede III. izborničtva osniva se rješenje upravnoga suda na sliedećih razlozih: Ne može se držati za povredu obć. zakona, ako se u oglasu, kojim se daju na znanje izbori, neopredieljuje ura, kada se zaključuje izbor. U § 18 propisuje se jedino, da treba proglasiti uru, kada počimlje glasovanje pojedinih izborničtva, dakle kada počimlje sam izbor. Iz §§ 23 i 27 vidi se i to, da se izbor može zaključiti, čim su glasovali svi kod čitanja imenika izbornika ili poslje njega prisutni, odnosno nadošli izbornici. O povredi prava izbornika moglo bi se dakle samo onda govoriti, da se nije dopustilo glasovati izbornikom, koji su bili prisutni, kad se dovršilo čitanje izbornih listina ili u opredieljenoj zaključnoj uri. Ali to se niti nije uztvrdilo u podnešenoj žalbi.

A što se prigovara, da je vladin povjerenik svojom podukom o pravu glasovanja po punomoćnicih uplivao na izbore, nije se moglo nanj već i s toga nikakova obzira imati, jer žalba neprigovara konkretnomu glasovanju po punomoćnicih u ovom izborničtvu, ako se i ne gleda na to, što nije dokazano, nije li ta poduka dana još prije, nego li je počelo glasovanje u trećem izborničtvu. A ako se veli, da su se nadošlim izbornikom u ruke utiskivale glasovnice, da su im se dovikivala imena kandidata, u tom ne može se nazrievati agitacija, koja bi stezala slobodu izbora. A što tvrdi žalbenik S., da su mu pristup do izbornoga lokala zakrčili (zatvorili), nemože se uvažiti, kad se drži na umu, da je k izboru pristupilo mnogo izbornika, dakle je tolikim bio pristup slobodan, a i vladin povjerenik potvrdjuje, da nebijaše agitacije takove, koja bi stezala slobodu izbora. *(Centralblatt).*

Podupiranje odpuštenih kaznenika.

Uvjek je bilo, a biti će uvjek takovih ljudi, koji više naginju na zlo, nego li na dobro, počinili oni to zlo budi dobro promišljenom zlom nakanom, budi s lahkoumnosti, budi napokon, da su na zločinstvo zavedeni zlim družtvom ili načinom svoga života. Usljed toga bilo je zlo-

Digitized by Google

činstva, a biti će ih, dok ima takovih ljudi. S toga valja nastojati, da se zločinstva zaprieče, i zapriečit će se vjerozakonskom i školskom obukom, podizanjem blagostanja naroda, te konačno kaznom i sustavnim i svrsi shodnim ovršivanjem kazni. Iz izkustva znamo, da je većinom uzrokom zločinstvu pomanjkanje naobrazbe vjerozakonske i školske, zatim je uzrokom zločinstvu bieda i siromaštvo, u kojoj dotičnik životari, a napokon uzrokom je zločinstvu i to, ako kazan nije u razmjerju prema težini zločinstva, ter ako se kazan neovršuje ozbiljno, strogo i sustavno, naročito ako nepruža ovršivanje kazni jamstva, da se je kaznenik u kaznioni poboljšao i da iz nje nije izašao gori, nego li je u nju došao.

Nije ovdje mjesto, da pobliže razlažemo, što se u nas u obće radi, da se zaprieče zločinstva, već ćemo se na ovom mjestu napose o tom baviti, da je osim navedenih sredstva još jedno sredstvo, kojim se zapriečuju zločinstva, a to je **podupiranje odpuštenih kaznenika.**

U Hrvatskoj i Slavoniji ima pet samostalnih kazniona i to: kr. zemaljska kazniona u Lepoglavi, kr. kaznione u Glini, Gospiću i Mitrovici, te kralj. zemaljska ženska kazniona u Zagrebu, u kojih se sistematično ovršuje kazan na kaznenicih, osudjenih ponajviše na kazan težke tamnice preko godine dana. O kaznenicih u uzah kr. sudbenih stolova i kr. kotarskih sudova nećemo ovdje pobliže goveriti, jer su tu kaznenici na kraće vrieme osudjeni, na kojih se dakle ni nemože sustavno ovršivati kazan. U navedenih samostalnih kaznionah bilo je koncem mjeseca listopada 1889. 1480 kaznenika i 151 kaznenica dakle ukupno 1631. Od navedenih 1480 kaznenika bilo je priupadnika 537 ili 36·28% t. j. takovih kaznenika, koji su već prije bili osudjeni radi zločinstva, ter su ga i opet počinili; i to kaznenika, koji su bili jur kažnjeni a sad su prvi put u kaznioni 329, koji su drugi put u kaznioni 116, treći put 71, četvrti put 18, peti put 1, šesti put 1, dapače jedan je, koji je sada osmi put u samostalnoj kaznioni.

Da se nebi komu ovaj broj priupadničtva prevelik činio, napomenut ćemo ovdje uzgredno, da je u Pruskoj iznašao broj priupadnika od godine 1869. do 1884. poprečno 70·30%, dapače godine 1872. 80·2%, doćim je iste te godine bio broj priupadnika u Cislajtaniji 60·4%, u Franceskoj 73·8%, u Irskoj 80·8%, u Danskoj 74·3% i t. d.

Izpitivamo li razloge, zašto se kaznenici izašav iz kaznione, nakon duljeg ili kraćeg vremena opet u nju vraćaju, naći ćemo poglaviti razlog u tom, što se kaznenik izišav iz kaznione neima kamo sklonuti, neima sredstava, da započme uredan život, te usljed toga opet padne u zlo. Iz izkustva znademo, da je kaznenik u kaznioni izučio zanat, da je s najboljom namjerom izašao iz kaznione, nu neimajuć ni sredstva ni zasluge, da započme uredan zivot, pao je u biedu i nevolju, koje je bila posljedica, da se je opet vratio u kaznionu.

Digitized by Google

A da li se ide kazneniku na ruku, da izašav iz kaznione steče kakovu zaslužbu i da započme redoviti i uredan život? Žali bože moramo kazati, da se u nas veoma malo o tom radi, da se kaznenik, koji je pretrpio kazan, opet uvede u redoviti socijalni život, u kojem neće biti izvržen pogibelji, da opet pogriješi. Družtvo, iz kojega je izašao kaznenik, vrlo težko oprašta i zaboravlja odpuštenomu kazneniku učinjenu pogrješku, ter ga vrlo nerado prima opet u svoju sredinu kao ravnopravna člana. Takov je nesretnik izobćen, on tumara bez svrhe i cilja, dok opet nepane u zlo, ter se konačno povrati onamo, od kuda je i došao — u kaznionu. Družtvo ga dakle odbija od sebe, a što čine oblasti?

Navesti ćemo samo jedan primjer. Kažnenik neki ponašao se je u kaznioni uzorno, izučio je postolarski zanat, dobio je od uprave kaznione, kad je pušten na slobodu, najbolju svjedočbu, da se je popravio, da je čvrsta nada, da će voditi uredan život tim više, što je vješt postolar.

Izišav iz kaznione odmah si je našao u gradu x mjesto kod postolara. A što je učinilo gradsko poglavarstvo? Zabranilo mu je boravak u gradu; jer nije pripadnik iste občine. Što preostaje takovom nesretniku?

Ako kaznenik nije u kaznioni izučio zanat, jer je prestar ili je bio na kraće vrieme osudjen, ili se je napokon bavio poljskim gospodarstvom u kaznioni i izadje iz kaznione, kamo će? Prije, nego li je došao u kaznionu, bio je član zadruge, zadruga se je medjutim razdielila, njegov dio upotrebljen je za namirenje obskrbnih troškova i odštete, dosudjene kaznenom osudom. Kuće i kućišta nema, nitko ga neće u službu primiti, oblasti ga tjeraju. Nebi li se tim nesretnikom moglo pomoći?

Držimo, da bi se moglo i to s podpunim uspjehom.

Medjunarodni kaznionički kongresi onaj u Frankfurtu god. 1846., u Brüsselu god. 1847., u Frankfurtu god 1857., u Londonu god. 1872., u Stockholmu god. 1878. i u Rimu god. 1885. svi su se u tom složili, da je podupiranje odpuštenih kaznenika neobhodno nuždno i da je najbolji kaznenički sustav ponajviše bez svakoga uspjeha, ako se odpušteni kaznenici nepodupiru naročito tim, da si nadju radnje i zaslužbe.

Spominjem ovdje naročito, da nisu u kaznionah same moralne propalice i sami pokvareni ljudi, u kojih nebi bilo klice za što boljega i plemenitijega. Koliko imade slučajeva, da je nesretnik nastradav nesretnimi okolnostmi, došao u kaznionu, a kad izadje na slobodu, zar da ga pustimo samu sebi, zar on nemože i opet biti koristan član družtva?

Držimo, da je to dovoljno razloga, da se za takove nesretnike valja pobrinuti, valja ih u zaštitu uzeti, valja im pružiti priliku, da opet postanu koristni članovi družtva; da vode uredan život i da se nevrate više u kaznionu.

Da vidimo, što se je u tom pogledu do sada kod nas radilo sa strane vlade.

Digitized by Google

Zakonom od 16. rujna 1876. ob upravi samostalnih zemaljskih kazniona izlučena je počam od 1. siečnja 1877. uprava samostalnih zemaljskih kazniona iz djelokruga odjela za unutarnje poslove hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade, ter je prenešena u djelokrug pravosudnoga odjela iste vlade.

Od to doba počelo se je više paziti na sistematično ovršivanje kazni i na zabavu kaznenika radnjom, ter kako je za ono vrieme u čitavoj Hrvatskoj i Slavoniji (krajiško bivše područje nije još bilo sjedinjeno s civilnim područjem) postojala samo jedna samostalna mužka kazniona, to je naredbom kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade, odjela za pravosudje, od 28. veljače 1878. br. 1609 izdan naputak o nutarnjoj uredbi i o poslovnom redu za kr. zemaljsku kaznionu u Lepoglavi. Isti taj naputak uveden je u glavnih načelih u kr. zemaljsku žensku kaznionu u Zagrebu, a isto tako i u kr. kaznione u Glini, Gospiću i Mitrovici, iza kako je naredbom bana kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, kao povjerenika u poslu sjedinjenja hrvatsko-slavonske Krajine, od 24. prosinca 1881. br. 3323 pr. vrhovna uprava bivšega hrv.-slav. krajiškoga područja predana kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi. Spomenutom sada naredbom od 28 veljače 1878. § 54 osnovane su kod pojedinih kazniona podporne zaklade s toga, da se humanitarna svrha, — kako se u naredbi kaže, unapriedi. U te zaklade teku sliedeći dohodci: a) polugodišnji kamati od kazneničke zaslužbe, koja je kumulativno uložena, b) mjesečna zaslužba onih kaznenika, koji su u prvom moralnom glavnom razredu i kojim se zaslužba neupisuje u korist, c) novci, koji se kao potajno unešeni pronadju kod kaznenika, u koliko ti novci nepotiču od kakova kažnjiva djela, ter treće osobe na te novce neimaju prava i d) eventualni darovi.

Dohodci te zaklade upotrebljavaju se u sliedeće svrhe: 1. za pokriće pogrebnih troškova za one kaznenike, koji neimaju toliko svoga novca, da se taj trošak uzmogne podmiriti; 2. za nabavu odjeće i putnih troškova za takove kaznenike, koji si za vrieme kazni nisu mogli toliko prištediti, da te troškove podmire i 3. za podupiranje poboljšanih i siromašnijih kaznenika u prvo vrieme, kad stupe na slobodu, što biva na taj način, da im se daruje orudje onoga zanata, što su ga naučili u kaznioni.

Podporne te zaklade dosta su malene kod kr. zemaljske ženske kaznione u Zagrebu i kod kr. kazniona u Glini, Gospiću i Mitrovici, jedina je znatnija ta zaklada kod kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi, a to i sasvim naravski, jer gornji prihodi moraju biti veći, čim je više kaznenika u pojedinoj kaznioni; a broj kaznenika iznosi popriečno u kr. zemaljskoj ženskoj kaznioni u Zagrebu 140 kaznenica, u kr. kaznioni u Glini 200, u Gospiću 230, u Mitrovici 340 kaznenika, dočim u kralj.

Digitized by Google

zemaljskoj kaznioni u Lepoglavi broj kaznenika znade premašiti i 800 glava.

S toga razloga vriedno se je potanje obazrieti jedino na podpornu zakladu kr. zemaljske kaznione u Lepoglavi.

Zaklada ta iznosila je koncem 1888. godine 4383 for. 38 nč. i to u gotovom novcu 583 for. 35 novč., a u vriednostnih papirih 3800 for. 03 nč. Na teret iste potrošeno je godine 1888.: 1. Za pokriće pogrebnih troškova 32 for. 72 nč. 2. Za nabavu odjeće takovim kaznenikom, koji za vrieme kazni nisu mogli zaslužiti toliko, da si najnuždniju odjeću nabave 40 for. 51 nč. 3. Za podpore siromašnih i poboljšanih kaznenika, koji su pušteni na slobodu, naročito za podmirenje putnih troškova 61 f. i 4. Za nabavu orudja kaznenikom, koji su u zavodu naučili zanat i to: a) za nabavu tkalačkoga orudja 64 for. 75 novč., b) kovačkoga orudja 57 for. 21 nč. i c) rezbarskoga orudja 68 for. 05 nč.

Iz prenavedenoga razabire se, da su za podpore odpuštenih poboljšanih kaznenika dosta malene svote upotrebljene, premda nema dvojbe, da je bilo mnogo više odpuštenih kaznenika, koji bi bili zaslužili podporu; nu prema malenim sredstvom nije se ni moglo više učiniti.

Nu držimo, da nije samo vlada dužna brinuti se za odpuštene kaznenike, koja ni neće ni nemože nikada postići svrhe bez pripomoći posebnika. K. Krohne ravnatelj kaznione u Berlinu kaže u svom najnovijem djelu: „Lehrbuch der Gefängnisskunde“, da država i njezini organi imadu kazan dosuditi i ovršiti, a kaznenika, koji je pretrpio kazan, opet uvesti u redoviti socijalni život, u kojem neće biti izvržen pogibelji, da opet pogrieši, to da je zadaća družtva u tu svrhu osnovanih, kojim družtvom ima dakako država na ruku ići u njihovoj humanitarnoj zadaći, koju su si sama stavila.

S toga, čim je ovršivanje kazni skrenulo na noviji sistematični i humanitarni put, ustrajala su se družtva za podupiranje odpuštenih kaznenika tako, da dan danas nema skoro zemlje, osim kraljevine Hrvatske i Slavonije, u kojoj nebi bilo takova družtva.

Družtva takova spasila su mnoge i mnoge odpuštene kaznenike, da nisu i opet pali i da se nisu povratili u kaznionu, nu samo onda, ako družtvo podupiru i oblasti i osobe, kojim je oblast u rukuh i ako članovi družtva vrše svoju zadaću po ustanovljenih načelih.

Oblasti i osobe, koje bi imale svakako družtvo podupirati, jesu naročito občine i činovnici, koji po svom uredovnom položaju dolaze u neposredni doticaj s narodom, naročito občinski poglavari, učitelji i t. d., a zatim i svećenici. Občina će najviše trpiti, ako odpušteni kaznenik opet počini zločinstvo; članovi občine trpiti će ako počini kradju, palež ili u najblažem slučaju, ako se baci na prosjačenje; občina je dužna svoje siromake uzdržavati, ter će njoj pasti na teret obitelj odpuštenoga kazne-

nika, ako opet dodje u kaznionu, a ako nedodje u kaznionu, on će sam pasti na teret občini, ako mu se nepruži pomoć, da dobije rada i zasluge. Svećenici pako imali bi po svom zvanju odpuštene kaznenike podupirati naročito poukom u vjerouki, jer oni su zvani dobrim primjerom pokazati narodu ljubav i milosrdje prema riečim svetoga pisma: „Zaista kažem vam, što ste učinili posljednjem mom bratu, učinili ste meni". Mat. 25, 40.

Nu osim toga svatko tko može radi u vlastitom interesu, ako podupire odpuštene kaznenike, jer si tim brani život i imetak bez obzira na to, da tim čini djelo milosrdja.

Članovi takova družtva za podupiranje odpuštenih kaznenika neimaju samo zadaću plaćati propisanu članarinu, već je glavna njihova zadaća, da se pobrinu, kako će odpušteni kaznenik doći do rada i zaslužbe i po tom do uredna života; plaćanje članarine uzgredna je stvar, jer u mnogo slučajeva nije uputno dati odpuštenomu kazneniku novaca na ruku. Iz kaznione ima kaznenik odmah doći na ozbiljni posao i u uredjene odnošaje, a ništa nije pogibeljnije nego li ako kaznenik iza pretrpljene kazni nekoliko dana planduje i traži posao, što ga zavadja na lienost, na zla družtva, u krčmu i t. d.

S toga bi imali družtvo podupirati zanatnici i obrtnici, koji bi odpuštenoga kaznenika odmah primili u službu, a nebi se morali žacati primiti ga, jer će im se samo takav kaznenik dati, koji je u kaznioni pružio sigurnu nadu, da se je popravio i da će uredan život voditi.

Uprava pako pojedine kaznione pozna kaznenike, znade za svakoga kakav je, što se postizava uvedenim sistematičnim ovršivanjem kazni i zabavom kaznenika radnjom.

Ovako osnovano družtvo bila bi prava blagodat, pak smo uvjereni, da bi se broj priupadnika smanjio, čemu imade u ostalom izkustvom stečenih dokaza.

Čujemo, da se je i kod nas pokrenulo pitanje, da se ustroji družtvo za podupiranje odpuštenih kaznenika, ter mi od srca želimo, da se ta humanitarna i koristna idea čim prije oživotvori.

VIESTNIK.

(Upravni odbor pravničkoga družtva) imao je 7. prosinca sjednicu, posljednju u ovoj godini, u kojoj je blagajnik izviestio kao obično o stanju družtvene imovine; zatim su riešeni drugi tekući poslovi, uzeto na znanje, da neki članovi izstupljuju iz družtva. Dan i mjesec, kad će se držati glavna skupština, ustanovit će se u budućoj odborskoj sjednici. — G. *Kovačić* Karlo, prislušnik u Bišću pristupio je družtvu kao član počam od buduće godine.

(Osobne viesti.) Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabra za dopisujuće članove: dra. M. *Derenčina*, umirov. odjelnoga predstojnika i odvjet-

Digitized by Google

nika u Zagrebu; dra. kneza Konst. *Vojnovića* i dra. Bl. *Lorkovića*, sveučilištne profesore u Zagrebu.

(Umrli.) Dr. Mirko pl. *Šuhaj*, član vrhovnoga suda (kr. kurije) ugarskoga, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, umro je 3. prosinca o. g. u Budimpešti u 67. god. života. Pokojnik je služio preko 15 godina kao profesor na bivšoj pravoslovnoj akademiji u Zugrebu, gdje je predavao rimsko i kazneno pravo, te bio kod svojih slušatelja vrlo obljubljen. I u politici domaćoj pokojnik je važnu rieč imao od godine 1861. pa sve do 1869. dotično 1871. Za banovanja pokojnoga Kolomana pl. Bedekovicha, Šuhaj je kao predstojnik odjela za nutarnje poslove rukovodio poslove političke uprave; kad je ban Bedekovich odstupio, odreče se i Šuhaj svoje časti, pa bje imenovan sudcem kod kr. kurije, koju je službu sve do svoje smrti odlično vršio, jer je Šuhaj bio izvrstan jurista. — Lahka mu zemlja. —ć

U Karlovcu preminu 25. studenoga o. g. umirovljeni kot. sudac Ladislav *Lopašić* u 74. god. života; u Zagrebu preminu pl. V. *Novak*, umirovljeni kotar. sudac u 59. godini; 10. prosinca umre nakon težke bolesti dr. Antun *Kovačić*, odvjetnik u Glini i hrvatski književnik, u 34. god. — U Petrogradi prestavi se prošloga mjeseca A. *Gradovski*, sveuč. profesor. Pokojnik izadje u Rusiji na glas svojimi djeli o državnom i upravnom ruskom pravu: Načala ruskago gosudarstvenago prava; Višaja administracija Rosii v XVIII. veke; Istorija mestnago upravlenija v Rosiji itd. — U Budimpešti umre Stjepan *Apáthy*, prof. mjenb. i trg. prava na sveučilištu budimpeštanskom, zaslužan za magjarsku književnost svojimi radnjami; on je izradio osnove mjenbenoga i trgovačkoga zakona, koji vrede sada u Hrvatskoj i Ugarskoj.

(Proglašivanje rješitba financ. upravnoga suda) Naredbom bana kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 20. listopada 1889. br. 10.890 odredjuje se — u sporazumku sa zajedničkim ministrom financija — „da će se načelna rješenja plenarnih sjednica financ. upravnoga sudišta proglasivati zvanično na hrvatskom jeziku od slučaja do slučaja kao prilog k službenomu dielu „Nar. Novina". — Prama ovoj naredbi već su „Narod. Nov." doniele po dva puta ovakov prilog, ali — čini nam se — ne u spretnom obliku. Bilo bi praktičnije, da se prilog štampa u formatu knjige u osmini te ovako razašilje, tako bi se laglje čuvao i shodnije mogao rabiti. Ovo primetnuše sa više strana, a mi evo iznosimo, da se po mogućnosti tomu zadovolji

(Dopisivanje s oblastmi Bosne i Hercegovine.) Naredbom kralj. hrv.-slav.-dalmatinskoga vladnoga odjela za pravosudje od 6. studenoga o. g. broj 12.848 odredjuje se sliedeće: Pošto je gospodin c. kr. zajednički ministar financija dopisom od 8. srpnja 1889. broj 4972 ovamo priobćio, da neima zaprieka, da se dosadanji način korespondiranja ovozemnih upravnih i sudbenih oblasti s bosansko-hercegovačkimi oblastmi I. i II. molbe putem bosansko-hercegovačke zemaljske vlade za prosto službene poslove dokine, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za pravosudje, u interesu pospješenja službenog dopisivanja odnosnu svoju naredbu od 28. lipnja 1880. br. 5276 izvan krieposti staviti, ter dozvoliti, da ovozemne sudbene oblasti mogu u prostu službenih poslovih obćiti neposredno s oblastmi Bosne i Hercegovine.

Samo u predmetih, koji nespadaju na običnu korespondenciju, imenito u svih poslovih, spadajućih na državno redarstvo ili u predmetih, koji se tiču činovničkoga osoblja (personalija) ima se i u buduće kao i do sada s bosansko-hercegovačkimi oblastmi bezuvjetno obćiti putem kr. zemaljske vlade, odjela za pravosudje.

Digitized by Google

(Novo sveučilište u Švajcarskoj.) Već duže vrieme snuju u Švajcarskoj podignuti novu veliku školu ili sveučilište za pravo- i državoslovne nauke. Švajcarska vlada posla izradjenu o tom osnovu dru. Antunu *Mengeru*, profesoru na bečkom sveučilištu, da joj priobći svoje mnenje. „Jur. Blätter“ donose mnenje bečkoga profesora, a ono vredi, da doznadu za glavne misli njegove i čitaoci Mjesečnika.

Prof. Menger postavi si dva pitanja. Na *prvo* pitanje: je li sada hora ustrojiti novu veliku školu za pravo- i državoslovne nauke, odgovara, da je sada ne samo vrieme sgodno, nego da će taj zavod dopasti velika historička zadaća. Mi stojimo na pragu nove *epoke prosvjetne*, koja nam je veoma nuždna; nu ta nova epoka neće trebat odbijati izključivo pritisak crkve i absolutne države, kao što je ona u 18. stoljeću, nego će morat radit, da ublaži pritisak, što ga državljani pojedini, i u skupine razvrstani, medju sobom vrše; najvažniji cilj njezin bit će, da dadne pravu i takov oblik, da budu i niži slojevi naroda dobro živili. Nam je potrebno narodno privatno i kazneno pravo, narodni postupak, narodno upravno pravo, koja pravna područja budu se razlikovala od današnjih, u kojih gotovo izključivo vladaju interesi posjedujućih te viših prosvjetljenih razreda. Može se sigurno proreći, da će u nedalekoj budućnosti smatrat se najvažnijim zadatkom, da se kako treba uredi pravno stanje nižih i neposjedujućih razreda. Prošlo stoljeće malo je, a historička škola nije ništa učinila, da se ovako preobrazi privatno pravo. A i od postojećih juridičkih fakulteta ne može se očekivati, da će oni privatno pravo i ostala pravna područja u pravcu narodnom reformirati, jer na njih sačinjavaju historički pravnici većinu, pa se u tom jednostranom pravcu neprestano popunjuju. Tu bi mogla nova visoka škola za pravo- i državoslovne nauke, uvedena upravo kao reforma, duboko zaseći u socijalni razvoj naroda.

Na *drugo* pitanje: je li dobro što se naučna osnova projektiranoga zavoda razlikuje od sličnih osnova njemačkih sveučilišta? odgovara prof. Menger takodjer jestno. Na novom ovom zavodu prije bi se predavalo postojeće privatno pravo, a poslje historičke pravne discipline (rimsko, crkveno i njemačko pravo), dočim na njemačkih (i na ne njemačkih sveučilištih) biva baš obratno. U naučnu osnovu novoga zavoda uneseni su predmeti, koji se nepredavaju na njemačkih sveučilištih, n. p. socialna ethika Prof. Menger odobrava jedno i drugo. Što se danas na juridičkih fakultetih najprije i vrlo obširno razlažu historičke discipline pravne, to se dade jedino historičkimi razlozi objasniti. Prvobitno ograničivala se akademička obuka na rimsko, crkveno i kasnije na njemačko pravo; a kad su poslje najvažnije države uzele izradjivati zamašne kodifikacije, tad su razlaganje valjajućega privatnoga prava kao neki dodatak uz naučnu osnovu privezale. Moderni naši fakulteti juridički zadovoljavaju se tim, da predoče budućim pravnikom sadašnjost i prošlost prava; a to nije dovoljno, učenik treba da poznaje ne samo povjest i dogmatiku prava, nego suvislost prava sa postojećimi kulturnimi i vlastnimi odnošaji. Zato je potrebito, da se paralelno predavaju socijalna ethika, sociologija, privatno pravo te politička ekonomija. Menger nezalazi u potanje razglabanje naučne osnove ni organizacije nove visoke škole.

Ovomu broju dodano je „Kazalo“ za g. 1889.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google